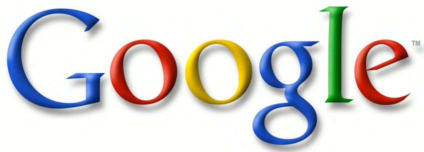
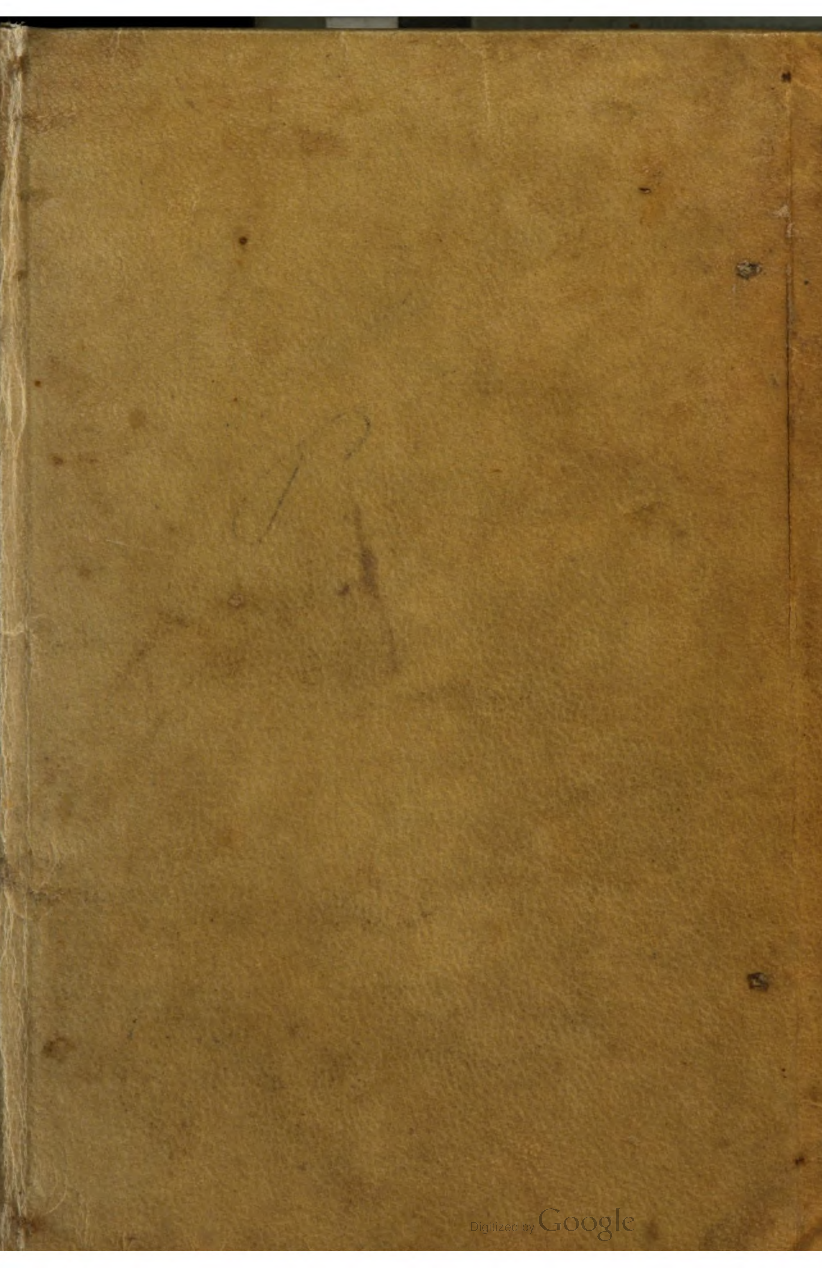
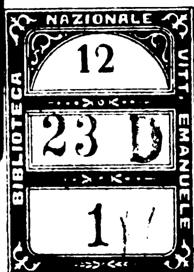
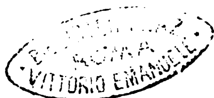

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
23 D
1

Vide, quæ de Auctore scribit Echard Tom. 1. Script. Ordinis Prædicator. pag. 131. et seq. A

SVMMAE VIRTVTVM AC VITIORVM,

Tomus Primus,

GVILIELMO PERALDO *Episcopo Lugdunensi, ordinis Prædicatorum, authore.*

Omnia nunc denuò innumeris mendis repurgata, accuratiusque quàm antehac vnquam excussa.

VENETIIS,
Apud Franciscum Zilettum
MDLXXI.

AD DISERTISSIMVM I. V. D. NICOLAVM CRASSVM.

FRANCISCVS ZILETTVS.

N EA ſemper fui ſententia, (Doctiſſime Craſſe) vt eos tota via aberrare crediderim, qui ea, quę in lucem, atque oculos omnium, emittunt, Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, aut Principibus dicant. Altera ſiquidem duarum cauſarum, idipſum facere, coniecturis adducor vt credam: vel quod talium potentiorum aurem venantes, lucrum inde decerpere ſperent; vel quod tanto nomine, ſe, ſuaq́; opera a telis inuidorum vindicent. Sed cum vnicuique perſpectum ſatis ſit, potentiorum iſtorum quemlibet, ſtudioſorũ vigilias & lucubrationes ſuſq́; deq́; ferre: neminemq́; ea edere debere, quæ non ad vnguem ita perpolita ſint, vt nulla hominum repræhenſio iure labefactare poſsit. Id genus hominum dum laudi & lucro inhiat fumum captare arbitror. Quod ſi vtendum eſſet foro, nec a conſuetudine re-

cedendum: vestigijs tamen aliorum inhærere, hic minime possem. Author enim eius est dignitatis, qui alienis auspicijs militare non debeat, reiq; subiecta materia est eiusmodi, vt calumniantium iniquitates minus reformidet, lucrumq; inde captare, turpe & ridiculum omnes existimare debeant. Moui igitur omnem lapidem, vt hæc duo volumina quæ castigatiora prodeunt, in eius nomine apparerent, qui ea legeret, quò de eorum vtilitate sententiam ferens, ea ab obliuione & silentio vindicaret: Idoneos autem cum multos lectores esse sciam, te tamen magis idoneum inueni neminem. Desiderant siquidem Summæ istæ, eruditum, & qui teretes aures intelligensq; iudiciũ habeat; nec minus in scientijs, quam in quotidianis actionibus versatum, qualem te esse, vno ore fatentur omnes. Sunt præterea, & in istis voluminibus multa congesta, & vndequaque, summo labore & industria; tam a sacris paginis, quã a philosophicis libris deducta, vt iam habeas vno & altero volumine, quæ in infinitis tuæ bibliothecæ libris dispersa, magni sit laboris in vnum redigere: vt si e fontibus haurire cupias, possis; si ab alueo sumere, idipsum liceat. Accipies igitur (disertissime Iurisconsulte) Summas istas, quæ infinitorum (si credere dignum) summam conficiunt. Decerptus est enim, ex infinitis propè voluminibus innumerus dogmatum numerus, quæ Ambabus, (vt aiunt) manibus hausisse. Author videtur,

detur, eò, vt ſtudioſorum laborem in aliquo leuare poſſet. Quod tantæ tuæ bibliothecæ non inutile futurum confido: His enim manualibus, veluti indice ad ſtudiorum tuorum commoditatem, vti poteris. Vale & æqui boniq; conſule.

† 3 SVMMAE

SVMMAE VIRTVTVM GENERALIS DISTINCTIO,

Cum summaria ordinataque declaratione rerum in eadem comprehensarum.

RIMVS iste Tomus, eò q̃ de Virtutibus tractatur, est, SVMMA VIRTVTVM vocat: & secatur in quinque partes principales.
Prima est de Virtute in communi.
Secunda, de tribus virtutibus Theologicis.
Tertia, de quatuor virtutibus cardinalibus.
Quarta, de donis.
Quinta, de beatitudinibus.

PRIMA PARS *principalis de virtute in communi, habet XIII. capitula.*

SECVNDA PARS *principalis diuiditur in quatuor Tractatus.*

Capi-

TERTIA PARS *principalis diuiditur in sex Tractatus.*

tuor, quæ timenda sunt virginibus. Quintò agitur de triplici aureola, scilicet prædicatorũ, virginũ & martyrũ. Et tanguntur quinq; causę, propter quas multùm competit officio prædicationis abrenũtiatio propriorũ.

Capitulum duodecimum, de Castitate: & primò de continentia viduali.

Capitulum decimum tertium, de castitate ministrorum Ecclesiæ, vbi octo tangũt causæ, quare castitas multum eis cõpetat.

Capitulum decimumquartũ, de continentia cõiugali: vbi primò destruitur error illorũ, qui damnant matrimonium.

Capitulum decimumquintũ, de commendatione matrimonij.

Capitulũ decimũsextum, de modo contrahendi matrimoniũ.

Capitulũ decimũseptimũ, ꝙ opꝰ carnale sit illicitũ, & ꝙ licitũ: vbi quædã tãgũtur quę faciũt ad hoc, vt opꝰ carnale fiat sine culpa & meritoriè. Et quędã, q̃ req̃rũt inseparabilitatẽ m̃rimonij.

Cap. decimumoctauum, de temperantia delectationum secundũ visum, auditum, & olfactũ.

¶ Tractatus quartus, de Fortitudine, diuiditur in decem partes.

In prima agitur de ordine dicendorum in hoc tractatu, & de distinctiõe nominis Fortitudinis.

In secunda, de descriptionibus eiusdem.

In tertia, de commendatione fortitudinis.

In quarta, de his, quæ iuuãt Fortitudinem.

In quinta, diuisiones Fortitudinis ponũtur, & numerus specierum ostẽditur. Et de prima specie, s. securitate agitur, vbi multa solatia contra timorem mortis & alia terribilia tanguntur: vbi etiam tangitur de timore inordinato, & de securitate commendabili & reprehensibili.

In sexta agitur de Patientia, quę subdiuiditur in sex capitula.

Capitulũ primũ, de ordine dicendorũ, & de patiẽtia, & de descriptionibus patientiæ: & de merito eiꝰ, ac distinctione nominis.

Capitulum secundum, de commendationæ patientię.

Capitulũ tertiũ, de his, quę iuuãt patiẽtiã: vbi agitur de tribulatione, & de multiplici eiꝰ vtilitate.

Capitulũ quartum, de diuisione patiẽtię in patiẽtiã diuinæ correctionis, humanæ persecutionis, & dæmoniacæ impugnationis.

Capitulũ quintũ, de tẽtationibus dæmonũ: vbi primò ostẽditur, ꝙ dæmones impugnent homines. Secũdò vtilitas tentationũ. Tertiò tãgitur de varijs modis tentandi, quos habet tentator. Quartò, de modo repugnandi, quẽ debet habere qui tẽtatur: & de octo adiutorijs eius, q̃ tẽtat̃.

Capitulum sextum, de alijs diuisionibus patientiæ.

In septima parte agitur de Cõstãtia: vbi tãguntur sex quæ pertinẽt ad Cõstãtiã, & alia sex, quæ viden-

videntur facere ad instabilitatẽ.
In octaua parte agitur de Perseuerantia, quæ & describitur & commendatur.
In nona parte agitur de Magnanimitate.
In decima parte agitur de Fiducia & Magnificentia: vbi vtraq; describitur, & officia Magnificẽtiæ tam in pace, quàm in bello ostenduntur.
¶Tractatus quintus, de Iustitia, diuiditur in xvj. partes.
In prima agitur de ordine dicendorum in hoc tractatu: & nomen Iustitiæ distinguitur.
In secunda parte, de descriptionibus Iustitiæ.
In tertia parte, de commendatione Iustitiæ.
In quarta parte agitur de diuisionibus Iustitiæ.
In quinta parte agĩt de Latria, & religione, prout Tullius religionem sumit: & de vtriusq; descriptione: de latriæ commendatione & diuisione: de partibus ei⁹, ac quadruplici officio religiõis.
In sexta parte agitur de Dulia, q̃ subdiuiditur in tria capitula.
Capitulum primum, de ordine dicendorũ de Dulia, & noĩs duliæ distinctione ac descriptione.
Capitulum secundum, de speciebus duliæ.
Capitulum tertium, de errore illorum, qui dicunt Ecclesiã idololatrare circa sanctos & imagines sanctorum.
In septima parte agitur de Oratione: quæ etiam subdistinguitur x. capitula.
Capitulum primũ, de ordine dicendorum de Oratione, & de diuersis acceptionibus huius nominis Oratio.
Capitulum secundum, de descriptionibus Orationis.
Capitulum tertium, de commẽdatione eiusdem.
Capitulum quartum, de præparatione Orationis.
Capitulum quintum, de impedimentis ipsius.
Capitulũ sextum, qñ sit orandũ.
Capitulũ septimũ, vbi sit orãdũ.
Capitulum octauum, quomodo sit orandum.
Capitulum nonum, quid in oratione sit petendum.
Capitulum decimum, de speciebus orationis.
In octaua parte agitur de laude Dei, vbi etiam tanguntur necessaria intendendi laudi diuinæ.
In nona parte agitur de gratiarũ actione Deo exhibenda: vbi de octo, quæ possunt hominem incitare, ad gratiarum actionẽ: & de beneficijs, pro quibus homo debet regratiari Deo.
In decima parte agitur de Obedientia, quæ subdiuiditur in septem capitula.
Capitulum primum, de ordine dicẽdorum de Obedientia & de descriptionibus eiusdem.
Capitulum secũdum, de commẽdatione obedientiæ.
Capitulũ tertium, de his quę possunt

sunt iuuare obedientiam.
Capitulū quartum, de gradibus obedientiæ.
Capitulum quintū, de partibus obedientiæ.
Capitulum sextū, de his, quæ aduersantur obedientiæ, & de duodecim malis, quæ propria volūtas homini facit.
Capitulum septimum, de errore illorum, qui dicūt, soli Deo obēdiendum esse, & non homini.
In vndecima parte agitur de Disciplina, quę etiam subdiuiditur in septem capitula.
Capitulū primum, de ordine dicendorū de disciplina, & diuersis acceptionibus huius nominis Disciplina.
Capitulū [illegible] de his quæ possunt incitare ad correctionē faciēdā.
Capitulū tertium, de impedimētis correctionis.
Capitulum quartū, de modo faciendi correctionem.
Capitulum quintum, de his quæ possunt incitare ad libenter recipiendum correctionem vel disciplinam.
Capitulum sextum, de partibus disciplinæ: & primò de Ieiunio, & eius commēdatione. Secūdò de speciebus eius. Tertiò de his, quæ debent ipsum comitari.
Capitulū septimū, de erroribus circa disciplinā: & primò de errore illorum, qui dicūt nullum esse excommunicandum. Secūdò, de errore illorum, qui dicūt maleficos nō esse puniendos pę na temporali.
In duodecima parte, agit de Aequitate & Pietate, prout Tulli⁹ & Macrobius eam accipiunt.
In tertiadecima parte, agitur de Gratia: vbi ostenditur quæ sint cauenda danti vel accipienti beneficia: & de vindicatione.
In quartadecima parte agitur de Misericordia, quæ subdiuiditur in septem capitula.
Capitulum primū de ordine dicendorum de Misericordia, & de descriptionibus eiusdem.
Capitulum secundū, de commēdatione misericordiæ.
Capitulū tertiū, de his, quæ possunt iuuare misericordiam.
Capitulum quartū, de diuisionibus ad misericordiam pertinentibus: & de operibus misericordiæ per ordinem. Primò de specialibus: vbi tāgūtur octo incitātia ad cōpatiēdū Crucifixo pro nobis: deinde de corporalibus.
Capitulū quintū, de quo sit eleemosyna facienda.
Capitulum sextum, cui sit dāda eleemosyna.
Capitulū septimū, quomodo sit danda eleemosyna.
In quintadecima parte agitur de his, quę oībus debemus: vt est dilectio, veritas, & fides, & præcipuè de Veritate, de qua primò ostenditur quid sit, prout est pars iustitiæ.
Secūdò tāguntur aliqua, quæ ad amorem veritatis incitant.
Tertiò destruit error illorū, q dicunt

dicunt veritatem non esse iura mento firmandam.

In sextadecima parte agit̃ de Fide, ꝓut fides idẽ est, q̃ fidelitas.

¶Tractatus sextus tertiæ partis principalis vnũ continens capitulũ est de diuisione Virtutum cardinalium, s̃m Macrobium.

QVARTA PARS principalis.

¶Tractatus de donis diuiditur in duodecim partes.

In prima parte agitur de ordine dicendorum de Donis: & quare vocentur Dona.

In secunda agitur de commẽdatione donorum, & eorum numeri manifestatione.

In tertia agit̃ de dono timoris, q̃ subdiuidit̃ in quatuor capitula.

Capitulum primũ, de ordine dicendorum de dono timoris, & de descriptionibus timoris.

Capitulum secundum, de commendatione eiusdem.

Capitulum tertium, de speciebus timoris.

Capitulũ quartũ, de his quæ possunt incutere timorẽ, quæ sunt duodecim: & de viginti, q̃ sunt attendenda circa extremũ iudiciũ, & de acerbitate, varietate, & infinitate pœnarũ infernaliũ.

In quarta parte agitur de dono Pietatis.

In quinta parte, agitur de dono Scientiæ.

In sexta parte agitur de dono Fortitudinis.

In septima parte, agitur de dono Consilij.

In octaua parte agitur de præeminentia vitæ Contemplatiuæ respectu Actiuæ.

In nona agitur de distinctione contemplationis à simplici consideratione & cogitatione: & de speciebus considerationis & cõtemplationis.

Et primò ponũtur, quæ dicit Bernardus de hac materia in libro de consideratio. Secundò quæ dicit Richardus de sancto Victore in libro de contemplatione.

In decima parte agitur de duodecim, quę pręparãt hominem ad diuinorum contemplationẽ: & de octo gradibus secundũ Bernardum, quibus viri cõtemplatiui ascendunt. Item, de septem gradibus s̃m Augustinum, & de diuersis speciebus visionum.

In vndecima parte agitur de dono intellectus.

In duodecima, de dono Sapiẽtiæ

QVINTA PARS principalis.

¶Tractatus de Beatitudinibus diuiditur in duodecim partes.

In prima parte, agitur de ordine dicendorũ in isto tractatu, & de descriptione Beatitudinis.

In secunda agitur de quinq;, quę attendenda & admiranda sunt circa doctrinam illam, quę est cõpendium nouæ legis.

In tertia parte, primò ostẽditur, quid sit paupertas spiritus. Secundò, quare pauperes spiritu sint beati.

Tertiò,

Tertiò, quare regnum cælorum sit eorum.

Quartò, cui dono paupertas spiritus adaptetur.

In quarta parte, agitur de Humilitate: quæ subdiuiditur in quinque capitula.

Capitulum Primum, de ordine dicendorum de humilitate, & de eius descriptione.

Capitulum secundum, de commendatione humilitatis.

Capitulum tertium, de causis humilitatis.

Capitulum quartum, de signis humilitatis, & de his, quæ valēt ad humilitatem.

Capitulū quintum, de diuisionibus ad humilitatē pertinentib.

In quinta parte, agitur de Paupertate.

In sexta parte, agitur de Mansuetudine, quæ primò describitur.

Secundò, ostenditur, quare Mitēs sint beati: vbi tangūtur sexdecim pertinentia ad commendationem mansuetudinis.

Tertiò, quare mansueti possidebunt terram.

Quartò, cui dono mansuetudo adaptetur.

In septima parte agitur de luctu, qui primò describitur.

Secūdò, species eius distinguūt.

Tertiò, ostenditur, quare lugentes sint beati: vbi tangitur de his quę ad commendationē luctus siue lacrimarum pertinent.

Quartò, de impedimentis lacrymarum.

Quintò, cui dono luctus adaptetur.

In octaua parte agitur de Esurie iustitiæ.

In nona, de Misericordia.

In decima, de Munditia cordis, quę primò describitur.

Secundò tangitur de his, quæ eā efficiunt vel custodiunt.

Tertiò ostenduntur quinq; causæ, propter quas mūditia maximè decet ministros ecclesiæ: vbi etiam tangūtur duodecim, quę faciunt ad commendationem munditiæ.

Quartò agitur de partibus munditiæ.

Quintò, quod donum ei adaptetur.

In vndecima parte agitur de Pace, quæ primò describitur.

Secundò commendatur.

Tertiò tāgūtur duodecim, quę valēt ad pacem habendam.

Quartò agitur de his quæ paci aduersantur.

Quintò ponūtur diuisiones ad pacem pertinentes.

Sextò ostenditur quid sit beatitudo illa, quæ cōmendatur verbo illo, Beati pacifici.

Septimò, quare pacifici sint beati.

Octauò qđ donū ei adaptetur.

In duodecima parte agitur de patientia persecutionum.

F I N I S.

INDEX RERVM SINGVLARIVM, QVAE IN hac Virtutum Summa continentur.

Fides

videntur facere ad instabilitatē.

In octaua parte agitur de Perseuerantia, quæ & describitur & commendatur.

In nona parte agitur de Magnanimitate.

In decima parte agitur de Fiducia & Magnificentia: vbi vtraq; describitur, & officia Magnificētiæ tam in pace, quàm in bello ostenduntur.

¶ Tractatus quintus, de Iustitia, diuiditur in xvj. partes.

In prima agitur de ordine dicendorum in hoc tractatu: & nomen Iustitiæ distinguitur.

In secunda parte, de descriptionibus Iustitiæ.

In tertia parte, de commendatione Iustitiæ.

In quarta parte agitur de diuisionibus Iustitiæ.

In quinta parte agit̃ de Latria, & religione, prout Tullius religionem sumit: & de vtriusq; descriptione: de latriæ commendatione & diuisione: de partibus ei⁹, ac quadruplici officio religiōis.

In sexta parte agitur de Dulia, q̃ subdiuiditur in tria capitula.

Capitulum primum, de ordine dicendorū de Dulia, & noīs duliæ distinctione ac descriptione.

Capitulum secundum, de speciebus duliæ.

Capitulum tertium, de errore illorum, qui dicunt Ecclesiā idololatrare circa sanctos & imagines sanctorum.

In septima parte agitur de Oratione: quæ etiam subdistinguiur x. capitula.

Capitulum primū, de ordine dicendorum de Oratione, & de diuersis acceptionibus huius nominis Oratio.

Capitulum secundum, de descriptionibus Orationis.

Capitulum tertium, de commēdatione eiusdem.

Capitulum quartum, de præparatione Orationis.

Capitulum quintum, de impedimentis ipsius.

Capitulū sextum, qñ sit orandū.

Capitulū septimū, vbi sit orādū.

Capitulum octauum, quomodo sit orandum.

Capitulum nonum, quid in oratione sit petendum.

Capitulum decimum, de speciebus orationis.

In octaua parte agitur de laude Dei, vbi etiam tanguntur necessaria intendendi laudi diuinæ.

In nona parte agitur de gratiarū actione Deo exhibenda: vbi de octo, quæ possunt hominem incitare, ad gratiarum actionē: & de beneficijs, pro quibus homo debet regratiari Deo.

In decima parte agitur de Obedientia, quæ subdiuiditur in septem capitula.

Capitulum primum, de ordine dicēdorum de Obedientia & de descriptionibus eiusdem.

Capitulum secūdum, de commēdatione obedientiæ.

Capitulū tertium, de his quę pos-

sunt

dicunt veritatem non esse iuramento firmandam.

In sextadecima parte agit̃ de Fide, ꝓut fides idē est, q̄ fidelitas.

¶Tractatus sextus tertiæ partis principalis vnū continens capitulū est de diuisione Virtutum cardinalium, ſm Macrobium.

QVARTA PARS principalis.

¶Tractatus de donis diuiditur in duodecim partes.

In prima parte agitur de ordine dicendorum de Donis: & quare vocentur Dona.

In secunda agitur de commēdatione donorum, & eorum numeri manifestatione.

In tertia agit̃ de dono timoris, q̄ subdiuidit̃ in quatuor capitula.

Capitulum primū, de ordine dicendorum de dono timoris, & de descriptionibus timoris.

Capitulum secundum, de commendatione eiusdem.

Capitulum tertium, de speciebus timoris.

Capitulū quartū, de his quæ possunt incutere timorē, quæ sunt duodecim: & de viginti, q̄ sunt attendenda circa extremū iudiciū, & de acerbitate, varietate, & infinitate pœnarū infernaliū.

In quarta parte agitur de dono Pietatis.

In quinta parte, agitur de dono Scientiæ.

In sexta parte agitur de dono Fortitudinis.

In septima parte, agitur de dono Consilij.

In octaua parte agitur de præeminentia vitæ Contemplatiuæ respectu Actiuæ.

In nona agitur de distinctione contemplationis à simplici consideratione & cogitatione: & de speciebus considerationis & cōtemplationis.

Et primò ponūtur, quæ dicit Bernardus de hac materia in libro de consideratio. Secundò quæ dicit Richardus de sancto Victore in libro de contemplatione.

In decima parte agitur de duodecim, quę pręparāt hominem ad diuinorum contemplationē: & de octo gradibus secundū Bernardum, quibus viri cōtemplatiui ascendunt. Item, de septem gradibus ſm Augustinum, & de diuersis speciebus visionum.

In vndecima parte agitur de dono intellectus.

In duodecima, de dono Sapiētiæ

QVINTA PARS principalis.

¶Tractatus de Beatitudinibus diuiditur in duodecim partes.

In prima parte, agitur de ordine dicendorū in isto tractatu, & de descriptione Beatitudinis.

In secunda agitur de quinq;, quę attendenda & admiranda sunt circa doctrinam illam, quę est cōpendium nouæ legis.

In tertia parte, primò ostēditur, quid sit paupertas spiritus. Secundò, quare pauperes spiritu sint beati.

Tertiò,

Tertiò, quare regnum cælorum sit eorum.

Quartò, cui dono paupertas spiritus adaptetur.

In quarta parte, agitur de Humilitate: quæ subdiuiditur in quinque capitula.

Capitulum Primum, de ordine dicendorum de humilitate, & de eius descriptione.

Capitulum secundum, de commendatione humilitatis.

Capitulum tertium, de causis humilitatis.

Capitulum quartum, de signis humilitatis, & de his, quæ valẽt ad humilitatem.

Capitulũ quintum, de diuisionibus ad humilitatẽ pertinentib.

In quinta parte, agitur de Paupertate.

In sexta parte, agitur de Mansuetudine, quæ primò describitur.

Secundò, ostenditur, quare Mites sint beati: vbi tangũtur sexdecim pertinentia ad commendationem mansuetudinis.

Tertiò, quare mansueti possidebunt terram.

Quartò, cui dono mansuetudo adaptetur.

In septima parte agitur de luctu, qui primò describitur.

Secũdò, species eius distinguũt.

Tertiò, ostenditur, quare lugentes sint beati: vbi tangitur de his quę ad commendationẽ luctus siue lacrimarum pertinent.

Quartò, de impedimentis lacrymarum.

Quintò, cui dono luctus adaptetur.

In octaua parte agitur de Esurie iustitiæ.

In nona, de Misericordia.

In decima, de Munditia cordis, quę primò describitur.

Secundò tangitur de his, quæ eã efficiunt vel custodiunt.

Tertiò ostenduntur quinq; causæ, propter quas mũditia maxime decet ministros ecclesiæ: vbi etiam tangũtur duodecim, quę faciunt ad commendationem munditiæ.

Quartò agitur de partibus munditiæ.

Quintò, quod donum ei adaptetur.

In vndecima parte agitur de Pace, quæ primò describitur.

Secundò commendatur.

Tertiò tãgũtur duodecim, quę valẽt ad pacem habendam.

Quartò agitur de his quæ paci aduersantur.

Quintò ponũtur diuisiones ad pacem pertinentes.

Sextò ostenditur quid sit beatitudo illa, quæ cõmendatur verbo illo, Beati pacifici.

Septimò, quare pacifici sint beati.

Octauò qđ donũ ei adaptetur.

In duodecima parte agitur de patientia persecutionum.

F. I N I S.

INDEX RERVM SINGVLARIVM, QVAE IN hac Virtutum Summa continentur.

obe-

Ele-

Fides

a Ioan-

Modus

Spem

Virtu-

Finis indicis Summę Virtutum.

REVERENDISSIMI AC EXIMII SACRAE THEOLOGIAE PROFESSORIS

Guilielmi Peraldi Episcopi Lugdunensis, ex sacro Ordine Prædicatorum, in Tomum Primum, qui SVMMA VIRTVTVM appellatur,

PROLOGVS.

VM circa vtilia studere debeam*, exemplo Salomonis dicentes: Cogitaui in corde meo abstrahere à vino carnē meam, vt animam meam transferrem ad Sapientiam, deuitaremq; stultitiam, donec viderem quid esset vtile filijs hominum. Eccl. 2. Vtilia etiam docere debeamus, exemplo dñi, dicentis Esaiæ 48. Ego dñs Deus tuus, docens te vtilia. Virtutibus verò nihil sit vtilius in hac vita hominibus. Sapien. 8. Circa virtutes specialiter versari debet studium & doctrina. præcipuè cum sine studio & doctrina virtus vix vel nūquam haberi possit. Senec. Virtus sine studio sui esse non potest. Bernar. Primum opus virtutis est doceri. Virtus cum humilitate vult doceri, cum labore quæri, cum amore haberi: nec aliter vel doceri, vel quæri, vel haberi potest, Item: Sen. Cito nequitia surripit: difficile virtus inuenta est, ducem rectoremque desiderat: sine magistro vitia discuntur. Idem: Erubescimus discere bonam mentem: & turpe est huius rei quærere magistrū: desperandum est posse casu tantū bonum nobis influere: præcipua pars Philosophiæ est, quæ circa virtutes versatur, studiosis minimè negligenda. Vnde Senec. dicit Philosophiā studiū esse Virtutis. Ideò ego minimus de ordine fratrum Prædicatorum desideraui colligere aliqua, quæ diffusè in scripturis inueniūtur de Virtutibus. Quod cùm dissuaderet mihi ingenij paruitas, & materiæ difficultas (materias enim grandes ingenia parua non sustinent, vt ait Hieronymus) prȩualuit Superioris authoritas, ꝗ hoc onus mihi iniunxit: cui non ausus fui contradicere, sciens quòd omnis potestas à Deo est: & qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Ro. 13. Et in memoria habēs illud verbū Saluatoris Lucæ 10. Qui vos audit, me audit. verbū à mi-

à ministro eius dictum habui, ac si de cælo sonuisset. Fiduciã ergo habens in Deo, quòd vellet mihi ministrare quod per ministrum suum à me dignabatur exigere; cùm tamẽ sciret me nisi ab ipso hæc habere non posse. Incassum enim laborat in doctrina virtutum, qui aliunde eam sperãdam putat, quàm à Domino virtutũ, ad gloriam Domini nostri Iesu Christi, qui est virtus & sapientia Dei Patris: ausus sum aggredi Tractatum Virtutum, ad vtilitatẽ humilium. Superbi enim dimittendi sunt sibi: quia separatum est conuiuium eorum, Osee 4. Dedignantur enim sedere ad communem mensam cum alijs, scripta cõmunia contemnentes. Vnde eo ipso quòd aliqua scriptura humilibus publicatur, superbis absconditur. Facies enim eorum nimis inflata nõ sinit eos videre quæ ab alijs vidẽtur. Matthæi 11. Abscondisti hæc sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Superbi erubescunt aliquid dicere, ex quo semel dictum est; cùm tamen dicat Sene. ꝙ nunquam nimis dicitur, quod satis non dicitur, quibusdam remedia demonstranda, quibusdã inculcanda sunt. Grego. Oportet sæpe reminisci, quod modus cogit obliuisci. ¶ Superbi nolunt aliquid dicere, postquam bene illud sciunt: cum tamen Socrates inquirenti cuidã quomodo posset optimè dicere, dixit: Si nihil dixeris, nisi quod bene scieris. Augustinus in libr. de Vtilitate credendi: Miseri homines quibus cognita vilescunt, & nouitatibus gaudent; libentius discunt, quum norunt, cùm cognitio sit finis discẽdi; malunt vesci quàm saturari, cùm finis voluptatis sit nec esurire, nec sitire. ¶ Nec de solis scripturis sacris testimonia volui assumere in opere isto: sed etiam de scripturis Philosophorum, iuxta verbum Sene. In aliena castra transiens, non tãquam transfuga, sed tanquam explorator. Nec hoc reprehensibiliter. Sicut enim dicit Augu. in libr. de Doctr. christiana: Si philosophi aliqua fortè vera & fidei nostræ accommoda dixerunt, non solũ formidanda non sunt, sed etiam ab eis tanquam ab iniustis possessoribus in vsum nostrum vendicanda. Et Exo. 12. Aegyptij ab Hæbreis præcepto domini spoliãtur. In principio verò operis de Virtute in communi aliqua tangere volui. Secũdo prosequemur de tribus virtutibus Theologicis. Tertiò de quatuor Cardinalibus. Quartò de donis. Quintò de beatitudinibus.

PROLOGI FINIS.

PRIMA PARS PRINCIPALIS DE VIRTVTE IN COMMVNI.

Quòd expediat Virtutem commendari. CAPVT I.

SI separaueris pretiosum à vili, quasi os meũ eris. Hiere. 15. Pretiosum est, aĩa. Prouer. 9. Mulier aĩam viri pretiosam rapit. Ideò filius Dei seipsum pretium aĩarum posuit, ne aĩę nobis vilescerent. Pretiosę ẽt sunt virtutes. Bern. Verae diuitiae non sunt opes, sed virtutes, quas secũ consciẽtia portat, vt in perpetuũ diues fiat. Vile verò est corpus; animi.n. pondus ac poena est, vt ait Senec. Imò qđ plus est, factũ est immũdities & materia ꝓpinqua vermiũ. 1. Mach. 2. Gloria impij, sterc⁹ & vermis. Gloria impij vocat corpus. Vilia ẽt sunt bona tꝑalia, etiã quę pretiosiora videntur. Aurum enim & argentum (ſm Bern. in quodã sermone de Aduentu) sunt terra rubra & alba, quae solus error hominũ facit, aut magis reputat pretiosa. Sap. 7. Omne aurũ in cõparatione ipsius, arena est exigua, & tanquã lutũ ęstimabitur argẽtũ in cõspectu illius. Pretiosum à vili separat, qui pretiositatem virtutũ ostendit, & tꝑaliũ vilitatẽ, & animã ab amore tẽporaliũ sciungit, & ad amorẽ virtutũ inducit: & talis quasi os Dei est. Saluator enim os suũ aperiens, doctrinã suã à cõtemptu tẽporaliũ inchoauit, dicẽs. Matt. 5 Beati pauperes, &c. Et de amore virtutis subdidit: Beati q̃ esuriũt & sitiũt iustitiã, &c. Vnde doctrina quae cõtemptũ temporaliũ inducit, & ad amorem virtutis allicit, quasi processisset ex ore Dei, habenda est. Frater Guido Carthusiensis. Rationalis creaturae vera ꝑfectio est, vnãquanq; rem tanti habere quanti habẽda est. Sene. Quid tã necessariũ, q̃ pretia rebus imponere? Secundũ Sene. tres sunt partes moralis doctrinae. Prima rebus dignitates distribuit, & pretia imponit, maximè vtilis. Secũda impetũ animi reprimit. Tertia actionem regit, ostendens qñ vnumquodq;, & vbi, & quemadmodũ agi debeat. Ideò cõmendationi virtutis in hac prima parte operis insistemus, vt eius pretiositas appareat, & vt ad amorem eius hoĩes alliciantur. Magna.n. pars bonitatis est, vt ait Sen. velle fieri bonum. Et Aug. Socratis sentẽtia est, quibus hoĩbus satis persuasum esset, vt nihil mallent se esse quàm bonos viros, his reliquã facilẽ esse doctrinã. ¶ Virtus commen-

cōmendatione indiget: quia hæc thesaurus est abscōditus in agro cordis: qui ideo non quæritur, quia ignoratur. Matt. 13. Est etiā velut lapis pretiosus qui conculcatur ab his, à quibus virtus eius ignoratur. Eccl. 6. Quasi lapidis virtus ꝓbatio erit in illis: hoc est dictum de sapiētia, quæ est de sapore virtutū cōdita scientia, quē reprobant & despiciunt qui eius virtutē non agnoscunt. Matth. 7. Neque mittatis margaritas ante porcos, ne fortè conculcent eas pedibus suis. ¶ Ex ignorātia pretiositatis virtutis accidit, ꝙ ipsa adeò despicitur; ꝙ si esset venalis, non inueniretur qui eam emeret. Senec. Bona mens nec cōmodatur, nec venditur. Et puto si venalis esset, non haberet emptorē: at mala quotidie emitur. Gregor. Carnalium mētes bona pēsare non valēt, nisi quæ carnaliter vident. Aug. Vix est aliquis qui diligat interiora bona, quæ sola diligenda sunt: cæteris autē ad necessitatem vtendū, non ad gaudiū perfruendū est. ¶ Virtus quia non agnoscitur: ideò à Deo non petitur nec accipitur, qui paratus est eā dare, si esset qui desideraret eam accipere. Hebr. 12. Contēplantes nequis desit gratiæ Dei. Et 1. Petr. 1. Sperate in eā quæ vobis offertur, gratiā. Extentam habet Deus manū dexterā ad largiendum bona spiritualia, sed non est qui accipiat. Omnes enim ad sinistrā aspiciunt, vt inde temporalia recipiant. ¶ Commēdationi verò virtutis aliqua, quæ pertinent ad eius notificationem, breuiter præmittemus.

De notificatione Virtutis.

Cap. II.

Notandum ergo, ꝙ nomen Virtutis antiquitus fuit solius fortitudinis, vt ait Tullius. Ratio verò huius hæc est: quia non statim innotuit hominibus virtuositas aliarum virtutū: sed virtuosi semper apparuerūt, qui laboribus & doloribus non facilè vinci potuerunt. Sed pòst experiētia docuit, animū habere multa certamina cōtra diuitias, delitias & honores, quorum victoria difficilis est & vtilis: vnde & virtuosi nominati sunt, qui tales vincere potuissent. ¶ Item notandum, quòd nomen virtutis in canone Sacræ scripturæ, vt frequentius, sumitur pro fortitudine, vel pro potentia, vel pro opere mirabili. Ratio autem prout hic de ea intēdimus. Sed quod Philosophi in morali doctrina virtutē vocāt, Scriptura sacra, vt frequentius, gratiā nominat. Ratio autē huius diuersitatis hęc est. Virtus duplicē habet comparationē. Vnā ad id à quo est, scilicet ad Dei liberalitatem, cuius donum est: & sic dicitur gratia. Et est gratia donum à Deo gratis datum, habentem se Deo gratum faciens, & opus eius Deo gratum reddens. Aliam comparationē habet Virtus ad id quod ab ea est, scilicet

ad opus suū : & sic vocatur Virtus : & sic nominant eam Philosophi, faciem habentes ad donū Dei, & dorsum ad datorem. August.4.lib.Cōfes. Dorsum habebam ad lumē, & ad ea quæ illuminant faciē, & ipsa facies, qua illuminata cernebā, non illuminabatur. Philosophi fuerūt propriæ gloriæ amatores, & diuinæ gloriæ neglectores, de proprijs viribus cōfidentes, cōditori suo gratias nō agentes, secundum illud dictum de ipsis Romano.1. Nō sicut Deum glorificauerūt, aut gratias egerūt, sed euanuerunt in cogitationibus suis. Sancti verò faciē habētes ad lumen, in lumine Dei agnoscūt insufficiētiam suā.2. Cor.3. Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis: sed sufficiētia nostra ex Deo est. Itē agnoscunt boni ad quā tēdimus eminētiā, ꝙ supra vires nostras est. Vnde super illud Matth. 11. Regnū cęlorum vim patitur,&c. dicit Glos. Grandis violentia est in terra nasci, & cælū rapere, & habere per virtutē, quod per naturā non possumus. Agnoscunt etiā hostiū inuisibiliū præeminentiā, secundū potestatē & statum malitiæ. Iob.40. Nō est potestas super terrā quæ cōparetur ei. Nos quasi locustæ sumus, & ipsi velut gigantes. Numeri 13. Vidimus mōstra filiorū Enac, de genere giganteo: quibus comparati locustæ videbamur. Origenes: Vult Dominus Iesus mirabiles res facere: vult enim de locustis superare gigantes, & de his quę in terra sunt, cęlestes vincere nequitias. Ideo sancti intelligentes adiutoriū gratiæ adeò eis esse necessariū, vt sine eo nihil possint, neq; bonum agere, neq; tueri: oportet enim gratiā præuenire vt velint, & subsequi ne inaniter velint. sec. Greg. Parū enim prodest homini bonū velle, nisi tētāti postea possit resistere, & tueri bonū quod acquisitū est: omnia Deo attribuūt, & radicem meriti, virtutē scilicet & præmium, nō videntes nec in se, nec in alio bonū aliquod, nisi gratiā Dei. 1. Corinth. 15. Gratia Dei sum id qd' sum. Et Ioannes testatur se vidisse Iesum plenū gratia. Ioā. 1. Et Angelus Mariā plenā gratia nominat. Luc. 1. Et Gabriel monet natum ex sterili, Ioannē vocari, qd' gratiam sonat. Lucæ 1. Anima ex se sterilis ſm naturam, non potens ad meritum regni ęterni, gratiā Dei reputare debet tā meritum quàm ꝓmium. Rom.6. Gratia Dei vita ęterna. Glo. Cōfitendum est gratiam Dei vitam æternā vocari: quia his meritis redditur q̄ gratia contulit homini. Simile Io, 1. Gratiā pro gratia. Et initium boni & finis gratia est. Augu. in lib. de Correctiōe & gratia: Desiderare auxilium gratiæ, initium gratiæ est. Psal. Qui coronat te in misericordia & miserationibus. Apoc.4. Vigintiquatuor seniores mittebant coronas suas

ante thronum, ostēdendo sedēti in throno deberi honorē, ꝙ coronas recepissent. Rom. 9. Non est volentis, neq; currentis, sed miserentis Dei. Esai. 26. Omnia opera nostra in nobis operatus es Domine. Rom. 7. Velle adiacet mihi: adiacet inquam quasi infirmum: perficere āt bonū nō inuenio. 1. Cor. 15. Abundantius illis omnibus laboraui: non ego autem, sed gratia Dei mecum. Phil. 2. Deus est enim qui operatur in nobis & velle & perficere. Ioā. 15. Sine me nihil potestis facere. ¶ Et notandum ꝙ virtus dicitur à vi, vnde Dominus vocat virtuosos violētos, Matt. 11. Violenti rapiunt illud. Et Luc. 16. loquens de regno cælorū. Omnis enim in illud vim facit. ¶ Virtuosus tripliciter vim facit sibi. Primò ardua aggrediēdo, & quę sunt supra hominē. Secundò aduersa patiendo. Act. 14. Per multas tribulatiōes oportet nos intrare in regnum Dei. Tertiò à placitis abstinēdo. Gen. 8. Sensus & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua. Ideo quasi cum quadā violētia oportet hominē ab his, quæ sibi placent, compesci. Ouid. in Epistolis: Est virtus placitis abstinuisse bonis. Vel dicitur virtus, quasi viri stat⁹, siue virilitas. virtus enim est perfecti animi & ad rectas operationes robusti: sicut virilis ętas est corporis robusti & perfecti. ¶ Item notandum, ꝙ sicut dicit Tullius in lib. de Offi. Virtus & honestas nomina diuersa sunt: res āt subiecta prorsus eadē. Honestum verò est quod sua vi ad se nos allicit, & dignitate trahit: vt idem Tullius dicit in 1. Rhet. Honestus verò dicitur aliquis eò ꝙ nihil habeat turpitudinis: vt dicit Isido. in lib. Etymologiarum. Et subdit: Nā quid est honestas, nisi honor perpetuus, & quasi honoris status? Vnde hominibus virtuosis & honestis honor maximè exhibendus est. ¶ Inueniuntur in scripturis multæ descriptiones virtutis: de quibus ad ipsius maiorem declarationem aliquas ponemus, & exponemus.

De descriptionibus Virtutis. Cap. III.

VIrtus sic describitur in lib. de Spiritu & anima. Virtus est habitus mentis bene institutæ. Et intellige mētem bene institutam, ad similitudinē regni, quod bene institutum est, si rectè in eo consolatur, & rectè imperetur, & rectè obediatur. Sic mens bene instituta est, quum ratio rectè consulit, voluntas rectè imperat, & vires subiectæ voluntati rectè obediunt. Hanc bonā institutionem virtus in mēte facit. Ipsa. n. rōnem illuminat, & voluntatem de seruitute vitiorum ad imperium sublimat. Sine virtute mēs pueriliter regitur. Vnde væ ei. Eccle. 10. Vę tibi terra, cui⁹ rex puer est. Sine ea regnum mentis simile est regno Roboam, qui potius acquieuit consilio iuuenum impru-

imprudentium, q̃ cõsilio senum. 3. Reg. 21. Sic vbi virtus non est, derelicto consilio rationis, sensibus acquiescitur: vbi virtus non est, quod debuit in homine seruire, imperat, nõ sine magna inordinatione. Prouerb. 19. Nõ decet seruũ dominari principibus. Et eiusdem 30. Per tria mouetur terra, id est, turbatur: & quartum quod nõ potest sustinere, per seruum quũ regnauerit. Virtus facit in regno mẽtis partẽ nobiliorem regnare, & tunc beata est anima. Ecclesi. 19. Beata est terrra, cuius rex nobilis est. Ipsa soliũ iudicij rationi reddit: ex quo sequitur dissipatio omnis mali. Prouerb. 20. Rex qui sedet in solio iudicij, intuitu suo dissipat omne malũ. Virtus verã nobilitatẽ in anima perficit, quam natura inchoauit. De initio nobilitatis, ait Seneca: Quis est generosus? Ad virtutem à natura bene dispositus. De perfectione dicit Hieroni. Sola apud Deum libertas est, non seruire peccatis: summa apud eum nobilitas, clarere virtutibus. Itẽ virtus sic describitur ab August. in lib. de quantitate animæ: Virtus est æqualitas quædam vitæ vndiq; consonans rationi. Virtus vitæ æqualitatem facit: quia secundum Senecã, animum reddit asperis blãdisq; inuictum, neutri se fortunæ submittentem, quem nulla vis frangat, quem nec attollat fortuna, nec deprimat. Tullius: Præclara est æqualitas in omni vita: idem qui semper vultus, eademq; frons: vt de Socrate accepimus. Virtus in vtraq; fortuna par est: virtutem materia non mutat, nec peiorem facit dura aut difficilis: nec meliorem hilaris & læta, vt ait Seneca, virtus per omnia cõsonat rationi. Vnde Bernardus in epistola ad fratres de monte Dei: Virtus est ad iudicium rationis vsus liberæ voluntatis. Seneca: Humanis virtutibus regula vna est ratio recta. ¶ Virtus etiam sic describitur à Philosopho: Virtus est habitus animi, modo naturæ consentaneus rationi. Ad opera virtutũ; Primò incitat nos natura. Secundò, ratio. Tertiò, gratia. Verbi gratia: Natura incitat vt subuenias proximo indigenti. Idem etiam ratio dictat, quia similis indigentia põt tibi accidere, in qua velles idem tibi fieri. Gratia verò hoc suadet tibi, quia proximus est, Dei imago, Dei filius, vel ad hoc creatus, vt in æterna beatitudine sit tibi socius. De instinctu naturæ dicit Tullius: Sunt bonis innata virtutum initia, quæ si adolescere liceret & pateremur, nos ad beatitudinem cũ diuino munere ipsa natura perduceret. Idẽ: Nos igniculos natura datos extinguimus. Si quis autem obijciat, q̀ ad opus patientiæ non incitamur à natura, quod videtur potius esse contra naturam. Respondet Seneca, quòd materia boni contra naturam est, vt vulnerari, & subiecto igne tabescere, sed bonum nunquã. Seruare

enim animũ infatigabilẽ inter ista, quod est opus virtutis, secũdũ naturã est: quia nullũ bonũ sine ratione est, vt ipse ait. Sequitur autẽ ratio naturam. Bernardus: Omnis virtus homini naturalis est. Idẽ: Virtus quoniã naturę res est, cũ venit in animũ, aliquando nõ venit sine labore, sed venit in locũ suũ, & fideliter sedet, & bene cũ ea natura conuenit. Seneca: Virtus secundum naturam est, vitia verò inimica sunt & infesta. Et secũdũ Arist. Virtus non est præter naturam, Chrysostomus verò in quadam homilia dicit, ꝙ virtus animi est, rectè de Deo sentire, & rectè inter homines agere. ¶ Virtus etiam sic describitur à Philosopho: Virtus est habitus voluntarius in medietate consistẽs quo ad nos. Medietas ista attenditur inter superfluitatẽ & indigentiã. Vnde idem Philosophus dicit, ꝙ virtus est medietas duarum malitiarũ huius quidẽ secundũ superfluitatẽ, huius verò secundum indigentiam. Boetius: Virtutes medium tenẽt: si vel vltrà vel citrà quàm oportuerit fiat, à virtute discęditur. Hæc aũt medietas in virtutibus cardinalibus inuenitur: in virtutibus verò theologicis non videtur posse inueniri. Remigius. Ea quę sunt purè delectatiões animæ, id est, quæ sunt animæ secundum se, nõ determinantur secũdum superfluum & diminutũ. Canti. 1. Adolescẽtulæ dilexerunt te nimis. Ergo nimietas dilectiõis in Deũ non videtur esse superfluũ vel vitium. Quo ad nos dicitur esse hæc medietas: quia determinando hãc medietatem, habendus est respectus ad personã operantis. Alicui enim esset parum quod alij esset nimiũ, vel econuerso. Aug. in lib. de libero arbitrio sic describit virtutẽ: Virtus est bona qualitas mẽtis, qua rectè viuitur, qua nemo male vtitur, q̃ Deus in nobis operatur. Virtus dicitur bona eo modo quo albedo dicitur color albus: nõ ideo ꝙ albedo colori inhæreat vt accidẽs, sed color est ipsa albedo: sic est virtus bonitas mẽtis mentẽ bonam faciẽs. Virtus etiã bona est: q̃a ducẽs ad summũ bonũ. Virtute etiã rectè viuitur: vitã autẽ rectã intellige, quę extenditur ad Deũ principium, & Deũ finẽ, Deo qui est principium omniũ bonorũm de omnibus bonis gratias agendo, iuxta illud 1. Thessa. 5. In omnibus gratias agite: & gloriã eius in omnibus quærendo: ad hoc enim creati sumus. Deut. 26. Faciet te Dominus excelsiorẽ cunctis gentibus quas creauit in laudem & nomẽ & gloriam suam. Esaiæ 44. in gloriã meam creaui eum 1. Corinthi. 10. Siue mãducatis, siue bibitis, siue aliquid aliud agitis, omnia in gloriam Dei facite. Vita eius qui sibi solum vult viuere, tantùm quæ sua sunt quærens, & ad gloriam Dei nõ attendens, nõ est recta,

imò

imò curua, quum in se reflectatur. Item non est recta quæ declinat quasi in latus per superfluitatem vel indigentiã. Virtutes cardinales obliquitatẽ, quæ est secundũ superfluitatẽ vel indigentiam, excludunt. Theologicæ verò curuitatẽ, quæ est vbi vita reflectitur in vtilitatẽ proprij subiecti, non ordinata ad finem vltimũ. Virtutes ergo cardinales cum theologicis vitam rectam efficiunt. Item quum rectum sit, cuius medium non exit ab extremis: extrema autẽ vitæ nostrę quum sit Deus principiũ, & Deus finis, vita recta est, quæ sicut est à Deo & ad Deũ, ita & sub Deo humiliter implens eius imperiũ, sicut ab eo habuit initium, & ab eo expectat præmiũ. Vitam verò hic intelligas quatuor partes conseruationis: scilicet cogitationem, affectionem, locutionem, & operationẽ. Rectitudo verò horum est, quum non discordãt à regula legis diuinæ, quæ nobis indicat diuinam voluntatem. Huic autẽ rectitudini oppositum est peccatũ, prout describit illud Augustinus dicens, Peccatũ est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Per concupitũ verò intellige cogitationem & affectionem. Itẽ vita recta est, quum voluntas in nullo dissentit ab eo quod ratio rectè sentit. Voluntate enim rectè viuitur, voluntate peccatur, vt dicit Aug. Ratio recta regula est voluntatis. Bernar. super illud Canti. Recti diligunt te. Illum verè rectũ corde dixerim, qui & rectè in omnibus sentiat, & à recto quod senserit in nullo dissentiat. ¶ Virtute etiam nemo male vtitur propriè loquẽdo. Si quis tamen obijciat de illo verbo Isidori, Interdũ male visæ virtutes vitia generant. dicendũ est, ꝙ virtus potest esse occasio alicuius mali, sed nunquã actus eius erit abusus: sicut accidit in potẽtijs naturalibus, quibus homo potest bene vti vel abuti. Per hoc qđ subditur, quã Deus in nobis sine nobis operatur: patet ꝙ hæc descriptio est intelligenda de virtute gratuita: præcedens verò virtus, est habitus voluntarius &c. intelligenda est de virtute consuetudinali. Aliæ verò descriptiones positæ ferè omnes possunt intelligi & de gratuita & de consuetudinali. Si quis verò obijciat de illo verbo Augustini: Qui fecit te sine te, non iustificat te sine te. Vnde videtur ꝙ Deus non operetur in nobis virtutẽ sine nobis. Respondendum est, ꝙ Deus iustificat hominem sine homine cooperante, sed non sine homine adoperãte: sicut sol illuminat domũ cùm aliquis aperit fenestrã non sine homine adoperante, tamen sine homine cooperante: homo enim nõ cooperatur soli illuminando domũ. Sic verus sol infundit virtutes nobis præparatis ad earum susceptionem: non tamẽ cooperamur illi in illa infusione:

De triplici Virtutis commendatione. Cap. IIII.

SEquitur de commendatione Virtutis. Est notandum ꝙ virtus est primo commendabilis à dignitate dantis, Retinuit enim Deus donationē eius ad manū suā. Psal. Gratiam & gloriā dabit Dominus. Virtus fructus est Spiritus sancti. Gala. 5. Fructus spiritus est charitas, gaudiū, pax &c. Ex nobilitate arboris fructus bonitatē agnosce. Arbor bona fructus bonos facit. Math. 7. ergo optima optimos. ¶ Secūdò à dignitate eorum qbus datur: hoc enim donum nō est nisi bonorum & amicorum Dei: temporalia bona & ēt naturalia corporis vel animæ cōia sunt bonis & malis, amicis Dei & inimicis. Et frequenter mali & inimici Dei potius in talibus abundāt quàm amici Dei. Ex quo apparet non esse vera bona. Si enim vera bona essent, potius daret ea amicis quàm inimicis. Augu. in primo lib. de Ciuitate Dei: Ista temporalia bona & mala voluit Deus bonis & malis esse cōmunia, vt nec bona cupidius appetantur, quæ mali quoq; habere cernuntur: nec mala turpiter euitentur, quibus & boni plerunq; afficiuntur. Itē Aug. in eod. lib. 20. Profectò salubriter discimus, non magnipendere seu bona seu mala, quæ videmus esse bonis malisq; cōia, & illa bona quærere, quæ bonorum, & illa mala maximè fugere, quæ propriè sunt malorum. Itē Aug. in eodē: Pulchritudinē idcirco Dominus largitur etiā malis, ne magnum bonum videatur bonis. Deserto itaq; bono bonorum proprio, lapsus est factus ad bonorum minimum, non bonis proprium, sed bonis malisque cōe. ¶ Tertio quasi à situ: quia possessio est valde bona bene sedēs. Bene sedet possessio quæ propinqua est ciuitati: melius quæ infra muros ciuitatis: optimè quæ infra muros propriæ domus tuta est, & ab hostibus & à ciuibus. Peroptimè sedet virtus quæ est in secreto cordis. Seneca: Hunc dicito, hunc habe beatum, nō quem vulgus vocat, sed cui omne bonum in animo est. Itē Seneca: Sapiens intra se omne bonum terminabit. Et dicit ꝙ quidā capta patria, & vxore & liberis amissis, quum ex incēdio publico solus & tñ beatus exiret: interroganti victori, Nunquid aliqd ꝑdidisset: Nihil, inqt, perdidi, bona mea mecum sunt.

Quod Virtus sit optimum præsentis vitæ, & bonitas aliarum rerum. Cap. V.

QVarto cōmendabilis est cōparatione aliorum bonorū. Et primò facta comparatione ad bona præsentia. Scdō ad futura. ¶ Secundum comparationē primam virtutis optimum dicitur. Heb. 13. Optimum est gratia stabilire cor. Aug. in lib. de moribus Ecclesiæ: Erit, inquit, hominis optimum, quod animā optimā facit: nemo autem dubitauerit, quia

quin virtus animam faciat optimam. Et Iac. 1. Omne datū optimum &c. Datum optimum, virtus vel gratia dicitur: respectu cuius simpliciter bona dicuntur quæ cōia sunt nobis & brutis, vt fortitudo corporis, agilitas, pulchritudo, sanitas, & ea quæ pertinent ad corporis sustentationē, vel ornatum, vel protectionem. Bona meliora sunt bona animę, quæ tamen animam nō reddūt de necessitate bonam, quæ similiter sunt cōia bonis & malis, vt scientia & similia. Optimum verò virtus, vel gratia. Perfectum, gloria. 1. Corin. 13. Quum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Virtus non solum bona est, sed ēt bonitas bonum faciēs necessario possessorem suum. Arist. in libro de eligendis: Si hoc facit bonum id cui adest, illud autem non facit, qđ facit magis est eligendum, vel quod melius & principalius facit bonum: & si q̃dem hoc facit animam, illud aūt corpus. Non sic dignitates & diuitiæ, quæ vt frequenter malos faciunt possessores suos, vel magis malos ostendunt. Boëtius: Collata improbis dignitas, non modo non efficit dignos, sed potius prodit & ostendit indignos. Ecclę. 11. Si diues fueris, non eris immunis à delicto. Seneca: Multum est non corrumpi diuitiarum contubernio. Ideo virtus multum appetenda esset, tanquam propria bonitas: sed tanta est hodie hominum stultitia, q' de propria bonitate nō curant, cum in omnibus suis bonitatem quærant. Seneca: Nihil est cuique se vilius. Augu. Bona vis habere, & bonus non vis esse. Idem: Quid est q' te velis malum habere? Nihil oīno. Non vxorem, non filium, nō seruum, non tunicam, postremo nō caligam, & tamen vis habere malam vitam. Rogo te prępone vitam tuam caligæ tuæ. Idem: Quid te offendit vita tua, quam solam vis malam, vt inter oīa bona tua tu solus sis malus? Idem: Adeò cęcitas mentis inualuit, adeò homo interior obsurduit, vt oīa velit habere bona præter seipsum. Plus deberet homo amare bonitatem sui, q̃ totum mundū. Quum enim homo præualeat toti mundo, bonitas eius bonitatis mundi totius præualet. Sene. In homine nihil ad rem ptinet, à q̃ multis salutetur, q̃ pretioso incubet lecto, quàm perlucido poculo bibat, sed quàm bonus sit. Hoc autem debet mouere hominem ad amorem propriæ bonitatis, q' sicut ipse quando bonus est melior est omnibus creaturis visibilibus: sic quando malus est, peior est illis: quia non solum malus est malitia pœnę, sed etiam malitia culpę, ipse debitor est mortis temporalis & ęternæ. In hoc deterioris conditionis est serpentibus & bufonibus. ¶ Nec solùm virtus bonitas est hominis, sed etiam est bonitas operū. Plus enim valet vna eleemosyna,

na, vel aliud bonũ opus ex virtute vel gratia procedens, quàm mille sine gratia. Si aliquis mille annis facit opera de genere bonorũ sine gratia, nõ meretur regnum ęternũ, quod tamẽ meretur vnico bono opere ex gratia facto. Senec. Vnus dies hominum eruditorũ plus valet, quàm imperiti longissima aetas. Qui faciunt opera de genere bonorũ sine gratia, picturas habent bonorum operũ, non bona opera. Senec. Apud sapientes sunt honesta, apud vulgus simulachra rerũ honestarum. Opus de genere bonorum sine gratia factũ, lumen esse videtur, & tamẽ non est verè lumẽ. Matth. 6. Si lumẽ quod in te est tenebrae sunt, ipsę tenebrę quantae erũt? Tale opus simile est ligno putrido, quod his qui in tenebris sunt lucidũ videtur. Tale opus videtur esse aurum, quum sit aurichalcum. Bernard. Melius est pallens aurum, quàm fulgens aurichalcum. Qui habet abundantiã taliũ operũ, est quasi diues quũ nihil habeat. Prou. 13. Itẽ opus tale est velut cadauer exanime. Vnde anima cuius sunt opera talia, est velut mulier infoetrix, omnes foetus suos pariẽs mortuos. Quid est fides quae nõ operatur ex dilectione, nisi cadauer exanime? Quod de fide informi dicitur, verũ est de omnib. operib. informib. quae scilicet sine gratia fiũt. Homo absq; gratia est velut arbor syluestris ferens fructus, quib. porci infernales pascuntur. Gratia verò est velut ramusculus cęlestis, q̃ huic arbori insertus facit eã ferre fructus optimos, q̃ lętificẽt Deũ & angelos. Luc. 15. Gaudiũ erit in cęlo super vno peccatore poenitentiã agẽte &c. ¶ Nec solùm virtus est bonitas operũ, sed etiam rerũ tẽporaliũ. Bonũ enim rerũ temporalium, est laudabilis vsus earũ qui virtutis est vel gratiae. Vnde malis tẽporalia bona non sunt, cùm malè illis vtãtur. Senec. Stulto nulla re opus est, nulla enim re scit vti. Eccl. 13. Bona est substãtia, cui nõ est peccatum in conscientia. Sicut sanguis in corpore humano nõ est bonus, si sit materia infirmitatis. vnde euacuãdus est: sic tẽporalia nõ sunt bona his, q̃bus sunt materia infirmitatis spiritualis. Senec. Dicis, pecuniã perdidi. O te felicem si cũ ea auaritiã perdidisti: sed si manet illa apud te, es tantũ felicior, quo tãto malo materia subducta est. Prou. 1. Vsquequo stulti ea quae sibi sunt noxia cupiẽt? Fit iusto Dei iudicio, vt cùm aliquis malus est verè domino illa mala sint ei q̃bus ipse dominatur, quasi vindicantia creatorem suũ. ¶ Virtus etiã mala poenae in bona cõuertit: iuxta verbũ Sen. Eccl. 8. Qui custodit praeceptũ, nõ experietur quicquã mali. Nõ est mala aduersitas viro iusto, cùm sit ei materia coronae aeternę. Et vt breuiter dicas, Virtus siue gratia est totũ verũ bonũ hominis in vita ista. Vnde gl. Aug.

super

super illud Psal. Signatū est super nos lumē, &c. dicit de lumine gratię. Hoc lumen est totū & verū hominis bonū. Sine gratia non est homini verè bonum, vel bonū naturæ, vel bonū fortunæ. Bernar. Si quis callidus est ingenio, si viget arte, si præeminet intellectu, instrumenta sunt hæc tā vitiorū quàm virtutū. Senec. Nō viuere bonū est, sed bene viuere: bene autem viuere virtutis est. Tullius: Quod rectum & honestū est & cū virtute, id solū bonum arbitror. Nunquid pōt cuiquā malo bonū esse, aut potest quisquā in abūdantia bonorū esse non bonus? Seneca: Doce non esse positū bonū vitę in spatium eius, sed in vsu: vsus autem rectę virtutis est Sap. Omnia quæ extra nos sunt dona, quæq; hominibus fortè cōtingunt, non ideo laudant, ꝙ habuerit quis ea, sed ꝙ his honestè sit vsus Augusti. Non vtiliter in tempore viuitur, nisi ad comparandum meritum quo in æternitate viuatur.

Quòd virtus sit propriè bonum nostrum, possessio libera & sufficiens. Cap. VII.

VIrtus, secundū Philosophos, bonum nostrū est propriè, quū bona fortunæ sint bona aliena à nobis. Hoc bonum nulla vis à nobis excutit, iuxta verbū Senecę, Nō potest auferri ab homine, nec in vita, nec in morte. Tulli⁹, Omnia alia caduca sunt: virtus vna est, altissimis defixa radicibus. Tullius: Hæc demū sapientia est, vt omnia tua in te posita esse dicas, humanosq; casus virtute inferiores putes. Senec. Non est tuū fortuna quod fecit tuum. Boëtius in libro consolat. Nunquā tua faciet esse fortuna, quæ natura rerum à te facit esse aliena. Sen. Periturū est nempe quod aduentitiū fuit. Idē: Quid stulti⁹ est, quàm in homine aliena laudare? q̄d eo demētius qui circa se miratur ea quæ ad aliū protinus trāsferri possunt? Non faciūt meliorē equū aurei freni. Aug. in libro Soliloqorū: Deus per quē dicimus aliena esse, quæ aliquando nostra: & nostra esse, quę aliquādo aliena putauimus, accipe me ab istis fugientē famulum tuū: q̄a & ista me quādo fugiebā à te, acceperunt alienū, ad te mihi redeundū esse sentio, nihil aliud scio nisi fluxa & caduca spernēda esse, & certa & ęterna requirēda. Senec. Ratio arbitra est bonorū & malorū: aliena & hesterna pro vilibus habet, omne illi bonū in animo est. Habacuc 2. Væ qui congregat non sua. Non sua vocat tēporalia, Senec. Huc cogitationes tuę tēdāt, hoc cura, hoc opta, omnia alia Deo vota missurus, vt cōtentus sis temetipso & ex te nascētibus bonis. ¶ Itē virtus possessio libera est, quæ possidet bona tēporalia in subiectione, est aliqua vel fortunę, vel ipsarū diuitiarū, vel corū quibus occasione diuitiarū indiget. Se Incipit esse fortunæ subiectus, si quis partem sui foris

b 5 quærit.

quærit. Aug. Venditis rebus nostris nullum magis carum accipimus pretium, quàm nosipsos. Implicati enim talibus nõ eramus nostri. Sen. Minus quàm seruus est, qui seruos timet. ¶ Itẽ virtus possessio est habenti sufficiẽs. 2. Corin. 12. Sufficit tibi gratia mea. Sene. Virtus nudo homine cõtẽta est: Idẽ: Sapiens se contentus est, nõ vt velit esse sine amico, sed vt possit. Item Seneca: Se contentus est sapiens ad bene viuendũ, nõ ad viuendũ: ad hoc enim rebus multis illi opus est, ad illud tantùm animo sano & erecto & despiciente fortunã. Idem, Virtus nullo eget, & præter summum bonum extrinsecus in strã non quę rit. Econtrario, diuitiæ terrenę multis indigent. Boët. O angustas inopesq; diuitias, quas nec habere totas pluribus licet, & ad quemlibet sine cœterorum paupertate nõ veniunt. Idem: Verũ illud est, permultis illos indigere, qui permulta possident: Homo absque uirtute uel gratia est regio egestatis. Aug. in lib. Confes. Defluxi à te ego, & erraui: erraui Deus meus nimis deuius à stabilitate tua in adolescentia mea, & factus sum mihi regio egestatis.

Quòd virtus sit magnæ iucunditatis & dignitatis.

Cap. VII.

ITem Virtus bonũ est & magnę iucunditatis & magnæ dignitatis. Boët. de consol. Nunquàm sine pœna sunt uitia, nunquàm sine præmio sunt virtutes. Sene. Rerũ honestarũ pretiũ in ipsis est: hoc pretiũ est mentis lętitia. Idẽ: Rectè factorũ verus fructus est in ipsis: nec vllũ virtutum pretiũ dignũ ipsis extra ipsas est. Bern. Delectationes nõ perdimus, sed mutamus à corpore ad animã, à sensibus ad cõscientiã. Itẽ Greg. super Iob 1. Filij per domos conuiuium faciũt, dũ virtutes singulæ iuxta modũ proprium mentem pascunt. Ecõtrario curre per singula, tot inuenies animę tormenta, quot vitia vt ait Augu. Gaudium virtutis est velut fons gaudij in domo propria nascens Senec. Existimas me detrahere tibi multas voluptates, qui fortuita submoueo, qui dulcissima spei oblectamenta censeo deuitanda. imò econtrà volo tibi nunquam deesse lætitiã: volo illã tibi domi nasci: nascitur, si intra teipsum sit. Idem: Tu iudicas eũ gaudere qui ridet: animus debet esse alacer &; fidens, & super omnia rectus. Eccles. 30. Non est oblectamentum super cordis gaudium. Senec. Cõculca ista quæ extrinsecus splendent, & de tuo gaude. Quid est autem hoc, de tuo? de teipso, & tui optima parte. Idem: Viri boni gaudium est ex bona conscientia, ex cõtemptu fortuitorum, ex honestis consilijs, ex rectis actionibus, ex placito vitæ & continuo tenore vnam præmentis viam. Idem: Hæc quibus delectatur vulgus, tenuẽ habent ac perfusoriam voluptatem, & quod-

quodcunq; inuentium est gaudium, fundamento caret: hoc de quo loquor, ad quod te conor perducere, solidum est, & quod plus pateat introrsus. Idem: Fundamentũ bonę mẽtis est, nõ gaudere vanis. Fundamẽtum hic esse dixi, culmen, cùm ad summa peruenit, q scit quo gaudeat, qui felicitatẽ suã in aliena potestate non posuit. Itẽ Seneca: Improbę voluptates non sunt solidæ, non sunt fideles: ẽt si non nocent, fugiunt: potius aliqđ bonum mansurum circunspice. Sola virtus præstat gaudium perpetuum, securum: ẽt si qd obsistat nubium, materia interuenit, qua infrà feruntur, nec vnquã die vincunt. Greg. Absit vt tãta sit delectatio in vitijs, quãta est in virtutibus.

¶ De dignitate virtutis dicit Boë. Non virtutibus ex dignitate: sed ex virtutibus dignitati honor accessit. Idem: Virtuti propria dignitas inest. Virtus est beatitudo, vel felicitas præsentis vitæ. Beatitudo virtutum de fonte cœlestis beatitudinis, amicis Dei in hac valle miseriæ stillatur. Vnde 2. Corint. 12. dicit gl. Aug. In regione intelligibilium beata vita in fonte suo bibitur: inde aliqd aspergitur huic humanæ vitæ, vt in tentationibus huius seculi temperanter, fortiter, iustè, prudenterque viuatur. Tullius: In quo virtus est, nihil ei deest ad bene ac beatè viuendum. Macrobius; Solæ virtutes faciunt beatum, nullaque alia via quisquã hoc bonum adipiscitur. Sene. Ratio recta & cõsummata felicitatẽ hominis impleuit: hoc vnum bonum hominis est, qđ qui habet, ẽt si alijs destituitur, laudandus est: qđ qui nõ habet, in aliorum oĩum copia dãnatur. Rationem verò rectã & consummatã facit virtus. Vnde Aug. dicit in libro Soliloquiorum, q virtus est ratio recta vel perfecta: id est, rationis rectitudo vel perfectio.

Quòd status virtutum assimilatur paradiso terrestri & cælesti. Cap. VIII.

VIrtus seu gratia quasi paradisum facit in corde hominis. Eccl. 41. Gratia Dei sicut paradisus in benedictionibus. Assimilatur cor vbi gratia est, paradiso & terrestri & cælesti.

¶ Terrestri tripliciter, scilicet amœnitate, fœcunditate, & securitate. ¶ Amœnitatẽ & fœcunditatẽ ibi faciũt quatuor virtutes, velut quatuor flumina paradisi mẽtem irrigãtes. Vnde Gl. Greg. sup illud Gen. 2. Fluuius egrediebať de loco voluptatis ad irrigãdum paradisum &c. quatuor flumina paradisum irrigãt: qa dñs his quatuor virtutibus cor infundit, ab oĩ desideriorum carnalium æstu tẽperatur. Ecc. 40. Super oẽm aquã viriditas, & ad orã fluminis. Altitudo verò facit securitatem: qa sicut paradisus terrestris in alto situs est, ptingẽs vsq; ad lunarẽ circulũ. sicut dicit gl. Strab. super illud Gen. 2. Plãtauerat Deus paradisum voluptatis: sic cor

vbi

vbi Dei gratia est, in alto situm est. Sene. Talis est sapientis animus, qualis mundus supra lunã: semper illic serenum est, quod non est alieni muneris: nec arbitrij alieni est, quod nõ dedit fortuna, nõ eripuit. ¶ Paradiso verò cælesti in quatuor assimilatur. Primo, in hoc quod est Dei habitatio, placet enim Deo habitare in anima virtutibus ornata. Hiero. Nihil quietus, nihil purius ea mente debet esse, quæ in Dei habitaculũ præparanda est: quem nõ auro templa fulgẽtia, nõ gemmis altaria distincta delectant, sed anima ornata virtutibus. Prouer. 8. Deliciæ meæ esse cum filijs hominum. Bernardus animam huiusmodi cælum vocat, dicens, Nec mirum, si cœlum hoc libenter inhabitat dominus Iesus, quòd non quomodo cæteros dixit tantũ vt fieret, sed pugnauit vt acquireret, occubuit vt redimeret. Secundò in hoc quòd est locus luminis. Iob. 38. Nosti per quã viã spargitur lux. Glos. iustitia est lux. Tertiò, quia locus est ordinati amoris. Breuis enim & vera diffinitio Virtutis, est ordo amoris: vt ait Aug. in lib. de Ciui. Dei. Quartò, quia locus est gaudij. Esa. 51. Ponam desertum eius delicias & solitudinem eius quasi hortum Domini. Cor hominis antequã sit in gratia Dei, est velut desertũ, sed per gratiã fit quasi hortus Domini. Ista quatuor in paradiso cęlesti inueniuntur. Est enim Dei habitatio, locus luminis, & ordinati amoris, & gaudij. ¶ Cõtraria verò quatuor prædictis cor peccatoris faciunt quasi infernũ, cùm sit habitatio dæmonũ, & habeat tenebras ignorantiæ & culpæ, & ignem prauæ cõcupiscentiæ, & vermem remordentis cõscientiæ. Hæc enim quatuor sunt in inferno. Væ illis qui multis in laboribus & expensis sibi faciunt infernũ. Væ illis qui potius eligunt habitare in inferno q̃ in paradiso. Mira insania talium qui infernũ præoccupãt, quasi timerẽt se nimis tardè peruenturos ad eum.

De præ excellentia gaudij Virtutis respectu gaudij mundani. Cap. IX.

ET notandum, quòd gaudiũ virtutis quadrupliciter prę cellit respectu gaudij mundani. ¶ Primò in continuitate. Homo carnalis non semper sedet ad mẽsam corporalem, sed homini virtutis secura mens est quasi iuge conuiuium. Prouerb. 15. Iob 20. Gaudiũ hypocritæ ad instar puncti. Hypocrita est mundus exterius deauratus. Aug. in lib. Confes. Si quid arrisisset prosperum, tædebat apprę hẽdere: quia penè prius quàm teneretur, auolabat. Gaudium mundanum venit de foris, & facilè impeditur, & discontinuatur. Seneca vitã virtutis luci comparat, vitã verò mundanam fulgori, dicẽs, Magna existimas esse quæ relicturus es, &c. Proposuisti illã securitatẽ ad

quam

quam iturus es, retinet te huius vitę fulgor, à qua trāsiturus es tāquā in sordida & obscura casūrū: erras. Ex hac vita ad illā ascēditur, quod interest in splendorē & lucē, cùm hæc certā originem habeat atque suā, ille niteat ex alieno: hoc interest inter hanc vitā & illam, hoc fulgore veniēte extrinsecus percussa est, statim crassam faciet illi vmbrā, quicquid obstiterit. illa suo lumine illustris est fulgor, est luminis repercussio. ¶ Secundò in puritate. Dulcedo enim felicitatis humanæ multis amaritudinib⁹ respersa est, iuxta verbū Boetij, Homo enim carnalis vnā amaritudinē habet ex dilatione deliciarū, quas vehementer appetit: aliā ex defectu quem inuenit in vsu carū: vbicunque enim caro quærit refectionē, inuenit defectionē, iuxta verbū Aug. Excessum etiā in sumēdo delectabilia sequitur duplex amaritudo, scilicet remorsio consciētiæ & grauamē naturæ. Seneca: Voluptas quo auidius hausta est, citius in cōtrariū recedit. Eccle. 31. Amaritudo animæ vinū multū potatū. Gaudiū verò virtutis purum est, nō respersum tot amaritudinibus. Aug. in lib. Cōf. Tu semꝑ aderas misericorditer sæuiēs, & amarissimis aspergens offensionibus oēs illicitas iucūditates meas, vt ita quærerē sine offensione iucūdari: & vbi hoc possē, non inuenirē quicquā præter te Domine. ¶ Tertiò in dignitate. Gaudiū enim virtutis est de ijs de quibus dignum est gaudere. Vñ suꝑ illud Gal. 5. Fructus Spiritus, est charitas, gaudiū. dicit glo. id est, elatio animi de his quæ digna sunt gaudij: gaudiū mundi de indignis est. Senec. In voluptate nihil est magnificū, nihil qđ naturā Deo proximā deceat, mēbrorū viliū ac turpiū ministerio veniens, exitu fœda. Prouerb. 3. Stultorum exultatio ignominia. Itē 15. Stultitia est gaudiū stulto. Et Dominus gaudēti Hierusalē flēs ait, Si cognouisses & tu. Luc. 19. innuēs cæcitatem causam esse illius gaudij. Prouerb. 2. Qui lætātur cū malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Aug. Quid est seculi gaudiū? breuiter dico, Seculi lætitia est impunita nequitia: scilicet luxuriari, in spectaculis vagari, ebriositate ingurgitari, turpitudine fœtere, & nihil mali pati, hoc gaudium deterius est dolore. Peius est enim gaudere de iniqtate, quàm dolere de corruptione, vt ait Aug. ¶ Quartò in salubritate gaudiū virtutis salubre est faciēs cōtēni gaudia vana. Ecclesi. 1. Vbi multa est sapiētia, multa est indignatio. Vbi enim sapor virtutū sentitur, iucūditas carnalis despicitur: quia gustato spiritu, desipit omnis caro, iuxta verbū August. Itē facit triūphare de diabolo. Vnica est ratio vincēdi inimicū, est lætitia spiritualis, vt ait Anto. Eccle. 30. Iucūditas cordis hæc est: vita hominis

minis & thesaurus sine defectione sanctitatis. Qui gaudium sentit in vita bona, perseuerare pōt in ea: econtrario in mœrore animi deijcitur spiritus. Prouer. 15. Deijcietur inquam ab altitudine virtutum. Gaudium verò mūdi noxium est. Nec mirum, cùm sit à Deo maledictū. Luc. 6. Væ vobis diuitibus, qui hic habetis consolationē vestrā &c. Si quis non audeat gustare cibum ab aliquo sancto maledictū, quanto minus maledictū à Deo? Gaudiū illud hominē infatuat: vt patet in Salomone, q non ꝓhibuit cor suū, q̄n oī voluptate frueretur. Ecc. 2. Et infatuatus est, 3. Reg. 11. Iob 28. Sapiētia nō inuenitur ī terra suauiter viuentium. Hoc gaudiū in dolorē vertetur. Prouerb. 14. Extrema gaudij luctus occupat.

De his quæ faciunt ad gaudium virtutis. Cap. X.

ET notādum, ꝙ octo sunt quę facere videntur ad gaudium eius in quo virtus est. ¶ Primò cōscientię puritas. Animus.n. generosus potius quiescit in lecto cōscientiæ quādo est mundus, q̄ quādo est immūdus naturaliter abhorrēs immunditiā. Vnde sup illud Gal. 5. Fructus Spiritus est, charitas gaudium, dicit gl. id est, puritas animi. ¶ Secundò sanitas virium aīę, quā gratia facit. Anima sanata maiorē quietē habet. Prouerb. 16. Dulcedo aīæ sanitas ossium. i. virium. Chrysost. Gratia est sanitas mētium. ¶ Tertiò libertas. Peccator ligatus est ante aduentū gratię seruitute peccati, vt non possit facere quod vult superior pars rationis, iuxta illud Prouerb. 5. Iniquitates suę capiūt impium, & funibus peccatorum suorum quisque constringitur. Augusti. in lib. Cōfess. Suspirabā ligatus non ferro alieno, sed mea ferrea voluntate: velle meum tenebat inimicus; & inde mihi catenā fecerat, & cōstrinxerat me, quippe ex voluntate peruersa facta est libido: & dum seruitur libidini, facta est consuetudo: & dū consuetudini non resistitur, facta est necessitas. Gratia verò Spiritussancti adueniens, libertatem in homine facit. 2. Corint. 3. Vbi spiritus Dñi, ibi libertas. ¶ Quartò quies à cruciatu tumultuosarum cogitationum & inordinatarum affectionum, & à cruciatu vermis conscientiæ. Ab illis.n. vis gratiæ cor liberat. Omnes qui illicita appetunt, vel in hoc mundo aliquid videri volunt, densis cogitationū tumultibus in corde cōprimuntur, vt ait Greg. Sancti verò, quia nihil huius mundi appetūt, nullis proculdubio in corde tumultibus opprimuntur, vt idem Greg. ait. Itē mali cruciātur in corde inordinatis affectionibus. August. in lib. Confess. Iussit Deus, & sic est vt pœna sibi sit inordinatus animus. Alij cupiditate cruciantur, quasi fame & siti insatiabili bonorum temporalium, qui cruciatus non cessat, nisi Dei gratia famē & sitim huiusmodi sedet. Senec. Si vis animum

mum in ꝑpetua voluptate esse, nō voluptatibus adijciēdum est, sed cupiditatibus detrahendum. Augu. Qui biberit de fluuio paradisi, cuius gutta vna maior est q̃ Oceanus, restat vt in eo sitis mundi huius extincta sit. Alij autē timore cruciantur habentes caput tremulum sicut cāpana. Iob. 15. Sonitus terroris semꝑ in auribus eius: & cùm sit pax, ille semper insidias suspicatur. Alij cruciātur inuidia, amittētes quicq̃d alij lucrātur. Alij exuruntur ira. Has affectiones gratia cessare facit: vn̄ animus q̇escit & iucundus est. Item peccatorem vermis conscientiæ cruciat Hiere. 2. Scito & vide q̃ malū & amarum est reliquisse te Dn̄m Deum tuum. August. Tale bonū est Deus, vt nemini cum deserenti bene sit. Hęc est prima vindicta, quam sumit Deus de peccatore, nō sinens dedecus culpæ esse sine decore vindictæ. Seneca: Scelera etiā si non sunt deprehensa cū fierent, solicitudo cum ipsis abijt. Poe. Prima est hæc vltio, ꝙ se Iudice nemo nocens absoluitur. Cū gratia hūc vermē cessare facit, animus quiescit, sicut aliquis melius q̇escit in lecto suaui quàm spinis pleno. Cant. 1. Lectulus noster floridus. Lectulus inquam consciæ. De conscientia pōt dici, quod dixit Philosophus Zeno de vxore. Vxor, inquit, aut perpetuale refugium est, aut perēne tormētum. ¶ Quintò conuenientia virtutis cum natura. Bene enim cōuenit natura cū virtute: iuxta verbum Bernard. Chryso. Gratia est cordis delectatio. Prouerb. 3. Lux iustorū lętificat. Lux iustorum gratia est, quæ naturæ coniūcta lætificat. ¶ Sextò iucunditas boni operis. Psal. In custodiendis illis retributio multa. Gl. Non tātùm pro eis in futuro reddetur præmiū: sed hic in eorum custodia magnū est gaudiū. Cuius gaudij ratio potest esse, ꝙ opus virtutis est in medietate: natura verò in medijs delectatur, & in extremis cōtristatur: vt visus delectatur in viridi colore, qui medius est inter album & nigrū. Sicut mulier naturaliter gaudet cùm peperit filium: si aūt peperisset bufonē, vel aliud contra naturā, doleret: sic anima gaudet, qn̄ bonum opus fecit, tanquā fructum sibi cōpetentem: & cōtristatur de malo opere, tanq̃ de fœtu contra naturam. Ioan. 17. Mulier, cùm parit &c. ꝑꝑ gaudium, dicunt virtutes. Esaiæ. 3. Panem nostrum comedemus, & vestimentis nostris operiemur. In operibus.n. earum quædā spūalis refectio est. ¶ Septimò discretum regimen corporū. Hi in quibus virtus est, nō habent tot molestias ex parte corporis, & diutius viuunt, quia corpus discretè regunt. Eccl. 25. Beatus qui habitat cū muliere sensata. Mulier sensata est caro disciplinata. Sene. Potest nostra ꝓuidentia lōgiorem prorogare huic corpusculo morā, si voluptates, quibus maior pars perit, poteri-

mus regere & coercere. ¶ Octauò, ꝙ boni voluntatem suã conformant volũtati diuinæ. Vnde sicut voluntas Dei impletur, ita volũtas eorũ. Augu. Iugũ Christi suaue est; & onus eius leue: quia q huic iugo subiectus est, cætera ei subiecta sunt, & nihil ei repugnat. Nõ habẽt mali pacẽ, qui Deo resistũt. Ioel.9. Quis restitit ei, & pacẽ habuit? Senec. Vir bonus quicqd ei acciderit, æquo animo sustinebit, scit enĩ hoc accidisse ex lege diuina ex qua vniuersa procedũt. Via virtutis in principio habet aliquid difficultatis: quia incõsueta est. Hierony. Insuauẽ & asperã fecit nobis viã virtutũ lõga cõsuetudo peccãdi. Dulce est lumen, & delectabile oculis videre solem. Eccle.11. & tamẽ lux solis cõtristat oculos tenebris assuetos, sic via virtutũ in principio est molesta, sed pòst iucunda efficitur gratia & assuetudine. Bernar. Facillimum esset & delectabile adiuncto Dei amoris cõdimẽto secũdum naturã viuere, si insania nostra nos permitteret, qua sanata statim naturalibus natura arridet. Tullius: Optima forma viuẽdi eligẽda est, quã iucũdam reddet assuetudo. Glo. super illud Matt.11. Iugũ meum suaue est. Angusta est via q̃ ducit ad vitã: quia non nisi angusto initio incipitur: processu verò tẽporis ineffabili delectationis dulcedine dilatatur. Prouerb.4. Ducã te per semitas æquitatis, quas cùm ingressus fueris, nõ arctabuntur gressus tui. Senec. Initium eũdi ad virtutes arduũ est: quia hic primum imbecille mẽtis, & ęgrè est inexperta formidare: itaque cogenda est; vt incipiat, deinde non est acerba medicina, protinus enim delectat dum sanat. Aliorũ remediorũ post sanitatẽ voluptas est philosophia, pariter & salutaris & dulcis est.

De commendatione Virtutis, facta comparatione ad bona futura. Cap. XI.

COmparatione ad futura bona commẽdabilis est virtus multipliciter. ¶ Primò quia signũ est quo distinguuntur recipiẽdi ad gloriã æternã à non recipiẽdis. Ephes.4. Nolite contristare Spiritũ sanctum in quo signati estis, &c. Apoc.3. Ecce dedi ostiũ aptũ corã te, qđ nemo põt claudere, qa modicã habes virtutem, id est, humilem virtutem. De defectu huius signi conqueruntur damnati in inferno, Sapientiæ 5. Virtutis, inquiunt, nullum quidem signum valuimus ostendere. ¶ Item virtus pignus & arra est hæreditatis æternæ. Ephes. 1. Signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ, Quidam tamen codices melius habent, arra. Glos. Interest inter arram & pignus: quia pignus quando datur, soluto eo pro quo ponitur, aufertur. Arra verò est, cum de ipso pretio datur aliquid quod nõ est auferendum

dum, sed complēdum. Virtus vel gratia est arra beatitudinis: quia quædā inchoatio eius est. 2. Corinth. 1. Signauit nos & dedit pignus spiritus in cordibus nostris. ¶ Item vnctio est ad regnū: non ad regnum Franciæ, sed ad regnum gloriæ. Serua vnctionem, securus es de regno. 1. Ioan. 2. Et vos vnctionem quam accepistis ab eo, maneat in vobis. hanc vnctionē facit Deus ipse. 2. Corin. 1. Qui vnxit nos, Deus est. Nec solum vnctio est ad regnum futurum: imò per ipsam viri sancti viam ducunt regiam in præsenti. Lucę 18. Regnū Dei intra vos est. Rom. 13. Regnū Dei non est esca, & potus, sed iustitia, & pax, & gaudiū in Spiritusancto. Non solum regnum Dei dicitur esse in cordibus sanctorū: quia Deus in eis regnat, cuius imperio in omnibus obediunt: sed etiā quia ipsi quodammodo regnant ad Dei similitudinē. Omnia enim & prospera & aduersa seruiunt eis, & cooperantur in bonum. Seneca: Si vis omnia tibi subijcere, subijce te rationi. Idem: Vis habere honorem magnum, imperiū dabo tibi, impera tibi. Bernard. Non putent diuites huius seculi fratres Christi possidere sola cœlestia, quia audiunt Christū dicentē: Beati pauperes, &c. possident & terrena, Fideli homini totus mundus diutiarum est. Planè totus, quia tam prospera quàm aduersa opus ipsius æquè omnia seruiunt ei & cooperantur in bonū. Sapient. 17. Omnia transfigurata omniū nutrici gratiæ tuæ deseruiebant. ¶ Item virtus vel gratia pretium est regni cælestis. Rom. 6. Gratia Dei vita æterna. Macrobius: Quanquam sapientibus conscientia ipsa factorum egregiorū amplissimum virtutis est præmium: tamen illa diuina virtus stabiliora quædam præmiorum genera desiderat. Virtus est pretium quodammodo ipsius Dei. Augu. in lib. de ciuitate Dei: Præmium virtutis erit ipse qui virtutem dedit.

De commendatione Virtutis, authoritate Saluatoris.
Cap. XII.

Quintò cōmendabilis est virtus authoritate Saluatoris, qui virtutē monet quęrere, cū bona terrena consulat relinquere. Matth. 6. Primùm quærite regnum Dei, & iustitiam eius, &c. Matt. 19. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, &c. Aug. Cùm ea quę Deus laudat & promittit ab illo petitis, securè petite. Illa enim Deo propitio concedūtur. Quando autem petitis temporalia, cum modo petite, & cum timore illi committite, vt si prosint, det: si scit obesse, non det. Quid enim obsit vel prosit, medicus nouit, non ægrotus. Amatores virtutis Christus beatos prædicat, cùm contēptores temporalium beatos dicat. Matth. 5. Beati pauperes spiritu, &c. Et in eodē, Beati qui esuriunt & sitiūt

iustitiam quoniã ipsi saturabuntur. ¶ Cum Christus pauperrimus esse voluerit, quantum ad bona temporalia, tñ quãtum ad virtutes ditissimus voluit esse. vnde Ioannes refert se vidisse eũ plenum gratiæ.Ioan.1.Et in eodem: De plenitudine eius nos omnes accepimus. Præmiserat Deus diuersos sanctos in mundum, ad diuersas virtutes ostendendas: tandem venit ipse in propria persona eas docere, & per experientiam addiscere. Greg.in Moral. Ad ostendendam innocentiam venit Abel. Ad docendam munditiã venit Enoch. Ad insinuãdam longanimitatẽ spei & operis venit Noe. Ad manifestandam obedientiã venit Abraham. Ad demonstrandam coniugalis vitæ castimoniam venit Isaac.Ad insinuãdam laboris tolerantiam venit Iacob.Ad rependendam ꝓ malo bonæ retributionis gratiam venit Ioseph. Ad ostendendã mansuetudinẽ venit Moyses. Ad insinuandam cõtra aduersa fiduciã venit Iosue. Ad ostendendam inter flagella patiẽtiam venit Iob. Magisterium mãsuetudinis & humilitatis sibi ascribit Saluator.Mat.11.Discite à me, inquit, quia mitis sum, & humilis corde.Et eiusdem 10.docet prudentiã:Estote,inquit,prudentes.Et Lucæ 21.sobrietatem: Attendite vobis ne fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate.Io.13. charitatem & humilitatẽ,in ablutione pedũ. Eiusdẽ 15.charitatẽ.Cæteras virtutes similiter docet,sicut patebit,cùm de singulis virtutibus tractabitur. Addiscere etiam eos voluit per experientiam. Vnde Lucas ostendit eum profecisse sapientia, & ætate, & gratia apud Deũ & homines.Luc.2. Et ad Heb.5. Cum esset filius Dei,ex his quæ passus est, didicit obediẽtiã.Non parũ efficax est exemplũ virtutũ Christi. Aug. Exẽplo virtutum Christi nostra vitia curãtur,vt id quod ostendit esse faciendũ, non solùm sine murmure, sed etiam cum delectatione faciamus.

De commendatione Virtutis à multiplici suo effectu.
Cap. XIII.

SExtò commendabilis est virtus à multiplici suo effectu. Vnus effectus eius est, ꝙ à malis defendit.Vnde quidã dixit, Virtutem dici eò ꝙ vi tueatur possessorem suum. Ideo Dñs exponere noluit post passionem suam discipulos periculis,antequã virtute muniti essent.Luc.24.Sedete in ciuitate, quousq; induamini virtute ex alto.Sen. Nullus cõtra fortunã inexpugnabilis murus est: intus instruamur: si pars illa tuta est,pulsari homo põt, capi non potest.Tull.Mors terribilis est his, quibus cũ vita omnia extinguuntur. Sapientis animus virtutibus omnibus & manibus septus est. ¶ Item virtus ẽt bona temporalia discretè disponit. Vnde Aug.Deus ostendit in opulẽtissimo & præclaro imperio Romano-

manorũ quantũ valerent ciuiles etiam ſine vera religione virtutes, vt intelligeretur hac addita homines fieri ciues alterius ciuitatis, cuius rex veritas, cuius lex charitas, cuius modus æternitas. Vnicũ vitiũ, vt ſuperbia, vel ira, vel odium, occaſio eſt quandoq; deſtructionis vnius regni: Econtrario virtus vna, occaſio eſt conſeruationis. ¶ Item virtus felicẽ cõmutationem facit in anima. Stabulum enim conuertit in tẽplum, deſertum in cœlũ, habitationem dæmonum in Dei habitaculum. Eſa. 35. In cubilibus in quibus prius habitabant dracones, orietur viror calami & iunci, & erit ſemita, & via ſancta vocabitur. Hoc fit, cum anima virtutibus ornatur in amœnũ Dei habitaculum, quæ prius erat habitaculum dęmonum. Conſcientia peccatoris beſtialiter viuẽtis, quaſi ſtabulũ eſt. Bern. Puto iumenta dicerent, ſi loqui fas eſſet: Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt. Aug. Domine, meritò dedignaris inhabitare corda infidelium, fornacẽ corruptionis, domos luteas, cloacam immunditiæ. Conſcientia etiam peccatoris quaſi deſertũ eſt. Iocl. 2. Quaſi hortus voluptatis terra coram eo, & poſt eum ſolitudo deſerti. ¶ Item virtus ſine gratia animã abominabilẽ peccato adeo decoram efficit, quòd eius decorem rex gloriæ cõcupiſcit. Pſal. Corrupti ſunt, & abominab. &c. Item concupiſcit rex decorem tuum. ¶ Gratia deformitatem diabolicam expellit, & decorem diuinũ introducit. Decorem animæ habẽtis gratiam, Sol & Luna mirãtur: quia decor illorum decore illius vincitur. Væ illis qui de hoc decore non curant, cùm tamẽ in omnibus ſuis decorem quærãt. Auguſtin. Cum iniquis omnia ſunt pulchra, & ipſi ſunt turpes, Diogenes, cùm illi domum ſuã homo turpis formæ oſtenderet, omnibus in ea locis lapidibus & auro nitentibus, in faciẽ domini expuit dixitque, aliud vilius in domo illa non reſpexiſſe. Simile huic accidit in peccatore decorem proprium negligente, & in alijs pulchritudinem exquirẽte. Itẽ virtus vel gratia lux eſt, cum in quo eſt non ſinens periculoſe errare. 1. Io. 2. Vnctio eius docet vos de omnibus. Sine hac luce homo in periculo eſt in mundo iſto. Eſa. 9. Habitãtibus in regione vmbrę mortis lux orta eſt eis. Sine hac luce non habet homo verã lætitiam. Tobiæ 5. Quale gaudiũ mihi erit, qui in tenebris ſedeo, & lumen cæli non video? ¶ Item virtus hominem pretioſum facit. Prouerb. 16. Prætioſi ſpiritus vir eruditus. Sicut prudentia hominem reddit pretioſum, ſic & temperantia. Eccle. 26. Omnis ponderatio non eſt digna cõtinentis animæ. Idẽ intelligendũ eſt de cæteris virtutibus. ¶ Vnde virtus ſimilis eſt virtuti quæ dicitur eſſe in lapidibus pretioſis, quæ vnũ modicũ lapi-

 dem

dem præualere facit multis magnis lapidibus communibus. Sic vnus homo virtutẽ habens videtur præualere multis hominibus virtutẽ non habentibus. Eccl. 16. Melior est vnus timens Deum, q̃ mille filij impij. Ex hoc perpendi potest fatuitas hominum qui tm̃ desiderant meliorationẽ rerum suarum, de sui melioratione non curantes, nolentes laborare vt virtutes habeant, quæ adeo meliorarent eos. Ad ostendendam pretiositatem hoĩum in quibus virtus est, designati sunt viri virtutis, scilicet duodecim patriarchæ, vel duodecim apostoli, in duodecim lapidibus pretiosis, qui fuerunt in rationali. Exod. 28. Et in duodecim lapidibus pretiosis, qui erunt in fundamento spiritualis Hierusalem. Apoc. 21. ¶ Item virtus mira efficit. De mirabilibus eius effectibus patebit, cum de singulis virtutibus agetur. Sed quantum ad præsens ipsa operatur mira in cælo, in mũdo, in inferno, & in corde humano. In cælo, quia regno cælorum vim facit, dum illis qui per peccatum illud sibi clauserant, illud aperit. In mundo, quia hominem ne in mari huius mũdi mergatur, custodit. Genes. 1. Spiritus Domini ferebatur super aquas. Esa. 43. Cùm trãsieris per aquas, tecum ero, & flumina non obruent te. Ab igne etiam tribulationis defendit. Esai. 44. Cùm ambulaueris in igne, non combureris. Ipsa est ros: eos qui fidẽ habent Trinitatis, in fornace Babylonica custodiẽs. Daniel. 3. In inferno: quia ignem infernalem, quantũ ad illum in quo est, extinguit, vt nihil possit ignis ille in eum, in quo gratia vel virtus est. In corde verò humano: quia plus potest vna gutta gratiæ ad extinguendum ibi ignem concupiscẽtiæ, quàm totus mundus. Plus ẽt valet ad repletionem cordibus humanis, quàm omnes diuitiæ mũdi. Vna gutta gratiæ Pharaonem infernalem cum exercitu vitiorum submergit in amaritudine contritionis quasi in mari rubro. Hæc sola cor humanũ replere p̃t. Act. 2. Repleti sunt omnes Spiritusancto. Ioan. 3. Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum. Sine gratia anima est, sicut terra sine aqua, quæ in puluerem euanescit. Psal. 1. Nõ sic impij, nõ sic, &c. Anima sine gratia, est quasi terra maledicta, spinas & tribulos germinans. Gen. 3. Homo absq; gratia est velut inermis in medio inimicorũ suorum positus, qui vndique sagittatur: nocent enim ei & prospera & aduersa. Thren. 3. Tetendit arcum suum, & posuit me quasi signũ ad sagittã. ¶ Item gratia vel virtus vita spiritualis est. Homo sine gratia est velut mortuus. Eccle. 9. Melior est canis viuus leone moruo. Gloss. Canis viuus, pauper iustus, leo mortuus, potens iniquus. Homo sine gratia quasi nihil reputatur. Esa. 40. Omnes gentes quasi non sint,

sint, sic sunt corā eo. Gentes sunt gentiliter viuentes. Psal. Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus, &c. Esaia. 41. Oēs gentes quæ pugnant aduersum te, erunt quasi non sint. Esse laudabile, & quod alicuius valoris est, esse gratiæ est. 1. Corinth. 15. Gratia Dei sum id qđ sum. Ipsa potētia recipiendi gratiā videtur præualere toti mundo, cuius signum est, ꝙ damnatis potius videretur expedire esse in statu in quo gratiam possent recipere, quàm totum mundum habere. Homo sine gratia vel virtute est velut arbor arida incendio infernali apta. Lucæ 23. Si in viridi ligno hoc faciunt, in arido quid fiet? Eccl. 6. Non te extollas in cogitatione animæ tuæ velut taurus: ne fortè elidatur virtus tua per stultitiam. Et subditur: Et relinquaris velut lignum aridum in eremo. Figura hominis absq; gratia, est ficus maledicta à Domino, & arefacta. Matt. 21. Vita gratiæ multum est amāda. Cùm enim triplex sit vita: naturæ. s. gratiæ, & gloriæ: vita naturæ valorem suum habet ex vita gratiæ. Sen. Non viuere bonum est, sed bene viuere. Vita naturæ viuunt & dæmones & animę damnatæ, quibus bonum esset non esse. Vita verò gloriæ acquiritur per vitam gratiæ. Filius Dei vitā gratiæ morte sua voluit restaurare, & ad sustentandam eam pabulo doctrinæ vel exemplo ferè trigintatribus annis voluit in miseria huius mundi manere. ¶ Itē virtus vel gratia hominem super se leuat. Threm. 3. Leuauit se super se. Sen. O q̃ contempta res est homo, nisi supra humana surrexerit. Item, virtus non solum grata est Deo, imò est ipsa gratia hominem faciens gratum Deo & opera eius. Sine ea nullus Deo gratus est: cum ea nullus potest esse quin sit Deo gratus. Vnica gutta gratiæ si in diabolo esset, ipsum Deo gratum faceret. Oēs in quibus gratia nō est, filij sunt iræ. Gratius est vnicum opus ex gratia factum, q̃ infinita absque gratia. Ex hoc perpendi potest fatuitas eorū quibus gratia grata non est, qui vel mala sua, vel bona cōtemptibilia ei præponunt. Sen. Adeò gratiosa est virtus, vt insitum sit malis probare meliora. Sen. in epistolis: Errare mihi visus est qui dixit: Gratior est pulchro veniens ex corpore virtus. Non enim vllo honestamento eget: ipsa magnum sui decus est, & corpus suum consecrat.

SECVNDAE PARTIS principalis, de tribus Virtutibus theologicis, Tractatus I. vnicum continet capitulum, in quo succinctè de numero & ordine earum in communi agitur.

ICTVM est de Virtute in communi: nunc dicēdum est de speciebus virtutum. Et primò de Theologicis,

 scilicet

ſcilicet Fide, Spe, & Charitate. De quibus 1. Corinth. 13. Nunc manēt Fides, Spes, Charitas. His ſcientia & prophetia militant: vt dicit ibi gloſſa. Auguſtin. in libro de Trinitate dicit, quòd propter iſta tria in animo ędificanda omnium diuinorum librorum machinamenta conſurgunt. Ideò verò prius dicetur de Theologicis, quàm de cæteris: quia Theologicæ ordinant animam ad finem ſupremum: cæteræ verò circa ea quæ ſunt ad finem illum. In intentione verò operātis prior eſt finis his quæ ſunt ad finem. Secundum enim naturam finis, ſumuntur ea quæ ſunt ad finē. Cauſa finalis cauſa cauſarum eſt. Secundum enim exigentiam finis cauſa efficiens eligit materiam, & in materia electa intendit acquirere formam competentem fini. Verbi gratia: Qui vult facere inſtrumentum ad ſecandum, eligit materiam duram. Si enim eſſet mollis, potius cederet q̃ ſecaret. In materia verò dura, acquiritur forma acuta: ſi enim obtuſa eſſet, non eſſet penetratiua, neque idonea ad ſecandum. Sic finis in intentione operantis, prior eſt his quæ ſunt ad finem, tanquam quædam cauſa motiua ad illa. Et virtutes Theologicæ quæ ordinant ad finem ſupremum, priores ſunt cæteris virtutibus quę diſponunt animam ad ea quæ ſunt ad finem. ¶ Tres verò ſunt, quia neceſſe habemus finis bonitatem cognoſcere & deſiderare, & aliquam fiduciā obtinendi habere, vt ſcilicet agnoſcamus quò debeamus tendere, & velimus venire, & ſperemus poſſe peruenire. Non enim tentanda ſunt quæ omnino effici non poſſunt, vt ait Sapiens: Fide bonitatem finis agnoſcimus, Charitate deſideramus, Spe fiduciam obtinendi habemus. Quum tria exigantur ad bene operandum, ſcire, poſſe, & velle: & ſcire noſtrum propter peccata ſit diminutum in vi rationabili, & poſſe in iraſcibili, & velle inordinatū in concupiſcibili, fides ſupplementum eſt cognitionis in rationabili, ſpes ſupplemētum fortitudinis in iraſcibili, charitas eſt ordinatiua voluntatis in concupiſcibili. ¶ Fide cognoſcimus ſupremum finē, ſiue ſummum bonum eſſe bonū ſe communicans. Ex qua cognitione duæ affectiones oriuntur: ſcilicet ſpes, ex eo quòd cognoſcitur liberaliſſimus bona ſua communicando: & deſiderium, ex eo quòd cognoſcitur eſſe bonum, quo nihil melius poteſt deſiderari. Bonum enim eſt, quod deſideratur ab omnibus, vt ait beatus Dionyſius. Etiam ſecundum Ariſtot. Omnia bona exoptant. Vita hominis abſq; lumine fidei vaga eſt, neſciens quò tendat. Ioann. 12. Qui ambulat in tenebris, neſcit quò vadat. Homo abſque fide ad molam temporalium iſtorum circuit ad modum Sampſonis

ex

exoculati? Iudic. 16. æterna nec cognoſcens, nec cupiens. Pſalm. In circuitu impij ambulãt. Item viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt. Eccleſ. 10. Labor ſtultorum affliget eos q̃ neſciunt ad vrbem pergere. Thren. 4. Errauerunt cęci in plateis. Fide homo in uia dirigitur. Et quia via ardua eſt, ſpe omnipotenti innititur. Et per charitatem ſuauitate ſummi boni trahitur. Trahit enim ſua quenque voluptas. Cantico. 8. Quæ eſt iſta quæ aſcendit de deſerto, delicijs affluens, innixa ſuper dilectum? Aug. in libro de libero arbit. Tanta eſt iucunditas diuini aſpectus, ꝙ nõ põt videri ſine amore. ¶ Harum trium virtutum eſt mentem virginem caſtam exhibere Chriſto. Virginitas enim mentis (vt ait Augu.) cõſiſtit in hoc, ꝙ fides ſit integra, ſpes ſolida, & charitas ſyncera. Et vt ait idem Augu. in libro de Doctrina Chriſtiana: Homo fide, ſpe, & charitate ſubnixus, & eas inconcuſsè retinens, non indiget ſcripturis, niſi ad alios inſtruendos. Et ſubdit: Multi per hæc tria etiam in ſolitudine ſine codicibus viuũt. Fides (vt ait Auguſt.) nos Deo ſupponit, ſpes erigit, charitas vnit, Fide agnoſcimus nos ſub Deo eſſe, & debitores eſſe ſeruitij. Spes nos eleuat vt audeamus aggredi quod ſuprà vires noſtras eſt. Charitas vero nos facit vnum eſſe cũ Deo. Amor enim eſt vis vnitiua, vt dicit Dionyſius. Inter virtutes theologicas prius de Fide dicetur: q̃a actus fidei prior eſt actu ſpei & charitatis: vt patebit inferius.

SECVNDAE PARTIS principalis de tribus Virtutib. Theologicis Tract. II. de Fide.

De ordine dicendorum in hoc tractatu, & de neceſſitate Fidei Cap. I.

DE Fide verò hoc modo dicemus. ¶ Primò oſtendemꝰ neceſſitatem huius virtutis. Secundò deſcriptiones eius ponemus. Tertiò de vnitate fidei tangemus. Quarto, cõmendationi ipſius inſiſtemꝰ. Quintò, tangetur de articulis. Sextò, de erroribus & cauſis errorũ. Septimò, ad diuerſitates fidei deſcendemus. ¶ Circa primũ notandũ ꝙ cũ homo ſit ab aliquo, & ſub aliquo, & ad aliquid, & ſupra aliqua, neceſſe hẽt cognoſcere illũ à quo eſt, ne ſit de tãto beneficio ingratus, & ꝑ cõſequens cęteris benefi-ijs indignꝰ. Ber. Ingratitudo eſt ventus vrens, ſiccãs ſibi fontẽ pietatis, rorẽ miſericordiæ, fluenta gratię. Itẽ, neceſſe habet cognoſcere eum ſub quo eſt, ne ſit inutilis ſeruus, & per conſequens irę Domini pęna dignus. Prouer. 14. Acceptus eſt regi miniſter intelligens: iracundiã eius inutilis ſuſtinebit. Mat. 25. Seruũ inutilẽ proijcite in tenebras exteriores. ¶ Circa illũ verò ſub quo ẽ, neceſſe hẽt cognoſcere & eius maieſtatẽ, vt ſciat eũ glorificare. Maieſtas eſt, qđ ſignificat̃ ꝑ hoc

hoc aduerbium, Summè: quum dicitur, summè potens, summè sapiens, summè bonus. Et quę sit eius voluntas, vt sciat ei ad eius beneplacitũ seruire. Et iustitiã, & misericordiã eius in seruos suos, & exhibitam & exhibẽdam iustitiam in offendentes, misericordiam in debito modo seruientes. ¶ Item necesse habet cognoscere illud ad quod est. Sine hac cognitione erit in mari huius mundi quasi sopitus gubernator amisso clauo. Prouerb. 23. Et nesciet se dirigere: nescit se regere qui ignorat quò debeat tendere. In exilio etiã huius mundi quasi in patria appetit manere. Greg. Qui peregrinationem pro patria appetit, inter dolores dolere nescit. Item in itinere præsentis vitæ & fatigabitur, & quiete finis frustrabitur. Augus. in libro Confess. Domine fecisti nos, ad te, inquietũ est cor nostrũ, donec requiescat in te. ¶ Necesse etiam habet cognoscere à quo teneat ea supra quæ positus est, ne sit infidelis seruus in his in quibus solum ministerium habet, sibi vsurpãs dominiũ, vel alij quàm debeat seruitium reddens, & ita qui pro fidelitate fuerat remunerandus, pro infidelitate sit puniendus. Matth. 25. Euge serue bone & fidelis quia super pauca &c. Et Lucæ 16. Si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est quis dabit vobis? Alienũ est bonum transitorium, nostrum est bonum æternum. Bernard. in quodam sermone de aduentu: Terrenæ diuitiæ nec vestræ nec nostræ sunt. Et paulò post: Deniq; si vestra sunt hæc, tollite ea vobiscum. Psal. Homo cùm interierit, non sumet omnia, nec descendet cum eo gloria eius. ¶ Conuenientissimus verò modus cognoscendi prædicta per fidem est: nec mirandum est si oportet habere cognitionem per fidem de patre inuisibili à quo sumus, quum etiam de parentibus carnalibus aliter cognitio haberi nõ possit: vt ostendit Gregor. 4. lib. dialog. his verbis: Audenter dico, quia sine fide neque infidelis viuit. Si eundẽ infidelem percontari voluero, quem patrem vel quam matrem habuerit, protinus respondet illum atq; illam: quem si statim requiram, vtrum nouerit quando conceptus sit, vel viderit quando natus fuerit, nil vel vidisse, vel nouisse minimè fatebitur: & tamen quod non vidit, credit. Item si de ipso suo visibili corpore credunt quod minimè viderunt, cur inuisibilia non credunt, quæ corporaliter videri non possunt? ¶ Iste modus cognoscendi & Deo est gloriosus, & homini meritorius, & laude dignus, & hunc requirit natura eorum quæ cognoscenda sunt, & etiam natura eorum qui cogni turi sunt. ¶ Quòd Deo sit gloriosus, ex hoc patet, quòd gloriosum est principi, si simplici verbo eius credatur absque cautione pignoris, vel iuramẽti, vel fideiussoris.

foris. Ignominiosum verò est ei, si simplici verbo eius non credatur. Etiam cuilibet viro notæ bonitatis, & sufficientis facultatis molestum est, si simplici verbo eius non credatur: quanto magis Regi gloriæ, qui nec falli, nec fallere potest, displicet, si non credatur verbis eius sine cautione rationum quam quęrunt gentiles, vel cautione signorum quam quærunt Iudæi? 1. Corinth. 1. Iudæi signa petunt, Græci sapientiam quærunt. ¶ Quãtum Deus offendatur ꝑ hoc, ostẽdit Matth. 12. & 16. Generatio mala & adultera signum quærit. Eiusdem 17. O generatio incredula & peruersa vsquequo patiar vos? Hippocrates & Pythagoras indixerũt hanc legem discipulis suis, vt non essent ausi in sententijs suis interrogare, propter quid: sed esset eis pro ratione dicentis authoritas: quanto magis authoritas diuina pro ratione habenda est? Meritorius etiam est homini hic modus cognoscendi. Cum enim homo assentit Deo in his quæ non sunt sensui manifesta, nec per se nota intellectui, nec violentia necessariæ probationis ostensa, libera est assensio illa, & ideo meritoria: assensio verò qua homo assentit, vel manifestis sensui, vel per se notis intellectui, vel necessario probatis, meritũ non habet, qua quasi coacta est. Vnde glo. super illud Hebręorum 10. Habentes fiduciam in introitum sanctorum, in sanguine Christi, &c. Fides nõ habet meritum vbi humana ratio, id est, humanus sensus præbet experimentum. Quæ gratia est creditori, si sub bona cautione credat verba alicuius? ¶ Item hic modus cognoscẽdi laude dignus est. Non est virtuosum videre lucidum, sic nec credere quod manifestè probabile est. Sed virtuosum & laude dignum est credere Deo in his quæ sensus vel ratio videtur dissuadere. Sicut fecit Abraham, de quo legitur Romano. 4. ꝙ contra spem in spem credidit. Glossa: Prior spes secundum naturam fuit, dum iuuenis ex iuuencula secundum naturam sperauit sobolem, nec tamẽ habuit: modò cõtrarium illi spei sperauit, scilicet vt vetulus ex vetula sterili generaret. De eodem habes Genesis decimoquinto. dicit Dominus Abraham: Qui egredietur de vtero tuo, habebis eum hæredem. Et ibidem: Suscipe cœlum, & numera stellas, si potes, sic erit semen tuum. Impossibilia poterant hæc videri, quum Dominus conclusisset Saram. Gene. 16. Et quum ipsa consenuisset, & Abraham vetulus esset. Eiusdem 18. Et tamen credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Eiusdem 15. Similiter beata Virgo beatificatur Lucæ primo, quæ credidit angelo in illa sublimi promissione: Beata, inquit, quæ credidisti &c. Ecõtrario vero Moyses & Aaron puniũtur de increduli-

tate. Numeri 20. Quia non credidistis mihi vt sanctificaretis me coram filijs Israel, non introducetis hos populos in terram quam daturus sum eis. Et Zacharias similiter punitur. Lucæ 1. Ecce, inquit angelus, eris tacens, & non poteris loqui vsque in diem, quo hæc fiant, pro eo quòd non credidisti verbis meis. Ecclesia. 16. In gente incredibili exardescit ira. Et Apocaly. 21. Timidis & incredulis pars illorum erit in stagno igne ardenti, & sulphure, quod est secunda mors. Natura eorum quæ cognoscenda sunt, requirit hunc modum cognitionis, cùm quædam eorum sunt præterita, quædam futura. Et cum quædam sint in cælo, quędam in inferno. Quomodo enim de his omnibus cognitio haberi poterit, nisi per fidē? Præterea Deus, de quo hæc cognitio principaliter est, lucem habitat inaccessibilem, quam nullus hominum vidit, nec videre potest. 1. Timoth. 6. Exod. 33. Non videbit me homo, & viuet. Esaiæ 45. Verè tu es Deus absconditus. Io. 1. Deum nemo vidit vnquam, nisi vnigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Et Matthæi vndecimo: Nemo nouit filium, nisi pater: neque patrem quis nouit, nisi filius, & cui filius voluerit reuelare. ¶ Credendum est ergo de Deo filio enarranti, & his quibus filius enarrauit, quum à nobis in præsenti videri non possit. Et secundum verbum Hilarij, soli Deo de se credendum est, qui se solus nouit. Bene credit Deo, qui credit sanctis, in quibus Deus loquitur. Nec mirandum est si necesse habemus credere Deo de se, quum homini de interioribus suis necesse habeamus credere. 1. Corint. 2. Quis scit hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? Ita & quæ Dei sunt, nemo nouit, nisi spiritus Dei. Et subditur: Nos autem non spiritum mundi huius accepimus, sed spiritum qui ex Deo est. Glos. Amb. Manifestum est cogitationes à nullo sciri, nisi ab animo nostro. Non timeas viris sanctis credere assensum tuum, cùm Dominus eis crediderit sensum suum. 1. ad Corinthios 2. Nos autem sensum Christi habemus. Gregorius etiam in quarto libro dialogorum dicit: Quisquis incredulitate inuisibilium solidus non est, debet proculdubio maiorum dictis fidem præbere, eisque per Spiritum sanctum inuisibilium experimentum habentibus credere. Nam stultus est puer, si matrem ideò existimat de luce mentiri, quia ipse nihil aliud quàm tenebras carceris nouit. Loquitur Gregorius de puero nato, & nutrito in carcere, cui mater quæ grauida de eo posita fuit in carcere, de luce solis, quā ipsa quandoque nouit, loquitur. ¶ Natura etiam eorum qui cognituri

gnituri sunt, hunc modum cognitionis requirit. Cognitio.n. ista pertinet ad communitatem hominum, immo ad vniuersitatem. Est enim cognitio necessitatis, sine qua nō est salus. Hebr. 11. Sine fide impossibile est placere Deo. Multi verò sunt qui capaces nō sunt rationum, quibus eis persuadere possint ea quę necesse est cognosci accedentibus ad Deum: vnde oportet eos credere his, qui talium sunt capaces. Bruta animalia non sunt Dei perceptibilia: sic nec homines animales capaces sunt eorum quæ Dei sunt, nisi credendo viris spiritualibus. 1. Corinth. 2. Animalis homo non percipit ea quæ Dei sunt. vbi ostendit gloss. August. quòd animalis est quis, vel in vita, vel in sensu. Vita animalis est quam intra naturalis ordinis metas spiritus rector non continet, eò ꝙ ipse Deo regendum se non subijcit. Animi verò sensu quis animalis est: quia de Deo iuxta corporum fantasiam, vel legis literam, vel rationem physicam iudicat. Iste modus cognoscendi supplet defectus aliarum cognitionum. Si alicui deficit visus, necesse habet credere alij de via & de alijs quę ad visum pertinent. Si est intellectus parui & rudis, necesse habet credere his qui habēt magnum intellectum & exercitatum. Discentem enim oportet credere. Ergo quum prædicta sensui non subiaceant, & intellectus humanus, secundum verbum Philosophi, se habeat ad diuinam essentiam, sicut visus noctuæ ad solem, necesse est per fidem talia cognosci. Prætereà cùm Deus altissimus sit, non est possibile reperire scalam sufficientis rationis, qua quilibet ad eum attingat. Non attingit nanus quocunque attingit gigas: nec attingit qui est parui intellectus, ad comprehendendum per rationes omnia, ad quæ attingit qui est magni intellectus. ¶ Item qui nō appropinquat rei subtili, non potest eam videre: licet ille qui propinquus est, eam videat. Sic homines qui in sensibilibus cōmorantur non appropinquantes studio vel exercitatione ad ea quæ sunt inuisibilia, non possunt ea agnoscere quæ agnoscūt qui studio & exercitatione appropinquant. Philos. Imperiti velut longè distantes speculantur. ¶ Item intellectus grossus subtilia videre non potest. Qui habet turbidum oculum, non videt pilum, quem videt qui habet clarum: non videt visus humanus, quicquid videt aquilinus. Non potest ergo communitas hominum cognoscere quæ necesse est cognosci accedentibus ad Deum, nisi per fidem. Fides est, qua intellectus humanus Deo subditus est, qui indubitanter subiectionē ei debet, sicut & affectus cum ab eo similiter sit. Nulla.n.ratio est quare potius intellectus ab hac subiectione sit exemptus, quàm affectus. Et cū duæ

duæ sint partes legis Dei.s.testimonia & mandata: intellectus credit testimonia, sicut affectus implet mandata. Item quum intellectus induendus est gloria sicut & affectus, & gloria ipsius intellectus principalis videatur esse secundum id quod dicit glo. super illud Psal. Ostendam illi salutare meum: id est, Christum in maiestate. hæc visio est tota merces. Intellectus hic gratia fidei induendus. Quomodo enim fieret in futuro à Deo gloriosus, nisi in præsenti Deo esset gratus, vel gratiosus?

De descriptionibus Fidei. Cap. II.

OStensa necessitate fidei ponēdę sunt descriptiones eius. Prius tameu notandæ sunt diuersæ acceptiones huius nominis fides, vt appareat quomodo hic fidem accipiamus. Fides quandoque dicitur sponsio. 1.Tim.5. Quia primam fidem irritam fecerunt. Quandoque fidelitas. Prouerbiorum vigesimo: Virum fidelē quis inueniet? Quandoque conscientia. Roman.14. Omne quod non est ex fide, peccatum est. Quandoque creditum, vel collectio creditorum. Vnde Athanasius: Hæc est fides catholica. Quandoq; sacramentum fidei. Augustinus ad Bonifacium: Quid est paruulos habere fidem, nisi fidei sacramētum? Quandoq; fides informis. 1.Corint.13. Et si habuero omnem fidem, ita vt mōtes transferā &c. Quandoque fides viua sic sumitur hic, & secundum hoc sic describitur Heb.11. Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentiū. ¶ Fides substantia est. Substātia stat sub accidentibus ea supportans & sustinens, & non eget alio subiecto. Sic fides in ædificio spirituali substat totum ædificiū supportans & sustinens, non egens virtute aliqua quæ eam præcedat. Ipsa est firma petra supra quam sapiens ædificat domum suam. Matth.7. & eiusdem 16. Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Petram vocat firmitatem fidei in Petro. Hoc fundamentū non timet nec pluuiam, nec flumina, nec ventos. Nec mirum. Innixum enim est primæ veritati. Fides.n.innititur primæ veritati. Matth.7. Descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & non cecidit. fundata enim erat supra firmam petram. Pluuia quæ desursum venit, est impugnatio aëreæ potestatis. Flumina quæ de montibus descendunt, sunt persecutiones potentum. Venti dicuntur omnium tentationum genera. De hoc fundamento legitur 1.Corin.3. Vt sapiēs architectus fundamentum posui. Glo. id est, fidem Christi. Et paulò post: Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, Iesus Christus, id est, fides Christi. Apocalypsi 21. Fun-

21. Fundamentū primum iaspis. Iaspis viridis est coloris, & fugat phantasmata, & fidē significat, q̄ viriditate æternorum oculos cordis delectat, & vanitatem huius mūdi, quæ quasi phantasma est, fugat, dum fugiendam esse indicat. Augustinus. O munde immunde, quid strepis? quid aduertere conaris? tenere vis fugiens, quid faceres, si maneres? Absque fundamento fidei vanum est ędificium spirituale: id est, vadens in nihilū. Sapien. 13. Vani sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei. Scientia Dei seu cognitio fides est. Sine hoc fundamento est ædificium spirituale quasi supra arenam, qd' necesse habet corruere ad descensum pluuiæ, vel impetū fluminis, vel venti. Matth. 7. Descendit pluuia, venerūt flumina, & flauerūt venti, & irruerunt in domum illā, & cecidit. ¶ In descriptione fidei res sperandæ ponuntur: q̄a digniores sunt inter ea quæ sunt fidei, & quia sunt finis. Sicut enim fides bonū inchoat, sic adeptio rerum sperandarum consummat. Actus verò sperandi potius nominatur ibi quàm diligendi, q̄a immediatus est ad actum fidei: & quia sic notatur absentia eorum, de quib⁹ est fides, diligi pñt & præsentia & absentia, sed non sperantur, nisi absentia vel futura. Fides autem dicitur substātia rerum sperandarum: quia causa est vt res quæ sperantur in futuro in nobis subsistant. In præsenti etiam quodāmodo facit eas in nobis subsistere. Per fidem.n. futura bona menti nostræ quodāmodo sunt præsentia. Per eam etiam quæ inuisibilia sunt quodammodo videntur. Propter primum, dicitur substantia rerum sperandarum: propter s̄m dicitur argumentum non apparentium. Gloss. Fides propriè est de his quæ non videntur. De visis enim non est fides, sed agnitio. Et subditur: Hæc est laus fidei, si quod creditur, nō videtur. Fides dicitur argumentū non apparentium, quia est inuisibilium certitudo: vt dicit glos. super Galat. 5. Ipsa est probans non probatū: de dignatur enim esse conclusio. Tria sunt quæ sequuntur ex hoc argumento, scilicet articulorum certitudo, vitæ rectitudo, præmij æterni celsitudo. De primo iam habitum est. De secūdo habetur Ro. 1. Iustus autem ex fide viuit, id est, vitam suam regit & disponit. De tertio, Ioan. 3. Qui credit in filio, habet vitam æternam. Fides nobis primò proponitur. Secundò vitæ rectitudo assumitur, ex quibus vita æterna concluditur. Ex certitudine fidei infertur vita ęterna, tanquam ex imperfecta argumētatione. Ioan. 6. Qui credit in me, habet vitam æternam. Ex fide verò cum vitę rectitudine, quasi ex pfecta argumentatione vita æterna infertur: Ex fide cum vitæ prauitate concluditur mors æterna. De qua conclusione Ezech. 7. Fili hominis

fac

ſac concluſione: quoniam terra plena eſt iudicio ſanguinū & ciuitas plena iniquitate. Iacob.2. Quid proderit fratres mei ſi fidem ſe dicat quis habere? opera autem non habeat, nunquid poterit fides ſaluare eum? Secundum Chryſo. Fides maiorum eſt argumētum fidei minorum. Confirmatur enim fides in minoribus per hoc quòd tot & tam ſancti homines eam tenuerunt. ¶ Et notandum, ꝙ ad viuam fidē duo pertinent, ſcilicet primā veritatē cognoſcere, & in ea tanquam ſummū bonum vel beatitudinem tēdere. Quantum ad primum, dicitur fides argumentum non apparentium. Quantū ad ſecundū, dicitur ſubſtantia rerum ſperādarum. Item fides ſic deſcribitur ab Auguſt. in libr. de prædeſtin. ſanc. Fides eſt cogitare cū aſſenſione ea quæ ad Chriſtianam pertinent religionem. Et Iſidorus: Fides eſt qua veraciter credimus. Chyſoſt. dicit ꝙ fides eſt ſanctiſſimę religionis fundamentum. Religio (vt ait Iſidorus) eſt appellata, quòd per eam vni Deo religamus animas noſtras ad cultum diuinum ſeruiēdi vinculo. Magiſtraliter etiā ſic deſcribitur: Fides eſt virtus, qua ea quæ ad fundamentū religionis pertinent, rectè firmiterque creduntur. Bernard. in lib. de Cōſideratione: Fides eſt voluntaria quędam & certa prælibatio necdum propalatæ veritatis. ¶ Et notandum quòd quatuor videntur facere ad hoc ꝙ fides viua, licet ſit cognitio, virtus ſit. Primum eſt, ꝙ actus ipſius multùm habet à voluntate. Sicut enim ille qui multū amat aliquem, voluntarius eſt ad credēdum bona de eo, mala verò de eo credere non vult: Sic ille in quo eſt amor Dei intenſus, voluntarius eſt ad credēdum de Deo omnia, quorum credulitatem credit eſſe placitā Deo: vnde ſine ratione ſufficienti aſſentit talibus. 1. Corint. 13. dicitur, quòd charitas omnia credit. ¶ Secundum eſt, quia conſentit his, in quæ difficile eſt conſentire. Vnde ſicut diligere inimicum, virtutis eſt, cùm ad dilectionem illam meritum eius qui diligitur non iuuet, ſed potius repugnet: ſic cōſentire Deo in his quæ contra rationem videntur eſſe, virtutis eſt. ¶ Tertium eſt, quòd fides viua radius viuus eſt procedens à fonte vitæ, à ſole ſcilicet intelligentiæ. De quo Sap. 5. Sol intelligentiæ non eſt ortus nobis. Fides mortua eſt ſicut lumen ſolis, quod eſt in locis obūbratis, non habens calorem. Fides verò viua non ſolum lucet, ſed etiam calefacit: nec ſolum lumen eſt oſtēdendum, ſed etiam vita mouens: ſcilicet ad faciendum bonum, & declinandum à malo. Cui videtur concordare quod dicit Ariſtotel. de Diuina ſcientia, quòd plus eſt virtus, quàm ars. ¶ Quartum eſt, quòd mira operatur, vt infrà patebit. Marci vltimo: Signa autem eos qui

qui crediderint, hæc sequentur. Sicut impetuositas fluminis tūc primo apparet quum huius inuenit obstaculum: sic fidei virtuositas, cùm aliquid impugnās habuerit. ¶Item fides sic potest describi: Fides est digna Deo credulitas. Credulitas digna Deo est credere ei propter se, & super omnia. Vnde super illud 2. Corinthiorum 3. Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis. dicit glos. quod cogitare est initium fidei: assentire autem summæ veritati ꝓpter se & super omnia, est eius complementū. Et notandum, ꝙ licet fides viua non assentiat primæ veritati principaliter ꝓpter rationes, tamen rationes possunt esse introductiuæ ad eam. Sed postquam ipsa introducta fuerit, dicit sicut dixerunt Samaritani mulieri Samaritanæ: Iam nō propter tuam loquelam credimus. Ipsi enim audiuimus & scimus, quia hic est saluator mundi. Ioan. 4. Augustinus in libr. de Correctione & gratia: Aliud est adiutorium sine quo aliquid nō fit, & quo aliquid fit: nam sine alimentis non possumus viuere, nō tamen afferunt alicui alimenta: quòd viuat qui mori voluerit, quasi causa sine qua non fit, vel ratio non sit. Fides viua in anima est, vel speculum creaturarum, vel miracula, vel rationes, vel doctrina: sed lux infusa desuper principalis causa est, quòd intellectus consentiat firmè in ea quæ sunt fidei. Vnde Augustinus dicit, quòd fides est illuminatio mentis ad summam veritatē. Et super illud Marc. 9. Credo Domine, adiuua meam incredulitatem. dicit gloss. Credulitas nostra infirma est, nisi sit innixa adiutorio Dei.

Quòd vna sit vera fides. Et quòd illa sit Christiana, multis argumentis ostenditur. Cap. III.

SEquitur de vnitate fidei, de qua legitur Ephesios quarto: Vnus dominus, vna fides. Quinque verò videntur facere ad vnitatem fidei. Primò hoc, quòd illud de quo principaliter est fides, vnum est. Vnde super illud, Vna fides, dicit gloss. Vnum & idem est quod creditur à cunctis fidelibus. Vnde fides catholica dicitur: id est, vniuersalis. Deus de quo fides est principaliter vnus est, & non mutatur. Exod. decimo: Audi Israel, Deus tuus vnus est. Psalm. Non erit in te Deus recens. Iac. 2. Apud quem non est transmutatio. Hieronymus: Nec fides mutatur. Tob. 2. Vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his, qui fidem suam nunquam mutant ab illo. Secundò hoc, quòd fides est lumen infusum desuper, & non est à probabilitate rerum quæ creduntur: ideò non diuersificatur secundum diuersitatem rerum creditarū. Ipsa est lucerna quam Dei sapientia accendit ad recuperādam drachmam perditam. Luc. 15. gl. Drachma est nūmus

certæ quantitatis habens imaginem regis. Drachma perdita, est homo q ad imaginem Dei creatus, in peccatũ lapsus est. Ad eandem lucernam possunt diuersa videri, & vna fide diuersa credi. ¶ Tertiò hoc, quòd vna est ratio credendi in omnibus articulis, scilicet prima veritas, cui fides vna sem p principaliter innititur. Credulitas quæ per rationes est, secũdum diuersitates rationum debet diuersificari: sed non sic est in fide. ¶ Quartò hoc, quòd natura hominum vna & eadem est apud omnes: ergo & naturalia hominum eadem debent esse apud omnes: sed intellectus debet Deo de iure naturali obsequium fidei: ergo fides vna & eadem debet esse apud omnes: vnica ergo est vera fides. ¶ Quintò hoc, quòd affectiones quas affectus hominis debet Deo, eædem sunt apud omnes: ergo & eadem ratione quod debet intellectus Deo, idem erit apud omnes. Præterea affectionum causæ sunt apprehensiones præambulæ: vt timoris causa est apprehensio diuinæ potentiæ vel iustitiæ: spei causa est apprehensio diuinæ liberalitatis, vel misericordiæ: amoris causa est apprehensio diuinæ bonitatis: ergo quum affectiones istæ eædem sint apud omnes, & apprehensiones quæ sunt causa illarum, eædem erunt apud omnes. Apprehensiones verò de Deo in præsenti oportet esse fidei, propter paruitatem intellectus hominum, sicut prius ostensum est: ergo vera fides vna & eadem est apud omnes. Præterea aut aliquod obsequium debet Deo intellectus humanus, quod sine eius iniuria non possit non soluere, aut nullum. Si dicatur quòd nullum, ostenditur hoc esse falsum, per hoc quòd simili ratione nec affectus aliquod obsequium deberet Deo, nec etiam corpus: ergo Deus non esset Dominus verus. quum nullum seruitium deberetur ei. Præterea conqueritur Dominus de subtractione seruitij affectus. Malac. 1. Si pater ego sum, vbi est honor meus? & si dominus ego sum, vbi est timor meus? Præterea certum est cuilibet habenti rationem benedispositam, quòd sine Dei iniuria non potest dici Deum non esse adorandum, vel venerandum, vel timendum, vel amandum. Præterea omnis secta igne & ferro persequitur sentientes contraria fidei suę, etiam potius, quàm fures vel raptores. Philosophus etiam dicit, eos qui dicunt deos non esse adorandos, pœna indigere. Relinquitur ergo, quòd aliquod certum seruitium intellectus debetur Deo, quod specialiter consistit in credendo illi. Aliud enim obsequium secundum intellectum, non videtur ei posse soluere vniuersitas hominum. Cogitare solũ siue bonum, siue malum, non videtur meritorium esse

esse vel demeritorium: alioqui Deus qui omnia mala videt, pessimus esset: ergo assensus vel dissensus cogitationi adueniens, meritum vel demeritū facit. Assensus possibilis vniuersitati hominum circa illa quæ de Deo sunt fidei est: ea autem quæ homo tenetur credere de Deo, non sunt infinita: sunt ergo aliqua certa quæ quilibet adultus, nisi sit mēte alienatus, tenetur credere de Deo. Vnde Hebræorum 11. Credere oportet accedentem ad Deū quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Vbi dicit glo. Sine hac fide nemo vnquam saluari potuit. Si quis tamen obijciat, ꝙ non est necesse eadem credi de Deo ab omnibus propter paruitatem intellectus quorundam, vel propter defectum doctrinæ, vel gratiæ, sed sufficit quędam de Deo credi ab vno, & alia ab alio. Ad hoc dicendum est, ꝙ nullus est adultus, nisi sit mente alienatus: cuius intellectus capax esse non possit eius quod est Deum esse timendum, honorandum, amandum, & in eo esse sperandum: & nunquam fuit mundus quin habuerit doctrinam sufficientem ad huiusmodi credēda. Vnde Gregorius loquens de parabola illa quæ est de operarijs in vineam missis. Matt. 20. dicit, Paterfamiliàs cōditor noster est, qui habet vineam vniuersalem ecclesiam, quæ ab Abel vsque ad vltimum electum qui in fine nasciturus est, quot sanctos protulit, tot palmites misit. Hic pater exijt ad excolēdam vineam mane hora tertia, sexta, nona, vndecima, operarios conduxit: quia à mundi huius initio vsq; ad finē ad erudiendam fidelium plebē, prædicatores mittere non desistit. Gratia etiam nō deest alicui adulto sanæ mentis ad prædicta; nisi culpa eius impediat. Si quis tamen esset in loco vbi doctrinā circa talia non posset habere, verisimile est nisi culpa sua hoc impediret, occultam inspirationem ei vicem doctrinæ supplere, vel per creaturarum pulchritudinē de conditore & rectore vniuersitatis admoneri. Est igitur vna fides vera omnium verè fidelium, licèt inter eos aliqui plura, aliqui pauciora de Deo explicitè credant. Omnes tamen parati debent esse credere Deo in omnibus, quæ vel per se, vel per viros fidè dignos eos docere vellet. Debent etiam omnes credere omnia illa esse uera, quæ prophetę & alij homines spiritu Dei docti crediderunt & docuerunt. Omnes autem sectæ quantum ad ea in quibus non conueniunt cum illa vera & vnica fide, errores sunt.

Argumenta quibus fides Christiana vnica & vera ostenditur.

Illa verò vera & vnica fides, fides Christiana est: sicut multipliciter potest ostendi. Et primo

mo miraculorum confirmatione. Nulla enim alia secta habet miracula ad sui cõfirmationem. Miracula huius fidei ab Abel filio Adam facta legũtur. De quo legitur Genes.4. Respexit Deus ad Abel & ad munera ei⁹. Quomodo respexit, alia trãslatio determinat,quæ sic habet,Inflammauit Deus super Abel & super munera eius. Ignis enim de cælo oblationem eius incendit: vt legitur factum Eliæ in Carmelo. 3.Regum 17. & in Leuiti.9.sub Moyse. Deinde subsecuta sunt miracula sub Noe, & sub Abraham,& sub alijs vsque ad legem Moysi: & in gente Hebræorum multiplicata sunt, & ab exitu Aegypti vsque ad ingressum terræ promissionis consolata sunt gentem illam,& donec gens illa deseruit hanc fidem,non deseruerunt eam miracula. Tandem cum hac fide in Apostolis miracula translata sunt ad Ecclesiam ex Iudęis & gentibus collectam. Miracula verò quibus hæc fides confirmata est, talia fuerunt, quòd solus Deus ea facere poterat:sicut fuit statio Solis & Lunæ ad spatium xij. horarum ad præceptum Iosue ministri Dei obediente Domino voci hominis. Iosue 10. Et regressus solis tempore Ezechiæ. Esaiæ 38. Et obscuratio Solis & Lunæ in passione Domini facta, propter quã philosophi qui Athenis erant, non valentes inuenire naturalem causam illius obscurationis, inducti sunt ad hoc, vt dicerent, quòd Deus naturæ patiebatur:& constituerunt aram illi Deo ignoto, de qua Actu. 17. Quis dubitat de hoc, quòd ille solus cursum solis mutare potest, qui instituit? Item notitia linguarum data Apostolis,& illuminatio subiecta, quia hi qui erant idiotæ docti facti sunt secundum promissionem eis factam à Christo.Ioã.14.Paracletus autem Spiritussanctus quem mittet Pater in nomine meo,ille vos docebit omnia &c. Luc.21. Ego dabo vobis os & sapientiã, cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarij vestri. ¶Item roboratio Apostolorum, qui cùm adeò debiles essent, quòd Petrus qui maior videbatur esse ad vocem vnius ancillæ, dum mori timuit, vitam negauit, virtute Spiritussancti induti ex alto, adeo fortes facti sunt,vt nullum timerent. Luc. vlti.Sedete in ciuitate quousque induamini virtute ex alto. Non timebãt eos qui iam dominum eorum occiderant. Actu.4.Non possumus,inquiunt Petrus & Ioannes, quæ vidimus & audiuimus non loqui.Item subiugatio mũdi per paucos simplices. Bernard.Licet magna & diuina planè fuerint miracula quæ dominus gessit in terris: hoc tamen super omnia alia enituit, quòd in paucis simplicibus totũ mundum & omnem eius altitudinẽ sibi subiugauit. Item coniun-

ctio

ctio fidei cum ratione quasi per totum mūdum, quod est vnum trium operum mirabilium Dei, quæ enumerat Bernard. dicens: Tria opera, inquit, fecit omnipotens illa maiestas in assumptione nostræ carnis, ita singulariter mirabilia, & mirabiliter singularia, vt talia nec facta sint, nec facienda sint amplius super terram. Coniuncta sunt quippe adinuicem Deus & homo, mater & virgo, fides & cor humanum. Multi etiam mortui resuscitati sunt & à Christo & à fidelibus in nomine Christi. Quis autem dubitat quòd Deus solus qui homini vitam dedit, potest ei eam reddere, postquam eam amisit? Ioan. 10. Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam. Quomodo purus homo hoc posset? Posita enim anima iam non esset homo qui eam posset sumere. Cùm enim anima ponitur, homo desinit esse. Qui verò non est, se reficere non potest. In nomine etiam Christi cæci sunt illuminati, leprosi mundati, paralytici & alij infirmi insanabiles secundum naturam sanati. Quæ omnia quum Deus qui solus ea facere potuit, ad confirmationem dictæ fidei fecerit, & certissimum sit Deum nolle testificari mendacium aliquod, nec velle miraculis homines inducere in errorem, nec eos subtrahere à cultura sua, & sic diminuere gloriam suam: manifestum est veram fidem esse fidem Christianam, quam Deus sic confirmare voluit. Nullus enim intellectus bene dispositus hoc reciperet, quòd prima veritas posset esse mendax, vel vellet esse causa erroris sibi contumeliosi. De hac testificatione dicitur 1. Ioann. 5. Qui non credit filio, mendacem facit patrem: quia non credit in testimonium quod testificatus est Deus de filio suo. Item Ioan. 5. Ego habeo testimonium maius Ioanne. Opera enim quæ dedit mihi pater vt perficiam, ea ipsa opera quæ ego facio testimonium perhibent de me: quia Pater misit me. Item eiusdem 15. Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Et eiusdem 14. Pater in me manens ipse facit opera. Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me est? Alioquin propter ipsa opera credite. Si quis tamen dicat miracula illa non esse facta ad fidei testificationem: patet hoc falsum esse per modum quo miracula facta sunt. Ex exempli causa pauca miracula ponamus. Matth. 9. dicit Christus: Vt sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata: tunc ait paralytico, Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam, & surrexit &c. Patet ex ipsa litera miraculum illud factum esse in testimonium fidei. Et Actuum 3. dixit

Petrus claudo ex vtero matris suæ: In nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Et sequitur. Et protinus consolidatæ sunt bases eius, & plantæ, & exiliens stetit & ambulabat. Et de Dionysio Areopagita legitur, quòd cùm disceptaret cum Paulo, fortè pertransijt cæcus per viam coram eis, & statim ait Dionysius Paulo: Si dixeritis huic cæco: In nomine Dei tui vide, & viderit; ego credam statim. Sed ne vtaris verbis magicis: quia fortè nosti verba quæ habent huiusmodi efficaciam, ego præscribam tibi formam verborum. Hanc, inquit, formam verborum dices ei: In nomine Iesu Christi nati de Virgine, crucifixi, mortui, qui resurrexit, & ascendit in cælum, vide. Et vt omnis tolleretur suspicio, præcepit Paulus Dionysio, vt ipse eadem verba proferret. Et in ea verborum forma dixit Dionysius cæco vt videret; & statim vidit, & confessus est Dionysius se credere. De probatione per miracula, dicit Petrus Actuum 2. Iesum Nazarenum virum approbatum à Deo in vobis virtutibus & prodigijs & signis quæ fecit Deus per illum in medio vestri, sicut vos scitis: hunc definito consilio & præscientia Dei traditum per manus iniquorum affligentes interemistis. Et Bernardus in sermone de Ascensione, ostendit Christum perfecisse probationem dominij sui, cùm in cælum ascendit, his verbis: Cùm Iesus se dominum vniuersorum quæ sunt in terra, & in mari, & in inferno probasset: non restabat nisi vt aeris & cælorum se Dominum probaret. Terra eum Dominum cognouit: quia ad vocem virtutis eius, cùm clamaret voce magna, Lazare veni foras: mortuum reddidit. Cognouit mare, quia solidum se præbuit sub pedibus eius. Cognouit infernus, cuius ipse portas æreas & vectes ferreos confregit, & Satanam ligauit. Sic inquam qui in ore piscis cum ipso pisce staterem inuenire prædixit, proculdubio & maris, & omnium quæ in mari sunt, Dominus fuit. Qui mortuos suscitauit, leprosos mundauit, cæcos illuminauit, omnes effugauit infirmitates, Dominus omnium fuit, & eadem manu, qua fecerat quæ defecerant, reficiebat. Ad perficiendam igitur fidei nostræ integritatem restat, vt videntibus discipulis per medium aeris Dominus ascendat, & tunc probabitur, quia dominus vniuersorum es, etiam tibi profecto debebitur, vt in nomine tuo omni genu flectatur. ¶ Circa miracula verò notabile est, quòd ministri Christi post passionem eius in nomine ipsius maiora miracula fecerunt quàm Christus fecisset, sicut ipse promiserat. Ioan. 14. Qui credit in me, opera

opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet. Maius fuit, quòd ad vmbram Petri sanabantur infirmi, Actu.5. quàm quòd ad tactum vestimẽti eius mulier fluxum sanguinis patiens sanata est. Matth.6. Item longè fuit maius, quòd duo latrones qui veneno sumpto mortui erant, suscitati sunt tunica beati Ioannis Euang. posita super eos. Item Dominus in Euangelio legitur tres mortuos suscitasse: sed de beato Andrea legitur, quòd quadraginta submersos suscitauerit. Item sancti non solùm viui, sed & mortui fidem istam miraculis confirmauerunt. Et vno verbo dicam, quasi vniuersitas rerum fidem istam mirabiliter confirmauit. Vnde Greg. in Homilia Epiphaniæ: Omnia, inquit, elementa authorem suum venisse testata sunt: vt enim de his quidem vsu humano loquar, Deum hunc cæli esse cognouerunt, quia protinus stellam miserunt. Mare cognouit, quia sub plantis eius se calcabile præbuit. Terra cognouit, quia eo moriente contremuit. Sol cognouit, quia lucis suæ radios abscondit. Saxa & parietes cognouerunt, quia tempore mortis eius scissa sunt. Infernus cognouit, quia hos quos tenebat mortuos reddidit, & tamen hunc quem Dominum omnia insensibilia elementa senserunt, adhuc infidelium Iudæorum corda Deum esse minimè cognoscunt, & duriora saxis scindi ad pœnitentiam nolunt: eumque confiteri abnegant, quem elementa (vt diximus) aut signis aut scissionibus Deum clamant.

¶ Secundò potest ostendi veritas fidei Christianæ testium multitudine, omni exceptione maiore, & primò producamus in medium Ioãnem Baptistam, qui à prophetis prædictus fuit. In Psalm. Paraui lucernam Christo meo. Esa.40. Vox clamantis in deserto &c. Et Malach.3. Ecce ego mittam Angelum meum & præparabit viam ante faciem meam. Hunc Deus miraculosè nasci fecit in mundo isto ex sanctis parentibus. Cùm Elizabeth esset sterilis, & ambo processissent in diebus suis. Lucæ 1. vt ferret testimoninm Christo. Ioannis 1. Hic venit in testimonium &c. Quis dubitat de hoc quòd Deus non ideo fecit eum nasci miraculosè in mundo isto, vt testimonium perhiberet mendacio. Ioannis 5. Vos misistis ad Ioannem, & ipse testimonium perhibuit veritati. Eius conceptio & natiuitas pronuntiata sunt ab Angelo. Lucæ 1. Hic in vtero materno testimonium dedit Christo. In eodem: Ecce vt facta est vox salutationis tuę in auribus meis, ait Elizabeth, exultauit infans in gaudio in vtero meo. Sine omni dolo fuit testimonium illud. Ipse tantæ sanctitatis fuit, quòd

Iudæi miſerunt ad eum Sacerdotes & Leuitas, vt ſcirent ab eo vtrum ipſe eſſet Chriſtus. Io. 1. Et credidiſſent ei, ſi dixiſſet ſe eſſe Chriſtum. Io. 5. Vos voluiſtis exultare ad horam in luce eius, vt crederetis ipſum eſſe Chriſtum dicit Gloſſ. interli. Quanto magis debuerunt credere ei ferenti teſtimonium alij? efficacius enim eſt teſtimoniū quod aliquis perhibet alij, quam quod perhibet ſibi. Ioannis 5. Si ego teſtimonium perhibeo de meipſo, teſtimonium meum non eſt verum. Sanctitas Ioannis non ſolùm Chriſtianis, ſed etiam gentilibus & Iudæis nota eſt. Teſtimonium eius multum efficax eſt ad confundendum Iudæos. Ideo poſt Illud Pſalm. Paraui lucernam Chriſto meo, ſubditur, Inimicos eius induam confuſione &c. Qualiter Chriſtus teſtimonio Ioannis confuderit Iudæos, habes Matthæi 21. Baptiſmus, inquit, Ioannis vnde erat? de cælo, an ex hominibus? & illi cogitabant intra ſe, dicentes: Si dixerimus de cælo dicet nobis, quare ergo non credidiſtis ei? Si autem dixerimus, ex hominibus: timemus turbam. Omnes enim habebant Ioannem ſicut prophetam. De teſtimonio Ioannis de Chriſto habes Ioannis 1. Qui poſt me venturus eſt, ante me factus eſt. Ante, ſcilicet dignitate, quia prior me erat, & de plenitudine eius nos omnes accepimus. Et pòſt: Cuius non ſum dignus vt ſoluam corrigiam calciamenti eius. Item: Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi. Item: Vidi ſpiritum deſcendentem quaſi columbam de cælo, & manentem ſuper eum, & ego neſciebam eum: ſed qui miſit me Baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris ſpiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in Spiritu ſancto. Et ego vidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei. Aliud teſtimonium eſt Ioannis Euangeliſtę: Vidimus, inquit, gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre. Vidimus, id eſt, cognouimus, per miracula, per vocem elapſam de cælo, per Transfigurationem, Reſurrectionem, Aſcenſionem, Spirituſſancti miſſionem, gloriam eius talem & tantam, vt decet vnigenitum Dei patris. Et 1. Ioannis 1. Quod fuit ab initio, quod audiuimus & vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus & manus noſtræ contrectauerunt, de verbo vitæ, & vita manifeſtata eſt, & vidimus & teſtamur, & annuntiamus vobis. ¶ Fidei noſtræ teſtimonium dant Deus, & homo, & angelus. De primo habemus 1. Ioannis 5. Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spirituſſanctus. Et ſubditur: Si teſtimonium hominum accipimus, teſtimonium Dei maius eſt, ſecundum

cundum glossam, Pater perhibuit testimonium Christo, dicendo: Hic est filius meus dilectus. Filius in Transfiguratione, ostendendo potentiam deitatis, & speciem beatitudinis. Spiritus sanctus super Christum in specie columbæ descendendo, & in nomine Christi corda discipulorum implendo. ¶ Testimonium verò hominum talium fuit qui notæ fuerunt sanctitatis, mundi contemptores, nullum hominem timentes, qui veritatem fidei morte propria ausi sunt confirmare, cùm manifestum sit, quòd nullus sani capitis morte mendacium auderet confirmare. Etiam homines mendaces in morte veritatem confitentur. Etiam ipse Christus veritatem fidei morte propria confirmauit. Hoc signum speciale tanquam certissimum promittebat ipse Iudæis. Matthæi 12. & 16. Generatio, inquit, mala & adultera signum quærit, & non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus: sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus &c. cùm omnino duæ res peccatum faciant, scilicet timor & cupiditas, vt dicit glossa super illud Psalm. Incensa igni & suffossa, quæ causa posset esse mendacij in illis qui transitoria bona contemnebant, & mala lætanter sustinebant? Philiphen. 3. Omnia arbitror vt stercora, vt Christum lucrifaciam. Actuum 20. Spiritus sanctus per omnes ciuitates, protestatur mihi dicens: Quoniam vincula & tribulationes Hierosolymis me manent, sed nihil horum vereor. Si quis verò dicat sanctos noluisse decipere, sed deceptos fuisse: Quomodo potuit Christus decipi circa suum esse, cùm natura rationalis maximè habeat cognoscere se esse? Augustinus in libro de Anima & spiritu: Nihil tam nouit mens vel anima, quàm id quod sibi præsto est: nec menti vel animæ quicquam magis præsto est, quàm ipsa sibi: nihil ergo tantum nouit, quantum se esse. Quomodo ergo Christus decipi poterat, cùm dicebat Ioannis 8. Amen amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum. Item 10. Ego & Pater vnum sumus. Item cùm naturæ rationalis per se notæ sint operationes suæ: Anima enim per se cognoscet se credere vel intelligere, vel diligere: quomodo poterat decipi? circa illud Io. 8. Ego principium, qui & loquor vobis. ipse sciebat se simpliciter omnium quæ creata erant principium fuisse. Lucæ 8. Tetigit me aliquis: nam & ego cognoui virtutem de me exisse. Item quomodo Paulus circa cælestia bona decipi potuit, qui raptus est vsque ad tertium cælum, vbi audiuit arcana verba quæ non

licet homini loqui. 2. Corin. 12. ¶ De testimonio hominum de Christo legitur Actuum 10. Nos testes sumus, ait Petrus, omniũ quæ fecit Iesus in regione Iudęorum & Hierusalem, quem occiderunt suspendentes in ligno. Hunc Deus suscitauit tertia die, & dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus præordinatis à Deo, nobis qui mãducauimus & bibimus cum illo postquàm resurrexit à mortuis, & præcepit nobis prædicare populo, & testificari quia ipse est qui constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum. Huic omnes prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum. Testimonium vero istud tam citò Deus confirmauit. Vnde subditur. Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritussanctus super omnes qui audiebant verbum. Testimoniũ Petri de Christo habes similiter Matthæi 16. Tu es Christus filius Dei viui. Et Ioannis 6. Ait Petrus: Nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei viui. ¶ Fidei nostræ testimonium dedit Angelus in Christi Conceptione. Lucæ 2. Item in eius Natiuitate. Lucæ 2. Ecce Angelus Domini stetit iuxta illos &c. Et pòst: Ecce euangelizo vobis gaudium magnum. Item, & facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis exercitus. Item in Resurrectione. Matthæi, Marci, & Lucæ vltim. Ioan. penulti. Item in Ascensione. Actuum 1. ¶ Fides ista testimonium habet, & à domesticis, & ab extraneis. Exod. 8. Magi Pharaonis deficientes, in tertio signo compulsi sunt confiteri, digitus Dei est hic. Deuteronom. 32. Non enim est Deus noster vt dij eorum, & inimici nostri sunt iudices. Et Matthæi 9. Videntes turbæ Christum mirabilia operantem, dixerunt: Nunquam sic apparuit in Israel. Et Ioannis 9. Illuminatus cæcus à natiuitate, dixit: A seculo non est auditum quòd quis aperuit oculos cæci nati. Et Ioannis 11. Ipsi pontifices & Pharisæi dixerunt: quid facimus? quia hic homo multa signa facit: si dimittimus eum sic, omnes credent in eum. Et Iosephus, qui semper fuit Iudæus sapientissimus in veteri lege, qui captus fuit in vltima captiuitate Hierusalem facta per Titum & Vespasianum, tale testimonium dedit Christo: Fuit eisdem temporibus Iesus, sapiens vir, si tamen eum virum dicere fas sit. Erat enim mirabilium operum, effector, & doctor eorũ qui libenter quæ ventura sunt audiunt, & multos ex gentibus sibi adiunxit: Christus hic erat. Item post crucem his qui ab initio eum dilexerãt apparuit eis iterum visus secundum quod prophetæ vel hæc vel alia de eo futura prædixerant. Sed vsque in hodiernum diem Christianorum

rum

rum qui ab eo dicti sunt, & nomen perseuerat,& genus.¶ Hodie etiam fidei nostræ aliæ sectæ testimonium perhibent eam post suam alijs præferendo. Vnde cum testimonium quod pro se perhibet, nullum reputemus, testimonium eorum quod alicuius valoris est,pro fide nostra est. Item nobiles Philosophi in his quæ de Deo noscibilia sunt, fidei nostræ testimonium perhibent: vt circa hoc, ꝙ vana sit prima causa,& ꝙ ęterna sit summa potentiæ,summæ sapientię, summæ bonitatis. Vnde quantum ad ista fides nostra ex intimis Philosophiæ sumpta est disciplinis,iuxta verbum Boetij in procemio libri de Trinitate.¶ Fidei etiam nostræ testimonium perhibet vniuersitas creaturarũ, quantum ad ea quæ de Deo cognoscibilia sunt. Hoc enim ꝙ vnus est mundus, attestatur ꝙ vnus sit Deus. Accedat quæcunque vis creatura, & faciat alium mundum tantum,& talem qualis est iste mundus,& dicã, Quia Deus est. Perpetuitas creaturarum attestatur æternitati creatoris,cum omnis causa potentior sit suo effectu. Magnitudo verò eius potentiæ,pulchritudo, sapiẽtiæ vtilitas creaturarum bonitati. ¶ Tertiò potest ostendi veritas fidei nostræ per hoc ꝙ reuelationes & prophetias habet. Reuelationes habuit ante legem: vt sub Noe, Abraham, & Iacob, vt patet ex lib. Genesis, quæ multiplicatæ sunt lege suscepta Numer. 12. Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo, ei vel per somnium loquar ad eum at non talis seruus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est: ore enim ad os loquor ei. Deuteron. 4. Non est alia natio tam grandis quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cũctis obsecrationibus nostris. Psal. Non fecit taliter omni nationi &c. Et Baruch 4. Beati sumus Israel: quia quæ placent Deo, nobis manifesta sunt. ¶ Prophetiæ quas habet fides nostra multum confirmant eã. Vnde cum Ioannes Baptista misisset discipulos ad Christum ad certificandum eos de Christo, Matth. 11. Dominus certificauit eos ostendẽdo prophetiam esse impletam quam prædixerat Esaias de aduentu eius. Esaias 35. Deus ipse veniet,& saluabit nos. Tunc aperientur oculi cœcorum, & aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum. Vnde ait Dominus discipulis Ioannis: Euntes renuntiate Ioanni quæ audistis & vidistis, cæci vident, claudi ambulant &c. Item Esaiæ 41. Dicit Dominus ad Deos non veros, Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia dij estis vos. Reuelationes & ꝓphetiæ cum hac fide translatæ sunt in ecclesiam collectam ex genti-

bus : vt patet in reuelatione illa excellenti, de qua 2.Corint.12. quæ Paulo facta est vsque ad tertium cælum rapto. Et in Ioanne, cui reuelata sunt tot mysteria, quæ in Apocal.continentur. Iudæi verò modo non habent reuelationes vel prophetias, quia hanc fidem deseruerunt. ¶ Quartò per hoc, quod fides nostra dignissima de Deo sentit. Augu. Prudentum est æstimare & fidelium, quæ sit fides purior & maiestate Dei dignior. Aliæ sectæ malè sentiunt de Dei omnipotentia : sicut qui negant Deum posse corpora nostra suscitare, vel naturam nostram potuisse sumere. Alij de eius bonitate, vt qui negant lapsos in peccatum per pœnitentiam posse redire ad Deũ. Alij de eius iustitia : vt qui negant Deum vindicaturũ peccata : aut qui dicunt eum saltem non vindicaturum æternaliter. Fides verò nostra omnipotentiam Dei prædicat, & summam eius sapientiam & bonitatem. ¶ Quintò per hoc q fides nostra de homine probabiliora sentit, & quę magis deceant creaturam rationalẽ. Dicit enim eũ ad imaginem Dei creatum. Genesi 1. Creauit Deus hominem ad imaginẽ & similitudinẽ suã. Ad similitudinem etiam Dei monet viuere. Ephesi. 5. Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi. & ad gloriam similem diuinæ gloriæ promittit peruenire. 1.Io.3. Charissimi nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit nobis qd erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus. Gens Iudæorum & gens Mahometi sentiunt indigna de Dei magnificentia, dum gens Iudæorum sperat solam affluentiam temporalium à Deo, & gens Mahometi solas delicias corporales quantum ex promissione legis eorũ. Vtraq; autem spes dicta videtur esse hominum, q in vanum acceperunt animas suas, & ferè est brutalis. Cùm anima inuisibilis sit, bonis inuisibilibus remuneranda est : nec natura rationalis bonis se inferioribus beata fieri põt. Aug. Beata vita inuenitur. cùm id qd̃ est hominis optimũ, & amatur, & habetur, qd̃ deterius esse quàm ipse homo non potest. quisquis qd̃ seipso deterius est, sequitur, fiet ipse deterior. ¶ Fides etiã Christiana hominem ad maiorẽ perfectionem perducit, quantum ad Deum, & quantum ad ꝓximum: quãtum ad Deum, qa de Deo prædicat quæ maximè timorem Dei nobis incutiũt, & ad spem maximè erigũt, & Dei amorem in nobis maximè accendunt. Ostendit enim districtissimam iustitiam Dei in rebelles ipsius, & vindictã æternam mirę acerbitatis, quod efficacissimum est ad timorem incutiendũ. ¶ Item ostẽdit liberalitatem Dei qua filio proprio propter nos non pepercit, propter quod nullus locus desperationis in nobis relinquitur.

Roman.8.

Roman.8. Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non cum illo omnia nobis donauit? Item beneficium redemptionis, quod est maior ignis ad accendendum cor nostrũ, quàm esset totus mundus ad accendendum corpus nostrum, si totus arderet, cordibus nostris immittit amorem: quid magis idoneum ad incendendnm & inflammandum diuinum amorem in nobis? Non accenditur melius ignis quàm igne: nec est maior ignis spiritualis amore quo filius Dei amauit nos. Ioan.15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis: quantum ad proximum: quia dilectionem iubet ad inimicos extendere, & nostra proximo communicare: & si necesse est, etiã animam pro eo ponere. Matth.5. Diligite inimicos vestros: benefacite his qui oderunt vos &c. 1. Ioan.3. Qui habuerit substantiam mundi huius, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? In eodem: In hoc cognouimus charitatem Dei: quoniam ille animam suã pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. ¶ Sexto per successum quem habuit populus qui hanc fidem suscepit, dum secundum eam vixit, & deiectionem ipsius: vel dum fidem istam deseruit, vel dum secundum eam non vixit. Vt enim omittam⁹ de alijs, quis sufficeret narrare nobiles triumphos quos habuit populus iste in paucis vincens infinitos? iuxta promissionem Domini. Leuit. 26. Si in præceptis meis ambulaueritis &c. persequemini inimicos vestros, & corruent coram vobis: persequentur enim de vestris quinque centum alienos, & centum ex vobis decem millia. Quando autem male se habebant in fide, vincebantur. Leuit. 26. Quòd si non audieritis me, nec feceritis omnia mãdata &c. corruetis coram hostibus vestris & subijciemini his, quo oderunt vos. Fugietis nemine persequente. Et paulò post: Terrebit vos sonitus folij volantis &c. Et Iosue 7. Non poteris stare coram hostibus tuis, donec deleatur ex te qui contaminatus est hoc scelere. Deuteron. penult. Beatus es tu Israel. quis similis tui popule, qui salutaris in Domino? scutum auxilij tui, & gladius gloriæ tuæ Deus tuus. Item Iudi. 5. Deus eorum pugnauit pro eis, & vicit, & non fuit qui insultaret populo isti, nisi quando recessit à cultura Domini Dei sui. Quotiescunque autem præter ipsum Deum suum alterum coluerunt, dati sunt in prædam, & in opprobrium, & in gladium. Quotiescunque autem pœnituerunt se recessisse à cultura Dei sui, dedit eis Deus cœli virtutem resistendi. Quum igitur

tur fides Christiana tot habeat veritatis suæ argumenta, inexcusabiles sunt tot argumentis nolentes acquiescere, & meritò punientur. Valde incredulus est, cui tot testimonia facere fidem non possunt. Valde ponderosus est vel valde debilis, quem tot appodiationes sustentare non sufficiunt. Nec mirum si offenditur prima veritas, quando tot pignoribus signorum vel aliarum probationum ei non creditur, cùm paucioribus testibus crederetur vni Iudæo vel Saraceno. De punitione infidelium, legitur Deut. 18. Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui &c. Qui autem verba eius quæ loquetur in nomine meo audire noluerit, ego vltor existā. Quod verbum assumit Petrus Actu. 3. dicens: Omnis anima quæ non audierit prophetam illum exterminabitur de plebe. Eiusdem 4. Nō est in alio aliquo salus, nec nomen est aliud sub cęlo datum hominibus in quo oporteat nos saluos fieri. Et Ioā. 3. Qui non credit, iam iudicatus est: quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei. Hoc autē est iudicium, id est, causa damnationis. dicit Augu. quia lux venit in mundum, & dilexerūt homines tenebras magis quàm lucem. Et eiusdem 8. Si nō credideritis quia ego sum, moriemini in peccato vestro. Et eius. 15. Si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habēt de peccato suo. Esa. 60. Gens, & regnum quod non seruierit tibi, peribit. Matth. vlt. Qui non crediderit, condemnabitur. Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritusancto, non potest intrare in regnum Dei. 1. Corinth. 14. Ignorans ignorabitur.

De commendatione Fidei. Cap. IIII.

SEquitur de commendatione Fidei. Notandum ergo ꝙ fides Deo multum placet, diabolo displicet, homini multū prodest. De primo Eccle. 1. Beneplacitum est Deo fides & mansuetudo. Hæ duæ virtutes multum placent Deo in homine: quia fides Deo subijcit intellectū, mansuetudo affectum: vnde Dominus hominem mansuetum & fidelem diligit quasi suum, Fides adeò placet Deo ꝙ sine ipsa nihil placet ei. Hebræo. 11. Sine fide impossibile est placere Deo. Omnes infideles filij iræ sunt. Vnde Ioā. 3. Qui incredulus est filio, non videbit vitā æternam, sed ira Dei manet super ipsum. Oculi diuinæ misericordiæ non respiciunt nisi vbi est fides. Vnde propitiatorium non excedit arcam. Exo. 25. Arca significat populum fidelem quem propitiatio diuina non excedit. Remissio enim peccatorum non est extra fidem Ecclesiæ. Hier. 5. Domine oculi tui prospiciunt fidem. Vbi

amor,

amor, ibi oculus. Ioan. 6. Hoc est opus Dei, vt credatis in eũ quem misit ille. Credere in Deum est speciale opus Dei: & quia Dei donum, & quia Deo valde acceptũ: nec mirum si multũ placeat Deo fides, quum ipsa primum obsequium faciat Deo. Signum hui⁹ placẽtię est hoc, ꝙ Deus tantum facit pro fide, Matth. 8. Vade, dixit Iesus Centurioni, & sicut credidisti, fiat tibi. Hierony. Cuique sicut credit, ita fit. Fides Deo placet etiã sine sacramentis; vt patet in Abraham, qui ante sacramentum Circuncisionis per fidem Deo placuit. Gen. 15. Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Sacramenta verò sine fide Deus quasi non reputat. Gal. 5. In Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quæ per caritatem operatur. Fides porta est per quam princeps vniuersorum intrat ad cor hominis. Ezec. 46. Sine ea nõ videtur Dominus dominium habere in corde, quum non habeat ibi ingressum. Ipsa est porta aurea per quam intrauit in mentem Virginis lux & decus vniuersæ fabricæ mundi, Prius enim intrauit filius Dei in mentem Virginis, q̃ in ventrem. Luc. 1. Beata quæ credidisti: quia perficientur in te quæ dicta sunt tibi à Domino. August. in lib. de Virginitate: Beatior fuit Maria percipiẽdo fidem Christi, quàm concipiendo carnem Christi. Materna propinquitas nihil Mariæ profuisset, nisi felicius Christum corde quàm carne gestasset. Porta fidei morti & authori mortis clausa est: nec infernalis exercitus pręualebit aduersus eam. Vnde super illud Matth. 16. Et portæ inferi: dicit gloss. Qui intimo cordis amore fidem Christi percipit, quicquid ingerit extrà, facilè vincit. Hæc porta sanguinem agni debet habere & in superliminari & in vtroque poste, ne exterminator menti noceat. Exod. c. 12. Superliminare tinctum debet esse sanguine Christi, vt intuitu humilitatis Christi & passionis eius mens superbiam caueat. In vtroq; etiam poste debet esse sanguis agni, vt exemplo Christi, nec aduersa mẽs timeat, nec prospera concupiscat. ¶ Fides porta est tabernaculi, scilicet militantis Ecclesiæ, vbi hostia offerenda est. Leuit. 17. Homo quilibet de domo Israel, qui occiderit bouem, aut ouẽ, siue capram in castris, siue extra castra, & non obtulerit ad ostium tabernaculi oblationem Domino, sanguinis reus erit. Nec mirum si fides valde est Deo grata: quia sine fide Deus non colitur, quum de eo non cognoscatur quare timendus sit, vel amandus, vel obsequio honorandus. ¶ Fides thesaurum absconditum regni cælestis quem daturus est Dominus seruientibus sibi hominibus ostẽdit. ¶ Fides primum Dei hostẽ, scilicet sensum humanum occidit. Hostis iste in sapiẽtibus huius

ius mundi est fortissimus hostis Dei, qui significatus est per cinifes, quorum plaga non legitur curata. Exod. 8. Cinifes de pulue re terræ educti, argumenta sunt philosophorum de subtili terreno sensu prodeũtia, qui oculum fidei lædunt. Vnde gloss. Orige. Hoc animal corpus cui insederit acerbissimo terebrat stimulo, vt quem volentem videre quis non valet, sentiat stimulantem. Hoc ergo animal arti dialecticæ com paratur, quæ minutis & subtilibus verborum stimulis animas terret, & tanta calliditate circunuenit, vt deceptus nõ videat, nec intelligat vnde decipiatur. Hæc plaga non curatur. Idola enim philosophorum remanserunt, quum idola gentium destructa fuerunt, vt ait quidam. ¶ Fides intellectum captiuat in seruitium Christi. 2. Corinth. 10. In captiuitatẽ redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Fides in arce mentis, scilicet in intellectu insigne regium ponit, scilicet filium in cruce pendentem de morte, & de mortis authore triumphantem. ¶ Item fides matrimonium inter animam & Deum initiat. Osee 2. Sponsabo te mihi in fide, quod charitas consummat. 1. Corin. 6. Qui adhæret Domino, vnus spiritus est cum illo. ¶ Fides est velut anulus argenteus positus in digito sponsæ. Ornamentum enim est à Christo datum rationi, quæ per digitum intelligi potest: quia discretiua est. Anulus nec excedere debet, nec excedi: sic fides nec excedere debet, nec excedi. Non enim debet Christo attribuere alter quid, quod eius non sit: nec de eo negare quod ipsius sit. In argento verò intellige quòd fides candore puritatis & luce salutaris veritatis debet resplendere, & suauitate synceræ confessionis debet resonare. Argentum enim candidum est & resonat. ¶ Item fides virginitas est, mentis intellectum à corruptione erroris seruans, & vndique protegens: sicut anulus digitum cingit ex omni parte. ¶ Fides quantum proprio sensui detrahit, tantum intellectum diuini sensus capacem facit: sicut Sapiens dicit de propria voluntate, quòd tantum virtuti adijcies, quantum propriæ voluntati detraxeris. Qui vult venire post Christum, debet abnegare semetipsum: iuxta verbum Domini Matth. 16. & quantum ad propriũ sensum, & quantum ad propriam voluntatem. ¶ Fides primogenita est inter virtutes: ideo merito à Deo benedicta. Beati qui non viderunt, & crediderunt. Ioann. 20. & Lucæ 16. Beati oculi qui vident quæ non videtis: quod de visu fidei intelligendum est. Galat. 3. Qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham: propter prædicta non est mirũ, si fides Deo placet. ¶ Diabolo verò multum displicet: nec mirum, quum ipsa ei cultum

cultum & honorẽ, qui ei in mundo exhibebatur, abstulerit: ipsa diabolũ expulit ab hominibus, & quantum ad animas, & quantum ad corpora. Act. 15. Fide purificans corda eorum. Marc. vlti. Signa autem eos qui crediderint hæc sequentur. In nomine meo dæmonia eijcient. hæc est quæ diabolo resistit. 1. Petr. vltim. Cui resistite fortes in fide. Ipsa est scutum, ignea tela inimici extinguens. Ephes. 6. In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela inimici ignea extinguere. Ipsa est lorica totũ hominem interiorẽ à diabolo protegens. 1. Thessalo. quarto: Sobrij simus, induti loricam fidei. Ipsa caput serpentis infernalis, quod est error vel infidelitas, cõterit. Genesis 3. Ipsa conteret caput tuum. Ecclesiasti. 25. Non est caput nequius super caput colubri. Sicut caput noui hominis fides, scilicet diligentissimè custodiẽdum est, secundum illud Matth. cap. decimo. Estote prudentes sicut serpentes. sic ad destruendum caput serpentis infernalis, scilicet errorem, maximè est conandum. Et in primo peccato angeli, & in primo peccato hominis error videtur fuisse. Esaiæ 14. Ero similis Altissimo. Gene. 3. Nequaquam morte moriemini. Scit enim Deus &c. Fides diabolum de arce mentis expellit, ponẽs ibi vexillum Christum in cruce pendentem, quod multum diabolo displicet. Quũ enim superbissimus sit, multum displicet sibi, quum ab arce mentis expellitur, & cum vexillum illud exosum ei sit, eò quòd in cruce deuictus fuerit, hoc vexillum timet hostis, sciens adesse regis præsentiam. Non enim dat regale vexillũ exercitui, nisi rex pręsens fuerit. Videns ergo illud, de victoria desperat, sciens se contra regem dimicare. Item quia diabolus in cruce deuictus fuit, multum timet crucem. Bernard. Nullus dæmon propè stare poterit, videns gladium in quo deiectus est: crucem scilicet. ¶ Fides lux est, valde exosa latroni infernali. Ioan. 3. Qui male agit, odit lucem. Iob 34. de latronibus: Quum subito apparuerit aurora, arbitrantur vmbram mortis. Ipse est vt falsus mercator volens homines decipere: ideò tenebras quærit. Et est velut deformis adulter, qui non vult se ad lucem ostendere. Iob 24. Oculus adulteri obseruat caliginem. ¶ Fides oculus est quem coruus infernalis multum quærit eruere: sicut coruus visibilis primò currit ad oculum cadaueris. Nec mirum, quum fides diabolum & eius insidias detegat. Sine fide hostis inuisibilis non videtur: & ideò non cauetur. Oculum fidei diabolus seruientibus sibi velat, ne videant quò ducantur, sicut solent oculi velari his qui ducuntur ad patibulum. Quidam senex dicit in Vitis Patrum: quando operiuntur

oculi

oculi animalis, tūc circuit ad molendinum, alioquin non ambulat in circuitu molæ: sic diabolus si operuerit oculos mentis, in omne peccatum humiliat hominē. Iudic. 16. Sampson erutis oculis ad molam circuit. Fides est oculus dexter animæ, quo amisso homo ad pugnam inutilis est: ideò hostis inuisibilis fidem multum conatur destruere. 1. Reg. 11. In hoc feriam vobiscum fœdus, vt eruam omnium vestrum oculos dextros. Cuius intentio erat, quòd dextris oculis erutis, quum operirentur sinistri scuto, ipsi inutiles fierent ad pugnam. ¶ Fides diabolo non cessat contumeliam facere, ipsa ostendit eum nullius creaturę dominum esse, & authorem totius mali, & propter culpam suam iam iudicatum. Ioan. 16. Princeps mundi huius iam iudicatus est: ideò nō est mirum, si fides multū exosa est diabolo. ¶ Fides est valde vtilis homini: ipsa est lux tenebras infidelitatis expellens: vbi fides non est, tenebræ sunt. Exod. 10. Factæ sunt tenebræ horribiles in vniuersa terra Aegypti. Et subditur: Vbicunque habitabant filij Israël lux erat. ¶ Fides inter opera recreationis prima est, in minori mundo, homine scilicet, sicut lux in maiori mundo prima fuit. Genes. 1. Post creationem cœli & terræ, subditur: Fiat lux &c. ¶ Fides columna nubis est de Aegypto tenebrarum errorum intellectum potenter educens. Exod. 13. Fides columna est fulciens cor hominis. Vetus enim homo qui per ea significatus est, habet caput tremulum & oculos caligantes: sed fides viua, & oculum intellectus illuminat, & cordi vacillanti fulcimentum præstat. Est enim fides fida & salutaris credulitas. Bernard. in 5. libro de consideratione. In his quæ fidei sunt omnino cauenda est confessio, ne aut incertum opinionis fides figat, aut quod firmum fixumque est fidei opinio reuocet in quæstionem. Opinio enim si habet assertionem, temeraria est: fides si habet hęsitationem, infirma est. ¶ Et notandum quòd columna illa ex parte filiorum Israël lucida erat: ex parte verò Aegyptiorum, tenebrosa: sic fides fidelibus lux est, quam infideles tenebras reputant: maximè quantum ad ea quæ pertinent ad incarnationem filij Dei: & liberationem generis humani. Ipsi sunt quasi noctuæ lucem reputantes tenebras. Esaiæ 5. Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum: ponentes lucem tenebras, & tenebras lucem. Fides videtur eis stultitia, quum tamē sit verè sapientia. 1. Corinth. 1. Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus. Fides est lucerna, ad quam in nocte vitæ præsentis ambulatur. 2. Corinthior. 5. Per fidem ambulamus, & non per speciem. Augustinus in libro de Fide, ad Petrum: Si

quis

quis nō ambulauerit per fidem, non perueniet ad speciem. ¶Fides cæteris virtutibus lumē ministrat. Ipsa est stella matutina, solem iustitiæ & intelligentiæ præueniens. Per eam oritur dies gratiæ, quem sequetur dies gloriæ. Ipsa est stella cardinalis nauigantibus per mare huius mundi, portam ostendēs & patriam. Ipsa est stella reges spirituales ad Saluatorem adducens. Matth.2. Ipsa est prima gemma in corona intellectus, quæ ex quinq; luminibus fabricatur. Corona intellectus est lumen salubris cognitionis. Iob 31. Librum scribat ipse qui iudicat, vt in humero meo portem illum, & circundā illum quasi coronam mihi. ¶A sole intelligentiæ quasi quinque radij luminis viui fluunt super intellectum nostrum: scilicet lumen fidei, consilij, prudentiæ, intellectus, & scientiæ. Diuersitas verò horum luminum videtur sic posse ostendi. Anima ad tria habet comparationem: scilicet ad principium à quo est, scilicet ad Deum: & ad opera, quorum ipsa est principium: & ad ea quæ dant ei occasionem, vt sit principium eorum, instruendo scilicet eius intellectum, vel mouendo affectum siue voluntatem. Signa naturalia vel positiua intellectum instruunt: bona & mala inquantum talium, talia mouēt affectum. Fides est lumen illuminans intellectum circa principium, à quo est anima, ostendēs ei Dei maiestatem, & iustitiam, & misericordiam Dei in creaturas rationales. Donum vero consilij & virtus prudētiæ illuminat animum circa opera quorū ipsa est principium. Ad consilium pertinet deliberare an aliquid sit faciendum. Ad prudentiam verò pertinet prouidere, vt opus fiat eo fine quo debet, & vestire illud alijs debitis circunstantijs: prudentia verò prouidere debet vt opus agenti sit fructuosum, Deo gratū, proximo lucens per bonum exemplum. Et sicut alterius scientiæ est cognoscere an expediat aliquem sanari, alterius verò cognoscere qualiter aliquis sit sanandus, quia primum pertinet ad theologiam, secundum ad medicinam: sic aliud lumen est donum consilij quàm prudentia. Donum verò scientiæ propriè pertinet ad bonū & malum, inquantum mouent affectum nostrum. Vnde à tali materia denominatur. Gen.2. Cùm dicitur lignum scientiæ boni & mali. Et eiusdem 3. Eritis sicut dij, scientes bonum & malum. Ad hoc donum pertinet cognoscere deceptiones, quas bona præsentia, & mala quæ non sunt vera bona, vel vera mala faciūt hominibus. ¶Tripliciter fallunt homines bona temporalia. Primò, quia faciunt eos credere q̄ ipsa habeant suauitatem veram & magnam, cùm aliter sit. Sic falluntur voluptuosi. Ecclesi.7. Inueni amariorem morte mu-

lierem. hæc mulier voluptas carnalis est, & temporalis. Secundò faciunt credere quòd in eis sit copia, cùm in veritate exinaniāt possessores suos. Luc. 1. Diuites dimisit inanes. Tertiò faciunt credere, quòd sit honor, quod est ignominia. Lucæ 16. Quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum. Propter has deceptiones cupiūt homines nō vera bona pro verbis bonis. Fugiunt etiam mala pœnæ præsentis, quæ non sunt vera mala, pro veris malis, quæ sunt mala culpæ & mala futura. Ad donum verò intellectus pertinet cognoscere signa naturalia & positiua, scilicet creaturas quæ sunt quasi libri naturales, & sacramenta, quæ sunt quasi signa positiua, & situs, & formas, & ornatus ecclesiarum, & ministrorum, & habitus religiosorum, & similia, inquantum pertinent ad salutem animarum. Quæ significatio præcipuè est ratione similitudinis. Verbi gratia: Homo per terram significatur ratione similitudinis, vt intelligat homo se ad modum terræ esse sterilem, nisi excolatur, & quòd super nihil temporale debet esse fundatus: sed Deo inniti, & quòd desuper irrigari debet rore gratiæ & pluuia doctrinæ. Item fides est initium vitæ spiritualis. Per fidem enim habitat Christus in cordibus nostris. Ephes. 3. Qui vita est, vt ipse ait. Ioan. 14. Et sicut vnumquodq; vitium mors spiritualis est: sic vnaqueq; virtus vita est. Vnde dicitur Roma. 7. de prudentia spiritus ꝙ vita est. ¶ Fides vita est intellectus. Est enim viuus radius à vero sole procedens, sufficiens ad producendum fructum boni operis, sicut arbor viua fructus ex se producit. Ipsa etiam est causa residui vitæ spiritualis. Ipsa causa amoris est, qui dicitur vita animæ. Vnde super illud Gala. 5. Fides quæ per dilectionem operatur: dicit gloss. Opus fidei dilectio est. Bernard. ad fratres de Monte Dei: Vita animæ amor Dei. Hunc fides concipit, spes parturit, Spiritussanctus format & viuificat, lactat lectio, meditatio pascit, oratio confortat, & illuminat. Amor Dei dici potest vita: quia opera bona ideò sunt Deo accepta & remuneratione digna, quia ex amore Dei processerunt, & in hoc attendi potest vita eorum. Fides ergo causa est dilectionis, & per dilectionem causa est operū. Vnde ipsa est prima pars vitæ gratiæ, & causa totius residui vitæ. Ideò bene dicitur Roma. 1. & Hebræ. 10. quòd iustus ex fide viuit. Et Gala. 2. In fide viuo filij Dei. Vita etiā gloriæ ex fide erit. 1. Io. 5. Vitam habebitis æternam, qui creditis in nomine filij Dei. Extra fidē nihil viuit: in mari mortuo nihil viuere potest, sed ante faciē fidei ibit mors. Habacuc 3. Ipsa est lux quæ oritur his qui sunt in vmbra mortis, &c. Esa. 9.

Habi-

Habitantibus in regione vmbræ mortis, &c. ¶ Ante faciem eius ibit triplex mors. Prima mors culpæ. Prouerb. 5. Per misericordiam & fidem purgantur peccata. Gala. 2. Ex operibus legis non iustificatur homo, nisi per fidem Iesu Christi. Roman. 1. Iustificati igitur ex fide, &c. Actuum 10. Huic omnes prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum. In hoc omnis qui credit iustificatur. Secūda est mors temporalis, quæ in portam vitæ æternæ per fidem conuertitur. August. 13. libro de ciuitate Dei: Tātam Deus fidei gratiam præstitit, vt mors quam constat vitæ esse contrariam, instrumentum fieret per quod transiretur ad vitā. Ioan. 11. Qui credit in me etiam si mortuus fuerit, viuet. Intell. Credens etiam mortuus viuit, sicut non credens etiam viuus mortuus est. Tertia mors ęterna. Vnde Ioan. 11. Omnis qui viuit, & credit in me, non morietur in æternum. ¶ Item fides est initium salutis humanæ, vt dicit August. Et causa totius salutis est aspectus ille Christi in cruce exaltati, qui sanat à morsu serpentum infernalium. Ioan. 3. Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto: ita exaltari oportet filium hominis: vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Hoc significatum est. Numeri 21. Rom. 10. Si confitearis in ore tuo Dominum Iesum Christum, & in corde tuo credideris, quia Deus suscitauit eum à mortuis, saluus eris. ¶ Fides est fundamentum omnium bonorum: vt dicit August. Vnde videtur ruinam quęrere, qui sine ea vult ædificare. Romano. 11. Tu autē fide stas. 1. Corinth. 16. Vigilate & state in fide. Ecclesi. 2. Qui timetis Dominum, credite illi, & non euacuabitur merces vestra. Esaiæ 7. Si non credideritis, non permanebitis. In fide stabile est ædificium: cum fides in aliquo destruitur, funditus bonum in eo destruitur. Seneca: Nihil retinet qui fidem perdidit. Qui sine fide est, omni vero bono vacuus est. Vnde de quodam Iudæo, q̃ propter defectum hospitij in tēplo Apollinis iacebat, dæmones qui ibi conuenerant requisiti à magistro suo, quis ibi iaceret: Responderunt, Vah vah. vas vacuum, sed signatū, vt refert Gregorius in dialogo. Ille non habebat fidem Christianam: sed sibi in nocte impresserat signum crucis, quia viderat Christianos sic facientes: vnde cùm non haberet veram fidem, vacuus erat omni bono. ¶ Item fides est radix omnium bonorum. Cæteræ virtutes sunt radices suorum operum: sed ipsa est radix cæterarum virtutum. Si hæc radix auellatur, cæteræ virtutes arescunt. August. super Ioann. Sicut in radice arboris nulla prorsus appa-

ret species pulchritudinis & decoris: & tamen quicquid est in arbore pulchritudinis & decoris, ex illa procedit: Sic ex fidei humilitate, quicquid meriti, quicquid vel beatitudinis anima suſceptura est, procedit. Item Gregorius: Sicut rami sine radice virtutis areſcunt; ita quælibet opera, licet bona videantur, nulla sunt si à fidei soliditate disiunguntur. Fides hominem filium Dei efficit. Galat. 13. Omnes filij Dei estis per fidem. Ioann. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri, &c. 1. Ioann. 5. Omnis qui credit quoniam Iesus est Christus, ex Deo natus est. Augustinus de fide ad Petrum: Sine fide nemo potest ad filiorum Dei numerum peruenire. ¶ Fides est quæ viam ostendit regni. Vnde Augustinus super illud Romanorum 3. Arbitramur hominem iustificari per fidem. Bona ante fidem inania sunt: ita enim mihi videntur esse vt magnæ vires & cursus celerrimus præter viam. Nemo ergo computet verè bona opera sua ante fidem: vbi fides non erat, verè bonum opus non erat: bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Idem de fide ad Petrum: Sine fide omnis labor hominis vacuus est. Tale quippe est, vt sine vera fide quisque velit Deo placere: quale si quisque tendens ad patriam in qua scit se bene victurum, relinquat itineris rectitudinem, & improuidus sectetur errorem quo non ad beatam vitam perueniat, sed in præcipitium cadat, vbi non gaudium peruenienti detur, sed cadenti interitus inferatur. Idem: Si bona videbantur antequam crederes, currebas quidem: sed præter viam currendo, errabas potius quam perueniebas. ¶ Itē fides videtur esse mater cæterarum virtutum genitura, vt tangit gl. interli. super illud Matth. 1. Abraham genuit Isac, &c. ¶ Item fides habet primum congressum in bello spirituali: secundum illud Prudētij: Prima petit campum dubia sub sorte duelli, Pugnatura fides. ¶ Fidei in scriptura sacra specialiter victoria adſcribitur. Vnde de sanctis dicitur Hebr. 11. quòd per fidem vicerunt regna. Vicit fides & regnum inferni, & regnum cæli, & regnum mundi. Regnum inferni vicit, quum fidelibus Christus contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit: & quotidie infernum vincit, dum oratio fidelium animas à porta inferi eripit, & dum ignem infernalem quantum ad eos qui verè fideles efficiuntur, extinguit. Legitur etiam de beato Gregorio, quòd cum quodam tempore ante palatia Traiani, qui Imperator fuerat, transiret, recordatus clementiæ eius, amarissimè flere cœpit, & pro eo tandiu ante altare sancti Petri flens orauit, donec obdormiuit, & ad eum dormientem

tem vox dixit, Traianum precibus eius à pœnis infernalibus liberatum: sed de cætero caueret, ne pro aliquo infideli defuncto orare præsumeret. Regnum cæli etiā vicit: quia quasi quadam violentia illud acquirit. Per fidem enim sancti adepti sunt repromissiones. Hebr. 11. Pet. 1. Reportantes finem fidei salutem animarum vestrarum. Item vincit mundum. 1. Ioann. 5. Hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra. Fides vincit mūdum in quibusdā mundum subijciendo, in alijs eum abijciendo. Subijciendo vincunt mundum, qui remanentes in mundo terrena sibi subijciunt, & dominantes eis faciunt quodammodo se altiores, & ad impugnandum inimicum potentiores. Faciunt enim inde largas eleemosynas. Qui modus impugnandi diabolum valde efficax est. Vnde super illud Psalm. Misericordia mea, & refugium meum, dicit Augustinus: De nulla re sic vincitur inimicus diabolus, sicut de misericordia. Et Ecclesi. 29. dicitur de eleemosyna: Super scutum potentis, & super lanceam aduersus inimicum tuum pugnabit. Econtrario cupidi & auari non sibi terrena subijciunt, sed potius se terrenis, super humeros suos ponentes ea quæ malè acquirunt, & quasi se vino sepelientes, similes talpæ super humeros suos ponenti terram quam fodit. Secundò modo vincunt mundm, qui rebus mundi pro amore Christi renuntiant, qui ad modum luctantium se terrenis spoliant, ne diabolus habens quo eos teneat, deijciat eos & deuincat. Luc. 14. Omnis ex vobis qui non renuntiauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Fides vincit mundum, id est, ea quæ sunt in mundo: scilicet diuitias, delitias, & honores. Diuitias vincit, dum ostēdit corpus nostrum latronem esse morti condemnatum: de quo patet quòd non decent ei deliciæ. Senec. Omnes capitali supplicio condemnati sumus. Ecclesi. 33. Seruo maleuolo tortura & compedes. Esa. 11. Et erit fides cinctorium renum eius. Diuitias vincit, dum ostendit eas esse in muscipulam diaboli. Aug. Præda quam vis rapere, in muscipula est: tenes alienum, & teneris à diabolo. Item diuitias vincit, dum æternas longè meliores eis ostendit. Hebr. 10. Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem & manentem substantiam. 1. Timot. vlt. super illud, Sectare iustitiam, pietatem, fidem. dicit gloss. Qui veram fidem de Deo habet, non cupit in miserijs seculi diues fieri: nec pluris est ei mundus, quàm Deus. Gregorius: Vilescunt temporalia, dum considerantur æterna: honores vincit, dum plenos confusione eos esse ostendit. Phil. 3. Gloria in confusione

ſione eorum qui terrena ſapiũt. Bernard. Omnis purpura illuſio nis eſt,poſtquã Domino in purpura illuſum eſt. Hæc tria Moyſes fide vicit. Vnde ad Heb. 11. Fide Moyſes factus grãdis, negauit ſe filiũ eſſe filię Pharaonis: ecce contemptus honoris:magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem : ecce contemptus deliciarum: maiores diuitias ęſtimãs theſauro Aegyptiorum improperium Chriſti: ecce contemptus diuitiarum:aſpiciebat enim in remunerationem. De hac victoria mundi dicitur 1. Io. 5. Quis eſt qui vincit mundum,niſi qui credit quoniam Chriſtus eſt filius Dei viui? quod intelligẽdum eſt de illo qui hoc credit fide viua. De fide enim mortua dicit Bernar. Nec mirum videri põt ſi nequaquam vincit fides, quę nec viuit.¶Et notandum ꝙ mundus quaſi duabus manibus nobiſcum pugnat, ſcilicet dextera proſperitatis, & ſiniſtra aduerſitatis proſperis ſcilicet alliciens, & aduerſis terrens:quem ille vincit q credit ꝙ Chriſtus eſt filius Dei. Qui enim hoc credit, cum filius Dei fuerit ſumme bonus, nouit quoniam in ipſo non fuit defectus veri boni,nec præſentia veri mali. Vnde cùm in eo tẽporalis proſperitas defuerit, & aduerſitas affuerit, cognoſcere poteſt, quòd temporalis proſperitas non eſt verum bonum, nec temporalis aduerſitas verũ malum : vnde nec illa eſt appetenda, nec iſta timenda. Auguſtin. Omnia bona terrena contempſit homo Chriſtus, vt cõtemnenda monſtraret,& omnia mala terrena ſuſtinuit quæ ſuſtinenda præcipiebat, vt nec in illis quæreretur felicitas, nec in iſtis timeretur infelicitas.¶ Idem:Fides regna vincit faciendo ne peccatũ in nobis regnet. Rom. 6. Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis cõcupiſcentijs eius. Fides eſt ſcutum triangulare quo circũdat nos veritas Dei. Vnus angulus eſt fides de pœnis æternis. Alius de bonis ęternis. Tertius fides Chriſti mediatoris. Fides oſtendit ijs q ſunt in pugna ſpirituali ex vna parte regnum eis paratum,ſi vicerint, ex alia parte patibulum infernale eis paratum, ſi victi fuerint:& ſic cauſa eſt ſtrenuè pugnandi & vincendi. Bernard. Quid eſt quod non optamus etiam per medios,enſes,ſi oporteat declinare tantam miſeriam, ad tantam accelerare gloriam, niſi quòd mortua eſt fides noſtra? ¶Fides oſtendit Chriſtum pugnãtibus. Et hoc tripliciter. Primo vt ſtrenuum ducẽ ſtrenuè agendi exẽplum dantem. Secundò, vt fortiſſimum adiutorem. Tertiò, vt liberaliſſimum remuneratorẽ. Primo modo oſtẽdit ipſe ſe Apoſtolis,cum eſſent clauſi in domo propter metum Iudæorũ oſtendens eis manus, & latus. Lucæ vlti. Et Ioan, penulti, & 16. Confidite,

fidite, ego vici mundum. Thre. 3. Dabis eis scutum cordis laborem tuum. Augusti. Magna con solatio membris ex capite. Gregor. Si passio Domini ad memoriam reuocetur, nihil est adeò durum quod non æquo animo toleretur. Hebr. 12. Recogitate eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, vt non fatigemini animis vestris deficientes. Secundo modo ostendit se Christus Stephano pro eo lapidando, qui vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris eius, tanquam paratum ad adiuuãdum. Act. 7. 1. Corint. 10. Fidelis Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere. Iosue. 1. Confortare, & esto robustus, noli metuere, & noli timere, quia tecum est Dominus. Iob. 17. Pone me Domine iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Fides ponit Deum iuxta hominem, imò infra hominem. Per fidem enim habitat Deus in cordib' nostris. Vnde ipse pugnans in homine triumphat. 2. Paral. 20. Non est pugna vestra, sed Domini. Et pòst: Non eritis vos qui dimicabitis: sed tantummodo confidenter state, & videbitis auxilium Domini super vos. Bernar. Quoties tentationibus resistis, quoties vincis malignum, noli proprijs tribuere viribus: noli in te, sed magis in Domino gloriari: quando enim fortis ille armatus tuæ cederet infirmitati? Tertio modo ostendit se Deus Abraham. Genes. 15. Noli, inquit, timere, ego protector tuus, & merces tua magna nimis. Augustin. Labor te terret, vide mercedem. Bernar. Vtrunque mihi es Domine Iesu, & speculum patiendi, & præmium patienti: fides determinat nobis & locum pugnę spũalis, & tempus. De loco dicit Bernar. In mundo isto quasi in stadio certaminis positi sumus, vbi Christus mortuus est. Quisquis ergo hic liuorem vel plagã non susceperit, in futuro iudicio miles inglorius apparebit. Tẽpus vero militare est tẽpus pręsentis vitę. Iob. 7. Militia est vita hominis super terrã. Fides ostendit hostes cum quibus pugnare habemus, & modũ pugnandi quem habent. Fides etiam ostendit & Deũ, & angelos bonos, & malos aspicientes certamen nostrũ. Boni aspiciũt, vt si vicerimus gaudeãt: mali, vt si victi fuerimus, irrideant. 1. Corint. 4. Spectaculum facti sumus mundo, & angelis, & hominibus. Homo sine fide est quasi homo cæcus, qui pugnat cũ vidente. ¶ Fides radix sapientiæ. Ecclesiast. 1. Gregorius vocat eam sapientiam in primo Moralium: Fides est sapientia illa quam nõ vincit malitia. Sapient. 7. Attingit enim à fine vsque ad finem fortiter. A fine inquam cogitationis vsque ad finẽ operis. Fides

enim ostendit cogitationem malam esse velut caput serpentis infernalis, cui fortiter resistendum est. Hierony. Lubricus est antiquus sapiens, & nisi capite teneatur, statim totus illabitur. Item, fides attingit à fine: id est, à creatione mundi, vsque ad finem: id est, vsque ad extremum iudicium. Per beneficium creationis inuitans homines ad Dei seruitium, & per districtionem iudicij exterrens à Dei offensa. Item fides attingit à fine vsque ad finem, à cœlo scilicet vsque ad infernum, à delectationibus transitorijs separans homines amaritudine suppliciorum infernalium, & amaritudines quæ occurrunt in seruitio Dei dulcorans magnitudine præmiorum. Gregor. Si dulcia quærimus, necesse esse vt amara toleremus. Ecclesiast. 1. Vsque in tempus sustinebit patiens, & postea redditio iucunditatis. Sic sapientia disponit omnia suauiter guttas amaritudinum præsentium immensa dulcedine futurorum bonorum condiens. Fides, dicit illud Esaiæ 38. In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi. nunc habitat in cælo, nunc in inferno. Ipsa descendit in infernum viuens, ne descendat moriens. Fides triumphat de vitijs, alia aqua lacrymarum submergendo, alia igne infernali exurendo, alia fame ieiuniorum & alijs afflictionibus effugando, & sacerdoti ea exponendo, vt præ erubescẽtia & confusione ab homine recedant. Fides à Deo fortitudinem recipit. 2. Paralipom. 16. Præbet fortitudinem his qui perfecto corde credunt in eum. Fide Deus ab hostibus protegit. Eiusdem 20. Credite in Dominum Deum vestrum, & securi eritis. Item à periculis eripit. 1. Machabæorum. 2. Ananias, Azarias, Michael credentes liberati sunt de flãma. Fides miracula facit. Marci 16. Signa eos qui crediderint, hæc sequentur. In nomine meo &c. Matthæi 17. Si habueritis fidẽ sicut granum sinapis, dicetis mõti huic, trãsi hinc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis. Et March. 12. Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Ioann. 14. Qui credit in me, opera quæ ego facio, ipse faciet, & maiora horum faciet. Hebræorũ 11. Fide transierũt mare rubrũ tanquam per aridam terram. & post: Fide muri Iericho corruerunt. Matthei 9. Fides tua te saluam fecit: dictum est mulieri patienti fluxum sanguinis. Et Marci 10. dictum est ceco, Vade, fides tua te saluum fecit. Etiam fidei informi fiunt miracula. Vnde cùm Alexander venisset ad montes Caspios, & petijssent filij captiuitatis x. tribuũ licentiam egrediendi ab eo, ipse cognita causa inclusionis eorũ, quòd scilicet recessissent apertè à Deo Israel vitulis aureis immolãdo, & per prophetas Dei prædictum eos à captiuitate non redituros:

respon-

respondit quòd arctius includeret eos. Cumque angustas vias eorum obstruere vellet molibus bituminatis: videns laborem humanum non sufficere, orauit Deum Israel vt opus illud compleret: & accesserunt ad se inuicem prærupta montium, & factus est locus immobilis. Et vt ait Iosephus, Deus qd facturus est pro fidelibus suis, si tantum fecit pro infideli? Etiam fides informis triumphare facit. Sicut videtur accidisse Alexandro, cui per somnium Deus apparuit in habitu summi sacerdotis, dum adhuc Alexander in Dio ciuitate Macedoniæ esset constitutus: dumque cogitaret vtrum Asiam posset obtinere, iussit eũ confidere: nam ipse exercitum eius perduceret, & principatum Persarum ei traderet. Qui promissioni eius credidit, & secundum fidem suam factum est ei. Vnde cùm ipse Alexander iratus Iudæis veniret Hierosolymam, & põtifex Iudæorum præcepto domini pontificalibus indutus, & reliqui sacerdotes cum eo legitimis stolis induti obuiã exirent ei extra ciuitatem, Alexander intuens antistitem pontificali stola insignem, & super cidarim laminam, in qua scriptũ erat nomen Domini, descendit de equo, & adijt eum solus, & nomen Domini adorauit, & pontificem veneratus est. Et obstupuerunt principes exercitus putantes mentem regis Iudificatam. Solus Parmenio quæsiuit ab eo, cur sacerdotem gentis Iudææ adorasset: respondit, Non hunc adoraui, sed Deum, cuius principatum sacerdos gerit: nam per somnium in tali habitu Deũ conspexi. ¶ Item fides vsque ad Deum attingit. Vnde Augusti. Fides est res audax & improba, perueniens quò non pertingit intelligentia: ipsa ascendit super Cherubin, & volat super Seraphin senas alas habẽtia. Esaiæ 6. Bernar. Quid non inueniat fides? Attingit inaccessa, deprehendit ignota, comprehendit immẽsa, apprehẽdit nouissima, ipsam denique æternitatem suo illo vastissimo sinu quodammodo circũcludit. ¶ Fides est virtus probata quæ corripit insipientes. Sapi. 1. Ipsa est cõmunis via salutis, & sapientibus, & insipientibus: ipsa in fornace præsentis tribulationis non læditur, sed melioratur. 1. Pet. 1. Vt probatio fidei vestræ multo pretiosior sit auro qđ per ignem probatur. Ipsa ordinat & regit totã vitam præsentẽ. Vnde Apostolus Heb. 11. Opera antiquorũ patrũ quibus vel Deo placuerunt, vel hominibus mirabiles extiterunt: fidei attribuit, exempla ponens de diuersis libris Veteris testamenti. Apocalyp. 13. Hæc est patientia & fides sanctorum. Et hæc de commendatione fidei sufficiant: licet multa ad eius laudem pertinẽtia deficiãt, Apostolus ad Heb. 11. laudes fidei nõ compleuit. Deficiet

inquit tempus me enarrantem de Gedeon &c. Vnde non est mirum si nos eas non expleamus.

De Articulis fidei. Cap. V.

SEquitur de Articulis fidei. Sūt autem articuli modicæ partes fidei, prout fides nominat ea quę creduntur: sicut articulos dicimus modica membra in corpore humano. Arctamur ad articulos credendos: & ipsi crediti arctant nos ad timorem Dei, vel amorem, vel aliam affectionem in Deum. ¶ Et notandum quòd non omnia credenda dici possunt articuli fidei. Sunt enim quędam quæ fidem antecedunt, vt quæ sunt iuris naturalis, sicut est hoc, quòd proximo non est nocendum. Quædam verò consequuntur fidem: vt antichristum esse futurum. Et licet tam hæc, quàm illa sint credenda, tamen non sunt articuli fidei, vt videtur quibusdam, quòd non sint articuli nisi sint de Deo. ¶ Item notandum ꝙ inter credenda quædam sunt de Deo, quædam de alijs. Inter ea verò quæ sunt de Deo, quædam sunt de Deo sine respectu creaturarum, quædam de Deo per respectum ad creaturas. Quę sunt sine respectu creaturarum, sunt vnitas essentiæ, singularitas in nobilitate, & supereminentia: contra quæ blasphemauit Manichæus ponens duo principia, bonorū scilicet & malorum, & duos principes lucis & tenebrarum, & duo regna, æternitas, simplicitas, immutabilitas personarum Trinitas, & ea rūdem æqualitas. hæc sunt quasi septem stellæ in dextera Christi. Apocalyp. 1. Fides enim illuminās circa ista septem, donū Christi est. Inter ea verò quæ dicūtur respectu creaturarum, principalia sunt Dei potentia, sapientia, bonitas vel benignitas. Consequētia verò ad hæc sunt, creatio, recreatio, & similia. Ex apprehensione verò potentiæ, sapientiæ, & bonitatis, oriuntur quasi omnes partes diuini cultus. Ex apprehensione diuinæ potentiæ, adoratio & veneratio. Ad adorationem pertinent humiliatio nostra exterior vel interior, qua recognoscimus nos subesse Deo ad saluandum vel perdendum iure plenissimo. Exterius fit hæc recognitio in curuatione, genu flexione, prostratione, & cum exprimimus verbo nostrā subiectionem ad dominatissimam potentiam Dei. Interius verò fit hęc recognitio, dum cogitamus prauitatem nostram diuinę maiestati subiectam. Ad venerationem verò pertinet, ꝙ ad Deum non nisi loti præsumimus accedere, vel sacra loca intrare, vel sacra contrectare. Item ad eandem pertinet sacrorum locorum decor, vasorum & ornamentorum & illuminarium apparatus, & celebritas diuini officij. ¶ Ex sapientia verò Dei cuncta lucidè intuente oriuntur timor & pudor, & solicitudo declinandi ea quæ Deo displicent,

splicent, & quærēdi ea quæ Deo placent. ¶ De bonitate verò primò oritur amor: & si referatur bonitas ad operationes, quatuor sortitur nomina. Primò vocatur gratuita beneficentia, inquantū gratis tribuit bona sua. Secundò misericordia, inquantum tollit vel lenit mala nostra. Tertiò iustitia, inquātum vlciscitur mala. Quartò, largitas remunerans obsequia. ¶ Ex bonitate Dei primo modo nominata oriuntur quatuor partes diuini cultus ex radice vnius virtutis procedentes, quæ dici potest gratitudo vel deuotio. Prima pars est gratiarum actio. Secunda benedictio, seu bonorū imprecatio. Tertia laudatio. Quarta glorificatio, quæ est beneficiorum Dei prædicatio ad alios. ¶ Et misericordia verò oriuntur multæ partes diuini cultus procedentes ex radice vnius virtutis, quæ est spes veniæ vel gratię. Prima pars est deprecatio pro malis tollendis vel leniendis. Secunda oratio pro bonis obtinendis. Tertia afflictio, vt ieiuniū. Quarta, eleemosyna. ¶ Ex iustitia per domū timoris oriuntur, pœnitentia de præteritis, & cautela à malis futuris inquantum referuntur ad fugiendam diuinā vltionē. ¶ Ex largitate obsequia remunerante oritur spes remunerationis, ex qua est omnis diuinus cultus, inquantum via est ad mercedem æternam. ¶ Inter credenda verò quæ sunt de alijs rebus à Deo, Primū est, quòd nihil numinis est in alijs rebus à Deo. Secundum, mundi inchoatio cum vniuersis quæ de eo sunt. Tertium, creatio animarum in corporibus. Quartum, earum immortalitas. Quintū, singularitas corporum cōtra pluritatem Pythagoricam. Sextū, resurrectio corporum. Septimū, loca tormentorum futurorum, scilicet infernus & purgatorium. Octauum, sacramenta. Nonum, gratia. Decimum, liberum arbitrium. Circa ista inueniuntur errores. ¶ Item notandum quòd articuli fidei collecti sunt in tribus locis, scilicet in Symbolo Apostolorum, quod dicitur submissè, & in illo Symbolo quod cantatur in Missa, quod à sanctis compositum est: & in Symbolo Athanasij, quod cantatur ad primam, scilicet, Quicunque vult. Primū factum fuit ad instructionem Ecclesiæ, quando nouella erat. Aliud pòst, hæresibus ortis, ad explanationē primi, & expugnationem quarundam hæresum ortarum, & maximè cōtra illam quę dicebat adorationem Spirituisancto non esse tribuendam: vnde contrarium multum exprimitur in illo Symbolo. Tertium verò factū fuit contra alias hæreses, & maximè contra illas quę erant contra incarnationem Filij, & resurrectionem mortuorum. Primum ideò dicitur submissè: quia quando factum fuit, non ita publicè fiebat fidei protestatio. Alia verò duo alta voce: quia

quia facta fuerunt contra hæreticorum proclamationem,& quia tunc publica erat fidei protestatio. Primum Symbolum dicitur ad primã,& ad cõpletorium,duplici ratione. Primò, quia altera harũ horarum principiũ diei est, altera noctis. In principio ergo diei, & in principio noctis dicitur,Credo in Deũ: quia fides est principiũ omnis boni. Secundò, quia fidei professio valet ad effugandos dæmones qui diurnis & nocturnis actibus insidiantur, & eisdem horis, eisdem rationibus à laicis fidelibus dicendum esset. A religiosis tamen dicitur quando frater morti appropinquat ad dæmones effugãdos, qui fini hominis insidiantur, secundum illud Genes.3.Tu insidiaberis calcaneo illius. ¶ Possumus aũt distinguere Symbolum Apostolorum in duodecim articulos,sicut duodecim fuerunt Apostoli,qui cõposuerunt. Fides verò horum duodecim articulorum est velut corona duodecim stellarũ in capite sponsæ: in intellectu scilicet. Apoc.12.¶Primus articulus pertinet ad Patrem, sex sequẽtes ad filium. Primus illorum est:ſm deitatẽ,quinq; alij secũdum humanitatem.& quinq; vltimi pertinent ad Spiritum sanctum.Primus articulus est. Credo in Deũ Patrem omnipotentẽ creatorem cæli & terræ.Et notandum quòd non est idem credere Deo, & credere in Deum. Deo credit, qui credit esse vera, quæ ab eo dicuntur: & hoc modo possumus dicere quòd aliquis credit Petro & Paulo.Credere in Deum, est credendo diligere,& credendo in eum ire.Vnde gloss.Augu.super illud Rom.4.Credẽti in eum qui iustificat impium &c. Quid est credere in Deũ? Credendo amare,credendo diligere,credendo in eum ire,& mẽbris eius incorporari. Fides ostendit homini Deũ esse summũ bonum: ideo gressu amoris & boni operis habens fidem tendit in Deũ.Ex iam dictis patet, ꝙ ille qui in peccato mortali est,mentitur, cum dicit,Credo in Deum, si intendit illud dicere in propria persona. Aliud est si intendat hoc dicere in persona Ecclesiæ fidem eius profitẽdo. Ad declarationẽ verò huius verbi, Credo in Deum, additur in Symbolo sanctorũ, vnum,cũ dicitur, Credo in vnum Deum. Sequitur, Patrem omnipotentẽ. Omnipotentia in tribus attenditur,scilicet in amplitudine potentiæ: potest enim quæcunque vult facere. Secũdò in hoc quòd ad agendum nullo indiget. Tertiò in hoc quòd à nullo prohiberi potest. Et attende hanc coniũctionem,Patrem omnipotẽtem, valde dulcem esse verè fideli. Patri enim non deest bona voluntas ad filios, præcipuè patri misericordiarum,qui minus obliuiscitur filiorum suorum, quàm mater.Esaiæ 49. Omnipotenti verò non deest potestas implendi illam bonam voluntatem.Patris omnipo-

omnipotentiam nō videntur credere, qui relicto Deo adhærent diabolo, credentes se fame morituros, si Deo seruierint: quasi diabolus vel melioris voluntatis vel maioris potestatis sit ad prouidendum his qui sibi seruiunt, quàm Deus. Sequitur, Creatorē cæli & terræ. Creare est de nihilo aliquid facere. Ad declarationem huius verbi, dicitur in Symbolo sanctorū, Factorē cęli & terræ, visibiliū, & inuisibilium. Quę expressio facta est contra illam hæresim, quæ dicit visibilia esse à principe tenebrarum, inuisibilia verò à Deo. ¶ Secūdus articulus est, Et in Iesum Christum filiū eius vnicum, Dominum nostrū. Et est sensus: Credo &c. id est, fidem tendo in Iesum Christū, fidē habeo de ipso, quòd ipse sit Iesus, id est, saluator eorum qui ei adhærent, ideo ei adhæreo. Et iterum quia fidem habeo ꝙ ipse sit Christus: id est, vnicus, & benignus. Bernardus: Omnino propter mansuetudinē quæ prædicatur in te, currimus post te Domine Iesu, auditis quòd pauperes non sperans, peccatores non horreas. Item credo ꝙ sis filius Dei, cui seruire, honor est. In hoc ꝙ dicitur filius Dei, insinuatur ꝙ ipse sit Deus: Sicut enim filius hominis homo est non alterius speciei: sic filius Dei Deus est. Sequitur, Vnicū Dominū nostrū. Christus Dominus noster est duplici iure, scilicet iure creationis & iure redemptionis. Creatura necessariò est creatoris, cùm eā gratis fecerit & ex nihilo. Tribus de causis aliquis habet ius in re, quæ fit vel quia eam facit, vel quia pretio eius fit, vel quia materia ex qua fit ipsius est: sed nulla harum causarum aliquod habet dominiū in creatura, nisi Creator. Cōtra vniuersale dominium Christi peccare videntur, hi q̄ volunt dominari, & qui contra voluntatem Dei terrenis dominis nolunt obsequi. Qui ascendit super occasum, Dominus nomen est illi. Ille solus pro domino habēdus est, qui suscitare potest hominem, si in eius seruitio mortuus fuerit. Non libenter sequitur miles dominum illum q̄ non potest ei restituere equum suū, si in seruitio eius eum amiserit. ¶ Primus inter articulos pertinētes ad filij humanitatem est hic: Qui conceptus est de spiritu sancto natus ex Maria virgine: Christus conceptus est de Spiritusancto: id est, Spiritussancti operatione: quia Spiritussanctus separauit à beata Virgine quod purissimum erat in ea, & formauit inde corpus Christi, & in instanti animā infudit, vt tam citò esset verus homo & verus Deus. Non fuit anima infusa circa 40. diem à conceptione, sicut dicitur fieri in alijs. Imò fuit vir ab ipsa conceptione. Hierem. 31. Nouum creauit Dominus super terram, fœmina circundabit virum &c. Christus in conceptione culpam cauit, in natiuitate verò matri suæ

tri suæ damnum virginitatis nō intulit, nec ei doloris causa fuit. Mansit enim mater eius virgo post partum, & sine dolore eum peperit: in quo dedit exēpla alijs vt benignè sese habeāt erga matres suas, nec sint eis causa doloris vel depauperationis. ¶ Secundus articulus pertinens ad humanitatem est, Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus. Attendere debet fidelis quāta pro eo sit passus, & à persona quæ indigna erat ēt vita, cùm esset infidelis. Cruci etiam affixus est, quod erat vilissimum genus tormentorum, in qua perseuerauit vsque ad mortem, vt fideles à cruce pœnitentiæ ad suggestionem diaboli non descendant. Sepultus est, licet corpus eius non esset dandum corruptioni, secundum illud, Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Volens in ista absconsione alijs assimilari. ¶ Tertius articulus pertinens ad humanitatem, est, Descendit ad inferna: & hoc secundum animam: vt extraheret suos qui in limbo erant. Et attende peruersitatem hominis qui non vult Christum sequi in cælum, qui hominem secutus est in infernum. ¶ Quartus est. Tertia die resurrexit à mortuis. Si Christus mortuus sua virtute resurrexit: verisimile est ꝙ ipse iam viuens mortuos suscitare possit. ¶ Quintus est, Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis: inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Si Christus ascendit in cælum, ascendent post eum qui ei adhærent. In eodem enim hospitio membra recipientur, in quo caput receptum est: Christus secundm ꝙ homo, sedet à dextris Patris, quia est in potioribus bonis eius: secundum verò ꝙ Deus est, conregnat ęqualis ei, vt tangit Glo. super illud Psal. Sede à dextris meis. Christus sibi & suis ad dexteram Patris locum elegit: quia in dextera sunt delectationes eius vsque in finem. Inde venturus est iudicare viuos & mortuos: id est, bonos & malos, vel illos qui in aduentu suo viui reperientur, qui in momēto morietur, & postea resurgēt, & illos ꝗ prius erant mortui. Magna fiducia erit fidelibus, ꝙ frater eorum iudicabit. Ioan. 5. Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio. ¶ Primus articulus pertinens ad Spiritumsanctum, est Credo in Spiritumsanctū, sanctū Ecclesiam catholicā. Credo: id est, fide tendo in Spiritūsanctū. Qui fidem hēt ꝙ Spiritussanctus magnæ bonitatis & suauitatis sit his in ꝗbus habitat, ꝓparat se ad hoc ꝙ sit eius habitaculum, hic per gratiam, in futuro per gloriam. Sap. 12. O ꝗ̄ bonus & suauis est Domine spiritus tuus in nobis. Eccl. 24. Spiritus meus super mel dulcis. ¶ Ad Spiritumsanctū tria pertinent in præsenti, & duo in futuro. Cùm enim ipse sit bonitas, ad eū pertinet

net destructio malitiæ: bonitas enim contraria est malitię. Vnde ad eũ pertinet sanctificatio. ideò dicitur, Sanctam Ecclesiã catholicam. Et pertinent ad eundem articulum hæc duo. Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam catholicam. Credere.n.debemus, quòd Spiritus ipse sanctus sit, & quòd Ecclesia sancta sit ab eo. Item ad Spiritumsanctum pertinet sanctorum cõmunicatio: vnio membrorum in corpore Ecclesiæ & ad caput & ad inuicem sicut spiritus humanus in corpore humano membra vnit, cuius vnionis signum est sacramẽtum Dominici corporis. Item ad Spiritumsanctum pertinet cõmunio quam habẽt sancti ad inuicem, in hoc quòd sunt socij in lucro. quod tangit Dauid, dicens, Particeps ego sum omnium timentium te, &c. In communione ergo sanctorum tria intelligamus ad quæ pertinet secundus articulus. Sacramẽtum communionis mystici corporis, quod est Ecclesia. Communionem sanctę societatis, ex qua accidit quòd quilibet qui est de Ecclesia, verè partẽ habet in omnibus bonis quæ fiunt in Ecclesia, per quam viã aliquis de facili ditatur. Ad quã etiam communionem sequi debet communicatio tam bonorum quàm malorum temporalium, vt mala proximorum nobis assumamus per compassionem, & bona nostra eis communicemus per eleemosynarũ largitionem. Item ad Spiritumsanctum pertinet remissio offensionum, cum ipse sit benignitas, ad quod pertinet tertius articulus, Peccatorum remissionem. Credere enim debemus, quòd peccata remittuntur in Ecclesia per baptismum & pœnitentiam & alia sacramenta: nec solùm semel remittit Spiritussanctus peccata homini: sed quotiescunque verè quis pœnitet. ¶ Ad bonitatem etiam Spiritussancti pertinet remuneratio tam in corpore, quã in anima. Ad remunerationẽ corporis pertinet quartus articulus, Carnis resurrectionẽ. Ad remunerationẽ animæ quintus, Vitam æternam. Qui carnis resurrectionem fideliter credit, non timet miserum corpus expendere in seruitio Christi, ex quo sperat se recepturum illud cum quadruplici gloria claritatis, impassibilitatis, subtilitatis, & agilitatis. Item qui fidem habet de vita æterna, solicitus debet esse quomodo illi ꝓuideat. Si cum tanta solicitudine prouidetur huic miseræ vitæ, de qua nemo certus est per diem: quãta solicitudo debet esse prouidendi illi vitæ de qua certum est quòd erit æterna? Ibi nec locus erit mendicandi, vt manifestũ est in diuite epulone. Luc. 16. Et in fatuis virginibus. Matth. 25. Nec locus laborandi, nec aliquid mutuo accipiendi. In vita enim præsenti vix est aliqs, cuius paupertati non cõsulatur aliquo istorũ

triũm

trium modorũ. Ibi verò qui sibi non prouiderit, egestatem æternam patietur, vt nec guttã aquæ modicam habere possit. Et notandum ꝙ Augu. in lib. de fide, ad Petrum, enumerat 40. firmiter credenda & indubitanter tenenda, quæ causa breuitatis hic non posuimus.

De erroribus qui catholicæ fidei aduersantur. Et primò de errore illorum, qui negant Deum esse. Cap. VI.

SEquitur de erroribus qui fidei catholicæ aduersantur. Et primò dicetur de errore illo quem tangit Dauid, dicens: Dixit insipiens in corde suo. Nõ est Deus. ¶ Et notandum ꝙ hi qui sunt in errore isto, omni bono sunt indigni, quia largitori omnis boni ingrati: vnde indigni sunt disputatione qua laboratur ad destructionem erroris eorum. ipsi meritò sunt à Deo despecti, quum ipsi Deum non reputent: & ideo à correctione sunt valde remoti. Eccles. 7. Considera opera Dei, ꝙ nemo possit corrigere quem ille despexerit. Tum quia Dei misericordia immensa est, & quia scriptum est, Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur. Prouerb. 26. Ad extirpationem huius erroris aliqua dicemus. ¶ Error iste nõ solum est insipiẽtia, imò insania. Quæ maior insania, q̃ dicere, illud non esse quod causa est omnibus vt sint? Cum insano verò nemo solet philosophari ad destructionem errorum ipsius. Philosophus: Stultum est de quolibet contraria opinionibus proferente esse solicitum. Item Philo. Nõ oportet omne problema nec omnem positionem desiderare: sed quam dubitabit aliquis indigentium rationis & non pœnæ vel sensus. Nam qui dubitat vtrũ oporteat Deum venerari, & parentes honorare, vel non, pœna indiget: qui autẽ vtrum nix alba, vel non, sensu. Verè qui Deũ non agnoscunt, pęna indigẽt, vt qui in bonis positi non agnoscũt bonorum omnium largitorem, in malis positi agnoscãt malorũ liberatorem. Greg. Oculos quos culpa claudit, pœna aperit. Esa. 28. Sola vexatio tantũmodo dabit intellectum auditui. Hier. 16. secundũ aliam trãslationem: Per oẽ flagellum & dolorẽ erudieris Hierusalem. Et Tob. 11. Recuperauit visum Tobias, cũ fili⁹ eius liniuisset oculos eius felle. Et 2. Mac. 19. Antiochus Deum recognouit in tormentis à Deo positus, dicens: Iustum est subditum esse Deo, & mortalem nõ paria Deo sentire. Pœna timorem incutit: timor verò initium sapientię est. Prou. 1. Qui in errore isto sunt, rusticissimi & ignobilissimi sunt: vnde verbis erudiri nõ possunt. Prou. 29. Seruus verbis erudiri non potest: quia quod dicis audit, & respondere contemnit. Verè contẽptus siue voluntas in causa est, vel potius in culpa est, ꝙ tales non credunt Deum esse.

Animo

Animo enim inuito nihil facile suadetur. Ignobilis animi est & ingrati nolle agnoscere benefactorē suum: nobilis verò animi est multū desiderare agnoscere eū a quo beneficia recipit. Sicut patet in paupere illo, de quo legitur in vita diui Nicolai: cui cum S. Nicolaus multiplici iniectione auri in domum eius paupertati ipsius consuluisset, proposuit deinceps vigilare, donec sciret quis esset qui aurū in domū illius tā cautè proiecisset. Patet ergo valde ingratos esse, qui negant Deū esse à quo incessanter beneficia recipiunt, nec infinitis testibus hoc credere volunt. Tale est hoc acsi aliquis nollet credere ignem esse, a quo tamen incessanter vehementer calefieret. Psal. Nō est qui se abscondat à calore eius. Bernar. in lib. de diligēdo Deum: Inexcusabilis est infidelis, si non diligit Deū toto corde, tota anima, tota virtute. Clamat intus ei innata iustitia: quia ex toto se illum diligere debeat, cui totū se debere non ignorat. Idē: Infidelē vrget iustitia naturalis se totum tradere illi a quo se totū habet, & ex se toto diligere. Nullus est qui compos sit mentis suæ, qui non possit agnoscere ꝙ ipse non semper fuit, & quum nō fuit, nihil boni habuit: ergo esse suū & quicquid boni habet, ab alio habet: ergo vel à solis parētibus carnalibus, aut nō: si à solis parentibus carnalibus, illi non semper fuerūt: vnde ab alijs habuerūt: & illi similiter ab alijs, donec perueniatur ad aliquē, qui semper fuit: à quo primus pater carnalis initium habuit, à quo etiam habuit vt posset aliū generare. Constat enim ꝙ parentes carnales non habent à se ꝙ generent filium, cùm quandoq; generent, quādo nollēt generare, & quandoq; nō generent cùm vellēt, & cùm vellent generare filiū, quandoq; generant filiam. Nescit etiā mater quomodo filius in ea generetur: sicut quædam laudabilis mater quæ dixit filijs suis. 2. Mac. 7. Nescio, inquit, qualiter ī vtero meo apparuistis: neque enim ego spiritū & animā donaui vobis, & vitā, & singulorū membra nō ego ipsa compegi. Si verò non à solis parentibus carnalibus esse suum habuit, sed à parentibus carnalibus corpus, & à patre spirituum spiritum: secūdum illud Arist. in lib. de animalib. Intellectus diuinitus ab extrinseco aduenit, quū primus pater carnalis, qui non semper fuit, ab aliquo qui semper fuit, totū esse suū acceperit, & ꝙ aliquid boni posset habere, & ꝙ aliquid boni posset conferre: patri illi qui semper fuit, omne bonum debetur, ꝙ a nobis habetur, qui verè Deus est. Magna est ergo ingratitudo illum non agnoscere, cuius beneficia non cessamus recipere: nec solum per parentes carnales beneficia ipsius recipimus, sed etiam per alias creaturas. Collatio vero beneficiorum ipsius quædam exhorta-

tio est ad amorē ipsius. Aug.lib. 10. Confes. Cælum, & terra, & omnia quæ in eis sunt, ecce vndique mihi dicunt, vt te amem, nec cessant dicere omnibus vt sint inexcusabiles. ¶ Error iste ē quē odire debet quicquid odire potest, quū interimat patrē omniū. Vnde debemus eum odire, sicut aliquis odit eum qui patrē eius interimit. Qui ī hoc errore sunt, dæmonibus quantū ad hoc deteriores etiam videtur, qui saltem Deum credunt esse. Iacobi 2. Tu credis quoniam vnus est Deus, bene facis, & dæmones credunt, & contremiscunt. Qui in hoc errore sunt, in vanum videntur accepisset animam suā, quū Deum non agnoscant. Ad quem cognoscendum ratio eis data est. Propter quod enim rationem habēt potius quàm bruta animalia, si tantum illa quæ sensibus corporis subiacent agnoscunt sicut & illa. Vnde dominus iustissimè posset tales punire, sicut puniuit Nabuchodonosor. Dan.4. Ab hominibus eijciēt te, & cum bestijs & feris erit habitatio tua. Fœnū quasi bos comedes, & septē tempora mutabuntur super te, donec scias ꝙ dominetur excelsus in regno hominum, & cuicunq; voluerit, det illud. Bernard. super Cantic. An non tibi videtur ipsis bestijs quodammodo bestialior esse homo ratione vigens & ratione non vtens? Magna fatuitas dubitare de fonte, ex quo apparet fluuius continuè perseuerans. Fōti indeficienti attestatur fluuij cōtinuitas, & certissimum iudicium creatoris est continuus fluxus creaturarum. Et notandum ꝙ ad cognoscēdum Deum esse, natura incitat. Hoc idē omnis scriptura indicat, & omnis creatura clamat. De primo. Ioā. Damasc. Cognitio existēdi Deū nobis naturaliter inserta est. Intantum verò præualuit malitia hominum naturæ, vt quosdam in irrationabilissimum & omnium malorum pessimum perditionis barathrum deduceret, vt dicant nō esse Deum. Deum esse, vox omnium est. Apud enim omnes nationes instinctus naturæ habetur. Vox autē omnium, vox naturæ est: iuxta verbum Sapiētis. Secundum manifestum est: quia & scriptura gentilium, & Iudęorum, & Christianorum affirmat Deum esse. Doctrina etiam nobilissimorum Philosophorum hoc indicat, vt Platonis, Arist. Tullij, Sen. & similiū. Scriptura Iudæorum in principio asserit omnia à Deo esse creata. Scriptura Christianorum in principio euangelij Io. per Deum verbum asserit omnia esse facta. Omnis ēt creatura clamat Deum esse, vt ostēdit Aug. 11. lib. de Ciuitate Dei: exceptis propheticis vocibus. Mundus ipse ordinatissimi sua mutabilitate & mobilitate visibilium omniū pulcherrima specie quodammodo tacitus & factum se esse. & nō nisi à Deo ineffabiliter atque inuisibiliter

fieri

fieri se non potuisse proclamat. Idem 10.lib.Confes.Interrogaui de Deo meo, cælū, solem, lunā, stellas:neq; nos sumus Deus quē quæris, inquiunt: & dixi omnibus qui circūstant carnē meam, Dicite mihi de Deo aliquid: exclamauerunt voce magna, Ipse fecit nos.Interrogatio mea intentio mea,& responsio eorum, species eorum,flores,& alia quæ terra producit quæ est infimum elementorum, & pedibus omniū calcatur, speciē nobis talē ostendunt qualē nullus homo qui dignissima creatura est, & qui rationem habet,cuius est discernere,posset facere: vnde ostensione illius speciei apparet maiorem hominē esse qui talia facit. Terra enim per se talia facere non potest. Sicut mater nō parit nisi aliunde receperit: sic terra aliunde recipit quòd talia producat. Aug. in lib. de Trinitate: Sicut matres grauidæ sunt fœtibus, sic ipse mundus grauidus est caussis nascentiū. Ostēsione ergo speciei suæ exclamat flos se à Deo factū esse; cùm nulla creatura nec etiā rationalis eum possit facere. Matth.6. Considerate lilia agri &c. Dico autē vobis ꝙ nec Salomō in omni gloria sua coopertus est, sicut vnū ex istis. Quod de flore dictum est, intelligatur de alijs creaturis. Augu.in lib.de Vtilitate credendi: Non frustra intueri oportet, & inaniter pulchritudinē cæli,ordinē syderum, vicissitudines temporū, in quorum consideratione non curiositas est exercenda, sed gradus ad æterna faciendus.Sap.13.A magnitudine speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit creator horum videri.Iob.12.Interroga iumenta,& docebunt te,& volatilia cęli, & indicabunt tibi:loquere terræ, & respondebit tibi, & narrabunt pisces maris. Quis ignorat quòd omnia hęc manus Domini fecerit? Roma.1.vbi loquitur Apostolus de philosophis,Deus, inquit, reuelauit eis. gl.Ambros. Vt Deus qui natura inuisibilis est, etiam à visibilibus posset sciri, opus fecit quod opificē visibilitate sua manifestauit vt per certū incertum posset sciri, & ille esse omnium Deus crederetur qui hoc fecit quod ab alijs impossibile est fieri. Et subditur ibi in tex. Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta cōspiciuntur: sempiterna quoq; eius virtus & diuinitas.Dū sumus in hoc mundo inferiori, quasi per quandam scalā creaturarū ad cognitionem creatoris oportet nos ascendere. Bern. Sanè hac scala cæli ciues non egēt,sed nos exules: qa creatura cæli in verbo conspicit facta per verbū, nec opus habet ex his quæ facta sunt factoris notitiam mēdicare.Esa.40. Leuate in excelsum oculos vestros, & videte quis creauit hęc qui eduxit in numero militiā eorū. Et glos.Aug. super cap.ad Rom.1.Philosophe totū considerasti rerū ordinē, &

f 2 non

non vis attēdere ꝙ mūdus opus Dei sit, idolū opus fabri. Si faber idolo sicut dedit figurā, daret & cor, ab ipso idolo faber adoraretur. Ex quo sequitur, inexcusabilem esse qui creatorē suum non adorat, qui eū præ creaturis visibilibus honorauit dando ei rationē. Cùm homines agnoscāt animā esse per effectus ipsius in corpore, vt est vita sensus, motus, licet ipsa inuisibilis sit, & omnino insensibilis: quare similiter non agnoscunt ipsi creatorem esse in mūdo per eius opera? Amb. sup ca. 1. ad Ro. Sicut ex motibus & administratione corporis animā quā non vides intelligis: sic ex administratione totius mūdi & regimine omnium creatorē philosophi intellexerunt. Sen. in lib. de natu. quęst. Quid est Deus meꝰ, inqt, vniuersi? Sic se habet Deus regendo vniuersum, sicut mens regendo corpus proprium. Noli ergo de Deo dubitare, etsi eum non videas, sicut non dubitas de anima, etsi eā non videas: certissimū habeas multa esse quæ tamē inuisibilia sunt. Inuisibilia sunt causa visibilibus vt cognoscātur. Vnde Grego. 4. lib. dialog. Nulla visibilia nisi per inuisibilia videntur. Ipse corporeus oculus nihil corporeum videret, nisi hunc res incorporea ad vidēdum acueret. Nam tolle mentē quæ non videtur, & incassùm patet oculus qui videbat. Si oculi per se videbant, cur descendēte anima nō vidēt? Item in hoc mundo visibili nihil nisi per creaturā inuisibilem disponi potest. Bernar. Nobilē hospitē habes ò caro, & nobilē valde tota salus tua pendet ex eius salute: da honorem hospiti tāto: diligenter attende, quid hospitis huius præsentia largiatur. Ipse est qui retribuit oculis visum, auditū auribus præstat. Deniq; discessus probat ꝗd præsentia conferat. Itē cùm ad fidē faciendā de parentibus carnalibus sola fama publica sufficiat, nec testes super hoc requirantur, nec aliæ probationes, maximè cùm parētes carnales nobiles sunt, nec cedūt ad dedecus filio, & cùm sperat se successurum eis in magna hæreditate, quæ causa est, ꝙ cùm tanta difficultate sit fides aliquibus de patre cælesti, qui nobilissimus est, & à quo tanta speratur hæreditas? ¶ Præterea secundum considerationem Sapientis, cui consequens est maius bonum, hoc magis est eligendum: si aūt consequentia sunt mala, cui consequens est minus malū, hoc magis eligendū est: Sed ex eo, quòd aliquis credit Deum esse, consequēs est magis bonum quàm ex eo quòd aliquis credit Deū non esse, si bonum ex hoc sequitur: & si malum inde sequeretur, minus malum sequeretur: ergo magis eligendū est ꝙ homo credat Deū esse, quàm ꝙ credat Deum non esse. Media ꝓpositio sic potest manifestari: Si aliquis credat Deū esse & est, sequitur inde vitæ æternæ remuneratio. 1. Io. 5. Habe-

Habebitis vitam æternam qui creditis in nomine filij Dei. Posito autem per impossibile, quòd Deus nõ sit, nullũ sequetur malum post pręsentem vitam ex eo ꝙ aliquis credit Deum esse, quia non erit qui eum puniat. ille verò qui credit Deum non esse, si ipse est, magnũ malum habebit, quia mortem æternam. Posito autem per impossibile, ꝙ Deus non sit, nullum lucrum in futuro habebit aliquis, ex eo ꝙ credidit Deum nõ esse: ergo maius bonum consequens est ad hoc ꝙ aliquis credit Deum esse, quàm ex hoc ꝙ aliquis credit Deum non esse, & si malum sequeretur ex his credulitatibus, minus malum sequeretur ex eo ꝙ aliquis credit Deum esse, quàm ex alia credulitate. ¶ Item inter ea quæ incœperunt esse, nihil est cuius ortum causa non præcesserit: sed causa quæ præcessit omne quod incœpit esse, non est de numero eorum quæ incœperunt esse. Sic enim præcessisset seipsam, quod est impossibile: ergo aliqua causa est, quæ nunquã incœpit esse. Sed quod non incœpit esse, non desinit esse. Esse enim qđ habet ex se, amittere non potest. Sene. Periturum est, nempe qđ aduentitium fuit: ergo aliqua causa est sine principio, & sine fine, & hoc indubitãter est Deus. ¶ Item Io. Damasce. Creabilia siue creata omnino ab aliquo condita sunt: oportet aũt conditorem increabilem esse. Si enim & ipse creatus est, omnino ab aliquo creatus est, quousq; deueniamus ad aliquid increabile. Probatio autem hęc Io. Damasc. supponit, ꝙ Philosophus probatum est, ꝙ in causis nõ est processus in infinitum. Vnde demonstrato aliquo causato sic põt procedi: Aut causa huiusmodi habet causam, aut non. Si non, est ergo causa, ita ꝙ non causatũ: ergo est prima causa. Si autẽ habet aliã causam, & illa causa aliã, cùm in causis non sit processus in infinitum, ad vltimum inuenietur aliqua causa, quę ita est causa, ꝙ non causatũ: vnde & prima causa est Deus. Præterea potentia agẽdi quæ est in igne, & sole, & alijs creaturis visibilibus, non est potentia libera: ideò quum aliquis grauatur ab igne, vt cũ domus eius cõburitur, vel ab æstu solis: si discretus est, non rogat ignẽ vel solem vt cessent. Potentia enim eorum est vt potentia ministrorum, qui necesse habent implere imperiũ dominorũ quibus subiecti sunt. Constat ergo aliã potentiam superiorem esse quæ libera est, cui hæc potentia subiecta est: & hæc est potentia Dei, cuius voluntatẽ necesse habent implere dictæ creaturæ, nec possunt cessare ab operatione indicta eis à Deo, nisi Dei voluntas aliter ordinaret: sicut accidit quãdo sol & luna steterũt per spatiũ 12. horarũ. Iosue 10. Et in regressu solis tempore Ezechiæ. Esa. 38. Et in fornace Baby. quãdo pueros in igne po-

ſitos ignis non lęſit. Dan.3. Item potentia agendi quæ eſt in elementis & alijs creaturis viſibilibus abſq; ſapientia & diſcretione, eſt quæ ſit illarum creaturarum, & tamen opera earum diſcretiſsimè fiunt: ergo neceſſe eſt ſapientiam aliquam eſſe à qua operationes earũ ordinatæ ſint. ¶ Ad hoc autem non ſufficit aliqua ſapiẽtia creata, cùm nec ad cognitionem earũ videatur ſufficere. Eſt ergo aliqua ſapientia increata infinita, à qua eſt ordinatio vniuerſorũ. Io. Damaſce. Sit omnia generari caſus cuius erit ordinare: & hoc ſi videtur, demus cuius erit obſeruare & cuſtodire. Item ipſa creationis permanentia, & conſeruatio, & gubernatio docet nos, quoniam eſt Deus qui hanc vniuerſitatem cõſiſtere facit & cõtinet, & conſeruat, & ſemper ei prouidet: qualiter vtiq; contrariæ naturæ, ignis dico & aquæ, aeris ac terræ in vnius mundi cõſummationẽ adinuicem cõueniſſent, & indiſſolubiles permanſiſſent, niſi aliqua omnipotens virtus ea cõcordaſſet, & ſemper indiſſolubilia conſeruaret. ¶ Itẽ cùm viſibilia ſint cauſæ aliquorũ, aut ſunt cauſæ primæ, aut nõ. Cauſæ primę eſſe nõ poſſunt. Sunt enim oĩa compoſita. vnde neceſſariò præceſſit ea aliquid quod ea compoſuit. Præterea partes ſunt quædam cauſa totius, & pars eſt naturaliter prior ſuo toto: ergo neceſſe eſt aliquid incõpoſitum & ſimplex quod omnia cõpoſita præceſſit, à quo omnia ſunt compoſita. ¶ Itẽ in eis quæ creata ſunt quædam ſunt corruptibilia, quæ principium habuerunt & finem ſunt habitura: quędam verò habent perpetuitatẽ, quæ principiũ habuerunt, ſed finẽ non ſunt habitura: ergo cũ cauſa abũdare debeat ab eis quorum eſt cauſa, & cauſa eorũ habebit æternitatem, vt ſit ſine principio & ſine fine. ¶ Item oĩs potentia creata determinata eſt circa eſſe & operatur circa materiã exiſtentẽ, & nullatenus trãſcendit eſſe vt de nihilo aliquid poſſit facere: ergo oportet aliquã potentiã increatã eſſe quæ infinita ſit, & trãſcẽdat eſſe, & de nihilo fecerit illud ex quo creaturæ operãtur. ¶ Item cùm in rebus ſit inuenire quædã bona & quædam meliora, aut non erit perfectio in vniuerſitate rerum, aut neceſſe eſt aliquid eſſe optimũ. Itẽ cùm appetitus ſummi boni naturaliter in anima ſit, nullus autẽ motus naturalis fruſtrà ſit. Fruſtrà autẽ eſſet appetitus ille, niſi aliqd eſſet ſummum bonũ: ergo aliquid eſt ſummũ bonũ. Hoc aũt nõ eſt niſi Deus. ¶ Item ſecũdum Ariſtot. Magis eligendũ eſt ꝙ natura eſt, eò ꝙ non eſt natura, vt iuſtitia iuſto: hæc enim natura, illud autem acqſitum eſt. Eſt igitur aliquid quod eſt ſua bonitas, & ſua iuſtitia, omnibus illis quæ bona ſunt per participationem præferendum. Item nihil quod mutabile

ſit,

sit, optimum est. In mutatione enim aliquid boni amittitur, & aliquid acquiritur qđ optimo accidere nō potest. Item dicit Aug. ꝙ in omni re quæ mutari pōt, nonnulla mors est ipsa mutatio: mors autem optimo accidere non potest: omnis autem creatura mutabilis est: ergo nulla creatura optimum est: aliquid tamē optimum est, aliter non esset perfectio in vniuersitate rerum: ergo aliquid increatum est. Aug. super 1. ad Ro. Viderunt summi Philosophi quos cæteris non immeritò fama atque gloria prælatos cernimus, quicquid mutabile est non esse summum Deum: & ideo omnem animam mutabilem esse, quia speciem trāscenderunt: deinde viderunt omnem speciem in re quacunq; mutabili quæ naturaliter est, omneque vniuersi mūdi corpus non posse esse nisi ab illo qui incōmutabilis & simplex est: qa nō ad aliud est illi esse, aliud viuere, aliud intelligere, aliud beatum esse: sed quod est illi viuere, intelligere, beatū esse, hoc est illi esse Propter hāc incōmutabilitatē & simplicitatē intellexerunt eū & omnia bona fecisse, & à nullo fieri potuisse. Itē cum modico corpori hominis regendo ratio sit accōmodata, qua ipsum regatur, qua impedita vel omnino amissa, corpus periclitatur, vel in puluerem redigitur, verisimile est rationem aliquam esse qua vniuersitas fabricæ mundi regatur.

¶ Item cum ratio quæ in homine est agnoscat se esse & nō semper fuisse, & causam aliquam habuisse quæ eam præcesserit, causa autem rationis irrationabilis esse non potuerit, necessariò rationem humanā & quancunq; aliam rationem quæ esse incœpit, præcedit aliqua ratio quæ esse nō incœpit: & hæc ratio Deus est, qui vniuersitatē regu regit. Vnde Sen. in lib. de naturalibus quęstionib⁹: Nostri melior pars est animus: ideo extra animum nulla est pars, totus est ratio.

De errore idololatrię. Et primò de descriptione idololatriæ. secundò de causis eius. tertio de speciebus. & quartò de destructione erroris idololatriæ. Cap. VII.

Dictum est suprà de errore eorum qui Deum esse negāt. Nunc dicendum est de errore eorum qui creaturas deificant, qui error idololatria dicitur. Primò ostendemus quid sit idololatria. Secundò tangemus de causis. Tertiò de speciebus. Quartò de destructione eius intēdimus.

¶ Notandum ergo, ꝙ latria est summæ venerationis cultus soli Deo exhibēdus. Vel latria est voluntaria possessio diuinæ maiestatis. Idololatria verò est cultus Deo debitus creaturæ exhibitus, Et dicitur quasi idolo latria: non qa iste cultus semper idolo exhibeatur, sed quia frequenter, vel quia idolo primo est exhibitus. Et notandum quòd idolum

quandoque dicitur lignum, vel alia res sic figurata: quandoq; verò dicitur coniunctum ex imagine & dæmone præsidente. Et sic sumitur. 1. Cor. 7. vbi dicit Apostolus, q̄ nihil est idolum in mūdo. Illud enim q̄d putabant esse idolū, p̄sonam scilicet subsistentem ex simulacro & spiritu præsidente, nihil erat. ¶ Itē notandū q̄ inter idola gentilium quædā imagines erant tantū ad memoriā & repræsentationē aliquorū in quibus nihil numinis esse credebatur: aliæ verò erant q̄ credebantur esse habitacula deorum, id est, dæmoniorū. Omnes enim dij gētium dæmonia. In quibus dæmones decipiebant homines, dantes eis responsa, acsi in ipsis habitarēt, inducti ad hoc sacrificijs & honoribus quæ eis exhibebantur. In quibusdam ēt imaginibus credebant gentiles aliquā virtutem esse infusam, eò q̄ sub certis horis funderentur, vel sculperentur, vel fabricarentur: sicut Mathematici mentiuntur homines trahere mores ex hoc q̄ tali hora, vel tali nascuntur. Similis error inuenitur in quibusdā vetulis nomine Christianis, quæ dicūt imagines lx. annos à factione sua virtutē sortiri, & de cętero habere eā. Imagines prædictas quas nō credebāt solū esse imagines, vocauit Mercurius Deos factitios, scribens librum de Deo Deorum. Proaui, inquit, nostri inuenerunt artem quæ Deos efficeret: & quoniā animas facere nō poterant, inuocantes animas Deorū, eas indiderunt imaginibus factis. ¶ Possumus aūt octo rationes seu causas ostēdere quibus idololatria vel inducta est vel argumentata. ¶ Vna causa fuit, dolor nimius de amissione alicuius amici. Pater enim amisso filio nimiū dolens imaginem filij fieri fecit, vt ei esset qualecūque solatiū. Vnde Sapien. 14. Acerbo luctu dolens pater, cito sibi rapti filij fecit imaginem. Ac illū q̄ tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tanq̄ Deū colere cępit, & cōstituit inter seruos suos sacra & sacrificia. Deinde interueniente tempore cōualescente iniqua consuetudine, hic error tanquam lex custoditus est. Hāc primā causam idololatriæ ostendit Gregor. super illud Lucæ 11. In Beelzebub principe dæmoniorū &c. dicens: Ninus rex Niniuę Belo patre suo mortuo statuam fecit, quā summa reuerentia honorauit, ita vt ēt reis ad eam fugientibus parceret: vnde progressu temporis homines cæperunt eam venerari vt Deum, & multiplicare: & quidam vocauerunt Bel, alij Baal, alij Baalim, alij Belzebub, secundū varieatem linguarum. ¶ Alia causa fuit vesana superbia principum, qui non attēdentes infirmitatem suā voluerunt se vt Deos honorari, vt Nabuchodonosor, qui præcepit Holoferni principi militiæ suæ, vt omnes Deos terræ exterminaret, vt ipse solus Deus diceretur

tur ab his nationibus quæ potuissent Holofernis potentia subiugari. Iudith 2. Principes superbi imagines suas faciebant adorari ab his qui erãt subiugati ab eis. Vnde Sap. 14. Tyrannorum imperio colebantur figmẽta: & hos quos palàm homines honorare nõ poterãt, propter hoc, ꝙ lõgè essent, è longinquo figurã illorũ allatũ euidẽtem imaginẽ regis, quem honorare volebant, fecerunt, vt illum qui aberat tanquam præsentem colerent. Alio qui etiã vt diuina stirpe nati viderentur, diuinos honores parentibus detulerunt, deferique iusserunt: vt dicit Glo. super 14. Sap. ¶ Tertia causa fuit adulatio seu desiderium, quod habebant minores acquirendi gratiã maiorũ. Sapi. 14. Affectui aut regibus deseruientes homines incommunicabile nomen lapidibus & lignis imposuerunt. Per hoc quod dicitur Affectui, tangitur prima causa iam habita: per hoc quod dicitur Regibus, tertia causa, de qua etiam dicit gl. Per populos & regiones paria sacra suscepta sunt, dum homines grati esse in suos principes cupiunt. Aug. in libro 10. de Ciuitate Dei: Multa vsurpata sunt de cultu diuino, quæ honoribus deferuntur humanis, siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera. ¶ Quarta causa fuit amor reipublicæ. Vnde dicit Gl. ibidem: Alio loco dicit Cicero, ꝙ in plerisque ciuitatibus acquirendæ virtutis gratia, vt libentius gratia Reipulicæ periculũ adirẽt, optimos quosq; viros fortium honore Deorum immortalium esse consecratos: hinc Romani Cæsares suos consecrauernnt, & Mauri suos Reges. ¶ Quinta, decor vel operis humani, vel alterius creaturę. De primo Sapientię 14. Multitudo hominum adducta per speciem operis, cum qui ante tempus tanquam homo honoratus fuerat, nunc Deum existimauerunt. De secundo Sap. 13. quando locutus est de stellis, sole, & luna, subditur: Quorum si specie delectati Deos putauerũt, sciant quanto his dominator eorum speciosior est. ¶ Sexta potentia quam crediderunt supereminere in his quos deos putauerunt, vt dęmones crediderunt potestatem habere in homines, & res humanas, & etiam in elementa. Cuius erroris occasio fuit, quòd credebant dęmones sanare lęsiones corporum, dum ab eis cessabant. Credebant etiam eos sedare mũdi turbationes, quia dum eas facerent, cessabant. Credebãt etiam eos pręnoscere futura: quia prędicebant eis mala, quę Dei promissione ipsi erant illaturi hominibus: & malorum cessationes, quòd non erat mirum. ¶ Item alia causa huius erroris fuit, quòd facere videbantur quędam opera quę verè naturalia erant: sed imperitis videbantur esse supra naturam. Tale opus est subita generatio ranarum, &

pediculorum, & vermium in quibus natura operatur. Dæmonibus tamen procurantibus ꝙ hęc citius fiant, coniungendo vel commiſcendo ipſas naturas rerum, & addendo aliqua ſemina, quæ ſemina naturam adeò adiuuant, quòd opus tardum acceleratur: ita quòd creditur non eſſe opus naturæ quæ tardius operari conſueuit: ſicut factum eſt in ſignis quæ facta ſunt à magis Pharaonis. ¶ Septima, cœca cupiditas hominum, qui tantum ſunt curioſi ſciendi vel cupidi aliqua acquirēdi, vt ſeipſos vendant dæmonibus, vt cupiditatē ſuam poſſint adimplere. ¶ Octaua, voluptas & laſciuia, quæ erāt in feſtis idolorū: vacabant enim idololatræ delicijs & ludis, quæ multum alliciebant homines ad idololatriam. 1. Corint. 10. Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere. ¶ Et notandum multas eſſe ſpecies idololatriæ. Quædam eſt cultus dæmonum, alia luminum, vt ſolis & lunæ vel ſtellarum: tertia, elementorum: quarta, hominum: quinta, animalium irrationalium: ſexta, imaginum vel alterius operis humani: ſeptima temporis vel partium eius. Eſt etiam idololatria aliarum rerum. ¶ Et notādum, quòd idololatria ideo peccatum magnū eſt: quia Deo honorem ſuum aufert, & creaturæ cuius non eſt, confert, & æquat creaturam creatori. Si pro modico furto vel rapina quam aliquis facit homini, meretur exilium, vel mortem, vel aliam magnam pœnam, quanta pœna dignus eſt, qui diuinum honorem Deo ſurripit? ¶ Duplex autem rapina eſt in peccato idololatriæ. Vna eius qui honorem Dei Deo aufert, & alij offert. Alia eius qui honorem diuinum ſibi oblatum ſuſcipit. ¶ Idolorum cultura omnis mali cauſa eſt, & initium & finis. Sapi. 13. Glo. Cum enim mens à creatore ſe auertit, omnibus implicatur ſceleribus. Aggrauatur autem peccatum idololatriæ ex vilitate rei in quam transfertur honor diuinus. Maius enim peccatum eſt cùm honor iſte transfertur in quadrupedes aut reptilia, quàm quando in homines: & quando in imagines hominum, aut animalium, quàm quando in homines vel animalia. Roma. 1. Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentum. Gl. Ambr. Quanta eſt ſtultitia eorum, apud quos plus poteſt imago quàm veritas, & potiores ſunt mortui quàm viui? Pſal. Mutauerunt gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum. Tanto magis contumelioſum eſt Deo, quanto vilior eſt creatura quæ ei æquatur, & magis contra rationem eſt. ¶ Contumelia etiam fit humanę naturę, quādo creaturę inferiori ſe ſubdit

dit. Refert Augu.in lib. de vera religione, quòd Socrates occisus fuit, qa noluit adorare idola, qa erant tantum opus hominis: & dixit se prius adorare canem qui erat opus naturæ, cùm causa nobilior sit suo effectu. Multum est contra rationem, φ homo adoret opera manuum suarum. Illa species idololatriæ qua homo adorat creaturam, se manifestè inferiorem hominem reddit infelicem & maledictum & derisione dignū. De primo Sap. 13. Postquam præmissum est de sole, & luna, & stellis quæ aliqui rectores orbis terrarum & Deos putauerunt, subditur, Sed in his adhuc minor est querela. Et paulò pòst: Infelices autem sunt, & inter mortuos spes illorum est, qui appellauerunt deos opera manuum hominum. De secundo Deut. 27. Maledictus homo qui facit sculptile & conflatile abominationem Domini, opus manuum artificium, ponitque illud in abscondito. Sap. 14. Per manus autem quod fit idolum, maledictum est, & ipsum & qui fecit illud. De tertio. Hiere. 10. Nō est spiritus in eis, vana sunt, & opus risu dignum. Irrisione digni ostenduntur qui sunt in hoc genere idololatriæ. Sap. 13. vbi sic legitur, Non erubescit loqui cum illo qui sine anima est, & pro sanitate quidem infirmum deprecatur, & pro vita mortuū rogat, & in adiutorium inutilem inuocat, & pro itinere petit ab eo qui ambulare non potest. Et Esa. 44. Medietatem eius cōbussi igne, & de reliquo eius idolum faciam: ante truncum ligni procidam, pars eius cinis est. Quibus verbis vilitas materiæ ostenditur ex qua fit idolum, & vilitas materiæ in quam redigitur. De materia eadem habes Baruch. 6. Subtrahunt ab eis sacerdotes aurum & argentum: dant autem & ex ipso prostitutis, & meretrices ornant. Item: Quum receperint illud à meretricibus: ornant deos suos. Et subditur ibi multum de vilitate & impotentia idolorum: Hi, inquit, non liberabuntur ab ærugine & tinea. Item: Habet in manu gladium & securim, se autem de bello & latronibus non liberat. Item, Oculi eorum pleni sunt puluere à pedibus introeuntium. Et Paulò pòst: Lucernas accendunt illis, & quidem multas, ex quibus nullam videre possunt. Item: Nigræ sunt facies eorum à fumo qui in domo fit. Supra corpus eorum & supra caput eorum volant noctuæ & hirundines. Item: Sine pedibus in humeris portantur ostētantes ignobilitatem suam hominibus. Mirum erit si idola iuuare possunt, quū nec preces auxilio indigentium possint audire, nec defectū eorum intelligere. Vnde subditur in Baruch: Quum audierint mutum non posse loq, offerunt illud ad Bel, postulantes ab eo loqui, quasi possint sentire qui nō habent

habent motum. Psal. Os habent & non loquentur &c. Et Baruch. eodem cap. Quum super venerit illis prælium & mala, cogitant sacerdotes vbi se abscondant cum illis. Quomodo ergo sentiri debeat, quoniam dij sunt qui nec de bello se liberant, neque de malis se eripiunt? Item: Sicut in cucumerario formido nihil custodit: ita sunt dij illorũ lignei, argentei, & inaurati. ¶ Post idololatriam illam, quæ est cultus illarum creaturarum, quæ manifestè sunt homine inferiores: destruenda est illa idololatria, quæ est cultus dæmonum, quæ valde detestabilis est. Primò quia dæmones hostes Dei sunt: & magis displicet Deo, quum honor eius transfertur in eos, quàm quando ad alias creaturas. Et etiam magis periculoso homini. Quum enim dæmones hostes sint humani generis, & cultoribus suis fiant familiares: ipsi sunt eis familiares inimici. Nulla autem pestis efficacior est ad nocendum, quàm familiaris inimicus. Ideo dicit Augustinus in libro 83. quæstionum: Nihil tam contrarium Christiano, quàm si curam artibus magicis adhibeat. Tunc enim eos recipit familiares, qui damnationem animarum quærunt. Item Aug. 19. lib. de ciuitate Dei: Magna Dei misericordia necessaria est, ne quisquam quum bonos angelos se amicos habere putat, habeat malos dæmones factos amicos, eosque tanto nocentiores, quanto astrutiores aut fallaciores patiatur inimicos. Periculosum est, valde ei credere qui mendacissimus est. Ioann. 8. Ipse est mendax, & pater eius. Præterea dæmones licet sublimes sint conditione naturæ: inferiores tamẽ sunt etiam brutis animalibus deiectione culpæ: quum miseri sint non solum miseria pœnæ, sed etiam culpæ, imò inferiores videntur esse simpliciter cæteris rebus quæ sunt. Vnde diabolus non esse dicitur. Iob. 18. Habitent, inquit, in tabernaculo illius socij eius qui non est. ¶ Multipliciter autem potest ostendi quòd spiritus illi non sint colendi. Primò quia aut ipsi sunt boni, aut sunt mali. Si boni sunt, offenduntur, cùm honor qui soli Altissimo exhibendus est, eis exhibetur. Non enim potest eis placere tanta contumelio & iniuria Domini eorum. Præterea si boni sunt, non placabuntur malitia offerentium eis honorem alienum. Quis bonus & discretus honorem reputet, & non magis derisionem, si quis mentiatur eum esse regem, vel episcopum, quum non sit? Sic si sunt boni spiritus & discreti, erubescent honorem Altissimi sibi exhiberi. Iuxta enim verbum Sapientis, Qui falso prædicatur, necesse est, vt suis laudibus erubescat. Item quanto quis maiorem honorem indebitum

sibi

sibi vult impendi: tanto ipse superbior & vanior est: vt clericus si honorem sacerdotalem vult sibi impendi, superbus est: si episcopalem, superbior: ergo si ipsi volunt sibi impendi summum honorem, superbissimi & vanissimi sunt. Si vero ipsi sunt mali, indigni sunt & honore isto & alio. Item aut ipsi præstant beneficia cultoribus suis de suo, aut non. De suo non possunt. Vnica enim potentia est increata, vt in sequentibus ostenditur. A qua & sub qua sunt omnia: & quum eos creauit Deus, non à se eos alienauit, nec à potestate sua eos exemit. Ipsi ergo à Deo sunt & Dei sunt, & beneficia si qua præstant cultoribus suis, dona Dei sunt, ad hoc data vt dentur. Igitur ipsi sunt vt nuntij & deferentes dona illa. Nuntij verò & deferentes beneficia non sunt habendi vt domini, nec deificandi: sed gratia reddenda est ipsi Deo eorum. Bernardus loquens de bonis spiritibus: Honoremus, inquit, eos quantum debemus: totus tamen ei reddatur amor & honor noster, à quo tam ipsis quàm nobis est totum: vnde honorare possumus, vel amare, vnde honorari amarive mereamur. Loca remota à fonte ita habent aquam ab ipso, sicut & loca fonti proxima: licet aqua fontis primo proueniat ad loca proxima, & per ea ad loca remota. Sic cum vnicus sit fons omnium bonorum Deus: ita habent bona sua ab eo creaturæ: quæ remotæ sunt ab eo dissimilitudine, sicut & illæ quæ sunt propinquæ ei dissimilitudine: vt sunt spirituales creaturæ. Deo ergo soli debetur totus honor & gloria. ¶ Itē aut potentiæ quibus possunt spiritus isti dare beneficia cultoribus suis, sunt potentiæ irrationales siue naturales: sicut potentia calefaciendi, quæ est in igne, quæ ex necessitate sic operatur: aut sunt potentiæ liberè agentes seu rationales. Si primo modo nulla gratia debetur eis propter illa beneficia, nec propterea sunt colendi. Tales enim potentiæ operantur per modum seruientis, vt ait Sapiens: Si vero liberè agunt, aut consulunt voluntatem diuinam cultoribus suis dando beneficia, aut non. Si sic, ergo se habent vt dispensatores secundum voluntatē domini sui dispensando bona ab eo accepta: non ergo habendi sunt vt domini, & multo minus vt dij. Si autem non consulunt voluntatem Dei, non curantes vtrum Deus hoc velit vel non, indiscretè dispensant: nec videntur curare de rectitudine operum suorum, quum non respiciant ad voluntatem Dei, quę regula est bonorum operum, & ideo sunt mali. Si quis verò dicat quòd isti spiritus placandi sunt ab hominibus, quia ab eis sunt offensi. Si boni sunt, non debent ab hominibus offendi, nisi propter peccata. Si autem propter

pter peccata ab eis sunt offensi, per recessum à peccatis maximè deberent placari. Contrariorum enim contrariæ sunt causæ. Si verò iustificatio eorum non placat eos, sed manet adhuc ira eorum donec offerãtur eis carnes & sanguis animalium, ira talis non est ira diuina, sed potius ira leonũ, aut aliarum bestiarum quæ non quiescunt donec aliqd prædẽ ceperint: vnde si propter hanc iram colendi sunt, & diuino honore digni, deificemus ergo leones & alias bestias. ¶ Item aut placato altissimo & amico existẽte mortalium, põt ira huiusmodi deorũ eis aliqd nocere: aut non põt. Si sic, non videtur Altissimus esse omnipotens, quum coercere nõ possit illos deos ne noceant amicis suis. Si verò nõ potest eis nocere, nõ est timenda ira eorũ amicis Dei, nec ira eorum sacrificijs placanda. Præterea nulla potẽtia aliquid potest contra beneplacitũ Dei. Nulla enim est quæ non redigeretur in nihilũ, nisi à Dei potẽtia, à qua accepit esse, in ea retineretur: ergo in tuto est oĩs homo qui Dei fauorẽ habet, vel gratiã. Non est ergo necesse gratiã istorum deorũ sacrificijs quęrere gratia Altissimi obtẽta. ¶ Itẽ spiritus isti q falso dij vocantur, si mali sunt, aut Altissimus compescit malitiã ipsorũ, aut non. Si cõpescit malitiã eorũ, nõ est malitia eorũ timenda. Si verò pmittit eos exercere malitiã suã, aut hoc facit ignorãtia, aut quia non curat: aut iudicio, quia videt expedire. Ignorantia non est quum enim ipse sit sapiẽtissimus, ignorãtia in eũ nõ cadit. Iterũ nõ accidit hoc quòd ipse non curet de malis quæ fiunt in mundo: cùm enim ipse sit rex iustissimus, nõ potest non curare de malis quæ fiunt in regno suo. Ergo qñ permittit hos spiritus in mortales sæuire, ipse facit hoc iudicio, qa videt hoc mortalibus expedire: ergo nõ est timẽda malitia eorũ mortalibus. ¶ Itẽ cùm spiritus iã dicti potestatẽ habeant ab Altissimo, aut illã potestatẽ comitãtur sapiẽtia & iustitia moderãtes eã, aut nõ. Si sic, cùm ipsi sint sapientes & iusti, ipsi nõ irascuntur mortalibus bonis, nec nocẽt eis: peccatoribus verò nunquam sunt placati, nisi à peccatis recedant. Inutile ergo est eis sacrificia offerre tã bonis quàm malis, quãtum ad eorũ placationẽ: sed mali si volunt eos placare, recedãt à peccatis suis. Si verò Sapientia & iustitia nõ comitãtur eorũ potestatẽ: ergo potestas eorum est vt gladius in manu furiosi: vnde si ꝓpter hanc potestatẽ aliqs eos deos reputat, reputet ergo Deum, si quem viderit furiosum in manu tenentẽ gladiũ. Mira fatuitas eũ Deũ, reputare, quẽ homo cognoscit esse sine sapientia & bonitate. Belluinũ est potius q̃ diuinũ, potestate vti absq; sapientia & iustitia. ¶ Itẽ potestas eorũ aut ligata est, aut nõ est ligata. Si nõ est ligata, mirum est quo-

quomodo non occidunt omnes contemptores sacrificiorũ eorũ. Præterea longè videtur esse à sapientia & bonitate Dei ponere gladiũ in manu furibundi, dãdo potentiã cui homo non possit resistere maligno, nisi ipse eam velit compescere. Si verò ligata est, ille q̃ tenet eam ligatã, obsequijs est placandus, nõ ipsi. Cùm aliq̃s tenet aliquam bestiã ligatã, ille orãdus est, vt bestiã cõpescat ab his qui sæuitiam bestiæ timẽt, & nõ ipsa bestia. ¶ Itẽ cùm cultura illorum deorũ exterminata sit à terra ꝓmissionis iussu Dei Hebræorum, & iterũ de regno Christianorum, etiã de Aegypto vbi oẽs colebantur, & de vrbe Romana, maximè de templo qđ Pantheõ vocabatur, quod erat vnũ templũ oĩum deorũ: cõstat hoc factum fuisse à maiori potentia quàm esset potentia eorũ. Lucæ 11. Cùm fortis armatus custodit atrium suũ, in pace sunt omnia quæ possidet: si autem fortior eo superueniens vicerit illũ, vniuersa eius arma auferet &c. illa ergo potentia aut fuit diuina, aut humana. De diuina ergo ipsi erant aduersarij Dei & mali. Si verò humana, ergo magis timenda est humana ptãs eis quàm potestas eorum hominibus. ¶ Et notandum ꝙ aliqui peruenerũt ad tantam fatuitatẽ, vt crederent deos huiusmodi partitos fuisse totum orbẽ. Sed puerile est dicere Altissimũ sortẽ misisse ꝓ diuisione illa, cùm sors non habeat locum nisi vbi est ignorantia, quæ in Altissimum, qui sapiẽtissimus est, non cadit. Si verò ipsi Altissimo inconsulto sortem miserunt, nihil iuris per hoc habuerunt in orbem terrarum. Si verò de beneplacito Altissimi, quod ridiculum est, quomodo de partibus illis exterminati sunt? ¶ Itẽ aut amicitia est inter deos huiusmodi, aut non. Si est, ergo vnus eorum amat cultores alterius: nec ꝓpter cultores suos proprios inimicus erit cultoribus aliorum, nec contra illos iuuabit cultores suos. Si verò non est amicitia, sed odium: ergo ipsi mali sunt. Quia aut est iustum odium inter eos, aut non iustũ. Si iustũ, ergo ipsi sunt iustè odiẽdi, & ita sunt mali. Si iniustũ, illud non possunt ipsi habere, nisi sint mali. Malitiã etiam eorum ostendit, quòd cultores suos iuuant in eis quæ mala sunt, vt patet ex scriptis Magicis, vbi docetur quomodo consilio talium spirituum viri vel mulieres nimio amore intendãtur, vel quomodo alia scelera possint perpetrari. ¶ Si q̃s verò dicat tales spiritus non esse honorandos honore diuino, sed honore qui eis cõpetit, quia apud Deum possunt impetrare vel procurare aliquod beneficiũ eis qui eos honorant. Hoc planè concedendum est, & hæc est assertio fidei catholicæ. Quid si spiritus boni honorandi sunt tanquam amici Dei, non tã quã dñi vel dij, sed tanquã serui Altis-

Altissimi, quorũ ministerio multa beneficia possunt nobis prouenire, & spes suffragij in eis potest poni? Sed non debemus eos reputare authores salutis, sed potius impetratores: nec sacrificiũ faciendum est in eis. Eo enim ꝙ aliquis alicui sacrificat, cum cui offert authorem sanctitatis confitetur, & eum inuocat ad sanctificandum illum, pro quo illud sacrificium offertur. Itẽ facto profitetur se esse in manibus illius cui sacrificat ad perdendum, vel ad saluãdum: sicut animal illud est in manibus suis ad occidendum vel perdendum. Ista verò soli Altissimo attribuẽda sunt. Mali verò spiritus non sunt honorandi, qui apud Deũ nullum bonum nobis impetrare possunt. Non sunt etiam timendi amicis Dei, cũ non possint eis nocere. ¶ Consequẽter tangendum est aliquid de illa specie idololatriæ, quæ est cultus luminum. Et notandum ꝙ hi qui sunt huius erroris, dicũt mortales subiectos esse soli, & lunæ, & stellis, etiam quantum ad sapientiam vel ignorantiam, & quantum ad mores bonos, siue malos. Et dicunt cęlestia lumina secundum situs suos seu constellationes causam esse morum bonorũ vel malorũ in hominibus. Quod multis modis patet esse falsum. Primo, quia non propter stellas homo, sed stellæ propter hominẽ factæ sunt, vt dicit Greg. Item haberi potest ex principio Gen. vbi sic legitur: Fiãt luminaria in firmamento cæli, &c. Et subditur: Vt illuminent terrã. Illuminatio terræ causa fuit quare fierent. vnde subditur ibidem: Et posuit eas in firmamẽto cæli, vt lucerent super terram. Propterea Iosue iubẽti sol & luna obediũt. Iosue 10. Ergo cultoribus Dei sol & luna subiecta sunt, & non ipsi cultores soli & lunæ. Itẽ & sol & luna naturaliter operantur in hominibus ea quę ipsi eis imponũt, aut sciẽter & voluntariè. Si naturaliter, operatio illa seruilis est, propter quod dicit Philosophus, ꝙ natura operatur per modum seruientis. Vnde virtus sic operãs ignobilis est respectu virtutis liberè operantis, quæ potest super vtrunque oppositorũ, scilicet super suum operari & suum non operari: quod aũt ignobilius est, non est causa rei nobilioris: ergo virtus naturalis luminum cęlestium non efficiet sapientiam, vel virtutes, vel bonos mores, vel quascunque artes in hominibus, cùm hæc sint nobiliora virtute naturaliter operãte, quã ponunt in dictis luminibus. Si verò scienter & volũtariè operãtur prauos mores vel errores in hominibus: ergo ipsa mala sunt, & Deo inimica. Præterea malitia ista aut est eis innata, aut est acquisita. Si innata, ergo sunt mala naturaliter: hoc aũt impossibile est ꝙ aliq̃d sit naturaliter malũ. Præterea cũ nihil sit in eis naturaliter qđ Deus nõ creauerit in eis, Deus illã malitiã creasset, qđ lõgè est à

Dei bonitate. Si verò acquisita: er
o corrupti sunt & mutati à suo
atu naturali quantū ad spiritū,
uē in istū errorē necesse est po
ere in eis: hęc autē corruptio nō
ōt esse in eis ſm spiritū, cū cor-
ora eorū sint incorruptibilia. In
bstātijs.n. ex spiritu & corpore
ōpositis, quales filij qui sunt hu
s erroris credūt esse cælestia lu
ina, necesse est nobiliorem esse
atū spirituum q̃ corporū. Præ-
rea creaturæ rationales cū ali-
uid volūtariè operantur, primo
telligunt & desiderāt: ex quo se
ueretur lumina illa cælestia ma
esse quæ desiderarent malos
ores esse in hominibus. Item
c est modus operandi substan
arū quæ compositæ sunt ex spi
tu & corpore, vt primo operen
r in seipsis operationes merè
irituales, vt est intelligere & de
derare: secundo in corporibus
bi coniunctis operationes cor-
orales, vt est motus, & per illas
erum alias in corpora aliena, &
te ordo operationū semper ꝓ-
dit quasi ingrossando & quasi
er elongationē à spirituali sub-
litate & nobilitate. Vnde si iste
t modus cælestiū lūminū ope-
ndi in homines, per hāc viam
on poterant imprimi nisi corpo
les dispositiones ignobiles in
ominibus, & nō sciētiæ & virtu
s. Præterea diuersitas hominū
ui eadē hora nascūtur & mores
abet diuersos, ostēdit falsa esse
uæ dicūtur ab his q̃ sunt in hoc
errore de cælestibus luminibus.
Dicunt.n. eū qui sub tali cōstella
tione nascitur, talē hominē futu-
rū, & qui tale opus sub tali hora
incipiet, prosperaturū. Manifestè
autē videtur ꝙ nati vna & eadē
hora, vel aggressi opus aliquod
diuersos habēt euentus. Falsum
est ergo quod prædicti idolola-
træ de effectibus cælestium lumi
num dicunt. ¶ Itē cōstellationes
seu positiones stellarū aut sunt
tantùm signa euētuū inferiorū,
aut sunt signa & causæ. Si tantū
signa, aut comitantur res de ne-
cessitate, aut nō. Si sic, cùm signa
euerti non possunt, vel mutari,
erunt ipsi euentus ineuitabiles; &
omnia de necessitate euenient
mortalibus. Si nō erūt signa ista
possibilia separari ab his quorū
sunt signa: ergo poterūt fallere:
ergo nō est scientia de significa-
tionibus eorū. Scientia.n. & ars
non sunt de fallibilibus. Si verò
signa sunt & causæ istorū euen-
tuū, erūt euentus rerū necessarij,
cùm causæ istæ sint necessariæ:
motus.n. cælorum cum suis di
spositionibus necessarius est im-
mutabilis. Figura enim cæli &
positio stellarum futura cras hac
hora, nullo modo auerti pos-
sunt, quin sint futura cras, & simi
liter se habet de omni dispositio-
ne cæli & cælestium: ergo oēs e-
uentus, quorū causa est constel-
latio, sunt ineuitabiles. ¶ Præte-
rea qui luminibus cęlestibus ser
uiebant, aut intendebant seruire

 spiri-

spiritibus q̃ præsidebãt huiusmodi corporibus, aut compositis ex corporibus & spiritibus, aut corporibus inanimatis. Si solis spiritibus, eisdẽ rationib' põt destrui hæc species idololatriæ, quibus cultus dæmonũ prius destructus est. Si verò corporibus inanimatis, vanè & ignominiosè ei seruiebãt, cùm nec seruitiũ eorum nec seruitores agnoscerent, nec in remunerationẽ eorũ intendere possent. Si verò cõpositis, cõposita erant animalia, vt ipsi credebãt: ergo vel rationalia & intelligẽtia, aut non. Si non, ergo ignobiliora erant homine: animal.n. rationale nobilius est irrationali: peruertebatur ergo naturalis ordo, cum homo colebat animal irrationale. ¶ Præterea cũ tãta distãtia esset huiusmodi animaliũ ab hominibus, vt nullus clamor hominũ ad ea posset attingere: idẽ erat acsi surdis tales preces fierẽt. Præterea impossibile est, ꝙ deitas sit in eo quod non intelligit. Intelligere.n. est illud in quo maximè spiritus creatus Deo assimilatur. Si verò rationabilia & intelligibilia, impossibile est eos deos esse, cùm ẽm astronomos ipsimet fiant infortunati & nõ liberi à malis, & impediantur casu aut oppositione fortiorum signorũ. Diuinitas.n. semper est libera & inuicta & impedimẽtũ signũ est impotẽtiæ. ¶ Vltimo tangendũ est de illa specie idololatriæ, quæ est cultus militiæ cęli: de qua frequẽter loquitur scriptura sacra. Adorans militiã cæli, siue sit uir, siue mulier iubetur lapidibus obrui. Deut. 17. De militia cęli habes 4. Reg. 21. & 23. & Esa. 14. & Sophon. 1. Act. 7. Et notandũ ꝙ militiã cæli vocauerunt q̃ huius erroris fuerunt, multitudinẽ spirituũ, quorũ quosdam dicebãt præesse cælo stellato, alios autẽ Saturno & circulo eius: alios alijs planetis & circulis eorũ: alios verò præesse igni, alios mari, alios terræ, & vtebantur inuocationibus huiusmodi spirituum prout credebant congruere maleficijs suis. Impietas autem huius erroris manifesta potest esse ex hoc, ꝙ inuocationes huiusmodi spirituũ æquè fiebant ad bona facienda & ad mala. Vnde si spiritus illi exaudiebant illos & in bonis & in malis, ipsi erant mali. Si verò in bonis tantum, mendaces erant libri eorum, & scriptores eorum, & ipsi spiritus secundum ipsos, quorum reuelatione se talia scripsisse scripserunt.

De errore principali Manichæorum. Et primò authoritates & rationes quibus ipsi innituntur, eis substrahuntur. deinde ponũtur authoritates & rationes quibus error ille destruitur. Cap. VIII.

SEquitur de errore Manichæorum, qui, vt ait Aug. in lib. de natura boni, sensum perdiderũt studio contradicendi. Hi ponunt duo principia: vnum principium boni,

boni, alterũ mali. Vnus secundũ eos princeps lucis est, cuius habitatio est regio lucis super ista visibilia. Alter est princeps tenebrarũ ex aduerso, cuius habitatio est regio tenebrarũ, & vterque princeps habet secundũ eos popolũ suũ. Manichæi ad principem tenebrarum ponũt esse corruptibilia & mutabilia. ¶ Iste error valde contumeliosus est & creatori & creaturis. Creatori, quia magnã partem regni sui & gloriæ suæ ei aufert, dum aufert ei dñium creaturarũ visibilium, quæ plures videntur esse quàm inuisibiles. Creaturis etiã contumeliosus est, quas subtrahit dominio tam honorabili: & subdit eas tam vili seruituti, vt est seruitus diaboli. Vnde error iste valde odibilis est & creatori & creaturis. Huic errori primo subtrahemus authoritates & rationes quibus innititur, ostendendo authoritates impertinentes esse ad eius confirmationem, & rationes infirmas, vt sic facilius corruat. Authoritates verò quibus innituntur, hę sunt. Legitur Gene. 1. Post creationem cæli & terræ, ꝙ tenebræ erant super faciem abyssi. Ex quo ipsi inferunt non fuisse Deum benignum, qui opus suum incœpit à tenebris, nõ intelligẽtes tenebras non esse alicuius rei existentiam, sed lucis absentiam. Vnde non oportet ponere aliquem authorem tenebrarum, cùm tenebræ nihil sint nisi lucis absentia. Nec minus laudabilis est mũdi creator, si à nihilo incœpit. imò hoc commendat eius potentiam, ꝙ ex nihilo lucẽ & alia creauit. Per hoc enim ostenditur per se potẽs operari sine materia præiacente vel instrõ, quod proprium est oĩpotentis. Itẽ Matth. 4. legitur de diabolo, ꝙ ostendit Christo oĩa regna mũdi, & gloriam eorum, & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Ex quo inferunt: omnia ergo regna mũdi diaboli erãt, cùm omnia Christo promiserit. Quæ probatio ridiculosa est, cùm diabolus sit mendax & pater eius. Ioan. 8. Et cùm Ouid. primo de Arte amandi dicat: Pollicitis diues quilibet esse potest. ¶ Item Matt. 6. Dicit Christus: Nemo potest duobus dominis seruire: vocans diabolum dñm, eò ꝙ sit dñs mundi, vt ipsi aiunt, ergo ipse est Deus vel creator ipsius. Quæ argumẽtatio nulla est, cùm reges gentium dominentur eorum. Luc. 22. qui tñ non sunt dij vel creatores. Prętera diabolus dñs est vsurpatione iniustè detinens alienum, secundum illud Luc. 11. Hanc autem filiam Abrahæ, quã alligauit Sathanas, ecce, decem & octo annis, non oportuit solui à vinculo isto die Sabbati? ¶ Item legitur Matthæi 7. Non potest arbor bona malos fructus facere. Ex quo inferunt: ergo mala non possunt esse ab eodem prin-

cipio à quo sunt bona: ergo sunt duo principia, vnum bonorũ, & aliud malorũ. Sed sermo veritatis quo vtuntur ad confirmationẽ falsitatis, materiã ministrat cõfusionis eorũ. Licet n. arbor bona non faciat fructũ malũ: tñ nihil prohibet fructũ quem arbor bona bonũ produxit, pòst putrefieri & corrũpi: & nemo adeò fatuus est, cũ videt diuersa poma in arca vel in mensa, quorũ alia putrida sunt, alia sana, ꝙ ꝑꝑ hoc credat ea nõ posse esse ex eadem arbore. Præterea multę mulieres sunt hodie corruptæ, quæ tñ virgines natæ sunt, nec aliquis credit duas mulieres nõ habere posse vnã matrem, eò ꝙ vna virgo, alia corrupta sit. Sic nihil prohibet diabolũ esse bonũ creatione & factum à Deo: malũ verò sua peruersa voluntate. ¶ Item Io. 8. Vos ex patre diabolo estis. Ex quo inferunt: ergo diabolus est creator eorum. Sed nõ sequitur. Pater enim dicitur aliquis alterius, vel quia ab eo habet substãtiam, vel quia ab eo habet mores, suscipiendo eius doctrinam, vel imitando vitam: hoc tertio modo, scilicet per imitationem, diabolus erat pater eorũ, imitabantur enim eũ. Sic Pau. 1. Cor. 4. ostendit se patrem Corinthiorũ qui eius susceperant doctrinã, dicens: Vos vt filios meos charissimos moneo. Nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres: nã in Christo Iesu per Euangelium ego vos genui. Hunc sensum Dominus insinuat in hoc; ꝙ eos qui sunt ex Deo distinguit ab his qui non sunt ex Deo per auditũ diuini verbi, dicens: Qui ex Deo est, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Obedientia diuini verbi ostendit, qui per gratiam sint filij Dei: inobedientia verò qui filij diaboli. ¶ Item Io. 14. Venit princeps mundi huius, & in me nõ habet quicquã: diabolus princeps huius mundi dicitur: ergo mundus est ab eo. Sed nõ sequitur. Non enim omnes principes sunt dij vel creatores. Præterea ipse princeps erat vsurpatiuè, vnde iudicio à mundo erat eijciendus. Ioã. 12. Nunc iudiciũ est mundi, nunc princeps mũdi huius eijcietur foras. Eiusdem 16. Princeps mundi huius iam iudicatus est. ¶ Item Io. 18. Dicit Christus Regnum meum nõ est de hoc mundo: ergo Christus nõ est rex huius mundi: ergo mundus regnum diaboli est. Sed dicẽdum ꝙ regnum Christi fideles vocantur, qui nõ sunt de hoc mundo, quia nõ sunt deditı mũdanis: sunt tamen in mũdo, sed quasi exulantes & æternum regnũ Christi desiderãtes. Io. 15. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret, quia verò de mũdo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Fuerunt ergo quan

quandoq; Apostoli de mundo, s. da amatoribus mundi, sed iã nõ erant. Item Ioan. 17. De mundo nõ sunt, sicut & ego non sum de mundo. Regnum etiam Christi in quo ipse pfectè regnat, regnũ cæleste est: vbi nihil fit nisi beneplacitũ suũ, de quo potest intelligi vberũ prædictũ. ¶ Item legit 2. Cor. 4. in quibus Deus huius seculi excęcauit mentes infideliũ: diabolus ergo Deus huius seculi est. Sed ad hoc satis rñdet Paul. 1. Cor. 8. dicens: Scimus ꝙ nullus est Deus, nisi vnus: nam etsi sunt qui dicantur dij, siue in cælo, siue in terra, siquidem sunt dij multi, & domini multi: nobis tamen vnus Deus pater ex quo omnia. Diabolus ergo nuncupatiuè solùm Deus vel dominus est, & nõ secundum veritatem. Venter etiam aliquorũ Deus vocatur, ad Phi. 3. ubi dicit, Quorum Deus venter est: non tñ uenter creator eorum est. Item 1. Ioan. vl. Mundus totus in maligno positus est: ego malignus fecit mundũ. Sed non sequitur: non enim dicitur ꝙ mundus à maligno conditus sit, sed in maligno positus: id est, in potestate maligni: amatores enim mundi qui mũdus dicũtur, supposuerunt se seruituti maligni. ¶ Itẽ legitur Eph. 2. Eramus natura filij iræ: ergo eramus natura mali, ergo natura est mala, ergo à principio malo. Ad quod dicendum, ꝙ sicuti contingit patrem carnalẽ adeò irasci filio propter magnitudinem culpæ eius, vt ira illa extendatur etiã ad filiũ filij quantũ ad priuationem hæreditatis vel alterius beneficij quod esset ei daturus, nisi fuisset culpa patris: sic Deus adeò iratus fuit primis parentibus propter magnitudinẽ peccati eorũ, vt ira illa extenderetur vsq; ad filios eorũ, quantũ ad priuationẽ visionis diuinæ. Nullus. n. homo dignus fuit videre faciem Dei vsq; ad Christũ, in quo Deus pater sibi bene complacuit, per quẽ credẽtes in eũ perfectè sunt reconciliati Deo. In verbo ergo Apostoli, natura dicitur nõ prout est primò instituta, sed pro natiuitate qua nati sumus à parentibus qui peccauerũt, à qbus habebamus quòd filij iræ essemus. ¶ Causam quare valde magnũ fuit peccatũ primorũ parentũ, tãgit Augu. 14. libr. de Ciui. Dei, dicens: In paradiso tanto maior inobedientia fuit, quãto id quod pręceptũ est, nullius difficultatis fuit: vbi. n. magna est inobedientiæ pœna proposita, & res à creatore facilis imperata, quisnã satis explicet quantum malum sit nõ obedire in re facili, & tantæ potestatis imperio, & tanto terrẽte supplicio? ¶ Rationes quibus innitũtur Manichæi, hæ sunt. Dicũt enim: si Deus bonus creauit ista corruptibilia, aut potuit ea facere incorruptibilia, aut non. Si nõ potuit, impotẽs fuit. Si potuit & noluit, inuidus fuit. Sed

mira est cōsequentia ista ꝙ Deꝰ inuidus fuerit, si facere vel dare noluit qđ potuit. simile.n.est, ac si diceretur: fuit inuidus, nō ꝓdigus, vel indiscretus, Sapientiæ est moderari ꝑtātem & volūtatē. Insipiēs est ꝗ oīa vult q̄ pōt. Sūmæ bonitatis fuit, ꝙ visibilia ista fecit. Sapiētię rarò fuit, ꝙ voluit ea finē hēre, vt manifestū fieret ea habuisse principiū & esse, qđ poterant amittere, aliūde habuisse, & sic essent via veniēdi ad cognitionē Dei: voluit enim Deus bona transitoria esse, ne ꝗs adhærere, ret eis bonis permanentibus neglectis. Aug. O mūde immunde quid strepis? quid auertere conaris, tenere vis fugiens, ꝗd faceres si maneres? Itē peccare est spreto incōmutabili bono cōmutabilibus adhærere. ¶ Alia ratio eorū est, ꝙ vident multa noxia inter creaturas quæ nullā vidētur habere vtilitatē: vt sunt serpentes, muscæ, araneæ, quæ nō vidētur eis esse à Deo. Sed certè nulla creatura est quæ nō habeat vtilitatē, licet aliqn̄ lateat. Aug. in li. 11. de ciui. Dei: Venena ipsa quę per inconuenientiam perniciosa sunt, probè adhibita, in salubria medicamēta vertūtur: nequaquā à cōtrario ēt hęc ꝗbus delectanī, sicut cibus & potꝰ, & ista lux, immoderato & importuno vsu noxia sentiunī: Vnde nos monet diuina ꝓuidentia, nō res insipiēter vituperare, sed vtilitatē rerū diligēter inqrere: & vbi nostrū ingenīū, vel infirmitas deficit, ita credere occulta: sic erāt quædā quæ vix potuimus inuenire, quia ipsa, vtilitatis occultatio, aut humilitatis exercitatio est, aut elationis attritio. Idem libr. 11. Quid igne flāmante, vigente atq; lucēte pulchrius? quid calefaciente, curante, coquente vtilius, quāuis nihil sit eo vrente molestius? Creaturæ vtiles sunt discretè vtentibus, noxiæ indiscretè vtentibus. ¶ Inter creaturas quædā sunt creatæ in nutrimentū, vt herbæ & fructus arborū. Quædā in adiumētum, vt iumenta. Quædā ad humiliandū hominē: vt muscæ & pulices, à quibus homo non potest se defendere. August. Homo dicit tibi conuitium, & tumes, & iratus es: pulicibus resiste vt dormias. Quędā ad eruditionem, vt formica. Prouer. 6. Vade ò piger ad formicā, & cōsidera vias eius, & disce sapientiā. Quædā ad puniendū peccatores, vt gehenna. Quædā ad exercitium patiētiæ nostræ, vt serpentes. Quædā ad consolationē vel delectationem, vt flores. Ber. Quāta largitus est nobis Deus ad sustētationē, quāta ad eruditionē, quāta ad consolatianē, quāta ad correctionem, quāta ad delectationē? ¶ Alia ratio eorum est, ꝙ vident multa in hoc mundo inordinatè fieri propter qđ eis videtur ꝙ Deus non sit hujus mūdi rector, nec dominus, neq; creator. ¶ Ad quod dicendū ꝙ vniuersitas creaturarū

in

undo isto ordinata est:& vt Philosophus, Nulla res est cu ortum legitima causa & ra- nõ præcedat. Iob.5.Nihil fit: rra sine causa. Etiam aues vi nõ moriuntur in mundo isto Dei prouidentia. Matth.10. ne duo passeres asse venerũt? nus ex illis nõ cadet sup ter sine patre vestro. As assis, nomen ponderis, qđ non so- t põderatores diuidere pp sui uitatem. Eccl.5.Ne dicas corã gelo, Non est puidentia: q an us tibi deputatus est à Deo custodiã: ne fortè iratus Dñs p sermones tuos dissipet cun- opera manuũ tuarũ. Et in eo m: Si videris calũnias egeno- m, violenta iudicia, & subuerti stitiam in prouincia, nõ mire- sup hoc negotio: quia excelso celsior alius est: & super hoc ioq; eminentiores sunt alij, & super vniuersæ terræ rex impe t seruienti. Augu. Omne qđ in rra fit ab intelligibili aula sum i Imperatoris, procedit iusta missione, salubri ordinatione, el efficaci volũtate. Bona Deus olendo ea efficit: mala vero iu- tè permittit fieri, & salubriter rdinat. ¶Tripliciter autem ma- a sunt ordinata ẽt mala culpæ. Primo modo, quia habent secũ mala pœnæ, vt non sit dedecus culpæ absq; dedecore pœnæ vel vindictæ. Iudas ita sedet in infer no, sicut lapis pretiosus in auro. Aug. in libro de libero arbi. Nul lo interuallo tpis ista diuidũtur, vt quasi alio tpe nõ faciat qđ de- bet, & alio patiatur, ne vel tpis puncto vniuersalis naturæ pul- chritudo turpetur vt sit in ea pec- cati dedecus sine dedecore vindi ctæ. Secundo quia bona compa- rata malis pulchriora apparent. Augu. 11. li. de Ciuitate Dei: Ma la voluntas quæ ordinem natu- ræ seruare noluit, non ideò iusti Dei leges omnia bene ordinan- tis effugit: quia sicut pictura cũ colore nigro, loco suo posito, ita vniuersitas rerum, si quis possit intueri, etiam cum peccatoribus pulchra est, quamuis eos per sei- psos consideratos sua deformi- tas deturpet. Tertio, quia pro- sunt bonis. Ro.8. Scimus quoniã Diligentibus Deum omnia co- operãtur in bonũ. Aug. 11. lib. de Ciuitate Dei Deus sicut natura- rum bonarum optimus creator est, ita malarum voluntatum iu stissimus ordinator, vt cum illæ malè vtantur naturis bonis, ipse etiam bene vtatur voluntatibus malis. Itaq; fecit vt diabolus in- stitutione illius bonus, volũtate sua malus in inferioribus ordina- tus illuderetur ab angelis eius: id est, vt psint tentationes eius san ctis quibus obesse desiderat: & quoniã Deus eũ conderet, futu- ræ malignitatis eius non erat i- gnarus, & præuidebat quæ bona de malo eius esset facturus. Præ- tereà Psal. ait: Draco iste quem formasti ad illudendum ei: vt in

eo ipso, ꝙ fecit eum, licet per bonitatem suã bonũ, iam ꝑ suã prę sentiã præparasse intelligat quõ illo vteretur & malo: neq; enim Deus vllũ nõ dico angelorũ, sed vel hominũ crearet quẽ malum futurũ esse prę sciisset, nisi pariter nosset, quibus eos bonorum vsibus cõmodaret. Ber. Iucũdũ Dei iudiciũ, ꝙ ille superbus malleator humiliũ nesciẽs eis coronas fabricat ꝑpetuas, omnes impugnãdo & omnibus succũbendo. ¶ Alia ratio eorũ est, ꝙ si causa est immutabilis, erit immutabilis effectus. Sed hoc nõ est verũ vniuersaliter. Non enim necesse est, ꝙ effectus assimiletur causæ efficienti volũtariè operãti: imò fœdus pictor interdũ pingit imaginem pulchram, & pictor pulcher interdum pingit imaginem turpem. ¶ Alia ratio est, ꝙ ɔ̃riorum contrariæ sunt causæ, vnde cum ſm eos bonũ & malũ sint contraria, erunt à contrarijs principijs, s. in principio bono & principio malo. Ad qđ dicendum, ꝙ illud verbum, ɔ̃riorum ɔ̃rię sunt causæ: nõ est verũ vniuersaliter. Causa. n. efficiẽs voluntariè operans põt esse causa contrariorũ. Idem. n. pictor põt facere imaginem albam & imaginem nigrã, & pulchrã & turpem. Ro. 9. An nõ habet ptãtem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in cõtumeliam? Sed causa naturaliter operans quæ operatur ſm similitudinem, dans speciem suam patienti, non põt esse causa contrariorum: cũ non habeat in se ɔ̃rias species seu formas. Prę terea malum non est contrariũ bono, sed boni priuatio: vnde non est necesse aliquid existens ponere eius principiũ. Io. 1. Sine ipso factum est nihil. Aug. in lib. Soliloquiorũ: Deus ꝗ paucis ad id qđ verè est refugientibus, ostẽdit malum nihil esse. Idem 12. li. de Ciui. Dei: Malæ voluntatis causa efficiens nihil est. Et iterũ: Nemo quærat causam efficientẽ malæ voluntatis. Non. n. est efficiens, sed deficiens: quia nec illa est effectio, sed defectio: deficere enim, quod ab eo summè est ad id qđ minus est, hoc est incipere habere volũtatem malã. Quod idẽ Augu. exclamat in lib. de lib. arb. dicens: Peccare est spreto incõmutabili bono, bonis commutabilibus adhærere. Idem in li. de natura boni: Deus nõ plantauerat arborẽ malã in paradiso, sed ipse erat melior qui eã tangi prohibeat. Nõ est ergo peccatũ malæ naturæ appetitio, sed melioris desertio. ¶ Item cum duplex dicatur esse malũ, malũ. s. pœnę, & malum culpę. De malo pœnę cõstat, ꝙ bonũ est, cũ sit punitiuum & destructiuum mali culpæ, & à Deo põt esse, cũ ad iustitiã eius ꝑtineat punire offensas suas, & hoc cedat Deo ad gloriã. Aug. 12. li. de Ciui. Dei: Cùm in pęnis est natura vitiosa excepto

eo

eo ꝙ natura est, et hoc ibi bonū est, ꝙ impunita non est: hoc.n. est iustum, & oē iustū ꝓculdubio bonū. Item in lib. de natura boni: Peccantes ordinātur in supplicijs: quæ ordinatio quia naturę eorum non cōpetit, pœna est: sed qa culpæ cōpetit, iustitia est. Item cum alicui pęna debita reddit nulla, est iniqtas apud Deū: qa melios ordinatur natura vt iustè doleat, q̃ in peccato impune gaudeat. Malum ēt culpæ est in natura bona: & ideo malum est, qa naturæ bonę nocet. Aug. 12. li. de Ciu. Dei: Etiā vitio valde magna valdeq́; laudabilis ostenditur ipsa natura. Cuius.n. rectè vituperatur vitiū, ꝓculdubio natura laudatur, nā recta vitij vituperatio est, ꝙ eo honestaī natura laudabilis. Itē si naturæ bonæ nō essent, eis vitia nocere nō possent. Nunqd eis nocendo faciunt, nisi, ꝙ adimūt integritatē, pulchritudinē, salutē, virtutē, & quicqd bonæ naturæ per vitium detrahi siue minui consueuit: Quòd si oīno desit, nihil boni adimendo, nō nocet, ac ꝑ hoc nec vitiū est. Nā esse vitium & non nocere, esse nō pōt. Idem in li. de natura boni: Non pōt esse dolor in naturis bonis: hoc.n. ipsum qđ resistit vt doleat: quodāmodo recusat non esse qđ erat, quia bonum aliqđ erat. Item in animo dolorem facit voluntas resistens ꝑtāti maiori: in corpore dolorem facit sensus resistens corpori potentiori. Diony. Non est natura mala, sed hoc est naturæ malū, non posse, quæ sunt naturæ ꝑficere. Damas. Malitia non substātia aliqua est, neque substantiæ idioma, id est ꝓprietas, sed accidens, s. ex eò ꝙ ꝭm naturam voluntariè est euersio. Idioma vel ꝓprietas dr̃ qđ inest substantiæ ꝭm primam institutionem naturæ, qđ nō est peccatum. Damas. Oīa quæcunq; fecit Deus ita manētia quēadmodum creata sunt, bona sunt valde: voluntariæ autem secedentia ab eo qđ ꝭm naturam ad id qđ præter naturam est venientia, in eo qđ malum est. Fiunt igitur ꝭm naturā oīa seruientia naturæ, & obedientia sunt conditori. Qñ igitur voluntariè aliqua creaturarum effrenata & inobediens facienti eam fit, in seipsa constituit malitiā. ¶ Malum culpæ est actus deficiens vel imperfectus, & est velut fructus degener. Ab eadem vitè pōt esse vua & labrusca: Esa. 5. dr̃ de vinea synagogę: Expectaui vt faceret vuas, & fecit labruscas. Et Hiere. 2. Ego plātaui te vineā electā omne semen verum: qūo ergo cōuersa es in prauum, vinea aliena? Eundē patrem possunt habere filius degenerans, & filius ꝭm generositatem patris viuens. Sic ab eodē pōt esse bonus actus, s. ex libero arbitrio. Sed malus actus qui est actus imꝑfectus, est ab eo non defectu, sicut eadē potentia gradiendi pōt esse princi-

piũ rectę ambulationis & claudicationis: sed claudicationis ẽ prĩcipiũ ipsa deficiẽs. Diony. Bonũ in q̃buscunq; perfectè inest, pfecta facit & integra & pura & optima: minus verò ipsum participātia & impfecta sũt bona & mista per defectũ boni. Itẽ defectus formæ est priuatio ordinis: hoc nõ oĩno malũ, sed minus bonũ. Item malũ est infirmitas & defect⁹ boni. & sicut ex stipite arboris inflexibili est virga flexibilis, eò ꝙ virga est tenuis & infirma: sic ex Deo inflexibilis ad malũ est. liberũ arbitriũ flexibile ad bonũ & malũ. Ad bonum, q̃a ex Deo bono: ad malũ, q̃a ex nihilo. August. in lib. de fide, ad Pet. Quia Deus summè bonus est: dedit oĩbus naturis quas fecit vt bonæ sint. Ideò naturæ factæ ex Deo proficere possunt, quia esse cœperunt. Ideò deficere, q̃a ex nihilo factæ sunt. Idẽ in lib. de lib. arbi. Ideò possibilitas ad defectũ est in creatura: q̃a à non esse in esse ꝓcedit. Secundũ Damasc. Quæcũq; creata sunt alterabilia sunt, vel ẜm corruptionẽ, vel ẜm electionẽ, vel voluntatẽ. Secundum corruptionẽ, corruptibilia ista: ẜm electionẽ vel voluntatẽ, spirituales substantiæ. ¶ Et notandũ, ꝙ actus q̃ est peccatũ, malus est, cùm sit miserię adductiuus. Diony. Nõ est malũ puniri, sed malũ est dignũ pęna fieri. Est ẽt malus q̃ Deũ bonũ ostendit cõmutabile ei præeligendo. Peccamus enim præeligẽtes, vt dicit Augu. & hæc præelectio coutumeliosa est. Itẽ malus est: quia potẽtiã & à qua est corrũpit, diminuendo habilitatem eius ad bonũ. Iusto enim iudicio Dei fit, cũ potentiã Domini à quo est offendit, vt ipsa corrumpatur ab actu qui ab ea est. Et sicut virga flexibilis ad dexterã & sinistrã, si frequenter flectatur ad sinistrã, remanet magis inclinata ad partẽ istã: sic liberum arbitrium si frequẽter inclinetur ad malũ, pronum fit ad illud, & magis elongatur à bono. Item est malus: quia legi diuinæ est contrarius, & ita voluntati diuinæ nõ subiectus. ẜm illud Augu. Peccatũ est factũ, vel dictũ, vel cõcupitum contra legẽ Dei. Itẽ est malus, q̃a imperfectus respectu actus q̃ deberet exire à tali potẽtia, s. libero arbitrio: est. n. quasi brutalis actus qui in cane vel in leone non esset malus actus, qui in libero arbitrio malus est. Et ponit exemplũ Dionys. de ferocitate leonis & ira canis. Ira enim in cane bona est, cũ sit animal custoditiuũ, & ipsum pertineat extraneũ abigere. Ferocitas ẽt nõ est mala in leone, cũ naturã eius nõ corrũpat, qđ. n. nõ corrumpit naturã, nõ est malum, vt ait Diony. Item malus est actus, q̃a est in habẽte rationem à quo ordinari debuit, & nõ ordinatur: vnde in puero nondum habente vsum rationis malus non esset, nec in insano q̃ rationẽ haberet omnino

omnino impeditā. Diony. Malū dæmoni est contra deiformē intellectū esse, animę cōtra rationē corpori contra naturam. Et licet actus malus deficiēs sit prædictis modis: tñ adhuc nō est omnino priuatus bonitate, cùm principiū eius & finis sit bonū. Itē Dionys. Principiū. n. eius est liberū arbitriū, quod bonum est: finis eius est bonum aliquod trāsitoriū: nemo. n. malū respiciēs facit quę facit, vt ait idē Dion. Et pp bonū sunt oīa, & quæcūque sunt bona, & quæcūque sunt contraria: vt ipse ait. Et ponamus exēplum in cōmestione cibi vetiti, quæ bona est in præsenti, quia delectabilis, licet ī futurū occasio sit maioris tristitiæ, & pōt esse expediens etiā ipsi agēti in casu. Vnde Aug. Audeo dicere supbis esse vtile cadere in aliquod apertum manifestùmque peccatum, vnde sibi displiceāt q iam sibi placendo ceciderant. Salubrius enim sibi Petrus displicuit qñ fleuit, quā placuit quādo præsumpsit. Vnde verū est quod dicit Diony. q nihil existētiū priuatur vniuersaliter bono. Et iterū: qd p omnē modū bono priuatū est nūquā nusquā, neq; erat, neque est, neque erit, neq; esse pōt. Est etiā malus actus ordinatus, vt prius ostensum est. Dion. Factis malis optimè & pulchrè diuina puidentia vsa est ad nostrā aut aliorū formationem aut vtilitatē. ¶ Subtractis erroris Manichæorū authoritatibus & rationibus qbus innitūtur, ponēdæ sunt authoritates & rationes qbus ipse directè destruitur, & quibus ostēdit vnicū esse principiū à quo sunt omnia visibilia & inuisibilia. Et primò ponētur authoritates: qa, vt ait Aug. in lib. de morib. Eccl. naturæ ordo ita se habet, vt cùm aliqd dicimus, rationē præcedat authoritas: nam infirma videri ratio pōt, quę cū reddita fuerit, authoritatē postea per quā infirmetur assumit. Legitur Matth. 6. Respicite uolatilia cęli &c. Et subdit: Et pater vester cęlestis pascit ea. ergo cibus corruptibilis quo aues pascūtur à patre cælesti est: non ergo sola incorruptibilia ab eo sunt. Itē Matth. 5. Si fęnū agri quod hodie est, & cras in clibanū mittitur, Deus sic vestit: quanto magis vos modicæ fidei? ergo decor quo herba prati vestitur, à Deo est. Eiusdē 5. dicitur de patre cælesti, quòd pluit sup iustos & iniustos: ergo pluuia est ab eo. Itē Christo venti & mare obediūt tāquā domino. Matth. 8. Ergo ipse erat Dominus maris: simili ratione aliarum rerum visibilium. Item eiusdem 14. & 15. Ipse panes multiplicat, quibus pascitur populus: sed eiusdem potentię est panes sic multiplicare, & de nouo facere: ergo panes corruptibiles ab ipso poterāt esse. Itē Marci 5. Vitam mortalem amissam reddidit filiæ archisynagogi, Et unico filio uiduæ.

viduæ.Lucæ 7.Et Lazaro.Io.11. ergo non solum incorruptibilia: sed & corruptibilia ab ipso sunt. Et Marci 10.legit: Ab initio creaturæ masculum & fœminam fecit eos Deus. Itē Lucæ 11. dicit Pharisæis. Quod intus est vestrum, plenum est rapina & iniquitate. Stulti, nonne qui fecit quod deforis est, etiam id quod deintus est, fecit? Ergo ab eodem principio est anima & corpus. Lucæ 3. vbi texitur genealogia Christi, dicitur: Qui fuit Adam, qui fuit Dei. Adam ergo fuit filius Dei: fuit ergo à Deo, & non à diabolo. Itē Ioan. 1. dicitur de Deo: Omnia per ipsum facta sunt. Ergo visibilia & inuisibilia. Et post: Mūdus per ipsum factus est. Et iterū: In propria venit, & sui &c. Non erant sui per gratiam, cū essent mali, ergo sui erant creatione. Item mutauit aquam in uinum corruptibile. Io. 2. ergo etiā corruptibilia sunt ab ipso. Romano. 11. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei &c. Et paulò pòst subditur: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Præterea 1. Cor. 10. Domini est terra & plenitudo eius. Ephes. 2. Ipsius factura sumus &c. Eiusdem 3. In Deo qui omnia creauit. Colos. 1. In ipso condita sunt omnia, quæ sunt in cælo & in terra visibilia & inuisibilia. & 1. Timot. 4. In nouissimis temporibus discedent quidam à fide &c. Et subditur, prohibentium nubere, & abstinere à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarū actione fidelibus. Hebr. 1. Initio tu dn̄e terrā fundasti &c. Et in eodem: Quem cōstituit hæredē vniuersorum. Act. 4. Domine, tu fecisti cælū & terrā. Et 17. eiusdē: Deus qui fecit mundū & omnia, quæ in eo sunt, hic cæli & terræ cùm sit dominus. Et canonica Iudæ: Solum dominatorem & dominum nostrum Iesum Christum negantes. Et Apoc. 10. Iurauit per viuentē in secula seculorum, qui creauit cælum & omnia, quæ in eo sunt, & terrā, & omnia, quę in ea sunt; mare & omnia, quæ in eo sunt. Et Petrus in li. cle. Totius mundi machinā cū una esset domus, in duas regiones diuisit Deus, vt superior regio angelis, inferior verò hominibus præberet habitaculū. In symbolo etiā Apostolorū dicitur, Creatorem cæli & terræ. In hoc etiā conueniūt nobiscū nobiles philosophi. Plato loquens de Deo, Genitorē, inquit, uniuersitatis tam inuenire difficile est, quàm inuentū dignè prōfari. Boet. li. Cōsolat. O qui perpetua mūdū ratione gubernas, Terrarū cæliq; sator. Sene. Vir bonus quicquid ei acciderit, æquo animo sustinebit. Sciet enim hoc accidisse lege diuina, ex qua uniuersa procedunt. ¶ Nūc ponendę sunt rationes ad destructionē dicti erroris. Dicunt Manichæi lucem & tenebras nō posse esse ab eodem principio. Sed

eadem

dem rõne vox & silentiũ erũt contrarijs principijs. Sic.n.se ha t silentiũ ad vocẽ, vt tenebræ, lucem. Vnde Augu. irridendo anichæos, ait, Si est gens tene- arum pugnans contra Dei lu- m: quare non est gens silẽtiorũ ugnans cõtra vocẽ? Item si lux t à bono Deo, visus qui melior t luce, cũ lux pp visum sit & si e visu inutilis sit, erit à Deo: qs ubitat eũ cui seruit lumen cãde e præualere lumini illi? Et si vi- us & lux quæ maximè est visi- bilis, sunt à Deo: eadem rõne au litus & audibile, olfactus & odo abile, gustus & gustabile, tactus & tangibile: ergo oĩa corruptibi- ia corpora sunt à Deo. Itẽ cùm viuere sit melius q̃ fulgere, si ni- hil põt fulgere sine Deo, multo minus nec viuere, vt ait August. Ergo omnia vitam habẽtia sunt à Deo. Item Aug. in lib. de dua- bus animabus: Sẽsibus omnibus intelligentia præstat & excellit: ergo intelligibilibus sensibilia in feriora sunt. Dementia igitur est cùm omnis vita & omnis anima solo intellectu percipi queat, sol autẽ & luna & omnis lux mor- talibus oculis cernitur, quãlibet animam Deo authore priuare, & q lux bono Deo tributa di- catur. Item aut ista corruptibi- lia sunt purè mala, aut mista ex bono & malo: ergo sunt quan- tum ad bonũ à bono principio: quantum ad malum à malo, er- go aliquod corruptibile à bono principio est. Præterea ergo se- cundum hoc est aliqua societas lucis ad tenebras, & aliqua con- uentio Christi ad Belial: cuius contrarium ostenditur 2. Cor. 6. Sic verò sunt purè mala. Contrà cum bonum tripliciter dicatur. honestũ, delectabile, expediens: hæ tres species boni inueniuntur in his corruptibilibus. Honestũ, vt pascere esurientem, dare potũ sitienti, & cætera opera miseri- cordiæ, quæ commendat Dñs. Matth. 25. Delectabile, vt cũ con iungitur conueniens cum con- uenienti. Expediens, vt cum in- firmi bibunt potiones amaras, salubres tamen, vel causa sanita- tis vrũtur, vel secãtur: ergo oẽm spẽ boni possumus inuenire in his corruptibilibus: ergo non pu rè mala sunt. Itẽ quilibet sensus dicit aliquod bonũ in eis, vt gu- stus dicit aliquod bonum vinũ, Io. 2. Tu aũt bonũ vinũ seruasti vsque adhuc. Dicit auditus vocẽ aliquã bonã. Dicit visus formam aliquã bonã. Dicit tactus vestem aliquam bonam & suauem. Di- cit odoratus aliquem odorem bonũ. Ergo sicut ille qui negat niuem esse albam, sensu indiget: sic Manichæi omni sensu viden- tur indigere. Ipsi videntur esse & cæci & surdi, & alijs sensibus indigẽtes: nec digni sunt vt con- tra errorem eorum disputetur. Arist. Nõ oportet omne proble- ma nec oĩum positionẽ cõsidera re, sed quã dubitabit aliquis ra- tionis

tionis indigentiã & non pœnæ vel sensus. Videtur qđ ipsi velint hoĩbus oculos eruere, & non solũ oculos, sed oẽm sensum eis auferre, vnde multum sunt ostendi quantũ ad hanc malitiã. Videtur ẽt bestijs bestialiores esse: cũ bestiæ inter hæc corruptibilia, quędã bona sibi à quibusdã malis distinguant, hæc fugiendo, illa appetendo. ¶ Item cognitio boni bona est: ergo cùm lux bona sit, cognitio lucis bona est: ergo in illis corruptibilibus quę possunt lucem cognoscere, aliquid boni est: ergo non sunt purè mala. Item legitur Matth. 5. Benefacite his qui oderunt nos &c. vt sitis filij patris vestri qui in cælis est, qui solem suũ facit oriri super bonos & malos: ergo pater cælestis facit bonũ malis, faciendo solem suum oriri super eos: ergo mali sunt receptibiles boni ipsius. Sed potentia recipiendi bonum bona est: ergo ipsi habẽt aliquid boni: ergo non sunt purè mali. ¶ Itẽ corruptibilia ista aut ideò mala sunt, quia possunt corrumpi, aut alia de causa. Si quia possunt corrũpi: ergo creata sunt mala. Oĩa.n. à Deo possunt dissolui quæ ab eo sunt cõposita. Facilius.n. est destruere q̃ construere: vt ait Philosophus. Io. Damasce. Omne qđ incipit esse, finitur ꝫm naturam. Gregor. Esse oĩum quæ de nihilo sunt in nihilum tẽderet, nisi ea omniũ author manu regiminis retineret. Omnia itaq; creata, nec per se subsistere. nec mouere præualẽt. Quòd dicit Gregor. sic põt probari. Quod semel requiritur ex necessitate ad essentiam alicuius rei, semper ad eã requiritur: sed prima causa requirebatur ad hoc, quòd hęc aĩa esset qñ primo fuit: per aliã enim causam non potuit à non esse in esse adduci: ergo semper prima causa ad hoc ꝙ illa anima sit, requiritur. Itẽ si non potuit illa anima esse in a, nisi per primã causam: ergo eadẽ ratione nec in b, nec in c, & sic de vnoquoque instanti, in quo ipsa fuit: ergo prima causa requiritur ad esse huius animæ: eadem ratione ad esse vniuscuiusque creaturæ. Itẽ sicut inchoatio diei est à sole visibili: sic eius continuatio, & si desinat esse sol, vel lumen eius iuxta ipsum intercidatur, desinit totum lumen esse in aere. Sic posito ꝙ prima causa desinat esse, vel cesset à conseruatione rerum quas creauit, oẽs desinunt esse. Sicut vita corporis inchoationem habet ab alia: sic & continuationem. Vnde recedente anima à corpore, desinit corpus viuere: sic si prima causa desineret esse, cuncta desinerẽt esse. Itẽ sicut ascensus lapidis in aere non potest fieri propria virtute: sic nec permanentia ipsius ibidem. Nõ minoris virtutis est in bono inchoato perseuerare, quàm illud inchoare. Ouidius in Epistolis: Non minor est virtus,

is, quàm quærere, parta tue-
c nõ minoris est virtutis crea
esse conseruare, quàm crea-
Aug. Deus ex nihilo oĩa fecit,
se subtraheret, in nihilũ redi
ētur. Et Plato introducit Deũ
uentē ad nobiliora opera sua,
entem ea natura dissolubilia,
untate verò sua indissolubi-
Si verò sunt mala alia de cau
aut sunt mala quia variabilia,
pp aliud. Si qa variabilia: er-
aĩæ quæ sunt à principio bo-
erũt malæ: cũ sint variabiles
ignorantia ad sciētiam, à gau
ad tristitiã, ab iniustitia ad iu
tiam. Lucæ 15. Gaudium erit
gelis Dei super vno peccatore
enitentiã agente. Ex hoc verbo
stat ꝙ aliquis põt peccare, &
alus fieri: & qui iam peccator
t, per pœnitentiam fieri bonus.
d cuius erit hæc variatio? Aut
rè boni, aut purè mali. Purè
alũ nullatenus põt fieri bonũ,
ũ sit essentialiter malũ: vnde
desinit esse malũ, desinit esse.
Neq; purè bonũ ſm eos põt fieri
alũ: ergo perit pœnitētia. Aug.
Nũquàm negauerũt Manichæi
ari veniã peccatorũ, cùm fuerit
d Deũ quisq; conuersus: quæro
x illis, duobus generibus anima
um, cuius sit pœnitere peccati?
t scio hoc nec illius animę posse
uæ malefacere, nec illius quæ
enefacere potest. Dic etenim
nima quam de substantia Dei
fferunt, quomodo nihil ex me
nali si ego perperam feci? Aut
quomodo rectè pœnitet, si ego
nõ feci? Audi partē alterã. Quo-
modo ex me nihil boni est cui
bona volũtas inest? Aut quomo
do me rectè pœnitet si non inest?
Mihi autē satis est sic scire ꝙ Ma
nichęi errant, aut scio pœnitendũ
esse peccati. Si verò mala sunt qa
corporalia & visibilia: ergo sol &
luna & stellæ mala essent, cùm
sint corpora visibilia. Si verò ma
la sunt pp contrarietatem quam
habent: ergo cùm summè bonũ
habeat contrarietatem cum sum
mè malo, summum bonum erit
malum. Si verò pp contrarietatē
quã habēt adinuicem, mala dicũ
tur: sicut aliqua dicuntur mala,
quia cõtrarietatē & bellum ha-
bēt cũ aliquibus: sic & bona dicē
da sunt pp conuenientiã & pacē
quã habēt cũ alijs, vel bona sim-
pliciter, vel bona quantũ ad hoc:
ergo non erunt purè mala. Et si
odium inter aliqua corruptibilia
malitiæ attestatur: amor qui in-
ter aliqua inuenitur, bonitati at-
testabitur. Præterea cũ bonum
sit qđ desyderatur ab omnibus:
vt ait Diony. & ſm Arist. omnia
bonum exoptent, & omnia ap-
petant esse sui conseruationē: es-
se vniuersaliter est bonum. Do-
lor qui inuenitur etiã in anima-
libus irrationabilibus quum occi
duntur vel læduntur, attestatur
amor quē habent ad suum esse.
¶ Præterea quum sit scriptum
in corde hominis, ꝙ sicut bona
sunt facienda, ita mala sunt de-
struen-

struēda: si corruptibilia ista sunt mala, destructio illorū est bona: ergo cōtrarietas vel potestas destruendi se inuicē bona est. Itē si corruptibilia ista mala sunt, q̄a destructiua sui inuicē, necessariò esse eorū bonū est: ergo cū Manichæi ponunt ꝙ mala sunt quæ sunt destructiua sui inuicē: ꝑ cōsequēs ponunt ꝙ ipsa sunt mala & bona. Itē si principiū malū, per se pōt esse causa malorū: ergo se per pōt esse causa eorū: ergo pōt ꝑpetuare ea: ergo ꝑpetua & non solū corruptibilia possunt esse à principio malo. Itē cùm aliqua mors iusta sit, ſm illam sententiā dñi, Matth. 26. Oēs qui gladiū acceperint, gladio peribunt. ergo mors pōt eē à Deo, & corruptio: ergo corruptibilia possunt esse à bono principio. Item corruptio istorū corruptibiliū, aut est bona, aut est mala. Si bona: ergo est à Deo bono: ergo corruptibilia possunt esse ab eo. Si mala, sed cuius corruptio mala est, ipsum quoque bonū, iuxta verbū Sapientis: ergo ipsa sunt bona: ergo possunt esse à Deo bono. Item principium malum, aut est mutabile, aut non. Si non est mutabile, ergo non erunt potiùs mutabilia ab eo, quàm à principio bono. Præterea immutabilitas nō solū ꝑtinet ad bonum, imò ad optimū. Diony. Propriū est optimi esse semper idipsum. Senec. Necesse est eadem placere, cui nisi optima placere nō possunt: Deo scilicet. Diony. Malum quidē instabile est. Itē nō sunt immobilia & semper sic habentia mala: ait idem Diony. Non est ergo principiū mali immutabile. Itē cū sapiētia bonum sit, non erit in summo malo. Stultus autē vt luna mutatur. Eccl. 27. Sene. Stultitiæ nihil constat, nihil diu placet. Si verò principium mali mutabile est: ergo habet aliquam cōpositionē ad minus quæ est proprietatis ad subiectum. Vbi enim est mutatio & recessus alicuius proprietatis & accessus alterius: necesse est etiam ibi esse aliquā essentialē compositionē. Nihil. n. est agēs & patiēs ſm idem. Ergo oportet aliquid esse in eo quo agit dādo esse eis quorū est principium, & aliquid quo recipit proprietatē quæ ei aduenit cū mutatur. Si aūt cōpositū est: ergo cōpositum ab aliquo qđ est eius principium: aliud autē principiū habere non pōt, nisi principium bonum: ergo est à bono principio: sed ab eo nō pōt esse nisi bonū fuit: ergo ab eo factum bonū, sed postea factū est malum. Et hoc est qđ veritas dicit Ioā. 8. Ille homicida erat ab initio: ergo habuit initium. Et subditur: Et in veritate nō stetit. In bona. n. voluntate non perseuerauit. Item Luc. 10. Videbā sathanam sicut fulgur de cælo cadentē. Fuit ergo aliquando bonus & in cælo: sed peccauit, & de cælo cecidit. Item radix omnium malorū est cupi-

upiditas. 1. Timo. vlt. Ergo ante upiditatē nō est malū, sed ante st naturaliter potētia, à quo exit ctus cupiditatis: ergo potentia il a non est mala: ergo natura ipius diaboli bona est. Præterea si rincipiū mali non habet princiiū, ergo habet esse, & nō ab alio: ed hoc non solūmodo boni est, ed etiā melioris: melius. n. est qđ atura est, quàm acquisitiuū: ergo principiū mali nō solū bonū st, sed etiam melius his quę esse ncœperunt. Item proprium est Altissimi, à nullo aliquid tenere, ulli aliquid debere, nulli subesse: absit ergo vt talia malo conueniant. Præterea, impossibile est luo esse principia absolutè. Si. n. aliquid est principium absolutè, st primū. Si autē est primū, non abet prius vel coęuū. Vñ Dion. Omnis dias siue dualitas nō est rincipium: monas autē siue vnias erit totius diadis, id est, dualiatis principiū. Item, oppositorū ppositæ sunt causæ: ergo si prin ipiū boni est ens, principiū mali st non ens. Aug. 12. lib. de Ciui. Dei: Et naturæ quæ summè est, qua faciēte sunt quæcunq; sunt contraria naturæ, nō est nisi quę non est. Itē aut principium boni & mali in aliquo cōueniunt, aut n nullo. Si in nullo, ergo nec in esse, nec in potētia: ergo si principium boni est, principium mai non est. Et si principium boni est, omnipotēs: principium mali est, nihil potens: ergo nullius rei principium. Si verò conueniunt in aliquo, vt in eo quod est esse, & viuere, & intelligere, & posse: non est ergo purè malum quod in tot conuenit cum summè bono. Diony. Si omnino bonum consumpseris, neq; essentia est, neque vita, neque concupiscentia, neque motus, neque aliquid aliud. Præterea aut in aliquo differunt, aut non. Si non, ergo sunt idem principiū, & non duo principia. Si verò in aliquo differūt, hæc differentia videtur esse in malitia voluntatis. Posito. n. ꝙ voluntas eius sit bona, iam habet pacem & amicitiā cum summo bono, & non contrarietatem. Sicut enim pax est hominibus bonæ voluntatis, Luc. 2. sic & angelis bonæ voluntatis. Iam imago Dei relucet in eo, quum in eo sit & potentia, & sapientia, bonitas siue bona volūtas: vnde relinquitur ꝙ à Deo sit. Similitudo enim inter aliqua ostendit ea eandem vel similem causam habere, vel vnum esse causam alterius. Præterea si principiū mali in aliquo differt à principio boni, & in aliquo conuenit: ergo ipsum habet aliquid & aliquid: ergo est compositum, ergo non est principium primum. Illud enim est prius à quo compositum est. Item constat ꝙ principium bonum est perfectū, & sine aliquo defectu. Matt. 5. Pater vester cęlestis perfectus est. Damas. Deus perfectus est, & indeficiens, & se-

cundum bonitatem, & ſm ſapiē tiam,& ſm virtutem, ſine princi pio, infinitus,æternus,incircumſcriptibilis,& ſimpliciter per omnia perfectus: ergo potētia ipſius non habet defectum, nec admiſtionem impotentiæ: ergo nihil eſt,qđ non ſubſit illi potentiæ:ergo dominiū eius vniuerſale eſt: & nihil eſt exceptum ab eius iuriſditione:ergo ſi principium ma lum habet poteſtatē aliquā, poteſtas illa eſt à Dei potentia, & ſub ea.Matth. vlt. Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra,ait Chriſtus. Et Rom.13.Nō eſt poteſtas,niſi à Deo.Et vt vno verbo dicamus,Dei potentia om nipotētia eſt. Apocal.4.Sanctus, ſanctus, ſanctus Deus omnipotens,qui erat,& qui eſt,& qui vē turus eſt. Eiuſdem 5.Magna.n. & mirabilia ſunt opera tua domine Deus omnipotens. Et 16. Domine Deus omnipotens vera & iuſta iudicia tua.Et 21. Domi nus Deus omnipotens,templū il lius eſt.Et Matt.19.dicitur, φ apud Deū omnia poſſibilia ſunt. Et Luc.1. Nō erit impoſſibile apud Deum omne verbum, imò quod plus eſt, omnia poſſibilia ſunt credenti in eum.Matth.9.& Matth.17. Nihil impoſſibile erit vobis. Manifeſtum eſt ergo ex prædictis,diabolum non eſſe exē ptū à poteſtate Dei. Vnde Lucæ 10. Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper omnem poteſtatē inimici. Non eſt ergo diabolus principiū malū æternū quod ſit à ſe: ſed natura eius à bono principio eſt, & ab inſtitutione prima bona: ſed à corruptione volūtatis eſt in eo malitia.¶Præterea cùm Deus ſit incircunſcriptus,non ſic capitur vno loco,qđ non poſſit eſſe in alio:nec pōt eſſe locus ſine eo, quod non eſſet ſi duo eſſent principia. Dama. Quomodo dijs multis exiſtentibus incircunſcriptibile ſeruabitur,quod in Deo dicimus? Vbicū que enim fuerit vnus, nequaquā erit alter. Item cū caſtra deſtruātur pp diuerſitatem dominorū: quomodo nō eſſet iam mundus diſſolutus, ſi eſſent diuerſi domini? Damaſ. Qualiter à multis gubernabitur mundus, & non diſſoluetur, & corrumpetur pugna in gubernantibus conſiderata? Et ſubdit: Si autem dixerit quis, quoniam vnuſquiſque par ti principatur, quid eſt quod ordinat & permanentiam eius facit? Illud vtiq; erit Deus magis. Item ſi multos diceremus deos, neceſſe eſſet differentiam in mul tis conſiderari. Si enim nulla eſt differentia in eis,vnus magis eſt, & non multi.Si autem differētia eſt in eis,vbi eſt perfectio? Siue ei ſecundum bonitatem, ſiue ſecundum virtutem,ſiue ſecundum ſapientiam,ſiue ſecūdum tempus, ſiue ſecundum locum defecerit à perfectione, nequaquam erit Deus. Item non minus pertinet ad Deum bonitas, quàm potentia,

tia, vel sapientia: ergo sicut ridiculum esset ponere aliquē Deū, sine potētia vel sapientia: sic ridiculū est ponere Deum, sine bonitate. Dionysius: Neq; diuinū malum est, neq; malum diuinum. Praeterea, impossibile est perfectam esse sapientiā & potentiam absque bonitate. Impotentia.n. est, si nō potest uelle bonum cognitum. Si autem pōt velle bonū non est sine aliqua bonitate. Posse enim velle bonū, bonum est. ¶ Itē duo sunt principia: aut principiū malum est inuisibile sicut bonū, aut est visibile. Si est visibile est corpus, & ita compositum: ergo habuit initium. Si verò inuisibile, ergo per ea quae facta sunt conspicitur, sicut & principiū bonum. Cùm ergo esse principij per se eorum, quae facta sunt, agnoscatur: per quid cognoscetur multitudo principiorum, nisi multitudine eorū quae facta sunt, ergo tot sunt ponēda principia, quot sunt res factae. Si verò contrarietate rerū quae factae sunt cognoscatur diuersitas principiorum: ergo omnia contraria erunt à cōtrarijs principijs: ergo album & nigrum non erunt ab eodem principio, neque calidum & frigidū, & sic de alijs cōtrarijs: unde oportebit multo plura principia, quàm duo poni. Item potentia Dei & sapiētia, de quibus constat, sufficiūt ad creationem omniū, & ipsa mors etiam pōt esse ad ei⁹ bonitatē. Multoties.n. valde vtilis est homini, vt viris sanctis, quibus est finis miseriae & porta gloriae: vnde multū desideratur ab eis, vt in Paulo patet Philip. 1. Desideriū habeo dissolui, &c. Etiam mors malorū est à iustitia Dei. Luc. 12. Timete eū qui postquā occiderit habet potestatē mittere in gehēnam. De potentia verò alia non potest constare per aliquē proprium effectū eius. Quāta ergo fatuitas est, Deo omnipotēti propter illam potentiā somniatam auferre dimidium regni sui, & gloriae suae? Quis est qui nesciat, quòd duo possunt habere eundem patrem, unus tamē eorum est sanus, & alter aeger, & filio existēte infirmo pater pōt esse sanus, & ab eadē radice pōt esse & spina, & rosa? Praeterea quotidie videmus hoc in corporibus, corpus quod sanum est fieri aegrū, & ecōtrario. Idem etiam necesse habem⁹ cōcedere de animabus: anima.n. peccādo potest fieri mala, & poenitentiā agendo potest fieri bona. Alioquin pro nihilo monetur aliquis ad agendū poenitentiam. Matt. 3. Agite dignum fructum poenitentiae. Et eiusdem 4. Poenitentiam agite: ergo potest accidere in spiritibus corpori nō vnitis, vt qui boni sunt natura, fiant mali malo consentiendo. Vnde 2. Pet. 2. Si Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos in

iudicium reseruari, &c. Et canonica Iudæ, Angelos qui non seruauerũt principatum suum, sed dereliquerũt suum domicilium, in iudicium magni Dei vinculis æternis sub caligine reseruauit. ¶ Et aduertendũ est, qm̃ sapiẽtia Dei no luit, quòd aliqua diuersitas crea turarũ contrarietatẽ principiorũ posset ostendere: Prima diuersitas in rebus est substantię & accidentis: sed vnum istorum inest alteri, s. accidens substantię. Substantia uerò causa est accidẽtis, nec possunt esse à contrarijs principijs, cùm tanta sit eorum conuenientia & adhærentia, & maximè cùm nulla sit societas lucis ad tenebras, nec cõuentio Christi ad Belial. 2. Corinth. 6. Alia est diuersitas materiæ & formæ, quarum conuenientia manifestè indicat ea non esse à diuersis principijs. Alia est diuersitas substantiæ corporeæ & incorporeæ. Sed cùm substantia incorporea perfectior sit corporea, & conueniat cum ea ad perficiendum vnum, vt in arboribus est vegetabile, in brutis animalibus sensibile, & in hominibus anima rationalis: manifestũ est quòd non sunt à contrarijs principijs. Alia diuersitas est corruptibiliũ. Sed nec ista diuersitas ostendit contraria esse principia, cùm corruptibilitatem inueniamus nõ solum in corporibus, sed etiam in substantijs incorporeis, vt in vegetabili, & sensibili; imò q̃dã corruptibilitas vr̃ esse in omni creatura à prima cõditiõe ipsi⁹. Quia sicut ait Augu. in libr. de ciuitatẽ Dei: omnis creatura mutabilis, quia de nihilo facta. Præterea corruptibile & incorruptibile conueniunt ad vnũ perficiendũ: vt corpus & anima ad perficiendũ hominẽ: & ẽ naturalis amor vnius ad alterũ, quod indicat separatio vnius ab altero, quæ cum dolore fit, ex quo manifestum est ea nõ esse ex contrarijs principijs. ¶ Itẽ si duo sunt principia, vnum boni & alterum mali: aut creare pertinet ad principiũ boni, sicut ad principiũ mali, aut non. Si non, aut principium mali ex materia, quæ fit à principio bono, operabitur, aut nihil omninò operabitur, Si nihil omninò, ergo non erit principium. Si ex materia creata à bono principio, quod tamẽ fiet, non erit purè malũ, cũ materia sit bona. ¶ Præterea forma quæ erit à principio malo, mala erit, nec conuniet materiæ bonæ, ut faciat vnum cum ea. Si verò creare est utriusque principij, aut bonum principiũ habebit hoc à malo, aut malũ à bono, aut ambo ab altero, Dion. Si malum æternũ est, & creat, & potest, & est, & agit: vnde ei hoc, aut ex bono, aut ex malo, aut ambobus ex alia causa? Si bonũ principiũ hoc habet à malo, malũ tantummodo erit principiũ & nõ bonũ. Si malũ à bono tantũ, bonũ erit principiũ & nõ malũ. Si ambo ex

alia

alia causa, illa magis erit principiū. Itē cùm operatio sit ſm virtutē, & virtus ſm essentiā: si operatio creādi cōis est duobus principijs, vna virtus cōis erit illis à qua erit ista operatio, & vna essentia siue vnū essentiale ad qđ ptinebit virtus ista. Et si illud erit principiū malum, purè malū, cùm habeat bonū sibi essentiale. Si verò illud est malū, non erit principiū bonū summè bonum, cùm habeat malū sibi essentiale. Præterea si duo principia in aliquo essentiali cōueniūt, & in aliquo alio differunt, vtrunq; cōpositū est: ergo neutrū ē principiū simpliciter, cùm aliquid sit prius à quo compositū est. ¶ Præterea malum videtur esse contra naturam principij. Ad principium.n. pertinet facere, non destruere: malū verò destructiuū est. Diony. Malo natura est corrumpere & perdere. Item malum ſm qđ malum nullius est generatiuum vel nutritiuum, aut oīno factiuum, aut saluatiuum: ergo malum non est primū principium. Item bonū inquantū bonū est ex se diffusiuū, vt ait Dionys. q̄ multiplicatiuū est: ergo cùm malum bono sit contrarium ſm qđ malum: nō erit multiplicatiuū: sed potius retentiuū vel contractiuum: ergo non egit principiū. Itē corruptio naturaliter est posterior generatione: ergo potentia corrumpendi erit potentia generandi. Quæ enim est proportio actus ad actum, & eadem est potentiæ ad potentiam: ergo destructiuum boni naturaliter est posterius principio boni: ergo malum & bonum nō sunt principia coęua. Item priuatio naturaliter posterior est habitu: ergo destructiuum boni naturaliter est posterius bono. Itē aut sunt aliqui spiritus mali à principio malo, aut non. Si non, sed cōstat ꝙ sunt aliqui spiritus mali ex Euangelio in multis locis. Matth. 12. Cùm immūdus spiritus exierit, &c. Et paulò pòst: Et assumit septem spiritus nequiores se. Et Lucæ 8. de quodam dicitur, Ruptis vinculis agebatur à dæmonijs in deserto. Et interrogauit illum Iesus, qđ tibi nomen est? At ille dixit: Legio: quia intrauerāt multa dæmonia in eum. Aut igitur sunt æterni spiritus illi, aut nō. Si sic, non sunt ergo tm̄ duo principia, à quibus sint oīa alia. Præterea cùm boni spiritus creati sint, verisimile est ꝙ & mali spiritus sint creati. Absit.n. ꝙ hęc nobilis cōditio nō esse ab alio sit in malis spiritibus, & non in bonis. Si verò creati sunt: ergo aut ex principio bono, vel ex malo. Si à bono, ergo tūc erāt boni: sed post facti sunt mali, sicut asserit veritas fidei catholicæ. Si verò à principio malo: ergo ab eo nō solummodo sunt corpora, sed etiā spiritus: nec solùm corruptibilia, sed ēt incorruptibilia. Item dicit Senec. in lib. de Naturalibus quæ-

 stio.

ſtio. Deus eſt quo maius excogitari non poteſt. Et ſicut ait Augu. in libro de fide ad Pet. Deus eſt immenſus virtute, non mole. Virtus ergo Dei eſt, qua maior excogitari non poteſt: ſed maior eſt virtus quæ ſummè malum poteſt deſtruere, quàm quæ non poteſt: ergo virtus diuina poteſt ſummè malum deſtruere: ergo ſummè malum habuit principium, & poteſt finem habere: ergo non eſt primum principium. ¶ Præterea ad bonitatē pertinet non ſolum velle bonum facere, ſed etiam velle malū deſtruere, & magis malum magis velle deſtruere: ergo maximè malū maximè velle deſtruere: ergo cùm ſummè bonum habeat poteſtatem illud deſtruendi, iam illud deſtruxit tanquam radicem oīs mali. Securis.n. ad radicem arboris à ſapiente ponitur, non ad ramos: hac radice extirpata omne malū ceſſat. Item Deus excedit intellectum noſtrum: potentior.n. eſt agendo, quàm nos intelligendo: ſed intellectus noſter attingere pōt tam regionē tenebrarū, quàm regionem lucis: ergo Deus non eſt excluſus à regione tenebrarum: nec incluſus in regione lucis, vt dicunt Manichæi. Quod manifeſte oſtenditur 1. Corint. 6. Neſcitis quia membra veſtra templum ſunt Spiritusſancti qui in vobis eſt? Et eiuſdem 3. Neſcitis quia templum Dei eſtis vos, & ſpiritus Dei habitat in vobis? Et ſubditur: Qui violauerit templum hoc, diſperdet illum Deus. Græci verò ſic habent: Qui corruperit templum hoc, corrumpet illum Deus: Deus ergo non eſt excluſus à regione tenebrarū. Nec membra illa mala ſunt in quibus Deus habitat, & quorum violationem vindicat. Nec omnis corruptio mala eſt, ex qua Deus corrumpentes bonos corrūpit. Item cū magis conueniat aliquid cū quolibet, quàm aliquid cum nihilo, quod poteſt per ſe ex nihilo aliquid facere, poteſt quodlibet ex aliquo facere: ergo quicunq; poteſt creare, eſt omnipotēs. Veriſimile eſt quod potentia quæ extendit ſe ad ea quæ nō ſunt, extendat ſe ad omnia quæ ſunt: ergo cum mancipium malū non ſit omnipotēs, non poteſt creare. Itē ſi duo ſunt principia, aut vtrunq; erit imperfectum, aut alterum erit ſuperfluum. ¶ Itē dicit Damaſ. Contraria ſunt inuicem bonū & pernicioſum, & ſui inuicem corruptiua, & in ſe inuicem & cum ſe inuicem non ſubſiſtentia. Et ſubdit: Neceſſe eſt duorum eſſe alterum: vel tangere & corrumpere ſe inuicem, vel eſſe quid medium in quo nec bonum nec malū erit: velut quædā maceries ſeparans ab inuicē vtraq;, & non duo, ſed tria erūt principia: Itē neceſſe eſt horū alterū vel pacificare, quod illud quod malū eſt, non poteſt: vel præliari, quod id quod perfectè

perfectè bonum est, non pōt, vel qđ malum est quidē præliari, & qđ bonū non ex aduersario præliari, sed corrūpi vel semper contristari, vel malū pati. Itē beatus est cui oīa optata succedunt: sed si summū bonū habet aliquid sibi contrariū, non oīa optata sibi succedūt: ergo nō est beatum. Itē Deus bonus aut potest cohibere mala quæ fiūt à principio malo suis, & vult, & sic cohibet: aut potest, & non vult: si nō est summè bonus, aut vult, & non pōt, & tūc est impotens. Itē cùm bonum sit qđ desideratur ab oībus, vt dicit Dyonis. ergo malum est qđ oditur ab oībus. Sicut ergo Deū diligit quicquid diligere pōt, vt ait Aug. & ipse diligit oēs quos creauit, nisi ipsi fiāt mali, & inter eos est mutuus amor: sic mutuū odiū erit inter eos qui sunt à malo principio, & ipsi odient malum principiū, & ipsum eos. Ergo mirū est si iam nō destruxit eos. Nō pōt ergo stare regnum tale nullo amore cōpactum. Itē cum ipsum summè malū sit, ergo vult malū & sibi & suis, & nō modicum malum, cùm non sit modicum malus: qūo permittit ergo suos viuere? Itē aut princeps iste vel gens eius aliquid amat, vel nihil. Si nihil, ergo nec seipsum, quod non est verisimile. Si enim esset superbus, esset & amator gloriæ suæ. Præterea si nō potest amare: ergo nec odire. amare enim & odire cōtraria sunt & nata fieri circa idē. Præterea principiū bonū & quæ ab eo sunt, dicūtur odire mala & amare bona: ergo principiū malū odit bona & amat mala. Si verò amat aliquid, ergo vult ei quod optatur esse bonū: sed aliquem velle qđ ipse opinatur esse bonū, quoddā bonum est: ergo principiū mali habet aliquod bonū· ergo nō est summè vel purè malū. Item ridiculum est dicere aliquid nō esse bonum, quia non est vbiq;: ergo ridiculum est dicere quòd nō sit bonū: quia non semper, vel quia est corruptibile. Præterea si non facit aliquod malū, hoc quod habet principium, ergo neque hoc quod ipsum habet finē, vel quod est corruptibile. Item cum nō sit malū nisi respectu boni, & summum malum, & ea quæ sunt ab eo sint purè mala, nihil est malū respectu alicuius eorum: ergo si ipsa sunt mala, ipsa erunt mala: vel quia nociua summè bono, vel bonis quæ sunt ab eo: sed nō quia sint nociua summè bono. Et enim nihil potest nocere, qa vt dicit Augu. Non est Deus inuiolabilis, si aliquid potest ei nocere. Itē non possunt nocere bonis quæ sunt à principio bono, cum illa sint purè bona nullius mali susceptibilia, & cum princeps eorum tāquàm summè potens eos seruare possit, & tanquàm summè bonis velit: ergo nō sunt mala, qa bonis nociua: ergo simpliciter loquendo non

sunt mala. Preterea natura bona non pōt cogi à mala vt cōsentiat malo: cum bonū potentius sit, q̄ malum. Si aūt voluntariè pōt cō sentire malo, ergo bonū natura, volunnate pōt fieri malum: ergo non est necesse ponere aliquam naturā essentialiter malā, à qua sint alię naturæ malæ: sed oīs natura à principio bono est, & ab institutione bona: sed voluntate postea facta est mala, sicut fides catholica dicit. Item summū malum cum fecit visibilia ista, aut fecit ea ex bonitate vel ex malitia. Si ex bonitate, ergo aliqua bonitas erat in eo: ergo nō erat purè malū. Si ex malitia fecisset, nō esset tanta pulchritudo, nec tāta vtilitas, nec tāta ordinatio in eis. Item princeps tenebrarū est aut bonus sibi, aut malus. Si bonus, ergo nō est summè malus, cum alicui sit bonus. Si malus sibi, ergo est malus malo: ergo ipse est cōtrarius malo: sed esse contrarium malo est bonū, ergo aliq̄d habet boni, & nō est summè malus. ¶ Itē summū malum aut est malum malitia culpæ, aut malitia pœnæ. Si pœnæ, sed summū malum pœnæ videtur esse gehēna: ergo vel ipsum non est maximum malum, vel est ipsa gehenna. Si fortè dicatur ꝙ summum malum est miseria suorū, sicut bonum summum est beatitudo suorum: Contrà delectatio est cōiunctio conuenientis cum cōueniēti: ergo ea quę sunt à summo bono, & sunt eius capacia, vt sunt creaturæ rōnales, delectationem habent cū coniungūtur ei, eò ꝙ sint cōuenientia illi. Similiter ea quæ sunt à summo malo, si sunt eius capacia & coniunguntur ei, cùm sint conuenientia cum eo, habebunt in eo delectationē. Itē cum ipsa sint purè mala, & amēt omne malū: amor vero amanti suaue faciat quod amatur, gehenna etiam suauis esse his qui in ea erunt, si amarent eā, & placeret eis: ergo summum malum delectabile erit malis qui ab eo sunt. Si verò ipsum est malū malitia culpæ, culpa non potest esse nisi vbi est lex. Vbi enim nō est lex, nec præuaricatio. Rom. 4. Ergo summum malum legi alicui subiectum est, cuius transgressione malum est factum: ergo non est primum principium. Preterea operatio qua ipsum operatur malum, aut naturalis est, aut voluntaria. Si naturalis, ergo nō est culpabilis. Augu. Peccatū sine voluntate esse non posse, oīs mens apud se conscriptū legit. Si verò voluntaria est, & habet potentiā liberam faciendi malum, vel declinandi à malo, cū potentia declinandi à malo sit bona, aliquid boni est in eo: ergo non est summè malum. Item cū aliquid horum corruptibilium destruitur, non intēdit agens destructionē, sed generationē. Et est certamen quod est inter creaturas: certamē est quasi liberalitatis. Verbi gratia:

tia: Cũ agit ignis in ligna, & facit inde carbones, intendit ignis dare speciem suā materiæ in quam agit, & semper in corruptione remanet aliquid vtile. Etiam post destructionem quam facit ignis qui vehementissimè videtur destruere, remanet ciuis, qui habet vim mũdificatiuam: ergo corruptibilia ista non sunt purè mala. Præterea licet corruptibilia ista non possint seruare speciem suā in seipsis: tamen in recompensationem huius habent potentiam dandi speciem suam alteri materiæ & multiplicandi eam, quod non habent incorruptibilia. Sol non efficit aliũ solem, nec Angelus Angelum, sed ignis causa est ignis. Bona ergo sunt ẽt corruptibilia. Multi sunt qui non minus amarent vaccā vnam, licet mori posset, quæ valde fœtosa esset, de qua mille alias habituri essent, q̃ vnā sterilẽ quæ mori non posset.

De alijs erroribus Manichæorũ, quorum aliqui enumerantur. Et de primo errore qui est in distinctione ciborum. Cap. IX.

POst destructionẽ erroris Manichæorum quantum ad radicẽ ipsius, licet rami non soleāt proficere radice destructa, sm illud Osee 9. Radix eorum exiccata est, fructum nequaquā faciāt. tñ aliqua breuiter dicemus cõtra aliquos errores qui velut rami à radice venenata, de qua iā tactũ est, processerũt. ¶ Vnus error est, distinctio ciborum. Dicunt.n. aliquos cibos nõ esse comedendos, vt carnẽ & caseum. Alius est, ꝙ lex vetus data est à principe tenebrarum, & ꝙ mala fuit. Tertius est, ꝙ patres Veteris testamenti mali fuerunt, & damnati sunt. Quartus, ꝙ non creantur animæ de nouo quæ corporibus infundantur. Alius error est, ꝙ Christus veram naturam humanam non assumpserit. Vltimus, de quo ad præsens dicere intendimus, ꝙ Ioannes Baptista malus fuerit. Sunt multi alij errores eorum, sed adeò irrationabiles, ꝙ indigni sunt vt ad eorum destructionem ratiocinatio fiat. ¶ Primo errori occasionem dare potuit, ꝙ dñs terræ maledixit, Gen. 3. Ideò carnes animaliũ quę de fructu terrę pascuntur, dicũt non esse comedendas. Pisces bene comedunt qui in aqua nutriantur, cùm non legant Dominũ aquis maledixisse. Sed hæc ratio nulla est. Si enim carnes animaliũ comedendę nõ sunt, quia de fructu terræ viuunt: multo fortius ipsi fructus terræ comedendi non essent: propter quod enim vnumquodq; est tale, illud magis est tale. fructus autẽ terræ omnis secta comedit. Romanor. 13. Qui infirmus est, olus manducet. Gl. Infirmus est qui cibos discernit: hic olus manducet, in cuius esu omnis secta consentit. Præterea maledictio terræ quā Dominus fecit, fuit ꝙ fertilitatem eius abstulit. Et ibidem post illā maledi-

ctionē subditur: In laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Vnde noluit Dominus ꝙ propter illam maledictionem dimitteret homo comedere, vel quæ ex terra nascerētur, vel quæ ex ea nutrirentur. Item dedit occasionem huic errori, quod caro per peccatum de carne nascitur, vt ipsi dicunt. Sed fatuum est dicere carnē animalium brutorū per peccatum nasci: cum vbi non est lex, non sit præuaricatio. Ro. 4. Item illud Ro. 14. Bonum est non manducare carnem, nec bibere vinum. Sed si propter verbum illud, carnem comedere dimittunt: eadē ratione deberēt dimittere bibere vinum. Item ꝙ viri sancti leguntur à carnibus abstinuisse, sed ipsi non ideò abstinuerunt, quia iudicarent ꝙ non possent sine peccato comedi: sed quia quandoq; sunt occasio concupiscētiæ vt excedant, sicut, & vinū quādoq;. Tamē nō sequitur ex hoc ꝙ vino non sit vtendum. 1. Tim. 5. Noli adhuc aquā bibere, sed modico vino vtere propter stomachū tuum & frequentes tuas infirmitates. Et Eccl. 31. Si bibas vinū moderatè, eris sobrius. Et paulòpost: Exultatio animæ & corporis vinū moderatè potatū. Sicut aliquibus infirmis secūdum corpus abstinendū est à carnibus & vino: non tñ sequitur propter hoc, ꝙ caro & vinū infirma sint vniuersaliter corpori: sic eadem infirma sunt quandoq; etiā spiritui: aliquibus enim sunt occasio peccandi. Sunt multę causæ quare à delicatis abstinēdum est, quæ in tractatu de vitio Gulæ assignatæ sunt, & aliquę tāgentur in tractatu de virtute Sobrietatis. Sicut diuitiæ malæ non sunt, etsi à viris sancti contēnantur: sic caro mala nō est, si à viris sanctis quādoq; comedatur. Glo. super illud Rom. 14. Olus mānducet. Crassitudo carnium, & deliciosæ epulæ prouocāt corpus ad libidinē. Quandoq; aliquis abstinet à talibus: quia sibi videt expedire, vel ne proximū scandalizet. 1. Cor. 10. Omnia mihi licēt, sed nō omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed nō omnia ædificāt. Sed qui abstinet, non debet damnabiles iudicare eos qui talibus vtūtur. Rom. 13. Qui nō manducat, manducantem non iudicet. ¶ Item occasionē dedit huic errori, ꝙ nō legunt Christū carnes comedisse. Sed licet hoc non legeretur, tamen non sequeretur propter hoc ꝙ non comedisset: multa enim facta sunt, quæ non scripta sunt. Ioan. vlt. Sunt & alia multa quæ fecit Iesus: quæ si scribātur per singula, nec ipsum arbitror mundū capere posse eos, qui scribendi sunt, libros. Et ꝙ comederit agnū paschalem, potest haberi ex Euangelio Matth. 14. Vbi est, inquit, refectio mea, vbi pascha cum discipulis meis manducē? Pascha vocatur agnus paschalis Lucę 22. Vbi est diuersorium

sorium vbi pascha cum discipulis meis manducē? Et paulòpòst: Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum. Quòd autem licitum sit comedere carnes & alios cibos sine distinctione, ꝓbari pōt his testimonijs Noui Testamenti. Legitur Luc. 10. In eadē domo manete edentes & bibentes quæ apud illos sunt. Et Mat. 15. Nō qđ intrat in os coinquinat hominē. Et ad Rom. 14. Scio & cōfido in Dño Iesu, quia nihil cōe siue immundum per ipsum, nisi ei qui existimat cōe esse illi cōe est. In eodem: Oïa quidem mūda sunt. Et 1. Corin. 10. Omne quod in macello venit, id est, venditur manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Domini est terra & plenitudo eius. Et iterum: Si quis infideliū vocat vos ad cœnam, & vultis ire, omne quod apponitur vobis manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Et 1. Tim. 4. Omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendum qđ cū gratiarum actione percipitur. Et ad Tit. 1. Omnia munda mūdis. Itē probatū est superius, omnia creata fuisse à Deo: nihil verò immūdum à Deo creatū est: caro ergo animaliū immūda nō est: ergo nō est abstinendū à carne propter carnis immūditiam. Præterea si nō est vtendum carnibus talium animalium in cibū: ergo nec lana, nec pellibus eorum est vtendum, in vestitum.

De errore ponente legem veterem datam à principe tenebrarum, & malam. Cap. X.

SEquitur de secundo errore q ponit legem veterem esse datam à principe tenebrarum, & malā esse. Cui errori occasionē dedit legis grauitas. Visum est enim aliquibus nō fuisse Deū benignū, qui tam graue onus populo imposuit. Ad quod dicendū, ꝙ corda Iudæorū erecta erāt per præsumptionē. Vnde dicebant, Non deest qui impleat, sed deest qui iubeat. Exod. 19. Rñdit vniuersus populus simul, Cūcta quę locutus est Dñs, faciemus. Eiusdē 24. habetur idē. Vnde humiliandi fuerūt graui onere legis, vt videntes insufficientiam suā humiliati ad auxilium gratiæ currerēt. Dñs enim humilibus dat gratiam. 1. Pet. vlt. dedit etiā occasionem huic errori iustitia quæ fiebat in veteri lege: quam aliqui mētiuntur crudelitatem. Vnde dicunt nō fuisse Deum benignum, qui legem tam crudele dedit. Ad quod dicendum est, quod cum principium sapientiæ sit timor Domini, Prou. 1. perfectio verò sapientiæ sit amor Dei, secundum illud Eccl. 1. Dilectio Dei honorabilis sapiētia: Prima lex debuit sapientiā inchoare, timorē Dei per iustitiā incutiēdo. Secūda lex debuit sapientiā perficere, ad amorē multis admonitionibus & promissionibus & beneficiorū exhibitionib⁹ incitādo.

Vnde

Vnde iustitia ĩ veteri lege debuit abundare: iustitia verò non est crudelitas, sed bonitas: vt in tractatu Iustitiæ ostenditur. In illa verò iustitia latebat misericordia. Qui.n.corrigebantur pœna tpali, euadebant æternam. Incorrigibiles verò amittebant potentiam Deum offendendi & pœnã suã in futuro augendi: vnde misericorditer cum eis agebatur. Si.n. diutius viuerẽt, diutius peccarẽt, & in futuro grauius punirentur. In hoc ẽt ꝙ transgressores legis Moysi ita grauiter puniebantur, nobis misericorditer ostendebatur, q̃ grauiter punientur transgressores legis datæ ꝑ filiũ Dei. Heb.10. Irritam quis faciẽs legẽ Moysi, sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia qui filium Dei conculcauerit? ¶ Item dedit occasionẽ huic errori illud Apostoli Ro.5. Lex subintrauit, vt abundaret delictum. Et illud eiusdẽ 7. Nunc soluti sumus à lege mortis. Et vocatur ab Apostolo lex vetus, lex mortis. Vnde visum est ab aliquibus ꝙ lex mala fuerit. Et dicendum est ad ẽm, ꝙ lex illa mortis fuit suis transgressoribus: sed lex vitæ fuit suis obseruatoribus. Lex vitæ fuit intentione dantis: sed lex mortis fuit vitio transgredientis. Vnde subdit ibi Apostolus: Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit. Et paulò pòst subdit: Inuentum est mihi mandatũ quod erat ad vitam. Intellige ex intẽtione dantis, hoc esse ad mortẽ. Apostoli alijs erãt odor mortis in mortẽ, alijs odor vitæ in vitam. 2. Corin. 2. non tñ erant mali. Occasio fuit ꝓhibitio legis multitudinis peccatorum. Sicut.n.dicit Gl. suꝑ illud ad Ro. 7. Occasione accepta peccatũ per mãdatũ operatũ est in me oẽm concupiscentiã. Talis est nostra carnalitas, vt ardentius desideret prohibita: ꝗbus non memoratis, iaceret quasi sopita. Itẽ Glo. Frenatus est concupiscentiæ fluuius oppositis obicibus legis, sed non siccatus: imò quia de se, non de gratia homo præsumpsit. Aucta est cõcupiscẽtia opposita lege: & quæ prius eũ ducebat obice nullo, obruit eum obice obrupto. ¶ Triplici rõne peccata abũdauerunt lege data, in his in quibus nõ erat gratia. Primò, quia sicut dicit Ambro. diabolus vidẽs legẽ in auxilium hoĩbus datã, magis exarsit iracũdia aduersus hominẽ & magis instituit legẽ vetere in ꝑniciem, cũ primo quasi securè posidẽs minus tentare. Gregorius: Illos pulsare negligit, quos quietè se possidere sentit. Secũdò ꝗa homo naturaliter appetit libertatẽ, & fugit seruitutem. Et iuxta verbũ Senecæ, Natura contumax est, animus humanus, & in contrariũ atq; arduũ nitens. Natura semper aduersatur sibi aduersanti. Nitimur in vetitũ semper, cupimusq; negata. Proue.9.

Aquæ

quæ furtiuę dulciores sunt. Hic
. Quicquid nō licet, magis desi
eratur: & qđ raritate dulce est,
ssiduitate in amaritudinē verti-
ur. Et super illud Ro. 7. Peccatū
ccasione accepta per mandatū
duxit me. dicit glos. Ex prohibi
one vbi charitas deficit, deside-
ū mali crescit, quo aucto dul-
us fit quod prohibetur. Tertiò,
uia prohibitio erat occasio fre-
uētis recordationis rei prohibi-
e. Recordatio verò irritatiua est
ōcupiscenriæ. Illud aūt verbum,
ex subintrauit, vt abundaret
elictū: intelligēdum est consecu
uè. Hoc.n. consecutū est ex lege
ata quantū ad illos q gratiā nō
abebant, & viribus suis cōfide-
ant, quòd ampli[9] peccauerūt: &
oc ipsum eis expediebat. Vnde
. Aug. Non crudeliter hoc fecit
eus, sed consilio medicinæ. Ali
uando enim homo videtur sibi
nus, & ægrotat: & quia nō sen
t morbū, medicum nō quærit,
ugetur morbus, crescit mole-
ia, quæritur medicus, cuius &
otum sanatur corpus. Magnū er
Dei consiliū fuit vt per legem
undaret delictum, vt in auste-
tate suam intelligentes infirmi
tem, infirmi ad medicū cōfuge
nt, vt auxiliū gratiæ quærerēt.
icut Deus creans diabolum ma
gnitatis eius futuræ non igna-
is, præuidebat quæ bona de ma
eius esset facturus: vt dicit Au
. Sic dans legem veterē ad me
tū custodiētium eam nō igna-
rus transgressionū quæ abūdatu
ræ erant, præuidit quæ bona de
malo trāsgrediētiū esset factur[9].
Item lex subintrauit vt abunda-
ret delictum, quantum ad cogni-
tionem. Si enim lex non fuisset,
peccatū lateret. Vñ Rom. 7. Pec-
catū non cognoui nisi p legē. Et
sicut radius solis non est malus, li
cet ostendat pulchritudinē noci-
uā quam aliquis appetit: & sicut
scientia medicinæ non est mala,
quæ ostendit venenum esse mor
tiferū, quamuis eo aliquis abuta
tur ad mortē suam vel alterius:
sic lex non est mala, licet sit occa
sio mali. Item occcasionem dedit
huic errori veteris legis cessatio.
visum est.n. aliquibus, φ si bona
fuisset, nō cessasset. Præterea mo
dò peccaret qui seruaret eam: er-
go tunc peccabant qui eam ser-
uabāt. Ad quod dicendum est, φ
vetus lex cessare debuit quantū
ad illa quę erant figuratiua futu
rorū, sicut umbra lumine verita-
tis aduenięte, & sicut promissio-
nes solutione facta. Nec cessauit
lex tanquā mala, sed cessit melio
ri quantum ad prædicta mora-
lia: tamen quæ erant de iure na-
turali māserunt. Itē occasionem
dare potuit prædicto errori quòd
Deus dator illius legis apparuit
in flamma rubi. Exo. 3. Et rapuit
Heliā in curru igneo. 4. Reg. 4.
Vnde visum est aliquibus, quòd
non fuerit benignus Deus, qui
sic apparuit, & ministrum suū sic
rapuit. Ad quod dicendum, spe-
ciem

ciem ignis idoneã esse, vt Deus in illa appareat, vel in illa significetur. Vnde Spiritussanctus sup discipulos in specie ignis apparuit. Act.2. Et de ipso dr̃ ad Hebr. 12. Deus noster ignis cõsumens est. Peccata.n. consumit & purgat. Et Luc.12. Ignẽ veni mittere in terram, &c. Et Ioan. 1. Ipse baptizabit vos in Spiritusancto & igne. Non est ergo mirandum, si in flamma rubi apparuit. ¶ Nunc multis authoritatibus Noui Testamenti ostendemus legem veterem esse bonã & datam à Deo. Legitur Matt. 5. Nolite putare quoniam veni soluere legem, aut prophetas: non veni soluere legẽ sed adimplere. Si data fuisset à principe tenebrarum, nõ impleuisset eam. Et ibidem: Amen dico vobis, donec transeat cælũ & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit de lege donec omnia fiant. Et eiusdẽ 7. Omnia quę cunque vultis vt faciãt vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex & ꝓphetæ. Ergo lex & prophetæ bona sunt, sicut illud mandatũ bonum est. Eiusdem 22. dicitur de mãdato dilectionis Dei: In his duobus mandatis tota lex pẽdet & prophetæ, ergo lex & prophetæ bona sunt, quum sint ad dilectionem Dei & proximi. Et Lucæ 10. In lege quid scriptũ est? At ille respondens, dixit: Diliges dominũ Deũ tuum, &c, & proximũ tuum sicut teipsum. Dixitque illi: Rectè respondisti, hoc fac & uiues. Ergo præcepta legis obseruata vitam conferebant. Itẽ Matt. 19. Si vis ad vitã ingredi, serua mandata. dixit illi: Quæ? Iesus aũt dixit: Non homicidium facies. Non adulterabis. Nõ facies furtũ. Non falsum testimoniũ dices. Honora patrẽ tuum & matrẽ tuã. Quæ cõstat mãdata esse veteris legis. Exod. 20. Ergo mandata veteris legis vitam cõferebant æternã. Itẽ Matt. 7. Bene irritum fecistis mandatũ Dei vt traditionem vestram seruetis. Moyses enim dixit: Honora patrẽ tuum & matrẽ tuã. Ibi mandatũ Moysi, Dei mãdatum dicitur. Item Luc. 2. Vt sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini. Lex Domini vocatur lex vetus. Et eiusdẽ 16. Habẽt Moysen & prophetas, audiãt illos. Item Luc. vlt. O stulti & tardi corde ad credendũ in omnibus quę locuti sunt ꝓphetæ. Et paulò pòst: Incipiens à Moyse & omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis q̃ de ipso erãt. Et iterũ: Necesse est impleri omnia quæ dicta sunt in lege Moysi, & prophetis, & psalmis de me. Et Ioã. 5. Scrutamini scripturas: quia vos putatis in illis vitam æternam habere, & illæ sunt quæ testimoniũ perhibent de me. Et eiusdem octauo: Est pater meus qui glorificat me, quẽ vos dicitis, quia Deus vester est. Et Romano. 1. quod ante promiserat per prophetas suos in scri-

pturis

pturis sanctis de filio suo. Et eiusdem 7. Lex quidē sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum. Et in eodem: Scimus quia lex spiritualis est. Ad Galat. 3. Lex pædagogus noster fuit in Christo. 1. Thes. 5. Prophetias nolite spernere. Et 1. Timoth. 1. Scimus quia bona est lex, si quis ea legitimè vtatur. Et ad Hebr. cap. 1. Multifariam multisq; modis olim loquēs Deus in prophetis: nouissimè diebus istis loquutus est nobis in filio. Act. ca. 1. Oportet impleri scripturam quam prę dixit Spiritussanctus per os Dauid. Eiusdē cap. 2. dicitur de eo: Quum esset propheta, &c. prouidens loquutus est de Resurrectione Christi. Et eiusdem cap. 3. Deus Abrahā, Deus Isaac, Deus Iacob, Deus patrum nostrorum glorificauit filium suum Iesum. Ergo Iesus fuit filius Dei veteris legis: ergo lex vetus non fuit à principe tenebrarū. Itē. Actuū capit. 3. Vos estis filij prophetarum & testamenti quod disposuit Deus ad patres nostros: ergo testamentū veteris legis erat à Deo ordinatum. Item eiusdem ca. 10. Verbum misit Deus filijs Israel annuntians pacem per Iesum Christum: hic est omnium Dominus. Et paulò post subditur: Huic omnes prophetæ testimoniū perhibent. Et 2. Petr. 1. Habetis firmiorem propheticū sermonem, cui benefacitis attendentes quasi lucernæ ardenti in caliginoso loco. Ergo quū propheticus sermo lucerna sit, non est à principe tenebrarum. Item in eodem: Non voluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritusancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines.

De errore illo qui dānat patres Veteris Testamenti. Cap. XI.

Error ille qui ponit quòd patres Veteris Testamenti mali fueruut & sunt damnati, sequitur. Cui errori occasionem dedit quòd leguntur aliquando peccasse. Sed si ideò dānati creduntur, eadem ratione credendum erit quòd Petrus & Paulus dānati sint, qui quandoq; peccauerūt. Item occasionē dedit huic errori, quòd leguntur in infernū descendisse. Gen. 37. Descēdam ad filiū meum lugens in infernum. ait Iacob. Et Esa. 38. dixit Ezechias: In dimidio dierū meorum vadā ad portas inferi. Ad quod dicendū, quòd ob peccatum primorum parentum ianua regni clausa fuit toti generi humano. Quod figuratum est in hoc, ꝙ flāmeus gladius positus est ante paradisum. Gene. 3. quasi prohibens ingressum. Descendebant ergo antiqui patres in oram inferni, vbi manebāt felici spe consolati, sed non descendebant in inferni profundum, vbi nulla est redemptio. Nec habebant pœnā materialem, sed solum carebant visione Dei. Ad quē locum Christus descendit, & inde suos liberauit.

rauit, vt legit Act. 2. Quē Deꝰ suscitauit solutis doloribus inferni: iuxta qđ erat impossibile teneri illum ab eo. Et in eodē: Qm̄ non derelinques aīam meā in inferno, &c. ¶ Pōt autē probari testimonijs Noui Testamenti antiquos patres bonos fuisse & saluatos. Matt. 8. Multi ab oriēte & occidente venient, & recūbēt cū Abrahā, Isaac, & Iacob in regno cęlorū. Ergo Abrahā, Isaac, & Iacob ingressi erant vel ingressuri regnū cælorū. Itē dn̄o trāsfigurato apparuerūt Moyses & Helias loquētes cū eo. Mat. 17. si dānati fuissent, cōstat ꝙ in trāsfiguratione dn̄i non apparuissent, ad quā tres tantū apostolos sibi familiarissimos admisit. Itē eiusdem 23. Ecce ego mitto ad vos prophetas. Et eiusdē 22. dicitur de Christo, qūo Dauid in spiritu vocat eū dn̄m, dicens: Dixit dn̄s &c. Et Luc. 16. Lazarus mortuus, ab angelis deportatus est in sinum Abrahæ: ergo Abrahā nō erat dānatus. Et paulò pòst: Vidit à longe Abrahā & Lazarū in sinu eiꝰ. Itē cōmendantur patres veteris testamēti ad Heb. 11. & de Moyse dicitur specialr̄ Heb. 3. Moyses quidē fidelis erat in totā domo eius. Moysen fuisse nūtiū Dei, & legē datā esse Deo inspirāte, ostēderūt miracula facta ꝑ Moysen. ¶ Et notandū ꝙ lex illa valde sapienter tradita fuit. Primò ostenduntur oīa creata à Deo esse. Secūdò ostēditur iustitia Dei in pęna pro peccato primorū parentū inflicta, & in diluuio, & in subuersione Sodomorū, & flagellatione Aegyptiorū. Tertiò interserit obediētia patrū, & beneficia Dei eis exhibita. Per primū apparet creaturas nihil numinis habere: & sic nullus locus idololatriæ relinquitur. Per 2m terretur populus à legis transgressione. Per tertium allicitur ad eius impletionem. Consequenter verò datur lex in terrore. Sine timore enim magno non poterat populus separari ab erroribus inueteratis. ¶ Inter hæc verò quæ in lege præcepta sunt, quædā manifestè pertinent ad honorē Dei & vtilitatem proximi: quædā verò signa sunt futurorū: quędā vero quæ videntur esse sine ratione. Præcepta sunt propter idololatriā, cui abolēdæ magna pars legis intendit. Multa enim præcepit Deus sibi offerri, ne idolis offerrentur. De Abraham dicitur Io. 8. Abraham pater vester exultauit vt videret diem meū: vidit & gauisus est. Iac. vlt. cōmendantur prophetæ. Exemplum, inquit, accipite laboris & patientiæ, prophetas q locuti sunt in nomine Domini. Et Iacobi 2. commendatur multum Abraham: Credidit Abrahā Deo, & reputatum est ei ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Et in eodem: Abraham pater vester nonne ex operibus iustificatus est? Commēdatur etiā Galat. 3. Et 1. Petri 3. commendatur

ur Sara:Sic,inquit,sanctę mu
s sperātes in Deo, non in or
a vestiū ornabant se subiectę
ijs viris sicut Sara obediebat
ahę.Et Loth cōmendatur 2.
2. Et iustū Loth oppressum
fandorū iniuria eripuit, &c.
itans apud eos qui de diem
nam iustam iniquis operib⁹
iabāt.Patet ergo, quòd boni
unt antiqui patres & saluati.

uarto errore qui ponit animas on de nouo creari: qui diuersi-catur in quatuor oppositos er-rores. Cap. XII.

.quitur de quarto errore,qui
onit animas de nouo non
ri quę corporibus infundun-
Qui error diuersificatur in
tuor oppositos errores. Pri-
s ponit in corporibus non es
nimas, nisi angelos aposta-
seu dæmones,qui in eis inclu
tur, vt agant pœnitētiam, &
essiuè possunt esse in diuersis
poribus: vt si pœnitentiā non
nt in vno corpore, agant il-
in alio.Secundus ponit duas
mas esse in corporibus. De
errore loquitur Aug. in lib.
uabus animabus.Tertius po
nimas creatas simul fuisse.
artus ponit animas sicut cor
ā seminari. Licet autem hi
tuor errores diuersi sint: ta-
n in hoc conueniunt,quòd ve
:i fidei catholicæ contradi-
t,quę asserit animas creari,&
ndo corporibus infundi, &
ndendo creari. Quam veri-
tatem confirmat illud Psal.Qui
finxit sigillatim corda eorum.
glo.id est, creauit animas singu-
las per se ex nihilo.Aug.in eccle-
siasticis dogmatibus: Credēdum
est, & firmiter tenendum,q aīæ
nō sunt ab initio creatę,vt Orige
nes fingit:nec cum corporibus se
minātur,vt Luciferiani.& Cyril-
lus, & quidā Latinorū affirmāt,
sed dicimus aīam infundi & crea
ri simul in corpore compacto &
formato,vt viuat in vtero homo.

De errore primo q ponit animas esse angelos apostatas. Cap. XIII.

ILli qui sunt primi erroris, ali-
qua verba Sacræ scripturæ ad
ducunt ad confirmationē ipsius
impertinentia, tamen ad propo-
situm,si verè intelligantur.Legi-
tur Matt.10.Ite ad oues,quæ pe-
rierunt domus Israel. Oues illas
intelligunt angelos apostatas ad
quos solos saluandos,missus est
filius Dei,vt aiunt,secundū illud
Mat.15.Non sum missus,nisi ad
oues, q perierunt domus Israel.
Sed si inspiciātur quæ precedunt,
apparet ridiculosam esse hanc
expositionē. Christus enim mis-
surus Apostolos ante passionē
suam, prohibuit eis ne irent ad
gētes vel Samaritanos, ne Iudæi
haberent occasionem repellendi
eum:ideo dixit eis:In viam gen-
tium ne abieritis, & in ciuitates
Samaritanorum ne intraueritis:
sed potius ite ad oues, &c.Vnde
patet oues istas de quibus loqui-
tur esse Iudæos. Si enim intelli-

gerentur ſm expoſitionem eorum, oues quę perierunt.i.dęmones, vel ſpiritus qui de cælo ceciderunt, eſſent in gentibus, & Samaritanis, ſicut & in Iudæis: vnde non fuiſſent ꝓhibendi Apoſtoli à prędicatione eorum. Item legitur Lucæ 16. de villico iniquitatis, q amotus eſt à villicatione ſua: qđ ipſi exponunt de diabolo, quem dicunt fuiſſe præpoſitū alijs angelis, & prudenter gratiā illorum acquiſiuiſſe de ſeruitio Deo debito relaxando eis: ſed ꝓpter peccatum ſuum fuiſſe amotū, & Michaelē pro eo fuiſſe ſubſtitutū, & eum cum complicibus ſuis de cælo fuiſſe eiectum, & corpora fabricaſſe, quæ, ſm eos, inhabitāt ſpiritus qui de cælo ceciderunt. Sed quod ſequitur in fine illius parabolæ, non concordat expoſitioni eorū: ſcilicet ꝙ Dominicus laudauit villicum iniquitatis: abſit enim ꝙ Deus Diabolū laudauerit. Itē legitur Ioan.4. Nemo aſcendit in cælū, niſi qui deſcēdit de cælo. Ex quo ipſi inferunt ſolos ſpiritus, qui de cælo deſcenderunt, ſaluādos. Sed patet quòd nulla eſt expoſitio eorum, per id quod ſequitur verbū prædictū. Filius hominis, qui eſt in cælo. Conſtat enim quòd Chriſtus ſe vocat filiū hominis. Matt.8. Filius hominis nō habet vbi caput ſuum reclinet. Et 24. eiuſdem: Eſtote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis venturus eſt. Vnde impertinens eſt illud verbū ad angelos Apoſtatas: ſed tpe quo Chriſtus dicebat verbū illud, quū nondum eſſet ianua regni aperta per paſſionē ipſius, nullus adhuc purus homo aſcenderat in cęlum, vel aſcēdere poterat, niſi ſolus filius hominis, qui de cælo deſcenderat, in carne aſſumpta viſibilis hoībus apparendo, qui erat in cælo patri æqualis inquantū Deus, aſcendere poterat, in cælū in humanitate: & iam aſcēderat, id eſt, à Deo alius erat ſm diuinitatē, vt pater. Solus ēt Chriſtus erat aſcēſurus in cælū, ſcilicet caput cum membris. Rationes quibus innititur error ipſe, nō ponimus: quia vel non ſunt, vel nullius probabilitatis ſunt. ¶ Error verò iſte tria ponit, quorum falſitas de facili poteſt oſtendi. Ponit enim dæmones eſſe ſaluādos, ponit animas non eſſe, & ponit dæmones eſſe incarceratos in corporibus humanis. Primū verò multis authoritatibus poteſt deſtrui. legitur Mat.3. Paleas comburet igni inextinguibili: ergo pœna malorum erit æterna: ſed dæmones maximè ſunt puniēdi: ergo pœna eorū erit æterna. Ad idē poſſunt adduci teſtimonia ſacrę ſcripturæ, quæ ſequuntur. Matt.25. Diſcedite à me maledicti in ignē æternū, qui paratus eſt diabolo, & angelis eiꝰ. Et in eodē: Hi ibūt in ſupplicium æternū: iuſti autē in vitam æternā. Et 2. Theſſ.1. dicitur de nō obedientibus Euan-

gelio Christi. Qui pœnas dabũt in interitu æternas. Et in canonica Iudæ. Quibus ꝓcella tenebrarũ cõseruata est in æternũ. Et in eadẽ. Angelos q nõ seruauerunt suũ principatũ, sed dereliquerũt suũ domiciliũ, in iudiciũ magni Dei, vinculis æternis sub caligine reseruauit. Ergo vincula dæmonũ æterna sunt, & ipsi reseruantur in iudicio magni Dei puniendi. Vincula æterna ista sunt, obstinatio eorũ, & sñiæ diuinæ inflexibilitas. Item 2. Pet. 2. Si Deus angelis peccãtibus non pepercit, sed rudẽtibus inferni detractos in tartarum tradidit in iudiciũ cruciandos reseruari. secũdũ gl. rudenres sunt funes qbus nautę vela suspendunt. hic verò dicũtur rudentes immundorũ spirituũ conamina, q mox vt flante suꝑbia impulsi, se aduersus creatorem erexerunt, ipsis elationis conatibus in abyssi profundum sunt rapti. ¶ Ad ostẽdendũ verò falsitatẽ illius erroris, q ponit animas nõ esse, sufficiunt verba Euãgelij, & aliarũ scripturarũ Noui Testamẽti, quæ in tot locis cõtrariũ exprimunt, quorũ aliqua ponemus. Legitur Mat. 6. Nonne anima vestra plus est q̃ esca, & corpus plus q̃ vestimentũ? Et eiusdẽ 10. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autẽ nõ possunt occidere, &c. Et eiusdẽ 11. Inuenietis requiẽ animabus vestris: Item 16. Quid prodest homini si vniuersum mundum lucretur: aĩæ verò suæ detrimẽtum patiatur? Itẽ 22. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota aĩa tua. Et 26. Tristis est aĩa mea vsque ad mortẽ. Itẽ Ioan. 10. Potestatẽ habeo ponẽdi animã meã, & potestatem habeo iterum sumendi eã. Et Iac. 5. Qui conuerti fecerit peccatorẽ ab errore viæ suæ, saluabit animã eius à morte. Et 1. Pet. 1. Animas vestras castificantes in obediẽtia charitatis. Eiusdẽ 4. Fideli creatori cõmendent animas suas. Et Apocal. 6. Vidi subtus altare animas interfectorum ꝓꝑ verbum Dei. Error verò tertius valde odibilis est Deo, & hominibus, quantum ad hoc ꝙ ponit dæmones esse in hominibus: Deo ideò, qa cõtumeliã magnam ei facit, cùm vituperat hominẽ nobilissimã eius creaturã, quam creauit ad imaginẽ & similitudinẽ suã. Gen. 1. Et eiusdẽ 9. Ecc. 17. Et 1. Corin. 11. dicitur: Vir imago, & gloria Domini est. Homini: quia magnã contumeliã facit ei, quum dicit eum dæmonium habere. Hoc reputauit sibi Christus cõtumeliosum, Io. 8. quũ diceretur ei à Iudęis: Samaritanus es tu, & dæmoniũ habes. Vnde subdit: Ego dæmonium nõ habeo: sed honorifico Patrem meum, & vos inhonorastis me. Imò quod plus est, qui sunt huiusmodi erroris, homines reputant dæmones incarceratos, quũ ipsi diaboli potiꝰ reputandi

tandi ſint imitando eos in obſtinatione.Ioan.6. Ego duodecim vos elegi : & vnus ex vobis diabolus eſt.Secundum errorē iſtū, vt videtur, Dominus potius debuit dicere:& oēs dęmones eſtis, q̃ vnus ex vobis diabolus eſt. Quod autem falſum ſit qđ ipſi ponunt, patet ex hoc qđ legitur Rom.9.de Eſau,& Iacob,quum nondū nati eſſent,aut aliq̄d egiſſent boni, aut mali : oſtendit ibi Apoſtolus, vt patet ex his quæ præcedunt & ſequuntur,ꝙ Eſau & Iacob,ante natiuitatem ſuam nihil boni, vel mali egerint, ꝑꝑ qđ vnus eorum à Deo diligeretur, & alter odiretur.Non erant ergo angeli apoſtatæ in eis qui incluſi eſſent ad pœnitentiam agendam ibi de peccatis quæ feciſſent anteq̃ includerentur.Item ſi angelus malus eſt in malo homine: ergo bonus angelus eſt in bono:ergo in Chriſto fuit angelus bonus : ergo non eſt verum, quod legitur ad Hebr.2. de filio Dei,ꝙ nuſquam angelos apprehendit,ſed ſemē Abrahæ apprehendit:non aſſumpſit ergo angelicam naturam. Si verò dicatur, ꝙ in Chriſto non fuit niſi ſpiritus diuinus,hoc non poteſt dici, cum ſcriptum ſit Ioan.12. Nunc anima mea turbata eſt. Et Matth.26.Triſtis es anima mea vſq; ad mortem. Turbatio enim vel triſtitia, non cadit in Deum.Itē verbum illud Geneſ. 1. Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram: & præſit piſcibus, &c.non videtur eſſe verbum volentis punire vel incarcerare eum qui crimen cōmiſiſſet,ſed potius volētis facere qđ nondum erat,& volētis eum honorare, cùm iam factus eſſet.Itē ſi ſpiritus hominis fuiſſet anteq̃ infunderetur corpori,& creatorē ſuum offendiſſet, hoc feciſſet ſciens & volens. Peccatum enim non poſſet eſſe ſine voluntate. Omnis mens apud ſe conſcriptū legit, vt ait Auguſtin. Et ſi hoc fuiſſet, nullus alius melius ſciret q̃ ipſe ſpiritus.1. Corint.2. Quis ſcit hominum quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt? Et in lib.de anima & ſpiritu : Nihil tam nouit mens, vel anima, quantum id qđ ſibi præſto eſt:nec mēti vel animæ quicquam magis præſto eſt, q̃ ipſa ſibi:ergo nihil tam nouit q̃ ſe. Si verò dicatur ꝙ ſpiritus obliuiſcitur,cùm corpori infunditur,quę prius ſciebat,ridiculum eſt quòd Deus ſpiritum includat corpori ad agendam pœnitentiam ibi, cùm ſciat ipſum obliuiſci, quàm citò erit ibi, malum quòd fecit. ¶ Quomodo enim poteſt agere pœnitentiam de malo, quod ignorat? Initium ſalutis cognitio eſt peccati, vt ait Sene. Ergo qui peccatum ignorat, viam ſalutis etiam inchoare non poteſt. Item dixit Plato animas introeūtes in hanc vitam potari ab eo ſpiritu qui eſt ſuper introitū poculo

culo obliuionis, anteq̄ intrēt corpora, nullā huius rei ostētationē faciens: vt ait beatus Irenæus in lib.contra hæreses. Et quærit a Platone, vnde hoc sciret. Si enim anima eius potata erat poculo obliuionis, non reminiscebatur, nec spiritus, nec poculi, nec quòd aliquid sciuisset, nec oblitus fuisset: & si ista reminiscebatur, eadem ratione & alia. Item Irænæus: Si hoc quod in breuissimo tempore uisum est, uel in fantasmate conceptum est, & ab anima sola per somniū postea q̄ cō mista sit corpori, & inde uniuersa mēbra dispersa commemoraret: multo magis ipsorum reminisceretur in quibus tēporib⁹ tātis, & uniuerso p̄teritæ uitæ seculo immorata est. Item dixerunt quidā ipsum corpus esse obliuionis causā. Sed quærit Irenæus: Si hoc est, quomodo anima quod per semetipsam videt, reminiscitur, & renuntiat ꝓximo? Itē nec ea quæ olim agnita sunt, aut per oculos, aut per auditum meminisset anima in corpore existens, si esset corpus obliuionis causa. Anima enim in obliuione existens, nihil aliud cognoscere posset, nisi quod in præsenti uideret. ¶Item quomodo diuina disceret & meminisset ipsorum existens in corpore? ¶ Item quum non sit corpus fortius quàm anima, non amitteret anima scientiam suam propter corpus. Præterea non est uerisimile, quum corpus organū sit animæ, quòd scientiam suam ei auferat. Non solet enim instrumentum scientiā suā aufere artifici. Iā enim potius esset impedimentum q̄ instrumēt[illegible]. Præterea raptus est Paulus usq; ad tertium cęlū. 2. Cor. 12. & tamen rediens ad se, memor fuit uisionis suæ: quod non fuisset, si corpora necessariò obliuionē inducerēt. Itē si corpus obliuionē inducit, potius inducere debet obliuionē eorū, quæ cognoscūtur uiribus illis secundum quas anima unitur corpori, q̄ eorum quæ intellectu agnoscūtur, ſm quæ non unitur anima corpori. Prętcrea aut spiritus aposta ta potestatē habet uiuificādi corpus, aut non. Et uidetur quòd non, ſm ea quæ ponit error iste: ponit enim quòd quum diabolus duo homini corpora fabricasset, non potuit per xxx. annos uitalem spiritum illis corporibus infundere: sed accedens ad misericordiam Altisimi duos angelos ab ipso quæsiuit. Præterea si spiritus malus potest corpus uiuificare, aut potestas illa est uoluntaria, aut naturalis. Non uidetur esse uoluntaria, ut scilicet uolūtate sua corpora uiuificet: hoc.n.solius Dei est. Ioann. 5. Sicut pater suscitat mortuos, & uiuificat: sic & filius quos uult, uiuificat. Si uero naturalis, nō uidetur hic aliter facere q̄ forma & ꝑfectio ipsius corporis. Et hoc etiā dicit Philosophus, quod anima

est actus primus siue perfectio prima physici seu naturalis corporis organici, in potētia vitam habētis. Si uero est spiritus qui est in corpore, corporis est perfectio: incōueniēs est dicere, ꝙ spiritus ille tempore sit prior, q̄ ipsum corpus: perfectio enim rei non potest esse prior tēpore, q̄ eius inchoatio: nec forma prior est tēpore, q̄ eius materia, quum forma sit actus, materia sit potētia; actus.n. non potest præcedere potentiā suā. Imago quę ceræ imprimitur, nō potest prior esse tēpore, quàm possibilitas ipsius ceræ ad receptionem ipsius imaginis. Præterea ubi scriptura sacra dicit diabolum intrasse in hominem, cōstat ꝙ ipse erat prius homo uiuens, sentiens, intelligēs: ut patet in Iuda. Io. 13. Vbi legitur ꝙ post buccellam introiuit in eum sathanas. Et Mat. 12. Intrantes habitāt ibi, & fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. loquitur de dęmonibus. Vnde constat ꝙ ante ingressum erat homo. Itē quū expellebātur dæmonia ab hominibus: constat: quòd remanebāt homines viuentes, sentientes, intelligētes. Lucæ 11. Erat Iesus eijciens dæmonium, & illud erat mutum, & quū eiecisset dæmoniū, locutus est mutus. Ergo aliquid erat in eo præter dæmoniū, quo viuebat, sentiebat, discernebat. Hoc aūt animā uocamus, quod scilicet est in homine principiū uiuendi, sentiendi, & discernendi. Item ubi Euangelium loquitur de dæmonibus qui erāt in hominibus; nō dicit eos in hominbius puniri, sed potius eos homines punire: nec eos vexari, sed potius vexare. Matthæi 15. Filia mea male a dæmonio vexatur. Et Luc. 6. Qui uexabantur à spiritibus immūdis, curabātur. Dæmones uero expulsionē ab hominibus, cruciatum reputabant, & nō inhabitationē hominū. Vnde et dicunt Christo expellēti eos, Matth. 8. Fili Dei cur venisti ante tēpus torquere nos? Vnde ergo habent, quòd angeli apostatæ inclusi sint in corporibus humanis vt agāt ibi pęnitētiā? Itē error iste destruit resurrectionem corporum. Si enim corpora solummodo carceres sunt spirituum saluādorum: non est uerisimile, ꝙ spiritus illi corpora sua debeant resumere, cùm beati efficientur, incarceratio .n. & glorificatio non videtur simul debere esse. Item natura non appetit, quod sibi contrarium est: ergo si corpus à prima institutione pœna est spiritus inhabitantis, non habebit spiritus ille naturalem appetitū ad corpus: ergo separatio eorum non faciet naturaliter dolorē in morte. Item omne quod contra naturam per violentiam detinetur, naturaliter appetit liberari: ergo si spiritus illi uiolēter detinentur in corporibus, naturaliter appetent liberari: ergo homines in qui-

in quibus sunt, naturaliter appetunt mori: ergo appetitus mortis naturalis est hominis: qđ cõstat esse falsum. Itẽ natura nõ agit cõtra se: ergo si corpus à prima cõditione sui, pœna est spiritus in habitãtis: spiritus nõ erit eius naturalis ꝑfectio. Itẽ cõstat, ꝙ Deus nõ dedit spiritibus potentias, quę essent otiosæ, si ipsi debito modo se haberẽt: sed potentiæ viuificãdi & sentiendi otiosæ essent in eis, si ipsi debito modo se haberẽt, quia nõ includerẽtur corporibus: extra corpus verò otiosæ sunt: ergo illæ potentiæ nõ sunt datæ spiritibus, qui peccauerũt à creatione. Si verò post datæ sunt, quũ hæ virtutes specie differant ab intellectu, qui est in spiritibus, qui sunt substantiæ separatæ: spiritus quorum sunt hæ virtutes, specie differũt ab aliis spiritibus. Item aut boni angeli habent illas potentias, aut non habent. Si habent eas, otiosæ habẽt, quum secundũ eas non vniantur corporibus, sine quibus exercere non possunt operationes taliũ potentiarũ. Si verò non habẽt eas: ergo specie differunt ab illis spiritibus qui vniuntur corporibus, quum non habeant potentias illas, quas ipsi habent, quæ sunt specie differẽtes à potẽtiis eorũ: & quum angeli boni sint substãtiæ perfectę, non natæ fieri partes essentiales alicuius totius: spiritus verò, qui vniuntur corporibus, nati sunt esse partes essentiales ipsius hominis. Si verò dicatur oẽs angelos cecidisse de cęlo & malos esse in corporibus inclusos, vt q̃dã hæretici dixerunt, hoc nõ est verisimile. Quum.n. Deus spiritus sit, oportet aliquos ministros eius esse spirituales. Greg. Dubitare non debes inuisibilem Deum in uisibilia obsequia habere: debent quippe ea quæ ministrant, ad similitudinem eius tendere, cui ministrant. Scriptura etiam Euangelij manifestè obuiat huic errori, quæ distinguit inter angelos Domini, & angelos diaboli. De Angelo Domini habes Matt. 1. Angelus Domini apparuit Ioseph. Simile habes Matth. 2. Et eiusdem 4. habes, ꝙ accesserunt Ageli, & ministrabant ei. Et 18. Angeli eorum semper vident faciem patris mei, qui in cęlis est, quod de malis angelis intelligi non potest. Et eiusdem 22. Sunt sicut angeli Dei in cęlo. Et 28. eiusdẽ: Angelus Domini descendit de cælo. & Luc. 1. Dicit Gabriel: Ego sum Gabriel, qui astõ ante Deum. Constat ergo ꝙ sunt aliqui angeli Dei, & patet ꝙ sunt diuersi ab angelis diaboli, de quibus Matth. 25. Qui paratus est diabolo & angelis eius. Nemo enim potest duobus dominis seruire. Matth. 6. Maximè Deo & diabolo, qui contrarij sunt. Præterea legitur Apocal. 12. ꝙ draco traxit tertiam partem stellarum. stellæ vocantur angeli, quorum tertiam partẽ traxit diabo-

lus:quia aliqui peccato eius consenserunt,& nō oēs. Item aut spiritus, qui sunt in corporibus humanis,vnū faciūt cū corporibus, aut nō. Si nō,ergo non faciūt aliquid vnū. Vnum enim & aliqd sunt cōuertibilia : ergo homo nō est aliqua species creaturæ.Si vero vnū faciunt: ergo aliquo genere Vnionis:ergo vel vnū cōtinuatione,sicut partes carnis vnū faciunt:aut contiguatione,sicut os & caro,vnū faciunt: aut vnū per cōmistionē, sicut ex diuersis elemētis fit vnū elementatū:aut vnū p impresśionē, sicut figura & cera vnū faciūt:aut vnū secundū exigentiā naturalē, sicuti materia & forma vnū faciunt cōpositū.Exigit enim materia formā vt suā pfectionē,& forma materiā,vt suū pfectibile: aut vnū quātū ad operationem, sicuti artifex & instrumentum vnā habēt operationē. Primo modo non:vnū enim continuatione non sunt, nisi ea quæ habent dimensionē longitudinis, & latitudinis,& spissitudinis. Vnde cùm spiritus simplex sit,ex eo & corpore non fiet vnū p continuationē. Eodē modo neq; vnū p contiguationem. Contiguatio enim similiter non est nisi eorū quæ habent dimensionē.Itē neq; per cōmistionē: quia quæ vniuntur sic desinūt esse actu,licet maneant virtute:vt elementa in elemento.Spiritus vero & corpus in homine manent actu.Itē nec per impresśionē:quia forma impressa non subsistit sine eo cui imprimitur: anima verò destructo corpore subsistit. Itē si secūdum exigentiā naturalē, vt spiritus sit vt forma, corpus verò vt materia, forma & materia immediata q̄ vocatur necesśitas simul sunt tēpore,& neutrū tēpore pcesśit reliquum. Vnde secundum hoc spiritus tēpore nō præcesserunt corpora in quibus sunt inclusi:materia uerò q̄ nō est immediata,præcedere pōt formā.Cùm enim nō sit pfectè aptata,aptari oportet eā antequàm adueniat forma eius pfectiua: sed forma quæ est pfectiua quàm cito est,pfecta est.Et cùm sit melior & nobilior q̄ materia, non decet eā esse otiosam propter defectum materiæ: vt scilicet primo existens materiā vel instrumētum expectet otiosa. Si enim sapientia humana nō vult artificē otiosum esse pp defectū materiæ vel instrumenti,quanto magis sapientia diuina hoc nō permittet? Si quis tamē obiiciat,ànimas erutas à corpore otiosas esse quantum ad viuificationē & sensum pp instrumenti defectum: Dicēdum est q culpa earum occasio fuit huius defectus,sed non fuit hoc secundum primā ordinationem creatoris:imò si nūquam peccassent,nunquā defectum organi paterentur. Item neq; vnū quantum ad operationē. Ex his enim q̄ sic vniuntur nunquā fit vnum aliqd secundum substantiā, vt ex nauta & naui nō fit aliquod

ertium, ex anima verò & e fit vnum ſm ſubſtãtiã.ſ. ¶Item bonitas Dei cũcta ꝓ creaturæ vtilitatem, non , cum bonorum noſtrorũ eat:ſed ea quæ purè corpo int, non videtur feciſſe ꝑꝑ vtilitatem, cùm nulli⁹ bo otiua ſint: ergo fecit ea ꝑꝑ æ ſpiritualis vtilitatẽ. Sed detur ꝙ ꝑꝑ vtilitatem il- aturæ ſpiritualis quæ pu- piritualis. Illa.n.non vide- re creatura corporali: er- vtilitatem creaturæ, quæ tim corporalis, & partim lis.Si ergo corporalia crea ſm primã ordinationem is : ergo creatura partim lis & partim corporalis primã ordinationem crea omo ergo factus fuiſſet,li us Angel⁹ corruiſſet.Item nnia ſunt à Deo vt primo io : ita oĩa ſunt ad Deum d finem ſupremum.Quę propinquiora ſunt Deo ſi ine, immediate ad eum ur:vt creaturę ſpirituales. item magis diſtãt ab eo ſi ine,mediatè ad Deum or , vt corporales creaturæ. æ vero purè corporales entur poſſe ordinari ad ꝑ purè ſpirituales cum q ent diſcõuenientiã. ¶Eſt eatura partim ſpiritualis, n corporalis, Homo.ſ. ꝑ creaturæ corporales ad ordinantur.Et hoc tripli-

citer. Vno modo,ꝗa in homine eſt inuenire quaſi naturã omnis creaturæ: quia corporeum,vege- tabile,ſenſibile,rationabile, vnde in eius beatificatione quaſi natu ra omnis creaturæ beatificatur. Secundo,ꝗa hõ poſitus eſt quaſi medius inter creatorẽ, & creatu- ras corporales , ſm dignitatem Deo inferior, creaturis illis ſupe- rior, & vt Deo miniſtret, & ſibi ab illis miniſtretur. Tertio, quia cùm homo ratiõe corporis, quo ſimilitudinem habet cum omni- bus corporalibus creaturis,capax ſit bonitatis eorum,manifeſtè ap paret ꝙ ratione animæ,qua Deo ſimilis eſt, capax eſſe põt beatitu dinis diuinæ. Vnde in lib.de Ani ma & ſpiritu : Fecit Deus homi- nem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, dãs ei ſenſum & intellectum, vt ꝑ ſenſum lutum ſibi ſociatum vi uificaret, & per intellectum rege ret, vt ꝑ intellectum intus ingre- deretur & cõtemplaretur Dei ſa pientiã, & ꝑ ſenſum foris egrede retur & contemplaretur opera ſa pientiæ, intellectu intus illuſtra- uit, ſenſu foris decorauit, vt in vtroq; refectionem inueniret.In tus ad felicitatem,foris ad iucun ditatem.Itẽ in eodem:Si tã diſpa rẽ naturã carnis & animæ ad vnã fœderationẽ atq; amicitiã Deus coniungere potuit, nequaquam erit impoſsibile ei rationabilem ſpiritum,qui vſq; ad conſortium terreni corporis humiliatus eſt

eum eodẽ corpore glorificato, vt sit ei gloriæ qđ fuit ei sarcinæ, ad consortiũ beatorũ spirituũ, q̃ in sua puritate perstiterũt, exaltate.

¶Itẽ in eodẽ: Plenũ fuit miraculo, ꝙ tã diuersa & tã diuersa abinuicẽ, adinuicẽ potuerunt coniungi: nec minus mirabile fuit, ꝙ limo nostro Deus seipsum coniũxit, vt sibi inuicẽ vnirẽtur Deus & limus, tanta sublimitas, & tanta vilitas: nihil enim Deo sublimius, & nihil limo vilius. Mirabilis fuit coniunctio prima, mirabilis & secũda, nec minus mirabilis erit & tertia, cũ homo, & Angelus, & Deus vnus erit spiritus.

De errore qui ponit duas animas esse in corporibus. Cap. XIIII.

ERror ille qui ponit duas animas esse in corporibus humanis, sequitur: quarũ vnã dicit partẽ Dei esse, alterã de gente tenebrarũ, quã Deus nõ cõdidit, quę mala est, & propria carnis, & omnia bona hominis tribuit illi bonæ animæ, omnia verò mala illi malæ animæ. Bonã animã dicunt esse arborem bonã, quæ nõ potest facere fructũ malũ: animã verò malã, malam arborẽ, quæ nõ potest facere fructũ bonũ. Bonas verò missas esse ad reprimẽdã malitiam genus tenebrarum. Hunc errorẽ destruit Aug. in lib. de duabus animabus: & in lib. cõtra Fortunatũ quẽdã Manichęorũ presbyterũ. Et hæc sunt verba Aug. in lib. de Duabus animab. Quæro ergo ab eis, vtrum peccasse videretur, de cuius manu dormiẽtis, scripsisset alius aliquid flagitiosum? quod q̃s dubitet eos esse negaturos? Quæro etiã si aliq̃s valentior alterius vigilãtis, & scientis, sed omnino nolẽtis manu aliquid mali fecisset, vtrùm vigilãs, & sciẽs, sed nolens vllo peccati nomine teneretur: Respondebũt, nihil istũ omnino peccasse. Quid si dormiẽs ille iã sciret q̃d alius de manu facturus esset, & de industria plus, ne expergisceretur à somno, sedaret: nunq̃d ei quicquã somnus ad innocentiã suffragaretur? Respõdebunt ꝙ nõ. Quid si alius vigilãs & sciens, volens superatus est, vt aliquẽ prætenta defensione deciperet: q̃d ei vt peccato careat profuit impotentia, quanuis resistere non valeret? Quibus cõcessis, colligo nusquã nisi in voluntate esse peccatũ. Et subdit, Peccatũ sine volũtate esse nõ posse. omnis mẽs apud se cõscriptũ legit. Volũtas verò, vt ipse dicit ibidẽ, est animi motus, cogẽte nullo ad aliq̃d vel nõ admittendũ, vel adipiscẽdũ. Peccatũ verò est, voluntas retinẽdi vel cõsequẽdi qđ iustitia vetat. Et subdit, has duas diffinitiones voluntatis & peccati recipiẽs, Manichæorũ hæresim cõdẽnat. Nã illud malũ genus animarũ si antequã bonũ misceretur, nõ habebat aliquã volũtatẽ, sine peccato erat atq; innocẽs. Quòd si volũtas inerat, ergo volebat aliquid adipisci, vel nõ admittere.

Illud

aũt aut bonũ erat, aut bo-
putabatur: ſed nihil tale in
enere erat: ergo illud bonũ
ɩtrà erat, appetebat: ergo bo
lũtatẽ habebat. ¶ Præterea
onẽ boni habebat: ergo nõ
ummè malũ. Et paulòpòſt:
llud genus uideamus, qđ
ì laudant, ut ipſam Dei ſub
am dicant eſſe. Et cum ma
ũ ſit nõ peccare animas in
non ſunt tales, quales eſſe
oſſunt: unde iam cõſtat ani
lias nõ peccare: relinquitur
tribuãtur peccata niſi bono
i animarum, & ſubſtantiæ
ræterea nunquam negaue
lari ueniã peccatorũ cũ fue
ſquã ad Deũ cõuerſus. Ne
tiam malũ genus anima-
iũ poſſe fieri, & regnũ Dei
ere. Reſtat igitur ut nõ ſo-
s quas de ſubſtãtia Dei per
ſed ipſas ſolas peccare fateã
d dicũt ꝙ mali cõmiſtione
ur: ſed ſi ita cogũtur vt reſi
õ poſſint, non peccant. Si
t, & propria uolũtate con-
nt, cur hoc malum in ſum
no cogimur per eorũ do-
inuenire? Summũ bonũ
nimã, quã dicũt eſſe de di
ubſtãtia. Cõtra Fortunatũ
ruit hũc errorẽ Auguſ. In
, inquit, ſummũ errorẽ pu
i ex aliqua parte eſſe uio-
n, aut coinquinabilem, aut
tibilem credere: & hoc ve-
ereſim affirmare ſcio, ſed
uerbis. Dicitis enim Deũ
omnipotentẽ, cùm videret quan
ta labes & uaſtitas immineret re
gnis ſuis, niſi aliquid aduerſæ gẽ
ti opponeret, & ei reſiſteret, miſiſ
ſe hanc virtutẽ, de cuius commi-
ſtione cũ malo, & gẽte tenebra-
rũ, mũdus ſit fabricat⁹. Hinc eſſe
ꝙ hic animæ bonæ laborãt, er-
rãt, corrũpuntur, ut neceſſarium
haberẽt liberatorẽ, ꝗ eas ab erro
re purgaret, & à cõmiſtione ſol-
ueret, & à ſeruitute liberaret. Sed
nephas puto credere, Deũ omni-
potentẽ aliquã aduerſam gẽtẽ ti
muiſſe, aut neceſſitatẽ eſſe paſsũ
vt nos in ærũnas præcipitaret. Itẽ
in eodem: Si.n. põt aliquid noce
re Deo, nõ eſt inuiolabilis. Si nõ
poteſt aliquid ei nocere: quid ei
erat factura gens tenebrarũ, con
tra quam dicitis bellũ geſtũ eſſe
a Deo ante mundi cõſtitutionẽ?
Reſpõde ad illud breuiſſimum:
Si poterat ei nocere, non eſt in-
uiolabilis: ſi nõ poterat, crudeli-
ter huc nos miſit, vt nos iſta pa-
tiamur. ¶ Itẽ in eodẽ. Quæro à
te quomodo habeamus peccata,
ſi natura contraria nos cogit fa-
cere quod facimus? Qui enim
cogitur aliquid neceſſitate face-
re, nõ peccat. Itẽ quæro de indul-
gentia peccatorũ, cui detur: no-
bis, aut genti tenebrarũ? Si genti
tenebrarũ, regnabit & ipſa cum
Deo. Si autem nobis, manifeſtũ
eſt quòd voluntate peccauimus.
Nihil enim mali fecit, qui nihil
ſua uoluntate fecit. Idem in eo-
dem: Prudẽtum eſt æſtimare &
fidelium,

fidelium, quæ sit fides purior, & maiestate Dei dignior. Quæ ergo erit illa ubi asseritur uel uirtus Dei, uel pars aliqua Dei, uel sermo Dei posse cõmutari, uiolari, corrũpi, ligari? An ea ubi dicitur, & omnipotẽtẽ Deũ & omnẽ ipsius naturam & substantiã, nulla parte posse unquã corrúpi? Itẽ qui inuoluntariè peccat, non peccat. Si quis enim cæteris mẽbris ligaretur ab aliquo, & manu eius falsũ scriberetur sine eius propria uoluntate: quæro si hunc hominẽ posset iudex falsitatis crimine condemnare? Quid ergo anima, quæ Dei pars est, cũ liberum arbitriũ nõ habeat, mali fecit, vt à Deò puniatur, aut pœnitentiã agat, aut veniã mereatur? Item si neq; malũ, neq; peccatũ nisi à natura cõtraria esse potest, pœnã ipsa sola potest mereri; nõ anima in qua nõ est peccatũ, nec anima quæ nõ peccauit iussa est pœnitere. Nonne stultũ & plenũ demẽtię est, ut gẽs tenebrarũ peccauerit, ut me pœniteat de peccatis, qui possum dicere secundum fidem nostram, quid feci? quid cõmisi? qui cum tuis regnis uastitas immineret, necessitate oppressus sum cui resistere nõ potui. Itẽ iniquè fuit volũtas mittendi animã ad tãtas miserias, cum Deo noceri nõ possit. An Deus summe misericors vt modum imponeret naturæ cõtrariæ, ideo nos immoderatos efficere uoluit? Ad uerba ista nesciuit Fortunatus quid dicturus esset. Vnde dixit Aug. ei: Ego noui non te habere quid dicas, & me cùm vos audirẽ in hac quæstione nunquã inuenisse quod dicerẽ, & tamẽ fuisse admonitũ diuinitus (illũ ut errorẽ relinquerẽ. ¶ Error iste, quantũ ad hoc (quòd ponit animas bonas esse de substantia Dei, facile potest destrui. Cum enim substãtia diuina simplicissima sit, vt prius ostẽsum est, nõ habet partes: vnde si dat alicui substantiã suã, dat totũ: ergo est Deus perfectus. Itẽ ex simplicissimo secũdũ substantiã nõ possunt esse animę, cum differãt secundũ substãtiã. Hũc errorẽ destruit gl. Aug super illud Gen. 2. Inspirauit in faciẽ eius spiraculũ uitæ. Nõ sũt, inquit, audiẽdi qui putãt animã partẽ esse Dei. Si enim hoc esset, nec a se, nec ab ullo decipi posset, nec ad malum faciendũ uel patiẽdum cõpelli, nec in melius nec in deterius mutari. Idem in lib. 83 Quæstionum: Aliud est ueritas, aliud anima. Veritas enim falsitatẽ nõ habet, anima autẽ falsitatẽ habet: ergo nõ est veritas, nec de ueritate, licet sit a ueritate. Itẽ in lib. de Anima & spiritu: Anima non est pars Dei. Probat hoc mutabilitas quam incurrit. Deus enim immutabilis est: hæc sæpe mutata est, pro culpa quãdoq; dãnata: pro pęna quoq; fit misericordia, cũ ĩ Deo sit omnipotẽtia & omniũ sciẽtia, & summa bonitas: in eo nõ habet locũ uiolentia

propter

ropter oĩpotentiã,neq; ignoran ia pp oĩum ſcientiam,neq; ma itia pp bonitatem ſummam: ergo ſi anima eſt de diuina ſubſtã ia,nec violentia,nec ignorantia, ec malitia in ea locum habebit. Præterea ſi eſſet de diuina ſubſtã ia,non eſſet creatura.Nam crea ura eſt de nihilo: eſſe verò de ni ilo, & eſſe de Deo oppoſita unt maxima diſparatione.Itẽ ſi nimæ ſunt de diuina ſubſtãtia, quomodo differunt à filio Dei, q ſimiliter eſt de diuina ſubſtan ia?Itẽ cùm omne totum maius it ſua parte,ſi aĩæ partes ſunt di uinæ ſubſtãtiæ,cum aĩæ mittun ur ad corpora, diminuitur diui na ſubſtantia: ergo & diuina po entia.Potentia enim ſeqtur ſub ſtantiam,aut eſt ipſa ſubſtantia: ergo Deus nõ remanet oĩpotẽs. ¶Itẽ ſi diuina ſubſtantia hẽt par es, aut oĩpotentia,ita eſt totius, vt ẽt partiũ,aut ita totius,ꝙ non partiũ. Si primo modo:ergo ani mæ quæ ſunt partes ipſius habẽt oĩpotentiã.Si ſecundo modo,ergo non remanet oĩpotentia in Deo tot partibꝰ ei detractis quot ſunt animæ: non enim remanet otũ vbi tot partes detrahuntur. Item ſi diuina ſubſtantia habet partes,aut oẽs partes ſunt eiuſdẽ naturæ, aut nõ: ſi ſunt eiuſdẽ na uræ,& oĩpotentia eſt vnius par is, erit etiam & oĩum aliarũ. Si verò diuerſarum,q illas diuerſas naturas cõiũxit,ille potius Deus erit. Item ſi aĩæ ſunt partes diuinæ ſubſtantiæ,non habuerũt ini tiũ:ergo non ſunt factæ,cuius cõ trariũ dicitur Luc. 11. Quod intus eſt veſtrum,plenum eſt rapi na & iniqtate.& ſubditur:Stulti, nonne q fecit qđ deforis eſt, etiã id qđ deintus eſt fecit? Id quod deintus eſt plenũ iniquitate,non poteſt intelligi niſi de anima.

De Errore qui ponit omnes animas ſimul fuiſſe creatas. Cap. XV.

Error ille qui dixit omnes animas ſimul fuiſſe creatas, ſequitur. Cõtra quem errorem ſic põt obijci.Cõſtat ꝙ habebant animæ potentiam cognoſcendi & volendi anteq̃ corporibus infunderentur. Si omnes à principio creatæ ſunt: ergo cum non haberent eas otioſe merebantur vel demerebantur.Si merebãtur,debuerũt in bonitate confirmari, ſicut & Angeli. Si demerebãtur, obſtinatæ ſunt factæ,ſicut Angeli qui peccauerunt: & peccatum earum fuit irremiſſibile, ſicut & Angelorum malorũ.Item ſi habuerũt potentiã cognoſcendi & volendi cùm cognoſcerent carnem corruptã cui vniebãtur: aut voluntariè vniebãtur, & tũc erit in eis peccatũ actuale: aut inuoluntariè,& tunc iniuſtè cũ eis agebatur, cùm corpori maculanti ea vniebantur.Ad hunc errorem deſtruendũ pro magna parte aptari poſſunt authoritates & rationes quæ poſitæ ſunt ad deſtruendum errorem illũ qui ponit Angelos apoſtatas eſſe in corporibus

bus humanis.

De Errore qui ponit animas de semine traduci vt corpora. Cap. XVI.

SEquitur de errore illo, qui po nit animas seminari vt corpo ra, id est, cũ semine traduci deci sione facta ab anima sicut & à corpore. Contra quem primo est quod legitur Genes. 2. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de car ne mea, ait Adam per Spiritum-sanctum. Si esset anima de ani ma sicut os de osse, & caro de car ne, debuit hoc Spiritussanctus di cere. Vnde gl. Aug. super prædi-ctum verbũ: Si aliud, inquit, fie-bat in fęmina q̃ in viro, vt à car-ne animata anima eius duceretur nõ sicut viri, aliunde corpus, aliunde anima, quod aliter fie-bat, scriptura facere non debuit, nec ita factum putaremus sicut iam didiceramus: quia ergo non dixit, ex anima viri factam animam mulieris, innuit nihil aliud putandum q̃ qđ de viro fuerat dictũ, s. inspirauit faciem eius spi raculum vitę. Gene. 2. secundum glos. Aug. Inspirare est flare, vel sufflare. Flare verò hic dicitur fla tũ facere, id est animam facere. Itẽ legitur Eccl. 12. Anteq̃ reuer tatur puluis in terrã suam vnde erat, & spiritus redeat ad illum qui dedit illũ. Et Esa. 57. Flatus ego faciã. Et Arist. in lib. de Animalibus, dicit ꝙ solus intellectus diuinitus ab extrinseco ꝓuenit. Præterea cùm anima rationalis immortalis sit, non est corruptibilis per corporis corruptionem: ergo non est generabilis per eius generationem, Sicut enim se ha bet generatio ad generationem: sic corruptio ad corruptionem. Item cùm anima simplex sit, nõ põt anima ab alia esse per deci-sionẽ: sicut corpus per decisionẽ est à corpore. Itẽ si anima seminatur cum corpore, cùm irrita fluunt sine conceptibus semina, quomodo perit anima immorta lis? vt ait Aug. ad Optatum. Itẽ corruptibilibus substantijs, quæ non possunt conseruare speciem suã in se, specialiter datũ est mul tiplicare speciẽ suã, vt sic cõserue tur in alio. Ergo cùm anima ra-tionalis non sit corruptibilis, non est hoc datũ ei: ergo non est ani-ma rationalis ab anima. Itẽ pro-pinquissimum ęterno est perpe-tuum: ergo cũ anima rationalis perpetua sit, immediate ipsa est à Deo, qui æternus est. Non vide mus aliquã substantiã perpetuã, cui pura creatura conferat esse: ergo nec animæ rationali confe-ret. Item potentia creandi solius Dei est, vt prius ostensum est: a-nima verò rationalis ꝑ creatio-nẽ est, ergo à solo Deo ẽ. Quòd anima rationalis per creationẽ sit, ostendi potest sic: Aut anima rationalis ex nihilo est, aut ex ali qua materia præexistente. Si ex nihilo, ergo per creationẽ. Creare enim est aliquid facere ex ni-hilo: Si verò est ex materia præ-

existen-

existente, materia illa necessariò erat sub aliqua forma. Cùm enim materia corporalis non sit sine aliqua forma, nec spiritualis erit sine aliqua forma: ergo vel erat corporea, vel non erat corporea. Si corporea erat, non poterat ergo ex illa fieri anima, quæ est incorporea substantia: simplex enim non fit ex composito, nec compositum ex simplici. Si verò erat incorporea, aut viuebat, aut non viuebat. Si non viuebat, erat ergo substantia incorporea non viuens, quod falsum est: nulla enim inuenitur substantia incorporea non viuens, Si verò viuebat: ergo erat vel Deus, vel angelus, vel anima, vel animal, vel plāta, quod est incōueniens. ¶ Item materia illa rationalis erat antequam ex ea anima fieret, aut non. Si non, sed facta est rationalis, quum ex ea anima facta est: ergo habens vitam irrationabilem, materia animæ erat. quid ergo à pecoris spiritu distabat? vt ait August. Si verò erat rationalis, ergo iam vel angelus, vel anima erat. Præterea si esset spiritualis materia, sicut corporalis, oporteret quod ipsa esset continua existens, vbicunque est aliqua spiritualis substantia: vel quòd tot essent materiæ, quot sunt spirituales substātiæ, quum ipsæ sint separatæ abinuicē. Prætereà quū illa virtus animæ, quę dicitur intellectus, operetur per abstractionē à materia, ipsa virtus immaterialis est: ergo & ipsa anima immaterialis est. Operatio enim sequitur naturam virtutis, & virtus naturam substantiæ. Non est igitur anima ex materia præexistente, sed ex nihilo: ergo & per creationem, & ita à solo Deo. ¶ Itē potentia rei effectæ subiecta est suæ causæ efficienti: potentia verò animæ rōnalis, scilicet liberum arbitrium, nulli puræ creaturæ subiecta est, quū à nulla possit cogi: ergo nulla creatura pura causa efficiens eius ē. Solus ergo Deus creator est aīarum, vt fides catholica asserit.

De quinto errore qui ponit Christum non habuisse veram humanam naturam.
Cap. XVII.

SEquitur de quinto errore, qui ex errore Manichæorum processit: qui ponit Christum non habuisse veram humanam naturam. Cui errori occasionem dedit illud Philippen. 3. Et habitu inuentus vt homo. Ex hoc enim inferūt Christum fuisse vt hominem, & non verè hominē. Sed simili ratione possunt dicere, eum fuisse quasi vnigenitum Patris, & non verè vnigenitum, quum scriptum sit Ioan. 1. Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre. Ideo potius dicendum est, quòd hæc dictio, vt, vel quasi, non semper est nota impropriciatis vel similitudinis: imò aliquādo expressiua est veritatis, vt in verbis prædictis.

Dedo-

Dederūt ēt occasionē dicto erro ri quædā opera miraculosa quæ Christus legitur fecisse: vt ꝙ de vtero materno clauso exiuit, & ꝙ super mare siccis pedibus am bulauit. Matt. 14. Sed opera quæ Christus miraculosè fecit diuinę naturæ ostēdunt veritatē, & non humanæ naturæ ꝓbant falsitatē: & sicut opera supra naturā at testantur eius deitati, sic defectus & eius infirmitates quæ in Sacra scriptura leguntur, attestātur veræ eius humanitati. Sicut esuries de qua legitur Matth. 4. Quum ieiunasset 40. diebus & 40. nocti bus, postea esurijt. Et eiusdē. 21. Mane reuertēs in ciuitatē esurijt. Et 26. Cœpit cōtristari & mœst⁹ esse. Et pòst: Tristis est aīa mea vsq; ad mortē. Habuit ergo verā animā, eadē rōne & verā carnē. Et Ioan. 4. Iesus ex itinere fatiga tus sedebat super fontē. Et eiusdē 11. Lacrymatus est Iesus. Et 12. Nunc aīa mea turbata est. Præterea si verā humanā naturam non habuit, nō fuit verus homo. Vnde non verè mortuus est, nec verè resurrexit. Cuius cōtrarium habetur Lucæ vlt. Surrexit Dn̄s verè, & apparuit Simoni. Eiusdē 18. Postquam flagellauerint, occident eum, & tertia die resurget. Authoritates verò quibus mani festū est eum verum hoīem fuisse, hæ sunt quæ sequuntur. Matt. 1. Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, &c. Et eodem: De qua natus est Iesus, qui vocatur Christus. Et iterum: Inuenta est in vtero habēs de Spiritusancto. Et pòst: Peperit filium suum primogenitum. Et Lucæ 7. Venit filius hominis manducans & bibens. Erat ergo verò homo qui manducabat & bibebat. Et eiusdem vltim. Palpate & videte, qm̄ spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et iterum: Et quum māducasset coram illis sumens reliquias, dedit eis. Et Io. 1. Verbum caro factū est. Eiusdem 10. Potestatem habeo ponendi animā meam: ergo habebat veram animam, eadem ratione & veram carnem. Item Rom. 1. Qui factus est ex semine Dauid ẜm carnem. Et eiusdem 9. Ex quibus Christus secūdum carnē. Ad Hebr. 7. Ex Iuda ortus est Dominus noster. Act. 1. Cōuescens præcepit eis, &c. Et eiusdē 10. Nobis qui manducauimus & bibimus cum illo 1. Io. 1. Quod perspeximus, & manus nostræ cōtrectauerunt de verbo vitæ. Eiusdem 4. Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christū venisse in carne, ex Deo est. Et 2. Ioan. Multi seductores exierunt in mundum istum qui non confitētur Iesum Christum venisse in carne, &c. Et pòst: Qui nō confitetur Iesum Christum venisse in carne, hic est seductor & antichristus: quum Christus veritas sit: secundum illud Ioan. 14. Ego sum via, veritas, & vita. Non est verisimile eum falsitate huma-

na

næ naturæ homines decepisse. ¶Itē quum verè sit mūdi redem ptor, secundū illud ad Tit. 2. Qui dedit semetipsum ꝓ nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, ve rum pretiū soluit. Pretiū verò pœ na erat, cuius debitor erat genus humanū. Ergo verè pœnā susti- nuit: ergo verum corpus habuit. Nō est ergo verisimile ꝙ redimē do genus humanū, falsam mone tā soluerit. Prætcrea si corp⁹ Chri sti verū corpus non fuit, sed vm bra corporis, qūo verum est il- lud Philip. 2. Christus factus est pro nobis obediēs vsque ad mor tem, &c. Et illud 1. Pet. 2. Chri- stus passus est pro nobis. Et illud Apoc. 1. Lauit nos à peccatis in sanguine suo. Et ꝙ legitur Ioan. 13. de ablutione pedum aposto- lorū, Ablutio enim cōtactū re- quirit. Si verò dicatur, corpus il lud cæleste fuisse, ergo impassi- bile fuit: quod ex diuersis locis Euangelij constat esse falsum. Præterea secundùm hoc, non est verum quod legitur ad Heb. 2, ꝙ semen Abrahæ apprehende- rit. Secundum hoc etiam nún- quam comedit vel bibit, cuius contrarium priùs ostensum est.

De errore illo qui condemnat Ioannem Baptistā. Et de commendatione ipsius Ioannis. Cap. XVIII.

SEquitur de errore sexto, qui ex errore Manichæorum pro- cessit, qui condemnat Ioannem Baptistā. Cui errori occasionem dedit qđ legitur Matt. 11. Cū au disset Ioannes in vinculis opera Christi, mittens duos de discipu- lis suis, ait illi: Tu es qui ventu- rus es, an alium expectamus? Ex quo inferunt Ioannē dubitasse de Christo, quum interrogaue- rit, & ꝓꝑ dubitationem condem natū esse. Sed non sequitur, si in- terrogauit, ꝙ dubitauerit. Inter- rogauit. n. Christus, cuius esset imago denarij & superscriptio, Matth. 22. nō tamen de hoc dubi tauit. Item non sequitur, si dubi- tauit, ꝙ propter hoc dānatus fue rit: non. n. omnis dubitatio dāna bilis est. Potuit dubitare utrùm Christus in propria persona de- scensurus esset ad inferos, & inde extracturus amicos suos, an per alium hoc esset facturus. ¶ Quòd propter illam dubita- tionem damnatus non sit, patet per hoc, ꝙ Christus postquàm nuntij Ioannis redierant, tantum testimonium dedit Ioanni, vo- cans eum angelum & plusquam prophetam, & dicens ꝙ inter na tos mulierum maior illo nō sur rexit. Et verisimile est, ꝙ Ioan- nes sibi illud non interrogaue- rit, sed discipulis suis, qui de Chri sto dubitabant, volens eos per Christum certificari: quos Chri stus certificauit, ostendens signū impletum, quod dederat Esaias de aduētu Christi. Esa. 35. Deus, inquit, ipse veniet & saluabit nos: tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebūt, &c.

Vnde Dominus ait: Cæci vidēt, claudi ambulant, &c. Potuit etiā dare occasione huic errori, ꝙ Ioānes Baptista nō secutus fuit Christū. dicunt enim, ꝙ si bonus fuisset, eum secutus fuisset. Sed hoc non sequitur. Multi.n.boni fuerunt, qui tñ Christum corporaliter secuti non sunt. Noluit Christus ꝙ Ioannes eum corporaliter sequeretur, ne testimoniū eius suspectū haberetur: & plus profuit ad confirmationem fidei testimoniū, quod Ioannes in absentia Christi tulit, quàm si illud in eius præsentia tulisset. Simile habes Matth. 5. de illo qui à dæmonio liberatus erat, qui rogauit Christū, ut esset cū eo. Iesus autem non admisit eum, sed ait illi: Vade in domū tuā ad tuos, & nuntia illis quāta tibi Deus fecerit. Et abiit, & cœpit prædicare in Decapoli quanta sibi fecisset Iesus, & oēs mirabantur. Plus ꝓ fuit prædicatio eius in absentia Christi, quàm profuisset in eius præsentia. Vt autem manifesta fiat falsitas istius erroris, ponamꝰ commendationes Ioannis, quæ à scripturis sacris possunt haberi, quæ 16. sunt. ¶ Prima est, ꝙ à Prophetis est prænuntiatus. vt Esaiæ 40. Vox clamātis in deserto. De eodem habes Matth. 3. Et Marc. 1. Item prænuntiatus est, Malac. 3. Ecce ego mitto angelū meū. De eodem habes Matt. 11. Hic est de quo scriptum est: Ecce ego mitto angelum meū. Item prænuntiatus est in Psal. Parauī lucernam Christo meo. De eodē habes Ioā. 5. Ipse erat lucerna ardens, & lucens. ¶ Secunda est, ꝙ angeli nuntiatione præuenta est eius conceptio & natiuitas: & non cuiuscunque angeli, sed eius qui Christi conceptionem prænuntiauit. Lucæ 1. Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum. ¶ Tertia est, quòd de parentibus sanctis miraculosè natus est. Luc. 1. Erant iusti ambo, &c. Et pòst: Non erat illis filius, eò ꝙ esset Elizabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis. ¶ Quarta est, quòd antè fuit sanctus, quàm natus. Lucæ 1. Spiritusancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ. ¶ Quinta est, ꝙ fuit propheta, ita ꝙ in vtero prophetare incœpit, dum exultando in vtero, testimoniū Christo dedit. Lucæ 1. Vt facta est vox salutationis tuæ auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo. Absque dolo fuit testimonium illud. Nec solum fuit propheta, sed etiam plusquam propheta. Matt. 11. Quia Christum digito demonstrauit. Ioannis 1. ¶ Sexta est, quòd fuit angelus nomine & virtute, licet non natura. Matt. 11. Chriso. Puto, si nō est audacia dicere, quòd gloriosior est Ioannes, quia homo fuit, & propter meritum virtutis, angelus est vocatus, quàm si nomine & natura angelus fuisset. ¶ Septima est, quòd Christū baptizare

ptizare meruit. Matth. & Lucæ 3. ¶ Octaua est, q̃ uocẽ patris audire dignus fuit, dicentis: Hic est Filius meus dilect⁹. Matt. 3. ¶ Nona est, q̃ Spiritum sanctũ super Christũ in specie columbæ descẽdentẽ vidit, & dictum est ei à Patre: Super quem videris spiritum descendentẽ & manentem super eũ, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto. ¶ Decima est, q̃ tria merita quibus debetur aureola, habuit: virgo enim, & martyr, & prædicator fuit: ¶ Vndecima est, q̃ sanctitas eius & Iudæis, & gẽtibus, & Christianis manifesta fuit. ¶ Duodecima est, quòd carnis suæ fuit perfectissimus dominator. Lucæ 1. Vinũ & siceram non bibet. Matt. 3. Esca eius erat locustæ & mel syluestre. Et 11. Venit Ioannes non manducans, neque bibens. Supra 3. Ioannes habebat uestimentũ de pilis camelorum. Matt. 11. Quid existis in desertum uidere? hominem mollibus, &c. ¶ Tertia decima est, quòd ipse fuit mundi maximus contemptor. Vnde erat in deserto usque ad tempus ostensionis suæ ad Israel. Luc. 2. ¶ Decimaquarta est, quòd regni cælestis prædicator: ante ipsum qui prædicabant, terram promittebant. Lucæ 16. Lex & prophetę, vsque ad Ioannem, supple prædicauerunt. Lex autẽ terrena promittebat: ex eo verò regnũ Dei euangelizatur. Matt. 3. Pœnitentiam agite, appropinquabit regnũ cælorũ, &c. ¶ Decimaquinta est, quòd ipse vitiorum fuit zelãtissimus persecutor: zelus iste fuit ei mortis occasio. Marc. 6. ¶ Decimasexta est, q̃ post Christum & beatam Virginem dies natiuitatis eius solennis est.

De erroribus negantibus pluralitatem uel æqualitatem diuinarum personarum. Cap. XIX.

DEstructis erroribus pertinentibus ad diuinam essentiam vel eius vnitate, destruendi sunt errores pertinentes ad personarũ trinitatem vel æqualitatẽ. ¶ Ad destructionẽ verò horũ errorum sufficit ponere testimonia sacræ scripturæ, quæ ostendunt personarũ trinitatem vel æqualitatẽ. Nullum.n. genus ostensionis cõuenientius est in his quæ sunt supra rationẽ, q̃ per sacram scripturam. In talibus enim soli Deo de se credendum est, qui se solus nouit, iuxta uerbum Hilarij. Aug. in lib. de Trinitate: Omnes catholici tractatores, qui de Trinitate scripserũt, quæ Deus est, hoc intendunt secundùm scripturas docere, quòd Pater, Filius, & Spiritussanctus unius sint substantiæ, & inseparabili æqualitate unus sit Deus. Ioan. Damascen. Dominus per legem & per prophetas prius, deinde vero per vnigenitum filium suum, secũdũ quod possibile est, nobis suiipsius manifestauit cognitionem. Diuina igitur quę tradita sunt nobis per legem, & per prophetas, & per

apoſtolos,& euangeliſtas,ſuſcepimus & reueremur, nihil ultra inquirentes.Prouerb. 30. Ne addas quicquã uerbis illius. Quod ſpecialiter ſeruandũ eſt in his quæ ſunt ſupra rationẽ. Augu. Quũ res naturaliter obſcura modulũ noſtrum uincit, & aperta diuina ſcriptura nõ ſubuenit,temere diffinire humana coniectura præſumit. Eccleſi. 5. Nec temere quid loquaris, nec cor tuum ſit uelox ad proferendum ſermones coram Deo: Deus.n.in cęlo, & tu ſuper terram, idcirco ſint pauci ſermones tui. Intelligendum de Deo, de quo & uera dicere periculoſum eſt. Pluralitas perſonarum inſinuatur Geneſ. 1. ubi loquitur Pater,ad Filium & Spiritumſanctum, dicens: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Non poteſt n.dici quòd loquatur ad angelos, quum angeli non ſint creatores. Item eiuſdem 18. Vbi Abraham tres uidit,& unum adorauit. Itẽ inſinuatur in uerbo illo Pſalm. Verbo Domini cęli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum. Item ibi: Benedicat nos Deus Deus noſter: benedicat nos Deus. Trina nominatio Dei trinitatem perſonarum inſinuat. Item Eſaiæ 6. Vbi Eſaias audiuit Seraphin clamãtia, Sanctus,ſanctus,ſanctus Dominus Deus. In hoc quod dicitur ter Sanctus, inſinuatur perſonarum trinitas. In hoc uero ꝙ dicitur Deus eſſentiæ unitas. Simile habetur Apocalyp. 4. de animalibus quæ plena erant oculis, ꝙ requiẽ non habebant die ac nocte dicentia, Sanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus omnipotẽs. Expreſsè uero perſonarum trinitas oſtenditur Matth. vlt. ubi dicit Chriſtus: Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spirituſſancti. Et Ioan. 10. habetur de duabus, Ego & Pater unũ ſumus. Et eiuſdẽ 14. de tribus, Paracletus Spirituſſanctus, quẽ mittet Pater in nomine meo,&c. Itẽ eiuſdẽ 15. Quum venerit Paracletus, quẽ ego mittam vobis a patre, ſpiritum ueritatis, qui à patre procedit,&c. 1. Ioan. vlti. Tres ſunt qui teſtimoniũ dant in cælo, Pater, Verbũ,& Spiriſſanctus, & hi tres vnum ſunt. Item Roman. 8. Spiritus eius qui ſuſcitauit Ieſũ habitat in vobis. Et Gala. 4. Miſit ſpiritum filij ſui in corda veſtra. De generatione vero Filij à Patre dicitur in Pſal. Ego hodie genui te. Itẽ, Ante Luciferũ genui te. Et Prouer. 8. dicitur de ſapientia increata: Ab æterno ordinata ſum, antequã terra fieret: necdum erant abyſsi, & ego iam cõcepta eram. Et Eccleſ. 24. Ego ex ore Altiſsimi prodij, primogenita ante omnem creaturã. Et Michææ 5. dicitur ad Bethleem: Ex te egredietur qni ſit dominator in Iſrael: & egreſſus eius ab initio, à diebus æternitatis eius. ¶ De deitate uero filij habe-

habetur Esa.7.Vocabitur nomē eius Emanuel. Et Matth. 1. Idē verbū sumitur. Et seqtur:Quod est interpretatū, nobiscū Deus. Et Esa.9.dicitur, Paruulo nobis nato, vocabitur nomen eius admirabilis consiliarius, Deus fortis,&c.Eiusdem 25.Deus ipse veniet,& saluabit nos:tunc aperientur oculi cæcorū, &c.Et Baruch 3.Hic est Deus noster,non æstimabitur alius aduersus eū, &c. Et pòst: In terris visus est, & cū hominibus conuersatus est. Et Matth.vlti.Data est mihi oīs potestas.Omnipotentia non pōt esse nisi in Deo.Et Ioan.1.dicitur: Et Deus erat Verbum. Et pòst: Omnia per ipsum facta sunt. Et iterum:Et Verbum caro factum est. Ex quibus verbis manifestè apparet, Christum verum esse Deum.Et eiusdē 5.dicit Ioannes de Christo: Patrem suū dicebat Deū,ęqualem se faciens Deo.Et ad Roma.9.Fx patribus est Christus secūdùm carnem,qui est super omnia Deus benedictus in secula.Amen. Item ad Hebr. 1. dicitur de Filio: Per quem fecit & secula.Et iterum: Qui quum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. Et Philip.2.Non rapinā arbitratus est esse se æqualem Deo. Item quum in cognitione eius, consistat vita æterna, secūdùm illud Ioannis decimoseptimo:Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, & quē misisti Iesum Christū:patet ipsum esse Deum.Vita enim æterna,est beatitudo.Beatitudo verò est in summo bono. Ad idem facit ꝙ credentibus in se dat vitam æternam. Ioannis decimoseptimo. Dare enim vitā ęternam,solius Dei est.Et 1.Ioānis vltimo: Scimus quoniam filius Dei venit, & dedit nobis sensum,vt cognoscamus verū Deū, & simus in filio eius vero:hic est verus Deus,& vita ęterna.Et Actuū 10.Annuntians pacē per Iesum Christum, hic est omnium Deus.¶Quòd in Christo nō solùm esset natura humana,sed ēt diuina,patet ex eis quæ leguntur in Ioanne in diuersis locis. Primo ex hoc quod legitur eiusdem 3. Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo: filius hominis, qui est in cælo. Erat ergo in cælo Christus, quū verba illa loqueretur in terris, quod non erat secundùm humanam naturam,sed secundùm diuinā.Ad idem facit illud Ioan.8. Antequam Abraham fieret, ego sum, non enim ante Abrahā fuerat, secundùm humanam naturam. Et Lucæ 10.Videbam sathanam, quasi fulgur cadentem de cælo. Hoc non erat secūdùm humanam naturam: cùm sathanas de cælo cecidit. Ioan.8. Ego principium,qui & loquor vobis. ¶De Spiritusancto legitur Gen. 1.Spiritus Domini ferebatur super aquas. Et Iob.26. Spiritus eius ornauit cælos. Ex quo ver-

bo patet, ſpiritũ illum eſſe Deũ. Ornatus enim cælorum à Deo fuit. De eodem ſpiritu habetur in Pſal. Spiritu principali confirma me. Et iterum: Spiritum ſanctum tuũ ne auferas à me: Item Sapien. 1. Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Ex quo ſimiliter patet, eum Deũ eſſe. Nulla enim creatura orbem terrarũ replet. Item Eſaiæ 44. Effundã Spiritum meũ ſuper ſemen tuũ. Et eiuſdem 11. Requieſcet ſuper eum Spiritus dñi. Et 61. Spiritus Domini ſuper me. Et Matthæi 1. dicitur de beata Virgine. Inuẽta eſt in vtero habẽs de Spiritusancto. Cùm fides catholica pro certo habeat, beatã Virginẽ non cõcepiſſe de creatura aliqua, patet Spiritumſanctũ, cuius operatione concepit, creaturam nõ eſſe. Ad idem Matthæi 3. Ipſe vos baptizabit in Spiritusancto. Quũ interior baptiſmus ſeu mũdatio peccatorũ, ſolius Dei ſit, Spiritusſanctus q interius mũdat, Deus eſt. ¶ Itẽ in eodẽ: Vidi Spiritum Dei deſcendentẽ ſicut columbã, & venientẽ ſuper ſe. Non fuit Spiritus ille creatus: quum ſpiritus creatus qui in Chriſto erat, ſanctior eſſet omni alio ſpiritu creato. Item eiuſdem 10. Non enim vos eſtis qui loquimini: ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis. Aut dicitur Spiritus patris ſpiritus à patre creatus. Et ſic omnis ſpiritus eſſet ſpiritus patris. Aut dicitur Spiritus patris, qui eſt de ſubſtãtia patris vt pars eius, quod nõ poteſt eſſe, quum ſubſtantia diuina ſimpliciſſima ſit: aut qui eſt ipſa ſubſtantia patris, & ſic eſt Deus. Ad idem facit, quod legitur eiuſdem vlti. Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spirituſſancti. Niſi Spirituſſanctus eſſet Deus, vt Pater & Filius, non præciperet Deus baptizari in nomine Spirituſſancti, vt in nomine Patris & Filij. Item Ioan. 6. Expedit vobis, vt ego vadam. Si enim non abiero, Paracletus nõ veniet ad vos. Non expediret quod propter aduentum Spirituſſancti, Chriſtus recederet à diſcipulis, niſi Spirituſſanctus eſſet Deus, vt Chriſtus. Ad idem Ioann. penult. Accipite Spiritũſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: niſi Spirituſſanctus eſſet Deus non fieret per eum remiſſio peccatorum. Ad idem Rom. 5. Charitas Dei diffuſa eſt per Spiritumſanctum. quum charitas donum Dei excellentiſſimum ſit, non datur, niſi à Deo. Item 1. Corint. 2. Spiritus omnia ſcrutatur, etiam profunda Dei. Et pòſt: Quæ Dei ſunt, nemo cognoſcit niſi Spiritus Dei. Ille Spiritus neceſſariò Deus eſt. Scrutari enim omnia profunda Dei, nõ eſt alicuius creaturæ. Item eiuſdem 3. Neſcitis quia templum Dei eſtis vos, & Spiritus Dei habitat in vobis? Et pòſt: Templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos: Et eiuſdem

dem 6. Nescitis quia membra vestra templum sunt Spiritussancti qui in vobis est? Vnde quum fideles templum sint solius Dei, & sint templum Spiritussancti, Spiritussanctus est Deus. Item eiusdem 12. Diuisiones gratiarum sunt: idem autem spiritus, non posset esse idem spiritus creatus in omnibus sanctis. Et paulò pòst: Idē Deus, qui operatur omnia in omnibus. Et ostendit Apostolus Spiritumsanctum esse Deum, subdens: Alij per Spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, &c. hæc autem omnia operatur vnus atque idē Spiritus, diuidens singulis prout vult. Item 2. Corint. 1. Qui dedit pignus Spiritus in cordibus nostris. Et Ephes. 1. Qui est pignus hæreditatis nostræ. Non pōt esse pignus hæreditatis æternæ, spiritus creatus, quum eam præstare non valeat. Item 1. Ioan. vlt. dicūtur Pater, & Verbum, & Spiritussanctus vnum esse: ergo si Pater & Verbum sunt Deus, Spiritussanctus est Deus. Ad idē facit ꝙ viuificare ei attribuitur. Ioan. 6. Spiritussanctus est qui viuificat. Viuificare enim vita spirituali, solius Dei est. Et eiusdē 3. dicitur de eo: Spiritus vbi vult spirat. Spirare vbi vult non est spiritus creati. ¶ Procedit autem Spiritussanctus à Patre & Filio. De processione Spiritussancti à patre, habes Ioan. 15. Spiritum veritatis qui à Patre procedit. Græci verò negāt Spiritumsanctum procedere à Filio, eo quòd istud non inueniatur expresse in canone Sacræ scripturæ: Nos verò hoc cōcedimus, quia Spiritussanctus vocatur Spiritus Christi. Romanor. 8. Qui spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et Galat. 4. Misit Deus Spiritum Filij sui in corda nostra. Secundùm Græcos, licèt Spiritussanctus sit Spiritus Christi: tamen non procedit ab eo, sed est ad eum: vnde quasi in medio est, & Filius quasi in termino. sed pro fide nostra facit quod dominus Matthęi vltim. Spiritum sanctum vltimò nominat, dicens, Baptizātes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti. Et Ioann. similiter 1. Canon. vltim. Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbū, & Spiritussanctus. Ad idē videtur facere quod dicit Christus: Ille de meo accipiet. Ioann. 16. Ad idem facit hoc, ꝙ filius dicitur imago Patris potiùs quā Spiritussanctus. Colossen. 1. Qui est imago Dei inuisibilis: quia non solū habet essentiam cōem cum Patre: sed etiam assimilatur Patri in hoc, quòd produxit ex se personam sicut & Pater. Præterea in anima, quæ imago Dei est, vt patet ex diuersis locis Scripturæ sacræ, lux cognitionis quę filio appropriatur, quædam causa est amoris, qui Spiritusancto appropriatur. Item quum in sole vestigium Trintatis inuenia-

ueniatur. Vnde Deus dicitur Sol iustitię. Malach. 4. Et sol intelligētiæ. Sapientię 5. Calor est à radio solis, nō radius à calore: sic & Spiritussanctus à Filio procedit. Et hoc concesserunt etiam quidam doctores Græcorum, vt Athanasius in symbolo fidei. Et Didymus maximus doctor eorum in libro de Spiritusancto. Et Cyrillus eps, & Ioan. Chrysost. Quorum testimonia ponit Magister in primo Sententiarum. ¶ Aequalitas verò personarum ostendi pt per hoc, ꝙ idem est in Deo esse, & esse magnum: ergo quū essentia diuina in tribus personis indifferens sit, & magnitudo indifferens est: ergo æqualitas est in personis. Item vnica est diuina essentia, & simplicissima: ergo non potest ibi locum habere inæqualitas. Aequalitas Patris, & Filij specialiter ostenditur ab Aug. per illud quod dicit Filius. Ioan. 16. Omnia quæ habet Pater, mea sunt. Ad idem facit illud, quod legitur eiusdem 3. Pater diligit Filium, & oīa dedit in manu eius. Et Matthęi 11. Et Lucę 10. Oīa mihi tradita sunt à Patre meo. Et Ioā. 17. Omnia mea tua sunt, & tua mea sunt. Probat idem August. hoc modo: Homo pater, si potuisset, æqualem filiū genuisset. Quis ergo audet dicere, ꝙ hoc Omnipotens non potuit? Addo etiam, ꝙ si posset homo, maiorem melioremq; seipso gigneret filium: sed Deo maius vel melius quicquam esse nō pōt. Deus ergo cur non æqualem annis filium genuit: cui nec anni necessarij fuerunt, per quos adimpleretur æqualitas: neque omnipotentia defuit, aut fortè noluit? ergo, ꝙ absit, inuidit: sed non inuidit, æqualem ergo sibi genuit. Aequalitas verò Spiritussancti cum Patre & Filio sic pōt ostendi: Optimus optimum lucidissima cognitione notum, non amare non potest: ergo Pater necessariò amat filium, & non minus q̃ amandus sit: ergo quum summè sit amandus, summè amat eum: ergo amor Patris ad Filium summus est: ergo Spiritussanctus, qui est amor, ille est æqualis Patri & Filio. Item quū inter Patrem & Filium debeat esse amor, maximus erit amor primi Patris à quo omnis paternitas in cælo, & in terra nominatur. Item cum non sit minor Patris benignitas q̃ fœcunditas, nō erit minus donum amoris procedēs ab eius benignitate, quàm eius partus pertinens ad eius fœcunditatem: ergo non erit minor Spiritussanctus Filio. Item si nō est minor Filius Patre, qui à solo Patre ꝓcedit: non erit minor Spiritussanctus Patre vel Filio, qui ab vtroq; procedit. Aug. Magna misericordia Dei, donum dat æquale sibi: nam Spiritussanctus donum est. ¶ Et notandum ꝙ aliqua similitudo Trinitatis inuenitur in creaturis: sed non est

creatura

creatura quæ in oībus Trinitati assimiletur: sed quædam creaturæ assimilantur ei in quibusdā, quædam in alijs. Vnde glos. Augu. super illud Hebr. 1. Qui cùm sit splendor gloriæ, non possunt comparari temporalia æternis integra collatione: sed tamen possunt aliqua tenui & parua similitudine, coæua coæternis cōparari. Nec mirum, quum non sit vmbra similis omnino corpori, cui⁹ est vmbra, nec vestigium simile est omnino pedi. Et ostendemus similitudinem Trinitatis in diuersis creaturis. Vna & eadem vox est, diuersæ dictiones: vt hæc vox, Amor, est nomen ꝓprium cuiusdam sancti, & est nomen cōe, & est verbum: non mireris ergo, si tres personæ sint vna essentia. In rebus sensibilibus inuenis subiectum & varietatem accidentium, quæ circunuestit illud, & naturalem amorem subiecti ad naturalia eius accidentia. Subiectum similitudinem habet cum Patre, cùm sit causa accidentium, sicut Pater ex se producit filium. Varietas verò accidentium subiectum manifestās, est quasi verbū. Amor verò subiecti ad naturalia accidentia assimilatur Spirituisancto: quem amorem ostendit hoc, ꝙ subiectum tendit ad locum sibi competentem, fugiens locum naturę suę cōtrarium: & natura quęrit quæ pertinent ad exteriorem decorem, vt est cortex, & frondes in arboribus, pili in animalibus, ordinatio, figura, color. ¶ Itē similitudo Trinitatis habetur in materia, & forma, & complexu horū. Itē in igne in quo inuenis ignis speciem, lucem & calorem, & sunt ignis, & lux, coæua, licet sit lux ab igne: sicut Pater & Fili⁹ sunt æterni, licet Filius sit à Patre. Augusti. Quid possumus in creatura inuenire coęternū, cùm non inueniamus in ea ęternum? sufficit vt ad similitudinem inueniamus coæuum. splendor est de igne, & tñ coæua sunt. Similiter imago in aqua, & virgultum natum super aquā coæua sunt. Da mihi ignem sine splendore, & credo Patrem fuisse sine Filio. Item inuenitur similitudo Trinitatis in sole, vbi habes substantiam, & radium, & calorem. Substantia solis à nulla creatura est, radius de sole nascitur, calor ab vtroq; progreditur. Item habes similitudinē Trinitatis in magnitudine, pulchritudine, & vtilitate creaturarum. In magnitudine apparet potētia, quæ Patri appropriatur: in pulchritudine sapientia, quę appropriatur Filio: in vtilitate bonitas, quæ appropriatur Spirituisancto. Item in corpore humano est similitudo quędam Trinitatis. Est enim in eo vita, sensus, affectus. In anima verò rationali expressior inuenitur similitudo Trinitatis quàm in pręd ictis, cùm ipsa dicatur Dei imago. Et secundū Aug. ipsa est Tri-

nitatis imago ſm intellectum, voluntatem, & memoriam. Vnde Aug. in ſermone de imagine: Non ſolū ſufficit intellectus, niſi ſit voluntas in amore Dei; nec duo ſufficiunt, niſi memoria addatur, qua ſemper in mēte intelligentis, & diligētis maneat Deus. Vel poſſum⁹ aliter ſimilitudinē Trinitatis in anima aſſignare: vt ſcilicet intellectus qui dicitur materialis vel poſſibilis, Patri aſſimiletur. Intellectus verò qui dicitur intellectus in actu, vel formatus, aſſimiletur Filio. Et ſicut Filius à Patre procedit, & eſt eius verbum, vel imago, vel ſpeculum: ſic intellectus formatus eſt quaſi verbum, & ſpeculum, & imago: & ordine intelligentiæ eſt poſt intellectum materialem. Prius enim eſt, intellectum eſſe, q̃ intelligere ſe vel aliud. Affectus verò Spirituiſācto aſſimilatur. Poſſumus etiā aliter ſimilitudinem Trinitatis in anima aſſignare: vt ſcilicet intellectus agens Patri aſſimiletur, qui ſm philoſophos: ſe habet ad ſpecies intelligibiles manifeſtandas, ſicut lux ad colores. Et ſicut operatione lucis corporalis, ſpecies coloris abſtrahitur quodammodo, & pupillæ cō iungitur. ſic operatione intellectus agentis, lumen intelligentiæ diffundentis, & abſtrahentis ſpecies intelligibiliū à formis ſenſibilibus, cōiunguntur ſpecies illæ intellectui poſſibili, & fit intellectus formatus, qui Filio aſſimilatur. Affectus verò aſſimilatur Spirituiſancto. ¶ Et notādum ꝙ ſm quoſdam, anima non eſt ſuę potentiæ: & ſm hoc minùs eſt expreſſa ſimilitudo Trinitatis in aīa, quum tres perſonæ ſint diuina eſſentia. Anima verò licet habeat tres potentias, tn̄ illæ tres potentiæ non ſunt idem, ꝙ eſſentia animæ. Secundum alios verò anima ſuæ potētię eſt, & ſm hoc expreſſior eſt ſimilitudo Trinitatis in anima. Et pro hac opinione facit quod legitur in lib. de Spiritu & anima. Senſus, imaginatio, ratio, intellectus, intelligētia: hęc oīa in anima non aliud ſunt quàm ipſa. Itē ſuper Eccleſia. 17. dicit gl. Sicut Deus Pater, Deus Filius, Deus Spirituſſanctus, non tres dij, ſed vnus Deus tres hēns perſonas: ita anima intellectus, anima voluntas, anima memoria, non tres animæ, ſed vna anima. Itē Augu. in libr. de Trinitate: Admonemur, ſi vtrúq; videre poſſimus, hæc in anima exiſtere ſubſtantialiter, non tanquam in ſubiecto. Itē Damaſ. Anima nō habet præter ſeipſam, intellectū. Item cùm prima materia ſit ipſa potentia ad ſuſceptionem formarum naturalium: eodem modo anima erit ipſa potentia ad ſuſceptionem ſpecierum, quum videatur eſſe ſimplicior, & Dei imago ſit. Præterea hæ tres potentiæ animæ, intellectus, voluntas & memoria, aut ſunt accidentalia animæ, aut eſſentialia. Si acciden-

accidentalia:ergo non differt anima rationalis nisi accidentaliter ab eo, à quo corpus bruti animalis viuificatur, & sensificatur. Si verò sunt essentialia, aut sunt tres partes essentiæ animæ, aut vnumquodque illorum est tota essentia, animæ. Si sunt partes, aut anima erit velut aceruus congregatus ex his potentijs nõ coniunctis adinuicem, quod non potest esse:aut illæ potentiæ erunt coniunctæ, & cõpactæ adinuicẽ, qđ similiter non põt esse, quum operationes illarum potentiarũ sint diuisæ abinuicem. Si verò vnaquæque illarum potentiarũ est tota essentia animæ, habetur propositum, scilicet ꝙ tres potentiæ animæ sint ipsa anima. ¶Itẽ cùm eiusdem sit actus, cuius est potentia:eiusdem erit intelligere in potentia, cuius est intelligere in effectu:ergo idem erit intellectus possibilis, & intellectus formatus.Item quum nemo possit amare incognitum,eiusdem erit cognoscere & amare: ergo idem secundùm substantiam erit intellectus & affectus. Itẽ assignatur similitudo Trinitatis in creaturis,secundùm hæc tria,modũ, speciem,ordinem. Augu.11.lib. de Ciuit.Dei: A Deo est omnis modus,omnis species, omnis ordo,sine quibus nihil rerum inueniri, vel cogitari potest. Idem in eodem: Nobis Trinitas in suis operibus intimatur.Nam si quæratur, vnde sit ciuitas quæ sursum est, Deus eam condidit: si, vnde sit sapiens, à Deo illuminatur:si,vnde sit felix,Deo fruitur, subsistens modificatur,contemplans illustratur,inhęrens iucundatur,cùm videt,amat: in Trinitate Dei viget, in veritate lucet, in bonitate Dei gaudet. Idem in eodẽ:In his rebus quæ infra nos sunt, qm̃ & ipsæ nec aliquo modo essent, nec aliqua specie continerentur, nec aliquem ordinem vel appeterent, vel tenerent, nisi ab illo factæ essent, qui summè sapiẽs est,qui summè bonus est, tanq̃ per omnia quæ fecit, mirabili stabilitate currentes: quasi quædam eis alibi magis,alibi minus impressa vestigia colligamus. In nobis autem ipsius eius imaginem contuentes, tanq̃ ille minor Euangelicus filius, qui rediens ad se,ait: Quanti mercenarij,&c.ad nosmetipsos reuersi surgamus,& ad illum eamus,à quo peccando recesseramus: ibi esse nostrum non habebit mortem, nosse nostrum non habebit errorem,ibi amare nostrum non habebit offensionem.

De erroribus pertinentibus ad Dei misericordiam, & iustitiam. Et primò de errore illorum qui filij Dei incarnationem negant. Capitulum XX.

VLtimo inter errores qui catholicæ fidei aduersantur,dicendum est de erroribus pertinentibus ad Dei misericordiã,& iustitiam.Inter quos causa breui tatis

tatis tantùm de sex tangemus, licet sint multo plures. Primus est error eorum qui negant filij Dei incarnationē. Secundus, eorum qui dicūt animā perire cū corpore. Tertius eorum qui negant resurrectionem corporū. Quartus, eorum ꝗ dicunt vnumquenq; in fide vel lege sua saluari, ex quo credit eam bonam & Deo placentem. Quintus, eorum qui dicunt animas, quæ in mortali decedunt non puniendas essentialiter. Sextus, eorum ꝗ dicunt animas, quæ in charitate decedunt, nulla pœna purgatoria puniendas. ¶ Primi Dei misericordiam ac iustitiā metiri volunt secundū misericordiam & iustitiā hominū. Ideo misericordiā Dei reputant stultitiam. 1. Corint. 1. Verbum crucis pereuntibus stultitia est. Et iustitiam reputant furorē: Prouerb. 6. Zelus & furor viri nō parcet in die vindictę. Ipsi non attendunt illud verbum Domini Esa. 55. Sicut exaltantur cæli à terra: sic exaltatæ sunt viæ meæ à vijs vestris. Vniuersæ viæ Domini sunt misericordia & veritas. Isti detrahunt Dei potentiæ, dum dicunt Deum non potuisse hominem fieri: qđ si verū esset, Deus oīpotens non esset. Lucæ 1. Nō erit impossibile apud Deū omne verbū. Et Matt. 19. Apud Deū oīa possibilia sunt. Quum sñīa sit oīum rectè philosophantiū hominē esse deificandū participatione deitatis: quid mirum si Deus factus est homo participatione humanitatis? isti cōtradicunt diuinæ bonitati, non in radice, sed in ramo ipsius, dum negāt tātùm Dominum de ipsa potuisse procedere, blasphemantes contra eius immēsitatem, quam volūt limitare in effectu ipsius. Fōs iuxta possibilitatem suam riuū emittit, & sol secundùm virtutē suam lumen & calorem vbique diffundit. Magna ergo fatuitas est, asserere de immenso fonte diuinæ bonitatis beneficium incarnationis non potuisse procedere. Ad Titū 3. Apparuit benignitas & humanitas Saluatoris nostri Dei, nō ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos: sed secundùm suā misericordiam saluos nos fecit. Secundùm fontem fluit riuus, cùm stilla misericordiæ in multis sanctis hoc potuerit, vt pro redemptione captiuorū se venderent: quid potuit in fonte misericordiæ eius immensitas? ¶ Iterū cum scintilla charitatis, matrem faciat exponi pro filijs, quid potuit fornax immensæ charitatis in Saluatore? Si quis verò dicat, ꝙ non decuit Dei maiestatē tantum descendere, & tot, & tāta pati: Respondendum est, ꝙ nihil magis decet Dei bonitatem, quàm misereri & amare. Misereri gloriosissimum est. Vnde qui sunt dicti erroris, dum Deum volunt honorare, honori eius detrahunt: magnitudo enim eleemosynæ honor est miserantis, & magni-

magnitudo doni, honor dantis. Sapiens. Deum maxime imitabitur, qui nihil iudicauerit, q̃ misereri, pretiosius. Preterea gloriosissimi sunt triumphi patientię. Prouerbiorum 16. Melior est patiens viro forti: & qui dominatur animo suo, expugnatore vrbium. Senec. Magnanimi est iniurias in summa patientia pati. Item cum Deus præcipiat se ab homine ex toto corde diligi, Deuter. 6. conueniens fuit, vt & ipse hominem diligeret, vt igne dilectionis suæ, ignem amoris in homine accēderet. Dauid: Exurge Domine in præcepto, quod mandasti. Sene. Ego tibi monstrabo amatorium sine medicamento, sine herba, sine vllius veneficæ carmine: Si vis amari, ama. Præterea cum diuinitas omnino impassibilitas sit, quando inconueniens est, si natura humana diuinæ associata, in eadem persona passa est, cùm pati uirtuosissimum sit: & pœna quā natura humana in Christo passa est, nihil sit respectu gloriæ quam habet, quæ non est finem habitura: & venerationes quas Christo exhibet populus Christianus, multo maiores sunt quàm contumeliæ & illusiones, quas ei intulit, populus Iudaicus. Ad destructionem dicti erroris sufficere possunt quæ prius habita sunt, ubi ostensa est veritas fidei Christianæ, & ubi ostensa est ueritas humanæ naturæ in Christo, & ueritas diuinæ naturę. Et ideo ad destructionem aliorum errorum transeamus.

De Errore dicentium animam perire cum corpore. Cap. XXI.

ET primo destruemus errorē illum, qui ponit animam perire cum corpore, ostendēdo animarum immortalitatem. Qui error tangitur Sapientiæ 2. Dixerūt impij cogitantes apud se nō recte. Exignum & cum tædio est tēpus uitæ nostræ, & nō est refrigeriū in fine hominis, & nō est q agnitus sit reuersus ab inferis: quia ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquā non fuerimus. Huic errori occasionē dare potuit illud Ecclesiast. 2. Vnus est interitus hominis & iumētorum, & æqua utriusque conditio. Sed ut dicit Greg. Salomon in illo li. diuersas ꝑsonas in se suscipit, & quādoq; dicit quod mēs imperita sentit, ut in uerbo proposito: quandoq; uero quod ratio bene disposita decreuit. ut eiusdem 6. Quid habet, inquit, amplius stulto sapiens, & quid pauper, nisi ut pergat illuc ubi est uita? Et eiusdē 9. Corda filiorū hominū implētur malitia & cōtēptu in vita sua, & post hęc ad inferos deducētur. Non perit ergo anima maloruū cum corpore. Et in eodē: Nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erunt apud inferos, quò tu properas. Item eiusdem ultim. Ante quā reuertatur puluis in terram

suam

suā unde erat, & spiritus redeat ad Deum qui dedit illum. Spiritus ergo bonorum cum corpore nō perit, sed ad Deū redit. ¶ Itē occasionem dare potuit huic errori quod dicitur de Deo 1. ad Timoth. 6. Qui solus habet immortalitatem. Vnde sm hoc, videtur q̧ anima non sit immortalis. Sed ibi dicitur immortalitas, immutabilitas, quam non habet creaturā per natura, cùm ex nihilo facta sit, & secundū accidētia nata sit mutari: sed tamen creatura potest habere perpetuitatem & esse immortalis, prout immortalitas dat priuationem finis. Item dicto errori potuit dare occasionem, quòd spiritus irrationalis in brutis perit cum corpore: vnde poterit alicui videri, quod spiritus rationalis in homine pereat cum corpore. Sicut enim spiritus irrationalis, forma & perfectio est in corpore bruti: sic spiritus rationalis forma & perfectio est in corpore humano. ¶ Ad solutionem huius notandum est, quòd est quædam forma quæ totaliter innititur & incumbit suæ materiæ, & non regit eam, neq; sustinet, sed sustinetur ab ea, & talis est forma corporalis in rebus inanimatis. Quædā uerò forma est quæ regit materiā suā & quodāmodo sustinet eā. Et hæc subdiuiditur: quia quædam est cuius operatio non est extra materiam illam, vt est vegetabile in plantis, & sensibile in animalibus brutis: & hęc perit cū corpore, otiosū. n. esset, eā manere post corpus, cū nō haberet operationem sine corporę. Quædam verò forma est, cuius principalis operatio nō est in materia, nec per materiā, vt anima rationalis sm operationē intellectiuam? & ideo separabilis est à corpore. Et est simile in luce ignea & luce solis. Esse enim lucis radij solaris existentis in aere, non dependet ab aere. Vnde sole subtrahente radium, remanet solus aer. Sic Deo subtrahente à corpore spiritum, remanet solum corpus. Vnde destructo aere, adhuc remanet radius: quod possumus videre per interpositionem alicuius transparentis, vt est crystallus in loco aeris scilicet posita. Verbi gratia: Sit aliquis locus vndiquę conclusus, excepta illa parte per quam ingreditur solaris radius, qui ibidem ingressus, totum aerem ab illo loco contentum reddit luminosum. Destruatur iste aer per immissionē alicui⁹ corporis transparentis, vtputa massæ crystallinæ: licet aer inde deficiat radius tamen ibi manet, quod apparet in crystallino ibi existente. Manet enim radius illuminās crystallum. Si est in unione animæ rationalis ad corpus. Esse enim eius non dependet à corpore, & ideo non perit cum corpore. Lux vero ignea è duobus modis, scilicet in carbone & in

flamma

flamma. In carbone est lux materiæ grossæ & terrestris: & inde est ꝙ non est radiosa, id est, de se non immittit radium immutantē aërem vicinum: lux verò in flāma vnitur materiæ subtiliori, q̄ est vapor resolutus à corpore, scilicet à carbone inflāmato, & est lux in flamma radiosa: vtraq; tñ lux tā in carbone quàm in flamma innititur materiæ, ita ꝙ deficiente materia lux deficit. Sic est de vegetabili & sensibili: vegetabile enim deficit deficiente corpore, cuius perfectio est, similiter & sensibile. ¶ Ad ostendendū quòd anima non perit cum corpore, non multum vtemur authoritatibus Sacræ scripturæ, cùm error ille locum non habeat in eis, qui scripturas Sacras nouerūt, & eas receperunt: quia quasi infinitæ sunt authoritates in Sacra scriptura, quibus error iste destrui potest: sed testimoniis nobilium Philosophorum, & rationibus potiùs vtemur. Falsitatem huius erroris ostendit Tullius, dicens: Non est lugēda mors, quam immortalitas consequetur. Idem loquens de eo, qui rectè vixit: Ex hac vita, inquit, discedit tanquā ex hospitio, non tanquam ex domo. Commorādi enim tantùm diuersorium nobis, non habitandi, dedit. Idem in Quæstionibus Tusculani. Quid nisi illud vitale, qđ intra nos est, dùmq; mole corporis prēmitur, in cælestis regionis contemplatione se transire illuc ad inhabitandū post depositionem ipsius auolet? Itē in Rhetorica: Probabile videtur sapientibus, pœnas esse paratas apud inferos. Item Sene. in lib. de Naturalibus quæstionibus: Si volumus tranquillè degere, anima in expedito habenda est, siue illā insidiæ, siue morbi petant. Quid aliud debeo, quàm exeuntē hortari, & cum omnibus bonis emittere? vade fortiter, vade feliciter, nihil dubitaueris reddere. Nō de re, sed de tēpore quæstio est. Facis quod quandoq; faciendū est. Rerū natura quæ te genuit, expectat, & locus melior ac tutior. Itē Mercuri⁹: Animę, inquit, post dissolutionē cogentur credere pœnis, quæ in vita noluerūt credere verbis. Plato etiam in Timæo dicit animam post dissolutionem variis affligi pœnis. His testimoniis Philosophorum patet, quòd anima rationalis non perit cum corpore. Rationibus verò multipliciter potest idem ostendi. Et primò per iustitiam Dei, quæ si est, reddet tam bonis quàm malis secundum eorum merita, bonis præmia, malis pœnas. Ecclesiast. vltim. Cuncta quæ fiunt adducet Deus in iudicium. Sed retributio ista non fit in præsenti, cùm mali hic floreant, & boni opprimantur. Iob 21. Quare impij viuunt, subleuati sunt, confortatique diuitiis? Et Hieremiæ 12. Quare via impiorū prosperatur, bene est omnibus qui præua-

prę̨uaricantur,& iniquè agũt? Et in Psal. Vsquequo peccatores Domine, vsquequo peccatores gloriabuntur? Ergo ista retributio erit post hanc vitã. Manent ergo animæ post mortẽ. ¶ Idem põt ostendit ꝑ Dei bonitatẽ: qa cum Deus singulariter sit bonus, maximè tñ bonus est amicis suis, & maximè amat amantes se. Prouer. cap. 8. Ego diligentes me, diligo. Hoc aũt verũ nõ esset, si anima periret cũ corpore, nec esset alia vita post istã. Amici.n. Dei in hac vita sunt egentes, angustiati, afflicti. Heb. 11. Et 1. Corin. 15. Si in hac vita tantùm in Christo sperantes sumus: miserabiliores sumus omnibus hominibus. Si non esset alia vita, verum esset, qđ dicũt ꝑuersi Iudę̨i Malach. 3. Vanus est, inquiunt, q̃ seruiunt Deo: & quod emolumentũ, qa custodiuimus præcepta eius? Nõ esset emolumẽtũ, vt videtur, sed detrimentũ in hac vita affligi, si in futuro nõ sperarent amici Dei pro hac afflictione delectari, & vtilius esset eis bonis præsentibus adhærere, & in eis delicatè viuere, quàm Deo adhærere, & mandata eius obseruare. Item potest ostendi, quòd anima cum corpore non pereat per sapientiam Dei, quæ non potest fallere nec falli. Falleret autem eos, qui credunt contemptum præsentis vitæ consulendo, & præsentium bonorum, si non sequeretur alia vita melior & alia bona meliora. Matthæi 19. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, &c. Et Ioan. 12. Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eã. Item ꝙ anima non pereat cum corpore, ostenderunt, qui hoc per experientiam nouerant, quià morte suscitati fuerunt, vt Christus & Lazarus, & illi de quibus legitur ad Hebr. 11. Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. ¶ Item etiam ostẽdunt virtutes, quas mortui operãtur. Vnde Greg. in 4. lib. Dialog. Pensa qualiter animæ viuunt illic vbi viuunt, quorum hic & mortua corpora in tot miraculis viuunt. Si igitur vitam animæ manentis in corpore deprehendis ex motu membrorũ, cur non perpendis vitam animæ post corpus, etiam per ossa mortua in virtute miraculorum? Idem ostenditur per ordinem quem habet homo inter creaturas. Est enim creatura media inter iumentum & Angelum? Vnde communicat cum iumento in corporis mortalitate, & cum Angelo in animæ immortalitate, Greg. lib. 4. Dialog. Homo sicut in medio creatus est vt esset inferior Angelo, superior iumento: ita aliquid habet commune cum summo, & aliquid commune cum infimo, immortalitatem scilicet spiritus cũ Angelo, mortalitatem verò corporis cum iumento. Idem ostenditur per similitudinem quam habet

habet anima cum prima materia. Sicut.n.prima materia se habet ad omnes formas sensibile & corporales:ita se habet substãtia intellectiua ad formas intelligibiles & spirituales. Ergo sicut prima materia nõ est corruptibilis ab aliqua forma sensibili vel corporali:ita substãtia intellectus non erit corruptibilis ab aliqua forma intelligibili & spirituali, & multo minus à forma corporali, cũ propter sublimitatẽ suæ essentiæ, talis corruptio nõ possit ad eam attingere. Relinquitur ergo, quòd ipsa sit incorruptibilis & immortalis. ¶ Itẽ omne quod destruitur, aut destruitur separatione formæ a materia, aut à diuisione partiũ integraliũ, aut destructione subiecti seu deferentis, aut absentia causæ. Separatione formæ res destruitur dupliciter: aut diuisione formæ, quæ nõ manet separata, vt cum diuiditur anima rationalis à corpore, cùm diuisio dicitur mors, vel diuisione formæ quæ non manet separata vt in extinctione ignis, & hæc diuisio uocatur proprie corruptio. Diuisione partium integralium fit destructio, ut cùm ligna & lapides destruuntur, destruitur domus. Destructione vero subiecti, vt destructo pariete, destruitur pictura quæ erat in eo, & quantitas. Destructione deferentis destruitur quod deferebatur: vt fracto vase, effunditur liquor qui in eo erat. Absentia causæ fit destructio, vt sole subtracto: destruitur dies. Primo modo nõ põt destrui anima rationalis: non est composita ex materia & forma, vt ostẽsum est prius, ubi destruct⁹ est error, qui ponit animas cũ corporibus semi nari: ergo non potest fieri in ea diuisio formæ à materia. Præterea si diceretur ꝙ esset ex materia & forma composita, adhuc põt ostendi, ꝙ forma illius non põt destrui, quia non habet contrarium quo destruatur. Anima n.potens est intelligere omnia, ꝙ non esset verũ, si aliquid esset ei contrarium. Anima.n.non esset receptibilis illius, nec similitudinis eius: ergo non posset intelligere ipsum. Præterea visus nullam formã visibilẽ habet sibi cõtrariam: ergo nec intellectus aliquã formã intelligibilem habet sibi cõtrariã. ¶ Itẽ nõ potest destrui anima rationalis destructione partiũ integralium, cum simplex sit, & careat huiusmodi partibus. Item destructione subiecti nõ potest destrui: qui si poneretur eius subiectum, non poneretur aliud quàm corpus: ipsa autẽ nõ se habet ad corpus, vt accidens ad subiectũ. Est enim perfecta substantia: receptibilis enim est secũdũ se oppositorũ, manẽs intrãsmutata secũdum essentiã, quod proprium est perfectæ substantiæ. Si quis tamẽ obijciat de superficie quæ quantitas est, nõ substantia, quæ tamen recipit

cõtrarios colores: Dicendũ est ꝙ ipsa non recipit colorem secundùm se, sed secundùm virtutem subsistentem corporeæ substãtię: sed anima rationalis secundùm se receptibilis est oppositorũ, nõ secundum naturam corporis, cui vnita est, vt virtuti & uitijs, scientiæ & ignorantiæ, & multorum aliorum, quæ cùm sint spiritualia, non recipiuntur in ea secundũ naturã corporis. Item põt destrui anima destructione deferẽtis, cũ nõ indigeat deferente, sicut liquor vase indiget quo contineatur. Itẽ non potest destrui absentia causæ, quia à prima causa immediatè fluit, cuius absentia nihil destruitur, vel cuius præsentia semper adest omnibus, & nũquam est absens: quantum enim in se est, semper influit in creaturas esse & permanentiam, ergo anima rationalis nullo modo potest destrui, cùm nullo prædictorum modorum destructibilis sit, nec alius modus destructionis possit inueniri. Item omne esse mortale paulatim debilitatur & deficit, donec veniat ad vltimum defectum, qui est mors: virtus autem intellectiua sua duratione inualescit & proficit, vt quanto est antiquior, tanto sit ad intelligendum ualidior: ergo habet esse immortale. ¶ Item virtus quæ non habet finem in operatione, non habet finem in tempore: virtus verò intellectiua non habet finem in operatione: non enim determinata est ad intelligenda tot, quin adhuc plura possit intelligere: ergo nõ habet finem in tempore. Item virtus corruptibilis læditur à vehementi subiecto, vt visus à vehementi lucido: intellectus aũt non læditur à vehementi intelligibili, imò magis confortatur: ergo non est corruptibilis. Item ex conditione obiecti cognoscitur conditio potentiæ, & ex conditione potentiæ conditio substantiæ: cùm ergo obiectum virtutis intellectiuæ sit vniuersale incorruptibile, virtus intellectiua incorruptibilis est.

¶ Augustinus in libr. Soliloquiorum, sic probat immortalitatem animæ? Omnis, inquit, substantia comprehensiua veritatis, inquantum est veritas, est immortalis: sed anima rationalis est huiusmodi: ergo est immortalis. Veritatem hic intellige essentiam rei, quantum est abstracta à materia, & omnibus materialibus conditionibus, vt apprehenditur homo, cùm prædicatur de omnibus hominibus.

¶ Item omnis substantiæ cuius operatio non dependet à corpore, ipsa non dependet ex corpore: sed operatio substantiæ intellectiuæ non dependet ex corpore, scilicet intelligere: ergo nec substantia intellectiua dependet ex corpore: ergo est separabilis à corpore, & potest viuere sine eo. ¶ Itẽ virtus cuius operatio impeditur à corpore, non depen

pendet à corpore: sed talis est virtus intellectiua. Quanto.n.corpori se plus immergit per solicitudinem, & amorẽ temporalium delectationum: tanto intelligit obtusiùs & tardiùs. Quanto autem se elongauerit, tanto clarius & facilius: ergo ipsa non dependet à corpore. Præterea si intellectus dependeret à corpore, sequeretur confortatio eius ad confortationẽ corporis, & debilitatio ad debilitationẽ. Aliter tñ est. Nã in senectute est corporis debilitatio, & intellectus cõfortatio. Sicut.n. iuniores meliores melius sentiũt sic seniores melius intelligunt. Iob 12. In antiquis est sapientia. Si quis tñ obiiciat, ꝙ intellectus videtur dependere ex corpore, cũ eius operatio impediatur ægritudine corporis, vt patet in phreneticis: Similiter intellectus sensu & imaginatione indiget, cùm nõ fiat sine illis: Dicendum est, ꝙ aliud est virtutem impediri à læsione, aliud ex occupatione. Intellectus impeditur occupatione animæ circa opus alterius virtutis, sed non læditur: vt visus, vel auditus exterior occupans animã circa exteriora impedit, vt illa hora nõ vacet intellectiuæ operationi. Sic in laborantibus phrenesi, vel similibus passionibus, sunt sicut somnia fixa & adhærentia propter infectiones difficile separabiles. Et quemadmodũ somnia mẽtẽ tenẽt circa fantasmata occupatã: sic illæ alienationes operationem intellectus, mẽtem occupando expediunt. Expurgata aũt huiusmodi infectione, intellectus tanquam nihil passus læsionis ad proprias operationes reuertitur. Ad 2m dicẽdum, ꝙ licet intellectus non fiat in nobis sine sensu & imaginatione: tñ est sine illis. Et ponit simile Aug. Ad portum non deuenitur nisi per nauem, est tamen esse in portu sine naui. Vel potest distingui duplex facies virtutis intellectiuæ: inferior, & superior: quantum ad inferiorem, indiget intellectus sensu & imaginatione: quantum verò ad superiorem, secundùm quam est nobilis perfectio & potissima, intellectus non indiget: illuminatur enim à prima veritate. ¶ Item potest ostendi, ꝙ anima rationalis non pereat cum corpore, multis alijs modis. Primo sic: Cùm nullus motus naturæ sit frustrà, omne quod naturaliter mouetur, non est naturali impossibilitate prohibitum à fine, ad quem mouetur: ergo cum anima rationalis naturaliter appetat beatitudinem, non est impossibile ei assequi eam: sed impossibile est ꝙ eam assequatur in bonis præsentis vitæ: ergo ipsa manet post præsentem vitam. Quòd in bonis præsentis vitæ beatitudinem non assequatur, sic potest ostendi: Possessores bonorum corporalium, aut amant ea, aut non amant. Si non amant, ergo

ſunt eis oneri, & nõ aſſequuntur felicitatem in eis. Si verò amant ea, ergo ſunt vniti eis per amorẽ, & ſunt obnoxij omnibus paſſionibus quibus illa ſubiacent. Amans enim neceſſariò cõpatitur amato propter vnionem amoris, ſi paſſio rei amatæ ad ipſum per apprehenſionem penetrauerit. Ergo nec in iſto caſu felicitatẽ in bonis iſtis aſſequũtur. ¶ Itẽ nobiliori virtuti nobilior cõpetit ꝑfectio. Ergo quum vires animæ, quibus homo antecellit bruta animalia: nobiliores ſint viribus illis quas communicat cum brutis, eis cõpetit perfectio nobilior. Ergo felicitas alia erit animæ rationalis ſecundum vires illas nobiles, quàm ſit ea quæ eſt ſecundum vires inferiores, quæ eſt in bonis præſentis vitæ. ¶ Præterea quum nobilis pars animæ habeat proprias ſuas operationes, & propria gaudia, & propriam libertatem, & ſecuritatem, habebit ipſa propriam felicitatem, non in bonis corporalibus, cum ipſa ſeparata ſit à corpore, vt iam oſtendetur: ſed in bonis ſpiritualibus. ¶ Item quicquid eſt morti obnoxium, non eſt beatum: ergo quũ homo in præſenti vita ſubditus ſit neceſſitati moriendi, in ea nõ eſt perfectè beatus. ¶ Item omnis virtus omnino ſeparata à corpore, non eſt corruptibilis corruptione corporis: ſed vires, quæ ſunt propriæ animæ rationalis, intellectus ſcilicet & voluntas, omnino ſunt ſeparatæ à corpore: ergo non ſunt corruptibiles corruptione corporis. Maior multipliciter probatur. Primò ſic: Vis vnita corpori ſiue operans per organum, operatur ſecundum proprietatem & poſſibilitatem organi tantum: vt viſus non iudicat de ſapore, vel ſono, ſed de colore, quia color pertinet ad naturam oculi. Nullum autem organum corporale poſſibilitatem habet ad incorporalia. Nulla ergo vis operans per organum corporale, eſt cognitiua niſi corporalium tantum. ¶ Præterea operatio intellectus eſt per abſtractionem à materia & materialibus conditionibus, ſed omnis operatio eſt ſecundùm naturam virtutis à qua egreditur: ergo intellectus eſt abſtractus à materia, & non habet organum corporale. ¶ Item nulla virtus incorporata, id eſt, parti corporis determinata, ſiue operans per organum eſt cognitiua ſui: non enim poteſt referri vel reflecti ſupra ſe: vnde nec oculus ſe videt, nec imaginatio ſe imaginatur: quum ergo intellectus ſe intelligat, non eſt incorporatus alicui, ſcilicet parti corporis determinatæ vnitus. ¶ Item quod cognoſcitur eſt in cognoſcente ſecundum naturam cognoſcentis, & non ſecundum naturam rei cognitæ: & generaliter quod recipitur in aliquo, eſt in recipiente ſm naturam

turam recipientis: Quũ ergo corporalia & materialia sint in intellectu, ſm modum immaterialẽ, ſcilicet denudata à materia & materialibus cõditionibus, intellectus immaterialis eſt, & nõ incorporatus alicui parti corporis. ¶ Item quum voluntas, quæ eſt propria animæ rationalis, libera ſit, flexibilis, & ad ea quæ ſunt delectabilia corpori, & ad ea quę ſunt corpori contraria, vt ſunt macerationes carnis, & ipſa mors corporalis: manifeſtũ eſt, ꝙ voluntas illa à corpore ſeparata eſt, vnde non eſt cum corpore corruptibilis. ¶ Itẽ nõ eſt neceſſe rectorẽ nauis mori, quum nauis diſſipatur, nec militẽ occidi, quũ equus cui inſidet occiditur, nec artificem perire, licet aliqđ de inſtrumentis eius, quo ad aliq̃ operationem ignobilem vtitur, defecerit: ſic non eſt neceſſe, ꝙ ſpiritus rationalis pereat, licet corpꝰ, quod eſt eius organũ quantum ad aliquas eius operationes minus nobiles pereat. ¶ Præterea nihil creatum eſt ꝑꝑ ignobilius & vilius ſe: ergo anima rationalis non eſt principaliter creata ꝑꝑ operationes virium quas habet cões cũ brutis, vel propter bona iſta corporalia quia viliora ſunt: ergo non eſt neceſſe eã perire, licet non poſſit exercere operationes illas minus nobiles circa bona iſta corporalia. ¶ Item quum anima rationalis nobilior ſit quacunque creatura corporali, & Deus cõicauerint eſſe perpetuũ alicui creaturæ corporali, vt corporibus cæleſtibus, ipſe communicauit illud etiam animæ rationali. Item Deus quum communicauerit animæ rationali intelligere non ſolum creaturam corporalem, ſed etiam creaturam ſpiritualem, & ipſum creatorẽ, ipſe communicauit ei eſſe perpetuum, quum capacitas Dei pęr intelligentiam longè melior ſit perpetuitate eſſendi. ¶ Item quũ dederit Deus creaturæ rationali vt poſſit habere amicitiam cum Deo, lex verò amicitiæ requirat bonorum communionem: veriſimile eſt, ꝙ communicauerit ei immortalitatẽ. ¶ Pręterea quis fidelis amicus à morte amicum ſuum non ſeruet, ſi poteſtatem habeat? ergo veriſimile eſt, quòd Deus amicos ſuos ſeruet à morte qua omnino pereant. Mors corporalis amicorum Dei non eſt mors: ſed potius ſomnus vel tranſitus ad meliorem vitam. Io. 11. Lazarus amicus noſter dormit. Et Mat. 22. Nõ eſt Deus mortuorũ, ſed viuẽtium. ¶ Item quæ à ſolo Deo in eſſe producuntur, perpetua ſunt, niſi ſint accidentia vel formæ dependentes à materia: ſed anima rationalis nõ eſt accidens, nec forma dependẽs à materia: ſed à ſolo Deo eſt per creationem, vt prius oſtenſum eſt: ergo ipſa habet eſſe perpetuum. Quòd ipſa non ſit accidens, ſic probatur: Nullum acci-

dens nobilius est substantia: sed omnē mouēs & regnes substantiam, est nobilius & actualius & virtuosius substātia, quā mouet & quam regit: ergo nullum tale est accidens: sed talis est anima rationalis: ergo ipsa nō est accidens. Quòd verò non sit forma à materia depēdens, prius ostensum est. ¶ Possumus etiā vti ad destructionē dicti erroris ostensione, qua vsus est quidam religiosus contra philosophū quendam, qui negant animā esse immortalē. Aut anima, inquit, est mortalis, aut immortalis. Si anima mortalis est, & credis eā esse immortalem, nullū tibi inde prouenit incommodum. Si autē immortalis est, & credis eam esse mortalē, aliquod potest tibi inde venire incōmodū: ergo melius est vt anima credatur esse immortalis, q̄ mortalis. Quia s̄m Sapientem, si propositis duobus, istius sit consecutiuū bonum, illius verò, malum: magis est eligendum cuius consecutiuū est bonum, q̄ illud cuius consecutiuum est malum. Et iuxta verbū quod Tullius refert in lib. de Senectute, Catonem dixisse. Si anima mortalis est, q credunt eam esse mortalem, non erunt post hanc vitam, q nos cōfundant de ꝯria opinione. Si verò sit immortalis, nos qui sumus huius opinionis, poterimus eos confundere qui ꝯriæ opinionis sunt. Et hæc ꝯ dictum errorem sufficiāt.

De errore negantium resurrectionē corporum. *Cap.* XXIII.

SEquitur de errore illorum qui negant corporum resurrectionem. ¶ Ad destructionē verò huius erroris, primò ponemus testimonia sacræ scripturæ, deinde rationibus vtemur. Legitur Exod. 3. Deus patrum nostrorum, Deus Abrahā & Deus Isaac, & Iacob misit me ad vos. Quo verbo vtitur Dn̄s Matth. 12. ad probationem resurrectionis subdens: Non est, inquit, Deus mortuorum, sed viuentium. Glo. probat per hoc animas post mortē permanere. Nō enim diceretur Deus non existentiū: & sic introducitur etiam corporū resurrectio, quæ cū animabus bona vel mala, quę gesserunt, recipient. item Iob. 19. Scio quòd redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum. Et eiusdē 15. Lignū habet spem: si præcisum fuerit, rursum virescit. Et Esa. 26. Viuēt mortui tui. Et Exechi. 27. Ecce ego intromittam in vos spiritū, & viuetis. Dan. 12. Multi de his qui dormiunt in puluere terræ, euigilabunt. Ionæ 3. Subleuabit de corruptione vitam. 2. Machabe. 7. Rex mundi defunctos nos pro suis legibus in æternæ vitæ retributione suscitabit. Et in eodem: E cælo ista possideo, sed propter Dei leges hæc ipsa despicio: quoniam ab ipso me ea recepturum spero. Eiusdem 12. Iustè

Iustè & religiosè de resurrectione cogitans. Matth. vltim. Multa corpora mortuorũ qui dormierãt, resurrexerũt. Io. 5. Procedent qui bona fecerũt, in resurrectionẽ vitæ. Eiusdẽ 11. Scio quia resurget in resurrectione in nouissimo die 1. Corin. 6. Deus & Dñm suscitauit, & nos suscitabit ꝑ virtutẽ suã. Eiusdẽ 15. Si resurrectio mortuorũ nõ est, neq; Christus resurrexit. ibidem: Insipiẽs qđ tu seminas nõ viuificatur, nisi prius moriatur. Itẽ in eodem: Omnes quidẽ resurgemus. Item: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem. Et 2. Corin. 4. Sciẽtes qm̃ ꝗ suscitauit Iesum, & nos cum illo suscitabit. Ephes. 4. Donec occurramus oẽs in virũ perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Phili. 3. Qui reformabit corpus humilitatis nostræ &c. 1. Thes. 3. Nolumus vos ignorare de dormientibus. Iac. 5. Aurum & argentũ vestrũ æruginauit, & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Erit ergo caro nostra in futuro. Act. 26. Quid incredibile iudicatur apud vos, si Deus mortuos suscitat? Rationibus sic põt corporum resurrectio suaderi. Omnem iustitiam iudicis iusti, in cuius terra multa fiunt digna præmio & supplicio, quem nec fallit ignorantia, nec prohibet impotentia, necesse esse quandoque conuerti in iudicium: sed talis iudex Deus est: ergo eius iustitia quandoque conuertetur in iudicium. Sed hoc non fit in præsenti vniuersaliter, quũ mali floreant, & boni opprimantur: fiet ergo in futuro, & reddet Deus vnicuiq; prout meruerit. Ergo hominibus qui sibi seruierunt, mercedẽ reddet, quod fieri non potest, nisi ipsi resurgant. Tali argumento vsus est Barnabas ad probandam resurrectionem philosophis qui erant Romæ: vt legitur in libro Clementis: Iustum est, inquit, quemlibet seruientem alicui remunerari, & inde vt prius. ¶ Si quis tamen dicat homines posse remunerari in animabus sine corporum resurrectione, non valet responsio. Quum enim anima sine corpore homo non sit, nec remuneratio animæ sine corpore est remuneratio hominis. Præterea cum homo seruierit Deo & corporalibus operibus, & spiritualibus, & non minus Deus sit liberalis remunerando, quàm homo seruiendo, vtroque modo & in corpore & in anima debet remunerari. Item similium meritorum apud eundem iudicem similis debet esse remuneratio. Ergo cum Christus seruiendo patri in corpore & anima, meruerit in corpore & anima remunerari: alij similiter Deo seruientes similem remuneratiõe merebuntur. 1. Cor. decimoquinto: Si resurrectio mortuorum non

 est,

est, neq; Christus resurrexit. Itē in Psal. Nunquid.n. vanè constituisti oēs filios hoīum? Vanè siue frustrà sunt constituti, si participes nō sunt beatitudinis, si moriuntur nō resurrecturi. Præterea si corpus aīæ compatitur: quare nō conregnabit & cōglorificabitur? Item quū anima naturaliter appetat esse in corpore quod ostendit dolor in separatione, & omnis appetitus naturalis in perfecta animæ beatitudine debeat impleri corpus tradetur ei, sine quo appetitus eius naturalis non impleretur. Præterea quum constat animæ perpetuæ non sufficere organum necessariò corruptibile, ex prima ordinatione corpus humanum non fuit tale: ergo quū per Christum restauratio perfecta fiat, perpetuū corpus animæ tradetur: fiet ergo resurrectio corporū. ¶Item quum aliquæ actiones corporales sint meritoriæ, vt opera misericordiæ, de quibus legitur Matt. 25. caro sicut socia animæ est in merito: sic socia debet esse eius in præmio: & ex quo partem pretij soluit, partem debet habere lucri: quod non erit, nisi caro resurgat, ergo ipsa resurget. Item corpus humanū finis est cæterorum corporū: ergo quum inter cætera corpora quædam habeāt esse perpetuum, corpus humanū habiturum est esse perpetuū. Finis.n. melior est his: quæ sunt ad finem, quod aūt est diuturnius, melius est. Item corpora quæ habent esse perpetuū, hēnt illud ex Dei bonitate, & ad creaturæ vtilitatem, non ad vtilitatem Dei, quum ipse bonorum nostrorum non egeat, nec ad vtilitatem creaturæ purè corporalis, quum illa nullius boni sit perceptiua. Item non principaliter ad vtilitatem creaturę purè spūalis, cū illa creatura corporali non egeat: ergo ad vtilitatem creaturæ partim spiritualis & partim corporalis, quæ non videtur esse nisi homo. Si verò aliquę creaturę corporales ꝓpter hominem habent esse perpetuum: multo fortius homo habiturus est esse perpetuum. Item aut corpus humanum se habet solùm ad animam vt organū ad tempus necessarium, aut non. Si primo modo, quæ causa est, ꝙ anima tantū doleat, quum illud organum graue & onerosum separetur ab ea, quod non est amplius ei necessarium? quis sapiens doleat cum à naui exit ad portū securum? Si verò non se habet vt organum solùm, sed vt materia cum qua anima perficit speciem vnā rerum, & creaturā nobilissimam: cum creaturę minus nobiles esse perpetuum habeāt, homo ēt esse perpetuum habiturus est. Item quum anima rationalis habeat aliquas vires quę sine corpore non possunt perfici, vt prius ostensum est: aut ipsa non perficietur oīno in futuro, aut corpus ei iterū vnietur. ¶Itē

duæ

duæ causę vnionis animę ad corpus assignantur à Gregorio Nazianzeno: vna, vt per agones certaminum, quæ ei insunt aduersus terrena, cælestis gloriæ hæreditatem acquirat, & sicut aurum igne præsentis vitæ ærumnarum ꝓbetur examine. Alia causa est, vt hāc deteriorē naturam corporis secum trahat, ac sursum supernis sedib⁹ collocet: vnde vna causa vnionis eius est bonū animæ, alia bonum corporis: vtraq; aūt causa requirit vt corpus resurgat. De prima patet. Iustum est.n. vt caro, quę fuit socia in certamine, socia etiam sit in gloria. De secunda idem manifestum est.

De errore illo qui dicit vnumquemque posse saluari in sua fide vel lege. Cap. XXIII.

SEquitur de errore illo, qui ponit vnumquemque saluari in sua fide vel lege, ex quo credit eam esse bonam & Deo placentem. Cui errori occasionem dedit ꝙ cogitauerunt tantam paucitatem esse saluandorum, si soli Christiani boni saluarentur. Dixerunt enim: Quum Deus nō sit minus pronus ad miserandum, quàm ad puniendum, quomodo tā pauci saluabuntur, scilicet Christiani, & illi non omnes, sed solū boni, qui pauci sunt respectu malorum? Multitudo etiā Iudæorum & gentilium dānabitur: quare ergo Dei misericordia tantam multitudinem creauit, quum præuideret eam damnandam? ¶Et dicendum est contra huiusmodi errorem, ꝙ non est mirum, si pauci sint saluandi comparatione eorum, qui sunt damnandi: viliorū enim semper est maior multitudo, quàm pretiosorū: vt ferri & plumbi, quàm auri & argēti: & lapidum cōmunium, quam geminarū, & quercuum, quàm cedrorū vel palmarum. Et maior est aceruus paleæ quàm grani, & maior numerus stultorū, quàm sapientiū. Eccl. 1. Stultorū infinitus est numerus. Sic multi sunt vocati, pauci verò electi. Matt. 20. Præterea quū in tanta multitudine hominum pauci sunt reges tēporales: quid mirum si pauci habituri sunt regnum cęleste? Item quum pauci ad regnum cęlorum venire curent: quid mirum si pauci perueniunt? Quomodo enim peruenient, si peruenire nolunt? Item quid mirū si pauciores ascēdant in cęlū, quàm descendāt in infernum, cum facilius sit descendere quàm ascēdere? Et sic pauciores intrant per angustā portā paradisi, quàm per latam portā inferni. Matt. 7. Intrare per angustam portā: quia lata est porta, & spatiosa via quæ ducit ad ꝑditionē, & multi sunt qui intrant per eā.

Quòd angusta porta & arcta via quæ ducit ad vitā, & pauci sunt qui inueniunt eam.

FAlsitas dicti erroris, sic potest manifestari. Si aliquis volens corporaliter ambulare, nollet

 let

let præuidere vitæ pericula, cum posset, sed oculis clausis aut auersis à via vellet incedere, meritò imputaretur sibi, si quid ei mali ex hoc accideret. Itē si quis vellet ire ad aliquē locū, viam ignorās, & peritū habens qui viam ostēderet, & ducatū præberet, & nollet sibi viam ostendi, vel ducatū præberi: meritò imputaretur ei si qd mali ei ex hoc accideret. Hęc duo cuiuslibet animus bene dispositus audita approbat: ergo cum pericula spiritualia magis sint periculosa, & ideo magis cauenda: si quis circa illa negligens fuerit præuidēda vel præcauenda, meritò ei imputabitur, cū periculum ceciderit ex negligentia quærendi viā veritatis & salutis, vel ductu propriæ rationis, vel quærendo ab alio, quem circa eam credit esse adeò instructum, vel implorando diuinū auxiliū, cū aliud cōsilium ei desit, negligētia est culpabilis & damnatione digna. Vnde de illo qui ignorans est ex negligentia huiusmodi, verū est illud 1. Corint. 14. Ignorās ignorabitur. Dauid: Noluit intelligere vt bene ageret. Gl. Potuit intelligere vt bene ageret, sed noluit: itaq; veniam non habet. Ambrosius: Qui possent scire, si vellent studiū adhibere, non nescientes sed contemptores iudicabuntur. Si verò aliquis seductor sub prætextu catholici doctoris alicui simplici errorem prædicèt, piè credendum est, ꝙ Deus cor simplicis auertet ne ille errori sibi periculoso credat, nisi negligentia eius vel alia culpa obsistat: custodit.n. Deus oēs diligētes se, vt legitur in Psal. Et prouerb. 2. Custodiet rectorū salutem, & proteget simpliciter gradiētes. Idem intelligendū est in illo casu in quo aliquis inuenit doctores contrarios, vnum fidelem & alium infidelē: nec sufficit ex ꝓprio sensu, vel ex dictis eorum, vel ex vita discernere cui potius credendum sit. Dei enim misericordia ei non deerit, nisi in pulsando ad eam, negligens fuerit. Infideles verò negligētes valde sunt, & inuestigando per seipsos salubrem veritatem, & inquirendo ab alijs, & implorando diuinum auxilium, & in faciendo veritatem quam ipsi nouerunt. Qui verò negligit facere bonum quod nouit faciendum, non meretur accipere notitiā faciendi id quod nondum nouit. Qui verò in talento intellectus, quod iam accepit, fideliter negotiatur, dignus est vt talento eius addatur. Matt. 25. ¶ Si verū esset quod ponūt, qui sunt prædicti erroris, nihil esset virtus vel vitium simpliciter. Credēti enim de virtute, ꝙ esset vitiū, vitiosum esset agere secundum virtutem. Et credenti de vitio ꝙ esset virtus, esset virtuosum agere secundùm vitium. Secundum hoc, idem valeret error erranti, quod veritas eam cognoscenti. ¶ Quædam

vtilia

vtilia ad destructionem dicti erroris, require suprà in capit. vbi ostensum est, ꝙ vnica sit fides vera.¶In hoc vero ꝙ Deus creauit tantam multitudinem hominum, quam præuidebat esse dānandam, mirari debeo diuinitas bonitatis Dei, quæ tantæ multitudini tot & tanta dedit bona, quum tñ præuideret eos futuros ingratos. Mireris ēt peruersitatem hominū, qui largitorem oīum bonorū donis eius impugnant. Nec solùm ad Dei misericordiam debes habere oculum, sed ēt ad Dei iustitiam, quæ non minor est, q̃ eius misericordia, quæ, illos, quos misericordia creat, pascit & regit, & seruat, ingratos de acceptis beneficijs meritò damnat. Quid mirum, si iustitia peccatoribus reddit, quod meruerunt? Nemo miratur de hoc, ꝙ ignis calefacit, vel sol illuminat, vel Dei misericordia bonis beneficia tribuit: sic mirari nō debes, si iustitia Dei eos, qui rebelles sunt Deo, punit. Nō miratur aliquis, si qđ seminat aliqs, hoc metat: sic mirandū non est, si peccatores mala metant, quæ seminānt. Eccl.7. Noli facere mala, & nō te apprehendent. Et iterum: Non semines mala in sulcis iniustitiæ, & non metes ea in septuplum. Galat.6. Quæ seminauerit homo, hæc & metet. Augustinus: Dicet aliquis: si Deus vellet, isti boni essent: sed melius voluit, vt ꝙ vellent essent: si boni, non infructuosè: si mali, non impunè. Eccl.15. Deus ab initio cōstituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui. Et paulò pòst: Apposuit tibi aquam & ignem, ad quod volueris porrige manum tuam: ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi. Mirari etiam debes sapientiam & bonitatem Dei, qui pœnis malorum vtitur ad bonum electorū. Inæstimabile enim gaudium erit electis in futuro, cùm perfectè agnoscent pulchritudinem diuinæ iustitiæ: quam tanto plus amabunt, quanto amplius agnoscent, & tanto amplius gaudebunt, quanto amplius agnoscent & amabunt. Psal. Lætabitur iustus cum viderit vindictā. Item: Misericordiā & iudicium cantabo tibi Domine. Duplex erit materia cantus saluatis, scilicet misericordia electorum, & iudicium reproborum. Gregorius: Omnipotens Deus, quia pius est, miserorum cruciatu nō pascitur: quia autem iustus est, ab iniquorum vltione in perpetuum non sedatur. Sed iniqui omnes æterno supplicio deputati, sua quidem iniquitate puniuntur, & tamen ad aliquid ardebunt: scilicet vt iusti omnes & in Deo videant gaudia, quæ percipiunt, & in illis respiciant supplicia, quę euaserūt: quatenus tāto magis in ęternū diuinę gratię debitores se esse cognoscant, quāto in æter-

in ęternũ mala puniri cõſpiciunt quæ eius adiutorio vicerunt.

De errore illorum, qui dicunt animas in mortali peccato decedentes non puniri æternaliter. Capitulum. XXIIII.

SEquitur de errore eorũ, qui dicũt animas, quæ in peccato mortali decedunt, non puniendas æternaliter. Qui error valde p̄iculoſus eſt: funditus enim deſtruit ſapientiam, & bonitatẽ in cordibus hominũ, cùm euacuet timorem Dñi, qui eſt principiũ ſapientiæ. Prouerb. 1. Et ſine quo nõ eſt iuſtificatio. Eccl. 1. Timor Dñi expellit peccatũ: nã qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari. Error iſte dum impunitatem hominibus promittit, pronitatẽ ad peccandum in eis efficit. Impunitas enim eſt nutrix trãſgreſſionum: vt ait Bernar. Huic errori occaſionem dare potuit illud Matth. 7. In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis. & illud Apoc. 18. Quantum glorificauit ſe & in delicijs fuit: tm̃ date ei tormentum & luctũ. Non eſſet, inquiunt, menſura pœnæ ſm̃ menſuram culpæ, ſi peccato momentaneo pœna æterna redderetur. Sed verba prædicta ſic intelligenda ſunt, vt fiat comparatio in genere, vt qui multum peccauit, multum puniatur, & qui minus peccauit, minus, & qui amplius, amplius: non ꝙ ſit neceſſe pœnã eſſe æqualem culpæ ſm̃ durationem, imò pœna quantum ad durationem multo maior p̄õt eſſe, q̃ culpa. Sicut multipliciter poteſt oſtendi. Et primo per pœnas ab humano iure poſitas, quæ multò amplius durant, q̃ peccata, pro quibus inflicta ſunt, durauerint. Aug. 21. li. de Ciuitate Dei: Octo genera pœnarum in legibus eſſe ſcribit Tullius, damnum, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, mortem, ſeruitutem. Quid horum eſt, qđ in breue tp̄s pro cuiuſlibet peccati celeritate coercetur, vt tãta vindicetur morula, quanta deprehẽditur perpetratum, niſi fortè talio? Demũ bellum acquirit perpetuam ſeruitutem. Prætereà cùm perpetratio peccati, vulneratio ſpiritualis ſit, quid mirũ ſi à vulneratione breuiſſimi tẽporis relinquatur vulnus multæ durationis, aut etiam mors, à qua non eſt regreſſus ad vitam miraculosè? Item cùm perpetratio peccati, caſus ſit in profundum: quid mirum ſi caſus iſte breuiſſimo tempore fiat, & tñ qui ſic cecidit in profundo, multo tempore maneat? Item cùm perpetratio peccati, tranſgreſſio ſit legis, non eſt mirum, ſi mutilatio, quæ perpetua eſt, naturaliter pro illa infligatur, cùm etiã perpetratio peccati, ligatio ſit peccantis, ſecundũ illud Prouerb. 5. Funibus peccatorum ſuorum quiſque conſtringitur: non eſt mirum ſi ille qui ligatus eſt breui tempore, diu ligatus maneat. Item cum peccator

cator breui voluptate se vendat: quid mirũ si emptori eius acquiratur ius perpetuũ? Præterea cũ nõ minor sit Dei iustitia, q̃ misericordia, nec minus sit æterna: quare miratur qs ꝙ Dei iustitia æternaliter puniat malos, & non miratur ꝙ Dei misericordia æternaliter remunerat bonos, cũ parium causarũ pares soleãt esse effectus? Præterea ꝑ se notũ est, ꝙ qui addit super peccatum suũ cõtumaciam, seu impœnitentiam, auget meritò & pęnam, & quantũ durat iniuria, debet durare & pœna: qa ergo existẽs in inferno addit super peccatũ suũ cõtumaciam, vel impœnitentiam (nulla enim vera pœnitentia vel emendatio est apud inferos) & tandiu durat Dei iniuria, quandiu ei nõ emendatur: meritò durabit semper ipsius pœna. Præterea peccator peccauit in suo æterno, vsq; ad mortem in peccato perseuerãdo, ideò meritò punietur in æterno Dei. Pet. 4. lib. Dialog. Scire velim quomodo iustũ sit, ut culpa quæ cum fine perpetrata est, sine fine puniatur. Greg. Hoc rectè diceretur, si districtus iudex nõ corda hominũ, sed facta pensaret. Iniqui enim ideo cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerũt. Nã voluissent vtiq;, si potuissent, sine fine viuere, vt potuissent sine fine peccare. Ostendũt enim, qa in peccato semper viuere cupiunt, q nunquã desinũt peccare dum viuunt. Ad magnam ergo iudicantis iustitiam ꝑtinet, vt illi nũquam careãt supplicio, qui in hac vita nunquam voluerũt carere peccato. Aug. Quia æternã habere voluit peccati perfruitionem, æternã inueniet vindictæ seueritatẽ. Item maculatio imaginis diuinæ semper manebit in anima damnati: vnde cùm peccatum quantum ad maculam semper maneat, pœna peccati meritò semꝑ manebit. Augu. Meritò in cælesti ciuitate imaginẽ ipsorũ ad nihilũ rediget Deus, qui in sua terrestri ciuitate imaginẽ ipsius ad nihilũ redegerunt. Item quanto minus bonum est Deo, quod ei præfertur, tanto maior ei contumelia infertur. Cũ ergo omne quod est vel esse potest, in infinitum minus bonũ sit, Deo quicquid ei præferatur, infinita contumelia infertur ei: omni autem mortali peccato aliquid ei præfertur. Peccare enim est, secũdum Augustinum, spreto incõmutabili bono, bonis commutabilibus adhærere. Omni ergo mortali peccato infertur Deo infinita contumelia: meritò ergo à Deo pro quolibet mortali infertur infinita pœna. Itẽ si quis peccaret in aliquem æqualem sibi, aliquantum peccaret in eũ: & si simile peccatum committeret in maiorem, magis peccaret: vt si in sacerdotem: & si in maiorẽ sacerdote, vt in episcopũ, & tunc magis peccaret: ergo si peccat in Deum, qui in infinitũ maior est,

quo-

quolibet puro homine,in infinitũ magis peccat. Cũ ergo infinitũ sit peccatũ,in quo qs contẽnit Deũ,meritò infinita pęna ei debetur. Itẽ obligationes & transgressiones proportionales sunt: qui.n.æqualiter tenẽtur ad aliqd faciẽdũ,æqualiter peccant nõ faciẽdo illud: sed obligatio, qua qs tenetur Deo obedire & seruire, infinita est: ergo culpa transgressionis est infinita. Quòd obligatio sit infinita,sic probatur: Non est possibile ꝙ creatura rationalis liberet se à debito obediendi, vel seruiẽdi Deo:cũ ergo obligatio illa sit intrãsibilis,infinita est. ¶ Præterea si quis dedisset mille marcas gratis alicui,aliquantulũ esset obligatus ei: ergo cũ solus oculus vel lingua in infinitũ pretiosior sit mille marcis auri,in infinitum magis obligatus est homo Deo, ratione solius oculi vel linguæ,quàm esset ratione mille marcarũ auri. Quid ergo erit de obligatione, quæ est ratione totius corporis,& quid de illa, quæ est ratione animæ,quæ in infinitum est melior corpore? Patet ergo ꝙ obligatio obediendi vel seruiendi Deo infinita est. Item si anima rationalis non deberet durare nisi per diem vnam, tñ esset obligata Deo,ratione diurnæ vitæ aliquanta obligatione: & si ꝑ duas dies, ratione vitæ duorum dierũ esset obligata duplo maiori:& sic ascendẽdo. Ergo ratione infinitæ vitæ obligata est Deo obligatione in infinitũ maiori. Quũ ergo obligatio infinita sit, culpa trãsgressionis est infinita: & ideo meritò debetur ei infinita pęna. Item quũ opera Dei vniuersa cõpleta sint, opera iustitiæ eius diminutionem non habebunt:& sicut retributiones eius ꝑpetuæ erunt, ita & vindictæ, & pęnæ perpetuæ erunt. Præterea quum mala merita oĩno nostra sint, bona verò merita ferè oĩno sint Dei, magis debentur nobis de iustitia pœnæ malorum meritorum, quàm bonorũ præmia: ergo magis sumus puniendi de iustitia pro malis meritis, quàm remunerandi pro bonis. Si ergo æternaliter pro bonis aliqs est remunerandus, æternaliter ꝓ malis erit aliquis puniendus. Item proportionalia sunt peccata pęnis: si ergo non est comparatio peccati ad peccatum,non erit cõparatio pęnæ ad pœnam. Cùm ergo non sit comparatio peccati eius, qui furatus est ouẽ, & peccati eius, qui occidit hominẽ innocentẽ,non erit comparatio pœnæ ad pœnam: ergo si pęna primi peccati est temporalis, pęna secundi erit perpetua: ergo Deus aliquos perpetuò punit. Si fortè ad hoc dicatur, ꝙ licet possibile sit aliquẽ mereri pęnã æternam: tamen clementia Dei non sustineret eum puniri tanta pęna. Quærimus ab eo, vtrum sustineret Deus eum puniri aliqua pęna,vel nulla? Si nulla,euacuatur

Dei

Dei iustitia. Si aliqua, ergo vel tẽporali vel æterna. Si æterna, habeo propositũ. Si temporali, quũ pęna temporalis comparatione æternæ minus sit q̃ leuatio vnius festucæ de terra, respectu excoriationis vel detruncationis capitis. Sicut iudex deridendus esset, si eũ qui meruisset excoriationẽ, vel capitis detruncationem, puniret leuatione festucæ de terra: sic ridiculosa esse uideretur Dei iustitia, si debitorem pœnæ æternę puniret sola pęna temporali: unde adhuc euacuaretur Dei iustitia. Itẽ legitur Esaiæ vlt. Vermis eorum nõ morietur, & ignis eorum non extinguetur. Hieronymus: Ignis ille tandiu succenditur, quandiu habet materiam, quã vorax flãma pascatur. Materia ista, mala uoluntas est, quæ semper viuet in damnatis: ideo ignis ille nunquam extinguetur. Aug. Voluntas punitur siue supplicio animi, siue corporis, vt quę delectatur in peccatis, ipsa plectatur in pęnis. Io. 20. Luet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur. Gl. Cuius vita mortua fuit in culpa, eius mors viuet in pęna. Item nõ consumetur in morte: sed vt sine fine crucietur, viuere sine fine compellitur. In Psal. Mors depascet eos. Gl. Hoc dicitur à simili iumentorum, quæ non radicitus herbas vellũt, sed summitates capiunt: vnde iterũ herbæ nascuntur ad pastum. Sic & illi morte repasti reuiuiscunt, quia non deficiunt. Greg. Morte immortali morientur impij. Bernar. in Epistolis: Ob hoc inflexibilis & obstinatæ mentis punietur æternaliter malum, licet temporaliter perpetratum: quia qđ breue fuit tẽpore vel opere, longum esse constat in pertinaci uoluntate. Authoritates Noui Testamenti, quæ pęnarum æternitatẽ ostẽdunt, require suprà in ca. ubi destruitur error eorum, qui ponunt animas non esse in corporibus humanis, sed dæmones inclusos, vt ibi agant pęnitentiam. ¶ Itẽ meritò pęna æterna punientur, qui gloria æterna à malo reuocari noluerunt. ¶ Itẽ quum Bonitas Dei summè odiat malum, sicut summè diligit bonum: ipsa æternaliter puniet malum, sicut æternaliter remunerabit bonũ. Item in præsenti tempus est operandi: in futuro verò nõ erit tempus operandi, sed pro opere facto hic mercedem recipiendi. Eccle. 19. Quodcunque potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erunt apud inferos quò tu properas. Non metet ibi aliquis quod hic nõ seminauit: ergo q̃ malè vixit hic, & in malitia vitam finiuit, non saluabitur. Matth. 7. Nunquid colligunt de spinis uuas, aut de tribulis ficus? Sic ex malitia vitæ quã hic aliquis habuit, non colligit ibi dulcedinem præmij. Merita etiã ibi mutari non poterunt. Eccles

11. Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonē, in quocūque loco ceciderit, ibi erit. Gre. 4. lib. Dialo. Qualis hinc quisque egreditur, talis in iudicio præsentatur. Et vt breuiter dicamus, vita præsens disponit de futura: vnde quū futura vita sit sine fine, eò ꝙ animæ sint immortales: præsens vita præparat futuræ vel miseriam sine fine, vel felicitatem sine fine.

De errore ponentium animas in charitate decedentes, nulla pœna purgatoria puniri. Et primo de errore illorum qui dicunt nullum peccatum esse ueniale. Cap. XXV.

SEquitur de errore illo ꝗ ponit animas eorum qui in charitate decedunt, nulla pœna purgatoria in futuro puniendas. ¶ Qui error habet tres errores sibi annexos. Primus est, ꝙ nullū peccatū est ueniale. Secundus est, ꝙ qñ dimittitur culpa, dimittitur & pœna: quòd si decedat, nulla pœna purgatoria punietur. Tertius, ꝙ suffragia ecclesiæ nō prosint mortuis. ¶ Circa primū errorē notādum est, ꝙ ꝗ sunt illius erroris, non sentiunt de Dño in bonitate, cum credant eum pro quacunque offensa seruis suis irasci ad mortem. Dicunt enim omne peccatū esse mortale. Et est error iste improbabilissimus. Nō enim est verisimile, quod pater misericordiarum pro quacunque offensa filios suos exhæredet.

¶ Item uerisimile est quòd sicut habet gladium mortis æternæ, quo vtitur in seruos maleuolos pro magnis offensis: sic habeat virgam correctionis vel purgationis transitoriæ, qua pro leuibus offensis vtatur in filios suos. Et sicuti non omnis infirmitas vel vulnus corporale ad mortem est: sic nec omnis infirmitas spiritualis mortalis est. Itē sicut nō omnis casus corporalis est ad cōfractionē colli, ita nec omnis casus spiritualis ad mortē est. Prouerbiorū 24. Septies in die cadet iustus, & resurget. Poeta: Qui cadit in plano, tamē hoc vix euenit vnquam: Sic cadit, vt tracta surgere possit humo. Non proijciuntur vasa pretiosa omnino pro quacunq; inquinatione, sed purgantur. Sic nec animæ. Et si in morte in aliqua immunditia inueniuntur: non tamē pro quacunque damnantur. Itē si omne peccatū mortale est, cū omne dictum, vel factū, vel concupitū contra legē, sit peccatum: omne factum, dictum, vel concupitum contra legem Dei, erit peccatum mortale: ergo ieiunare, uel eleemosynam dare propter inanem gloriam, erit mortale peccatum. Et breuiter quum aliquid fiet, de quo lex Dei dicit ne fiat, erit mortale peccatum: quod si verum est, nullus erit sine mortali peccato. Item quum opus virtutis fit, immediate opus vitij seu peccatum erit, quod erit in superfluita

te

te vel diminutione: si verò omne tale opus est mortale peccatũ, ergo quicunque in cibo excedet & potu, mortaliter peccabit. Item quum malum sit priuatio modi, vel spei, vel ordinis, omne opus quod erit priuatũ modo seu mẽsura debita, erit mortale peccatũ, peccatũ.n. & mortale peccatũ cõuertibilia sunt, ſm hunc errorẽ. Ergo quicunq; nimis amat filios suos, mortaliter peccat. Itẽ cũ dicere alicui conuitium subitò ante perfectã deliberationẽ rationis malũ sit: sic erit similiter mortale peccatũ. Et idẽ erit in aliis operibus prohibitis, ꝙ ante perfectã rationis deliberationem mortalia peccata erunt. Et ſm hoc nullus est in præsenti vita qui vniuersaliter caueat à mortali peccato. Præterea in multis locis loquitur Sacra scriptura de peccato, q̃ non possunt intelligi de illo mortali. Et exẽpli causa de paucis tangemus. Legitur Prouerb. 10. In multiloquio non deerit peccatũ. nõ potest hoc intelligi de mortali peccato: q̲a multoties est multiloquium sine mortali. Item Eccles. 11. Si diues fueris, non eris immunis à delicto. Et Matth. 12. de omni verbo otioso, quod locuti fuerint homines, reddent rationẽ de eo ĩ die iudicij: ergo omne verbũ otiosum peccatum est: sed nõ omne verbũ otiosum est mortale peccatum: ergo aliquod peccatum est veniale. Item 1. Cor. 3. Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Si quis autem superædificat super fundamentũ hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam: uniuscuiusq; opus manifestum erit: dies enim Dñi declarabit, quia in igne reuelabitur. Ligna, fœnum, stipula, venialia grossiora uel leuiora intelliguntur: sicut patet ex his quæ sequuntur. Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus mãserit, quod superędificauerit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentũ patietur: ipse autem saluus erit, sic tamẽ quasi per ignem. Itẽ legitur 1. Ioã. 1. Si dixerimus quoniam peccatũ nõ habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis nõ est. De mortali peccato nõ uidetur hoc posse intelligi, cùm illud non sit in amicis Dei. Item eiusdẽ 5. distinguit Ioãnes peccatũ ad mortem, & peccatũ nõ ad mortẽ. Est ergo aliquod peccatum mortale, & aliquod quod nõ est mortale. Item in Psal. Omnis homo mendax. quod mẽdaciũ mortale intelligi non potest. Et Eccl. 7. De negligentia tua purga te cum paucis.

De errore ponentium, quòd quando dimittitur culpa, dimittitur & pæna, propter quod non oportet purgari. Cap. XXVI.

Circa secundum errorẽ notandum, quòd error iste val-

de periculosus est, quum occasionem det peccatoribus ad Deũ tardius conuertẽdi. Facit.n.paris cõditionis (quantũ ad impunitatẽ) eos qui conuertuntur in fine vitæ suæ, & eos qui conuertuntur in iuuentute: nulla.n. pœna s̃m eos vtriq; post mortẽ punientur. Error iste valde est improbabilis. Si. n. sacramentum pœnitentiæ delet uniuersaliter culpam & pęnam, sicut sacramentum baptismi: sicut sacramentum baptismi non iteratur, ne facilitas veniæ homines faciliores faciat ad peccandum: sic sacramentum pœnitentiæ non debet iterari. Item ad quid monet Euangelium, ad faciendum dignum fructum pœnitentiæ, Matth.3. si quum aliquis pœnitet, uniuersaliter dimittitur ei pœna sicut & culpa? Pœnitentia, dum aliquis est in mortali, non est meritoria: postquã mortale dimissum est, nõ videtur esse necessaria, quantum ad solutionem à pœna: quum iam ille qui peccauerat, secundum eos, nullius pœnæ sit debitor: quare ergo tantum scriptura sacra monet ad pœnitentiam? Item quæ causa est, quòd his qui magis peccauerunt, maior pęnitentia iniungatur, si tota culpa cũ tota pęna dimissa est? Item constat quòd antiqui patres multa pęna puniti sunt, & in exilio huius mundi, & etiam post mortẽ, licet culpa mortalis esset eis dimissa. Fuerunt enim in inferno, donec Christus eduxit eos: secũdum illud Osee 13. Morsus tuus ero inferne. Actu.2. Quẽ Dominus suscitauit, solutis doloribus inferni, iuxta qđ impossibile erat illum teneri ab eo. Et Apocaly. 1. Fui mortuus, & ecce sum uiuens in secula seculorũ, & habeo claues mortis & inferni. Et ad Coloss.2. Delens quod aduersus nos erat, chirographũ decreti, qđ erat contrariũ nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci, expolians principatus & potestates traduxit confidenter. Et in Psal. Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem. Si illi debitores fuerunt pęnæ post dimissionẽ culpæ: videtur ꝙ nõ sẽper dimittatur tota pœna. ¶ Præterea si hoc esset, videretur euacuari iustitia Dei, & esse dedecus culpæ sine decore debitæ uindictæ. Item pœna proportionalis est culpæ: sed cum peccator non imponit finem culpę suæ, debetur ei pęna infinita & acerbior secundũ quod culpa maior fuerit; ergo cùm peccator pœnitendo imponit finem culpæ, debetur ei pœna finita & transitoria, & maior vel minor secundum quod culpa maior vel minor fuerit. Præterea cùm Deus pater potius voluerit quòd proprius filius pęnam transitoriam pro genere humano solueret, quàm quòd ipse eam remitteret, nõ est verisimle, quòd ita de facili pęnam peccatoribus remittat: quin

saltem

faltē pœna trāsitoria eos puniat. Bernardus: Qui non parcit filio, nunquid parcet figmento? nunquid parcet seruo nequā? Si fortè dicatur, ꝙ pęnitentes de peccatis in præsenti, puniendi sunt in futuro: non ergo Dei misericordia magis propitia erit his, qui differunt conuersionem suā vsq; in finē vitæ, quàm his, ꝗ in iuuentute conuertuntur: cū à primis pęnam non exigat, & ab aliis exigat: & sic benignior erit Deus in contemptores benignitatis suæ, quàm in alios. Ro. 2. An diuitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contēnis? ¶ Falsitas huius erroris apertè apparet ex illo verbo 1. Corin. 2. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit: sic tñ quasi per ignem: ergo aliqui saluandi in futuro punientur. Prætetea nònne aliquis decedere potest cum nimio amore filiorum vel præsentis vitæ, inuitus moriens, quem mors non videtur purgare, cum eam volens non recipiat, qui necessariò post mortem purgabitur, & sic purgatus saluabitur? In Psal. Transiuimus per ignem & aquam, & induxisti nos in refrigerium.

De errore ponentium, quòd suffragia Ecclesiæ non prosint defunctis. Cap. XXVII.

Circa tertium errorem, qui ponit suffragia Ecclesiæ non ꝓdesse mortuis, notandū ꝙ valde detestabilis est, cùm in mortuos sæuiat. Quantum. n. in se est, succursum Ecclesiæ aufert mortuis, qui igne purgatorio cruciantur. Ipse facit cōtra illud Eccl. 7. Mortuo ne prohibeas gratiam. Si peccaret qui prohiberet eleemosynā dari ei, quē crederet esse indigentem, vel etiam de quo dubitaret vtrū esset indigens: multò fortiùs peccant isti, qui impediunt ne subueniatur eis, qui igne cruciantur. Prouerb. 3. Noli prohibere benefacere eum qui potest: si vales, & ipse benefac. Falsitas huius erroris in parte apparere potest ex prædictis, cū prius ostēsum sit aliquem posse decedere cum venialibus, & cum debito pœnæ transitoriæ pro mortali: quia verisimile est ꝙ Ecclesia pęnam illam possit soluere pro illis, qui decesserunt exemplo capitis sui, scilicet Christi, qui peccata nostra tulit super lignum. 1. Pet. 2. Galat. 6. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Item cùm ad preces sanctorū aliquibus det Deus gratiam, & remittat pęnam æternam, verisimile est quòd ad preces eorum remittat pęnam purgatoriam. Item ad lacrymas Mariæ & Marthæ suscitauit Iesus Lazarum. Ioan. 11. Et ad preces Petri suscitatur Thabita à morte. Actu. 9. Ergo ad orationes sanctorum remittitur pœna purgatoria mortuis. Ad idem facit quod legitur 2. Machabe. 12. Sancta & salubris est cogitatio

pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. Et 1. Corihth. 15. Si mortui nō resurgunt, quid faciēt qui baptizantur pro mortuis? Si omnino non resurgunt, vt quid baptizantur pro illis? Baptizari pro mortuis est, facere opera quę habēt purgare. Et 1. Ioan. 5. Qui scit fratrem suum peccare peccatū nō ad mortē, petat & dabitur ei vita peccanti peccatum nō ad mortē. Est peccatū ad mortē, nō pro illo dico vt roget quis. Cū ꝓ peccatis maximis viuentiū rogādum sit, vt Stephanus rogauit ꝓ lapidatoribus suis, & Christus ꝓ crucifixoribus suis: non videtur intelligendum esse de oratione pro viuis, quod dicit Ioan. Nō ꝓ illo dico vt roget quis, sed ꝓ mortuis. Pro defunctis in mortali nō est orandum vt saluentur: sed ꝓ defunctis in veniali. Vnde super illud: Est peccatum ad mortem, non pro illo &c. dicit interli. Qui in hac vita non corrigitur, post mortē eius frustra venia postulatur. Itē Iacob vlt. Orate ꝓ inuicē vt saluemini: multum enim valet deprecatio iusti assidua: cū oratio effusa in terra, in cælo operetur, iuxta verbum Gregorij, eodem modo & in purgatorio operabitur. ¶ Ad idem valet quod legitur, beatū Andream dixisse domino, cùm Deus differret exaudire eum orantem pro quodam sene, qui in peccato carnis vsque ad septuagesimum annū fuerat: Domine Deus pro mortuis obtinemus pietatem tuam: & nūc iste qui te nosse desiderat, cur non saluabitur? Tunc venit uox de cælo ad eum, dicens. Obtines Andrea pro sene. Si ad preces beati Andreæ Deus homini inueterato in peccato dedit gratiam, verisimile est ꝙ ad preces Ecclesiæ remittat pęnam purgatoriam. Præterea quid obstat ꝙ᷑ preces Ecclesiæ his qui decesserūt in charitate, non possunt valere, cùm Ecclesia sit in statu, in quo mereri potest? Illi autem qui in charitate decesserunt, cum sint amici Dei, in statu sunt in quo sunt digni hoc beneficio: Habēt enim Dei gratiam, & eius gloriā expectant. Adhærendo etiam corpori Ecclesiæ tanquam membra dum viuerent, dignos se fecerunt, & quodammodo meruerunt, vt tales preces eis valerent, si pro eis fierent. Cibus corporis communis est omnibus membris, quæ sunt in corpore. Vnde cùm illi qui sunt in purgatorio, mēbra sint Ecclesiæ, & maximè indigentia, merita Ecclesiæ se debent extendere ad eos. Præterea eodem spiritusancto viuificantur membra illa, quo viuificantur membra, quæ adhuc sunt super terram; ergo remissio culpæ vel pœnæ, quæ donum est Spiritussancti, debet se extendere ad ea. Quod innuitur à domino Matth. 12. Qui dixerit, ait dominus, contra spiritumsanctū verbum, non remittetur ei neq; in

in hoc ſeculo, neq; in futuro. In qua ſententia, vt ait Greg. in 4. lib. Dialog. datur intelligi quaſdam culpas in hoc ſeculo, quaſdam verò in futuro poſſe laxari: quod enim de vno negatur, conſequenter de quibuſdam conceditur. Sed tamen hoc de paruis minimisque peccatis fieri poſſe credendum eſt: ſicut eſt aſſiduus otioſus ſermo, immoderatus riſus, vel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix ſine culpa, vel ab iſtis agitur, qui culpam qualiter declinare debeant, ſciunt. Præterea hoc ipſum pertinet ad gloriā Dei, ꝙ ad preces ſanctorum tales mortui à pœna liberentur. Deus enim glorioſus eſt in ſanctis ſuis. Nec eſt contrarium diuinæ iuſtitiæ, ꝙ ipſe impleat voluntatem amicorum ſuorum, qui voluntatem ipſius pro poſſe ſuo implent. Idem enim velle idemque nolle, ea demum vera amicitia eſt, vt ait Sapiens. 1. Ioan. 3. Si cor noſtrum non reprehenderit, nos fiduciam habemus ad Deum, quod quicquid petierimus, accipiemus ab eo, qm̄ mādata eius cuſtodim⁹, & ea quæ ſunt placita corā eo facim⁹.

De cauſis errorum, quæ ſunt octo ad præſens. Cap. XXVIII.

DEſtructis erroribus qui catholicæ fidei aduerſantur, tangendum eſt de cauſis errorū. De quibus octo aſſignare ſufficiat. ¶ Prima eſt, ignorantia capacitatis intellectus humani. Quidam enim non attendentes limitatum eſſe intellectum humanum, credunt eum capacem eſſe omnium: & ideo credūt illud nō eſſe, qđ ab eo non capitur: Sicut ſi aliquis crederet circulum ſolis omnia continere, ipſe crederet illa non eſſe, quæ infra circulum illum non continentur. Similis error eſt in illis, qui credunt non poſſe eſſe ſcientiam de magnitudine ſolis, & lunæ, & ſtellarum, quia ipſi non habent eam. ¶ Secunda eſt, auerſio intellectus à credendis, & ab his quæ poſſunt hominem inducere ad credendū, & conuerſio ad errores. Quidam. n. ſic amant errores ſuos, vt contraria eis nō velint cogitare, vel audire. Prouerbio. 18. Non recipit ſtultus verba prudentiæ, niſi ea dixeris, quę verſantur in corde eius. Non eſt datum homini videre poſt tergum ſuum, nec videre ſine intuitu: ſic nec intelligere ea à quibus intellectus ſe auertit. Nolunt audire qui ſunt in erroribus aliquid de miraculis, nec ſacra eloquia, nec rationes doctorum, quibus poſſent ad veram fidem induci: ideo nō eſt mirum, ſi remanent in erroribus ſuis. ¶ Tertia eſt, rerum ſubtilitas, & intellectus groſſities. Qui turbidum habet viſum, pilum qui ab alijs videtur, non videt, ſed non ideo contendere debet eum ibi nō eſſe: non videt viſus humanus, quicquid videt aquilinus. ¶ Quarta eſt, diſtantia

à credendis:quidam.n.cōmorantur in sensibilibus qui lōgè sunt à credendis,quæ sunt inuisibilia, nō appropinquantes ad illa, nec studio, nec exercitatione: ideo nō est mirum, si illa non vident. Ipsi sensum volunt habere ducē ad credenda,qui cæcus est quantum ad ea: vnde sic disputant de spiritualibus, sicut cæci de coloribus.Ber.super Cant. Quomodo lux incassum circunfundit oculos clausos vel cæcos: sic animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei.Aug. Deus lux est non corporum, sed mentiū: hanc lucem qui non videt, est quasi cęcus in sole. ¶ Quinta est, negligentia quærendi Dei adiutorium ad ea credenda. Fides non est naturalis, imò est ex electione diuinæ bonitatis,& donū gratuitum.Si esset naturalis,eadem esset apud omnes: nec esset tanta dissentio de ipsa, quanta est:ideo à Deo petenda est.Marci 9.Credo Domine, adiuua incredulitatē meam. Ephe.2.Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis. Dei enim donum est. Et 1.Io.5. Dedit nobis sensum,vt cognoscamus verū Deū. Sicut sol non vr̄ nisi ex lumine suo: sic sol intelligentiæ non vr̄ nisi ex lumine suo,s.ex luce gratiæ quā infundit.Sed aliqui sunt vt vespertiliones, solem non videntes de nocte, quando volant, quia tunc sol non lucet super terram: de die verò cum non vident,quia tunc dormiunt:Sic isti solem intelligentiæ ideò non vident,quia in nocte sunt,cùm ipse eis non luceat, lucem gratiæ infundendo: non tamen propter hoc affirmare debent, eum non esse.¶ Sexta est, obstaculum peccati. Quidam enim immunditia operum suorum quasi obiectu manum, lumen solis intelligentiæ à se repellunt.Io.24. Ipsi rebelles fuerunt lumini.¶ Septima est,superbia,quæ est velut inflatio faciei interioris. Augu.in 7. libro Confess. Tumore meo separabar à te, & nimis inflata facies claudebat oculos meos.Bernardus super Cant. Superbo oculo veritas non videtur, syncerò patet. Et super illud Hiere. 49. Arrogantia tua & superbia cordis tui decepit te.dicit glos. Omnis hæreticus arrogans: quia superbia facit hęreticum,non ignorantia.Aug. Superbia meretur illud. Habacuc 2. Quomodo vinum potantem decipit,sic erit superbus. Vnde Greg. de superbis:Tanto,inquit, à Dei luce longè sunt, quanto apud se humiles non sunt.¶ Octaua est, affectio inordinata intellectum trahens ad contraria fidei: vt timor inordinatus, vel amor, vel odium. Affectio inordinata est velut lippitudo, respectu oculi interioris. Augu st. Si quis alteri digito solem ostenderit, & videre non potuerit, culpet potius oculi lippitudinem, quàm digiti osten-

ostensionem. Hãc lippitudinem purgari oportet. Aug. Purgãdus est animus, vt prospicere illã lucem valeat. Timor multos retraxit ne crederent in Christũ. Qui enim credebant in Christo, despiciebantur ab alijs, & extra synagogam fiebant: ideo qui gloriam amabant, & contemptum istum timebant, nolebant ad Christum conuerti. Io. 5. Quomodo credere potestis, qui gloriam abinuicem recipitis, & gloriam quæ à solo Deo est, nõ quæritis? Amor etiam diuitiarum, & timor amittendi locum & gentem, Iudæos impediuit ne in Christum crederent. Amor diuitiarum, oculus est auarorum, & amor diuitiarum, est oculus voluptuosorum. Zachar. 5. dicitur de impietate: Hic est oculus eorum in vniuersa terra. Prouer. 21. Lucerna impiorum, peccatum. Ideo auaro videtur aliquid licitum, quod alijs nõ videtur: quia auaritia est lucerna ei, ſm eam. n. iudicat. Et luxurioso videtur illa, quàm nimis amat, pulchra, cùm sit deformis: quia amor facit eum errare in iudicio illo. Odium ẽt intellectum multorum à fide auertit. Multi Valdenses odientes prælationem clericorum, dicunt, Deo obediendum esse, & non homini. Aliqui etiam ex eis dicunt, solis prælatis bonis esse obediendum. Dicunt etiam, ordinem nõ esse necessarium ad hoc, quòd aliquis liget vel soluat. Et quòd non sit necesse vt aliquis confiteatur peccata sua sacerdoti. Et quod relaxationes, quas episcopi consueuerunt facere, non valent. Nec suffragia Ecclesiæ prosint mortuis. Item timentes errores suos per iuramenta propalari: dicunt, in nullo casu esse iurandum. Item timentes se occidi: dicunt, in nullo casu esse hominem occidendum. Sic transierunt hæretici in affectum cordis.

De diuersitatibus fidei, quæ enumerantur. Cap. XXIX.

VLtimo in tractatu de Fide descendendum est ad diuersitates fidei, & specialiter ad has diuersitates descendemus, quæ sunt fides viua, & fides mortua: fides ficta, & fides non ficta siue probata: fides magna, & fides modica: fides explicita, & fides implicita.

De Fide viua & Fide mortua.

FIDES viua est, quæ potens est elicere debitas operationes, quæ scilicet per charitatem operatur. Gala. 5. Fides verò mortua est, quæ impotens est ad debitas operationes. Iacob. 2. Si fides nõ habeat opera, mortua est in semetipsa. Fides viua videtur differre à mortua: sicut flãmæ lux in candela viua differt à lumine. quod remanet post extinctionẽ candelæ, quod præ sui paruitate insufficiens est ad regendos gressus, & ad ostendendum laqueos vel foueas, & ad discernendum quid pulchrum, quid

deforme. Itē fides viua vř se habere admortuā, sicut lumen diei ad lumē noctis: vel sicut lumē radij viui solaris calorem habētis, ad lumē quod est in vmbra tenebrosum & sine calore. Item fides viua nō solùm tenebras ignorantiæ expellit: sed ēt torporem excutit. Fides verò mortua, est sicut animal mortuū: nec se ad aliud potens mouere motu, qui sit perfectus, vt est gressus: licet in cadauere tremor vel palpitatio qñq; remaneat. Item sicut carboni viuo musca timet insidere: sic tētator fugit eū, qui est fidei viuę, nō habens fiduciā qđ ei possit præualere. 1. Pe. vlt. Cui resistite fortes in fide. Et Iacob. 4. Resistite diabolo, & fugiet à vobis. Fides mortua minus potēs videtur esse, quàm dubitatio. Si quis enim dubitet de aliquo cibo vel potu vtrū sit venenatus: sola dubitatio cohibebit eum, ne cibū vel potum illū sumat. Fides autem mortua non cohibet homines à prohibitis delectationibus, quæ ad modū veneni mortem animę inferunt. Itē fides mortua, fides dæmonis esse videtur, non hominis. Vnde super illud ad Titū. 1. Confitentur se nosse Deū, factus autem negāt. dicit gl. Aug. Nolite tanquam de fide securi esse. Adiungite fidei rectæ vitā rectā, vt Christū confiteamini verbis, vera dicēdo, & factis, bene viuendo. Nam si cōfitemini verbis, & non factis: fides talium propriè fides est dæmoniorum. ¶ Item Aug. Cum dilectione fides Christiani, sine dilectione fides dæmonis: imò fides Christianorū, qui Deū non timēt, inferior videtur esse fide Dæmonum. Illi enim Deū timent. Iacob. 2. Tu credis, ꝙ vnus est Deus, benefacis. & dæmones credunt, & contremiscunt. Augu. Vtinam qũo dæmones iudicem, sic homines agnoscerent saluatorem. Ecce dęmones viderunt, & tremuerunt: homines viderūt, & occiderunt. Fides mortua facit ad augmētū culpæ & pœnę. Ad augmētū culpæ: qa cū sit cognitio, aggrauat culpā: sicut ignorantia attenuat. Augmētata āt culpa, augmentať & pęna. Ber. Ad cumulū damnationis videtur nobis relicta fides futuræ promissionis. Fides mortua in malo Christiano videtur se habere, sicut obligatio religionis in apostata monacho, qui deterioris conditionis videtur esse, q̄ si nūquā fuisset monachus. Et sicut natura bona in angelo malo. Honorabile est valde, esse angelum bonū, ignominiosissimum vero est, angelū esse malū. Sic valde ignominiosum est, esse malum Christianū: licèt sit valde honorabile esse Christianum bonū. Fides mortua, ficus est maledicta, fructus non hēns. Matth. 21. Fides verò viua, arbor est florēs per firmū ꝓpositū seruiēdi Deo: & folia debita habēs, s. sermonē, qui sit ad ędificationem

nem fidei, & det gratiam audientibus, loquendo: & fructum debitum bonorum operum proferens. 2. Cor. 13. Si estis ex fide, ipsi vos probate per opera. Fides mortua, est velut cadauer exanime Deo oblatū. Iac. 2. Sicut corpus sine spiritu mortuum est: ita & fides sine operibus mortua est. Ber. super Cant. Quid fides, quæ non operatur ex dilectione, nisi cadauer exanime? Bene honoras Deum munere fœtido· bene placas Deum tuæ fidei interfector. Fides mortua, signum est proditionis. In iudicio enim fides illa ostēdet eum, in quo fuit, fuisse Christianum. Et alia parte opera mala ostendent eum fuisse Christi inimicū. Fides illa ostēdet, ꝙ fidelitatem Christo debuit: opera verò mala, ꝙ fidē ei non exhibuit, & per consequens proditor fuit. Christianus malus habens fidem mortuam, secum hēt literas suæ damnationis. Per fidē enim scriptū est in corde ei⁹, ꝙ qui talia peccata agunt, regnū Dei non possidebunt. In libro verò cōscientiæ suæ, inuenietur scriptū scriptura facta ꝓpria manu, ꝙ ipse talia fecerit. Quædam.n. notæ ex malis operibus relinquuntur in corde hominis. Vnde glo. Origen. super illud Ro. 2. Cogitationum accusantium, aut defendentium. Sciēdum, inquit, ꝙ in illa die cogitationes accusabunt animas, vel defendent. Non vtique cogitationes, quæ tunc erunt: sed istæ, quæ nunc sunt in nobis: quarum notæ quædam & signacula relinquentur in corde nostro velut in cera. Quæ in occulto cordis posita, in illa die reuelari dicuntur.

De Fide ficta, & non ficta.

FIDES ficta, est fides fragilis: scilicet fides eorum, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Matth. 13. De fide non ficta legitur 1. Tim. 1. Finis præcepti, est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

De Fide magna, & Fide modica.

SEQVITVR de magnitudine & paucitate fidei. Ad magnitudinem verò fidei quinque vsꝫ ꝑtinere. Primò, vt homo de Deo magna sentiat, vt centurio, Mat. 8. qui credebat Christū solo verbo posse sanare seruum suum, & se indignū esse, vt Christus intraret sub tectum ipsius: Vnde dictū est de eo à Dño: Non inueni tantam fidē in Israel. Secūdò, vt homo bona transitoria intuitu bonorū æternorū contēnat. Hebr. 11. Fide Moyses grandis factus negauit se esse filium filiæ Pharaonis: magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati haberi iucūditatem: maiores diuitias æstimans thesauro Aegyptiorum, improperium Christi: aspiciebat enim in remuneratione. Tertiò, vt homo in aduersis de Deo cōfidat. Matth. 14. Modicæ fidei, quare dubitasti?

tasti? Eiusdem 16. Quid cogitatis inter vos modicæ fidei? Quarto, vt homo ad longā credētiam bona sua Deo tradat. Magni.n. principes lōgam credentiā requirūt. Esaiæ 25. Qui crediderit, nō festinet. Et Prouerb.20. Hæreditas ad quam festinatur in principio, in nouissimo benedictione carebit. Et Eccl.20. Hodie fęneratur quis & cras expetit, & odibilis est homo hmōi. Quinto, in hoc vt cum homo aliquid petit à Deo, & non statim accipit, non propter hoc à proposito desistat. Matthæ.15. Dictum est mulieri orationi instanti: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Ad impetrandū multum, valet fidei magnitudo. Aug. super Ioannem: Quantūuis vas fidei attulerit quis ad fontē, tantū implet. Et Ber. super Canti. Magna siquidē fides magna meretur.

De Fide explicita, & Fide implicita.

CONSEQVENTER dicendum est de illa diuersitate fidei, quæ est fides explicita & implicita. De qua breuiter notādum, q̄ prælati debent habere fidem explicitam de oībus credendis. Ad eos.n. pertinet illud 1.Pet.3. Parati semper ad satisfactionē omni poscēti vos rōnem de ea, quæ in vobis est, fide & spe. Simplices vero debent habere fidē explicitam de aliquibus articulis, & de omnibus implicitam: vt scilicet credant, verum esse omne, quod credit ecclesia, ita quòd in nullo ei contradicant in particulari.

De quibusdam qui faciunt fidem cōmendabilem. Cap. XXX.

IN summa notandū est, q̄ sex sunt quę faciūt ad hoc q̄ fides sit cōmendabilis. Primū est, simplicitas. In his enim, quæ fidei sunt, q̄ ambulat simpliciter, ambulat confidēter. Prou.10. Amb. Auferantur argumēta, vbi fides quæritur: non enim recipienda sunt argumēta fidei cōtraria. In his quæ fidei sunt, piscatoribus credit, non dialecticis: iuxta verbū eiusdē Amb. Ber. in li. de Consideratione: Intellectus, inquit, si signata fidei tētet irrūpere: reputat effractor, scrutator maiestatis. Ad fidei simplicitatē monemur Exo.20. Si altare lapideū feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus: si enim leuaueris cultrū tuū sup eo, polluet. Acumē ingenij qđ per cultrū intelligit, sup altare fidei leuandū nō est, vt ingeniū nostrū in his q̄ fidei sunt, authoritati Sacræ scripturę pręferam⁹. Secūdū ē, viuacitas. Tertiū, magnitudo: de quibus dictum est prius. Quartū, est feruor. Mat.17. Si habueritis fidē sicut granū sinapis, dicetis monti huic, Transi hinc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis. Gl. Fidem perfectā grano sinapis comparat, quæ sit in facie humilis, & in pectore feruens, vilis videntib⁹: nec vllarū viriū apparēs, sed pressuris trita, qđ int⁹ habet, ostendit. Quintū, est integritas,

vt omnes Articuli credantur explicitè vel implicitè, de quibus habitū est prius. Sextum est stabilitas, quod nō facilè relinquat fidem suam. Tob. 2. Vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his, qui fidem suam nunquam mutāt ab illo. Vnde valde reprehensibiles sunt illi, qui vidētes aliquem hæreticum, vel magnæ abstinentiæ, vel libenter dantem eleemosynas, credunt propter hoc eum esse sanæ fidei, & dimittunt fidē suā, in qua tādiu vixerunt, & quam parentes eorum tenuerunt, pro fide illius, non acquiescentes cōsilio Salomonis. Prouer. 1. Audi, inquit fili mi disciplinam patris tui: & ne dimittas legem matris tuę. Qui isto modo decipiuntur, non attendunt, quod nihil prohibet eum, qui habet manū sanā & os sanū, habere oculū infirmū. Sic nihil prohibet illū qui abstinēs est, & qui libenter dat eleemosynas, habere oculū fidei corruptū. Sicut qui iam est in possessione rei, nō de facili dimittit eam sibi auferri: sic nō debet homo de facili relinquere fidem in qua nutritus est. In tali casu qui citò credit, leuis est corde. Ecc. 19. Non debet homo moueri, si aliquos hæreticos videat vel abstinentes, vel misericordes: cum multo plures inueniūtur tales, qui sunt fidei catholicæ: vel si aliqui, qui sunt fidei catholicę, inueniantur mali. Multi enim magnæ malitię sunt inter hæreticos: sed occultant eā qualiter possunt: nec mirum, cūm etiam seipsos occultent.

SECVNDAE PARTIS *principalis de tribus virtutibus Theologicis, Tractatus III. De Spe.*

De ordine dicendorum in isto tractatu. Et de descriptionibus Spei. Cap. I.

POST tractatū Fidei, agendum est de Spe, hoc modò. Primò, descriptiones Spei ponentur. Secundò, commendationi eius insistetur. Tertiò, tangetur de his quibus spes adiuuatur. Quartò, de his, quæ spei aduersantur. Quintò, de rebus sperandis. Sextò, ad diuersitate spei descēdemus. ¶ Spes sic describitur tertio libro Sententiarum à Magistro: Spes, inquit, est certa expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex Dei gratia, & ex meritis præcedentibus. ¶ Prima pars huius descriptionis haberi potest ex glossa Haymonis super illud Romanorum quinto, Probatio verò, spem. Spes, inquit, est certa expectatio gloriæ futuræ. ¶ Et notandum quòd spes quandoque sumitur pro re, quam speramus: vt ad Titum 2. Expectantes beatam spem. Quandoque verò pro certitudine gloriæ futuræ. vt Roman. 5. Probatio verò, spem. Gloss. prima. Certitudinem gloriæ futuræ. Quandoque

que ꝓ virtute: vt 1.Cor.13. Nūc manēt fides, spes, charitas. Q nq; ꝓ motu virtutis, & ita describit hic. Itē notādū ꝙ sicut duo sunt, vbi est expectatio corporalis. Intēdit.n. animus ad aliqd absens, vt fiat præsens: vnde expectans dr̃ quasi extra rē positus spectās. Est etiam ibi permanentia in loco quantum ad corpus. Sic duo sunt, vbi est expectatio spei. Est enim intentio animi ad futurā beatitudinem: quam intentionē Augu. in lib. de Ciuit. Dei vocat aspectum, ostendens aspectū talem ad spem pertinere. Prius est, inquit, sanos oculos habere, qđ fit per fidem: deinde aspicere, qđ fit per spem. Item est ibi ꝑmanē tia in loco spirituali, qui Deus est. De qua permanentia legitur Ioan. 15. Manete in me, & ego in vobis. Et 1. Ioan. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Qui à Deo per peccatum recedit, nō habet expectationem, quæ ad spem requiritur. ¶ Item notandū, ꝙ est certitudo cognitionis quæ opponitur dubitationi: & hæc pertinet ad fidē. Et est certitudo fiduciæ, quæ opponitur titubationi, vel desperationi: & hæc pertinet ad spem. Et est certitudo securitatis, quæ opponitur timori separationis: & hæc erit in patria. ¶ Item notandū, ꝙ cum motus spei sit circa illa, quæ supra nos sunt: ad eliciendum motum spei, valet consideratio liberalitatis Dei, qui seruiētes sibi remunerat supra merita, ꝓut decet ipsum. Et hæc liberalitas Dei, gratia vocatur in descriptione proposita, cū dicitur, Veniens ex Dei gratia. Valet etiam ad eliciendum motum spei, consideratio proprij meriti, quum Deus promiserit se redditurum præmiū his, qui sibi debito modo seruirent. Ipse verò verax est ꝓmissa soluens. Vnde spes quasi duabus basibus innititur, Dei liberalitati: quæ sibi seruientes remunerat vt decet eā: & Dei iustitiæ, quæ sibi seruientibus soluit quæ promisit. Et ad hæc duo pertinent duæ particulæ vltimæ descriptionis propositæ. ¶ Item notandum, ꝙ motum spei qnque præcedunt merita in actu, vt in eo, qui in charitate est, & bona opera facit, quibus sperat se habiturum beatitudinem. Quandoque verò merita præcedunt motum spei, non in actu, sed in sola intentione: vt in illo qui est in peccato mortali, qui interim facit boni quicquid potest, vt Deus illūstret cor suū ad pœnitentiā, qui sine præsumptione sperat habiturum beatitudinem. Cogitat enim se per gratiam Dei ad hoc habiturum merita, quibus beatitudo debeatur. ¶ Describitur etiam spes ab Augustino in libr. de Ciuita. Dei, hoc modo: Spes, inquit, est, qua quis ad id qđ credit, se peruenturum, præsumit. ¶ Potest etiam sic describi: Spes est appetitus excellentis boni cū

fidu-

fiducia obtinendi.

De commendatione Spei. Cap. II.

SEquitur de his, quæ pertinent ad commendationem Spei. ¶Notandũ ergo, ꝙ ad spei commendationem. Primò valere põt hoc, ꝙ scriptura sacra totiens monet ad spem. Multiplicatio enim admonitionis ostendit vtilitatẽ huius virtutis: Psalm. Sperent in te, qui nouerunt nomẽ tuũ. Itẽ, Spera in Dño, & fac bonitatem. Item, Spera in eo, & ipse faciet. Item, Sperate in eo omnis congregatio populi, Item Matth. 14. Habete fiduciam. Et iterũ Ioan. 17. Confidite, ego uici mũdum. Nec solùm scriptura, sed etiam natura videtur ad spem monere. Naturaliter enim q debilis est & timet cadere, alicui rei adhæret & innititur: vt patet in puero, q quum eleuatur ad standũ, & existimat se casurũ, statim adhæret alicui rei. Sic naturalis ratio dictat animæ agnoscenti debilitatem & sufficientiam suã, ꝙ fortiori se adhærere debeat & inniti. Secundò hoc, ꝙ scriptura sacra totiens beatos asserit sperantes in Domino. Psalm. Beati omnes qui confidunt in eo. Item: Beatus vir, qui sperat in eo. Itẽ: Beatus vir, cuius est nomen Domini spes eius. Prouerb. 16. Qui sperat in Dño, beatus est. Esa. 30. Beati omnes, q expectant eum. Verè beati, qui sperãt in Domino: optata enim eis succedunt. Tertiò hoc, ꝙ spes omnipotenti innititur. Esa. 50. Quis ambulauit ĩ tenebris, in tenebris (inquã) aduersitatis, & non est lumẽ ei? fulgur scilicet prosperitatis. speret in nomine Dñi, & innitatur sup Deum suũ. quia spes omnipotẽti innititur: ideo firma est, & nõ timet ruinam. Dauid: Qui confidunt in Dño, sicut mons Sion. Spes est quæ dicit, Dñs firmamẽtũ meũ. Spes proiicit se in Deũ: ipse verò non est ita crudelis, vt se subtrahat, & sperãtem in se cadere ꝓmittat. iuxta verbũ Aug. Quare Deus totiens nos ad innitendum sibi moneret, si supportare nos nollet? Non est illusor Deus, vt se ad supportãdum nos offerat, & nobis innitentibus ei, in ruinam nostram se subtrahat. Rom. 5. Spes autem nõ confundit Gloss. Aug. Confunditur, qui quod sperabat, nõ inuenit: sicut cõtingit illi, qui sperat in homine. Hæc autem spes non confundit, quæ est in Deo, q nec fallit, nec fallere põt. In Psal. In te sperauerunt, & nõ sunt confusi. Itẽ: Deus meus in te confido, nõ erubescam. Item: In te Domine speraui, non confundar in æternũ. Eccl. 2. Nullus sperauit in eo, & cõfusus est. Vanitatis est, nõ præstare fulcimentum innitenti: sed veritatis est, non negare fulcimẽtum innitẽti. Vnde quum Deus Veritas sit, innitenti sibi se non subtrahit. ¶ Quarto, quòd spes est velut arbor sita in optimo loco; adhæret enim diuinæ bonitati.

nitati. Vnde abũdanter sentit effectum eius. Thren. 3. Bonus est Deus sperantibus in eũ. Spes est iuxta fontem diuinæ misericordiæ. Ideo misericordiæ diuinæ beneficia nō cessant influere ei. Dauid: Ego in misericordia tua speraui. Itē: Sperātē in Dño misericordia circundabit. Item: Fiat misericordia tua Dñe super nos; queādmodū sperauimus in te. Itē: Oculi Dñi sup metuētes eū, & in eis q sperant sup misericordia eius. Et iterū: Ego sicut oliua fructifera speraui in misericordia Dei in ęternū. Spes arbor bñdicta est, fructus vberes habēs, quū à misericordia Dei abũdanter irrigēt. Iere. 17. Bñdictus vir, q confidit in Dño. Et subdit: Erit quasi lignū qđ trāsplātatur sup aquas, qđ ad humorem mittit radicem suam, & nō timebit cum venerit ęstus. Psal. Erit tanquā lignū, qđ plantatū est secus decursus aquarum. ¶ Quintò, commendabilis est spes à multiplici suo effectu. Effectus vnus ipsius est securitas. Dauid: In Deo speraui, non timebo qd faciat mihi homo. Meritò securus est sperans in Dño. ꝓtector. n. est Dñs omniū sperantiū in se. Dauid: Dñs ꝓtector vitæ meæ, à quo trepidabo? Deus speranti in se pro muro est vndique. Dauid: Deꝰ in circuitu populi sui, Deus est ei turris fortissima. Prouerb. 18. Turris fortissima nomen Dñi, ad ipsum confugiet iustus, & exaltabitur. Nomē Dñi filius Dei dicitur. Esa. 30. Ecce nomen Dñi veniet de longinquo. Ipse est sperantibus in se altissimum refugiū. Ipse etiam est eis vrbs fortitudinis. Esa. 26. Vrbs fortitudinis nostræ Siō: saluator ponetur in ea murus & antemurale. Murus, est virtus diuinitatis: antemurale, meritū humanitatis. Vtrūque facit ad securitatem nostrā. ¶ Itē spes meretur intelligentiam, & Dei auxilium. De primo, Sap. 3. Qui confidunt in illo, intelligent veritatē. Et Prou. 17. dicitur de expectante futura bona. Quocūque se vertit, prudēter intelligit: agnoscit. n. etiam aduersa, diligentibus Deum cooperari in bonum. De secundo, in Psal. in ipso sperauit cor meum, & adiutus sum. ¶ Item spes liberat, vel tribulationem amouendo: vt patet in Susanna, Dan. 3. quæ flens suspexit ad cælū. Erat enim cor eius fiduciam habens in Dño. Et in Psal. legitur: In te sperauerūt patres nostri: sperauerunt, & liberasti eos. Vel liberat, patientiam dando: qui modus liberationis melior est. Greg. Melius liberat: quum patientiam dat: Spes patienter facit portari onus præsentis miseriæ: Gen. 49. Vidit requiem, ꝙ esset bona, & terram, quod esset optima, & supposuit humerum suum ad portandum. 2. Machab. 7. Pereuntes septem filios sub vnius diei tempore conspiciens, bono animo ferebat, propter spē quàm in Deum

Deũ habebat. Et Act. 28. Propter spem Israel, catena hac circundatus sum. Greg. in Moralibus: Ille bene nouit in exterioribus miserijs subsistere, q scit de spe interna semper gaudere. ¶ Itẽ spes saluat. In Psal. Qui saluos facis sperantes in te. Prouer. 29. Qui sperat in Domino, saluabitur. Rom. 9. Spe. n. salui facti sumus. ¶ Itẽ Spes columna est, totũ spirituale ædificiũ sustẽtans: qua deficiente, totum spirituale ædificiũ corruit, & mens in barathrum desperationis concidit. Hæc columna in Cain defecit, quum Domino ait, Gen. 4. Maior est iniquitas mea, q̃ vt veniã merear. Itẽ spes, galea salutis est, caput interioris hominis, scilicet intẽtionem illæsam custodiens. 1. Thes. 5. Induti galeam spem salutis. Spes etiam ancora est animã seruans, ne à procellis tentationum à Deo abrumpatur. Hebr. 6. dicit Apostolus, loquens de spe: Quam sicut ancoram habemus animæ, tutã ac firmam. Gl. Aug. Si videris te fluctuare in mari isto: noli abrũpi ab ancora, antequam intres in portum. Fluctuat nauis in ancoris: sed nõ lõge à terra proijcitur: nec in æternum fluctuabit, etsi ad tempus fluctuat. Item spes homiuem fortẽ efficit. Esa. 30. In silentio & in spe erit fortitudo vestra. Et eiusdem 40. Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem. Fortitudinem (inquam) propriam, in fortitudinẽ diuinã. Felix commutatio ista, quam facit qui sperat in Domino. Dũ. n. de viribus suis diffidit, & de adiutorio Dei confidit, quasi propria fortitudine se exuit, & Dei fortitudine se induit. Dei. n. adiutoriũ paratum est ei, prout de ipso cõfidit. Bern. super Canti. Nil omnipotentiam verbi clariorem reddit, quàm ꝙ omnipotentes facit omnes, qui in se sperant: deniq; omnia possibilia sunt credenti. Idem in sermonibus: Quatenus in bonis Domini fiduciæ pedẽ porrexeris, eatenus possidebis. ¶ Itẽ spes baculus est ualde necessarius peregrinantibus in uia præsentis vitæ. Qui huic baculo inititur, non corruit. In Psal. Non delinquent omnes qui sperãt in eo. Item non fatigatur, vel debilitatur. Esa. 40. dicitur de sperantibus in Domino: Assument pennas vt aquilę, current, & non laborabunt: ambulabunt, & non deficient. In Psalm. Sperans in Domino nõ infirmabor. ¶ Itẽ spes in possessionem regni cælestis animam ante Christum quodammodo introducit. Vnde ad Hebr. 6. dicit Apostolus: Spem incedentem vsque ad interiora uelaminis. Et super illud Psal. Spera in Domino, dicit Gl. Spes est introitus fidei. Et subditur in Gl. Per spem enim initiatur ad videndum illud, quod creditur. ¶ Spei fit promissio illa, Esa. 58. Sustollã te sup altitudinẽ terræ: & cibabo te hæreditate patris

patris tui Iacob. ¶ Conuersatio spei in cælis est, iuxta uerbum Apostoli Phil. 3. Ipsa nobis existẽtibus in hac uita mortali, immortalitatem attingit. Sap. 3. Si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est. ¶ Spes in æternitatẽ animã erigit: & idcirco nulla mala quæ tolerat exterius, sẽtit. Iuxta uerbũ Gre. in Moralibus: Spes in præsenti tempore q̃d est quædam vigilia solennitatis æternæ, nõn ieiunat, sed quasi iuge conuiuiũ celebrat, cùm securitatem habeat, vt prius ostensum est. Secura enim mẽs, quasi iuge conuiuiũ. Prou. 15. ¶ Spes de illis tribus quæ vidit Ezechiel scripta in lib. 2. carmen ibi assumit, lamentationes relinquens dono scientiæ & pietatis, & de dono timoris. Ipsa est cui Deus dedit in nocte carmina. Iob. 35. nocte, inquã præsentis aduersitatis. ¶ In Psal. In die mandauit Dominus misericordiam suã, & nocte canticũ eius. Spes in hyeme præsentis exilij, habet quasi vernum tẽpus: Ipsa, n. nos in aduersis ridere facit: iuxta verbum August. Ipsa facit nos gaudere inter dolores: animus autem gaudens, ætatem floridam facit. Prou. 17. De gaudio eius legitur Roman. 12. Spe gaudentes. Et Matthæi quinto: Gaudete & exultate: q̃a nomina vestra scripta sunt in cælis. Prouerbiorum decimo: Expectatio iustorum, lætitia. Gaudium verò ipsius, communiter dicitur gaudium spei, & nondum rei: & est ex certa expectatione gloriæ repromissæ. ¶ Aliud est gaudiũ ꝙ est de præsenria bonorũ, de quibus dignũ est gaudere. Gaudiũ spei, est sicut arra æterni præmij, & præodoratio futuræ suauitatis. ¶ Spei concessum est intrare in hortũ voluptatis, & inde afferre odores ad condiendam amaritudinẽ p̃sentis aduersitatis. Spes inter opprobria gloriatur. Ro. 5. Gloriamur in spe gloriæ filiorũ Dei. Ipsa in deserto mundi, delicijs affluit. Cãtic. vltimò: Quæ est ista, quæ ascendit de deserto delicijs affluẽs? Ecclesiastici 2. Qui timetis Dominũ, sperate in illũ, & in oblectationẽ veniet vobis misericordia. Ipsa damna tẽporalium rerum nõ reputat. Ad Hebræos 10. Rapinam bonorũ vestrorum cũ gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem & manentem substantiam. Ipsa est, quæ dicit illud Psalm. Quid mihi est in cælo: & à te quid volui super terrã? Ipsa est in labore, requies: in æstu tribulationum, tẽperies: in fletu, solatium. De eius solatio legitur ad Hebr. 6. Vt fortissimum solatiũ habeamus, qui cõfugimus ad tenendam propositam spem. Dauid: Hæc me cõsolata est in humilitate mea. ¶ Et notandum, ꝙ nõ est omnino idẽ, gaudiũ & solatiũ. Qui enim cõsolatur, nõ ex toto à tristitia est immunis: sed quasi

quasi mistură in se patitur, dum mala nunc cor eius pūgunt, nūc bona vngunt. Proue. 27. Vnguēto & varijs odoribus delectatur cor: & bonis amici cōsilijs dulcoratur. Consolatio spei, est doloris, aut timoris, aut alterius affligentis affectionis repressio, vel mitigatio, spe diuini consilij vel auxilij, vel alterius beneficij. Spei est illud verbum Hiere. 31. Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis: quia est merces operi tuo. Si merces modica laborē mercenarij tolerabilē reddit: quid facere debet seruis Dei merces æterna? Iac. 5. Agricola expectat pretiosum fructum terrę, patienter ferens. Interl. Si ille pro fructu terræ, quē sperat, tam patienter expectat: quanto magis nos pro cælesti? Spes est gemma gratissima. Prouerb. 17. Gemma gratissima, expectatio præstolantis. Præstolans, id est, de longe expectans, est, qui bona æterna expectat. Expectatio verò eius, quæ est spes, gemma grauissima est: & pp pretiositatem, & quia spes ad modū gemma perlucida est, & peruia visui interiori, vt p eam videantur cælestia bona. Spes elisos & prostratos erigit. Dauid: Dn̄s erigit elisos. Prou. 25. Qui sperat in dn̄o, subleuabitur. Ipsa vires reparat. Sicut enim aliquis timore succumbēdi hostibus, viribus cordis destruitur, & dat se hostibus, nihil rebellionis oppo-nens. Et mulier videns sanguinē suum vel alienum, statim stupefacta dicit, totum perditū est, & totū mortuum est: sic ex spe victoriæ, vires homo resumit. Prouerbio. 24. Si desperaueris in die angustię lapsus: imminuetur fortitudo tua, Daniel 10. In visione tua dissolutæ sunt compages meæ, & nihil remansit in me virium: Ad Hebræos 2. Confortate manus dissolutas, & genua debilia roborate. Et Iosue 1. capitu. dictū est, Confortare, & esto robustus. Ecclesi. 7. Sapientia confortabit sapientē, &c. Item mola est, sine qua non fit vera cordis contritio. Ipsa est mola inferior, quę cor eleuat & sustinet. Timor verò mola est superior, quæ cor conterit, vt ipsum contritum & humiliatum Deus nō despiciat. Spes ab inferioribus nos fulcit, ne sub pondere tribulationū deficiamus. Timor verò, à superiori nos comprimit, ne exufflemur, aut rapiamur vento tentationis. Has duas molas cōtingit Dauid dicēs: Ab altitudine diei timebo: ego vero in te sperabo. Altera harum non valet sine reliqua. Glo. Grego. super illud Deuteron. 24. Non accipias loco pignoris inferiorem & superiorem molam. Superior & inferior mola, spes & timor. Spes ad alta subuehit: timor autem cor inferius premit. Vna mola sine altera inutiliter habetur. In peccatoris ergo pectore semper dn̄i spes & formido cōiungitur: quia incăssum

misericordiam sperat, si iustitiā non timeat: & incassum metuit, qui non confidit. Loco ergo pignoris, mola superior aut inferior non tollitur: quia qui prædicat peccatori, tanta dispensatione disponere prædicationem debet, vt non relicta spei, timorem subtrahat: nec subtracta spe: timorē relinquat. ¶ Item spes hostes nostros cōfundit. Iob. 6. Confusi sunt, quia speraui. ¶ Sexto commendabilis est spes à periculo sui contrarij, s. desperationis. 2. Reg. 2. An ignoras, ꝙ periculosa sit desperatio? ¶ Desperatio periculum est, à quo non quæritur exitus. Prouer. 18. Impius quum in profundū vitiorum venerit, contemnit, id est, ex toto se negligit. Sicut spes facit, vt naufragus in medijs brachia iaciat aquis: sic desperatio facit, vt homo in nullo se iuuet. Desperans dicit malum verbum, & pugnæ totaliter cedit. Vt pugil victus desperans infelix est, sic ille qui sperat in domino, beatus est. Ecclesiast. 14. Felix qui non habuit animi sui tristitiam, & nō excidit à spe sua. Desperans est velut arbor radicitus euulsa. Iob 19. Quasi auulsæ arbori, abstulit spem meam. Desperatio, abyssus est, à qua vix, vel nunꝗ est reditus. In Psal. Descendunt vsque ad abyssos. Nulla plaga vr̄ esse magis desperabilis, plaga desperationis. Ierem. 15. Factus est dolor meus perpetuus, & plaga mea desperabilis. Cum cætera peccata sint inflexiones cordis ad malum, peccatū desperationis, fractura cordis est. Ierem. 30. Insanabilis fractura tua, pessima plaga tua.

De quatuor speciebus considerationum quibus spes adiuuari potest: quarum prima est in Deum: secunda circa quæ pro Deo agimus: tertia, circa beneficia Dei: quarta circa suffragia Sanctorum. Capitulum. III.

SEquitur de his, quibus spes adiuuatur: & assimilabimus quatuor species meditationum quibus spes potest adiuuari. Prima species est directè in Deum. Secūda est, circa ea quæ pro Deo agimus vel sustinemus. Tertia, circa beneficia Dei generalia vel specialia, corporalia, vel spiritualia. Quarta est, circa suffragia Sanctorum.

¶ Quod ex septem cōsiderationibus in Deū spes adiuuatur. Species I.

PRIMAM possumus subdiuidere in septē species. Quarum prima est in Deū inquantū creator est. Naturaliter amat artifex opus suum, adeò vt vix possit audire quòd ei detrahitur. Vnde verisimile est quòd creator amet opera sua, & specialiter hominē, quem ad imaginem & similitudinē suā creauit. Gen. 1. Sap. 11. Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorū quę fecisti: nec enim odiens aliquid cōstituisti, aut fecisti. Sperare ergo debet homo de eo qui dedit ei, vt sit, quòd para-

paratus sit dare ei, vt bene sit. ¶Secunda est in Deum, inquantum dominus est. Naturaliter amant homines ea quæ sua sunt, & conseruant ea:& si ea perdiderint, gaudent cum ea recuperãt. Vnde verisimile est quòd Deus velit conseruare illos, qui boni sunt:& peccatores quos perdidit, velit recuperare. Ad quod pertinent parabolæ de recuperatione ouis perditæ, & drachmæ perditæ. Lucæ 15. vbi dicitur: Ita dico vobis, gaudium erit in cælo super vno peccatore pœnitentiam agẽte, q̃ super nonagintanouem iustis, qui non indigent pœnitentia. Et Sap. 11. dicitur: Parcis omnibus, qm̃ tua sunt. Et Ezech. 18. Ecce oẽs aĩæ meæ sunt. Et quibusdã interpositis subditur: Nunquid voluntatis meæ est, dicit dñs, mors impij, & nõ vt conuertatur à vijs suis, & viuat? Inter homines eandem fidem, quam debet seruus dño, debet & dñs seruo. Sicut infidelis est seruus, si subueniat dño, cũ subuenire debet: sic infidelis est dñs, si non subueniat seruo, cum inimici dñi impugnant eũ, & non sufficit eis resistere. Ideo certissimè sperare debet, qui ab hoste inuisibili impugnatur, si tentatio supra vires ei⁹ est, ꝙ Deus ei in succursum veniat, nisi per culpã eius hoc steterit: vel quia ipse negligens, mittẽdo ei nuntiũ orationis fuerit, vel infideliter vltrò se reddiderit. 1. Corinth. 10. Fidelis est Deus qui non patietur vos tẽtari supra id quod potestis: sed faciet ẽt cum tentatione prouẽtũ, vt possitis sustinere. Legitur de beato Martino, ꝙ quum inter Alpes incidisset in latrones, & vnus latronum eum ferire vellet: alius ictum ferientis continuit. Et cum postea latrones quærerent ab eo: an timuisset, dixit se nunquam magis securũ fuisse: quia sciebat misericordẽ Deum maximè in tentationibus affuturum. Ber. Cùm sentio te iratũ, tunc spero te propitiũ: quia cùm iratus fueris, misericordiæ recordaberis. ¶ Tertia consideratio est consideratio bonitatis diuinæ: cui eum summa sit, summè placet bonitas, summè displicet malitia. Vnde verisimile est ꝙ parata sit iuuare eõs, qui volunt malitiam deserere, & bonitati adhærere. Sapien. 14. Odio sunt Deo impius, & impietas eius. Et Eccles. 12. Altissimus odio habet peccatores. Et Prouerbio. 12. Qui bonus est, hauriet sibi gratiam à Domino. ¶Quarta est consideratio misericordię diuinæ. Deus enim cùm sit summè misericors, nõ minus vult miseros à miseria liberare, quàm ipsi liberari. Aug. loquens de illo verbo, Petite & accipietis. Non tantum, inquit, hortaretur vt peteremus, nisi dare vellet. Erubescit humana pigritia, plus vult ille dare, quàm nos accipere: plus vult ille misereri, quàm nos à miseria liberari. Mi-

fericordia Dei q̄ſq; peccatori offert ēt, quod peccator petere non audet: vt oſtēdit, Aug. in latrone, qui dn̄o ait: Memento mei, quū veneris in regnū tuum. Luc. 23. Conſiderabat, inquit, facinora ſua: & pro magno habebat, ſi vel ei in fine parceretur: Deus autē continuò inquit: Hodie mecū eris in paradiſo. miſericordia obtulit, quod miſeria diſtulit. Aug. in lib. Conf. Dn̄e, vna eſt ſpes, vna fiducia, vna firma promiſſio, miſericordia tua Dauid: Domine, in miſericordia tua ſperaui. Item, Melior eſt miſericordia tua ſuper vitas. Bernar. ſuper Cantica: Meum meritū, miſeratio domini: non planè ſum meriti inops, quandiu ille miſerator affuerit.

¶ Tres alias ſpecies conſiderationis in Deum, innuit Berna. in ſermone illo: Mieriſcordias domini in æternum cantabo. Tria, inquit, conſidero, in quibus tota ſpes mea conſiſtit. Charitatem adoptionis, veritatem promiſſionis, poteſtatē redditionis. Idem: Scio cui credidi, & certus ſum, quia in charitate nimia adoptauit me, quia verax eſt in promiſſione, quia potens in exhibitione. Hic eſt funiculus triplex, qui difficile rumpitur, quem nobis à patria noſtra in hunc carcerem demiſſum firmiter (obſecro) teneamus, vt ipſe nos ſubleuet, ipſe trahat & pertrahat vſq; ad conſpectum gloriæ magni Dei. De charitate adoptionis legitur 1. Ioan. 3. Videte qualē charitatem dedit nobis Deus pater, vt filij Dei nominemur, & ſimus. Multū debet mouere hoīes ad hoc ꝙ de Deo ſperent, hoc, ꝙ Deus, pater eorū eſt. Bern. loquēs de Dn̄ica oratiōe: Mihi, inquit, dictatur oratio, cui⁹ principiū dulce noīne paterno, ſequentiū petitionū obtinendarum præſtat fiduciā. Et gl. Mat. 6. ſuper hoc nomē, Pater: In hoc, inquit, datur fiducia. quid negabit filijs, qui iam dedit q̄d pater eſt? Et Luc. 11. Si vos cū ſitis mali, noſtis bona data dare filijs veſtris, &c. quāto magis pater veſter cæleſtis dabit ſpiritum bonū petētibus ſe? Ad hanc conſiderationem pertinet parobola de filio prodigo. Luc. 15. vbi fili⁹ ad patrem rediēs, cum oſculo & amplexu recipitur, ſolenne conuiuium celebratur, ſymphonia cū choro auditur: & ſubdit pater miſericordiarū: Epulari & gaudere oportebat, quia frater tuus mortuus fuerat, & reuixit: perierat, & inuentus eſt. Ad eandem conſiderationem pertinet illud Matt. 6. Nolite ſoliciti eſſe, dicentes, quid manducabimus, aut q̄d bibem⁹, aut quo operiemur. ſcit enim Pater veſter, quia his omnibus indigetis. Quum natura doceat animalia bruta, vt prouideāt fœtibus ſuis, & naturalis ratio dictet hominibus, vt prouideant filijs ſuis: veriſimile eſt, ꝙ pater cæleſtis non deſit filijs ſuis conſilio eius & auxilio indigentibus.

tibus. Promissiones etiam Dei, q mentiri nō pōt, quæ in scriptura cōtinētur, multū possunt iuuare spē. Dauid: Memor esto verbi tui seruo tuo, in quo mihi spē dedisti. Rom. 15. Vt per patientiā & consolationem scripturarum: spē habeamus. Itē ptās Dei cōsiderata multū pōt spē iuuare: cui æquè facile est liberare à magnis periculis, vt à paruis, & saluare in paucis sicut in multis, & solo verbo pōt implere ꝓmissiones suas. Eccl. 8. Sermo illius potestate plenus est.

¶ *Quod ex consideratione bonorum quæ pro Deo facimus, & malorum quæ pro Deo sustinemus, spei adiuuatur. Species II.*

SEQVITVR de illa specie considerationis, quæ est circa ea quæ pro Deo agimus vel sustinemus. Bona opera quæ fecimus, considerata spē iuuāt. Vnde in Psal. Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in domino. Sic pōt homo sperare in dn̄o, si sacrificiū iustitiæ prius obtulerit. ad Tit. 2. Sobriè, & iustè, & piè uiuamus in hoc seculo, expectātes beatā spē. Greg. in Moralibus: Cū opus crescit, præmij fiducia proficit. Securus est de re, qui bonū pignus apud se habet. Sic securi sunt de regno futuro, qui habent pignus: spem scilicet. 2. Corin. 1. Qui dedit pignus spiritus in cordibus nostris. Ad Eph. 1. Qui ē pignus hæreditatis nostræ. Item, securus est qui habet bona opera, quasi quædā pignora. Greg. in Moral. Sancti viri quot labores nūc veritati cōmēdātes exhibēt, tot iam remunerationis suæ pignora intra spei cubiculū clausa tenēt. Securus pōt esse de regno futuro, cui iam in præsenti datū est, sup seipsum regnare. Bern. Non est via ad regnū sine primitijs regni: nec sperare pōt cęleste regnū, cui nō super propria mēbra regnare adhuc donatur. ¶ Mala etiā, quæ ꝓ Deo sustinemus, considerata spē adiuuāt. Ro. 5. Tribulatio patientiā operatur: patiētia probationē: probatio autē spem. Greg. in Moralib. Bonorum mens quò duriora pro veritate tolerat, eò æternitatis præmia sperat. Idem: Tanto spes in Deū solidior surgit: quanto pro illo quisque grauiora pertulerit. Senec. Vires animi nunquā certā sui fiduciā dare possunt, nisi cùm multæ difficultates hinc, & illinc apparuerint, & aliquādo propriùs accesserint, ille qui fudit sanguinē suū, cuius dentes crepuerunt sub pugno, cū magna spe descendit ad pugnā: multum adijcit sibi virtus lacessita. Certus est de requie, uenalis est qui pretiū habet apud se. Sic certus est de regno futuro, qui multas tribulationes pro Christo sustinuit, quibus regnū cælorū emitur. Actu. 14. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cęlorum. Matth. 5. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam ipso-

ipsorum est regnum cælorum. ¶ Et notandum, quòd quum bona, quæ pro Deo agimus, vel mala quæ sustinemus, cõsideramus, ea Dei gratiæ attribuere debemus, exẽplo Pauli dicẽtis. 1. Corinth. 15. Abundatius illis omnibus laboraui: non ego autem, sed gratia Dei mecum.

¶ *Quòd ex consideratione beneficiorũ Dei spes adiuuatur. Species III.*

SEQVITVR de illa specie considerationis, quæ est circa beneficia. Quam possimus subdistinguere in quatuor species. Prima est circa Dei beneficia gñalia, & spiritualia: vt est redẽptio mundi, & alia beneficia quæ ad salutem humani generis pertinent. Ad hanc considerationem pertinent illud Rom. 8. Qui proprio filio suo non pepercit: sed pro nobis omnibus donauit illũ: quomodo non cũ illo omnia nobis donauit? Et ad Tit. 2. Qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate. Bernar. Domine quid est homo q̃a innotuisti ei, aut filius hominis quia reputas eũ? Deniq; mittis unigenitum tuum, immittis Spiritũ tuũ, promittis etiam uultum tuum. Et ne quid uacet in cęlestibus, ab opere solicitudinis nostræ, etiam illos beatos Spiritus propter nos mittis in ministeriũ. Item Bernardus super illud Canticor. 2. Columba mea in foraminibus petræ. Clauus penetrans, clauus reserans factus est mihi, vt videam voluntatẽ Domini: quod.n. videã per foramẽ, clamat clauus, clamat vulnus. Idẽ: Patet arcanũ cordis ꝑ foramina corporis. Idem: Patet illud magnũ pietatis sacramẽtũ: patẽt viscera misericordiæ, in quibus visitauit nos oriens ex alto. Idẽ: In quo clariùs quàm vulneribus tuis eluxisset: ꝙ tu Domine suauis & mitis & misericors? maiorẽ.n. miserationẽ nemo habet, q̃ vt animã suã ponat quis pro addictis, & dãnatis. ¶ Secunda consideratio est circa beneficia spiritualia particularia: ad q̃d pertinet illud Bernardi super Cãt. Omnino, inquit, propter mansuetudinẽ quæ in te prædicatͬ, currimus pòst te Domine Iesu, audientes ꝙ nõ spernas pauperem, peccatorẽ nõ horreas: non horruisti confitẽtẽ latronẽ, nõ lacrymantem peccatricem, non Chananęã supplicantem, non deprehensam in adulterio, non sedentẽ in teloneo, non supplicantẽ publicanũ, non negantem discipulum, non persecutorem discipulorũ, nõ ipsos crucifixores tuos: in odore horum unguentorũ currimus. Tertia consideratio est circa beneficia corporalia generalia: vt est creatio mundi, gubernatio, sustẽtatio. Ad hãc cõsideratiõnẽ ꝑtinet illud Matt. 6. Respicite volatilia cęli, quę non ferũt, neq; metunt, neq; cõgregant in horea, & pater vester cælestis pascit ea: nonne vos magis pluris estis illis?

lis? Et pòst: De vestimento quid soliciti estis? cōsiderate lilia agri, &c. Quarta consideratio est circa beneficia corporalia, & spiritualia, de quibus in scriptura legitur: vt est conseruatio trium puerorum in fornace. Daniel. 3. Et liberatio Susannæ eiusdē 13.

¶ *Quòd ex consideratione meritorum, & suffragiorum Sanctorum spes adiuuatur. Species IIII. Quæ subdiuiditur in alias quatuor species considerationum.*

SEQVITVR de illa specie considerationis, quæ est circa merita Sāctorum vel suffragia, quā in quatuor species subdiuidere possumus. Prima est, circa mediatorē Dei & hominū Iesum Christū. Secūda, circa mediatricē, scilicet beatā virginē. Tertia, circa angelos. Quarta, circa sanctos.

¶ *Quòd ex consideratione meritorum, & suffragiorum Christi spes adiuuatur. Species I.*

PRIMA multū spē roborat, ad quam pertinent authoritates Sacræ scripturę. Bernardus super Cant. Puto iam spernere me non poterit Christus os de ossibus meis, & caro de carne mea. Aug. in lib. de Ciui. Dei: Gratia, inquit, Dei nō potuit gratiùs cōmendari, quàm vt ipse vnicus Dei filius in se incommutabiliter manēs, indueerit hominē, & spē dilectionis suæ daret hominibus homine medio: qua ad illum ab hominibus veniretur, qui tā longè erat iustus ab impijs, beatus à miseris. Greg. Præbet apud Deū homini fiduciā Deus hō, est nobis spes magna pœnitētibus, qa aduocatus noster fact⁹ est iudex noster. 1. Ioan. 2. Si quis peccauerit, aduocatū habemus apud Patrem, Iesum Christū iustū: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Rom. 8. Qui est ad dexterā Dei: q etiā interpellat pro nobis. Ipse ſm ꝙ homo, postulat: ſm quòd Deus, dat. Dauid: Accepisti dona in hominibus. Christus dicitur accipere dona in hominibus: quia merito eius dantur ecclesiæ dona charismatū. Vnde ecclesia in fine orationū petit orationem suam exaudiri per Dominum suū Iesum Christum. Et ad Heb. 7. dicitur de ipso, ꝙ in perpetuū saluare potest, accedens per semetipsum ad Deum semper viuens ad interpellandum ꝓ nobis. Eiusdem 9. Iesus introiuit in ipsum cęlum, vt appareret vultui Dei pro nobis. In Psal. Respice in faciem Christi tui. Respiciēs Deus pater, quàm charè ecclesia consti tit filio, suæ parcit ecclesiæ. Item in Psal. Scitote quoniā mirificauit Dominus sanctū suum: Dominus exaudiet me, cū clamauero ad eum. Et super illud Psal. Saluum fac populum tuum Domine, dicit glo. Ecce quanta spes credētiū, cum pro eis orat passus ꝓ eis, & iudex est, & aduocatus.

¶ *Quòd ex consideratione meritorū & suffragiorum beatæ Virginis, spes adiuuatur. Species II.*

CONSIDERATIO etiam mediatricis nostræ, multam fiduciã potest nobis dare: ipsa.n.est dulcedo, & spes nostra, vt cãtat ecclesia. Ipsa est mater sanctæ spei. In ipsa est gratia omnis viæ & veritatis, & omnis spes vitæ, & virtutis. Eccl.24. Ad hanc cõsiderationẽ, & ad præcedentẽ pertinet illud Bern. Securũ habes accessum ò homo ad Deũ, vbi habes filiũ ante patrẽ, & ante filiũ matrẽ. Filius ostendit Patri cicatrices, & vulnera: mater ostẽdit filio pectus, & vbera, nec vlla põt esse repulsa, vbi tot charitatis occurrũt insignia. Beata virgo, gratiæ thronus est, in qua scilicet fons gratiæ quieuit. Heb.4. Adeamus cũ fiducia ad thronũ gratię eius, vt misericordiam consequamur. Iere.14. Solium gloriæ tuæ recordare, & ne irritũ facias fœdus tuũ nobiscũ. Solium gloriæ est, beata Virgo. Ipsa.n. thronus eburneus est. De quo 4. Reg.10. & 2. Paralip.9. Ipsa est stella maris. Luc.1. Et nomen virginis Maria, quod interpretatur, stella maris. Ipsa naufragãtes in mari huius mundi, cũ aliud consiliũ, aut auxilium deficit, ad portũ salutis dirigit. Sicut est quædã stella, q̃ nos naufragantes in mari visibili, cum tempus obscurum est, ad portum dirigit. Bern. super illud Euangelium, Missus est angelus Gabriel. Si consurgunt, inquit, venti tentationum, si incurris scopulos tribulationum, respice stellam, voca Mariã. Et paulò pòst: In periculis, in angustiis, in reb⁹ dubiis, Mariã cogita, Mariã inuoca, non recedat à corde, nõ recedat ab ore: & vt impetres eius auxilium, non deseras conuersationis exemplũ. Ipsam sequens nõ deuias, ipsam rogans, non desperas, ipsam cogitans, nõ erras: ipsa tenente, non corruis, ipsa protegente, non metuis, ipsa duce, non fatigaris, ipsa propitia, peruenis: & sic in temetipso experiris ꝙ meritò dictũ sit, Et nomen virginis Maria. Ipsa data est mundo quasi aquæductus, per quẽ gratiæ à Deo descendant. Eccl.24. Sicut aquęductus exiui à paradiso. Bernar. loquens de ipsa, Vehemẽtia, inquit, desiderij, feruore deuotionis, puritate orationis fontem attingit pietatis, vt hauriat super angelos quod refunderet hominibus, aquam viuã. Idem: Præterea tanto tẽpore fluẽta gratię defuerũt: qa nõdũ intercesserat aquæductus. Ipsa est collũ, caput ecclesiæ. s. Christũ, corpori eius coniungens. Qui ipsi per amorẽ non adhęret, non adhærebit capiti: sicut nec corpus adhæret capiti, collo amoto. Cant.6. Collum tuum sicut turris eburnea. Collũ est beata virgo, quantum ad meditationem. Turris verò est, quãtum ad defensionem. Ipsa enim est virga directionis, errantes in via præsentis vitæ salubriter dirigens. Item est virga in signum clemẽtiæ, à vero Assuero mũdo

extenta. Esther 4. Assuerus interpretatur beatitudo. Ipsa est etiã virga Moysi à Pharaone infernali, & eius exercitu Israelitas liberans. Exo. 4. Et cordibus aridis, & duris aquam deuotionis prouidens. Num. 20. Ipsa est virga de radice Iesse egressa, id est, de incẽdio diuini amoris. Esa. 11. Iesse enim interpretatur incendiũ. Ex magnitudine diuini amoris fuit, ꝙ Deus mundo dedit beatã virginẽ, quæ occasione peccatorũ, habet gratiam, quã habet apud Deum. Nunquam. n. fuisset mater Dei, nisi peccatores fuissent: quia non fuisset necesse: ideo parata est eã expendere in peccatores. Vnde securè possunt accedere peccatores ad eam tãquã ad suam quodammodo, quia sibi datam. Aug. in oratione ad beatam Mariam: O maria, inquit, multum audeo, multũ gaudeo, multumque gaudium multam mihi facit audaciam: mira loquar, sed sic est. Nos. n. tibi teque nobis mira vicissitudo confęderat: vt scilicet pro nobis habeas illud esse, quod es: nos verò per te id esse, quod sumus. Si. n. nulla præcessisset nostra transgressio, non esset secuta nostra redemptio. Et si necessarium non esset redimi, non esset necessarium te parere redemptorem. Vt quid. n. nescium peccati pro peccatoribus pareres, si deesset qui peccasset? vt quid mater fieres Saluatoris, si nulla esset indigentia salutis?

¶ Ipsa est virga, quæ florem nouum protulit, & fructum sufficientem ad mũdi redemptionẽ, & ad electorũ æternam refectionem. Ipsa est quæ męstis consolationis vinum prouidet. Ioañ. 2. Vinum, ait ipsa filio suo, non habent. Ipsa est Dei cellaria, de qua familia Dei meritò gaudet. Cantic. 1. Introduxit me rex in cellaria sua. Et subditur in persona fidelium: Exultabimus & lætabimur in te. ¶ Ipsa est aurora furibus infernalibus tremebunda. Cantic. 6. Quæ est ista quæ progreditur sicut aurora consurgens? Iob 24. Si subitò apparuerit aurora, arbitrantur vmbram mortis. Ipsa est pulchra vt luna. Cantic. 6. Luminare enim noctis est, lucens eis, qui sunt in nocte peccati. Ipsa est mediatrix luminis. Luna recipit lumen à sole, & dat mundo, cùm mundus propter aliquod interpositũ sibi, & soli, non potest illud recipere à sole. sic beata Virgo lumen gratiæ recipit, cùm mũdus nõ esset dignus illud recipere. Bernard. Cùm tu dignus non eras, cui filius Dei daretur, datus est Mariæ: vt per ea acciperes quicquid haberes. Ipsa propinqua valde est peccatoribus, sicut luna inter planetas propinquior est terræ. ¶ Pulchritudo eius est, vt pulchritudo lunæ: quia his q sunt in nocte peccati pulchra apparet, propter magnitudinẽ misericordiæ, quæ ad quam tales maximè ha-

bent oculos. Eccl.24. Sicut oliua speciosa in campis. Cantic.4. Pulchriora sunt vbera tua vino. Bernardus in sermonibus: Nos quidem, inquit, in cæteris virtutibus congaudemus tibi: sed in misericordia tua potiùs nobis ipsis. Laudamus virginitatē, humilitatem miramur: sed misericordia miseris sapit dulciùs. Hanc amplectimur chariùs, recordamur sępiùs, crebriùs inuocamus. Hæc est.n. quæ totius mundi reparationem obtinuit, salutem omnium impetrauit. Constat enim pro vniuerso genere humano fuisse solicitam: cui dictum est, Ne timeas Maria: inuenisti enim gratiam, quam quærebas. Quis ergo misericordiæ tuæ, ò benedicta, longitudinē, & latitudinem, sublimitatem, & profunditm queat inuestigare? Nā longitudo eius vsque in diem nouissimum inuocantibus eam vniuersis subuenit. Latitudo replet orbem terrarum, vt tua misericordia quoque sit plena omnis terra. Sic & sublimitas eius ciuitatis supernæ inuenit restaurationem. Et profundū eius sedentibus in tenebris, & vmbra mortis obtinuit redemptionem. Per te enim cęlum impletū est, infernus euacuatus est, instauratæ ruinæ cęlestis Hierusalem, expectantibus miseris vita perdita data. Sic potentissima, & pijssima charitas, & affectu compatiendi, & subueniendi abundat effectu, æquè locuples in vtroque. Ad hunc ergo fontem sitibunda properet anima nostra, ad hunc misericordiæ cumulū tota solicitudine miseria nostra recurrat. Idē: Sileat misericordiam tuā virgo beata, si quis est, qui eam inuocatā in necessitatibus sibi meminerit defuisse. Misericordia eius nō defuit etiam Theophilo. ¶ Fuit Theophilus in quadam urbium Siciliæ, tam prudenter, & vtilitér res ecclesiasticas dispensans, ꝗ eū, mortuo episcopo, dignum episcopatu omnis populus acclamauit. At ille contentus vice dominatu, alium maluit ordinari episcopum: à quo ab honore suo iniustè depositus, ad tantam impatientiam deuenit, vt conducto quodam Mago Hebræo ad recuperandum honorem suum, opē quæreret à principe dęmoniorū. A quo iussus est negare filium Dei, & matrem eius cum omni proposito Christiani: & ipsam abnegationem scribere, & sigillatam tradere, & sic eius seruitio se addixit. Qui in crastinum recuperato honore suo, non multum pòst ad se reuersus, in ecclesia beatæ Mariæ omni pœnitentia se affligendo, primò sibi piam Dei matrem reconciliauit, eaque sibi apparente, abrenuntians diabolo, Christumque verum filium Dei, & ex Maria virgine natum, & omne Christiani propositum profitens, per eam etiā Christi filij eius gratiam recuperauit. Et ad indicium indultæ

sibi

sibi veniæ, rursum ei dormienti apparens Christi mater, etiam scriptum abrenunciationis, quod signatum diabolo dederat, super pectus eius reposuit. Quo Theophilus recepto, in crastinum die Dominica corã episcopo & omni ecclesia pandens ordinem rei, omnes ad stuporem, & laudem Dei & genitricis Christi Mariæ commouit, & in eodẽ loco quo sibi pia virgo apparuit, perstans, ibidem pòst triduum mortuus est, & sepultus. ¶ Item beata Virgo est electa vt sol. Cantico. 6. Sicut enim sol est luminare, par sibi non habẽs, toti mundo sufficiens: sic beata virgo nec primã similẽ uisa est, nec habere sequentem. Ipsa lucet fulgore miraculorum ubiq; terrarum: non sic alij sancti qui aliquot annis pòst trãsitum suũ fulserunt miraculis: & hoc in specialibus locis. Suffragia verò beatæ virginis vsque in diẽ iudicij non cessabunt. Ecclesiastici. 24. Vsque ad futurum seculũ non desinam. ¶ Ipsa est terribilis hostibus infernalibus, vt castrorum acies ordinata. Cantico. 6. Ideo fideles in tentationibus suis frequenter debent eam inuocare. Non sic timent hostes visibiles quamlibet multitudinem copiosam, sicut aereæ potestates Mariæ vocabulum patrocinium & exemplum. Fluunt & pereunt sicut cera à facie ignis, ubicunque inuenerint huius nominis crebram recordationẽ, deuotam inuocationem, solicitam imitationem. Ipsa est mulier cõterens caput serpẽtis infernalis, Gene. 3. Sed sunt qui videntur velle, ꝙ ipsa cõterat caudã, qui non in principio tentationis eam inuocant. Ipsa est arca testamẽti. Exo. 25. In hac arca posuit Deus thesaurum, quem mundo contulit. Ad hanc arcam recurrit ecclesia in necessitatibus suis. Ipsa est arca non solùm plena, sed etiam super plena. Ber. super illud, Spiritus sanctus superueniet in te. Cur in eam, inquit, iam plenam superuenturum asserit Spiritum sanctum, nisi vt adueniente Spiritu, plena sibi, ipso quoque superueniente, nobis super plena, & superfluẽs fieret? Ipsa ꝑter coronã, quã sibi meruit, meruit etiã peccatoribus ad eã recurrẽtibus ꝓpitiationẽ. Vnde super coronã arcæ fuit propitiatoriũ. Ipsa est mulier gratiosa inueniens gloriã his, pro quibus eã quęrere voluerit. Prouerb. 11. Ipsa etiã est mulier bona: de qua Prouerb. 18. Qui inuenit mulierẽ bonã, inuenit bonũ: & hauriet iucunditatẽ à Domino. Antequã ipsa esset, magna fuit penuria bonorũ spiritualiũ in mundo. Eccl. 36. Vbi non est mulier, ingemiscit æger. Ipsa est mater non solùm filij Dei naturalis, sed etiam omniũ filiorum Dei per gratiam. Vnde quod Dominus dixit discipulo quẽ diligebat, de ipsa, Ecce mater tua, Io. 19. intelligendũ est de

quolibet

quolibet, quē Christus diligit. Et Canti. 8. mater vocatur: Quis mihi det te fratrem meum, sugentē hubera matris meæ, scilicet Mariæ. Ideo frequenter dicendū est ei illud qđ cantat ecclesia: Monstra te esse matrē. Indigebat mūdus matre ꝑꝑ prauitatem pusillanimitatis & defectuū multiplicitatem. Ipsa adiutrix est pusillanimū. Vnde dicit ei eccl'ia, Iuua pusillanimes. Nolite timere pusillus grex: quia cōplacuit matri vestrę dare vobis regnum. Ipsa est mater misericordiæ. Ber. Quādo misereri nō poterit mater omnipotentiæ? quando misereri nollet mater misericordiæ? Idem: Reuolue totā seriem euangelij: & si quid asperum, si quid durum inueneris in Maria, deinceps eam suspectam habeas, & ad eam accedere verearis. Ipsa est mater pulchræ dilectionis. Ecclesiast. 24. non amans filios suos fatuo amore, vt aliquæ matres faciunt. Omnes filios Dei, q sunt in mūdo isto, quasi gestat in visceribus pietatis, exhibens eis vbera consolationis. Canticor. 3. Pulchræ sūt māmæ tuæ. In eodē, Pulchriora sunt vbera tua vino. Sicut Christus est ostium regni cœlorum, Io. 10. ita ipsa est fenestra ipsius. Vnde cantat ecclesia, Intrent vt astra flebiles, cęli fenestra facta es, Ipsa figurata est per fenestrā arcæ, quam Hebræi dicunt fuisse crystallinam, per quam habuit reditum columba quæ cessationem diluuij indicauit, & spem salutis attulit. Item ipsa est fons terram ecclesiæ irrigans, & fœcundam reddens. Cantic. 4. Fons hortorum, &c. Fons in uallibus inuenitur: & beata Virgo humilibus est familiaris. Loca fonti vicina, florida solent esse & viridia: sic familiares beatæ virgini florent virtutibus, & virent bonis operibus. Eccles. 40. Super omnē aquam viriditas.

¶ *Quòd ex consideratione meritorum & suffragiorum angelorum spes adiuuatur. Species III.*

SEQVITVR de illa speciei considerationis, quæ est circa angelos, ad quā pertinent illa verba Sacræ scripturæ, quæ nobis indicant beneuolentiam vel beneficentiam angelorum, vt est illud Luc. 15. Gaudium erit corā angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente. Et illud Psal. Angelis suis Deus mandauit de te, vt custodiāt te in omnibus uijs tuis. Bernardus loquens de hoc verbo, Quantam, inquit, debet tibi hoc verbum inferre reuerentiam, afferre deuotionem, conferre fiduciam? Reuerentiam pro præsentia, deuotionem pro beneuolentia, fiduciam pro custodia. Idem Quid sub tantis custodibus timeamus nec superari nec seduci? Minus autem seducere possunt. Fideles sunt, prudentes sunt. Quid trepidamus? tantum sequamur eos adhæreamus eis, & in protectione

ne Dei cæli commorabitur. Hierony. Magna est dignitas animarum, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in custodiã sui angelum delegatum. Bernar. loquens de illo verbo Esa. 62. Super muros tuos Hierusalem constitui custodes. Benignus es, inquit, Domine, qui non es contentus nostrorum fragilitate murorum: sed ipsis hominum custodibus angelicam custodiam supponis. Ad eandem cõsiderationem pertinet illud Matthæi 18. Videte ne contemnatis vnum ex pusillis istis: angeli enim eorũ semper vident faciem patris mei, qui in cælis est. Item illud Heb. 1.. Nonne omnes administratorij spiritus sunt in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis? Et Exodi 24. Ecce ego mitto angelum meum, qui præcedat te, & custodiat in via, & introducat ad locum quẽ paraui. Et Tob. 5. Angelus Domini comitetur vobiscum. Eiusdem 12. Quando orabas cum lacrymis, ait Angelus Tobiæ, ego obtuli orationem tuam Domino. Et Lucæ 16. Factũ est vt moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in sinum Abrahæ. Et Apocalip. 12. Michael & angeli eius præliabantur cum dracone. Bernard. super Cantic. Bene tecum agitur, ò mater ecclesia: bene tecum agitur in loco peregrinationis tuæ: de cælo & de terra venit auxilium tibi.

¶ *Quòd ex consideratione meritorũ & suffragiorum aliorum sanctorum & sanctarum spes adiuuatur. Species IIII.*

SEQVITVR de illa specie cõsiderationis quæ est circa sanctos, ad quam pertinet illud Iob 4. Ad aliquem sanctorum conuertere. Et illud Psalm. Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Montes spirituales, sancti sunt. Et illud Bernard. Tria sunt quæ in festiuitatibus sanctorum vigilanter considerare debemus. Auxilium sancti, exemplum eius, cõfusionem nostram. Auxilium: quia potens in terra, potentior est in cælis ante faciem dñi Dei sui. Si hic dũ adhuc viueret, misertus est peccatoribus, & orauit pro eis: nunc tanto amplius, quanto verius cognoscit miserias nostras, orat pro nobis patrẽ: quia beata illa patria charitatẽ eius nõ immutauit, sed augmentauit: & nunc induit potiùs sibi viscera misericordiæ, quum ante fontem misericordiæ assistat. Bernard. super Cantic. Non ambigo ego, quin apostoli & apostolici viri, tantò in morte potentius sponsam protegant & custodiant, quantò in ipso ampliùs confortatus est principatus eorũ. Cum charitas sanctorum in via modica sit, respectu charitatis eorum in patria: secundum illud Esaiæ 31. Dixit dominus, cuius ignis est in Siõ, & caminus eius in Hierusalẽ. verissimi-

risimile est quod sancti, qui in hoc mundo tantum amauerunt peccatores, quod pro salute eorum se morti exposuerunt, multi sunt parati iuuare eos modò in his quæ ad salutē eorū pertinent, nisi per culpā eorū steterit. Vnde multā deberemus habere fiduciam in eis, & specialiter in illis, quorum pietatis plura argumēta habemus: sicut in illis qui in hac vita mortali legūtur fuisse eminētis pietatis: vt de beato Nicolao legitur, quod erat valde compatiēs, & super afflictos pia gestās viscera. Et beatus Martinus diuisit palliū pauperi, & in illis qui morte imminēte, petierunt Deum propitiū fieri in his, qui memoriam eorum agerent: vt beata Catharina, quæ Christo ait: Fac misericordiam, meā agentibus memoriā. Et in his de quorum tumba manat oleum ad indicium pietatis eorum: vt de tumba beati Nicolai, & de tumba beatæ Catharinæ.

De his quæ aduersantur fidei, scilicet desperatione & confidentia in creaturam: & de causa desperationis. Cap. IIII.

SPei verò videntur aduersari, diffidentia de Deo siue desperatio, & confidentia in creatura. ¶ Desperatio hominem reddit maledictum, & protectione Dei indignum. Eccles. 2. Væ dissolutis corde, qui non credunt Deo, & ideo non protegentur ab eo. Desperans est similis Cain: caput cordis habet tremulum, vagus & profugus est; à procella tentationis, à terra viuentiū proiectus: eò quod non habet ancoram spei, qua retineatur. ¶ Desperatio est peccatū in Spiritumsanctum. Vnde super illud Gen. 4. Maior est iniquitas mea &c. dicit gl. Desperatio est blasphemia in Spiritumsanctum, quæ nō remittitur neq; in hoc seculo, neq; in futuro: quia aut putat Deū nolle dimittere, aut non posse: tanquam aut oīa non possit, aut inuideat saluti. De desperatiōe require suprà in cap. de Commendatione spei, in fine. Et in tractatu de Acedia, secunda parte. cap. 15. ¶ Confidentia verò in creatura triplex est. Prima, est præsumptio siue confidentia de se. Secunda, confidentia in homine. Tertia, confidentia in re inferiori homine: vt in diuitijs. De prima dicitur Prouerb. 28. Qui confidit in corde suo, stultus est. Verè stultus est homo de se præsumens, cum homo ex se non sufficiat, neque ad subsistendum, neque ad bene viuendum. Tripliciter est homo insufficiens ad subsistendum. Primò, quia secūdum verbum Gregor. esse omnium, quæ de nihilo sunt, in nihilum tenderet, nisi ea omnium author manu regiminis retineret. Secundò, quia non est sufficiens defendere se ab hostibus suis, imò à dæmonibus citò perimeretur, nisi à Domino protegeretur. Thre. 3. Misericordia Domini, quia nō sumus cōsumpti.

sumpti. Bern. Si boni spiritus se à nobis elongauerint, impetũ malignorũ spiritum sustinere quis poterit? Tertio, quia cibo indiget, sine quo vita eius deficeret: quæ sufficientia non est in angelo, imò nec in lapide. Dauid: Esurientes & sitientes anima eorum in ipsis defecit. Item ad bene viuendum tripliciter insufficiens est. ¶ Primò, quia non sufficit ex se bonam vitam inchoare. 1. Cor. 15. Non quod sufficientes simus aliquid cogitare ex nobis quasi à nobis. Cogitatio primum opus esse videtur. Potest homo per peccatũ se occidere, sed non potest se occisum suscitare. Sap. 16. Homo per malitiam occidit animam suam. Osee 13. Perditio tua Israel, tantummodo ex me auxilium tuum. ¶ Secũdò, insufficiens est in bono inchoato perseuerare. Greg. Citò bonũ amittitur, nisi à largiente custodiatur. ¶ Tertiò, insufficiens est in bono inchoato proficere. Bern. super illud Cant. 1. Trahe me post te. dicit in persona ecclesiæ: Domine, scio me nequaquam posse peruenire ad te, nisi gradiendo post te: sed ne hoc quidem, nisi adiuuer à te: ideo precor vt trahas me post te. Beatus siquidem est, cuius est auxilium abs te. Homo præsumens de se, maledictus est. Esaiæ 5. Vę qui sapientes estis in oculis vestris. De præsumptione ista, require in tract. Superbia 3. parte. cap. 5. Confidentia verò in homine fallax est, & hominẽ cõfundens. Esa. 20. Confundentur ab Aethiopia spe sua. Et eiusdem 36. Ecce, confidis super baculum arundinẽ confractũ istum, super Aegyptum: cui si innixus fuerit homo, intrabit in manum eius, & perforabit eã. Sic Pharao rex Aegypti omnibus qui cõfidunt in eo. Hierem. 9. Vnusquisque à ꝓximo se custodiat: & in oĩ fratre suo nõ habeat fiduciã. Confidẽtibus in homine Sacra scriptura in multis locis maledicit. Hierem. 17. Maledictus homo qui confidit in homine. Et Esaiæ 31. Væ qui descendunt in Aegyptũ ad auxiliũ, &c. & nõ sunt confisi super sanctũ Israel, & Dñm non exquisierũt. ¶ Cõfidentia etiam in rebus inferioribus, valde periculosa est. Grego. super Iob: De creatore desperasset, si spẽ in creatura posuisset. Idem: Quasi in aquis defluentibus fundamentũ ponere, est, in rebus labentibus spei fiduciã velle solidare. Sapi. 5. Spes impij quasi lanugo, quæ à vento tollitur, & tanquam spuma gracilis, quæ à procella dispergitur. Iob 8. Spes hypocritæ peribit. Et paulò pòst: Sicut tela aranearũ, fiducia eius. Glos. Gregor. Tela aranearum studiose texitur, flatu venti dissipatur: sic quicquid hypocrita exudat, fauoris aura tollit. Item Iob 31. Si potaui aurum robur meum: & obrizo dixi, Fiducia mea: supple male mihi accidat. Gloss. Obrizum

zum, est rudis auti moles. Prouerb. 11. Qui confidit in diuitijs suis corruet. Eccle. 31. Beatus diues, qui non sperauit in pecuniæ thesauris. Et 1. Timoth. 6. Diuitibus huius seculi præcipe, non sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo. Quum aurum & argentum vix securè possint esse etiam in arcis seratis: fatuus est qui ex his securitatem vult sibi facere. Quō enim possunt dare securitatem, quam non habent? & quum bona transitoria mentiantur, non soluendo quod promittūt: fatuum est in eis fiduciam habere. Esaię 28. Posuimus mendacium spem nostram, & mendatio protecti sumus. Mendacio protegebatur Goliath, cui dicit Dauid 1. Reg. 17. Tu, inqt, venis ad mecum hasta, gladio, & clypeo: ego autem venio ad te in nomine Domini. Hasta, clypeus & glaudius promittebant ei victoriā, quam tamen non habuit.

¶*De quatuor causis Desperationis.*

ET notādum quòd quatuor sunt quæ possunt esse causa desperationis. ¶Primum est peccati magnitudo, vel multitudo. Genes. 4. Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Sed fatuum est propter multitudinem vel magnitudinem peccati, desperare: quum vbi superabundauit delictū, superabundet & gratia. Ro. 5. Et maior miseria ampliùs soleat mouere misericordiam. Abyssus enim miseriæ abyssum inuocat misericordiæ. Bernard. Peccaui peccatum grande: turbabitur conscientia, sed non perturbabitur. vulnerum enim Domini recordabor. Idem: Quid tā ad mortē, quod non Christi morte soluatur? August. 10. lib. Confessio. loquēs ad Deum patrem: Meritò, inquit, mihi spes valida in Christo est, ꝙ sanabis omnes languores meus per eum qui sedet ad dexteram tuam, & te interpellat pro nobis: alioquin desperaui: multi enim & magni sunt languores mei. Multi enim & magni sunt: sed amplior est medicina tua. Idem in eodem: Ille tuus vnicus redemit me sanguine suo: non calumnientur mihi superbi: qm̄ cogito pretium meum. Maiorē malitiā in homine diuina bonitas: quæ summa est, magis odit, parata eā destruere, & eum qui vult eam deserere, adiuuare. ¶Secundū, est multitudo tentationū. Quidam putant se esse desertos à Deo, quia non dat eis quietem à tentationibus: quū potiùs tentatio signū diuini amoris sit. Est. n. eruditio filiorū Dei. Iudic. 3. Hæ sunt gentes, quas reliquit Deus, vt in his erudiret Israelem. Prouer. 13. Qui diligit filium suū, instanter erudit eum. Multiplicatio tentationū signū est, qđ aliqs de manibus dæmonū euaserit. Dū aliqs est in carcere, vnicū habet custodem vel duos: si verò euaserit, omnes eū insequuntur. Sic dum aliquis

aliquis captus est à diabolo:non tm̃ eum dæmones persequũtur, quantum quum euaserit.Dauid Domine,quid multiplicati sunt, qui tribulãt me?Greg. Illos pulsare negligit, quos iure quieto possidere se sentit.Prӕterea quod vr̃ esse impugnatio,potius est defensio: vt patet in Paulo, in quo impugnatio castitatis erat defensio humilitatis.2.Cor.12.Ne magnitudo reuelationum extollat me,datus est mihi stimulus carnis meæ.¶Tertium est,frequens casus,vel recidiuatio. Sed fatuũ est credere infirmitatem humanam plus posse cadendo, quàm Dei virtutẽ reuelando. Frequẽs casus quum ad humilitatem valeat, quodammodo facit, vt homo ad fortitudinem accedat.Humilitas enim triũphare facit, sicut superbia facit corruere. Vnde Bern.super Cant. Superbia siue iam existẽs,siue nondũ,semper erit causa subtractæ gratiæ. Nunquid qui humilibus dat gratiã humili aufert datã? Humilitas Deo dat gloriã:& ideo per cõsequens super eum ponit pugnã. Eiusdẽ enim est gloria victoriæ, & põdus pugnæ. Superbus præsumit,ideo cadit:humilis in Deo confidit, ideo vincit Petrus præ cæteris cecidit, qui præ cæteris præsumpsit.¶Quartũ est,nimia tristitia.Prou.15. in mœrore animi deijcietur spiritus.Deijcietur, inquã, in profundum desperationis.Ecc.14.Felix,qui non habuit animi tristitiã,& nõ excidit à spe sua. Ideo nõ est cõtinuè habẽda memoria peccatorum: nec continuè cogitanda Dei iustitia: imò qñque respirandum est in Dei misericordia.Greg. Considerantes ꝙ Deus pius sit, peccata vestra nolite negligere.Considerantes ꝙ iustus sit,nolite desperare. Idem:Oportet etiam de Dei semper nos miseratione confidere. & de nostra infirmitate formidare.Isidorus:Benignus est Deꝰ, & seuerus, si tm̃ benignus esset, eius benignitatem contemneremus:si tm̃ seuerus, desperamus. Et notandum, ꝙ ea quæ dant occasionem desperationi,aduersantur spei:quæ verò spem adiuuãt, de quibus dictum est prius, remedia sunt contra desperationẽ.

De rebus sperandis, & descriptione beatitudinis. De 12. quibus cognosci potest magnitudo futuræ gloriæ. De 12. fructibus ligni vitæ, de multiplici materia gaudij futuri, de differentia futuri gaudij ad præsens, & de 12. cognitionibus intellectus per 12. stellas quæ sunt in corona spõsæ. Cap. V.

NVnc dicendum de rebus sperandis,quæ sunt gloria aĩæ, & gloria corporis.De qbus Esa. 61. In terra sua duplicia possidebunt.Et Prouer.vlt.Oẽs domestici eius vestiti sunt duplicibus.Hӕ sunt duæ stolæ: quarũ vnã iã habent sancti, & alteram expectãt. Apoc.6. Datæ sunt illis singulæ albæ stolӕ,& dictũ est illis,vt re-

quiescerent adhuc tps modicum, donec cōpleantur conserui eorū. In his duabus stolis beatitudo attenditur. Beatitudo verò est, vt ait Boet. status omnium bonorū congregatione perfectus. Idem: Perfecta felicitas est, quicquid velis adesse, & omne quod nolis abesse. Aug. in lib. de moribus ecclesiæ: Beata vita est, quum id quod est hominibus optimū, & amatur & habetur. Item Aug. in Enchiridion: Ille beatus est, qui omnia quæ vult habet: nec aliquid vult, quod non decet.

¶*De XII. quæ valere possunt ad cognoscendum magnitudinem futuræ gloriæ.*

DVODECIM sunt, quibus cognoscitur, quàm magna erit gloria fidelium, licèt hic humiles sint & abiecti. ¶ Primum est hoc, quòd Deus ita charè vendit gloriam istam etiam amicissimis suis. Petrus emit eam martyrio crucis, Paulus amputatione capitis. Et verisimile est, ꝙ ipse non deceperit eos, cum sit amicus fidelissimus: imò quod plus est, ipsemet emit gloriam istam charissimè amicis suis, scilicet crucis ignominia. Vnde verisimile est ineffabiliter magnam esse gloriam illam, quam Christus tanta ignominia emit. ¶Secundum est, gloria pulchritudinis, quam videmus in inferioribus creaturis, quū domino placet decorare eas. Lilium in hyeme vile apparet, & quasi nullius pulchritudinis: in æstate verò cùm dño placet decorare illud, mirabilis est pulchritudinis. Idē videmus in pratis. Matt. 6. Considerate lilia agri qūo crescūt. Et subditur: Dico aūt vobis, qm̄ nec Salomō in oī gloria sua, coopertus est sicut vnū ex istis. Et pòst: Si fœnū agri, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit: quanto magis vos modicæ fidei? ¶Tertium est, gloria pulchritudinis, quā videmus in his, quæ sapientia artificū fiūt. Videmus. n. ꝙ ex lignis, & lapidibus, & metallis, quæ qn̄ de terra sumūtur, paruam habēt pulchritudinē, fiunt opera miræ pulchritudinis: vt patet in gloria Salomonis. 3. Reg. 10. Videns regina Saba oēm sapientiā Salomonis, & domū quā ædificauerat, &c. non habebat vltrà spiritū. Quā ergo gloriam habebunt amici Dei: cum Deo placuerit eos decorare, secundum magnitudinem sapientiæ suæ? ¶ Quarto, potest apparere magnitudo istius gloriæ ex verbis sanctorū, quibus Deus reuelauit eam, vt est illud Esa. 64. Oculus non vidit, Deus, absque te, quæ præparasti expectantibus te. Et 1. Corin. 2. Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit quæ præparauit Deus his, qui diligunt eum. Et Rom. 8. Non sunt condignæ passionis huius temporis ad futurā gloriā, quæ reuelabitur in nobis. Et 1. Corin. 4. Id quod in præsenti est,

mo-

momentaneum, & leue tribulationis, ſupra modum in ſublimitate æternæ gloriæ pondus operabitur in nobis. Geneſ. 15. Ego ſum merces tua magna nimis. Exo. 33. ait Moyſes ad dñm: Oſtẽde mihi gloriã tuam. Qui reſpõdit ei, Oſtendã tibi omne bonũ. Prouer. 11. Deſiderium iuſtorũ, omne bonum. Dauid: Nimis honorati sũt amici tui Deꝰ. ¶ Quinto, põt apparere magnitudo gloriæ, per hoc legitur Matth. 17. in transfiguratione dñi factum, ꝙ reſplenduit facies eius ſicut ſol. & veſtimẽta eius facta ſunt alba ſicut nix. Voluit enim ibi dominus oſtẽdere gloriã quam habitura ſunt corpora noſtra in reſurrectione. ¶ Sexto, honor quẽ contulit Chriſtus cruci, quæ ei ſeruiuit. Aug. ſuper Pſal. Crux de pœnis latronũ tranſiuit ad frontes imperatorum. Quid faciet Deus fidelibus ſuis, qui tm̃ honorẽ contulit tormentis ſuis? Amb. ſuper Beati immaculati: Si opprobriũ tuum gloria eſt, dñe Ieſu, quanta eſt gloria tua? Tuæ igitur participatione glorię quid erimus, cuius ſumus opprobrio glorioſi? ¶ Septimo honor, quo Chrs honorat sãctos ſuos modò in terris. Maior.n. reuerẽtia exhibetur pulueribus vel oſſibus ſanctorum, vel ẽt panniculis, quibus induti fuerũt, quàm exhibeatur maximis principibus huius mũdi. Vnde veriſimile eſt ꝙ multum ſit eos honoraturus in cęlis, qui facit eos tãtum honorari in terris. ¶ Octauo, per hoc quòd gloria eorum erit ſimilis gloriæ Dei. Iuxta illud 1. Ioann. 4. Filij Dei ſumus, ſed nondum apparet quid erimus: ſed quum apparuerit, ſcimus quoniã ſimiles ei erimus: Veriſimile eſt quòd creatura illa, quę in naturalibus ſimilis Deo extitit, & operando dominũ imitata eſt, multũ debeat decorari, quum Deo in gloria aſſimilabitur. Romano. 8. Quos prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui. ¶ Nono, locus in quo Chriſti benignitas vult eos eſſe. Ioan. 12. Vbi ego ſum, illic & miniſter meus erit. Et eiuſdem 17. Pater, quos dediſti mihi, volo vt vbi ſum ego, & illi ſint mecũ, vt videant claritatẽ meam. Lucę 22. Et ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi Pater meus, regnũ, vt edatis & bibatis ſuper menſam meã. ¶ Decimo, quòd regnũ habebunt. Matt. 25. Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, &c. Apoc. 22. Et regnabunt in ſecula ſeculorum. ¶ Vndecimò, coronæ pretioſitas. In Pſal. Poſuiſti in capite eiꝰ coronam de lapide pretioſo. Lapis iſte pretioſus, Deus eſt. Hæc eſt illa pretioſa margarita, quam qui inuenit, vendit omnia quæ habet, & emit eam. Mat. 13. circa coronã iſtam non ſolùm attẽde lapidis valorẽ, ſed & ſplendorẽ. Eſt enim ſplẽdor gloriæ. Heb. 1. Qui quum ſit ſplendor gloriæ.

Apoc.21. Ciuitas non eget sole, nec luna, vt luceant in ea: nã claritas Dei illuminabit eam. Attẽde ẽt coronæ decorem, q̃ decenter. s. corona conueniat capiti: caput enim cordis ad eam, & pp eam factum est. Aug. in lib. Confess. Dñe, fecisti nos ad te, & inquietum est cor nostrum donec requiescat in te. ¶ Duodecimo, hoc ꝙ Deus eos ministerio proprio honorabit. Lucæ 12. Præcinget se, & faciet illos discumbere: & transiens ministrabit illis. Hęc ministratio erit diuinæ faciei, in qua fit summæ lætitiæ ostensio. Dauid: Lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo. Iob. 35. Videbit faciem eius in iubilo. Nunc facies illa nobis abscõdita est. Dauid: Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ dñe, quam abscõdisti timentibus te? Iob. 26. Qui tenet multum solij sui, & expandit super illud nebulã suam. Magnitudinẽ ẽt gloriæ saluandorũ ostẽdit hoc, ꝙ Deus vocat ecclesiam spõsam suam. ¶ Erit. n. gloria sponsæ, vt decebit regem cælestem sponsum ipsius. Quæ gloria describit in Psal. Astitit regina à Dextris tuis in vestitu deaurato. Canti. 4. Veni de libano spõsa mea, veni de Libano: veni, coronaberis. Item ꝙ fideles dicuntur filij Dei, & filij charissimi. Ephes. 5. Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi. Vnde erit gloria eorum, vt decebit tm̃ patrem. De qua gloria Ro. 5. Gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Item ꝙ fides dicuntur dij, in Psalm. Ego dixi, dij estis. Sicut de aliquo dicitur, ꝙ ipse est rex vel archiepiscopus, eo ꝙ regem, vel archiepiscopum habeat in sua voluntate: sic amici Dei in futuro dij erunt propter vnionem voluntatem cum Deo. 1. Corin. 5. Qui adhæret domino, vnus spiritus est. Amicitia est vnio Amantiũ. Aug. Talis est quisq;, qualis eius dilectio. Si terram diligis, terra eris: Deum diligis: quid dicam? Deus eris. Non audeo hoc dicere ex me: sed scripturas audiamus. Ego dixi, dij estis.

¶ *De duodecim quæ electi habebunt, qui intelliguntur 12. fructus ligni vitæ.*

ET notandum, quòd duodecim erunt in electis post generalem resurrectionem, quę possunt intelligi per duodecim fructus ligni vitæ: de quibus Apocal. vlti. legitur: ¶ Primũ est, sanitas absq; infirmitate. Psal. Qui sanat omnes infirmitates tuas. Esa. 60. Occupabit salus muros tuos. ¶ Secundum est, iuuentus sine senectute. Psal. Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua. Quasi in ætate xxx. annorũ semper manebunt. Ephes. 4. Donec occurramus omnes in virum perfectũ, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. 1. Thes. 4. Rapiemur obuiã Christo in aera: & sic semper cum domino erimus. ¶ Tertiũ est, satietas sine fastidio. Hic nõ satiatur oculus

oculus visu, nec auris auditu. Eccles. 1. Sed tunc in bonis implebitur desideriũ tuum. In Psal. Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Esa. 49. Nõ esurient, neq; sitient amplius. Greg. Satiati desiderabimus, ne satietas generet fastidiũ: & desiderantes satiabimur, ne cum anxietate sit desiderium. ¶ Quartũ est, libertas, ad quã faciunt corporis agilitas & subtilitas. ¶ Corpus enim nõ detinebit vel propria grauitate, vel alterius corporis oppositione. Aug. in lib. de ciuit. Dei. xxij. Vbi volet spiritus, ibi erit protinus & corpus. ¶ Quintũ est, pulchritudo absq; deformitate. Pulchritudo corporis constit in claritate, & situ debito, & figura mẽbrorum. Sap. 3. Fulgebunt iusti. Matt. 13. Tunc iusti fulgebunt, sicut sol in regno Patris mei. Philip. 3. Saluatorem expectamus dñm nostrũ Iesum Christũ, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratũ corpori claritatis suę. ¶ Sextũ est, impassibilitas, ad quã immortalitas ꝑtinet. Esa. 49. Nõ cadet super eos sol, neq; vllus æstus. Esa. 25. Præcipitabit mortẽ in sempiternum. ¶ Septimũ, abũdantia sine indigẽtia. Deut. 8. Rerũ omnium abundantia perfrueris. Iudic. 18. Tradet vobis Deus locũ, in quo nullius rei est penuria. Greg. Nihil exterius, quod appetatur: nihil interius, quod fastidiatur. ¶ Octauũ est, pax absque perturbatione. ¶ Nonum, securitas sine timore. Esa. 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis: in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta. Psal. Qui posuit fines tuos pacẽ. ¶ Decimũ est, cognitio absq; ignorãtia. 1. Cor. 13. Videmus nũc ꝑ speculũ in ænigmate: tũc aũt facie ad faciẽ. Nũc cognosco ex parte, tũc aũt cognoscã sicut & cognitus sum. ¶ Vndecimũ, gloria absq; ignominia. Coloss. 3. Qũ Christus apparuerit vita vestra, tũc & vos apparebitis cũ ipso in gloria. ¶ Duodecimũ est, gaudiũ sine tristitia. Apoc. 7. Absterget Deus omnem lachrymã ab oculis eorum. Itẽ Esa. 25. Auferet dñs Deus omnẽ lachrymã ab omni facie, & opprobriũ populi sui. Itẽ Esa. 65. Obliuioni enim traditæ sunt angustiæ priores. Et eiusdem lib. Lætitia sempiterna suꝑ capita eorũ: gaudiũ & lætitiã obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus. Matt. 25. Intra in gaudiũ dñi tui. In verbo intrandi, innuitur magnitudo gaudij, quod hominem vndiq; cinget. Io. 16. Iterũ videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.

¶ *Quòd gaudium electorum proueniet quasi à sex partibus.*

Et notandum ꝙ gaudium electorum proueniet quasi à sex partibus. Primò à beata Trinitate. Secũdò à loci amœnitate. Tertiò, à iucũda societate. Quartò, à corporis glorificatione. Quintò, ab inferno. Sextò, à mũdo. De

primo legitur Esa.33. Regem in decore suo videbunt. Ecclesi.11. Dulce lumen, & delectabile est oculis, videre solē. In visione regis triplex gaudiū erit eis. Primū erit in vidēdo faciē diuinā, quod erit summū gaudiū. Aug. Si mali possent, mallent Deum in inferno videre, & in pœnis, quàm extra pœnas Deum non videre. Chryso. Ego multo grauiores, quàm gehenna est, dico cruciatus remoueri, & abijci ab illa gloria: nec puto ita acerba esse gehēnæ incendia, vt sunt illa, quibus torquetur is, qui arcetur à cōspectibus Dei. Bernard. Reuera illud est verū, & solū gaudiū, quod nō de creatura, sed de creatore concipitur, & quod quū possederis, nemo tollet à te: cui comparata omnis aliunde iucunditas mœror est, omnis suauitas dolor est, omne dulce amarū, omne decorū fœdū: omne postremò quod cunq; aliud delectare possit, molestū, quum Dei bonitas in infinitū excedat omnē bonitatē creatā. Delectatio quæ erit in perceptione immediata illius bonitatis, in infinitū melior erit omni perceptione creatæ bonitatis. In Psal. Faciē tuā Dñi requirā. Ioā. 17. Hęc est vita æterna, vt cognoscant te solum verū Deū, & quē misisti Iesum Christū. Et ī Psal. illo: Qui regis Israel, triplicatur illud, Ostende faciem tuam, & salui erimus. Et super illud Psal. Ostendam illi salutare meum, dicit Glo. Hæc visio est tota merces: visio, qua Deus videtur facie ad faciem, tertium cęlum est. Et iste paradisus (si dici potest) paradisorū: vt dicit glo. Aug. super 2. Corin. 12. Ibi beata vita in fonte viuo bibitur, inde aliquid aspergitur huic humanæ vitæ. Dauid: Sitiuit anima mea ad Deū fontem viuum. Omnes deliciæ, quæ sunt in mundo isto, minimæ guttæ sunt, quę à fonte illo fluxerūt. Væ inimicis Dei qui guttas illas in terra lingunt, fonte suauitatis contempto. Iere. Dereliquerunt me fontem aquæ viuæ. Minus sunt oēs deliciæ, quæ fuerunt in mundo, & erunt vsque in diem iudicij: respectu illius suauitatis, quàm sit vna gutta aquæ, respectu totius maris: cùm tanta inueniatur delectatio in portiuncula creaturę, quanta inuenietur in ipso creatore? Frater Guido Carthus. Si diuinæ bonitatis vestigiorum vestigia tantum habent suauitatis, quid habet ipse fons suauitatis Deus? August. 4. lib. confes. Plus delectant, quàm singula, si sentiri possent omnia: sed longè his melior, qui fecit omnia. Secūdū gaudium erit, in uidendo humanitatem Christi. Bern. Plenum prorsus omni suauitatis dulcedine, videre hominē hominis conditorem. Tertium gaudium erit, in consideratione vnionis humanæ naturæ ad diuinam. Mirabile enim gaudium erit electis, quū agnoscent, quòd frater

frater eorum secūdū carnē, verè Deus est. Magnitudo huius gaudij potest perpēdi ex gaudio, qđ solent habere parentes cùm filij eorū fiunt episcopi vel archiepiscopi. Tanta erit vnitas capitis, & membrorum, ꝙ membra honorem sui capitis, suum reputabūt: sicut caput hominis bona vel mala mēbris suis illata, sua reputat.

¶ *Quòd electis proueniet triplex gaudium ab amœnitate loci.*

ITEM à loci amœnitate triplex gaudium electis proueniet. Primò à claritate loci. Tob. 13. Beatus ero, si fuerint reliquiæ seminis mei ad vidēdā claritatē Ierusalē. Apocal. 22. Nox vltra nō erit. Et secundùm Philosophum, ante corpus, in quo est diuersitas luminis, est aliud suprà, in quo est vniformitas luminis per totū. Illud corpus est cęlū empyreū, in quo est lumen continuū. Secundò à loci puritate. Apoc. 21. Non intrabit in eam aliquid coinquinatū, aut abominationem faciens. Tertiò à loci latitudine. Baruch 3. O Israel, quàm magna est domus Dei, & ingens locus possessionis eius? Seneca: Ab vltimis litorib⁹ Hispanię vsq; ad Indos, paucissimorū dierū spatiū iacet, si nauē ferat uentus: at cælestis illa regio per xxx. annos velocissimo syderi viam præstat.

¶ *Quòd electis proueniet triplex gaudium ex societate aliorum saluatorum.*

ITEM ex societate proueniet tripex gaudium. Primò ex multitudine, Apocal. 7. Vidi turbam magnā, quam dinumerare nemo poterat. Secundo, ex nobilitate illius societatis, in qua erit beata Virgo, & angeli, & sancti, & sanctæ, qui omnes reges, & reginæ erunt. Vnde filius Dei dicitur venisse de regalibus sedibus Sapien. 18. Plus deberent homines laborare solū vt possent esse vna die cum beata Virgine, quàm multi laborent pro æterna gloria. Hiero. ad Eustochiū. Egredere quæso paulisper de carcere, & papilione corporis, vt in ostio stans videas gloriam Dei pertrāsire: pręsentis laboris ante oculos tuos pinge mercedem, quā nec oculus vidit, &c. Qualis erit illa dies, cum tibi Maria mater Domini choris occurret comitata virgineis, cum pòst rubrum mare, submerso cum suo exercitu Pharaone, tympanū tenens præcinet responsuris, Cantemus Domino: gloriosè enim honorificatus est, &c. Tertiò, de amicabilitate societatis illius. Tāta enim charitas inter eos, ꝙ gaudia aliorum sua reputabūt. Esa. 31. Dixit Dominus cuius ignis in Sion, & caminus eius in Ierusalem. Propter magnam charitatem hæreditas illa omnibus vna est, singulis tota, iuxta verbum Greg.

¶ *Quòd electis proueniet quadruplex gaudium ex corpore glorificato.*

ITEM à corpore glorificato qua-

to quadruplex ꝓueniet gaudiũ. Primum, à corporis pulchritudine. Secundum, ab eius subtilitate, Tertium, ab eius agilitate. Quartũ, ab eius impassibilitate: Primum erit in corpore respectu eius, quod erit iuxta se: vt scilicet alia corpora glorificata in aspectu eius delectentur. Secundũ, respectu eius quod erit infra se: vt scilicet corpora inferiora corpori glorificato cedant. Tertium, respectu eius quod erit supra se, vt ad spiritum suum perfectam possit habere obedientiam. Quartum, ad id quod erit contra se, ne ab aliquo possit lædi.

¶ *Quòd electis prouen iet triplex gaudium ab inferno.*

ITEM ab inferno triplex gaudiũ electis proueniet. Primo, ex hoc ꝙ infernum euaserũt. Secũdo, ex hoc ꝙ hostes eorũ cruciabuntur ibi. Psal. Lætabitur iustus cũ viderit vindictã. Tertio, ex hoc ꝙ peccatum, q̃d maxime nocuit hominibus, clausum erit in inferno. Pòst diẽ iudicij erit in inferno peccatũ quasi in proprio loco: nõ n. poterit remanere neque in cęlo, neq; in terra, quin ad vltimũ descendat in infernum.

¶ *Quòd à mundo proueniet electis triplex gaudium.*

ITEM à mundo proueniet electis triplex gaudium, Primò, ex hoc ꝙ à pœnali miseria huius exilij liberati erunt. Bernard. Transire de morte ad vitam, vitæ gaudium duplicat. Verisimile est ꝙ multum gaudeat de hac liberatione qui dicebat: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Secundò, de hoc ꝙ à naufragio liberati erũt. Si naufragi, q de mari exierũt, tm̃ gaudẽt: verisimile est, ꝙ multum gaudeant q tot naufragia passi, à mari huius mundi periculosissimo euaserunt. Bernar. Periculũ probat trãseuntium raritas, & pereuntium multitudo. In mari Massiliæ de quatuor nauibus vix vna perit: in mari huius mũdi de quatuor nauibus vix vna ad portum salutis ꝓuenit. Tertiò, ex hoc, ꝙ quũ ipsi tantæ infirmitatis essent, tamen de tãto hoste triũphauerũt. Iob. 41. Non est potestas super terrã, quę cõparetur ei, qui factus est vt nullũ timeret. Nos sumus vt locustæ, hostes nostri vt gigãtes. Aug. in lib. Conf. Quanto, inquit, maius periculũ fuit in prælio, tãto est gadiũ maius in triũpho. Sic est in nauigantibus. Nã post pericula & miserias naufragij exultant nimis: quoniam timuerunt nimis. ¶ De gloria futura dicit Augu. in lib. de Ciuit. Dei, Quãta erit felicitas, vbi nullũ erit malũ. nullũ latebit bonũ: vacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus? Nã q̃d aliud agatur, vbi nec vlla desidia cessabitur, nec vlla indigentia laborabit? Nescio. Itẽ in eodẽ. Vera ibi gloria erit, vbi nec laudantis errore quisquam, nec adulatione laudabitur. Verus honor qui nulli ne-

li negabitur digno, nulli deferet indigno: sed nec ad eum ambiet vllus indignus. Vera pax, vbi nihil aduersi nec à seipso, nec ab aliquo patietur. Præmium virtutis erit ipse, qui virtutem dedit: eiq; seipsum, qui melius, & maius nihil esse posset, promisit. Ipse finis erit desideriorum nostrorũ, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. Idem in eodẽ: In illa ciuitate magnũ bonũ in se videbit, ꝙ nulli superiori nullus inferior inuidebit: sicut nunc nõ inuident archangelis angeli cæteri, tanquã nollet vnusquisque esse, quod nõ accepit, quum nec in corpore vult oculus esse, qui est digitus: Idem: Ibi vacabimus & videbimus, videbimus & amabimus, amabimus & laudabimus. Ecce quid erit in fine sine fine. Nã qs alius noster est finis, nisi perueni re ad regnum cuius nullus est finis? Itẽ Aug. loquens de summo bono: Qui hoc bono fruetur, qd erit illi, & quid nõ erit? Erit quicquid volet: quicqd nolet, nõ erit. Item Ber. loquens de cælesti ciuitate: O ciuitas cęlestis, mãsio secura, patria cõtinẽs totũ quod delectat, populus sine murmure, incolæ quieti, homines nullã habentes indigentiã. O quàm gloriosa dicta sunt de te Ciuitas Dei.

¶ *Quòd gaudium futurum differt à præsenti in multis.*

Et notandum ꝙ gaudiũ futurum à præsenti differt in hoc, ꝙ ipsum est plenũ gaudium & perfectũ. Io. 16. Petite & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum. 1. Cor. 13. Cũ venerit quod perfectum est, euacuabitur qđ ex parte est. Itẽ gaudiũ futurũ est securum. Aug. in li. de moribus eccľię. Summũ bonũ tale esse debet, qđ non amittat homo inuitus: quippe nemo põt confidere de tali bono, quod sibi eripi posse sentit, etiã si retinere illud amplectique voluerit: quisquis. n. de bono, quo fruetur, non cõfidit, in tãto timore amittẽdi, beatus esse quis põt? Itẽ gaudiũ futurũ est purũ gaudiũ, cũ hic dolore risus misceatur. Prou. 14. Esa. 25. Auferet Dominus omnem lacrymã &c. Hæc tria insinuantur Esa. 25. Vbi sic legitur: Faciet Dominus exercituum omnibus populis in mõte hoc conuiuiũ pinguiũ, conuiuiũ uindemiæ pinguiũ medullatorũ, vindemiæ defecatæ. In pinguedine, intellige plenitudinẽ: in medulla, securitatẽ quę intra ossa abscõditur: in defecatione, puritatẽ. Conuiuiũ illud est cœna magna, de qua legitur Lucę 14. quã Deus pater ab æterno pręparauit: Filius verò fercula addidit: gaudiũ scilicet, quod erit in aspectu humanæ naturæ, quã assumpsit: Spiritus sanctus pigmenta suauitatis ministrat: Ipse est fluuius nectareus lætificãs ciuitatem Dei. Psal. Torrente voluptatis tuæ potabis eos. Sola inuitatio huius cœnæ beatum reddit.

Apocal. 19. Beati qui ad cœnã nuptiarum Agni vocati sunt. In hac cœna est unũ ferculũ quod solũ sufficeret. Io. 14. Domine ostende nobis patrẽ, & sufficit nobis. Solus odor huius cœnæ, qui datur sanctis præsentiri, plus ualet, quàm totum gaudium mundi.

¶ *De triplici materia gaudij electorum, & xij. cognitionibus intellectis per xij. stellas coronæ mulieris in Apocalypsi.*

ITEM notandum, ꝙ triplex materia illius gaudij intimatur nobis. Nume. 13. in fructibus illis quos attulerunt exploratores de terra promissionis, qui fuerũt ficus, uua, & malogranata. In ficu dulcedinẽ deitatis intellige. Prouerb. 17. Qui seruat ficũ, comedet fructus eius: & qui custos est Dñi sui, glorificabit. In uua, Christi humanitatẽ in torculari crucis expressã. In malogranatis, sanctorũ ordinatã societatẽ. Ordinatè. n. se habent grana in malogranato. Itẽ Apo. 12. insinuantur nobis gaudia xij. in corona xij. stellarum, quæ erat in capite mulieris. Duodecim stellę sunt xij. cognitiões quę electos lætificabũt: tres pertinẽtes ad Patrẽ, & Filiũ, & Spiritũ sanctum, & nouem ad nouẽ ordines beatorũ spirituũ. Vel has xij. stellas intellige tres dotes animæ, s. Dei visionẽ, eiusdẽ dilectionem, & boni excellentissimis vel arduissimi cõprehensionẽ, quę cõprehẽsio gloriosissima est: & quatuor dotes corporis, scilicet claritatẽ, vel potius pulchritudinẽ, subtilitatẽ, agilitatẽ, impassibilitatẽ, & satietatẽ quinque sensuũ. Secundũ quosdã, tertia dos animæ est, delectatio, quę est effectus visionis, & amoris.

¶ *De diuersitatibus spei, quæ detestabilis est ex quatuor, & commendabilis ex tribus. Cap. VI.*

NOtãdũ est ergo quòd est spes detestabilis, & est spes commẽdabilis. Spes detestabilis quadruplex est. Prima, est maledicta. Secũda, ꝑsumptuosa. Tertia, est uana. Quarta, mẽdax vel falsa. ¶ Prima est, quæ Deum ideò offendit, quia de magnitudine misericordię eius confidit. Vnde Bernardus in sermonibus: Est infidelis fiducia solius utiq; maledictionis capax, quũ videlicet in spe peccamus. Hæc peccat in bonitatem Dei. Rom. 2. An diuitias bonitatis eius, & patiẽtiæ & lõganimitatis contemnis? ¶ Secundã est, quum aliquis sperat se facturum quum uoluerit, quod vires eius excedit: ut quũ aliquis præsumit se conuersurum à malis suis, quum voluerit. Ecclesi. 29. Repromissio nequissima multos perdidit. Spes vana est, cum fiducia ponenda in creatore, in creatura ponitur. De quo require s̃. 5. capit. in eodem tractatu. Esaię 55. Cõfidunt in nihil. Spes falsa est, quũ quis sperat quod futurũ non est: vt quum quis promittit sibi longã vitam, qui citò moriturus ẽ, vt ille cui dictũ est,

Stulte

Stulte hac nocte repetent animā tuā. Luc. 12. Esa. 29. Posuim⁹ mē daciū spē nostram. ¶ Ad hoc ꝙ spes cōmēdabilis sit, tria operantur. Primū est, si in solo Deo ponatur. Hester 14. Exaudi vocē illorū, qui nullā aliā spem habent. Secūdū, si adsit meritū, vnde qđ speratur, præsumatur. Ber. super Cantica: Integra ecclesiæ consolatio, quū non solū quid sibi sit expectandū, sed vnde sit præsumendū, nouerit. Tertiū, si in tribulatione spes non deficit, sed vires suas ostēdit. Iob 13. Etiā si occiderit me, in ipso sperabo. In Psal. Si exurgat aduersum me prçliū, in hoc ego sperabo. Itē notandū, ꝙ est spes primæ authoritatis, q̃ in solo Deo ponenda est. Et est spes suffragij, q̃ ponenda est in sanctis, inquātū sunt amici Dei. Spes, quæ in solo Deo ponitur, subdiuidi potest in spē veniç, gratiæ, & gloriæ. Spes verò gloriæ subdiuidi pōt in expectationem gloriæ animç, & gloriæ corporis, de quibus prius dictum est.

SECVNDAE PARTIS principalis de tribus uirtutibus Theologicis, Tractatus IIII. De Charitate. Cap. I.

CHARITATIS descriptiones primò ponēdæ sunt. Secūdò, commendationi eius insistetur. Tertiò, agetur de dilectione Dei. Quartò, de dilectione proximi. Quintò, de ordine charitatis. Sextò, de his quæ aduersantur charitati. Septimò, de gradibus diuersis ipsius. ¶Notādū ergo ꝙ charitas est finis præcepti de corde puro, & cōscientia bona, & fide nō ficta. 1. Tim. 1. Vbi dicit glo. Hic diffinit Apostolus charitatē. Charitas est finis, inquā, cōsummationis, non consumptionis. Plenitudo.n.legis est, dilectio. Rom. 13. Augu. Legis, & omniū diuinarum scripturarum plenitudo est, dilectio rei qua fruendū est, & rei quę nobiscū ea re frui pōt, id est Dei & proximi. Idē: Ille sanctè & iustè viuit, q ordinatā habet dilectionē: ne aut diligat qđ nō est diligendū, aut nō diligat qđ est diligendū, aut æquè diligat, qđ minùs vel ampliùs diligendum est, aut minùs vel ampliùs qđ æquè diligendum est. Idem: Si non voles oēs paginas perscrutari, omnia inuolucra sermonum euoluere, omnia secreta scripturarū penetrare, tene charitatem vbi pendent omnia. Idem in lib. de disciplina Christiana: Vt nemo excusationem habeat in die iudicij, voluit Deus, sicut scriptū est, consummare & abbreuiare verbum super terrā. Hoc ipsum verbum cōsummatū & abbreuiatū, non obscurum Deus esse voluit. Ideo breue, ne non tæderet legere. Ideo apertū, ne quis dicat, Nō mihi licuit intelligere. Thesaurus est magnus diuinarū scripturarum:

ra rum: hic thesaurus absc͞oditus est in agro: si piger eras ad ꝑscrutandum thesaurũ, non sis piger vnã margaritã sub lingua ferre, & quò vis, securus ambula. Hæc est margarita ista: Diliges, &c. Matth. 22. Vel finis præcepti, est charitas: quia gratia charitatis habendæ, est præceptũ: sicut sanitas, est finis medicinæ. Aug. Timor, est medicamentũ: charitas: sanitas. Sicut initiũ est sapientiæ, timor Dñi, Prouerb. 1. sic dilectio finis est sapientiæ. Eccles. 1. Dilectio Dei: honorabilis sapientia. Chrysost. Finis annuntiationis, est amor. Vnde Christus q̃ venit legẽ implere, specialiter fuit prædicator amoris. Luc. 12. Ignẽ veni mittere ĩ terrã: & q̃d volo, nisi vt accẽdatur? Et in fine vitæ suæ mortalis inculcauit discipulis ꝓceptum de dilectione, vt habetur Ioã. 15. Hoc est, inquit, præceptũ meum, vt diligatis inuicem, &c. Item: Hæc mando vobis, vt diligatis inuicem. Item: Mandatum nouum do vobis, &c. Eiusdem 13. Sequitur, ex corde puro, &c. Tria hic tangũtur quæ ad charitatẽ disponunt. Fides non ficta, scilicet fides vera & catholica, nõ illa fides, quam sibi hæretici fingunt. Et spes, quæ per conscientiã bonam intelligitur: quia vt dicit glo. Aug. Ille sperat, qui bonã cõscientiam gerit: quem verò pungit mala conscientia, retrahit à spe. Et puritas cordis. Oportet. n. cor deputari ab amore mũdi, vt impleatur amore Dei. Vnde sup illud Psalm. Diligite Dñm omnes sancti eius, dicit glo. Disce nõ diligere mundũ, vt discas diligere Deũ. Auerte, vt conuertaris: funde, vt implearis. Aug. Bono implendus es: funde malum. Putas quia melle te vult implere Deus: si aceto plenus es, vbi mel pones? Si quis verò obiiciat, quòd omnes virtutes simul infunduntur, vnde non videtur vna virtus esse causa alterius, vel prior altera: Potest dici, quòd hoc referendum est ad opera virtutum, quorum vnum est prius altero & causa ipsius. Ideo enim quia credimus Deũ liberalissimum, speremus in eo: & quia de liberalitate ipsius speramus, eum diligimus. Vel potest dici, quòd licet virtutes simul sint tẽpore, tamen vna prior est altera causalitate: sicut splendor ab igne est, & tamen ignis & splendor simul sunt tempore. Hoc exemplũ ponit August. super principium ad Heb. Sed iterum obijcitur: Quomodo charitas sit ex fide & spe, cum charitas dicatur esse radix omniũ bonorũ? in glossa Augustini super verbũ priùs positum, Finis præcepti est charitas, & super illud Galat. 5. Fructus spiritus, est charitas, &c. Dicit gl. August. Caput virtutũ præmisit: id est, charitatem. Quæ. n. alia inter fructus spiritus debuit tenere primatum, nisi charitas, sine qua virtutes cæteræ non reputabũtur esse

esse virtutes, & ex qua náscũtur vniuersa bona? Ad solutionẽ huius videtur esse distinguẽdus triplex ordo virtutum, s.ordo plantationis, ordo meritoriæ operationis, & ordo reparationis. In ordine plãtationis, prima est fides. Primò.n.docenda sunt quæ sunt fidei, deinde quæ sunt timoris & spei. Hebr. 11. Credere oportet accedentem ad Deũ, qua est: & inquirentibus se remunerator sit. In ordine operationis meritoriç charitas, quasi illã impetrans. In omni enim ordinata operatione, primum est amor siue desiderium finis, & ex illo oẽs mediæ operationes, vt apparet in ædificatione domus, cuius causa est, amor inhabitationis ipsius: ex quo amore non solũ est ædificatio, sed etiã ea quæ ad ædificationẽ iuuant, vt inquisitio operariorum. In operãdo igitur meritoriè, prior & principalis est charitas, & primò mouens: fides.n. ei deseruit, tanquam lucernã præferens, ostẽdens quid & qualiter operari debeat. Illuminatio.n. adiutorium est in opere, & illuminator & adiutor & non principalis operator. In ordine verò reparandi in virtutibus affectiuis, prior videtur esse humilitas. Si enim oĩs peccati est initiũ: superbia, vt habetur Eccl. 10. Oĩs correctionis principium erit humilitas. Huic consonat ꝙ reparator humani generis posuit primam virtutem, humilitatem. Matt. 5. dicens: Beati pauperes spiritu. Pauperes spiritu dicuntur humiles, ſm glo. ¶ Charitas inter tres virtutes, quæ ordinãt ad Deum, propinquior est fini.s.Deo: vnde Deum habet pro fine & pro materia: diligit enim Deum propter se, & cùm fides finẽ videat, spes illuc tendat (est enim spes, insecutio, sicut timor est fuga) charitas est vnio cum fine. Vnde cùm finis optimũ sit, & à fine habeãt ꝙ sint bona ea, quæ sunt ad bonam finem: charitas primò habet bonitatem inter virtutes, & per eam habent bonitatem cæteræ. Et ſm hoc intelligendum est quod dicit gl. super. 1. Timo. 1. ꝙ charitas est radix oĩum bonorum: inquantum.s.sunt bona. Et illud similiter super Gal. 5. Et charitate nascuntur oĩa bona: inquã tum.s.sunt bona. Et sicut radix humorem mittit ad ramos, sic charitas bonitatem ad opera cæterarum virtutum. Augu. in sermone de Charitate: Sicut radix omnium malorũ est cupiditas: ita radix omnium bonorum est charitas. Humilitas ẽt potest dici radix virtutum, ſm illam proprietatem qua radix est pars arboris infima, terræ adhærens. Sic humilitas cõsiderans infirmitatẽ suam, sub Deo collocat se in loco infimo. Fides etiam potest dici radix: quia radix est in arbore, quasi os in animali. Per radicem ingreditur ad arborẽ nutrimentum arboris: sic per fidem bonũ ingre-

ingreditur ad animam. Item charitas sic describitur à Magistro lib. 4. Sententiarum: Charitas est dilectio, qua diligitur Deus propter se, & proximus ꝑpter Deũ, vel in Deo. In Deo dicitur, propter illos qui iusti sunt, qui manent in Deo per gratiam. Propter Deum dicitur, quantũ ad illos qui nondũ sunt iusti, qui adhuc amãdi sunt, vt iusti fiãt, & in Deo per gratiã maneant. Augu. Qui amat homines, aut quia iusti sunt, aut vt iusti sint, amare debet. Item Augusti. sic describit charitatem: Charitas, est virtus, qua videre Deum, perfruiq; eo desideramus. Et est hæc descriptio ſm digniorem actum charitatis. Potest etiã sic charitas describi: Charitas, est virus, qua vnaquæq; res tãti habetur, quanti habẽda est. Vnde charitas, pondus æquum est: sicut statera dolosa, est cupiditas. Prou. 11. Statera dolosa, abominatio est apud Deum, & pondus æquũ, volũtas eius. Tẽporalia, quæ in veritate parũ pretiosa sunt, quæ Apostolus reputauit vt stercora, multũ ponderant in statera cupiditatis: ideo verè dolosa est. Osee 12. Chanaan, in manu eius statera dolosa. Hæc statera etiã meritò abominatio est Deo: cùm diuitiæ & honores quæ abominabilia sunt Deo, ibi præponderãt veris bonis. Lucæ 16. Quod aũt est apud homines, abominatio est apud Deum. In lib. de Spiritu & anima dicitur, ꝙ charitas est concordia mentium, & societas electorum, vita beata animarum & angelorum: quia nec animæ, nec angeli nisi per charitatem viuũt.

De commendatione Charitatis.

Cap. II.

AD commendationem Charitatis, primò valere potest hoc, quòd Spiritussanctus in Scriptura sacra totiens monet ad ea quæ charitatis sunt. 1. Corin. 14. Sectamini charitatẽ. Et eiusdem 16. Omnia opera vestra in charitate fiant. Eph. 3. In charitate radicati & fundati. Eiusdem 4. In charitate crescamus. Item 5. Ambulate in dilectione. Philipp. 1. Oro vt charitas vestra magis ac magis abundet. Coloss. 3. Super omnia charitatẽ habẽtes. 1. Pet. 4. Ante omnia mutuã in vobismetipsis continuam charitatẽ habentes. Secundò commendabilis est cõparatione cæterarũ virtutũ ad quod pertinet illud 1. Corinth. 13. Maior autem horum, est charitas. Aug. Respice ad munera ecclesiæ, & vniuersis excellentius charitatis munus cognosces. Ideo oleo charitas comparatur, quod supereminet alijs liquoribus. sic charitas superexcellit alijs virtutibus. Propter eandem causam charitas aurũ dicitur, quod inter metalla pretiosius est. Apoc. 3. Suadeo tibi emere à me aurum ignitũ & probatum, vt locuples fias. Huic auro comparando intendere debent

in

in nundinis huius mundi hi, quibus dictum est, Luc. 19. Negotiamini dum venio. Nec solū aurū est charitas: sed etiam aurea reddit ea: quæ contingit. Et hæc est vna virtus charitatis, quòd plumbea efficit aurea. Opera enim de genere bonorum sine charitate facta, quasi plumbea sunt: parui scilicet, vel nullius valoris: facta verò ex charitate, quasi aurea sunt, quia pretiosa valde. 3. Reg. 6. Nihil erat in templo, quod nō auro tegeretur. Opera ex charitate facta, sunt quasi vestis deaurata, qua ecclesia ornatur. In Psalmo: Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato. Propter eandem excellentiā dicitur etiā charitas, ignis. Lucæ 12. Ignem veni mittere in terram. Ideo Spiritus sanctus super apostolos in linguis igneis descendit, vt in cordibus hominum ignem istum succederēt. vnde Bern. Venit super discipulos Spiritus sanctus in linguis igneis, vt linguis omnium gentium verba ignea loquerentur, & legem igneā linguæ igneę prædicarent. Thren. 1. De excelso misit ignem in ossibus meis, & erudiuit me. Ignis inter elementa virtuosior est: sic charitas virtuosior est cæteris virtutibus. Hieron. Qui perfectè amatur, totam sibi vndique amantis vendicat voluntatē, nihilque est impetiosius charitate. 2. Corin. 5. Charitas Christi vrget nos. ¶ Ignis ferrum quasi ignem efficit: sic charitas eos, in qbus est, vt ignē efficit Eccl. 48. Surrexit Elias propheta sicut ignis, & verbum eius quasi facula ardebat. Nescit ignis esse otiosus: sic ſm verbū Grego. amor Dei nunquam est otiosus. Operatur. n. magna, si est: si autē operari renuit, amor non est. Ignis charitatis est illuminans & splendens, & ad splendorē æternum perducens. Greg. in Moral. Nō calerescit aīa in fulgoræ ęternæ pulchritudinis: nisi (vt ita dixerim) hic priùs arserit in officina charitatis. Hic est ignis ille, quo spiritus angelici ardēt. Ignis iste in cinerem humilitatis redigit. In hunc cinerem redegerat illū, qui dicebat Gene. 18. Loquar ad dn̄m meū, cùm sim puluis & cinis. Carbo ignitus cū mortuis carbonibus positus, aut extinguitur, aut eos viuificat. Sic viri sancti igne charitatis succensi, morti se exposuerunt, vt mortuos in peccatis viuificarent. Ignis tendit sursum: sic illi qui vehementer accensi sunt igne charitatis, cupiūt dissolui & esse cum Christo. Philippens. 1. & mortem habent in desiderio, & vitam in patiētia. Charitas est ignis, quo apostoli suauiter arserunt, vt ait Gregor. Ipsa est speciale donū Dei, qui & ignis dicitur. Deuterono. 4. Hebræ. 13. Deus noster, ignis cōsumens est. Gregorius in Homil. Deus, ignis consumens dicitur, quia flammis sui amoris incendit mentes, quas impleuerit,

& à vitiorum sordibus mundas reddit, & peccatorum rubiginē consumit. Bernard.super Cant. Ignis,qui Deus est,cōsumit quidē, sed non affligit: ardet suauiter,desoluatur feliciter.Est enim verè carbo desolatorius: sed qui sic in vitia exerceat vim ignis, vt in aīa exhibeat vicem vnctionis. Gregorius in Homil.loquens de illo verbo Lucæ 7. Dimissa sunt ei peccata multa,qm̄ dilexit multū.Quid esse dilectionem credimus,nisi ignē?& quid culpā, nisi rubiginē? Tanto ampliùs rubrigo peccati consumitur, quanto peccatoris cor magno charitatis igne concrematur. ¶ Charitas etiam est mater omnium virtutū,vt ait glossa Ambrosij super illud Rom.14. Vnusquisq; in suo sensu abundet. Mater, inquam, educatione, imò ipsa ad omnes se habet,vt mater.Bernardus.Bona mater,charitas, quæ siue foueat infirmos, siue exerceat pronectos,siue arguat inquietos, diuersis diuersa exhibens, sicut filios,diligit vniuersos.Cùm te arguit, mitis est: cùm blanditur, simplex est.Piè solet sæuire, sine dolo mulcere, patienter nouit irasci, humiliter indignari. Ipsa est quæ hominum mater & angelorum,non solùm quæ in terris, sed etiam quæ in cælis sunt pacificauit. Ipsa est quæ Deum homini placans, hominem Deo reconciliauit.Charitas patiēs est, benigna est,licèt læsa, licèt offensa:si cōuersus fueris ad illam,obuiabit tibi quasi mater honorificata. Item charitas enumeratur prima inter fructus Spiritussancti.Gal.5.Fructus, inqt, spiritus, charitas,&c.Ibi dicit gl.Aug.Caput virtutum præmij, vocās charitatem caput virtutum. Ibi etiā dicit gl.Hieron. Quæ alia inter fructus spiritus debuit tenere primatum,nisi charitas,sine qua cæteræ virtutes non reputabuntur esse virtutes? Verè primus fructus, charitas. Anteq̄ enim ipsa adsit, nullus fructus est Deo gratus. Osee 9. Radix exiccata est, fructū nequaq̄ faciēt.Radix exiccata est,cupiditas,quam Apostolus dicit,radicē malorū oīum.1. Timothei.6. Vbi verò charitas est,ibi multus fruct⁹.Io.15. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructū multū.Qui manet in charitate,in Deo manet,1.Ioan. 4.Item charitas est primum bonum animæ. Primū enim bonū animæ est,Deo adhærere: Deo autem adhærere non valemus, nisi dilectione,vt ait Augusti.in libro de moribus ecclesiæ, & in lib.Confe.Mihi autem adhærere Deo bonum est:quia si non manebo in illo, nec in me potero. Vbi charitas non est, potest esse species boni: sed non verum bonum.August.Dantur & alia per Spiritūsanctum munera:sed sine charitate nihil prosunt. Seneca: Apud sapientes sunt honesta, apud vulgus simulacra rerum hone-

honestarũ. Vbi charitas adest, nihil est malũ. Eccl. 8. Qui custodit mandatũ, nõ experietur quicquã mali. Quod de mandato dilectionis specialiter verũ est. Aug. Vbi charitas est, quid est quod possit obesse? Vbi autẽ nõ est, quid est quod possit prodesse? Itẽ charitas est gratia gratiarum. Aliç virtutes sine ea gratæ non sunt: q̃a gratis non operantur. Iustitia.n. reddit debitum: amor redimit incommodũ, quod imminet: spes emit commodũ, quod obtinere intendit. Et quia non sufficiunt animam Deo reddere gratam, vel etiã sua propria opera absq; charitate Deo grata facere non possunt. Charitas verò gratis operatur, Bernar. super Canti. Purus amor mercenarius nõ est, purus amor de spe vires non sumit, & tñ differentiç, damna non sentit. ¶ Charitas etiã animã Deo reddit gratam, & sua propria, & cæteras virtutes, & opera etiam earum, si à charitate fuerint imperata. Ipsa.n. imperatrix est inter virtutes, & quæ imperantur ab ipsa, Deo grata sunt, & à se reputat imperata. Item charitas, locus luminis est. 1. Ioan. 2. Qui diligit fratrem suũ, in lumine manet, Amor mũdi excæcat, sed amor Dei illuminat. Extra charitatem tenebræ sunt. Vnde ibidẽ dicitur, Qui odit fratrẽ suũ, in tenebris est: vbi aũt tenebræ sunt, ibi nõ est verũ gaudium. Tob. 5. Quale gaudiũ mihi erit, qui in tenebris sedeo? ¶ Item charitas est locus securitatis & gaudij. Ber. Deus charitas est: quid pretiosius? Et qui manet in charitate, in Deo manet: quid securius? Et Deus in eo: quid iucundius? August. Deus charitas est: breuis laus, & magna laus. Breuis in sermone, & magna intellectu. Si numeras, vnum est: si appẽdas, quãtum est. Deus dilectio est. Item dulcius dilectione nihil est. Aug. Dilectio, dulce verbum, sed dulcius factũ. Cũ amor sit causa omnis iucunditatis: sine amore.n. nihil iucundum: charitas, quæ est amor summi boni, magnam habet iucũditatẽ. Vnde inter fructus spiritus, statim post charitatẽ enumeratur gaudium. Quomodo sine gaudio potest esse q̃ Deus ametur debito modo, cũ ipse præsens sit, vbi sic amatur. Præsentia enim boni amati iucunda est. Aug. in epist. ad Macçdonium. Tãto nobis melius est, quãto magis in illum imus, quo nihil melius. Imus autem non ambulando, sed amando: quem tanto habemus præsentiorem, quanto eundẽ amorẽ, quo in eũ tendimus, poterimus habere puriorẽ. Idem super epist. Io. Hom. 10. Quid tibi iubet Deus? dilige me: amaturus es honorẽ, & fortè nõ peruẽturus. Quis me amauit, & nõ ad me peruenit? quisquis me quçrit, cũ ipso sum: non ad me ambitur per aliquam viã. Ipse amor tibi præsentẽ me facit.

cit.Greg.in Moralib. Qui mente integra Deũ desiderat, profectò iam habet quē amat: neq; enim quisquam posset Deũ diligere, si hunc quem diligit, non haberet. ¶ Charitas locus est verę quietis. Aug. Non põt anima nisi in eo, quod diligit, requiescere. Aeterna autẽ requies nõ datur ei, nisi in dilectione Dei, qui solus æternus est: & ipsa est perfecta sanctificatio, & sabbatũ sabbatorũ. Charitas etiã vita est. 1. Ioan. 3. Nos scimus, qm̃ translati sumus de morte ad vitam, qm̃ diligimus fratres. Sine charitate nihil viuit vita gratiæ: sed omnia sunt mortua, omnia arida. 1. Ioan. 3. Qui non diligit, manet in morte. Et super 1. ad Cor. 13. dicit gloss. Sicut corpus sine anima mortuum est: sic anima sine charitate mortua deputabitur. Charitas est calor vitalis, quo extincto, nihil spiritalis vitæ relinquitur. Prosper de vita contemplatiua dicit, ꝙ charitas est vita virtutum. ¶ Ipsa etiam est mors vitiorũ. Sicut.n. fluit cera à facie ignis: sic pereũt vitia à facie charitatis. Cantic. vlt. Fortis est, vt mors, dilectio. Qui videtur esse magni valoris in sęculo, & charitatẽ nõ habet, quasi leo mortuus, aut nullius valoris est. Eccl. 9. Melior est canis viu[9], leone mortuo. 1. Corin. 13. Si habuero prophetiã, &c. charitatẽ autẽ nõ habuero, nihil sum. Nihil (inquã) valore. Charitas etiã est vita operũ. Greg. Nihil habet viriditatis ramus boni operis, nisi maneat in radice charitatis. Item charitatem habẽs ditissimus est. Aug. Attende quanta est charitas: quæ si desit, frustrà habentur cætera: si autem assit, habentur omnia vel in se, vel in alijs. Idem in quodã sermone de charitate: Charitas est dulce & salubre vinculũ mentiũ, sine qua diues pauper est, & cũ qua paup̃ diues est. ¶ Quatuor de causis diues est, q̃ habet charitatẽ. Primo, quia ipsa charitas thesaurus est charissimus: vt non solùm chara, sed ipsa charitas expressiuè possit dici. Sicut de filio Dei dicitur Heb. 1. ꝙ sit splendor gloriæ. Et Sapien. 7. Candor lucis æternæ. Hic est thesaurus absconditus in agro cordis, pro quo emendo vniuersa essent vendenda. Matt. 13. Hunc thesaurum non potest auferre ianitor mundi: mors scilicet, quum alios auferat. Sine hoc thesauro non prosunt alij thesauri. De comparatione huius thesauri nullus pœnitebit, quum valorem eius perfectè agnoscet. Cantic. vlt. Si dederit homo omnem substantiam domus suę pro dilectione: quasi nihil despiciet eam. Quanto quis chariùs emit thesaurum istũ, tanto ampliùs lucratur. Hoc thesauro, thesaurus Dei acquiritur. Secundo, quia qui habet charitatem, habet Deum: ideo diues est. Ioan. 4. Si diligamus inuicem, Deus in nobis manet. Augustin.

Aurum habens in arca diues eſt:
Deũ habens in conſcientia diues
eſt: coniunge aurum & Deum,
arcã & conſcientiã. Tertiò,quia
opera ex charitate facta,ſunt qua
ſi aurea: cùm ſint ualde pretioſa,
regni ſcilicet æterni meritoria.
Ideo bene monet Apoſto.vt om
nia opera noſtra in charitate fiãt
1.Corint.16.Quartò,quia chari-
tas aliena bona ſua fecit. Aug.
Vis mercedem habere de alieno?
gaude inde, & mercedẽ tibi inde
comparaſti: Aug.Penſent inuidi,
quantum bonum eſt charitas,
quæ ſine labore noſtro aliena bo
na noſtra facit. Anima habens
charitatem,eſt ſicut nobilis auis,
quæ pede amoris prædam capit.
Pes animæ,amor eſt,vt Aug.ait,
qui ſi rectus eſt, dicitur charitas:
ſi curuus,dicitur cupiditas. Qui
ſine charitate ſperat ſe ad regnũ
cælorũ ꝑuenire: ſimilis eſt illi, q
abſq; pede vult incedere. Hic eſt
pes ille, de quo Ioſue 1. Omnem
locum,quem calcauerit veſtigiũ
pedis veſtri, tradam vobis. Cha-
ritas particeps eſt omnium ti-
mentium Deum,cuſtodientium
mandata eius.Charitas eſt com-
municatio Spiritusſancti: de qua
2.Corinth. vltim.qua illi qui ha-
bent Spiritumſanctum, omnia
habent communia. Ipſa eſt ſo-
cietas illa,de qua loquitur Ioan.
1.Canonic.1. Quod vidimus, &
audiuimus,annuntiamus vobis:
vt & vos ſocietatem habeatis no
biſcum. Qui charitatem non
habet,quantum ad Deũ excom-
municatus eſt.1.Cor.vlti. Si quis
nõ amat dñm noſtrũ Ieſũ Chri-
ſtum ſit anathema.Glo.id eſt, ſe
paratus à Deo,vel condemnatus.
Vita sãctorũ,negotiatio eſt. Mat
th.13. Simile eſt regnũ cælorum
homini negotiatori &c.Quicũq;
charitatẽ habet, particeps eſt in
omni lucro, quod fit in eccleſia.
Vnde charitati põt dici illud Pro
uer.vlt. Multæ filiæ congregaue-
rũt diuitias:tu ſupergreſſa es uni
uerſas. Antiquum prouerbiũ So
cratis fuit,Amicorum omnia eſ-
ſe communia. Vnde cum quidã
pauper diceretur coram eo ami-
cus cuiuſdã diuitis, ait: Cur ergo
iſte pauper,ille diues eſt? Amicus
enim non eſt,qui particeps fortu
næ non eſt. Cor in quo chari-
tas eſt, eſt quaſi hortus, in quo
omnes iuſti & boni, quaſi arbo-
res cæleſtes per amorem infixæ
ſunt,vnde ei fructificant. Quid
ergo mirum, ſi multum habeat
fructum? Charitas, bonum pro-
prium eſt bonorum, quum cæte
ræ virtutes communes ſint bo-
nis & malis. Augu. Charitas eſt
fons proprius & ſingularis bono-
rum. Item hæc ſola eſt, quæ di-
uidit inter filios regni, & filios
perditionis. In libro Proſperi:
Charitas Dei & proximi, pro-
pria & ſpecialis virtus eſt pio-
rum atque ſanctorum, quũ cæte
ræ virtutes bonis & malis poſ-
ſint eſſe communes. Item chari-
tas nunquam excidit: quũ fides

& spes euacuentur. 1. Corint. 13. Quod tripliciter pōt intelligi. Primò, quod in morte non amittitur. Qui.n. amat Deū in præsenti, quum eum non videt: multo plus amabit eū in futuro, quum eum videbit. Ipsius in præsenti est meritum: ipsa ergo in futuro erit in præmium. Ioan. 12. Scio qa mandatum eius, vita æterna. Quod specialiter est verū de mādato dilectionis. Secundo de opere charitatis, qđ non excidit charitate manente. Charitas est arbor à quo nō excidit nec flos, nec foliū, nec fructus. In hac arbore pendent omnia bona. Matt. 22. In his duobus mandatis vniuersa lex pendet, & Prophetæ. Loquitur de duobus mandatis de dilectione. Flos vnus arboris, scilicet vnum propositum charitatis, est super millia auri & argenti. Charitati bene conuenit illud Ecclesi. 24. Flores mei, fructus honoris. Fructu huius arboris pascitur Deus ab homine, & ex eo viuitur in paradiso. Tertio, de habente charitatem, qui in morte non excidit, id est, nō ex toto cadit: quia licet moriatur mūdo, viuit tamen Deo. Vnde mors amicorum Dei, dormitio vocatur, Ioan. 11. Lazarus amicus noster dormit. Item charitas maior est omnibus sacrificijs. Mar. 12. Diligere proximum tanquam se, maius est omnibus holocaustomatibus & sacrificijs. Charitas præ cæteris virtutibus Deo placet, & diabolo displicet, & homini ꝓdest. ¶ Charitas meritò multū Deo placet, quū Deus ei super omnia placeat. Glos. super illud Psal. Exultate iusti in dño. Placet Deo, cui placet Deus. Ideo Deus aliquos spernit, quia ipsum spernūt. Esa. 32. Væ qui spernis, nōne & ipse sperneris? Deus amat amantes se. Prouerb. 8. Ego diligentes me, diligo. Ioā. 14. Qui autem diligit me, diligitur à patre meo: & ego diligā eum, & manifestabo ei meipsū. Sola charitas Deum habet charū: & ideo meritò inter virtutes præcipuè chara est Deo: & opera eius specialiter meritoria sunt, & secundū eam præmium mensuratur: vt qui maiorē habet charitatem, maius habeat præmium: & qui minorem, minus. Non habet Deum charum, qui pro minori pretio dat vel dimittit eum, quàm valeat. Non habet auarus Deum charum, qui lutum diuitiarū ei præponit. Habac. 2. Veh qui congregat nō sua, usquequo aggrauat contra se densum lutum? Nō habet etiam Deū charum voluptuosus, qui delectationem momentaneam præponit ei. Greg. Momentaneū est, quod delectat, æternum: quod cruciat. Non habet charum Deum pompaticus, qui pro uēto vanæ gloriæ Deum deserit. Et vt breuiter dicamus: non habet Deum charum, qui non diligit eum super omnia, quū ipse omnibus præualeat.

valeat. ¶ Charitas specialiter diabolo displicet. Vnde Greg. super Ezechi. Antiquus inimicus castitatem in nobis si sine charitate viderit, non timet: quia ipse carne nō premitur, vt luxuria dissoluatur. Abstinentiā non timet, quia ipse cibo non vtitur, qui necessitate corporis non vrgetur distributionem terrenarū rerum non timet, si eidem operi charitas desit, quia diuitiarum subsidijs nec ipse eget. Valde autem in nobis charitatem veram, id est, amorem humilem, quem nobis vicissim impendimus, timet, & nimis concordiæ nostræ inuidet: quia hanc nos tenemus in terra, quam ipse tenere nolens, amisit in cœlo. Item Greg. Non curat antiquus hostis, vt terrena nobis tollat: sed vt charitatem auferat. Charitas etiam habenti ipsam: multum prodest, sine ea nihil vtile est. 1. Corin. 13: Si distribuero in cibos pauperū omnes facultates meas &c. charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Qui charitatem nō habet, est sicut æs sonans, quod alijs prodest, sed sibi nō prodest, imò se consumit. Sic in eo, qui charitatem non habet, diminuuntur bona naturalia, & minus idoneus fit ad bene operandū, vitā suam inutiliter expendit. Vbi verò charitas est, omnia prosunt. Rom. 8. Scimus, quoniā diligentibus Deum, omnia cooperātur in bonum. ¶ Vtilitatem charitatis ostendit Aposto. 1. Corint. 13. dicens: Charitas patiens est, benigna est. Charitas non æmulatur, non agit perperam &c. Vbi enumerantur septem bona quæ charitatem comitantur, & octo mala à quibus hominē seruat. Duo prima bona sunt patientia & benignitas, de quibus Grego. patientiam & benignitatem præmisit: quātum altera, illata à proximis mala ęquanimiter portat: altera, sua bona proximis desiderabiliter impendit. Pęna quippe interrogat, si quietus quis veraciter amat, vt ait idem Gregor. Benigna etiam debet esse charitas: id est, egenis larga. Greg. Mēs sanctorum in tentationis prælio inunita patientiæ clypeo & gladio amoris accincta, ad mala ferenda sumit fortitudinem, & ad rependenda bona erigit vnitatē. Tertium bonū est, congaudere veritati: id est, bonis proximi. Quartū est, mala eius sufferre, compatiendo & supportando. Quintū, est in oībus Deo credere. Sextū, oīa sperare. Septimum est, diu expectando dñm sustinere. Duobus primis facit charitas vt bene nos habeam⁹ in his quæ nostra sunt, mala propria patienter portādo, & bona propria liberaliter largiēdo. Duoqus sequentibus facit vt nos bene habeam⁹ ad ea, quæ sunt proximi, bonis congaudendo, & mala comportando. Tribus vltimis, vt nos bene habeamus ad Deum, cui de-

bemus fidem, eò ꝙ sit prima veritas: & spem, eo ꝙ sit summa bonitas: & sustinentiam longã, eò ꝙ sit oĩpotens: & magnitudinẽ præmij recompensare potest, quod tardus soluit. Augu. Charitas ideo tolerat in præsenti vita, quia credit omnia de futura vita. Et suffert omnia quæ hic inueniuntur: quia sperat omnia quæ ibi promittuntur. ¶Primũ malũ, à quo charitas seruat, est æmulatio, siue inuidia, quæ putredo ossium dicitur. Prouer. 14. Est enim vehemens corruptio animæ, ex qua prouenit vt ipsa in malis proximi delectetur, & bonis contristetur, quæ naturaliter in bonis deberet delectari, & in malis contristari. Secundum est, peruersa actio. Qui charitatem habet, habet Spiritum sanctum, qui benignè agit: qui verò sine charitate est, habet spiritum malignum, qui perperam agit, reddendo mala pro bonis, miseros opprimendo, bonis detrahendo, quum potiùs bonis addendũ esset. Bona.n. oportet crescere, mala autem minui: & miseri eleuandi sunt, non ampliùs opprimendi. Tertiũ est, inflatio: id est, dilatatio propria vsque ad proximi compressionem, quę solet habere scissurã: vt ait beatus Bern. Prouer. 28. Qui se iactat & dilatat, iurgia concitat: Iactantia est dilatatio exterior: præsumptio, cordis dilatatio interior. Quartum est, ambitio, quum aliquis quærit sui exaltationẽ per proximi deiectionem. Similis est illi, qui faceret de hominibus scabellum pedum suorum, vt sic altior cæteris appareret. Quintum est, intimus amor proprij boni, ex quo solet sequi, ꝙ homo non curat de bono proximi. Philipp. 2. Non quæ sua sunt, singuli considerantes, sed quæ aliorum. 1. Corint. 10. Nemo quod suum est, quærat. Et in hoc est multũ corruptum genus humanum, quasi enim in naturam versum est hominibus, quærere propria commoda, & negligere aliena. Sextũ est, irritatio siue prouocatio ad iram. Aliqui q̃n vident domum ꝓximi igne cõburi, exẽplo illius suam comburunt, quum potiùs deberent conari ad eius defensionem: qui valde fatui sunt. Ecclesia. 7. Ira in sinu stulti requiescit. Sapiens non permittit ibi eã quiescere, sed statim ab ea se expedit: sicut carbonẽ de sinu suo tam citò excuteret, si in eum insilijsset. Septimum est, maligna cogitatio, vt quæ est de vindicandis iniurijs. Qui iniuriam sibi factam cogitat, quasi ferrũ in vulnere tenet. Esa. 1. Auferte malũ cogitationem vestrarum &c. Octauum est, gaudere super iniquitate, quod est diabolicum, & signum magnæ corruptionis & elongationis à Dei similitudine: cui iniquitas summè displicet. Prouerbio. 24. Quum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas. Et eius-

eiusdẽ 17. Qui in ruina lætatur alterius, nõ erit impunitus. ¶ Itẽ charitas, est via excellentior. 1. Cor. 12. Adhuc vobis viam excellentiorem demonstro. Ipsa est gratia domini nostri Iesu Christi. 2. Cor. vlti. Magisterium eius Christus professus est Ioan. 15. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicẽ. Charitate discipulos suos voluit agnosci. Augu. In charitate dignoscentur discipuli Christi, non in prophetia, fide, & alijs. Io. 13. In hoc cognoscent oẽs, ꝙ discipuli mei estis, si dilectionem adinuicem habueritis. Hanc ipse Saluator maximã in se habuit. Io. 15. Maiorẽ hac dilectionem nemo habet: q̃ vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Ephesi. 2. Propter nimiã charitatem qua dilexit nos &c. ¶ Charitas vinculum, quo solo Deus ligari potuit. Magister Hugo de S. Victore: O charitas, quã magnũ est vinculũ tuum, quo ẽt Deus ligari potuit. Si ergo cõtra Dñm fortis fuisti: multo magis contra hoĩes pręualebis. Hoc vinculo Deus tractus ad terram, descendit ẽt vsque ad inferos. Nullum vinculum eum ad colũnam tenere potuisset, si charitatis vinculum defuisset. Nullum ferrum in cruce eum detinuisset, nisi charitas affuisset. Sicut lapis positus ad ostium monumenti, non potuit eum ad monumentum detinere: amor salutis nostræ & ad columnam & in cruce eum detinuit. Vinculo charitatis ligatus erat, quum dicebat Genes. 18. Num celare potero Abrahã, quæ gesturus sum? Et eiusdẽ 16. Dictum est Loth: Festina, & salua te ibi: quia non potero facere quicquam, donec ingrediaris illuc. Esa. 58. Nõ est qui consurgat & teneat te. Charitatis vinculum solui non potest, néq; igne, neq; aqua, neque gladio. Ro. 8. Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? &c. Et in eodem: Certus sum, quia neque mors, neque vita &c. poterit nos separare à charitate Dei. Hoc est vinculum, quo ea coniunguntur, quæ interuallis locorum disiunguntur. Charitas vinculum est perfectionis, de quo Coloss. 5. Super omnia autem hæc, charitatem habentes, quod est vinculum perfectionis. Gloss. Ambr. Magis studendum est ei virtuti, quæ maior omnibus est. Ibi etiam dicit glo. quòd charitas omnia ligat, ne abeant. Charitas est vinculum perfectionis. Ligat enim membra ecclesiæ ad inuicem Deo. Hiere. 13. Agglutinaui mihi omnem domum Israel, & omnem domum Iuda. Deutero. 10. Patribus tuis conglutinatus est Deus, & amauit eos. In hac ligatione est perfectio ecclesiæ. Item charitas eum, in quo est, filium Dei efficit. Roman. 8. Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore: sed accepistis spiritũ adoptionis filiorum,

liorum, in quo clamamus: Abba pater. 1. Ioann. 4. Qui diligit fratrem suum, ex Deo natus est. Et eiusdem 3. Videte qualem charitatem dedit nobis Deus Pater, vt filij Dei nominemur, & simus. ¶Itē charitas vnctio est, qua filij Dei inungūtur in signum regni futuri. Qui hac vnctione inuncti sunt, edocentur à Deo, sicut Salomon edoctus est à dño, postquā in regem vnctus est. 3. Regum 4. de qua vnctione legitur 4. Ioan. 2. Vos vnctionem habetis à Sancto, & nostis omnia. Intellige, necessaria ad salutem. Et in eodem: Vnctio eius docet vos de omnibus. Prouer. 17. Diuinatio, id est, diuinus sermo in labijs regis, in iudicio nō errabit os eius. Ioann. 15. dicitur de Spiritu sancto, quem habet, qui charitatem habet: ille vos docebit oīa. Et eiusdem 6. Erunt oēs docibiles Dei. Et Matth. 23. Vnus est magister vester, qui in cælis est. ¶Quòd ille qui charitatem habet, non erret errore periculoso, pōt esse verū duabus de causis: vel quia legem abbreuiatam habet in corde suo. s. charitatem. De qua Augusti. Lex, inquit, charitatis super omnes libros est. Et Hieronymus Seleuciæ: Hæc sententia ad breuiariū totius iustitiæ dominico ore profertur. Vel quia charitas hominem Dei amicum facit: Lex verò amicitiæ requirit, vt amici sibi inuicem non negent consilium, sicut nec auxilium. Vnde Deus habentem charitatem, non permittit errare errore periculoso: si ille quod in se fuerit, fecerit, vt veritatem agnoscat. Charitas vnctio est, oēm lethalem infirmitatē sanans. Aug. Timor est medicamentum: charitas sanitas. Huic sanationi attestatur bona dispositio gustus interioris: habenti. n. charitatem, sapiunt res vt sapere debent. Item charitas vestis nuptialis est: de qua Mat. 22. Amice, qūo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? Quasi admiratur dñs inueniēs aliquem in ecclesia absque veste charitatis. Cuius admirationis quinque possunt assignari causæ. Prima est, ꝙ dominus tantum expendit, vt sponsa sua ecclesia hanc vestem haberet, quum aliæ vestes fiāt vel de pilis animalium, vel corticibus herbarum, vel interioribus vermium, vt vestes sericæ. Huic vesti voluit dñs materiam ministrare quasi de visceribus suis, quum lateris sui apertione amorem suū nobis ostendit, vt amore eius ad eum reamandum accenderemur. Bern. Clauus penetrans, clauus reserans factus est mihi, vt videam voluntatem domini: quod nisi videam per foramen, clamat clauus, clamat vulnus. Idem: Patet arcanū cordis per foramen corporis. Secunda est, ꝙ ecclesia scit hanc vestem summè placere sponso suo. Vnde vestem inconsutilem, quæ

quæ figura erat huius vestis, noluit diuidi. Ioan. 19. licet corpus suum permiserit perforari. Augustinus: Tunicã hominis iam iudicati, in cruce pendentis carnifices Pilati non sunt ausi conscindere eam:& tu niteris charitatem Dei:imò charitatem quæ Deus est, separare. Tertia, quòd istam vestem est ostẽsura ecclesia in illla magna curia, & nescit qua hora sit vocanda. Matth. 25. Media nocte clamor factus est: Ecce spõsus venit. Ideo semper deberet esse parata. Matth. 24. Et vos estote parati &c. Sed sunt qui tunc primò volunt ordiri hanc vestem, quando deberet succidi. Esa. 38. Dum adhuc ordirer, succidit me. Qui discretus est, quærit lanam & linum q̃ citò põt, vt hanc vestem possit sibi texere Prouer. vlti. Quæsiuit lanam & linum &c. Lana & lin[um] sunt beneficia nobis à Chri[sto] exhibita ẽm humanitatẽ & deitatem. Quarta causa est, ꝙ ecclesia scit, quòd si hæc vestis ei defuerit, turpitudo eius toti mundo manifestabitur. Prouerb. 10. Vniuersa delicta operit charitas. Apocal. 16. Beatus qui custodit vestimẽta sua, ne nudus ambulet, & videant homines turpitudinem eius. Quinta est, ꝙ ecclesia scit, ꝙ non licet alicui intrare in regnum cæli absque hac veste. Esther 4. legitur, quòd non licebat intrare aulam Assueri indutum sacco. Saccus est timor seruilis, cum quo nemo intrat regnum cælorum. Et notãdum, ꝙ quum vestis esse soleat laudabilis à pretiositate materiæ, & à studio artificis, & à colore, & à suauitate, & à fragrantia, vestis ista simul ex omnibus his causis est laudabilis. Hęc vestis pro materia habet Dei beneficia: imò quodãmodo ex visceribus Christi materia eius ministrata est, vt prædictum est. De studio artificis habetur in Psal. Annuntiate inter gentes studia eius. Si Deus mille annis studuisset, nũquam modum conuenientiorem ad accendendum amorem suum in nobis inuenire potuisset. Color verò huius vestis purpureus est. Prouerb. vlti. Byssus & purpura indumentum eius. Suauitas verò huius vestis tanta est, vt vocetur vnctio. 1. Io. 2. De odore eius habes Canti. 1. Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. Nardus herba calida charitatem significat, cuius odor cęlos penetrauit, & filium Dei incarnari fecit. Odor huius vestis, benedictionem Patris cælestis impetrat. Genes. 27. Statimque vt sensit vestimentorum eius fragrantiam, benedicens ait: Ecce odor filij mei sicut odor &c. De odore vestium, habes Canti. 4. Odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuris. ¶ Charitas vestis nuptialis dici potest: quia matrimonium, quo filius Dei vnitus est humanæ naturæ

P 5 sorori

sorori nostræ, multum requirit vt vestem charitatis habeamus. Si enim matrimonia, quæ fiunt quotidie, inimicos amicos efficiunt: quomodo hoc excellens matrimoniū homines ad amorem Dei non accenderet? Solent fieri vestes nuptiales propter nuptias: sed nuptiæ filij Dei & humanæ naturæ factæ sunt propter hanc vestem: scilicet propter charitatem in homine augendam. Vestis charitatis omnem turpitudinem operit. 1. Petri 4. Charitas operit multitudinem peccatorū. Hæc vestis contra aduersa munit: quia fortis est, vt mors, dilectio. Cantic. vlti. Ipsa etiam ornat. Est enim vestis purpurea, optimè sedens super byssum castitatis. Prouerbi. vlti. Byssus & purpura indumentum eius. Charitas est fortitudo & decor. Fortitudo, inquantum munit: decor, inquantum ordinat. Prouerbiorum vlti. Fortitudo & decor indumentum eius. Ipsa est vestis polymita, varietate bonorum operum distincta: secundum illud Psal. Astitit regina à dexteris tuis, in vestitu deaurato, circūdata varietate. Item charitas currus igneus est, subleuans interiorem hominem in paradisum spirituale̅: vt de Elia legitur 4. Regum, 2. capitu. Ipsa etiam est iugum suaue: de quo legitur Matthæi 11. Tollite iugum meum super vos &c. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. ¶ Propter sex causas iugum charitatis suaue est. ¶ Primo ex sui natura. Augustinus: Omnia sæua & immania, prorsus facilia & propè nulla efficit amor. Si super hoc iugum posset poni pondus inferni, vt scilicet cum amore ipsius portaretur, suaue esset propter hoc: quia charitas difficilia reddit facilia. Comparat Augustinus charitatem bigæ, dicens, Quod iumentum per se non veheret, vehit in biga duplicatum. Genesis 29. Videbantur Iacob dies pauci præ amoris magnitudine. Bernardus: Auis quæ implumis & sine alijs seipsum ferre non potest, onere plumarum & alaram addito, sine labore aduolat: sic panis durus, qui per se transire non potest, adiutorio lactis vel alterius liquoris, colabile fit in gutture. Charitas quasi volare facit homines in via paradisi. Bernard. Qui amat ardentius, currit velocius, & peruenit citius. In libro de Spiritu & aīa, dicitur, ꝙ amor est per desiderium currens, atq; per gaudium requiescens: per desiderium in appetēdo, & per gaudium in perfruendo. Charitas ēt est bonorum laborum condimē tum. ¶ Secundo quia Deus subijt istud iugum, & super illud tulit onus crucis. Zelus enim domini exercituū faciebat hoc. Ideo gloriosum & suaue est esse sub hoc iugo. Magna enim glo-

gloria est seq Dñm. Eccl.23.Bernardus:O iugum sancti amoris, q̃ gloriose laqueas, q̃ suauiter premis.¶Tertiò,qa adhuc Deus vult nobiscum esse,sub iugo isto maiorem partem portans. Non est iugum vnius tm̃, sed multorũ.Dicit tibi Deus, Tolle iugum meum ex vna parte, & ego tollam ex altera: paratus est enim Deus iuuare illos, qui amore ipsius,difficilia aggrediũt.¶Quarto, quia ea quæ trahũtur ad hoc iugum,quasi aurea sunt, imò auro pretiosiora:quia regni cælestis meritoria, vt patet ex præmissis. ¶ Quinto,qa istud iugũ à graui iugo liberat:s.à iugo carnis vel mũdi.Esa.10. Cõputrescet iugũ à facie olei: id est, charitas, quæ ad modũ olei, suauis est.2. Corint. 6. Nolite iugum ducere cũ infidelibus.Bernar.loquens de illo verbo Luc. 14.Iuga boũ emi quinq;.Iumentis, inquit, cõuincitur homo bestialior, qui iuga necessitatis quinq; sensuum propria subeat voluntate. Bernard. Quid causamur subijsse: arguamus magis emisse?nam vt mercedem pro opere suo quis tribuat, inauditum est: quis iuga boum emit, cui iugũ suaue gratis offertur?quid est potius,quinque eligere,quàm vnũ? quis potest seruire quinq; prædonibus? Oculus, inquit, meus deprædatus est aĩam meam.¶Sexto, qa qui charitatem habet, voluntatẽ suam voluntati diuinæ conformat. Vnde sicut voluntas Dei impletur: sic & voluntas ipsius. Et sicut Deo cũcta:subiecta sunt: sic & habenti chariiatem quodammodo cuncta sunt subiecta. Augustin. in libro de Vtilitate credendi: Iugo Christi qui subiectus est,subiecta habet cætera: & non laborat, quia non resistit quod subiectum est. Seneca: Vir bonus æquo animo sustinebit quicquid ei acciderit. Sicut enim hoc accidisse, lege diuina, ex qua vniuersa procedunt. Mali non habent pacem, quia Deo resistunt.Iob 9. Quis resistit ei, & pacem habuit? Si pluit, displicet malis. Si aliquanto tempore siccitas sit, iterum displicet eis. Item charitas bitumen est, quo arca ecclesiæ bituminata est.Genes.6. Absque hoc bitumine in periculo esset. Aquæ etiam tribulationum penetrarent eam. Charitas etiã cæmẽtum est, quo lapides viui in ædificio ecclesiæ adinuicem connectuntur. Sine hoc cæmento ecclesia esset quasi aceruus lapidum: non esset idonea Deo ad habitandum, nec contra hostes ecclesiæ haberet debitam resistentiam. Hierem. 26.Hierusalem in aceruum lapidum erit. ¶ Charitas est chara vnitas.Quàm chara sit vnitas ipsius, patet ex hoc, quòd diuisio ei opposita, Deo detestabilis est. Prouerb. 6. Sex sunt quæ odit dominus, & septimum detestatur anima eius.Et illud septimũ

est:

est: qui seminat inter fratres discordias. Diony. in libro de diuinis nominibus: Amor est quædam vnitiua & cōtinuatiua virtus, superiora mouens ad inferiorum prouidentiā: æquiformia, id est, æqualia in socialem vicissitudinem: & nouissima & subiecta ad meliorem & suprà positorum conuersionem, id est, conformationem. Amor inter affectiones animæ maximè Deo assimilatur. Ber. super Cant. Solus est amor ex omnibus animæ motibus & sensibus, in quo pōt creatura, etsi non ex æquo, suo respondere authori, vel de simili mutuam rependere vicem: etsi minus diligit creatura, qm̄ minor est: tñ si ex toto se diligit, nihil deest, vbi totū est. Eadē verba habētur in libro de spiritu & aīa, vbi subdit: Renuntians ergò cunctis affectionibus alijs, tota soli incumbat amori, effundēs se totam in amorē ipsius, cui respondere habet in redendo amorem. ¶Charitas virtus est, cuius altitudo vsque ad altissimum attingit. Spiritum enim hominis Deo vnit. Latitudo eius quasi per totū mundum se extendit: quia mēbris Christi quę dispersa sunt per mundū, hominē cōiungit. Aug. Extende charitatē per totū orbē, si vis Christum amare: quia mēbra Christi per orbē iacent. Longitudo eius, opera cęterarū virtutum vsq; ad finem vltimum extendit. Profunditas eius infimis membris Christi seruitium impendendo, cōdescendit secundū doctrinā Io. 13. Si ego laui pedes vestros, dominus & magister vester: & vos debitis alter alterius lauare pedes. ¶Et notandum, ꝙ sacri Doctores videntur dicere ꝙ sola charitas sit virtus. Hiero. Vt breuiter, inquit, cōplectar virtutis notionem, Virtus est charitas, qua diligitur quod diligendum est. Et in libro de spiritu & anima, sic legitur: Quū prudenter, moleste, & fortiter & iustè amor & odiū instituunt in virtutes exurgunt, prudētiam scilicet & temperantiā, fortitudinē atq; iustitiam. Aug. in li. de moribus ecclesiæ. Si virtus ad beatā vitam nos ducit, nihil esse virtutē omnino affirmauerim, nisi summū amorē Dei. Nāque illud, ꝙ quadripartita dicitur virtus, ex ipsius amoris vario quodam affectu (quantū intelligo) dicitur. Itaq; illas quatuor virtutes, quarū vtinam res ita haberēt homines in mētibus suis, vt nomina sunt in ore omnium. Sic etiam diffinire non dubitē, & vt Tēperantia sit amor integer se prębens ei, quod amatur. Fortitudo, facile tolerās omnia propter qđ amatur. Iustitia, soli amato seruiens propter rectè dominans. Prudētia, amor ea quibus adiuuamur, ab ijs quibus impedimur, sagaciter seiungens. Sed hunc amorē non cuiuslibet, sed Dei esse diximus: quare etiam diffinire licet, vt Temperantiam

rantiam

rantiam dicamus amorem Deo sese integrum incorruptumque seruantem. Fortitudinem, amorē omnia pp Deū facile perferētem. Iustitiam, amorem tm̄ seruientē, & ob hoc bene imperantem cęteris, quæ homini subiecta sunt. Prudentiam, amorē bene discernentem ea, quibus adiuuetur, ab his q̄bus impediri pōt. Idē in eodē: Nihil aliud est bene viuere, quàm toto corde, tota anima, tota mente Deū diligere: à quo existit, vt incorruptus in eo amor atq; integer custodiatur, quod est temperantiæ: vt nullis frāgatur incommodis, quod est fortitudinis: nulli alij seruiat, qđ est iustitiæ: vigilet discernendis rebus, ne fallacia paulatim dolus surrepat, quod est prudentiæ. ¶ Possumus autem quatuor rationes assignare, quare nomen Virtutis charitati potuit appropriari, vt ipsa diceretur singulariter virtus. ¶ Vna causa potuit esse, quia charitas inter virtutes excellentior est: ideo antonomaticè virtus dici potuit: sicut Roma antonomaticè Vrbs dicitur: Alia causa potuit esse: q̄a antequā charitas adsit, nulla vera virtus est. Si verò charitas absit, nulla virtus deest. Quòd nulla vera uirtus adsit, si charitas desit, patet: quia virtus est qua bene viuitur. Bene viuere verò est (vt ait August.) bene viuendo ad beatitudinem tendere: quod non est sine amore beatitudinis, qui amor charitatis est. Quòd nulla virtus desit vbi charitas adest, patet: quia amor dignior est affectione animæ, quæ si ordinata fuerit, aliæ affectiones vt timor, dolor, & spes inordinatę non remanebunt, maximè quū apud amorē sit summa potestas & imperium in regno animę, & eius sit, regnū illud ordinare: apprehēsiones verò nō se habēt modo indebito, quū affectiones se habeāt debito modo. Sunt enim apprehēsiones causæ affectionum, vnde amore ordinato, simpliciter mens ordinata est. ¶ Tertia causa potuit esse: quia amor summi boni quodamodo ad omnē virtutē pertinet, inquātū virtus comparatur ad finem suum: licet amor iste sit proprius motus charitatis. Sine amore.n. summi boni, nō est vera virtus. Verbi gratia: Si quis abstineat, vt bursam impleat, vel vt sanitatē acquirat, vel causa inanis gloriæ: non est hoc abstinentiæ virtutis, sed tunc solùm, quando fit amore summi boni. Ideo dicitur Matt. 6. Tu autem cùm ieiunas, unge caput tuum oleo. Secundùm gl. Caput suum, scilicet Christum, ieiunans ungit oleo charitatis, qui pro amore eius se macerat, & quod sibi subtrahit, alteri largitur. ¶ Quarta causa potuit esse: quia sicut aliq̄s dicitur odire non solùm affectu, sed etiam effectu, secundùm quem modū dicitur, Qui diligit iniquita-

quitatem,odit animã suã.Odit in quam effectu : sicut aliquis dicit diligere nõ solùm affectu,sed etiã effectu,secũdùm quẽ modum dicitur.1.Ioã. vlt. Hæc est charitas Dei, vt mandata eius custodiamus.Et 2.Ioan.Hæc est charitas, vt ambulemus s̃m mãdata eius. Sic dilectio Dei ad vniuersitatẽ virtutũ pertinet, sicut & obseruatio mãdatorũ Dei.Sic nihil aliud est virtus, quàm id quo Deo diligitur. Et hæc de laudibus charitatis sufficiãt. Si cui verò hæc nõ sufficiũt, diligenter studeat in 1. canonica Ioã.De quo dicit Greg. quòd omne quod loq̃tur,igne, charitatis uaporatur. Et in Euãgelio eiusdem. Et 1.ad Cor. 13. Vbi multa de laudibus huius virtutis inueniet.

De ordine dicendorum de amore Dei. Et primò de his quæ incitant ad amandum Deum. Cap. III.

POst commendationem Charitatis, agendum est specialiter de amore Dei, de quo hoc modo agetur. ¶ Primo, dicetur de incitamentis diuini amoris. ¶ Secũdo,de modo amãdi Deũ. ¶ Tertio,de diuersis speciebus diuini amoris. ¶ Quarto, de signis ipsius.¶ Circa primum notandum est, quòd ad amandum Deum incitat Sacra scriptura,incitat & natura, incitat gratia nobis à Deo exhibita,& gloria nobis à Deo promissa, incitat & vniuersa creatura. ¶ Scriptura sacra incitat in multis locis. Deute. 6. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c.Eiusdem 11. Ama Dominum Deũ tuum &c.Ecclesiastic. 13. Omni vita tua dilige Deum. Matt. 22. Diliges Dominum Deum tuũ &c. Simile habes Lucæ 10. & 1. Ioan.4.Diligamus Deum, quoniã ipse prior dilexit nos.¶ Natura ad idem incitat. Bernardus in libro de diligendo Deo: Inexcusabilis, inquit, est omnis infidelis,si non diligit Dominum Deũ suum toto corde, tota anima,tota virtute sua. Clamat nempe intus ei innata & non ignota rationi iustitia, q̃a ex toto se illum diligere debeat,cui & totum se debere non ignorat. Si naturaliter amat filius patrem, à quo habet partẽ corporis sui:quanto magis amare debet Deum, qui corpus eius,& animã ex nihilo fecit? Augu.Amandus est generator: sed prǫponẽdus est creator.Eccles.7. In tota anima tua dilige eũ, q̃ te fecit.Bernard.in sermonibus:Parùmne,inq̃t,tibi videtur? hoc cogita,qualẽ te fecit.Nẽpe secundũ corpus, egregiã creaturã : secundum animã,magis imagine creatoris insignem, rationis participem,beatitudinis æternǫ capacẽ. Porro ambo cohærere sibi fecit artificio incomprehensibili, sapientia inuestigabili:nec ante ꝓmeruit, qui ante non fuit : nec spes retributionis fuit, quoniam bonorum nostrorum non eget. ¶ Et notandum, quòd multum potest

potest incitare hominē ad amādum Deum, quòd Deus eum fecit, si qs diligenter attēdat quantum beneficiū fuerit, q corpus ei dedit: quot.n. sunt mēbra in corpore, tot beneficia inueniet magna. Et pro minimo mēbro plus deberet homo Deū amare, quàm multi ament eum pro cunctis beneficijs, quæ ab eo receperūt. Si quis amisisset oculum, quātum amaret eum, qui sibi illum restituere? Et si quis meruisset amittere eum, quantū amaret eū, qui sibi oculū cōseruaret? Nec minus amandus est, qui eum ab initio dedit, & qui datum conseruauit, cùm multoties vtendo eo cōtra Deum, eū amittere meruerit. Nō minus est amādus qui dat cappam nouā, quàm qui inueteratā perditā restituit. Qđ dixi de oculo, de alijs mēbris cogita. Si verò tantum amandus est qui dedit corpus: quantum amandus est qui dedit animam, quę in infinitum est melior corpore? Si amisisses vsum rationis, quantum amares eum, qui tibi illum restitueret? Quanto ergo amandus est, q tibi rationem ab initio dedit? Itē si meruisses mortem, siue separationem animę à corpore, quantum amares eum, qui tibi eam remitteret? Quantum ergo amandus est ille qui mirabiliter corpus & animam coniunxit, & hāc coniunctionem tibi seruauit, cū peccando, mortē multoties meruisses? Bernard. Valde omnino mihi amandus est, per quē sum, viuo, & sapio. Dignus planè est morte, qui tibi Domine Iesu recusat viuere. Idem in libro de diligēdo Deo: Vt quid, inquit, non amaret opus artificem, cùm haberet vnde id posset? Et cur non quantum omnino posset, quum nihil omnino nisi eius munere posset? Ad hoc etiam quòd homo amet amplius factorē suum, cogitare debet, quòd Deus ad imaginem & similitudinem suā fecit illum. Gene. 1. Filius qui similior est patri, solet amplius amare patrē, & ab eo plus amari. Figura etiam, quam naturaliter habet corpus humanum, incitat ad amandum Deum. Aug. in libro de disciplina Christiana: Belluas Deus prostratas in faciē fecit, pastum quęrentes de terra: te in duos pedes erexit, tuam faciem sursum attendere voluit. Non discordet cor tuum à facie tua, non habeas faciem sursum, & cor deorsum. Fac sursum cor, ne mentiaris in domo disciplinę. Quid est sursum habere cor, nisi quod prius est dictum, Dilige Dominum Deum tuum &c. Disciplinę domus, est ecclesia Christi: vt dicit Augustinus in eodem libro. ¶ Gratia etiam nobis à Deo exhibita incitat ad Dei amorem, & maximè gratia redemptionis: De qua 2. Corinthiorum 8. Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi: quoniā propter vos egenus factus est, cùm esset diues,

vt illius inopia vos diuites essetis. Galat. 2. Dilexit me, & tradidit semetipsum pro me: nõ sum ingratus gratiæ Dei. Sic habet litera vna. Eccl. 29. Gratiã fideiussoris ne obliuiscaris. Dedit enim pro te animã suã. Licet multum possit hominẽ incitare ad amandum Deum, ꝙ ipse eũ fecit: tñ multo amplius debet eũ incitare, ꝙ ipse eum refecit. Vnde Bernardus in lib. de diligendo Deo: Infidelis se totum ei debere non ignorat, quẽ sui totius non ignorat authorem. Quid ergo ego qui Deum meũ teneo vitæ meę nõ solum gratuitum largitorẽ, largissimum administratorẽ, piũ consolatorem, solicitum gubernatorem, sed insuper etiam copiosissimum redemptorem, æternum conseruatorem, ditatorem, glorificatorem? Idem in eodem, Infidelem ratio vrget, & iustitia naturalis totum se tradere illi à quo se totum habet, & ex se toto debere diligere, quem profectò fides tãto plus iudicat amandum, quantum & eũ pluris meipso æstimandũ intelligo: quippe qui illud non solùm mei, sed sui quoque ipsius teneo largitorem. Idem in eodem: Si totũ me debeo pro me facto: q̃d addam ꝓ me refecto, & refecto hoc modo? Nec enim tã facile refectus, quàm factus. Siquidem non solũ de me, sed de omni quoque q̃d factum est, scriptũ est, Ipse dixit, & facta sunt. At verò qui me tantùm etiam semel dicendo fecit, in reficiẽdo profectò & dixit multa, & gessit mira, & pertulit dura: nec tantũ dura, sed etiã indigna. Quid ergo retribuam dño pro omnibus, quæ retribuit mihi? In primo opere me mihi dedit: in secundo, se: & vbi se dedit, me mihi reddidit. Datus ergo & redditus, me pro me debeo & debebo: quid Deo retribuã pro se? Nam etiam si me millies rependere possem, quid sum ego ad Dñm? Idem super Cantic. Super omnia reddit te amabilem mihi, bone Iesu, calix quẽ bibisti, opus redemptionis nostræ. Hoc omninò amorem nostrum facilè vendicat totum sibi. Hoc inquam est, quod nostram deuotionem & blandius allicit, & iustius exigit, & arctius stringit, & afficit vehementius. Multũ quippe laborauit in eo Saluator: nec in omni mũdi fabrica tantũ fatigationis author assumpsit. In dictis suis sustinuit contradictores, in factis obseruatores, in tormentis illusores, & in morte exprobratores. Idem loquens de opere redemptionis: Quid adhuc, inquit, dormitat tua affectio? imò non dormitat, sed mortua est, si huic non respõdet beneficio. Anselmus in lib. Meditationũ: Ecce Domine, quia me fecisti, debeo meipsum amori tuo totum: quia me redemisti, debeo meipsum amori tuo totum: quia tanta promittis, debeo meipsum amori

amori tuo totum, imò tm̃ debeo plusquàm meipsum, quanto tu maior me es, pro quo dedisti teipsum. Cum ignis non accendatur melius q̃ igne: ignis diuini amoris, quem nobis Deus ostẽdit in redẽptione humani generis, maximè deberet incitare nos ad amandum Deum. Chrysost. Nõ est, inquit, aliquis oĩno, nõ pater, non mater, non amicus, nõ alius quispiam, qui ita nos aliquando dilexerit, quemadmodũ ipse, qui fecit. Ber. in sermonibus: O duri & indurati & obdurati filij Adã, quos non emollit tanta benignitas, tanta flamma, tam ingens ardor amoris, tam vehemens amator, qui pro vilibus sarcinulis tã pretiosas merces expendit. ¶ Ad amandum Deum incitat gloria amantibus Deum specialiter ꝓmissa & pręparata. 1. Cor. 2. Oculus non vidit &c. quę præparauit Deus his, qui diligunt illum. Iac. 1. Accipiet coronam vitæ, quã repromisit Deus diligentibus se. Mirũ est, q̃uo amor noster Deo euadere põt: quia si venalis est, nullus Deo carius emet: dabit ei pro illo regnum æternũ. Si est dãdũ, nullus dignior eo est q̃ Deus, cũ ipse sit summè bonus. Vnde nulli potiùs, q̃ ei, debet dari. Si verò violentiam requirit, nullus maiorẽ violẽtiam pro eo faciet, quàm ipse. Petit enim eũ quasi gladio euaginato. Aut enim eũ amabis, aut æterna morte interficieris. Dauid: Nisi conuersi fueritis ab amore scilicet immũdo, ad amorẽ Dei, gladium suum vibrauit. Aug. in lib. Confes. Domine, quid tibi sum ipse, vt amari te iubeas à me, & nisi hoc faciã, irascaris mihi, & mineris ingentes miserias? Ad amandũ Deum incitant oẽs creaturæ. Augu. 10. lib. Cõf. Cælũ, & terra, & omnia quæ in eis sunt, ecce vndiq; mihi dicũt, vt te amem, nec cessant dicere omnibus, vt sint inexcusabiles. Dupliciter dicunt creaturæ nobis, vt Deum amemus. Vno modo, ostendendo eum dignissimũ amore nostro. Bonitas enim vniuersitatis creaturarum ostendit creatorẽ esse optimum, & ideo amore dignissimum. Secundo, quia creaturæ, sunt dona Dei & beneficia Dei. ¶ Ad incitãdum verò aliquem ad amandum aliũ, efficacior est donatio, quàm locutio. Etiam terrena & cælestia fecit Deus propter hominem, vt patet ex principio Genes. Vbi postquam de creatione hominis locutus est Deus, subditur: Et præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestijs terræ, vniuersæq; creaturæ. Et postquã locutus est de luminaribus cæli, subditur. Et sint in signa, & tempora, & dies, & annos, & luceant in firmamento cæli, & illuminẽt terram. Cùm secundũ ligna exardescat ignis, Ecclesiast. 28. magnus deberet esse ignis diuini amoris, qui pro lignis Dei, tot habet Dei beneficia, quot sunt

creaturę. De his lignis legitur Leui. 6. Ignis in altari semper ardebit quē nutriet sacerdos, subijciēs ligna mane per singulos dies. Illos, qui non incitātur ad Deum amandū tot & tantis beneficijs, accusare poterūt ēt feræ, quæ beneficia sentiunt, vt ait Sene. Ecce etiam canes amant benefactores suos. Refertur ēt de quodam leone quem quidam miles à serpente liberauit, quòd à milite recedere noluit: quid ergo excusationis habebunt, qui deserentes redemptorem suū, serpenti infernali adhærent? Si lapides cauantur à guttis aquæ assiduè cadentis, quam excusationē habebunt corda dura, quæ non emolliunt assidua Dei beneficia? Quasi infinitæ sunt creaturæ, quarum vnaquæque sufficeret ad monendum hominem ad amorē alterius hominis, si eam sibi dedisset. Quomodo ergo non sufficiunt vniuersæ creaturæ ad accendendū hominem ad amorē Dei? ¶ Ad amandum Deū incitare possunt & bona & mala. De bonis iam ostensum est, quę vniuersa sunt Dei dona. De malis verò facile est idem ostēdere, cùm sint flagella patris misericordiarū erudiētis filios suos, ex amore paterno procedētia. Apocalyp. 3. Ego quos amo, arguo & castigo. Hebr. 12. Quę diligit Deus castigat. Et non solū mala pœnæ possunt incitare ad Dei amorem: sed ēt mala culpæ, quæ Dei misericordia dissimulat in his, qui nondum pœnitent, vt saltem qñq; pœniteant, vel remittit his, qui pœnitent, vel à quibus custodit eos, qui sibi adhærent. Aug. in lib. de Virginitate: Vos, inquit, vt ardentissimè diligatis, cui diligendo à coniugiorum nexibus liberi vacatis, deputate vobis tanquam oīno dimissum, quicquid à vobis non est, illo regente, cōmissum. Multo fortius debes diligere illū, qui quæcunq; flagitiosis ad se conuersis dimisit: in ea cadere nō permisit: Quid habes quod non accepisti? aut qua peruersitate minus diligis, à quo plus accepisti? Cogita omnia peccata sic habenda tanquā dimittantur, à quibus Deus custodit ne committantur. Noli modicum diligere, quasi à quo tibi modicum dimissum est: sed potius multum dilige, à quo tibi multum tributum est. Si enim diligit cui donatum est ne redderet: quanto magis diligere debet cui donatum est vt haberet? ¶ Et notandum est ꝙ cùm quatuor de causis aliquid soleat diligi, scilicet de causa attinentiæ, vel quia in eo deliciæ inueniuntur, vel quia beneficijs iam datis amari meruit, vel quia beneficia ab eo sperātur, his quatuor de causis amandus est Deus. ¶ Causa attinentiæ, cùm ipse sit pater. Matth. 23. Patrem nolite vocare vobis super terram. Vnus est enim pater vester, qui in cæ-

lis

lis est. Et qui erat pater, factus est frater. Matth. vlti. Nuntiate fratribus meis, vt eant in Galilæam. Et qui erat dñs, factus est seruus. Bern. loquẽs de filio Dei incarnato: Non hoc loco, inquit, prædicatur magnus dñs & laudabilis nimis: sed paru⁹ dñs & amabilis nimis. Paruulus vtiq; qui natus est nobis, ipse voluit nasci in mũdo isto, & quasi fieri de terra nostra, vt amabilior esset nobis: non. n. solent homines amare dominos de terra aliena. Ipse voluit in similitudinẽ hominum fieri, vt hominibus esset amabilior. Similitudo. n. ad amorem facit. Eccl. 13. Omne animal diligit simile sibi. Ipse humanã naturã diuinæ voluit associari in vna ꝑsona, nunq̃ ab ea separãdam in signum amoris, vt sic saltem amaremus, à quo agnosceremus nos amari. ¶ Deus etiam amãdus est à nobis, quia in eo sunt summæ deliciæ. Psal. Delectationes eius in dextera tua vsq; in finẽ. ¶ Itẽ amandus est, quia beneficijs suis hoc meruit. Bern. in lib. de diligẽdo Deo: Multũ meruit Deus de nobis, qui etiã immeritis seipsum dedit nobis. Quid enim melius seipso poterat dare vel ipse? Ergo, si Dei meritum quæritur, illud est præcipuum: quia ipse prior dilexit nos. 1. Ioann. 4. Dignus planè q̃ reametur: præsertim si aduertatur quis, quos, quantũq; amauerit. Quis enim? nonne is cui omnes spiritus confitentur? Deus meus es tu: quoniam bonorum meorũ nõ eges. Vera huius charitas maiestatis: quippe non quærentis quæ sua sunt. Quibus autem tanta charitas exhibetur? Cùm adhuc, inquit, inimici essemus, reconciliati sumus Deo. Dilexit ergo Deus & gratos & inimicos. Sed quantum? Sic Deus dilexit mundum, ait Ioannes, vt filium suum vnigenitum daret. Sic meruit iustus impijs, summus infimis, omnipotens infirmis. Idem in eodem: Vt paucis quod dictum est repetã, prior ipse dilexit nos tantus, & tantum, & gratis, tantillos & tales. Item amandus est à nobis propter beneficia, quæ ab eo speramus. De quibus require in tractatu Spei. cap. 5. ¶ Item notandum est, ꝙ ad amorem Dei, nos incitare potest amicitiæ eius vtilitas, & inimicitiarũ eius damnositas, & amici huius fidelitas. ¶ Vtilitas, quia nihil fructuosius esse potest, quàm à Deo diligi, iuxta verbum Bernard. Ipse diligentibus se, peccata remittit. Luc. 7. Remittuntur ei peccata multa: quoniam dilexit multũ. Ipse eos erudit, Ecclesia. 2. Diligite Deũ & illuminabuntur corda vestra. Greg. Interdum compunctionis ardore tantæ subtilitatis est vis amoris, vt hanc nec ipse animus possit comprehendere, qui hanc illuminatus meruit habere. Ipse eos custodit. Psalm. custodit dominus omnes

diligentes se. Ipse ad suáuitatem suæ contemplationis etiam in præsenti admittit. Grego. in Moral. Si quis ad contemplationis studium properat: semetipsum prius subtiliter interroget, quantum amat. Machina quippe mentis, est vis amoris, qui hanc dum à mūdo extrahit, in alto sustollit. ¶ Vtilitas huius amici sicut & aliorū amicorū in necessitate apparet, vt in infirmitate, à qua ipse potest liberare, cùm alij amici nō possunt: & in morte, quando alij amici defunctum deserunt, & amicus iste eum suscipit. Psal. In voluntate tua deduxisti me: & cum gloria suscepisti me. Et in iudicio, vbi non habebit amicum cui Deus erit inimicus. Ecclesi. 20. Fatuo non erit amicus. Oīa sunt amica ei, cui Deus est amicus: qm̄ diligentibus Deum, oīa cooperantur in bonū. Rom. 8. ¶ Inimicitiarū ēt Dei dānositas incitare pōt ad amādū Deū. Omnia. n. sunt inimica inimicis Dei: ēt ipsimet sunt sibi inimici. In Psal. Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. In futuro verò magis apparebunt hæ inimicitiæ, quando pugnabit orbis terrarum contra insensatos. Sapi. 5. Greg. Offenso creatore, omnis creatura damnatum habet odio. Ipsimet si esse possent, vellent se non esse. Ipsi etiā sancti, qui tantum amauerunt peccatores in præsenti, lætabuntur cùm viderint vindictam. ¶ Fidelitas etiam huius amici ad idem potest incitare. Eccl. 6. Amico fideli non est comparatio: & non est digna ponderatio argēti & auri. ¶ Alij amici quadrupliciter inueniuntur infideles. ¶ Primò, quia aliquando non amant, licet amentur: sed nō sic est de amico isto. Prouer. 8. Ego diligentes me diligo. Ioan. 14. Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum. ¶ Secundò, quia tempore aduersitatis desinunt amare. Eccl. 6. Est amicus ſm tp̄s suū, & nō permanebit in tp̄e tribulationis. Sed non est sic in amico isto. Prouer. 17. Oī tp̄e diligit qui amicus est (Christus scilicet) & frater in angustijs comprobatur. ¶ Tertiò, quia qui amant viuos, inimici fiūt mortuorum, spoliantes eos bonis suis. Eccle. 6. Est amicus, qui conuertitur ad inimicitias: amicus verò iste in morte specialiter ostendit se esse amicū: spiritū enim, qui de habitaculo corporis exit, in cæleste habitaculū recipit. ¶ Quartò, quia amici patris, inimici fiunt filiorum: sed amicus iste propter patrem filios amat, quandoque vsque in decimam generationem. Exo. 20. Ego sum dominus Deus tuus &c. faciens misericordiam in millia his qui diligunt me. Et vt breuiter dicam, Beatus est qui dominum debito modo amat: & væ illi qui eum debito modo non amat. August. 4. lib. Confes. Beatus qui amat te, & amicum

in te,& inimicum ꝑꝑ te. Solus.n. nullũ charũ amittit,cui oẽs in illo chari sunt,q nõ amittit:te nemo amittit nisi qui dimittit. Idẽ, Hæc oĩa bona sunt:sed væ tibi si amaueris condita, & deserueris conditorem. Idem 8. libro de Trinit. Cum aliqua non amentur, nisi quia bona sunt, pudeat eis inhærendo, non amare ipsum bonum vnde bona sunt.

De his quæ valent ad hoc vt aliquis ametur à Deo. Cap. IIII.

DIcto de his quæ possunt hominem incitare vt Deum amet, dicendum est de his quæ faciunt ad hoc, vt aliquis ametur à Deo. ¶ Septem verò sunt, quæ ad hoc valere possunt. ¶ Primum est sapientia. Sapi. 7. Sapiẽtia infinitus thesaurus est hominibus, quo qui vsi sunt, participes facti sunt amicitiæ Dei. Et in Eodem: Neminem diligit Deus, nisi eũ, qui cũ sapiẽtia inhabitat. Nouit dñs, ꝙ de amicitia stultorum prouenit damnum & dedecus, ideo nõ vult habere amicitiã cũ stultis. Prouer. 14. Acceptus est regi minister intelligẽs. ¶ Secundũ est, mũditia, quæ effectus est sapientiæ. Iac. 3. Quæ desursum est sapientia, primũ quidẽ pudica est, id est, pudicũ faciens. Propter munditiã vocatus est Ioannes discipulus, quem diligebat Iesus. Io. vlti. Prouerb. 22. Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum suorum, amicum habebit regem. Can. 6. Dilectus meus mihi & ego illi, qui pascitur inter lilia. Puritate enim delectatur. Sapien. 6. Incorruptio facit proximum esse Deo. ¶ Tertium est, mansuetudo, quę multum assimilatur Deo, cuius bonitatem alicuius malitia non perturbat: & ideo Deo amabilem facit. Propter mansuetudinem Moyses, qui erat mansuetissimus super omnes homines, qui morabantur super terram, Numeri 12. specialiter amicus Dei fuit. Eccle. 45. Dilectus Deo & hominibus Moyses. ¶ Quartum est, liberalitas, quæ multum assimilatur Deo, qui ex liberalitate fecit quicquid fecit, creaturas rationales, vt eis daret: alias creaturas, vt eas daret. Sen. Qui dat beneficia, Deũ imitatur. Maximè verò deum imitabitur, qui pauperibus nihil iudicauerit, q̃ misereri, pretiosius. Liberalitas ratione similitudinis, hominem reddit Deo amabilem. 2. Corinthiorum 9. Hilarem datorem diligit Deus. ¶ Quintum est, humilitas propter quã Dauid fuit vir secũdum cor Dei. 1. Reg. 15. Mat. 9. In signum amoris, quem habet Deus àd humiles, Deus amplexatus est paruulũ. Et Beniamin frater minimus, Gen. 43. vocatur amantissimus domini. & Deutero. 33. ¶ Sextũ est, dilectio. Diligit enim dominus eos, qui se diligũt: alioquin esset infidelis. Bernar. in epistolis: Nemo se amari diffidat, qui iam amat.

Libenter Dei amor nostrũ, quẽ præuenit, subsequitur. Nam quõ reamare pigebit, quos amauit necdũ amantes? ¶ Septimũ est, tẽporaliũ contemptos. Matt. 19. Si vis perfectus esse &c. Gl. interli. In dilectionẽ Dei. Senec. Nemo dignus Deo, qui opes non contempserit. Temporalia amata inquinant. Iuxta verbũ Ber. Ideo anima tẽporalia amans, quasi inquinata, indigna est Dei amore. Aug. in li. Soliloquiorũ: Si alicuius pulchræ fœminæ amore flagrares, iure se tibi non daret, si aliud à te quicquã præter se amari cõperisset. Sic qui in bonis contemptibilibus amorẽ suum ponit, Dei amore est indignus.

De modo amandi Deum. Cap. V.

SEquitur de modo amãdi Deũ. Modus autem diligendi Deũ, est sine modo diligere: vt ait Bern. in libr. de diligendo Deo. Idem ad fratres de monte Dei: In Dilectione Dei non alia ratio, nõ alia discretio est: nisi vt sicut ille cũ dilexisset nos, in finem dilexit nos: sic si fieri potest, nos in infinitum diligamus eum. Sicut beatus vir, qui in mandatis eius cupit nimis. Sed cùm nullum finem vel terminum habere debeat deuotio amantis: tamẽ terminos suos & fines & regulas habere debet actio operantis. Idem etiam ostendit modum amandi Deum esse, vt amemus eum quantũ possumus, dicẽs ita: Deus meus, adiutor meus, diligam te pro dono tuo, & modo meo, minus quidẽ iusto, sed planè non minus posse meo: qui etsi quantũ debeo non possum, non possum tamen vltra quàm possum. Potero verò plus, cùm plus donare dignaueris: nunquam tamen prout dignus haberis. ¶ Modus etiã amandi Deum ostenditur Deute. 6. his verbis: Diliges dominum Deũ tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Itẽ Mat. 22. Diliges dominũ Deum tuũ ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & in tota mente tua. Verba Deut. videntur pertinere ad illas tres vires animæ, quæ sunt vis rationalis, uis concupiscibilis & irascibilis. Fortitudo enim quæ tertio loco ponitur, ad irascibilẽ pertinet. Verba verò Matthęi videntur pertinere ad illas tres vires animæ: quæ sunt intellectus, voluntas, & memoria. Vnde mens cuius est memorari, tertio loco ponitur. Lucas uerò 10. vtrũq; videtur tangere, dicẽs: Diliges dominum Deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua. Et accipias idẽ per hoc, qđ dicitur, ex omnibus viribus tuis: & per hoc qđ dicitur in Deut. ex tota fortitudine tua. ¶ Et notãdũ, ꝙ secundum Greg. ista verba, Ex toto corde tuo &c. & ad inculcationẽ ponũtur. Secundùm Aug. totalitas ista aliter accipienda est, prout cõpetit statui

statui patriæ: aliter prout competit statui vitæ. Secundum, ꝙ competit statui patriæ, attẽditur in hoc totalitas ista, ꝙ omnes motus animæ ad Deum referantur: & sic nõ impletur in vita præceptũ illud: nisi forsitan ad tempus breue à viris perfectissimis. Tñ ẽm Aug. ideo præcipitur: ꝗa nõ recte curritur, si quò currẽdũ est, nesciatur. Quomodo aũt sciretur, si nullis præceptis ostẽderetur? Et in præcepto affirmatiuo potuit præcipi, ꝙ non põt in vita impleri: ꝗa præcepto affirmatiuo nõ obligatur quis, vt illud impleat semper: sed vt impleat illud loco & tẽpore. Nullum verò præceptũ negatiuum potuit esse simile huic. Illud enim obligat vt semper impleatur: & ideo necessariò homine faceret transgressorem. Bern. Mandata impossibilia non fecerũt transgressores homines, sed humiles. Secundum verò, ꝙ cõpetit statui vitæ, totalitas ista in hoc attenditur, ꝙ nullus motus sit in anima amori Dei contrarius, nec aliquid præter Deum propter se ametur. Ad primũ pertinet illa expositio Aug. Toto corde, idest, intellectu, sine errore: tota anima, id est, voluntate, sine contradictione: tota mẽte, id est, memoria, sine obliuione. Ad ẽm pertinet quod dicit Aug. in lib. 3. de doctrina Christiana, cum ait, Toto corde, tota anima, tota mente, nullam vitæ nostræ partem reliquit quæ vacare debeat, & quasi locũ dare, & alia re velit frui: sed quicquid aliud diligendũ venerit in animũ, illuc rapiatur, quò totus dilectionis impetus currit. Frui, est amore inhęrere alicui rei ꝑꝑ seipsam: vt ait Aug. Idẽ Aug. in lib. Soliloquiorũ: Ego non puto vllarũ rerũ vocandam cupiditatẽ, quæ propter aliud requirũtur. Idẽ in eodẽ: Iam certè ostendisti nihil aliud me amare, quàm sapiẽtiã. Siquidẽ qđ non propter se amatur, nõ amatur. Ego autẽ solam per se amo sapientiã, cætera verò adesse mihi uolo, vel deesse timeo propter ipsam. Loquitur de sapientia increata. Contra totalitatem siue perfectionem amoris diuini, solus ille amor est, quo amatur aliquid præter Deũ, non propter Deũ. Augu. 10. lib. Confessionũ: dñe, minus te amat, qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat. Modus ergo amandi Deum est, vt ipse ametur super omnia, & propter se. Secundùm Bern. verò sic exponitur verbum priùs positũ, Diliges &c. toto corde, id est, sapienter: tota anima, id est, dulciter: tota virtute, id est, fortiter vel perseueranter. Idem. Disce Christiane à Christo, quemadmodũ diligas Christum. Disce amare dulciter, prudenter, fortiter: dulciter, ne illecti: prudenter ne decepti: fortiter, ne oppressis, ab amore domini auertamur. Idẽ, Non abduci blanditijs, nec seduci

fallacijs, nec iniurijs frangi: toto corde,tota aīa,tota virtute diligere est. Idem exponens quid sit amare dulciter,sapienter, & fortiter: Dulciter,inquit,amat,q̄ Christo passo cōpatitur, compūgitur & mouetur. Sapienter amat,qui ab ecclesiastici sēsus puritate nulla deuiat verisimilitudine, & qui discretionis metā nulla superstitione,vel leuitate,vel spiritus feruentioris vehementia deserit. Amor fortis est, quū nec vlla vi laborum, vel tormentorum,vel ēt metu mortis, iustitia deseritur. Item toto corde Deū diligit,qui gloriam in solo Deo quærit. In corde.n.magnanimitas pertinēs ad vim irascibilem, intelligitur. Anima verò pōt referri ad concupiscibilē, cuius est velle. Mens verò,cuius est meditari, ad rōnalē. Totis ergo his tribus viribus aliquis Deum amat,quū vis rōnalis à solo Deo desiderat, & ab eo solo se posse sapientē fieri credit:& quū vis concupiscibilis reputat Deum gaudiū suum,& in illo solo gaudere quærit, & quū vis irascibilis in illo solo gloriari desiderat, aliam gloriam contemnens. Item notandū, ꝙ toto corde siue intellectu Deū amat, qui intellectum suum in obsequium Christi captiuat, & qui studiū suum Christo dat, & ad visionem Dei toto desiderio anhelat. De primo legit̄ 2.ad Cor. 10. In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Et notandum, ꝙ quadruplex debet esse captiuatio intellectus nostri. ¶Prima,vt in his quæ sunt fidei, Deo obediamus. Hilarius: Soli Deo de se credendū est, qui se solus nouit. Secunda,vt male de nobis,& bene de proximo sentiamus. Senec. Quod homines libenter faciunt de alijs, de te apud te male existima. Tertia, vt sensum superioris nostri,sensui nostro præferamus: quod maximè faciendum est in religione. Ber. Lignū in paradiso scientiæ boni & mali, censura discretionis est in conuersatione religionis penès patrem spiritualem, qui dijudicat omnia, ipse à nemine iudicatur, ipsius est discernere, aliorū obedire. Quarta, vt circa nosmetipsos intendentes, ab alijs oculos auertamus. Ber. Temetipsum sollicitè custodi: & vt temetipsum custodias, ab omnibus oculos auerte. Christo studiū suū dat, qui ea,q̄bus adiuuamur in Deū, ab eis quibus impedimur, sagaciter secernit, ꝙ est prudentiæ: vt dicit Aug. Itē qui doctrinam Christū nescientē,fastidit. Ber. Si disputes, aut conferas, non sapit mihi, nisi sonuerit ibi Iesus. Itē qui in creaturis Deum intelligit. Aug. Væ illis,qui diligunt nutus tuos pro te. Nutꝰ tui sunt: omne creaturarū decus. Tota anima, siue tota volūtate amat,qui perfectè obedit, quē nec timor mali transitorij exterret, nec amor

boni

boni transitorij ab obedientia retrahit. Tota mente, seu memoria Deum diligit, qui ea quæ Deo displicent, & ab amore eius impediunt, obliuioni tradit: vt sunt iniuriæ nobis illatæ, quæ dum recogitantur, sunt quasi ferrum in vulnere, quod vulneris sanationem impedit. Itē qui ea, quæ ad honorē Dei pertinēt, & salutem animarum memoriæ infigit, & quē magnus amor Dei de alio, q̃ de Deo, diu cogitare non sinit: sicut solet accidere fatuè amantibus, qui non possunt obliuisci id quod amant. Ber. super Cant. O amor impetuose, qui prę̄ter te cogitare aliud non finis. Deus vult habere amorem cordis nostri integrum. Prou. 24. Præbe filij mi cor tuū mihi. Leuit. 3. Oīs adeps dñi erit iure perpetuo. Augu. in sermone: Totum exigit te, qui fecit te. Sed noli tristis esse, quasi nihil vnde gaudeas, remaneat in te. Ex hoc enim diligit te, q̄ diligis Deum ex toto corde. Nec mirum, si Deus velit habere cor integrum; quum sufficiat illud implere. ¶ Et notandum, quòd amor Dei debet esse rectus, strenuus, & lætus, desiderijs plenus. Rectus, vt Deus propter se ametur, non propter tēporalia. Aug. 15. lib. de Ciui. Dei: Boni ad hoc vtuntur mūdo, vt fruantur Deo: Mali autem contra, vt fruantur mundo, vti volūt Deo. Aug. Vti est id, quod in vsum venerit, referre ad obtinendum illud, quo fruēdum est: aliàs abuti est, non vti. ¶ Amor, quo aliquis amat Deum pp temporalia, contumeliosus est Deo. ¶ Temporalia.n. prefert ei. Propter quod.n. vnūquodque amatur, illud magis amatur. Item quasi amor meretricius. Meretrix.n. amatorem suum de pauperatū abijcit. Hierem. 3: Quomodo si contemnat mulier amatorem suum, sic contempsit me domus Israel. Hoc accidet tempore antichristi, quando Christus erit quasi pauper: spoliabuntur enim, qui ei adhærebunt. Amor talis etiam est caninus. Canis enim os nudatum carne deserit strenuus debet esse. Poeta: Amor odit inertes. Item: Militiæ species, amor est discedite segnes. Non sunt hæc timidis signa ferenda viris. Item: Audacem faciebat amor. Item: Nil certe est quod non effræno captus amore Ausit. Lætus etiam debet esse, dum tolerat dura pro eo, quem amat. Act. 5. Ibant Apostoli gaudētes à conspectu concilij: quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu cōtumeliā pati, desiderijs plenus, quum enim maior ignis sit, scintillæ desideriorum ex ipso emicant Daniel. 9. Vir desideriorum es. Esa. 26. Anima mea desiderauit te in nocte. Dauid: Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum. Bernar. super Can. Anima amans fertur votis, trahitur desiderijs. Item amor facundus est.

Poetæ: Facũdum faciebat amor. Philoſophus: Verborũ abundantiã tranſmittit affectio. Amãs ſui ipſius obliuiſcitur. Aug. de verbis dñi: Oblita eſt aĩa ſeipſam, ſed amando mundũ. Nunc obliuiſcatur ſe, ſed amando artificẽ mũdi. Item amans, dolores corporis non ſentit. Bernar. Nõ mirum, ſi exul à corpore dolores non ſentiat corporis: neque hoc facit ſtupor. ſed amor. Submittitur enim ſenſus, non amittitur: nec deeſt dolor, ſed contemnitur. Item amor dignitatis eſt neſcius. Bern. in lib. de conſideratione: Amor dñm neſcit. Agnoſcit mater filiũ & in infulis. Idem ſuper Cantic. Anima amans maieſtati oculos claudit, aperit voluptati. Idem loquens de anima ardenter amante: Proprio inebriatur amore, vt maieſtatẽ non cogitet. Qui enim reſpicit terrã, & facit eã tremere, & iſta ſe ab eo poſtulat oſculari, ebriane eſt? Ebria prorſus. Amor etiam omnia vincit. Bern. ſuper Cant. Præceps amor nec iudicium præſtolatur, nec conſilio temperatur, nec pudore frænatur, nec rationi ſubijcitur. Item: Quid violentius triũphat de Deo? Amor. Quid tamen tam non violentum quàm amor? Quæ iſta vis, quæſo, tam violenta in victoriam? tam victa extra violentiam? Bernard. ſuper Cantic. Magna eſt & violenta vis charitatis, ipſum effectum Dei attingens & penetrans, & velut ſagitta iecur eius tranſfigens. Cantic. 4. Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa.

De diuerſis ſpeciebus diuini amoris. Cap. VI.

NOtandum, quòd quadruplex eſt amor Dei. Primus eſt, naturalis, quo amore omnes amãt Deum & boni & mali. Auguſt. in lib. Soliloquiorũ: Deus, quem amat omne quod amare poteſt, ſiue ſciens, ſiue neſciens. Secundus, eſt amor quo aliquis amat Deum, eò quòd cognoſcit eum ſibi neceſſariũ. In Pſal. Diligam te domine fortitudo mea: dñs firmamentum meũ, & refugium meum, &c. Tertius, eſt amor quo aliquis Deũ amat propter delicias quæ in eo ſunt. Sapien. 8. Et amator factus ſum formę illius. Quartus, eſt amor amicitiæ quo aliquis amat Deum, eò quòd digniſſimus ſit amore: qui amor eſt purè gratuitus. Bernar. ſuper Cantic. Amat caſtè, qui ipſum, quẽ amat, quærit, non aliud quicquam ipſius. Item ſuper Cantic. Amor per ſe ſufficit: is per ſe placet & propter ſe, ipſe meritum, ipſe præmium eſt ſibi. Tres vltimas ſpecies amoris videtur tangere Bernar. in libr. de diligendo Deo, his verbis: Natura ita condita fuit, vt habeat iugiter neceſſarium protectorem, quem habuit & conditorem, vt quæ niſi per ipſum non valuit eſſe, ſine ipſo nec valeat ſubſiſtere: quod ſanè ne

ne de se creatura ignoret, & sibi, quod absit, arroget beneficia creatoris, vult hominem idem conditor tribulationibus exerceri, vt cum defecerit homo, & subuenerit Deus, ab homine vt dignũ est, honoretur. Hoc enim dicit: Inuoca me in die tribulationis: eruam te, & honorificabis me. Fit itaque hoc modo, vt homo qui præter se neminem diligere nouerat, etiã Deum vel propter se diligere incipiat, qui in ipso nimirum, vt sæpe expertus est, omnia possit, quæ posse prosit, & sine ipso possit nihil. Amat ergo Deum, sed propter se, non propter ipsum. At si frequens ingruerit necessitas, ob quam & frequens ad Deum fiat conuersio, & à Deo frequens liberatio conferatur: nonne & si fuerit ferreum pectus, vel cor lapideum, per totiens liberari, emolliri necesse est ad gratiam liberãtis, quatenus homo Deũ diligat, non propter se tantùm, sed propter ipsum? Ex occasione quippe frequentium necessitatum, crebris necesse est interpellationibus Deum ab homine frequentari: frequentando gustari, gustando probari: quoniam suauis est dominus. Ita fit vt ad diligendum purè Deum, plus iam ipsius alliciat gustata suauitas, quàm vrgeat nostra necessitas. Suauitatem potes intelligere, vel eius delectabilitatẽ, vel benignitatem.

De signi diuini amoris. Cap. VII.

Decem sunt signa quibus perpendi potest vtrùm aliquis amet Deum. ¶ Primum est, quum aliquis libenter cogitat de Deo. Vbi enim amor, ibi oculus. Vnde super illud Io. 20. Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi, vbi posuisti eum, dicit gl. Non dicit quem: quia hoc in animo agere solet vis amoris, vt quem semper cogitat, nullum alium ignorare credat. Sapiẽ. 6. Cogitare de illa, sensus est consũmatus. loquitur de sapientia increata. ¶ Secundum est, quum aliquis est libenter in domo Dei. Lucæ 2. dicitur de Anna quòd non discedebat de templo, quæ meruit interesse præsentationi domini in templo. Et Christus quum esset duodecim annorum, inuentus est in templo. Lucæ 2. qui matri suæ & Ioseph ait: Nesciebatis, quia in his quæ patris mei sunt, oportet me esse? Et super illud Matt. 21. Intrauit Iesus templum. dicit gl. Ingressus vrbem, primò templũ adijt: dans formam religionis, vt quocunq; imus, primùm domũ orationis, si ibi est, adeamus. Chrysosto. Propriũ erat boni filij, vt veniens, primo ad domum curreret patris. Tu autem imitator Christi factus, quum in aliquam ingressus fueris ciuitatẽ, primò antę omnẽ actũ ad ecclesiã curras. ¶ Tertiũ est, cum aliquis de Deo vel cum Deo libenter loquitur.

De

De hoc habemus exemplum in Magdalena, quæ Christũ dilexit multum: cuius verba, quę habentur in euangelio, vel de Deo vel cũ Deo fuerunt. Vnde habes Io. 11. Dñe, inquit, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus. Alia tria habes Ioan. penul. Tulerũt, inquit, Dñm meũ, & nescio vbi posuerunt eũ. Et paulò pòst: Dñe si sustulisti eũ, dicito mihi, & ego eũ tollã. Et iterũ: Venit Maria Magdalena annuntiãs discipulis, quia vidi Dñm, & hæc dixit mihi. 1. Petr. 4. Si quis loquitur, quasi sermones Dei. Et super illud Roma. 8. Quis nos separabit à charitate Christi? Dicit Chrysostomus: Hic amantium mos est, vt amorẽ suũ silentio tegere nequeant: sed necessarijs & charis suis efferunt & produt, & flãmas intra pectus suum cohibere nõ possunt. Enarrãt frequẽtius, vt ipsa assiduitate narrandi solatium amoris sui capiant, & refrigeria immensi ardoris assumant. Sic ergo facit hic beatissimus amator Christi. ¶ Quartũ est, quum quis libenter Deũ audit, & audita ab eo retinet memoriter. Lucæ 2. Maria conseruabat oĩa verba hæc, conferens in corde suo. Eiusdem: Magdalena sedens secus pedes Dñi, audiebat verbũ illius. Ioan. 14. Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me. ¶ Quintũ est, cum quis libenter dat pro Deo. Cantic. vlti. Si dederit homo omnẽ substantiã pro dilectione, quasi nihil, despiciet eã. Et lucæ 7. dicit Dñs de Magdalena post beneficia eius enumerata, Dimittuntur ei peccata multa: quoniam dilexit multũ. 1. Ioan. 3. Qui habuerit substantiam mũdi huius, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? ¶ Sextum est, quũ aliquis pro Deo libenter patitur Ecclesi. 2. In igne probatur aurũ & argentũ: homines aũt receptibiles in camino humiliationis. Ioan. 18. Calicem, quem dedit mihi Pater, nõn vis vt bibam illum? Gregori. in prima parte Moralium: Pœna quippe interrogat, si quietus quis veraciter amet. ¶ Septimum est, quũ mandatis Dei aliquis obedit. 1. Ioan. 5. Hæc est charitas Dei, vt mandata eius custodiamus. Itẽ 2. Io. Hæc est charitas, vt ambulemus secundom mandata eius. Io. 14. Si qs diligit me, sermonẽ meum seruabit. Specialiter signum diuini amoris est, si quis seruat illud mandatum, quod Saluator specialiter dicit suum. Ioann. 15. Hoc est præceptũ meum, vt diligatis inuicem. 1. Ioã. 4. Hoc mandatũ habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrẽ suũ. Maximè amor pauperum, signũ est diuini amoris. Illi enim non amantur propter se, sed propter Deum. Prouer. 19. A paupere & amici quo habuit separantur. In

eodem:

eodē: Fratres hominis pauperis oderūt eum, & amici procul recesserunt ab eo. ¶ Octauum est, quum quis amat, quæ Deo placent & odit quæ Deo displicent. Ad primum monemur exēplo Christi, Matth. 12. Quicūque fecerit voluntatem Patris mei qui in cœlis est, ille meus frater, & soror, & mater est. Ad secundum, exemplo Dauid: Iniquos odio habui. Idem: Nonne qui oderūt te Domine oderā, & super inimicos tuos tabescebam? &c. Item: Defectio tenuit me pro peccatoribus &c. Item: Vidi præuaricantes, & tabescebam. Ambrosius super Beati immaculati. Si is qui non relinquit parentes propter nomē Dei, non est Deo dignus: quanto magis qui diligit eius inimicos, acceptus Deo esse non poterit? Hieronymus in epistolis: Nationes aduersariorum immortali odio persequimur: blasphemantibus Deum, clemētem porrigimus manū. Ambrosius in Hexamerō: Quid nos dignū nostro referimus creatori, cuius cibo vescimur, & dissimulamus iniurias? ¶ Nonū est, quum quis frigescit à solicitudine & amore mundi. Gregorius: Tāto frigescit quis à curis seculi, quanto surgit ardentius in amorem Dei. Item Iacob q angelū tenuit, vno mox pede claudicauit: qa qui vero amore sublimia respicit, iam in hunc mundū duplicibus desideriis incedere nescit: ¶ Decimum est, quū aliqs magnū honorē exhibet ministris Dei: sicut qui eos spernit, Deū spernit. Matt. 10. Sic qui eos honorat, Deū honorat. Ecc. 7. In omni virtute tua dilige Deum, qui te fecit, & ministros eius ne derelinquas. Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes.

De his quæ incitant ad amandum proximum. Cap. VIII.

Notandum quòd licet debeamus amare Deum, & nos, & proximum: tamen non habeamus speciale præceptum de amore nostri, nec specialis tractatus erit hic de amore illo, eo q amare Deum, sit amare seipsum. Vnde Aug. Ille solus se nouit diligere, qui Deum diligit. Siquidem ille se satis diligit, qui sedulò agit, vt summo & vero fruatur bono: quod si nihil aliud est, quàm Deus, quis cunctari potest, quin sese amet, qui amator est Dei? Itē Augu. Quū illa dilectione, quam Deus imperat, debeat homo diligere Deum, & seipsum, & proximum: non tamē ex hoc tria præcepta data sunt: vt intelligatur nullam esse aliā dilectionem, qua quisque diligit seipsum, nisi quòd diligit Deū. Qui enim aliter diligit, se potiùs se odisse dicendus est. ¶ De amore verò proximi hoc modo dicetur. ¶ Primò dicetur de illis quæ possunt incitare ad hoc, vt amemus proximum. ¶ Secundò de his, quæ possunt valere ad

hoc

hoc vt amemur à ꝓximo. ¶ Tertiò, de modo amãdi eũ. ¶ Quartò, de diuersis speciebus huius amoris. ¶ Circa primum, notandum, quòd ad amãdum proximum, Primò potest nos incitare sacra scriptura, quæ totiens ad hoc monet. Leuiti. 19. Diliges amicum tuum sicut teipsum. Et in eodẽ: Diligetis aduenã quasi vosmetipsos. Et Deute. 10. Amate peregrinos. Matth. 22. & Lucæ 10. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Ioann. 13. Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem. Idem 15. Et 1. Ioan. 4. Charissimi, diligamus nos inuicem. Et specialiter illa scriptura deberet nos incitare ad hoc, quæ ostendit præceptum de dilectione proximi, specialiter esse præceptum Saluatoris. Ioann. 15. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem &c. Legitur in vita beati Ioannis Euangelistæ, ꝙ quum ipse deuenisset ad vltimam senectutem, & vix inter discipulorum manus ad ecclesiam deferretur, nec posset plura docere verba, ad quamlibet pausam hoc dicebat: Filioli, diligite alterutrum. Tandem discipuli & fratres, qui aderant, audientes ꝙ eadem verba semper diceret, dixerunt: Magister, quare semper hæc loqueris? qui respondit: Quia præceptum Domini est, & si solum fiat, sufficit. ¶ Hoc præceptum lucidum est & breue, vtile & leue. Tale siquidem debuit esse præceptum optimi præceptoris. Dionys. Optimi est optima adducere. Lucidum debuit esse, ne quis dicat: non mihi licuit intelligere. Breue, ne qs dicat: tædet me legere. Lucidum decuit esse præceptum eius, qui erat lux vera. Io. 1. & Psal. Præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Decuit verbum ęternum in incarnatione abbreuiatum abbreuiare legem. ¶ Decuit ẽt vtile esse præceptum illius, qui ad hoc venerat, vt se totum in vtilitatem nostram expenderet. Hieronymus: O nimiam Dei clementiam, ò ineffabilem Dei benignitatem: præmiũ nobis pollicetur, si nos mutuò diligamus, & si nobis ea præstemus inuicem, quibus inuicem indigemus. Et nos superbo simul & ingrato animo ei renitimur, cuius imperiũ beneficium est. Decuit etiam esse leue præceptum benignissimi domini. Matthæi 11. Iugũ enim meum suaue est, & onus meum leue. Verè leue est hoc præceptum, quũ à quolibet possit impleri, & à paupere & à diuite, ab infirmo & sano. Non est necesse emere oues & boues, vel ire vltra mare, vt hoc præceptum impleatur. Deut. 30. Mandatũ hoc, qđ ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neq; ꝓcul positũ &c. sed iuxta te ẽ sermo valde in ore tuo & in corde tuo, vt facias illũ. Dicebat præceptũ eius, qui venerat legem implere, esse legis plenitu-

nitu-

nitudinem: plenitudo aũt legis, est dilectio. Ro. 13. ¶ Secũdo põt incitare ad amorẽ ꝓximi, amor, quem videmus inter animalia irrationabilia eiusdem speciei. Ecclesiast. 13. Omne animal diligit simile sibi. Et pòst: Omnis caro ad similem sui coniungetur. Si lupus, & leo, & serpens nõ exercent, illam ferocitatem in animalia quæ sunt suæ speciei, quam exercent in alia, quid dicendum est de homine, qui desæuit in alium hominem, nisi ꝙ ferocior est lupo, leone, & serpente? Etiam ipsa aqua, quæ naturaliter habet pugnã cum igne, pacem habet cum alia aqua, quę est eiusdẽ speciei cum ea. ¶ Tertiò, fraternitas naturalis, quæ est inter omnes homines: Augu. in libr. de disciplina Christiana: Si putamus non esse proximos, nisi qui de eisdem parentib. nascuntur: Adam & Euam intẽdamus, & omnes fratres sumus. Idẽ 12. lib. de Ciui. Dei: Nihil tam discordiosum vitio: tã sociale naturæ, ꝙ̃ genus humanũ. Propterea Deus voluit creare parentem vnum, de quo multitudo propagaretur: vt hac admonitione ẽt in multis concors vnitas seruaretur. Quòd verò illa fœmina ex eius latere facta est, etiam hinc satis significatum est, ꝙ̃ chara mariti & vxoris debeat esse coniũctio. Malac. 2. Nunquid non pater vnus est omnium nostrum? quare ergo despicit vnusquisque vestrum fratrem suum? Voluit Deus vnicum hominem primo formare, ex quo omnes procederent, vt tanquam fratres, omnes homines se amarent. Non sic legimus factum in angelis, vel animalibus brutis. Dilectio, est debitum naturale, quo vnus homo obligatus est alteri, à quo debito nullus absoluitur, quantuncunque ab eo soluatur. Vnde super illud Rom. 13. Nemini quicquã debeatis, nisi vt inuicem diligatis. dicit glos. August. Sola charitas est, quæ etiam reddita semper detinet debitorem. Seneca: Hæc societas diligenter & sanctè est obseruanda, quæ nos omnes omnibus miscet, & iudicat, aliquod esse commune ius generis humani. Plurimũ quoque ad interiorem societatem amicitiæ colendam proficit. Oĩa enim cum amico cõmunia habebit, qui multa cum homine. Ius commune generis humani videtur contineri in illis duobus mandatis, Quod ab alio tibi oderis fieri, vide tu, ne aliquando alteri facias. Tob. 4. & Matt. 7. Quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos eadẽ facite illis. Item Seneca: Mihi ab istis subtilius præcipi malo, quid amico præstare debeam, quid homini, quàm quot modis dicatur amicus, & homo quàm multa significet. Idem Sapiẽtiæ homo, pro amico est: stultitiæ amicus, non est pro homine.

¶ Quarto,

¶ Quarto, fraternitas spiritualis; de qua Augu. in lib. de disciplina Christiana: Oēs quidem fratres, ſm q̄ hoīes ſumus; quanto magis ſm q̄ Christiani ſumus? Ad id q̄ homo es, vn⁹ pater fuit Adam, vna mater fuit Eua: ad id quòd Christianus, vnus pater est Deus, vna mater ecclesia. Hęc fraternitas tanto est melior fraternitate naturali, quanto meliorem habet patrem Deum. Matthæi 23. Et patrem nolite vocare vobis super terram: vnus est enim pater vester, qui in cęlis est. Item quanto melior est mater ecclesia matre carnali: tanto est melior hæreditas cælestis quàm temporalis. Heb. 10. Rapinam bonorū vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem & manentem substantiā. Si amandi sunt fratres, qui diuidendo hæreditatem, portionem vniuscuiusque minorem faciūt: quantum amandi sunt fratres illi, qui portionem vniuscuiusq; augent? Quanto.n. plures erunt electi, tanto amplius gaudebunt. Plus.n. gaudebit vnus electorum de gloria aīæ alterius, q̄ de gloria proprij corporis. ¶ Quinto debet incitare ad amorem proximi, exemplum Christi. Nō enim est despiciendus, quem Christus ita charū habuit, quòd pro eius redemptione mori voluit. Appēde proximum tuum hoc precio, ne tibi vilescat. Apocalip. 1. Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Ad Titum 2. Qui dedit semet ipsum pro nobis. Exemplo suo voluit Christus nos ad hoc incitare, quum dicit Ioan. 15. Sicut dilexi vos. ¶ Sextò exemplū angeli, qui adeò amat hominē, vt custodiat eum in omnibus vijs suis. Non est despiciendus homo ab homine, qui adeò charus est angelo. Matthæi 18. Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis. Dico enim vobis, quia angeli eorum semper vidēt faciem patris mei, qui in cælis est. ¶ Septimo, quòd fraterna dilectio tātum placet Deo. Ecclesiastic. 25. In tribus beneplacitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo & hominibus. Concordia fratrum, amor proximorū, & vir & mulier bene sibi consentientes. ¶ Octauo, similitudo quam habet proximus ad Deū. Licet aliquis amet omnes filios amici sui: tamen specialem habet amorem ad eū, qui amplius amicò suo est similis. Sic licèt ad omnia opera Dei amorem habere debeamus: tamē specialiter ad hominem, quem cōstat esse factum ad imaginem & similitudinem Dei. Gene. 1. ¶ Nono, quia membrum est corporis, cuius Christus est caput. 1. Cor. 12. Vos estis corpus Christi. Nō amat caput, qui nō amat mēbra. ¶ Decimo, quòd membrum est eiusdem corporis, cuius & ipse: naturaliter verò amor est inter membra

mēbra vnius corporis. Rom. 12. Multi vnū corpus ſumus in Chriſto: ſinguli aūt alter alterius mēbra. ¶ Vndecimo, emolumentū multiplex, qđ ſequitur ex hac dilectione. Eccle. 4. Melius eſt duos eſſe ſimul, q̃ vnū. Habent. n. emolumētū ſocietatis ſuæ. ¶ Quinq; ſunt emolumenta huius ſanctæ ſocietatis. Primū eſt victoria. Vnde ſubditur Ecc. 4, Si quis præualuerit contra vnum: duo reſiſtūt ei. Prouer. 18. Frater, qui iuuatur à fratre, quaſi ciuitas firma. Goliath inuitat ad ſingulare certamen. 1. Reg. 17. Ecōtrario Moyſes ait, Exod. 32. Si quis eſt domini, iungatur mihi. Ambr. Omnis pugna vnanimiter aggreſſa victoriam parit. Secūdum eſt, bonorum abūdantia. Quod enim homini deeſt in ſe, habet in amico ſuo: & ad quod impotens erat per ſe, potens efficitur, eo ſibi coniuncto. Tullius de amicitia: Virtutū amicitia adiutrix à natura data eſt, non vitiorum comes: vt quæ ſolitaria nō poſſet virtus ad ea, quæ ſumma ſunt peruenire, coniuncta & conſociata cum altera perueniret. Tertiū eſt, impetratio eius, quod in oratione petitur. Matt. 18. Si duo ex vobis cōſenſerint ſuper terrā, de omni re quamcunque petierint: fiet illis à patre meo, qui in cælis eſt. Quartū eſt, mutua exhortatio. Eccl. 4. Vnus enim qūo calefiet? Quintū, conſolatio. Prouerb. 27. Vnguēto & varijs odoribus delectatur cor, & bonis amici cōſilijs aīa dulcoratur. Tullius de Amicitia: Solem de mundo tollere videntur, qui amicitiam de vita tollunt: quia nihil à Deo melius habemus, nihil iucūdius. Item Tullius: Q̃m res humanæ fragiles ſunt & caducæ, ſemper acquirendi ſunt, quos diligamus, & à quibus diligamur. Charitate. n. beneuolentiaq; ſublata, omnis eſt de vita ablata iucunditas. ¶ Duodecimo, damnum quod facit fraternum odium vel diſcordia. Hoc enim facit in corpore eccleſiæ, quod facit diuiſio in humano corpore, ex qua ſequit̃ dolor magnus, & quandoque mors. Ideo Saluator multum rogat pro vnitate eccleſiæ. Ioann. 17. Pater ſancte, ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi: vt ſint vnum ſicut & nos. Item in eodem: Non pro eis rogo tantum: ſed pro eis, qui credituri ſunt per verbum eorum in me, vt oēs vnum ſint.

De his quæ valere poſſunt ad hoc, vt quis ametur à proximo. Cap. IX.

EST notandū ꝙ licèt vtrunque ſit appetendū, & amare proximum, & amari ab ipſo: tamē magis appetēdum eſt amare, quàm amari. Beatius eſt magis dare, quàm accipere. Act. 20. Qui ſolùm amari volūt, ignem eſſe volūt in domo proximi ſui, & ipſi in domo propriæ cōſcientiæ frigore pereunt. Ipſi etiā pretioſitatē proximis ſuis & bonis

r eorum

corū desiderāt, de pretiositate verò sua bonorū ꝓpriorum nō curāt. Charitas.n.vt prius ostēsum est pretiositas est hoīs, & operū ipsius.¶ Et notandum, ꝙ multa sunt,q̄ valere possunt ad hoc, vt aliquis ametur à ꝓximo. ¶ Primū est,modestia in sermone.Eccle.20.Sapiens in verbis amabilē se facit:gratiæ aūt fatuorū effundentur. ¶Secundum est,similitudo, quæ multum facit ad amorem,sicut dissimilitudo ad odiū. Eccl.27. Volatilia ad sibi similia conueniunt.Ambr.super Psalm. Beati immaculati. Est insitū bonis,vt vnusquisque virtutes suas in alijs amet. Econtrario, Oderunt hilarē tristes, testemq; iocosi.Virtus etiam hominem amabilem reddit. Tullius de Amicitia: Nihil est virtute amabilius, nihil quod magis alliciat ad diligendum.Quippe quum propter virtutem & probitatē etiam eos quos nunquam vidimus, quodā modo diligamus. Item in eode: Tanta est vis probitatis, vt eam vel in eis quos nunquā vidimus, vel quod maius est, in hoste diligamus.Valet etiā ad hoc,quòd aliquis ametur specialiter, virtus mansuetudinis.Eccl.3.Fili,in mansuetudine opera tua perfice, & super gloriam hoīum diligeris.Mansuetudo ad modū adamantis, habet virtutem attractiuam. Ezech.3. Vt adamātem & silicem dedi faciem tuam. Valet ēt ad hoc, ꝙ aliquis ametur,fidelitas.Eccl.33. Si est seruus fidelis tibi:sit tibi quasi aīa tua, quasi fratrem sic tracta eū.Eccl.27. Dilige proximū, & coniungere fide cū illo.Et eiusdē 6. Amico fideli nulla est cōparatio.Et iterū: Amicus fidelis medicamentū vitæ & immortalitatis.Valēt ēt ad idem obsequia & beneficia. Terentius in Andria: Hoc tpe obsequium amicos, veritas odiū parit. Ignis amoris, lignis beneficiorum debet nutriri, alioquin deficit. Obsequia etiam feras ad amorē incitant, & inimicos amicos efficiunt.ad Rom.12. Si esurierit inimicus tuus,ciba illum:si sitit,potum da illi.Hoc enim faciēs carbones ignis congeres super caput eius:id est,cor eius accendes ad te amandū. ¶ Notandum tamen, ꝙ beneficia non parant amicitiam,nisi quū discretè dantur. Eccle.20. Fatuo non erit amicus, & non erit gratia in bonis illius,qui eum edunt panē illius, falsæ linguæ sunt. Quoties, & quanti irridebunt eum? Neq; enim quod habēdū erat ab alio, scilicet directo sensu, distribuit: similiter,& quod nō erat habendum, ipse indiscretè dat danda, & similiter nō danda; propterea sapientia dicitur esse mater pulchræ dilectionis. Eccl.24.Discretio enim requiritur ad acquirendum amicū. Sene. Nullū habet maius malū occupatus homo,& bonis suis obsessus, quàm quòd amicos sibi putat,quibus nō ipse est:

est: quòd beneficia sua efficacia iudicat ad cōciliandum amicos, cùm quidā quo plus debent, magis oderint. Quid ergo? Beneficia non parāt amicitias? Parāt, si accepturos licuit eligere: si collocata, non sparsa sunt. Itaque dū incipio esse mentis tuæ, interim hoc cōsilio sapientū vtere, vt magis existimes pertinere ad rem, quis, quàm quid, acceperit. Tullius in Rethorica: Melius apud bonos, quàm apud fortunatos beneficium collocatū est. Inter omnia maximè valet ad hoc ꝙ aliquis ametur, si ipse primò amauerit. Augu. Nulla est maior ad amorē inuitatio, quàm præuenire amando. Et nimis durus est amicus, qui dilectionem si nolebat impendere, nolit rependere. Seneca in epistolis: Quæris quomodo amicum facturus sis citò? Ego tibi monstrabo amatorium, sine medicamēto, sine herba, sine vllius veneficæ carmine: Si vis amari, ama. Item vt ameris, amabilis esto.

De modo amandi proximum. Cap. X.

Notandum ꝙ scriptura sacra triplex exemplar nobis ministrat ad ostendendum quomodo proximum amare debeamus. ¶ Primum est, amor quo Christus amauit nos. Ioann. 15. Hoc est præceptū meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. ¶ Secundum est, amor quo amamus nosmetipsos. Mat. 22. & Lucæ 19. Diliges proximum tuum sicut teipsum. ¶ Tertiū est, amor quem habent membra eiusdem corporis adinuicem. ad Ro. 12. Sicut in vno corpore multa mēbra habemus, omnia autē membra non eundem actum habent: ita multi vnum corpus sumus in Christo. De eodem hr̄ 1. Corint. 12. ¶ Et notandū circa primum, ꝙ Christus amauit nos amore gratuito, s. amore gratis dato, nō præcedētibus meritis nostris reddito. 1. Ioā. 4. In hoc est charitas, nō quasi nos dilexerimus Deū: sed qm̄ ipse prior dilexit nos. Sic amare debemus proximū. Non sic faciūt, qui nolunt amare nisi eos, quibus se primò agnoscuntur amari. Mat. 5. Si diligatis eos, qui vos diligunt, quam mercedē habebitis? nonne & publicani hoc faciunt? Item amauit nos Christus amore recto: quia non propter vtilitatem suam, sed propter nostrā: non vt à nobis acciperet, sed vt nobis daret. Seneca in epistolis: Amicus, qui vtilitatis causa assumptus est, tandiu placebit, quandiu vtilis erit? Et iterū: Necesse est, vt initia inter se, & exitus congruant. Qui amicus esse cœpit, quia expedit, placebit aliquod pretiū illi contra amicitiam, si vllum in ea placet præter ipsam. In quid igitur ego amicū paro? Vt habeā pro quo mori possim, vt habeam quē in exiliū sequar, cuius me morti & opponā, & impendā. Ista, quam tu describis, negotiatio est, non

amicitia, quæ ad commodum accedit, quæ quid consecutura sit, spectat. Idē: Sapiens habere amicū vult, sed ob nihil aliud, quàm vt exerceat amicitiā, ne tam magna virtus iaceat: non ad hoc, vt habeat, qui sibi ægro assideat, succurrat in vincula coniecto vel inopi: sed vt habeat aliquem cui ipse ægro assideat, quem ipse circunuentum hostili custodia liberet. Qui se spectat, & per hoc ad amicitiam venit, malè cogitat: quemadmodū cœpit, sic desinet. Parauit amicū, aduersum vincula laturū opem: quum primū crepuerit catena, discedet. Aug. ad Macedoniū: Vera amicitia non pēsanda est temporalibus commodis: sed gratuito amore portanda. Amb. Amicitia virtus, nō quæstus est. Hier. in epistolis: In amicis non res quæritur: sed voluntas. Idē super 12. prophetas: Delicata amicitia est, quæ amicorū facilitatē & diuitias sequitur. Istiusmodi homines nō mihi vidētur amicos, sed seipsos diligere. Tullius de Amicitia: Amicitiā non spe mercedis, sed quòd omnis fructus in ipso amore est, expectandā putamus. Si vtilitas conglutinaret amicitias, eadem cōmutata dissolueret. Boetius in lib. de consolat. Quem felicitas amicū fecit, infortunium fecit inimicū. Item amauit nos Christus amore discreto. Amor discretus est, qui personas amat, & vitia persequitur: nec sic personis condescēdit, ꝙ vitijs implicetur. Berna. Christus in carnis assumptione cōdescendit mihi, in culpæ vitatione consuluit sibi. Sic amare debemus proximū. Ad Ro. 13. Dilectio ꝓximi, malū nō operatur. Tullius in lib. de Amicitia. Nulla est excusatio, si amicitiæ causa peccaueris: Nā cùm conciliatrix amicitiæ, virtutis opinio fuerit, difficile est amicitiā manere, si virtute defeceris. Hæc sanciatur lex amicitiæ, vt nec rogemus res turpes, nec faciamus rogati. Charitas, iugū est à parte anteriori homines ligās. Facit.n. eos concordes in bono. Amicitia verò mūdi, à posteriori colligat homines, vt vulpeculas Sampsonis. Iudi. 15. Facit.n. cōcordes in malo. Itē Christus amauit nos amore vehementi. Ioan. 15. Maiorē hac dilectionē nemo habet, ꝗ̃ vt animā suam ponat quis pro amicis suis. Sic debem⁹ amare ꝓximū. 1. Io. 3. In hoc cognouimus charitatē Dei: qm̃ ille aīam suā pro nobis posuit, & nos debemus ꝓ fratribus animas ponere. Adeo debemus amare proximū, vt ēt amemus quæ ipsius sunt. Deut. 22. Nō videbis bouē & ouem fratris errantē, & præteribis: sed reduces fratri tuo. Itē amauit nos Christus amore fructuoso, non vocali solū. Sic debem⁹ amare ꝓximū. 1. Io. 5. Filioli, nō diligam⁹ verbo, neq; lingua: sed ope & veritate. In ꝗbusdā charitas hēt linguā magnā, & manū nullā. Gre.

in

in Moralib. Dilectio nostra semper exhibenda est, & veneratione sermonis, & ministerio largitatis. Idē: Probatio dilectionis, est exhibitio operis. ¶ Item amauit nos Christus amore perseuerāti. Ioā. 13. Cùm dilexisset suos, qui erant in mūdo, in finem dilexit eos. Sic amare debemus proximū. Sed sunt, q̃ eum felicē amāt: felicitate verò recedente ab eo, recedunt: hi s̄m veritatē nunquam eum amauerūt. Greg. Cùm quis positus in prosperitate diligitur, incertū valde est vtrū prosperitas, an ꝑsona diligatur. Amissio felicitatis, vim interrogat amoris. Qui in aduersitate proximū despicit, apertè cōuincitur, quod hunc in prosperis non amauit. Sene. de remedijs fortuitorū: Multi illū comitantur, mel muscæ sequuntur, cadauera lupi, frumēta formicę: prędam sequitur illa turba, non hominē. Sene. in epistolis: Quod tu beneficio tuo scire non potes, paupertatis beneficio scies. ¶ Illa veros certosque amicos retinebit. Discedet, quisquis non te, sed aliud sequebatur. Boet. in lib. Consolat. Hæc aspera fortuna tibi certos sodalium vultus ambiguosque secernit, discedens suos abstulit, tuos reliquit, & nunc amissas opes queri desine, quod pretiosissimū diuitiarū genus est, amicos inuenisti. Eccl. 12. Non agnoscetur in bonis amicus, nec abscondetur in malis inimicus. Eccl. 6. Est amicus s̄m tempus suum, & non permanebit in tempore tribulationis. Item in eodem: Est amicus socius mensæ, & nō permanebit in die necessitatis. Eccl. 37. Est amicus solo nomine amicus. Sūt aliqui etiam qui parua occasione de amicis efficiuntur inimici. Eccles. 6. Est amicus qui conuertit ad inimicitiā. Tullius. Nihil turpius est, quàm cum eo bellū gerere, cum quo familiariter vixeris. Amb. Constās debet esse amicitia, & ꝑseuerare in affectu: nec puerili modo amicos mutare vaga quadā sententia. Tullius: Sodales vetustos, nunquā sequētiū nouitate fastidias. Procul autem sit videre, amicis vti quasi floribus, tandiu gratis, quandiu recentibus. Eccles. 9. Non derelinquas amicum tuum antiquū: nouus enim non erit similis illi. Vinum nouū, amicus nouus: veterascet, & cū suauitate bibes illud. Amicitia, est necessarium vitæ humanæ præsidiū: sicut temerè assumi nō debet, sic semel rectè apprehensum sperni non conuenit. ¶ Circa secundum exemplar notandum, quòd illud mandatum, Diliges proximum tuum sicut te ipsum, dupliciter potest intelligi. Vno modo sic, id est, ad quod teipsum: scilicet ad gratiam in præsenti, & gloriā in futuro. Vel in ipso teipsum, id est, in Deo. Augu. de doctrina Christiana: Quisquis rectè diligit proximū, hoc cum eo debet agere, vt etiā

ipse toto corde, tota anima, tota mēte diligat Deū. Vel sic pōt intelligi, vt sit sensus: Hoc facias ꝓximo qđ tibi vis fieri: qđ aūt nō vis tibi fieri, ei non facias, vt hæc duo pręcepta iuris naturalis, quorū unū habes Matt. 7. aliud Tob. 4. sint expositiua huius mandati. Isido. in lib. differentiarum: Duo sunt erga proximi dilectione seruanda, vt beneficij impensione foueatur, & nulla malitia lædatur. Nō dicitur, Diliges proximū tuū plusquam teipsum. Videtur plusquam seipsum proximū velle diligere, qui curationi propriæ non sufficiens, curam proximi sui cupit assumere. Bernar. super Cantic. Tu, frater, cui firma satis propria salus nōdum est, cui charitas adhuc aut nulla est, aut adeò tenera atque arundinea, quatenus omni flatui cedat, omni credat spiritui, omni doctrinæ circunferatur vento, imò cui tanta est charitas, vt vltra mandatū quidem diligas proximū tuū plusquam teipsum: & rursum tantilla, vt cōtra mandatum fauore liquescat, pauore deficiat, perturbetur tristitia, auaritia cōtrahat, ambitione protrahatur, suspitionibus inquietetur, cōuitijs exagitetur, curis euisceretur, honoribꝰ tumeat, liuore tabescat. Tu, inquam, ita in proprijs teipsum sentiens, qua nunc demētia, quæso, aliena curare, aut ambis, aut acquiescis? Audi quid consulat cauta uigilq; charitas: Non qđ alijs, inquit, sit remissio, nobis aūt tribulatio: sed ex æqualitate. Noli nimiū esse iustus: sufficit vt diligas proximū sicut teipsum. Gregor. in Moral. Magna cura necessaria est prædicatori, vt timoris laceratione se mordeat: ne proximū iuuando, se deserat, ne alios erigens, cadat. Et notandum, ꝙ cùm præceptum sit, vt proximū sicut nos diligamus: qui se non diligit, proximum diligere nescit. August. in lib. de verbis domini: Vide si iam nosti diligere teipsum, & committo tibi proximum, quem diligas sicut teipsum. Si autem non nosti diligere te, timeo ne decipias proximum sicut te. Idem in lib. de disciplina Christiana: Si te interrogem, vtrùm diligas te: Respondes, quia diligas: quis enim se odit? ergo non diligis iniquitatem: nam si diligit iniquitatem, odis te. Non ego dico. Psalmistā audi: Qui diligit iniquitatē, odit animam suam. Idem in eodem: Qui diligis iniquitatem, quomodo tibi volebas committi proximum, vt diligeres eum tāquam te, homo qui perdis te? Si enim tuipse sic te diligis, vt perdas: te sic profectò perditurus es eum, quem diligis, sicut te. Nolo ergo quenq̄ diligas: vel solus peri, aut corrige dilectionem, aut respue societatem. ¶ In summa notandum est, quòd modus amandi proximum est, ut amemus eum super res trāsitorias & citra Deū, &

& propter Deum. Vnde qui proximũ diligit debito modo, Deũ plus diligit, propter quẽ proximũ diligit. Et ideo manifestum potest esse, quomodo illud verum est. ad Roma. 12. Qui diligit proximum, legem impleuit. Et ad Galat. 5. Omnis lex in vno sermone completur, Diliges proximum sicut teipsum. Implens. n. mandatum de dilectione proximi, implet mandatũ de dilectione Dei. Aug. ad Macedonium: Nemo esse potest veraciter amicus hominis, nisi fuerit ipsius primitus veritatis. Item Aug. Inter quos amicos nõ est rerũ diuinarum consensio, nec humanarum plena esse põt: necesse est vt aliter, quàm oportet, humana existimet qui diuina cõtemnit: nec hominẽ rectè diligere nouit, quisquis eum nõ diligit, qui hominem fecit. Greg. in moral. Per amorem Dei, amor proximi gignitur, & per amorem proximi, Dei amor nutritur. Fõs qui in alto oritur, de facili ad loca inferiora deriuatur. Sic amor si primò Deo integrè detur, deinde ad proximũ recte dirigatur, ut scilicet proximus ꝓpter Deũ ametur. Tunica Christi inconsutilis, quæ unitatẽ ecclesiæ designabat, desuꝑ erat cõtexta. Io. 19. Amore. n. Dei firmata debet esse dilectio proximi. Aug. 4. li. Conf. Dñe, beatus qui amat te, & amicũ in te, & inimicũ propter. ¶ Circa tertium exemplar notandum, quòd decem sunt, in quibus amor, qui est respectu ꝓximi, imitari debet amorem mẽbrorum eiusdem corporis. ¶ Primo in hoc, quòd vnum membrũ nõ inuidet alij membro, licèt nõ habeat officium quod illud habet. Si. n. omnia membra unicũ haberent officium, essent quasi vnum membrũ. 1. Corint. 12. Si totum corpus oculus, vbi auditus? & si totum auditus, vbi odoratus? Et pòst: Si essent omnia vnũ mẽbrum, vbi corpus? Et ad Rom. 12. Omnia mẽbra nõ eundem actum habent. Sic non debet aliquis inuidere ꝓximo suo habenti gratiã, quã ipse non habet. Aug. in lib. de Virginitate, Duobus malis, hoc est Superbia, & Inuidia, diabolus est. Itẽ ĩ lib. de disciplina Christiana: Auertat Deus pestem inuidiæ ab animis omniũ hominũ. Inuidia diaboli cũ vitiũ est: habet matrẽ suam. s. superbiam: suffoca matrem, & non erit filia. ¶ Secundò in hoc, quòd membrum vnum officiũ suum sibi nõ appropriat, sed gratis alijs communicat. Oculus est oculus omnibus mẽbris. Idẽ intellige de cæteris membris. Sic debet aliquis cõmunicare gratiam, quam habet, proximo suo. Ad Rom. 12. Multi vnum corpus sumus in Christo: singuli aũt, alter alterius mẽbra. Et in eodẽ: Necessitatibus sanctorũ cõmunicãtes. Sed hodie loco huius gratuitæ cõmunicatiõis, abũdat venalitas in ecclesia Dei. Michææ 3. Prin-

cipes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in mercede docebant, & prophetę eius in pecunia diuinabāt. ¶Tertio, vnū mēbrū læsum ab alio, se nō vindicat. Sic debet esse inter membra ecclesię. Ad Romanos 12. Nulli malū pro malo redentes. ¶Quartò, membra infirmiora amplius honorant.1.ad Corinth.12.Quę videntur membra corporis infirmiora esse, necessariora sunt: & quæ putamus ignobiliora membra corporis, his honorem abundantiorem circundamus: sic non debemus despicere eos, qui infirmi videntur. ad Roman.12. Honore inuicem præuenientes. Ambr. Nō est fraternus amor, nisi mutuis se præueniat obsequijs. ¶Quinto, vnum membrum alij compatitur, & congaudet. 1. ad Corint. 12. Si quid patitur vnum membrū, cōpatiūtur omnia mēbra: siue gloriatur vnum membrum, congaudent cætera membra. Sic fideles debēt gaudere cū gaudētibus, & flere cū flentibus. ¶Sexto, vnū membrū sibi reputat fieri, quod fit alijs, siue sit bonū, siue sit malū. Si lædatur pes, os conqueritur: si lauētur pedes, os regratiatur, Luc. 7. Intraui in domum tuam, & aquā pedibus meis nō didisti: hæc autem lacrymis rigauit pedes meos, & capillis suis tersit. Sic vnus fidelium reputare debet sibi fieri, quod fit alijs. Vnde caput ecclesiæ dicit, Matthæi 25. Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Senec. in epistolis loquens cuidam amico suo: Mihi id expedit, quod tibi, aut nō sum amicus, nisi quicquid agitur ad te pertinēs, meū est. Consortiū omnium rerū inter nos facit amicitia, nec secundi quicqnā singulis est, ne aduersi. In cōmmune viuitur. ¶Septimo, vnū membrū pro alio læsioni se exponit: vt manus pro oculo. Sic debent facere fideles, exemplo capitis, qui scapulis suis obumbrauit nobis in cruce, ictū recipiens quē humanū genus debebat recipere. ¶Octauo, cibū quē unū mēbrū recipit, omnibus mēbris communicatur. Si verò aliquod membrū amplius debito de illo sibi retinuerit, ad malū suū illud retinet. Est enim ei materia apostematis, vel alterius infirmitatis. Sic etiā est inter fideles. Eccles. 5. Est alia infirmitas pessima, quā vidi sub sole: diuitię cōseruatæ in malū dñi sui. ¶Nono, vnū mēbrum multū timet ab alio separari. Nec mirū, cùm separatū ab alio, sit inutile. Nō enim iā viuificatur à spiritu, à quo viuificātur cætera mēbra. Sic fideles timere debēt separari à corpore ecclesiæ. Augustinus. Nihil sic debet formidare Christianus, quàm separari à corpore Christi. ¶Decimò, totū corpus tremorem, & horrorem patitur, ad separationem unius mēbri a se, sic corpus ecclesiæ timere debet, cùm videt aliquem fidelem separari à se, vel

per

per mortē, vel per excommunicationē. Psal. Dedisti metuentibus te significationē, vt fugiāt à facie arcus. Pœna p̄sens significatio est futurę. Cū aliquis pręsenti pœna punitur, cogitare debemus qualiter Deus ꝑcutiet vbi nō parcet, ex quo ita percutit, vbi parcit.

De diuersis speciebus amoris proximi. Et primò de amore parentum. Cap. XI.

PRimò de amore parentū dicturi sumus. ¶ Secundò, de amore inter virum, & vxorem. ¶ Tertiò, de amore bonorum. ¶ Quartò, de amore inimicorū. ¶ Quinrò, tangemus, aliquid de vera Amicitia. ¶ Circa primū, notandū, ꝙ amor parentū multum Deo placet, qui tm̄ parentū nomē diligit, ꝙ seipsum patrem iussérit dici, vt ait Hieronymus. Homini etiam multum prodest. Tēpus. n. viuendi extendit: iuxta verbum eiusdem. Basilius: Parentes nostros, vt propria viscera diligamus. Ad hunc amorē non est necesse multum homines incitare, cùm natura ad hoc incitet. Superuacuum est in id nos impelli, in quod nos imus. Amor tamen iste nō debet esse amori Dei contrarius, sed subiectus. Matthæi 10. Qui amat patrem & matrē pluſquā me, non est me dignus. Gregor. in homil. Ametur in hoc mūdo quilibet aduersarius: sed in vita Dei contrarius non ametur, etiā propinquus. Hiero. in epist. Honora patrem tuum, sed si te à vero patre non separat. Tandiu scito carnis copulam, quandiu ille suum nouerit creatorē. Amor Dei dominari debet in homine, non amor carnalis. 1. Reg. 1. Reprehendit dn̄s Heli de hoc ꝙ filios suos ei prætulisset: Quare calce abiecisti uictimam meam, & munera mea, quæ p̄cepi, vt offerrentur in tēplo: & honorasti magis filios tuos, quàm me? Et 2. Mach. 7. legitur de quadā bona matre, ꝙ filios septem pereuntes sub unius diei tempore conspiciens, bono animo ferebat. In ea verè vincebat amor Dei, amorē filiorum. Et Abraham paratus fuit filium propriū occidere ꝑꝑ Deum, Genes. 22. Et Leuitæ propinquos suos occidere ad præceptum Moysi serui Dei. Exod. 32. & Luc. 14. legitur: Si quis venit ad me, & non odit patrem suū, & matrē, & vxorem, & filios, & fratres, & sorores: adhuc autem & animam suam (id est temporalem vitā) non pōt meus esse discipulus. Non sunt agnoscendi propinqui, secundū carnē, si salutem impediant. Hiero. in epistolis, Ecce, inquit, aduersarius Christum in pectore tuo conatur occidere, licet paruulus ex collo pēdeat nepos, licet sparso crine, & scissis vestibus, vbera quibus te nutrierat, mater ostendat, licet in limine iaceat, percalcatum perge patrem, siccis oculis ac vexillum crucis euola. Solū pietatis genus est, in hac re esse crudelē. Idem:

Gladiũ tenet hostis, vt perimat, & ego de matris lacrymis cogitabo? Matt. 5. Si oculus tuus dexter scãdalizat te, erue eũ, & proijce abs te. Maximè in his, qui viã perfectionis aggressi sunt, nõ debet dominari amor carnalis. Vnde dominus, cùm diceretur ei, Ecce mater tua, & fratres tui foris stant quærẽtes te. Respondit: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Matt. 12. Bern. in sermonibus: Quãdiu de mundo sumus, debitores cõstat nos esse parẽtibus. At postquã reliquimus nosmetipsos, multo magis ab eorum solicitudine liberi sumus.

¶ *De amore inter virum et vxorem.* *Cap. XII.*

DIcendum de amore qui est inter virũ & vxorẽ. Colos. 3. Viri diligite vxores vestras, & nolite esse amari ad illas. Et notandũ, ꝙ 16. sunt per quæ possunt viri induci ad amandum vxores suas. ¶ Primũ est, exẽplũ Christi. Ephe. 5. Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea. Et põt hæc similitudo in duobus attendi. Primo, in hoc ꝙ desideret salutem vxoris. Christus. n. pro salute ecclesiæ mortuus est. Secundo in hoc, ꝙ si adulteret, & pòst pœniteat, eam misericorditer recipiat. Osee 3. Dilige mulierem dilectam amico, & adulteram: sicut diligit Dominus filios Israel, & ipsi respiciunt ad Deo alienos. Et Ierem. 3. Tu fornicata es cũ amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit dominus, & ego suscipiam te, Aug. Quid tibi durũ videtur, vt post adulterium reconcilietur, coniux? si fides adsit, non erit durũ. Cur. n. adhuc deputamus adulteros, quos credimus pœnitentia esse sanatos? Item non erit turpis nec difficilis etiam perpetrata, & purgata adultera, recõciliatio cõiugum: vbi per claues regni cælorum non dubitatur fieri remissio peccatorum: non vt post Christi diuortiũ adultera reuocetur, sed vt post Christi consortiũ & adultera non uocetur. ¶ Secundum est hoc, quòd corpus mulieris est ipsius viri: vnde debet amare illud tanquam suum. Mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir. 1. Corinth. 7. Ad Ephes. 5. Viri debent diligere vxores suas vt corpora sua, ¶ Tertiũ est, quòd vir, & vxor sunt uelut vna arbor. Sicut planta, & ramus qui plantæ inseritur, vnam arborem efficiunt, & vnum fructum ferunt, & neuter illorum sufficiens est ad ferendum fructum illum: sic nec vir, nec vxor sufficiens est ad generãdam prolem: vnde deberent amorem inuicem habere, sicut ramus insitus adhæret plãtæ. Matth. 19. Iam nõ sunt duo, sed una caro. ¶ Quartũ est, ꝙ mulier de costa viri formata est. Noluit Deus formare mulierem de limo terræ, sicut virum: imo de carne, & osse viri, vt vir- amaret

amaret eam tanquã ſeipſum, eò ꝙ de ipſo facta eſſet. Gen.2. Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea. Eph.5. Qui ſuam vxorẽ diligit, ſeipſum diligit. Et pòſt in eodẽ: Vnuſquiſque vxorẽ ſuã ſicut ſeipſum diligat, vxor autẽ timeat virum ſuum. ¶ Quintũ, qđ amorẽ ei promiſit, cũ anulum in manu eius poſuit, & cũ ad miſſam in præſentia Domini corporis oſculũ ei dedit, ad minus ſ̃m conſuetudinem aliquarum eccleſiarũ. Oſculum enim, ſignũ eſt amoris, & pacis. In anulo verò, qui nec digitum excedit, nec exceditur, ſed ei adæquatur, intelligitur ꝙ amore carnali illi ſoli debet adhærere. Et ſicut anulus alium digitum cum digito illo, in quo poſitus eſt, capere non põt: ſic amor viri ad aliam mulierẽ diuidi non debet. Ideò autẽ ponitur anulus in digito illo, in quo eſt vena, quæ vſq; ad cor ꝓtenditur: quia coniuges ex corde debent amare ſe, & non ſolùm ſignis exterioribus. ¶ Sextum eſt, ꝙ conſanguinei coniugum propter coniugium eorum mutuò ſe amant. Vnde mirum eſt, cùm tot propter eos ament ſe, ſi ipſi ſe non ament. Quandoque patria vna vno matrimonio ad concordiam reducitur: vnde mirum eſt quomodo inter perſonas illas quæ matrimonio cõiũctæ ſunt, diſcordia durare poteſt. ¶ Septimũ eſt, ꝙ vxor patrẽ & matrẽ & alios propinquos ſuos propter virum dimittit, & ei adhæret. Vnde infideliter agit, ſi hanc non amet. Hier.2. dicit Dñs ad ſpõſam ſuã: Recordatus ſum tui, miſerãs adoleſcentiã tuã, & charitatẽ deſponſationis tuæ, quando ſecuta es me in deſerto. ¶ Octauũ eſt, ꝙ niſi ament ſe, in magna miſeria erũt. Prou.27. Tecta perſtillantia in die frigoris, & litigioſa mulier comparãtur. Sicut nõ quieſcit hõ ſub tecto perſtillanti, præcipuè ſi tempus frigidũ ſit: ſic nõ quieſcit vir cũ uxore, ſi litigium inter eos fuerit. Philoſophus: Vxor eſt, aut perpetuale refugium, aut perẽne tormẽtum. ¶ Nonũ eſt, ꝙ multũ placet Deo & hominibus amor coniugũ. Eccl.25. In tribus beneplacitum eſt ſpiritui meo, quæ ſunt probata corã Deo & hominibus. Cõcordia fratrũ, amor ꝓximorũ, & vir & mulier ſibi bene cõſentientes. ¶ Decimũ eſt, ꝙ vxor eſt ſolatiũ homini à Deo datũ. Gen.2. Nõ eſt bonũ, hominẽ eſſe ſolum. Eccl.4. Melius eſt duos eſſe ſimul, quàm vnũ, &c. Itẽ in eodẽ. Væ ſoli. Non reputatur ſolus, qui nobilius contraxit matrimoniũ, cuius anima per caſtitatem, vel virginitatẽ Deo grata, ei matrimonio eſt coniuncta. Sed fornicator vel cõcubinarius reputatur ſolus, quia à Deo eſt maledictus: qui cũ videt mulierẽ fornicariã, deſolationẽ ſuam potiùs videt, quàm ſolatium. Videt enim gladiũ, quo diabolus interficit eum. ¶ Vndecimum eſt, ꝙ

vxor

vxor est velut quoddam ornamentũ hospitij. Eccl. 26. Sicut sol oriẽs in mũdo in altissimis Dei: sic mulieris bonæ species in ornamentũ domus eius. Prou. 12. Mulier diligens, corona est viro suo. Et Eccl. 26. Gratia sup gratiam, mulier sãcta & pudorata. ¶ Duodecimũ est, ꝙ vxor est adiutoriũ à Deo homini datum. Gen. 2. Faciamus ei adiutoriũ simile sibi. Ipsa vxor iuuat virũ in prolis pcreatione & educatione, & hospitij gubernatione, in bonorũ temporaliũ multiplicatione, & cõseruatione, & saluatione animæ ipsi⁹ viri. Eccl. 36. Qui possidet mulierẽ bonã, bonã inchoat possessionẽ. Hic innuitur, ꝙ quasi nihil habeat, qui tenet hospitium, nisi habeat mulierẽ bonã, quæ sua ei custodiat. Concubinariæ. n. solẽt furari hominibus, qui tenent eas, ea quæ ipsi habent. Et subditur: Adiutorium ſm illum est, & columna vt requies. Vbi innuitur, ꝙ bona vxor sustentamentũ sit hospitij. Sicut colũna corruente, corruit domus: sic vxore bona moriente, destruitur hospitium. Et in eodem: Vbi non est sepes, diripietur possessio: & vbi nõ est mulier, ingemiscit egens, vel maritus, qui pauper efficitur amissa bona vxore, vel pauper, qui declinat illuc causa eleemosynæ, non inueniens, qui sibi det eleemosynam. Mulieres enim magis solent esse misericordes, quàm viri. Homo fornicator vxorem nõ habẽs, est velut auis absq; nido, nesciens cui sua cõmittat. Eccle. 36. ſm literã vnã: Cui credit, qui nõ habet nidũ? ¶ Tertiũdecimũ, est fructus pretiositas. Matt. 12. Ex fructu arbor cognoscit. Vnus fructus huius arboris pualet omnibus mũdi diuitijs. Multũ ergo amãda est arbor talis, q̃ fert fructũ tã ptiosum. ¶ Quartumdecimũ est, sacramẽti matrimonij dignitas, quod institutũ est à Deo in paradiso, & in statu innocentiæ, quod dñs prohibet separari, quia author fuit ipsius. Matt. 19. Quod Deus cõiunxit, homo nõ separet. Cui credere videtur vinculũ carnalis propinquitatis. Gene. 2. Propter hoc relinquet hõ patrẽ & matrẽ, & adhærebit vxori suæ. Præterea sacramẽtũ magnũ est. ego aũt dico & in Christo & ĩ ecclesia. Eph. 5. ¶ Quintũdecimũ est, ꝙ hominẽ ea parte, quæ infirmior est, custodit. s. ex parte carnis. Mat. 26. Spiritus q̃dẽ prõptus est, caro aũt infirma. ¶ Sextodecimo, diabolũ ea parte, qua fortior est, vincit. Iob 40. Fortitudo eius in lumbis eius.

De amore bonorum. *Cap.* XIII.

Sciendum ꝙ bonos debemus amare, quasi attinerent nobis omni genere parentelæ, exẽplo dñi dicentis Matth. 12. Quicunq; fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse meus frater, & soror, & mater est. Ipsi sunt amandi, vt Dei filij, & fratres nostri. Rom. 8. Quicunq; Spiritu

Dei

Dei aguntur, hi sunt filij Dei. Et in eodē: Si aūt filij Dei, & hæredes: hæredes q̄dē Dei, cohęredes autē Christi. Debent etiā boni se ampliùs amare: quia sunt in aliena patria. Solent enim se amare, qui sunt eiusdem patriæ, q̄n sunt extra patriam suā, acsi essent fratres. Ad idē etiam facit, ꝙ mali habēt eos exosos: vnde si ipsi nō amēt se adinuicem, absq; amicis erunt. Io. 17. Ego dedi eis sermonem meū, & mūdus eos odio habuit, quia de mundo nō sunt. Et Io. 15. Si de mūdo fuissetis, mundus, qđ suū erat, diligeret: qa verò de mūdo non estis, sed ego elegi vos de mūdo, iō odit vos mūdus.

De dilectione inimicorum. Et de octo quæ ad hunc amorem hominem inducant. Cap. XIIII.

INimicorum dilectio, quā Dominus præcepit Matt. 5. Diligite, inquit, inimicos vestros: pertinet ad dilectionē cordis. Deinde subdit de dilectione operis & sermonis. Bene facite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniātibus vos. Grego. Ille preces suas multū valere facit, qui eas pro inimicis effundit. Et notandum, ꝙ in mandatis Dei nihil est mirabilius, q̄ ꝙ præcipitur diligere inimicos, vt ait Aug. Ideo licèt multa sint dicta pertinētia ad dilectionē inimicorū, in tractatu de ira: tamen hic aliqua tangemus pertinētia ad idē. Insipientibus enim impossibile vř, ꝙ ipsi ament inimicos suos: si tū haberent aliquantulū sapientiæ, possibile eis appareret. Sapientiam .n. non vincit malitia: Sap. 7. ¶ Et notādum, ꝙ octo sunt, quæ si attendatur, satis patebit non esse ita difficile, diligere inimicū vt multi credunt. Apparebit ēt, ꝙ hoc non sit potiùs dedecus, sed honor potiùs. ¶ Primum est, status inimici, qui tibi iniuriatus est, & non vult satisfacere. Est .n. spiritualiter mortuus. Ipse .n. quasi insanus manus in se iniecit, q̄n tibi iniuriam intulit. Sapi. 16. Homo per malitiā occidit animā suam. Noli insanire in fratrē tuum mortuū, sed potiùs ei cōpatere. Crudeliores videntur fuisse, qui Christo mortuo non perceperunt, q̄ qui viuum vulnerauerunt. Vnde lancea dř dira, quum claui dicātur dulces. Quis adeò cæcus est, qui non intelligat dedecus non esse, si quis de mortuo non vult se vindicare? ¶ Secundū est, vtilitas iniuriæ illatæ. Persecutores enim nostri, iuxta verbum Psalm. circundant nos sicut apes. Ad modum enim apum nos pungūt tribulationibus: sed in futuro fauum nobis æternæ beatitudinis præparant: iuxta illud Psalm. Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero: ego autē in misericordia tua speraui. Ecc. 1. Vsq; in tēpus sustinebit patiens, & postea redditio iucunditas. ¶ Tertium est, ꝙ dilectio inimicorū nobis est vtilior, quàm amicorum. Ipsa valet ad spiri-

spiritualiũ vulnerum sanatorē. Aug. Ego ad inimicorũ dilectionem vos commoneo: quia ad sananda peccatorũ vulnera nullũ medicamentũ vtilius esse cognosco. Ipsa etiam multum facit ad perfectionē & cumulum bonitatis. Vnde Matt. 5. post illud, Diligite inimicos vestros, subditur: Estote perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est. Aug. in Enchirid. Magnificentissimæ bonitatis est, vt tuum quoq; inimicum diligas, & ei, qui tibi malũ vult, & si potest, facit: tu semper bonũ velis atq; facias, quum possis. Ipsa etiam magnam mercedē meretur. Lucæ 6. Si diligitis eos, qui vos diligunt, quæ vobis gratia? Veruntamē diligite inimicos vestros, &c. & erit merces vestra magna. ¶ Quartum est, ꝙ Deo gratior est. Augu. Qui dilexerit inimicos, hic erit Dei amicus: nec solùm amicus, sed & filius. sumptũ est de Matt. 5. & Luc. 6. post illud: Diligite inimicos vestros. sequitur: Et eritis filij Altissimi. Item Augu. Quanta gratia, per nos serui digni nō sumus, & inimicorũ dilectione, Dei filij efficimur. Chrysost. sup Matt. Nihil est qđ sic Dei similē faciat, vt malignis atq; lędentibus esse placabilē. ¶ Quintum est, ꝙ diabolo hæc dilectio est molestior. Magis. n. elongat ab eius similitudine, qui odio obstinato hominē persequitur. Greg. Stultũ est seruire diabolo offenso, qui nullo placatur obsequio. ¶ Sextũ est, ꝙ dilectio id ꝙ obediendum est inico, magis destruit, q̃ aliqd aliud. Ipsa enim est ignis inimicitiā inimico adnihilās. Ro. 12. Si esurierit inimicus tuus, ciba illũ, &c. sic enim carbones congeres sup caput eius. Ipsa etiā gladius est, inimicũ interficiens, dum de inimico amicũ facit. Chrysost. Sustine ad tp̄s inimicũ tuum, & bene faciet. Postmodũ autem victũ beneuolētia tua amabis eum quasi amicum tuum. Idem: Omnis inimicitia beneficiorũ assiduitate cōpescitur. Grego. Miles Dei aduersitatis bello deprehensus, & scutũ patientiæ debet anteferre ne pereat, & ad pręliandũ promptus amoris inferre iacula, vt vincat. Cuius armaturæ summam Paulus breuiter insinuat, dicens: Charitas patiēs est, benigna est. Cum verò vnũ ex vtroq; defuerit, charitas non est: si videlicet malos absque benignitate tolerans, non amat: aut rursus se sine patientia exhibens, neglegit, tolerat quos amat. ¶ Septimũ est, ꝙ nō potes ex proposito nocere ꝓximo tuo, quin tibi noceas. Aug. Quòd malitia tua alteri non noceat, fieri pōt: ꝙ aũt tibi non noceat, fieri non pōt. Non est dedecus alicui, si non vult inquinare manus suas, se vindicando, vel si nō vult inquinare os suum, conuitiũ pro conuitio reddēdo, imò honor est & signũ nobilitatis animi. Prouerb. 20. Honor est homini

mini qui separat se à contentionibus. ¶ Octauum est, quòd ille, qui tibi iniuriatur, magis iniuriatur Deo, quàm tibi, qui hoc ei prohibuit, qui maius ius habet in te, quàm tuipse. Si ergo Deus differt vindicare iniuriam, & nõ est ei dedecus, non erit tibi dedecus, imò honor, si exẽplo Domini vis nõ vindicare te in præsenti. Eccle. 23. Gloria magna est sequi Dominũ: longitudo enim dierum assumetur ab eo.

De vera amicitia, & quæ sunt attẽdenda in eligẽdo aliquem in amicum, & de pertinentibus ad verã amicitiam. Cap. XV.

SEquitur de vera amicitia. Amicitiam sic describit Tullius in Rhetor. Amicitia est erga aliquem voluntas bonarum rerum illiusipsius causa, quem diligit, cum pari eius volũtate. Idem in libro de Amicitia: Amicitia nihil aliud est, nisi omnium diuinarũ humanarumq; rerũ cum beneuolentia & charitate consensio. Hæc amicitia multum appetenda est. Eccles. 25. Beatus qui inuenit amicum verum. Tullius in libro de Amicitia: Omnibus rebus humanis anteponenda est amicitia. Nihil enim tam naturę aptũ, tamque conueniens ad res secundas vel aduersas. Item in eodem: In hoc præstat amicitia propinquitati, quòd ex propinquitate beneuolẽtia tolli potest: ex amicitia non potest. Sublata enim beneuolentia, nomẽ amicitię tollitur, propinquitatis manet. Prouer. 18. Vir amicabilis ad societatem, magis amicus erit, quàm frater. Item Tullius: Quid dulcius erit, quàm quòd habeas, cum quo audeas loqui vt tecũ? Quis enim esset tantus fructus in prosperis rebus, nisi haberes qui illis æquè, vt tuipse, gauderet? Aduersa verè difficile esset ferre sine eo, qui etiam illas grauiùs, quàm tu, ferret. Ab illis inter quos est vera amicitia, perfectè impletur illud mandatũ, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Verus enim amicus habet amicũ suum tanquã alterum se. Tullius: Verum amicum qui intuetur, tãquam exẽplar aliquod intuetur sui: quocirca & absentes adsunt, & egentes abundant, & imbecilles valent, & quod dictu difficilius est, mortui viuunt. Amicitia in periculis subuenit. Prou. 25. Gratia & amicitia liberant. ¶ Et notandum, quòd in eligendo aliquẽ in amicũ, quatuor sunt attẽdenda. Primũ est, discretio eius. Amicitiæ enim stultorũ solẽt esse nociuæ. Prou. 14. Amicus stultorum similis efficietur. Secundum est, bonitas. Tullius in libro de Amicitia: Hoc primùm sentio, nisi in bonis, amicitiam esse non posse. Tertiũ, vt ille non sit iracundus. Prouе. 22. Noli esse amicus homini iracundo. Homo iracundus est velut lignum ignitũ, quod exurit tãgentem se: & est velut lignũ spinosum,

sum, quod pungit amplectētem se. Ideo dicet sit amandus, tñ familiaritas eius timenda est. Præterea amicitia eius nō durat. Vinculum.n.amoris igne iræ in eo exuritur. Quartum est, ne sit superbus. Superbus.n.nescit esse socius: sed vult dñari. Prou.11. Vbi fuerit superbia, ibi erit contumelia. ¶Item notandum, ꝙ multa sunt quæ ad veram amicitiā pertinent: de quibus, causa breuitatis, tm̄ 12. tangemus. ¶Primum est, voluntatum identitas. Tullius: Idem velle, idē nolle, ea demum vera est amicitia. ¶Secundum est, cōicatio consiliorum. Proue.25. Causam tuā tracta cō amico tuo. Ambr. Nihil occultat amicus, si verus est, effundit animū in amicū suū. Tull. in lib. de Amicitia: His amicitiæ funibus ..endū arbitror: vt quum emendati fuerint mores amicorum, sit inter eos oīum rerum, cōsiliorū, voluntatum sine vlla exceptione cōitas. ¶Tertium, cōicatio rerū. Vnde Philosophus, quum diceretur ei de quodā, ille amicus illius est. Cur, inquit, illo diuite, pauper est? Amicus nō est, qui fortunæ particeps non est. Tamen amicus, dando amico suo, attēdere debet & propriā facultatem, & vires amici sui. Non.n. debet onerare amicum honore vel onere, quod supra vires eius sit. Tullius in lib. de Amicitia: Tantū cuiq; tribuendum est primum, quantum ipse efficere possis, deinde quantum ille, quem diligis & adiuuas, possit sustinere. Item notandum, ꝙ sicut dicit Tullius: Nimis exile est & exiguū, ad calculos vocare amicos, vt par sit ratio datorum & acceptorum. Neq;.n. verēdum est, ne quid excidat, ne quid in terrā defluat, aut nē plus æquo in amicitiam conferatur. ¶Quartum est, secreta admonitio. Eccle.19. Corripe amicū tuū. Sępe.n. fit commissio. Cauēdnm tñ est, ne correptio sit contumeliosa. Ecclesiast.19. Est correptio mendax in ira contumeliosi. Verè mendax est. Mentitur enim se correptionem facere, quum potiùs sit conuitiatio. Tullius: Monere & moneri, est officium veræ amicitiæ: ita tamen quòd adulatione careat admonitio, & contumelia obiurgatio. ¶Quintum est manifesta laudatio: non tñ in facie amici, vel coram domesticis ipsius. Hoc enim est adulatoris. Vnde Matth.11. dominus laudauit Ioannem, postquā discipuli Ioannis ab eo recesserant. Chrysosto. Blanditores in facie laudant, vel coram domesticis: vir autē sapiens quando laudatur in facie, flagellatur in corde. ¶Sextum est, nec turpia rogare, nec ad preces amici, turpia facere. iuxta verbū Tullij prius positum, non debet ad preces amici, iniuriā facere proximo. Eccles.6. Noli fieri pro amico inimicus proximo. Tamen aliquid potest honestè fieri pro amico quod

homo

homo nõ faceret honestè pro se. Tullius in lib. de Amicitia: Multa quæ nostri causa nunq̃ faceremus, causa amicorũ facimus: q̃ in nostris rebus nõ satis honestè, in amicorũ finnt honestissimè. ¶ Septimũ est, paritatẽ seruare. Tullius in lib. de Amicitia: Maximũ est in amicitia superiorẽ parẽ esse inferiori. Hiero. super 12. ꝓphetas: Amicitia pares aut accipit, aut facit: vbi inæqualitas est, & alterius eminẽtia, alterius subiectio: ibi nõ tã amicitia est, q̃ adulatio. Prou. 13. Quid despicit amicũ suum, peccat. ¶ Octauum est, amicũ in aduersis nõ deserere. Prouerbio. 17. Omni tp̃e diligit, q amicus est. Eiusdẽ 12. Qui negligit damnum pp amicum, iustus est. Ecc. 22. Fidem posside cum amico tuo in paupertate illius, vt in bonis illius læteris. ¶ Nonum est, arcanũ non detegere. Ecclesi. 27. Qui denudat arcana, amici fidem prodit, & non inueniet amicũ ad animũ suũ. ¶ Decimũ est, peccatum celare. Prouerb. 17. Qui celat delictum, quærit amicitias. ¶ Vndecimum est, petitioni amici sine dilatione acquiescere. Prouerb. 3. Ne dicas amico tuo: Vade, & reuertere, & cras dabo tibi, quũ statim possis dare. ¶ Duodecimum est, vtilia ei magis quàm placentia dicere. Prouer. 11. Simulator ore decipit amicũ suum. Et eiusdem 16. Vir iniqu⁹ lactat amicũ suũ: Item eiusdẽ 29. Homo qui blandis fictisque sermonibus loquitur amico suo, rete expãdit gressibus eius. Senec. in libr. de beneficijs: Dic illis non quod volunt audire, sed quod velint semper audisse. Idem in epistolis: Amici vitia frangenda sunt: non amo illum, nisi offendero: an profecturus sim, nescio: malo successum mihi, q̃ fidem deesse. Item notãdum, ꝙ quinq; sunt quæ amicitiã solẽt dissoluere. Conuitiũ, improperiũ, superbia, mysterij reuelatio, plaga dolosa. Ecc. 22. Mittẽs lapidẽ in volatilia, deijciet illa, id est, disperget: & qui conuitiatur amico suo, dissoluit amicitiam. Ad amicum etsi produxeris gladiũ, nõ desperes: est. n. regressus, id est, reconciliatio ad amicum. Si aperuerit os triste, durè tecum loquendo, non timeas, est enim concordatio pristinæ suæ amicitiæ: excepto conuitio, & improperio, & superbia, & mysterij reuelatione, & plaga dolosa. In his omnibus effugiet amicus. Conuitium dicitur, aliquod verecundum, quod tamen non est peccatũ: vt cum obijcitur amico, quòd sit leprosus, vel seruus, vel aliquid simile. Improperiũ est, cum crimen obijcitur: vt quum dicitur alicui, quòd sit latro. Superbia vocatur, superflua dominatio. Prou. 15. Quę viderunt oculi tui, ne proferas in iurgio citò: ne postea emendare non possis, quum dehonestaueris amicum tuum. Eiusdem 26. Sicut noxius

est, qui mittit lanceas & sagittas in mortem: ita vir qui fraudulenter nocet amico suo: & quũ deprehensus fuerit, dicit, Ludens feci. Pythagoras, Amicum lædere nec ioco quidem oportet.

De ordine Charitatis. Cap. XVI.

QVadruplex est ordo charitatis. ¶ Primus est, ẽm prioritatem & posterioritatẽ, qui attenditur inter amorẽ Dei, & amorẽ ꝓximi. Amor.n. Dei prior est, ꝙ̃ amor ꝓximi. Vnde Exo.20. Primò ponuntur mandata pertinentia ad amorẽ Dei, deinde quę pertinent ad amorẽ proximi. Amor Dei causa est amoris proximi. Proximus.n. amatur, quia Deus hoc præcipit. Præterea Deus finis est dilectionis proximi. Finis verò mouet causam efficientem. ¶ Secũdus ordo attẽditur in hoc quòd amentur quæ amãda sunt, & nõ amentur, quæ amanda nõ sunt. Aug. in lib. de doctrina Christiana: Ille sanctè & iustè viuit, ꝗ ordinatã habet dilectionem, ne aut diligat quod non est diligendũ, aut non diligat quod est diligendum. Oĩs peccator (inquantũ est peccator) non est diligendus: oĩs homo inquãtum est homo, est diligendus. ¶ Tertius ordo iuxta verbũ Augu. in eodem lib. in hoc attẽditur, ꝙ non æquè diligatur quod minus, vel amplius diligendum est: aut minùs vel amplius, ꝙ æquè diligẽdum est. ¶ Et notandum, ꝙ aliquis dicitur magis diligi tripliciter. Primo modo, quia ad maius diligitur, scilicet ad maiorem gloriã. Sic vniuersaliter magis diligendus est, qui magis bonus est. Secundò, qui diligitur maiori affectu. Tertiò, qui minori affectu. Ordo dilectionis secundùm magis & minus attenditur inter illa quatuor, quæ enumerat Aug. in libro de doctrina Christiana, dicens: Quatuor diligenda sunt. Vnum, quod supra nos est, scilicet Deus. Alterum, quod nos sumus. Tertiũ est, quod iuxta nos est scilicet proximus. Quartum quod infra nos est, scilicet corpus. Quum nos & proximũ enumerat Aug. inter diligenda: nos & proximum videtur intelligere excellentiorem partem nostri, & proximi animã, scilicet propter hoc, quòd corpus ponit postea, quarto loco. Grego. 1. parte Moraliũ. Cum recte diligimus, nihil in rebus conditis anima nostra charius amamus. Idem in Moralibus: Magnæ mercedis est, à morte eripere carnem quandoque morituram. Quanti ergo meriti est, animam à morte liberare in cælesti patria semper victurã? Item iste ordo attenditur inter ea quæ enumerat Ambro. super illud Cantic.2. Ordinauit in me charitatem: Multorũ, inquit, charitas inordinata est: quod in primo est, ponunt tertiũ, vel quartum. Primò Deus diligendus est, secundò parentes, inde filij, post domestici: qui si boni sunt, malis

filijs

filijs præponendi sunt. ¶ Ordo diligendi s̄m affectū variatur, s̄m bonitatem vel propinquitatē eorū, qui diliguntur, vel ēt s̄m vtilitatem ecclesiæ. Magis enim bonus (alijs paribus) magis diligendus est, quantum ad affectū. Itē propinquior (alijs paribus) affectu maiori diligendus est. Item vtilior ecclesiæ (alijs paribus) maiori affectu diligēdus est. Et idē intelligendum est etiā quantum ad effectum. Melior enim, vel propinquior, vel ecclesiæ vtilior (alijs paribus) magis est eligendus. ¶ Sed dubitari potest, vtrū bonitas propinquitati circa diligenda præualeat, vel econuerso. Et videtur ꝙ bonitas præualeat propinquitati, s̄m illud Ambrosij: Domestici, si boni sunt, malis filijs præponendi sunt. Item dicit Beda super illud Lucæ octauo, Mater mea & fratres mei hi sunt, &c. non iniuriose negligit matrem, nec mater negatur etiā quæ de cruce cognoscitur, sed religiosiores copulæ mentium mōstrantur, q̄ corporū. Greg. Magis debemus diligere quos ex sacro fonte suscepimus, q̄ quos de carne nostra genuimus. Et dicendum, quòd bonus extraneus præponendus est filio malo, quantum ad spiritualia beneficia, vel etiam quantum ad temporalia: tanta potest esse bonitas extranei, vel vtilitas eccclesiæ. Item dubitari pōt de hoc, ꝙ Ambrosius parentes filijs præponit in ordine diligendorum. Quum enim natura magis incitet ad amorē filiorum, quàm ad amorē parentum: magis videntur filij diligendi, quàm parentes: gratia enim nō est opposita naturæ. Ad idem videtur facere illud 2. Corint. 12. Non debent filij parentibus thesaurizare, sed parētes filijs. Item quod radix humorem mittit ad ramos & non econuerso. Et est dicendum, quòd parentes magis diligēdi sunt quàm filij, alijs paribus, & quantum ad affectum & quantū ad effectū. Et ad hoc incitat natura instituta & restituta, licèt nō destituta. Tn̄ hunc ordinē variare potest filij bonitas. Posset enim esse adeò bonus quòd esset præponendus patri. Itē ecclesiæ vtilitas, vel filij necessitas, vel propinquitas. Posset enim filius esse adeò vtilis ecclesiæ, quòd potiùs subuenire deberet aliquis ei, quàm patri suo. Itē si esset filiusfamilias, posset esse quòd potiùs deberet ei aliquis prouidere quàm patri. Posset etiā esse adeò indigens quòd citius esset ei subueniēdū, quàm patri. Aug. ad Marcellinum. Charitas, quæ tanquam nutrix fouet filios suos, non ordine amandi, sed ordine subueniēdi, infirmiores fortioribus anteponit, quos tales vult esse, quales in illis sunt, quos non cōtemnendo, sed de his confidendo, interim præterit. ¶ Et notandum est, quòd parentes diligendi sunt affectu du-

pliciter:scilicet quantum ad exhibitionem honoris, & quantū ad exhibitionē necessariorū. Quantum ad primum, parentes videntur esse semper præponendi filijs, nisi forsitan filius carnalis fieret pater spiritualis. Quātum verò ad ſm, ordo potest variari ex aliqua prædictarū causarū. Item notandum, ꝙ affectu debemus oēm hominem diligere. Effectus verò pōt suspendi ex causa. Aug. Charitas non intermittatur: officia pro tꝑe exhibeantur. ¶ Quartus ordo attenditur ſm has differētias ꝑꝑ se, & ꝑꝑ aliud. Creator ꝑꝑ se amandus est: creatura verò ꝑꝑ Deū. De hoc ordine dicit August. 15. lib. de ciuitate Dei: Cùm omnis creatura bona sit, amari potest & bene, & male. Bene, scilicet ordine custodito: male, ordine perturbato. Quod in laude quadam cerei breuiter versibus dixi: Hæc tua sunt, bona sunt, quia tu bonus ista creasti: Nil nostrum est in eis, nisi quòd peccamus amantes. Ordine neglecto, pro te quod conditur à te. Item 9. lib. de Trinitate: Amāda est creatura, sed cùm ad creatorē amor refertur: non tam cupiditas, sed charitas erit. Tunc enim est cupiditas, cùm propter se creatura amatur, tunc non vtentem adiuuat, sed corrumpit fruentē. Inferiori creatura vtendum ad Deum, pari tibi fruēdum: sed in Deo sic teipso, non in teipso frui debes: sed in eo qui te fecit.

De his quæ Charitati aduersantur. Cap. XVII.

CHaritati videntur aduersari superfluus amor nostri, vanus amor mundi, odium proximi, & generaliter damnabilis offensa Dei. ¶ Circa primum notandum, quòd signum est, quòd aliquis habeat superfluum amorem sui, cùm ea quæ pertinēt ad Deum, & ad proximū suum, negligit: propria verò, diligenter defendit: & specialiter, cùm defendit sua mala. 1. Corin. 10. Nemo quod suum est quærat. Phil. 2. Non quæ sua sunt, singuli considerantes, sed quæ aliorum. Gregor. in Moralibus: Plus Deo se amare cōuincitur, qui neglectis his, quę eius sunt, propria tuetur: Idem in Pastoralibus: Qui vult praua agere, & tamē ad hæc cæteros tacere, ipse sibimet testis est, quia plus se veritate appetit diligi, quàm contra se non vult defendi. ¶ Superfluus amor sui efficit hominem ciuem Babylonicæ ciuitatis. Augusti. 14. lib. de ciuitate Dei: Fecerunt ciuitates duas amores duo, terrenam scilicet amor sui vsque ad contemptum Dei, cælestem verò amor Dei vsque ad contemptum sui. Illa in gloria sua exaltat caput suum: hæc dicit domino Deo suo: Gloria mea & exaltans caput meum. ¶ Amor sui radix est multorum malorū. Vnde super illud 2. Timot. 3. Erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi,

perbi, &c. dicit glo. Aug. Ex eo quod seipsos non Deum amant: quasi à radice, hæc quæ sequuntur, mala oriuntur. Chrysost. Oīum malorum causa est amor sui, & radis & fons. Itē amor sui hoīem excæcat adeò, vt non videat seipsum. Bern. Amor vel odiū, veritatis nescit iudicium. Greg. super Ezech. Vehementer claudit oculos amor priuatus. Ex quo fit, vt hoc quod nos agimus, & graue esse nō æstimans, plerumq; agatur à proximo, & nobis nimis detestabile esse videat̄. Amor iste, amor videtur esse, cùm verè sit odium. Vnde Augu. super illud Ioā. 12. Qui amat animam suā, perdet eam. Magna & mira sententia, quemadmodum sit hominis in animā suam amor, vt pereat, odium, ne pereat. Si male amaueris: odisti: si bene oderis, tunc amasti. Item Aug. in quodam sermone: Si perit homo amando se, profectò inuenitur negando se. Disce amare te, non amādo te, secundùm Chrysost. Animā amare, est desideria animæ inconuenientia facere. Eccl. 18. Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis. Qui nimis amat se, perdit se:, Vult enim esse in otio, vbi corrūpitur: sicut vestis in arca reposita, à tineis comeditur. Psal. Omnes sicut vestimentum veterascent. Item delicijs implet se nimis, qui se nimis amat, & sic perdit se. Ex hoc enim celeriùs moritur. Eccle. 37. Propter crapulā multi obierunt. Qui nimis amat se, nimis solicitè seruando se, perdit se. Sicut qui nimis seruat frumentum suum, amittit, quia corrūpitur. Vnde super illud Matt. 18. Qui voluerit animā suam saluā facere, perdet eam: dicit gl. interlin. Ac si agricolæ dicatur:, frumentum si seruas, perdis: si seminas, renouas.

¶ Circa vanū amorem mūdi notandū, quod amare mundū est, quasi amare adulteriū. Vnde Iac. 4. Adulteri, nescitis quia amicitia huius mundi inimca est Deo? Quicūq; ergo voluerit esse amicus seculi huius, inimicus Dei constituitur. Et 1. Ioan. 2. Nolite diligere mūdum, neq; ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, nō est charitas Patris in eo. vbi dicit gl. Vnū cor duos aduersarios sibi amores non rapit. Esa. 28. Coangustatū est stratum, ita vt alter decidat, & pallium breue, vtrūq; operire non potest. Charitas, pallium est posteriora tegens. Peccata enim præterita abscondit, ne Deus ea ad puniendum videat. Prou. 10. Vniuersa delicta operit charitas. Ipsa superemi-net cęteris virtutibus, vt pallium superponitur cæteris vestibus. Ad Colos. 3. Super omnia charitatē habētes. Amor mūdi, adulterat animā:, amor fabricatoris mūdi, castificat animam: vt dicit August. in lib. de verbis domini. Idem in lib. Confe. Amicitia hu-

ius mundi fornicatio ē abs te. Idē super epistolā Ioannis: Si mundi amor iu te habitet, nō est quo amor Dei intret. Quum exhauseris cor tuū amore terreno, hauriet amorē diuinum. Amor mūdi, principium est oīum malorū. Vnde super 1. Io. 2. dicit gl. Sicut dilectio Dei, est fons oīum virtutum: ita dilectio mundi, oīum vitiorum. Amare mundū, est amare proditorē. Mundus. n. dicit dæmonibus, Quemcūq; osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Matt. 16. Prou. 27. Meliora sunt vulnera diligētis, q̃ fradulenta odiētes oscula. Itē amare mundū, est amplecti immundū. Aug. super Io. Si delectat te mūdus, semper vis esse immundus. Si aūt iam te nō delectat hic mundus, iā tu es mūdus, Si aūt fueris mundus, nō remanebis in mundo. Chryosst. super Mat. Sicut difficile est arborē iuxta viam positam, fructus suos vsq; ad maturitatem seruare: Sic difficile est, virum fidelem iuxta istum mundū viuentem, in actibus suis vsq; ad finem iustitiam tenere. Nam in via à transeuntibus fructus rapitur. Recede à via, & plantare in loco secreto: vt nec mundus tecum habeat commune, nec tu cum mundo. Ecclesia. 13. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Item amare mundū, est amare periculum. Aug. Ama seculū, absorbebit te Amatores suos vorare nouit, non portare. Eccl. 3. Qui amat periculum, in illo peribit. Augus t. ad amatores mūdi. Cuius rei causa militatis? maior'ne esse poterit spes vestra mundo, quàm vt amici mundi sitis? ibi quid non fragile, quid nō plenum periculi? Itē per hæc pericula peruenitur ad maius periculū. Item in epistola ad Anastasium: Mundus iste periculosior est blādus, quā molestus: & magis cauendus, cùm se allicit diligi, quàm cùm admonet, cogitq; contēni. Amare seculū, est amare locum tormentorum. Aug. in lib. dæ verbis Dn̄i: Abijce à te diuitiarū onera, abijce vincula voluntaria, abijce anxietates, & tædia, quæ te plurimis annis inquietant. Bern. in sermonibus: Diuitiarū amor insatiabilis, lōge amplius desiderio torquet animam, quàm restigeret vso suo: vtpote quarū acquisitio, quidē laboris, possessio, timoris, amissio, plena doloris inuenitur. Itē amare mūdum, est amare diaboli dn̄ium. Aug. in lib. de agone Christiano: Mittitur diabolus foràs, quando ex toto renuntiatur huic mūdo. Sic enim renūtiatur diabolo, qui princeps est mūdi. Itē mundum amare, est in domo igne succēsa velle manere. Totus enim mundus in maligno positus est 1. Io. 5. Mūdus est fornax Babylonica igne succensa. Dan. 3. Bern. Domus ardet, & ignis instat à tergo, & tu mones nō egredi, vel iā egressum regredi. ¶ De tertio quod aduersatur charitati, scilicet

cet odio proximi, require in tractatu, de Ira. Chryso. Si inimicitię semel occupauerint animos, omnia quę dicuntur, quæ audiũtur, quæ fiunt, ita accipiũtur, & intelliguntur, vt ad maiores & longiores proficiant inimicitias. Si quid enim boni de inimico dicitur, non creditur: si quid mali, hoc solũ creditur, & cõfirmatur. ¶ Circa quartum, notandum est, ꝙ omnis offensa Dei mortalis, inquantum à Deo diuidit, aduersatur charitati, quæ à Deo venit. Esa. 59. Iniquitates vestræ diuiserunt inter vos & Deum vestrũ.

De diuersis gradibus Charitatis. *Cap.* XVIII.

NOtandũ ergo, ꝙ diuersis sũt gradus charitatis. Est.n.charitas incipiẽs, proficiẽs & ꝑfecta. Aug. suꝑ epistolã Ioan. Perfecta charitas hæc est: vt q̃s paratus sit etiã mori pro fratribus. Sed nunquid mox vt nascitur, iam prorsus perfecta est? imò vt ꝓficiatur, nascitur: cũ fuerit nata, nutritur: cũ fuerit nutrita, roborat̃: cũ fuerit roborata, ꝑficitur: cũ ad perfectionem venerit, dicet, Cupio dissolui, & esse, &c. Phi. 1. Charitas operibus pietatis nutritur, tribulationibus, & consolationibus roboratur, consilijs perficitur. ¶ Et notandum, ꝙ sex sunt quæ valent, vt charitas proficiat, & proficiendo, ad perfectionem perueniat. ¶ Primũ est ꝙ homo magnũ desiderium proficiendi habeat. Magna.n.pars ꝓfectus est, velle proficere, vt ait Bern. Aug. Nostrũ nõ progredi: iam reuerti est. Cesset omnis ignauia, si volumus nõ redire, currendũ est. Leo papa: Incidunt periculũ, q̃ proficiendi perdiderũt appetitũ. Bern. in epistolis: Indefessum proficiendi studiũ, & iugis conatus ad perfectionẽ, perfectio reputat̃. Quòd si studere perfectioni, est esse perfectũ, profectò nolle proficere, deficere est. ¶ Secũdũ est, ꝙ à creaturis inferioribus ad creatorem amorem suum recolligat. Solent abscindi rami arboris nouæ inferius, vt totũ crementũ suum ponat superiùs. Greg. Non sufficit proficere homo ad vtraque diuisus. Genes. 49. dicitur ad Rubem: Effusus es sicut aqua, nõ crescas. Aug. ĩ 2. lib. Cõfessionũ: Ab vno te auersus, in multa euanui. Exarsi enim aliquãdo satiari inferiùs in adolescentia: & syluescere ausus sum varijs, & vmbrosis amoribus. ¶ Tertiũ est, vt doctrinę intẽdat. Sicut paruulus absq; sumptione cibi crescẽdo nõ proficit: sic anima sine doctrina deficere potiùs, quàm proficere solet. Eccle. 22. Filia fatua in deminoratione fiet. In Psal. Esuriẽtes, & sitiẽtes, anima eorũ in ipsis deficit. Quartũ est, meditatio, & præcipuè illa, quæ versatur circa beneficia à Deo vel à proximo recepta, vel circa alia incitãtia ad amorẽ Dei vel proximi. De quibus dictũ est priꝰ. In Psal. In meditatione mea exardescit ignis. ¶ Quin

tum est, oratio. Bern. Amorē Dei in homine à gratia genitū, lactat lectio, meditatio pascit, oratio cō fortat & illuminat. ¶ Sextum est, tētatio. Greg. in Moral. Electo rū desideria in prosperitate depri mūtur, aduersitate proficiūt: sicut ignis flatu p̄mitur, ut crescat, & vnde quasi extingui cernitur, inde roboratur, cū per tentationē humilitas proficit. Prospera est ipsa aduersitas, quę mentē ab ela tione custodit. ¶ Et notandū est, q̄ nullus ad tantā ꝑfectionē ꝑue nit in vita ista, ad quātam vellet ꝑuenire. Ambro. super Luc. Ne mo est, qui tantū virtutis apprehendat, quantū desiderat: q̄a om ni potēs De⁹ interiora discernēs, ipsis spiritualibus ꝓfectibus mo dum ponit, & ex hoc homo qđ apprehendere conatur, & non va let, in illis se non eleuat, quæ ualet. Item notandum, q̄ sicut dicit Augustin. perfecta charitas nec cupiditatem habet seculi, nec timorē seculi, per quas duas ianuas intrat, & regnat inimic⁹, qui primò timore, deinde charitate pellendus est. 1. Ioan. 4. Perfecta charitas foras mittit timorē. Glo. Timorem illum, scilicet quo timet quisq;, sciens opera iustitiæ: ne veniat districtus iudex, & se minùs castigatum damnet. ¶ Item notandū, q̄ sex sunt species perfectionis. ¶ Prima est, perfectio sufficiētiæ: de qua Mat thæi 5. Estote perfecti, sicut Pater vester cælestis perfectus est. ¶ Secunda est comparationis, quam debent habere clerici respectu laicorum. Genes. 6. Noè erat perfectus in generationibus suis: id est, comparatione eorum qui erant de generatione sua. ¶ Tertia est ordinis, ad quā tenētur in sacris ordinibus constituti, ad quam pertinet continentia. Esa. 52. Mūdamini, qui fertis ua sa dn̄i. ¶ Quarta est professionis, quæ pertinet ad religiosos. Matt. 19. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. ¶ Quinta est prælationis. Io. 10. Bonus pastor animam suā dat pro ouibus suis. Greg. in homil. Cùm incompara biliter longe melior sit anima, qua viuimus, terrena substantia, quā possidemus: qui non dat ꝓ ouibus suis substantiā suam, quo modo pro his daturus est animā suam? ¶ Sexta est securitatis: qui hanc habent, cupiunt dissolui, & esse cum Christo. Ad Philip. 1.

TERTIAE PARTIS *principalis de quatuor uirtutibus cardinalibus Tract. I. De ipsis Virtutibus cardinalibus in communi.*

Quare istæ quatuor uirtutes dicantur cardinales. Cap. I.

DICTO de tribus virtutibus Theologicis, dicendum est de quatuor cardinalibus. De quibus habetur Sapient. 8. Sobrietatem,

tem, inquit, & prudentiam docet iustitiã, & virtutem, quibus vtilius nihil est in vita hominibus. Sobrietatẽ vocat, quam vsitato nomine uocamus tẽperãtiã. Virtutẽ vocat, quam communiter vocamus fortitudinẽ. Alias duas vocat nominibus nobis vsitatis. De his hoc modo agetur. ¶ Primò dicetur quare dicantur cardinales: licet nõ meminerim me legisse, eas sic vocari in canone Sacræ scripturæ, vel à prophetis, vel sacris expositoribus. Secũdò, numerus earũ ostẽdetur. Tertiò, de singulis agetur. Quartò diuisio earũ, quã Macrobius ponit, subnectetur. ¶ Circa primũ, notandũ, quod quatuor de causis possumus intelligere, eas dici cardinales. Primò, propter stabilitatem. Cardo stabilis manet, licet ostiũ in eo vertatur. Prouer. 26. Sicut ostium vertitur in cardine suo: sic piger in lectulo suo. Sic hę quatuor virtutes stabiles sunt, licet ea, circa quæ versantur, scilicet ea quibus vtendum est, sint mutabilia. Hæ quatuor virtutes animã quasi quadratam reddũt, & ideo stabilem vndiq;. Figura enim quadrata undique stabilis est. Heb. 13. Optimum est gratia stabilire cor. Prudentia animam tenet in veritate utili: ne per ignorantiam, vel errorem, vel curiositatem ab ea recedat. Temperantia tenet eam in necessitate, ne per superfluitatem vel diminutionem ab ea recedat. Fortitudo tenet animum in quadam æqualitate, ne aduersitas eũ deijciat. Iustitia, in proximi vtilitate, vt ei nõ noceat: sed potius vtilitati eius intendat. ¶ Secundò, quia sicut ostiũ cardini innititur: sic tota cõuersatio bona his quatuor virtutibus innitiĩ: quę cõuersatio cõsistit in faciendo bonũ, & patiẽdo malũ. Bern. Bonã uitã ego puto, & mala pati, & bona facere, & sic perseuerare vsq; ad mortẽ. Conuersatio bona quãtũ ad duo prędicta quasi ostium est, quo intratur ad vitã beatam. Matt. 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mãdata. Act. 14. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnũ cælorũ. ¶ Tertiò, propter pręminentiã quam habent respectu cæterarũ virtutum. Cardines. n. dicuntur primæ partes cæli, vel terræ, vel maris. Deuteron. 30. Si ad cardines cęli fueris dissipatus, inde retrahet te Deus. 1. Regum 2. Domini enim sunt cardines terrę. Iob 36. Cardines quoq; maris operiet. Sic virtutes istæ primæ sunt respectu aliarum virtutum. Et sicut cardinales præsunt clero, & summus põtifex per eos ardua operatur: Sic hæ virtutes excellentiam habẽt respectu aliarum virtutum, & anima per eas agit ardua opera, in quibus salus consistit. Et sunt hæ virtute cardinales, ornatus conuenientissimus cardinalibus: vnde specialem amorẽ debent habere ad eas. ¶ Quartò, propter principa-

 lita-

litatē. Cęterę.n. virtutes ad has aliquo modo reducunt̄. Pręterea istæ virtutes, principales motus viriū aīæ dirigūt. Prudētia actū rationalis, q̄ est discernere inter bonū & malū, vel īter duo bona, qđ melius, vel īter duo mala, qđ magis malum. Tēperātia dirigit actū cōcupiscibilis, q̄ est, velle bonū delectabile. Fortitudo actum irascibilis, q̄ est aggredi arduū, & sustinere qđ est difficile ad sustinēdū. Istæ ergo tres virtutes, tres actus principales triū viriū animæ dirigūt quantū ad se: sed iustitia actus illos dirigit respectu ꝓximi. Ipsa enim circuit omnes vires, vt dicit gl. Isid. sup̄ Gen. 2.

De numero prædictarum virtutum. Cap. II.

Dicendum de numero prædictarū virtutū, q̄ officijs earū satis pōt declarari. Vnde notandū ꝙ Prudētia cæteris lumē præfert. Temperantia aīam perficit, respectu eius, qđ infra nos est. Fortitudo respectu eius qđ cōtra nos est. Iustitia respectu eius, ꝙ est iuxta nos, vel supra nos, respectu proximi vel Dei. Aug. Prudētia est, eligere quod eligendū est. Fortitudo, nullis auelli molestiis. Tēperantia, nullis illecebris. Iustitia, nulla superbia. In lib. de spiritu & anima: Prudentia est in eligendis, tēperātia in vtēdis, fortitudo in tolerandis, iustitia in distribuendis. Tullius in libr. de offic. Honestas à quatuor partibus manat. Vna cognitionis. Altera, cōmunitatis. Tertia, magnanimitatis. Quarta, moderationis. Cognitio pertinet ad prudentiā. Cōmunitas ad iustitiā. Magnanimitas ad fortitudinē. Moderatio ad temperantiā. Hæ quatuor virtutes, vidētur esse contra quatuor effect⁹ originales, quos Beda distinguit. s. ignorantiā, infirmitatem, concupiscentiā, malitiā vel malignitatē. Prudētia cōtra ignorantiam. Fortitudo contra infirmitatem. Temperantia contra concupiscentiam. Iustitia contra malitiam, vel malignitatem. ¶ His quatuor virtutibus quasi quatuor lapidibus pretiosis constat corona sponsæ Christi. Prudentiam habet à parte anteriori, vt caueat à futuris. Iustitiā à posteriori, vt satisfaciat de præteritis. Temperantiam à dextris, ne eleuetur ī prosperis. Fortitudinem à sinistris, ne succumbat in aduersis. ¶ Cùm virtus sit circa bonum, s̄m verbum Sapientis: Quadrupliciter verò peccat anima circa bonum: scilicet vel eligēdo quod apparet bonū, cùm non sit, vel illud quod verè bonum est, ac si non esset bonū, fugiendo, eò ꝙ molestum sit: vel appetendo quod simpliciter est bonum, cùm sibi non sit bonū, eò quòd non sit commensuratum: vel appetendo quod proximo est malum, eò quòd bonum sibi. Prudentia est contra primū, quæ prodit, & manifestat nō esse bonum quod apparet esse bonum.

num. Fortitudo est contra secundum, quæ amplectitur quod molestum est tanquam bonum expediens: vt est medicina amara, vel incisio in corpore ꝓpter salutē corporis facta. Temperantia contra tertium, quę cauet superfluum. Iustitia est contra quartū, quæ cauet proximi nocumentum. Prudentia cauet errorem, q est principium errorum malorum. Fortitudo excludit timorē seculi. Sapiēs: Fortitudinis est, nō nisi turpia timere. Temperantia excludit cupiditatem seculi. Hæc duo principia sunt omnis peccati. Vnde gl. super illud Psal. Incensa igni, & suffossa. Omne peccatū duæ res faciunt, scilicet cupiditas & timor. Iustitia seruat amorem proximi. Est enim uinculum societatis humanæ: ut ait Senec. in libro de quatuor virtutibus. Prudētia discutit, quæ fallunt. Temperantia compescit ab his, qui irritant, & alliciunt. Fortitudo sustinet, quæ exterrēt. Sen. in epistolis: Linienda sunt, quæ me exterrent, cōpescēda, quę me irritant, discutienda, quæ fallūt. Iustitia timet, qđ est timendum, & amat, quod est amandum. Tull. in lib. de Offic. Nemo potest esse iustus qui mortē, qui dolorem, qui exiliū, q egestatē timet. Prudētia facit vt homo bene se habeat ad vera, vel falsa. In prospicientia enim veri solertiaq; versatur, iuxta verbū Tull. in lib. de Offic. Tēperantia & fortitudo, vt bene se habeat ad ꝓspera, & aduersa. Iustitia, vt bene se habeat ad Deū & proximum. Prudentia, temperātia, fortitudo, & iustitia ẜm aliquam acceptionem sui (accipiuntur enim diuersimodè, vt patebit cū de singulis agetur) videntur operari circa vnum & idem opus meritorium. Prudentia eligit, qđ agendum est. Temperantia cauet, ne quid nimis. Fortitudo, ne quid parū. Iustitia opus ordinat ad debitum finē. Prudētia prouidet speciem. Temperātia & fortitudo modū. Iustitia ordinē. ¶ Numerus harū quatuor virtutum designatur in multis locis in Scriptura sacra. ¶ Primò, in quatuor fluminibus paradisi, de quib. legitur Gen. 2. vbi dicit glo. Greg. Quatuor flumina paradisum irrigāt: quia de his quatuor virtutibus cor infunditur, ab omni desideriorum carnalium æstu temperatur. ¶ Secūdò, in quatuor coloribus quibus decoratæ sunt cortinæ tabernaculi Exod. 26. quæ signāt has quatuor virtutes, ī q̄bus decor ecclesiæ consistit. Hiacynthus aerei vel cęlestis coloris, pertinet ad prudētiā, qua Deū & angelos specialiter imitamur. Byssus habēs candorē, pertinet ad tēperantiam, quæ cādidam, & mūdam reddit animā. Purpura sanguinei coloris pertinet ad fortitudinē, quę parata est sanguinē pro Christo fundere. Coccus ignei coloris pertinet ad iustitiā, propter zelū ipsius. ¶ Tertiò, in quatuor specie-

ſpeciebus quibus conficiebatur vnguentũ,quo tabernaculum,& vaſa ipſius,& miniſtri vngebantur. De quibus habetur Exo.30. Myrrha prima pertinet ad tẽperãtiam,quæ eſt in iuuentute.Tunc enim laudabilior eſt. Cinamomũ,qđ eſt cinerei coloris, qđ cũ frangitur,in modũ nebulæ,ſpiramentũ viſibile emittit,vt dicit gl. ſuper Exod.20.pertinet ad humilitatẽ, q̃ eſt omnis iuſtitia. Matt. 3.Sic decet nos implere omnẽ iuſtitiã:id eſt,perfectam humilitatẽ.Caſia quæ creſcit in aquis,pertinet ad prudentiã, quæ in aquis doctrinæ nutritur. Calamus arbor aromatica pertinet ad fortitudinẽ,quæ aduerſa tolerãdo dat odorẽ ſuauitatis, vt ſpecies aromaticæ cũ conteruntur redolent. His quatuor, addito oleo diuini amoris,conficitur vnguentũ bonæ famæ ſuauiſſimè redolens. Eccleſ.6.Melius eſt nomẽ bonũ, quàm pretioſa vnguẽta. ¶ Quartò, quatuor virtutes ſunt quaſi quatuor rotę in curru igneo quo ſubleuantur amici Dei.4.Reg.2. Currus iſte igneus eſt conuerſatio ardenter amantium Deum. ¶ Quintò, commendatur numerus harum virtutum figuris quatuor animalium,aquila, vitulo, leone,homine. De quibus Apoc. 4.& Ezech.1.In aquila figuratur prudẽtia,cuius eſt vigilare in rebus diſcernendis, vt ait Auguſt. Aquila enim viſum habet acutũ.In vitulo, tẽperantia. Vitulus enim immolabatur in lege.Temperantia verò exhibet corpora noſtra Deo hoſtiã viuentem. ad Rom.13.In leone fortitudo. Prouer.30. Leo fortiſſimus beſtiarũ ad nullius pauebit occurſum. In homine iuſtitia,quæ vinculũ eſt humanæ ſocietatis:vt dictum eſt prius.Voluit Dominus quatuor eſſe Euãgeliſtas,& quatuor Euãgelia,ad deſignandum, ꝙ illi qui doctrinam Euangelicam docẽt, & qui eam tenent, his quatuor Virtutibus pollere debeant.

TERTIAE PARTIS principalis de quatuor Virtutibus Cardinalibus Tractatus II. De prudentia.

De ordine dicendorum in iſto tractatu,& de diuerſis modis quibus ſumitur nomẽ, Prudentia. Cap. I.

INTER has virtutes primò agẽt de Prudentia,quę animas diligit, de qua hoc modo agetur.Primò,diſtinguẽtur diuerſi modi quibus hoc nomẽ Prudẽtia ſumit. Secundò, deſcriptiones eius ponetur; & quõ ipſa ſit virtus,oſtẽdetur.Tertiò,tangetur de diuerſis eius actibus. Quartò,cõmendationi eius inſiſtetur. Quintò,tangeť de ſpeciebus eius. Sextò, de his quæ ad uerſantur. ¶ Circa primũ notandum ꝙ hoc nomen Prudentia quãdoque ſumitur pro eo, quod apparet eſſe prudentia, cùm non ſit

sit sic sumitur ad Rom.8. vbi dicitur: Prudentia carnis, mors est. Glos. Prudētiā carnis habet quis, cùm studiosiùs implet quæ carnis sunt, appetedo bona tpalia & fugiendo mala, & cùm naturas rerum tm̄ sequitur. Prudentia verò ideo dicitur cùm res stulta sit: quia ita videtur secularibus hominibus. Similiter quandoq; sumitur pro sapientia apparēti. vnde subditur in eodē cap. Sapientia carnis inimica est Deo. Et 1. ad Corin.3. Sapientia huius mūdi, stultitia est apud Deū. Qñq; autem sapientia dr̄ diuinarū & humanarum rerū cognitio, s̄m verbum Sen. in epist. Et Tull. in lib. de Offi. Et ista cognitio subdiuiditur in tres partes, mortalem scilicet, & naturalē, & rationalē, vt tāgit Sen. Prudētia verò dicitur sciētia operandorū. Vnde Damascenus diuidit animā rationalem in duo. In id, quod est in ea contemplatiuū, & id quod est in ea actiuū. Contemplatiuum est, quod excogitat res, prout habēt esse. Actiuū verò, quod consiliatiuum est, quod agēda dirigit. Et vocat contemplatiuum, intellectum: actiuū verò, rationē. Et dicit sapientiam pertinere ad contemplatiuū: prudētiam verò ad actiuū. Qñq; authores pro eodē videntur sumere prudentiā & sapientiam. vnde Prou.16. Qui sapiens est corde, appellabitur prudens. Qñq; verò sapientia sumitur pro cognitione diuinorum, & prudentia sumitur pro cognitione humanorū. Vnde super illud Psal. Os meū loquetur sapiētiā, & meditatio cordis mei prudentiā. dicit gl. Sapientia ad diuinas res pertinet. Et pòst subdit: Prudētia. s. de moribus. Et nota, ꝙ mos est habitus: ex quo sine præmeditatione est frequētia operū. Vel ab eo qd̄ est mox: quia mora est ex ea operatio. Vel dr̄ à mora, id est, à diuturnitate assuefactionis. Augu. verò distinguit inter sapientiā & scientiā, in libro de Trin. Hæc est, inquit, sapiētiæ & scientiæ recta distinctio, vt ad sapientiā ptineat æternarum rerū cognitio intellectualis: ad sciētiam vero tpalium rerum cognitio rationalis. Sapientia etiam sumitur pro sapida scientia, aut ꝓ scientia sapore virtutū condita. Ecc.6. Sapientia doctrinæ s̄m nomen est eius. Sapida. n. est: sicut nomen eius à sapore dictū vr̄: Sapiens. Signū oportet facere habituum fluentē delectationē & lætitiā. In hoc differt literatus malus à sapiēte: quia literatus malus gaudet de hoc, ꝙ scit opponere & respondere de his, quæ pertinēt ad mores. Sapiens verò de hoc, ꝙ illa sunt. Bernardus in sermonibus: Inuenisti planè sapientiam, si prioris vitæ peccata defleas, si huius seculi desiderabilia paruipendas, si æternam beatitudinem toto desiderio cōcupiscas. Inuenisti sapientiā, si tibi horum singula sapiunt prout sunt.

Quando-

Quandoq; verò sapientia dr̃ cognitio de Deo, quasi per saporē eius habita, vt cùm aliquis gustauit & vidit, q̃ suauis est Dñs. Et hęc cognitio differens est ab illa, qua aliquis credit Deū esse suauē: quia scriptura hoc dicit, sicut differt cognitio, quam habet aliquis de dulcedine vini per gustū ab illa, quæ est per auditum. Prudentia etiam quādoque sumitur pro virtute. Et hoc multipliciter: vel pro virtute, scilicet gratuita. vel pro virtute ex multis operationibus acquisita. Item quandoq; sumitur largè, vt comprehēdat oēs virtutes cognitiuas. Et sic videtur eam sumere Tullius, dicens: Prudentia est rerum diuinarum & humanarū cum ratione bene viuendi iuncta cognitio. Rationē bene viuendi, intellige discretionē bonæ vitæ. Prudentia enim est cognitiō directiuā bonæ vitæ. Quandoq; verò strictius sumitur, vt non comprehendat fidem, vel donum consilij, vel intellectus, vel scientiæ.

De descriptione Prudentiæ. Et quomodo Prudentia sit virtus, cùm videatur esse scientia. Cap. II.

Prudentia sic describitur ab August. in libro de moribus ecclesiæ: Prudentia est amor, ea quibus adiuuatur in Deum, ab his quibus impeditur, sagaciter eligens. In libro verò de Spiritu & aīa dicitur, ꝙ prudentia est scire quid aīa debeat facere. Super illud Matth. 15. Erāt qui manducauerunt, quatuor millia. dicit glo. Greg. Prima. s. prudentia est cognitio rerū vitandarū & appetendarū. Et pōt esse sumptū de verbis Tullij in libro de Offic. dicentis: Prudētia est appetendarū fugiendarumq; rerum scientia. Describitur etiam sic prudentia in libro de requie mentis. Prudentia est rerum bonarū & malarum cum alterarum dilectione, & reliquarum detestatione, scientia. Tullius eam sic describit in Rethoricis: Prudentia est rerū bonarum & malarū & vtrarūq; scientia. Hæc virtus discernit bona à malis, & bona abinuicem, ostendendo quod sit melius: & mala ab inuicē, ostēdendo qood sit maius malum. Sed quæritur quomodo Prudentia virtus sit, cùm videatur esse scientia, secundum multas descriptiones eius priùs positas? Ad quod videtur posse responderi, quòd Prudentia gratuita virtus est, quia est radius viuus à vero sole procedēs. Cognitio, quam habent mali circa ea, quæ pertinent ad mores, cognitio est quasi mortua, inualida ad mouēdum voluntatem, vt bono cognito cōsentiat, vel dissentiat à malo cognito. Sed prudentia virtus, non solū est lumē illuminans intellectū: sed etiam calefacit affectū: nō solùm enim ostendit quid, quando, & qualiter sit agendum, sed etiam mouet volūtatem vt appetat bonū post iudicium, vel fugiat malū.

Ro.

Ro.8.Prudētia spiritus, vita.Prudentia verò, virtus consuetudinalis ex frequentia operum relicta, non est idem cū scientia,quæ est cōiter de his,quæ sunt circa operationes volūtarias.Operationes verò ex quibus ipsa (vt est virtus) relinquitur, sunt singulares discretiones de singularibus fugiēdis vel appetendis:non ſm ꝙ sunt in imaginatione tm̄, vel opinione,sed ſm quòd sunt subiecta sensui.Accidit.n.de multis,ꝙ minus mouent ad hoc ꝙ fugiantur vel appetant̄,dū sunt in imaginatione,q̄ dum sunt in sensu:habitus verò relictus ex his singularibus discretionibus potentior est ad mouendum voluntatem vt consentiat bono, vel dissentiat à malo,q̄ scientia moralis,quæ est cōiter de his quæ pertinent ad mores. Et videtur differre alter horum habitum à reliquo: sicut scientia musicæ,quam habet aliquis magister artiū,qui legit musicā in scholis, qui tñ nescit cantare responsorium vnum,differt à cognitione quā habet ille, qui habet magisteriū organizādi, in quo non solū est relictus habitus ad cantandum quātum ad vim apprehensiuā, sed ēt quātum ad vim motiuā & imperantē,motū & exequentē. Similis differentia est inter habitū,quem habet magister in medicina, qui scit legere libros medicinæ & pertinentes ad practicam & pertinentes ad theoricā, qui non habet consuetudinē operandi. ¶Et notandum, quòd non est aliquis prudens prudentia virtute, eò quòd sit prudens prudentia solū intellectu. Imò oportet quòd ipse sit prudens intellectu, & affectu, & opere. Vnde vsus scripturæ, & vsus cōmuniter loquentium habent,vt imprudētes dicantur qui imprudēter operantur:licet prudenter intelligant quid, & quando, & quomodo sit agendum. Vnde prudētia virtus consuetudinalis nō relinquitur in aliquo, nisi qui prudenter se habuit diu, prudenter intelligendo, prudenter volendo, prudenter agendo. Iob 12. In multo tēpore prudentia. Qui habet prudētiā virtutē, habitū habet ad prudēter discernendum, prudenter volendum, prudēter agendū. Ad hoc etiam quòd prudentia sit virtus, videtur facere hoc, quòd ipsa est cognitio boni vel mali, & talis boni vel mali, quod difficile est discernere:vt vitij, quod prætendit speciē virtutis. Ad hoc etiam ꝙ ipsa sit virtus, videtur facere actus liberæ voluntatis, præcedens eius cognitionē,quam Augu. vocat amorē discernendi ea, quib⁹ adiuuamur in Deū, ab his quibus impedimur.Cognitio ꝑtinens ad prudentiam, non est cognitio effecta per violētiam probationem: sed est cognitio credulitatis,cuius consensus est sine necessaria coactione.Poterit etiā videri alicui ꝙ sic temperantia ordi-

ordinat vim concupiſcibilem ad delectationes ſenſuum: ita prudentia vt eſt generalis ad virtutes cognitiuas, ordinet voluntatem liberi arbitrij ad operationes, quæ pertinent ad vim rationalē. Voluntas.n.liberi arbitrij, penes quam eſt ſumma poteſtas in anima, ita poteſt ſe inordinate habere circa operationes intellectus vel rationis, ſicuti reſpectu ſenſuum. Vnde ſicut neceſſariæ ſunt aliquæ virtutes, quæ ordinent eam reſpectu ſenſuum: ſic neceſſaria eſt aliqua virtus, quæ ordinet eam reſpectu intellectus. Et ſicuti voluntas reſpectu eorū, quæ ſunt delectabilia ſecundùm ſenſum, poteſt eſſe & virtuoſa & vitioſa: ſic volūtas quæ eſt reſpectu cognitionum, videtur poſſe eſſe & virtuoſa & vitioſa, vel poterit forſitan videri alicui quòd hoc ſit quod Senec. intelligit in epiſtolis nomine Philoſophię, dicens: Sapientia bonum perfectū eſt mētis humanę: Philoſophia, ſapientię amor eſt & affectio. Itē illud quaſi conſiſtit inter philoſophiam & ſapiētiam intereſſe. Neque enim fieri poteſt, vt idem ſit, quod affectatur, & quod affectat: quō multum intereſt inter auaritiā & pecuniā, cum illa cupiat, hæc concupiſcatur, ſic inter Philoſophiam & ſapiētiam. Idē: Alij Philoſophiam, ſtudium virtutis eſſe dixerunt, alij ſtudium corrigendæ mentis. A quibuſdā dicta eſt appetitio rectę rationis.

De diuerſis actibus ſiue officijs Prudētiæ. Et de duodecim ſtultitijs, quibus imprudentes in bello ſpirituali ſuccumbunt. Cap. IIII.

SEquitur de diuerſis actibus ſeu officijs prudentiæ. Notandum ergo, quod ad prudentiam pertinet, actus aliarum virtutum dirigere. Prouerb. 15. Vir prudēs dirigit greſſus ſuos. Ipſius eſt oſtendere quid quando, & quomodo ſit agendū. Ipſius eſt prouidere, vt opera noſtra ſint Deo grata, nobis vtilia, proximo non iniurioſa. Ad eam videtur pertinere diſcretio illa, de qua dicit Bernardus ſuper Cantic. Eſt diſcretio nō tam virtus, quàm quędam moderatrix virtutum, & auriga, ordinatrixque affectuum, & morum doctrix. Tolle hanc, & virtus vitium erit. Et intelligas ibi eam virtutem vocari, inquantum dirigit proprios actus ſeparatos ab actibus aliarū. Aurigam verò virtutum, inquātum alias virtutes dirigit in actibus ſuis. Eius eſt moderari feruorem præcipitantem. Bern. ſuper Cantic. Virtus diſcretionis abſq; charitatis feruore iacet, & feruor vehemens abſq; diſcretionis temperamento, præcipitat. Ideoque laudabilis eſt, cui neutrū deeſt, quatenus feruor diſcretionem erigat, & diſcretio feruorem regat, Prudentiæ eſt prouidere, vt operibus noſtris Deus glorificetur, & nobis præmium acquiratur, & exemplū bonū proximo præ-

præbeatur. Ad prudentem pertinet nolle fallere, & falli non posse. Mat. 10. Estote prudentes sicut serpētes, & simplices, sicut columbæ. Prudentes, vt falli nō possitis: simplices, vt fallere nō velitis. Sene. in li. quatuor principalium virtutum: Prudēs fallere nō vult, falli non poterit. Item prudentiæ est, res s͠m veritatem existimare, non secūdum multorum opinionē. Sen. in eod. lib. Quisquis prudētiam sequi desideras, tunc per rationem rectè viues, si omnia prius existimes & perpenses, & dignitatē rebus non ex opinione multorum, sed ex earum natura constituas. Item quæcunq; ex rebus transitorijs possides, non miteris: nec magnū existimes quod caducum est. Ipsius est nō quàm multis, sed quibus placeas, cogitare: nec quis dicat, sed quid dicatur attendere. Sene. in lib. de quatuor virtutibus, cap. de prudentia: Non te moueat dicentis authoritas: nec quis, sed quid dicat intendito: nec quàm multis, sed qualibus placeas, cogitato. Item prudentiæ est, quæ nobis cōmissa sunt, ad Dei gloriam & vtilitatem ecclesiæ dispensare. Matth. 24. Quis, putas, est fidelis seruus & prudens &c. Et Luc. 12. Quis, putas, est fidelis dispensator & prudens? Sene. Non apud te quæ habes, tanquā aliena seruabis: sed pro te, tanquam tua, & dispenses & vtaris. Item prudentiæ est, cauere ne aliquid leuiter inchoentur, vel inchoatum antę perfectionē de facili relinquatur. Sen. eod. lib. Scito in quibusdam te debere perseuerare, quia cœpisti: quædam verò nec incipere, in quibus perseuerare sit noxiū. Idē in epistolis: Melius est, vt proposita custodias, q̃ vt honesta postponas. Ipsius est mutabilitatem cauere. Sene. in li. de quatuor virtutibus, ca. de prudentia: Si prudētiam amplecteris, vbique idem eris, & prout rerum aut temporis uarietas exigit, ita te accōmodes tempori, nec te in aliquibus mutes, sed potiùs aptes, sicut manus quæ eadem est, & quum in palmam extenditur, & quum in pugnum constringitur. Ecclesi. 27. Homo sanctus in sapientia manet, sicut sol: nam stultus, sicut luna, mutatur. Item prudentiæ est, turpia in occulto, sicut in publico cauere. Senec. in eod. Id opta quod optari coram bonis potest. Item ipsius est, humilem statum diligere. Sen. in eodem: Ne altiori te rei imponas, in qua stanti tibi tremendum, ascendenti cadendum sit. Ipsius etiam est in prosperis potiùs, quàm in aduersis consultè agere. Sen. in eodem: Tunc consilia salutaria aduoca: quum tibi alludit vitæ prosperitas, tūc te velut in lubrico retinebis ac sistes. Potius indiget lumine, qui incedit per loca lubrica, quàm qui incedit per arida. Itē prudentiæ est, nō solùm interiora, sed etiam exteriora ordi-

t nare,

nare.Prouer.17.In facie prudentis relucet ſapientia: oculi ſtultorum in finibus terræ. Eccleſi. 19. Ex viſu cognoſcitur vir,& ab occurſu faciei cognoſcitur ſenſatus. Amictus corporis & riſus dentiū & ingreſſus hominis enuntiant de illo. Item prudentiæ eſt, actus rationis ordinare. Primus actus rationis eſt,cogitare,quē dū prudentia ordinat, non ſolū cogitationes noxias,ſed etiā otioſas cauet.Hier.4. Vſquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ? Senec.Cogitationes uagas & inutiles & velut ſomno ſimiles nō recipies:quibus ſi animum tuū nō oblectaueris, quū omnia diſpoſueris, triſtis remanebis. Ratio etiā dr̄ habere quatuor partes ꝓut ad ſenſibilem comparatur: ſ. inuentiuam, ſiue inueſtigatiuā, iudicatiuam,memoratiuā, & interpretatiuam. Rationem inueſtigantem prudentia ordinat,dū eam cohibet ab inquiſitione inutilium vel nimis difficilium. Prou. 23. Ne erigas oculos tuos ad opes, quas habere non potes. Ibidē: Prudentiæ tuæ pone modum.Seneca: Illud quære, quod potes inuenire: id diſce, quod potes ſcire. Eccl. 3. Altiora te ne quæſieris. Et paulò pòſt: In ſupuacuis rebus noli ſcrutari multipliciter: & in pluribus operibus eius ne fueris curioſus. Ro. 12.Non plus ſapere,quàm oportet ſapere.Eſa.19.Confundentur qui operabantur linum, plectentes & texentes fila ſubtilia.Item prudentia rationem inquirentē dirigit,dum cauſam factorum requirere facit.Sen.in trac.de quatuor virtut.ca.de Prudentia: Cuiuſcunq; facti cauſā require:quū initia inueneris,exitus cogitabis. Item rationem dirigit inquirentem, dum eum ex alijs alia conijcere facit, vt ex præſentibus futura. Senec. Conſilium peritorum ex apertis obſcura exiſtimat, & ex paruulis magna, ex proximis remota,ex partibus tota.Idē: Si prudens eſſe cupis,in futurū proſpectum intende. Dirigit etiam rationē inquirentem quantū ad ordinem ſciendi,& ſtudium, & fidem.Bernard.ſuper Cantic. Scire ea priùs ampliùſque curato, quæ ſenſeris viciniora ſaluti.Idē: Scias modū ſciendi, vt ſcias quo ordine, vt id prius, quod maturius ad ſalutem:quo ſtudio,vt id ardētius, quo vehementius ad amorem: quo fine, vt tantùm ad ædificationem tui vel proximi.Idē:Sunt qui ſcire volūt eo fine tantùm, vt ſciant:& turpis curioſitas eſt. Alij vt ſciantur ipſi, & turpis vanitas eſt.Alij vt ſcientiā ſuā vēdant, aut pro pecunia, vel pro honoribus,& turpis quæſtus eſt.Alij vt ædificent, & prudentia eſt. ¶ Rationem iudicātē prudentia multipliciter dirigit. Primò dū eā cohibet à quibuſdam iudicijs quæ ei non ſunt licita: vt eſt iudicium de incertis, quod prohibetur Matthæ.7. Et

Luc.6.

Luc. 6. Nolite, inquit, iudicare. Glo. Duo sunt in quibus iudiciũ temerarium cauendũ est. Sunt enim quædam media & incerta quo animo fiãt, quæ bene & male possunt fieri. Nescimus. n. qualis futurus sit, qui nunc apparet malus, de cuius correctione desperare, eumque quasi abiectum reprehendere, temerariũ iudicium est. 1. Cor. 4. Nolite ante tẽpus iudicare. Itẽ cohibet rationẽ à iudicio vsurpatiuo, quod est quãdo aliquis iudicat personã, quæ sibi subiecta nõ est. gl. super Matth. 7. Temerarium iudiciũ est, quãdo quibus nõ est cõmissum iudiciũ, iudicant. Ro. 14. Tu qs es, q iudicas alienũ seruũ? Item prudentia rationẽ iudicantem dirigit, dum eam à leuitate, vel nimia tarditate credendi custodit. Et omnibus. n. & nulli credere, vitium est, vt ait Sene. Qui leuiter credit, vitiose agit. Eccle. 30. Qui citò credit, leuis est corde. Senec. Prudentis propriũ est, examinare consilia, & nõ citò facili credulitate ad falsa prolabi. Prudens non nisi iudicio credit, & non nisi examinatam sententiã in consensum credulitatis admittit. Senec. Opiniones tuæ iudicia sint. Sicut in disputationibus nõ admittimus nisi manifestè vera, vel quæ vis probationis extorserit: sic in consensum credulitatis non debemus admittere nisi vel manifesta, vel ea, de quibus sit nobis plena fides: quod præcipuè seruandum est his, quæ nõ expedit nobis credere: vt sunt mala, q nobis dicuntur de proximo, quæ amorẽ nostrũ ad proximũ lædere solent, & dare occasionem despiciendi proximum. Item prudẽtia rationẽ iudicantem dirigit, dum eam cohibet, ne vel dubia temerè diffinita, vel verisimilia affirmet. Senec. De dubijs, non diffinitã, sed suspensam tenẽ sententiam. Nihil inexpertũ affirmes: quia non omne quod est verisimiles, statim verũ est, sicut & sæpius, quod primum incredibile videtur, non continuò falsum est. Crebrò faciem mendacij veritas tenet: crebrò mendacium facie veritatis occultatur. Nam sicut aliquando frontem tristem amicus, & blandam adulator ostendit: sic verisimile coloratur, vt fallat conatur. ¶ Rationem etiam memorãtem prudentia dirigit, dum salubria facit reminisci, & noxia obliuisci. Salubria ad reminiscendũ sunt, vt beneficia Dei vel proximi: noxia, vt iniuriæ proximi. Item inter bona præsentia, mala facit reminisci contra elationem superbiæ, & inter mala præsentia, bona contra deiectionẽ nimiam. Eccl. 11. In die bonorũ ne immemor sis malorum, & in die malorũ ne immemor sis bonorũ. Rationem etiam, prout eius est, sermonem interpretari quod excogitauit, prudentia dirigit, dum sermonem moderatur. Prou. 10.

Qui moderatur labia sua, prudẽtissim⁹ est. Eccl. 21. Labia imprudẽtum stulta narrabũt: verba autẽ prudentiũ statera ponderabũtur. Sene. Sermo tuus nõ sit inanis: sed aut suadeat, aut moneat, aut cõsoletur, aut præcipiat. Lauda parcè, vituperato parciùs. Similiter. n. reprehẽsibilis est nimia laudatio, vt immoderata vituperatio. Illa siquidẽ adulatione, ista malignitate suspecta est. Testimoniũ veritati, nõ amicitiæ, reddas. Cũ consideratione promitte: plenius quàm promiseris, prȩsta. Prudẽtis est taciturnitatẽ amare. Prouer. 11. Vir prudens tacebit. Eccl. 19. Est tacens, & ipse est prudẽs. ¶ Prudentia etiam rationem dirigit circa ipsam prudẽtiam, vt nõ prudentiæ suæ innitatur, nec facilè se credat prudentiam habere. Prouer. 3. Ne innitaris prudentiæ tuæ. Rom. 12. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos. Item Esa. 5. Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Item ad prudentiam pertinet prouidere, ne totum tempus detur actioni. Sene. Non semper in actu sis: sed interdum animo tuo dato requiem, & requies ipsa plena sit sapientiȩ studijs & cogitationibus bonis. Bern. in lib. de cõsideratione: Nõ te totum nec semper des actioni: sed considerationi aliquid tui & cordis & corporis sequestra. Consideratio ipsius actionis partes benigna præsumptione suas facit, præagendo quodãmodo & præordinando, quæ agenda sunt necessario. Sanè ne fortè, quæ præuisa & præmeditata poterãt esse proficuo, præcipitata, magis pericula fiant. Item prudentia insidias præcauet. August. Prudentia est, in præcauendis insidijs. Ipsa etiam in bello spirituali triumphat. Exemplum habemus de hoc in Christo. Cuius prudentia percussit superbum. Iob 26. Ipse tribus verbis scripturæ sacræ in deserto diabolum prostrauit. Matthæi 4. Prouerb. 24. Vir sapiens, fortis est: & vir doctus, robustus & validus: quia cum dispositione initur bellum, & erit salus, vbi multa consilia. Ecclesiast. 9. Ciuitas parua, &c. Et subditur: Inuentus est in ea vir pauper & sapiens, & liberauit vrbem per sapientiam suam. Et subiungit Salomon: Dicebam ego sapientiam meliorem fortitudine. Et in eodem: Melior est sapientia, quàm arma bellica. Et Sapientiæ 5. Melior est sapientia, quàm vires: & vir prudens magis, quàm fortis. Eiusdem septimò: Sapientiam non vincit malitia. Et vicesimoquarto. Econtrario stultitia vel imprudentia in bello spirituali succumbit. Baruch 3. Quoniam non habuerunt sapientiam, perierunt propter suam insipientiam. Tullius in Rhetoricis: Parua foris sunt arma: nisi sit consilium domi.

De

De stultitijs quibus prudentes in bello spirituali succumbunt.

DE stultitijs verò quasi innumeris, quibus imprudẽtes in bello spũali succumbũt, causa breuitatis: paucas enumeremus. ¶ Prima est eorum, qui ante pugnam se amare nolunt: sed tunc primò arma accipiũt, cùm dolorẽ vulnerum sentiunt. Tunc primò patiẽtię vel humilitatis clypeum sumunt, quum gladio maligno linguæ venenatæ sunt vulnerati. Eccle. 2. Præpara animam tuam ad tentationẽ. Pręparatio ista est excogitatio de modo resistendi tentationi, quod faciendum est ante tentationem. Semper .n. deberẽt incedere armati, qui sunt inter hostes suos. Modum conuenientissimum resistendi tentationi, quæ est per linguas venenatas, Christus ostendit, in summa taciturnitate blasphemias persecutorum audiens. Esaiæ 53. Quasi agnus coram tondente se, obmutescet, & non aperiet os suum. In Psal. Ego tanquam surdus non audiebam &c. ¶ Secunda est eorum, qui sumũt arma nimis onerosa, præcipuè quum non habeant eorum cõsuetudinem, qui quandoq; eorum ponderositate deijciuntur, vt qui nimis ieiunãt vel orant. Dauid arma Saul deposuit, quia ponderosa erant, & nõ habebat eorum consuetudinem, & leuibus armis vicit. 1. Reg. 17. ¶ Tertia est eorũ, qui in ipso cõflictu arma sua proijciũt, qñ ea fortiter tenere deberent, s. patientiã & humilitatẽ. Vnde dictũ est à Boetio: Talia tibi contulerã arma, quæ nisi prior abiecisses, inuicta te firmitate tuerentur. ¶ Quarta est eorum, qui ex ea parte qua debiliores sunt, & qua magis à diabolo impugnantur, minus se muniunt, quũ contrario esset faciendũ. Qui videt se ad auaritiã pronum esse, multũ deberet conari ad largitionẽ eleemosynarũ: vt faciunt qui lignorum tortuosa dirigũt, iuxta verbum Philosophi: multum .n. inflectunt ea in contrarium, vt sic ad rectitudinem reducant. ¶ Quinta est eorum, qui nolunt resistere hostibus in loco vbi facilius possent. Ad portas castri hostibus resistendum est, aut in aliquo loco alto & arcto, vbi paucitas multis resistat. Et non tunc primò resistendũ est, quando totum castrũ vel totã terram occupauerunt. Sic ad portas sensuum, hostibus spiritualibus est resistendum. In alto etiam eminẽtis vitæ ponere nos debemus: quod altum multis occupationibus faciendum est angustum, vt hosti via nõ pateat, & ibi hosti resistendum est. Si Eliachim præcepit obtineri ascensus montium, per quos via poterat esse in Hierusalẽ, vt legitur Iudith 4. ¶ Sexta est eorum, qui nolũt hostem interficere, dum paruulus est, non attendentes illud Psalm. Beatus, qui timebit, & allidet

paruulos suos ad petrā. Tales no sūt hosti resistere, donec fuerint ab eo interfecti. Poeta: Principijs obsta, serò medicina parat. Hiero. Lubricus est antiquus serpēs: & nisi capite teneatur, statim totus illabitur. Gen. 3. dictū est serpenti de muliere: Ipsa cōteret caput tuum. ¶ Septima est illorū, qui contra suos pugnant, & hostes suos amicos reputant. Cum peiores inimici, quos habemus, sint ꝓprius sensus & propria volūtas: cōtradictiones, quę ꝓpriū sensum impugnāt, & persecutiones, quæ impugnant ꝓpriam voluntatem, sunt adiutoria nobis à Deo missa contra pessimos hostes nostros. Vnde cōtra suos pugnant: qui talibus repugnāt. Ecōtrario fauores hoīum & applausus, hostes nostri sunt, qui nos decipiunt, licet hoc multi non intelligant. Prouer. 7. Vade contra virū stultū, & nesciet. ¶ Octaua est eorū qui de prope volunt pugnare cū hoste, qui ex propinquitate vires assumit, & ex elongatione vires amittit: vt est fornicatio, & cætera vitia ad voluptatem pertinētia. Ideò dicitur Cor. 6. Fugite fornicationē. ¶ Nona est eorum, qui fugiendo, hostem vitare volunt, qui fugientes magis insequitur. Vt faciūt illi, qui aduersa huius mundi nimis timent. Senec. Quemadmodū perniciosior est hostis fugientibus: sic omne fortuitum incōmodum magis instat cedenti & auerso. Multū miratus fuit Iosue videns populum domini fugientem. Iosue 6. Domine Deus, inquit, quid dicam, videns Israelē hostibus suis terga vertentem? ¶ Decima est illorum, qui quū pugnādum esset cōtrarijs, pugnant similibus, vt odio contra odium, garrulitate contra garrulitatē, stultitia contra stultitiam. Potius amore contra odium pugnandum est, sicut aqua pugnatur contra ignē. Prouer. 25. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum. Taciturnitate contra garrulitatē. Sapiens: Garrulo nō respondere, conuitiū est. Eccle. 8. Ne litiges cum homine linguato: neq; struas in ignem ipsius ligna. Sapientia contra stultitiam. Prouer. 26. Ne respondeas stulto iuxta stultitiā suam, ne ei similis efficiaris. ¶ Vndecima est illorū, qui laborant in impugnatione hostium suorū, quos gloriosius sine ictu possent vincere patiendo. Prouerb. 17. Melior est vir patiens viro forti &c. Et eiusdem 20. Ne dicas, Reddā malum pro malo: expecta dñm, & liberabit te. Liberabit, inquam, à labore & periculo vindicandi te. Præterea ad plenum vindicabit te, hostem tuum patibulo infernali tradendo. ¶ Duodecima est illorū, qui iuuant hostē suum, ad sui interfectionem. Greg. Non est timendus hostis, qui nō potest vincere nisi volentem. Sicut diabolus non potest vincere nisi volentem: ita nec occidere nisi iuuantem.

tem. Diabolus cordi gladium applicat, qñ malam cogitationem immittit. Impingis & infigis gladium cordi tuo, quando consentis, & sic diabolum iuuas. Itē diabolum iuuat, qui sciens volēs vadit ad foueam, in quam diabolus vult eum præcipitare. Prouerb. 23. Fouea profunda, meretrix. Deberet proponere qui tentatur de peccato carnis, ꝙ non ibit ad locum, vbi illud committat, nisi diabolus illuc eum portet. Itē diabolum iuuat, qui gladium ei conducit, quo ab eo interficiatur: vt qui dat aliquid mulieri, vt in peccato suo cōsentiat.

De commendatione Prudentiæ, Cap. IIII.

Dicto de officio Prudētię, insistendum est cōmendationi ipsius. Et notandum, ꝙ multa quæ dicta sunt de officio prudentiæ, valere possunt ad eius commendationem. Præter illa verò, Primò facit ad eius cōmendationem multiplex admonitio, quā scriptura sacra facit ad eam. Mat. 10. Estote prudentes &c. 1. Pe. 3. Estote prudentes &c. Prou. 4. In oĩ possessione tua acq̃re prudentiā. Prou. 4. Attendite vt sciatis prudentiam. Eiusdem 16. Acquire prudentiam, quia pretiosior est argento. ¶ Secundò, ꝙ filius Dei ore ꝓprio eam docere voluit. Prou. 2. dñs dat sapientiā, & ex ore eius prudentiā. Nec solo ore eam docuit, sed opere, psē cutores prudenter declinando. Io. 8. Iesus autem abscondit se, & exiuit de templo. ¶ Tertiò, quia ipsa est nobilis species cognitionis. Prouerb. 9. Scientia sanctorū prudentia. Vnde ad commendationem eius faciunt, quę ꝑtinent ad commendationem sapientię, de qua hr̃ multum in libris Salomonis, quasi ferè per totum, & specialiter Prou. 3. Vbi dicit. Beatus homo qui inuenit sapientiā, & qui affluit prudentia. Melior est acquisitio eius negotiatione auri & argenti. Et in eod. Lignū vitæ est his, qui apprehenderint eam. Et eiusdem 8. Melior est sapientia cunctis opibus pretiosis, & omne desiderabile ei non potest comparari. Et eiusdem 16. Possideo sapientiam, quæ melior est auro. Et 19. Vbi non est scientia, aĩæ non est bonum. Et Sapi. 8. Omne aurum comparatione sapiētiæ, arena est exigua, & quasi lutum æstimabitur argentum in conspectu illius. Eiusdem 10. Vani sunt homines in quibus non subest scientia Dei: Eiusdē 9. Si quis erit consumatus inter filios hominum, si ab illo fugerit sapientia tua, in nihilum computabitur. Esa. 30. Diuitiæ salutis, sapientia & scientia. Osee 6. Scientiam Dei volui plusquam holocaustum. Sapientia Deū lætificat. Prou. 10. Filius sapiens lætificat patrē suum. Et eiusdē 14. Acceptus est regi minister intelligens. Ecc. 20. Homo prudēs placebit magnatis. Hominem etiā à pericu-

a periculo liberat. Prou. 11. Iusti liberabuntur ſcientia. Simile habetur Eccl. 9. Liberauit vrbē per ſapientiam ſuā. Ipſa etiam hominem in bono conſeruat. Prou. 2. Prudentia ſeruabit te. Item domum eccleſiæ roborat, Prou. 24. Domus prudētia roborabit. Sapientiam aſtutia diaboli nō ſuperat. Eſaiæ 9. Non nocebunt, & non occident in vniuerſo monte ſancto meo: quia repleta eſt terra ſcientia dñi. Loquit̃ de ſerpentibus, ꝑ quos intelligere potes ſerpētes infernales. Serpēs ex virga Moyſi factus, ſerpentes Magorū deuorat. Exod. cap. 7. Sapiētia.n. ſanctorū aſtutiā diaboli ſuperat. Aſtutię diaboli multę ſunt, quas ponit Greg. in Moralibus: Intuetur, inquit, inimicus generis humani vniuſcuiuſque mores cui vitio ſint propinqui, & illa apponit ante faciem, ad quæ cognoſcit faciliùs inclinari mentem, vt blandis ac lætis moribus ſæpe luxuriā, nonnunquam vanam gloriā: aſperis verò mentibus iram, ſuperbiam vel credulitatem proponit. Ibi ergo decipulam ponit, vbi eſſe ſemitā mentis conſpicit. Pſal. In via hac qua ambulabā, abſconderunt ſuperbi laqueum mihi. Idem in eodem: Sæpe antiquus hoſtis poſtquam menti noſtræ tentationum certamen inflixerit, ab ipſo ſuo certamine ad tempus recedit: non vt ſuæ malitiæ finem præbeat, ſed vt corda quæ per quietem ſecura reddiderint, repentè rediens, faciliùs inopinatus irrumpat. Idē: Antiquus aduerſari⁹ cùm quę accuſet, mala nō inuenit, ipſa ad malū bona inflectere quærit. Cùmq; de operibus vincit, ad accuſandū, verba ꝑſcrutatur. Cùm nec in verbis accuſationē reperit, intentionē cordis fuſcare cōtēdit. Idē; Quia diabolus fructus arboris in hyeme & in ęſtate virides cōſpicit; quaſi vermē ponere ad radicē quærit. ſm̄ Greg. Antiquus hoſtis bona noſtra inſequitur tribus modis. Aliqñ in bono opere intentionē polluit, vt omne quod in actione ſequitur, impurum ſit. Aliquando verò intentionem vitiare non præualens, in ipſa actione homini quaſi ſe inſignem ꝓponit, vt ſecurior factus de victo vitio, quaſi inſidijs perimatur. Aliquādo verò nec intentionem vitiat, nec in itinere ſupplantat: ſed opus bonum in fine actionis illaqueat. Idem in Moralibus: Sæpe de ipſa victoria bellū agitur, vt cū immūda cogitatio vincit, victoris animus elatione pulſetur. ¶ Quartò, facit ad cōmendationem prudentiæ, ꝙ ipſa videtur eſſe perfectio nobilioris potentiæ, quàm temperātia vel fortitudo. Vis enim rationalis quā ipſa perficit, videtur eſſe nobilior concupiſcibili & iraſcibili, quæ temperantia & fortitudinē perficiuntur; qđ autem nobilius eſt, melius eſt & magis eligēdū. ¶ Quintò prioritas quam habet

reſpectu

respectu cæterarum virtutũ. Virtus.n.cognitiua videtur præcedere affectiuã. Aug. Vt maius est, voluntatẽ dñi facere, ꝙ̃ nosse: ita prius est nosse, ꝙ̃ facere. Idẽ: Initiũ obediẽtiæ est, qd præcipiatur velle cognoscere, & pars est obsequij, didicisse quod facias. ¶ Sextò, magisteriũ quod habet respectu ceterarũ virtutũ. Ad eam enim pertinet illa discretio. De qua dixit Antonius: Discretio cõseruat oẽs virtutes, & fit genetrix & custos moderatrix virtutũ, & perducit fixo gradu intrepidũ monachũ ad dñm: qa nulla virtus põt perfici & stare sine discretione, sine hac posse videtur potiùs nocere homini, ꝙ̃ ꝓdesse. Gregor. Virtus quo plus se posse cõspicit, eò sine moderamine rationis deteriùs in præceps ruit. Sine prudẽtia, quasi de homine tenebras incurrimus. Gre. Qui importunè radios solis aspicit, tenebrescit, & inde nihil videre compellitur, vnde ampliùs videre conatur; vnde nosmetipsos dum plus iusto discutimus ex ipso discretionis studio indiscretiùs erramus. Sine hac si virtus teneatur, intermittitur; cùm verò per hanc intermittitur, melius tenetur. Greg. in Moral. Plerunq; virtus cũ indiscretè tenetur, amittitur: cùm discretè intermittitur, plus tenetur. Ex studio nanq; actus distenditur, vt in suo tempore cum vtilitate tendatur. Idem, Non eadem res est semper virtus, quia per momẽta temporũ sæpè merita mutãtur actionum. Vnde fit, vt cum quid bene agimus, plerunq; melius ab eius actione cessemus: & laudabiliùs ad tps deserat, qđ in suo tẽpore mens laudabiliter tenebat. Bern. in sermonibus: Nõ in facto laus est: sed in eo quemadmodũ fiat. Et huius. Insani sapiens nomen ferat, æquus iniqui, Vltrà, quàm satis est, virtutẽ si petat ipsam. ¶ Septimò: ꝙ ipsa bona domini nobis cõmissa multiplicat: sine ipsa inutiliter, imò damnabiliter absconduntur vel dissipãtur. Ad absconsionem pertinet parabola de talentis, Matth. 15. Et parabola de seruis, quibus tradidit paterfamilias decem talenta. Lucæ 15. De dissipatione verò habetur Lucæ 16. de villico qui diffamatus est apud dominũ suũ, quasi dissipasset bona illius. Et Prouer. 21. Thesaurus desiderabilis & oleũ in habitaculo iusti, & imprudens homo dissipabit illud. ¶ Octauò, ꝙ prudẽtia se habet ad spiritũ rationalẽ iudicantem: sicut assessor discretus & fidelis, quo assistente laudabiliter iudicatur. Si verò defuerit, peruertitur iudiciũ. Prouc. 28. Dux indigens prudẽtia, multos opprimet per calũniã. ¶ Nonò, ꝙ ipsa est lucerna in viã paradisi dirigens. Qui non habet prudentiã, licèt sit magnæ & altæ scientiæ, similis est homini in altũ respicienti, & vbi pedem suum ponat nõ

videnti, qui de facili pôt corruere. Aug. super illud 1. Cor. 8. Sciētia inflat. Præponenda est scientia scientiæ. Melius n. est scire infirmitatem nostram, q̃ naturas rerum. Laudabilior est animus, cui nota est infirmitas sua, q̃ qui ea non respecta, syderũ vias scrutatur & terrarũ fundamenta & fastigia. Idem super Genes. 2. De forma & figura cæli multi disputant: quas res maiori prudentia nostri omiserunt authores; discētibus ad beatam vitam non ꝓfuturas, occupantes quod prius est malum, pretiosa & rebus salubribus impendenda temporum spatia. Si affuerit prudētia, verè pôt homo sapiens reputari. Si verò defuerit, verè pôt homo stultus reputari. Prudentiam verò intellige, cognitionem operādorum. Prouer. 14. Callidi est intelligere viam suam: quid. s. agendum sit: & imprudentia stultorum errās. Ignorat. n. quid agendum sit. Et in eodē: Fatuitas stultorum imprudentia: id est, ignorantia agēdorum. ¶ Decimo, ꝙ animalia irrationalia ēt minima docēt nos eam: vt serpentes, & formicæ, & similia. Senec. Pudeat ab exiguis animalibus nos trahere mores. Prou. 30. Quatuor sunt minima terræ, & ipsa sapientiora sunt sapientibus. Formicę populus infirmus, quæ præparant in messe cibum sibi: Lepusculus plebs inualida, qui collocat in petra cubile suum: Regē locusta non habet, & egreditur vniuersa per turmas suas: Stellio manibus nititur, & moratur in domibus regum. In formica comendatur nobis prouidentia. In lepusculo qui est animal timidum, velociter fugiens, & in petra collocans cubile suũ, diffidentia de proprijs viribus, & confidentia in Deo, quæ reperitur in hominibus timoratis. In locusta verò, quæ saltat, & post saltum decidit, ardens desideriũ æternorum cum consideratione propriæ infirmitatis. In stellione qui est lacertulus quasi depictus & stellatos, qui alas non habet, sed manibus nititur, diligentia in operatione, quæ defectũ supplet naturæ. Vt. n. dicit glo. ingeniosi per negligentiam in imis remanent: sed simplices, quos ingenij penna non adiuuat, ad obtinenda regni ętérni mųuia, virtus operationis leuat. Et qui natura tardi sunt ingenio, solertia industriæ suæ ad diuinarũ notitiā scripturarũ, vel ad virtutũ gratiam, q̄bus cęlũ mereantur, attingunt. ¶ Prudētia defectus supplet: sicut ꝓuidentia supplet infirmitatem formicæ. Prudens. n. tp̄s necessitatis p̄occupat, ꝓuidendo sibi tp̄e opportuno. Itē prudens in Deo cōfidens, fortitudinē suā in Dei fortitudinē mutat. Esa. 40. Qui sperant in dño, mutabūt fortitudinē. Itē qđ ꝑ se nō pôt, multitudine efficit: sicut multitudo locustarum concors egreditur ad depascendum viridia. Supplet etiā pru-

prudens diligentia, quod minus habet à natura. Serpẽs docet nos etiam prudentiam astutia sua. Matt. 10. Estote prudentes, sicut serpentes. ¶ Et sunt sex astutiæ serpentis, quibus prudentia sanctorum debet assimilari. ¶ Prima est, quòd caput suũ summè custodit, pro eo cætera membra exponendo. Nec immeritò: cum capite illæso viuat, quantũcunq; cętera mẽbra lędantur. Sic sancti pro Christo qui est caput eorũ, se & sua exponere non timent. Prou. 12. Qui negligit damnum propter amicum, iustus est. Phil. 3. Quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christũ detrimẽta. Nec mirum, si sancti omnia pro Christo exponunt: quia eo saluo, omnia sunt eis salua, etiã capilli. Matth. 10. Capilli capitis vestri numerati sunt. 2. Macha. 7. E cælo ista possideo: sed propter Dei leges nunc ista despicio, quia ea me ab ipso recepturum spero. ¶ Secunda est, quòd serpens se in arcto foramine ponit, vbi pellem veterẽ deponit. Sic prudentes in arcta via pœnitentiæ se ponunt, vbi pellẽ veteris hominis deponunt. Eph. 3. Deponite vos secundum pristinam cõuersationem, veterem hominem, qui corrumpitur, ſm desideria carnis. Et nota ꝙ duo exiguntur ad hoc, ꝙ serpens in foramine pellem deponat, scilicet foraminis angustia. Si enim esset latum, sine difficultate transiret, & veterem pellem retineret. Et stabilitas foraminis: nisi enim esset stabile potius foramen secum ferret, quàm pellem ibi relinqueret. Sic pellem veteris consuetudinis non deponunt in claustro, qui in eadem libertate volunt esse in claustro, in qua fuerint in seculo. Item qui manentes in seculo, nullam habent propositi firmitatem, in pœnitentijs quas agunt, de facili secum dispensant. ¶ Tertia est, quòd serpens vnam aurem terra obstruit, & aliam cauda, ne vocem incantatoris audiat, secundũ illud Psal. Sicut aspidis surdę, & obturantis aures suas. Sic sancti viri aurem vnam obstruunt memoria mortis, & aliam consideratione propriæ fragilitatis, ne suggestioni diaboli acquiescãt, attendẽtes ex quot & qualibus causis perire possunt. Ecclesi. 7. Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Qui castrũ corporis sui luteum intelligit, non præsumat facere guerram cũ omnipotente. ¶ Quarta est, quòd serpens calcaneo mulieris insidiatur. Genes. 3. Sic sancti, fini qui cõsequitur opera carnis, insidiãtur, ex eo ostẽdentes, desideria carnis fatua esse. Iob 3. Quasi vna ex stultis mulieribus locuta es. Augustin. Deliciæ carnis hic non satiant, & in futuro damnant. Vbicunque caro quærit refectionem, inuenit defectionem. Gregor. Qui præsenti suauitate

nitate capitur; quasi per amœna prata ad interitũ ducit. ¶Quinta est, quod propter inimicitias, quas habet cũ homine, habitat in deserto, vel latet sub spinis, vel herbis. Sic viri sancti agnoscentes inimicitias, quas habet mundus cum eis, fugiunt eum 1. Ioann. 3. Nolite mirari, si odit vos mundus.

De speciebus Prudentiæ, & triplici eius diuisione: de memoria & obliuione; de prouidentia, de diuisione prudentiæ secundum Senec. de diuisione eius in prouidẽtiam, circunspectionem, cautionem, docilitatem. De xii. quæ iuuant ad hoc quòd aliquis bene doceat; & de tribus quæ doctor debeat attẽdere in sua doctrina, & de septem quæ valent ad hoc vt quis bene addiscat. Cap. V.

SEquitur de speciebus Prudentię. Notandũ ergo, quod prudẽtia prout cõprehendit oẽm salubrẽ cognitionem siue virtutẽ cognitiuã. Primo modo videtur posse distingui in virtutem cognitiuã diuinorum & humanorum. Virtus verò cognitiua diuinorũ, triplex videtur esse. Prima acquiescit authoritati, scilicet fides. Secunda rationi, scilicet donum intellectus. Tertia est, animum diuinã suauitatẽ gustãdo experiri, scilicet donum sapiẽtiæ. De duabus primis dicit August. in libro de Vtilitate credendi: Quod credimus, debemus authoritati, quod intelligimus, rationi. De tertia dicitur in Psal. Gustate & videte &c. Prima cognitio de Deo, statui incipientium sufficit. Secunda competit statui proficiẽtium. Tertia statui perfectorum. Bern. ad fratres de mõte Dei: Sunt animales, qui nec rõne per se aguntur, nec affectu trahuntur; & tamen authoritate promoti, vel doctrina commonitii, vel exemplo prouocati approbãt bonum vbi inueniunt, & quasi cæci, sed ad manũ tracti sequuntur. Sunt rationales, qui per rõnis iudicium & naturalis scientiæ discretionem, habent cognitionem boni & appetitum; sed nondum habent affectum. Sunt perfecti qui spiritu agũtur, qui à Spiritusancto plenius illuminãtur: & quia sapit eis bonum cuius trahuntur affectu, sapiẽtes vocantur. ¶Virtus verò cognitiua humanorũ, vel est cognitiua rerũ, quæ propter hominem à Deo factæ sunt, quæ specialiter attendit bonum & malum in eis, quæ videtur esse donum scientiæ: vel attenditur circa ea, quæ ab homine propter Deum agenda sunt. Quæ duplex est; scilicet prudẽtia sumpto nomine strictè: & hæc attenditur circa agenda cõiter. Et donum consilij, quod attenditur circa ardua, quæ propter arduitatem suam non sunt in præcepto, circa quæ maximè præcipitatio cauenda est. ¶Videtur etiam prudentia posse distingui, sicut Seneca scientiam moralem diuidit. Cuius pars vna rebus pretia

tia imponit, rectè existimãs vnãquãque. Secũda affectus ordinat, impetus animi refrenans. Tertia, quid, quãdo, vbi & queadmodũ agi debeat determinat. Secũdùm Tulliũ verò in Rhetoricis, distinguitur prudẽtia in memoriã, intelligentiã, prudentiã. Memoria est, ꝑ quã animus repetit illa q̃ fuerunt. Intelligẽtia est, per quã ea prospicit quæ sunt. Prouidentia est, per quam futuri aliquid videtur antequam factum sit.

De Memoria & Obliuione.

AD memoriã monemur. Eccl. 1. Memẽto quæ ante te fuerunt. Memoriæ mortui viuunt. Memoriæ illa pars vitæ nostræ, quę prętерit, manet: sine hac quasi ꝑdita est. Senec. Qui nil de præterito cogitat, vitã perdidit. Memoria thesaurus est cognoscibiliũ. Ipsa est velut quoddam seruatorium, in quo veritas vtilis, quam ratio inuestigãdo cepit, fideliter seruatur. Animus obliuiosus est, velut locus vbi quicquid repositum fuerit, moritur. Obliuio enim est quasi quædã mors. Greg. 1. parte Moralium: Sicut mors quod interficit, cogit, vt non sit in vita: ita obliuio hoc quod intercipit, agit, vt non sit in memoria. Animus obliuiosus est quasi stomachus cibum receptum reijciẽs. Greg. in homil. Cibus mẽtis sermo Dei est, & quasi acceptus cibus lãguẽte stomacho reijcitur, quando auditus sermo in ventre memoriæ non retinetur. Quisquis alimẽta nõ retinet, huius profectò vita desperatur. ¶ Et notandũ, ꝙ multa sunt. quorum memoria specialiter est laudabilis, de q̃bus causa breuitatis decẽ ponamus. ¶ Primò, laudabilis est memoria bñficiorũ, & maximè memoria creatoris & redẽptoris nostri Eccl. vlt. Memento creatoris tui. Et Luc. 22. Hoc facite in meã cõmemorationẽ. Exo. 13. Mementote diei huius, in qua egressi estis de Aegypto. Eccl. 29. Gratiã fideiussoris ne obliuiscaris. Posuit. n. animã suã pro te. Bern. ad fratres de mõte Dei: Scit, quicunque habet sensum Christi, quantũ Christianæ pietati expediat, quantum seruũ Dei, seruum redẽptionis Christi deceat, & vtile ei sit, vnã saltem aliqua diei hora, passionis ipsius ac redemptionis attẽtiùs recolligere beneficia, ad fruẽdum suauiter in conscientia, & recolendũ fideliter in memoria. Memoriam etiã beneficiorum acceptorũ videntur habere animalia irrationabilia. ¶ Secũdo, memoria mãdatorũ Dei. In Psal. Et memores sunt mandatorũ ipsius ad faciendum ea. Deut. 6. Erũt verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiẽs atque consurgens. Numeri 15. Dices ad filios Israel, vt faciant sibi fimbrias per quatuor angulos palliorũ, ponẽtes in eis

vitas

uitas hyacinthinas, quas cũ vide rint, recordent omniũ mãdatorũ Dei. Iosue 1. Nõ recedat volumẽ legis huius ab ore tuo: sed meditaberis in eo diebus ac noctibus. Eccl. 3. Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcipit tibi Deus, hæc cogita semper. ¶ Tertiò memoria iustitiæ quã Deus exercuit in transgressores mandatorũ suorũ. In Psal. Memorabor iustitiæ tuæ solius. Eccl. 38. Memor esto iudicij mei, sic.n. erit & tuum. ¶ Quartò, memoria belli spiritualis, in quo tot & tanti ceciderunt, quæ valet ad hoc vt cautiores simus. Iob 40. Memẽto belli, & non addas amplius quicquã loqui Hieron. Ne in præterita castitate cõfidas, nec Dauid sanctior, nec Sãpsone fortior, nec Salomone potes esse sapiẽtior. Memẽto semꝑ ꝙ paradisi colonũ mulier de possessione sua eiecerit. Quintò, memoria diuinæ misericordiæ, vtilis in tribulatione positis, ne desperẽt. Eccl. 51. Memoratus sum misericordiæ tuæ dñe. 1. Mach. 4. Mementote quõ salui facti sunt patres nostri in mari rubro. ¶ Sextò, memoria laudabilis vitæ sanctorum, quam imitari debemus. Greg. Facta præcedentium patrũ cõsideremus, & nõ erunt grauia, quæ toleramus. Io. 15. Memẽtote sermonis mei quem ego dixi vobis non est seruus maior Domino: si me persecuti sunt, & vos persequentur. ¶ Septimò, memoria aduersitatis in prosperitate. Eccl. 18. Memento paupertatis in die abundantiæ. ¶ Octauò, memoria status honorabilis à quo quis degenerauit: vt est nobilitas parẽtum, vel carnalium, vel spiritualium: vel propria nobilitas spiritualis, à qua quis decidit. Sap. Nobilitatis ad hoc tantũ memineris, vt cũ claritate generis, morum sanctitate cõtendas, & cum nobilitate corporis, animi nobilitate proficias. Esa. 51. Attendite ad petram, de qua excisi estis, &c. Attendite ad Abrahã patrem vestrum. Apoc. 2. Memor esto vnde excideris, & age poenitentiã. ¶ Nonò, memoria in eo qui ad prosperitatem deuenit, eorum qui in aduersitate eius socij fuerunt. Gen. 40. Memẽto mei, cùm bene tibi fuerit. ¶ Decimò, memoria propriorum peccatorum ad dolendum pro eis. Esa. 38. Recogitabo tibi oẽs annos meos, in amaritudine animæ meæ. ¶ Itẽ notandum, ꝙ quatuor sunt, quorum obliuio videtur esse laudabilis. Primò, obliuio iniuriarũ. Leuit. 19. Non memor eris iniuriæ ciuium tuorum. Animus obliuiosus beneficiorum, & tenax iniuriarum, est velut colatoriũ fæces retinens, & quod purum est, exire permittens. Secundo obliuio beneficij alteri dati. Hæc enim est lex bñficij inter duos, vt ait Sapiens, quòd alter statim debet obliuisci dati, alter memor accepti esse. Tertiò, obliuio

uio delectationū quas aliqs habuit in præteritis peccatis. Qui recogitat peccata præterita, delectãdo in ipsis: mẽte reuertitur in Aegyptū, vt filij Israel. Num. 11. Recordamur pisciū, quos comedere solebamus in Aegypto gratis: in mẽtẽ nobis veniũt cucumeres. Hoc est etiã respicere retrò, vt vxor Loth, Gen. 19. quæ versa est in statuam salis. Lucę 17. Memores estote vxoris Loth. Hoc etiã est habere idola apud se, vt Rachel Genes. 31. Quartò, obliuio rerū temporaliū, quæ ad cõtẽplatiuos perfectos ꝑtinet. Phil. 3. Quæ qdẽ retrò sũt obliuiscẽs: ad ea verò, quæ sunt priora, extẽdẽs meipsum. Macrob. loquẽs de tẽperãtia ꝑfectorū: Tẽperãtia, inqt, ẽ terrenas cupiditates nõ reprimere, sed potius obliuisci. ¶Item notãdū ꝙ quinque sunt, quæ videt facere ad bonitatẽ memorię. Primū est sicca cõplexio. Siccitas n. est dispositio cõueniens ad tenacitatẽ impressionū, sicut humiditas ẽ dispositio cõueniẽs ad receptionẽ earū. Secũdū est, exercitiū circa vnū vel pauca, non circa multa. Vnde pueri quamuis sint humidi, firmiter in memoria retinẽt: q̃a animæ eorum nõ occupãtur circa multa, sicut animę maiorū. Eccl. 38. Qui minorat actu, ꝑcipiet sapiẽtiã. Tertiū est, placẽtia rei cognitæ. Hãc causã innuit Plato esse in tenera ętate, quare ea quæ addiscũtur, firmiter in memoria retinẽtur. Tenacior, inquit, & fortè maior in illa ætate cognitionis delectatio, cognita mentibus altiùs infigit. Quartum est, nouitas. Horatius: Quo semel est imbuta recẽs, seruabit odorẽ Testa diu. Ideo vtilia citò addiscenda essent. Memoria n. impleta sup̃uacuis, vtilia difficiliùs retinet. Senec. in epistolis: Liberaliū artiū cõsecratio verbosos sibi placentes facit. & ideo nõ discẽtes necessaria, q̃a superuacua didicerũt. Quintū est, infixio memoriæ longa ruminatione facta. Senec. Certis ingenijs immorari & innutriri oportet, si velis aliqd trahere qđ in animo fideliter sedeat. Itẽ cùm multa percurreris, vnū excipe, quod illò die decoquas. ¶Et notãdū, quòd q̃ nõ habet bonã memoriam, scriptura deberet supplere eius defectum. Eccl. 38. Sapiẽtiã scribe in tp̃e vacuitatis. Scripsit Dñs decalogū bis populo Iudæorum in tabulis lapideis. Exo. 31. & 34. Sũt q̃ nihil ponunt in memoria, sed oĩa in scripto. Sũt alij q̃ cõfidẽtes in memoria sua, nihil cõmendant scripturæ: & vtrũq; vitiū est. Pythagoras: Caue ne armariū doctius, q̃ pect⁹ habeas. Sen. Distrahit librorū multitudo. Itaq; cùm legere non possis quantū habueris, satis est habere quãtū legas. Ber. ad fratres de mõte Dei: Nõ tm̃modo agẽdū est, vt cū aliqua delectatione, vel sine grãdi nausea dies trãsigatur: sed etiã vt de peracta dieta ad profectū mẽtis

semper

semp aliqd in cõsciētia resideat, aliqd quotidie in thesaurũ cordis cõgeratur. Bern. De quotidiana lectione aliqd in uētrē memoriç dimittēdũ est, qd fideliùs digeratur, & sursum reuocatũ crebriùs ruminetur, qd proposito cõueniat, quod intētioni proficiat, qd detineat animum, vt aliena cogitare non libeat. Hiero. Fatuum est propter cõfidentiã memoriæ, nihil scripto cõmendare: quia in memoriam primò senectus incurrit, vt ait Senec.

De Prouidentia.

SEQVITVR de Prouidētia ad quã monemur exemplo formicæ. Prou. 6. Vade, inqt, ad formicam, ò piger, & cõsidera uias eius, & disce sapientiã: quæ cùm nõ habeat ducē nec præceptorē, nec principē, parat æstate cibum sibi. Et Genesi. 41. exemplo Ioseph. q septē annis fertilitatis cõgregari fecit, quæ erãt necessaria septem annis sterilitatis futuræ. Prou. 16. Qui cõgregat in messe, filius sapiēs est. Deut. 32. Vtinã saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent. Prouidentia ualde vtilis est. Tob. 9. dixit Tobias Azariæ: Si meipsum tradam tibi seruum, non ero condignus ꝓuidētiæ tuæ. Senec. Qui nihil de futuro præmeditatur, in omnia incautus incidet. Prouidētia, vel mala futura vitat, vel tēperat, vel animo præparat vt ea leuius ferat. Greg. Eo periculum [vi]tari non põt, quo non potuit præuideri. Senec. Propone animo tuo & mala futura & bona, vt illa sustinere possis, ista moderari. Greg. in homil. Minus iacula feriũt, quæ prçuidentur, & nos tolerabiliùs mundi mala suscipimus, si cõtra hæc per præsciētiæ clypeũ munimur. Itē in Moral. Tãto qsque minùs aduersitate uincitur, quãto cõtra illã præsciēdo paratus inuenitur. Itē in Pastoralibus: Hostis callidus tanto liberiùs pectus ꝑcutit, quãto nudũ à ꝓuidētiç lorica deprehēdit. Itē dũ cõtra ictũ qsq; paratior redditur, hostis qui se inopinatũ credidit, eo ipso q præuisus est, eneruatur.

De diuisione Prudētiæ secundũ Sen.

SENECA in libro de quatuor virtutibus principalibus, tãgit diuisionē Prudētiæ similē diuisioni Tullij iã positæ, dicens: Si prudēs fueris, animus tuus tribus tēporibus dispēsetur; præsentia ordina, futura ꝓuide, præteritæ recordare. Sũt aliqui q futura ordinãt, quæ nõ sunt in sua ptãte: præsentia verò confusa & inordinata relinquũt. Act. 1. Non est vestrũ, nosse tēpora, vel momēta, quæ pater posuit in sua ptãte. Bern. Quid de futuro miser tam temerariè præsumis, tãqua pater tpa & momēta in tua, & non in sua magis posuerit ptãte? Tales vitam, quam habent, uolũt perdere, & quam non habent, proponũt utiliter dispensare. Illa partē vitæ, quã Deus iã dat, in cõtumeliã Dei volunt expendere: illã verò

verò quã Deus nondũ eis dedit, volunt Deo dare, & de illa gratiã Dei acquirere. ¶ Et notãdũ, ꝙ ordo ſm Aug. 19. de ciu. Dei, eſt pariũ diſpariũq; rerũ ſua cuiq; loca tribuẽs, diſpoſitio. Et facit multũ ordinatio ad quietẽ mẽtis. Augu. in libr. Cõfeſ. Minùs ordinata quieta ſunt, ordinata quieſcunt. Idẽ: Iuſſit Deus, & ſic eſt, vt pœna ſibi ſit inordinatus animus. Debet verò homo ordinare ſe & ſuos & ſua. Quãtũ ad ſe, ordinabil͛r ille viuit (iuxta verbũ Bern.) q in cõuerſatione ſua ſolicitè cõſeruat vias ſuas, & in conſpectu dñi, & in cõſpectu ꝓximi cauens ſibi à peccato, & ꝓximo à ſcãdalo. ¶ Quadruplex verò ordinatio debet eſſe in hoĩe. Prima eſt conſiderationis. Bernar. in lib. de cõſideratione: Conſideratio tua à te inchoet, ne fruſtrà extendaris in alia, te neglecto. Secunda eſt, affectionis præcipuè illius, q̃ alijs ſupereminet: ſcilicet dilectionis. Cant. 2. Ordinauit in me charitatem. Tertia eſt, negotiorum ſm diuerſitates temporum. Ber. ad fratres de monte Dei: Mane præteritæ noctis fac à temetipſo exactionem, & venturæ diei tu tibi iudicio canonem: veſpere prę teritæ diei rationem exige, & ſuperuenientis noctis fac indictionem. Sic diſtrictio non vacabit laſciuire aliquando: ſingulis horis ſm cõis inſtituti canonem, ſua diſtribue exercitia: cui ſpiritualia, ſpiritualia: cui corporalia, corporalia: in quibus ſic exoluat omne debitum ſpiritus Deo, corpus ſpiritui, vt ſi quid fuerit intermiſſum, ſi quid neglectum, ſi quid imperfectum ſuo loco, ſuo modo, ſuo tempore non habeat impunitum vel irrecompenſatum. Idem in eodem: Primum extra quotidianum ſacrificium orationum vel lectionis ſtudium, conſcientiæ quotidianæ diſcuſſioni, emendationi, compoſitioni pars ſua Dei neganda non eſt. Quarta eſt ordinatio pertinens ad pugnã ſpiritualem. Virtutes enim animæ præparatæ debent eſſe ad certamina ſibi competentia. Temperantia, cùm ad menſam acceditur. Prudentia, cùm quid agendũ ſit, tractandũ eſt, & ſic de cæteris virtutibus. Gregor. in Moral. Quodlibet certamen exuperat, qui mẽtem certamini ante certamẽ parat. Anima virtutes habens, dæmonibus terribilis eſt, vt caſtrorum acies ordinata. Cant. 5. Prouer. 24. Cum diſpoſitione initur bellũ. Suos debet homo ordinare, oſtendendo quid vnicuiq; ſit agendũ, & quid vnicuiq; ſit habẽdũ. Propter primam ordinationẽ, regina Saba admirata eſt miniſtros Salomonis. 3. Reg. 10. Videns regina Saba oẽm ſapientiã Salomonis &c. & ordinem miniſtrantiũ &c. nõ habebat vltra ſpiritum. De ſecũda ordinatione habes Eſaiæ 38. Diſpone domui tuæ, quia morięris tu, & non viues. Debet etiam

hō sua ordinare, vt vtiſr expēdāſ, vel vtiliter retineanſ. Ecc.7. Peco ra tibi ſunt, attēde illis: & ſi ſunt tibi vtilia, perſeuerent apud te.

De alia diuiſione Prudentiæ.

PRVDENTIA à quibuſdā diuiditur in quatuor ſpecies, ſcilicet prouidentiam, circūſpectionē, cautionē, docilitatē. Quarum ſpecierum numerus ſic videtur poſſe manifeſtari. Cognitio ſalubris quæ ad prudentiam pertinet, conſiderari poteſt abſolutè prout eſt in cognoſcēte, vel ꝑut diſtribuitur alteri. Eſt enim theſaurus nobilis qui diſtributus ſuſcipit incrementum. Et ſicut dicit Aug. in lib. de doct. Chriſtia. Omnis res, quæ dando deficit, nondū habetur & nō datur. ſi nondū habetur, quomodo habēda eſt? Secūdum ergo, quod prudentia dirigit circa diſtributionē ſcientiæ ſeu cognitionis ſalubris, eſt hæc ſpecies eius, docilitas. Secundū verò, ꝙ abſolutè conſideratur vt eſt in cognoſcente, tres habet ſpecies. Cùm enim ſit lumen rationē perficiens ad videndū quæ agenda ſunt: ratio autē perfectè nō videt, niſi videat remota vt propinqua, & niſi videat res interius, & non ſolum ſuperficialiter: & niſi res videat vndique & nō ſolùm ex parte vna: prudentia ſpeciem vnā habet, qua videntur remota, ſcilicet prouidentiā, quæ ſic dicta eſt, eò ꝙ procul videat. Et pōt extendi nomen prouidētiæ ad memoriā & prouidētiā, quas ponit Tull. Ratio. n. procul videt, ſiue ꝓuideat futura, ſiue præterita. Simili modo nomē memoriæ qñq; extēditur ad futura, vt Eccl.7. In oībus operibus tuis memorare nouiſſima tua. Aliā ſpeciē habet prudentia, qua ea, q̄ videntur ſuperficialiter bona, agnoſcūtur eſſe mala, ſcilicet cautionē. Aliam etiā habet, qua vndiq; videt, ſcilicet circumſpectionē. Prouidentia proprio ſumpto nomine, eſt præſens notio futurum pertractans euētum. Huius officium eſt, ex præteritis & præſentibus futura perpendere. Boet. in lib. Cōſolationum: Non quod ante oculos ſitum eſt, ſufficit intueri: rerum exitus prudentia metitur. Imprudens viam reſpicit qua iturus eſt: prudens verò finem viæ attendit. Si dicatur imprudenti, Veni mecū, ducā te honorificè & per viam pulcherrimā, paratus eſt ire, nō requirens amplius: prudens verò requirit quò ducēdus ſit. Et ſi dictū ei fuerit, ad ſuſpendiū: nō vult illuc ire, nec eques, nec pedes, nec per viā amœnā, nec aſperā. Si verò dictū ei fuerit, ꝙ ad locum, vbi regnabit; paratus eſt illuc ire pedes etiam per vias aſperas. Qui ſine prouidentia eſt, eſt ſicuti homo debilē habēs viſum, qui ea quæ ſunt iuxta oculū videt, remota verò aliquātulū non videt. ¶ Circūſpectio eſt cōtrariorū vitiorū cautela. Officium huius virtutis eſt, per diligētem conſiderationē inter

inter cõtraria vitia mediũ tenere. Ad hanc virtutem pertinet sic libertatẽ seruare, vt fugiẽdo auaritiã, prodigalitatẽ non incurramus: & sic recedere à temeritate, ꝙ in timiditatem non cadamus. Ad illud quod est circũspectionis, monet nos Salomõ Prou. 4. dicens: Omni custodia serua cor tuũ. Dicturus custodia, præmisit oĩ: ne hinc hostibus fores claudas, & aliunde auditum pandas. Circũspectio cõmendatur nobis. Ezech. 1. vbi dicitur, ꝙ totũ corpus plenũ erat oculis. Et Apoc. 4. vbi legitur ꝙ animalia plena erat oculis antè & retrò. Ouid. In vitiũ ducit fuga culpæ, si caret arte: Dũ stulti vitant vitia, in contraria currũt. Ad circũspectionẽ ẽt vr̃ ꝑtinere, cùm aliqs est vndique cinctus malis, minus malũ eligere. Gre. in Moral. Qui murorũ ambitu vndiq;, ne fugiat, clauditur: ibi se in fugã ꝓcipitat, vbi murus breuior inuenitur. ¶ Cautio est discernere à virtutibus vitia, virtutũ speciẽ præferẽtia. Isid. Quædam vitia virtutũ speciem ꝓferunt: vnde semꝑ perniciosius suos sectatores decipiunt, quia se sub velamine virtutis tegũt. Nã sub prætextu iustitiæ, crudelitas agitur, & remissa segnities mansuetudo creditur. Cicero: Nullæ sunt occultiores insidię, q̃ hę quę latẽt in similitudine officij. Greg. in Moral. Plerunque vitia colore virtutũ tincta, tãto neqora sunt, quanto & esse vitia minimè cognoscũtur. Hostis nostri malitia cautè se arte palliat: vt plerunq; ante deceptæ mentis oculos culpas virtutes fingat, vt inde quis quasi expe[ct]et prȩmia, vnde ȩterna dignus e[st] inuenire tormẽta. Cautio appar[en]s, bonum interiùs inspicit, & malitiã ibi perpendit. Sene. Qui decipiunt, nihil habẽt solidi, tenue est mendaciũ, perlucet, si diligẽter inspexeris. Qui sine cautione sunt, frequenter incurrunt illam maledictionem. Esa. 5. Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum. ¶ Docilitas, est prudentia erudiẽdi imperitos, quæ cõmendatur nobis exemplo Salomo. 1. Reg. 3. Cui cùm dñs dixisset, Postula quod vis vt dem tibi: ipse docilitatem videtur prætulisse omnibus, dicens: Dabis seruo tuò cor docile.

De XII. quæ iuuant ad hoc, quòd aliquis debitè doceat. Et de tribus quæ doctor debet attendere in sua doctrina.

NOTANDVM, quòd XII. sunt quæ vidẽtur facere ad hoc, vt aliquis debito modo doceat, maximè doctrinã salubrem. Primũ est, si ipse laudabiliter viuat. Aug. in lib. de doctrina Christiana. Non obedienter auditur, qui seipsum non audit. Greg. in Mora. Cũ imperio docetur qđ prius agitur, q̃ dicitur: Nam doctrinæ subtrahit quis fiduciam qñ conscientia præpedit lingua. Vita debet iuuare doctrinam, non impedire. Et primò debet, qui docet,

informare se in doctrina, postea alios. Prou. 5. Bibe aquã de cister na tua, & fluenta putei tui. Et pòst subditur. Deriuentur fontes tui foras. De hoc require in tra-cta. de Superbia. ca. De appetitu magisterij. Secũdũ est, vt autho ritatẽ magisterij Deo, nõ sibi attribuat. Augu. in lib. de doctrina Christia. quoniã Christus seminat, ego qui sum vix cophinus se minantis, in me ipse ponere dignatur, quod velit spargere. Nolite ergo attendere ad vtilitatem cophini: sed ad charitatem seminis & potestatẽ seminatoris. Idẽ in eodẽ: Christus est qui docet, cathedram in cælo habet, schola eius in terra est. Schola ipsius, cor pus eius est: caput docet membra sua: lingua loquitur pedibus suis. Idẽ super Can. Io. Magisteria forinsecus, adiutoria sunt & admonitiones: cathedrã habet in cælo, qui corda docet. ¶ Tertium est, vt doctrinæ orationem præmittat. Augusti. in lib. de doctr. Christ. Si regina Esther pro suæ gentis temporali salute locutura apud regem, orauit, vt in os eius cõgruũ sermonẽ dñs daret: quãto magis orare debet, vt tale mu nus accipiat qui pro æterna hominũ salute in verbo & doctrina laborat? Idẽ in eodem: Agat eloquẽs quantum potest, cũ bona & iusta & sancta dicit, vt intel ligẽter & libenter, at obedienter audiatur: & hoc se posse si potuerit, & quantum potuerit pietate orationum magis, q̃ oratorum facultate nõ dubitet, vt orãdo ꝓ se & pro illis quos allocuturus est, sit orator antequam doctor. ¶ Quartum est, vt sñiam plus amet q̃ verba. Aug. Bonorũ ingeniorũ insignis est indoles, in verbis verũ amare, nõ verba. Idem in eodẽ: Vtrùm ignoscere produ cta syllaba tertia aut correpta dicatur, nõ multũ curat, qui ꝓ pec catis Deum petit vt ignoscat: sed tñ eo magis inde offendũtur ho mines, quo ĩfirmiores sunt & eo infirmiores, quo doctiores videri volunt. Idẽ in eodẽ: Quid prodest clauis aurea, si aperire quod volumus, nõ potest? & q̃d obest lignea, si põt, q̃n nihil quærimus, nisi patere q̃d clausum est? Idẽ: Cauendũ est, ne diuinis grauibusq; sentẽtijs, dũ numerus additur, põdus detrahatur. Ad numerũ, ꝓut hic sumitur, intelligas ꝑtinere proportionẽ syllabarum, metrũ & colores rhetoricos. Itẽ Aug. in eodẽ: In authoribus nostris hoc mihi plus placet, ꝙ ibi ratissimè eos inueni numeros: satis est enim ei propter quod agitur, vt verba congruentia, non oris eligatur industria, sed pectoris sequantur ardorẽ. Senec. Oratio quæ veritati dat operam, incomposita esse debet & simplex. Idẽ: Oratio quæ sanandis mentibus adhibetur, descendere in nos debet. Idẽ: Non delectent verba vestra, sed prosint: si tamen contingere eloquentia non solicito

potest:

potest: si aũt parata est, aut pro vero cõstat, assit, & res pulcherrimas prosequatur, sit talis, vt potiùs res, quàm se ostẽdat. Aliç artes ad ingeniũ pertinent, hic animi negotiũ agitur. Non quærit æger medicum eloquentem, nõ quærit quare gratuletur sibi, ꝙ inciderit in medicum disertum, sed si ita competit, vt ille idem q sanare potest, comptè de his, quæ faciẽda sunt, disserat, hoc tale est, quale, si peritus gubernator etiã formosus est. Quid aures meas scabis? quid oblectas? curare debes morbũ veterem, grauem, publicum: tantum negotij habes, quantum in pestilentia medicus circa verba occupatus es, vide si sufficis rebus. Aug. in libr. Confes. Didiceram, perinde esse sapientiam & stultitiam, sicut sunt cibi utiles & inutiles: verbis autẽ ornatis & inordinatis, sicut uasis vrbanis & rusticanis vtrosq; cibos posse ministrari. ¶ Quintũ est, vt in scripturis sensus authoris requiratur. Aug. in lib. de doctrina Christiana, loquens de illo, qui aliud in scripturis sentit, quàm ille, qui scripsit: ea tamen sentẽtia deceptus, quæ ædificat charitatẽ, dicit ꝙ illa fallitur ac si quisquam deserens uiã, eò tamen per agrũ pergat, quò via illa perducit: corrigendus est tamen, & quàm sit vtile viã non deserere, demonstrandũ est, ne in consuetudine deuiãdi, etiam in trãsuersum aut peruersum ire cogatur. Deinde innuit causam, quare cauẽdũ sit hoc in scripturis, dicẽs: Titubabit fides, si diuinarũ scripturarũ uacillet authoritas. ¶ Sextũ est, vt in scriptura sacra nõ vbiq; mysteriũ requiratur. Aug. 16. lib. de Ciuit. Dei: Nõ sanè omnia, quæ gesta narrant, significare aliquid putanda sunt: sed propter illa, quæ aliquid significãt, & ea, quæ nihil significant, attexuntur. Solo vomere terra proscinditur: sed vt hoc fieri possit, etiam cætera aratri membra sunt necessaria. Et soli nerui in citharis & cæteris uasis musicis aptãtur ad cantum: sed vt aptari possint, insunt & cætera, quæ nõ percutiuntur à canẽtibus, sed ea, quæ, percussa resonant, his cõnectũtur. Ita in prophetica historia dicũtur & aliqua, quæ nihil significant, sed quibus adhæreant ea, quæ significant, & quodamodo religãtur. ¶ Septimũ est, vt diuidendo, mediocritas seruetur. Senec. in epistolis: Philosophiã in partes, non in frustra, diuidã. Diuidi enim eam, nõ concidit, vtile est: nã cõprehendere queãdmodũ maxima, ita minima, difficile est. Item, partes eius, quod diuisum est, innumerabiles esse & paruulas nõ oportet. Idem vitij habet nimia, quod nulla, diuisio: simile cõfusioni est, quicquid usq; in puluerẽ sectũ est. ¶ Octauum est, inter tarditatẽ & præcipitationem medium in proferendo seruare. Senec. in epist. Philoso-

phi pronuntiatio, sicut vita, debet esse composita: nihil ordinatum est, qđ prȩcipitatur & properat. Idē: Aequè stillare illam nolo, quàm currere. Non extendat aures, nec obruat. Idē: Inopia verborùm & exilitas minùs intentum auditorē habet, tædio interruptæ tarditatis: faciliùs tamen insidet quod expectatur, quàm quod prȩteruolat. Deniq; tradere homines discipulis præcepta dicūtur. Non traditur, qđ fugit. Quomodo omnino rege pōt, qui regi nō potest? Idem: Remedia non prosunt, nisi immorētur. Idem: Dicēdi celeritas non satis decora est philosophiæ, quæ ponere debet verba, nō proijcere. Idem: Quemadmodum sapiēti viro incessus modestior conuenit: ita oratio pressa, nō audax. ¶ Nonū est, vt dicendo, veritatem non deserat. Aug. in libro de doctrina Christiana: Minùs intelligantur, minùs placeant, minùs moueant quæ dicūtur, vera tamen dicantur & iusta. ¶ Decimū est, ut doctrina facilè sit aperta. August. in libr. de doct. Chri. Quid prodest locutionis integritas, quam non sequitur intellectus audientis, cum loquendi omnino nulla sit causa, si quid loquimur, non intelligant, propter quos, vt intelligant, loquimur. Prou. 19. Doctrina prudentū facilis. Eccle. 4. Ne abscondas sapientiam in decore eius. 1. Cor. 14. Si incertam uocem det tuba, quis præparabit se ad prælium? Idem in eodē: Volo in ecclesia quinque verba sensu meo loqui, vt & alios instruam, quàm decē millia verborū lingua. Ambro. Melius est, vt nos intelligant populi, quàm vt cōmendēt grammatici. Aug. 4. libro de doct. Chri. Quȩ vix intelligūtur, vel raro, si aliquid vrget, vel nūquā, omnino in populi audientiam mittendā sunt. ¶ Vndecimū est, vt doctrina sit breuis. Ecc. 21. Verba sapientum, statera ponderabūtur. Aug. in li. de doc. Chri. Sicut ingratus est, qui cognita obnubilat: sic onerosus est, qui cognita inculcat. Ouid. Quicquid præcipies, breuis esto: quo citò dicta. Percipiant animi dociles, doceantq; fideles. Omne superuacuum pleno de pectore manat. ¶ Duodecimum est, vt doctrina sit vtilis. Seneca in epistolis: Etiā si multū esset ætatis, parcè dispensandum erat, vt sufficeret necessarijs: nunc quæ demētia est, superuacua discere in tēporis egestate? Doctrina moralis debet esse contra pestē aliquam, & finaliter ad ædificandam dilectionem Dei & proximi in hominibus. Seneca in epistolis: Aliquid quotidie aduersus paupurtatem aliquid aduersus mortem, auxilij compara: nec minus aduersus cæteras pestes. Aug. in li. de doctrina Chri. Legis & omnium diuinarū scripturarū plenitudo, & finis, est dilectio rei, qua fruendum est, & rei, quæ nobiscum

ea

ea re frui pōt. Et paulò pòst: Quisquis igitur scripturas diuinas, vel quamlibet earū partē intellexisse sibi videtur, ita vt eo intellectu nō edificet geminā charitate Dei & proximi, nondum intellexit. ¶Itē notandum, ꝙ doctor in doctrina sua tria debet attendere. s. vt instruat, placeat, & ad agendū moneat. Augu. in 4. lib. de doctri. Christ. Dixit quidam eloquēs, & verum dixit, ita debere dicere eloquentem vt doceat, vt delectet, vt flectat. Deinde addidit: Docere, necessitatis est, delectare, suauitatis, flectere, victoriȩ. Docendi necessitas in rebus est constituta, quas dicimus: reliqua dúo modo, quo dicimus. Qui ergo dicit, quum docere vult, quamdiu nō intelligitur, nondū se existimet dixisse qđ vult, ei, quē vult docere. Si verò intelligitur, quocūque modo dixerit, dixit. Quòd si delectare vult eum, cui dicit, aut flectere, interest quomodo dicat: sic aūt vt teneatur ad audiendū, delectandus est auditor, ita flectendus, vt moueatur ad agendū, & sicut delectatur, si suauiter loqueris, ita flectitur, si amet qđ polliceris, timeat, qđ miraris, oderit, qđ arguis. Itē Aug. in eod. Quis audeat dicere, aduersum mendaciū in defensoribus inermē debere consistere veritatem? vt. s. qui res falsas persuadere conātur, nouerint auditorem vel beneuolū, vel attentum, vel docilem facere: isti autem non nouerint, & illi falsa apertè dixerint: similiter isti uera sic narrent vt audire tædeat, intelligere non pateat, credere postremò non libeat. Illi fallacibus argumētis veritatem oppugnēt, asserant falsitatem: isti nec vera defendere, nec falsa valeant refutare. ¶Item notandum, ꝙ doctor sacræ scripturæ non debet esse timidus vel remissus. Augu. in lib. de disciplina Christia. Qui timuerit ne semen cadat in terram malam, non perueniet ab bonā. Iactamus semina, spargimus semina: sunt qui contemnunt, sunt qui reprehendunt, sunt qui irrident. Ista si nos timuerimus, nihil habemus seminare, & in messe habemus esurire. 2. ad Timo. 4. Prædica verbum: insta opportunè. Matth. 9. Circuibat Iesus omnes ciuitates & castella, docens in synagogis eorum. Marc. 7. Circuibat Iesus castella, in circuitu docens. Luc. 11. Et erat quotidie docens in templo. ¶Itē notandum, quòd secundum quosdam docilitas, est virtus dirigens hominem tam in addiscendo, quàm in docendo.

De his quæ valent ad hoc vt quis bene addiscat.

Et secundum hoc sciendum est, ꝙ septem sunt, quæ videntur valere ad hoc, vt aliquis bene addiscat maximè scripturam sacrā. ¶Primum est, vt homo bene viuat. Augu. Errat quisquis veritatem se cognoscere posse putet, si adhuc nequiter viuat. Eccle. 1.

videnti, qui de facili pōt corruere. Aug. super illud 1. Cor. 8. Sciētia inflat. Præponenda est scientia scientiæ. Melius n. est scire infirmitatem nostram, q̃ naturas rerum. Laudabilior est animus, cui nota est infirmitas sua, q̃ qui ea non respecta, syderū vias scrutatur & terrarū fundamenta & fastigia. Idem super Genes. 2. De forma & figura cæli multi disputant: quas res maiori prudentia nostri omiserunt authores; discētibus ad beatam vitam non ꝓfuturas, occupantes quod prius est, malum, pretiosa & rebus salubribus impendenda temporum spatia. Si affuerit prudētia, verè pōt homo sapiens reputari. Si verò defuerit, verè pōt homo stultus reputari. Prudentiam verò intellige, cognitionem operādorum. Prouer. 14. Callidi est intelligere viam suam: quid. s. agendum sit: & imprudentia stultorum errās. Ignorat. n. quid agendum sit. Et in codē: Fatuitas stultorum imprudentia: id est, ignorantia agēdorum. ¶ Decimo, ꝙ animalia irrationalia ēt minima docēt nos eam: vt serpentes, & formicæ, & similia. Senec. Pudeat ab exiguis animalibus nos trahere mores. Prou. 30. Quatuor sunt minima terræ, & ipsa sapientiora sunt sapientibus. Formicę populus infirmus, quæ præparant in messe cibum sibi: Lepusculus plebs inualida, qui collocat in petra cubile suum: Regē locusta non habet, & egreditur vniuersa per turmas suas: Stellio manibus nititur, & moratur in domibus regum. In formica comendatur nobis prouidentia. In lepusculo qui est animal timidum, velociter fugiens, & in petra collocans cubile suū, diffidentia de proprijs viribus, & confidentia in Deo, quæ reperitur in hominibus timoratis. In locusta verò, quæ saltat, & post saltum decidit, ardens desideriū æternorum cum consideratione propriæ infirmitatis. In stellione qui est lacertulus quasi depictus & stellatos, qui alas non habet, sed manibus nititur, diligentia in operatione, quæ defectū supplet naturæ. Vt. n. dicit glo. ingeniosi per negligentiam in imis remanent: sed simplices, quos ingenij penna non adiuuat, ad obtinenda regni ęterni męrita, virtus operationis leuat. Et qui natura tardi sunt ingenio, solertia industriæ suæ ad diuinarū notitiā scripturarū, vel ad virtutū gratiam, q bus cęlū mereantur, attingunt. ¶ Prudētia defectus supplet: sicut ꝓuidentia supplet infirmitatem formicæ. Prudens. n. tēps necessitatis pōccupat, ꝓuidendo sibi tpe opportuno. Itē prudens in Deo cōfidens, fortitudinē suā in Dei fortitudinē mutat. Esa. 40. Qui sperant in dño, mutabūt fortitudinē. Itē qđ ꝑ se nō pōt, multitudine efficit: sicut multitudo locustarum concors egreditur ad depascendum viridia. Supplet etiā pru-

prudens diligentia, quod minus habet à natura. Serpẽs docet nos etiam prudentiam astutia sua. Matt. 10. Estote prudentes, sicut serpentes. ¶ Et sunt sex astutiæ serpentis, quibus prudentia sanctorum debet assimilari. ¶ Prima est, quòd caput suũ summè custodit, pro eo cætera membra exponendo. Nec immeritò: cum capite illæso viuat, quantũcunq; cętera mẽbra lędantur. Sic sancti pro Christo qui est caput eorũ, se & sua exponere non timent. Prou. 12. Qui negligit damnum propter amicum, iustus est. Phil. 3. Quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christũ detrimẽta. Nec mirum, si sancti omnia pro Christo exponunt: quia eo saluo, omnia sunt eis salua, etiã capilli. Matth. 10. Capilli capitis vestri numerati sunt. 2. Macha. 7. E cælo ista possideo: sed propter Dei leges nunc ista despicio, quia ea me ab ipso recepturum spero. ¶ Secunda est, quòd serpens se in arcto foramine ponit, vbi pellem veterẽ deponit. Sic prudentes in arcta via pœnitentiæ se ponunt, vbi pellẽ veteris hominis deponunt. Eph. 3. Deponite vos secundum pristinam cõuersationem, veterem hominem, qui corrumpitur, secundum desideria carnis. Et nota quod duo exiguntur ad hoc, quod serpens in foramine pellem deponat, scilicet foraminis angustia. Si enim esset latum, sine difficultate transiret, & veterem pellem retineret. Et stabilitas foraminis: nisi enim esset stabile potius foramen secum ferret, quàm pellem ibi relinqueret. Sic pellem veteris consuetudinis non deponunt in claustro, qui in eadem libertate volunt esse in claustro, in qua fuerint in seculo. Item qui manentes in seculo, nullam habent propositi firmitatem, in pœnitentijs quas agunt, de facili secum dispensant. ¶ Tertia est, quòd serpens vnam aurem terra obstruit, & aliam cauda, ne vocem incantatoris audiat, secundũ illud Psal. Sicut aspidis surdę, & obturantis aures suas. Sic sancti viri aurem vnam obstruunt memoria mortis, & aliam consideratione propriæ fragilitatis, ne suggestioni diaboli acquiescãt, attendẽtes ex quot & qualibus causis perire possunt. Eccles. 7. Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Qui castrũ corporis sui luteum intelligit, non præsumat facere guerram cũ omnipotente. ¶ Quarta est, quòd serpens calcaneo mulieris insidiatur. Genes. 3. Sic sancti, fini qui cõsequitur opera carnis, insidiãtur, ex eo ostẽdentes, desideria carnis fatua esse. Iob 3. Quasi vna ex stultis mulieribus locuta es. Augustin. Deliciæ carnis hic non satiant, & in futuro damnant. Vbicunque caro quærit refectionem, inuenit defectionem. Gregor. Qui præsenti suauitate

nitate capitur; quasi per amœna prata ad interitũ ducit. ¶Quinta est, ꝙ ꝑꝑ inimicitias, quas habet cũ homine, habitat in deserto, vel latet sub spinis, vel herbis. Sic viri sancti agnoscentes inimicitias, quas habet mundus cum eis, fugiunt eum 1. Ioann. 3. Nolite mirari, si odit vos mundus.

De speciebus Prudentiæ, & triplici eius diuisione: de memoria & obliuione; de prouidentia, de diuisione prudentiæ secundum Senec. de diuisione eius in prouidẽtiam, circunspectionem, cautionem, docilitatem. De xii. quæ iuuant ad hoc quòd aliquis bene doceat: & de tribus quæ doctor debeat attẽdere in sua doctrina, & de septem quæ valent ad hoc vt quis bene addiscat. Cap. V.

SEquitur de speciebus Prudentię. Notandũ ergo, ꝙ prudẽtia prout cõprehendit oẽm salubrẽ cognitionem siue virtutẽ cognititiuã. Primo modo videtur posse distingui in virtutem cognitiuã diuinorum & humanorum. Virtus verò cognitiua diuinorũ, triplex videtur esse. Prima acquiescit authoritati, scilicet fides. Secunda rationi, scilicet donum intellectus. Tertia est, animum diuinã suauitatẽ gustãdo experiri, scilicet donum sapiẽtiæ. De duabus primis dicit August. in libro de Vtilitate credendi: Quod credimus, debemus authoritati, qđ intelligimus, rationi. De tertia dicitur in Psal. Gustate & videte &c. Prima cognitio de Deo, statui incipientium sufficit. Secunda competit statui proficiẽtium. Tertia statui perfectorum. Bern. ad fratres de mõte Dei: Sunt animales, qui nec rõne per se aguntur, nec affectu trahuntur: & tamen authoritate ꝓmoti, vel doctrina commonitii, vel exemplo prouocati approbãt bonum vbi inueniunt, & quasi cæci, sed ad manũ tracti sequuntur. Sunt rationales, qui per rõnis iudicium & naturalis scientiæ discretionem, habent cognitionem boni & appetitum: sed nondum habent affectum. Sunt perfecti qui spiritu agũtur, qui à Spiritusancto plenius illuminãtur: & quia sapit eis bonum cuius trahuntur affectu, sapiẽtes vocantur. ¶Virtus verò cognitiua humanorũ, vel est cognitiua rerũ, quæ propter hominem à Deo factæ sunt, quæ specialiter attendit bonum & malum in eis, quæ videtur esse donum scientiæ: vel attenditur circa ea, quæ ab homine propter Deum agenda sunt. Quæ duplex est: scilicet prudẽtia sumpto nomine strictè: & hæc attenditur circa agenda cõiter. Et donum consilij, quod attenditur circa ardua, quæ propter arduitatem suam non sunt in præcepto, circa quæ maximè præcipitatio cauenda est. ¶Videtur etiam prudentia posse distingui, sicut Seneca scientiam moralem diuidit. Cuius pars vna rebus pretia

tia imponit, rectè existimās vnāquāque. Secūda affectus ordinat, impetus animi refrenans. Tertia, quid, quādo, vbi & queadmodū agi debeat determinat. Secūdùm Tulliū verò in Rhetoricis, distinguitur prudētia in memoriā, intelligentiā, prudentiā. Memoria est, ꝑ quā animus repetit illa q̃ fuerunt. Intelligētia est, per quā ea prospicit quæ sunt. Prouidentia est, per quam futuri aliquid videtur antequam factum sit.

De Memoria & Obliuione.

AD memoriā monemur. Eccl. 1. Memēto quæ ante te fuerunt. Memoriæ mortui viuunt. Memoriæ illa pars vitæ nostræ, quę pręterit, manet: sine hac quasi ꝑdita est. Senec. Qui nil de præterito cogitat, vitā perdidit. Memoria thesaurus est cognoscibiliū. Ipsa est velut quoddam seruatorium, in quo veritas vtilis, quam ratio inuestigādo cepit, fideliter seruatur. Animus obliuiosus est, velut locus vbi quicquid repositum fuerit, moritur. Obliuio enim est quasi quædā mors. Greg. 1. parte Moralium: Sicut mors quod interficit, cogit, vt non sit in vita: ita obliuio hoc quod intercipit, agit, vt non sit in memoria. Animus obliuiosus est quasi stomachus cibum receptum reijciēs. Greg. in homil. Cibus mētis sermo Dei est, & quasi acceptus cibus lāguēte stomacho reijcitur, quando auditus sermo in ventre memoriæ non retinetur. Quisquis alimēta nō retinet, huius profectò vita desperatur. ¶ Et notandū, ꝙ multa sunt. quorum memoria specialiter est laudabilis, de q̄bus causa breuitatis decē ponamus. ¶ Primò, laudabilis est memoria bñficiorū, & maximè memoria creatoris & redēptoris nostri Eccl. vlt. Memento creatoris tui. Et Luc. 22. Hoc facite in meā cōmemorationē. Exo. 13. Mementote diei huius, in qua egressi estis de Aegypto. Eccl. 29. Gratiā fideiussoris ne obliuiscaris. Posuit. n. animā suā pro te. Bern. ad fratres de mōte Dei: Scit, quicunque habet sensum Christi, quantū Christianæ pietati expediat, quantum seruū Dei, seruum redēptionis Christi deceat, & vtile ei sit, vnā saltem aliqua diei hora, passionis ipsius ac redemptionis attētiùs recolligere beneficia, ad fruēdum suauiter in conscientia, & recolendū fideliter in memoria. Memoriam etiā beneficiorum acceptorū videntur habere animalia irrationabilia. ¶ Secūdo, memoria mādatorū Dei. In Psal. Et memores sunt mandatorū ipsius ad faciendum ea. Deut. 6. Erūt verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiēs atque consurgens. Numeri 15. Dices ad filios Israel, vt faciant sibi fimbrias per quatuor angulos palliorū, ponētes in eis

vitas

uitas hyacinthinas, quas cũ vidē rint, recordent̄ omniũ mãdatorũ Dei. Iosue 1. Nõ recedat volumē legis huius ab ore tuo: sed meditaberis in eo diebus ac noctibus. Eccl. 3. Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcipit tibi Deus, hæc cogita semper. ¶ Tertiò memoria iustitiæ quã Deus exercuit in transgressores mandatorũ suorũ. In Psal. Memorabor iustitiæ tuæ solius. Eccl. 38. Memor esto iudicij mei, sic. n. erit & tuum. ¶ Quartò, memoria belli spiritualis, in quo tot & tanti ceciderunt, quæ valet ad hoc vt cautiores simus. Iob 40. Memēto belli, & non addas amplius quicquã loqui Hieron. Ne in præterita castitate cõfidas, nec Dauid sanctior, nec Sãpsone fortior, nec Salomone potes esse sapiētior. Memēto semp ꝙ paradisi colonũ mulier de possessione sua eiecerit. Quintò, memoria diuinæ misericordiæ, vtilis in tribulatione positis, ne desperēt. Eccl. 51. Memoratus sum misericordiæ tuæ dñe. 1. Mach. 4. Mementote quõ salui facti sunt patres nostri in mari rubro. ¶ Sextò, memoria laudabilis vitæ sanctorum, quam imitari debemus. Greg. Facta præcedentium patrũ cõsideremus, & nõ erunt grauia, quæ toleramus. Io. 15. Memētote sermonis mei quem ego dixi vobis: non est seruus maior Domino: si me persecuti sunt, & vos persequentur. ¶ Septimò, memoria aduersitatis in prosperitate. Eccl. 18. Memento paupertatis in die abundantiæ. ¶ Octauò, memoria status honorabilis à quo quis degenerauit: vt est nobilitas parētum, vel carnalium, vel spiritualium: vel propria nobilitas spiritualis, à qua quis decidit. Sap. Nobilitatis ad hoc tantũ memineris, vt cũ claritate generis, morum sanctitate cõtendas, & cum nobilitate corporis, animi nobilitate proficias. Esa. 51. Attendite ad petram, de qua excisi estis, &c. Attendite ad Abrahã patrem vestrum. Apoc. 2. Memor esto vnde excideris, & age pœnitentiã. ¶ Nonò, memoria in eo qui ad prosperitatem deuenit, eorum qui in aduersitate eius socij fuerunt. Gen. 40. Memēto mei, cùm bene tibi fuerit. ¶ Decimò, memoria propriorum peccatorum ad dolendum pro eis. Esa. 38. Recogitabo tibi oēs annos meos, in amaritudine animæ meæ. ¶ Itē notandum, ꝙ quatuor sunt, quorum obliuio videtur esse laudabilis. Primò, obliuio iniuriarũ. Leuit. 19. Non memor eris iniuriæ ciuium tuorum. Animus obliuiosus beneficiorum, & tenax iniuriarum, est velut colatoriũ fæces retinens, & quod purum est, exire permittens. Secundo obliuio beneficij alteri dati. Hæc enim est lex bñficij inter duos, vt ait Sapiens, quòd alter statim debet obliuisci dati, alter memor accepti esse. Tertiò, obliuio

uio delectationũ quas aliqs habuit in præteritis peccatis. Qui recogitat peccata præterita, delectãdo in ipsis: mẽte reuertitur in Aegyptũ, vt filij Israel. Num. 11. Recordamur pisciũ, quos comedere solebamus in Aegypto gratis: in mẽtẽ nobis veniũt cucumeres. Hoc est etiã respicere retrò, vt vxor Loth, Gen. 19. quæ versa est in statuam salis. Lucę 17. Memores estote vxoris Loth. Hoc etiã est habere idola apud se, vt Rachel Genes. 31. Quartò, obliuio rerũ temporaliũ, quæ ad cõtẽplatiuos perfectos ꝑtinet. Phil. 3. Quæ qdẽ retrò sũt obliuiscẽs: ad ea verò, quæ sunt priora, extẽdẽs meipsum. Macrob. loquẽs de tẽperãtia ꝑfectorũ: Tẽperãtia, inqt, ẽ terrenas cupiditates nõ reprimere, sed potius obliuisci. ¶ Item notãdũ ꝙ quinque sunt, quæ videtẽ facere ad bonitatẽ memorię. Primũ est sicca cõplexio. Siccitas n. est dispositio cõueniens ad tenacitatẽ impressionũ, sicut humiditas ẽ dispositio cõueniẽs ad receptionẽ earũ. Secũdũ est, exercitiũ circa vnũ vel pauca, non circa multa. Vnde pueri quamuis sint humidi, firmiter in memoria retinẽt: qa animæ eorum nõ occupãtur circa multa, sicut animę maiorũ. Eccl. 38. Qui minoratẽ actu, ꝑcipiet sapiẽtiã. Tertiũ est, placẽtia rei cognitæ. Hãc causã innuit Plato esse in tenera ętate, quare ea quæ addiscũtur, firmiter in memoria retinẽtur. Tenacior, inquit, & fortè maior in illa ætate cognitionis delectatio, cognita mentibus altiùs infigit. Quartum est, nouitas. Horatius: Quo semel est imbuta recẽs, seruabit odorẽ Testa diu. Ideo vtilia citò addiscenda essent. Memoria n. impleta sup̃uacuis, vtilia difficiliùs retinet. Senec. in epistolis: Liberaliũ artiũ cõsecratio verbosos sibi placentes facit. & ideo nõ discẽtes necessaria, qa superuacua didicerũt. Quintũ est, infixio memoriæ longa ruminatione facta. Senec. Certis ingenijs immorari & innutriri oportet, si velis aliqd trahere qđ in animo fideliter sedeat. Itẽ cùm multa percurreris, vnũ excipe, quod illo die decoquas. ¶ Et notãdũ, quod q nõ habet bonã memoriam, scriptura deberet supplere eius defectum. Eccl. 38. Sapiẽtiã scribe in tp̃e vacuitatis. Scripsit Dñs decalogũ bis populo Iudæorum in tabulis lapideis. Exo. 31. & 34. Sũt q nihil ponunt in memoria, sed oĩa in scripto. Sũt alij q cõfidẽtes in memoria sua, nihil cõmendant scripturæ: & vtrũq; vitiũ est. Pythagoras: Caue ne armariũ doctius, q̃ pect⁹ habeas. Sen. Distrahit librorũ multitudo. Itaq; cùm legere non possis quantũ habueris, satis est habere quãtũ legas. Ber. ad fratres de mõte Dei: Nõ tm̃modo agẽdũ est, vt cũ aliqua delectatione, vel sine grãdi nausea dies trãsigatur: sed etiã vt de peracta dieta ad profectũ mẽtis

ſemp̲ aliq̃d in cõſciẽtia reſideat, aliq̃d quotidie in theſaurũ cordis cõgeratur. Bern. De quotidiana lectione aliq̃d in uẽtrẽ memorię dimittẽdũ eſt, qđ fideliùs digeratur, & ſurſum reuocatũ crebriùs ruminetur, qđ propoſito conueniat, quod intẽtioni proficiat, qđ detineat animum, vt aliena cogitare non libeat. Hiero. Fatuum eſt propter cõfidentiã memoriæ, nihil ſcripto cõmendare: quia in memoriam primò ſenectus incurrit, vt ait Senec.

De Prouidentia.

SEQVITVR de Prouidẽtia ad quã monemur exemplo formicæ. Prou. 6. Vade, inq̃t, ad formicam, ò piger, & cõſidera uias eius, & diſce ſapientiã: quæ cùm nõ habeat ducẽ nec præceptorẽ, nec principẽ, parat æſtate cibum ſibi. Et Geneſ. 41. exemplo Ioſeph. q̃ ſeptẽ annis fertilitatis cõgregari fecit, quæ erãt neceſſaria ſeptem annis ſterilitatis futuræ. Prou. 16. Qui cõgregat in meſſe, filius ſapiẽs eſt. Deut. 32. Vtinã ſaperent, & intelligerent, ac nouiſſima prouiderent. Prouidentia ualde vtilis eſt. Tob. 9. dixit Tobias Azariæ: Si meipſum tradam tibi ſeruum, non ero condignus ꝓuidẽtiæ tuæ. Senec. Qui nihil de futuro præmeditatur, in omnia incautus incidet. Prouidẽtia, vel mala futura vitat, vel tẽperat, vel animo præparat vt ea leuius ferat. Greg. Eo periculum vitari non põt, quo non potuit præuideri. Sene. Propone animo tuo & mala futura & bona, vt illa ſuſtinere poſſis, iſta moderari. Greg. in homil. Minus iacula feriũt, quæ prçuidẽtur, & nos tolerabiliùs mundi mala ſuſcipimus, ſi cõtra hæc per præſciẽtiæ clypeũ munimur. Itẽ in Moral. Tãto quiſque minùs aduerſitate uincitur, quãto cõtra illã præſciẽdo paratꝰ inuenit. Itẽ in Paſtoralibus: Hoſtis callidus tanto liberiùs pectus ꝑcutit, quãto nudũ à ꝓuidẽtię lorica deprehẽdit. Itẽ dũ cõtra ictũ quiſq; paratior redditur, hoſtis qui ſe inopinatũ credidit, eo ipſo q̃ præuiſus eſt, eneruatur.

De diuiſione Prudẽtiæ ſecundũ Sen.

SENECA in libro de quatuor virtutibus principalibus, tãgit diuiſionẽ Prudẽtiæ ſimilẽ diuiſioni Tullij iã poſitæ, dicens: Si prudẽs fueris, animus tuus tribꝰ tẽporibus diſpẽſetur; præſentia ordina, futura ꝓuide, præteritæ recordare. Sũt aliqui q̃ futura ordinãt, quæ nõ ſunt in ſua ptãte: præſentia verò confuſa & inordinata relinquũt. Act. 1. Non eſt veſtrũ, noſſe tẽpora, vel momẽta, quæ pater poſuit in ſua ptãte. Bern. Quid de futuro miſer tam temerariè præſumis, tãquã pater tp̃a & momẽta in tua, & non in ſua magis poſuerit ptãte? Tales vitam, quam habent, uolũt perdere, & quam non habent, proponũt utiliter diſpenſare. Illa partẽ vitæ, quã Deus iã dat, in cõtumeliã Dei volunt expendere: illã verò

verò quā Deus nondū eis dedit, volunt Deo dare,& de illa gratiā Dei acquirere. ¶ Et notādū, ꝙ ordo ſm Aug. 19. de ciu. Dei, eſt pariū diſpariūq; rerū ſua cuiq; loca tribuēs, diſpoſitio. Et facit multū ordinatio ad quietē mētis. Augu. in libr. Cōfeſ. Minùs ordinata quieta ſunt, ordinata quieſcunt. Idē: Iuſſit Deus, & ſic eſt, vt pœna ſibi ſit inordinatus animus. Debet verò homo ordinare ſe & ſuos & ſua. Quātū ad ſe, ordinabilr ille viuit (iuxta verbū Bern.) q in cōuerſatione ſua ſolicitè cōſeruat vias ſuas, & in conſpectu dñi, & in cōſpectu ꝓximi cauens ſibi à peccato, & ꝓximo à ſcādalo. ¶ Quadruplex verò ordinatio debet eſſe in hoīe. Prima eſt conſiderationis. Bernar. in lib. de cōſideratiōne: Conſideratio tua à te inchoet, ne fruſtrà extendaris in alia, te neglecto. Secunda eſt, affectionis præcipuè illius, q̄ alijs ſupereminet: ſcilicet dilectionis. Cant. 2. Ordinauit in me charitatem. Tertia eſt, negotiorum ſm diuerſitates temporum. Ber. ad fratres de monte Dei: Mane præteritæ noctis fac à temetipſo exactionem, & venturæ diei tu tibi iudicio canonem: veſpere prę teritæ diei rationem exige, & ſuperuenientis noctis fac indictionem. Sic diſtrictio non vacabit laſciuire aliquando: ſingulis horis ſm cōis inſtituti canonem, ſua diſtribue exercitia: cui ſpiritualia, ſpiritualia: cui corporalia, corporalia: in quibus ſic exoluat omne debitum ſpiritus Deo, corpus ſpiritui, vt ſi quid fuerit intermiſſum, ſi quid neglectum, ſi quid imperfectum ſuo loco, ſuo modo, ſuo tempore non habeat impunitum vel irrecompenſatum. Idem in eodem: Primum extra quotidianum ſacrificium orationum vel lectionis ſtudium, conſcientiæ quotidianæ diſcuſſioni, emendationi, compoſitioni pars ſua Dei neganda non eſt. Quarta eſt ordinatio pertinens ad pugnā ſpiritualem. Virtutes enim animæ præparatæ debent eſſe ad certamina ſibi competentia. Temperantia, cùm ad menſam acceditur. Prudentia, cùm quid agendū ſit, tractandū eſt, & ſic de cæteris virtutibus. Gregor. in Moral. Quodlibet certamen exuperat, qui mētem certamini ante certamē parat. Anima virtutes habens, dæmonibus terribilis eſt, vt caſtrorum acies ordinata. Cant. 5. Prouer. 24. Cum diſpoſitione initur bellū. Suos debet homo ordinare, oſtendendo quid vnicuiq; ſit agendū, & quid vnicuiq; ſit habēdū. Propter primam ordinationē, regina Saba admirata eſt miniſtros Salomonis. 3. Reg. 10. Videns regina Saba oēm ſapientiā Salomonis &c. & ordinem miniſtrantiū &c: nō habebat vltra ſpiritum. De ſecūda ordinatione habes Eſaiæ 38. Diſpone domui tuæ, quia morięris tu, & non viues. Debet etiam

hō sua ordinare, vt vtilr expēdāt, vel vtiliter retineant. Ecc.7. Pecora tibi sunt, attēde illis: & si sunt tibi vtilia, perseuerent apud te.

De alia diuisione Prudentiæ.

PRVDENTIA à quibusdā diuiditur in quatuor species, scilicet prouidentiam, circūspectionē, cautionē, docilitatē. Quarum specierum numerus sic videtur posse manifestari. Cognitio salubris quæ ad prudentiam pertinet, considerari potest absolutè prout est in cognoscēte, vel put distribuitur alteri. Est enim thesaurus nobilis qui distributus suscipit incrementum. Et sicut dicit Aug. in lib. de doct. Christia. Omnis res, quæ dando deficit, nondū habetur & nō datur. si nondū habetur, quomodo habēda est? Secūdum ergo, quod prudentia dirigit circa distributionē scientiæ seu cognitionis salubris, est hæc species eius, docilitas. Secundū verò, ꝙ absolutè consideratur vt est in cognoscente, tres habet species. Cùm enim sit lumen rationē perficiens ad videndū quæ agenda sunt: ratio autē perfectè nō videt, nisi videat remota vt propinqua, & nisi videat res interius, & non solum superficialiter: & nisi res videat vndique & nō solùm ex parte vna: prudentia speciem vnā habet, qua videntur remota, scilicet prouidentiā, quæ sic dicta est, eò ꝙ procul videat. Et pōt extendi nomen prouidētiæ ad memoriā & prouidētiā, quas ponit Tull. Ratio.n. procul videt, siue ꝑuideat futura, siue præterita. Simili modo nomē memoriæ qn̄q; extēditur ad futura, vt Eccl.7. In oībus operibus tuis memorare nouissima tua. Aliā speciē habet prudentia, qua ea, q̄ videntur superficialiter bona, agnoscūtur esse mala, scilicet cautionē. Aliam etiā habet, qua vndiq; videt, scilicet circumspectionē. Prouidentia proprio sumpto nomine, est præsens notio futurum pertractans euētum. Huius officium est, ex præteritis & præsentibus futura perpendere. Boet. in lib. Cōsolationum: Non quod ante oculos situm est, sufficit intueri: rerum exitus prudentia metitur. Imprudens viam respicit qua iturus est: prudens verò finem viæ attendit. Si dicatur imprudenti, Veni mecū, ducā te honorificè & per viam pulcherrimā, paratus est ire, nō requirens amplius: prudens verò requirit quò ducēdus sit. Et si dictū ei fuerit, ad suspendiū: nō vult illuc ire, nec eques, nec pedes, nec per viā amœnā, nec asperā. Si verò dictū ei fuerit, ꝙ ad locum, vbi regnabit; paratus est illuc ire pedes etiam per vias asperas. Qui sine prouidentia est, est sicuti homo debilē habēs visum, qui ea quæ sunt iuxta oculū videt, remota verò aliquātulū non videt. ¶ Circūspectio est cōtrariorū vitiorū cautela. Officium huius virtutis est, per diligētem considerationē

inter

inter cōtraria vitia mediū tenere. Ad hanc virtutem pertinet sic libertatē seruare, vt fugiēdo auaritiā, prodigalitatē non incurramus: & sic recedere à temeritate, ꝙ in timiditatem non cadamus. Ad illud quod est circūspectionis, monet nos Salomō Prou. 4. dicens: Omni custodia serua cor tuū. Dicturus custodia, præmisit oī: ne hinc hostibus fores claudas, & aliunde auditum pandas. Circūspectio cōmendatur nobis. Ezech. 1. vbi dicitur, ꝙ totū corpus plenū erat oculis. Et Apoc. 4. vbi legitur ꝙ animalia plena erat oculis antè & retrò. Ouid. In vitiū ducit fuga culpæ, si caret arte: Dū stulti vitant vitia, in contraria currūt. Ad circūspectionē ēt vr̃ ꝑtinere, cùm aliqͣs est vndique cinctus malis, minus malū eligere. Gre. in Moral. Qui murorū ambitu vndiq;, ne fugiat, clauditur: ibi se in fugā ꝓcipitat, vbi murus breuior inuenitur. ¶ Cautio est discernere à virtutibus vitia, virtutū speciē præferētia. Isid. Quædam vitia virtutū speciem ꝓferunt: vnde semꝑ perniciosius suos sectatores decipiunt, quia se sub velamine virtutis tegūt. Nā sub prætextu iustitiæ, crudelitas agitur, & remissa segnities mansuetudo creditur. Cicero: Nullæ sunt occultiores insidię, q̃ hę quę latēt in similitudine officij. Greg. in Moral. Plerunque vitia colore virtutū tincta, tāto neqora sunt, quanto & esse vitia minimè cognoscūtur. Hostis nostri malitia cautè se arte palliat: vt plerunq; ante deceptæ mentis oculos culpas virtutes fingat, vt inde quis quasi expectet pręmia, vnde ęterna dignus est inuenire tormēta. Cautio apparens, bonum interiùs inspicit, & malitiā ibi perpendit. Sene. Qui decipiunt, nihil habēt solidi, tenue est mendaciū, perlucet, si diligēter inspexeris. Qui sine cautione sunt, frequenter incurrunt illam maledictionem. Esa. 5. Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum. ¶ Docilitas, est prudentia erudiēdi imperitos, quæ cōmendatur nobis exemplo Salomo. 1. Reg. 3. Cui cùm dn̄s dixisset, Postula quod vis vt dem tibi: ipse docilitatem videtur prætulisse omnibus, dicens: Dabis seruo tuo cor docile.

De XII. quæ iuuant ad hoc, quòd aliquis debitè doceat. Et de tribus quæ doctor debet attendere in sua doctrina.

NOTANDVM, quòd XII. sunt quæ vidētur facere ad hoc, vt aliquis debito modo doceat, maximè doctrinā salubrem. Primū est, si ipse laudabiliter viuat. Aug. in lib. de doctrina Christiana. Non obedienter auditur, qui seipsum non audit. Greg. in Mora. Cū imperio docetur qđ prius agitur, q̃ dicitur: Nam doctrinæ subtrahit quis fiduciam qn̄ conscientia præpedit lingua. Vita debet iuuare doctrinam, non impedire. Et primò debet, qui docet,

 infor-

informare se in doctrina, postea alios. Prou. 5. Bibe aquã de cister na tua, & fluenta putei tui. Et pòst subditur. Deriuentur fontes tui foras. De hoc require in tracta. de Superbia. ca. De appetitu magisterij. Secũdũ est, vt authoritatẽ magisterij Deo, nõ sibi attribuat. Augu. in lib. de doctrina Christia. quoniã Christus seminat, ego qui sum vix cophinus seminantis, in me ipse ponere dignatur, quod velit spargere. Nolite ergo attendere ad vtilitatem cophini: sed ad charitatem seminis & potestatẽ seminatoris. Idẽ in eodẽ: Christus est qui docet, cathedram in cælo habet, schola eius in terra est. Schola ipsius, corpus eius est: caput docet membra sua: lingua loquitur pedibus suis. Idẽ super Can. Io. Magisteria forinsecus, adiutoria sunt & admonitiones: cathedrã habet in cælo, qui corda docet. ¶ Tertium est, vt doctrinæ orationem præmittat. Augusti. in lib. de doctr. Christ. Si regina Esther pro suæ gentis temporali salute locutura apud regem, orauit, vt in os eius cõgruũ sermonẽ dñs daret: quãto magis orare debet, vt tale munus accipiat qui pro æterna hominũ salute in verbo & doctrina laborat? Idẽ in eodem: Agat eloquẽs quantum potest, cũ bona & iusta & sancta dicit, vt intelligẽter & libenter, at obedienter audiatur: & hoc se posse si potuerit, & quantum potuerit pietate orationum magis, ꝙ oratorum facultate nõ dubitet, vt orãdo ꝓ se & pro illis quos allocuturus est, sit orator antequam doctor. ¶ Quartum est, vt sñiam plus amet ꝙ verba. Aug. Bonorũ ingeniorũ insignis est indoles, in verbis verũ amare, nõ verba. Idem in eodẽ: Vtrùm ignoscere producta syllaba tertia aut correpta dicatur, nõ multũ curat, qui ꝓ peccatis Deum petit vt ignoscat: sed tñ eo magis inde offendũtur homines, quo ĩfirmiores sunt & eo infirmiores, quo doctiores videri volunt. Idẽ in eodẽ: Quid prodest clauis aurea, si aperire quod volumus, nõ potest? & qd obest lignea, si põt, qñ nihil quærimus, nisi patere qđ clausum est? Idẽ: Cauendũ est, ne diuinis grauibusq; sentẽtijs, dũ numerus additur, põdus detrahatur. Ad numerũ, ꝓut hic sumitur, intelligas ꝑtinere proportionẽ syllabarum, metrũ & colores rhetoricos. Itẽ Aug. in eodẽ: In authoribus nostris hoc mihi plus placet, ꝙ ibi ratissimè eos inueni numeros: satis est enim ei propter quod agitur, vt verba congruentia, non oris eligatur industria, sed pectoris sequantur ardorẽ. Senec. Oratio quæ veritati dat operam, incomposita esse debet & simplex. Idẽ: Oratio quæ sanandis mentibus adhibetur, descendere in nos debet. Idẽ: Non delectent verba vestra, sed prosint: si tamen contingere eloquentia non solicito potest:

potest: si aūt parata est, aut pro vero cōstat, assit, & res pulcherrimas prosequatur, sit talis, vt potiùs res, quàm se ostēdat. Aliç artes ad ingeniū pertinent, hic animi negotiū agitur. Non quærit æger medicum eloquentem, nō quærit quare gratuletur sibi, ꝙ inciderit in medicum disertum, sed si ita competit, vt ille idem q sanare potest, comptè de his, quæ faciēda sunt, disserat, hoc tale est, quale, si peritus gubernator etiā formosus est. Quid aures meas scabis? quid oblectas? curare debes morbū veterem, grauem, publicum: tantum negotij habes, quantum in pestilentia medicus circa verba occupatus es, vide si sufficis rebus. Aug. in libr. Confes. Didiceram, perinde esse sapientiam & stultitiam, sicut sunt cibi utiles & inutiles: verbis autē ornatis & inordinatis, sicut uasis vrbaniś & rusticanis vtrosq; cibos posse ministrari. ¶ Quintū est, vt in scripturis sensus authoris requiratur. Aug. in lib. de doctrina Christiana, loquens de illo, qui aliud in scripturis sentit, quàm ille, qui scripsit: ea tamen sentētia deceptus, quæ ædificat charitatē, dicit ꝙ illa fallitur ac si quisquam deserens uiā, eò tamen per agrū pergat, quò via illa perducit: corrigendus est tamen, & quàm sit vtile viā non deserere, demonstrandū est, ne in consuetudine deuiādi, etiam in trāsuersum aut peruersum ire cogatur. Deinde innuit causam, quare cauēdū sit hoc in scripturis, dicēs: Titubabit fides, si diuinarū scripturarū uacillet authoritas. ¶ Sextū est, vt in scriptura sacra nō vbiq; mysteriū requiratur. Aug. 16. lib. de Ciuit. Dei: Nō sanè omnia, quæ gesta narrant, significare aliquid putanda sunt: sed propter illa, quæ aliquid significāt, & ea, quæ nihil significant, attexuntur. Solo vomere terra proscinditur: sed vt hoc fieri possit, etiam cætera aratri membra sunt necessaria. Et soli nerui in citharis & cæteris uasis musicis aptātur ad cantum: sed vt aptari possint, insunt & cætera, quæ nō percutiuntur à canētibus, sed ea, quæ, percussa resonant, his cōnectūtur. Ita in prophetica historia dicūtur & aliqua, quæ nihil significant, sed quibus adhæreant ea, quæ significant, & quodamodo religātur. ¶ Septimū est, vt diuidendo, mediocritas seruetur. Senec. in epistolis: Philosophiā in partes, non in frustra, diuidā. Diuidi enim eam, nō concidit, vtile est: nā cōprehendere quēadmodū maxima, ita minima, difficile est. Item, partes eius, quod diuisum est, innumerabiles esse & paruulas nō oportet. Idem vitij habet nimia, quod nulla, diuisio: simile cōfusio est, quicquid usq; in puluerē sectū est. ¶ Octauum est, inter tarditatē & præcipitationem medium in proferendo seruare. Senec. in epist. Philoso-

phi pronuntiatio, sicut vita, debet esse composita: nihil ordinatum est, qđ prçcipitatur & properat. Idē: Aequè stillare illam nolo, quàm currere. Non extendat aures, nec obruat. Idē: Inopia verborùm & exilitas minùs intentum auditorē habet, tædio interruptæ tarditatis: faciliùs tamen insidet quod expectatur, quàm quod prçteruolat. Deniq; tradere homines discipulis præcepta dicūtur. Non traditur, qđ fugit. Quomodo omnino rege pōt, qui regi nō potest? Idem: Remedia non prosunt, nisi immorētur. Idem: Dicēdi celeritas non satis decora est philosophiæ, quæ ponere debet verba, nō proijcere. Idem: Quemadmodum sapiēti viro incessus modestior conuenit: ita oratio pressa, nō audax. ¶ Nonū est, vt dicendo, veritatem non deserat. Aug. in libro de doctrina Christiana: Minùs intelliguntur, minùs placeant, minùs moueant quæ dicūtur, vera tamen dicantur & iusta. ¶ Decimū est, ut doctrina facilè sit aperta. August. in libr. de doct. Chri. Quid prodest locutionis integritas, quam non sequitur intellectus audientis, cum loquendi omnino nulla sit causa, si quid loquimur, non intelligant, propter quos, vt intelligant, loquimur. Prou. 19. Doctrina prudentū facilis. Eccle. 4. Ne abscondas sapientiam in decore eius. 1. Cor. 14. Si incertam uocem det tuba, quis præparabit se ad prælium? Idem in eodē: Volo in ecclesia quinque verba sensu meo loqui, vt & alios instruam, quàm decē millia verborū lingua. Ambro. Melius est, vt nos intelligant populi, quàm vt cōmendēt grammatici. Aug. 4. libro de doct. Chri. Quç vix intelligūtur, vel raro, si aliquid vrget, vel nūquā, omnino in populi audientiam mittendā sunt. ¶ Vndecimū est, vt doctrina sit breuis. Ecc. 21. Verba sapientum, statera ponderabūtur. Aug. in li. de doc. Chri. Sicut ingratus est, qui cognita obnubilat: sic onerosus est, qui cognita inculcat. Ouid. Quicquid præcipies, breuis esto: quo citò dicta. Percipiant animi dociles, doceantq; fideles. Omne superuacuum pleno de pectore manat. ¶ Duodecimum est, vt doctrina sit vtilis. Seneca in epistolis: Etiā si multū esset ætatis, parcè dispensandum erat, vt sufficeret necessarijs: nunc quæ demētia est, superuacua discere in tēporis egestate? Doctrina moralis debet esse contra pestē aliquam, & finaliter ad ædificandam dilectionem Dei & proximi in hominibus. Seneca in epistolis: Aliquid quotidie aduersus paupurtatem aliquid aduersus mortem, auxilij compara: nec minus aduersus cæteras pestes. Aug. in li. de doctrina Chri. Legis & omnium diuinarū scripturarū plenitudo, & finis, est dilectio rei, qua fruendum est, & rei, quæ nobiscum

ca

ea re frui pōt. Et paulò pòst: Quisquis igitur scripturas diuinas, vel quamlibet earū partē intellexisse sibi videtur, ita vt eo intellectu nō edificet geminā charitate Dei & proximi, nondum intellexit. ¶ Itē notandum, ꝙ doctor in doctrina sua tria debet attendere. s. vt instruat, placeat, & ad agendū moneat. Augu. in 4. lib. de doctri. Christ. Dixit quidam eloquēs, & verum dixit, ita debere dicere eloquentem vt doceat, vt delectet, vt flectat. Deinde addidit: Docere, necessitatis est, delectare, suauitatis, flectere, victorię. Docendi necessitas in rebus est constituta, quas dicimus: reliqua dúo modo, quo dicimus. Qui ergo dicit, quum docere vult, quamdiu nō intelligitur, nondū se existimet dixisse qđ vult, ei, quē vult docere. Si verò intelligitur, quocūque modo dixerit, dixit. Quòd si delectare vult eum, cui dicit, aut flectere, interest quomodo dicat: sic aūt vt teneatur ad audiendū, delectandus est auditor, ita flectendus, vt moueatur ad agendū, & sicut delectatur, si suauiter loqueris, ita flectitur, si amet qđ polliceris, timeat, qđ miraris, oderit, qđ arguis. Itē Aug. in eod. Quis audeat dicere, aduersum mendaciū in defensoribus inermē debere consistere veritatem? vt. s. qui res falsas persuadere conātur, nouerint auditorem vel beneuolū, vel attentum, vel docilem facere: isti autem non nouerint, & illi falsa apertè dixerint: similiter isti uera sic narrent vt audire tædeat, intelligere non pateat, credere postremò non libeat. Illi fallacibus argumētis veritatem oppugnēt, asserant falsitatem: isti nec vera defendere, nec falsa valeant refutare. ¶ Item notandum, ꝙ doctor sacræ scripturæ non debet esse timidus vel remissus. Augu. in lib. de disciplina Christia. Qui timuerit ne semen cadat in terram malam, non perueniet ab bonā. Iactamus semina, spargimus semina: sunt qui contemnunt, sunt qui reprehendunt, sunt qui irrident. Ista si nos timuerimus, nihil habemus seminare, & in messe habemus esurire. 2. ad Timo. 4. Prædica verbum: insta opportunè. Matth. 9. Circuibat Iesus omnes ciuitates & castella, docens in synagogis eorum. Marc. 7. Circuibat Iesus castella, in circuitu docens. Luc. 11. Et erat quotidie docens in templo. ¶ Itē notandum, quòd secundum quosdam docilitas, est virtus dirigens hominem tam in addiscendo, quàm in docendo.

De his quæ valent ad hoc vt quis bene addiscat.

ET secundum hoc sciendum est, ꝙ septem sunt, quæ videntur valere ad hoc, vt aliquis bene addiscat maximè scripturam sacrā. ¶ Primum est, vt homo bene viuat. Augu. Errat quisquis veritatem se cognoscere posse putet, si adhuc nequiret viuat. Eccle. 1.

Concupiscens sapientiã, serua iustitiã,& dñs præbebit eã tibi. Eiusdem 27. Volatilia ad sibi similia conueniunt,& veritas ad eos,qui operãtur illã,reuertetur. Apoc.3. Collyrio inunge oculos tuos vt videas. Glo. Collyrio oculi (vt uideamus) inunguntur, quũ ad cognoscenda veri luminis claritatẽ, intellectus nostri aciẽ medicamine bonę operationis adiuuamus. qui male viuunt, quasi spurcitia manuũ suarũ, lume diuinæ sapiẽtiæ à se prohibẽt. ¶ Secundũ est oratio. Quũ sapientia donũ Dei sit,non debet aliquis tentare rapere eã violẽtia studij,Deo irrequisito. Iac.1. Si quis indiget sapientia,postulet eã à Deo. Augu. Oratione meliùs soluũtur dubia quàm inquisitione alia. ¶Tertiũ est,humilitas,& hoc quãtum ad quatuor. Primò,quantũ ad hoc vt nullã doctrinã contẽnat. Sen. Primũ documentũ est, vt nullã doctrinã contẽnas. Secundò,vt à nullo addiscere erubescas. Sen. de quatuor virtutibus: Esto sapientiæ cupidus ac docilis: quæ nosti, sine arrogantia impartire postulanti: quæ nõ nosti,sine occultatione ignorantiæ tibi postula impartiri. Etiã à malis debet hõ addiscere. Aug. in lib. de doct. Chri. Audiũtur vtiliter, qui vtiliter nõ agunt: sua.n. quærere studẽt, sed sua docere non audent:& ita cathedra Moysi cogit eos bona discere,etiã nõ bona faciẽtes. Theophilus: Lector Originis ita botrũ carpat,ne spinam attingat. Qui solũ à bonis volũt addiscere,similes sunt illis qui solũ in scyphis argẽteis vel aureis volũt bibere, & tantũ in saccis purpureis vel aliter pretiosis frumentũ datum recipere,quorũ sitis vel fames miseranda nõ est. Tertiò,quantũ ad hoc,vt homo nõ erubescat cõfiteri se nescire, qđ nescit. Augu st. Non erubescendũ est homini se nescire qđ nescit, nedum scire se mentitur,nunquam scire mereatur. Quartò,quantum ad hoc,vt humilem modum loquẽdi, quẽ habet sacra scriptura, non cõtemnat. Aug. ad Volusianum: Mod⁹ dicendi, qui sacra scriptura contexitur, omnibus est accessibilis, quamuis paucissimis penetrabilis. Idẽ: Inuitat oẽs humili sermone,quos non solũ manifesta pascit, sed etiam secreta exercet veritate. Idẽ tertio lib. cõfes. Institui animam intendere in scripturis sanctis: sed mihi visa est sancta scriptura indigna, quam Tulliani dignitati compararem: tumor enim meus fugiebat modũ eius, illa autem erat, quæ cresceret cũ paruulis. Sed ego dedignabar esse paruulus, & turgidus fastu, grandis mihi videbar. Item in eodem lib. Mira profunditas eloquiorum tuorum, quorum ecce ante nos superficies blandiens paruulis: sed mira profunditas Deus meus, mira profunditas, horror est intendenti in eam. ¶Quartum est, librorum emendationi

dationi intendat. Augu. 2. lib. de doct. Christi. Codicibus emendã dis primitus debet inuigilare solertia eorũ, qui scripturas diuinas nosse desiderant. ¶ Quintũ est, vt homo sit diligens, scripturas sacras indagãdo. Ad qđ primò necessarius est timor Dei. Prou. 1. Timor dñi principium sapientię: Ipse inquirentem à malo seruat. Prou. 14. Sapiens timet & declinat à malo. Et ibidẽ: Timor dñi, fons vitę, vt declinet à ruina mortis. Itẽ nihil negligit. Eccl. 7. Qui timet Deũ, nihil negligit. Secundò, mansuetudo, vt homo credat authoritati diuinæ scripturæ. August. 2. lib. de doc. Chri. Ante oĩa opus est Dei timore, ad cognoscendã eius voluntatẽ, deinde mitescere opus est pietate, neq; contradicere diuinæ scripturæ, siue intellectæ, si aliqua vitia nostra percutit, siue nõ intellectæ, quasi nos meliùs sapere, meliusq; percipere possumus: sed cogitare potius & credere, id esse melius & verius, qđ ibi scriptũ est, etiam si lateat, quàm illud, quos nos per nosipsos sapere possumus. Bern. ad fratres de monte Dei: In omnibus scripturis legenti, initiũ debet esse timor dñi. Aug. 2. lib. de doctrina Christiana: In omnib⁹ canonicis scripturis, timentes Deum, & pietate mansueti quærunt voluntatem Dei. Quo ordine verò procedendum sit, indagando scripturas sacras, Aug. eodem lib. determinat, dicens: Erit diuinarum scripturarum solertissimus indagator, qui primò totas legerit, notasq; habuerit etsi nõdum ad intellectum, iam tamen lectione duntaxat eas, quæ vocantur canonicæ, non cæteras, securiùs leget fide veritatis instructus. Et infrà: In scripturis quærentium voluntatem Dei, prima obseruatio est, nosse canonicas scripturas: etsi nondum ad intellectum, legendo tamen mandare memoriæ, vel omnino incognitas non habere. Deinde ea quæ in eis apertè posita sunt, vel præcepta viuendi, vel regulæ credendi, solertiùs diligentiusque inuestiganda sunt, quæ tanto in eis quisque plura inuenit, quãto est intelligentia capacior. In his enim, quæ apertè in scripturis posita sunt, inueniuntur omnia illa, quę cõtingent fidem, moresq; viuendi, spem scilicet & charitatem. Tunc verò facta quadam familiaritate cum ipsa lingua diuinarum scripturarum, in ea, quę obscura sunt, aperienda & discutienda pergendum est, vt ad obscuriores locutiones illustrãdas, de manifestioribus sumãtur exẽpla, & quædam cæterarum sententiarum testimonia dubitationem in cæteris auferant. In quare memoria valet plurimùm. ¶ Inquisitio verò dupliciter fit. Quandoque ab alio quærendo, ad quod pertinet illud Augustini, secundo libro de doctrina Christiana, dicentis: Nulla res

magis memoriæ mandanda est, quam illa verborum locutionumque genera, quæ ignoramus, vt quum peritior occurrerit, quæri possint. Quandoque aliquis per se inquirit in scriptura, & tunc cauenda est ei temeritas, ne scilicet ignota pro notis habeat, hisque temerè assentiat.

¶ Hæc enim præsumptio est, quam effugere qui volet, adhibebit ad res considerandas tempus & meditationem. Augustinus in libro de Vtilitate credendi: Duæ sunt personæ laudabiles in religione. Vna eorum, qui iam veritatem inuenerũt, quos etiam beatissimos iudicare necesse est. Alia eorum, qui studiosissimè & rectissimè inquirunt. Primi sunt in ipsa possessione: alij in via, qua tamen certissimè perueniatur. ¶ Tria verò enumerantur alia genera hominum profectò improbanda ac detestanda. Vnum est opinantium, id est eorum, qui se arbitrantur scire quæ nesciunt. Alterum siquidem qui sciunt, se nescire, sed non ita quærunt, vt possint inuenire. Tertiũ verò eorum, qui nescire se existimant, nec quærere volunt. Item cauenda est in inquirendo curiositas, quæ est, non magnæ vtilitati nimiam operam impendere. Seneca: Quid te torques in illa quæstione, quàm vtilius est contempsisse, quam soluere? Cauenda est etiam ibi instabilitas. Seneca in epistolis: Vide ne lectio authorum multorum, & omnis generis voluminum, habeat aliquid vagum & instabile. Cauenda est etiam rixandi libido, quæ peritos in arte logica multum solet vexare. Augustin. 2. libro de doctrina Christiana: Disputationis disciplina ad omnia genera obscurá, quæ in literis sanctis sunt, penetranda, plurimùm valet, tantùm ibi cauenda est rixandi libido, & puerilis quædam ostentatio aduersarium decipiendi. 2. ad Tim. 2. Noli verbis contendere. Augustin. 4. libro de doctrina Christiana: Verbis contendere est, non curare quomodo error veritate vincatur, sed quomodo tua dictio dictioni alterius præferatur. Item cauenda est ibi nimia velocitas in transcurrendo: non enim videt animus transcurrendo latentem sententiam. Nihil magnum rerum ipsa natura citò effici voluit, præposuitq; pulcherrimo cuique operi difficultatem nascẽdi quoque hanc legem fecit, vt maiora animalia visceribus parentum diutius continerentur. Aristot. dicit in lib. de natura animalium: Elephas fœmina prægnans est duobus annis, quæ est animal magnum. Item Sapiens: Omnia nostra dum nascuntur, placent. Sed redeamus ad iudicium. Citò scribendo, nõ fit vt bene scribatur. Benè scribẽdo fit, vt citò, sed tunc maximè, quum facilitas illa contigit, resistamus & prouideamus, vt efferantes

rantes equos frænis quibuſdam coerceamus. ¶ Et notandum quòd ſecundùm Augu. ſecundo libro de doctrina Christiana, duabus cauſis non intelliguntur, quę ſcripta ſunt: ſi aut ignotis, aut ambiguis ſignis obtegũtur: ſunt autem ſigna propria vel trãſlata. Propria dicuntur cum his tribus ſignãdis adhibẽtur propter quas ſunt inſtituta; vt quum dicimus bouem, intelligentes illud animal. Tranſlata ſunt, quum ipſæ res ad aliquid aliud ſignandum vſurpantur: vt quum dicimus bouem, intelligentes Euangeliſtã. Contra ignota ſigna propria, magnum remedium eſt linguarum cognitio, & varietas interpretationum. Contra ignota ſigna trãſlata, remediũ eſt cognitio rerũ, ad quas ſignandas transferuntur. Auguſt. tertio libro de doctrina Chriſtiana, contra ambiguitatem ſignorum dat remediũ: Homo, inquit, timens Deũ, voluntatẽ eius in ſcripturis ſanctis diligẽter inquirit. Et ne amet certamina pietate manſuetus, ꝑmunitus etiam ſcientia linguarum ne in verbis locutionibusq; ignotis inhæreat, præmunitus etiam cognitione quarunda rerum neceſſariarum ne ũim, naturamve earum quæ propter ſimilitudinem adhibentur, ignoret, adiuuante etiam codicũ uarietate, quam ſolers emendationis diligentia procurauit, veniat ita inſtructus ad ambigua ſcripturarum diſcutienda atque ſoluenda. Et paulò pòſt: Quum verba propria faciunt ambiguã ſcripturam, primò videndum eſt ne male diſtinxerimus, aut pronuntiauerimus. Cum ergo adhibita intẽtio incertum eſſe prouiderit, quomodo diſtinguendum, aut quomodo pronuntiandum ſit, conſulat regulam fidei, quando ſcripturarum planioribus locis & eccleſiæ authoritate percepit. Quòd ſi ambæ vel etiam omnes, ſi plures fuerint partes ambiguitatis, & ſecũdum fidem ſonuerint, textus ipſe ſermonis à præcendentibus & ſequentibus partibus reſtat conſulendus, vt videamus, cui ſententiæ de pluribus quæ ſe oſtendunt, ferat ſuffragium, eàmque ſibi contexi patiatur. ¶ Et notandum, quòd q legit ſcripturas, laborare debet, vt eas memoriter teneat & intelligat. Si tamen alterum nõ poſſit fieri, præeligenda videtur eſſe intelligẽtia memoriæ. Aug. quarto libr. de doct. Chriſt. Sunt qui ſcripturas legunt, & negligũt. Legunt, vt teneant: negligunt, vt intelligant: quibus ſine dubio, præferendi ſunt qui verba eorum minùs tenent, & ſui cordis oculis vident ſenſum earum. Sed vtriuſque ille melior, qui & cum vult dicit, & ſicut oportet intelligit. ¶ Sextũ eſt, vt homo ſit aſſiduus in ſtudendo. Hier. Diuinæ ſcripturæ ſemper in manibus & iugiter in mente voluantur: neç

ſufficere

sufficere putes mandata memoriæ tenere, & operibus obliuisci. Idē: Diuinas scripturas sępiùs lege, imò nunquam sacra lectio de manu tua deponatur. ¶ Septimū est, vt de sapiētia à Deo accepta nō sit ingrat⁹, sed datorē suū glorificet. Ecclesia. vlti. Danti mihi sapientiam, dabo gloriam.

De his quæ aduersantur Prudentiæ. Et de 12. stultitijs eorum qui peccant. Cap. VI.

Videtur aduersari Prudentiæ, primò stultitia, quæ est rerum appetendarum & vitandarum non quælibet, sed vitiosa ignorantia, vt ait Augu. in libro de libero arbitrio. Est autem ignorantia vitiosa, si assit affectatio nesciendi quæ agenda sunt vel vitanda, vel negligentia sciendi. Bernardus in libro de 12. gradibus humilitatis: Frustrà, inquit, sibi de infirmitate vel ignorantia blandiuntur, qui vt liberiùs peccent, libenter ignorant, vel infirmantur. Aug. super illud Psalm. Noluit intelligere, potuit intelligere, vt bene ageret, sed noluit, & ita veniam non habet. Gregor. in Moral. Nescire, ignorantia est: scire noluisse, superbia. Ber. in epistolis: Multa nesciuntur, aut sciendi incuria, aut discendi desidia, aut verecundia inquirendi. Et quidem huiusmodi ignorantia non habet excusationem. Secundò, videtur aduersari prudētiæ virtuti vitiosa prudentia vel sapientia, quę videtur posse distingui in tres species. ¶ Prima est, prudētia siue sapientia carnis: de qua Ro. 8. Sapiētia carnis inimica est Deo. Et in eodem: Prudētia carnis mors est, id est, causa mortis æternæ. Vbi dicit glo. Prudentia carnis est, cū quis studiosiùs implet, quæ carnis sunt. Aug. in li. de quantitate animæ: Est noxium genus artium, quo animi valetudo sanciatur. Idē: Odore & sapore mirè diuidere pulmenta, & quo lacu piscis captus sit, nosse dicere, quædā est miserāda peritia. Sen. in epistolis: In mēbris alius pretiosas aues scindit & per pectus, & circunferens eruditā manū in frusta excutit. Infelix, qui huic vni rei viuit, vt altilia decēter secet: nisi ꝙ miserior est, qui hoc, voluptatis causa, docet, quā qui causa necessitatis discit. Addisce ab his, quibus dominici palati notitia subtilis est, qui sciunt cuius rei sapor illū excitet, cuius delectet aspectus. Et hæc prima species sapientiæ vitiosæ ad delicias pertinet. Vnde super illud 2. Corinth. 1. Non in sapientia carnali. dicit gl. Quæ est voluptates diligere, labores vitare. ¶ Secunda species est sapientia terrena, quæ pertinet ad diuitias. Bar. 3. Filij Agar, qui exquisierunt prudentiam, quæ de terra est. ¶ Tertia species est, sapiētia diabolica pertinens ad honorem uel malitiam. Diabolus enim primò honorem diuinum ap-

appetijt, pòſt, homini malignè inuidit. Ierem.4. Sapientes ſunt, vt faciant mala. Gloſſ. malitioſi. De his tribus ſpeciebus ſapientiæ tangitur Iaco.3. Non eſt, inquit, ſapientia iſta deſurſum: ſed terrena, animalis, diabolica. Animalem vocat ſapientiā carnis. Sapientiæ terrenæ aduerſatur ſapiētia filij Dei pauperis facti, in principio doctrinæ ſuæ, paupertatem cōmendantis. Matt.5. Beati pauperes ſpiritu. Et eandē conſulentis. Matt.19. Si vis eſſe perfectus, vade & vende oīa quæ habes, & da pauperibus. Sapientiæ carnis videtur opponi ſapientia ſanctorum, quæ ſecundum Augu. eſt hic temporaliter cruciari, & in ęternum delectari. Sapientiæ verò diabolicę ſapientia humiliati: de qua Eccle.11. Sapientia humiliati exaltabit caput illius. Sed cōtra illud quod dictum eſt, forſitan obijciet aliquis: Quomodo aliqua ſapientia poſſit eſſe vitioſa, quum omnis ſapientia à Dño Deo ſit? Eccl.1. & Baruch 3. Hic adinuenit omnem viam diſciplinæ. ¶Etiā ſcientia mali bona eſt. Si ſcientia mali mala eſſet, & eū in quo eſt, malū efficeret, Deus qui omnia mala ſcit, magis malus eſſet, quàm cæteri. Ad hoc dicendum eſt, ꝙ ſapientia vitioſa pro magna parte ſui, ſapientia non eſt, ſed error: ſicut dicit Augu. ꝙ diſciplina mali non eſt diſciplina. Et ſuper illud Roma.8. Prudentia carnis mors eſt. dicit glo. Prudentia dicitur, quum res ſtulta ſit: quia ita videtur ſecularibus hominibus. 1. Corinthio.3. Sapientia huius mundi ſtultitia eſt apud Deum. Mors manifeſtè oſtendit, ſapientiam huius mundi ſtultitiam eſſe. Sapientia terrena ſtultitia eſſe oſtēditur: cùm ille, qui tantum in congregatione diuitiarum laborauit, nudus in terra ponitur. Iob.1. Nudus egreſſus ſum de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc. Sapiētia carnis, ſtultitia eſſe oſtenditur, cùm caro delicijs enutrita, vermibus eſca datur. Sapientia diabolica, ſtultitia eſſe oſtenditur, cùm ille, qui voluit eſſe ſuper alios, ſub terra poſitus, ab hominibus, porcis & canibus conculcatur, Eccleſi.11. Si annis multis vixerit homo, & in omnibus his lætus fuerit, meminiſſe debet tenebroſi temporis: id eſt, mortis, & dierum multorum, ſcilicet vitæ futuræ, quæ non habebit finem, qui cùm venerint, vanitatis arguentur præterita. ¶Et notandum, quod ſecundum Grego. in 1. parte Moralium, huius mundi ſapientia eſt, cor machinationibus tegere, ſenſum verbis velare, quæ falſa ſunt, vera oſtendere, quæ vera ſunt, falſa demonſtrare. Scientia etiam aliqua, licèt ſit vera ſcientia, vitioſa poteſt dici ratione ſtudioſitatis, quæ eam præcedit. Vnde ſuper illud Ro.8. Prudentia carnis mors eſt, dicit glo. quæ eſt quum ea ſtudioſiùs

sius implet quæ carnis sunt. Vel potest dici vitiosa propter vsum vitiosum eius. Eccle. 19. Est prudētiæ nequitia, & in ipsa exe cratio: vsus.n. nequaquā eius exe crabilis est. ¶ Et notandū, ꝙ disciplina mali dupliciter pōt intel ligi. Vno modo vt ille genitiuus notet materiā, de qua est discipli na: & sic disciplina mali bona est, & à Deo est. Vel sic vt notet finem, ad quem est disciplina: & sic est disciplina mali, id est, ad malum: mala est, inquātum est ad malum, & est ab homine, vel diabolo. Et idem intellige de illo verbo Eccl. 11. Non est sapientia nequitiæ disciplina: disciplina.n. nequitiæ, si sit ad vitandum nequitiam, bona est: si ad faciendū, inquantum talis, mala. Item videtur quodammodo prudentiæ aduersari animi præsumptio in elatis. Augu. loquens de illo verbo Apostoli, Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. ad Ro. 1. Si dicendo, inquit, te esse sapientem, stultus factus es: dic te esse stultum, & sapiens eris. Matt. 11. Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus. 1. Corint. 3. Si quis inter vos vř sapiens esse in hoc seculo; stultus fiat, vt sit sapiens. Prouer. 26. Vidisti hominem sibi sapientem videri, magis spem illo habebit insipiens. Greg. 3. parte Moraliū: Valde difficile est, vt is qui se sapientem æstimat, mē tem ad humilitatē reducat, & re ctæ prædicantibus credat. Greg. in Moral. Quia prima stultitia angeli, elatio cordis fuit: vera sapientia efficitur hominis, humili tas suæ æstimationis. Itē pruden tiæ quodāmodo aduersarij vř cō cupiscentia inordinata. Augu. primo lib. Confess. Spargis pœnales cæcitates supra illicitas cupiditates. Psalmi. Supercecidit ignis, & non viderunt solem. Item prudē tiæ videtur quodammodo aduer sari societas insipientium. Prou. 13. Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit: amicus autē stul torum, similis eis efficietur. Senec. in epistolis: Rem facillimam ratio exigit, secundum naturam suam viuere: sed hanc difficilem facit cōis insania. Vocatur insania, insipientia eorum, qui se reputant sapiētes. Simplicem stultitiam habent, qui nesciunt quæ scienda essent, & ignorantiā suā agnoscunt: sed qui ignorantiam suam non agnoscunt: quasi insa ni sunt. Insanus enim credit se es se sapiētem, quum sit valde stul tus. Miserabilis est cæcitas eorū, qui cæcitatem suam etiam non agnoscunt: quibus accidit sicut cuidam fatuæ, de qua loquitur. Senec. in epistolis suis: Ad pastum, inquit, vxoris meæ, fatuā scis hæreditarium onus in domo mea remansisse. Hæc fatua subitò desijt videre. Incredibilem rem narro tibi, sed veram: nescit se esse cæcam. Inde pædagogum suum rogat, vt migret, ait domum tenebrosam esse.

se. Hoc q̄d in illa ridemus, oībus nobis accidere liqueat tibi. Nemo se auarũ esse intelligit, nemo cupidũ, cæci ducere quærũt. Nos sine duce erramus, & dicimus: non ego ambitiosus sum, sed nemo aliter in vrbe viuere pōt: non ego sumptuosus sum, sed vrbs magnas expensas exigit. Quid nos decipimus? non extrinsecus malũ nostrum, intra nos est, in visceribus sedet: ideo difficulter ad sanitatem peruenimus, quia nos ægrotare nescimus. ¶Et notandum, q̄ s̄m cōem modum loquendi, & s̄m modum ēt loquēdi, quē habet sacra scriptura, insipientia vel imprudētia, vel stultitia non solùm pertinent ad intellectum, sed ēt ad voluntatem & operationem. Vnde stultus est oīs peccator: & maxima stultitia est peccare, & maxima sapientia rectè viuere. Chrysostomus: Sapientia est, non eloquia Dei scire, sed secundum eloquia Dei viuere, & eloquia Dei timere. Iob 28. Dicit homini diuinitus esse ostensum, quòd timor Domini: ipsa est sapientia: & recedere à malo, intelligentia. Ecclesiastæ vltimo: Finem loquendi omnes pariter audiamus: Time Deũ, & mandata eius obserua. Loquela est ad sapientiã edocendam: sermo enim, proprius nuntius est rationis doctæ. Homini indocto magis conuenit tacere, quàm loqui. Finis ergo loquendi, id est, illud ad quod finaliter est loquela, est sapientia consummata, quæ cōsistit in timore Dei & obseruatione mandatorum eius. Sine timore Dei, nihil sapientiæ videtur haberi, quum timor Domini, principium sit sapientiæ. Prouerbior. 1. Sicut non reputaretur sapiens, qui non timeret furari vel rapere in terra illius domini, qui districtissimè faceret iustitiam: sic non est sapiens, qui non timet offendere Dominum illũ, qui nobilissimam creaturã damnauit irrecuperabiliter pro vno peccato superbiæ. Lucæ 10. Videbam sathanã, quasi fulgur, cadentem de cælo. Et pro peccatō primorum parentum, totum genus humanum dãnauit exilio & temporali morte. Et pro peccato luxuriæ totum mundũ, exceptis octo personis, aquis diluuij submersit. ¶Et notandum, quòd licèt valde necessarium sit sapienter intelligere, quia occasio est vt homo sapienter velit, & sapienter operetur: & insipienter intelligere, valde sit periculosum, eò quòd sit occasio insipienter volendi & insipienter agendi: tamen sapere, vt est in solo intellectu, non est Deo gratũ, nec homini meritorium, nisi attingat voluntatem vel operationem. Nec insipientia in solo intellectu damnabilis est, donec attingat voluntatem vel operationem: vt scilicet insipienter velit, vel insipienter agat. Qui sapiens est solo intellectu, insipiens verò

rò voluntate & operatione, insipientius videtur se habere q̃ si nõ haberet sapientiã in intellectu. Sicuti duobus incedentibus per viã publicam, si deuient in viã, quæ mittat eos in manus latronum, qui eos iugulent, vnus scienter, alius nesciens, stultior in hoc reputabitur, qui sciens deuiauerit, q̃ qui nesciens. Et insipienter vadit, qui de die corruit vel offendit, quàm qui de nocte. Iob 5. Per diem incurrent tenebras, & quasi nocte, sic palpabũt in meridie.

De xii. stultitijs, quibus peccantes mortaliter adhærent.

ET notandum, ꝙ qui mortaliter peccat, multum stultè agit. Et tangemus xii. stultitias, quæ in eo qui peccat, possunt assignari. Prima est, quòd ipsemet se excæcat. Sapient. 2. Excæcauit eos malitia eorum. Gregor. Oculos quos culpa claudit, pœna aperit. Secunda est, quòd seipsum diabolo illaqueat. Iob 18. Immisit in rete pedem suum. Gregor. Qui pedes in rete mittit: non quum voluerit, eijcit: sic qui in peccatis se deiecit, non mox quum voluerit, surgit. Prouerb. 5. Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorũ suorum quisque constringitur. Qui peccat volens, vincitur ab hoste crudeli, qui non miserebitur. Gregor. Debilis est hostis, qui non vincit nisi volentem: ipse etiam volens se præcipitat. Matth. 4. Si filius Dei es, mitte te deorsum. Gloss. In quo infirmus ostenditur, quòd nulli nocere possit, nisi prius ille se deorsum miserit. ¶ Tertia est, quòd quasi insanus in seipsum manus inijcit, infligendo sibi vulnus insanabile. Ecclesiastic. 22. dicitur de peccato: Plagæ illius non est sanitas: imò quod plus est, seipsum occidit. Sapienti. 16. Homo per malitiam occidit animam suã. Ecclesiastic. 22. dicitur de peccato: Dentes leonis, dentes ipsius, interficiẽtis animas hominum. Peccatum dicitur mors animæ: quia à Deo separat, qui est vita. Augustin. Vera mors est, quam homines non timent: separatio animæ à Deo, quæ est beata vita animarum, vel quia aufert vtilitatem vitæ præteritæ & præsentis. Bernard. super Cantic. Quàm mitius me priuares ò amara mors vitæ vsu, quàm fructu. Nã vita sine fructu, grauior mors. Denique duo mala parantur arbori infructuosæ, securis & ignis. ¶ Quarta est, quòd bona sua proijcit. Osee 7. Proiecit Israel bonum. Quia cadit per mortale peccatum, omnia bona quæ vnquam fecit, amittit. Bona etiã, quæ agit in statu illo, vera bona non sunt: quia non sunt sibi meritoria: qui mortale peccatũ committit, quasi ignem in propria domo ponit, qui omnia destruat. Lucæ 10. tangitur de duabus stultitijs modò dictis, vbi legitur de illo qui incidit in latrones

trones, qui despoliauerunt eum, & plagis impositis abierunt semi uiuo relicto. ¶ Quinta est, ꝙ se charissimè emptũ à Deo, diabolo vilissimè vendit. 1. Petr. 1. Non corruptibilibus auro & argento redẽpti estis, &c. sed pretioso sanguine Agni, &c. Prouerb. 10. Cor impiorũ pro nihilo. Esa. 52. Gratis venundati estis. ¶ Sexta est, ꝙ ab authore omnium bonorũ recedit: ideo non est mirũ, si male sit ei. Aug. Tale bonũ est Deus, vt nemini eũ deserenti bene sit. Osee 7. Væ eis, qm̃ recesserunt à me. Augu. in lib. Soliloquiorum: Deum relinquere, idẽ est, quod perire. ¶ Septima, ꝙ cum omnipotente guerram facere præsumit: quæ guerra citò finita esset, si misericordia Dei permitteret, ꝙ diabolus eũ iugularet. Thren. 3. Misericordiæ dñi, quia non sumus cõsumpti. ¶ Octaua est, ꝙ ei seruit, cuius gratiam acquirere nequit. Greg. Stultum est seruire diabolo offenso, qui nullo placatur obsequio. Quanto aliquis ei amplius seruierit, tanto amplius ipse eum torquebit. ¶ Nona est, ꝙ ipse sibi locum tormenti efficit. Affligitur. n. peccator in corde suo. Hiere. 2. Scito & vide, q̃a malum & amarum est, reliquisse te dñm Deũ tuũ. Qui peccat, quasi sarcinã super se ponit, qua in prę senti grauetur, & in futuro in infernũ p̃cipitetur. Augu. Quid est mors: depositio sarcinæ grauis: sed si alia sarcina non portetur, qua homo in gehẽnam præcipitetur. ¶ Decima est, quod ipse in inferno portã facit. Mat. 16. Portæ inferi nõ præualebunt aduersus eã. Portæ inferi dicuntur peccata mortalia: quia qui in eis decedunt, in puncto ad inferna descẽdunt. Iob 21. Sicut qui ad portam est, propinquus est domui. ¶ Vndecima est, ꝙ portam paradisi sibi obstruit, & regnum cælorũ modico pretio vendit, similis Esau, qui pro lenticula vendidit ius primogenituræ suæ. Gen. 25. Bernard. Væ væ, vapor est ad modicum parens, quod æternæ felicitatis aditum intercludit. ¶ Duodecima est, ꝙ ad suspendium sciens & volens vadit, quis non reputet insanũ eum, qui requisitus quò vadat, & respondet, suspendere me vado? Sic nullus sapiens reputandus est, qui in mortali peccato est, cum singulis diebus vnam diætam magnã faciat ad infernale suspendium. Ecc. 6. Quid habet amplius stulto sapiens, & quid pauper, nisi vt pergat illuc vbi est vita? Hic discernit verè inter sapientes & stultos, quòd sapientes vadunt ad vitam ęternam, stulti verò ad mortem æternam. De stultitijs singulorum peccatorum, require in tractatu de Vitijs.

TERTIAE PARTIS principalis de quatuor virtutibus cardinalibus Tractatus III. De Temperantia.

De ordine virtutum cardinalium adinuicem, & ordine dicendorum in hoc tractatu. Cap. I.

DICTO de prudẽtia, quæ est inter cardinales virtutes, quum ordinet cæteras, & sit in vi rationali, quę videtur esse nobilior concupiscibili, & irascibili, quia ea discernitur homo ab aĩalibus brutis, dicendũ est de alijs tribus. Et prius de Temperãtia & Fortitudine, q̃ de Iustitia: quia temperantia, & fortitudo ad iustitiam disponunt & præparant, sicut cupiditas, quam tẽperantia refrænat, & timor cui fortitudo resistit, iustitiam à suo officio impediunt. Et prius dicetur de Temperãtia, q̃ de Fortitudine: quia temperantia animum ordinat ad id, qđ est infra se, s. ad bona quæ corpori seruiunt: fortitudo ad id, qđ est contra. s. aduersa. Item temperantia regit homo seipsum, fortitudine & iustitia alios. Prius verò, & homini vtilius est regere se, q̃ regere alios. Sene. Si vis oĩa tibi subijcere, subijce te rõni: multos. n. reges, si ratio te rexerit. Item temperantia refrænat concupiscentiam animę circa bona modica & inferiora, fortitudo verò roborat eam circa bona ardua. Illa spiritualẽ descensum animæ cohibet: ista spiritualem ascensum promouet. Cohibitio verò à spirituali descẽsu est prior ascẽsu spirituali. Item temperantia est in concupiscibili: fortitudo verò in irascibili. Operatio verò concupiscibilis naturaliter videtur esse prior, quàm operatio irascibilis. Vis enim concupiscibilis, est appetitiua boni delectabilis. Irascibilis, est appetitiua boni ardui expedientis: vt est medicina vel scissura, quæ fit propter salutẽ corporis. Bonum verò expediens, bonum est secũdum quid: bonũ verò delectabile, bonum simpliciter, & propter illud est bonum expediẽs. Vnde appetitus boni delectabilis naturaliter est prior appetitu boni expediẽtis, & est naturalis. Arist. in li. de naturis animaliũ: Omnia naturaliter appetunt delectationẽ. Item vis concupiscibilis motiua est, ſm apprehensionem boni: vis irascibilis secundum apprehensionem mali. Sicut enim per apprehensionem boni expectati in concupiscibili fit motus cupiditatis, & per eius adeptionẽ seu coniunctionem, fit quies, vel gaudium in anima: sic per apprehensionem mali, quod aliquis opinatur sibi affuturũ, est timor in irascibili: & per illationem mali, quod prius timebat, siue per ablationem boni, quod concupiscebat, fit perturbatio vel ira in irascibili, & sequitur appetitus vindictæ. Vnde dicit Auicenna, quòd vis concupiscibilis est imperans moueri, vt appropinquetur ad ea, quæ sunt necessaria, aut vtilia appetitu delectamen-

mẽti. Irascibilis verò, est vis imperans moueri ad repellendum id, quod putatur nociuũ, aut corrumpens, appetitu vincendi. Vnde cùm bonum prius naturaliter sit, q̃ malũ: malũ.n.dr̃ aliqd, ſm Augu. q̃a adimit bonũ, vel nocet bono, operatio concupiscibilis, quæ est ſm apprehensionẽ boni, prior est naturaliter, q̃ operatio irascibilis, quæ est ſm apprehẽsionẽ mali. Præterea primus insultus à diabolo factus primis parẽtibus vr̃ fuisse contra temperantiã. Et in pugna Christi, prima tẽtatio fuit contra virtutẽ temperãtiæ. Prima ẽt pars vitæ nostræ assuescit voluptatibus, quarũ refrænatio ad temperantiam pertinet. Propter istas causas meritò temperantia fortitudini præponetur: & secundum hunc ordinem modò ostensum, numerantur quatuor virtutes, super illud Matth. 15. Erant qui manducauerãt, quatuor millia hominum. Glos. quatuor, proprer quatuor virtutes, quibus rectè viuitur: prudentiam, temperantiam, fortitudinẽ & iustitiã. Eodem etiam ordine enumerantur Gen. 2. in gl. super illud, Qui diuiditur in quatuor capita, De temperantia verò hoc modo dicetur. Primò diuersæ acceptiones huius nominis Temperantia assignabuntur. Secũdò descriptiones eius ponentur. Tertiò ea quę pertinent ad eius commendationem. Quartò agetur de partibus Temperantiæ.

De diuersis acceptionibus huius nominis Temperantia. Cap. II.

NOtandum, ꝙ nomen temperantiæ tripliciter accipitur. Primò pro temperantia in generali, ad quam ꝑtinet cauere circa omne opus virtutis, ne quid parũ vel nimis fiat. Ad eã pertinet moderari opus virtutis illo modo, de quo loq̃tur Horatius: Est modus in rebus, sunt certi denique fines. Quos vltra citraq; nequit consistere rectum. Sic sumere videtur nomẽ tẽperãtiæ Bern. in lib. de cõsideratione: Tẽperantiæ est, inquit, nõ solùm iustitiæ, sed & fortitudini, & prudentiæ, modum imponere. Secundò modo dicitur temperãtia, virtus animi, impetus nõ rectos cohibens. Sic sumit a Tullio in prima Rhetorica. Tertiò dicitur tẽperantia virtus animam regens circa delectationes corporales, siue circa delectationes quinque sensuum. Gl. super Matt. 15. Temperantia est refrænatio cupiditatis ab his quę tẽporaliter delectãt. Et Aug. dicit temperantiam esse in coercendis delectationibus prauis.

De descriptione Temperantiæ. Cap. III.

TEmperantia sic describitur à Tullio in prima Rhethorica: Temperantia, est rationis in libidinem atque alios non rectos animi impetus, firma & moderata dominatio. Libidinem hic intellige cupiditatem carnalis delectationis. Alios impetus animi

non rectos intellige, vt cupiditatem habendi, vel proximo nocendi. His cupiditatibus ratio animi dñatur: non ꝙ motus in eis non surgant, sed quia cùm emergũt, non fit processus ad consensum. ¶ Et notandũ, ꝙ ſm Tullium in lib. de Offic. duplex est vis aïæ, vna est ratio, altera est appetitꝰ, quæ animũ rapit. Rationis est, dominari, appetitus obtemperare. Tullius in lib. de Offic. sic describit temperantiam: Temperãtia, est dñium rõnis in libidinẽ, & in motus alios importunos. Secundum Aug. verò in lib. de moribus ecclesiæ, Temperantia, est amor sese integrum Deo incorrumptumque seruans. Secundũ Macrobiũ, Temperãtia est, nihil appetere pęnitendũ, in nullo moderationis legẽ excedere, sub iugo rationis cupiditatẽ domare. Itẽ Aug. dicit in lib. de Libero arbitrio, ꝙ tẽperantia, est affectio coercens & cohibens appetitũ ab his, quæ turpiter appetũtur. ¶ Et notandũ, ꝙ modus à quo moderatio dicitur, quadruplex est. Primus est, restrictio inordinati appetitus in vi concupiscibili, quæ prona est ad concupiscendũ delectabile temporale: vel in vi irascibili, quæ impetuosa est ad repellendum nociuum vel corrũpens. Secundus consistit in priuatione eius, quod est nimis & parum. Tertius in hoc, ꝙ opus debitis circunstantijs induatur: & huius tertij modi secundus modus pars est. Quartus modus est, à quo virtus modestiæ dicitur, quam Tullius ponit tertiam partẽ temperantiæ. De quo infrà dicetur.

De commendatione Temperantiæ. Cap. IIII.

AD commendationem temperantiæ, primò facit quòd ipsa homini honorem suum custodit. Honor hominis, est libertas voluntatis, quæ apprehenso delectabili, potest illud velle vel non velle. Gen. 4. Sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. In brutis est seruitus appetitus, huic liberati opposita: apprehenso enim delectabili, accenditur cõcupiscentia eorum, nec habent in potestate sua eam extinguere vel temperare. Qui virtutem temperantiæ habet, viuit vt homo, qui eam non habet, vt brutum. Hieron. Qui post carnẽ ambulant, in ventrẽ & libidinẽ proni, quasi irrationabilia iumẽta reputanť. In Psal. Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis. ¶ Secundò, ꝙ ipsa hominem spiritualiter circuncidit, & inter eos, qui sunt de populo Dei, & qui non sunt, verè discernit. Seneca lib. de quatuor virtutibus: Continentiam si diligis, circuncide superflua, & in arctũ desideria constringe. Continentiam ibi vocat temperantiam. Ierem. 4. Circuncidimini dño, & auferte præputium cordium vestrorum. Deut. 30. Circuncidet dominus Deus

tuus cor tuũ, & cor seminis tui, vt diligas dñm Deum tuum in toto corde tuo. Temperantia opprobriũ Aegypti.s.mundi superfluũ aufert à populo Dei. Iosue 5. Hodie abstuli opprobriũ Aegypti à vobis. Ambr. Ipsa cauet ne quid nimis. Sapiẽs: Id arbitror primo esse vtile in vita, Ne quid nimis. ¶ Tertiò, ꝙ familiarẽ Deo reddit. Sap. 6. Incorruptio facit ꝓximũ Deo. Temperantiæ est, vt amor Deo incorruptus atque integer custodiatur. Secundũ Aug. in lib. de moribus ecclesiæ, Ipsa Deo seruat integrum cor, quod ipse specialiter requirit. Prou. 23. Præbe fili mi, cor tuũ mihi. Aug. 10. lib. Cõfess. Dñe, per continentiam colligimur in vnum, à quo in multa defluximus. Minus.n. te amat, qui tecũ aliquid amat, quod non propter te amat. Ipsa assimilat hominem Deo, q̃ spiritus est, eum spiritualem faciendo. Sene. in lib. de quatuor virtutibus cardin. de Continentia: Desideria tua paruo redime: quia hoc tantũ curare debes, vt desinant, atque ita quasi ad exẽplar diuinũ compositus, à corpore ad spiritum quantum potes adducere. Ipsa filios Dei quasi ablactat, separando eos à solatio temporalium deliciarũ: qđ Deo valde gratum est. Gen. 21. Abraham in ablactatione Isaac fecit conuiuium magnum. Ipsa ad contemplationem Dei præparat. Aug. Temperantia est amor, ab amore inferiori pulchritudinis nos remouẽs & eleuans ad superiorem. Itẽ in lib. Soliloquiorũ: Vnũ est quod tibi possum præcipere: nihil nobis plus penitus esse fugiendum, quàm ista sensibilia: cauẽdumq; magnopere, dum hoc corpus agimus, ne quo eorum uisco pennæ nostræ impediantur, quibus integris atque perfectis opus est, vt ad illam lucem ab his tenebris euolemus, quæ se nec ostendere quidẽ dignatur in hac cauea inclusis, nisi tales fuerint, vt ista vel effracta, vel dissoluta possint in auras suas euadere. Temperantia, Deo thronum eburneũ præparat, significatum per thronum eburneum, quem fecit rex Salomon. de quo 3. Regum 10. & 2. Paralipom. 9. Ipsa etiam in domo eburnea eũ delectat. In Psal. A domibus eburneis ex quibus delectauerunt te filiæ regum in honore tuo. Ipsa Dei tabernaculum sanctificat. Psal. Sanctificauit tabernaculũ suũ Altissimus. Et vt vno verbo dicamus, adeò placet, ꝙ sine ipsa nullus Deo placere potest. ad Roma. 8. Qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Quartò, quòd ipsa fræ num est, quo corpus humanum à spiritu regitur. Sine quo spiritus corpori periculosè præsidet: sicut aliquis periculosè insidet equo sine fræno, si equus sit indomitus, & aqua vel aliud periculum sit propinquum. De hoc fræno Seneca dicit: Impone concu-

piſcentiæ tuæ frænũ. ¶ Quinto, ꝙ ipſa diabolũ offendit multũ, ſicut oppoſitũ eũ gaudere facit. Eccle. 18. Poſt concupiſcentias tuas nõ eas, & à volũtate tua auertere. Si. n. præſtes aĩæ tuæ cõcupiſcentias eius, faciet gaudiũ inimicis tuis. Temperantia diabolũ in arido ponit, vbi nõ habet requiẽ. Matt. 12. Cũ immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat ꝑ loca arida quærens requiẽ, & non inuenit. Intẽperantia verò diabolo locum quietis parat. ſ. humidum. Vnde Iob. 40. dicitur, Dormit in locis humentibus. Temperantia liberat ab hoſte, q̃ diu hominem poſſedit, ſcilicet à voluptate, cui à cunabulis aſſueuit. Sapiens: Vſus ægrè dediſcitur. Idẽ: Difficile eſt repellere paſſionem vite contemporaneam. Temperantia hoſtem cauet, cuius ingreſſus pacificus videtur: ſcilicet voluptatem blandientem. Seneca: Voluptates inter res viliſſimas præcipuè extirpa, quæ more latronum ad hoc nos amplectuntur vt iugulent. Ipſa in proſperis cuſtodit, vbi maius periculũ eſt. Gregor. Cùm omnis fortuna timẽda ſit, magis proſpera timenda eſt, quàm aduerſa. Hæc enim ſæuiendo erudit, illa blandiendo ſeducit. Ipſa, vitia carnalia, quæ maioris ſunt infamiæ, extiguit. ¶ Sexto, quòd ipſa eſt ſtola prima. Luc. 16. Proferte citò ſtolam primam. Ipſa eſt veſtis de byſſo. Prouer. vlt. Byſſus & purpura indumentum eius. Ipſa candor eſt quaſi materialis reſpectu aliarũ gratiarum. Ipſa eſt principiũ ſpiritualis pulchritudinis, quæ conſiſtit in candore & rubore. Cant. 5. Dilectus meus candidus & rubicundus. 1. Corinth. 15. Qualis cæleſtis, tales & cæleſtes. ¶ Septimò, ꝙ vas corporis ſyncerum cuſtodit. Sapiens: Syncerum eſt niſi vas, quodcunq; infundis aceſcit. 1. Theſſal. 4. Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra, &c. vt ſciat vnuſquiſque veſtrũ vas ſuum poſſidere in ſanctificatione & honore. Ipſa honeſtatem prouidet illi parti hominis, quæ magis ea indiget, ſcilicet carni. ¶ Octauo, quòd hominẽ munit ea parte, qua infirmior eſt, ſcilicet ex parte carnis. Matthæi 26. Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. Ipſa etiã à deceptione hoſtis familiaris cuſtodit. Boet. Nulla verò peſtis efficacior ad nocendum, quàm familiaris inimicus. Et vt vno verbo comprehendamus, nõ eſt digna ponderatio continentis animæ, id eſt, temperatæ. Eccle. 26. Quod vocamus cõmuniter temperantiã, vocat Sen. continentiã. Temperantia turpitudinẽ fugit, & ſic munditiã ſeruat. Sen. Si continentiam diligis, turpis fugito antequam veniant, nec quenquam aliũ vereberis plus quàm te, omnia tolerabilia, præter turpitudinem, crede. Ipſa decorem prouidet motibus noſtris. Sen. Si continens

tinens es, & animi tui & corporis motus obserua, ne indecori sint. Nec ideo illos contemnas qa latent: nam nihil differt, si nemo videat, dum tu illos videas.

De partibus Temperantiæ secundum Tulliū. Et de prima eius parte, scilicet continentia: & de duodecim quæ nobis dissuadent inordinatū amorem voluptatū. Cap. V.

NOtandum, quòd secundum Tullium in prima Rhetorica Temperātia tres habet partes. Prima vocatur ab eo Continentia, secunda Clementia, tertia Modestia. Prima videtur regere animum, quantum ad appetitum boni. Secunda, quantum ad appetitum alieni mali. Tertia, quātum ad exteriora horum indicia. Continentia, vt ait Tull. est, per quam cupiditas consilij gubernatione regitur. Continentia verò sic sumpta, uidetur posse diuidi, sicut cupiditas, quam ipsa refrænat, diuiditur: & quæ habet duas species, scilicet inordinatum appetitum delectandi, & inordinatum appetitū habendi. Sic continētia uidetur habere duas partes: vnam, quæ refrænat appetitū voluptatū, & aliam, quę refrænat appetitum diuitiarum. Ad quod videtur pertinere quod dicit glo. super illud Lucæ 6. Beati pauperes. Ecce temperantia, temperantiam vocat paupertatem spiritus, qua refrænat appetium diuitiarum. Has duas partes continentiæ tangit Seneca, dicens: Hac mediocritatis linea cōtinētiā obseruabis, vt nec uoluptati deditus, pdigus & luxuriosus appareas, nec auara tenacitate sordidus, aut obscurus existas. Circa illā partem continētiæ, quę appetitum uoluptatum refręnat, notandū, qp duodecim sunt, quæ nobis dissuadēt in ordinatū amorem voluptatū. ¶ Primum est, locus in quo sumus. Augustinus: In ualle miserię sumus, vbi eò magis flēdū, quo minùs flemus. Idem: Nescimus quo fine claudimur in hoc exilio: nō eiecit Deus hominē, vt hic faceret alium paradisum. ¶ Secundū est, tēpus in quo sumus. Bern. Vniuersum tēpus pœnitentiæ, vigilia quædam est solēnitatis magnæ, & æterni sabbati, quòd præstolamur. Vigilia nō est tempus deliciarum, sed festū. ¶ Tertiū est exemplū Christi & sanctorum. Bern. Christus qui non fallitur, elegit qđ carni molestius est: id ergo melius, id vtilius, id magis eligendum: & qs quis aliud docet, vel suadet ab eo tanquam à seductore cauēdū est. 2. ad Cori. 11. In fame, & siti, in ieiunijs multis. ¶ Quartū est, exēplū eorū, quibus amor uoluptatū nocuit: vt exemplum matris Euæ, de qua Genes. 3. Vidit mulier quòd bonum esset lignum ad vescendū, &c. & tulit, & comedit. Exemplū Salomonis, de quo Ecclesiasti. 20. Nō prohibui cor meū, quin omni voluptate frueretur: propter quod infatuatus

est.3.Reg.3. ¶ Quintum est, periculum in acquirendo sumptus deliciarum: multoties.n.acquirũtur, vel per mortẽ propriã, vel per mortem alterius. Noluit Dauid bibere aquam, quam sibi attulerant tres fortes: sed libauit eam Domino, dicens: Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hoc: nũ sanguinẽ hominum istorum qui profecti sunt, & animarum periculum bibam? Melius esset sine periculo tñ panẽ & aquam sumere, quàm cum periculo delicias habere. 2. Machab. 5. Iudas secesserat in desertũ locum, ibique inter feras cũ suis vitam in mõtibus agebat, & fœni cibo vescentes demorabãtur, ne participes fierẽt coinquinationis. ¶ Sextum est, labor qui est in præparãdo. Epicurus voluptatis assertor, omnes libros suos impleuit oleribus, & pomis & cibis vilibus, dicens his esse viuendum: quia carnes & exquisitæ epulæ ingenti cura ac miseria præparentur: maioremque pœnã habent in inquirendo, quàm voluptatem in abutendo. ¶ Septimum est, voluptatum breuitas. Sene. Voluptas est breuis, fastidit obiecta: quo auidiùs hausta, citius in contrarium recidẽs. ¶ Octauum est, earum indignitas. Senec. In voluptate nihil est magnificum, aut qđ naturã ꝓximã Deo deceat. Nõ est animi virilis, sed puerilis, voluptates carnales amare. Ideo lacte significat in Scriptura sacra carnalis voluptas, quod est cibus puerorum: non decet in ætate virili vel senili à mãmillis lac sugere. Genes. 18. Postquam consenui, voluptati operã dabo? ¶ Nonum est, penuria fratrum nostrorũ & filiorũ Dei. Non decet Christianũ delicias quærere, cùm sciat Christum in tot mẽbris suis necessaria non habere, ad Hebræos 11. Fide Moyses grãdis factus, negauit se esse filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cũ populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem. Iniqua est partitio, quòd inter filios Dei alij superflua habeant, alij necessarijs indigeant. Berna. Clamant nudi, clamãt famelici, & conqueruntur: Nobis, inquiunt, fame & frigore miserabiliter laborãtibꝰ, quid confertis tot mutatoria, vel extensa in perticis, vel plicata in mãticis? nostrum est, quod effunditis, nobis crudeliter subtrahitur, quod inutiliter expenditis. Idem: Inueniunt otiosi, quo delectẽtur, & non inueniunt miseri, quo sustententur. ¶ Decimũ est, voluptatũ impuritas, habent enim multam amaritudinẽ annexam. Rectè Deus congregationes aquarum appellauit, maria. Genes. 1. Multitudini enim delectationũ est annexa multitudo amaritudinum. Boet. Dulcedo felicitatis humanæ multis amaritudinibus respersa est. Iob. 30. Esse sub sentibus delicias reputabam. Ecclesia. 7. Inueni amariorem

rem morte mulierem..Hæc est, voluptas carnis, animam separãs à Deo: & ideo amarior est morte corporis, quæ corpus ab anima separat. Cùm enim Deus melior sit anima, separatio eius erit deterior. ¶ Vndecimũ est, voluptatũ vanitas. Eccl. 11. Adolescẽtia & voluptas vana. Vanum est, qđ non confert plenitudinem cõtinenti. Hieron. Voluptas habita famẽ, non satietatem, parit. Eccl. 1. Non saturatur oculus visu, nec auris auditu impletur. Ioã. 3. Qui biberit ex hac aqua, sitiet iterũ. August. Anima humana delectationis auida, ex quo recessit ab vnitate, cùm rerum qualitate nõ possit, rerum varietate satiari desiderat. Eccles. 20. Dixi in corde meo: Vadam, & affluam delicijs, & fruar bonis, & vidi, quòd hoc quoq; esset vanitas. ¶ Duodecimum est, eorũ noxietas. Nocent autem homini mulpliciter. ¶ Primò, ꝙ multoties sunt corpori occasio mortis vel infirmitatis. Seneca: Voluptatibus maior pars corporum perit. Idẽ: Corpus suggerit vanas voluptates, breues, pœnitendas, ac nisi magna moderatione temperentur, in cõtrarium habituras. Idẽ: Ipsæ voluptates in tormenta vertuntur. ¶ Secundò, quia hominẽ in seruitutem ponunt. Senec. Voluptatibus se immergũt, quibus in consuetudinem adductis carere nõ possunt: & ob hoc miserrimi sunt, quòd eò peruenerũt, ꝙ illis quæ sunt superuacua, facta sunt, necessaria. Voluptas amantibus se quinq; iuga supraponit, scilicet consuetudines delectationũ, quæ sunt secundũ quinque sensus. Luc. 14. Iuga boum emi quinque. ¶ Tertiò, in hoc, ꝙ corpus spiritui cõtumax, reddit. Prou. 29. Qui delicatè à pueritia nutrit seruum suum, postea sentiet eũ contumacem. Voluptas carni cõcupiscenti aduersus spiritum in adiutorium fit: vnde multoties spiritus succumbit. Bernar. Si concupiscentia cęperit habere irritamẽta, fiunt duo contra vnum, & periclitatur conscientia. ¶ Quartò, quia licet videatur esse medicamentum: tamen facit ad infirmitatis augmẽtũ. Gregor. in Moral. Ipsum medicamentũ in vulnus vertitur: quia exquisito remedio, paulo diutiùs inhæretur, ex eo grauiùs deficimus, quòd prouide ad refectionem paramus. ¶ Quintò, quia multum à salute impedit. Ipsa est quasi forte glutinum. Lucæ 14. Vxorem duxi, & ideo non possum venire: hæc est voluptas carnis. ¶ Sextò, obliuionem inducit. Eccles. 5. Nõ satis recordabitur dierũ vitæ suæ, eò ꝙ Deus occupet delicijs cor eius. ¶ Septimò, hominem à sapientia impedit. Iob. 38. Sapientia nõ inuenitur in terra suauiter viuentium. ¶ Octauò, sterilitatem bonorum operum inducit. Esa. 47. Et nunc audi hæc, delicata. Et paulò pòst: Venient tibi hæc duo

x 5 subitò

ſubito in die vna, ſterilitas,& viduitas.Ipſa hominẽ quaſi paralyticum efficit. Iere.31. Vſquequo diſſolueris delicijs filia uaga? Deutero. 28. Tenera mulier, & delicata, quæ ſuper terrã ingredi nõ valebat. Ipſa virilitatẽ aufert. Eſa.19. Erit Aegyptus quaſi mulieres. Ipſa fluuius eſt, in quo Pharao infernalis maſculos vult proijci.Exod.1. Ipſa eſt aqua Aegyptijs in ſanguinẽ verſa.Exo.7. ¶Nonò, hominẽ loquacẽ facit. Ipſa eſt fluuius ranas ebulliens. Exod.8. ¶Decimò,reddit hominẽ incõpatiẽtem:vt patet in epulõne Euãgelico.Luc.16.Amos 6. Bibentes vinum in phialis,& optimo vnguento delibuti: & nihil patiebantur ſuper contritione Ioſeph.¶Vndecimò, melioribus diuitijs priuat,ſcilicet ſpiritualibus. Bern.Delicata eſt diuina conſolatio,& nõ datur admittẽtibus alienã.Columba aquã refugit, aquã ſcilicet carnalis voluptatis.Gene. 8.Bern. loquens de illo verbo, Niſi ego abiero, paracletus non veniet.Ioan.17.Quis,inquit,audeat de cætero carnis illecebris fantaſticis deditus paracletũ expectare? ¶Duodecimò,in pœnã æternã cõmutatur.Apo.18.Quãtùm glorificauit ſe, & in delicijs fuit, tantum date illi tormentũ & luctũ. Aquæ inferiores in mare mortuum deſcendunt. Ioſue 3. Voluptates enim temporales ad amaritudinem æternam ducunt.Multa, quæ valent ad refrænandum amorẽ diuitiarum,inuenies in tract.de Auaritia.De paupertate etiã ſpiritus, quæ amorẽ diuitiarũ refrænat, dicitur in tractatu de Beatitudinibus: ideo hic ea, quæ pertinent ad refrænationẽ huius amoris prætermittim⁹.

De deſcriptione Clementiæ. Et quòd principi ſit maximè neceſſaria: quot ſint etiam quæ poſſint incitare principem ad clementiam. Cap. VI.

Clementia eſt virtus, per quã animus in odium alicuius temerè concitatus, benignitate retinetur. De his quæ valent ad refrenandum odium, multa inuenies in tractatu de Ira.ſm Senec. Clementia, eſt tẽperantia animi in ptãte vlciſcendi, vel lenitas ſuperioris aduerſus inferiorem in pœnis conſtituendis. Et notãdũ, ꝙ licet clementia neceſſaria ſit omnibus,maximè tamẽ principibus.Vnde Dominus primũ principẽ populi ſui Moyſen cõſtituit, qui erat vir mitiſſimus ſuper omnes homines,qui morabantur in terra.Num.12.& 3.Reg.20.legitur:Audiuimus, quòd reges domus Iſrael clementes ſunt. Heſter 13. Volui potẽtes nequãquã abuti magnitudine,ſed clemẽtia, & lenitate gubernare ſubiectos. Et Eſaiæ 16. Emitte agnum Domine dominatorẽ terræ. Et de Chriſto legitur Matth. 21. Ecce rex tuus venit tibi manſuetus. Et lex eius, vocabitur lex clemẽtiæ. Prou. vlt. In ſignũ etiã clemẽtiæ inun-

inunguntur reges Christiani & ecclesiæ prælati. Sene. Nullum ex omnibus clementia magis, q̃ regē aut principē, decet. Idē: Clemētia efficit, vt inter regem tyrannumq; discrimen sit, id est differentia. ¶ Itē notandū, q̃ clementiæ virtus mediocritatē seruat in parcendo & in vlciscendo. Senec. Tam omnibus ignoscere crudelitas est, quàm nulli. Modum tenere debemus: sed quia difficile tēperamētum est, quicquid plus æquo futurū est, in partē humaniorem præpōderet. In arca erat virga Aarō cū manna. Ad Heb. 9. Ille.n. qui præest, quandoq; debet parcere, quādoq; vltionē sumere. ¶ Virga Assueri extensa, signū erat clementiæ. Hester 8. Ad clementia pertinet maximè temperantia in vltione propriarū iniuriarū. Sen. Quemadmodū magni animi non est, qui de alieno liberalis est, sed ille q quod alteri donat, sibi detrahit: ita clementē voco non de alieno dolore facilē, sed eum, qui cùm suis stimulis exagitetur, non prosilit, qui intelligit, magni animi esse, iniurias in summa patientia pati, nec quicquam esse gloriosius principe impunè læso. Vltimò, duas res præstare solet: aut salarium affert ei, qui accepit iniuriam, aut in reliquum securitatē. Principis maior est fortuna, quàm solatio egeat, manifestiorq; vis, quàm vt alieno malo sibi virium opinionem quærat. Hoc dico, cū ab inferiobus petitus violatusque est: clemētia principem seruat, ne impatientia vel aliqua alia inordinata affectione vltionem præcipitet. Tullius in lib. de Off. Optandum est, vt qui præsunt reipublicæ, legū similes sint, quæ ad puniendū nō iracūdia, sed æquitate ducuntur. Ad principē verò clemētem pertinet illud verbū Sene. In hac tanta facultate rerū, nō ira me ad iniqua supplicia cōpulit, nō iuuenilis impetus, nō temeritas hominū & cōtumacia, quæ sæpe tranquillissimis quoq; pectoribus patientiā extorsit. Clemētiæ est, causas parcēdi quærere. Sene. Alteri⁹ ætate prima motus sum, alterius vltima: quoties nullā inueni misericordiæ causam, mihi peperci. ¶ Itē notandū, q̃ 12. sunt q̃ possunt valere ad incitandū principes ad clementiā. ¶ Primum est, exēplū excelsi principis.s. Dei: de quo Ioel. 2. legitur, q̃ ipse benignus & misericors est, & præstabilis sup malitia. Et Sap. 12. Parcis omnibus; qm̃ tua sunt. Sen. Si Deus placabilis est, & delicta potentium non statim fulminibus persequitur: quanto æquius est, hominem hominibus præpositum, miti animo exercere imperiū? ¶ Secundū est, exemplū creaturarū inferiorum, vt exemplū quod ponit Sene. de rege apum: Iracundissimæ, inquit, ac pro captu corporis, pugnacissimæ sunt apes, & aculeū in vuulnere relinquunt. Rex ipse sine aculeū est.

Noluit

Noluit ipsum natura nec sæuum esse,nec vltionē magno constatu tā petere,telumq; detraxit, & irā eius inermē reliquit.Exēplar hoc hominibus regib⁹ ingēs. Pudeat ab exiguis animalibus nō trahere mores,quū tanto moderatior hominū animus esse debeat,quā to vehemētiùs nocet. ¶Tertium est,naturalis nobilitas animorū. qui regēdi sunt.Sene. Remissiùs imperanti meliùs paretur: cōtumax est animus humanus,& cō trariū atq; arduū nitēs,faciliusq; sequitur quàm ducitur. ¶Quartū est,ꝙ clemētia naturæ humanæ congruit:crudelitas verò videtur esse cōtra naturā humanā & quasi bestialis. Sen. Quid istud, delectari sono catenarū,quocūq; ventū est,multū sanguinis fundere,aspectu suo terrere & fugare?quæ alia vita esset,si leones vrsiq; regnarēt,si serpētibus in nos, ac noxiosissimo animali cuique daretur potestas? ipsa rationis in experta natura abstinet suis, & tuta etiam inter feras similitudo morū est. Aristo.in lib.de natura animal.dicit, ꝙ nō est auiū vni⁹ speciei,vt se comedāt.Sen.Ferina rabies est, sanguine gaudere ac vulneribus, ac abiecto homine, ī syluestre animal trāsire.¶Quintū est,humani sanguinis pretiositas quo parcissimè vtendum est. Sen.in epist. Clemētia sanguine alieno,tanquā suo, parcit, & scit homini non esse homine prodigè vtendū.Item vtens verbis,quæ cōpetunt clemēti principi.Cōditū, inquit, imò strictū apud me ferrū est: summa parsimonia etiā vilissimi sanguini. Vtinā gladius spiritualis ecclesiæ strictus esset,& vsus eius parcus. Et subdit Sen.Seueritatē abditā ad clemētiā in procinctu habeo. Greg. Nazianzenus ad Imperatorē: A Christo tibi in homines vita & venia, potestas mortis indulta est,& gladius tibi datus est, non tā vt opereris, quàm cōmineris, ꝙ etiā depositū quoddam incruētum & impollutum restituas cō mendanti. ¶Sextum est, finis ꝓpter quem principes sunt constituti: vt scilicet medeantur generi humano. ideo dicebat Sene. ꝙ non minùs turpia sunt principi multa supplicia, quàm medico multa funera. 2. ad Cor. 10. Potestatem dedit nobis Deus in ædificationem, & non in destructionem vestrā. Sen. Sapiens multa remittet,multos parū sani,sed sanabilis ingenij seruabit. Agricolas bonos imitabitur, qui non tātū rectas procerasq; arbores colunt,sed illis quoque,quas aliqua deprauauit causa, adminicula quibus regantur, applicant: alia circuncidunt,quasdā infirmas vitio loci,nutriunt:videbit quod ingenium, qua ratione tractādum sit. Idē: Princeps alios ex ciuibus suis, quia vtiles boniqué sunt,libens videat: alios in numerū relinquat, quosdam esse gaudeat, quosdā esse patiatur. ¶ Septimū est,

est, ꝙ oppositum clementiæ, s. crudelitas, hostes multiplicat. Sene. in lib. de clemētia: Voluntas, oportet, antè sęuiendi, ꝗ causa, deficiat. Alioquin queadmodū præcisæ arbores plurimis ramis repullulāt, & multa satorū gñā, vt dēsiora surgant, reciduntur: ita regia crudelitas auget inimicorū numerum, tollendo: parentes.n. liberiq; eorū, q interfecti sunt, & ꝓpinqui & amici in locū singulorū succedunt. ¶ Octauū est, ꝙ crudelitas audaciā malefaciendi dat. Sen. Temperatus timor cohibet animos: assiduus verò & acer & extrema admonens, in audaciam iacentes excitat, & omnia experiri suadet. Acerrima virtus est quam vltima necessitas ostendit. Idem: Videbis sæpe cōmitti, quia sępe vindicatur. Idē: Summa prudentia, summi viri & rerū naturæ ꝑitissimi maluerunt, velut incredibile scelus & vltra audaciam positū, pręterire, quàm dum vindicant, ostendere fieri posse. ¶ Nonum est, quòd clementia principi securitatem dat, Sene. Errat, si quis existimat ibi tutum esse regem, vbi à rege nihil tutum est. Securitas securitate mutua pascēda est. Non est opus latera montium abscindere, multiplicibus se muris turribusq; sepire, saluum regem clemētia in aperto præstabit, vnum est inexpugnabile munimentū, amor ciuium. Prouerb. 11. Clementia præparabit vitam, & sectatio malorum, mortem. ¶ Decimum est, quòd clementia regnum roborat. Prou. 20. Misericordia & veritas custodiūt regē, & roboratur clementia thronus eius. ¶ Vndecimū est, ꝙ bonitatē & principis & populi cōsummat. Proue. 16. Clementia regis, quasi imber serotinus. Sicut imber tēporaneus est ad germinationē: sic serotinus est ad maturationē. Tēporaneus inchoat, quod serotinus consummat. Sic clementia regis beneficia est his, qui malè se habent, quod est consummatæ bonitatis, & facit vt populus vitam suam bene consummet. Multi enim bene finiunt vitam suam, qui malè finiuissent, nisi clemēter cum eis actum fuisset. ¶ Duodecimum est, ꝙ clementia facit, vt princeps temporalis in futuro iudicem vniuersalem clementem inueniat, secundum illud Lucæ 6. In qua mensura mensi fueritis, remitietur vobis. Ad illud potest referri illud Prouerb. 11. prius positum: Clementia præparabit vitam.

De Modestia. *Cap. VII.*

TVllius in prima Rhetoric. Modestiā sic depingit: Modestia est, per quā pudor honestatis purā & stabilē cōparat authoritatē. Et innuitur in hac descriptione causa & effectus modestiæ. Pudor enim, qui est timor turpitudinis, vel fuga rei indecentis, declinando indecentiam in exterioribus, efficit ordinationē exte-

exte-

exteriorẽ, quæ modestiæ est:& sic cõparatur authoritas seu grauitas pura nõ habens admistionẽ sui cõtrarij, s. vtilitatis & stabilitatis: non.n.est momentanea, sed ꝑmanens. Et notandũ, ꝙ ordinatio interior, quæ est, cũ ratio præ est, & appetitus obtẽperat, causa est exterioris ordinationis: inordinatio verò interior, quæ est, cùm appetitus non subest rationi, causa est exterioris inordinationis. Vnde quum animus est iratus, aut metu commotus, aut nimis voluptatẽ appetẽs, exteriora mutantur, cor accensum stimulis iræ palpitat, corpus tremit, lingua ꝓpeditur, facies ignescit. Vnde verũ est illud Poetæ: Deprehendas animi tormenta latẽtis in ægro Corpore. deprehendas si gaudia, sumit vtrũq; Inde habitũ facies. Ordinatio vel inordinatio exterior signum est interioris. Ecc. 19. Amictus corporis, & risus dẽtiũ, & ingressus hominis enũtiãt de eo. Greg. in Pastoralib. Intus est custodia, quæ cõposita seruat exteriùs membra. Qui ergo statũ mẽtis ꝑdidit, foris in incõstantia motionis fluit, atq; exteriori mobilitate indicat, ꝙ nulla interius radice subsistat. Notandũ, ꝙ modus, à quo modestia dr̃, est, tenere decorem. Et est decor iste respectu aspectus hominũ. Ad cognoscendũ verò aliq̃d decorũ vel nõ, attendendũ est, an sit naturæ cõsentaneũ, & an sit ꝑsona dignũ, quę hoc agit, vel cũ qua agitur. Attendendũ est ẽt ad congruentiã tꝑis vel loci. Decorũ est in homine, qđ est consentaneũ naturæ excellẽti hominis, & est indecens in homine aliq̃d, qđ nõ esset indecẽs in bruto. Itẽ aliq̃d est indecẽs in ꝑsona prælati, qđ nõ esset indecẽs in ꝑsona priuata. Aliquid ẽt indecẽs est, quia deest congruentia temporis, ſm illud Eccl. 20. Ex ore fatui reprobabitur parabola: non enim dicit eam in tꝑe suo. Et ponit exemplũ Tullius de duobus collegis seu coniudicialibus, s. Paride & Sophocle, coram quibus sedentibus pro tribunali quum transiret quidã iuuenis pulcher, dixit Sophocles socio suo, O puerum pulchrũ. Cui Parides: Prætorem decet habere non solũ manus, sed & oculos continentes. Si Sophocles verbũ prædictum in Atellarũ probatione dixisset, iusta reprehensione caruisset. Tullius: Vitiosum est, derisoriè delicatum inferre sermonẽ. Ratione etiã loci, aliquid indecens est: vt in sacro loco sit aliquid indecenter, quod alibi fieret decenter.

¶Item notandũ, ꝙ modestia indecentiã cauet in verbo, in risu, in motu corporis, in membrorũ situ, in habitu vel cultu, in occupatione vel actu. De indecentia in verbo, risu, & motu, tangit Senec. in libr. de quatuor Virtutibus, dicens: A uerbis turpibus abstineto: quia licentia eorum imprudentiã nutrit. Sermones vtiles

les magis, q̃ facetos & affabiles, ama, rectos potius, q̃ obſecundãtes: miſcebis interdũ ſerijs iocos, ſed tẽperatos & ſine detrimento dignationis & verecundiæ. Nã reprehenſibilis riſus eſt, ſi immoderatus, ſi pueriliter effuſus, ſi muliebri fractus. Odibilẽ hoĩem facit riſus, aut ſuperbus & elatus, aut malignus& furtiuus: aut alienis malis euocatus. Si ergo tẽpus iocos exigit, hos cũ dignitate ſapientiæ gerere: non erit tibi ſterilis, ſed grata vrbanitas. Vrbanitas tua ſine dente ſit, ioci tui ſine vilitate, riſus ſine cachinno, vox ſine clamore, inceſſus ſine tumultu, quies tibi non deſidia erit. Idem in eodẽ: Non ſis aliorũ curioſus ſcrutator, neq; acerbus reprehenſor, ſed ſine exprobratione corrector, ita vt admonitionem hilaritate prępuenias, & errori facilè veniam dato, nec extollas quemquam, nec deijcias: requirenti facilè reſponde, contendenti facilè cede, nec in iurgia execrationesq́ue diſcedas. Idem in eodem: Rari ſermonis ſis ipſe, ſed loquentium patiens: ſeuerus ac ſerius, ſed hilaris, non aſperans. Circa motum corporis cauenda eſt nimia tarditas & nimia celeritas. Senec. Si continens es, & animi tui & corporis motus obſerua, ne indecori ſint. De indęcentia in motu corporis, vel ſitu membrorum, tangitur Eſaiæ. 3. Pro eo, inquit, quòd eleuatæ ſunt filiæ Sion, & ambulauerunt collo extento, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, & ambulabant, & pedibus ſuis compoſito gradu incedebãt, decaluabit Deus verticem filiarum Sion. Ezechi. 24. Lateribus & humeris impingebatis. Prou. 6. dicitur de homine apoſtata: Annuit oculis, terit pede, digito loquitur. Et in eodem dicitur: Sex ſunt qui odit Deus, & ſeptimũ deteſtatur anima eius, Oculos ſublimes. Iob 15. Currit aduerſus Deũ erecto collo. In habitu vel cultu iſte modus habendus eſt, vt vitetur agreſtis & inhumana negligẽtia, & habeatur munditia, non tñ nimis exquiſita. Hier. Ornatus & ſordes, pari modo fugienda: quia alterum delicias: alterum gloriam redolet. Senec. Non ſplendeat toga, nec ſordeat. 1. ad Timot. 2. Volo mulieres orare in habitu ornato, cum verecũdią & ſobrietate ornantes ſe. In occupatione verò attendendum eſt ad naturam: ad quid. ſ. aliquis à natura ſit diſpoſitus. Qui. n. debilis eſt corpore, & ingenioſus, & viuacis memoriæ, non malitiam, ſed ſtudiũ literarum ſectari debet. Fatuum. n. eſt, naturæ repugnare, & illud ſequi quod non poſſit aſſequi. ¶ Attendendum eſt ẽt ad ætatẽ. Aetas. n: adoleſcentiæ, labore animi vel corporis eſt exercenda, & authoritati ſenum ſubijcienda. Debent enim adoleſcentes ſenes vereri, conſilio eorum regi, & exem-

exemplo informari. Senibus verò labores corporis videntur esse minuēdi. Animus verò his exercendus est: consilio debent alios iuuare, & exempla imitatione digna eis ministrare. Priuatæ personæ est, pari iure cum ciuibus viuere: prælati verò est, æstimare se gerere personam ciuitatis, retinere decus, seruare leges.

De partibus Temperantiæ, prout ipsa est virtus regens aīam circa delectationes sensuū, & de ordine dicendorū de eis. Cap. VIII.

DIcto de partibus tēperantiæ sēm Tullium, dicendum est de partibus temperantiæ, prout temperātia virtus est, regens animam circa delectationes sensuū. Notandum ergo: quòd illæ partes temperantiæ, quæ regunt animā circa delectationes, quæ sunt secundùm gustum & tactū, satis sunt notę & nominatæ, quę sunt sobrietas & continentia. Illæ autem partes, quæ pertinent ad delectationes quæ sunt secundū visum & auditum & olfactum, nō sunt ita notæ, nec habēt specialia nomina. Et potest esse in causa vtilitas dictarū virtutū: quia duo sensus, scilicet gustus & tactus pertinent ad esse: tres alij pertinent ad bene esse. Mediante gustu assumitur, quod per vim nutritiuā corpori vnitur: & sic conseruatur esse indiuidui. Vnde gustus est ad conseruandū esse indiuidui. Mediante verò tactu, per vim generatiuam transfunditur quod erat in vno corpore, in aliud corpus: & sic fit multiplicatio indiuiduorum, & saluatur esse speciei in multis indiuiduis, quod nō posset saluari in vnico, quum indiuiduum sit corruptibile. Itē tactus & gustus sunt principales sensus, alij verò tres sunt ordinati ad illos. Visu.n.& auditu & olfactu nutrimentum à lōge agnoscitur, quod gustu de prope agnoscitur. Vnde dicitur in lib. de natura animalium, ꝙ auis rapax est acuti visus, quoniam indiget vt cibum suum videat à remotis. Visis etiam, auditu, & olfactu agnoscitur de longe destructiuum corporis, vel delectabile sēm tactum, quod de prope tactu decernitur. Prius vidit mulier ꝙ bonum esset lignum ad vescēdum, q̃ de illo gustaret Genes.4. & prius vidit Dauid mulierem lauantem se ex aduerso, q̃ adulterium cum ea committeret 2. Reg. 11. Item sicut dicitur in lib. de natura animalium, Sensus tactus in homine subtilis est plus quàm alij sensus, & post ipsum gustus. Cęteri sensus in homine sunt hebetiores, quàm in alijs animalibus. Item dicitur in eodem libro, ꝙ sensus visus in omnibus animalibus est supra auditum, & sub his olfactus. Tactus & gustus operantur secundum propinquitatem obiecti, alij secundum distantiam. Vnde delectationes quæ sunt sēm tactum & gustum, maiores sunt, quàm quæ

quæ ſunt ẜm alios tres ſenſus. Et ꝓnitas ad operationes & delectationes, ẜm illos duos ſenſus, maior eſt q̃ ẜm alios tres. Et vitia quæ ſunt circa operationes & delectationes illorũ duorũ ſenſuũ, magis ſunt periculoſa: ideo virtutes, quæ ſunt contra illa vitia, magis ſunt neceſſariæ & magis notæ, & habẽt ſpecialia nomina. Inter virtutes verò pertinentes ad delectationes, quinq; ſenſuũ, Primò proſequemur de ſobrietate. Secundò de continentia. Tertio tangemus de illa temperantia quæ eſt circa delectationes aliorum trium ſenſuum.

De ordine dicendorum de Sobrietate. De diuerſis acceptionibus huius nominis Sobrietas. De eius cõmendatione ac officijs. Cap. IX.

CIrca Sobrietatem verò primò diſtinguemus diuerſas acceptiones huius nominis, ſobrietas. Secũdò ponemus ea quę pertinent ad eius commendationem. Tertiò, tangemus de officijs ipſius. Circa primũ notãdũ, ꝙ nomen ſobrietatis quadrupliciter ſumiť in ſacris literis. Quandoque.n. ſumitur large pro temperantia, quæ eſt vna quatuor cardinaliũ virtutũ, vt Sap. 8. Sobrietatẽ, ait, & prudentiã docet, &c. ad Titũ 2. Sobriè, & iuſtè, & piè, &c. ¶ Secundò, ſumitur pro temperãtia, quæ eſt generalis: vt ad Titum 2. Iuuenes hortare, vt ſobrij ſint. Gl. in omnibus. ¶ Tertiò, ſumitur pro temperãtia, quę eſt circa potũ & cibũ, vt ad Tit. 2. Adoleſcentulas, vt viros ſuos amẽt, filios ſuos diligãt: prudentes, caſtas, ſobrias. Glo. in cibo & potu. ¶ Quartò ſumitur ſobrietas ꝓ tẽperantia circa potũ tm̃, & ſic ebrietas eſt ei oppoſita. Sic ſumitur Eccl. 31. Aequa vita hominibus, vinum in ſobrietate: ſi bibas illud moderatè, eris ſobrius. Tertiò modo ſobrietas hic ſumitur, ſ. pro temperantia circa cibum & potum, & circa delectationes quæ ſunt ſecundũ guſtũ.

¶ *De commendatione Sobrietatis.*

AD commẽdationem verò huius virtutis, notãdũ, ꝙ ſobrietatem ſuadet nobis natura, ſcriptura, vniuerſa creatura. ¶ Natura modicitate oris humani ſuadet nobis mediocritatem in ſumptione cibi & potus. Homo enim in cõparatione ſui corporis parui oris eſt: vt dicit Ariſt. in lib. de natura animaliũ. Oris verò modicitate ſuadet nobis natura caritatẽ in ſumendo cibum & potũ: vnicũ enim os habemus, cum duos oculos, & duas aures habeamus. Breuitate verò delectationis, quæ nõ habetur, niſi in traſitu cibi, diſſuadet nobis ſumptuoſitatem ciborum delectabilium. Bernar. in ſermone: Huius tam modicæ partis, ſcilicet gutturis, tã exigua delectatio quãta paratur ſolicitudine, quãtã deinde moleſtiã parit? hinc & morbi varij generantur: Idẽ: Etiã diſſuadeţ nobis corruptio cibi & pot⁹,

quæ fit pôstquã in stomacũ descenderunt. Ioel 1. Vlulate oẽs, q bibitis vinũ in dulcedine: perijt enim ex ore vestro. Non sic est in alijs sensibus: nõ.n. cotrũpitur res pulchra quæ vr, quum semel visa fuerit: nec res odorifera, quũ semel odorẽ eius aliqs pceperit. Naturales appetitus aĩæ nõ sunt deliciarũ. Eccl. 29. Initiũ vitæ hominis, aqua & panis. Eandẽ escã assignauit Deus homini & brutis. Gene. 1. Ecce, inquit, dedi vobis oẽm herbã afferentẽ semen sup terrã, & vniuersa ligna, quæ habent in semetipsis sementẽ sui generis, vt sint vobis in escam, & cunctis animantibus terræ. Sene. Considerate quãtum natura poscat, & quantum cupiditas expetat. ¶ Scriptura verò sacra dupliciter suadet nobis sobrietatẽ, s. admonitionibus multis, & sanctorũ exẽplis. De admonitionibus verò paucas ponere sufficiat. 1. ad Thessal. 5. Vigilemus, inquit, & sobrij sumus. Et in eodẽ: Nos qui diei sumus, sobrij simus. 2. ad Timoth. 4. Ministerium tuũ imple, sobrius esto. 1. Pet. 4. Estote itaq; prudentes, sobrij, &c. Eiusdẽ 5. Sobrij estote, & vigilate, &c. De exẽplis hæc pauca ponere sufficiat. Dan. 1. dicunt pueri bonæ indolis, Dentur nobis legumina ad vescendum, & aqua ad bibendum, cibo regio cõtempto. Dan. 10. Trium hebdomadarum diebus panẽ desiderabilẽ non comedi, caro, & vinum nõ introierunt in os meum. Matth. 3. & Marc. 1. dicitur de Ioanne Baptista, quòd esca eius erat locustæ, & mel syluestræ. Et Luc. 1. Vinũ siceram non bibet. Bernard. super Cant. Abstinebo à carnibus, ne dum nimium nutriũt carnem, simul & carnis nutriãt vitia. Panẽ ipsum cum mensura studebo sumere, ne onerato ventre, stare ad orandum tędeat. Et de beato Nicolao legitur, quòd cùm lacte aleretur, quarta & sexta feria semel tantũ in die mammillarum lac surgebat. Omnis etiã creatura sobrietatem suadet, quia in omni creatura est modus, & mensura, sm illud Sap. 11. Omnia in mẽsura, & numero, & pondere disposuisti. ¶ Itẽ ad commẽdationem sobrietatis valere potest, si ostendatur quot & quanti sunt eius effectus, & quàm periculosus est homini eius defectus. ¶ Notandum ergo, q sobrietas valet ad sanitatem, sm illud Ecclesi. 31. Sanitas est animæ & corpori sobrius potus. Senec. in epistolis: Simplex erit ex causa simplici valetudo: multos morbos, multa fercula fecerũt. Chrys. super epistolam ad Hebr. Nihil sic salutem, nihil sic sensuum acumen operantur, nihil sic ægritudinẽ fugat, sicut moderata refectio. Itẽ sobrietas valet ad vitæ diuturnitatẽ. Eccl. 37. Qui abstinẽs est, adijciet vitam. Item sobrietas valet ad iucunditatem & corporalem, & spiritualem. Ecclesi. 30. Exultatio animæ

mæ & corporis, vinum moderatè potatum. Greg. in Moralib. Si à carne hoc quod libet, abſcindimus, mox in ſpiritu hoc qđ delectat, inuenimus. Homo ſobrius delectabiliter viuit, & dormiendo, & vigilãdo. Eccl. 31. Sõnus ſanitatis in hoĩe parco: dormiet vſque mane, & aĩa ipſius cum ipſo delectabitur. Homo ſobrius differt comedere donec eſuriat, & tunc ẽt panis & aqua delectabiliter ei ſapiunt. Aug. in lib. de verbis Dñi: Vix faſtidioſus ſatiaris, neſcis qũo ſapit, qđ fames accendit. Sene. in epiſtolis: Solus panis bonus fiet: & tibi eum tenerũ, & ſimilagineũ fames reddet. Ideo non eſt antè edendum, q̃ illa imponat. Expectabo ergo, nec antè edam q̃ aut bonum panẽ habere potero, aut malum faſtidire deſiero. Bern. in epiſtolis: Prudẽter ſobrieq; conuerſanti, ſatis eſt ad omne cõdimentum, ſal cum famę. Sapiens: Deſiderij cõdimẽtum, ſal cum fame. Sap. Deſiderijs omnia cõdiuntur. Darius in fuga, cùm aquã turbidam ex cadaueribus inquinatam bibiſſet, negauit vnquã ſe bibiſſe iucundius. Bernar. ad fratres de monte Dei: Panis furfureus & ſimplex aqua, olera vel legumina ſimplicia, nequaquam res delectabiles ſunt: ſed in amore Chriſti, & deſiderio æternæ delectationis, ventri bene morigerato gratanter ex his ſatisfacere poſſe, valde delectabile eſt. Quot millia pauperũ ex his vel aliquo horũ delectabiliter ſatisfaciunt naturæ? Facillimum quippe & delectabile eſſet adiũcto amoris Dei condimento, ſecũdum naturam viuere, ſi inſania noſtra nos permitteret, qua ſanata, ſtatim naturalibus natura arridet. Chryſoſt. Conferamus, inquit, mẽſam diuitis & mediocris: diſcutiamus vtroſque conuiuas: qui magis, quæſo, ſunt, qui puram veramq; menſę capiũt voluptatem? illìne qui cęnas prandijs iungunt quique ventris diſtenſione rumpuntur, atque oppreſſione ciborum ſuorũ premuntur, in quorũ corpore vino inundante, velut naufragij cuiuſdã fluctu obruta anima necatur, vbi nec oculus, nec lingua, nec pes proprijs deſeruit officijs, ſed omnia membra corporis vini vinculis iacent vincta grauiùs, quàm catenis, vbi nec ſopor eis ad quietem datur, nec ad ſalubritatẽ cedit. Idem Chryſ. Hi qui in delicijs & luxurijs vitã ducunt, reſoluta quidem corpora, & omni cera molliora circunferunt, atque infirmitatibus repleta, quibus ad cumulum malorũ, podagræ tremor & immatura ſenectus accidit, & eſt eis vita ſemper in medicis & in medicamentis. Sẽſus autem tardi, graues, & obtuſi, & quodammodo iam ſepulti. Idem: Quis hæc iucunda dicat & grata, qui tamen nouerit, quid ſit iucunditas & voluptas? Voluptas à prudentibus

ita diffinitur: Voluptas est, quũ quis suis desiderijs fruitur. Vbi verò desiderijs frui non põt, dum vel ægritudo non sinit, vel satietas ipsa desiderij facit ea, quę onerosa sunt ingrata, sine dubio etiã voluptas in eis pariter & iucunditas perit. Idẽ: Considera ægros: qui fastidio perurgẽtur, qũo quã uis suaues, & lauti cibi apponantur, oneri eis magis sunt, q̃ voluptati: sicut quum per abundantiam cupiditas fuerit extincta, pariter & voluptas, & iucunditas perimitur: quia non tam ciborũ gratia, quàm desiderij gignit satisfactio voluptatẽ. Vnde anima satiata calcabit fauum. Prou. 27. Item de petra melle saturauit eos: quãdoquidem post multam itineris fatigationem, & laborem sitis, aquis frigidis ex saxo fluentibus fruebantur, easq; cum multo desiderio hauriebãt. Hoc ipso ergo, quòd dulcissimæ, & desiderabiliter potandi cupiditas explebatur, aquas illas mel appellauit. Igitur dubitari non potest, q simplicior victus & mensa mediocris plurimũ iucunditatis habeat & voluptatis. Et econtrario, diuitum mẽsę execrabiles & horridæ, & morborum, & contaminatione plenæ, in quibus molesta sunt hæc, quæ delectabilia videntur. Item sobrietas gratiã hominũ cõparat, sicut eius oppositum hoibus exosum reddit. Eccl. 31. Vtere quasi homo frugi his, quæ tibi apponuntur, & nõ cum mãducas multũ, odio habearis. Item Deũ glorificat. 1. ad Corin. 10. Siue comeditis, siue bibitis, siue aliud facitis, oia in gloriã Dei facite. Glos. Si quid manducas & bibis, sumis ad refectionem corporis, reparationemque membrorum, gratias, tribuens ei qui tibi tribuit mortali & fragili ista supplementorum solatia: Cibus tuus & potus laudat Deum. Sobrietas etiã in conuiuijs nostris, Deum pascit, prouidendo ibi puritatem, in qua ipse delectatur. Cantic. 20. Qui pascitur inter lilia. Item sobrietas munditiã prouidet, vbi maximè immunditia displicet: scilicet in ore, & ad mensam. Inter membra in ore maximè displicet immũditia. In mensa etiã multum placet munditia. 2. Paralip. 14. Proponuntur panes in mensa mundissima. Et Leuitic. 24. iubentur duodecim panes propositionis statui super mẽsam purissimã. Sobrietas ornamentum mensæ est. Bern. ad fratres de monte Dei: Si manducas, mensam tuam per se satis sobriam sobrietas tua perornet. Item sobrietas offensam Dei cauet, vbi maximè cauenda est, scilicet cùm bonis Dei vtimur. Magna iniquitas est cum Deo hostiliter agere, quũ in mensa eius sumus. Cauent latrones, ne noceãt aliquot diebus his, cum quibus comederunt. Item sobrietas seruat rationis libertatem, quam eius oppositum impedit. Ecc. 31.

Ne cōprimaris in conuiuio vini. Hiero.in epiſtolis: Qui inebriat, & mortuus eſt,& ſepultus. Aug. Non eſt aliud ebrietas, q̃ manifeſtiſſimus dæmo. Hiuſcemodi.n. vir cum ſe bibere putat vinū,bibitur à vino. Sobrietas peſſimā ſeruitutē excutit.ſ.ſeruitutē corporis,qđ ad ſeruiēdū datū eſt ſpiritui, & nobilitatem aīæ ſeruat. Ecc.10.Beata terra, cuius rex nobilis eſt,& cuius principes veſcūtur in tpe ſuo ad reficiendum,& non ad luxuriam.Item ſobrietas membrū valde nobile regit,os.ſ. ſenſum ēt pertinentem ad eſſe.ſ. guſtum dirigit, circa quem vitiū valde periculoſum eſt.Deſtructiuū.n.eſſe pōt ipſius,& eſſe occaſio magnæ infirmitatis, vel mortis. Itē ſobrietas opus neceſſitatis regit, in quo ſine ipſa frequenter erratur & à iuuenibus, & à ſenibus.Item ad intelligentiam præparat.Vnde Dan.1.Pueri qui cibos regios contempſerunt,groſſis cibis contenti, intelligentiores cæteris inuenti ſunt. Item vigilātiam ſeruat, ad quā Deus monet, Matth.14.& 25.& 26.Et Lucæ 21. Et Marc.13. Vnde notabiliter ſobrietas, & vigilia ſociantur.1. ad Theſſ.4.Vigilemus,inquit,& ſobrij ſimus.Et 1.Petr.5. Sobrij eſtote,& vigilate.Item miniſterio Dei idoneum efficit. Vnde 1.ad Timot.3.vbi oſtēditur, qualis debet eſſe miniſter Dei, dicitur: Sobrium, ornatum, &c. Et ad Titum 1.Prudētē, ſobriū, iuſtum, &c. Item ab igne infernali,ſcilicet luxuria,ſeruat. Vnde pueri qui abſtinentes fuerunt, à fornace Babylonica illæſi exierunt.Dan.3. Sobrietas filios Dei fugientes Aegyptios infernales, per ſiccum ad terram promiſſionis perduxit.Exod.14.Filij Iſrael ambulauerūt per ſiccū, &c.Qui ſobrietatem non habet, in aquis voloptatum ſubmerguntur. Sobrietas primū congreſſum habet in bello ſpirituali. Sine ipſa cæteræ virtutes fruſtrà pugnāt.Gl. ſuper Matt.4. Niſi gula prius refrænetur, fruſtrà contra alia vitia laboratur. Qui poplite flexo aquam biberunt: non permiſſi ſunt ire ad bellum cum Gedeone.Iudic.7. Poplite flexo aquam bibit, qui voluptuoſe comedit. Itē ſobrietas diabolo aufert ingreſſum in homine: & ſic videtur ei auferre dominium. Non videtur dominus eſſe caſtri, qui nō habet ibi ingreſſum. Sobrietas diabolum in arido ponit, vbi ipſe non quieſcit. Matt.12.Ambulat per loca arida quærens requiem, & non inuenit.Piſcis infernalis in arido poſitus palpitat: vt de piſce Tobiæ legitur Tobiæ.6.Eſaiæ 50. Computreſcent piſces ſine aqua. Fames lupum de nemore exire facit, ſic ſobrietas diabolum de homine. Ipſa carni concupiſcenti aduerſus ſpiritum, victualia aufert, & igni concupiſcentiarū ligna ſubtrahit, vnde diminuitur vel deficit.

ficit. Ipsa carnē in potestate sua habet. Ge. 16. Ecce ancilla in manu tua est, vtere ea, vt libet. Ipsa enim ad modum lapidis pretiosi hoīem custodit, ne cibus vel potus ei noceat. Si sobrietas desit, dū corpus repletur, aīa euacuatur, homo depauperatur. Prouer. 21. Qui diligit epulas, in egestate erit. Deus blasphematur. Gl. super illud 1. ad Cor. 10. Siue comeditis, siue bibitis, &c. Si modū naturæ debitū immoderatione voracitatis excedis, & vinolētia te ingurgites, quātascunq; laudes lingua sonet, vita blasphemat. Item vēter deficiat. ad Phili. 3. Quorū Deus, venter est. Porta oris aperta, exercitus vitiorū ingreditur. Iob 30. Quasi rupto muro, & aperta ianua, irruerunt super me. Sine sobrietate mēsa homini est in laqueū. Eccl. 9. Sicut pisces capiuntur hamo, & aues cōprehenduntur laqueo: ita capiuntur homines tēpore malo. Tēpus malū & periculosum est homini non habēti virtutem sobrietatis tempore prandij. Sap. 14. Creaturæ Dei in odiū factæ sunt, & in tentationem hominum, & in muscipulam pedibus insipientium.

¶*De officijs Sobrietatis.*

SOBRIETATIS officia duo sic distingui possunt. Vnum est, cauere excessū in cibo. Aliud est, cauere excessum in potu. Seneca: Ede citrà saturitatem, bibe citrà ebrietatē. Luc. 21. Attēdite, ne grauentur corda vestra crapula & ebrietate. Crapula qñque sumitur pro excessu cibi solū, vt in prædicto verbo. Qñque verò cōiter pro excessu in cibo, vel potu: vt Eccl. 37. Propter crapulam multi obierunt, qui aūt abstinēs est, adijciet vitam. Et in Psal. Tanquam potens crapulatus à vino. Similiter nomē ebrietatis quandoq; sumitur pro excessu in potu solùm: vt ad Roman. 13. Non in comessationibus & ebrietatibus. Gloss. Briam genere masculino dicimus calicem aptū potationi, à quo dicitur ebrietas, quæ est nimia potatio vini. Quandoque verò nomen ebrietatis sumitur communiter pro excessu in cibo vel potu. ¶Et notandum, ꝙ sobrietas nō ponit modum, siue mensuram solū circa quantitatē cibi, vel potus, sed ponit modum quantum ad omnes circunstantias. Qui enim sobrius est, sumit cibum & potū, quantum debet, & quando, & quomodo debet. ¶ Vnde possumus distinguere quinque officia sobrietatis. Primum est, cauere ne statutū prandendi terminum præueniamus. Qui tempus præuenit, nō expectat donec salsa præparata sit, scilicet fames, vnde cibum insipidum comedit. Eccl. 10. Beata terra, cuius rex nobilis est, & cuius principes comedunt in tempore suo. ¶Secundū est, cauere ne cibos lautiores quæramus. Senec. Victus sit tibi ex facili re: nec ad voluptatē, sed ad cibum accede.

Pala-

Palatū tuū fames excitet, non sapores. Desideria tua paruo redime, q̃a hoc tantū curare debes, vt desināt. ¶Tertiū est, deuitare studiositatē præparādi cibos. Studiose cibos præparare, est hostis nostri gladiū acuere. Cibus.n. delicatus, est gladius, quo caro vtiť contra spiritū. 1. Pet. 2. Obsecro vos tanquā aduenas, & peregrinos, abstinere vos à carnalibus desiderijs, quæ militāt aduersus animā. ¶Quartū est, nimiū appetitū cibi vel potus refrænare. Aug. Fieri pōt vt sine aliquo vitio cupiditatis vel voracitatis, pretiosissimo cibo sapiens vtatur. Insipiens aūt fœtidissimæ gulæ flamma, in vilissimū cibū ardescat: & satius q̃ſ que more Dñi, maluerit piscibus vesci, q̃ lenticula, more Esau. Nō propterea continentiores nobis sunt pleræq; bestiæ, quia vilioribus escis alūtur. ¶Quintum est, mēsuram refectionis non excedere. Ezec. 4. Cibus tuus, quo vesceris, erit in pondere. De hac materia require in tractatu, de vitio Gulæ. Solet autem quæri, vtrùm quælibet ebrietas, seu quilibet excessus in cibo vel potu virtutem sobrietatis destruat, qđ si verum esset, omnis excessus in cibo, vel potu mortale peccatū esset: virtutem enim eius non destruit: nisi mortale peccatū esset. Ad hoc dicendum, ꝙ duplex est modus siue mensura ad sobrietatem pertinens. Vnus attenditur in commēsuratione naturę. Vnde mēsuratè sumit cibū, vel potum, qui sumit quod necessariū est, & sufficit naturæ. Immoderatè verò, qui sumit plus, quàm necessariū est. Et iste excessus pōt esse & venialis & mortalis. Vnde nō omnis talis excessus destruit virtutem sobrietatis. Alius modus attenditur in cōparatione boni tēporalis ad æternum. Vnde secūdum hoc modum seruat quis in sumendo cibum & potū, quando tēporale bonum nō præfert vel æquat æterno bono. Immoderatè verò se habet sumēdo cibū & potū, quum tamporale bonū prę fert vel æquat æterno. ¶Et talis excessus mortale est peccatum, & destruit virtutem sobrietatis.

De diuisione Temperantiæ quæ est circa delectationes, quæ sunt secūdum tactum. Et de ista parte temperantiæ, quæ pertinet ad membra generationi deputata, quæ potest continentia appellari, ac eius descriptione, commendatione, & diuisione. Cap. X.

Dicto de sobrietate, quæ est temperantia circa delectationes secundum gustum, dicendum est de temperantia illa, quę attenditur circa delectationes secundum tactum. Multiplex verò est delectatio secundum tactum. Quædā est, in suauitate vestiū, quædā in suauitate lectorū, quædam in suauitate vnguētorum, quædam in suauitate balneorū. Quædam verò in carnali conta-

ctu, quæ duplex est: quædam pertinens ad mēbra generationi deputata, quædam pertinens ad cętera mēbra. Tēperantia verò circa delectationes prædictas, vocari pōt continentia. Maximè verò vsitato sermone, continentia vocatur tēperantia illa, quæ cauet illicitas delectationes ſm tactum quo ad mēbra quæ generationi deseruiunt, quæ sic describitur: Continentia, est abstinentia ab omni coitu illicito. Et est hæc virtus multū necessaria: regit.n. mēbra illa in quibus maximè sæuit concupiscentia: mouentur.n. quādoq; homine inuito, vel dormiente. Et dicitur in lib. de natura animaliū, ꝙ accidit hominibus, & quadrupedibus coitum desiderantibus, subito spermatizare, q̃busdam ad tactum mutuum, alijs ad solum aspectum. Horum mēbrorū effrænatio multùm periculosa est, vt ostensum est in tractatu de vitio Luxuriæ. Cùm generatio, sit ingressus in esse, ipsa est velut quædam porta diligenter custodienda. Cuius Deus vult dñs esse: ideo in membro generationi deputato, specialiter voluit signum suum ponere, scilicet circuncisionem. Circuncisio, specialis figura videtur fuisse cōtinentiæ. Continentia in Scriptura sacra multùm nobis suadetur. Exod. 10. Renes vestros accingetis. 4. Reg. 4. Accinge lumbos tuos. Iob 38. Accinge sicut vir lūbos tuos. Luc. 12. Sint lumbi vestri præcincti. ad Eph. 5. State succincti lumbos vestros. Continentia, zona aurea est sponsæ regis cælestis ad decorē data Dan. 10. Ecce vir vnus vestitus lineis, renes eius accincti auro obrizo. Apocal. 1. Vidit Ioannes similē filio hominis præcinctū ad mammillas zona aurea. Eiusdem 15. Exierunt septem angeli præcincti zonis aureis circa pectora. Zona aurea circa mammillas vel pectora, est continentia cordis. Aurū obrizum circa renes, est cōtinentia carnis. Aurum in igne seruatur: continentia igne luxuriæ non læditur. Ad cōmendationem continentiæ faciunt ea, quæ valent ad detestationem luxuriæ. De quibus require in tractatu de Luxuria. ¶ Et notandū, ꝙ tres sunt partes continentiæ. Inter continentes enim qui à coitu illicito abstinent, quidam sunt, q̃ ita abstinent à coitu illicito, ꝙ vtuntur licito, quorum continentia dicitur coniugalis. Quidam verò nō solum abstinent ab illicito, sed etiam à licito. Quod cōtingit in duplici statu. Vel in eis, qui habent integritatem carnis, quorum continentia dicitur virginalis: vel in eis, qui habent carnem corruptam, quorum continentia dicitur vidualis, quantum ad personas illas, quæ fuerunt in matrimonio. Quantum verò ad personas, quæ nō fuerunt in matrimonio, non habet speciale nomen quo vocetur.

De continentia virginali, & primo de distinctione nominis virginitatis, ac eius descriptione, de eius cōmendatione, de his quae virgines timere debeant, de triplici aureola, & quinque causis propter quas multum competit officio praedicationis abrenuntiatio propriorum. Cap. XI.

INter has verò tres species cōtinētiæ, primò dicetur de virginali, q̃ cæteris prior est & tēpore, & dignitate. De qua hoc ordine dicet. Primò ostēdetur quot modis nomē virginitatis sumitur. Secundò, descriptio virginitatis ponetur & exponetur. Tertiò, commēdationi eius insistetur. Quartò, de his quæ specialr̃ virginibus sunt timēda. Quintò, tāgetur de triplici aureola virginitati debita.

¶ *De distinctione nominis Virginitatis.*

CIRCA primum, notādum ꝙ nomen virginitatis quadrupliciter sumitur. Quandoque pro incorruptione fidei. 2. ad Corin. 11. Despondi vos vni viro virginem castā exhibere Christo. Gl. Aug. Virginitas cordis, fides est incorrupta. Quandoq; carnis integritas. Vnde gl. Aug. super verbum prędictū: Virginitas carnis, corpus est intactum. Idem cōtra Iulianū: Pudicitia, est res mētis, virginitas, corporis. Quandoque autem pro pudicitia mentis cum integritate carnis, quantum ad propositū seruandi eam. Sic virginitas mansisset in Lucia, si inuita fuisset corrupta. Quandòque verò pro pudicitia mentis cùm integritate carnis, non solùm in proposito seruandi eam, sed etiā in re. Et virginitas sic sumpta excellenter accipitur: & habentibus virginitatem talem, conuenit deferre anulum aureum in ecclesia militante, in signum, ꝙ sunt spōsæ Christi. In triumphante verò ecclesia meritò huius virginitatis aureola reddetur.

¶ *De discriptione Virginitatis.*

CIRCA secundum, notandū, ꝙ Virginitas sic describitur: Virginitas est in carne corruptibili perpetua incorruptionis meditatio, id est, propositū seruādi perpetuā incorruptionem. Carnem uerò corruptibilem, intellige carnem possibilem corrumpi: siue necessariò corrumpatur, vt in statu peccati: siue possibilē corrumpi, & non corrūpi, vt fuit caro Adam in statu innocentiæ. ¶Et notandum, quòd corruptio carnis, quæ accidit ei, quæ habet propositum cauendi carnis corruptionem, omnino cōtra suam voluntatem, non priuat eam aureola. Vnde dixit Lucia: Si inuitam me uiolaueris, castitas mihi duplicabitur ad coronā. Aufert tamē insignia, quæ dantur specialibus sponsis Christi in ecclesia militante, vt est anulus aureus. August. Virgines, quæ corruptæ sunt semel, non audeant se sacris virginibus adæquare. Leo papa: Famulæ Dei, quæ oppressione

barbarica integritatẽ perdiderũt pudoris, laudabiliores erũt, si se incontaminatis nõ audeãt cõparare virginibus. Rõ huius est, quia in militante ecclesia operamur secundum iudiciũ humanũ, quod est secundum illud, quod apparet. In triumphãte verò, secundum diuinũ. Deus aũt intuetur cor. 1. Reg. 16. Vnde cũ non appareat, quod inuita sit corrupta, nõ defert insignia virginalia. Corruptio verò carnis ex voluntate mẽtis proueniens, siue cũ culpa, vt extra matrimoniũ, siue sine culpa, vt in matrimonio priuat anulo aureo in prẽsenti, aureola in futuro. Corruptio verò mẽtis si per pœnitentiã reparata fuerit, & finale propositũ seruandi carnis integritatẽ affuerit, nõ priuat anulo aureo in prẽsenti, nec aureola in futuro. Integritas verò carnis in ea, quæ carnis opus appetit, non est digna aureola. Hier. Nihil prodest carnẽ habere virginalem, si mẽte quis nupserit. Aug. de virginitate: Felicior mihi videtur nupta mulier, quàm nuptura virgo: habet. n. iam illa, quod ista cupit, præsertim si nondũ spõsa cuiusquam fuit. Illa vni studet placere, cui data est: hæc multis, incerta cui placere, cui danda est. Hæc vni pudicitiam cogitationis defendit, à turba, quod non adulterũ, sed maritum quærit in turba.

¶ *De commendatione Virginitatis.*

¶ NOTANDVM, quod virginitas est, pretiosus thesaurus abscõditus in agro corporis. Matthæi 13. Pretiositas huius thesauri tanta est, vt ipse non solùm sit pretium gloriæ æternæ, quæ omnibus electis est communis, sed etiam specialis gloriæ. Debetur enim ei non solum aurea, sed etiam aureola. Exo. 25. Præceptũ est, vt fieret mensa, & super mensam corona, & super coronã coronula, qua figurata est aureola. Istũ thesaurũ qui inuenit, abscõdit: quia qui eius pretiositatẽ intelligit, seculo renũtiãs, monasteriũ sibi eligit, vbi in abscondito faciei Dei viuit. Bern. Necesse habemus abscõdere siquid habemus boni: quoniam thesaurum regni cælorum qui inuenit homo, absconditː propter quod in claustro, & syluis abscondimur. Nec hoc infructuose. Credo enim hic esse, si quartã partẽ eorũ, quæ facit, in seculo actitaret, qui non vt sanctus adoraretur, reputaretur vt angelus. Nunc aũt quotidie tanquam negligens increpatur. Thesaurus iste regno cęlorũ similis est. Vita enim virginum cælesti vitæ multùm assimilatur. Matt. 25. Simile est regnum cælorum decem virginibus. Virginitas ponit in statu cælesti, quantũ ad incorruptionẽ carnis. Matt. 21. In resurrectione neq; nubent neq; nubentur, sed erunt sicut angeli Dei. Bern. loquens de castitate, cuius dignior species est virginitas: Hæc sola in hoc mortalitatis loco, & tempore, quẽdam statum immortalis gloriæ representat. Hæc instar odo-

odoriferi balsami, quo cōdita cadauera, incorrupta seruātur, sensus, & artus continet & stringit. Virgines designatæ sunt per pelles hyacinthinas, quæ in tabernaculo superiores fuerūt. Exod. 26. Et ibi dicit glo. Bedę: Hyacinthus est cælestis coloris. Et subditur: Per pelles ergo hyacinthinas exprimi virtus illorum, qui mortificatis illecebris carnis, cælestē in terris vitā gerūt, & inter homines positi angelicā puritatem imitātur: quia neq; nubent neq; nubentur. Et subditur: Meritò ergo pelles hyacinthinæ supremū locū tenēt, & color cælestis cælo ꝓximū. Cyprianus: Imaginē eius, qui de cælo est, portat virginitas. Amb. super illud ad Cor. 7. Bonū est homini sic esse. Supergrediť virginitas conditionē humanæ naturæ, per quā homines angelis assimilantur. Maior tamen victoria est virginū, quàm angelorū. Angeli enim sine carne viuunt: homines uerò virgines in carne triumphāt. Hieron. In carne præter carnem viuere, nō terrena uita est, sed cælestis. Bernardus in epistolis: Angelus habet virginitatē, sed non carnē. Sanè felicior, quàm fortior in hac parte. Optimus & optabilis ualde ornatus ille, qui & angelis possit esse inuidiosus. Renuit angelus adorari à Ioanne virgine. Apocal. vlti. Vide, inquit, ne feceris: cōseruus tuus enim sū. Virgines etiā similes regno cælorum sunt diuina in habitatione. Deus enim habitat in cælis. Regnū celorū abscōditum est. Mira res, cū terra in cęlo recludi debeat, in virginibus cælū terræ includitur. Esa. 50. Induam cælos tenebris, & ponā saccum operimentum eorū. Lucæ 12. Regnū Dei intrà vos est. ¶ Vita virginum, vita regia est, cùm ipsę sint sponsæ regis cælestis, & ideo reginæ. Ipsæ etiam regnant in regno sui corporis. Virgines. n. figurā tenēt ecclesiæ triumphantis, ideò non cōsecratur nisi virgo licet episcopus cōsecretur, qui virgo nō est. Sanctitas. n. virginis, sanctitatem signat ecclesię triūphātis, cùm sanctitas episcopi significet sanctitatē ecclesię militātis. Virginibus cōpetit illud 2. ad Corint. 4. Habemus thesaurum in vasis fictilibus. Virginitas thesaurus est niueus. Iob 38. Nūqd ingressus es thesauros niuis? Thesaurus est ꝓꝑ pretiositatē. Ecclesia. 26. Non est digna pōderatio continentis animę. Niueus ꝓpter puritatē. Virgines propter puritatem lilio comparātur. Canticor. 2. Sicut lilium inter spinas, &c. Itē, Qui pascitur inter lilia. ¶ Et notandum, quòd virginitas flos est, qui si debito modo seruetur, non decidit: quem ventus vanę prosperitatis non deijcit, nec hyems aduersitatis lędit. Hunc Ioannes euangelista ferè cētum annis seruauit. Hic est flos, qui omnem fructum terrenum excedit, cum etiam fructui coniugali compo-

componatur, hac occasione beatus Matthæus occisus est, quia noluit consentire, vt Iphigenia, quæ virginitatem vouerat, cuidã regi nuberet. Flori vriginitatis Deus profructu accedit. Sapiẽtiæ 3. Felix sterilis & incoinquinata, quæ nesciuit torũ in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum. Super hunc florem Spiritussanctus quiescit. Esaiæ 11. Flos de radice eius ascẽdet, & requiescet super eum spiritus Domini. Virgo non est arbor sterilis & maledicta: sed terreno fructui præponit cælestem, & carnali spiritualem. Esaiæ 56. Non dicat eunuchus: ego lignũ aridum. Ibidẽ promittit Dominus nomẽ eunuchis melius à filijs & filiabus. Nõ est angelus arbor sterilis vel maledicta, etsi fructum carnalẽ non habeat. Hierony. Nuptiæ terram replent, virginitas paradisum. ¶ Et notandũ, quòd lilium sex habet folia cãdida, & aliqua grana quasi aurea. Velut sex folia, in uirgine sunt sex, quæ valent ad conseruationẽ incorruptionis. ¶ Primum est, sobrietas, quod foliũ lacerat excessus in cibo & potu, quasi quædã spina, quæ via est ad luxuriam. Loth inebriatus perpetrauit incestum. Gene. 19. Prouerbiorũ 20. Luxuriosa res est vinum. ¶ Secũdũ est, labor. Quasi spina lacerans, est quies ignauiæ, vel otiositas, quæ est via ad luxuriã. Ezec. 16. Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otiũ. ¶ Tertium est, habitus asper & humilis. Bern. in epist. Vt ætatem teneram ordinis asperitas teneat: memẽto quòd asperior carduus pãnum facit leniorem, & conuersatio conscientiã. Velut spina lacerãs, est superbus habitus vel mollis, quæ via est ad luxuriam. Numer. 25. Filij Israel fornicati sunt cũ mulieribus Moabitarũ quæ se ornauerãt. 1. ad Timot. 2. Nõ intortis crinib⁹, aut auro, vel margaritis, vel veste pretiosa: sed qđ decet mulieres ꝓmittẽtes pietatẽ. ¶ Quartum est, custodia sensuum, præcipuè illorũ, qui nobis remota ostẽdunt, vt est visus vel auditus. Velut spina lacerans, est curiositas vidẽdi vana, vel audiẽdi noua, quæ via est ad luxuriã, vt patet in Dina filia Iacob, quæ egressa vt uideret mulieres regionis illius, corrupta est à Sichem filio Emor. Genes. 34. ¶ Quintũ est, modestia sermonis. Velut spina lacerans, est loquacitas, vel turpitudo sermonis. Seneca: A verbis turpibus abstineto, quia licentia eorum imprudentiã nutrit. Prouerb. 7. Ecce mulier occurrit illi ornatu meretricio, præparata ad capiendas animas garrulas. 1. ad Corinth. 5. Nolite seduci. Corrumpunt enim bonos mores cõfabulationes pessimæ, vel colloquia mala. Hierony. Sit sermo virginis prudens, modestus, & rarus: nec tam eloquẽtia pre-

pretiosius, q̃ pudore. ¶ Sextũ est, fuga occasionum peccãdi. Velut spina lacerans, est nimia domesticitas: virgo debet esse aliquantulum syluestris. Syluestria animalia solẽt habere pulchriorem pellem, q̃ domestica. Opportunitas peccãdi, via est ad luxuriam: vt patet in Thamar corrupta ab Amon fratre suo, quia sola cũ solo fuit in thalamo. 2. Reg. 13. Gene. 18. Ne stes in omni loco circa regionẽ. Ber. Solent virgines, quę verè virgines sunt, semper esse pauidæ, & nunquã esse securę: & vt caueant timenda, ẽt tuta pertimescere. Quasi grana aurea, sunt tres modi diligendi Deum, quos distinguit Bern. dicens: Disce amare dulciter, amare prudenter, amare fortiter. Dulciter, ne illecti: prudenter, ne decepti: fortiter, ne oppressi, ab amore Dñi auertamur. Vel grana aurea possunt intelligi motus diuini amoris ex diuersis causis procedentes. Amandus.n. est Deus, quia creator, quia recreator, quia remunerator. ¶ Item virginitas, principiũ est spũalis pulchritudinis. Pulchritudo sponsæ, sicut & pulchritudo sponsi consistit in cãdore & rubore. Canti. 5. Dilectus meus candidus & rubicundus. 1. Corint. 15. Qualis cælestis, tales & cælestes. Dignior verò species cãdoris spiritualis, est virginitas. Bern. Candor lucis æternæ, est sapientia, & candidam oportet esse animam, in qua ipsa sedere elegerit. Virginitas thronus eburneus veri Salomonis est. 3. Regum 10. Fecit Salomon thronũ de ebore grandem. Virginitas animã Dei spõsam efficit. Vnde Leuit. 21. Dicitur de summo sacerdote. Virginem ducet vxorẽ. 3. Regum. 1. Quæramus domino nostro regi adolescẽtula virginem. Esther. 2. Quærantur regi puellæ virgines. Psalm. Adducentur regi virgines. Virginitas omnibus modis Deo coniungit. vnde Cantic. 5. dicitur virgini à Christo. Aperi mihi soror mea, amica mea, colũba mea, immaculata mea. Eusdem 4. Veni de libano sponsa mea, &c. Libanus interpretatur, candidatio. Virginitas Deo & hominibus grata est. Ecclesiasti. 40. Aedificatio ciuitatis confirmabit nomen, & super hãc mulier immaculata computabitur. Hierony. Multum distat inter puritatẽ virginalis animæ, nulla contagione pollutæ, & sordes eius, quæ multorum libidini subiacuit. Isid. Quidam in iuuentute luxuriose viuentes, in senectute continentes fieri delectantur: & tunc eligunt castitati seruire, quando libido seruos habere contẽpsit. Virginitas, velut campus est totius picturæ spiritualis: super eam, picturã aliarum gratiarum ponit Deus. Ecclesiast. 25. Gratia super gratiam, mulier sancta & pudorata. Virginitas Dei amicum & familiarem reddit. Vnde Ioannes virgo spe-

ſpecialiter vocatur diſcipul⁹, quẽ diligebat Ieſus. Ipſe tanquã fami liaris Chriſto, ſupra pectus dñi re cubuit. Ioan. 13. Deut. pen. Amã tiſſimus Dñi habitabit confiden ter. Sapi. 6. Incorruptio facit eſſe proximũ Deo. Beda ſuper Lucã: Sicut Chriſtus in ſumma pace natus eſt, vt ſe pacẽ diligere oſtẽ deret. Ita de virgine natus, eſt vt ſe virginem decus diligere monſtraret. Ad literã: Chriſtus toto tempore vitæ ſuæ fuit virgo, & virginem matrem habere voluit, & virginem patrem, Ioſeph creditur virgo fuiſſe, & Ioannes familiaris eius virgo fuit. Pſalm. Ambulãs in via immaculata hic mihi miniſtrabat. Virgines dulcius & tenerius à Deo diliguntur. Vnde Ioannes virgo poſitus eſt ad patres ſuos, tam extraneus à dolore mortis, quàm à corruptione carnis noſcitur alienus, vt dicitur in prologo ſuper Ioãnem. Non enim tranſijt de mun do per dolorem martyrij, vt alij ſancti & apoſtoli. Virgines meri tò in Deo delicias inueniunt, quia amore eius, delicias carnis relinquunt. Bernard. in epiſtolis. Quomodo ignis & aqua ſimul eſſe non poſſunt: ſic ſpirituales, & carnales deliciæ in eodem ſe non patiuntur: vbi curioſa ciborum diuerſitas, vbi diuitijs ſupellectilis diſcolor varietas, oculos pariter paſcit, & cæleſtis panis ieiunãm deſerit mentem. Numeri 31. dicit Moyſes: Mulieres quæ nouerunt viros in coitu, iugulate: puellas autem, & oẽs fęminas virgines reſeruate: mitiùs agens cũ virginibus, ꝙ̃ cum corruptis. Virginitas agnum ſequitur quo cunq; ierit. Apoc. 14. Ipſa ẽt cantat canticũ nouum, qđ alijs cantandum non cõceditur. Ad literã: Solent virgines dulcius cantare, ꝙ̃ corruptæ. Apoc. 14. Et cantabant quaſi canticum nouum ante ſedem, &c. & ſubditur: Et nemo poterat dicere canticum illud, niſi centum, &c. Hi ſunt, qui cum mulieribus non ſunt coinquinati: virgines enim ſunt. Gregor. in Paſtoral. Singulariter canticum Agno cantare, eſt cum eo in perpetuum præ cæteris fidelibus etiam de carnis incorruptione gaudere. Virgines enim ſunt ſuperior pars eccleſiæ. Cyprianus: Virginitas eſt portio illuſtrior gregis Chriſti. Auguſtinus: Nunc vobis, virgines, ſermo eſt, quarum quo gloria ſublimior, maior & cura. Apocal. 14. Hi empti ſunt ex hominibus primitiæ Deo & Agno. Hieron. Si virgines, primitiæ ſunt: ergo viduæ, & quæ in matrimonio ſunt, erunt poſt primitias. Idem: Eccleſia matrimoniũ non dãnat, ſed virginitati ſubijcit. Idẽ: Virgo maioris pretij apud Deũ eſt, dum id contemnit, quod ſi fecerit, nõ delinquit. Idẽ: Plus amat virgines Chriſtus, quia ſponte tribuunt, quod ſibi non fuit imperatum. Item Hierony. loquens de

de illo verbo Apostoli 1. ad Cor. 7. De virginibus præceptũ Dñi non habeo. Quare, inquit præceptum Dñi non habet de virgine? Et respondet, quia maioris meriti est, qđ nõ cogitur, & offertur. Virginitas difficile seruatur, & ideo maioris meriti est. Idem: Libido honestas mentes libentiùs persequitur. Et iterum: Libido virginibus maiorem parit famẽ. Dulcius.n. æstimatur, qđ nescitur. Virginitas expeditum & liberum reddit ad seruiendũ Deo. 1. ad Corinth. 7. Qui sine vxore est, solicit⁹ est, quæ Dñi sunt, &c. Et subditur: Mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta in corpore & spiritu. Hiero. Si nil aliud esset, & nulla merces virginem amplior sequeretur: sufficeret ei hæc sola prælatio, cogitare quę Domini sunt. Osee 10. Diuisum est cor eorum, nunc interibũt. Virgines habet Deus tanquã proprios seruiẽtes. Vnde ad virginitatẽ pertinet illud Canti. 2. Dilectus meus mihi, & ego illi. Virginitas in veste immaculata Deo ministrat. Apoc. 14. Sine macula sunt ante thronum Dei. Et competit illud Eccles. 24. In habitatione sancta corã ipso ministraui. Luxuria vestem corporis maculat. In canonica Iudæ: Odientes eam, quæ carnalis est, maculatam tunicã. Esa. 9. Vestimentum mistũ sanguine, erit in combustionem & cibus ignis. Virgo castrum debilissimũ tenet toto tempore vitæ suæ contra illum, de quo scriptũ est Iob 41. Nõ est potestas in terra, quæ cõparetur ei. Et ideo meritò super alios coronatur. Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. 2. ad Timo. 2. Virginitati debetur fructus centesimus, cum continẽtiæ viduali debeatur fructus sexagesimus, & coniugali tricesimus. Matth. 13.

¶ *De his quæ specialiter virgines timere debent.*

NOTANDVM, ꝙ sex sunt virginibus multũ timenda. ¶ Primum est superbia. Aug. in lib. de virginitate: Non solùm prędicanda est virginitas, vt ametur, verumetiam monẽda, ne infletur. Idem in eodẽ. Superbia amplius amplioribus insidiatur. Non ego talibus magnam curam humilitatis ingero, in quibus superbia ipsa cõfunditur: quo magis inest alicui vnde sibi placeat, eò magis vereor, ne sibi placendo, illi displiceat, qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiã. Idẽ in eodẽ: Metuo tibi vehementer, ne quũ te agnũ quocunq; ierit, secuturã esse gloriaris, eũ ꝓ tumorẽ superbię seq ꝓ angusta ne possis. Et iterũ: Bonũ virginitatis quanto magnũ video, tanto ei ne pereat, futurã superbiã pertimesco. Berna. super missus est: Pulchra permistio virginitatis & humilitatis: nõ mediocriter placet Deo illa anima, in qua humilitas cõmendat virginitatẽ, & virginitas exor-

exornat humilitatẽ. Poteſt place re humilitas quæ virginitatẽ deplorat amiſſam: ſine humilitate audeo dicere, nec virginitas Mariæ pla uiſſet. Maria virginitatẽ oblita, gloriatur de humilitate, & tu negligẽdo humilitatẽ blan diris tibi de virginitate. Augu.in lib.de virginitate: Faciliùs ſequũ tur agnum, & ſi non quocunq; ierit, certe quocunque potuerint, coniugati humiles, quàm ſuperbientes virgines. ¶ Secundum eſt, fatuitas. Hanc fatuitatem, ſpecialiter intelligo defectũ charitatis. Si dilectio Dei, eſt honorabilis ſapientia, Eccl. 1. defectus diuinæ dilectionis, eſt deteſtabilis fatuitas. Magna fatuitas, non cauere defectum illius rei, ſine qua cætera nõ proſunt. Fatuæ virgines non ſumpſerunt oleum ſecũ cũ lampadibus. Matt. 25. Bern. in epiſt. Caſtitas ſine charitate, lampas eſt ſine oleo: ſubtrahe oleũ, lampas non lucet: tolle charitatem, caſtitas non placet. Exẽpla, quòd magis tenetur virgines, & caſtæ perſonę diligere Deum & proximum, q̃ aliæ. Primũ exem plum eſt iſtud. Magis tenetur diligere medicum ille, qui ſemper cõſeruatus eſt ab eo in ſanitate, quàm ille, qui incidit in pluribus infirmitatibus, & poſtea ſanatus eſt ab eo. Sic qui cõſeruatus eſt à Deo in virginitate, vel in caſtitate, magis tenetur diligere. Itẽ ma gis tenetur diligere ille aliquem dñm, qui dedit ei equũ bonũ, qui bene & ſanè duxit & reduxit eũ, q̃ ille, qui habuit ab eo equũ licèt bonũ, tñ cecidit & læſit eum. Itẽ magis tenetur diligere ille, q multa bona recepit ab aliquo dño, q̃ ille, qui recepit ab eo debita dimiſſa. ¶ Tertium eſt, tepiditas, quæ ſolet accidere in virginibus ex hoc, ꝙ cõſiderant ſe parũ peccaſſe. Cõtra quod dicit Aug. in lib. de virginitate: Q m̃ veritas dixit, ꝙ ille cui modicum dimittitur, modicum diligit: vos vt ardentiſſimè diligatis, cui diligendo à coniugiorum nexibus liberi vacatis, deputate vobis tanquã omnino dimiſſum, quicquid à vobis non eſt (illo regente) commiſſum. Multo ardentius debes diligere illũ qui flagitioſis ad ſe cõuerſis, quæcunq; dimiſit, in ea te cadere nõ permiſit. Quid habes quod non accepiſti? aut qua peruerſitate minus diligis à quo plus accepiſti? Cogita, omnia pec cata ſic habenda, tãquam dimittantur, à quibus Deus cuſtodit, ne cõmittantur. Noli modicùm diligere, quaſi à quo tibi modicũ dimiſſum eſt: ſed potiùs multũ dilige, à quo tibi multũ tributũ eſt. Cõtra hãc tepiditatẽ valet vir ginibus, ſi habeant, frequenter vinum ſacræ ſcripturę, qđ eſt vinũ germinãs virgines. Zac. 9. id eſt, affectiones virginales. Ad idẽ valet meditatio Dominicæ paſſionis. Thren. 1. Torcular calcauit Dominus virgini filiæ Iuda. Iſtud torcular, fuit p̃ſſura crucis,

In

In hoc torculari fuit præſſa vua illa, de qua Gen.49. Lauabit in vino ſtolam ſuã, & in ſanguine vuæ palliũ ſuũ. 1. Mach.6. Oſtenderunt elephantis ſanguinẽ vuæ & mori, ad acuẽdos eos in prælium. Hoc vinũ, Dei amore inebriat. Pſal. Calix meus inebrians q̃ præclarus eſt. Quartũ eſt, macula peccati, quæ in virgine eſt macula in gloria. Macula turpior eſt in veſte alba: virginitas eſt veſtis alba. Vnde byſſo cõparatur. Prou. vlt. Byſſus & purpura indumentũ eius. Ideo macula peccati valde indecens eſt in virgine. Hie. Præclara eſt virginitas, & pudicitiæ virtus, ſi nõ alijs macularum lapſibus infirmetur. Qui virginitatem carnis habent cum corruptione mentis, ſimiles ſunt ſepulchris, quæ exteriùs apparẽt hominibus ſpecioſa, intùs verò plena ſunt oſſibus mortuorũ. Matth.23. Hier. Nihil prodeſt virginitas corporis, vbi operatur corruptio mentis. Idem: Illa virginitas hoſtia Chriſti ẽſt, cuius nec mentẽ cogitatio, nec carnẽ libido cõmaculat. Ad cauendam macula peccati, neceſſariũ eſſet ſpõſæ Chriſti frequenter inſpicere in ſpeculo. Speculũ eſt ſcriptura ſacra. Greg. Specula ſunt Dei præcepta, quibus aĩæ ſanctæ ſemper aſpiciũt: & ſi quæ in eis ſunt fœditates deprehendunt. Cant.6. Oculi eius ſicut columbæ ſuper riuulos aquarũ, quæ lactæ ſunt lotæ, & reſident ſuper fluẽta pleniſſima. Columba lacte lota, eſt ſpõſa Chriſti cũ puritate virginali, quæ ſuꝑ fluẽta ſacræ ſcripturę ſedet, vt vmbrã accipitris infernalis videat. Hier. in epiſtolis; Tãto maiori ſtudio placendi opus eſt, quãto maior eſt ille, cui placendũ eſt. Impoſſibile eſt quenquã Deo placere, ſi quicquid ei placeat, ignorat. Fieri poteſt vt & obſequẽdi voto offendat, ſi qũo obſequi debeat, ante non didicit. Aliud ſpeculum eſt, vita ſponſi. Bernard. ſuper Cant. Vtrunq; es mihi domine Ieſu, & ſpeculum patiendi, & præmium patienti. Cum ſpeculo etiã neceſſaria eſt ablutio, quæ per confeſſionem fit: vnde cũ lauatorio erant ſpecula. Exo.38. Bernar. in epiſtolis: Audi cui places, ama vnde places: ama confeſſionem, ob quam amaris, ama confeſſionẽ, ſi affectas decorem. Confeſſioni iungitur decor. Pſal. Cõfeſſio & pulchritudo in cõſpectu eius. Lota facie, humilitate cõfeſſionis grata eſt Deo cõfeſſio laudis. Canti.2. Oſtende mihi faciem tuã. Ibidem: Sonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora. ¶ Quintum eſt, diuiſio cordis. Augu. loquens de virginibus: Toto vobis figatur in corde, qui pro vobis fixus eſt in cruce: totum teneat in animo veſtro, quicquid noluiſtis occupari cõnubio. Væ duplici corde. Eccl.2. Duplici corde eſt virgo, quæ ſcilicet vult placere & Deo,

& mundo.Greg.nemo poteſt in vna eademq; re oĩpotenti dño, atq; eius hoſtibus gratus exiſte re.Nã Deo amicũ ſe denegat, q eius placet inimico.Ber.in epiſto lis: Volens placere hominibus, Deo nõ places.Si non places, nõ placas. Signũ ꝙ virgo cor diuiſum habeat,& velit mundo placere, eſt exterior ornat⁹. In Pſal. Omnis gloria filiæ regis abintus. Ambr.de virginitate:Deiecta de coris cura plus placet, & hoc ipſum, ꝙ vos nõ ornatis, ornatus eſt.Hier.in epiſt.Satis pulchram Deo credé faciẽ: ſed hominib.ap parere pulchra nõ ſtudeas.Bern. in epiſt.Filię Babylonis,quarum verè gloria confuſio eſt,induuntur purpura & byſſo, & ſubinde conſcientia pannoſa iacet: fulgent monilibus, & ſordẽt moribus.Ecõtrà, Tu foris pãnoſa:intus ſpecioſa reſplẽdes: ſed diuinis aſpectibus,nõ humanis.Idẽ:Decor q cũ veſte induitur, & cũ veſte deponitur, veſtis ꝓculdubio eſt,nõ veſtiti. Tu ergo noli ęmu lari in vanitatibus, & mendican tibus pulchritudinẽ alienam,vbi perdiderunt ſuam. Indignũ tibi iudica, formã à pellibus muriũ, & operibus vermium mutuari: tua tibi ſufficiat.Ille eſt verus ꝓpriusq; cuiuſq; rei decor,qui nul la interiacẽte materia, per ſe ineſt.Idem: Vides nempe auro,argẽto,lapidibus pretioſis,& omni deniq; cultu regionũ tam ornatas,q̃ oneratas. Vides poſt ſe longas trahentes fimbrias, & dẽſas pulueris nubes excitãtes in aera. Hæc non te moueant:illæ illa in morte deponent, te tua ſanctitas non relinquet.Nõ ſunt ſua, quæ portãt,& quum interierint,nõ ſument oĩa.Mũds cuius ſunt, illis exeuntibus,retinebit.¶ Sextò timendũ eſt,ne deſit ꝑſeuerantia. Aug.in lib.de virginitate:Sequimini agnũ tenẽdo perſeuerãter: qđ nouiſtis, ardenter facite quũ poteſtis,ne virginitatis bonum à vobis pereat, cui facere nihil poteſtis,vt redeat.Virginitatis amiſſa non recuperatur ſicut lampas cõfracta nõ reintegratur. Amos 5. Virgo Iſrael proiecta eſt in terram ſuã:nõ eſt qui ſuſcitet eam. Cũ aliqua amiſit virginitatem,ſi totũ mundũ daret pro ea, & totus eſſet aurum, nõ recuperaret eam.Bernar.in epiſtolis:Studeto perſeuerantiæ, quę ſola coronatur.Idem: Scias diabolũ ſoli ſemper perſeuerantiæ inſidiari, quã ſolam virtutum nouit coronari.

De triplici aureola, ſcilicet prædicatorum, virginum, & martyrum.

SEQVITVR de aureola, quæ eſt additio ad gloriam electis debitam.Et notandũ,ꝙ multis modis poteſt fieri additio ad gloriam. Vno modo per augmẽtum charitatis, ſecundũ quã mẽſuratur præmiũ: vnde charitate augmentata,maior gloria debetur.¶ Secundo, in reſurrectione per gloriã corporis. Vnde ſuper illud

illud Exod.25.Et super illam, alteram coronam aureolam. dicit gloss. Corona aurea labio mensæ apponitur, quum in scriptura dicitur, egredientes de corpore animas in celis æterna recipere præmia. Hæc aureola superponitur, quum in scriptura dicitur, quod ei sublimior gloria in receptione corporū seruetur. ¶Tertio, per opera supererogationis, siue per impletionem consiliorum. Vnde dicit quædam gloss. super prædictum verbum Exo. Corona aurea additur, quū per euangeliū his qui mandata custodiunt, vita æterna promittitur. Matt.19. Si vis ad vitā ingredi, serua mandata. Huic corona aureola supponitur, quum dicitur: Si vis esse perfectus, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. ¶Triplex aūt est additio gloriæ, quæ cōmuniter aureola dicitur. Prima est, quæ debetur his, qui excellenter officium prædicationis exercent. Vnde super prædictum verbum Exo. dicit interlin. In hoc figuratur remuneratio eorū, qui in doctoribus excellūt: excellētia verò ista s͂m quosdā in hoc attēditur, quod cū prædicatione sit illud opus supererogationis, quod est abrenūtiatio propriorum, quæ supererogatio fuit in primis ecclesiæ prædicatoribus, s. apostolis. ¶Et notandū est, quod quinq; de causis multùm cōpetit officio prædicationis, abrenūtiatio propriorum. ¶Prima, ne hi, qui contemptum tēpalium prædicant, hoc facere videantur, vt ea soli habeant. ¶Secūda est, quia qui habent officiū prædicationis, oculi sunt ecclesię. Oculos autem expedit lōge esse à terra: modicū enim terræ oculo iniectum, multum impedit visum. Sic amor terrenorū multū impedit spiritualem visum. Ecclesiasti.20. Xenia & dona excæcāt oculos iudicum. ¶Tertia est, quia secundum Dei ordinationem, officio prædicationis debita est ministratio necessariorum à subditis: vt probat Paul. 1. ad Corin.9. Quis, inquit, militat suis stipēdijs vnquam? Et paulò pòst: Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus? Et iterum: Deus ordinauit his qui euāgelium anuntiant, de euangelio viuere. Item Gala.6. Cōmunicet is qui catechizatur verbo, ei qui se catechizat, in omnibus bonis. Matth.10. Nolite possidere aurū &c. Et subditur: Dignus est operarius cibo suo. Hie. Considerandum est, quod vni operi nostro duplex merces debetur: vna in via, alia in patria. Vna, quæ nos in labore sustinet: altera, quę nos in resurrectione remuneret. Beda: Hic merces inchoatur, & in cælo perficitur. Idem: Qui saccum & peram prohibuit, sumptus ex prædicatione concedit. Deute.12. Non alligabis os boui trituranti. Luc. 9. Nihil tuleritis

in via. In signū q̄ prędicator non debet ferre secum necessaria, sed alius debet ei ministrare, fert ali⁹ puluinar diacono lecturo Euāgelium. Canti. 2. Læua eius sub capite meo. ¶ Quarta est, quia exercentes prædicationem specialiter reputātur operarij in vinea Dei: vnde prouisio eorum specialiter pertinet ad dn̄m vineę. De operarijs habetur Matt. 9. Messis quidē multa, operarij aūt pauci. Et eiusdē 20. Misit operarios in vineam suā. Non reputat Deus operarios illos, qui tm̄ pp corpus laborant: sicut non reputat dn̄s vineæ vindemiatorem, qui non diligit, nisi quod comedit. Chry. Opera nostra sunt opera iustitiæ, non vt agros colamus, non vt diuitias acquiramus. Idē: Sicut nemo cōducit operariū, vt hoc solum faciat, quod manducat: sic nos non ideo vocati sumus, vt hæc sola operemur, quæ ad nostrū pertinent vsum, sed ad gloriam Dei. sicut mercenarius totā diem impēdit circa opus, modicā horam circa cibum: sic nos omne tempus debemus impendere circa gloriam Dei, modicam partem circa terrenos vsus. Beda: Tanta prædicatori debet esse fiducia in Deo, vt præsentis vitæ sumptus non ferat. ¶ Quinta est, vt liberiùs operi prædicationis possint intendere maximè vtili. Qui enim habent diuitias, vel in toto vel in parte sunt diuitiarum, nec proprij seruientes possunt esse Dei. Vnde Mat. 6. Non potestis Deo seruire, & māmonæ. Māmona, Syra lingua, diuitiæ. Chryso. Diuitiæ à seruitute Dei nos expellunt in suā captiuitatē. Vnde diuites, dicūtur viri diuitiarū in Psal. Sene. Nostri essemus, si nostra nō essent. ¶ Secunda additio gloriæ, quæ aureola dicitur, est illa quæ debetur virginitati. De qua glos. super Exod. 21. Ad hāc coronam pertinet canticū nouū, qđ virgines tantum coram agno concinūt, & quæ sequūtur, quocunq; ierit. Et super illud Apoc. 14. Cantabant quasi canticū nouum ante sedem. dicit interlin. id est, de integritate animæ & corporis exultabant. ¶ Tertia additio ad gloriam, quæ aureola dicitur, est illa, quæ debetur martyrio. Prima videtur pertinere ad vim rationalē, & ad virtutem prudētiæ, secūdum illam speciem prudentiæ, quæ dicitur docilitas, quę videtur dignior species prudentiæ. Excellentissimū verò opus pertinēs ad virtutem docilitatis, videtur esse euangelizare. Hoc opus est valde difficile. Vnde super illud 1. ad Co. 1. Nō misit me Deus baptizare, sed euangelizare, dicit gl. Augu. Perfectè baptizare etiā minus docti possunt: perfectè autē euangelizare, multò difficilioris & rarioris est operis. Ad hoc, quòd aliquis perfectè euangelizet, oportet q̄ totus à Spiritu sancto occupetur: vt scilicet scientia sit in intel-

intellectu, charitas in affectu, dulcedo in sermone, lux boni exempli in opere. Opus istud angelicũ est. Luc. 2. Euãgelizo vobis gaudiũ magnũ, dixit angelus. Imo quodãmodo diuinũ est opꝰ. Ad illud. n. Deus in mundum venit. Esa. 61. Euangelizare mãsuetis misit me. Marc. 1. Eamus in ciuitates & vicos proximos, vt ibi ꝑdicẽ: ad hoc. n. veni. Vñ quũ istud opus excellẽtissimum sit, & quasi supra hominẽ, nõ ẽ mirũ si exercentes opus istud, supra cæteros homines remunerẽtur, maximè si excellenter illud exerceant, scilicet totaliter illi officio dediti syncere & liberè. Synceritas in hoc attenditur, vt exerceatur sine cupiditate tẽporalis lucri. Libertas in hoc, ꝙ sine timore tẽporalis damni. Exercẽtes hoc officium hic præhonorãdi sunt, & similiter in futuro præhonorabũtur. 1. ad Ti. 4. Qui bene prę sunt presbyteri, duplici honore digni habeãtur, maximè qui laborant verbo & doctrina. Et super illud ad Ephes. 1. Vt sciatis quę sit supereminens magnitudo virtutis eius in nos. dicit Gl. Quoddã incrementũ habebunt summi doctores, vltra illud qđ omnes communiter habebunt Dan. 12. Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiã erudiũt plurimos, quasi stellę in perpetuas ęternitates. Sicut claritas stellarum excedit claritatem firmamenti: sic claritas doctorum claritatem cæterorum. Ipsi habebunt coronã non solùm pro se, sed etiã ꝓ alijs, qui per eos saluati fuerint. Vnde super illud Phil. 4. Fratres mei charissimi & desideratissimi, gaudiũ meũ & corona mea. Dicit gl. Amb. Per quos in præsenti lætificor, & in futuro coronabor. Discipulis. n. in agone victoribus, dignus, erit corona magister aureola. ¶ Secunda videtur pertinere ad uim cõcupiscibilẽ, & ad virtutem temperãtię, ſm illàm partẽ eius, quæ dicitur cõtinentia virginalis. Virginitas triũphat de cõcupiscentia illa, quæ sæuior est. In mẽbris enim generationi deputatis maximè sæuit concupiscẽtia. Ipsa refrænat maiorem delectationẽ, quæ sit: illã scilicet, quæ est secundũ tactũ, & excellenti modo: integritate scilicet carnis, vel incorruptione seruata. Ipsa etiã gloriã filiorũ more Dei contẽnit: vnde non est mirũ, si gloria eius in futuro cumulet̃. ¶ Tertia aureola videt̃ pertinere ad vim irascibilẽ, & ad virtutem fortitudinis. Martyrio enim superat̃ mors, quæ est maximum terribiliũ. Vnde non est mirũ, si martyres præ cæteris remunerant̃. Et vt vno verbo dicatur, in carne præter carnẽ viuere, euãgelizare, mortẽ nõ timere, supra hominem esse videntur, vnde meritò horũ operum fiet remuneratio super cæteros. Aureola videtur pertinere ad

virtutē iustitiæ: qui hoc triplex meritum habent, speciales imitatores Christi sunt in præsenti vita, & speciales imitatores eius erūt in gloria. Christus fuit virgo, prædicator, & martyr: & Io. Baptista, à quo incœpit euangelizatio regni cælestis. Decebat vas integrum esse & syncerū per virginitatē, in quo repositū erat balsamū cælestis sapientiæ, dispēsandum per prædicationē, & candori munditiæ sociari decuit candorem sapientiæ: & vt nullus locus remaneret dubitationi, veritatē doctrinæ necesse fuit cōfirmari morte. Nullus enim sani capitis auderet mendacium morte propria cōfirmare.

De Cōtinentia uiduali. Cap. XII.

DIcendum est de alijs duabus partibus cōtinentiæ. Et primò de illa, quæ est abstinētia ab omni coitu post experiētiam carnalis operis. Hæc enim cōtinētia dignior videtur esse continentia coniugali, cū ei debeatur fructus sexagesim⁹. Mat. 13. Similior etiā videtur esse virginali cōtinentiæ, quum abstineat ab omni coitu sicut & ipsa. Hæc species verò continentię, quū nō habeat nomen propriū quo nominetur, quādoq; vocatur castitas: quod nomē generalius solet accipi pro cōtinentia quacunq;: quandoq; verò nominatur cōtinētia vidualis, quæ est species ipsius. Abstinētia.n.ab omni coitu in carne corrupta: quædam est vidualis: vt illorū, qui fuerūt in matrimonio: quædā verò nō est vidualis, vt illorū, qui nō fuerunt in matrimonio, vt sunt ministri ecclesiæ. Ad cōmendationē castitatis facit illud Bern. in epistolis: Quid castitate decorius, quæ mundū de immūdo cōceptū semine, de hoste domesticū, angelū deniq; de homine facit? Differūt quidē inter se homo pudicus & angelus, licet felicitate, non virtute. Sed & si illius castitas felicior, huius tñ esse fortior cognoscitur. Multa etiam de his, quæ posita sunt ad cōmētationē continentiæ in genere, vel virginitatis, referri possunt ad cōmēdatione castitatis. Castitas verò vidualis cōmēdatur exēplo turturis, quæ vni marito associatur in tota vita sua: vt legitur in li. de natura animaliū. Hāc etiā commendat Apost. 1. ad Cor. 7. dicens: Dico autē innuptis & viduis: bonū est illis, si sic permaneant, sicut & ego: ꝙ si nō se cōtinent, nubāt: melius est nubere, quàm vri. De hoc cōmendatur Iudith 15. eiusdem: Confortatū est cor tuū, eò ꝙ castitatē amaueris, & post virū tuum, alium nescieris, ideo eris benedicta in æternū. ¶ Ad castitatē vidualem incitare potest personā relictā vnitas, quæ fuit & carnalis & mētalis, inter eam & cōparem suū dū viueret. Fuerunt.n.duo in carne una. Gen. 2. & Matth. 19. Et subditur: Itaq; iam nō sunt duo, sed vna caro: ergo ꝑsona relicta quasi semi-

si semimortua est. Vnde satis rationabile est,vt nō multū adhæreat huic seculo: sed magis cogitet de alio, in quo iā est quasi dimidia,& in breui tota futura. Vñ Aug.4.lib.Cōfes.loquēs de quodā amico suo defuncto: Bene dixit quidā de amico suo,Dimidiū aīæ suæ · nā ego sensi aīam meā & aīam illius vnā fuisse in duobus corporibus : & ideo horrori erat mihi vita,quia nolebā dimidius viuere.Bern. super Cant.loquens de fratre suo Gerardo defuncto:Quū essemus cor vnū & aīa vna , hanc meā pariter & ipsius aīam pertransiuit gladius,& scindēs mediā partem locauit in cęlo, partem verò in cœno deseruit. Ego illa portio misera in luto iacens, trūcata parte sui & parte potiori. Ad vidualē etiā castitatem incitare potest oppressio filiorum,quā facere solēt secundi mariti filijs, qui fuerūt de primo marito . Et tribulatio experta,quā habēt qui sunt in cōiugio. 1.ad Cor. 7. Tribulationē carnis habebunt huiusmodi.Gloss. Pro necessarijs rebus prouidendis sibi & filijs.Ad idem incitare potest impedimentū Deo seruiendi.1.ad Cor.7. Hoc ad vtilitatem vestram dico : nō vt laqueū vobis inijciā , sed ad id qđ honestū est, & quod facultatem præbeat sine impedimento dn̄o obsecrandi.Si quis autem,&c. ¶Et notandum , ꝙ castitas vidualis specialiter commendabilis est in iuuene , quæ modicū fuit cum viro, quum postea toto tempore vitæ suæ cōtinet . De hoc commendatur! Anna Luc.2.Hęc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis VII. à virginitate sua . Et hæc vidua vsq; ad annos LXXXIIII. Hier. Perfectæ virtutis indiciū est , renuntiare subitò expertæ voluptati , fugere notas carnis illecebras, & calētis adhuc ætatis flammas(fidei ardore)extinguere.¶Et notādū,ꝙ mulier, quæ vidualem castitatē vult seruare , debet occasiones peccandi declinare.Vnde legitur de turture in lib. de natura animaliū , ꝙ in æstate se mutat ad loca frigida: in hyeme verò non apparet : sed manet in nido.Hier. Parū castitati credo sine suis appenditijs. ¶Tria videtur esse appenditia castitati viduali . ¶ Primū est,non euagari, sed vel in propria domo manere,vel in templo orare. De quo cōmendatur Anna Luc. 2. Quæ non discedebat de templo ieiunijs & obsecrationibus seruiens die ac nocte . Euagatio in uiduis reprehenditur 1. ad Ti.5. Simul otiosæ discūt circuire domos:non solùm autē otiosæ, sed & verbosæ & curiosæ, loquentes quæ non oportet.¶Secundū est, ciborum asperitas.1.ad Timo.5. Viduas quæ in delicijs est , viuēs mortua est.Gl.Viuēs(inquā)vita corporis , mortua est in anima . ¶Tertium est , vestium humilitas. Vnde Genesi. 38. legitur de

Thamar, ꝙ deposita veste uiduitatis, assumpsit aliũ habitũ, quando voluit carnali operi intendere. Ornatus, qui tolerabilis est in ea, quæ necesse habet placere viro suo, nõ est tolerabilis in vidua, quæ ad hoc solum studere debet vt placeat Deo.

De castitate ministrorum ecclesiæ. Et de octo causis quare castitas multum eis competat. *Cap. XIII.*

NOtandum ergo, ꝙ castitas multum decet eos, vnde etiã apud Gentiles, sacerdotes castitatẽ amplectebantur. Plato in Timæo: Sacerdotijs præditi apud Athenas, separati à cætero populo manebãt, ne cõtagione aliqua eorũ castitas pollueretur. Castitas figuraliter suadetur ministris ecclesiæ. Exo. 12. vbi comesturis agnũ paschalẽ dicitur, Renes vestros accingetis. Item eiusdẽ 29. Indues, inquit, tunicis lineis, & cinges baltheo Aarõ & filios eius. Itẽ Leuit. 16. Feminalibus lineis verenda celabit, accingetur zona linea. Minister ecclesiæ castus, est vnus illorum triũ, qui bene incedunt. Prou. pen. Tria sunt q̃ bene gradiunt, & quartũ, qđ incedit feliciter, enumeratur secundo loco gallus succinctus lumbos. Sap. 4. O quàm pulchra est casta generatio cum claritate, dignitatis. s. ecclesiasticæ. Thren. 4. Candidiores Nazaræi eius niue, nitidiores lacte. Candor niueus vel lacteus, est vera castitas. Luc. 12. Sint lumbi vestri præcincti. ad Eph. 6. State succincti lumbos vestros in veritate. Et 1. ad Tim. 3. vbi describitur, quales debeant esse ministri ecclesiæ, dicitur ꝙ oportet episcopum esse pudicum. Et paulò pòst dicitur, ꝙ diaconos similiter oportet pudicos esse. Et eiusdem 5. Teipsum castum custodi. Et 1. Pet. 1. Propter quod succincti lumbos mentis vestræ, sobrij perfecti sperare in eã, quæ offertur vobis, gratiã. Et ad Titum 1. dicitur de episcopo, ꝙ oportet episcopũ esse continentem. ¶ Et notandum, ꝙ octo causæ assignari possunt, quare castitas multũ competit ministris ecclesiæ. ¶ Prima est, quia ipsi debent Deum placare. Eccl. 44. In tempore iracundiæ factus est reconciliatio. Placare verò nõ possunt nisi placeant. Placere verò non possunt, si carnaliter viuant. ad Rom. 8. Qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Bern. Væ filij iræ, qui nondum reconciliati, reconciliationis alienæ negotium, quasi gens quæ iustitiam fecerit, apprehendunt.

¶ Secunda est, quia ipsi sunt loco Dei, ideo viuere debent vt Deus: spiritualiter scilicet, non carnaliter. Deus enim spiritus est. Io. 4. Apoca. 1. Vidit Ioannes similem filio hominis, præcinctum ad mãmillas zona aurea. Similis filio hominis est vicarius Christi, qui zonã auream continentiæ debet habere. ¶ Tertia est, quia ipsi angelicum officium ha-

habent, eidem domino seruientes, cui & angeli: ideo & puritatem angelicã habere debent. Vñ Malac. 2. dr̃ de sacerdote, Angelus dñi exercituum est. Exod. 19. Sacerdotes, qui accedũt ad dñm. sanctificentur, ne percutiat eos. ¶ Quarta est, quia ipsi intendũt spirituali generationi, quæ munda & sancta est: ideo nõ decet eos intẽdere generationi carnali, quę immũda est. Nec expedit eos habere filios carnales: ne dũ solicitudo & amor eorum diuidũtur ad eos, minuantur ad filios spirituales. Ioannes euãgelista virgo maiorem solicitudinem & dilectionẽ habebat ad filios spirituales, quàm ad carnales. 3. Io. Maiorẽ horum nõ habeo gratiã, quàm vt audiã filios meos in veritate ambulare. ¶ Quinta est, q̃a ipsi contrectãt Sancta: ideo oportet eos sanctos esse, maximè quãtũ ad carnis mũditiã. 1. Reg. 21. Nõ habeo panes laicos ad manum, sed tantũ panẽ sanctũ: si mundi sunt pueri, maximè à mulierib⁹, manducẽt. Leui. 21. Incẽsum domini, & panes Dei sui offerunt: & ideo sancti erunt. Itẽ in eodẽ: Homo, qui habuerit maculã, nõ offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministeriũ eius. Macula valde turpis, luxuria est: hãc maculã dedit Salomõ in sua gloria. Eccl. 47. Itẽ Leui. 22. Homo, qui accesserit de stirpe vestra ad ea, quæ sanctificata sunt, in quo est immunditia, peribit coram Domino. 1. Reg. 7. Sanctificauerunt Eleazarum, vt custodiret arcam Domini. 1. Paralipo. 15. Sanctificati sunt sacerdotes & leuitæ, vt portarent arcã dñi. Esa. 52. Mundamini, q̃ fertis uasa Dñi. ¶ Sexta est, quia eos oportet mũdare alios, ideo oportet eos esse valde mũdos. Eccle. 34. Ab immũdo quid mũdabitur? 2. Paralipo. 29. dictum est Leuitis: Sanctificamini, mundate domũ Dñi. Neemiæ 12. Mundati sunt sacerdotes & Leuitæ, & mũdauerunt populũ. 1. Mach. 4. Elegit Iudas sacerdotes sine macula, voluntatẽ habentes in lege Dei, & mũdauerũt sancta. ¶ Septima est: quia ipsi habẽt sponsam nobilissimã, scilicet sapientiã: ideo facilius sponsa vel cõcubina carnali carere possunt, Sapi. 8. Hãc amaui, & exquisiui illam à iuuentute mea, & quæsiui spõsam eã mihi assumere, & amator factus sum formæ illius. Prou. 7. Prudentiã voca amicam tuam, vt custodiat te à muliere extranea: Homines quasi immersi in balsamo sapiẽtiæ, immunes sunt à corruptione. Eccl. 24. Quasi balsamũ nõ mistum, odor meus. In Psal. Eloquia Domini, eloquia casta. Ab effectu. Iac. 3: Quæ desursum est sapientia, primũ quidem pudica est, id est, pudicũ faciens. Hiero. Ama sacras literas, & carnis vitia non amabis. ¶ Octaua est, q̃ ipsi ministri sunt Altissimi, ideo decet vt ipsi sint proprij ipsius. Decet

enim dñm tãtũ habere proprios seruientes, ꝙ non habet simil'r potestatem in corpore eorũ. 1. ad Cor. 7. Vir sui corporis potestatem non habet sed mulier.

De continentia coniugali. Et primo de destructione erroris illorum, qui damnant matrimonium.

Cap. XIIII.

SEquitur de continentia coniugali. Circa quã primò destruetur error ille, qui matrimonium damnat. Secũdò, matrimonium commendabitur. Tertiò, ostendetur qualiter sint matrimonia contrahenda. Quarto, quia continentia coniugalis abstinet à carnali opere illicito, & vtitur licito, & ostenditur quod opus carnale sit licitum, & quod illicitũ. ¶ Circa primũ verò primò ponemus testimonia Noui testamenti, q̃bus dictus error innititur. Secundò authoritates & rationes, quibus falsitas dicti erroris conuincitur. Qui sunt huius erroris, vocãtur Cathari: vel à catho cuius posteriora osculantur, in cuius specie Luciferum dicũt sibi apparere. Vel à catha, quod est fluxus: defluunt. n. per diuersa vitia: ponunt. n. naturam corporis malã esse, & esse à principio malo, debere eam omnibus modis purgari, vt citius à natura mala liberemur: vnde nolunt fluxum illum matrimonio restringi. Ipsi dicũt opus carnale, ꝙ tamen ab vxore exercetur, fornicationem esse vtẽtes ad hoc probandum illo verbo 1. ad Cor. 7. Propter fornicationem vnusquisq; vxorẽ suam habeat: ergo est fornicatio cum vxore. Sed verbũ dictum sic est intelligendum, Propter fornicationẽ, &c. nõ propter fornicationem faciendã, sed euitandam. Simile ad Ro. 4. Christns traditus est propter delicta nostra, non faciendã, sed destruẽda. Et est vulgaris modus loquendi: vnde dicitur aliquis ferre pelliciũ propter frigus: non propter frigus faciendum, sed repellendum. Item in eodem: Hoc autẽ dico secũdũ indulgentiam, non secundũ imperium: ergo peccatũ est matrimoniũ, cũ indulgeatur. Præterea pòst dicit ibidẽ Apostolus: Volo omnes esse sicut meipsum: id est, continentes. Et dicendum est, ꝙ indulgentia ibi nõ accipitur pro uenia, sed pro cõcessione minoris boni. Minus enim bonum est, matrimonium, quàm virginitas vel castitas. Vtrũque bonum est, & donum Dei. Vnde subdit Apostolus: Vnusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius verò sic. Propter hoc ergo dicit, ꝙ vult omnes homines esse sicut se: quia vellet eos non solum bonos esse, sed etiam meliores. Item in eodem dicitur: bonum est homini, mulierẽ non tangere: ergo malum est eam tangere. Non sequitur: sicut non sequitur, bonum est, non bibere vinum, ergo malum est, bibere vinum. Item in eodem: Qui habent

bent vxores, sint tanquam non habentes: ergo malum est, cum eis cõmisceri. Sed hoc nõ sequitur: sicut nõ sequitur: Qui emũt, sint tanquam non possidẽtes, qđ ibidem legitur: ergo nõ debẽt comedere de fructibus agri empti. Qui habet vxorẽ, est tanquã nõ habẽs, si debitum reddit, & non exigit. Itẽ dominus monet ad relinquendũ vxorẽ. Lu. 18. Nemo est, qui relinquit domũ, aut parẽtes, aut fratres, aut vxorem, aut filios propter regnum Dei, & nõ recipiat multo plura in hoc tempore &c. Et eiusdem 14. Si quis venit ad me, & nõ odit patrẽ suũ & matrẽ suã & vxorẽ suã &c. nõ põt me⁹ esse discipul⁹: ergo vxor est relinquẽda, & odio habenda. Ad qđ dicendum, ꝙ vxor est relinquenda & odienda eo modo, quo & pater & mater, vt scilicet si vult trahere aliquẽ ad idololatriam, vel hæresim, vel aliud peccatum, nõ consentiatur ei: tamẽ si bene se habeat, amãda est sicut pater & mater. 1. ad Cor. 7. Si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc cõsentit habitare cũ illo, non dimittat illã. ¶ Licet autem dictus error iam in sua radice destructus sit, vbi fuit destructus error Manichæorũ, qui ponit principia prima, vnũ bonũ, & aliud malum, à quo dicit esse ea, quæ sunt corruptibilia, à quo errore hic error ortum habuit: tamen manifestè falsitas eius conuinci potest testimonijs scripturæ, quę sequuntur. Mat. 19. Pharisæis interrogantibus Christum, an liceret dimittere vxorem suam quacunq; ex causa. Ipse præmisso testimonio Genes. intulit. Quod ergo Deus cõiunxit, homo non separet. Ostẽdens manifestè matrimoniũ esse à Deo, & nõ esse ab homine separandũ. Patet ergo, ꝙ matrimoniũ est bonum. Itẽ Luc. 1. dicitur de Zacharia & Elizabeth vxore eius, ꝙ ambo erãt iusti ante Deũ, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus dñi, sine querela, & quòd angelus Gabriel Zachariæ nuntiauit: hæc Elizabeth vxor tua pariet tibi filium. Et paulò pòst: Et Spiritusancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ. Non est ergo matrimoniũ malum, in quo sancti homines fuerunt, & ex quo fructus tam bonus processit. Et Io. 2. Maria interfuit nuptijs, & Iesus & discipuli eius ad eas vocati sunt, & fecit ibi Iesus initium signorum suorum. Nõ honorasset Christus tot modis nuptias, si malæ essent. Item ad Roma. 7. Mulier, viuente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum altero viro. Si aũt fuerit mortuus vir eius, liberata est à lege viri, vt non sit adultera, si fuerit cum altero viro. Item 1. ad Co. 7. Vxori vir debitũ reddat: similiter & vxor viro. Et in eodem: Nolite fraudari adinuicem, nisi fortè ad tempus, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini in idipsum.

Et

Et iterum. His,qui in matrimonio iũcti sunt,præcipio, non ego sed Dominus, vxorẽ à viro non discedere. Et paulò pòst: Et vir vxorem non dimittat. Itẽ in eodẽ: Alligatus es vxori,noli quærere solutionem. Solutus es ab vxore,noli quærere vxorem. Si autẽ acceperis vxorem, nõ peccasti:& si nupserit virgo,nõ peccauit.Item in eodem:Qui matrimonio iũgit virginẽ suã, bene facit,& qui nõ iũgit, melius facit. Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit. Quòd si dormierit vir eius, liberata est à lege viri:cui vult,nubat, tantùm in Dño, ergo etiam secũdæ nuptiæ sunt licitæ. Item ad Ephs.5. Viri diligite vxores vestras &c. In eodem:Vnusquisque vxorem suã sicut seipsum diligat. Et 1.ad Timot.2.Mulier seducta in præuaricatione fuit.Saluabitur autẽ per filiorum generationem. Itẽ 4. Spiritus manifestè dicit: quia in nouissimis tẽporibus discedent quidam à fide attẽdẽtes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentiũ mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, & prohibentiũ nubere &c. Et eiusdem 5.Volo iuniores nubere, filios procreare, matresfamiliàs esse.Item ad Hebræ. vlt. Honorabile coniugium in omnibus. (supple sit)& thorus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus. id est, dãnabit. Bern. Omni immunditiæ habenas laxat, q̃ nuptias dãnat. Idem.Rara est in terris cõtinentia, neque pro tãtillo quæstu exinaniuit se Filius Dei, formã serui accipiens.In hac approbatione matrimonij conueniũt nobiscũ tã Iudæi quàm gẽtiles.Gẽtiles.n. in veneratione habuerunt coniugium, & filios, qui non erant nati de cõiugio, illegitimos iudicabãt.In hoc autẽ conueniũt nobiscũ sapientissimi, vt Salomõ Prouer.19.Domus & diuitiæ dantur à parẽtibus: à Domino vero propriè vxor prudens. Seneca etiam vxorem habuit, vt apertè habetur in eius epistolis. Et notandũ quòd illi, qui sunt huius erroris, dicunt mulierem dãnari si prægnans decedat vel in partu. Quód manifestè patet esse falsum in Elizabeth, Lucæ 1. quæ prægnãs erãt quum salutauit eã beata Virgo: & tamẽ repleta est Spiritusancto, & infans exultauit in vtero eius, quæ si decessisset in partu,saluata esset. Partus enim pœnã habet,nõ culpã.

De commendatione Matrimonij. Cap. XV.

SEquitur de commendatione matrimonij. ¶ Et notandum quòd duodecim sunt, quibus matrimonium potest commendari fidelibus, qui vtrunque testamentum recipiunt. ¶ Primum est, authoritas instituentis illud. Cùm alios ordines instituerit aliquis sanctus, vt Augustin. vel Bene-

Benedictus, ordinem matrimonij instituit ipse Deus, qui errare nō potest. Vnde si culpabilis est, qui ordinem beati Benedicti transgreditur: cōstat ꝙ valde culpabilis est, qui transgreditur ordinem matrimonij à Deo institutū. ¶ Secundū est, locus in quo institutū est. s. paradisus. Institutum. n. est immisso sopore in Adā. Gen. 2. Et raptus est Adam in spiritu, & interfuit curiæ cælesti, & ibi agnouit virtutē matrimonij, & cuius rei esset sacramentū. Et erat Adā tunc corpore in paradiso terrestri, mente verò in paradiso cælesti. Vnde super Genes. dicit glos. August. Extasis recte intelligitur ad hoc immissa, vt mēs Adæ particeps Angelicæ curiæ, & intrans in sanctuariū Dei, nouissima intelligeret: vnde euigilans prophetico spiritu eructauit, Hoc nunc os ex ossibus meis &c. Hæc verba cum Adę scriptura fuisse dicat, Christus in Euangelio Deum dixisse declarat. Matth. 19. vt intelligamus per illā extasim Adam diuinitus hæc dixisse. ¶ Tertium est, antiquitas. Non enim de nouo institutus est ordo iste, imò antiquitate excedit omnem ordinem in terris institutū. ¶ Quartum est, status. Institutum enim est in statu innocentiæ in illo felici tempore in quo homo nondum peccauerat. ¶ Quintū est, quòd hunc solum ordinem saluauit Deus tempore diluuij. In arca enim tātū saluati sunt Noe & vxor eius, & tres filij eius & vxores eorum. Si qui erant concubinarij, si quæ meretrices, oēs diluuio sunt submersi. ¶ Sextum est, quòd beata Virgo hunc ordinem intrare voluit: licèt proposuisset seruare virginitatem: quod non parum facit ad honorē matrimonij: noluit filius carnem ex ea assumere, donec fuit in matrimonio. Matrimonium pallium est, quo beata virgo vsa est, quo occultauit cælestem conceptū. Sub quo pallio latere voluit filius Dei: sub hoc pallio celatum est diabolo mysteriū redemptionis nostræ. Infelices & maledictæ sunt illæ, quæ potius eligunt esse in confusione diaboli, quàm in ordine beatæ Virginis. Confusio diaboli est status meretricum, quæ qñque peccant cū patre, qñque cum filio, qñque cum duobus fratribus vel cognatis, qñque cum solutis, qñque cū coniugatis, qñque cum sacerdotibus, qñq; cum religiosis, qñque cū leprosis. Infelices ēt sunt adulteræ, quæ matrimonio non deferunt, q̄ non timent pallium beatę Virginis inquinare. ¶ Septimū est, quòd Deus voluit honorare nuptias sua præsentia, & matris suæ, & discipulorū suorū. Ioā. 2. Vbi inueniunt concubinarij ꝙ Christus vel beata Virgo in domibus eorum comederit? Diabolus potius in domibus eorum inhabitat, cui de corporibus suis

sacri-

sacrificia faciunt. Sicut.n.qui con tinēter viuunt, corpora sua Deo sacrificāt. Iuxta illud ad Ro.12. Obsecro vos ꝑ misericordiā Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiā viuentē. Sic qui luxuriosè viuūt, corpora sua sacrificāt diabolo. Quō habitaret Deus, vbi exercetur opus illud, quod plus Deo fœtet & angelis eius, quàm aliquod cadauer hominibus fęteat? ¶ Octauum est, quòd Dominus nuptias voluit honorare. Primò aperto miraculo, quod fecit coram discipulis suis. Ipsum verò miraculū, quo aqua mutata est in vinum, ostendit cuius virtutis sit matrimoniū. Aqua enim vilis est, vinū pretiosum. Sic opus carnale absque matrimonio vile quid est: opus verò matrimoniale, pretiosum. Vnde infelices sunt concubinarij, qui aquam fętentē vino pretioso præeligunt, potiùs volentes exercere opus illud extra matrimonium cum peccato, quàm in matrimonio sine peccato. Infelices etiam sunt illi, qui vinū bonum & purū habent, & relinquunt illud pro vino prauo quasi felle misto. Hi sunt illi, qui proprias vxores habent, & alienis adhærent. ¶ Nonū est, excellēs benedictio quam ecclesia facit coniugibus iuxta altare ad missam in præsentia Dominici corporis. Qui potius vult esse cōcubinarius, quàm legitimus maritus, ipse potius vult habere maledictionem quàm benedictionem. Quandiu enim est in peccato, maledictus est quicquid agat. In Psal. Noluit benedictionem, & elongabitur ab eo. Cōcubinarij videntur velle maledictionē, & meritò illam habebunt. Dicetur.n. eis illud Matth. 25. Discedite à me maledicti in ignem æternum. His autem, qui bene se habent in matrimonio, dicetur illud Matth. Venite benedicti Patris mei &c. ¶ Decimū est, pretiosus fructus, qui ex matrimonio sequitur. Generantur enim inde filij huius seculi, qui pòst per adoptionem fiunt filij Dei. Si quis haberet vineam, quæ annuatim ferret mille modios vini, valde amaret eam. Quantū ergo amādum est matrimoniū vnde pueri procreantur, cùm puer vnus præualeat toti vino quod in mundo est? Ex matrimonio generantur virgines. Vnde si virginitas multum amāda est, & matrimoniū multū amādum est. Hieron. Laudo cōiugium, quia virgines generat: lego de spinis rosam, de concha margaritam. Valde infelices sunt meretrices, quæ operi carnali intendunt: & tamen quia exponendo se omnibus, se ita inquinant, non sunt dignæ, vt Deus det eis fructū prolis. Mira fatuitas, non cessant seminare, licèt videant, se nullum fructum inde colligere. Meretrices habent officium in mundo isto iugulandi homines pro denario

nario & denario. Vix inter latrones inuenitur aliquis, qui tale officium velit habere. Ipsæ adiutrices sunt damnationis humanæ sicut & dæmones. Quid dicent in die iudicij, si quæratur ab eis vbi sunt filij earũ? Ipsę damnabũtur, quasi eos occiderint. Exponendo enim se omnibus, quasi suffocauerunt eos. ¶ Vndecimũ est, ꝙ matrimonium est vnũ de septẽ sacramentis ecclesiæ. Si qs in aqua baptismi lutũ proijceret, vel alio modo sacramento baptismi contumeliã faceret, non esset parũ culpabilis. Sic nec parũ culpabilis est q adulterando, sacramẽto matrimonij cõtumeliã facit. ¶ Duodecimum est, virtus magna matrimonij, quæ multis potest ostendi. Primò per hoc ꝙ opus carnale, quod sine eo esset mortale, cum eo est veniale, vel omnino sine peccato. Secundo ꝑ hoc, ꝙ remediũ est contra mala, quæ ex meretricio sequuntur cõcubitu, quæ sunt sterilitas, prolis interfectio, incestus. Tertiò per hoc, ꝙ adeò efficax est ad concordiã faciendã, quę adeò placet Deo, sicut discordia multũ ei displicet. Tota patria vna vno matrimonio qńq; ad cõcordiã reducitur. Prou. 6. Sex sunt, quæ odit Deus, septimũ detestatur aĩa ei⁹. Septimũ, qđ detestať, est ille, qui seminat inter fratres discordias. Quartò ꝑ hoc, ꝙ defendit hominem ex ea parte, qua diabolus eũ fortiùs impugnat. Iob 40. Fortitudo eius in lumbis eius.

De modo contrahendi Matrimonium. Cap. XVI.

Notandum ergo, ꝙ ille, qui vult contrahere matrimonium, Primò debet habere intentionem ad Deum: vt s. contrahat desiderio generãdi filios ẜm carnẽ, q pòst fiãt filij Dei ꝑ adoptionẽ. In illis. n. qui Deũ excludunt ab intentione sua, potestatem habet dæmoniũ. Tob. 6. dixit angelus Tobiæ minori. In eos, q cõiugium ita suscipiunt, vt Deum à se & à sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, sicut equ⁹ & mulus, in qbus nõ est intellectus, habet suꝑ eos dæmoniũ potestatem. Et in eodem: Accipies virginem cũ timore Dñi, & amore filiorum magis q̃ libidinis ductus. Item eiusdẽ 8. dixit Tobias minor: Nũc Dñe tu scis qm̃ non luxuriæ causa accipio vxorem meã, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuũ in secula seculorũ. ¶ Secũdò debet eligere vxorem similem sibi, nobilem si nobilis est, ignobilẽ si est ignobilis. Gen. 2. Faciamus ei adiutoriũ simile sibi. De costa viri formauit Dñs mulierẽ, ne posset vnus contra alterũ gloriari se esse de nobiliori genere. Nõ formauit Deus mulierem de capite, ne crederet formata ad dñationẽ. Neq; de pede, ne crederetur subijcienda in seruitutẽ: sed de costa, vt habeať tanquã socia. Poeta: Si qua voles aptè nubere, nube

nube

nube pari. Paritas ista nō solū attendēda est quātū ad nobilitatē, sed ēt quantū ad iuuētutē & pulchritudinē. Qñ.n. iuuenis & pulchra nubit seni & deformi, habet eū exosum & adultera efficiať. Paritas ista bene in anulo ostendiť: q si strictior sit, digito nō cōgruit: si latior, decidit. Sic se habet inter cōiuges, si sint dispares: qa vel simul manentes non sunt cōcordes, vel vnus ab altero discedit. ¶ Tertio, vt cū tali contrahat, quæ sit de ꝓgenie bona. Nō debet ducere filiam vsurarij vel raptoris. Hæc.n. fuit vna de causis diluuij. Vidētes.n. filij Dei filias hominū, ꝙ essent pulchræ, acceperunt vxores sibi ex omnibus, quas elegerant. Gene.6. Filij Dei vocātur, qui erant de stirpe Seth: filij hominū, qui erant de stirpe Caī. ¶ Quartò ꝙ ꝑsona cū qua contrahit, sit bona & prudēs, qđ est vnum de magnis donis Dei, Prou.19. Domus & diuitiæ dantur à parētibus: à Domino verò ꝓpriè vxor prudēs. Eccl.26. Mulieris bonæ beatus vir. Et in eodem: Pars bona, mulier bona, in parte bona timentiū Deū, dabiť viro pro factis bonis. Et in eodē: Gratia super gratiā, mulier sancta & pudorata. 1. Corinthio.6. Sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidelem.

Quod opus carnale sit illicitum, & quod licitum. Et quot & quæ requirantur ad hoc, quòd opus carnale fiat sine culpa & meritoriè. Et quot sint, quæ requirant inseparabilitatem matrimonij. Capitulum. XVII.

SEquitur videre de opere carnali, qđ sit illicitum & qđ licitū. Poterit tñ videri alicui, ꝙ opus illud nunquā fiat sine culpa. ¶ Primò, ꝑ hoc ꝙ dicit Augu. in libr. de fide ad Pet. Sine libidine nō est parētū cōcubitus. ¶ Secundò ꝑ hoc qđ dicit gl. Hieron. suꝑ illud 1. Pet.3. Vt non impediantur orationes vestrę. Impediri orationes officio coniugali commemorat: qa quotiescūq; vxori debitū reddo, orare non possum. Vult enim ſm gl. illā, redditio debiti semꝑ habere culpā, cùm semper orationē impediat. ¶ Tertiò, per hoc qđ dicit gl. super illud 1. Cor.6. Qui fornicatur, in corpus suū peccat. Hic propriè seruit aīa corpori, sed vbi aīa, quæ debet dñari corpori, seruit ei, videtur esse peccatum, cùm sit ibi priuatio debiti ordinis. ¶ Quartò, per hoc qđ dicit gl. ibidē: Sic totus homo absorbetur à carne, vt iā dici nō possit ipse animus suus esse, sed simul totus homo dici possit caro. ¶ Quinto per hoc ꝙ semper in illo opere videť esse immoderata delectatio. Et dicendum est, ꝙ opus illud exerceri potest sine omni culpa, & etiam meritoriè, in tribus casibus. ¶ Primus est, cū sit cā ꝓlis suscipiēdæ, & ad cultū Dei educandæ, cū aliis debitis circūstantijs. Aug. Cōcubitus necessarius est cā generandi, inculpabi-

pabilis est solus nuptialis. Iste cõcubitus solus dicitur esse nuptialis, quia principaliter institutum est matrimonium ad suscipiendum prolem. Et hęc prima institutio & principalis dicitur fuisse facta in officium. Secũda eius institutio fuit in remediũ, s. ad fornicationem euitandam. ¶ Secundus casus est, cùm petenti redditur debitũ. Aug. Reddere debitũ cõiugale, nullius est criminis. In hoc casu iustitia mouet. ¶ Tertius casus est, cùm aliquis exigat opus illud, vt caueat cõpari suo ne in peccatum cadat: vt cùm aliquis sciens vxorẽ suam verecundam, & nunquã petiturã debitũ, & timet de casu eius, debitũ exigit. Et in hoc casu pietas mouet. Si verò aliquis exerceat opus illud, vt impleat concupiscentiam suam, culpa est ibi qñque venialis, qñq; mortalis. Venialis, qñ cõcupiscentia ita subiecta est rationi, ꝙ nõ cognosceret eam, nisi esset cõiunx sua. Mortalis verò, qñ adeò immoderata est cõcupiscẽtia, ꝙ cognosceret eam, licet non esset sua. Et in hoc casu intelligitur illud verbum, quod dicit gl. super 1. ad Cor. 7. Omnis vehemens amator propriæ vxoris, adulter est. Et ibidem dicit gloss. Aug. Coniugalis cõcubitus generandi gratia non habet culpam: cõcupiscentiæ verò satiandæ, sed tamẽ cum coniuge, habet culpã ꝓꝑ thori fidẽ, venialẽ. In verbo verò Aug. in libr. de fide, ad Pet. libido dicitur concupiscentia inordinata, quæ pœna est, & nõ sumitur pro culpa vel veniali vel mortali. ¶ Ad aliud, dicendũ, ꝙ oratio sumitur qñq; pro quolibet bono opere. Vnde gl. super 1. Thes. vlt. Non desinit orare, qui non desinit bene agere. Qñq; ꝓ oratione vocali: qñque vero pro actu interiori, cũ anima in Deũ afficitur. Et iste actus excellens animæ, impeditur opere carnali. Si enim animę vires ordinentur, generatiua videtur esse infima: vis verò, secundum quam anima afficitur in Deum, summa videtur esse: vnde nõ est mirũ, si operationes illarum virium sibi nõ consociantur. Idem intelligẽdum est de illuminatione prophetica, quæ tunc nõ habet fieri. Hier. super Matth. Connubia legitima carent peccato, non tamẽ tempore illo, quo coniugales actus geruntur: præsentia sancti Spiritus dabit, etsi propheta esse videatur, qui officio generationis obsequitur. Glossæ verò quæ sunt super illud 1. Corin. 6. Qui fornicatur &c. intelligendæ sunt non de coniugali facto cum debitis circunstantijs, sed opere libidinoso, vbi ratio vincitur. Ad illud autem quod immoderatione delectationis obijcitur, dicendum est ꝙ ex quo Adam peccauit, non fuit coniugale opus sine aliqua immoderatione: sed quædam immoderatio est, quæ pœna est solum, & prouenit ex in-

ordinatione sequientis cõcupiscentiæ. Sed ex quo aliqua prædictarum trium causarum, prius inchoatur opus illud, & non propter delectationem, & delectatio manet intra fines suos, scilicet in vi brutali, nec trahitur ratio, vt delectationi consentiat, nõ est delectatio illa peccatũ. Aquæ enim inferiores à superioribus sunt diuisæ firmamento virtutis.

Quot & quæ requirantur ad hoc quòd opus carnale sine culpa sit, & meritorium.

ET notandum, ꝙ multa requiruntur ad hoc, ꝙ opus carnale sine culpa sit & meritorium. ¶Primũ est, vt fiat in eadem specie. Natura.n.est vis rebus insita, ex similibus procreãs similia. Vnde si fiat op⁹ illud in alia specie, est peccatum cõtra naturam: qđ tangitur Exo.22. Qui coierit cũ iumento, morte moriať. Et Deute.27. Maledictus, qui dormierit cum aliquo iumento. ¶Secundum, vt fiat in organo dissimili. Si verò fiat in organo simili, est peccatũ contra naturam: ꝙ tangitur Rom.1. Nam fœminæ eorum mutauerunt naturalem vsum in eum vsum qui est contra naturã. Similiter & masculi (relicto naturali vsu fœminæ) exarserunt in desiderijs suis, in inuicẽ masculi in masculos turpitudinẽ operãtes. ¶Tertium est, vt fiat in organo ad hunc vsum deputato: contra qđ est pollutio extraordinaria, quam tangit gl. super prædictũ locũ Ro.1. Qui cum ipsa coniuge alio modo, q̃ licet, dormierit, operatur cõtra naturam. ¶Quartum est, vt nõ fiat modo bestiali, sed modo, quẽ decet rationalẽ naturã: modo s. idoneo infusioni seminis, quantũ ad virum, & receptioni seminis, quantũ ad fœminã. Contra hoc verò est illud peccatũ contra naturã, qđ enumerat Methodius inter causas diluuij, dicẽs: Mulieres in vesaniã versæ supergressæ viris abutebãtur. ¶Quintũ est, vt personæ, inter quas hoc opus exercetur, nõ sic se habeãt, ꝙ vna sit radix, à qua alia processerit, vel processerint ab vna radice è ꝓximo. Hoc.n. multũ valet ad societatẽ, quæ multũ est conseruatiua humani generis. Per hoc.n. ꝙ matrimoniũ cõtrahitur cũ persona nõ attinente, initur societas inter consanguineos vtriusq; personæ cõiugũ, qui sibi nõ attinebant. Si hoc opus exerceretur cũ attinentibus, haberẽt homines suspectã cohabitationẽ vxorũ suarũ cum suis propinquissimis, & cum propinquissimis, ipsarum: sic in magna parte periret societas humana cõseruatiua humani generis. Contra hoc est peccatũ incestus, peccatũ valde detestabile, ꝙ etiã exẽplo brutorũ aĩaliũ nobis dissuadeť. Vñ legiť in lib. de natura aĩalium, ꝙ camelus cooperto capite matris ei⁹, suꝑ eã saltauit, & operimẽto sublato, matrẽ cognoscẽs, turpitudinis oꝑe qđ inceperat

rat,intercepto,descendit,& ingeniatorem interfecit. Similiter cū fieret equo & matri eius cognoscens matrem sibi suppositā, subitò fugit.¶Sextum est, quòd personæ, inter quas hoc opus exercetur, vnitæ sint inseparabiliter: non enim sufficit vt consentiant vno consensu,sicut fornicatores.

¶ *De inseparabilitate matrimonij.*

HANC inseparabilitatē primò videtur requirere, quia matrimoniū sacramentū est figuratiuū matrimonij spiritualis, qđ est inter Christum & ecclesiam. Ephe.5.Sacramentū magnū est: ego aūt dico in Christo & ecclesia. Vnde cū illud matrimoniū sit inseparabile, & matrimoniū carnale inseparabile dēt esse.¶Secundò fructus, ad quē est matrimonium, est indiuisibilitas. Destruitur.n.proles, si diuidatur. 3. Reg.3.Dixit mulier, cuius filius erat viuus, ad regē, qui eū iusserat diuidi: Obsecro dñe mi, date illi infantem viuū, & nolite interficere eum.Si quis tñ obijciat, ꝙ qñ sunt plures filij,potest fructus diuidi:Dicendum est,ꝙ nec tunc diuidi pōt,quin oēs sint filij patris sicut & matris, & oēs teneantur tam patri quàm matri, & tam pater ꝙ̃ mater omnibus. ¶ Tertiò, fidei integritas, sine qua nō est secura societas. Si separari deberent, non confideret vnus cōiugū de altero: nec vnus fidelis esset alteri,quantū ad bonorum cōicationem.Prouer.vlt. legitur de forti muliere: Confidit in ea cor viri sui. ¶ Quartò, magnitudo amoris,qui est inter ipsos: maximus enim videtur esse inter amores, qui sunt ratione carnis,cùm etiā amori patris vel matris videatur præualere, secundū illud Matth.19.Propter hoc relinquet homo patrē & matrē, & adhęrebit vxori suę. Cum aliqua vnio corporū inseparabilis sit,vt mistio aliqua mētalis vnio videtur debere esse inseparabilis, & maximè videtur de illa, ꝙ̄ est maritalis amoris,quæ maxima & familiarissima videtur esse.Præterea si omni tempore diligit, qui amicus est,nulla aduersitas separare debet amicitiā coniugū.¶Quintò, societas consanguineorū coniugum ipsis mediantibus contracta, quæ separabitur,si matrimoniū eorū dissoluatur,sicut mediātibus illis sociati fuerint:quæ societas cùm adeò sit Deo valde grata, ab homine separanda nō est.Cōtra vnitatem inseparabilem,est peccatum fornicationis. ¶Sextum est,vt illud opus exerceatur inter personas, quæ sint vnitæ singulariter. Vnica enim vnici debet esse. Ad quod facit magnitudo amoris. Si enim maximus amor carnalis & familiarissimus est inter eos, cum vnica debet esse amor ille.Quod enim per superabundantiā dicitur, vni soli conuenit: hæc singularitas vnitatis in anulo ostēditur,ꝙ vni

cũ digitũ capit. Si quis tñ obijciat, quia vnus debeat multas habere, vt sic multiplicentur cultores Dei, cũ vnus homo sufficiat multas fœcũdare. Rñdendum est, ꝙ Deus nõ attendit tm̃ multiplicationẽ generis humani, quãtũ ad numerũ, quãtũ attẽdit eius multiplicationem, quantum ad meritum, & vt frequentiùs, qui generãtur, nõ sunt veri cultores Dei. Ecc. 15. Nõ cõcupiscit Deus multitudinem filiorũ infidelium & inutilium. Luc. 23. Venient dies, in quibus dicẽt: Beatæ steriles, & uentres, qui non genuerunt. Licèt paucissimi essent cultores Dei tẽpore primorũ parentum: tamẽ noluit dominus ordinare, vt Adã haberet duas vxores simul, vt sic citius multiplicaretur genus humanũ. Præterea prim⁹, quẽ genuit Adã, malus fuit, scilicet Cain. Vnde patet ꝙ citius genuit imitatorem diaboli, quàm cultorẽ Dei. Præterea animalia magna, vt dicitur in lib. de natura animaliũ, raró generant. Elephas enim fœmina cessat triennio post partũ à coitu: & camela per annũ. Paucos etiam generant, quia vnicũ fœtum: cùm animalia parui corporis generent multos, vt ibidẽ legitur. Sic homo maximus dignitate inter animalia, nõ est mirum, si raró & paucos filios generet. Præterea q̃nq; qui sufficit multas fœcundare, vix sufficit vni, & proli eius sine periculo aĩæ suæ necessaria ꝓuidere. Legitur in lib. de na. animaliũ, de aquila, ꝙ valde grauat̃ in nido, ita ꝙ venari non possit: & ideo nõ sufficit pascere plus q̃ duos pullos: vnde tertiũ ouum proijcit, vel tertiũ pullũ. Si quis verò obijciat, ꝙ saltem in principibus, qui sufficiunt prouidere, tolerabile erit, ꝙ vnus habeat plures: Dicendum est, ꝙ frequentius isti minus sufficiunt prouidere vxori & filijs suis sine periculo animarum suarum, q̃ alij. Præterea multiplicatio dñorum, destructio est terrarum. Multiplicatis hæredibus, sequitur diuisio regnorum, quam cõsequitur desolatio eorum. Matth. 12. Omne regnum in se diuisum, desolabitur. Multiplicatis principibus, multiplicantur mala super terram. 1. Macha. 1. legitur de Alexãdro, qui diuisit regnum suum pueris nobilibus, qui secum erãt nutriti à iuuentute. Et subditur: Obtinuerunt pueri eius regnum vnusquisq; in loco suo, & imposuerũt sibi diademata post mortem eius, & filij eorũ post eos annis multis, & multiplicata sunt mala super terram. Quando aliquis princeps habet multas vxores successiuè, vix est pax inter filios, qui sunt ex illis vxoribus. Preterea nollet princeps vxorem suam ab alio fœcundari, etiam si ipse non posset eam fœcundare. Vnde nec ipse velle debet, etiam quũ vxor sua sterilis est, ex alia fructum habere: hoc enim est de

iure

iure naturali, vt nō faciat alij, qđ sibi nō vult fieri. Præterea vix ꝑfecta pax seruari posset, si vnus plures haberet. Cōquesta est Sara Genesi. 16. ꝙ ancilla sua Agar contēneret eam, cui ipsa virum suū cōmunicauerat. Et Lia dixit Racheli: Parūne tibi videtur, ꝙ præripueris maritum meū mihi? Gen. 30. Cōtra hāc singularitatē est peccatū adulterij. ¶ Octauum est, vt nō moneat ad opus carnale delectatio, sed vel bonū prolis, vel iustitia, vel pietas, de quibus prius tactum est. ¶ Nonū est, vt opere inchoato, ratio non trahat ad consentiendum delectationi. Vnusquisq;.n. tentatur à concupiscentia sua attractus & illect⁹. Iac. 1. ¶ Decimū est, vt eligatur tēpus, in quo licet opus illud exercere: abstinendum.n. est ab illo opere tēpore mēstruorum. Leuit. 16. Si coierit vir cū muliere tēpore sanguinis menstrualis, immundus erit. Eiusdē 28. Ad mulierē, quæ patitur menstrua, non accedes. & dicit Aug. ꝙ tūc abstinendū est ab illo opere ꝑꝑ prolis corruptionē. Hier. dicit, ꝙ tūc cōcipiuntur membris damnati, cæci, claudi, leprosi. Item tēpore sacro Augu. Propter dies processionis & ieiuniorum, aliquando non licet conuenire: quia etiam à licitis abstinendum est, vt facilius impetrari possit, quod postulatur. Item tēpore, quo vxor grauida est. Vnde elephas prægnantem fœminam non tangit: vt legitur in lib. de natura animalium. ¶ Vndecimum est, ut locus sacer caueatur: nō.n. est exercendū illud opus in loco sacro.

De Temperantia delectationum secundum visum, auditum, & olfactum. Cap. XVIII.

Dicto de Temperantia delectationum, quæ sunt ſm gustū & tactum, dicendum est de Temperantia, quæ est ſm visum, auditum, & olfactum. Et notandū, ꝙ quum visus in omnibus animalibus sit supra auditum, & sub visu olfactus, vt legitur in lib. de natura animalium, periculosior visus esse videtur, nisi refrænetur, q̃ auditus, & auditus, quàm olfactus. Vnde scriptura multum suadet nobis refrænationem visus. Eccle. 9. Ne respicias mulierem multiuolam. In eod. Virginem ne conspicias. Item: Noli circunspicere in vicis ciuitate. Et iterū: Ne circunspicias speciem alienā. Eiusdem 25. Ne respicias mulieris speciē. Et 41. Ne respicias mulierem alieni viri. Causas, quare visus sit periculosus, require in tracta. de Luxuria ca. de aspectu mulierum. De refrænatione visus & auditus, habetur Esa. 33. Qui obturat aures suas, ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos, ne videat malum, iste in excelsis habitabit. Visus & auditus videntur habere curiositatē quasi insatiabilem. Eccles. 1. Non satiatur oculus visu, nec auris auditu impletur. Greg. Graue curiositatis

riositatis est vitiũ, quæ dum cuiuslibet mentem ad inuestigãdã vitã proximi exterius ducit, semper ei sua intima abscondit, vt aliena sciens, se nesciat. Idem: Curiosi animus quanto peritus fuerit alieni meriti, tanto fit ignarus sui. ¶ Et notandum, q̃ auditus à multis est temperãdus. ¶ Primò à musicis instrumẽtis. Iob 21. Tenent tympanum & citharam, & gaudet ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, & in pũcto ad inferna descẽdunt. Esa. 5. Cithara, & lyra, & typanum, & tibia, & vinum in conuiuijs vestris, & opus dñi non respicitis. Antigonus Alexandri pædagogus citharam eius fregit, adiecitque dicens: Tuæ ætati iam regnare cõuenit, pudeatque in corpore regis voluptatem luxuriæ dominari. ¶ Secundò, à lasciuo cantu vel colloquio mulierum. Vnde Eccle. 9. dicitur de saltatrice: Ne audias illam, ne fortè pereas in efficacia illius. Et in eodẽ dicitur de muliere aliena: Colloquium illius, quasi ignis exardescit. ¶ Tertiò, à malis proximi. Eccl. 28. Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam detrahentem. ¶ Quartò, à bonis proprijs, quæ adulatores solent hominibus ad memoriam reducere. Seneca: Si continens es, adulationes euita: sitq; tibi tam triste laudari à turpibus, quàm laudari ob turpia. Idem: Difficillimum opus continentiæ est, assensiones adulatorum repellere, quorum sermones animam quadam voluptate resoluunt. ¶ Quintò à suauitate proprij cantus. Grego. Dum blanda vox quæritur, sobria vita deseritur. ¶ Olfactus etiam temperandum est à suauitate odorum: quum scriptum sit Esa. 3. Erit pro suaui odore fœtor. Vna pœna infernalis erit, fœtor sulphuris. In Psal. Ignis, sulphur, & spiritus procellarum &c. Esa. 30. Flatus domini, quasi torrens sulphuris, succendens eam.

TERTIAE PARTIS principalis de quatuor virtutibus cardinalibus, Tract. IIII. De Fortitudine.

De ordine dicendorum in hoc tractatu. Et de diuersis acceptionibus huius nominis Fortitudo. Pars I.

Dicto de Prudẽtia & Temperantia, dicendum est de Fortitudine. De qua hoc modo dicetur. Primò, ponentur diuersæ acceptiones huius nominis Fortitudo. Secundò, diuersæ descriptiones Fortitudinis. Tertio, ea, quæ pertinent ad eius commendationem. Quartò, dicetur de his, quæ iuuant fortitudinem. Quintò, de partibus ipsius. ¶ Circa primum, notãdum est, q̃ nomen fortitudinis sumitur quandoque pro fortitudine cor-

corporali, qualis fuit fortitudo Sampsonis. Hæc fortitudo videtur esse potentia facile agendi, & difficile à cõtrario patiẽdi. Qñq; verò pro fortitudine animi: & sic sumit quadrupliciter. Vno modo generaliter, & ſm hoc fortitudo reperiri potest in omni vi, & omnis virtus fortitudinem habet respectu vitij sibi contrarij: vt continẽtia cõtra luxuriã. Prouer. vlti. Accinxit fortitudine lũbos suos. Ad fortitudinẽ istam pertinet in omni opere meritorio facere, ne quid minus, sicut ad temperantiam generalẽ pertinet facere, ne quid nimis. Alio modo nomen fortitudinis sumitur largè: non tamen ita generaliter sicut priùs. Et fortitudo hoc modo attenditur circa difficilia in passionibus, siue sint exteriores passiones, siue interiores. Exteriores passiones sunt, contumeliæ, damna rerũ, & molestiæ corporis ab alio illatæ. Passiones interiores illę dicũtur, contrà quas certamen habet temperantia: vt sapores gustui, & ea quæ appetitui sensibili passiones inferunt. De his passionibus dicit Philosophus, ꝙ difficiles sunt, & contemporaneæ vitæ. Sic accipitur fortitudo super illud Prouer. vlt. Mulierem fortẽ quis inueniet? Gloss. Mulier fortis, ecclesia, quæ pro amore sponsi prospera, & aduersa contemnit. Contemnere prospera, temperantiæ est. Et Tullius in libr. de Officijs dicit; quòd fortis animus & magnus duabus rebus maximè discernitur: quarum vna in rerum externarum despicientia ponitur: altera res est, vt sit ita affectus animo, vt res gerat magnas & maximè vtiles: sed vehementer arduas & plenas laborũ & periculorum. & Augu. in libro de libero arbitrio dicit, quòd fortitudo est affectio animæ, qua omnia incõmoda & damna rerum nõ in potestate nostra cõstitutarũ contemnimus. Res non in potestate nostra constitutæ sunt, quę nobis inuitis auferri possunt. Tertio modo strictiùs sumitur pro fortitudine, scilicet quæ attenditur circa ea, quæ sunt difficilia in passionibus exterioribus, ita ꝙ non cõprehendit temperantiam. Et sic sumitur ab Augustino in libro de moribus ecclesiæ: Amor, inquit, ille de quo loquimur, quem tota sanctitate inflãmatũ esse oportet in Deũ, non appetendis istis temperans, in amittendis fortis inuenitur. Quartò strictissimè sumitur, ſm ꝙ non attenditur circa quodcunque difficile in passionibus exterioribus, sed tm̃ circa exteriores passiones, q̃ corpori infliguntur, & non extendit se ad damna rerum. Et sic videtur Aristo. sumere Fortitudinem in Ethicis.

De descriptionibus Fortitudinis, Pars II.

Circo secundum, notandum est, ꝙ fortitudo sic descri-

bitur ab Aug. in libro de moribus ecclesię: Fortitudo, est amor oīa facile tolerās pp illud, quod amatur. Sed videtur hæc descriptio nō solùm conuenire fortitudini, sed etiam fidei, spei, charitati, & timori. De fide.n. legitur 1. Pet. vlti. Cui resistite fortes in fide. Glo. quæ est tanquam mur⁹. De spe, ad Hebræ. 6. Fortissimū solatiū habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem &c. Gl. quod nos faciat in omni aduersitate fortes, volentes ad horam pati, vt in æternum regnemus. De charitate 1. ad Cor. 13. dicitur ꝙ omnia suffert. Et Can. vlt. Fortis est, vt mors, dilectio. De timore, Iob. 4. Vbi est timor tuus? vbi formido tua? Gl. Has virtutes congruo ordine posuit, sicut in via seculi, audacia fortitudinem, timor debilitatem parit: ita in via Dei, timor fortitudinem. Ad hoc dicendum est, ꝙ fides, spes, & charitas & timor faciunt aliquem fortem ad aggrediendum terribilia, vel sustinendum difficilia, & aliter fortitudo, quia actus illi propriè sunt à fortitudine originaliter. Et fortitudo facit fortē formaliter ad aggrediendum terribilia & sustinendum difficilia. Prædicta verò fortem faciunt eo modo quo accidit in certamine mundano, quòd brauium, quod proponitur in medium certantibus, dum videtur ab eis & speratur haberi, & desideratur, motiuum est, vt viriliùs certent: Sic præmiū æternum dum per fidē aspicitur. & per spem speratur, & per charitatem desideratur, hominem excitat vt fortiùs certet. Timor etiā filialis siue castus, cuius causa est amor, dū timet separari à Deo, quē amat, ex hoc ipso plus Deo cōiungitur, & fortiùs ei adhæret. ¶ Fortitudo sic describitur, super illud Matth. 15. Erant quatuor millia hominum, qui manducauerant. Glo. Fortitudo, est firmitas animi cōtra molestias seculi. Tullius verò in 1. Rhetori. sic eā describit: Fortitudo, est cōsiderata periculorum susceptio, & laborum perpessio. Idem in 2. Rhetori. Fortitudo, est magnarū rerum appetitio, & humilium contemptio, & cum ratione vtilitatis, laborum perpessio. Item fortitudo, est rationabilis aggressio terribilium cū constanti eorum perpessione. Macrobius: Fortitudinis est, animū supra periculi metum agere, nihilq; nisi turpia metuere, vel prospera vel aduersa tolerare. Aristo. Fortitudo, est virtus difficillimorum in passionibus operatiua, gratia boni. Et loquitur Aristoteles de passionibus siue molestijs exterioribus.

De commendatione Fortitudinis. Pars III.

NOtandum ergo, ꝙ ad commendationem Fortitudinis potest valere, Primò frequens admonitio, quam sacra scriptura

ra facit de ipsa. Ios. 1. Confortare, & esto robustus: Simile habetur Deuteron. 31. & 3. Reg. 2. & Dan. 10. Itē Tob. 4. Forti animo esto. Simile eiusdē 7. ¶ Secundò, ꝙ virtus fortitudinis plus videt habere virtuositatis cæteris virtutibus. Vnde nomē virtutis antiquitùs, fuit solius fortitudinis, vt ait Tullius. ¶ Tertio, ꝙ hæc virtus multū competit statui, in quo sumus. Mūdus enim iste, locus est laboris & certaminis: ideo in vita valde necessaria est nobis fortitudo. Ad Gala. 6. Dū tempus habemus, operemur bonum ad omnes. Eccle. 9. Quodcunq; potest facere manus tua, instāter operare: quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapiētia erūt apud inferos, quò tu ꝓperas. Ber. In mūdo isto, quasi in stadio certaminis positi sumus. Ecc. 3. Tempus belli, & tempus pacis. Tempus belli est in præsenti. Militia est vita hominis super terram. Iob. 7. Vnde illa pars ecclesię, quæ in terris est, militans ecclesia vocatur. Quę fortitudine debet esse induta in præsenti. Prou. vlti. Fortitudo & decor, indumentum eius. Esa. 52. Induere fortitudine tua Sion. Si sine fortitudine sit, necesse habet fugere hostes suos, tanquam inermis. Thren. 1. Abierūt absq; fortitudine ante facie subsequētis. ¶ Virtus fortitudinis etiā inseparabilis est. Totus. n. mundus non posset vincere vnū hominem, in quo esset vera fortitudo animi. Seneca: Facilius est gentem vnā, quàm virum vnum vincere. Sine fortitudine animi, quasi, nihil est fortitudo corporis. Eccl. 9. Verti me ad aliud, vidi que sub sole, nec velociū esse cursum, nec fortiū bellū. Esa. 1. Erit fortitudo vestra vt fauilla stupę. & eiusdem 20. Erit vobis fortitudo Pharaonis in confusionē. Virtus fortitudinis Deum lætificat. Neemiæ 8. Gaudium enim Dñi est, fortitudo vestra. De hostibus triumphat. 2. Reg. 22. Accinxisti me fortitudine ad præliū, incuruasti resistentes mihi subtus me. Homini bona sua seruat. Lucæ 11. Qūū fortis armatus custodit atriū suum, in pace sunt cuncta quæ possidet. Itē hominē ditat. Prou. 10. Egestatem operata est manus remissa, manus autē fortium, diuitias parat. Eiusdē 11. Robusti habebūt diuitias. Et 21. Cogitationes robusti semper in abundatia: omnis autem piger semper in egestate erit. ¶ Item hominē glorificat, sicut ignauia hominem vilificat, Prouer. 12. Manus fortium dominabitur: quę autē remissa est, tributis seruiet. Ipsa etiam regnum cælorū violēter occupat. Matthæi 11. Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

De his quæ iuuant Fortitudinem, Pars IIII.

QVæ iuuant Fortitudinem, videntur duodecim esse. ¶ Primò iuuat eam maiorum

exhortatio, Deutero. 20. Appropinquante iam prælio, stabit sacerdos ante aciem, & sic loquetur ad populũ, Audi Israel, vos hodie contra inimicos vestros pugnam committitis, ne pertimescat cor vestrum &c. Et 2. Machab. cap. vlti. legitur de Machabæo, quòd armauit socios suos non clypei & hastæ munitione: sed sermonibus optimis & exhortationibus. Et in eodẽ: Exhortati itaq; Iudæ sermonibus bonis valde, statuerunt dimicare & confligere fortiter. ¶Secundò, exempla robustorũ. Vñ 2. Machabæorum 6. Hoc modo vita decessit Eleazarus, memoriã mortis suæ exemplum virtutis & fortitudinis derelinquẽs. ¶Tertiò, exercitatio. Ber. ad fratres de mõte Dei: Rusticus duros habet neruos, fortes lacertos. Exercitatio hoc fecit, sine ea corpore mollescit. Voluntas facit vsum, vsus exercitium, exercitium vires in omni labore suo ministrat. ¶Quartò, fides, mercedem fortium operum ostendendo. 2. Parali. 15. Confortamini, & nõ dissoluẽtur manus vestræ. Erit enim merces operi vestro. ¶Quinto timor. Pro. 14. In timore Domini, fiducia fortitudinis. Timor illud expellit, propter quod vel solum vel maximè timendum est, scilicet peccatum. Eccle. 1. Timor Domini expellit peccatum: ideo meritò hominem reddit securum. Item timor hominem facit purè operari, quod valet ad fortitudinem. Iob. 16. Mundis manibus addet fortitudinem. Præterea timor facit hominem in se deficere, ideo in Deo roborat. Bernardus in sermonibus: Vtilis prorsus infirmitas, quæ medici manum requirit & salubriter in se deficit, quã perficit Deus. Idem super Canti. Optanda infirmitas, quæ Christi virtute compẽsatur. Quis dabit mihi non solùm infirmari, sed etiã penitus destitui & deficere à metipso, vt domini virtutum virtute stabiliar? ¶Sextò, spes. Esaiæ 30. In silentio & spe erit fortitudo vestra: spes fortem efficit, omnipotenti inniti faciendo. Ad Philip. 4. Omnia possum in eo, qui me confortat. ¶Septimò, charitas. Et hoc dupliciter. Vno modo, adiutorium proximi habendo. Prou. 18. Frater qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma. Ecclesia. 4. Melius est, duos esse simul, quàm vnũ. Habent enim emolumentum societatis suæ. Si vnus ceciderit, ab altero fulcietur. Et in eodem: Si quis præualuerit contra vnum, duo resistunt ei: Secundo modo, veritati adhærendo. Gregorius in Moralibus: Qui veritati inhæret, uanitati nullo modo succumbit: quia dum forti pede cogitationis intus intẽtionem fixerit, omne qđ foras mutabiliter agitur, ad arcẽ mẽtis minime pertingit. ¶Octauo, sapiẽtia. Prou. 24. Vir sapiens fortis est, & vir doctus robu-

robustus,&c.Greg.in Moral. Valde fortitudo destituitur, nisi per cõsilium fulciatur. ¶Nonò,tẽperãtia,quę in prosperis seruat.Gregor. in Moral. Nulla aduersitas deijcit,quẽ prosperitas nulla corrumpit.Idẽ:In hac vita, qui nulla prospera appetit,nulla aduersa pertimescit. Primum pertinet ad temperãtiam: secundum ad fortitudinẽ.¶Decimò,disciplina corporis, quæ hostẽ domesticũ debilitat.Bernar. Quid mirũ,si hoste debilitato, tu fortior efficeris? ¶Vndecimò, eleemosyna. Prouerb.22. Victoriam & honorem acquiret,qui dat munera. Eccle. 29. dicitur de eleemosyna: Sup scutũ potentis,& super lanceam, aduersus inimicũ tuũ pugnabit. ¶Duodecimò,oratio,quæ multum valet ad fortitudinem.de cęlo enim fortitudo est.1.Mach.3. Exod. 17. Cùm leuaret manus Moyses vincebat Israel.

De partibus Fortitudinis. Et primò de securitate: de duodecim solatijs contra timorem mortis, de timore inordinato,& securitate commendabili & reprehensibili. Pars V.

NOtãdum ergo quod Tullius in 1. Rhetori. quatuor partes eius assignat,scilicet magnificentiam, fiduciam, patientiam, perseuerantiam. Macrobius verò septẽ partes eius tangit, Magnanimitatem,fiduciam, securitatem, magnificentiam,constantiam, tolerantiam, firmitatem. Quidam uerò sex tantummodo partes assignant: scilicet magnanimitatem, fiduciam, securitatem, patientiam, constantiam, magnificentiam. Et satis rationabiliter videntur posse poni hæ sex partes fortitudinis. Fortitudo enim debilitatem animi expellit, & magnitudinem animi efficit. ¶ Quòd debilitatem expellat, patet ex hoc,quòd fortitudo debilitati opponitur. Quòd magnitudinem animi efficiat, patet ex hoc, quòd fortitudo dicitur magnanimitas. Seneca in libro de quatuor virtutibus principalibus. Triplex verò est debilitas animi. Prima est, nimia pusillanimitas à malo futuro, quæ timiditas vocari potest. Quæ dissuadetur, Ecclesiastici septimo: Noli esse pusillanimis in animo tuo. Et reprehenditur, Matth. 8. Quid timidi estis modicæ fidei? Secunda, est nimia passibilitas à malo præsenti, quæ est quasi quædam teneritudo vel mollities, cuius signum est facilitas dolẽdi, quæ infirmitas est in quibusdam, qui conqueruntur secum durè agi, vel sibi dura verba dici. Tertia est, instabilitas, quæ similis est debilitati virgæ subtilis, quæ de facili in omnem partẽ flectitur. Cõtra has tres infirmitates, tres sunt partes fortitudinis. Securitas contra timiditatem. Patientia contra teneritudinem. Constãtia cõtra instabilitatem.¶Fortitudo inquãtum animi magnitudi-

tudinē efficit, tres habet partes. Ipsa.n. quātū ad act⁹ suos habet principiū, mediū, & finē. Quātū ad principiū, ptinet ad eā magnanimitas, quę est rationalis aggressio terribiliū: quātum ad mediū, fiducia, quæ est certa spes perducendi ad finem rem, quæ inchoata est: quantum ad finem, magnificentia, quæ est rerum, quæ geruntur, felix consummatio.

¶ *De Securitate.*

INTER has sex partes fortitudinis, primò de securitate psequemur, quæ est intimiditas mali. Iuxta illud Arist. in Ethic. Fortis est intimidus mali. Et describitur sic: Securitas est habitus sm quē imminentes incōmoditates & rei inchoatæ affines non formidantur. Et coarctat hæc descriptio securitatem ad intimiditatē, quæ est post rei inchationē. Securitas commēdatur nobis in leone. Prou. 28. Iustus, vt leo, confidens absque terrore erit. Eiusdē 30. Leo fortissimus bestiarū ad nullius pauebit occursum. ¶ Et notandum, q sm Philosophum, quæ congregata sunt in homine sm rationē, dispersa sunt in brutis sm naturam: vt castitas in elephante, liberalitas in leone. Vnde dicitur in lib. de natura animalium, q vulpes sequūtur leonē, quia est animal cōmunicatiuū prædæ. Mansuetudo verò, in agno. Esa. 53. Quasi agnus coram tondente se, obmutescet. Modestia irascendi, in columba. Iere. 25. Facta est terra in desolationem à facie columbæ, & à facie iræ furoris Domini. Gl. Gregor. Quia in Deo nulla furoris inæqualitas reperitur, furorem Domini, iram columbę nominauit. Vt enim vim diuinæ districtionis imperturbabilē demonstraret, & irā dixit & columbæ. ¶ Securitas cōflictum habet cum timore. Securitatis officiū est, contra aspera fortunæ solatium dare. De quibus solatijs ait Sen. lib. de remedijs fortuitorum. De cuius verbis pauca ponamus: Morieris, inquit. Et respondet, Hac cōditione intraui, vt exirem. Morieris. Gentium lex est, quod acceperis, reddere. Morieris. Peregrinatio est vita: cùm multum ambulaueris diu, redeundum est. Item morieris. Stultum est timere, qđ vitare non possit. Istud non effugit, etiam qui distulit. Morieris. Nec primus, nec vltimus: Omnes te antecesserūt, omnes te sequentur. Itē peregrè morieris. Ego quod debeo, soluere paratus sum: videat fœnerator, quò me appellet. Item, iuuenis morieris. Optimum est, antequā optes, mori. Optimum est mori, quum iuuat viuere. Iuuenis moriar. Fortassis alicui malo te subdet fortuna: & si nulli alij, certe saltem senectuti. Insepultus iacebis. Quid aliud respondeā, quàm Virgilianum illud, Facilis iactura sepulchri? Si nihil sentio, non pertinet ad me iactura corporis

ris sepulti: si sentio, oĩs sepulturæ tormentum est. Quid interest, ignis, an fera me cõsumat, an tẽpus? oĩum vltima sepultura, non defunctorũ cura, sed viuorũ, inuẽta est sepultura, vt corpora & visu fœda & odore amouerẽtur. Idem in lib. de nat. quęstionibus: Nihil refert, q̃ minax mors veniat: qđ à nobis petit, minimum est. Et hoc senectus à nobis ablatura est: hoc auriculæ dolor, hoc humoris corrupti abundãtia. Pusilla res est, hoĩs vita, sed ingens res est, contẽptus vitæ. Hanc qui cõtẽpserit, securus videbit maria perturbari. Illa inferorum regna retegãtur, stabit super illã voraginẽ intrepidus, & fortasse quò debebit cadere, prosiliet. Quid ad me, q̃ magna sint, quibus pereo; ipsum perire, nõ magnum est: si volumus tranquillè degere, aĩa in expedito est habenda, siue illã insidiæ, siue morbi petant. Idẽ in eodem: Nihil interest, vtrùm me lapis vnus elidat, an toto mõte præmar. Item egregiè Vagellius: Si cadendum, inquit, mihi est, cælo me cecidisse velim.

¶ *De duodecim solatijs contra timorem mortis.*

CONTRA timorẽ mortis possũt valere duodecim solatia, quæ ex scripturis diuersis colligũtur. ¶ Primum est, ꝙ ipsa mors hostẽ nostrũ familiarẽ occidit. s. corpus. ad Gala. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnẽ. Sapiẽs: Nulla pestis efficacior est ad nocẽdum, q̃ familiaris inimicus. ¶ Secũdum est, ꝙ ostium nobis efficit in carcere immundo, in quo capti detinemur, in corpore scilicet. In Psal. sm aliam literam: Educ de carcere animã meam. Sed sunt quidam adeò assueti miseriæ huius carceris, vt nihil timeant tantum in hoc carcere, quàm ostiũ vel exitum. Seræ & repagula ab incarceratis odio solẽt haberi, & non liber exitus. ¶ Tertium est, quod nos expedit ab onere cophini immunditia pleni. Sapien. 9. Corpus, quod corrũpitur, aggrauat animam. ¶ Quartũ est, ꝙ nos expedit, vel finẽ imponit peregrinationi laboriosæ & amaritudinibus plenæ. Greg. Quid est vita mortalis, nisi via? & quale sit, fratres mei, perpendite, in via lassari & viam nolle finiri. Idẽ: Vita pręsens laboribus plena est, cũ luctu agitur, & tñ cũ lacrymis dimittitur. Ecclesi. 20. Melior est mors, q̃ vita amara. ¶ Quintum est, ꝙ lentum equũ omni genere vitiorũ vitiosum, nobis occidendo, dextrariũ optimũ nobis restitui facit. Equus vitiosus, corpus est. Ab hoc equo expediri desiderabat Paulus, ad Rom. 7. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Tribus de causis timet miles equum suum amittere: vel quia non est securus de emenda, vel quia capi timet, equo amisso, vel propter equi bonitatẽ. Nulla verò harũ

trium

triũ causarũ est in casu ꝓposito. Securus.n.est de emenda seruus Dei. Ambro. Mori nõ timeo, q̃a bonũ dñm habeo. Et 2. Mach. 7. dixit vnus de septẽ fratribus: De cælo, inquit, ista possideo: sed ꝓpter legẽ Dei ista despicio, quia me ea recepturum spero. Non timet etiam seruus Dei capi, equo amisso: tunc enim de manibus hostiũ liberatus est. In Psal. Laqueus cõtritus est, & nos liberati sumus. Equus iste etiã adeo vitiosus est, vt optandum sit seruo Christi, ab eo expediri. ¶Sextum est, præsentis vitæ periculum. Mors portus est periculosæ nauigationis in mari huius mũdi, iuxta verbũ Bern. Periculũ probat trãseuntiũ raritas, & pereuntiũ multitudo. In mari Massiliæ de quatuor nauibus non perit vna: in mari huius mundi, de quatuor nauibus vix euadit vna. ¶Septimum est, mortis necessitas. Senec. Nullus est perniciosior hostis, q̃ quem audacem angustiæ faciũt. Paria conantur magnus animus, ac perditus. Cogitemus: nõ quãtũ propè mortẽ perducti sumus, omnes reseruamur ad mortẽ: nec de re, sed die quæritur. Nonne contẽneres eũ, qui inter morituros constitutus, beneficij loco peteret, vltimus ceruicẽ amputari? Idẽ facimus, magni æstimamus, tardius mori. Idẽ in lib. de naturalibus quęstionibus. Nullum maius solatium mortis, q̃ ipsa mortalitas. ¶Octauũ est, moriẽdi continuitas. Sen. Quid times, quod quotidie experiris? Idem: Quotidie morimur, tota die aliqua pars vitæ demitur, & tunc quoque cùm crescimus, vita decrescit. ¶Nonum est, mortis propinquitas. Chryso. Signati, post modicum morituri sumus. Quare ante modicũ, in causa Dei, cũ gloria nõ morimur, vt fiat voluntariũ, quod futurũ est necessariũ? Sen. Nemo tã immitis est, qui malit semper pẽdere, quàm semel cadere. Idẽ: Erras, si in nauigatione sola putas minimum esse, quo morte vita diuiditur. In omni loco æquè tenue interuallũ est. Nam vbique se mors tam propè ostendit, vbique tam propè est. ¶Decimũ est, mors Christi. ad Hæbreos 12. Curramus ad propositum certamẽ, aspicientes in authorẽ fidei & consummatorẽ Iesum, qui proposito sibi gaudio, sustinuit crucẽ. Aug. Magna cõsolatio est membris ex capite, quòd Christus qui est sapientia Dei patris, gaudiũ mundi fugit, & ad mortem voluntariè venit: certissimum argumẽtum est, ꝙ mors seruis Dei timẽda non sit. ¶Vndecimũ est, amantissimi & sapiẽtissimi patris potestas. Hoc solatium exhibuit Dominus discipulis suis, dicẽs eis post suam resurrectionem: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Matth. vlti. Magna consolatio est filijs Dei, quòd persecutionis virga

virga est in manu patris eorum. Patris (inquã) misericordiarũ cuius sapiẽtiã nihil latere põt, cuius potẽtiã nihil põt superare. Vnde verisimile ẽ, ꝙ ꝑsecutor nõ affliget filios eius, nisi quantũ pater videbit eis expedire. Esa. 10. Virga furoris mei, Assur. Matth. 10. Nõne duo passeres asse væneũt, & vnus ex illis nõ cadet suꝑ terrã sine patre vestro? ¶ Duodecimum est, sequẽs immortalitas. Tullius: Non est lugenda mors, quã immortalitas cõsequit̃. Ecclesi. 7. Melior est dies mortis, die natiuitatis. Duabus de causis melior est seruus Dei dies mortis, die natiuitatis. Vna est, qa mors est egressus à miseria, natiuitatis verò ingressus est ad miseriam: melior est egressus à miseria, q̃ ingressus ad miseriam. Sapiens: Mors bona si non est, finis tñ illa malorũ est. Sen. Mors, malorũ oĩum remediũ est. Secunda est, qa mors est porta gloriæ seruis Dei. Ipsa est inchoatio beatæ vitæ: vnde est nobilior mors, q̃ sit natiuitas ſm corpus. Vnde transitus sanctorũ, natale eorũ vocatur ab ecclesia. In Psal. Pretiosa in cõspectu Dñi, mors sanctorũ eius. Verè pretiosa, qa est regni æterni prætiũ. ¶ Sequitur de quibusdã alijs solatijs, quæ tangit Seneca in libro de remedijs fortuitorũ. Exulabis. Et respondet. Patria est vbicũq; bene es. Illud autẽ ꝑ qđ bene es, in homine, non in loco est. Si sapiẽs est, peregrinatur: si stultus, exulat. Dolor imminet. Si exiguus ẽ, feramus: leuis est patientia. Si grauis est, feramus: nõ leuis est gloria. Dura res est dolor, imò tu mollis. Nõ sum potens: gaude: iniuriam facere nõ poteris. Pecuniã perdidi: fortasse illa te perdidisset. O te felicẽ, si cũ illa auaritiã perdidisti. Sed si manet illa apud te, es tñ vtcunque felicior, ꝙ tanto malo materia subducta est. Pecuniam perdidisti: & illa q̃ multos. Eris nunc in via expeditior, domi tutior. Exonerauit te fortuna, si intelligis, & tutiore posuit loco. Damnum putas, remediũ est. Pecuniã perdidisti: nẽpe quã, vt tu haberes, alius antè perdiderat. Oculos perdidi: quàm multis cupiditatibus via incisa est. Oculi incitamẽta sunt vitiorum, duces scelerum. Amisi liberos: Stultus es, qui fles mortem mortalium. Periere perituri. Habebãt illi, cuius essent magis, q̃ tui. Educandos tibi fortuna mandauerat: recepit illos, nõ abstulit. Naufragium feci. Cogita non quid perdideris, sed quòd euaseris. Nudus exij: sed existi. Omnia perdidi: sed cum omnibus perire potuisti. In latrones incidi: noli conqueri quòd incideris, gaude quòd effugeris. Amicũ perdidi: aliũ quære, & ibi eũ quæras, vbi inuenias. Quære inter liberales artes, inter honesta & recta officia, quære in laboribus. Ad mensam res ista non quæritur. Perdi

di

di amicū, fortem animū habe: si vnū, erubesce: si vnicū, qd tu in tāta tēpestate ad vnam anchorā stabas? Bonā vxorē amisi. Inuenies, si nihil quæris nisi bonam vxorē. Soror bona non potest recuperari, nec mater. Vxor aduentitiū bonū est. Non est inter illa, quæ semel vnicuique contingūt. Multos tibi numerare possum, qbus bonā vxorē lugentibus, cōtigit melior. Cōtra aspera huius mūdi abūdātiùs consolatur scriptura, & specialiter doctrina Saluatoris, q ad cōsolandū miseros, in mundū istū venit. Esa. 61. Ad annūtiādū māsuetis misit &c. vt ɔsolaret oēs lugētes. De ɔsolationibus hēs Mat. 5. & 10. & Luc. 6.

¶ *De Timore inordinato.*

SECVRITAS timorem inordinatū expellit. Contra quē dicit Seneca in epistolis: Nos ad præsentia non aptamur: sed cogitationes in loginqua præmittimus. Itaq; prouidentia maximū bonū cōditionis humanę, in malū versa est. Feræ pericula, quę vident, fugiunt, quū effugere securū sit, nos & venturo torquemur & præterito. Multa bona nostra vitio nostro nobis nocent. Timoris tormentum memoria reducit, prouidentia anticipat: nemo tantū præsentibus miser est. Idē: Plura sunt, quæ nos terrent, q̃ quæ pmunt, & sępius opinione, q̃ re laboramus. Illud tibi pręcipio, ne sis miser ante tps, quū illa, quæ velut imminētia expauisti, fortassis nunquam ventura sunt. Quædam magis torquent q̃ debeant: quædā torquent, cùm oīno non debeant: quędam antè torquent, q̃ debeant. Idem: Respice an certa argumenta sint futuri mali: plerunq; suspicionibus laboram⁹, & illudit nobis illa, quæ conficere bellum solet, fama. Nō coarguimus illa, quæ nos in metū adducunt: nec excutimus, sed trepidamus: & sic vertim⁹ terga, quemadmodū illi, quos puluis motus fuga pecorū, fugauit castris, aut quos aliqua fabula sine authore sparsa cōterruit. Nescio; quō vana magis cōturbant: vera.n. modū habēt. Quàm multa expectata nunquā cōparuerunt; et si futurum est: quid iuuat, dolori suo occurrere? satis citò dolebis, quū venerit, interim tibi meliora promitte. Idem Spe metū tempera: alius dicat, fortasse non veniet: tu dic, quid si veniet? videbimus vtrū veniat: fortasse pro me venit, & mors ista vitam honestabit. Contra timorē inordinatū multū valet sapiētia. Attingit enim à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Sapientiæ 8. Econtrario est de stultitia. Sen. Stultia nihil peccatum habet, ad omnia pauet, & ipsis terretur auxilijs.

¶ *De securitate commendabili & reprehensibili.*

ET notandum, q̄ est securitas commendabilis: & est securitas reprehensibilis. De commen-

mendabili dicitur Prou. 15. Secura mēs, quasi iuge conuiuiū. Grego. in Moral. Quasi continuatio refectionis est, tranquillitas securitatis. Idem: Iustis initium retributionis est, ipsa plerunq; in obitu securitas mentis. Idem: Quisquis ad vitæ præcepta se dirigit, priusquā vitæ æternæ pręmia pcipiat, hic iam initia securturæ in perpetuū securitatis degustat. Securitas ista videtur esse sequela virtutū. Greg. in Moral. Dū virtutes menti lætitiam pariunt, quandā ēt securitatem gignunt. ¶ Ad securitatem primò valet puritas conscientiæ. Consciētia pura meritò secura est, quū à peccato purgata sit, pp quod solùm vel maximè timendum est. Bern. O vita secura, vbi pura conscientia, in quam, via secura, vbi absque formidine mors expectatur, imò exoptatur cū dulcedine, & excipitur cum deuotione. Secundò, diuturnitas pœnitentiæ. Gregorius. In pœnitente cum lōga mę roris anxietate fuerit formido consumpta, quædam iam de prę sumptione veniæ, securitas nascitur. Tertiò, contemptus boni trāsitorij. Greg. in moral. Mira securitas cordis, aliena non quærere. Aug. in lib. de lib. arbit. Nemo securus est in his bonis, quæ pōt inuitus amittere: virtutem autē & sapientiā nemo amittit inuitus. Qui bona trāsitoria cōtēnit, mala pœnæ transitoriæ non metuit. Senec. Desines timere, si sperare desideris. Quartò, integer amor interni & ęterni boni. Vnde super illud. Prou. 28. Iustus autē, quasi leo confidens, absque terrore erit. dicit Gloss. Iusti securitas leoni comparatur: quia quum quaslibet aduersitates insurgere conspicit, ad mentis suæ confidentiam redit, & scit quòd vincit, quia illum diligit, quem nemo inuitus amittit. ¶ Securitas reprehensibilis, est securitas temeraria: vt est securitas eorum, qui ita sunt securi in mari huius mundi, quasi iam essent in portu, & ita sunt securi dum adhuc bellum durat, quasi iam triumphassent. 3. Regum 10. Ne glorietur accinctus æquè, vt discinctus. Bernardus in sermonibus: Nusquam est securitas, fratres, neque in cælo, neque in paradiso, multominus in mundo. In cælo cecidit angelus sub præsentia deitatis. Adam in paradiso de loco voluptatis: Iudas in mundo de schola Saluatoris. August. in libr. Confess. Nemo securus debet esse in vita ista, quæ tota tentatio nominatur. Hieronymus in epistolis: Nulla securitas est vicino serpente dormire. Qui habent hanc securitatem, facile à diabolo vincuntur. Hieron. in epistolis: Timor, virtutum custos est, securitas, ad lapsum facilis. Iudic. 18. Nullus erit labor, intrabimus ad securos. Hieron. Noli nimis esse securus: nimia securitas, mentis tempestas est.

Greg. in Moral. Sæpe quem certamē suę tētationis superare nō valuit sua securitas deteriùs strauit: & vnde se pertimescit quandoque cadere, inde accipit fortiter stare. Idem: Sancti viri sic de spe sunt certi, vt tamen semper sint de tentatione suspecti. Quæ securitas vbi etiā excellentia sunt dona Dei, vt est diuina reuelatio, possunt esse homini occasio ruinę. 2. ad Corint. 12. Ne magnitudo reuelationū extollat me, datus est mihi, &c. Gl. Aug. Quō securus agn⁹ egreditur, vbi aries sic periclitari metuit? Greg. In paradisum duceris, & ab angelo sathanæ tentaris. Item securitas reprehēsibilis, est securitas cum negligentia. Greg. in homil. Pleriq; pigri remanent ad exercenda bona præcipua: quia valde sibi securi sunt, quòd nulla commiserint mala grauiora. Idem in Moral. Dum mēs secura redditur, in torporem laxatur. Idem: Mater negligentiæ solet esse securitas. Itē reprehensibilis est securitas incauta. Greg. in Moral. Multis sæpè graue periculū, incauta securitas fuit. econtrario. Prou. 11. Qui cauet laqueos, securus erit. Greg. in Moral. Sæpè mens dum in se virtutis suę securitate resoluitur, insidiante aduersario, inopinatæ culpæ telo perforatur, & inde à Deo in æternum longe fit, vnde ei ad tempus sine cautelæ custodia propinquauit. Item securitas reprehensibilis, est eorū, qui pericula futura non præuident. De securitate taliū, Iob 21. Domus eorū securæ sunt, & pacatæ, &c. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. De improuisione talium, Proue. 28. Viri mali non cogitant iudiciū. De securitate malorū, Ecc. 8. Quia non profertur citò contra malos sñīa, filij hominū absq; timore vllo perpetrāt mala. In eodē: Sūt impij, qui ita securi sunt, quasi iustorū facta habeant. Securitatē cū improuidentia habebat, cui dictum est, Stulte, hac nocte animā tuā repetent à te. Luc. 12. Itē illi, de quibus, eiusdē 17. Edebāt, & bibebant, vxores ducebāt, & dabātur ad nuptias vsq; in diē, qua intrauit Noe in arcam: & venit diluuiū, & perdidit oēs. Et in eodē, similiter factum est in diebus Loth, edebant, &c. Et pluit ignem, & sulphur de cælo, & omnes perdidit. Talis etiam securitas fuit Ierosolymitis, quibus Dominus ait Luc. 19. Et quidem in hac die, quæ ad pacē tibi: nūc autē abscōdita sunt ab oculis tuis, &c. Et 1. ad Thes. 5. Cùm dixerint, pax & securitas: tūc repetinus eis superueniet interitus.

De Patientia. PARS VI, *sex habet capitula.*

De ordine dicendorum de Patientia, de descriptionibus Patientiæ & merito, ac distinctione nominis eius. Cap. I.

SEquitur de Patientia, de qua hoc modo dicetur: Primò ponentur

netur descriptiones eius. Secundò, ea quæ pertinent ad eius commendationem. Tertiò, agetur de his, quæ iuuant patientiã. Quartò, ponẽtur eius diuisiones. ¶ Circa primũ, notandum, ꝙ patiẽtia est æquanimis malorum illatorum tolerantia. Et põt sumi hæc descriptio à verbis Gregorij sup illud Luc. 21. In patientia vestra possidebitis animas vestras. Gre. Vera patientia est, aliena mala æquanimiter perpeti, & contra eum qui irrogat mala, nullo animi dolore moueri. Et super illud Iob 4. Vbi fortitudo tua, patientia tua, & perfectio viarum tuarum? dicit Gloss. In fortitudine proficit, qui mala aliena immotus tolerat. ¶ Describitur etiã sic: Patientia, est virtus contumeliarum & omnis aduersitatis impetus æquanimiter portans. Vel sic: Patientia est omniũ passionum molestarum aliunde illatarum victoriosa perpessio. ¶ Item sic describitur à Tullio in 1. Rhetoric. Patientia est, honestatis aut vtilitatis causa, rerũ arduarum & terribilium voluntaria ac diuturna perpessio. Honestatis causa est perpessio, vt cum quis pro fide Christi potiùs eligit mori, quàm negãdo eam, saluare vitã suam. Vtilitas vero causa: vt cùm quis pro salute regis mori eligit. Voluntaria verò ideo dicitur: quia qui omnino inuitus patitur, non habet laudẽ vel meritum. Ideo dicitur 1. Pet. 4. Nemo vestrum patiatur quasi homicida, aut fur, aut maledic⁹, aut alienorũ appetitor. Si aũt vt Christianus, nõ erubescat, diuturna dicitur: quia ad verũ patientẽ pertinet, vt patiendo perseueret. ¶ Si quis obijciat, ꝙ passio exterius illata non videtur voluntaria esse, & ideo meritoria: Dicendum est, ꝙ quędã sunt passiones intrinsecus natæ: tñ per apprehensionem extrinseci boni, vel mali mouẽtis: vt gaudium, spes, timor, dolor. Et hæ passiones possunt esse à voluntate eius qui patitur, tanquam à causa efficiente, vel non resistente, quæ indubitanter possunt esse meritoriæ. Augusti. 14. libro de ciuitate Dei: Cupiditas, lætitia, metus, tristitia, voluntates sunt. Recta voluntas, bonus est amor, & peruersa, malus est amor. ¶ Amor fugiens quod ei aduersatur, timor est: idque si acciderit sentiens, tristitia est: animi dolor, qui tristitia nominat, dissensio est. Quædã verò passiones sunt extrinsecus illatæ: vt molestia corporis, vel contumelia verbi. Et passiones non sunt voluntariæ à voluntate eius, qui patitur tanquam à causa efficiente. Tamen possunt quodammodo dici voluntariæ voluntate consentiente, & non cõtradicente. Voluntas verò sustinendi seu recipiendi eas, secundùm quosdam, meritoria est etiam aureæ & aureolæ, si tamẽ sit coniuncta pas-

ſioni:aliter verò non eſt meritoria aureolę.Secundum alios paſſio quæ quodammodo eſt volũtaria,eſt meritoria, prout meritorium dicitur, quod de debito fit magis debitum. Dicitur.n. mereri, ſecundum alios multipliciter. Vno modo eſt, impetrare aliquid de congruo:ſic boni merẽtur alijs gratiam. Alio modo, de indebito facere debitum: & mereri hoc modo pertinet ad gratiam, mediãte actu liberi arbitrij. Tertio modo, mereri eſt de debito facere magis debitum: ſic meretur quis actu exteriori, vel paſſione meretur aureolam, inquantum ex charitate eam ſuſcipit, & non ipſa voluntate ſuſcipiendi. Plus enim dicit ſuſceptio voluntaria, quàm voluntas ſuſcipiendi. Ponit enim actualem paſſionem, & voluntatem circa ipſa ſuſceptionem: tamen forſitan non exigitur, quòd tunc ſit actu volũtas, ſed ſufficit quòd voluntas illa fuerit, ex qua hæc ſuſceptio eſt voluntaria, dummodo patiens maneat in charitate. ¶Et notandum, quòd patientia quandoque largè ſumitur, quandoque ſtrictè. Patientia largè eſt, circa omne difficile, & circa oẽm tẽtationem. Iac.1. Beatus vir, qui ſuffert tentationem. Strictè verò eſt, circa paſſiones extrinſecus illatas: actus verò patientiæ eſt, recipere paſſionem, ita ꝙ animus nec ſuccumbat, neque vindictam inferenti appetat.

De cõmendatione Patiẽtiæ, Cap. II.

AD commendationem Patientię. Primò facit frequens admonitio, quã facit Sacra ſcriptura ad patientiam. Epheſ.4. Obſecro vos in domino, vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati eſtis, cum omni humilitate & patientia. 1. Theſſal.4. Patiẽtes eſtote ad omnes. 1. Tim.6. Homo Dei ſectare patientiam. Heb.12. Per patientiã curramus ad propoſitum nobis certamen. Iacob.5. Patientes eſtote fratres vſque in aduentum domini. ¶Secundò, quia patientia valde glorioſe triumphat. Ad gloriã triũphi eius facit, quòd ipſa ſine ictu, vel repercuſſione vincit. Non leuaret vnam feſtucam ad hoſtes feriendos: ſed tela eorum retundit, & in corde hoſtiũ mittit. In Pſal. Gladius eorum intret in corda ipſorum. Perſecutoris gladius in cor eius intrat, quia animam eius occidit. Patientia vincit homo perſecutores, & dæmones, & ſeipſum. De perſecutoribus patet in beato Vincentio, qui vicit Datianum. Vnde dixit ei: Videbis me plus poſſe dum torqueor, quàm poſſis ipſe qui torques. De dæmonibus verò, idem patere poteſt, quos patiẽtia martyrum eiecit de dominio huius mundi. Legitur de quodam ſene monacho eremita, quòd cùm quidam homo malo ſpiritu arreptus, eum fortiter in maxilla percuſſiſſet, & ſenex mox alteram

ram præbuiſſet, diabolus ſtatim receſſit. Similiter legitur de filia cuiuſdam primarij dæmoniũ habente, quòd cùm quidã diſcipulus ſecũ veniſſet ad domũ in qua ipſa erat puella à dæmonio vexata, dedit alapam ei: ille aũt præbuit ei mox & aliã. Dæmon aũt coactus clamauit, quòd violenta mandata Dei expellerent eũ inde, & ſtatim curata eſt puella. ¶ Patiẽtia vincit ſeipſum, qđ genus vincendi eſt rariſſimum. Eſt etiam nobiliſſimum. Senec. in li. de Naturalibus quæſtionib. Innumerabiles ſunt qui populos, qui vrbes habuerunt in poteſtate: pauciſſimi, qui ſe ad gloriã huius triumphi. Primò facit ꝙ hoſtis familiariſſimus eo vincitur. Nulla verò peſtis efficacior ad nocendũ, q̃ familiaris inimicus. Secundò, ꝙ patiens hoſtẽ ſuperat, qui iam eſt ſecũ in arce. Difficiliꝰ vero eſt, hoſti reſiſtere cùm intrauit caſtrum vel arcẽ, quàm ſi ſit extra. Vnde ſuper illud Prou. 16. Melior eſt vir patiens viro forti, &c. dicit Glo. Minor eſt victoria vrbes expugnare, quia extrà ſunt quæ vincuntur. Tertiò, quia qui fortior eſt in fortiori, fortior eſt in minus forti: & cũ aliquis multas vrbes expugnauit, ſi poſteà ſeipſum: ſuperauerit, nobilior erit triũphus vltimus præcedentibꝰ, quo victor vrbium ſeipſum deuincit. Ad gloriam huius triumphi etiam facit, quòd cùm in alijs triumphis pugnet homo totus contra hoſtem, hic non pugnat, niſi quaſi dimidius. Patientia ſancti vicerunt regna. Patientia hominẽ reddit inuincibilem. Vñ ſuper illud Iob. 4. Vbi eſt fortitudo tua, &c. Qui ſe uincit, contra omnia fortis eſt. Vnus homo verè patiens à toto mundo vinci non poſſet. Senec. Facilius eſt gẽtem vnam, q̃ vnũ hominẽ vincere. Idem loquens de quodam qui vicit ignẽ, & duos reges patiẽtia ſua: Ego nõ dubito, quin magis laudem trunca illa manus mãci meruerit, quàm cuiuſlibet fortiſſimi, quam ſaluã fecit hoſtiũ flãmarumque contemptor, & manum ſuam in hoſtili foculo diſtillantẽ ſpectauit, donec iuſſum eſt, vt inuito ignis eriperetur: hoc tãto magis puto, quãto rarius eſt hoſtẽ amiſſa manu viciſſe, quàm armata. Fecit bellum inermis & mãcus, & illa manus trũca duos reges vicit. Poeta: Maxima virtutum patientia pugnat inermis, Armatosq; ſolet vincere ſæpe viros. ¶ Legitur ꝙ Socrates poſitus in carcere, cùm eſſent qui permitterent eum fugere, noluit exire: ſed remanſit, vt duarũ rerũ grauiſſimarũ hominibus metũ auferret, mortis ſcilicet, & carceris. Sancti maximè videntur gloriari in his, quæ ſunt patientiæ. Gal. vltim. Mihi abſit gloriari, niſi in cruce domini. 2. Corin. 12. Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, &c. Romano. 5. Gloriamur in tribulationibus. ¶ Tribus

de causis electi gloriantur in tribulationibus. Primò, quia viros strenuos magis decet tribulatio, q̃ prosperitas. Sicut militi gloriosius est esse in exercitu, q̃ in balneo. Boetius: Vir sapiens molestè ferre non debet quoties in certamen forte adducitur. Sic virum fortem nõ decet indignari, quoties bellicus increpuit tumultus. Sen. in epist. Quid.n. malit, quisquis vir est, somnum suum classico quàm symphonia rumpi? Secundò, quia in hoc assimilantur Christo, cui assimilari, magnæ gloriæ est. Eccl. 18. Magna gloria est sequi Dominum. Bern. super Cant. Quanta gloria est sponsæ assimilari spõso? nihil gloriosius reputat, quàm Christi portare opprobriũ. Idẽ: Grata ignominia crucis, sed ei qui crucifixo ingratus non est. Gloriosum est militi deferre arma regis: sic gloriosum est Christiano, deferre stigmata Christi. Gala. 6. Nemo mihi molestus sit: ego enim stigmata Iesu Christi in corpore meo porto. Aug. Stigmata appellauit, quasi notas pœnarum de persecutionibus quas patiebatur. Stigma.n. dicitur punctum, vel nota aliquo ferro facta. Tertiò, quia tribulatio ostẽdit eos esse amicos Dei. Apocalyp. 3. Ego quos amo, corrigo, & castigo. ¶ Tertiò magnũ dominium patientiæ. Patiẽti seruiunt persecutores. Prouerb. 12. Qui stultus est, seruiet sapienti. Nullus adeò seruiuit beato Vincentio vtiliter, vt Datianus, fabricando ei coronam regni æterni. Et in Psalm. Supra dorsum meũ fabricauerunt peccatores. Fabricauerunt, inquam, coronam æternam. Patientiæ seruiunt æstus & hyems, & omnia aduersa mũdi. Sterilitas agrorũ implet eius horrea, sterilitas vinearum, cellaria. Fures & raptores & alia homini bus noxia seruiunt ei. Ignis domos aliorum exurens, ædificat patientiæ domum in cælis. Ad eã pertinet illud Psalm. Si consistant aduersum me castra, nõ timebit cor meum. Ipsa confringit potentias, arcũ, scutũ gladium & bellum. Omnia.n. ista in obsequium eius conuertuntur. Ipsa mors seruit ei, tenebrosum carcerẽ corporis cõfringẽdo. Mors, clauis regia est, quam Deus exhibet ad liberandum amicos suos à carcere corporis. Ipsa porta est, per quã amici Dei effugiunt è manibus persecutorum ad Dei misericordiã. Prouerbior. 14. Sperat iustus in morte sua. Patientia dominatur homo sibijpsi. Lucæ 21. In patiẽtia vestra possidebitis animas vestras. Hoc dominium attenditur in hoc, quòd ipsa cohibet hominem interiorem ab illicito appetitu vindictæ. Cohibet similiter exteriorẽ. Linguam.n. cohibet à cõtumeliã, manum, à violẽtia. Vnde sicut dicit de garrulo, quòd non potest tenere linguam suã, de homine verò modesto in verbis, contrarium dicitur:

citur. Sic patiens potens est seipsum cohibere & interiùs & exteriùs ab his, quæ pertinent ad vindictam. Et quantum ad hoc, dicitur patiens animã suam possidere. In homine impatiente dominatur ira vel furor, & cũ possidet.

¶ Quartò, q̃ hominẽ ditat. Patiens sapienter agit ad hoc, vt debita sua soluat. Ipse sapienter acquirit, sapienter custodit, & multiplicat: sapienter debita soluit, nihil de suo in solutione expendẽdo, sed faciendo vt hostes sui ea soluant, dũ iniurias ab eis illatas patienter sustinet, quæ sunt velut aurum & argentum & lapides pretiosi, quibus à debitis suis absoluitur. Iob 37. Ab aquilone aurum veniet. Ipse de his quæ nullius valoris videntur esse, debita sua soluit: vt sunt mala pœnæ, mors. s. infirmitas, & similia. Mors. n. ei pretiosa est. In Psal. Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorũ eius. Aug. in libr. de Ciuit. Dei. Quid pretiosius q̃ mors, per quàm fit vt omnia delicta dimittantur, & merita cumulatiùs augeantur? Patiens de hoc quod necesse habebat expẽdere, à debitis suis se absoluit, & insuper regnum cælorum emit: vt patet in martyribus, quorum mors per quam necessariò transituri erant, ab omni pœna eos absoluit, & regnum cælorum eis acquirit. Patiens sapienter acquirit: quia sine suo labore, labore scilicet persecutoris, q̃ materiam coronæ perpetuæ ei ministrat. Et in hoc est melior vir patiens viro forti. Prou. 16. Fortis enim multo labore diuitias spirituales acquirit vigilando, ieiunando, peregrinando. Patiens etiam conseruando sapienter agit. Si enim persecutor in aliquo temporali damnificat hominem patientẽ, ipse quæ sibi remanent, maximè spiritualia, diligenter custodit. Nõ minor est virtus, quàm quærere, parta tueri. Econtrario impatiẽs si ei auferatur aliquid terrenum, ipse proijcit spiritualia bona. Prouerb. 19. Qui patiens est, non sustinebit damnum. Eccles. 2. Væ his, qui perdiderunt sustinentiam. Patiens etiam multiplicando sapienter agit. Ipse enim mala in bona conuertit. Ipse de malis commodum suum facit. Ipse non experitur quicquã mali. Eccles. 8. Qui custodit præceptum, non experietur quicquam mali. Esa. 3. Dicite iusto quoniam bene &c. Patienti in omnibus aduersis bene accidit, quia iuxta verbum Greg. nulla nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas. Patientia ariditate paupertatis vberiùs fructificat. Ipsa ad modum vrsi, verberibus impinguatur, & vt Salamandra, de igne tribulationis viuit. Et ad modum asini, pungitiuis pascitur, & vt struthio ferrum & alia dura comedit. Quia gaudet patiẽtia duris. Ipsa ad modum piscis marini, aquis

tribulationū nutritur. Et lapides in panes cōuertuntur: quibus.n. impatientes lapidantur, patientes pascuntur & ædificantur. Patientiæ donū à Deo datum est, vt alat suos in fame. Fames.n.est eorum refectio. Patientia est desertum, & hortus voluptatis. Patientia est velut aurū, qđ igne tribulationis depuratur. Homo impatiens, est vt palea quæ ibi exuritur. Aug.in lib.de Ciuit.Dei: Sicut aurū sub vno igne rutilat, palea fumat, & vbi paleæ cōminuūtur, frumenta purgantur: Ita vna eademq; vis irruens, bonos probat, purificat, malos damnat, vastat, exterminat. Vnde in eadem afflictione mali Deum detestantur & blasphemant, boni Deum precando laudant. ¶ Quintò, ꝙ irā Dei & proximi mitigat. Prouerb. 25. Patientia lenitur princeps. Bernard. Vapulem sanè vt male operans, si mihi flagella in merita computētur: forsitan miseretur flagellato, qui in me non inuenit meritum, quod remuneret. Prou. 15. Vir iracūdus prouocat rixas, qui patiens est, mitigat suscitatas. ¶ Sexto, ꝙ Christo vicem reddit. 1. Pet. 2. Christus passus est pro nobis, vobis relinquēs exemplum, vt sequamini vestigia eius. In Psal. Quid retribuā Dño pro omnibus quæ retribuit mihi. Vult Christus vt aliqua patiamur ꝓ eo, sicut ipse passus est pro nobis. Vnde cùm comedisset de pisce asso, dedit reliquias discipulis suis. Lucæ vlt. Piscis assus, est Christus passus. Voluit Christus cōmunicare discipulos passioni suæ. ad Coloss. 1. Adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea. ¶ Septimò, ꝙ hominem quasi martyrem facit. Gregor. Sine ferro vel flammis martyres esse possumus, si patientiam in animo veraciter conseruamus. Octauò, ꝙ mira facit. Greg. Ego virtutem patientiæ signis & miraculis maiorem puto. Si patientiam habens, aliquid mortiferum biberit, non ei nocebit. Sermo venenatus quem audit, in medicinam ei vertitur. Patienti nox aduersitatis vt dies illuminabitur: ita enim clarè videt in nocte aduersitatis, sicut in die prosperitatis, vel etiam clariùs. Et implet Dominus illam promissionē Esa. 43. Cùm transieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te: cùm ambulaueris in igne, non cōbureris. homo patiens, est vt rubus ardēs absq; læsione. Exo. 3. Homo patiens, est vt pueri, quos Deus in igne Babylonicæ fornacis illæsos seruauit. Dan. 3. Ita accidit homini patienti, sicut accidit beato Tiburtio, qui cùm nudis plantis incederet super carbones ardentes, videbatur ei quòd super roseos flores incederet. Prouerb. 6. Nunquid potest homo ambulare super prunas, vt non comburantur plantæ eius? homo patiens hoc potest. ¶ Nono, quòd patien-

patientia multum ad sapientiam facit. Prou. 14. Qui patiens est, multa gubernatur sapientia. Homo impatiens non solũ est stultus, sed quasi insanus, q̄a ira furor breuis est. Prou. 19. Doctrina viri per patientiam noscitur. Gregor. Tãto quis ostenditur minus doctus, quanto minùs patiens cõuincitur: quum Dñs qui sapientissimus est, sit patientissimus, in fine mundi iniurias suas vindicaturus est. Qui magis patiens est, magis sapiens est, & magis Deo assimilatur. Prou. 14. Impatiens operabitur stultitiam. In eodem: Qui impatiens est, exaltat stultitiam suam. ¶ Decimò, ꝙ patientia statui huius exilij multũ congruit. Apocal. 13. Hæc est patientia & fides sanctorũ. ad Heb. 10. Patiẽtia vobis necessaria est, vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem. Ministri Dei qui sunt de ecclesia militanti multũ indigent patientia, sicut illi qui sunt in bello, multũ indigẽt scuto vel alijs armis. 2. ad Corinth. 6. In omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia. Et inter ea q̃ charitatis sunt, primo ponit Apostolus patientiam. 1. ad Corinth. 13. Charitas, inquit, patiens est, benigna est. Qui in hac vita est absque patientia, est quasi homo sine cappa in tempore pluuiali, & sicut homo inermis in medio hostium suorum. ¶ Vndecimò, ꝙ patientia vestis purpurea est, valde decens in electis Dei. Coloss. 3. Induite vos sicut electi Dei, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatẽ, modestiã, patientiam. Patientia vltima ponitur, quasi ordinans & protegẽs cæteras virtutes. Prou. vlt. legitur de hac purpura, Byssus & purpura indumentũ eius. ¶ Duodecimò, ꝙ ipsa aĩam perficit. Vnde super illud Iob. 4. Perfectio viarum tuarũ. dicit Glo. De patientia perfectio nascitur. Iacobi 1. Patientia opus perfectum habet. Habent cæteræ virtutes opus perfectũ, quantum ad sufficientiã: sed patientia, quantum ad excellentiam. Patientia vitam feliciter cõsummat. Ipsa enim efficit, ne vir iustus in tormẽtis deficiat. ¶ Tertiodecimò, quòd ipsa est radix cæterarum virtutum. Vnde dicit Gloss. super illud Lucæ 21. In patientia vestra possidebitis animas vestras. Patientia est radix & custos omnium virtutum, q̄a sicut radix portat plantam cũ ramis suis & fructu, ita patiẽtia portat omnia onera quæ sibi imponuntur. ¶ Decimoquartò, ꝙ ipsa rosa est quantum ad redolentiam & ruborem martyrij. Patiẽtes. n. dicere possunt illud: Propter te mortificamur tota die. Martyrium patientiæ quandoq; durat quadraginta annis, quum martyrium beati Laurentij paruo tempore finitum sit. De redolentia dicit Greg. in Moral. Sicut aromata odorem suum, quum

incenduntur, expedunt: ita viri sancti omne qđ de virtutibus redolet, in tribulationibus innotescunt. Augus. in lib. de ciuit. Dei: Nō qualia, sed qualis quisque patiatur, interest. Nam pari motu exagitatum vel exhalatū, horribiliter, tenuiter, & suauiter fragrat vnguentū. ¶ Decimoquintò, q valde efficax est ad acquirēdum cælum, Hier. Non nisi per patientiā impletur qđ dicitur, Regnū cælorū vim patiatur: & violenti rapiunt illud. Matth. 11. Vnde quum in alijs beatitudinibus fiat promissio de futuro, patientibus dicitur regnū cælorū esse de præsenti. Matt. 5. Beati, q persecutionem patiuntur propter iustitiam, qm̄ ipsorum est regnum cęlorum. ¶ Decimosexto, quod animi magnitudinem ostendit. Senec. Magni animi est, iniurias in summa patientia pati.

De his quæ iuuant Patientiam, de Tribulatione, & multiplici eius vtilitate. Cap. III.

TRia verò videntur multùm iuuare patientiam, scilicet scriptura sacra, oratio, sancta meditatio. Scriptura sacra. Vnde in Psal. Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulant me. Mensam (inquam) scripturæ. Prouer. 30. Omnis sermo Dei, clypeus ignitus est sperantibus in se. Oratio multùm iuuat eam, cū patientia vel eius profectus, donū Dei sit. Vnde in Psal. Ab ipso patientia mea. Et iterū: Tu es patientia mea. Item oratio gratiam impetrat, qua tribulatio refrigeratur. Eccl. 18. Nonne ardorem refrigerabit ros? Hieron. 17. Dicitur de ligno plantato iuxta aquas, quòd non timebit cum venerit æstus. Ideo Dn̄s Matth. 26. appropinquante tribulatione passionis, discipulos monet ad orandū: Vigilate, inquit, & orate ne intretis in tentationē. Et Luc. 21. prædicta tribulatione ante iudicium ventura, monuit eos ad orandum: Vigilate, inquit, omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere quæ vētura sunt. Esaiæ 19. Clamabunt ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis saluatorem. In Psalm. In tribulatione inuocasti me, & liberaui te. Iac. vlt. Tristatur aliquis vestrum, oret. Meditatio etiam iuuat patientiam. Præuenit enim tribulationem, & ad eam præparat maximè meditatio de his, quæ fidei sunt. Vnde fides & patientia sociantur. ad Hebr. 6. Imitatores eorū qui fide & patientia hæreditabūt promissiones. Et Apocal. 13. Hic est patientia & fides sanctorū. De præparatione ista, tangitur Eccles. 2. Præpara animam tuā ad tentationem. Psal. Ego autē in flagella paratus sum. ¶ Meditatio verò præparans ad tribulationē, diuidi potest in quinque species. Quarum prima versatur circa exēpla. Secunda, circa ea quæ fecimus. Tertia, circa ea quæ meruimus.

ruimus. Quarta, circa persecutores. Quinta, circa tribulationes. ¶ Prima subdiuiditur in tres species. Quarũ prima est circa malos, qui tot & tanta patiuntur, vt peccata sua perficiant, qui quotidianis cruciatibus cruciatum merentur æternum. Ecclesi. 21. Via peccantium complantata lapidibus, & in fine illius inferi, & tenebræ, & pœnæ. Sapient. 5. Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis. Ambulauimus vias difficiles, dicunt mali. Libenter sustinere debent boni pro vita beata, quæ sustinẽt mali pro morte æterna. ¶ Secunda est circa alios qui pro minimis bonis, scilicet transitorijs tot & tanta sustinẽt. Iac. 5. Ecce agricola expectat pretiosum fructum terræ, patienter ferens, donec accipiat temporaneum & serotinum: patientes estote & vos &c. ¶ Tertia, circa bonos. Tob. 2. Hanc tentationem permisit Deus euenire illi, vt posteris daretur exemplum patientiæ eius, sicut & sancti Iob. Et pòst: Non est contristatus cõtra Deum, quia plaga cæcitatis euenerit ei. Iac. 5. Exẽplum accipite, fratres, exitus mali & longanimitatis, laboris & patientię, Prophetas: qui locuti sunt in noĩe Dñi. Ecce beatificamus eos, qui sustinuerunt. Sufferentiam Iob audistis, & finẽ Dñi vidistis. Hieron. Quis sanctorũ sine patientia coronatus est? à cunabulis ecclesiæ non defuit iniquitas premens, & iustitia patiens. Greg. Facta præcedentium patrũ consideremus, & non erũt grauia q̃ toleramus. ¶ Inter exempla verò sanctorũ pręcipuum est exemplum Christi. ad Heb. 12. Recogitate eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, vt non fatigemini animis vestris deficientes. Exemplũ Christi est quasi scutũ quoddam cordium nostrorum. Thre. 3. Dabis eis scutum cordis, laborem tuũ. 1. Pet. 4. Christo in carne passo, & vos eadem cogitatione armamini. Bernard. super Cantic. Vtrunq; es mihi Domine Iesu, & speculum patiendi, & præmiũ patientis: vtrũq; fortiter prouocat ac vehementer accendit. Idẽ super illud Cant. 1. Fasciculus myrrhæ, &c. Habete illum semper: non retrò in humeris, sed antè præ oculis, ne portantes & non odorantes, & omnes premat, & odor non erigat. Videntes angustias Dñi, leuiùs vestras portabitis. Greg. Si ipse hinc sine flagello non exijt, q̃ sine peccato venit, qũo flagellis digni non erũt, qui huc cũ peccato venerũt? Passio Christi lignum est, aquas tribulationũ dulcorãs, signata ligno illo qđ à Dño ostensum est Moysi, vñ aquę dulcoratæ sunt. Exo. 15. Grego. Si passio Dñi ad memoriã reuocet, nihil adeò durũ, quod nõ æquo animo toleretur. Elephantis ostendebatur sanguis vuæ, & mori, ad acuendum

cos

eos in præliū.1.Macha.6. Et Dominus ostēdit manus & latus discipulis in tribulatione positis. Luc.vlt.Et aspectus serpētis ænei sanabat à morsibus ignitorū serpētiū.Num.21.Aspectus.n.Christi in cruce irā & impatientiā sanat.¶Ad secundā speciem meditationis, quæ versat circa ea quæ fecimus, pertinent verba Sacræ scripturæ quæ sequuntur, Genes. 42.Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrū. Michææ 5. Irā Dñi portabo, qm̄ peccaui ei.Poeta: Leuiter ex merito quicquid patiare, ferēdū est.Gre. in Moralibus: Tunc illata cōuitia bene toleramus, quū in secreto mētis ad mala perpetrata recurrimus.Idē: Tanto quis patientiùs ferrū medici tolerat, quāto putridum esse conspicit quod secat. Idem: Per hoc quod culpæ pondus cognoscitur, afflictionis pęna alleuiatur.Idem: Patiēter iniuriā illatam tolerat, qui piè meminit, quòd fortasse adhuc habeat in quo debeat ipse tolerari. Idem: Considerata infirmitas propria, mala nobis excusat aliena. Idē in Pastoralibus: Si quis sua incōmoda quæ portantur, considerat, ea quæ ab altero sustinet, leuiùs portat.¶Ad tertiam, quæ est circa ea quæ meruimus, pertinet illud Greg. Leue quidē videtur, quòd iniuria percutimur, dum in actione nostra conspicimus, ꝙ peius est quod meremur. Habac.3. Ingrediatur putredo ossibus meis, & subter me scateat, vt requiescā in die tribulationis. ¶In quarta meditatione attendendus est status persecutoris, qui est quasi insanus vel freneticus in seipsum manum inijciens, in cor suū primò gladium mittens. Fratri vel filio insano vel frenetico debetur cōpassio, nō odiū vel indignatio. Hanc meditationem inuenit Gl. Bedæ super illud Lucæ 6. Benedicite maledicētibus vobis, &c. Medicus animarū quos ad curandos proximos instruit, omnia quę ad salutē ꝓximorū valere possunt, tolerare præcepit, vt tanquam à filijs ægrotantibus vel freneticis, si salus illorum id exigat, multa patiatur, donec infirmitas transeat.¶Item attendendum est, ꝙ persecutor virga est patris misericordiarum, illis, qui patientes sunt, est aurea: impatientes verò habebūt ferream, quæ tanquam uas figuli confringet eos. Virga ista in signum clementiæ extenditur filijs Dei: vnde non est odiēda, sed potiùs amplectenda. Esther 5. Osculata est Esther virgā auream, quam ostendit ei Assuerus. Qui virgam patienter sustinent, tormentum malitiæ euadent. Sapient.3. Et non tanget illos tormētum malitiæ siue mortis. ¶Item attendendū est in hac meditatione, quòd licet persecutor in præsenti filios Dei pungat, tamē in futuro eis mellificat. In Psalm. Circundederunt me sicut apes, &c. Apes etsi inferant compun-

punctionis dolorem, amātur tñ, qa ministrant mellis dulcedinē. Similiter amādi sunt persecutores, & toleranda est punctura ad tempus ꝑꝑ iucunditatem quæ ex ea sequitur. Eccl. 1. Vsq; ad tēpus sustinebit patiens, & postea redditio iucunditatis. Gregor. Si illic dulcia appetimus, necesse est vt priùs hic amara toleremus.

¶ *De tribulationibus*.

SEQVITVR de quinta meditatione quæ circa tribulationes versatur. In qua primò attendendum est, à quo sit tribulatio. A Deo enim est. Eccl. 11. Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas à Deo sunt. Et ita cū ipsa sit à summo bono, indubitanter ipsa bona est & amāda. Ipsa est munus datū à Deo qui amātissimus est: Vnde chara habenda est. Solent homines chara habere, quæ dātur eis ab amicissimis suis, licèt sint parui valoris. Ioan. 18. dicit Dominus Petro: Calicem quē dedit mihi Pater, non vis vt bibā illum? Tribulatio potio est data à sapientissimo & fidelissimo medico. Vnde non est timendū infirmo de excessu. Quō. n. excederet qui sapientissimus est & fidelissimus? 1. ad Corint. 10. Fidelis. n. Deus, qui nō patietur vos tentari supra id qđ potestis. In Psal. Congregans sicut in vtre aquas maris. Mensurat. n. amaritudines tribulatiōis. Exo. 15. Stetit vnda fluēs. Iob cap. 38. Circundedi mare terminis meis, & posui vectem & ostia, dixi, Hucusque venies, & non procedes ampliùs. ¶ Secundò attendendum est, quòd non solū tribulatio est à summè bono, sed etiam in summè bono fuit: ex quo manifestū est, ipsam bonum esse. In eo enim nihil potuit esse nisi bonū. Augustinus: Omnia terrena bona contempsit homo Christus, vt contēnenda monstraret: & omnia terrena mala sustinuit, quę sustinēda præcipiebat, vt nec in illis quæreretur felicitas, nec in istis timeretur infelicitas. Idem: Vnicus ille de Patris substātia natus, ęqualis Patri, in forma Dei, Verbum, quo facta sunt omnia, non habebat vbi flagellaretur: ad hoc autem carne indutus est, vt sine flagello non esset. Qui flagellat vnicum sine peccato, relinquet adoptatum, qui est cum peccato? ¶ Tertiò attendendum est, ꝙ tribulatio ad summum bonum ducit, & ideo indubitanter est bona. Gregor. Mala quæ nos hic premunt, ad Deum ire compellunt. Act. 14. Per multas tribulationes oportet intrare in regnum cælorum. ¶ Et notandum quòd quum tribulatio bona sit, licèt amara ipsa non est proijcienda, vt faciunt quidam, similes illi, qui ascēdens in arborem nucis, inueniens amaritudinem in cortice fructus, eum proijcit, & ideo non gustat de dulcedine nuclei. Sic aliqui infelices tribulatio-

lationem proijciunt, quum eius amaritudinem sentiunt. Sapien. 3. Sapientiam & disciplinam qui abijcit, infelix est. Prouerb. 3. Tene disciplinā, & ne dimittas eam. ¶ Potiùs condienda est tribulatio quasi quadruplici salsa. ¶ Prima est, consideratio æternorum suppliciorum, quæ salsa est pungitiua: generat. n. timorē. Dedit Dn̄s metuentibus se, significatione, vt fugiāt à facie arcus. Arcus inquam, diuini iudicij. Hæc significatio est tribulatio: quia hoīes futura mala nō timent, ideo dn̄s adhibet præsentia mala, pp̄ quę velint nolint, dolent, vt dolor pręsentium introducat timorem futurorum. In Psalm. Apprehendi te disciplinam. Gloss. etiam si fugiat. Disciplina præsentis tribulationis, tabula est, apprehendentes eam, à naufragio liberans: sed in futuro tribulatio apprehēdet & submerget illos, qui eam nunc fugiūt. Iob 27. Apprehendet eum quasi aqua, inopia. Virga Moysi proiecta, versa est in colubrum. Exod. 4. Sic tribulatio proiecta in mortem, &c. 15. Qui increpationes odit, morietur. Virga non occidit. Prouerb. 23. Si percusseris eum virga, non morietur. Sed coluber occidit. Ideò rectè in virga intelligitur pœna trāsitoria: in colubro mors æterna. ¶ Secunda salsa est consideratio æterni præmij. Hæc est quasi aromatica. Gregor. Consideratio præmij minuit vim flagelli. ¶ Tertia est, consideratio passionis Christi. August. Magna consolatio membris ex capite. 2. ad Tim. 2. Si compatimur, & cōregnabimus. Bern. Nūquid Christus socium tribulationis à communione sua patietur arceri? Sic confidens in cruce latro, eadem die cum eo fuit in paradiso.

¶ *De multiplici Tribulationis vtilitate.*

QVARTA est multiplex vtilitas tribulationis. Et primò ponamus septem vtiles effectus tribulationis, secundū septem proprietates ignis. Tribulatio enim per ignem in scriptura sacra consueuit significari. Psal. Igne me examinasti. ¶ Notandum ergo, quòd tribulatio ad modū ignis illuminat. Threnor. 3. Ego vir videns paupertatem meam, in virga indignationis eius. Gregor. Oculos quos culpa claudit, pœna aperit. Daniel. 4. Septē tempora mutabuntur super te, donec scias quòd dominetur Altissimus in regno hominū. Et subditur: Post finem dierū ego Nabuchodonosor oculos ad cælum leuaui, & sensus meus redditus est mihi. Hæc illuminatio figurata est in illuminatione Tobiæ, qui felle posito super oculos eius, visum recepit. Tob. 11. In amaritudine fellis, intellige amaritudinem tribulationis. Tribulatio fugat stultitiam ab homine, & veram sapientiam introducit. Prouerb. 22. Stultitia colligata est in

corde

corde pueri; sed virga disciplinæ fugabit eam. Iob.27. Sapientia non inuenietur in terra suauiter viuentium. Interlin. Nam si verè saperēt, in hoc exilio potiùs lugerēt. Glos. Qui vsq; adhuc vitæ voluptatibus pascitur, ab æternę sapiētiæ intellectu separatur. Aurū verò terræ. Heuilath optimū est: quod interpretatur, dolens. Gen.2. Eccl.24. Qui emittit disciplinam sicut lucē. Esa.28. Tantū sola vexatio dabit intellectum auditui. Thren.1. De excelso misit ignē in ossibus meis, & erudiuit me. Ier.6. ſm translationem LXX. Per omnem dolorem & flagellū erudieris, Hierusalem. Prou.29. Virga atque correptio tribuit sapientiā. Eccl.22. Flagella & doctrina omni tempore, sapientia, id est, causa sapiētiæ. Efficacior verò ad erudiendum videtur esse aliquando disciplina verberum, quàm disciplina verborum. Vbi enim non potest disciplina verborum, additur disciplina verberū. Item Eccl.22. Pūgēs oculū deducit lacrymas, & qui pungit cor, profert sensum. ¶ Secūdò, emollit vt ignis ceram, vel omnino liquefacit, vt ignis metalla dura. Iob 22. Deus molliuit cor meū. Psal. Liquefacta est terra sicut cera. Cera igne modico emollitur, & veterē imaginē deponit, & nouam recipit: sic corda non indurata modica tribulatione emolliūtur, & vetustatē vitiorū deponunt, & nouitatē virtutum assumunt: corda verò dura non liquefiunt ad ignem tribulationis, nisi sit tribulatio magna mortē inferens vel comminans. Tunc vetustas vitiorū deponit, & corda parata sunt fluere in omnem modulū & formā rectè viuēdi, omnino parata stare sacerdotis mandato. Tunc fit ibi felix cōmutatio dexteræ excelsi: vas.n. ignominiæ commutatur in vas gloriæ, & serui diaboli efficiūtur filij Dei. Prou. 12. Verte impios, & nō erūt. Iob 28. Auro locus est in quo cōflatur. Hic locꝰ est ignis tribulationis. ¶ Tertiò, tribulatio hominē roborat: sicut ignis roborat laterem, quē tn̄ videtur cōburere. Ad Romanos 5. Tribulatio patientiā operatur: tribulatio roborat indurando sanctos, vt dentes leonis infernalis, q sunt hæretici, malorum suggestores, detractores & persecutores nihil possint in eos dētibus diaboli. dicitur Esa.3. Quare atteritis populum meum, & facies pauperū cōmolitis? Patiētia martyrum multos dentes extraxit de ore diaboli, quia visa patiētia sanctorū multi ad Christū cōuersi sunt. ¶ Quartò tribulatio destruit, & quasi adnihilat vincula amoris, quibus aliquis ligatus est mundo. Vnde Danielis tertio: Tres pueri qui ligati missi sunt in fornacem, inuenti sunt soluti. Vnde accidit in homine q tribulationē patitur, sicut accidit, quū Christianꝰ populꝰ obsideret quod

quoddam castrum quod tenebāt Saraceni. Opposuerūt enim Saraceni quendam Christianū nobilem captum, machinæ, sperantes quòd in eam partem iacere nollēt lapides. Illo autem clamante, vt propter eum non desisterent ab impugnatione: cœperunt Christiani lapides iacere, & primo lapidis ictu ruptus est funis quo ille ligatus pendebat. Vnde ille cadens in fossatum abstractus est à Christianis, & sic liberatus est: qui verè potuit Domino dicere, Dirupisti Domine vincula mea. Catena illa quæ nos ligatos tenet, est amor viuendi: iuxta verbum Senecæ. Aliquando verò vno ictu tribulationis tædet aliquem viuere, & mortem desiderat, cadens in profundum humilitatis. Ecclesi. 41. O mors bonum est iudicium tuum homini indigenti. Sicut adhæret cibus vasi in quo decoquitur, nisi moueatur, & amittit saporem debitum & colorem: sic cor hominis adhæret huic mundo per amorem, nisi tribulationem patiatur, secūdum illud Psal. Conglutinatus est in terra vēter noster. Nec est modica vtilitas, separatio ab amore mundi, quum totum & solum malum hominis sit amor mundi. Iuxta verbū Aug. Greg. Ipse mundus dum tot amaritudinibus cruciat, dum calamitates ingeminat, quid aliud nisi vt nō ametur, clamat? Nisi tribulationes essent, homines Deum obliuiscerentur, bonis temporalibus contenti. Greg. Electis suis Deus iter asperū facit, ne dum delectātur in via, obliuiscātur eorū quæ sunt in patria. Baruch 4. Delicati mei ambulauerūt vias asperias. Tribulatio est velut absynthiū, quo hi qui sunt paruuli spiritualiter, à temporali consolatione se parantur, sicut pueri aliqua amaritudine à lacte separari solent. ¶ Quintò tribulatio hominem probat. Eccl. 27. Vasa figuli probat fornax, & homine iustos tentatio tribulationis. Eiusdem 2. In igne probatur aurum & argentum, & homines receptibiles in camino humiliationis. Iob. 23. Probauit me quasi aurum quod ꝑ ignē transijt. Tobiæ 12. Quia acceptus eras Deo, necesse fuit vt tentatio probaret. In Psal. Probasti cor meum, & visitasti nocte, igne me examinasti, &c. Grego. Nemo vires suas in pace cognoscit. Si bella desunt, virtutum experimēta non prodeunt. Idē: Improuidus miles est, qui se fortem in pace gloriatur: nemo quippe quantū profecit, nisi inter aduersa, cognoscit. ad Rom. 5. Patiētia ꝓbationē operatur. Gene. 27. Accede fili mi vt tangā te, & probē, vtrū sis filius meus, an nō. ¶ Sextò purgat. Io. 16. Oēm palmitē q fert fructū, purgabit eū vt fructū plus afferat. Malach. 3. Sedebit cōflās & emūdās argentū, & purgabit filios Leui. Greg. Quod flagellū grano, qd lima ferro, qd for-

fornax auro, hoc tribulatio viro iusto. Sed de quibusdam potest dici illud Ierem.6. Frustra cõflauit conflator. Malitiæ enim eorũ non sunt consumptæ: argentum reprobũ vocate eos, quia Deus proiecit eos. Maledictũ ferrum, quod ex lima contrahit rubiginem. Non aurum, sed paleam se ostendit, qui in igne tribulationis non purgatur, sed per impatientiam crematur. Matth.3. Paleas comburet igni inextinguibili. ¶ Septimò, tribulatio ad modum ignis desiccat ab aquis deliciarum, & sic conseruat. Greg. in Pastoral. Cor Salomonis idcirco funditus sapientiã deseruit, quoniam ipsum nulla disciplina exteriùs custodiuit. Tribulatio est, vt myrrha à putrefactione custodiens. Hæc Paulum custodiuit ne superbiret. 2. ad Corin. 12. Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Sathanæ, qui me colaphizet. Tribulatio viris Israelitis murus est à dextris & à sinistris. Exodi 14. Erat aqua filijs Israel, quasi murus ad dextram, & ad læuam. Tribulatio sepit viã inferni, ne electi per eam incedant. Osee.2. Sepiam viam tuam spinis, & sepiam eam maceria. Tribulatio hominem seruat à furibus infernalibus. In hominibus voluptati deditis vitia abundant. Esa.26. Iustitiam non fecimus in terra nostra: ideo non ceciderunt habitatores terræ: id est, peccata. ad Romanos 7. Scio ꝙ habitat in carne mea peccatũ. Adam in delicijs quasi in aqua dulci cõputruit. In tribulatione verò quasi in aqua salsa seruatur homo à putrefactione. Greg. Liber homo per cibum sibi mortẽ intulit, & reductus ad veniã sub disciplina melius viuit. Idẽ: Quo nos Deus duriùs ex dispensatione ꝑcutit, eo amplius ex pietate custodit. Idem: Electũ suum diuina gratia tunc magis erudiendo custodit, quũ quasi ꝑcutiẽdo deserit. Sic facit Deus ecclesiæ, sicut Alexandrũ fecisse legitur, ꝗ cinxit quoddam nemus igne ꝓp serpentes. Sic Christus igne tribulationis ecclesiam cingit, propter serpentes infernales. ¶ Præter effectus prædictos habet tribulatio multos alios effectus. ¶ Primus est, quod sanat. Ipsa est medicina sanans eos qui sponte eam recipiunt: eos verò ꝗ eã recipere nolunt, inquinat: effunditur enim super eos. Dauid: Calicẽ salutaris accipiã. Idẽ: Effunde irã tuã super eos, ꝗ te non nouerunt. Eccl.28. Altissimus de terra creauit medicinã, & vir sapiens non abhorrebit eam. Inuoluenda est hæc medicina quasi sub quadam nebula præsentis vtilitatis, ne homo abhorreat eam: vel admiscenda est ei sacchare æternæ dulcedinis. ad Hebręos 12. Omnis disciplina in præsenti non videtur esse gaudij, sed mœroris: postea autem fructum pacatissimum exercita-

tis per eam reddet iustitiæ. Tribulatio est velut cauterium factum in membro minùs nobili ad sanandum membrum magis nobile: molestia corporis infirmitatem sanat mentis. Eccle. 10. Curatio cessare faciet peccata maxima. Prou. 13. Legatus fidelis, sanitas. Fideliter agit tribulatio cũ eo, cui dñs mittit eam: operatur. n. ad eius vtilitatem, nõ ad volũtatẽ Eccl. 31. Infirmitas grauis sobriã reddit aĩam, Prou. 27. Meliora sunt vulnera diligentis, q̃ fraudolẽta odiẽtis oscula. Cauteria videntur esse vulnera, quũ tñ potius sint remedia. Sic tribulatio videtur esse aduersitas quũ potiùs sit remediũ à Deo datũ. Eccl. 7. Melior est ira risu. Ira, inquam, aduersitatis, risu prosperitatis. Dicit Greg. de beato Benedicto, qui propter tentationem carnis proiecit se in spinis, quòd vulnere corporis sanauit vulnus mentis. Idem. Quis nesciat quòd multo melius est ardere flãmis febrium, quàm igne vitiorũ? & tñ cùm febre corripimur, quia vitiorum æstu, qui occupare nos poterat, considerare negligimus, de percussione murmuramus. Idem: Durum non æstimes esse quod pateris, dum æternis cruciatibus ab interna passione liberaris. Idem: Diuina dispensatione agitur, vt prolixiora vitia prolixior ægritudo exurat: item tribulatio hominem incitat, vt Deum requirat. Esaiæ 26. Domine, in angustia requisierunt te. In Psal. imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine. Idem: Quum occideret eos, quærebant eum, Osee 6. In tribulatione sua mane consurgent ad me. In Psal. Conuersus sum in ærũna mea, dum configitur spina. Exodi 22. Vrgebãt Aegyptij Israelitas exire de Aegypto. Et filius prodigus fame vrgente redijt ad patrem suum. Lucæ 15. Item accelerare facit. In Psalm. Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt. ad Hebr. 4. Festinemus ingredi in illam requiem. Saltem deberet qui à Deo flagellatur, intelligere, quòd iumentum percussum videtur agnoscere, scilicet quòd percutiatur, quia erat extra viam: vnde redit ad viam, vel quia nimis lentè incedebat, vt gressum acceleret. Sic quòd flagellatur à Deo, si extra viam erat per mortale peccatum, debet redire ad viam, deserendo peccatum: si in via erat, sed lentè incedebat, pauca bona agendo, accelerare debet gressum, plura bona agendo. Item tribulatio consolationem meretur. Esa. 61. Vt ponerent consolationem lugentibus Sion. In Psal. Secundum multitudinem dolorum meorum, &c. Idem: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Deutero. 8. Afflixi te penuria, & dedi tibi manna. Itẽ tribulatio virtutes iuuat. Hiero.

Adiu-

Adiutrix virtutũ est tribulatio. Ipsa valeat ad timorem, dum pę nas futuras facit intelligi. Greg. Si Deus tam asperè percutit, vbi parcit, quàm asperè percutiet, vbi non parcet? Idem: Districtus iudex quanta illic districtione feriet quos reprobat, si hic cruciat quos amat? Lucæ 23. Si in viridi hoc faciunt, in arido quid fiet? Iere m. 25. Quum noluerint accipere calicẽ de manu tua, vt bibant, dices ad eos: Bibẽtes bibetis, &c. quia ecce, in ciuitate in qua inuocatum est nomẽ meum, ego incipio affligere, & vos quasi innocẽtes, & immunes eritis? non eritis immunes. 1. Petr. 4. Tempus est, vt incipiat iudicium à domo Dei. Si aũt primùm à nobis, quis finis eorũ, qui non credunt Euãgelio? Item valet ad spem, ad Roma. 15. Vt per patientiam & consolationem scripturarũ, spem habeamus. Meritò spẽ habet de regno æterno, qui monetã habet, qua ipsum emitur. Moneta ista ab electis non reprobanda, est tribulatio. Iob 5. Increpationẽ dñi ne reprobes. Item valet ad charitatem, dum facit intelligi quid pro nobis filius Dei fecerit, quũ pro nobis morti se exposuit. Ioan. 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, &c. Item valet ad humititatem. Iob 6. Sagittæ domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum. Item valet ad pietatem. Homo enim in delicijs nutritus, nescit alijs compati. Ierem. 44. Fertilis fuit Moab ab adoloscentia sua. Et subditur: Non est transfusus de vase in vas. De vase (inquã) iustitiæ, in vas misericordiæ. Filius Dei compassionem didicit patiendo. Hebræ. 4. Non habemus pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia. Item tribulatio signum est diuini amoris. Apocal. 3. Quos amo, arguo & castigo. Aemulare ergo, & age pœnitentiam. Prouerb. 13. Qui parcit virgæ, odit filium suum: qui autem diligit, instanter erudit. Ecclesi. 30. Qui diligit filium suum, assiduat ei flagella, vt lætetur in nouissimo suo. ad Heb. 12. Quem diligit Deus castigat: flagellat autem omnem filium quem recipit. In eodem: Quis filius quem non corripiat pater? Et iterum: Si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes: ergo adulteri, & non filij estis. Augustin. Si exceptus es à passione flagellorum, exceptus es à numero filiorũ. Idem: Noli esse iniquo sensu & puerili, vt dicas, plus amat pater meus fratrem meum, cui permittit facere quicquid vult, quàm me: quia si me mouero contra eius iussionẽ, flagella inuenio: potius gaude sub flagellis, quia tibi seruatur hæreditas. Illis ad tẽpus parcit, quos in æternum damnabit. Idem: Quid mirum, si flagellat custodiens paruulos Dominus,

quos grandes quærit hæredes? Idem: Non timeas flagellari, sed exhæredari. Grego. Nisi correctis Deus hereditatem dare dispone ret, erudiri eos per molestias nõ curaret. Idẽ: Ne quæraris de verbere, dum nescis quæ te maneãt præmia in retributione. Tribulatio in præsenti ex pietate datur. Greg. Ideo Deus hic quibusdam parcit, vt eos in perpetuũ feriat: ideo aũt hic ferit, non parcendo. vt in æternum parcat. In Psalm. Deus tu propitius fuisti eis, & vl ciscens in adinuentiones eorum. Amos 3. Tantummodo vos cognoui ex oĩbus cõgregationibus terræ: idcirco visitabo super vos iniquitates vestras. 2. Machab. 6. Non sinere peccatoribus ex sñia agere, sed statim vltiones adhibere, magni beneficij indicium est. Greg. Electi quique timent, ne vltio quæ suspenditur, in fine grauior seruetur. Feriri paterna correctione desiderant, & dolorẽ vulneris, salutis medicinam putant. Gaudere debet infirmus, quum videt cælestem medicum intromittere se de eius infirmitate, & ex hoc sperare salutem. Illi qui in omnibus in mundo isto prosperãtur, sunt quasi infirmus desperatus, cui nihil quod petat negatur. Grego. Desperatis ægris medici, quicquid poposcerit, dari præcipiunt: & eis qui reduci possunt ad salutem, quæ appetunt, dari contradicunt. Idem: Continuus successus temporalium, est certum futuræ calamitatis indiciũ. Vitulus mactãdus, liber ad pascua mittitur. Gregor. Iniustus ad debitam mortẽ currẽs, effrænatis voluptatibus vtitur: quia & vituli qui mactandi, sunt in liberis pascuis relinquuntur. Iustus à delectationis transitoriæ iucunditate restringitur, qui etiam nimirum vitulus ad laboris vsum deputatus, sub iugo retinetur. ¶ Aliquando quod videtur esse misericordia, verè est ira: & quod videtur esse ira, verè est misericordia: August. ad Marcellinum: Cui licentia iniquitatis eripitur, vtiliter vincitur: quia nihil infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impietas, & mala voluntas velut hostis interior roboratur. Sed peruersa & aduersa corda mortalium felices res humanas putant, quum tectorum splẽdor attenditur, & labes non attenditur animorũ: quum theatrorum moles extruuntur, & effodiũtur fundamenta virtutũ: quum gloriosa est effusionis insania, & opera misericordiæ deridentur: cum ex his quæ diuitibus abundant, luxuriantur histriones, & necessaria vix habent pauperes. Hæc si Deus pollere permittat, tunc indignatur grauius: si impunita dimittit, tunc punit infestiùs: quũ verò euertit subsidiũ vitiorum, & copiosas libidines inopes reddit, misericorditer aduersatur. Esa. 25. Misereamur

impio.

impio. Et subditur: Et non discet facere iustitiam. August. in 2. lib. Confess. Tu semper aderas misericorditer sæuiens, & amarissimis aspergēs offensionibus omnes illicitas iucūditates meas, vt ita quærerem sine offensione iucundari. Idem: Percutis vt sanes, & occidis nos, ne moriamur abs te. Idē 5. lib. Patiebar in cupiditatibus meis amarissimas difficultates, te tāto magis propitio, quā to minùs sinebas mihi dulcescere quod non eras. Idem 7. li. Acie conturbata & tenebrata mentis meæ, acri collyrio salubriū dolorū de die in diem sanabatur: Ezech. 16. Auferetur zel⁹ meus à te & requiescā, nec irascar amplius. Oseę 4. Non visitabo super filias vestras, quū fuerint fornicatę. Itē tribulatio Dei socium efficit, secundum illud Psal. Cū ipso sum in tribulatione. Et iterū: Iuxtà est dominus his qui tribulato sunt corde. Bernard. Quantumcūque sæuiat tribulatio, non putes te derelictum, sed memineris scriptum esse. Cum ipso sum in tribulatione. Et Dan. 3. Vidit Nabuchodonosor in fornace cum tribus pueris quartum similem filio Dei. Esa. 43. Quum ambulaueris per aquas, tecū ero. Gregor. Da mihi semper tribulationem, vt semper possis esse mecum. Itē tribulatio est quasi via strata & munda, quum prosperitas via sit lutosa. Vñ quū Deus de prosperitate educit hominē, & ponit in statu aduersitatis, deberet lætari, dicens cum Dauid: Eduxit me de lacu miseriæ, de luto fæcis, & statuit supra petrā pedes meos, & direxit gress⁹ meos. Item tribulatio hominem proficere facit. In Psal. In tribulatione dilatasti mihi. Sine tribulatione homines dormiunt somno pigritiæ: sed tribulatio excitat eos, vt ignis in domo succensus, & vt aqua nauem subintrans. Matt. 8. Domine, salua nos, perimus. Augustinus: Ideo prę muntur iusti in ecclesia, vt pressi clament, clamantes exaudiantur, exauditi glorificēt Deum. Item tribulatio virtutem perficit. 2. ad Corint. 12. Virtus in infirmitate perficitur.

¶ Tribulatio multis modis facit perfectionem virtutis. Primò, quia purgat virtutes, vt ignis aurum. Gregor. Fornax tribulationis ligna vitiorum incinerat, & aurum purgat. Secundò, quia hostem debilitat: corpus scilicet. Tertiò: quia magnitudo tribulationis occasionem dat, vt Deus gratiam augeat. 1. ad Corinthios 10. Fidelis est Deus, qui non permittet vos tentari supra id quod potestis: sed faciet cum tentatione prouētum: id est, virtutis augmentum. Quartò, quia secundùm verbum Senecæ, multùm adijcit sibi virtus lacessita. Et secundùm Gregorium, ignis flatu premitur, vt crescat. Item tribulatio patienti debita soluit. Lucæ sexto: Dimittite, & di-

mittetur vobis. Quū capti apud Saracenos mendicare cogantur redemptionem suam, fatui sunt capti à diabolo, si aurum, & argē tum vnde possunt se redimere, gratis sibi oblata recusant. Prou. 13. Redemptio animæ viri, propriæ diuitiæ. Tribulationes diuitiæ propriæ hominis dicuntur, quia homo occasio earum fuit. Thren. 3. Non humiliauit ex cor de suo, & abiecit filios hominū. Sapient. 1. Deus non fecit mortē. Eccle. 2. Omne quod tibi applicitum fuerit, accipe. ¶ Et notādum ꝙ magna Dei misericordia est, ꝙ pro pœnis futuris recipit retributiones præsentes. Tale. n. est, ac si ille cui debentur marcæ auri, & argenti, reciperet pro eis fabas vel lapillulos, quibus facta est computatio: plus. n. est faba vna respectu marcæ argenti, ꝙ̃ trāslatio ꝑsens respectu pęnæ futuræ. Ezechiel. 4. Diem pro anno dedi tibi. ¶ Tribulatio succursus est homini à Deo missus. Qđ tripliciter ostendi pōt. ¶ Primò sic: Si dom⁹ alicuius igne esset succensa, quā per se non sufficeret extinguere, aquā sibi oblatam cum gaudio susciperet, & obsequiū non persecutionē reputaret: quanto magis quum domus conscientiæ succensa est igne concupiscentiæ, aquam tribulationis debet reputare succursum, & non aduersitatē vocare, quia non est aduersus eum: sed prosperitatem, quia ꝓ ipso est. Sed sunt aliqui qui fugiunt, quum nihil eos persequatur. Prouerbior. 18. Fugit impius neminem persequente. ¶ Secundò sic: Si aliquis ab hostibus suis duceretur super equum velocem ad locum vbi esset occidendus, gratum haberet, si quis equum illum vulneraret vel occideret, vt sic ab hostibus liberaret, & hoc reputaret succursum, non nocumentum: quantum ergo gratus debet esse ei, qui corpus suum lasciuum in quo ad mortē æternam ducitur, infirmitate vel alio modo lædit, vt sic à dæmonibus liberetur? Prouerb. 24. Erue eos, qui ducuntur ad mortē. ¶ Tertiò sic: Si duellum committeres cum aliquo, & videres hostem tuum tibi præualere, gratum haberes si quis hostem illum debilitaret intantum, vt ei præualere posses. Quasi duellum est inter carnem, & spiritum. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Galath. 5. Vnde ille qui videt præualere carnem aduersus spiritum, magnas gratias debet agere Deo, si infirmitate vel alia tribulatione carnem eius debilitet, vt à spiritu superetur. Iob. 40. Memento belli, nec vltra addas loqui. Gregor. Ac si diceret, tanto te ad disciplinam patris exhibe placidū, quanto te prospicis ad bella infirmum. Si occulti hostis contra te bellum consideras, quicquid à me pateris, non accusas. ¶ Item tribulatio sanctis occasio est

est pugnæ, & per consequens victoriæ & coronæ. 2. Timoth. 2. Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Greg. Inimicus humani generis callidè insidians, fraudem quam contra sanctum Iob parauerat, pertulit, quia sancto viro quot occasiones intulit, quasi tot causas victoriæ ministrauit. Sapien. 10. Certamen forte dedit ei vt vinceret. Non est timēda tribulatio electis Dei, quū Deus eam mittat illis, vt ab eis vincatur. Item tribulatio pondus est, ad quod præmium cæleste tradetur nobis: ideo non est optanda eius diminutio. 1. Corin. 4. Id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operabitur in nobis. ¶ Item tribulatio materia est coronæ nostræ. Bernardus: Si pœnitentia nostra crudeli miseratione minuitur, paulatim gemmis corona nostra priuatur. Iaco. 1. Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam quū probatus fuerit, accipiet coronā vitæ. Tribulatio præsens vertetur in gaudium, ita ꝙ pro vna gutta tribulationis, erunt quasi mille modij gaudij. Ioann. 16. Vos contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Baruch 4. Qui induxit nobis mala, ipse rursus adducet nobis sempiternam iucunditatem cum fame nostra. Esa. 54. Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te. In momento indignationis abscondi faciem meam parumper à te, & in misericordia sempiterna miser'9 sum tui. Mutatio ista tribulationis in gaudium, figurata est Ioan. 2. in mutatione aquę in vinum. Præeligenda est aqua tribulationis in vinum gaudii mutando, vinum gaudij temporalis mutando in aquam æternæ tribulationis. De hac mutatione habes Luc. 6. in diuite, & Lazaro. Bernardus: Ego sanè diuitem de quo Saluator facit mentionem in Euangelio, in nullo audio accusari, nisi quòd induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide: si crudelitatis eum arguimus, quòd substantiam mundi habens, & vidēs fratrem suum egere, clauserit viscera sua ab eo: quid dicturi estis qui tot videtis Lazaros esurientes & nudos, & plus de iumentis vestris & eorum phaleris, quàm de illorum miserijs cogitatis? Sed ad tremendum iudicium Abrahæ veniamus. Memēto fili quòd receperis bona in vita tua, & Lazarus similiter mala. Verum vtrunque est, negari non potest, fer sententiam, quia paucis expressa est summa negotij. Ille bona, & iste mala accepit: nunc autem hic consolatur, tu autem cruciaris. Expergiscimini ebrii & flete: terribilis in iudicijs Deus super filios hominum. Hæccine est cruciatuū cau

ſa tota, ꝙ in ſeculo bona receperat? Ita planè: neq; .n. nos ad hoc de paradiſo voluptatis diuina animaduerſio eieciſſe videtur, vt alterū ſibi hic paradiſum adinuētio humana pararet. Legitur, Ioānem Euangeliſtam virgas, & lapides communes in aurum, & lapides pretioſos conuertiſſe: quis virgas illas, & lapides illos, ſi indubitanter crederet ea conuertēda eſſe in aurum & pretioſos lapides, non amaret? ¶ Item tribulatio virga Moyſi eſt, in qua mirabilia fiunt. Per eam aqua de petra educitur. Aqua, inquam, lacrymarum de cordibus duris, & quaſi petrinis. Per ipſam etiā veri Iſraelitæ à Pharaone infernali & eius exercitu liberantur. Tribulatio ſeruos Dei liberat ab hoſtibus: ſicut flagellis pecora ad caſtrum vrgētur, ne à prædonibus rapiantur. ¶ Tribulatio locus eſt, quē filius Dei elegit in hoc mundo ad manendum. Bern. Chriſt⁹ qui non fallitur, elegit quod carni eſt moleſtius. Id ergo melius, id vtilius, id magis eligendum: & hic eſt locus filiorum Dei in mūdo iſto. Oēs .n. qui piè volunt viuere in Chriſto, perſecutionē patientur propter iuſtitiā. 2. Tim. 3. Qui cor nobile haberet, potius eligeret eſſe cum filijs Dei in tribulatione, quàm cum damnatis in tēporali proſperitate. Heb. 11. dicitur de Moyſe, ꝙ negauit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem. Dauid: Elegi abiectus eſſe in domo Dei mei, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Si aqua amara tranſeundo per terram, dulcis efficitur, & ſi vinum tranſiens per garyophyllos, garyophyllatum efficitur, & vinum in quo abluuntur reliquiæ, ſanctum reputatur: tribulationes quæ per Chriſtum trāſierunt, & alios ſanctos, quaſi ſanctæ habendæ ſunt. Sanctitatis verò earum ſigna eſſe videntur, mirabilia quæ ipſi operantur. Qui enim mortui fuerunt in delicijs viginti annis vel amplius, ſuperueniente eis forti tribulationes ſuſcitantur. Nullæ reliquiæ in mūdo iſto tot & tantas infirmitates ſanare videntur, vt tribulationes, per hoc quòd in Chriſto fuerunt: & crux iam videtur eſſe vncta, eò ꝙ in Chriſto qui vnctus eſt, fuit. Vnde cruces in conſecratione eccleſiarum oleo inunguntur. Bern. loquens de illo verbo, Qui fingis laborem in præcepto. An non labor fictus, iugū ſuaue, crux inuncta? ¶ Et notādum, ꝙ cùm tribulatio in Scriptura ſacra per aquā deſignetur: vt Cantic. vlt. Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem. Septem ſunt effectus vtiles tribulationis, ſecundùm proprietates aquæ. Primus eſt, quòd hoſtes ſpirituales ſubmergit, vitia ſcilicet & dæmones. Exod. 15. Operuit aqua tribulantes

lantes eos: vnus ex eis non remã sit. Secundus est, ꝙ fideles nutrit, sicut aqua pisces. Esa. 50. Computruerunt pisces sine aqua. Et notandum, ꝙ aqua amara dulces nutrit pisces & magnos. Cete grãdia non inueniũtur nisi in mari. Aliæ aquæ nutriunt pisciculos: sic homines magnæ virtutis nutriuntur in aquis tribulationũ. Tertius est, ꝙ munit, sicut aqua munit castra quæ cingit. Vnde Iob 3. dicitur de amicis Iob, Nemo ei loquebatur verbum: videbant enim dolorem esse vehementem. Quartus est, ꝙ aqua eleuat nauem, dum crescit. Genes. 7. Multiplicatæ sunt aquæ, & eleuauerunt arcam in sublime à terra. Sic tribulatio electos Dei exaltat, & proficere facit. Econtrario dicitur de malis. Iob. 17. Cor eorum longè est à disciplina, propterea non exaltabuntur. Quintus est, ꝙ ad modũ aquæ mundat. Vnde sponsæ regis cælestis vestem de bysso præparat. De qua Apoc. 19. Datum est ei cooperire se bysso candido & splendenti. Apocal. 7. Hi qui sunt amicti stolis albis, qui sunt, & vnde venerunt? Et dixit illi, Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna. Sextus est, ꝙ vinum temporalis gaudij temperat, ne cordibus debilibus noceat. Vinum enim gaudij temporalis homines infatuat, si bibant illud purum, vt patet in Salomone, Ecclesi. 2. Non prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur. Septimus est, ꝙ ignem libidinis extinguit: vt patet in monacho illo ꝙ de luxuria tentabatur, quem abbas suus iussit ab alijs infestari: qui postea interrogatus super illa tentatione, respondit: Mihi viuere non licet, & fornicari libet? ¶Item notandum, ꝙ tribulatio ad multiplicationem bonorum iuuat. Exod. 1. Quanto magis opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur. Item in bono sustentat. Eccl. 2. Sustine sustentationes Dei. Sustẽtationes sunt tribulationes. Greg. in Moralib. Ipso infirmitatis nostrę pondere deorsum quotidie ducimur, vt mira manu artificis per subuenientia flagella releuemur. Econtrario prosperitas in malo sustentat. Greg. in Moralib. Difficiliùs malum corrigitur, quod prosperitate fulcitur. Idem: Qui à Deo auertitur & prosperatur, tanto perditioni fit proximus, quanto zelò disciplinæ inuenitur alien⁹. Item tribulatio ad Deũ trahit. Bern. super Cant. Trahimur cũ tribulationibus, & tentationibus exercemur. Aug. Cùm molestiæ in huius vitæ fragilitate crebrescunt, æternam requiem nos desiderare cõpellũt. Mundus quippe iste periculosior est blandus, q̃ molestus, & magis cauendus est cum se illicit diligi, quàm cùm admonet cogitq; contemni. Tribulatio viam electorum asperã efficit, ne eos magis diu perge-

re, q̃ citò peruenire delectet, ſm verbũ Greg. Tribulatio porta eſt regni cælorũ. Hæc porta Dñi, iuſti intrabunt in eam. Lucæ vlti. Oportuit Chriſtum pati, & ſic intrare in gloriam ſuã. Act. 14. Per multas tribulationes oportet intrare in regnũ cælorũ. Et vt vno verbo dicamus, adeò vtiles ſunt tribulationes, ꝙ hi qui eas ſuſtinent, beati à Dño reputantur. Lucæ 6. Beati, qui nunc fletis, qm̃ ridebitis. Matt. 5. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, &c. Iob 5. Beatus qui corripitur à Dño. Iac. 1. Beatus vir q̃ ſuffert tentationem. Eiuſdem 5. Ecce beatificamus eos qui ſuſtinuerunt. 1. Pet. 3. Si quid patimini ꝑꝑ iuſtitiã, beati. Eiuſdem 4. Si exprobramini in nomine Chriſti, beati eritis: ideo tribulatio cũ gaudio eſt ſuſcipienda. Act. 5. Ibant Apoſtoli gaudentes à conſpectu concilij, &c. Iac. 1. Omne gaudium exiſtimate fratres, cùm in varias tentationes incideritis. 1. Pet. 4. Communicãtes Chriſti paſſionibus, gaudete: vt in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes. Matt. 5. Gaudete, & exultate, quoniã merces veſtra multa eſt in cælis. Simile Luc. 6.

De diuiſione Patientiæ in patientiam diuinæ correctionis, humanæ perſecutionis, & dæmoniacæ impugnationis. Cap. IIII.

Conſequenter ponendæ ſunt diuiſiones pertinentes ad patientiam. Notandum ergo, ꝙ ad patientiam pertinet patienter ferre Dei correctionem, hominum perſecutionem, dæmonum impugnationem. Scriptura verò ſacra multùm beatificat patienter ſuſtinentes prædicta. ¶ Suſtinẽtes Dei correptionem beatificantur. Iob 5. Beatus vir qui corripitur à Domino. Correptio Dei ꝓcedit ex magno amore. Eſa. 11. Egredietur virga de radice Ieſſe, Ieſſe interpretatur incendium. Reſpuere Dei correptionem, periculoſum eſt valde. Eccleſia. 21. Qui odit correptionem, minuetur vita. Eiuſdem 21. Qui odit correptionem, veſtigium eſt peccatoris. ¶ Dei correptio eſt, ægritudo corporis, quæ cum gaudio recipienda eſt, quia vtiliſſima. Multum enim debilitat hoſtem familiarem (corpus ſcilicet) & ſubdit ſpiritui. Cùm infirmor, tunc potens ſum, 2. Cor. 12. Et in infirmitate experitur homo virtutem animi. Seneca: Nõ in mari tãtùm aut prælio vir fortis apparet: ſed exhibetur etiam & in lectulo virtus. In Vitis patrum, cùm quidam peteret à Ioãne eremita, vt ſanaret eũ à tertiana. Reſpondit: Rem tibi neceſſariã cupis abijcere: vt enim corpora nitro, ita anima languoribus & caſtigationibus purificatur. Et quidam ſenex infirmanti diſcipulo dixit: Ne contriſteris ex infirmitate vel plaga córporis. Si enim ferrum es, æruginẽ amittis. Si verò aurum es, per ignem proba-

probatus, à magnis ad maiora proueheris. Et cùm quidam miles rogaret quendã virũ sanctũ, vt à morbo liberaret eũ cũ precibus suis: vir sanctus audito ab eo quòd melior esset in ægritudine, & deuotior quàm in sanitate, dixit: Oro Dñm vt seruet te in statu, in quo melior es. Dicebat quidã, ꝙ cùm Deus dat infirmitatẽ alicui, si pro ea seruiret ei centum annis, non esset nimis. Prouerb. 20. Liuor vulneris absterget mala. Eccl. 11. Malitia vnius horę obliuionem facit luxuriæ magnæ. Idem etiã dicebat, quòd diues est Christianus, qui non habet nisi vnam solam febrem quatuor accessionum, vel etiam solam ephimeram, dum solùm sciat & velit de illa cum Deo negotiari. Aegritudo corporis citatio est de pace facienda cum Deo: si fuerit ad mortem, peremptoria: si non fuerit, dilatoria. Pax verò ad quã est citatio, valde honorabilis est peccatori: omnes enim offensæ ei à Deo remittuntur, & insuper pax eius regno cælorũ quasi emitur. Gaudere debet qui infirmatur de hoc ꝙ vilis domuncula eius incipit destrui, cùm spem habeat domum regiã se habere in cœlis. 2. ad Corint. 5. Scimus quoniã si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationẽ ex Deo habeamus, domũ non manufactã, sed æternam in cælis. ¶ Et notãdũ, quòd super illud Matthæi 9. Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. ostẽdit glo. Bedæ, quòd quinq; modis infirmitates contingunt. Primò, vt merita iustis per patientiam augeantur, vt Iob. 2. Secundò, ad custodiam virtutum, vt in Paulo 2. Corint. 12. Tertiò, ad corrigenda peccata, vt lepra Mariæ. Num. 12. Quartò, ad gloriam Dei, vt cæco nato. Ioan. 9. & Lazaro, Eiusdem 11. Quintò, ad initium pęnę, vt Herodi. Act. 12. Patientes persecutiones beatificantur. Matthæi 5. Beati, inquit, qui persecutionem patiũtur, &c. Persecutor præparat tibi coronã æternam. Noli odire vel repercutere fabricatorẽ coronæ tuæ. In Psal. Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores. Fabricauerunt, inquam, coronam. Sustinentes dæmonum impugnationes, beatificãtur. Iac. 1. Beatus vir qui suffert tentationem: quoniã cùm probatus fuerit, &c.

De tentationibus dæmonum. Et primò ꝙ dæmones tentent homines: de utilitate tentationũ, de modo tentãdi quem habet tentator, & de modo repugnandi quem debet habere qui tentatur. *Cap. V.*

Circa tẽtationes, Primò ostendemus, quòd dæmones impugnẽt homines. Cùm enim ipsi sint inuisibiles, & pugna eorum inuisibilis est, nec agnoscitur nisi oculis cordis: ignorantia verò eius periculosa est homini: non enim repugnat qui se impugnari ignorat: grande periculum est habere

habere iuxta se hostem suum, si homo hoc nesciat. Hiero. Tunc maximè impugnaris, cùm te impugnari nescis. Secundò, ostendemus vtilitates tentationũ, vt magis patienter sufferãtur. Tertiò, tãgemus de modo impugnãdi quẽ habet tentator. Quartò, de modo repugnandi, quem debet habere qui tentatur. ¶ Circa primum, notandum, quòd impugnatio quã diabolus facit homini. Primò certificari põt ex 3. Genes. vbi serpẽs mulierem decepit, & Deus ibidẽ ostendit impugnationẽ istam esse duraturam, dicens ad serpentem: Inimicitias ponã inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius. ¶ Secundò ex libr. Iob 1. & 2. cap. vbi sathan petijt à Domino vt permitteret eum impugnare Iob. Et eiusdem 7. legitur: Militia ẽ vita hominis super terram; & alia translatio habet, tentatio est vita, &c. Item Matth. 4. & Lucæ 4. vbi diabolus Dominum tentauit. Et secũdùm Aug. assumpsit diabolus formam humanam, quod permisit Dominus, vt tentatio nobis certior fieret. 1. ad Cor. 7. Reuertimini in idipsum, ne tentet vos sathanas. Matth. 27. Vigilate, ne intretis in tentationem. ad Ephes. 6. Nõ est nobis colluctatio aduersus carnẽ & sanguine, &c. Actu. 5. Cur tentauit sathanas cor vestrũ? Et de beato Martino legitur, quòd multoties diabolus ei apparuerit in forma humana. Similiter de beato Antonio, cui apparuit in forma pueri nigri; & in forma etiam animalium diuersorum generum. Simile legitur de multis alijs sanctis. Augu. in sermonibus: Præmonitos vos esse volo, neminẽ super terrã absq; tẽtatione victurum, vt cui forte tollitur aliqua, aliã securus expectet.

¶ *De vtilitate tentationum.*

CIRCA 2m, notandum, quòd tentatio ad multa vtilis est. Primò erudit. Eccl. 34. Qui non est tẽtatus quid scit? Iterũ: Qui non est tentatus, qualia scit? Et iterũ: Qui non est tentatus, pauca recognoscit. Iudic. 3. Hæ sunt gentes quas reliquit Dñs, vt his erudiret Israelem. Secũdò humiliat. Greg. Dum vitia nos tentant, proficientes in nobis virtutes humiliantur. Idẽ Iebusæum Israel tolerat, vt humana mens de se humilia sentiat, dũ minima non superat. Tertiò, negligentiam repellit. Glos. sup illud: Proba me Deus, & tẽta me. Ideo dicit tenta: quia nisi tentaret, negligẽtes essemus. Quartò, virtuti addit. Seneca: Multum adijcit sibi virtus lacessita. In Vitis patrũ dixit quidam abbas: Cruda tegula si mittatur in flumen, statim dissoluitur, cocta non. Ita est homo habẽs sapientiam carnalem, qui non est tentationum igne decoctus. Quintò seruat. Greg. Nisi Psalmista per tribulationes se melius seruari nosset, non diceret, Proba me Domine, & tenta me.

Idem

Idem in Moralibus. Cum per tẽtationẽ humilitas proficit, prospera est ipsa aduersitas, quæ mẽtem ab elatione custodit. Idem: Cum tentamur vitijs, diuina dispensatione nobiscum agitur, ne virtutibus quibus proficimus extollamur. 2. ad Corinthi. 12. Ne magnitudo reuelationum extollat me, &c. Gregor. in Moralibus: Tunc interius bene custodimur, cum per dispensationẽ Dei tolerabiliter tẽtamur exterius, aliqñ vitijs, aliqñ pressuris. Nec tentatio exterior culpas perficit, quia interior intentio sursum trahit. Nec sursum interior intentio in superbiam eleuat, quia tentatio exterior humiliat. Sic magno ordine cognoscimus in interiore profectu, quid accepimus, in exteriore defectu, quid sumus. Sextò, virtutem hominis notificat. Deute. 13. Tentat vos Deus vester, vt palàm fiat, vtrũ diligatis eum, an nõ. Septimò, Deum glorificat. Psal. Eruam te, & glorificabis me. Octauò, populum ædificat. Tob. 2. hãc tentationẽ ideò permisit euenire illi, vt posteris daretur exẽplum patientię illius. Nonò, ei qui tẽtatur in pręsenti, honorem acquirit. Vnde legitur de beato Antonio, quòd cũ quadam nocte à dæmonibus esset laceratus, subito radius quidam lucis & dæmones, & tenebras effugauit, statimq́; sanatus Christum præsentem intelligens, dixit: Vbi eras Iesu bone, vbi eras? quare principio non affuisti, vt curares vulnera mea? Et vox ad eum ait: Antoni hic eram: sed expectabã videre certamẽ tuum. Nunc autem quia viriliter dimicasti, in toto orbe te faciam nominari. Decimò, in futuro coronat. 2. ad Timo. 2. Non coronabitur nisi qui legitimè certauerit. Et Iac. 1. dicitur de sufferente tẽtationem, ꝙ cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Tob. 3. Hoc autẽ pro certo habet omnis qui colit te: q̃a vita eius si in probatione fuerit, coronabitur.

¶ *De modo impugnandi, quem habet tentator.*

SEQVITVR de modo impugnandi, quem habet tentator. Notandum ergo ꝙ modi impugnandi quos habet, quasi infiniti sunt. Vnde Paulinus eps Augustino: Hostis noster cui mille nocendi artes, tam varijs expugnandus est telis, q̃ impugnat insidijs. tñ nos causa breuitatis de paucis dicemus. Bernar. quatuor species impugnationis eius distinguit, loquens de illo verbo Psal. Scuto circundabit te veritas eius: non timebis à timore nocturno, &c. His verbis significatæ sunt quatuor tẽtationes quibus vndiq; circũdati necesse habem⁹ scuto dñi circundari antè & retro, à dextris & à sinistris. Timor afflictionis nocturnus est & planè tenebrosus, quia abscõdit ab oculis, ꝙ nõ sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriã quę reuela-

reuelabitur in nobis. Sed facile hunc radius veritatis exuflat. Ingerit enim oculis cordis peccata quæ fecimus, nunc æterna supplicia, nunc æterna præmia, nūc ea quæ pro nobis pertulit Christus. Ergo ad lucem tam multiplicis veritatis, nox recessit. Sed time sagittam quæ in die leuiter volat, sed non leue vulnus infligit. Hæc sagitta vana est gloria, quam oportet cauere feruentiores, ne deserant scutum veritatis. Quid enim tam contrarium vanitati? Deinde subdit: Primò à sinistris pulsat diabolus pusillanimitate. Deinde à dextris humanis laudibus. Si sic non proficit, dicit: Viribus deijcere nequeo, sed fortè decipere possum alicuius ingenio proditoris. Negotium perambulās in tenebris est ambitio, subtile malum, secretum virus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, liuoris parens, vitiorum origo, criminum fomes, virtutū ęrugo, tinea sanctitatis. Contempsit, ait, vanam gloriam, qm̄ vana est: fortè solidus aliquid affectaret, fortè honores, fortè diuitias. Quid si veritas inuestigat hunc proditorem, & negotium arguit tenebrarum? Non restat callido inimico contra eos, quos videt omnibus modis diligere iustitiā & odisse iniquitatem, nisi vbi iniquitatem palliet virtutum imagine. Quos enim perfectos boni nouit amatores, malū eis sub specie boni non mediocris, sed perfecti suadere conatur, vt facilè qui currit incurrat. 2. ad Corinth. 11. Ipse sathanas transfigurat se in angelum lucis. Sola autem est veritas, quæ palliatā detegit falsitatem: iuxta verbum Bernardi. Item Greg. Quatuor, inquit, has tentationes in generali statu ecclesiæ haud difficile diligens considerator inuenit. Timor nocturnus nouellam adhuc exercebat ecclesiam, quando omnis qui occidebat seruos Dei, arbitrabatur obsequium se præstare Deo. Deinde persecutione cessante, & die reddita, turbauit eam grauius & afflixit sagitta volans: quoniam exierūt aliqui de ecclesia, inflati spiritu carnis suæ, inanis & volatilis gloriæ cupidi, & volentes sibi facere nomen, linguas suas magnificando, diuersa & ꝑuersa dogmata prędicauerunt. At quidē nunc pax à paganis, pax ab hæreticis: sed non pax à filijs falsis. Omnes Christiani ferè quæ sua sunt quęrunt, non quæ Iesu Christi. Ipsa quoque ecclesiasticæ dignitatis officia, in turpem quęstū & tenebrarum negotia transiere: nec in his animarum salus, sed luxus quæritur diuitiarum. Superest vt iam reueletur homo peccati, filius perditionis antichristus, dæmonium non modò diurnum, sed etiam meridianum, quòd nō solùm transfigurat se in angelum lucis, sed extollitur supra

omne

omne quod dicitur Deꝰ, aut qđ colitur. Nimirũ insidiatur acriùs calcaneo matris ecclesiæ, à qua caput suum dolet esse cõtritum. Sed ab hoc quoque incursu ecclesiam electorum veritas liberabit, pp̄ eos breuiãs dies, & dæmonium meridianum destruens illustratione aduentus sui. ¶ Item notandum, ꝙ ſm̄ Grego. in Moral. quatuor modis peccatũ perpetratur in corde, quatuor consummatur in opere. In corde nãque suggestione, delectatione, cõsensu, & defensionis audacia perpetratur. Fit. n. suggestio per aduersarium, delectatio per carnẽ, consensus per spiritũ, defensionis audacia per elationẽ. Vnde & illam primi hominis rectitudinem antiquus hostis his quatuor ictibus fregit. Nam serpens suasit, Heua delectata est, Adã cõsensit, qui etiã requisitus confiteri culpam, per audaciam noluit. Quatuor etiam modis peccatum consummatur in opere. Priùs nanque latens culpa agitur, postmodum verò antè oculos hominũ sine cõfusione reatus aperitur, dehinc in consuetudinem ducitur ad extremũ quisque vel falsæ spei seductionibus, vel obstinatione miseræ desperationis enutritur. Notandum, ꝙ diabolus tanquam præsumptuosus suos libenter suadet id quod temeritatis est & præsumptionis. Vnde mulierẽ incitauit ad hoc vt iudicaret de facto superioris, & de intentione præcipientis, dicẽs: Cur pręcepit vobis Dñs, &c. Genesis 3. Quorum vtrunque temerariũ est. Itẽ in impugnationibus suis multũ mendacio vtitur. Vnde mulieri post eius responsionẽ mentitus est, dicens: Nequaquã moriemini. Et Matt. 4. Hæc oĩa tibi dabo, si cadens adoraueris me. Iob. 8. Ipse mendax est & pater eius. Quum ipse vult aliquẽ deijcere in peccatum, ipse promittit ei ꝙ citò resurget. Esa. 51. Dixerunt animæ tuę, Incuruare, vt transeamus. Bernard. Noli acquiescere dicenti, Incuruare, vt transeamus. non est. n. trãsiturus, sed te grauiter oppressurus. His verò qui sunt in peccato, longam vitam repromittit, quæ repromissio nequissima multos perdidit. Ecclesiasti. 19. ¶ Et notandum, quòd diabolus quinque modis decipit hominem qui est in statu pœnitentiæ, suadendo ei vt onus illud abijciat. ¶ Primò, mentiendo exonerationem, quod non est exoneratio, sed leuis oneris in grauissimum commutatio: vt festucę in trabẽ vel montẽ. Vnde qui tentatur, debet dicere sic tentanti, Si onus deposuero, nunquid sine onere ero? Cui quęstioni si plenè respondere voluerit tentator, dicet, Imò ponetur super te mons: scilicet infernalis pœna, quæ pœna grauior est monte. Apocal. 6. Dicent montibus, Cadite super nos, &c. Bonum est ergo leue

onus

onus pœnitẽtiæ ferre, vt tñ onus possit vitari. Apocal. 2. Non mittã super vos aliud pondus, tñ id qđ habetis, tenete. ¶ Secundò decipit, ea quæ diuisim portanda sunt, simul ostendendo, dicens, Q̃uo posses hoc portare tot annis? Cui dicendũ est, Hodie cum adiutorio Dei portabo hoc & cras, tandem cum adiutorio Dei portabo leuiùs ꝓꝓ assuetudinẽ. Sic vbi fallit compositio, soluit diuisio. Matt. 6. Sufficit diei malitia sua. ¶ Tertiò decipit, virtutẽ hominis à Dei virtute diuidẽdo dicens, Tu debilis es, nullo modo posses hoc portare. Cui dicendũ est: si intelligis mea virtute sola, verum dicis, quia dicitur Io. 15. Sine me nihil potestis facere. Si verò intelligis quòd non possim Dei virtute adiutus, mentiris. ad Philip. 1. Confidimus in domino Iesu, quoniam qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet. Eiusdem 4. Omnia possum in eo qui me confortat. ¶ Quartò, decipit, spoliationẽ mentiendo exonerationẽ. Sicut latro quandoque simplicẽ scholarem exonerat à cappa sua. Aurũ vel lapides pretiosos debes reputare pœnitẽtiam, qnam tibi vult diabolus auferre. Vnde debes cauere eum tanquam spoliatorem rei pretiosissimæ. Apocalyp. 3. Suadeo tibi emere aurum, &c. Aurum emere, est fructum pœnitentiæ præparare. ¶ Quinto, quærendo pondus diminuere, ad quod gaudiũ cæleste tibi tradendum est. 2. ad Corinthios 4. Id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. ¶ Itẽ diabolus supra pectus suum graditur sicut serpẽs, qui solebat erectus incedere, nunc supra pectus graditur. A Deo .n. auersus est diabolus, qui ad Deum conuerti debuit, & in eis ꝓficit qui à Deo auertuntur, qui s. oculos suos statuerunt declinare in terram. Daniel. 12. dicitur de iniquis iudicibus, ꝙ declinauerũt oculos suos, ne viderent cælum, neq; recordarentur iudiciorum iustorum. ¶ Itẽ diabolus terram comedit: vt dicitur de serpente. Gene. 3. Amatores .n. terrenorum deuorat. Esa. 65. Serpenti puluis panis eius. Iob. 18. Abscõdita est in terra predica eius. Esa. 24. Laqueus super te, qui habitator es terræ. E contrario dicitur Prouerbio. 1. Frustrà iacitur rete ante oculos pennatorum. Idem calcaneo insidiatur. Genesis 3. Calcaneus est pars extrema & infima in corpore. Est etiam à posteriori, vnde raro ab oculis videtur. Et quia retrò est, & quia ab oculis longè est diabolus, calcaneo, id est, extremæ parti ecclesię maximè insidiabitur: in fine enim mundi, scilicet tempore antichristi, maxima erit tribulatio ipsius. Vnde tunc implebitur illud Iob. 40. Stringet caudã suam quasi cedrũ quod

quod dicitur de Behemoth, cum cauda stringitur eleuatur. Cauda ergo Behemoth stringetur, cùm in fine mundi antichristus eleuabitur. Calcaneo etiam diabolus insidiatur: qa in fine vniuscuiusq; maximè conatur hominem vincere: sciens quia si tunc hominem non vicerit, nūquam postea ab eo vincetur. Gregor. Sciendum, ꝙ plerunq; eis quos ceperit, tunc grauiores culpas ingerit, quum præsentis vitæ termino illos propinquare cognoscit. Fini etiam actionis insidiatur diabolus. Greg. Diabolus aliquando nec intentionem vitiat, nec in itinere supplantat: sed opus bonum in fine actionis illaqueat. ¶ Item diabolus calcaneo, id est infimæ parti insidiatur, carni. s. Iob. 40. Fortitudo eius in lūbis eius, & virtus eius in vmbilico ventris eius. Et in eodem: Fœnum quasi bos comedet. Fœnū vocat homines carnales. Oīs. n. caro, fœnum. Esa. 40. Habac. 1. Incrassata est pars eius. Diabolus portis sensuum insidiatur. 1. Iudic. 9. Appropinquans Abimelech ostio, ignem supponere nitebatur. Item diabolus ex illa parte ex qua homo sibi minùs cauet, impugnat: & sic calcaneo insidiatur. Ipse circuit, si fortè inueniat quē deuorare possit. Iob 1. Circuiui terrā, & ꝑambulaui eā. 1. Pet. 5. Tanquā leo rugiens circuit &c. Diabolus otiosos & securos percutit. Ezec. 38. Ascendā ad terrā sine muro, veniā ad quiescētes habitantesque securè. Iob 40. dicitur de Behemoth: Circundabunt eum salices torrentis. Salices torrētis sunt homines infructuosi in aquis deliciarū plātati, qui circa diabolum sunt, & diabolus quasi spatiatur cum eis. Iudic. 18. Nullus erit labor, intrabimus ad securos. Item diabolus semina bonorum rapit sciens illud Bernardi, Modica sementis detractio, non modicū est messis detrimentum. Matt. 13. Quædā ceciderunt secus viam, & venerunt volucres cœli, & comederunt illa. Ipse in negligentibus zizaniam seminat. Matt. 13. Quū dormirēt homines, venit inimicus, & superseminauit zizania in medio tritici. In vitis patrum dicebat quidam senex, ꝙ tres sunt virtutes sathanæ, quæ præcedūt vniuersa peccata. Prima, obliuionis, secunda, negligentiæ, tertia, concupiscentiæ. Prima generat secūdam, secunda tertiam, & sic corruit homo. ¶ Item diabolus vnanimes dispergit, & sic vincit. Mat. 12. Qui non colligit mecū, dispergit. Item tortuose incedit, & ideo valde difficile est præcognoscere quò tendit. Prouer. 30. Tria sunt mihi difficilia, & quartum penitus ignoro. Et vnum illorum trium est via colubri super petram. Gloss. Viam colubri vocat vennati hostis astutiā, quę insidiari non desinit, quos in petra fundatos esse conspicit. Item

D dia-

diabolus qđ delectabile est, præponit, quod molestũ, supponit: primo quasi vngit, & postea pungit. Eccl. 9. Sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aues laqueo, sic homines capiuntur tpe malo, s. tpe tentationis. Pisces capiuntur esca hamo superposita. Itẽ circa impugnationem diaboli, attendenda est impugnationem varietas, impugnandi continuitas, impugnationis vniuersitas. Diabolus varijs impugnationibus impugnat, vt quem non superat vna, superet alia: vt patet Matth. 4. in tentationibus domini. Continue etiam impugnat, vt quasi tædio victus homo succumbat. Grego. Diabolus assidua tẽtatione nos tentat, vt saltem tædio vincat. Dan. 3. Nõ cessabant ministri regis succẽdere fornacem. Vniuersalis ẽt est eius impugnatio. Impugnat. n. & diuites & pauperes, & iuuenes & senes. vnde dicitur vti sagena, quę est rete totã aquã occupãs. Habac. 1. Totum in hamo subleuabit, & traxit illud in sagena sua. Itẽ in eodẽ: Expandit sagenã suã, & semper interficere gentes nõ cessat. Et licèt omnes impugnet, magis tñ eos qui ad Deũ conuertuntur. Augu. in sermonibus: Quotidianis discimus experimentis, eos qui conuerti deliberant, tentari acriùs à concupiscentia carnis, & vrgeri grauiùs in operibus luti & lateris, qui Aegyptum ęgredi, Pharaonem effugere moliuntur. Ideo accedenti ad seruitutem Dei dicitur Eccle. 2. Præpara animam tuam ad tentationem. Iob. 19. Obsederunt in gyro tabernaculũ meũ. In Psalm. Circundederunt me sicut apes. Ecclesiast. 9. Extruxit munitiones per gyrum. Gregor. de diabolo: Illos pulsare negligit, quos iure quieto possidere se sentit. Hier. Appropinquante salute, appropinquat & tentatio. Gregor. in Mora. Lucem rectitudinis vmbra sequitur tentationis. Idem in eod. Post lucẽ æstus sequitur, quia post illuminationẽ diuini luminis, tẽtationis certamẽ augetur. In Psal. Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me? Sicut aliquis dũ est captus, in carcere vnicum habet custodẽ vel duos, si verò euaserit, omnes eũ insequuntur: sic dum quis captus est à diabolo, nõ tantum eũ dæmones persequuntur, quàm quum euasit. Vnde quidã eremita vidit vnum solũ diabolum sedentem in porta ciuitatis, & vidit abbatiã in qua vnicuiq; monacho assistebat diabolus. Quum verò quæreret ab angelo ductore, quare hoc esset. Respondit: quia in ciuitate illa omnes faciunt voluntatem diaboli, sufficit ibi vnus diabolus: sed quum in hac abbatia omnes sint boni, necesse est, vt vnicuiq; vnus assistat. ¶ Item magis impugnat diabolus eos qui præsunt, quàm cæteros. 1. Reg. 31. Totum pondus prælij versum est in Saul. Item impu-

impugnat ēt hoiem ſēm complexionem, vel mores, vel ſtatū ipſius. Vnde in Pſal. Iuxta iter ſcandalū poſuerunt mihi. Diabolus eos qui ſunt in deſerto paupertatis, incitat ad iram vel impatientiā. Vnde tentatio eius talibus eſt vētus vrēs. Deut. 8. dicitur de ſolitudine in qua fuerūt filij Iſrael, ꝙ in ea erat ſerpēs flatu adurēs, & ſcorpio, & dipſas, & nullæ oīno aquæ. Ier. 3. Ventus vrens in vijs quę ſunt in deſerto. Exo. 10. Vētus vrens leuauit locuſtas. Et ſubditur: Et nihil oīno virens relictum eſt in terra. Locuſtæ ſunt motus ſuperbiæ, qui poſtquā in homine religioſo inualuerint, nihil viride in eo remanet. Ezechie. 17. Nonne quū tetigerit eā véntus vrens, ſiccabitur? Ionæ 4. Præcepit dominus vento calido & vrenti, & percuſſit ſol ſuper caput Ionæ, & æſtuabat. His verò qui ſunt in proſperitate, ſuadet diabolus pigritiā. Et talibus eſt tentatio diaboli, vt ventus aquilo. Eccleſ. 43. Frigidus ventus aquilo flauit, & gelauit cryſtallus ab aqua. Quandoq; vero diabolus (Deo permittente hoc ad probationem & profectum amicorum ſuorū) ſuſcitat quaſi ventū vehemētem, vt videatur omnia concutere. Iob 1. Ventus vehemens irruit à regione deſerti & concuſſit quatuor angulos domus. Et Ionæ 1. Miſit dn̄s ventum magnum in mare, & facta eſt tempeſtas magna. Et Matt. 8. Motus magnus factus eſt in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus. ¶ Item diabolus qn̄q; impugnat, aggerem cōportando, vt quum bonorum pauperū procurat ditationē, vt ſic mali efficiantur. Habac. 1. Ipſe ſuper oēm munitionem ridebit, comportabit aggerem, & capiet eam. Ipſe de potentibus triūphat adiutus potentia eorū contra ipſos, dum ea abutuntur, contra animas ſuas ea vtentes. Habac. 1. Ipſe de regibus triumphabit, & tyranni ridiculi eius erunt. Tyranni ſunt ſimiæ diaboli, dum in ſubditos ſibi deſæuiunt, ſicut & diabolus ſeruientes ſibi torquebit. ¶ Item diabolus immiſericorditer impugnat, vt patet in Iob, cui abſtulit ſua & ſuos, afflixitque ipſum in propria perſona. Et ſi in aliquo videtur parcere, in eo intendit impugnare: vt patet in vxore Iob, quam ei reliquit, per quā poſtea eū impugnauit. Vnde dixit illi vxor ſua, quum ipſe amiſiſſet & ſua & ſuos, & percuſſus eſſet hulcere peſſimo, Adhuc tu permanes in ſimplicitate tua? benedic Deo, & morere. Iob. 2. Irriſio eſt: id eſt, ſi perſeueraueris in benedictione tua, morieris. Eccleſ. 7. Iuſtus perit in iuſtitia ſua. Malach. 3. Vanus eſt qui ſeruit Deo. Gregor. Duobus modis diabolus impugnat homines, tribulatione vt frangat, perſuaſione vt molliat. Victus ergo de tribulatione, recurrit ad

artem qua Adam vicit. Prou.7. Multos vulneratos deiecit. Dicitur de muliere. ¶ Item diabolus illos quos videt feruentes ad bonum, incitat ad hoc ꝙ excedant, vt de alto possit eos præcipitare, quod valde periculosum est. Bernar. super Canti. Nō habet callidus hostis machinamentū efficacius ad tollendum de corde dilectionem, q̃ si efficere possit, vt in ea incautè & non cū ratione ambuletur. Ephes.5. Videte fratres quomodo cautè ambuletis. 1. Petr.4. Nolite peregrinari in feruore qui ad tentationē vobis sit.

¶ *De modo repugnandi diabolo.*

SEQVITVR de modo repugnandi diabolo. ¶ Et notandū, ꝙ modus conuenientissimus repugnādi serpenti infernali, est cōtritio capitis eius. Quē modum docet dn̄s Gen.3. loquens ad serpentē de muliere, q̄ figuram tenet ecclesiæ. Ipsa cōteret caput tuū. Serpens caput præ cæteris membris custodit. Et nō est caput nequius super caput colubri. Ecc.25. Ideo conari debet homo ad eius contritionē. Caput verò eius potest intelligi superbia, vel principium tentationis, vel peccatum cordis antequam extrà exierit. Contritio capitis, scilicet superbiæ, multum valet ad repugnādum ei. Et hanc facit humilitas, quæ multum valet ad triumphandum de diabolo. Humilitas enim ad modum astuti luctatoris dum videtur se deijcere, hostem facit corruere. Ipsa est quæ euadit laqueos diaboli. Inde beatus Antonius retulit se vidisse omnes laqueos diaboli super terram extētos. Et quum suspirans dixisset, Quis hos poterit transire? audiuit vocē dicētem, Humilitas sola, ò Antoni, pertransit. Humilitas gloriam victoriȩ totam Deo attribuit, & propter hoc totum pondus prælij eidem imponit. Cuius enim est victoriæ gloria, eiusdē est pugna. Humiles Deus iuuat, sicut econtrario superbis resistit. Iac.3. & 1. Pet.5. Ideo nō est mirum, si ipsi triumphēt. Humilitas Deum quodāmodo vincit Gregor. in Moralibus. Quotidie tela tentationum eius accipimus: sed & nos contra illum iacula mittimus, si confessi tribulationibus humilia respondemus. Prouerbio.15. Responsio mollis frangit iram. ¶ Caput etiam serpentis est conterendum, quia in principio tentationis est resistēdum. Ouid. Principijs obsta, serò medicina paratur, Cum mala per longas conualuere moras. Gregor. in Moralibus: Si tentationi in corde nascenti festinè non resistitur, hac eadē qua nutritur, mora roboratur. In Psal. Beatus qui tenebit & allidet paruulos suos ad petram. Diabolus quasi paruulus est in principio tentationis, vnde tunc faciliùs potest occidi. In morte primogenitorum liberati sunt filij Israel de seruitute Pharaonis.

Exo.

Exo. 12. Primogenita Pharaonis infernalis sunt principia tentationum: quibus si viriliter resistat, liberatur homo citò à diabolo. Item caput serpentis conterendū est: quia peccatum destruendum est, quū in corde est, antequam extrà per locutionē vel operationem processerit. Si cogitatio mala cor intret, tum citò pugnandū est contra eā, & specialiter órando. Grego. in homi. Quanto grauiori tumultu cogitationum carnaliū premimur: tāto orationi debemus insistere ardentiùs. Non simus eradicatores cogitationū, sed luctatores cōtra eas: vt dixit quidam senex de antiquis patribus, vt legitur in Vitis patrū. In eodem: Dixit quidam abbas, Si cogitationem nō habes: spē non habes: quoniam si cogitationes habes, ópera habes. In eodē: Interrogatus abbas Pastor de immundis cogitationibus: respondit, Nunquid gloriabitur securis sine eo, qui incidit in ipsa? Tu ergo non eis porrigas manus, & otiosæ erunt. Idem cuidam abbati: Sicut capsa plena vestibus si dimissa fuerit longo tempore, putrefiunt vestes in ea: ita sunt & cogitationes in cordibus nostris, si non fecerimus eas corporaliter tempore longo, exterminantur & putrefiunt. Idem ad abbatē Ioseph: Sicut si quis claudat serpentem vel scorpionem in vase & obturet illud, procedente tempore serpēs moritur: ita malignæ cogitatiões quæ studio dæmonum pullulant, patientia eius cui immittūnt, paulatim deficiunt. In eodē: Quidā frater dixit abbati suo: Quare nō recedunt à me tentationes? & dixit ei senex. Quia uasa earūdem passionū intra te sunt. Hæc uasa intelligi possunt ipsæ concupiscentiæ, s̄m quas cogitationes in corde oriūtur: vbi. n. amor, ibi oculus. Quidam frater interrogauit senē quendam. Quid faciā quia multæ cogitationes solicitāt me, & nescio quomodo repugnem eis? Qui respondit, non repugnes contra omnes, sed contra vnam quæ caput est aliarum. Contra immundas cogitationes valet cōfessio, quæ eas sanctis patribus manifestat. Vnde quidam seniorū cuidam impugnato à spiritu fornicationis, dixit: Fili, ne abscondas cogitationes tuas, ita enim confusus immundus spiritus discedit à te: Nihil enim ita confundit, & allidit virtutem dęmonū, quomodo si quis secreta immundarum cogitationum reuelauerit sanctis ac beatissimis patribus. Specialiter expedit ne cogitationes iracundiæ ad uerba procedant. Vnde quidam frater requisiuit abbatē Isaac, quare dęmones eum ita timerent: qui respondit, Ideo me timent dęmones, q̄a ex quo factus sum monachus, statui apud me, ne iracundia mea extra guttur meum procederet. ¶ Item notandum, q̄

ad repugnandum diabolo multum ualet sapientia, cũ ipse astutia maximè impugnet. Vnde dominus diabolum tentãtem cum paucis verbis sacræ scripturę cõfusum repulit. Matt. & Luc. 4. Sapiẽt. 5. Melior est sapientia q̃ vires. Eiusdem 8. Sapientiam non vincit malitia. Ecclesia. 9. Melior est sapientia, q̃ arma bellica. Esa. 11. Non occident, & nõ nocebũt ĩ vniuerso mõte sancto meo: qa repleta est terra scientia domini. Error, principium est tentationũ difficillium: ideo multum necessaria est sapientia militi Christi, vt ab errore caueat. 1. Io. 4. Nolite omni spiritui credere: sed probate spiritus si ex Deo sint. Ad repugnandum diabolo, multum valet fides. Eph. vlti. In omnibus sumentes scutum fidei. Et 1. Petr. 5. Cui resistite fortes in fide. Fides ostẽdit militibus Christi sanguinem eius, vt sic in pręlio exacuantur & uincant. 1. Machab. 6. Elephantis ostenderunt sanguinẽ vuę & mori, ad acuendum eos in pręlium. Apoca. 12. Ipsi vicerunt eum propter sanguinẽ agni. Fides etiã eis ostendit pœnam paratam, si victi fuerint. Greg. in Mora. Solerter in vigilandum est, vt cùm culpa blandiri inchoat, ad quantum interitum mens trahatur, agnoscat. Item ostendit eis coronam paratam, si uicerint. Apocal. 2. Vincenti dabo edere de ligno vitę. In eodem: Vincenti dabo manna absconditum. ¶ Item ad triũphandum de diabolo, multũ valet fiducia de Deo. Exod. 14. Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Nume. 14. Dñs nobiscũ est, nolite timere. 2. Paralip. 20. Non est vestra pugna, sed Dei. In eodem: Tantummodo confidenter state, & videbitis auxilium domini super vos. Esa. 41. Ne timeas, quia ego tecum sum. Et 43. simile Iere. 20. Dñs mecũ est tanquam bellator fortis: idcirco qui persequuntur me, cadent, & infirmi erunt. Ro. 8. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Ad repugnandũ etiam diabolo multum valet oratio. Matthæ. 27. Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Ad idem etiam multum valet misericordia. 2. Pet. 2. Nouit Deus pios de tẽtatione eripere: Et super illud Psal. Misericordia mea & refugiũ meum, dicit Gl. De nulla re ita vincitur inimicus diabolus, sicut de misericordia. Eccl. 29. dicitur de eleemosyna: Super scutum & super lanceam potentis, pugnabit pro te aduersus inimicũ tuũ. Homines etiã incõpatientes & indignantes peccatoribus, permittit Deus corruere in peccatum. ¶ Item ad superandum diabolum, multum valet timor domini. Eccl. 32. In tentatione Deus timentẽ se seruabit, & liberabit à malis. In Vitis patrũ abbas Amon dixit cuidã fratri interroganti ab eo aliquem sermonẽ: Vade, & fac talem

lem cogitationem tuã, qualem faciunt iniqui, qui sunt in carcere. Illi.n.interrogãt homines, vbi est iudex, & qñ veniet, & in ipsa expectatione pœnarũ suarũ plorant. Sic & monachus debet animam suã obiurgare, dicens: Væ mihi, qũo astare habeo ante tribunal Christi, & actuũ meorum reddere rationẽ? Si sic semper meditatus fueris, poteris saluus esse. Timor Dei negligentiam expellit, quæ multos facit corruere. Eccl.7. Qui timet Deũ, nihil negligit. Timor Dei etiam solicitũ hominem reddit, & quasi paratum ad præliũ. 1. Mach. 12. Præcepit Ionathas suis vigilare, & esse in armis paratos ad pugnã. Item timor Dei offensam cauet: quod multũ valet ad hoc, ꝙ Deus hominẽ iuuet, & sic de hoste triumphet. Deut.23. Quando egressus fueris aduersus hostes tuos ad pugnã, custodies te ab omni re mala. 1. Cor.9. Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet. Item timor occasiones peccandi cauet, vt est familiaritas eorũ, qui mala suggerunt, qui sunt quasi halitus diaboli. Iob 41. Halitus eius prunas ardere facit. Itẽ occasio mali est, aspectus rei delectabilis. Genes.3. Vidit mulier lignũ, ꝙ esset bonũ, & ad uescendum suaue &c. ¶ Amor etiã mũdi occasio est, vt quis à diabolo superetur. Non est mirũ, si à diabolo capitur qui voluntariè pedes suos in rete eius mittit. Retia diaboli sunt temporalia ista. Iob 28. Immisit in rete pedes suos, & in maculis eius ambulat. Sapiẽ.14. Creaturæ Dei factę sunt in odiũ, & in tentationẽ aĩæ hominũ, & muscipulam pedibus insipiẽtiũ. Item ad superandũ diabolũ, multum valet cõstantia. Ephe.3. Nolite locũ dare diabolo. Iac.4. Resistite diabolo, & fugiet à vobis. Item ad hoc valet spiritualis lætitia. 1. Mach.3. Præliabatur Israel præliũ cum lætitia. Antonius; Vnica ratio vincendi inimicum, est lætitia spiritualis. 1. Reg.4. dicunt Philisthini figuram tenẽtes dæmonum, Væ nobis, non enim fuit tanta exultatio heri & nudiustertius. Et notandũ, ꝙ quandoque diabolus nos impugnat molestijs, quandoque delicijs. Cùm impugnat molestijs, non est fugiendum. Bonæ enim sunt & vtiles, & fugientes magis grauant. Iosue 7. Mi domine Deus, quid dicam videns Israelem hostibus suis terga vertentem? Sen. Quemadmodũ perniciosior est hostis fugientibus: sic omne fortuitum incommodum magis instat cedenti & auerso. Sallustius: Fugientẽs sæpiùs videas capi aut occidi: Fortissimũ quenq; tutissimum. Ber. in epistolis: Sola causa qua perdere possis victoriam, fuga est. Fugiendo poteris illam amittere, moriendo non potes: & beatus, si pugnando moriaris, quia mortuus mox coronaberis. Væ autem tibi, si declinando

pugnã,perdis & victoriam simul & coronam.Idem in epistolis:O verè tuta pro Christo & cũ Christo pugna, in qua nec vulneratus,nec prostratus,nec conculcatus,nec millies,si fieri possit, occisus fraudaberis à victoria, tantũ ne fugias.Idem: Libentius insequitur aduersarius fugiẽtem, quàm sustineat repugnantem.¶Impugnatio verò,quæ fit delicijs,vincitur fugiendo.1.Corin.6.Fugite fornicationem. Impugnatio per molestias,vincitur patiendo.Illa quæ fit per delitias, percutiendo virga disciplinæ.Prou.23.Si percusseris eũ virga,nõ morietur.Senec.in epistolis: Vir bonus quicquid ei acciderit,æquo animo sustinebit.Sciet.n.hoc accidisse lege diuina, ex qua vniuersa procedunt.Idem: Voluptates inter res vilissimas præcipuè extirpa, quæ latronum more in hoc nos amplectuntur, vt strangulent. ¶ Et notandum, ꝙ quum habeamus bellum contra astutiores & fortiores nobis, necessarium est nobis adiutorium.Et enumerantur octo adiutoria.Primum est,cælestis doctrina. In Psal.Benedictus dñs Deus meus, qui docet manus meas ad prælium. Prou.24. Vir doctus: robustus & validus. Sap.8.Per sapientiam in multitudine bonus videbor, & in bello fortis. Secundum est, diuina confortatio, quæ multum valet ad fortitudinem,& ad hoc, ꝙ aliqs vincat: sicut disconfortatio multum facit ad hoc,ꝙ aliquis vincatur.Dan.10.Corroborare,& confortare. Iosuæ 1. Cõfortare,& esto rubustus. Tertiũ est,refrænatio hostiũ,ne tantum nos impugnent,quantũ vellent:vt patet in Iob, quem sathan non poterat ad voluntatem suam impugnare, donec à Deo fuit ei hoc concessum. 1. Corint. 10. Fidelis est Deus qui non permittet vos tentari supra id qđ potestis. Quartum est, mira Dei protectio,quę promittitur Esaiæ 53. Quũ transieris per aquam,tecũ ero, & flumina non operient te.Sic protecti sunt tres pueri in fornace Babylonica, Dan.3. Quintum est, mira hostium impugnatio.Exo. 14. Fugiamus Israele: Deus enim pugnat pro eis contra nos. Sextum est, miræ virtutis collatio,vt Moysi, Exo. 34. & Eliæ 4. Reg. 19. data est virtus ieiunãdi 40.diebus: sicut mira virtus corporalis data fuit Sãpsoni. Septimum est, armatura mirabilis, quæ habenti nihil nocere possit. Qualis armatura est patientia, quæ data fuit beato Vincentio & Laurentio. Octauum est, angelorum custodia, quã vocat dñs sepem.Esa.5. Auferam sepẽ eius,& erit in direptionem. Angeli sancti dæmones compescũt. Tob.8. Raphael religauit dæmonium in deserto.& 4. Reg.6. dixit Eliseus ad ministrum suum: Noli timere, plures enim nobiscum sunt, quàm cum illis.

De

De alijs diuisionibus Patientiæ.
Cap. VI.

COnsequenter ponẽdæ sunt aliæ diuisiones pertinẽtes ad patientiã. Et sumitur diuisio prima ſm ea à quib⁹ patimur. Quędã.n. patimur ab extraneis: quædam verò à notis, tamẽ inimicis. Quædam verò ab amicis, q̃ molestiùs sustinemus. Psal. Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique. Alia sumitur ſm ea quæ patimur, quæ sunt cõtumeliæ verborũ, molestiæ corporum, & damna rerum. Contumeliæ verborum patienter tolerandæ sunt. Sunt enim velut aurum & argentum quibus ditamur. ad Heb. 11. Maiores diuitias æstimans thesauro Aegyptiorũ, improperium Christi. Ad contumelias debet homo se habere vt surdus. In Psalm. Ego autẽ tanquam surdus non audiebã, & sicut mutus, &c. Debet etiam homo immobilis ꝑmanere. 2. Reg. 14. Sicut angelus Dei, sic est dñs meus rex, vt nec benedictione vel maledictione moueatur. Ille qui maledicit, reputandus est vt nuntius à Deo missus, vt. s. abstergat maculas eius, cui maledicit. Greg. Idcirco dñs linguas detractorum in electos laxat, vt si quid in eis elationis surrexerit, lingua detractoris tradat. Multũ vilipendit Deus malos, quando de lingua eorum facit abstersõrium sordium bonis. Prouer. 11. Qui stultus est, seruiet sapienti. 2. Reg. 16. dixit Dauid quum Semei ei malediceret: Dimittite eũ vt maledicat iuxta præceptũ domini, si fortè respiciat dominus afflictionem meam, & reddat mihi bonum pro maledictione hac hodierna. Et dicit gloss. Greg. Qui verborum contumelijs pressus, virtutẽ patientiæ seruare non sufficit, factum Dauid ad memoriã reuocet: quẽ quum Semei conuitijs vrgeret, & armati proceres vlcisci contenderent, ait: Quid mihi & vobis filij Saruiæ, &c. dimittite eum vt maledicat, &c. Quibus verbis indicat, ꝙ pro peccato Bersabeæ insurgentem contra se filium fugiẽs, reduxit ad animum malũ quod fecit: & contumeliosa verba, nõ tam conuitia quàm adiutoria esse credidit, quibus se purgari sibique misereri posse iudicauit. Tunc enim illata conuitia bene toleramus, quum in secreto mẽtis ad mala perpetrata recurrimus. Leue quippe videbitur, ꝙ iniuria percutimur, dum conspicimus, quòd peius meruimus: sicque fit vt contumelijs gratia magis, quàm ira debeatur, quarum interuentu, Deo iudice, pœna grauior declinatur. Dicenti verba contumeliæ compati debemus quasi insano verba extranea loquenti. Sene. Dicis, malè de te loquuntur: moueret si hoc iudicio facerent, nunc morbo faciunt. Hieron. Apud Christianos non est miser, qui pati-

tur contumeliam, sed qui facit: beatũ debet se reputare, cui mali maledicunt. Matth.5. Beati estis, quũ maledixerint vobis homines. 1. Pet.4. Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis. Exẽplum huius patientiæ habemus in Christo, Esa.53. Sicut ouis ad occisionẽ ducetur, & sicut agnus coram tondente se, obmutescet, & nõ aperiet os suum. Matth.27. Quũ accusaretur à principibus sacerdotũ, nihil respondit. De patientia ad molestiã corporũ, habetur Matth.5. Si quis percusserit te in dexteram maxillã tuã, præbe ei & alteram. De patientia ad damna rerum, habetur ibidem: Qui vult contendere tecum in iudicio, & tunicam tuã tollere, dimitte ei & palliũ. De hac patientia commendat quosdam Apostolus ad Heb.10. Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem & manẽtem substãtiam. ¶ Alia diuisio sumitur ẽm causas propter quas patimur. Quãdoque enim quis patitur ex culpa sua. In quo casu magis patienter sustinet. Quandoq; verò sine culpa sua: & tunc magis moleste sustinet, dicens: Si meruissem, non sustinerem molestè: nunc verò non est mirum, si molestè sustineam; quum hoc non meruerim. Cui dicendum est, ꝙ ipse ẽm hoc potiùs vult esse similis latronibus, quàm sanctis. Latrones enim propter culpã suam patiuntur ea, quæ sustinent: sancti verò sine culpa. 1. Pet. 2. Hæc est gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniustè. In eodem: Quæ est gratia, si peccãtes & colaphizati suffertis? Sed si benefacientes patientes suffertis, hæc gratia est apud Deum. Eiusdem 3. Si quid patimini propter iustitiã, beati: In eodem: Melius est benefacientes, si velit voluntas Dei, pati, quàm malefacientes. Eiusdem 4. Nemo vestrũ patiatur, quasi homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor: si autem vt Christianus, non erubescat. ¶ Alia diuisio patientiæ, est talis. Est patiẽtia culpæ, & est patientia naturæ, & consuetudinis longæ & gratiæ. Prima triplex est. Quædam est remissionis: vt quũ quis sustinet non sustinẽda, vt scilicet se redigi in seruitutem diaboli. 2. ad Cor. 11. Sustinetis si quis vos in seruitutem redigit. Prou. 12. Manus q̃ remissa est, tributis seruiet. Hæc patientia est quasi asinina. Asinus non discernit quid sibi imponatur, vtrum aurum vel lutum. Alia est seruilis timoris: vt quum aliquis timore disciplinæ, vel quia erubescit exire de claustro, sustinet asperitatem religionis, & non amore Dei. Et talis patientia solet esse cum murmure pp defectũ vnctionis gratiæ, sicut rota currus murmurat, si vncta non fuerit. Eccl.33. Pręcordia fatui, quasi rota

ta currus. ¶ Tertia est patiētia hypocritarum, figurata in patiētia latronis mali, qui cū Dño passus est. Patiētia verò naturæ est, quā habet aliquis ex strenuitate naturali, vt sunt multi milites, q licet nō habeant charitatē, tamen priùs sustinerēt mortē, quàm fidē negarēt, patiētia naturali. Patiētia laboris inuenit Alexander excercitū suū, quū eū probaret, ducens illum sub torrida zona ꝑ diætam sine potu, usque ad fluuium quendam. De patientia cōsuetudinis longę dixit quidam: Quod male fers, assuesce, feres Tullius: Optima forma eligenda est viuēdi, quā iucundā reddet assuetudo. ¶ Patientia verò gratiæ triplex est. Quedam est incipientium: quędam proficiētiū, & quędam perfectorum. Incipientium est sustinere mala, quæ eis inferūtur, patienter. Proficientiū verò est sustinere ea non solùm patiēter, sed etiā libenter. Perfectorū vero nō solùm libenter, sed etiā lætanter. Hos tres gradus patientiæ possumus agnoscere in Paulo. Primus habetur 2. ad Cor. 4. Tribulationē patimur, sed non angustiamur, scilicet per impatientiam. Secundus eiusdem 12. Ego libentissimè impendam, & super impēdar ego ipse pro animabus vestris. Tertius ad Gal. vlt. Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Et notandum, quòd qui habet perfectam patientiam, cùm mala ei inferūtur, lætatur: inferēti compatitur, & beneficium largitur, & Deo regratiatur. De primo habes Act. 5. ibāt apost. gaudentes, &c. 1. Pet. 5. Communicātes Christi passionibus gaudete. De secundo 2. Pet. 1. In patiētia pietatē. Gre. in homil. Patientia vera est, quæ & ipsum amat quē portat. Nā tolerare & odisse, nō est virtus māsuetudinis, sed velamen furoris. De tertio Luc. 6. Benedicite maledicētibus &c. 1. ad Cor. 4. Maledicimur & benedicimus, blasphemamur & obsecramus. De quarto exēplū habem⁹ in Tobia, cap. 2. ꝙ immobilis in Dei timore permāsit: gratias agēs Deo omnibus diebus vitæ suæ. Et beatus Laurentius: Gratias ago tibi Domine Iesu, quia hostia tua effici merui. Qui ad ignē tribulationis Deo gratias agūt, similes sunt altilibus, quæ cum ad ignem assantur, pinguedine sua se superfundunt. Et sicut pinguedo assata gratioris est saporis quàm elixa: sic gratiarum actio gratior est Deo, qñ ꝑsonat in his, q sunt in tribulatione, q̃ si ꝑsonat in his, q sunt in ꝓspitate.

De Constantia. Pars VII.

Constantia est stabilitas animi firma, & in proposito perseuerans. Et notandum, quòd est cōstantia generalis, quę attenditur in perseuerantia propositi, quæ omnem virtutem circuit: & est cōstantia specialis, quæ attenditur circa res terribiles, & ad susti-

sustinēdum difficiles, quæ lædūt naturam. Et hæc constantia pertinet ad fortitudinē. ¶Item notādum, quòd constantia est seruare medium inter mutabilitatem seu leuitate & pertinaciam, quorum vtrunque reprehensibile est 2. ad Cor. 1. Nūquid leuitate vsus sum? Numer. 19. legitur de filijs Israel, ꝙ ad imperium dñi proficiscebantur, & ad imperium eius figebāt tabernaculum. Sic à proposito recedendum est, quum creditur Deo displicere, & in eo perseuerandum est, quum creditur ei placere. ¶Item notandum, quòd sex videntur pertinere ad constantiam. ¶Primum est, stabilitas intellectus quæ variatur secundùm diuersas species cognitionum. Quædam enim stabilitas est in his quæ sunt fidei. Ad quam monemur 1. ad Cor. vlti. Vigilate, & state in fide. ad Eph. 4. Non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni uento doctrinæ. Tobiæ 2. Vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his, qui fidem suā nunquam mutant ab illo. ¶Secundum est, grauitas seu æquanimitas in vtraque fortuna. Tullius: Præclara est æqualitas in omni vita, idemq; semper vultus, eademq; frons, vt de Socrate accepimus. Ecōtrario cor stultorum dissimile erit. Prouer. 15. ¶Tertium est, stabilitas circa ea quæ desiderantur. Sen. in epist. Ante omnia hæc cura, vt constes tibi. Quoties experiri voles an aliqd actum sit, obserua an eadē velis, quę heri. Mutatio voluntatis indicat animum nutare atq; alibi appatere, prout tulit uetus. Non vagatur quod fixum atque fundatum est. Quidā adeò sunt incōstantes, vt cōstantia eorū hæc esse dicat̄, scilicet esse instabiles. Poeta: Quod petijt, spernit: repetit quod nuper omisit. Item: Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis. ¶Quartum est, stabilitas loci, quæ multum facit ad stabilitatem animi, Bernard. ad fratres de monte Dei: Impossibile est, hominē fideliter figere in vno animum suū, qui non priùs alicui loco perseueranter affixerit corpus suum. Nam qui ægritudinē animi, migrando de loco ad locū, effugere nititur: sic est sicut qui fugit umbrā corporis sui, seipsum fugit, seipsum circūfert, locū mutat non animū, eundē vbiq; se inuenit: nisi ꝙ deteriorem ipsa facit mobilitas, sicut lædere solet ægrū, qui circunferendo cōcutit. Sene. in epistolis: Animū debes mutare, non cælum. Quid miraris, nihil tibi peregrinationes prodesse, cū te circunferas? Premit te eadem causa quæ expulit. Onus animi tui deponendū est. Nō antè vllus tibi placebit locus. Vadis huc atq; illuc, vt excutias insidens pondus, quod ipsa iactatione incommodius fit, sicut in naui omnia immota minùs vrgent, inæqualiter cōuoluta citiùs

eam

eam partem in qua incubuerũt, demergũt. Motu ipſo noces tibi. Aegrum.n.concutis. At cũ iſtud exemeris malũ, tũc oĩs mutatio loci iucũda eſt. Magis, quis venerit, q̃ quò, intereſt. Idem: Primũ argumentũ compoſitę mẽtis exiſtimo, poſſe conſiſtere, & ſecum morari: lapis quadratus ſtabilis eſt, ſic homo bene ordinatus, eſt ſtabilis. Et econtrario male ordinatus, inſtabilis: Poeta: Romæ Tybur amo, ventoſus Tybure Romam, In culpa eſt animus, q ſe non effugit vnquam. Cælum non animum mutant, qui trans mare currunt. Sen. Non conualeſcit planta quæ ſæpe transfertur. Ad loci ſtabilitatẽ multũ monet ſcriptura. Eccl. 10. Spiritus poteſtatẽ habẽtis, ſuper te aſcẽderit, locum tuum ne dimiſeris. Eccle. 11. Confide in Deo, & mane in loco tuo. Facile enim eſt in oculis Dei, ſubitò honeſtare pauperẽ. Luc. 9. In quamcũq; domum intraueritis, ibi manete, & inde ne exeatis. Eiuſdẽ 10. Nolite tranſire de domo in domũ. 1. ad Cor. 15. Fratres, ſtabiles eſtote & immobiles. 1. ad Theſ. 4. Rogamus vos fratres, vt operã detis vt quietis ſitis. 2. ad Theſſ. 3. Scitis quẽadmodum oporteat imitari nos: quoniã non inquieti fuimus inter vos. Inſtabilitatem reprehendit Paulus in quibuſdã mulieribus. 1. ad Tim. 5. Otioſæ, inquit, diſcũt circũire domos &c. Inſtabilitas quantum ad locum, Deo diſplicet: homini verò eſt damnoſa & periculoſa. Iere. 14. Dilexi mouere pedes ſuos, & non quieuit, & Domino non placuit, Prouerbior. 27. Sicut auis tranſmigrans de nido ſuo: ſic vir qui relinquit locum ſuum. Sicut auis trãſmigrans de nido ſuo damnificatur in pullis ſuis, ita & homo locũ ſuũ relinquẽs, in bonis ſuis. Dina egreſſa vt videret mulieres regionis illius, corrupta fuit. Geneſ. 33. Et Semei egrediens de Ieruſalem, fuit occiſus. 3. Reg. 2. ¶ Quintum eſt, firmitas contra ventos tẽtationum. De qua cõmendatur Ioannes Matthæi 11. & Lucæ 7. Quid exiſtis in deſertum videre? Arundinem vento agitatam? In Pſalm. Non ſic impij, non ſic: ſed tanquam puluis &c. Eccleſiaſ. 5. Non ventiles te in omnem ventum. ¶ Sextum eſt, ſtabilitas in occupatione ſeu operatione. Senec. Melius eſt vt ꝓpoſita cuſtodias, quàm vt honeſta proponas. ¶ Item notandum, quòd conſtantia ſeu ſtabilitas eſt valde admirabilis in ſtatu præſentis vitæ, quæ ita inſtabilis eſt. Iob. 14. Nunquam in eodẽ ſtatu permanet. Difficile eſt, foliũ arboris ſtabile eſſe, dũ flatu venti percutitur. Gregor. in Moralib. Humana anima quot tentationes patitur, quaſi tot flatibus mouetur. Idem in eodem: Qui arbor fuit in cõditione, foliũ à ſemetipſo factus eſt in tentatione: ſed poſt ſtipula apparebit

bit in deiectione. Stabilitas etiã, quædã imago est æternitatis. Ipsa ponit hoĩem quasi in statu angelico 2.Reg.14.Sic est Dñs me⁹ rex sicut angelus Dei, vt nec benedictione nec maledictione moueatur.Itẽ notandũ, ꝗ sex vidẽtur facere ad instabilitatẽ. ¶Primum est, stultitia.Eccl.27.Stultus vt luna mutatur.Senec.epist. Quid est sapientia? Semper idẽ velle atq; nolle. Non potest cuiquam semper idem placere, nisi rectum. Nesciunt homines quid velint, variatur quotidie iudiciũ, ac plerisque agitur vita per lusum. Idẽ. Quid colluctatur cũ animo nostro, nec permittit nos quicquam velle? Nihil liberè volumus, nihil semꝑ. Stultitia est, cui nihil constat, nihil diu placet. ¶Secundum est peccatum. Genes.4. dictum est Cain post homicidiũ: Vagus & profugus eris super terram. In eodẽ: Ecce eijcis me hodie à facie tua, & ero vagus & profugus in terra. Esa.57. Cor impij, quasi mare feruens, quod quiescere nõ põt. Thren. 1. Peccatum peccauit Ierusalem: ꝑpterea instabilis facta est. Iob 11. Si iniquitatẽ, quæ est in manu tua, abstuleris à te, tunc leuare poteris faciem tuam absque macula, & eris stabilis. In Psalm. Non dabis in æternum fluctuationem iusto. ¶Tertium est, impatientia. Boet. in lib. Consolationum: Quis est ille tam felix, qui cùm dederit impatiẽtiæ manus, statũ suũ mutare nõ optet? Quartum, defectus timoris. Timor animum stabilẽ reddit, sicut lapides superpositi asseribus, eos custodiunt ne à vento moueantur, vel sicut anchora nauẽ stare facit. Eccles.25. Timor Domini super omnia se superposuit. Greg. Anchora mentis, pondus timoris. Quintum est, defectus dilectionis boni. Amor boni animũ stabilẽ reddit sicut radix profonda arborem. Ecclesiast. 34. Qui implantatus est, abundabit nequitia. Senec. Non vagatur quod fixum atq; fundatum est. ¶Sextum est, duplicitas animi. Iac.1. Vir duplex animo, inconstãs est in omnibus vijs suis. Vir duplex est animo, qui vult hic gaudere cum mundo, & in futuro cum Dño. Hiero. Deceptus es charissime, si & hic vis gaudere cum seculo, & postea regnare cũ Chisto. Et notandum ꝗ homo instabilis, quasi lunaticus est. Matt.17. Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est. Et est similis homini erranti, qui qñque vadit huc, quandoq; illuc. Cano. 1. Iudæ: Sydera errantia, quibus caligo tenebrarum reseruata est in æternum. Secundum glo. Sydera errantia, sunt apostatæ.

De Perseuerantia. *Pars.* VIII.

BReuiter hic agetur de Perseuerantia, quia aliqua de ea dicentur in tractatu de Acedia capit. de vitio Imperseuerantiæ, & rectè post Constantiã. Est enim

Perseuerantia, permanentia, sicut & constantia: vnde cõicat cũ constantia. Tñ in hoc differt: q̃a cõstantia est permanentia in ꝓposito: perseuerantia verò, permanentia in bono, siue continuatio boni. Constantia cauet leuẽ transitũ à ꝓposito vno in aliud: perseuerantia verò cauet discontinuationẽ vel imperfectionem seu defectũ debiti finis. Et describitur sic perseuerantia magistraliter: Perseuerãtia est, permanentia in bono, diuturna vel finalis: Tull. verò in 1. Rhetoric. sic eam describit: Perseuerantia est in ratione bene considerata, stabilis & perpetua permãsio. Et notandum, quòd est perseuerantia generalis & specialis. Generalis attenditur in continuatione boni, & circuit omnem virtutem. Specialis verò attenditur circa terribilia & difficilia, ad sustinendum quæ lædunt naturam, quę pertinet ad fortitudinem, ad quam monemur. Hebręorum 12. In disciplina verò, inquit, perseuerate. Item notandum, quòd quædam est perseuerantia finalis, quędã est nõ finalis. Non finalis est, qñ aliquis longo tpe perseuerat in bono, tñ postea cadit per mortale. Finalis verò perseuerantia dupliciter dicitur. Vel finalis ꝓposito, vel finalis actu. Finalis verò proposito fit finalis actu, in his quæ permanent in bono. De pseuerantia finali actu, dicit Augustinus q̃ multi eam habere possunt, nullus amittere: incipit. n. esse finalis actu in termino vitę. Et notandum, quòd perseuerantia regulariter datur homini per bona merita. Vnde gloss. super illud Psal. Retribuet mihi fm iustitiam meam. dicit, Pro fide, & spe, & alijs bonis operibus reddet Deus perseuerantiam. Ideo autem dictũ est regulariter: quia virtutes cõmuniter primò dantur in aliqua quantitate, secundò, per bona opera merentur augeri, tandẽ perfici: tamen alicui, vt Christo, datæ sunt virtutes in statu perfectionis, quæ neque augentur nec intenduntur. ¶ Ad cõmendationẽ perseuerantiæ. Primò valere potest frequens admonitio quam scriptura facit ad perseuerandum. Iudi. 18. Nolite negligere, nolite cessare. 1. Cor. 7. Vnusquisq; sicut vocauit Deus, ita ambulet. In eodẽ: Vnusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat. Eiusdem 9. Sic currite, vt comprehendatis. Gal. 5. State, & nolite iugo iterũ seruitutis contineri. 1. Io. 2. Vnctionem quã accepistis à Deo. maneat in vobis. Apocalyp. 2. Id quod habetis, tenete, donec veniam. ¶ Secundo, promissio quæ fit perseuerantibus. Apocalyp. 2. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Roma. 11. Vide in te bonitate Dei, si perseueraueris in bonitate. Matthæ. 10. & 24. Qui perseuerauerit vsque in finem, saluus erit. Bern.

Berna. in epistolis: Scias diabolũ soli semper perseuerantiæ insidiari, quam solam virtutum nouit coronari. Idem in eodem: Studete perseuerantiæ, quæ sola coronatur. ¶ Tertiò, comminatio quæ fit non perseuerantibus, scilicet ablatio coronæ. Apocalyp. 3. Tene quod habes, & nemo accipiat coronam tuam. ¶ Quartò. exempla. Primò, exempla Dei. Gene. 2. Compleuit Deus die septimo opus suum, quod fecerat. Deuteron. 33. Dei perfecta sunt opera. Secundò exemplum Christi hominis. Ioan. 17. Opus consummaui, quod dedisti mihi vt faciam. Tertiò exempla sanctorum. Iob 27. Iustificationem meam quã cepi tenere, non deseram. 2. Timoth. 4. Bonum certamen certaui, cursum consummaui. Actuum 20. Nõ facio animam meã pretiosiorem quàm me, dummodo cõsummem cursum meum. ¶ Quintò commendabilis est perseuerantia à suo effectu multiplici. Primus est, ꝙ à Deo impetrat quod vult. Lucæ 11. Si perseuerauerit pulsans, etsi non dabit ei eò quòd amicus eius sit: propter improbitatem tamen eius surget, & dabit ei quot quot habet necessarios. Eiusdem 17. de iudice iniquo, qui licèt Deum non timeret, nec homines reuereretur: tamẽ fecit quod vidua voluit, propter eius improbitatem. Matth. 16. Misereor turbæ, quia iam triduo perseuerat mecum. Grego. Quæsiuit Maria Magdalena priùs, & minimè inuenit: perseuerauit vt quæreret, vnde contigit vt inueniret. Idẽ: Sic quippe quod poposcerat, obtinere Anna meruit, quia se post lacrymas in eodem mentis rigore seruauit. Tobiæ 3. Sara in oratione persistens, & cum lacrymis Deũ deprecans, exaudita est. Et Apostoli perseuerãtes in oratione, Spiritum sanctum acceperũt. Act. 1. Hi omnes erant vnanimiter in oratione perseuerantes &c. ¶ Secundus est, quòd perseuerantia, bona acquisita custodit, sicut imperseuerantia destruit. Proue. 19. Qui mollis est & dissolutus, frater est opera sua dissipantis. Augu. Perseuerantia magnum donum Dei est, quo dona cætera conseruantur. ¶ Tertius est, ꝙ difficilia & aspera, facilia & suauia facit. Bernar. in epistolis: Subito procedenti de vmbra ad solem, de otio ad laborem, graue cernitur omne quod incipit: sed postquam ab his dissuescere, & ad illa se paulisper assuescere cœperit, vsus tollit difficultatem, inuenitque facile esse, quod impossibile antè putauit. ¶ Quartus, est, ꝙ nihil imperfectum relinquit. Sene. Non despero in durato: nihil est quod non impugnet pertinax opera & intenta ac diligens cura. Videmus debiles mulieres senilis ætatis, perseuerando peregrinationes longas ꝑficere. Itẽ videmus naturam continuè ope-

operando, ex modica nuce additione imperceptibili magnam arborem efficere: & aquam quæ adeò mollis est, lapidem adeò durum perseueranti percussione excauare. ¶ Quintus est, quod perseuerantia virtutem operanti ministrat. Sen. Perseuerandum est, & assiduo labore robur addendum est. ¶ Sextus, quòd meretur apprehendere præmium, 1. ad Corint. 9. Vnus accipit brauium, scilicet perseuerãs. Berna. Perseuerantia est singularis filia summi regis, virtutum finis & consummatio. Chrysost. Tolle perseuerantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficiũ gratias, nec laudẽ fortitudo. Denique non qui incœperit, sed qui perseuerauerit, saluus erit. Idem; Incipere multorũ est, finire paucorum: semper in principio delectatio est, in fine probatio. Idem: Assueuerunt multi in initio feruentes esse, in fine remitti & dissolui: quæ vtilitas est seminum florentiũ, & postea tabescentiũ? Greg. in Moral. Incassum bonũ agitur: si ante terminũ vitæ deseratur: quia etiam frustrà velociter currit, qui priusquã ad metas veniat, deficit, & super illud Mat. 10. Qui perseuerauerit &c. dicit glo. Nõ cœpisse vel fecisse, virtutis est: sed perficere. Vnde cauda hostiæ iubetur offerri Leu. 3. Ornatus virtutum, est vestis vsque ad talos, si perseuerantia fuerit. Sine ea vestis est inhonestè decurtata. Vltimus dies perseuerantis plus vr̃ ei valere, q̃ quicunq; præcesserunt. Si. n. illa die defecisset, præcedentia perdidisset.

De Magnanimitate. Pars IX.

MAgnanimitas quandoque sumitur pro fortitudine. Et attenditur non solum in aggrediendo terribilia, sed etiã in sustinendo. Et pertinet ad eam non solùm aggressio arduorum, sed etiam processus & consummatio eorũ. Sene. in lib. de quatuor virtutib⁹: Magnanimitas, quę & fortitudo dicitur, si insit animo tuo, cum magna fiducia viues. Qñq; magnanimitas dicitur terribilium spontanea & rationabilis aggressio: sic accipitur à Macrobio. ¶ Item notandum, quod homo magnanimus terribilia seu difficilia aggreditur pp cõem vtilitatem, vel pp honestatem, non pp cupiditatem, vel gloriæ vanitatem: non. n. decet vt cupiditate vincatur, qui metu non frangitur. Tullius: Nihil tam angusti animi est, tamque parui, quàm amare diuitias. Macrobius: Virtutis fructum sapiens in conscięntia ponit, minùs perfectus in gloria. Item ad magnanimum pertinet cauere nõ solùm timiditatẽ, sed etiam temeritatem. Non. n. debet homo absque causa offerre se periculis. In adeundis periculis imitari debemus medicorum consuetudinem. Illi enim leuiter ęgrotantes leuiter curant: grauioribus autem morbis ancipites

E cu-

curationes adhibere cogũtur. In tranquillo tempestatẽ optare dementis est: tempestati aũt cum euenerit, subuenire, sapiẽtis. Poeta: Vis consilij expers, mole ruit sua. Senec. in lib. de quatuor Virtutibus: Eris magnanimus, si pericula nõ appetas vt temerarius, nec formides vt timidus: Tulli9: Turpis fuga mortis, oĩ morte peior. Ad magnanimitatem pertinet, ardua opera appetere, & magnitudinem boni vel mali transitorij superare. Primũ innuit Tullius: Te, inquit, aĩo excelsum natura creauit. Audita de magnanimitate, tibi statim insedit oratio: id est, intimè sedit vel placuit: Magnitudo boni transitorij superatur contemnendo: magnitudo verò mali transitorij, non timendo. Sene. in epistolis: Anim9 nunquã maior est, q̃ vbi aliena sepòsuit & fecit sibi pacem, nihil timendo, fecit sibi diuitias, nihil concupiscendo. Idẽ in epistolis: Magni animi est magna contẽnere, ac mediocria malle, q̃ nimia. Illa. n. vtilia vitaliaq; sunt, hæc eo, quo superfluũ, vocẽt. Sic segetẽ nimia sternit vbertas, sic rami onere frangũtur. Sic ad maturitatem non peruenit nimia fęcunditas. Idẽ animis quoq; euenit, quos immoderata felicitas rumpit qua nõ tm̃ in aliorũ iniuriam, sed etiã in suam vtuntur. Idem in eodem: Magnus ille est qui fictilibus vtitur, quemadmodũ argento. Nec minor est quidẽ qui sic argento vtitur, queadmodũ fictilibus. Idem in eodem: Scitote tam bene homines culmo, quàm auro tegi: cõtemnite omnia, quæ superuacuus labor velut ornamentũ aut decus posuit: memẽtote præter animũ nihil esse mirabile, cui magno nihil est magnũ. Idẽ in lib. de Naturalib. quæstionibus: Magna ista, q̃a parui sumus, credimus multis rebus: non ex sua natura, sed ex humilitate nostra magnitudo est. Idẽ in lib. de Clemẽtia: Magni animi est, iniurias in summa patientia pati. Ad magnanimitatẽ ꝑtinet iniurias receptas vilipendere, & inimico, cùm est in potestate hominis, parcere, & fraudes & dolos vitare. Senec. in lib. de quatuor Virt. Si magnanimus fueris, nũquã iudicabis tibi iniuriam fieri. De inimico dices, Nõ nocuit mihi, sed animũ nocendi habuit. Cùm illum in potestate, tua videris, vindictã putabis, vindicare potuisse. Scito. n. magnum & honestum vindictę esse genus, ignoscere. Palàm aggredere, non geres conflictũ, nisi indixeris. Nã fraudes & doli imbecillũ decẽt. Magnanimitas videtur posse distingui in tres partes: scilicet in cordis altitudinem, latitudinẽ, & longitudinem. Cor altũ est, quod in aduersis nõ deijcitur, sed eleuatur. Cuius exemplũ habes in gallis, quorũ cristæ eleuantur, cũ ira eos ad pugnandum accendit. Senec. in epistolis: Non

Non est mirum in tranquillitate non concuti: illud mirare, ibi extolli aliquē, vbi oēs deprimūtur: ibi stare, vbi oēs iacēt. Vel cor altū est, cor honores trāsitorios despiciēs. Cor verò latū, est cor despiciens magnitudinē diuitiarū. Sene. in epist. Ille ingentis animi est, qui diuitias circunfusas sibi multū diuq; miratus ꝙ ad se venerint, ridet: suasq; magis audit esse, q̃ sentit. Cordis lōgitudo est per quā vincitur tædiū longę expectationis, vel longitudo molestiæ & laboris. Quidam sunt breues animo statim volentes quod fieri desiderāt, statimq; volentes trāsire quod molestū sustinent: similes agricolis, qui iactato semine, statim metere vellēt.

De Fiducia & Magnificētia, de descriptione vtriusq;, & de officiys magnificentiæ tam in pace quàm in bello. Pars X.

SEquitur de Fiducia & Magnificentia. Fiducia est certa spes animi producendi ad finem rem inchoatam. De fiducia bona vel mala, require in tractatu de Spe. Magnificētia verò quandoque dicitur negotiorum difficilium & pręclarorū consummatio. Et sic sumitur à Macrobio. Quandoq; verò sic sumitur magnificentia, ꝙ ad eam pertinet. nō solùm consummatio præclarorum negotiorum, sed etiā inchoatio eorundē. Et sic sumitur à Tullio in 1. Rhet. Vnde sic describit eam: Magnificentia est rerum magnarū & excelsarū cum animi ampla quadam & splendidissima propositione; cognitio atque administratio. Nec loquitur de magnanimitate, imò sub magnificentia comprehendit eam.

¶ *De Officiys Magnificentiæ.*

DISTINGVVNTVR verò officia magnificentiæ tā in pace q̃ in bello. In pace, ẽm Platonē, tria ad eā pertinent quantum ad prælatos. Primū est, vt sic vtilitatē ciuiū tueantur, vt quæcunq; agunt, ad eā referant, cōmodorū suorū obliti. Secundū est, vt totū corpus ciuitatis curēt, ne dū partem aliquam tuentur, reliquam deserant. Vt enim tutela, sic procuratio reipublicæ ad vtilitatem eorū qui cōmissi sunt, nō eorum quibus cōmissa est, gerenda est. Hęc duo documenta Platonis recitat Tull. in li. de Offi. Qui parti vrbis cōsulunt, partē deserunt, perniciosissimam seditionem in ciuitatē inducūt. Tertium est, vt contentionē caueant. Dicit enim Plato, similiter facere eos qui inter se contenduut, quinam potius ciuitatem administrēt, vt si nautæ certarent tempore tempestatis, quis eorum potissimum gubernaret. ¶ Officia verò magnificentiæ in bello, nomen assignantur. Primū est, ea intētione suscipere bella, vt sine iniuria in pace viuatur. Aug. in libr. de Ciuitate Dei: Cōstat pacē, belli esse optabilem finem. Idē ad Bonifacium; Pacem debet habere vo-

luntas, bellũ necessitas. Idem ad eundem: Bellum geritur, vt pax acquiratur. Esto ergo in bello pacificus, vt eos quos expugnas, ad pacis vtilitatẽ (vincendo) perducas. Secundũ est, ante aggressionẽ belli, diligentem adhibere præparationem in cliẽtulis, municipijs. sumptu & armis. Senec. Longa belli præparatio celerem affert victoriã. Omnia aũt prius experiri, quàm armis certare sapientem decet, iuxta verbũ Philosophi. Tullius in libr. de Officijs: Cum sint duo genera decertandi: vnũ per disceptationẽ, alterum per vim: illud propriũ hominis, hoc belluarum: confugiendũ est ad posterius, si superiore vti nõ licet. Tertiũ est, ne temerè desperes propter ignauiam, aut propter cupiditatẽ nimis cõfidas: in periculũ enim ducit immoderatus amor habẽdi. Quartũ est, plus turpitudinem quàm mortẽ horrere: plus ad honestatẽ quàm ad salutẽ temporalẽ & alia cõmoda spectare. Quintum est, copias suas crebris laboribus exercere. Poeta: Variam semper dant otia mentẽ. Sextũ est, postquam ab bellandum vẽtum est, hortãdo bonam indolem erigere, modò laudibus animos afficere, modò admonitionibus desidiam discutere. 2. Machab. vlti. Exhortati inde sermonibus bonis valde, de quibus extolli posset impetus, & animi iuuenum confortati statuerunt dimicare & confligere fortiter. Septimum est, in concursu ad primos impetus accurrere, inclinatis opem ferre, labentes fulcire. Octauum est habita victoria, seruare eos qui nõ crudeles fuerũt. Nonum est, fœdera & promissa hostibus seruare; exemplo Reguli, qui captus præstito iuramento ꝙ rediret, missus est Romã pro captiuis cõmutandis: qui vt venit, vidẽs captiuos nõ esse reddendos, cùm retineretur ab amicis, ad supplicium redire maluit, quàm ad fidem hosti datam fallere, vt narrat Tullius in lib. de Offic.

TERTIAE PARTIS principalis de quatuor virtutibus cardinalibus, Tractatus V. De Iustitia.

De ordine dicendorum in hoc tractatu. Et de diuersis acceptionibus huius nominis Iustitia. Pars I.

RIMO ponentur diuersæ acceptiones huius nominis Iustitia. Secundò, diuersę eius descriptiones. Tertiò, eius commendationes. Quartò, ipsius diuisiones. Quintò, tangetur de opposito ipsius. ¶ Circa primum, notandum, ꝙ Iustitia quandoque valde largè sumitur, scilicet pro bonitate: secundum hoc dicit Augus. duas partes esse iustitiæ, scilicet declinare à malo, & facere bonum. Et super illud Heb. 1. Dilexisti iustitiã dicit Gl. Omne bonũ. Sic sumit. Matt. 6. Quæ-

Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius. Glo. Iustitia regni est, oĩa quę Christus docuit, obseruare. Eiusdē 13. Fulgebunt iusti, sicut sol in regno patris eorum. Sic ēt sumitur, quum dicimus impium iustificari. Q̃nque ēt sumitur nomē iustitię minus largè. s. pro virtute reddente vnicuiq; quod suũ est, & sic sub iustitia pietas videtur contineri. Quãdoque autem sumitur strictius, prout attenditur in inflictione pœnarũ. Sic videtur iustitia esse opposita pietati vel misericordiæ. Sic sumit hoc nomen iustitia Bern. dicęns: Nullum nomen Dei est, quod non sonet aut iustitiam aut pietatē. Et notandũ, ꝙ iustitia etiam prout est virtus cardinalis, quodãmodo generalis est, sicut & prudentia generalis est, quo ad directionem. Dirigit enim opera cæterarum virtutum. Iustitia verò generalis est quo ad imperiũ. Potest enim imperare opera cæterarum virtutum: non sufficit tamen ad exequendum ea, vel ad eligendum sine cæteris virtutibus.

De descriptionibus Iustitiæ Pars. II.

Circa ẽm notandum, ꝙ Tullius in 1. Rethoric. sic describit Iustitiã: Iustitia est habitus animi cõi vtilitate seruata, suam vnicuiq; tribuens dignitatem. Iustitia multum attendit cõem vtilitatem. Vnde quandoque punit hoĩem plusquam merui, ꝑꝑ publicam vtilitatē. Tullius: Primũ fundamētum iustitiæ est, ne cui noceatur, deinde vt communi vtilitati seruiatur. Ambr. in libr. de paradiso: Iustitia magis alijs quàm sibi prodest, & vtilitates suas negligit, cõia emolumenta præponens. Iustitia etiam cuiq; suam dignitatē tribuit, quia vnicuiq; tribuit, qđ dignũ ei est tribui, siue quod ei debetur. Illud autem debitũ quandoq; est fœdere naturali, quandoque etiam ratione officij vel prælationis, vt obedientia debetur prælatis: quandoque verò ratione meriti, vt cùm pœna vel præmiũ redditur his, qui meruerunt. Macrobius dicit, quòd iustitiæ est, vnicuique seruare quod suum est. Augu. verò in lib. de lib. arbi. dicit; Iustitiã quid dicam esse, nisi virtutem, qua sua cuique tribuuntur? Et super illud Mat. 5. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiã, dicit Glo. Iustitia est, sua cuique tribuere, sibi & ꝓximo & Deo. Senec. in libr. de 4. Virtutib. dicit: Quid est iustitia, nisi naturæ tacita conuentio in adiutorium multorum inuenta? Idē in eodē: Iustitia diuina lex est, & vinculum societatis humanæ. Isidor. sic describit eam. Iustitia est ordo & æquitas, qua homo cum vnaquaq; re bene ordinatur. ordo dicitur, conueniens rei collocatio, vel secundùm Anselmum sic describitur: Iustitia est rectitudo voluntatis propter se

seruata. Voluntatis dicitur, quia lapis quum descendit, rectè agit faciẽdo quod debet: tamen non dicitur iustus esse, quia hoc non facit voluntariè. Rectitudo verò quæ est iustitia, nõ est cuiuscunque appetitus, sed appetit⁹ rationabilis, qui est cum discretione. Si.n. aliquis impediat ab ingressu domus aliquem volentem intrare, vt innocentem ibi occidat, ignorans tñ quid ille ibi acturus sit, non reputatur ipse in hoc iustus. Nõ dicitur etiam aliquis iustus propter rectitudinẽ intellectus, vel operis, si desit rectitudo volũtatis. Item si aliquis coactus reddat pecuniam quã abstulit, vel causa inanis glorię, non est propter hoc iustus, sed si amore iustitiæ hoc faciat. Ideo ergo benedictũ est, quòd iustitia est rectitudo volũtatis propter se seruata. ¶Et notandum, ꝙ quum rectũ sit in quo medium nõ exit ab extremis, vbi est rectitudo iustitiæ, aliquid est vt medium, & aliqua vt extrema. In iudicio verò hoc manifestũ est, vbi iudex medius est inter partes, qui non debet declinare ad dexteram vel ad sinistram. Generaliter verò tria considerari possunt vbi est iustitia, scilicet quod redditur, cui redditur, & per quod redditur. Per quod redditur est vt medium, alia duo sunt vt extrema. ¶Describitur etiam iustitia sic: Iustitia est virtus cõseruatrix humanæ societatis, & vitæ communitatis. Societatem, id est cohabitationem hominum sic seruat iustitia, dum homines cohabitãt: obtinet vnus agros vel alias possessiones quibus eget alius, ideo concitaretur inuidia & seditio, nisi iustitia adesset, quæ vnicuiq; ius suũ redderet. Vitæ autẽ communitatem custodit, dũ eũdẽ modũ viuendi plures sectantur: vt mercaturã, vel militiam, quæstus vnius minuit alterius lucrum, quæ res liuorẽ moueret, nisi iustitiã adesset. Item iustitia sic describitur ab Augu. in lib. de moribus ecclesię. Iustitia ẽ amor soli amato seruiẽs, & propter ea rectè dominans. Item 19. libr. de Ciuitate Dei: Qui fundũ aufert ei à quo emptus est, & tradit ei qui nihil habet in eo iuris, iniustus est: & qui semetipsum aufert dominãti Deo, à quo factus est, & seruit malignis spiritibus, iniustus est. Bernard. in libro de diligendo Deo: Infidelem ratio vrget & iustitia naturalis, totum se tradere illi, à quo totũ se habet. ¶Et notandũ, quòd secundũ Aug. 4. lib. de doct. Christ. Sicut ratio rotũditatis eadẽ est in magno disco & in cumulo exiguo, vt à pũcto medio omnes lineæ pares in extrema ducantur: ita ubi aliquis parua iustè gerit, nõ minuitur iustitiæ magnitudo.

De commendatione Iustitiæ.
Pars. III.

NOtandum ergo quòd iustitiã cõmendat natura, commen-

mendat & scriptura. ¶ Natura tri pliciter. Primò, quia rectitudo quā dedit corpori humani, monet ad rectitudinē iustitiæ. Ecc.7. Hoc inueni, ꝙ fecerit Deus hominē rectū. Bern. super Can. Rectus dñs Deus noster, & non est iniquitas in eo. Rectus itaq; dñs hominē rectū fecit. Idem: Staturā dedit Deus homini rectā, forsitan vt ista corporea rectitudo exterioris viliorisq; figmenti, hominem illum interiorem, qui ad imaginem Dei factus est spiritualis, suæ seruandæ rectitudinis admoneret, decor limi deformitatē argueret animi. Quid enim indecentius, quàm curuum recto corpore gerere animum? ¶ Secūdo, quia ea quæ sunt iustitiæ, pro magna parte naturaliter in corde hominis scripta sunt. Augu. in lib. Confess. Furtū certè punit lex tua dñe, & lex scripta in corde hominū, quā nec ipsa quidem delet iniquitas, quis. n. fur ęquo animo furem patitur? Tullius in 1. Rhethor. Iustitiæ initiū est à natura profectū, deinde quædā in cōsuetudinē ex vtilitatis ratione venerūt, postea res & à natura profectas, & à consuetudine probatas legū metus & religio sanxit. Naturæ ius est, quod non opinio genuit, sed quædam innata vis inseruit: vt religionem, pietatē, gratiam, vindicationem, obseruantiam, veritatem. Seneca in epistolis: Hæc societas diligenter & sanctè nobis obseruanda est, quæ nos omnes omnibus miscet, & iudicat aliquod esse commune ius generis humani. ¶ Tertiò, quia natura docet etiam bruta animalia, multa eorum quæ ad iustitiam pertinent, vt innocentiam, concordiā, pietatem ad animalia sui generis. ¶ Scriptura etiam multis modis iustitiam nobis commēdat. Primo, multū ad eam monendo. In Psal. Sacrificate sacrificium iustitiæ. Sap. 1. Diligite iustitiam, qui iudicatis terram. Eccl. 3. Vsq; ad mortē certa pro iustitia. Eiusdē 3. Ante obitum operare iustitiam. Idem 18. Ante iudicium para iustitiam, Ezech. 45. Rapinas intermittite & iudicium, & iustitiā facite. 1. Timo. 6. Homo Dei sectare iustitiam. ¶ Secundo, ostendendo eos esse beatos, qui iustitiā esuriunt. Matt. 5. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiā. ¶ Tertiò, beatos ostendendo, qui aliquid pro iustitia patiuntur. Matth. 5. Beati qui persecutionē patiuntur propter iustitiā, &c. Et 1. Pet. 3. Si qd patimini propter iustitiā, beati. ¶ Item ad commendationē iustitiæ hoc facit, quod hæc virtus multum Deo est grata, & homini multum necessaria. Primū in multis locis ostendit scriptura. In Psal. Iustus dominus, & iustitias dilexit. Itē acceptabis sacrificium iustitiæ. Prou. 15. Qui sequitur iustitiā, diligetur à domino. Eiusdem 16. Initium vitæ bonæ, facere iustitiam: accepta au-

tem apud Deum magis, quàm immolare hostias. Act. 10. In omni gente, qui timet Deum, & operatur iustitiã, acceptus est illi. Ecõtrario iniustitia multum displicet ei, vnde Deute. 25. post illud. Non habebis in sacco diuersa põdera &c. subditur, Abominatur eũ dominus qui facit hęc, auersatur omnẽ iniustitiam. Iustitia expresse nominatur inter illa quatuor, quibus vtilius nihil est in vita hominibus. Sap. 8. Ipsa adeò necessaria est, vt nec etiã latrones omnino ea carere possint. Tullius in li. de offi. Tanta est vis iustitiæ, vt nec illi quidẽ qui maleficio & scelere pascuntur, sine vlla iustitiæ particula viuere possint. Iustitia adeò vtilis est, vt nihil vtile reputetur, quo ipsa amittitur. Vnde super illud Psal. Rapinas nolite cõcupiscere, dicit Glo. O lucra damnosa, inuenis pecuniã, perdis iustitiã. Iustitia adeò vtilis est, vt cũ ea, vtilia sint quæ maximè noxia vidẽtur, vt mors. Nume. 23. Moriatur anima mea morte iustorum. Iustitia non solùm est homini necessaria in vita, sed etiam in morte: nec solũ in præsenti, sed etiam in futuro. Iustitia in præsenti, vitam à malo poenę custodit. Dan. 6. Cõclusit ora leonũ, & non nocuerunt mihi: quia corã eo iustitia inuenta est in me. Temporalia bona tribuit. Prou. 13. Iustitia eleuat agẽtem. Eccl. 20. Qui operatur iustitia, ipse exaltabitur. Econtrario dicitur in Psal. de quibusdam, Propter iniustitias.n. suas humiliati sunt. Et Ecc. 10. Regnũ à gente transfertur in gentem ꝓpter iniustitias &c. Itẽ à malo culpæ defendit, propter qd' lorica dicitur. ad Ephe. 6. State, inquit, induti loricam iustitiæ. Item appetitũ boni trãsitorij restringit, ideo vocatur zona. Eccl. 45. Circũcinxit Aaron zona iustitiæ. Et Esa. 11. Et erit iustitia cingulum lumborũ eius. Item iustitia homini pacẽ dat: & sic Deo in homine locum præparat. In pace enim factus est locus eius. In Psal. Iustitia & pax osculatæ sunt. Esa. 32. Erit opus iustitiæ, pax. In Psal. Iustitia ante eum ambulabit. Itẽ: Iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ. Iustitia necessaria est in morte: quia virum iniustum mala capient in interitu, vt dicit in Psal. Econtrario verò sperat iustus in morte sua. Prou. 14. Iustitia in futuro necessaria est, & maximè in illo districto iudicio in quo iustitia Dei iudicabit, quæ iustitiã condemnare non poterit. Gen. 30. Respondebit mihi cras iustitia mea. Prouer. 10. Nihil ꝓderunt thesauri impietatis: iustitia verò liberabit à morte. Difficile erit homini habẽti iniustitiã, imò intolerabile, apparere tunc coram Dei iustitia. Psal. Ego in iustitia, apparebo in conspectu tuo. Idem: Non permanebunt iniusti ante oculos tuos. Item: Iniusti punientur. Item: Iniusti

autem

autem disperibunt. ¶ Ad commẽdationem iustitiæ etiam valere põt præeminentia, quam ipsa habet respectu aliarum cardinaliũ virtutum. In ipsa, vt ait Tullius, maximus est splendor honestatis. Et Plato dicit de ea, quòd si ipsa conspiceretur, miros spectantibus sapientiæ excitaret amores. Iustitia finis videtur esse aliarũ cardinaliũ virtutum. Vnde propinquior videtur esse mercedi, saluti, & coronæ quæ specialiter ei in scriptura sacra attribuũtur. In Psal. Retribuet mihi dominus sẹcũdùm iustitiam meam. Item: Tu benedices iusto. Prou. 10. Benedictio domini super caput iusti. Eiusdẽ 11. Seminant iustitiã merces fidelis. Item 12. In semita iustitiæ, vita. Sapi. 1. Iustitia ꝑpetua est & immortalis: iniustitia autem mortis acquisitio. Ecc. 30. Salus animæ in sanctitate iustitiæ. 2. ad Timo. 4. Reposita est mihi corona iustitiæ.

De diuisionibus Iustitiæ.
Pars IIII.

Notandum, quòd secundùm quosdam iustitia diuiditur in seueritatem & liberalitatem. Seueritas virtus est debito supplicio coercẽs iniuriam. Liberalitas verò est virtus beneficiorum erogatrix, quam ꝓ affectu benignitatem, & pro effectu beneficientiam vocant. Et consistit hæc virtus tota tribuendo & retribuendo. Benignitatem verò diuidunt in septem partes: scilicet religionem, pietatem, innocentiam, amicitiam, reuerentiam, concordiam, misericordiam. Secundùm Macrobium ad iustitiam pertinent innocentia, amicitia, concordia, pietas, religio, affectus, humanitas. Secũdũ Tulliũ verò in 1. Rhetori. ad iustitiam pertinent religio, pietas, gratia, vindicatio, obseruãtia, veritas. Quidam verò iustitiã diuidũt in quinq; partes, s. in obedientiam quæ est respectu superioris, & disciplinã quę est respectu inferioris, & æquitatem quæ est respectu paris, & veritatẽ & fidem quæ pertinent ad omnes. Gl. verò super illud Luc. 6. Si diligitis eos qui vos diligunt &c. aliã innuit diuisionẽ iustitiæ, dicens: Philosophi in tres partes diuidunt iustitiã. Vnam in Deũ, quæ pietas dicitur. Alteram in parentes vel reliquum humanum genus. Tertiam in mortuos, vt his exequiarum iura soluantur. Sed dominus, legis oraculum & Philosophię fastigiũ supergressus, in eos quos qui lęserint, pietatis porrexit officium. Secundum Senec. verò in lib. de quatuor virtutibus, duo pertinent ad iustitiam, scilicet velle omnibus prodesse, & nulli nocere. Amabis, inquit, Deum, sic in hoc illũ imitaberis, vt velis omnibus prodesse, & nulli nocere: tunc te virum iustum appellabũt omnes. Et hęc duo videntur concordare duobus pręceptis iuris na-

turalis, quorum alterum habes Tob.4. Quod ab alio oderis tibi fieri, vide ne tu aliquando alteri facias. Reliquum Matth.7. Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis. Sed quia nulla prædictarum diuisionum perfectè tangere videtur ea, quæ ad iustitiā pertinent, generalior videtur ponenda esse diuisio iustitiæ. Et quia virtute iustitiæ reddimus vnicuique quod debemus, diuidetur iustitia secūdum ea quæ debemus, & quibus debemus. ¶ Notandū ergo, ꝙ quædam debemus omnibus, vt dilectionem, veritatem, & fidem: quædam verò non omnibus, & inter ea aliquid debem⁹ superiori, aliquid inferiori, aliqd pari. Item aliquid speciale debemus nobis specialiter coniunctis, vt parentibus, & patriæ, beneuolis, quod debitum soluit pietas, prout Macrobius & Tullius de ea loquūtur. Item debemus aliquid his qui beneficia conferūt: scilicet gratiam, de qua loquitur Tullius. Et aliquid his qui mala inferūt: scilicet vindicationē, de qua idē loquitur. Et aliquid etiā his qui mala ferunt vel sustinēt, scilicet misericordiam.

De Latria & religione, prout Tullius religionem sumit, & de vtriusque descriptione, & latriæ commendatione, & diuisione, de partibus eius, ac quadruplici officio religionis. Pars V.

INter ea verò quæ superiori debentur, aliquid est, quod soli Deo debetur, & aliquid quod nō soli Deo. Soli Deo debet̄ latria. Vñ gl. sup illud Mat.4. dñm Deū tuū adorabis, & illi soli seruies: Græcè latria dicitur, seruitus Latinè. Seruitus cōis Deo & homini & cuicunq; Græcè dicitur dulia, Illa verò quæ soli Deo debetur, latria distinctè: vnde idololatra, qui quod soli Deo debet, idolo dat. ¶ Primò inter partes iustitiæ de latria prosequemur. Qđ autem latria Græcè dicitur, videtur à Tullio religio vocarī. Quā ipse sic describit: Religio est, quę superiorioris cuiusdam naturæ, quam diuinam vocant, cūram ceremoniamque affert. In hoc, ꝙ dicit curam, innuit cultum interiorem. In hoc, ꝙ dicit ceremoniam, exteriorem cultum, qui signum est interioris, Isido.8.lib. etymol. dicit, ꝙ religio appellata est, quia per eam vni Deo religamus animas nostras ad cultū diuinū vinculo seruiendi. Hęc religatio fit in principio vniuscuiusq; religionis: vt in baptismo, vbi initiatur Christiana religio: vel in specialibus religionibus, cùm quis obligat se ad ea quæ religionis sunt. Secundum Aug. verò 10.lib. de Ciuit. Dei: Religio dicta perhibetur à religendo Deum, quem amiseramus negligentes. Et secundum hoc religio respicere videtur statum peccati, & non statum innocentiæ.

Deut.

Deut.26. Dominum elegisti hodie, vt sit tibi Deus. Latria verò sic describitur: Latria est cultus Deo debitus & exhibitus. Vel sic; Latria est voluntas impendēdi Deo cultum debitum. Adorationem latrię commendat nobis multiplex exhortatio quam scriptura sacra facit de ea. In Psalm. Venite adoremus, & procidamus ante Deum. Item Adorate dñm in atrio sancto eius. Item: Adorate dñm omnes angeli ei⁹. Mat.4. Dñm Deum tuū adorabis. Ad idem valent exempla sanctorum, vt exemplū Christi, de quo Luc.21. Positis genibus orabat, dicēs &c. Et Matt.vlt. dicitur de vndecim discipulis, ꝙ videntes Iesum adorauerunt. Apocal. 4. legitur de viginti quatuor senioribus ꝙ procidebant ante sedentem in throno: & adorabant viuentem in secula seculorum. Itē eiusdē 15. Vigintiquatuor seniores ceciderūt in facies suas, & adorauerūt &c. Et eiusdē 7. Oēs angeli stabant in circuitu throni &c. & adorauerunt Deū, dicentes, Amen. Benedictio & claritas ¶ De adoratione ēt vigintiquatuor seniorum, habetur eiusdem 11. Itē legitur de beato Bartholomæo, quòd centies flexis genibus exorabat Deum per diem, & centies per noctem. Et de Iacobo minore, quòd tantùm iacebat super genua sua orans, ꝙ genua habebat vt calcaneum, similem duritiam habēs in eis duritiei camelorum. Gloria adorationis est quam sibi Deus specialiter retinere voluit. De hac ditur Esaiæ.42. Gloriam meam alteri non dabo. Ecclesia.25. Bono animo gloriam redde Deo, & non minuas primitias manuum tuarum. Gloria ista significata est per thymiama de quo Exod. 30. Sanctum sanctorum vobis erit thymiama. Talem compositionem non facietis in vsus vestros, quia sanctum domino est. Homo quicunque fecerit simile, vt odore illius perfruatur, peribit de populis suis. Obsequium istud multùm placet Deo. Eccle. 35. Qui adorat Deum, in oblectatione suscipietur: & deprecatio illius vsque ad nubes propinquabit. Et notandū, ꝙ licèt adoratio latriæ soli Deo sit exhibenda: tamen dicitur exhiberi illi homini qui est filius Dei, sed quasi per accidens. Non enim exhibetur ei inquantum est homo, sed inquātum est filius Dei: sicut dicitur de homine illo, ꝙ creauit stellas, quas tamen non creauit inquantum homo, sed inquantum Deus. ¶ Et notandum, ꝙ triplex est cultus Deo debitus. Primus est, cordis. Secundus est, oris. Tertius, operis. Cultum cordis specialiter vocat Gl. cultum, super illud Exod. 20. Non adorabis, neque coles. Aliud est, inquit, colere, aliud est adorare. Potest quis inuitus adorare, vel adulando regibus idolo

idololatris, vel tormentis victus, quū sciat quia idolū nihil est. Colere verò est, toto his affectu & studio mācipari. De cultu interiori dicit Isido. 8. libr. Etymol. Tria sunt q̄ in religionis cultu ad colēdum Dēū in hominibus perquiruntur: fides, spes, charitas. Aug. in Enchirid. Fide, spe, & charitate colimus Deū. Item Aug. loquēs de theosebia siue pietate, quæ est cultus Dei, dicit ꝙ consistit in cognitione Dei & dilectione, quū debita subiectione. Et super illud 1. Corin. 12. Alij per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ. dicit glo. loquens de illo verbo Iob ꝭm vnam literam. 28. Ecce pietas, est sapientia. vbi litera nostra habet, Timor Dñi ipse est sapientia. Pietatem, inquit, hoc loco posuit Dei cultum, quæ Græcè dicitur theosebia: & quis cultus est, nisi amor & cognitio eius? Cultus interior Deo debitus in duobus videtur cōsistere, scilicet in cognitione & affectione. Cognitio verò ad cultū Dei pertinens est, vt credulitas, qua creditur Deo sicut Deo credendū est, scilicet propter se & super omnia: sicut enim primę veritati credendum est. Item credulitas qua credimus de Deo digna Deo: vt summam potentiam, summam sapientiam, summam bonitatē, & consequentia ad hæc, vt quòd ipse est omnium bonorum creator & conseruator, mundi gubernator, hominis recreator, seruientium sibi liberalissimus retributor: eorum verò qui pertinaciter rebelles ei sunt, zelantissimus vltor. Inter affectiones verò pertinentes ad cultum Dei, Prima videtur esse timor, & non qualiscunque timor, sed talis timor, quali timendus est ille, cuius potentiæ nullus potest resistere, cùm sit summa: cuius sapientiæ nihil potest abscondi, cùm sit summa: & cuius bonitas cū summa sit, summè odit malitiā, & sine fine puniet eā in eis quos pertinaces in ea inuenerit: Timendus est ergo super omnia. ¶ Secūda est, spes non qualiscunque, sed talis qualis ponenda est in eo, cuius potentię facillimum est liberare ab omni miseria, cuius sapientiæ notissima est miseria nostra. Abyssus enim miseriæ non inuocat abyssum misericordiæ, nisi agnoscatur, & cuius bonitati proprium est misereri semper & parcere, quæ etiam propter liberalitatem suam fecit quæcunque fecit, quia omnia fecit ad dandū in ipso: ergo super omnia sperandum est. ¶ Tertia amor, & non qualiscūque amor, sed talis, quali amandus est qui optimus est in se, & ideo amore dignissimus, qui etiam fons est omniū bonorum, à quo suscepimus omnia bona quæ habemus vel habuimus, & à quo suscepturos nos speramus quicquid boni suscepturi sumus. De timore & amore dicit Seneca in libro de

de quatuor Virtutibus: Quisqs iustitiam sectari desideras time Deum priùs,& ama,vt ameris à Deo. De spe dicitur in Psal.Sperent in te oës,qui nouerũt nomẽ tuũ. Nomen Dñi agnoscunt qui serui eius esse volũt, à qbus spes specialiter requiritur.¶Cultus oris est vocalis professio maiestatis diuinæ, quam fideles faciunt frequenter Deum orando,laudãdo,benedicendo, gratias ei agendo.Cultus operis est, vt quũ aliquis opere recognoscit singulare dñium Dei,quod ecclesia ore recognoscit,Christo dicens:Tu solus Dñs. Dñiũ istud quãtum ad personas nostras recognoscimus Deo,genuflexione,& prostratione.Esa.45.Mihi curabitur oẽ genu.Mich.6. Curuabo genu Deo excelso. Quantum ad nostra verò oblatione alicuius partis bonorum illorum quæ ab eo accepimus.Deut.26.Profiteor hodie corã Dño &c. tradidit nobis terram lacte & melle manãtem, & idcirco offero nunc tibi primitias frugum terræ,quam Dominus dedit mihi. Ad cultum operis pertinebant sacrificia veteris legis, quæ fiebãt de animalibus, quorum immolatione sacrificãtes ostendebant plenissimè Deo se esse subiectos, etiam ad occidendum. Morte enim animaliũ ostendebant Deum eos occidere posse, & eos mortẽ meruisse, & sperabant misericordia Dei mortem propriam quã meruerant, in mortem animalium cõmutare.Et notandum, quòd sacrificium soli Deo debetur. vnde Aug.10.lib. de Ciuit.Dei:Sacrificiũ certe nullus hominũ est, q audeat dicere deberi, nisi Deo. Multa denique de cultu diuino vsurpata sunt, quæ honoribus deferuntur humanis,siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera: ita tamen, vt quibus ea deferuntur, homines habentur, qui dicuntur colendi & venerandi:si autem eis multum additur. & adorãdi. Quis verò sacrificandum cẽsuit nisi ei, quem Deum aut sciuit,aut putauit,aut finxit? Et subdit: Sacrificium visibile sacrificij inuisibilis sacrum signũ est.¶Et tangit lex species sacrificij spiritualis. Primum sacrificiũ est, cordis contritio.In Psalm.Si voluisses sacrificium dedissem: vtique holocaustis nõn delectaberis.Sacrificiũ Deo,spiritus contribulatus, &c.Aug. Intueamur quẽadmodũ vbi Deũ dixit nolle sacrificiũ, ibi Deũ ostẽdit velle sacrificiũ.Non vult ergo sacrificium trucidati pecoris, sed vult sacrificium contriti cordis. ¶Secũdum sacrificiũ est, cordis igne diuini amoris inflammati. De quo Aug.Deo suauissimum incẽsum adolemus, quum in eius conspectu pio sanctoque amore flagramus. Tertium sacrificium est corporis propter Deum mortificati. Roman.12.Obsecro vos per misericordiam Dei,vt exhibeatis

beatis corpora vestra hostiã viuẽ tẽ &c.¶Quartũ est, sacrificiũ corporis pro Deo proprio sanguine cruentati. Aug. Deo cruẽtas victimas cedimus, qñ vsq; ad sanguinem pro eius veritate certamus. ¶Quintũ est, sacrificiũ laudis: de quo in Psal. Nũquid mãducabo carnes taurorũ, aut sangunẽ hircorũ potabo? Immola Deo sacrificiũ laudis. ¶Sextũ est, sacrificiũ misericordiæ, quo miseriæ ꝓximi volumus subuenire. Hebr. 6. Beneficentiæ & cõionis nolite obliuisci: talibus.n. hostis promeretur Deus. Item Augus. eodem libr. dicit, ꝙ sacrificium res diuina est. Et videtur velle ꝙ verum sacrificiũ opus sit misericordiæ. Verũ sacrificiũ est, opus quod fit ꝑꝑ Deum, vt homo à miseria releuetur, & Deo adhærendo beatus efficiatur. Vnde dicit: Verum sacrificium est, omne opus quo agit, vt sancta societate inhęreamus Deo, relatũ ad illum finẽ, quo veraciter beati esse possumus. Et subdit: Vera sacrificia, opera sunt misericordiæ: siue in nosipsos, siue in proximos, quæ referũtur ad Deũ. Opera verò misericordiæ nõ ob aliud fiunt, nisi vt à miseria liberemur, ac ꝑ hoc vt beati simus: qđ non fit nisi bono illo, de quo dictũ est. Mihi adhærere Deo, bonũ est. Idẽ in eodem, Ipsa misericordia qua homini subuenitur, si non ꝑꝑ Deũ fit, non est sacrificiũ. Ad cultũ ẽt operis pertinet thurificatio, quæ ostẽdit affectũ nostrũ integre in Deũ esse dirigendũ, quasi in omne bonũ, sicut totus fumus thuris tendit sursum. Exod. 33. Ego ostẽdam omne bonũ tibi. Et notandũ, ꝙ religionis, quã Tullius ponit partem iustitiæ, quæ idem videtur esse quod latria, secundũ quosdã quadruplex est officiũ. ¶Primum est, perpetrati sceleris pœnitere. Hoc videtur esse primũ sacrificiũ Deo acceptũ post mortale peccatũ. In Psal. Sacrificium Deo spiritus &c. ¶Secundũ est, tꝑalium mutabilitatem paruipendere. Postquam.n. anima Deo æterno se religauit religione fidei, spei, & dilectionis. spe æternorum despicit transitoria. Senec. Nemo dignus Deo, ꝗ opes non contempserit. ¶Tertiũ est, vitam nostrã deo cõmittere. Qui.n. agnoscit per fidem, se habere vitam suã à Deo, vult illam ei offerre, & oratione, & obsequijs impetrat eã à Deo dirigi. Tob. 4. Omni tempore benedic Dñm & pete ab eo vt vias tuas dirigat, & oĩa consilia tua in ipso permaneant. ¶Quartum est veritatem dicere de his, quæ ad religionem pertinent. Fidelis primò debet habere pœnitentiã de his, quæ agnoscit se fecisse cõtra Deum & contra se. Secundò, despicere ea quæ agnoscit esse infra se. Tertio, Deo committere se. Quartò, his qui sunt iuxta se, veritatem dicere, quam accepit de religionę suą.

De Dulia, Pars VI. Quæ habet tria capitula.

De ordine dicendorum de Dulia, & nominis duliæ distinctione ac descriptione. Cap. I.

Dicto de cultu Latriæ, qui soli Deo debetur, dicendum est de his quæ alijs superioribus debentur. Et inter ea aliquid est, quod soli debetur creaturæ, vt est reuerentia seu honor duliæ. Aliquid verò ꝙ debetur & creatori & creaturæ, vt obedientia. Et primò dicetur de honore seu reuerentia duliæ. De qua hoc ordine agetur. Primò ostendetur q̃d sit reuerentia seu honor duliæ. Secundò tãgetũr de diuersis speciebus duliæ. Tertiò de errore illorũ, q̃ ecclesiã dicunt idololatrare, adorãdo diuersos sanctos & imagines sanctorum. ¶ Circa primũ verò est notãdum, q̃d hoc nomẽ dulia q̃nque cõiter sumitur pro seruitute quæ exhibetur Deo vel creaturæ. Vnde dulia Græcè, seruitus Latinè dicit̃: & dulos dicit̃ seruus. Glo. super illud Matth. 4. dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Seruitus cõmunis Deo & homini & cuicunque, Græcè dicitur dulia. Q̃nque autẽ nomen duliæ restringitur ad honorẽ creaturæ debitum: & ẽm hoc sic describitur, Dulia est cultus vel honor creaturæ debitus & exhibitus. Dulia videt̃ esse idem vel in toto vel in parte cũ reuerẽtia prout sumitur in prima diuisione iustitiæ prius posita, quæ sic describitur: Reuerentia, est virtus ꝑsonis grauibus vel aliqua prælatione sublimatis, debitæ honorificationis cultũ exhibẽs. ¶ Et notandũ, ꝙ reuereri tripliciter accipitur. Vno modo dicit motũ q̃ est fugiẽdo seu resiliẽdo ab altitudine alicuius rei in ꝓpriã paruitatẽ. Et vocatur iste motus, timor reuerẽtiæ. Et huic motui interiori respondet exterius elõgatio vel fuga, qua humiles personæ elongat se ab his qui sunt in dignitate positi, nõ audiẽtes eis appropinquare. Q̃nq; verò reuereri dicit honorẽ quẽ aliquis exhibet alij, gratia dignitatis, ad ostẽdendũ ꝙ ei subiectus sit & paratus voluntatẽ eius seq̃: vt est assurgere veniẽti, assistere sedenti, inclinare transeunti incedentẽ seq, & genuflexio. Q̃nque cõprehendit motum timoris reuerentiæ, & honorẽ. Et sic sumitur super illud Hebræ. 11. Patres carnis nostræ habuimus eruditores, & reuerebamur eos. Glos. Reuereri est, cũ timore honorẽ impẽdere. Tullius in secũda diuisione prius posita, in parte honorẽ duliæ cõprehendit sub illa parte iustitiæ, quæ dicitur obseruãtia, quã sic describit: Obseruãtia est, per quã homines aliqua dignitate antecedentes cultũ & honorẽ dignantur. ¶ Itẽ notandũ, ꝙ hoc nomẽ Honor, multipliciter sumitur. Q̃nque pro dignitate. Hebr. 5. Nec quisquã sumit sibi honorem: sed qui vocatur à Deo tanquam

quā Aaron. Qn̄que verò honor dicitur ꝙ exhibetur alicui gratia superioritatis, ad ostensionem subiectionis, vel ꝑꝑ prioritatē, vel naturæ dignitatē, vel excellentiā in aliqua gratia. Propter superioritatem. vt Roman. 13. Cui honorem, honorem. 1. Pet. 2. Regē honorificate. Propter prioritatē temporis: vt Leuit. 19. Coram cano capite consurge, & honora personam senis. Propter dignitatem naturæ: vt Exod. 20. Honora patrem tuum & matrem tuā. & Malach. 1. Si ego pater, vbi honor meus? Propter excellentiam in aliqua gratia, honor exhibēdus est omnibus, quia debemus credere ꝙ oēs nos excedant in aliqua gratia. 1. Pet. 2. Oēs honorate. Rom. 12. Honore inuicē præuenientes. Glo. Aliter non est fraternus amor, nisi in mutuis se præueniant obsequijs. Ephe. 5. Subiecti inuicem in timore Christi. Phil. 2. In humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes. Glo. Aug. Non hoc ita debemus arbitrari, vt nos æstimare fingamus; sed verè æstimemus posse esse aliquid occultum in alio, quo nobis superior sit, etiam si bonum nostrum, quo illo videmur superiores esse, non sit occultū.

De speciebus Duliæ. *Cap.* II.

SEquitur de speciebus duliæ. Notandum ergo, quòd dignissima species duliæ est, honor qui debetur humanæ naturæ, quam filius Dei assumpsit. Specialiter verò honorāda est humana natura in Christo propter inhonorationem quam in cruce sustinuit: secundū illud Phil. 2. Humiliauit semetipsum, factus obediēs vsque ad mortē, mortē autē crucis. Propter quod & Deus exaltauit illū &c. Propter hoc ex institutione, ecclesię fit adoratio crucis, in qua id cui exhibetur honor ille, est Christus passus: ignominia verò est causa illius honorationis. ¶ De adoratione humanæ naturæ à filio Dei assumptæ, dicit gl. Augusti. super illud Psal. Adorate scabellum pedum eius, qm̄ sanctum est. Sciendum quia in Christo terra est, id est, caro quæ sine impietate adoratur. Hęc species dulię, hyꝑdulia vocat̄, quæ soli humanitati Christi exhibetur. Vnde gl. suꝑ illud Psal. Adorate scabellū pedū eius &c. Dulia adoratio est, quæ etiā creaturæ exhibetur. Quæ duas species habet: vnam, quæ indifferenter omnibus, alteram, quæ soli humanitati Christi exhibetur. ¶ Post naturam humanā à filio Dei assumptam, exhibendus est honor beatæ Virgini, in qua & ex qua filius Dei carnem assumpsit. Damascen. Dei genetricis imaginis non materiam, sed figurā adoramus. Figurā hic intellige figuratum siue significatū per imaginē. Et subdit Damas. Honor enim qui est ad ipsam, ad eū qui ex ipsa incarnatus est, reducitur. Hoc ideo dicit, q̄a propter

pter filiũ adoratur mater.¶ Tertio exhibendus est honor beatis angelis, & sanctis qui sunt in statu gloriæ, ab his qui sunt in statu miseriæ. Status.n.miseriæ inferior est statu gloriæ. Matth.11. Inter natos mulierũ non surrexit maior Ioãne Baptista: qui autem minor est in regno cœlorũ, maior est illo.¶ Quartò exhibẽdus est honor his qui præsunt in ecclesia militante: q̃ s.sunt in gradu supiori, ab his qui sunt in gradu inferiori. Qui.n.præsunt, loco Dei sunt: & ideo honor vel cult⁹ eis exhibendus est. Vnde & Dij vocantur. Exod.23. Dijs non detrahes: & principi populi tui non maledices. Præcipuè verò honor exhibẽdus est his qui pręsunt ad spiritualia. 1. Timot.5. Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè hi qui laborant in verbo & doctrina.¶ Quinto exhibendus est honor amicis Dei, etiam in statu vitæ, qui sunt notæ sanctitatis. Vnde qui se reputant peccatores, cũ genuflexione suffragia solent petere à talibus. Status.n.eorũ s̃m suam reputationẽ inferior est statu aliorũ: sicuti status serui à statu filij vel dñi. Filius dñi à seruis dñs solet vocari. Mat.15. Non est bonũ sumere panẽ filiorum, & dare canibus. Canes vocat, peccatores: filios, iustos. Et subditur: Etiã domine: nam & catelli edũt de micis, quæ cadunt de mensa dominorũ suorũ. Intellige illos dominos, qui priùs vocati sunt filij. De hoc honore dicitur Esa. 49. ad ecclesiam: Vultu in terra demisso adorabunt te. Item notandũ, q̃ honor quãdoque exhibetur creaturæ absolutè: quandoque Deo absolutè: quandoq; verò honor respicit relationem seu comparationem creaturæ ad Deum. Et de illo honore sciendum est, q̃ potest exhiberi Deo in creatura: vt in imagine eius, vel in ministro eius, vel in tẽplo materiali, vel spirituali, vel in altari, vel in alijs rebus quæ ad cultum Dei pertinent: & est honor latriæ. Et Deus est, id cui propriè exhibetur honor ille: creatura verò, est medium, vel occasio aliqua cogitãdi de Deo, & afficiendi in eum, & signo exteriori iudicandi affectũ illũ. Si verò honor ille exhibeatur creaturæ comparatione Dei: honor duliæ est, & Deus est, vt causa illius honoris: creatura enim siue consideretur absolutè, siue inquãtum imago Dei, vel ministrãs ei, vel associata ei in vna persona, non fuit sic ab æterno, sed incœpit esse: vnde non videtur ei exhibenda reuerentia latriæ.¶ Et notandum, quòd reuerẽtia, quæ debetur rebus Deo dedicatis, vt loco sacro, scilicet templo vel cœmiterio, vel his quæ pertinent ad ornatum templi, vel sacro tẽpori, videtur esse quidã timor, quo timemus intrare templũ illoti, vel nõ sanctificati, vel appropinquare

re altari, vel alijs rebus sacris, vel contrectare res sacras, vel inquinare nos in loco, vel tpe sacro, vel violētiam inferre sacro loco, vel cōia opera ibi exercere: de hoc timore legit̄ Gen. 28. Quàm terribilis est locus iste? nō est hic aliud, nisi domus Dei, &c. Malach. 2. Leui à facie nominis mei pauebat. Cùm dn̄s sanctus sit, in sanctitate vult appropinquari ad eius ministeriū. Exod. 28. Aaron sanctificat⁹ ministret mihi. Qui verò Deū non ostendit sanctū, ad ministeriū eius in sanctitate appropinquando, ipse ostēdit eū non sanctū, pro immunditia sua à Deo pœnam recipiēdo. Leuit. 10. Arreptis Nadab, & Abiu filij Aaron thuribulis imposuerunt ignē, & incensum desuper, offerentes corā domino ignem alienum, q̄ eis præceptum nō erat: egressusque ignis à domino, deuorauit eos. Dixitque Moyses: Hoc est, quod locutus est dominus, Sanctificabor in his qui appropinquant mihi. Non legitur Christū in Euangelio in vita ista tantā iram per zelum ostēdisse, quantā ostendit cùm vidit, quòd templo non exhibebatur debita reuerentia. Ioan. 2. & Matth. 22. Tunc impletum est illud, Zelus domus tuæ comedit me. Marci 10. legitur, quòd non sinebat, vt quisquā transferret vas per templum. 1. Corin. 3. Si quis templū Dei violauerit, disperdet illum Deus. Traditur de Pompeio, q̄ postquam illi qui cum eo erant prophanauerūt templum & stabulauerūt equos in porticu templi, nūquam pòst pugnauit, quin vinceretur, qui hactenus fuerat fortunatissimus, & Heliodorus volens templū spoliare, diuinitus flagellatus est. 2. Machab. 3.

De errore illorum qui dicunt ecclesiā idololatrare circa Sanctos, & imagines Sanctorū. Cap. III.

SEquitur de errore illorū qui dicunt ecclesiam idololatrare, quia ponit in ecclesijs imagines, & adorat diuersos sanctos. Qui error occasionem potuit habere ex illo verbo Exo. 20. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, &c. Non adorabis ea neque coles. Item in Psal. Cōfundantur omnes qui adorant sculptilia. Esther. 3. legitur de Mardochæo, q̄ solus non flectebat genua, nec adorabat Amā, cùm oēs serui regis, qui in foribus palatij morabantur, hoc facerent: sic. n. eis præceperat imperator. & Daniel. 3. Tres pueri noluerunt adorare statuā Nabuchodonosor. Itē Apocaly. vltimo dixit angelus Ioanni cùm cecidisset ad pedes eius, vt eū adoraret, Vide ne feceris: conseruus tuus sum, & cūfratrū tuorū. ¶ Sed cōtrarium manifestè ostenditur ex hoc, q̄ dominus imagines Cherubin præcepit fieri, Exodi. 25. Esaias etiam vidit dominū sedētem super solium excelsum. Esaiæ 6. Seraphin stabant super

illud. & Ezec. vidit imagines quatuor aīaliū. Ezech. 1. & Io. Apoc. 4. Quas figuras ſicut ſancti minutis literis ſcripſerūt, quantum ad illos q legē ſciunt: ſic picturis, vel ſculpturis quaſi groſſis literis ſcribi potuit, quantū ad laicos q legē neſciunt. Sicut enim ſcripturæ literæ ſunt clericorum: ita picturæ vel ſculpturæ literæ laicorum. Licet ergo eccleſiæ habere imagines: nec eſt hæc reuocatio idololatriæ, ſed potiùs reuocatio ab idololatria. Et ſicut dominus voluit ſibi ſacrificia fieri, vt filios Iſrael reuocaret à ſacrificijs, quæ idolis fiebant: ita imagines ſolebant fieri dijs, qui colebantur, volens eccleſia homines ab hoc reuocare, voluit imagines fieri in eccleſia, ad rememorandum facta memoria digna. Damaſc. Quia non omnes noſcunt literas, nec lectioni vacant, patres excogitauerunt velut quoſdam triumphos imaginibus ſcribere. Prohibuit autem Moyſes fieri ſculptile, vel ſimilitudinem falſorum deorum, ad adorādum vel colendum. Vnde ſubdidit: Non adorabis ea, neq; coles. Nec fuit intentio ſua prohibere omnino, vt nulla ſimilitudo fieret, vel nullum ſculptile, cùm ipſemet cōtrarium fecerit, vt in Cherubin. Exodi 15. Adoratio verò quam Moyſes prohibuit fieri creaturæ, adoratio latriæ fuit, non adoratio duliæ. Ad illud verò, quod dixit Angelus Ioanni, Vide ne feceris. Dicendum eſt, quòd hoc dixit, vt daret exemplū humilitatis, exemplū ſcilicet refugiendi honorē huius, cùm alicui exhibētur: vel ad oſtendendū ſublimitatē humanæ naturæ in Chriſto ſublimatæ. Gre. Timet angelus adorari ab humana natura, quā videt in Deo ſublimatam. Vel quia periculoſa eſt talis adoratio propter facilem declinationem in idololatriam. Vnde Auguſt. loquens de angelis venientibus ad Abrahā: Duplici, inquit, de cauſa aliquis eſt arcendus à bono: vel propter maius bonum aggrediēdum, vt Deus reuocauit volentem ſepelire patrē ſuum. Matt. 8. Vel propter facilem declinationē in malum. Et notandum, ꝙ ſpirituales ſubſtantiæ, licèt corporeæ non ſint, tñ figurari poſsūt corporeis imaginibus illarū rerum, in quibus qñq; leguntur apparuiſſe: vt angeli qui apparuerunt Loth & Abraham aſſumptis corporibus humanis in figura humana depinguntur. Item notandum, ꝙ propter hoc quia angelus ſathanæ transfigurat ſe in angelum lucis, vel in ſpeciem Chriſti, ſi appareat aliquis alicui in ſpecie angeli vel Chriſti, & non conſtet ei cui apparet, an ſit angelus vel Chriſtus, adorare poteſt Chriſtum ſimpliciter, vbicunque ipſe ſit, recognoſcendo eum filiū Dei æternum, omnipotentem: non tamen debet adorare eum in eo

qui ei apparet, nisi sub conditione, scilicet, si ipse est Christus. Matth.24. Si quis dixerit vobis, Ecce hic est Christus, vel illic, nolite credere. Itē exhibere potest debitam reuerentiam omnibus beatis angelis Dei vbicunq; sint: illi verò qui apparet non simpliciter, sed sub conditione, scilicet si est de beatis angelis Dei.

De oratione. Pars VII, quæ habet decem capitula.

De ordine dicendorum de oratione. Et de diuersis acceptionibus huius nominis Oratio. Cap. I.

POst latriā & duliam tractabitur de oratione. Ab eo enim cui cultum latriæ, vel duliæ impendimus, oratione beneficium impetramus. Et honor latriæ vel duliæ, efficacem reddit orationē: sm illud Ecclesia.35. Qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur: & deprecatio illius vsque ad nubes appropinquabit. Præterea oratione quodāmodo Dei maiestatē profitemur; dum pro defectibus nostris supplendis, ad eū quasi ad fontem bonitatis orando recurrimus. Item cùm ab eo postulamus ea, quę soli potentię diuinæ possibilia sunt, & soli liberalitati diuinæ cōgruūt, vt est collatio regni cælestis. ¶ De oratione verò hoc modo tractabitur. & primò ponentur diuersæ acceptiones huius nominis oratio. Secundò, eius descriptiones. Tertiò, commēdationes. Quartò, agetur de præparatione orationis. Quintò, de impedimentis eius. Sextò, ostēdetur qñ sit orandum. Septimò, vbi orandū. Octauò, qūo orandū. Nonò, quid orandum. Decimò, agetur de speciebus orationis. ¶ Circa primū, notandum, ꝙ oratio qñque dicitur esse opus bonum. Vnde super illud 1. Thes. vlt. Sine intermissione orate, dicit Glos. Semper orat, qui semper bene agit. Qñque verò dicitur iustitia seu bonitas hominis, quæ apparēs Deo in filijs eius, quasi quædam imago Dei, habet quasi vim orationis apud Deū: sicut & apparitio filij Dei coram patre suo, est quasi oratio pro nobis. Hebræ.9. Iesus introiuit in cælū; vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Sic sumitur. Orate, in Gloss. super illud 1. Thessa. vlti. Sine intermissione orate, &c. Iustus nunquam desinit orare, nisi desinat iustus esse. Bernardus ad fratres de monte Dei, specialiter dicit de charitate Dei, à qua maximè est bonitas in anima, ꝙ ipsa est oratio nunquam deficiēs, Charitas, inquit, quæ nunquam deficit, ipsa est sine intermissione oratio. Et subdit: Est enim quædam iugis bonitas mentis, & bene cōpositi animi, & ad patrem Deum in filijs Dei bonitatis quædā similitudo. Quandoque oratio dicitur petitio boni, siue dirigatur ad Deum, siue ad angelos, siue ad Sanctos: sic litania oratio est, vel orationes. Quādoque verò stri-

ctius sumitur, vt dicatur oratio petitio boni, quæ ad Deum dirigitur: & sic maximè à magistris sumitur, vt inferius patebit. Quãdoq; verò ampliùs restringitur, scilicet ad petitionem quæ est ꝓ adipiscendis bonis. Vnde Glo. super illud Psal. Exaudiuit Dominus deprecationem meam, dominus orationem; &c. Deprecatio est pro remouendis malis, oratio pro adipiscendis bonis.

De descriptionibus Orationis.
Cap. II.

CIrca sm, notandum, ꝙ oratio sic describitur à Ioanne Damas. Oratio est ascensus intellectus ad Deũ. Intellectũ verò hic accipias prout cõprehendit duas vires, quæ sunt propriè aĩæ rationalis, quarũ vna est apprehensiua, altera motiua. Apprehensiua dicitur, intellectus speculatiuus: motiua, intellectus practicus. Ad Deum ascendit, cùm hac consideratione humanorum defectuũ, ad cõsiderationem boni sufficientissimi, & potentissimi supplere defectus illos transit. Et innuitur in hoc modus quo debet procedere, qui vult orare. Primo.n. debet defectus suos considerare, deinde ascẽdere ad eius liberalitatem, q hoc põt supplere. Vnde 3. Reg. 8. Dixit Salomõ tẽplo ædificato: Si quis cognouerit plagam cordis sui, & extenderit manus suas in domo hac: tu exaudies in cælo, &c. Intellectus practicus ad Deũ ascendit desiderio & spe, à liberalitate eius sperãdo impleri desideriũ suum. Item oratio describitur sic à Ioanne Damas. Oratio est petitio decẽtium à Deo. Non decet Dei filios omnia indifferenter petere. Nec Deũ decent omnia indifferenter dare. Non sunt petenda à Deo, nisi honesta. Sene. in epistolis: Quanta, inquit, dementia est hominum? turpissima uota Deo insusurrãt: ita, vt si quis aurem admouerit, conticescãt, & quod scire hominem nolunt, Deo narrãt. Sic viue cum hominibus, tãquam Deus videat: sic loquere cum Deo, tanquam homines audiant. Non decet filios Dei petere vilia: vt sensibilia ista quæ sunt transitoria, & corruptibilia. Seneca in epistolis: Maior sum, & ad maiora natus, quàm vt mancipium sim sensuum meorum. Item non decet viros virtutis petere puerilia. 1. Corin. 13. Quando factus sum vir, euacuaui quæ erant paruuli. Item oratio sic describitur: Oratio est pius mẽtis affect' in Deũ directus. Iste affectus desiderium est. Vnde super illud 1. Thess. vlt. Sine intermissione orate, dicit Gl. Ipsum desideriũ bonũ, oratio est: & si continuũ est desideriũ, continua est oratio. Pietas, à qua pius est affectus, quæ est oratio, est theosebia, siue cultus Deo debitus, qui comprehendit fidẽ, spem, & charitatem. Vnde Aug. de orando Deo, ad Probam: Ipsa fide, spe, & charitate continua-

to desiderio semper oramus. Idē in eodem: Ora in spe, ora fideliter & amāter. Affectus qui est in Deū, dicitur dirigi ad modū nūtij. Est enim velut nuntius ab homine ad Deum missus. Vnde super illud Psal. Intret oratio mea in conspectu tuo. dicit Gl. Virtus magna puræ orationis hic notatur, qui quasi persona quædam ad Deum intrat, & mandatū peragit, quò caro peruenire nequit. Item in lib. de Spiritu & anima, sic describitur: Oratio est mentis conuersio in Deum per pium, & humilē affectum. Grego. verò in sexta parte Moral. dicit, ꝙ veraciter orare est, amaros cōpunctionis gemitus, & non composita verba resonare. Item oratio magistraliter sic describitur: Oratio est ostēsio volūtatis nostræ ei, à quo impetrare speramus, id ꝙ desideramus.

De commendatione Orationis. Cap. III.

AD commendationem Orationis, Primò valere potest frequens admonitio, quam sacra scriptura facit ad orandum. Eccles. 18. Non impediaris orare semper. Ierem. 33. Clama ad me & exaudiā te. 1. Mach. 5. Et nunc clamemus in cælum. Luc. 11. Petite & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. August. Non tamen hortaretur vt peteremus, nisi dare vellet. Erubescat humana pigritia: plus vult ille dare, quàm nos accipere: plus vult ille misereri, ꝙ nos à miseria liberari. Itē Lucæ 22. & Matt. 26. Vigilate & orate, ne intretis in tētationē. ad Rom. 12. Orationi instantes. Idem ad Coloss. 4. 1. ad Thessal. vltim. Sine intermissione orate. Iac. 1. Si quis indiget sapientia, postulet à Deo, &c. Eiusdē 1. Tristatur aliquis vestrum, &c. 1. Per. 4. Vigilate in orationibus. ¶ Secundo, exēpla, & inter ea est efficacissimū exemplū Christi, qui licet oratione non indigeret, cùm per se omnia posset: tamen vt daret nobis exemplum orandi, toties orabat. De eius oratione habes Matt. 14. Dimissa turba, ascendit in montē solus orare. Item eiusdem 26. Sedete hic, donec vadam illuc, & orem: progressus pusillùm procidit in faciē suam, orās & dicens: Pater mi, &c. Et paulò pòst: Iterū secūdò abijt, & orauit, dicēs. Pater mi, &c. Et subditur: Et orauit tertiò eundem sermonem dicēs. Idē Marci 1. Diluculo valde surgens, egressus abijt in desertum locū, ibique orabat. Item Luc. 4. Iesu baptizato & orante, apertū est cęlum. Et eiusdem 6. Factum est in diebus illis, exijt in montē orare, & erat pernoctans in oratione Dei. Item eiusdem 9. Facta est species eius altera, dum oraret. Item 11. Factū est, cùm esset in loco quodam orans, vt cessauit, dixit vnus ex discipulis eius ad eum: Domine doce nos orare. Item eiusdem 22. Et factus in

agonia

agonia prolixius orabat. Eiusdē 23. Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt. Ioannes 12. Pater, saluifica me ex hac hora. Itē eiusdem 17. habes multum de oratione eius. ¶ Ad commendationem etiam orationis valere possunt exempla alia, & causa breuitatis, pauca de illis tangamus. Legitur Luc. 2. de Anna, ꝙ nō discedebat de templo, ieiunijs & obsecrationibus seruiens die ac nocte. Et Act. 2. Erant oēs perseuerantes in oratione vnanimiter cum mulieribus, & Maria matre Iesu & fratribus eius. Et eiusdem 10. Ascendit Petrus in superiora domus, vt oraret. Et de beato Martino legitur, ꝙ etiam moriens inuictum ab oratione spiritum non relaxabat. Et de Paulo primo eremita legitur, ꝙ mortuus quasi orabat: vnde habuit signum orantis, ore & manibus in cælum erectis, cùm inueniretur sanctum cadauer eius appodiatum arbori à beato Antonio, qui de eo ait: Patet, quàm assiduè, quātumq; oraret Deum viuus, qui non desinit orare mortuus. Et Iacobus Alphęi ex vtero matris sanctificatus, & assiduitate orandi contraxerat in genibus suis duritiē camelorū. Et Bartholomæus centies in die & centies in nocte ante Deū genua flectebat. ¶ Tertiò, ꝙ filius Dei adeò diligēter nos voluit instruere ad orandū. Vix. n. est aliquod opus ad quod ita diligenter instruxerit. Ipse. n. docuit quid orandum, & vbi, & qñ, & qūo orandum, & quo fine, & qua necessitate, vt in sequentibus patere poterit. Noluit nos negligenter addiscere, quod adeò voluit diligenter docere. Verecundum est discipulis Christi ignorare, quod magister eorum diligentissimè docuit. Itē verecundum est eis raro facere, quod magister eorum tantum frequentauit. ¶ Quartò, dignitas angelorum, orationes nostras Deo offerentium. Tob. 12. dixit angelus Tobiæ: Quando orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos: ego obtuli orationem tuam domino. Non debet homini esse onerosum, xenium illud Deo mittere, qđ angelus nō dedignatur ei deferre: imò quod plus est, ipse Christus qui inquantum homo est, summus sacerdos, illud offert Deo patri. Quod figuratur in hoc, ꝙ diaconus thuribulum tradit sacerdoti, & sacerdos thurificat Deo. Sic Christus orationes ecclesiæ Deo patri præsentat, quæ præsentatio multū facit eas valere. Quomodo. n. à Deo contemneretur, quod à tanto mediatore ei præsentatur? ¶ Quintò, præeminentia quam oratio habet respectu aliorum operum. Oratio præmium habet respectu lectionis. Isidorus: Orationibus mundamur, lectionibus instruimur, vtrūque bonum est, si liceat: si non liceat, melius est orare, quàm legere. Item pręeminentia

nentia quam videtur habere respectu ieiunij & eleemosynæ. Primo in hoc, quòd oratio est respectu eius, quod supra nos est, scilicet respectu Dei: eleemosyna verò & ieiuniū respectu eius quod iuxta nos, vel infra nos. Vñ quū oratio ad digniorem ordinet, in hoc videtur esse dignior. Præterea ieiunium & eleemosyna videntur seruire orationi. Sūt enim velut duæ alæ de quibus dicit Isidorus: Qui vult orationem suā volare ad Deum, faciat illi duas alas, ieiunium & eleemosynam. Tob. 12. Bona est oratio cū ieiunio & eleemosyna. Oratio colūba est, auis scilicet Spiritussancti quæ ramum oliuæ apportat, dū pacē hominibus impetrat. Ideo dicimus esse auem Spiritussancti: quia deuota oratio à Spiritusancto est. Roman. 8. Spiritussanctus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Bernard. Tepida est omnis oratio, nisi eam præcedat inspiratio. ¶ Sexto, facilitas huius operis. Si dicatur alicui, quòd det eleemosynam, potest excusare se, quum non semper habeat homo argentum in bursa. Si dicatur ei, quòd ieiunet, potest excusare se, quū multi propter debilitatem capitis ieiunare non possint. Sed ab oratione nullus potest excusare se. Quilibet enim potest habere orationem saltem mentalem, etiam si sit mutus. Vnde Psal. Apud me oratio. Et super illud, Iustus autem miseretur, &c. dicit Gloss. Semper est aliquid iusto, quod det, saltem orationem. Chrysost. Solā orationem quasi spiritualē tributum anima offert de suis visceribus. ¶ Septimo, quod opus hoc est honorabile. Multa sunt officia, quæ aliquibus cederent ad dedecus: sicut arare, vel fodere: sed orare Deum, nulli quantumcunque nobili cedit ad dedecus: quia quum oramus, ipsi cum Domino loquimur, quod sine dubio magnus honor est, Isidor. Qui vult cū Deo esse, frequenter oret & legat: nam quum oramus, ipsi cum Deo loquimur: quū verò legimus, Deus nobiscum loquitur. ¶ Octauo, quod officiū istud valde lucrosū est. Quod primo potest ostēdi ex hoc, quòd nihil est ad quod oratio valere nō possit. Vnde 2. Paralip. 20. Quum ignoramus q̄d agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos, ad te dirigamus, hoc est officiū, quo potest homo lucrari omni tempore, in hyeme, & in æstate, in sereno & in pluuiali tempore, de die & de nocte, festiuis diebus & ferialibus, in infirmitate & sanitate, in iuuentute & senectute, stando & eundo, in domo & extra domum. Quandoque vna hora plus lucrat̄ homo orando, quàm ualeat ciuitas vna: quia modica oratione deuota acquirit homo regnum cælorum. ¶ Nono, orandi necessitas, quam in præsenti habemus. Tria solent

solent esse occasio clamandi hominibus: ignis, aqua, hostes. Bernardus, Hæc tria quasi singulis diebus incitare debẽt nos, vt ad Deum in oratione clamemus. Vix enim est dies, in quo domus conscientiæ nostræ non succendãtur igne infernali: scilicet igne concupiscentiæ prauæ. Vnde necesse habemus clamare ad aquã diuinæ gratiæ, & ad aquam lacrymarum recurrere. Ignis iste aliqñ ex vna parte extinguitur, & ex alia parte accenditur. Ex ipsa enim aqua lacrymarum vnde debuit extingui, quandoque vires sumit: vt quum aliquis vanè gloriatur de hoc, quòd peccata sua plorat. Item vix est dies, in quo homo non sentiat fluctus malarum cogitationum super caput cordis sui; vt necesse habeamus frequenter clamare illud Matt. 8. Domine, salua nos, perimus. Item vix est dies in quo hostes suos non videat ad portas castri sui: vt quum verba mala in ore habet, vel fatuã mulierem aspicit. Oratio multum competit loco, in quo sumus. Sumus enim in ualle miseriæ: ideo necesse habemus ad dei misericordiam frequenter orando clamare. Pugnã habemus cum eo, de quo scriptũ est Iob 41. Non est potestas in terra, quę ei ualeat cõparari. Ideo necessariò habemus frequenter auxilium Dei inuocare. In futuro cessabit hæc pugna: ideo non erit ibi oratio necessaria. Augustinus de orãdo Deo: In vita ęterna non erit vlla tentatio, itaque nec oratio: nõ. n. erit ibi boni promissi expectatio, sed redditi contemplatio. ¶ Decimo, commendabilis est oratio à multiplici suo effectu. Notandum ergo, quòd oratio infirmitatem corporis sanat. Ecclesia. 38. Fili in tua infirmitate ne despicias teipsum: sed ora ad Dominum, & curabit te. Iaco. vlti. Oratio fidei sanabit infirmum. Item vitam prolongat. Esaiæ 38. Audiui orationẽ tuã, & vidi lacrymas tuas: ecce ego adijciam super dies tuos, quindecim annos. Item ab opprobrio liberat, vt Saram filiam Raguelis. Tobiæ 3. Liberat etiã à mortis periculo, vt Susannam. Danielis 12. Item à principe iniquo. Baruch 4. Clamate ad Dominũ, & eripiet vos de manu principũ inimicorum. Actuum 12. Liberatur Petr⁹ de carcere, ecclesia sine intermissione orante pro eo. Itẽ Ionas orans, de ventre ceti liberatus est. Ionæ 2. Item oratio sanat morbos spirituales. Iacob. vltim. Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiæ, & orent, &c. & si in peccatis sit, dimittentur ei. Hieronym. Ieiunio sanantur pestes corporis, oratione pestes mentis. Item oratio etiam in bello corporali triumphat. Exo. 17. Quum leuaret manus Moyses, vincebat Israel. Iudic. 4. Memores estote Moysi serui Dei, qui Amalech (non ferro pugnan-

pugnando, sed precibus sanctis) deiecit. Gloss. super Num. Plus valet vnus sanctus orãdo, quàm innumeri peccatores præliando. Oratio sancti cælum penetrat: quomodo hostes in terris nõ vincat? Plus vetula vna acquirit de cælo, vna hora orãdo, quàm mille milites armati acquirunt de terra, longo tempore præliando. Item de hostibus spiritualibus triumphat. Isidorus: Hoc est remedium eius qui vitiorum tentamentis æstuat, vt quoties quolibet tangitur vitio, toties se ad orationem subdat: quia frequens oratio vitiorum impugnationẽ extinguit. Dicebat magnus cantor Parisiensis: Qui molestatur luxuria, vel huiusmodi, certum numerum genuflectionum cum litania sibi constituat. Item oratio dæmones fugat. Matthæi 17. & Marc. 9. Hoc genus dæmoniorum nõ eijcitur, nisi per ieiuniũ, & orationem. Item dæmones cruciat. Vnde clamabat quidam dæmonio plenus, Bartholomæe apostole Dei, incendunt me orationes tuæ. Item oratio hominem illuminat. Vnde super illud Actuum 10. Erat Petrus in Ioppe orans. dicit August. Oratione melius soluuntur dubia, quàm inquisitione alia. Item ad amorem Dei inflammat. Vnde 4. Reg. 1. Descendit ignis de cælo ad orationem Eliæ. Item mundat, Isidorus: Orationibus mundamur. Item confortat. Luc. 22. Positis genibus orabat dicens, Pater, &c. Et subditur: Apparuit autem illi angelus de cælo, confortans eum. Bernardus ad fratres de mõte Dei: Amorem Dei oratio illuminat & confortat. Maximæ consolationes ab amicis Dei in orationem recipiuntur. Eccle. 15. Qui adorat Deũ in oblectatione, suscipietur. Luc. 9. Ascendit Iesus in montem, vt oraret: & facta est, dum oraret, species vultus eius altera, & vestitus illius albus refulgens. Item oratio etiam ad tranquillitatem valet. 1. Timoth. 1. Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, &c. vt quietem & tranquillam vitã agamus. Iob 8. Si diluculo consurrexeris ad Deum, & omnipotentem fueris deprecatus, statim euigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculum tuum. Nec solùm oratio operatur in terra, sed etiam in cælo. Augustin. Magna virtus orationis, quæ effusa in terra operatur in cælo. Ipsa cælum aperit. Luc. 4. Iesu baptizato & orante, apertum est cælum. Ipsa etiam cælum claudit, vt patet in oratione Eliæ. 3. Reg. 18. Iac. vlt. Multùm valet deprecatio iusti assidua. Elias, homo erat similis nobis, passibilis, & oratione orauit, &c. Oratio etiam Deũ mitigat. Vnde super illud Tob. 3. vbi dicitur, quòd tribus diebus & tribus noctibus non manducauit, neque bibit: sed in oratione persistens cum lacrymis depre-

deprecabatur Deum. dicit Gloss. Oratio Deum lenit, lacryma cogit: hæc vngit, illa pungit. Oratio velut quodã scutum ab ira Dei protegit. Vnde Sapientiæ capitu. 18. Properans homo sine querela deprecari pro populis, proferẽs seruitutis suæ scutum orationẽ, & per incensum deprecationem allegans, restitit iræ. Oratio quodamodo tenet Deum, & habet in potestate sua. Exod. 32. Dimitte me, vt irascatur furor meus cõtra eos, Gregorius: Quid est dicere seruo, Dimitte me: nisi deprecandi ausum præbere? quasi diceret. Pensa quãtũ apud me valeas & cognosce quia obtinere poteris quicquid pro populo oras. Esaiæ 44. Non est qui inuocet nomen tuum, qui cõsurgat & teneat te. Ieremiæ 7. Noli orare ꝓ populo hoc, & ne assumas pro eis laudem & orationẽ, & nõ obsistas mihi. Itẽ oratio cœlestẽ curiam quasi quadam redolentia delectat. Apoc. 5. Habebãt phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorũ. Oratione sãcti impetrãt apud Deũ quod volunt, secundùm ꝓmissiones à Christo factas. Matt. 18. Si duo ex vobis consenserint super terrã, de omni re quancunque petierint, fiet illis à Patre meo. Eiusdem 21. Omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis. Et Luc. 11. Petite, & dabitur vobis, &c. Item Io. 16. Petite, & accipietis.

De præparatione Orationis. Cap. IIII.

AD præparationem orationis monemur Ecclesi. 18. Ante orationem præpara animã tuã, & noli esse quasi homo qui tentat Deũ. Orans tunc Deum tentare videtur, quum illud ꝓ quo orat, nec impetrare desiderat, nec se accepturũ sperat. Præparatio multum valet ad hoc, vt oratio exaudiatur. Psal. Præparationẽ cordis eorum audiuit auris tua. Huius præparationis figura est, præparatio quam facit sacerdos celebraturus, induendo se sacris vestibus. Item hanc præparationem nobis commẽdat tẽpli ædificatio, & ornatus ipsi⁹. Priùs ędificauit Salomon templũ, deinde ad Deũ orauit. 3. Reg. 8. ¶ Et notãdũ, ꝙ duplex est pręparatio ad orãdũ: quædã propinqua, quædã remota. Ad remotã pręparationem pertinet, primò ꝙ homo bene viuat. Greg. super Iob: Sunt nonnulli intra ecclesiam, qui ꝓlixas ad Deũ preces habẽt, sed vitã deprecantiũ nõ habent. Item in Dialogo: Quid mirũ si postulantes, tardè à Domino exaudimur, qui præcipiẽtem Dominũ, tardè aut etiam nullo modo audimus? Idem in Moralibus: Clamorẽ angustiæ tempore Dominus nõ audit, quia tranquillitatis tẽpore in ꝑceptis suis ipse clamantẽ dñm nõ audiuit. Isid. Nõ potest habere precum certam fiduciam, qui adhuc in præceptis Dei

Dei pigritat, & quę peccandi recordatio delectat. Qui à pręceptis Dei auertitur, qđ in oratione postulat, nō meretur: nec impetrat ab illo bonū qđ poscit, cuius legi non obedit. Idem: Si id qđ Deus præcepit facimus, id quod petimus sine dubio obtinemus. 1. Io. 3. Si cor nostrū non reprehēderit nos, fiduciā habemus ad Deum, quicquid petierimus accipiemus ab eo, qm̄ mandata eius custodimus. August. in lib. de opere monach. Citiùs exauditur vna obedientis oratio, q̄ decem millia cōtēptoris. Psal. Oculi dñi super iustos, & aures eius in preces eorū. Sm̄ Isid. necessarium est, vt oratione operatio, & opere fulciatur oratio. Moyses oratione pugnās contra Amalech, manus habebat ad Deum leuatas. Exod. 17. Thren. 3. Leuemus corda nostra cū manibus ad Dñm. Isidor. Cor suū manibus leuat, qui orationē cum opere subleuat. In Psalm. Eleuatio manuum mearū, sacrificiū vespertinū. Quod sacrificiū erat dignius. 1. Timo. 2. Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus. Item ad præparationē remotam specialiter videntur pertinere ieiunium & eleemosyna, quæ specialiter iuuant orationē. Vñ cū thure, in quo significatur orationis deuotio, offerunt Magi aurū, in quo significatur eleemosyna: & myrrham, in qua significatur carnis maceratio, quæ est per ieiunium. Matthæi 2. Hæ sunt duæ alæ orationis, de quibus loquitur Isid. Tob. 12. Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna. Qui ieiunio corpus suum macerat, dum miseriā assumit, Dei misericordiam prouocat, & sic orationem iuuat. Daniel. 9. Posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in ieiunio, sacco & cinere. Qui verò eleemosynam dat, dum misericors proximo existit, Deum sibi misericordem inuitat. Matt. 5. Beati misericordes, quoniā ipsi misericordiā consequētur. Esa. 58. Frange esurienti panem tuum, &c. Tunc inuocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet. Ecce adsum, quia misericors sum Dominus Deus tuus. Qui vult aliquid ab aliquo impetrare, præmittit munera, vt faciliùs impetret. Ecclesiast. 39. Cōclude eleemosynam in sinu pauperis, & hæc exorabit pro te. ¶ Item ad præparationem remotam videtur pertinere confessio homini facta. Iaco. vltim. Confitemini alterutrùm peccata vestra, & orate, &c. Et sacerdos celebraturus missam, facit generalem confessionem. ¶ Ad propinquam verò præparationem, Primò videtur pertinere reuocatio cordis ab exterioribus ad interiora, cū retentione eius. Matt. 6. Tu autem quum oraueris, intra in cubiculū tuū, & clauso ostio, ora Patrem tuum, &c. Ingressus in cubiculum, est cor-

dis

dis reuocatio. Clausio ostij, est cordis retētio. Fatuū est Deū inuocare vt ad se veniat, & gratiæ eleemosynā cōferat, si homo eū non expectat. Ber. Oēs nobis plāgimus deesse gratiā: sed iustiùs ipsa gratia conqueritur, nonnullos deesse sibi. Idē: Sic pauperes, cū multis clamoribus inuocatus fuerit distributor eleemosynarū, diuerticula captant. Isido. Purgādus est primum animus, atque à tpalium rerū cogitationibus segregandus, vt pura acies cordis ad Deū verè & simpliciter dirigatur. Idem; Pura est oratio, quā in suo tempore, seculi non interueniunt curæ. Longè autē à Deo est animus, qui in oratione cogitationibus seculi fuerit occupatus. ¶Secundò, pertinet ad propinquam præparationē consideratio suijpsius. Bernar. ad fratres de mōte Dei: Debemus nosmetipsos corā Deo constituere, quasi facie ad faciē, & in lumine eius prospicere tribulationem de nobisipsis nobis venientem. Isidor. Quum Deo assistimus, gemere & flere debemus, reminiscentes, quàm grauia sunt quæ commisimus, q̄ dura inferni supplicia, q̄ timemus. Dicebat quidā, ꝙ latrones & mendici docuerant eū orare. Latro attendens quid fecit, & qđ tormentum sibi præparatum sit, inter hæc duo cum multis lachrymis misericordiā petit. Mendici verò ea quæ sunt miserabiliora in ei, improbissimè ostendūt, & quæ sana sunt abscondūt, vt magnitudo miseriæ ad misericordiā excitet. 3. Reg. 8. Si quis cognouerit plagā cordis sui, & extēderit manus suas in domo hac, tu exaudies in cælo. Et consideratione peccatorū prouenit luctus, qui multum valet in oratione, vt inferiùs ostendetur. Isido. Peccatorū recordatio merorē gignit, luctus verò mentem puriorē reddit: quod sic valet ad hoc, vt oratio exaudiatur. Aug. Munda tantùm cubiculum cordis, intus est qui exaudiet. Et super illud Psal. Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus. dicit gl. Puritas orationis auditur. Libanus, Hebræa lingua, candor interpretatur. Lingua verò Greca, thus. Cādor enim puritatis, & deuotio orationis, quæ in thure designatur, cōgruè sibi iungunt. Item ex consideratione peccatorū, humilitas ꝓuenit, quę multū iuuat orationē. Eccles. 35. Oratio humiliātis se, nubes penetrabit. Item consideratio status periculosi, multùm valet ad augmentū desiderij. Magnitudo verò desiderij, multùm iuuat orationē ad hoc, vt exaudiatur: vt inferiùs patebit. ¶Tertiò, pertinet ad præparationem propinquā, vt attendatur ad eum, cui sacrificiū orationis offert. In Psalm. Vacate, & videte, qm̄ ego sum Deus. Multū deberet nos reddere attentos in oratione hoc, ꝙ cū Dño maiestatis loquimur. Gen. 18. dicit Abraham:

ham: Loquar ad dñm meũ, cùm sim puluis & cinis. Bern. loquens de proficiente: Admonẽdus est, inquit quãta põt puritate cordis intẽdere in eum, cui sacrificium orationis offert, seipsum intendere qui offert, intelligere quid offert. Quantum enim videt vel intelligit illum cui offert, tñ est, ei in affectu. Sicut secundũ ligna syluæ, exardescit ignis. Eccle. 28. Sic secundum diuersas meditationis de Deo, sequuntur diuersæ affectiones. Meditationem iustitiæ diuinæ sequitur affectio timoris: meditationem misericordiæ, affectio spei: meditationẽ sapientiæ omnia videntis. affectio erubescentiæ: meditationem bonitatis vel beneficentiæ, affectio gratitudinis vel amoris: meditationẽ suauitatis diuinæ, affectio quæ potest dici sancta esuries. Secundum verò affectum mentis sequitur effectus orationis. Aug. de orando Deo, ad Probam: Dignior, inquit, sequetur effectus quem feruentior præcedit affectus. Affectio spei specialiter valet ad impetrandũ. Bern. Quatenus in bonis Domini pede fiduciæ porrexeris, eatenus possidebis. Idem: Nihil omnipotentiam verbi clariorem reddit, quàm quod omnipotentes facit omnes qui in se sperant. Deniq; omnia possibilia sunt credenti. Voluit Christus orantes specialiter attendere, quòd Deus pater, Deus deorũ est, vt fiduciam haberent impetrãdi quòd peterent. Naturale enim dinoscitur esse patris, filijs vtilia prouidere. Vnde cum dixissent discipuli ei: Domine, doce nos orare: Respondit, Cùm oratis, dicite: Pater noster. Lu. 11. Et in eodem: Si vos cum sitis mali, nostis bona data dare filijs vestris: quãta magis Pater vester cęlestis dabit spiritũ bonum petentib⁹ se? Et Ioh. 16. Si q̃d petieritis Patrẽ in noĩe meo dabit vobis.

De impedimentis Orationis. Cap. V.

DIxit abbas Euagrius: Magnũ est quidem sine impedimẽto orare, maius etiã est psallere sine impedimento. Dicebat abbas Agathon: Nullũ laborẽ tantum esse in religione, quantum orare Deum. Diabolus.n. nullũ opus tantũ conatur interrũpere, quãtum orationẽ deuotã. Aliud enim opus quousq; perficiatur, habet aliquam requiem, oratio autem nullam. Et possunt enumerari duodecim impedimenta orationis. ¶ Primum est, peccatũ orantis. Esa. 1. Quum multiplicaueritis orationes vestras, non exaudiã: manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. In Psal. Iniquitatem si aspexi in corde meo, nõ exaudiet Dominus. Esa. 59. Peccata vestra absconderunt faciem eius à vobis, ne exaudiret. Ierem. 5. Peccata vestra prohibuerunt bonũ à vobis. Thren. 3. Nos iniquè egimus, & ad iracundiam prouocauimus: idcirco inexorabilis

bilis es. In eodem: Opposuisti tibi nubem, ne transiret oratio. Io. 9. Scimus quia Deus peccatores non audit, &c. ¶ Secundum est, orantis dubietas. Iac. 1. Postulet in fide, nihil hęsitans. Et subditur de hæsitante: Non æstimet homo ille, ꝙ accipiat aliqd à Dño. Bern. Indignus cælesti benedictione esse conuincitur, qui Deũ dubio quærit affectu. ¶ Tertium est, ꝙ non petitur quod petendũ est: quia f. vile est quod petitur, vel nõ expediẽs petẽti. Io. 16. Vsque modò nõ petistis quicquam in nomine meo. Glo. quod aliqd sit comparatione rei permanentis. Matth. 20. Nescitis quid petatis, dictum est filijs Zebedæi petentibus honorem. Et Paulo petenti amotionem stimuli, quæ sibi non expediebat, dictum est: Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Ideò frequenter ecclesia non exauditur petendo amotionem tribulationum. Esaiæ 26. Misereamur impio, & non discet facere iustitiam. Iac. 4. Petitis, & non accipitis, eo ꝙ male petatis. Isidor. Multi orantes nõ exaudiũtur: ꝓuidet enim Deus illis meliora ꝗ̃ petũt. Sicut cõtingere solet paruulis, qui ne in scholis vapulẽt, Deũ exorãt: sed nõ datur illis postulationis effectus, quia impedit talis exauditio ad profectũ. ¶ Quartũ est, indignitas eius, pro quo orať. Ierem. 7. & 11. Noli orare pro populo isto, neque assumas pro eis laudẽ & orationẽ: quia nõ exaudiã. Eiusdẽ 15. Si steterint Moyses & Samuel corã me, nõ est ãnima mea ad populum istũ. ¶ In Vitis patrum, quidam frater patiebatur molestiam à spiritu fornicationis, & abijt sæpè ad seniorem vt pro se oraret. Cumque frequẽs oratio senioris eum non iuuaret, dominus nocte seniori ostendit negligentiã fratris esse in causa, quare non exaudiretur. Vidit enim senior monachũ sedentem, & spiritum fornicationis in diuersis formis mulierum ludentem apud ipsum, & ipsum cum eis delectari. Vidit etiam angelum domini astantem & indignantẽ grauiter contra eundem fratrem, quia non surgebat nec posternebat se in orationibus ante Deum, sed magis delectabatur in cogitationibus suis: cognouit ergo senior culpã fratris esse quòd ipse non exaudiebatur pro eo, & dixit fratri: Impossibile est discedere à te spiritũ fornicationis, alijs pro te orantibus, nisi tu ipse laborem assumas in ieiunijs & orationibus, & vigilijs, rogans Dominum cum gemitu. Audiẽs frater verba senioris, compunctus est corde, & per afflictionẽ corporis meruit misericordiam. ¶ Quintum est, cogitationũ malarum multitudo. Eccle. 10. Muscæ morientes perdunt suauitatem vnguenti. Genes. 15. Abigebat Abraham volucres à sacrificio. 1. Machab. 2. Templum eius

sicut

sicut homo ignobilis. Templum spirituale est vt homo ignobilis, cùm immundis cogitationibus occupatur. ¶ Sextum est, contemptus diuinæ legis. Prouerb. 28. Qui declinat aurem suam, ne audiat legē, eius oratio erit execrabilis. Proue. 1. Inuocabunt me, & non exaudiam, &c. eò quod exosam habuerunt disciplinā. ¶ Septimū est, durities. Quę duplex est: quędam in pauperes, de qua Proue. 21. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, clamabit ipse, & non exaudietur. Alia est ad eos, qui offenderunt, quū aliquis nō vult eis remittere. Eccl. 28. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. In eodem: Homo homini seruat iram, & à Deo quærit medelā. Marc. 11. Cùm statis ad orandū, dimittite si quid habetis aduersus aliquē, & Pater vester qui in cœlis est, dimittet vobis peccata vestra. Quòd si nō dimiseritis, nec Pater vester cęlestis dimittet vobis peccata vestra. ¶ Octauū est, peccati additio. Eccles. 34. Vnus orans, & vnus maledicens: cuius vocē exaudiet Dominus? Opus malum orationi additum, est quasi quędam maledictio vel mali imprecatio, quæ orationi aduersatur. Qui peccatū addit, quasi elongat se à Deo: & ideo difficiliùs à Deo exauditur. Psal. Qui elongant se à te, peribunt. Item: Prolongauerunt iniquitatem suam. Esa. 55. Inuocate eum dum prope est. Iacob 4. Appropinquitate Domino, & appropinquabit vobis. Deo appropinquat, qui à malo opere cessat. De hoc impedimento & præcedenti, tangit Isidorus, dicens: Duobus modis oratio impeditur, ne impetrare quisquam valeat postulata: hoc est, si aut quisq; adhuc mala committit, aut si delinquenti sibi, debita non dimittit. Idem: Sicut nullū proficit in vulnere medicamentū: si adhuc ferrum in eo sit: ita nihil proficit oratio illius, cuius adhuc dolor in mente, vel odium manet in pectore. ¶ Nonū est, diaboli suggestio, quæ multos ab oratione retrahit. Vnde Greg. in dialogo. In quadam abbatia Pompeiani abbatis, quidā monachus non poterat stare in oratorio in oratione, sed semper exibat, qui sæpe correptus noluit se emendare. Sed cum quadam die beatus Benedictus venisset ad eum corripiendum, vidit quendam nigrū puerulū tenentē eum per fimbriam vestimenti. Cùmq; orassent per biduū Benedictus, Pōpeianus & Maurus, illi tres viderūt puerulū illū, & beatus Benedictus monachum verbere corripuit, & dæmon recessit, acsi ipse esset verberat⁹. ¶ Decimū est, prauitas desiderij. Aug. Seruat tibi De⁹ quod nō vult tibi citò dare, vt discas magna magnè desiderare. Grego. in Moralib⁹: Aeternā vitā si ore petimus, nec tñ corde desideram⁹, clamantes

mãtes tacemus. Psal. Tacui dum clamarem tota die. ¶ Vndecimũ est, petentis impatientia. 1. Reg. 28. Consuluit Saul dominũ, qui non respondit ei. Et sequitur: Dixitque Saul: Quærite mulierem habẽtem pythonẽ. Iudith. 9. Humiliũ & mãsuetorũ semper tibi placuit deprecatio. ¶ Duodecimum est, defectus perseuerantiæ in ornando. Luc. 11. Si perseuerauerit pulsans, &c. Psalm. Benedictus Deus, qui non amouit, &c. Aug. Si nõ est amota oratio, securus esto, ꝙ nec misericordia.

Quando sit orandum. Cap. VI.

TEmpus orandi Dominus determinat Luc. 18. dicens: Oportet semper orare, & non deficere. Et eiusdem 21. Vigilate, inquit, omni tempore, &c. Non debet miles Christi scutum orationis amouere dum bellum durat. Bellum autem durat, dum durat vita præsens: militia enim est vita hominis super terram. Iob. 7. Sap. 18. Homo sine querela proferens suæ seruitutis scutum orationem, restitit iræ. 1. Thess. 5. Sine intermissione orate. Pericula nunquam desunt, ideò continuè indigemus Dei adiutorio. Nunquam deest miseria, ideò continuè indigemus Dei misericordia. Ideoq; si fieri posset, semper esset orandum. Sed quia alia negotia hoc non permittunt, præmittenda est oratio operibus nostris, & etiam intermiscenda. Hieronymus ad Paulam: In principio cuiuslibet operis prȩmitte dominicam orationem, & signum crucis in fronte. Idem: Sicut militem sine armis ad bellum exire non conuenit: ita homini Christiano procedere non licet quolibet sine oratione. Bern. Hauriendus est sæpe lectionis serie affectus, & formanda oratio quæ lectionem interrũpat. Hieron. Orationi lectio, lectioni succedat oratio. Breue videbitur tp̃s, qđ tantis operũ varietatibus occupat̃. Oratio & gratiarũ actio deberẽt magnã partem vitæ nostræ occupare. Oratio opera nostra deberet præcedere, gratiarũ actio seq. Cũ videm⁹ mala vel in nobis, vel in alijs, orandũ esset. Cùm videm⁹ bona in nobis, vel in alijs gratiarũ actioni esset instandũ. 1. Thessal. 5. Sine intermissione orate, in oĩbus gratias agite. Bern. ad fratres de monte Dei: Charitas tot modis in oratione, vel gratiarũ actione in Deũ se iugiter refundit, quot in suis, vel necessitatib⁹, vel cõsolationibus, in ꝓximi ẽt, vel cõpassionibus, vel congratulationibus causales in hoc materias inuenit pius affectus. Orationi verò præcipuè intendendum est, vel cùm maior est necessitas, vel maior temporis opportunitas. Maior necessitas orandi est, vt cùm aliquã gratiam à Deo recepimus. Tunc enim instandũ est apud eum, qui dedit eam, vt nobis cõseruet: quia vt ait Greg. citò bonum amittitur, nisi à lar-

giente custodiatur. Poeta: Non minor est virtus, quàm quærere, parta tueri. ¶ Quanto aliquis plus habet quod possit amittere, tanto diligentior & magis solicitus debet esse de conseruatione. Ideo dñs sacramēto baptismi suscepto, orationi se dedit. Luc. 3. Itē necessitas orandi est cùm aliqua ardua opera facturi sumus. Ideo dñs electurus apostol⁹ oratione præsumit. Luc. 6. Item necessitas orandi est, cùm imminet tribulatio, vel sibi, vel proximo. Vnde dñs imminente passione sua, ter orauit. Matt, 26. Et orationē suā multùm protendit. Luc. 22. Factus in agonia prolixiùs orabat. Et Matt. 15. legitur quòd ascendit in montē, orare: & innuitur causa illius orationis, quum subditur. Nauicula autem in medio mari iactabatur fluctib⁹. De tpis verò opportunitate notandum, ꝙ Bernar. ostendit tres horas diei multū opportunas esse orationi, dicens fratribus de mōte Dei: Extra illas horas de quibus dicit propheta, Septies in die laudem dixi tibi: matutinum aut vespertinum, aut mediæ noctis sacrificiū maximè obseruandum est. Non enim ait Propheta frustrà, Mane astabo tibi, & videbo, sed quia tūc à curis exterioribus adhuc sumus ieiuni. Et dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificiū vespertinū: quia tunc ab huiusmodi impedimentis inuenimur digesti, qui etiam in nocturnis vigilijs nostris, quibus media nocte surgimus ad confitendū nomini domini, confessionis eundem ordinem contexens: In die, inquit, tribulationis meæ Deum exquisiui manibus meis: in nocte contra eum. Et alibi in Psal. Media nocte surgebam ad confitēdum tibi. ¶ Ad orandū mane, mouemur exēplo Christi, Marci 1. Diluculo valde surgens Iesus. egressus abijt in desertum locū: ibique orabat. ¶ Ad orandū vespere, Matth. 14. vbi sic legitur: Dimissa turba, ascendit in montem solus orare: vespere autem facto, solus erat ibi. ¶ Ad orandum nocturno tempore, Luc. 6. Vbi legitur, ꝙ erat pernoctans in oratione. Efficaciam matutinæ orationis ostendit Iob 8. Vbi dicitur: Si diluculo cōsurrexeris ad Deum, & oīpotentem fueris deprecatus, statim euigilabit ad te. Et filij Israel mane colligebant manna. Exo. 16. Dulcedo. n. Spiritussancti tali hora impetranda est. Sap. 16. Oportet pręuenire solem ad benedictionē tuam. Consueuerunt diuites elemosynam dare pauperi, ꝗ mane eis primo occurit. Itē tempus oportunum ad orandū, est dies Parasceues, in qua dñs adeò largus fuit, ꝙ matrem suam dedit Ioanni, regnum latroni, corpus & animā in redēptionem humano generi. Ideo ecclesia illo die ꝓ omnibus orat,

orat, Iudæis, paganis, schismaticis, hæreticis. Item tps oportunū est ad orandū, ante Ascēsionem dñi, qñ aduocatus ecclesiæ, s̃m repræsentationē nostram, vadit ad curiam celestem: tunc. n. formandæ sunt petitiones. Item tempus opportunum ad orandum, est tpe medio inter Ascensionem, & Pentecosten. Consueuerunt. n. filij rēgum dare larga munera, suscepto regno. In Psal. Scitote qm̃ mirificauit dñs sanctū suū, Dñs exaudiet me, cū clamauero. Itē tempus idoneum ad orandū est, in magnis solennitatibus. Cōsueuerunt enim principes in festis magnis magna munera dare.

Vbi sit orandum. Cap. VII.

NOtandum, ꝙ vbique orandum est, cùm vbique sint pericula, & vbique Dei auxilio indigeamus. 1. ad Timo. 2. Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus. Sap. 14. Creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tentationē animæ hominū, & in muscipulam pedibus insipiētiū. Specialiter locus idoneus ad orandum, est locus secretus. Isido. de Summo bono: Oratio priuatis locis opportunius funditur. Mat. 6. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculū tuū, & clauso ostio, ora Patrē tuū. Eiusdē 14. Christ⁹ dimissa turba, ascendit in montem solus orare. Et Marc. 1. dicitur, ꝙ abijt in desertum locum, ibique orabat. Et Lucæ 22. Auulsus est à discipulis suis quātum iactus est lapidis, & positis genibus orabat. Item locus idoneus ad orandum, est templum materiale Deo dedicatū. Matth. 21. Domus mea domus orationis vocabitur. 3. Reg. 9. Exaudiui orationē tuam, &c. sanctificaui domū istam, &c. & erunt ibi oculi mei, & cor meum cunctis diebus. 2. Paral. 7. Oculi mei erūt aperti, & aures meæ erectæ ad orationem eius, qui orauerit in loco isto. Et subditur: Elegi, & sanctificaui locū istum: vt sit nomē meum ibi in sempiternum, & permaneat oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus. In eodem: Quum complesset Salomon fundens preces: ignis descendit de cælo, & deuorauit holocausta, & victimas, & maiestas domini repleuit domum. Exod. vlti. Postquàm cuncta perfecta sunt, operuit nubes tabernaculū testimonij, & gloria domini impleuit illud. Christus multū frequētabat templū materiale. Luc. 19. Erat quotidie docens in templo. Et eiusdem 21. Erat cunctis diebus docens in templo. In templo inuētus est à matre sua. Luc. 2. & ait: Nesciebatis, quia in his quæ sunt Patris mei, oportet me esse? Eiusdem 19. Intrauit Iesus in templum. Chrysos. Proprium erat boni filij, vt veniēs primùm ad domū curreret patris. Tu autem imitator Christi factus, intrās ciuitatem, primum ante oēs actus ad ecclesiā curras, & super

Matth.22. Dicit Gl. Ingressus vrbem primò templum adijt, dans formam religionis, vt quocunq; imus, domũ orationis, si ibi est, primùm adeamus, & per orationes Deo commendati, ad agenda negotia secedamus. Item locus idoneus ad orandum, est tẽplum spirituale, scilicet cor mundum & purum. Cor carnale vel malignum, stabulum, vel spelũca latronum potiùs esse videtur, quàm templum. 1. ad Cor. 3. Tẽplũ Dei sanctum est, quod estis vos. Psal. Domum tuã decet sanctitudo. 3. Regũ 6. Nihil erat in templo, quod non auro tegeretur. 1. ad Corinth. 3. Nescitis quia templũ Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Ioan. 4. Spiritus est Deus: & eos qui adorãt eũ, in spiritu, & veritate oportet adorare. 1. ad Corinthior. 14. Orabo spiritu, orabo & mente.

Quo modo sit orãdum. Cap. VIII.

ATtentè orandum est. Vnde super illud 1. Pet. vltim. Vigilate in orationibus. dicit Gloss. Nõ animus cogitet aliquid præter id solum, quod precatur. Indiscretè orare videtur, qui Deum precatur, vt ei intendat: ipse verò nec sibi, nec Deo intendit, sed quod deterius est, immunda in corde versando, fœtorem horribilem aspectu Dei ingerit. Reuocare debet cor suum, qui vult orare. 2. Reg. 7. ait Dauid: Inuenit seruus tuus cor suũ, vt oraret te. Potiùs orandum est corde, q̃ ore. 1. Regũ 1. Anna loquebatur in corde suo, & vox illius penitus nõ audiebatur. Mat. 6. Orantes autem, nolite multum loqui. Aug. Diu orare cũ vacat, nõ est improbum, neque inutile: neq; enim hoc est orare in multiloquio, si diutiùs oretur: aliud est sermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam & de ipso domino scriptum est, quòd pernoctauerit in oratione Luc. 6. Absit ab oratione multa locutio, sed non desit multa precatio, si feruens perseuerat intentio. Nam multũ loqui in orando, est rem necessariã superfluis agere verbis. Multum aũt precari est, ad Deũ quẽ precamur, diuturna, & pia cordis excitatione pulsare: ꝙ plerũque plus gemitibus, q̃ sermonibus agitur. Item orandũ est cum magnitudine desiderij. Deute. 4. Cũ quæsieris dñm Deum tuum, inuenies eum: si tñ toto corde quæsieris. Iere. 19. Cũ quæsieritis me in toto corde vestro, inueniar à vobis. Magnitudo desiderij, clamor est, quẽ Deus exaudit. De quo clamore. Exo. 14. Quid clamas ad me? dicit dñs ad Moysen. Et Dan. 13. Exclamauit voce magna Susanna. Dilatatio desiderij, est quasi præparatio cordis, vt sit capax eius qđ petitur. Aug. Cur petere, quærere, pulsare nos compellit, qui nouit, quid nobis sit necessariũ, priusquam petamus: nisi quia voluit exerceri nostrũ desiderium in orationibus, quo pos-

possimus capere, qđ præparat da re? Itē Aug. Si aliquando dñs tardius dat, cōmendat dona, nō negat. Diu desiderata dulcius obtinentur: citò autē data vilescunt. Seruat tibi Deus, quod nō vult, citò dare, vt tu discas magna magnè desiderare. Item orandū est cum gemitu, & lacrymis. Exo.2. Audiuit gemitū eorū. 1. Reg.1. Cùm esset Anna amaro animo, orauit ad dñm flens largiter. In Psal. Auribus percipe lacrymas meas. Gl. Quæ lacrymæ violentæ sunt in precibus. Eccl.25. Non despiciet preces pupilli, nec viduā si effundat loquelam gemitus. Et eodem subditur de lacrymis viduæ: A maxilla vsque ad cælū ascendūt. Esa.37. Audiui orationem tuā, & vidi lacrymas tuas. Oseæ 12. dicitur de Iacob luctante cum angelo: Fleuit, & rogauit eum. Et Iudith 8. Indulgentiā illius fusis lacrymis postulemus. Heb.1. Preces supplicationesque cum clamore valido, & lacrymis offerēs, exauditus est pro sua reuerentia. ¶ Item orandū est humiliter. Psal. Respexit in orationem humiliū, & nō spreuit preces eorū. Eccl.35. Oratio humiliātis se, nubes penetrabit. Iudith 9. Humiliū & mansuetorū semper tibi placuit deprecatio. Humilitate obtinuit Chananæa à Christo, quod voluit, catello se cōparās, cùm Christus eam cani comparasset. Matt.15. & Marc.7. habetur ꝙ Christus ei dixerit, Propter hūc sermonē vade, exiuit dæmoniū de filia tua. Mat.8. Post illud verbū humile Cēturionis, Dñe, nō sum dignus, vt intres sub tectū meū: dictū est ei à Christo, Sicut credidisti, fiat tibi. Et Luc.15. Postquā filius prodigus dixit, Non sum dignus vocari filius tuus: pater accurrēs cecidit super collū eius. ¶ Itē orādū est cōfidenter, sicut orabat Dauid: Miserere, inquit, mei, qm̄ in te confidit aīa mea. Item orandū est perseuerāter: vt ostēdit dñs Luc. 11. exēplo amici, qui panes necessarios accōmodauit, improbitate amici deprecātis deuictus. Et exēplo iudicis iniqui Deū nō timētis, & homines nō reuerētis, qui improbitate viduæ victus, vindictā fecit ei de aduersario ipsius, Lucæ 8. Apostoli perseuerando in oratione, Spiritum sanctum accipere meruerunt. Act.1.

Quid in oratione sit petendum.
Cap. IX.

IN oratione petēda sunt, gloria & gratia: siue regnū & iustitia regni. Mat.6. Primū quærite regnum Dei, & iustitiā eius, & hæc oīa adijcientur vobis. Non monet dominus, vt temporalia quærātur. ¶ Primò, quia nō sunt digna peti. Bona infima sunt, & incuruantur, qui amant, & quærūt ea. Quæ incuruatio dæmonibus placet. Esa.51. Incuruare, vt transeamus. Ber. Noli acquiescere dicenti. Incuruare, vt transeamus: nō enim est transiturus,

sed te grauiter oppressurus. In Psal. Miser factus sum, & curuatus sum vsq; in finem. ad Colos. 3. Quæ sursum sunt quærite, nō quæ super terrā. ¶ Secundo, quia temporalia debentur his qui habet iustitiā regni. Iustitia enim, regni filios facit. Filijs verò debetur prouisio. Vnde super illud, Et hæc omnia adijcienter vobis, dicit gloss. Quia omnia sunt filiorum, & ideo hæc omnia adijcientur etiam non quærentibus, quibus si subtrahūtur, ad probationē est, si dantur, ad gratiarum actionē. ¶ Tertio, quia nescit homo vtrùm sibi expediat tēporalia habere, cùm vt frequentius possessoribus suis noceant. Prouerbiorum 1. Vsquequo stulti ea quæ sunt noxia, cupient? Et super illud 2. ad Corin. 13. Virtus in infirmitate pficitur. Dicit gl. Aug. Cum ea quę Deus laudat & promittit, petitis, ab illo securi petite: illa enim propitio Deo cōceduntur. Quādo autē petitis tēporalia, cum modo petite, & cū timore illi committite: vt si prosint, det: si scit obesse, non det. Quid. n. obsit uel prosit, medicus nouit, nō ægrotus. Itē notandū, ꝙ super illud Matt. 26. Et orauit tertiò eundem sermonem dicēs. tangit glo. tria à nobis petenda. Tribus vicibus, inquit, orauit, vt & nos à pteritis peccatis veniā, à præsentibus malis tutelā, & à futuris piculis cautelā oremus. De primo Ecclesia. 38. Fili, in infirmitate tua ne despicias teipsum: sed ora dominum, & ipse curabit te. De secundo, Matthæi 26. Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. De tertio, Lucæ 3. Vigilate in omni tempore, orantes, vt digni habeamini fugere quæ vētura sunt. Itē notādū, ꝙ in oratione petere possumus vt Deus custodiat nos ab occasione peccādi. Exēplo Salomonis dicētis Prouerb. 30. Mēdicitatem & diuitias ne dederis mihi, sed tribue tantùm victui meo necessaria, ne fortè illiciar ad negandum, & dicā, Quis est dominus? aut egestate cōpulsus furer, & periurem nomen dñi mei. Item possumus in oratione petere id, quod dat nobis occasionem salutis: vt eos qui nos rectè instruant, ſm admonitionem Christi. Matth. 9. Rogate dominum messis, vt mittat operarios in messem suam.

De speciebus Orationis. ***Cap. X.***

ORatio potest diuidi in orationem fructuosam & infructuosam. Fructuosa oratio multas habet species. Quædā enim fit verecundo, & humili affectu. Qualis fuit oratio publicani, qui non audebat oculos suos in cælum leuare. Lucæ 18. Item talis fuit oratio filij prodigi, qui ait ad patrem suum: Pater peccaui in cælum & coram te, iam non sum dignus vocari filius tuus. Luc. 15. Verecūdia multū placet Deo in pœnitēte, sicut impudentia displicet ei in peccatore. Ber. Quan-

Quantũ displicet Deo impudentiã peccatoris, tm̃ placet ei erubescentia pœnitentis. Similiter humilitas orantis multũ placet ei. Bern. Citiùs placas Deũ, si mensurã tuã seruaueris, & altiora te ne quęsieris. Quædã oratio fit in puro affectu. sic orauit Susanna. Dan. 13. dicens: dñe Deus, tu scis quia hæc isti malitiosè cõposuerũt aduersum me. ¶ Alia species orationis fit lato affectu. Sic orauit Moyses Exod. 32. dicens: Aut dimitte eis hanc noxã: aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti. Alia oratio fit grato affectu. Sic monet Apostolus orare ad Col. 4. Orationi instates, vigilantes in ea in gratiarum actione. Oratio infructuosa similiter multas habet species. Quædam enim est simiatica, quæ solis labijs fit. De qua Matt. 15. Populus hic me labijs honorat: cor autem eorum lõge est à me. Esa 29. sic habetur: Appropinquat populus iste ore suo, & labijs suis glorificat me: cor autem eius longè est à me. Aug. Sicut vox sine modulatione, quasi vox picarũ: sic oratio sine deuotione, quasi mugitus boum. Idẽ Augu. Quid prodest strepitus labiorum, si mutũ est cor? Qualis differentia inter paleam & granum, & inter similam & furfur, & inter pellem animalis & ipsum animal: talis est differentia inter sonum vocalis orationis, & deuotionem cordis. Praui pastores pro animali solã pellem reddũt: quibus similes sunt qui malè orant, tm̃ exteriorẽ sonum vocalis orationis habẽtes. ¶ Et notandũ, ꝙ deuotio sic describitur: Deuotio est teneritudo cordis, qua quis de facili in lacrymas resoluitur: Vel sic, Deuotio est feruor bonæ voluntatis, quẽ mens cohibere non valens, certis manifestat indicijs. Deuotio, est medulla holocaustorũ. Sine ipsa, holocausta sunt arida. Psal. Holocausta medullata offerã tibi. ¶ Alia species infructuosæ orationis est, oratio præter opera: qualis fuit oratio Eliæ, cũ petijt animæ suæ vt moreretur. 3. Reg. 19. ¶ Tertia species est saluti contraria. Qualis fuit oratio Pauli petẽtis à se stimulũ amoueri. 2. ad Corin. 12. ¶ Quarta species est, oratio præsumptuosa. Qualis fuit oratio filiorũ Zebedæi, qui volebant peruenire ad regnũ, non per calicis põtũ: quibus dictũ est, Nescitis quid petatis. Mat. 20. ¶ Quinta species est, oratio ridiculosa. Qualis est oratio hypocritarũ, qui elati de multitudine operũ suorũ, Deũ quasi irrident, dũ manibus plenis eleemosynã gratiæ ab eo petunt. Talis fuit oratio superbi Pharisæi, dicẽtis: Ieiuno bis in sabbato, decimas do omniũ quæ possideo. Luc. 18. Vacuas oportet esse manus hominis per humilitatẽ, ad hoc vt eleemosyna gratiæ ei à Deo detur. Itẽ oratio hypocritarũ ridiculosa est, qui manus ten-

dunt ad terram, cùm eleemosynam petũt ab eo, qui est in cęlis, terrenam enim mercedem quærunt in operibus suis. ¶Item potest diuidi oratio in postulationem & obsecrationem, & orationem strictè sumptam. Et sumit hæc diuisio ex illo verbo 1. ad Timo. 2. Obsecro ergo primum oĩum fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarũ actiones. Membra vero ista notificat Ber. in epistola ad fratres de mõte Dei, his verbis: Postulatio, inquit, est circa obtinenda tẽporalia & necessaria vitæ hui⁹, in qua Deus postulantis quidẽ approbans bonam voluntatẽ, facit tñ quod ipse melius iudicat & dat libenter sequi postulantẽ. Ad postulationẽ pertinet, petere tranquillitatem pacis, sanitatem corporis, tẽperiẽ aeris. Obsecratio, est in exercitijs spiritualibus anxia ad Deum instantia. Oratio, est hominis Deo adhærentis affectio, & familiaris quędã & pia allocutio. Gratiarũ actio, est in intellectu & cognitione gratiæ Dei, bonæ volũtatis indeficiẽs & ĩterflexa intẽtio. In postulationibus, piè ac fideliter est orãdũ, sed non est illis pertinaciter inhærẽdũ, quia nos nescimus, sed Pater noster qui est in cælis, quid in tẽporalibus istis necesse est nobis. Obsecrationibus insistendũ est, sed in omni humilitate & patiẽtia, quia nõ afferũt fructũ nisi in patiẽtia. Nonnunquam enim cũ celeriùs gratia non subuenit, fit obsecrãti cælum æneum, & terra sua ferrea. Et cùm relicta sibi humani cordis duritia, ad votu exaudiri nõ meretur: anxietas desiderantis negari sibi existimat, quicquid differtur. Cùmq; sicut Chananæa illa præteriri se aut despici gemiscit, quasi in immũditia carnis, præterita sibi peccata imputari vel improperari imaginat. Nonnũquã vero sine labore petens accipit, quærens inuenit, & pulsanti aperitur, & cõsolationes ac suauitates orationis inuenire tandẽ meretur labor obsecrationis. Nonnũquam etiã purę orationis affectus & bona illa affectionis suauitas nõ inuenit, sed quasi inuenit eũ nõ petentem, & quasi nesciẽtẽ gratia pręuenit, & tãquã gen⁹ seruorũ suscipitur in mensa filiorũ, & rudis adhuc & insipiens animus in eum orandi assumit affectum, qui pro merito santitatis reddi solet meritis perfectorum. Quod cum fit, agitur, vt vel in iudiciũ suum negligenti non liceat scire quid negligat: vel vt prouocatio charitatis, amorẽ in eo, vltrò se proferentis, accẽdat. In quo, proh dolor, multi fallũtur: quia cũ pane pascuntur filiorum, iam se filios esse arbitrantur: & deficientes vnde proficere debebant, ex visitante gratia euanescunt à conscientia sua, se esse aliquid arbitrantes, cum nihil sint. ¶Item oratio sic potest diuidi. Est oratio, quam aliquis

aliquis pro se ad Deum dirigit: & est oratio, qua aliquis pro alio intercedit, quæ suffragium dr̃ & suffragiũ humiliter petẽdum est, & maximè à sanctis, qui iam beati sunt. Iob. 5. Ad aliquem sã ctorum conuertere. Populus etiã humiliter debet suffragium petere à ministris ecclesiæ. Leuiti. 31. Rogante pro eis sacerdote, propitius erit eis dñs. Item habetur eiusdem 5. & Num. 16. Deprecatus est Aaron pro populo, & plaga cessauit. Ministri etiam ecclesiæ suffragiũ humiliter debent petere à populo, exẽplo Pauli ad Rom. 15. Obsecro, inquit, vos fratres per dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatẽ Sanctispiritus, vt adiuuetis me in orationibus vestris pro me ad Deum. ¶ Item petendum est suffragiũ ab his, qui creduntur esse speciales Dei amici. Iob 42. Iob seruus meus orabit pro vobis: faciem eius suscipiam, illi verò, qui in Christo decedit, dicendum est illud Genes. 40. Memento mei, cum bene tibi fuerit. Libenter debet orare vnus pro alio. Iac. 5. Orate pro inuicem, vt saluemini. Et 1. Io. 5. Qui scit fratrẽ suũ peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei &c. Multum etiam sperandũ est de suffragijs sanctorum. ad Philip. 1. Scio quòd hoc mihi proueniet ad salutem per vestram orationem. Idem ad Philemonem: Spero per orationes vestras donari me vobis. De commendatione, & expositione Dominicæ orationis, require in sermone illo epistolarum: Omnes vnanimes in oratione estote. Isidor. de summo bono: Fidei symbolum & dominica oratio pro tota lege paruulis ecclesiæ ad cælorum regna sufficit capessenda, omnis enim latitudo scripturarum, in eadem oratione Dominica & Symboli breuitate concluditur.

De laude Dei, & de necessarijs intendenti laudi diuinæ. Pars. VIII.

NVnc tangendum est de laude Dei & gratiarum actione, quæ orationibus suis consueuit ecclesia admiscere. Et primò de laude Dei. Ad quam multũ incitat nos Sacra scriptura. Dauid: Immola Deo sacrificiũ laudis. Idem: Psallite Deo nostro, psallite &c. Ecclesi. 39. In omni corde & ore collaudate & benedicite nomen domini. Hebr. 13. Offeram⁹ hostiã laudis sẽp Deo. Apoc. 19. Laudẽ dicite Deo nostro oẽs sancti eius, & q timetis Deũ pusilli & magni. Ad laudãdũ Deũ maximè incitat scriptura Psalmorũ in tertia qnquagena, quæ in laude terminaĩ: Omnis spirit⁹ laudet dñm: & in qua sunt tot psalmi incipientes vel à verbo laudandi, vel cõfitẽdi, vel cãtandi. ¶ Item ad laudãdũ Deũ incitat omnis creatura. Gregor. Mirum est, q homo semp Deũ non laudat: quia quælibet crea-

tura ad eum laudādum ſemper inuitat. Opera laudabilia artificem laudabilem oſtēdunt. Eccle. 9. In manu artificum opera laudabuntur. Prouerb. vlti. Laudent eam in portis opera eius. Augu. 4. libr. Confeſ. Si placent opera domini, ex his lauda: & in artificem eorum retorque amorē, ne in his quæ tibi placent, tu diſplices. Idem intellige de alijs operibus Dei. Laudatio Dei eſt valde nobilis operatio, cùm angeli & animæ iā beatæ huic operationi intēdant. In Pſal. Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſeculo ſeculorum laudabunt te. Aug. in lib. de Ciuit. Dei: Vacabimus & videbimus, videbimus & amabimus, amabimus & laudabimus. Laudationem ponit vltimā operationē: ideo pallio comparatur. Eſa. 61. Palliū laudis ꝓ ſpiritu mæroris. Palliū ſuperponitur alijs veſtibus. Bern. loquēs de cæleſti ciuitate, dicit ꝙ ei⁹ operatio, eſt aſſidua Dei laudatio. multū gaudere debet, qui in terris admittitur ad hanc cæleſtem operationem exercendā. Aug. in li. de doctr. Chriſt. Deus cùm de illo nihil digni dici poſſit, admiſit tñ humanæ vocis obſequium, & verbis noſtris in laude ſua nos gaudere voluit. Ber. ſuper Cant. Nihil ita propriè in terris repræſentat quendam cæleſtis habitationis ſtatum, ſicut alacritas laudantium Deum. Qui beati ſunt, perfectè Deum laudant: ſed qui ſunt in præſenti vita, imperfectè. Vnde iubilant. Iob 38. Cùm me laudarent ſimul aſtra matutina, & iubilarēt omnes filij Dei. Gregor. Iubilatio dicitur, cùm cordis lætitia, oris efficacia non impletur. Laudant angeli, qui iā tantæ claritatis latitudinem in ſublimibus vident. Iubilant verò homines, qui adhuc in inferioribus, oris ſui anguſtias ſuſtinent. Bern. Semiuiuus in terra relictus ſemi laudare poſſum: vbi totus vixero, ibo totus in laudem. ¶ Loquela homini data eſt ad laudandū Deum: & qui Deum nō laudat, quaſi mutus reputādus eſt. Aug. in libro Confeſ. Væ tacētibus de te, quoniam loquaces muti ſunt. Felix eſſet, qui ſemper poſſet laudi diuinæ inſiſtere. Hierony. Felix lingua, quę non nouit niſi de diuinis texere ſermonē. In Pſal. Semper laus eius in ore meo. Eccle. vlt. Laudabo nomē tuum aſſiduè. Eſa. 62. Tota die & tota nocte nō tacebunt, operatio iſta valde eſt Deo glorioſa. In Pſal. Sacrificiū laudis honorificabit me. Tob. 12. Opera Dei reuelare & confiteri, honorificū eſt. Itē operatio iſta homini valde eſt vtilis. Ipſa malignum ſpiritum fugat. 1. Reg. 16. Ecce ſpirit⁹ dñi malus exagitat te. Iubeat Dñs noſter rex, & ſerui tui, qui corā te ſunt, q̄rant hoīem ſciētem pſallere in cithara: vt qñ arripuerit te ſpirit⁹ dñi mal⁹, pſallat manu ſua, & leuius feras. Et ſubdit in hoc capit.

Dauid

Dauid tollebat citharam, &c. & leuiùs habebat Saul: recedebat. n. ab eo spiritus malus. In Psal. Laudãs inuocabo dñm, & ab inimicis meis saluus ero. Itẽ Spiritusancto viam præparat. Greg. super Ezech. Cùm vox psalmodiæ per intentionem cordis agitur, omnipotẽti Deo iter ad cor paratur. 4. Reg. 1. Cùm caneret psaltes, facta est super Eliseum manus dñi. Item hominẽ lætificat. In Psalm. Exultabunt labia mea cùm cantauero tibi. Iacob. 5. Tristatur quis in vobis? oret æquo aĩo, & psallat. Gl. Crebra psalmodiæ dulcedine nociuã tristitiæ pestem de corde expellat. Item ad Deũ cor eleuat. Bern. Cùm à corde foris missa fuerit omnis immunditia, oculos cordis attollũt meditatio admirabilis essentiæ Dei & castæ veritatis inspectio, oratio mundã & valida, iubilus laudis, & desiderium ardens in Deum. ¶ Et notandum ꝙ homines maximè debẽt instare laudi diuinæ, ex quo sunt redẽpti. Vnde nato Saluatore, facta est multitudo militię cælestis laudantiũ Deum. Lucæ 2. ad prouocandũ homines ad Dei laudẽ. Dauid: Confiteantur tibi populi, Deus, confiteantur tibi populi omnes. Et subditur causa: Terra dedit fructum suum. Terra dicitur beata Virgo, quæ dedit fructum sufficientem & hominibus & angelis ad ęternam refectionem. Esa. 52. Gaudete, & laudate simul deserta Ierusalem: quia consolatus est dominus populum suum, redemit Ierusalem. Fecit Salomon duo Cherubin in lateribus arcæ, habentes pedes obliquatos, & quasi ad iubilandum eleuatos, vt in tripudijs habent mulieres, saltando iubilantes. Arca figurat Dominicũ corpus. Duo Cherubin quasi iubilantes iuxta arcã, sunt clerici & religiosi, filiũ Dei assumẽdo humanam naturam, humiliatum laudantes & glorificantes. Item legitur Lucæ vlti. de discipulis, ꝙ post ascensionẽ domini, reuersi sunt in Ierusalẽ, & erãt semper in templo laudantes & benedicentes Deum. ¶ Itẽ notandum, ꝙ operatio ista discretè est exercẽda. In Psal. Quoniam rex omnis terræ Deus, psallite sapienter. Itẽ Bernar. Psallite ei in vociferatione. Vociferatio est desiderij magnitudo. Vnde super illud Exod. 14. Quid clamas ad me? Dicit glo. Voces apud aures Dei non faciũt verba nostra, sed desideria. ¶ Et qui vult laudi Dei insistere, Primò prouidenda est mũditia. Eccl. 15. Non est speciosa laus in ore peccatoris. In Psal. Confessio & pulchritudo in conspectu eius. Confessio, inquã, laudis. Cantico. 2. Sonet vox tua in auribꝰ meis: vox. n. tua dulcis, & facies tua decora. Deniq; sex sunt necessaria, quæ tangit Bern. super Cãtic. 13. sermone, his verbis: Immolãtes hostiã laudis, & reddẽtes vota nr̃a de die in diẽ, cure-

curemus omni vigilantia iungere ſenſum vſui, affectum ſenſui, exultationē affectui; grauitatem exultationi, humilitatē grauitati, libertatem humilitati, quo interdũ liberis purgatæ mẽtis paſſibus procedamus, & excedamus per inuſitatas quaſdam affectiones, ſpeciales lætitias, in iubileis amœnitatibus, in lumine Dei, in ſuauitate, in Spirituſancto. Senſus iungẽdus eſt vſui: id eſt, pſalmorũ intelligentia cũ attentione prolationi vocis. Vnde ſup illud Pſal. Pſallite ſapienter. dicit gloſſ. Nemo ſapienter facit, qđ nõ intelligit. Berna. Cibus in ore, pſalmus in corde, nõ negligat anima illũ terere dentibus intelligentiæ ſuæ: ne ſi fortè integrum glutiat, fruſtretur palatũ ſapore dulciori ſuper mel & fauũ. ¶ Itẽ iungẽdus eſt affectus ſenſui. Bern. Nunquã intelliges Dauid, donec ipſa experientia ipſos Pſalmorũ indueris affectus. Dauid intelligit in illo pſalmo, dñe ne in furore: qui affectũ timoris induit, vt ad intuitũ illius furoris, quẽ Deus exercebit ĩ die illa, cõtremiſcat. Hier. Quoties illam diem cogito, toto corpore contremiſco. Dauid intelligit in illo Pſal. Deus iudiciũ tuũ regi da: qui diſtrictionem extremi iudicij timet, & ad Chriſtum timorem habet. Duplici.n. affectu incitabatur Pſalmiſta, quum illud peteret. Item exultatio iungenda eſt affectui. Vnde Hiero. Malo pſalmũ vnum cum hilaritate mentis decantare, quàm totum pſalterium cũ torpore, faſtidio, & acedia. Item quia leuitas ſolet comitari exultationem, iungenda eſt grauitas exultationi. Dauid: In populo graui laudabo te. Item: Exultate ei cũ tremore, & quia homines graues ſolent contemnere homines leues, vel fauorẽ vanæ gloriæ de grauitate ſua quærere, ideo humilitas iungenda eſt grauitati. Bernar. Magna virtus humilitas, ſine cuius obtentu virtus non ſolùm virtus non ſit, ſed etiam in ſuperbiam erumpit. Item quia humilitatem quandoque ſequitur puſillanimitas, iungenda eſt etiam humilitati libertas, quæ eſt quum cor dilatatum eſt abundantia gratiæ, vt merè voluntariè faciat, quod pro Deo facit. 2. ad Corin. 3. Vbi Spiritus dñi, ibi libertas. Tullius: Libertas, eſt poteſtas viuendi vt velis. ¶ Item notandum, q; non ſolum laudandus eſt Deus ſermone, ſed etiam bene viuendo. Laus.n. bonæ vitæ magis continua eſt. Aug. Qui Deum lingua laudat, non ſemper laudare põt: qui Deum moribus laudat, ſemper poteſt. 1. ad Cor. 10. Siue mãducatis, ſiue bibitis, vel aliud qđ facitis, omnia in gloriam Dei facite. Aug. Si quod mãducas & bibis, ad refectionem corporis ſumis reparationemq; membrorũ, gratias agens ei, qui tibi præbuit mortali ac fragili iſta ſupplementorum ſolatia, cibus tuus & po-

& potus laudat Deũ. ¶ Item notandum, ꝙ gratior est Deo laus quæ exhibetur in aduersitate, quàm quæ in prosperitate. Greg. in Moral. Despecta vox confessionis est, quam format iucunditas prosperitatis. Et intelligas hoc de confessione laudis. Idem: Sola confessio habet meritũ magni põderis, quam à veritate rectitudinis non separat vis doloris. In Psal. Rectos decet collaudatio. Glo. Recti sunt, qui dirigũt cor suum secundùm volũtatem Dei, quæ est regula, & proponũt voluntatem melioris suæ voluntati: id est, voluntatem omnipotentis voluntati infirmi. Curuus laudat Deũ, qñ sibi bene est blasphemat, qñ male: rectus verò semper, id est, in prosperis & in aduersis: vt dicit gloss. ibidem.

De his quæ possunt hoĩem incitare ad gratiarum actionem. Et de beneficijs pro quibus homo regratiari debet Deo. Pars IX.

OCto sunt quæ possunt hominem incitare ad gratiarum actionem. ¶ Primũ est, admooitio sanctarum scripturarũ. Bernard. Disce in referendo gratiam non esse tardus aut segnis. Disce ad singula dona gratias agere: diligenter considera quæ tibi apponuntur, vt nulla Dei dona debita gratiarum actione frustrentur. Tob. 3. Omni tempore benedic Deum. ad Col. 3. Omne quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi facite, gratias agentes Deo & patri. Eiusdem 4. Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarũ actione. Ad Ephes. 5. Gratias agentes semper. 1. ad Thessal. 5. In omnibus gratias agite. ¶ Secũdum est, admonitio creaturarum quæ incessanter nos inuitant ad gratiarum actionem. Beneficiũ enim datum alicui inuitat eum, vt dãti gratias agat. Ergo quum omnia quæ videmus, homini data fuerint, secundũ illud Gen. 1. Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinẽ nostram, & præsit piscibus maris & volatilib⁹ cæli & bestijs terræ, vniuersæq; creaturæ: oĩa quæ videmus, ad gratiarum actionẽ nos inuitant. ¶ Tertium est, ipsum tp̃s in quo sumus, s. tẽpus gratię: cui nulla operatio magis congruere videtur q̃ gratiarũ actio. Ideo valde bonũ videtur, gratiarum actioni instare. Prou. 15. Sermo opportunus optimus est. Aug. ad sanctum Aurelium: Quid melius animo geramus, & ore probamus, & calamo exprimamus, q̃ Deo gratias? Hoc. n. nec dici breuius, nec audiri lætius, nec intelligi grãdius, nec agi fructuosius potest. ¶ Quartum est, ꝙ gratiarum actio operatio est quæ exercetur in paradiso. in Psal. Misericordias dñi in ęternũ cantabo. Hoc canticum, erit gratiarum actio de hoc, ꝙ fuerimus misericorditer à periculis liberati. Esa. 51. Gaudium & lętitia inuenie-

uenietur in ea, gratiarũ actio, & vox laudis. Vnde bonũ est assue scere huic operationi, quã in futuro exercebimus. Bonũ est addiscere officiũ, quod tãdiu facere oportebit. ¶ Quintũ est, vtilitas multiplex, quæ ex hoc opere sequitur. Prima est, ꝙ ipsa hominẽ in tribulatione custodit, Deũ ei adesse faciẽs, quod figuratum est. Dan. 3. in pueris qui in fornace positi gratias agentes Deo, ab igne læsi non fuerunt, & quartus apparuit ei similis filio Dei. Secũda est, ꝙ diuinam largitatem ꝓuocat ad dandũ. Prou. 11. Anima quæ benedicit, impinguabitur. Ad locũ vnde exeũt flumina gratiarũ, reuertuntur, vt iterũ fluãt. Ecc. 42. Benedicentes dñm, exaltate illum quãtum potestis: exaltantes autẽ replebimini virtute. ¶ Sextum est, ꝙ hæc operatio multũ placet Deo. Gratiarũ actio adeps est spiritualis. de quo Leuit. 3. Oĩs adeps dñi erit iure perpetuo. Itẽ vnguentũ est, quo caput ecclesiæ vngitur. Matt. 26. & Marc. 14. Ber. Bonũ est vnguẽtũ contritionis, qđ peccatorũ recordatione conficitur: melius deuotionis, qđ fit de recordatione beneficiorũ Dei. ¶ Septimũ, ꝙ ingratitudo, quę gratiarũ actioni contraria ẽ, rusticitas est magna. Si magna est rusticitas ei, cui mittitur vasculũ vini, gratias nõ agere: quãta rusticitas est, ei gratias non agere, qui incessanter nobis tribuit bona sua? Greg. Dignum est semper gratias agere, quia Deus nũquam cessat benefacere. ¶ Vltimum est, multiplex malũ, quod prouenit ex ingratitudine. ¶ Primũ est, quòd bona iam à Deo accepta, auferri facit. Vnde super illud ad Ro. 1. Qui quum Deũ cognouissent, nõ sicut Deũ glorificauerunt: aut gratias egerunt. dicit Augu. Quod Deus dederat gratis, tulit ingratis. Secundum est, ꝙ impedit ab his quæ darentur homini, nisi fuisset ingratus. Greg. Nõ est dignus dandis, qui non agit grates de datis. Bernar. Ingratitudo est ventus vrens, siccans sibi fontem pietatis, rorẽ misericordiæ, fluenta gratiæ. Tertium est, ꝙ non solùm priuat hominẽ bonis, imò ẽt pœnam addit. Vnde Ezechias punit⁹ est de ingratitudine. Cùm enim dominus dedisset ei triumphum incredibilem, & percussisset CLXXXV. millia in castris Sennacherib: licèt secundũ Iosephũ cũ populo hostias Deo immolasset, non tamen dignè gratias egit, & canticũ non cantauit sicut in huiusmodi patres cõsueuerant facere, & ideo ægrotauit ad mortẽ. Esa. 38. ¶ Item notandum, quòd gratias agere debemus Deo, & de beneficijs generalibus, & de specialibus, & de singularibus. Generalia tãgit Bernar. dicens: Agamus fratres gratias factori nostro, benefactori nostro, redemptori nostro, remuneratori nostro. Primum, quòd nobis

nobis præstitit quòd nos ipsi sumus. Adiecit etiã vnde subsisteres, qui iam eras: Faciamus, inquit, hominem, &c. Quid verò postea? Et præsit piscibus, &c. Iã tertium opus tuæ redẽptionis attende. Idẽ: Fecit te Deus tuus: fecit tam multa propter te, factus est ipse tecum caro vna, te quoq; faciet secum spiritum vnum. Beneficia specialia sunt tria. Primũ est, beneficiũ expectationis, quo Deus peccatores patienter expectat ad pœnitentiam. Secundum est, iustificationis, quãdo diu expectatos conuertit, infundendo gratiã suam. Tertiũ, conseruationis, quando conuersos in statu bono conseruat. ¶ Et notandum, quòd circa vnumquodq; horum beneficiorũ quinq; attendenda sunt, vt agnoscamus magnitudinem eorum. Circa primũ debet homo cogitare, quoties meruerit, vt tp̃s pœnitentiæ sibi auferretur. Quoties .n. mortaliter peccauit, hoc meruit. Peccator .n. indignus est vita, quia ingratus est authori vitæ. Iob 30. Qui ipsa vita putabantur indigni. Secundo, debet cogitare quàm proximus fuerit qñq; amissioni misericordiæ. Tanto .n. misericordia gratior est, quãto pœna proximior est, à qua parcitur. Vt si aliquis suspendendus iam laqueũ haberet in collo, vel si mutilãdus mẽbro, iam membrũ haberet supra lignũ vbi mutilari deberet, maius beneficiũ reputaret, si tunc liberaretur. Vnde debet homo cogitare, si qñque fuit in periculo mortis, dũ in statu erat damnationis, & quò iuisset, si in illo statu decessisset, & quid promeruerit apud Deum, vt tunc Deus ei pepercerit. Tertiò, debet cogitare q̃ pretiosam rem Deus ei contulerit, qñ tp̃s pœnitentiæ ei dedit. ¶ Pretiositas tp̃is ex duobus perpẽditur. Primò ex hoc, ꝙ in momento tp̃is potest homo lucrari regnum æternum. Secundò ex hoc, ꝙ illis qui sunt in inferno, plus valeret momentum tp̃is, in quo pœnitentiã agerent, q̃ tanta massa auri, quanta est totus mũdus. Bern. Nihil pretiosius tempore. Sed heu hodie nihil vilius reputatur. Valde ingratus est peccator, qui nõ vult cõuerti, quum qualibet hora tẽporis quam dat dominus ei, plus valeat, quàm centum marcæ auri. Quartò debet cogitare, quàm malè meruisset, vt res tam pretiosa ei conferretur, qui magnum tempus sibi priùs datum, in contumeliã Dei expenderat. Quinto, debet cogitare, qualiter sciebat Deus eum esse vsurum tanto beneficio. In hoc enim est cumulus diuinæ misericordiæ, ꝙ licèt Deus sciuerit eum vsurum tanto beneficio pro magna parte in contumeliam sui: tamen non dimisit propter hoc dare illi. ¶ Circa secũdum beneficium, debet homo cogitare primò, à quibus vinculis Deus liberauerit eũ. Tot vin-

culis

culis est peccator ligatus quot peccatis irretitus: iuxta illud Prouer.5. Iniquitates suæ capiũt impiũ, & funibus peccatorũ suorũ quisq; cõstringitur. Et sunt adeò fortia vincula ista, quòd nec etiã per mortẽ quandoq; soluuntur. Vnde nõ parum debet esse gratus Deo, quẽ Deus ab his vinculis liberauit. Secũdò, debet cogitare, quot & quãta ei Deus dimisit: pro quolibet.n.mortali ei dimisso, reus erat mortis æternæ. Si quis esset reus mortis tp̃alis, quæ momentanea est, ꝓ dimissione illius paratus esset illi seruire tota vita sua. Quid ergo faciendum est ꝓ dimissione mortis æternæ, quæ ẽt vni soli mortali debetur? Aug. Cui dictũ est, Nauiga, ne moriaris, & distulit: cui dictum est, Labora, ne moriaris, & piger fuit. Leuia iubet Deus, vt in æternum viuamus, & obedire negligimus. Tertiò, debet cogitare, ad quantã dignitatẽ Deus eũ elegit, qñ eum iustificauit. Elegit enim eum ad regnũ æternum. Quartò, debet cogitare, in quali statu Deus eũ elegerit. Hostis.n. Dei erat, & indign⁹ ẽt pane quo vescebatur. Peccator.n. ſm Aug. indignus est pane quo vescitur. Quintò, debet cogitare, quot Deus reliquit, quibus tale beneficiũ non præstitit, imò in peccatis suis eos perire permisit. ¶ Circa beneficium verò cõseruationis, Primò attendenda est difficultas standi, quæ apparet specialiter in tribus personis, s. in Lucifero, qui cum esset maxima arbor paradisi, ad modicum ventum siue flatũ superbiæ cecidit. Et in Adam, qui cũ esset sine corruptione naturaliũ: tamen propter cohabitationẽ vnius mulieris, paradisum amisit. Hier. Memẽto semper, ꝙ paradisi colonum de possessione sua mulier eiecerit. Si potuit mulier eijcere eũ, qui iam erat in paradiso, nõ est mirũ, si iam eos impediat, qui nõdum in paradisum peruenerũt. Difficultas etiã stãdi patet in Iuda, qui cũ esset sub tãto pastore, & inter tales fratres, tamẽ occasionẽ modicæ administrationis, cecidit, & nõ adiecit vt resurgeret. Secundò, debet attendere pugnæ continuitatẽ in qua sumus. Diabol⁹ enim nos impugnare non cessat, vt saltẽ tædio vincat. Mirantur aliqui cùm audiuut aliquem bonum cecidisse: sed nõ est mirũ, si qñq; cadat, q̃ cõtinuè est in pugna, imò potiùs mirũ est, si aliqñ non cadat. Legitur in Vitis patrũ, ꝙ quidã venit ad abbatẽ Theodorũ, dicens ei: Ecce quidã frater reuersus est ad seculũ. Respõdit abbas Theodorus: In hoc non admireris: sed si audieris, quòd præualuit quis effugere de ore inimici, hoc admirare. Tertiò, debet attendere propriam infirmitatem: tantæ enim infirmitatis est homo, vt ad sibilũ vnius verbi deijciatur. Quartò, hostis impugnantis potestatem cum astutia & crudelitate.

De

De potestate, Iob 42. Non est potestas super terram, quæ ei comparetur. De astutia, Gene. 3. Serpens erat callidior cunctis animantibus terræ. De crudelitate, Gregorius: Nihil se fecisse æstimat, quum animas non sauciat, Incessanter sitit diabolus sanguinem nostrum. Vnde sanguisuga vocatur. Prouer. 30. Sanguisugæ duæ sunt filię, dicentes, Affer, affer. Quinto debet attendere periculorũ varietatẽ. Tot. n. sunt pericula, ꝙ qñ aliquis vult cauere ab vno, incidit in aliud. Vnde Esa. 24. Et erit qui fugerit à facie formidinis, cadet in foueam: & qui se explicauerit de fouea, tenebit laqueo. Formido, est peccatũ auaritiæ, qđ homines formidare facit. Vnde de auaro legitur Iob 15. Sonitus terroris semꝑ in auribus eius: & quũ sit pax, ille semꝑ insidias suspicatur. Fouea, est peccatũ luxuriæ: fouea. n. profunda est meretrix, vt legitur Prou. 23. Laqueus verò, peccatum superbiæ, quo volatilia huius mundi, scilicet nobiles capiuntur. Singularia beneficia sunt quæ vnicuique singulariter sunt exhibita. Pro quibus etiam Deo gratiæ agendæ sunt, secundum illud Bernar. prius positum, Disce ad singula dona gratias agere.

De obedientia, Pars X. quæ habet septem capitula.

De ordine dicendorum de Obedientia, & de descriptione eiusdem, Cap. I.

OBedientia debetur & creatori & creaturæ. De qua hoc modo dicetur. Primò ponentur descriptiones ipsius. Secũdò eius cõmendationes. Tertiò tangetur de his, quæ possunt iuuare obedientiã. Quartò de gradibus obedientiæ, Quintò, de partibus ipsius. Sextò, de his quæ obedientię aduersantur. Septimò, tangetur de errore illorum, qui dicunt soli Deo obediendum esse, & nõ homini. ¶ Obediẽtia sic describitur: Obedientia, est voluntas faciẽdi præceptum vel mandatum superioris. Et intelligas mandatum quòd fit mediatè per nuntium vel literas: Præceptũ verò, quod fit immediatè. Vel mandatũ intelligas, voluntatem indicandi, quæ est sine coactione imperij: Pręceptũ verò, quando est imperij coactio. Item sic potest describi: Obedientia, est obtemperatio secundum regulam sacrę scripturæ, maioribus quibuscunque debita. Et intellige sacram scripturam largè, etiam pro statutis canonicis & legalibus, in quibus agitur de iurisdictione superiorum. Item sic describitur obedientia: Obedientia, est spontaneum & rationale propriæ voluntatis sacrificium. Vel sic: Obedientia, est pio studio propriæ voluntatis abnegatio. Et notandum, quòd propria voluntas dupliciter accipitur. Vno enim modo dicitur propria voluntas quæ nõ est Deo subiecta: & secundũ

hoc abnegatio propriæ voluntatis fit, quū voluntas nostra diuinæ voluntati subijcitur. Alio verò modo dicitur ꝓpria volūtas, volūtas quæ nō est subiecta homini. Et ſm hoc ꝓpria voluntas abnegatur in eo, qui voto se obligās homini, voluntatē suam subdit voluntati humanæ. Et sic abnegatio propriæ voluntatis specialiter videtur pertinere ad religiosos. Pio studio, dicitur, ad differentiā illorū, qui voluntatem suam humanæ voluntati subdūt timore seruili, vel ꝓ lucro terreno. Et intellige hic pium studiū, vehementē animi applicationē ad cultum Dei, vt pium hic dicatur à pietate, quæ dicitur theosebia. ¶ Et notādū, ꝙ alicui visum est, ꝙ obediētia ꝓut est virtus specialis, attēderetur respectu eorū quæ sunt indifferentia. Et ad confirmandum hoc, vsus est illo verbo Aug. in lib. de vera religione: Peccatū est, nō solū malum, sed etiā vetitū facere: inferens à simili, ꝙ opus virtutis est, nō solùm bonū, sed etiam præceptū facere. Ad quod videtur facere, ꝙ dn̄s obedientiam Adæ experiri voluit in eo, quod ſm se erat indifferens, s. in comestione fruct⁹ Ligni scientiæ boni & mali. Alicui etiam visum est, ꝙ obedientia ſm ꝙ est specialis virtus, attendatur non respectu cuiuscunque superioris, sed solùm respectu hominis, cui aliquis se sponte obligauit. Et subdit: Sed potest aliter dici, ꝙ sicut prudentia virtus est quodammodo generalis, scilicet quo ad directionem. Dirigit. n. opera cæterarum virtutū. Et de iustitia dictum est, ꝙ est generalis quantum ad imperiū. Imperare enim potest opera cæterarū virtutū, etsi nō sufficiat ad exequendū ea sine cæteris virtutibus. Sic obediētia, quodammodo generalis est: mouere. n. potest ad opera omnium virtutū. Omne enim opus virtutis iuberi potest à superiore, vel Deo, vel homine. Vnde si aliquis velit exire in opus virtutis, quia iussum est à superiore, voluntas illa erit obedientiæ. Vnde voluntas faciendi iussum superioris, quia iussum est, specialis actus est obedientiæ. Item notandum, ꝙ cùm subdere se alteri, sit humilitatis & obedientiæ, differunt tn̄ hæ subiectiones. Subdere. n. se alicui, secundū reputationē, humilitatis est. Hoc enim proprium electorum esse solet, vt de se sentiant infrà quàm sint, iuxta verbū Greg. Itē cū superbia sit appetitus propriæ excellentiæ, humilitas est cōtemptus propriȩ excellentiæ: iuxta Bernar. in epist. Ad humilitatem etiā pertinet amor inferioritatis vel vtilitas, secundum illud Ber. super Cāt. Verus, inqt, humilis, vilis vult reputari. Et Luc. 13. Cū inuitat⁹ fueris ad nuptias, vade & recūbe in nouissimo loco. Itē subiectio aliqua ad obedientiā ꝑtinet; sed hȩc sub

iectio

iectio est volũtatis,respectu alienæ voluntatis. Subiectio humilitatis respicit personam ſm se,subiectio verò obedientiæ: respicit eam personam,cui aliquis subditur, inquãtum est præcipiens, & personã,quæ subditur,inquantũ est agẽs. Exẽplũ harũ duarũ subiectionũ inuenire possumus, vt videtur in Christo & Ioãne,Matthæ.4.Subiectione obedientię subiecit se Ioannes Christo quando consensit vt baptizaret Christũ,prout Christus volebat.Vnde dicit ibi Gl. Vera est humilitas,quã non deserit ibi comes obediẽtia. Christus verò subdidit se Ioanni,subiectione humilitatis,volens à Ioanne baptizari.Superioris enim est, baptizare, & inferioris,baptizari.Act.20.Beatius est dare, quàm accipere.

De commendatione Obedientiæ. Cap. II.

AD commendationẽ obedientię primò valere possunt admonitiones quæ fiunt in scriptura sacra ad obediendũ. Rom.13. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.Eph.6.Filij obedite parentibus vestris in domino.Col.3.Filij obedite parentibus vestris per omnia.Heb.13. Obedite præpositis vestris, & subiacete eis: ipsi enim peruigilant quasi rationẽ pro animabus vestris reddituri.¶Secundò, admonitio quam nobis facit etiã creatura insensibilis, quæ obediens est vniuersaliter creatori suo.in Psal. Præceptũ posuit, & nõ præteribit. Et Baruch.3.Stellæ vocatæ sunt,& dixerũt, Assumus.Itẽ in Psal. Terminũ posui sti, quem nõ transgredientur.Et Matt.8.Quis est hic, quia & vẽti & mare obediunt ei? Ambr.in Hexameron: Nõ mediocris pudor est, imperio Dei insensibilia elementa parere, & homines nõ obedire, quibus sensus ab ipso tributus est authore. ¶ Tertiò, exẽpla quæ in sacra scriptura inueniuntur. Et interea specialiter notabilia sunt, exẽplũ Abrahæ, & exẽplũ Christi. Cũ homo per obedientiam à Deo recessisset, Deus volens formare sibi populum acceptum, ſm illud Esa.43. Populũ istum formaui mihi,laudem meã narrabit.Abraham,ex quo populum sibi formauit, voluit probare per obedientiam, & per illã placuit ei Abraham.Triplici autẽ præcepto probauit obedientiam eius. Primũ fuit de patriæ desertione.Gen.12.Egredere de terra &c.Secundum fuit de circuncisione. Eiusdẽ 17. Tertiũ de filij immolatione. Eiusdẽ 27. Primo præcepto voluit separare Abraham ab his,à quibus ipse ortum duxerat. Vltimo verò ab eo,qđ duxerat originem ab ipso. Medio vero præcepto, voluit eũ separare à seipso,quantũ ad carnalia desideria: circuncisio enim facta in carne, mouebat ad resecationem superfluorum desideriorum carnalium: ideo fiebat

in mēbro illo,quo maximè concupiscentia sæuiebat. ¶Circa tertiū verò præceptū, qđ fuit de immolatione filij,attendere possumus XIIII.pertinentia ad difficultatē illius operis,in quo Abraham voluit obedire Deo præcipienti. ¶Primū est ꝙ Abrahā voluit ad pręceptū dñi,re sibi charissima carere. ¶Secundū est, ꝙ ipse voluit amicissimū occidi. Posset esse, ꝙ aliquis ad præceptum Dei, vellet filio suo carere,ita vt nunquā eum de cætero videret, qui tñ nollet eū occidi. ¶ Tertiū est, ꝙ voluit eū occidi coram se, imò ipsemet manu propria voluit hæc facere. Multi.n.sustinerent, ꝙ filij eorū occiderētur:tñ nō possunt hæc aspicere,vel propria manu facere. ¶Quartū est, ꝙ filius ille erat vnigenitus.Nō enim habebat alium filium ex libera vxore. ¶Quintū est,ꝙ miraculosè habuerat eū, quia cum vxore vetula & sterili, quū ipse iam esset senex. ¶Sextum est,ꝙ magna promissio facta erat Abrahæ de ipso. ¶ Septimum est, ꝙ ipse erat solatiū matri suæ:qđ notatur ibi, cùm dicitur, Isaac: quod interpretatur risus. Dixit enim mater sua,eo sibi dato:Risum fecit mihi Deus,quicunque audierit, corridebit mihi.Ge.21. Quid dixisset mater Isaac, si Abrahā reuertens de eius immolatione,dixisset ei, Immolaui filium tuum? ¶Octauū est, ꝙ voluit eū non solùm occidi, sed ẽt incēdi. Vnde dicitur ibi, Offer eū in holocaustū: qđ interpretatur totū incensum.Noluit ei parcere nec viuo nec mortuo. ¶Nonum est, ꝙ voluit eum ducere per triduū ad locū immolationis.Glos. Nō est iussus Abrahā statim occidere filiū,sed per triduū ducere ad immolationis locum, vt longitudine temporis tentatio augeretur,& crescentibus curis paterna viscera cruciarentur. ¶Decimum est, ꝙ non apparebat aliqua præcepti vtilitas.Quæ enim vtilitas, innocentem occidere? damnum verò manifestū erat. ¶Vndecimum est, ꝙ non excusasset eū authoritas præcipiētis, cùm nullus testis affuisset, nec crederetur ei, si diceret dominū hoc ei præcepisse. ¶Duodecimum est, ꝙ hoc erat rationi contrarium. ¶Tertiumdecimū est, quia non præcesserat in sanctis patribus huiusmodi obediētiæ exemplū. ¶ Quartūdecimū est, ꝙ oīum ad quorum notitiā hoc peruenisset imminebat scandalum. Abraham verò accepto præcepto tā difficili,nō se excusauit,causam præcepti nō interrogauit, sicut faciunt quidā imitatores diaboli, qui ait Gen.3.Cur præcepit vobis Deus,vt nō comederetis &c. Itē nō procrastinauit mādatū exequi, nulli consilium cōicauit. Si aliquid horū fecisset, forsitan meritum amisisset,quia dñs dixisset ei, Nolebam ꝙ taceres hoc,sed ad probandum te,

hoc

hoc dixi.Itē attēdēdū est, q̄ vtile sit, promptū esse ad obedietiam Abrahā.n.filiū non immolauit, & tñ tm̄ meritū habuit obediētia eius.Gen.22. Quia nō pepercisti filio tuo vnigenito ꝑꝑ me,benedicam tibi,& multiplicabo semē tuū.In eodē:In semine tuo benedicentur oēs gētes: quia obedisti voci meæ. Homo q promptā habet voluntatē ad obediēdū Deo, in oībus placet Deo ꝓ infinitis rebus, quas vnquā facturus est. Gre.Nō est manus vacua à munere, si arca cordis plena fuerit bona voluntate. Itē voluit Deus probare Christū per obedientiā, in quo volebat sibi formare populū nouū.Christus nō terrā, sicut Abraham, sed cælū deseruit. Ipse matrē suā dilectissimā reliquit, qñ gladius transiturus erat animā eius.Luc.2. Ipse domum reliquit,quia nullam habere voluit.Mat.8.Vulpes foueas habēt, & volucres cæli nidos: filius autem hoīs non habet vbi caput reclinet. Ipse formam spiritualis circuncisionis dedit, qñ voluntatem patris voluntati suæ præposuit.Matth.26. Non sicut ego volo, sed sicut tu.Et Marc.14.Non quod ego volo, sed quod tu vis. Et Luc.22.Nō mea volūtas, sed tua fiat.Ipse mandato patris, in holocaustū seipsum obtulit.Ioā. 14. Sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio. ¶ Quarto valere pōt ad commendationem obedientiæ, quod legitur de Christo.Heb.5. Et quidē cùm esset filius Dei, didicit ex his, quæ passus est, obedientiam.Didicit, inquam, per experientiā.Item didicit in corpore per ea, quæ passus est in capite. Ipse fuit & discipulus & doctor obedientiæ. Si filius Dei obedientiā didicit tot laboribus & angustijs, nō debet homini esse onerosum, addiscere eam, & maximè his qui sunt in scholis ipsius, scilicet in claustro. Valde verecundū erit illis, qui diu fuerunt in scholis his, si obedientiæ ignari inuēti fuerint. Adam inuentus est male se habuisse in obediētia, in qua Deus eū probare voluit. Et quàm grauē disciplinā Deus ei dederit,omnes nouimus. Filij etiam Israel similiter in obedientia probati sunt,& durissimè flagellati,cùm in ea male se habuerunt. Sic durissime flagellabuntur,qui inobedientes inuenti fuerint.Inobediētia hominem de paradiso eiecit. Gen.3. Obedientia verò eum in paradisum introducit. Luc. vlti. Eduxit eos foras in Bethaniā, & eleuatis manibus suis benedixit eis.Et factum est,dū benediceret eis, recessit ab illis, & ferebatur in cælū. Felix, quem dñs eduxit in Bethaniā,ſ.in domum obediētiæ. Sperare pōt ꝙ sit ascensurus in cælum.1.Pet.1. Sperare in eā, quæ vobis offertur, gratiam in reuelationem Iesu Christi,quasi filij obedientiæ. ¶ Obedientiā voluit Christus docere & in mun-

mundum istum veniens, & de mundo transiens, & in mundo manens. Primũ ostenditur Ioh. 6. Descendi, inquit, de cęlo, nõ vt faciam volũtatẽ meam, sed volũ tatẽ eius, qui misit me. Secundũ Matth. 26. Non sicut ego volo, sed sicut tu. Io. 14. Sicut mãdatũ dedit mihi Pater, sic facio. Bern. Mementote (fratres) Christi, ne perderet obedientiam, voluit per dere vitam: in signum, ꝙ obediẽ do mandato Patris, mortem sustinebat, inclinato capite emisit spiritũ. Io. 19. Tertiũ Io. 4. Meus, inquit, cibus est, vt faciam voluntatem eius, qui misit me. Eiusdẽ 5. Non quæro voluntatem meã, sed voluntatem eius, qui misit me. Obedientia est imago cælestis hominis, sicut inobedientia est imago terrestris hominis. 1. Cor. 15. Sicut portauimus imaginem terreni, ita & portemus imaginẽ cælestis. Eph. 4. Induite nouum hominem, qui secundũ Deum creatus est: id est, opere diuino conceptus, non opere humano, more aliorũ hominũ.

¶ Quinto commẽdabilis est obedientia à suo multiplici effectu. Notandum ergo, quòd obedientia, Dei seruum efficit, quod non est modicum quid. Si enim seruus regis terreni dicitur esse par comiti, quantum est esse seruũ regis æterni? Obedientia in hoc quod efficit hominem, Dei seruum, efficit etiam Deum hominis dominum. Non verè reputat inobediens Deum dominum suum: etsi ore vocet eum dominum. Lucæ. 6. Quid vocatis me domine, domine, & non facitis quæ dico? Inobedientes ostendet dominus non fuisse seruos suos, cùm regni cælorum ianuã eis claudet. Mat. 7. Non omnis qui dicit mihi, domine, domine, intrabit in regnũ cælorum: sed qui facit vnluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorũ. Magna securitas est, habere dominum omnipotẽtem. Amb. Mori non timeo, qa bonũ dominũ habeo. Beatus est qui habet hunc dominum. In Psa. Beatus populus, cuius dominus Deus eius. Item: Beata gens cuius est dominus Deus eius. Itẽ obedientia hominẽ, Christi fratrem efficit, imò quasi omni genere attinentiæ attinentẽ. Eccle. 33. Si est tibi seruus fidelis, sit tibi quasi anima tua, quasi fratrẽ sic tracta illũ. Matt. 12. Quicũq; fecerit voluntatẽ Patris mei qui in cęlis est, ipse meus frater, & soror, & mater est. Simile Marc. 3. Item obedientia Deo præstat obsequium acceptissimum. 1. Reg. 15. Nunquid vult dominus holocausta & uictimas, & non potiùs vt obediatur voci domini? Melior est obedientia, quàm victimæ. Ecclesi. 4. Multo melior est obedientia, quàm stultorum victimæ. Licet Deus nos non exaudiat quandoque ad voluntatem, vt exaudiat nos ad vtilitatem

tem:eò ꝙ ipse scit ꝗd nobis expediat, nos vero hoc nescimus, ipse tamen vult vt seruiamus ei ad eius voluntatem, non ad suā vtilitatē, cū ipse bonorū nostrorū nō egeat, & quū voluntas eius semper recte sit. Eccl. 35. Salutare sacrificiū est, attendere mandatis. Deut. 12. Quæ præcipio tibi, hoc tātū facias: nō addas quicquam, nec minuas. ¶ Item obediētia in homine habitàculum Deo quasi excidit, expellēdo à corde hominis sensus propriū & propriam voluntatē. Vnde dn̄s in domo Simonis leprosi discubuit. Luc. 7. sed non in domo Simonis Cyrenei, qui crucē dn̄i fert in angaria, vbi vnctio deest Spiritussancti, & ideo murmur est ibi. Eccl. 33. Præcordia fatui, quasi rota carri. Rota carri si vncta non fuerit, murmurat. Bethaniæ, qđ interpretatur domus obedientię, Christus vngitur. Ioā. 12. Ipse illos diligit, qui ibi habitant. Io. 11. Diligebat Iesus Martham, & sororē eius, & Lazarū. Cùm deest ei hospitiū, venit Bethaniam, vt ibi hospitetur. Marc. 11. Circunspectis omnibus, quum iam vespera esset hora, exijt in Bethaniam cum duodecim. Glo. Vt quod in vrbe non inueniebat, in agro paruulo apud Lazarum & sorores eius haberet hospitium. Tunc in hospitio vteris virginalis filius Dei receptus est, quum Maria verbo angeli obediuit. Luc. 1. Fiat, inquit, mihi ſm verbum tuum. Item obedientia hominē super se leuat. Thren. 3. Leuauit se sup̃ se. Nisi corpus esset sociatum spiritui, vt sensu eius & imperio regeretur, nō ascenderet ad hoc, vt remunerationē æternam mereretur. Sic vir simplex per obedientiam ascendit ad sapientiam, & mores maiorum à quibus regitur, imò quodammodo vsq; ad Deum ascendit dum seipsum exuit, & Deum quodammodo induit. ad Gal. 2. Viuo ego: iam nō ego, viuit verò in me Christus. Sic quodammodo deificatur homo, ſm illud: Ego dixi, Dij estis. Et non solum deificatur quo ad sensum & voluntatē Dei, quæ assumitur, sed quodammodo quo ad potestatem. Facit enim diuina & mira: vt patet in Petro, qui obediens Christo iubenti, ambulauit super aquas. Matth. 14. Et Greg. refert in dialo. ꝙ cum placidus puer in flumine post vas suum demersus esset, cum vellet aquam haurire, beatus Benedictus in cella existens & hoc intelligens, dixit Mauro, Frater Maure curre, quia puer ille in lacum cecidit, & cū iam longius trahit vnda. Maurus autem existimās se currere super terram, cucurrit super aquā, & eductū per capillum, extraxit. Qui postea reuersus ad se attribuit hoc sanctitati Benedicti. Sed beatus Benedictus attribuit hoc bono obedientiæ. ¶ Obedientia ponit hominem in excellentissimo statu, &

in præsenti & in futuro. Primũ ostenditur Deut. 27. Si audieris vocem dñi Dei tui, faciet te dñs Deus tuus excelsiorem cunctis gẽtibus. Secundũ ostensum est cuidam patrũ in extasi posito, q vidit quatuor ordines ante Deũ. Primus erat hominum infirmãtiũ & gratias Deo agentium. Secũdus, eorum qui fuerant hospitales. Tertius, eorum qui solitudinẽ sectantur. & non vident homines. Quartus, eorum qui pp Deũ & obedientiam solicitè sũt subiecti patrib9. Erat autẽ hic ordo superior illis tribus, & maiorẽ gloriam præ cæteris habebat, vtens torque aurea. Et quũ quæreret senex, quare hoc? Respõsũ est ei, Qm̃ omnes alij habent requiem adimplẽdo proprias voluntates, quãuis in bonis operibus: hic autẽ omnes voluntates suas relinquens, totus pendet in voluntate patris iubentis. Meritò qui hic nullã habẽt requiem, in futuro, summã habebunt. ad Phil. 3. dicit de Christo, Factus obediẽs vsq; ad mortẽ &c. Propter, quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomẽ quod est super omne nomẽ. ¶Itẽ obedientia Deũ glorificat. Esa. 58. Si glorificaueris eũ, dum non facis vias tuas, & nõ inuenitur voluntas tua, vt loquaris sermonem, tũc delectaberis super domino: sustollam te super altitudinem terræ &c. Multũ glorificat Deũ verè obediẽs, qui facit beneplacitum Dei, cùm Deus etiam hoc mandat ei per vilem personam, & tanto maior est Dei gloria, quanto persona vilior. Ideo verè obediens meritò à Deo glorificatur. 1. Re. 2. Quicunq; honorificauerit me, glorificabo eum. Ecc. 10. Semen hominũ hnonorabitᷓ hoc, q timet Deũ: semẽ aũt hoc exhonorabitur, q præterit mãdatũ dñi. ¶Itẽ obedientia, qđ vult à Deo impetrat. Greg. Si obedientes fuerimus præpositis nostris, obediet Deus orationibus nostris. August. in lib. de opere monachorum: Citiùs exauditᷓ vna oratio obedientis, quàm decem millia cõtemptoris. 1. Io. 3. Si cor nostrum non reprehẽderit nos, fiduciam habemus ad Deum, q quicquid petierimus ab eo, accipiemus, quia mãdata eius custodimus. Et post illud ad Heb. 5. Exauditus est pro sua reuerentia, subditur tanquam causa illi9 exauditionis: Et quidẽ cũ esset fili9 Dei, didicit ex his quæ passus est, obedientiã. Obediẽtia est quę dicit illud Can. 2. Dilectus meus mihi, & ego illi. Deus enim facit acsi esset totaliter cum obedientia: quia obediẽtia est totaliter cum illo. Verè obediẽtes dicunt illud ad Ro. 14. Nemo nostrum sibi viuit. Item obediẽtia à periculoso mari huius mnndi liberat. Obediẽs nauẽ pertransit huius mundi. Sap. 14. Exiguo ligno credunt homines animas suas, & transeuntes mare per ratem

tem liberati sunt. Exiguum lignum est humilis obedientia. Facta est quasi nauis institoris Prou.vlt. Qui in naui est, etiam quiescens & comedēs vel bibens procedit, quia alieno motu mouetur. Sic obediens qui in religione est, etiā quiescēdo, comedendo & bibēdo meretur. ¶ Itē obedientia hominē ditat. Nec mirū, cū de suo nihil expēdat, quia nihil suū reputat: & cùm in cunctis quæ agit, volūtatem alterius facere intendat, ideo pro oībus quæ agit, meritò remunerationē expectat. Multæ filiæ cōgregauerūt diuitias. Prou. vlt. Obediētia verò supergressa est vniuersas. Quis est q̃ qñque nō faciet multa specialiter pro se, de quibus nō expectat remunerationē nisi ille, qui sub obedientia viuit? Itē obedientia quasi equus in paradisum vadit, alieno sensui & alienæ volūtati, quasi pedib⁹ alienis innitendo. Ideo velociùs vadit, quia pedes quibus innititur, velociores sunt proprijs. Multi in religione, valde surgūt mane, & frequenter ieiunant, qui si essent in seculo minus secum agerent. Propter eandem causam obediētia non maculatur. Prou.3. Viæ eius, viæ pulchræ. Propter eandem causam legitur. Si quicq̃ enim culpæ vel periculi est in eo, quod ei iniungitur, superioris est qui portat, cuius sensui & voluntati ipse innititur, nisi manifestum peccatū sit illud, quod ei iubetur. De ea videtur scriptū esse illud Psal. In manibus portabunt te, ne fortè offendas ad lapidem pedē tuum. Itē obediētia hominem expedit & exoneratū reddit, cū obediens à seipso alleuiat⁹ sit. Alij enim incūbit solicitudo pro ipso & tēporaliter & spiritualiter. Ideo non solū pōt currere, sed etiā volare. Si tñ obediētia habeat duas alas sibi cōiunctas, scilicet volūtariam paupertatē & castitatē. Apoc. 12. Datæ sunt mulieri duæ alæ aquilæ magnæ vt volaret in desertū. Bern. Magna penna paupertas, qua tā citò volatur in cælū. Nā in alijs virtutibus quæ sequūtur, promissio futuro tēpore indicatur: paupertati verò non tā promittitur, quā datur. Castitas etiā magna penna est quæ hominē expedit ab illa delectatione, qua difficillimū ē hominē bene vti, & fortissima occasione peccādi, scilicet à muliere, per quā diabolus Adā deiecit. Gen.3. Et quā Iob reliq̃t, vt per eam eum deijceret. Iob.2. dixit illi uxor sua, Adhuc tu permanes in simplicitate tua? ¶ Itē obedientia facit hominē triumphare. Prouer.21. Testis mēdax peribit: vir obediēs loquetur victoriam. Testis mendax est, qui professus est obediētiā, & eā non seruat: qui in præsenti perit, cū in bello spirituali succūbit: & in futuro peribit, q̃a æternaliter damnabitur. Exēplum habemus de hoc in populo Iudaico, qui pro-

misit se seruaturũ legẽ. Exo. 19. Oĩa quæ locutus est dñs, faciemus. Itẽ Iosue 1. Oĩa quæ præcepisti nobis, faciem⁹. Cũ verò trãsgrediebatur legẽ, vincebatur. Iosue 7. Anathema in medio tui, Israel est, nõ poteris stare coram hostibus tuis. Adã simil̃r factus inobediens suo superiori, habuit repugnans suũ inferius. Gene. 3. Qui comedit, & aperti sunt oculi eius. Glo. Aug. Anima rationalis motus bestiales in carne sua erubuit. Et subditur: Motus iste de transgressione veniebat. Et 3. Reg. 11. legit̃ de Salomone: Fecit Salomon, qđ non placuerat corã dño. Et subditur: Et suscitauit dominus aduersariũ Salomoni. Sic accidit ei, qui in religione est, qui obedientiã nõ seruat ei, cui promisit, ꝙ dñs permittit eũ impugnari & vinci: & sic perit qui propriã voluntatẽ in religione vult sequi, tãquam filius perditionis. Iob 17. Nemo perijt ex eis, nisi filius perditionis. Verè filius perditionis est, qui volũtariè laqueũ sibi iniecit, quo periturus erat. Prouerb. 6. Illaqueatus ex verbis oris tui. Verè filius perditionis est, q̃ de loco salutis facit sibi locũ dãnationis: & quũ esset liberatus de mari huius mũdi, & iam ingressus nauem religionis, ibi etiam periclitatur. Act. 28. Vtiq; homicida est, qui cũ euasit de mari, vltio diuina non permittit eũ viuere. Vir obediẽs põt loqui victoriã, quia habet nobilissimum genus triũphi: sicut antiqui patres habita victoria solebant cantare canticũ laudis & gratiarũ actionis. Nobilissimũ genus triumphi est, seipsum vincere: qđ facit vir obediẽs. Vnde super illud, Melior est obedientia, &c. Dicit gl. Greg. Vir obediens loquitur victorias. Dum. n. alienæ voci humiliter subdimur, nosmetipsos in corde superamus. Prou. 17. Melior est qui dominat̃ animo suo, expugnatore vrbium. Multi vrbes & regna sibi subiugauerunt, qui tñ ad hunc triumphum nobilẽ nõ peruenerũt. Hic triumphus proprius est hominis. Vincit leo vel aliud animal cætera animalia, sed seipsum vincere nõ põt. Sen. Qui seipsum vincit, contra omnia fortis est. Obediens Deo subiectus est: & ideo meritò cætera ei sunt subiecta, & nihil ei repugnat. Deus in obediẽtia pugnat, ideo non est mirum, si ipse triũphat. Leui. 26. Si in ꝑceptis meis ambulaueritis, &c. persequemini inimicos vestros, & corruent coram vobis. ¶ Item obedientia animam ornat. Vnde inauris est aurea, quam cælestis sponsus dat animæ. Prou. 25. Inauris aurea, & margaritum fulgens, q̃ arguit sapientem & aurem obedientẽ. Margaritũ fulgẽs inauri aureæ decenter iungitur, & doctrina mentem illuminans, auri obedienti vtiliter proponitur. Dat Eliezer Rebeccæ inaures aureas. Genesi. 24. Et amici Iob dan-

dant ei inaurem & ouem. Iob vlt. Item obedientia ecclesiã læti ficat. Eccl. 3. Qui obedit patri, refrigerabit matrem. Hominẽ glorificat, ad Roma. vlti. Vestra obediẽtia in omnem locũ diuulgata est. Itẽ hominem castificat à libidine propriæ voluntatis. 1. Per. 1. Animas vestras castificantes in obediẽtia charitatis. Item obediẽtia cõseruat animã. Prouerb. 19. Qui custodit mandatũ, custodit animã suã. Obedientẽ meritò custodit Deus tanquam suũ. Prou. 29. Verbũ custodiẽs filius, extra perditionẽ erit. Eccle. 8. Qui custodit præceptum, non experietur quicquã mali. In Vitis patrũ, cuidam seni cùm deessent necessaria vitæ, præcepit discipulo suo, vt iret in vicũ ad ministrum, qui solebat ei necessaria deferre. Et ille licèt timeret ire propter scandalum: tamen dixit se iturum propter bonũ obediẽtiæ. Cui senex: Vade, cõfide in Domino, & proteget te ab omni tentatione. Cũ autẽ venisset frater ad ostium ministri senis, aperto ostio inuenit ibi filiã ministri solã, quæ amplexata eum, cœpit eum allicere ad cõmistionẽ carnis, amplexãs eũ. Et cùm vrgerẽt eum cogitationes, clamauit ad Dominũ, dicens: Domine, propter orationem eius qui me misit, salua me ex hac hora: & statim inuentus est ad flumẽ iuxta monasteriũ suum, & reuersus est ad patrem sine macula. Item obedienti obediunt omnia, & creator & creaturæ, De creatore, habetur Iosue 10. Non fuit postea tam longa dies, obediente Domino voci hominis. De creaturis verò multa habes exempla in Vitis patrum. Quidã de senioribus misit discipulũ suum ad hauriendã aquã, & erat puteus remotus à cella. Discipulus verò oblitus funem venit ad puteũ, & præ longitudine viæ non audẽs reuerti pro fune, ne fortè contristaret seniorem, prostrauit se in oratione, & surgẽs de oratione, clamauit, O putee putee, misit me seruus Iesu Christi abbas meus, vt hauriam aquã, & statim ascendit aqua ad os putei, & impleuit frater lagenam, glorificans potẽtiam Saluatoris. Aqua autem putei reuersa est ad locum suũ. Item in Vitis patrũ Abbas Paulus præcepit discipulo suo Ioãni vt afferret ei fimum boũ, qui erat ei necessarius ad vtensilia. At ille ait: In loco vbi fimus est, habitat leena. Cui abbas, Si venerit super te, alliga eã, & duces eã tecum. Iuit Ioãnes & inuenit leenam irruentem super eum, qui voluit eam tenere, sed ipsa aufugit. Ioannes verò sequabatur eã, dicẽs, Abbas meus præcepit vt alligatam ducam te ad eum: & statim bestia substitit, & tenens eã reuertebatur ad monasteriũ. Quod cùm vidisset Abbas, ne fortè discipulus inde extolleretur, dixit ei: Sicut tu insensibilis es, ita insensibilem be-

bestiā adduxisti: solue, & dimitte eā vt pergat ad locū suū. Itē obedietia homini pacē dat. Prouerb. 12. Qui timet præcepta, in pace versabitur. 1. Mach. 14. Siluit terra Iuda omnibus diebus Simonis. Siluit: id est, quieuit, vel pacē habuit. Esa. 48. Vtinā attendisses ad mādata mea, fuisset quasi flumē pax tua. Item obedientia hominē benedici facit. Deut. 11. Propono vobis benedictionem. si obedieritis mandatis dñi. Eiusdem 28. Venient super te oēs benedictione istæ, & apprehendēt te, si tñ præcepta eius audieris. Benedictus tu in ciuitate &c. Itē facit hominē beatū. Matth. 16. Beatus es Simon, &c. Prou. 19. Qui custodit legem, beatus est. Obedientia in præsenti hominē dignū prælatione efficit. Vnde Simonē præfecit dñs cæteris apostolis. Matth. 16. 1. Machab. 2. Simō frater vester scio ꝙ vir consilij est: ipsum audite semper: & ipse erit vobis pater. In vita beati Philiberti dicitur: Præesse non audeat, qui subesse non didicerit. Nec obedientiam à subiectis imploret, qui eam prælatis exhibere nō nouit. Obedientia etiam ad regnum introducit. Matth. 18. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. In obedientia clauem paradisi amisit, sed obedientia eam recuperauit. Vnde Simoni Petro dictum est Matth. 16. Tibi dabo claues regni cælorū. Obedientia vitam hominis feliciter consummat. Iob. 36. Si audierint & obseruauerint, cōplebunt dies suos in bono, & annos suos in gloria. Si autem non audierint, transibunt per gladium. ¶ Sexto valere possunt ad cōmendationē obedientiæ verba sanctorū, quæ vidētur ostēdere præeminētiam huius virtutis ad alias virtutes. Simonem præfecit dominus cæteris apostolis. Matthæi 16. Tibi dabo claues regni cælorum. Et obedientia secundum verba sanctorum præeminere videtur cæteris virtutibus. Greg. in Moralibus. Sola obedientia virtus est, quæ cæteras virtutes menti inserit, insertasq; custodit. Solent inseri arbori agresti duo ramunculi alicuius nobilis arboris, dein de arbor, quæ prius erat agrestis, producit flores, fructus, & folia secundum naturam arboris nobilis, à qua ramunculi sunt assumpti. Sic obediendia alienum sensum & alienam voluntatem assumit, & cordi eius, qui promittit obedientiā, inseruntur, & iam cor illud secundum sensum & voluntatem sui superioris operatur. Item dicit Grego. quòd obedientia non tam est virtus, quàm mater virtutū. Quod ideo potest intelligi esse dictum, quia obedientia producere potest motus omnium virtutum. Oēs enim possunt iuberi: & si aliquis producat motus illos, quia iussus est, obediētiæ sunt. Itē super illud Gen. 2. Lignumq; scientiæ

tiæ boni & mali. dicit gl. Augu. Obedientia sola verissima est virtus creaturę rationali sub Dei potestate degenti. Quod pōt intelligi dictū esse, Primò, quia obedientia perficit hominē ex parte illa, qua habet comparationē ad Deū sub quo est, & respectu act⁹ qui est, nobilissimus, tāquā finis hominis. Finis enim, optimū in vnoquoq; Hic actus, est obseruatio mandati diuini. Eccle. vlti. Deū time, & mādata eius obserua: hoc est oīs homo. Hoc innuit Augu. in hoc, ꝙ post illud, Obedientia sola est verissima virtus. subdit: rationali creaturę sub Dei potestate degenti. Secūdò, potest hoc intelligi dictum ꝑꝑ meritū, ad quod valet multum obedientia. Vnde super illud Gene. 2. Lignumque scientiæ, dicit Aug. Oportebat vt homo sub dominio positus, ab aliquo prohiberetur, vt esset ei virtus merēdi, obedientia. Dū aliquis intēdit facere volūtatē propriā, nō videtur mereri apud semetipsum. Ab illo enim merces expectatur, cui seruitur, vel cuius volūtas fit. Non meretur ergo apud aliū, nisi qui vult facere eius propriā voluntatē, qđ est obedientiæ. Gregor. Sola est obedientia, quæ meritū fidei possidet. Tertiò, ꝑꝑ maiorem difficultatē. Virtus enim est circa difficile, iuxta. Sapiētē: & nomē virtutis à vi videtur esse dictū. Difficillimum autē videtur esse, agere contra se, quod facit obediens, quod sonat nomen obedientiæ. Obedire est contra audire, scilicet cōtra propriū sensum & propriā voluntatē. Greg. super 1. Regum 15. Melior est obedientia q̄ victimę, quia per victimas aliena caro, per obedientiā verò ꝓpria caro mactatur. Obedientia quasi quoddā martyriū est. Greg. Tanto Deū quisq; citiùs placat, quanto repressa arbitrij sui superbia, gladio præcepti se immolat. Obediens quasi ꝓpriū caput sibi amputat pro Christo, & caput sibi Christū constituit, vel eū q̄ loco ei⁹ est. Qui martyriū ꝓ Christo sustinet, vnā volūtatē sibi amputat. s. voluntatem viuēdi, sed iste oēm voluntatē. Obedientia maximè voluntati proprię detrahit, & ideo virtuti maximè addit. Sapiens: Hoc solū virtuti adijcies, quòd proprię voluntati detraxeris. Poeta: Est virtus, placitis abstinuisse bonis. Propterea quę dicta sunt, amanda est obedientia à fidelibus tāquā mater eorū. 1. Pet. 1. Sperate in eam, quæ offertur vobis, gratiā, in reuelationē Iesu Christi, quasi filij obediētię.

De his quæ possunt iuuare Obedientiam. Cap. III.

SEquitur de his, q̄ possūt iuuare obedientiā. ¶ Et notandū, ꝙ quinq; sunt quæ valere solēt ad hoc, ꝙ aliquid sit magis tractabile vel flexibile, & similia his possunt valere ad hoc, quòd cor alicuius sit inobediens. ¶ Primum est exilitas. Vt patet in virga quæ

quæ ꝑꝑ exilitatē flexibilis eſt. Etiā ferrū ſi ſit exile vel tenue, flecti poteſt. Sic exilitas humilitatis valet ad obedientiam. Vnde cantor magnus Pariſienſis humilitatem poſuit matrem obedientiæ. Et Apoſtolus ad Philip. 2. loquens de obedientia Chriſti, præmittit de eius humilitate. Humiliauit, inquit, ſemetipſum, factus obediens &c. Augu. 14. lib. de Ciuit. Dei. Obedientia niſi humiliū eſſe non pōt. Cùm humilitas ſit ſenſus proprij vacuitas, humilis habet vbi ſenſum alienum recipiat, quaſi vacuus à ſuo: & ꝗ ſenſum alienū recipit, niſi ſit apertè malus, recipit alienam voluntatē, & ſic fit obediēs. Sūpbus prius exibit de ſenſu ſuo, quā recipiat ſenſum alienū, vel alienā volūtatem, & fiat verę obediens. Prou. 26. Vidiſti hoīem ſapiētē ſibi videri magis ſpē illo habebit inſipiens. Cibus in quo nimis eſt de ſale, quaſi ꝑditus eſt. Faciliùs ſal cibo additur, ꝗ̃ ſubtrahat̃. Sic qui ad religionē venit, ſi ſal ꝓprij ſenſus in eo nimiū abundet, non eſt apt⁹ religiōi. Faciliùs homo ſimplex religionis efficietur, ꝗ̃ ipſe. Bern. ad fratres de mōte Dei: Superbia quāuis prudens ſibi videatur, dimittēda eſt ſibi & abigēda. Si. n. admittitur ſuperbus, prima die qua incipit habitare, incipit leges dare. Nimiū verò ſtultus diſcere non pōt quas inuenit. Eccl. 19. Melior eſt ꝗ minuit ſapiētia, & indiget ſenſu in timore dn̄i, ꝗ̃ qui tranſgreditur legem Altiſſimi. Timor, qui ęſtimat etiam pericula quæ non ſunt, & defectus ſuos ſcrutatur, inuenit ſe ſenſu indigere: & ſic timor humilitatem introducit. Humilitas verò videns ſenſum ſuū ſibi non ſufficere, alieno ſenſui acquieſcit: nec vult habere ducē illū, qui in tot foueas eum præcipitauit, ſ. ſenſum proprium. ¶ Secundum eſt, aſſuefactio. Vnde equus aſſueſcit circunuolutionibus, vt faciliùs ad voluntatem ſeſſoris flecti poſſit. Prouer. 25. Equus paratur ad diem belli, dn̄s autem ſalutē tribuet. Equus, eſt religioſus cui frenum obedientiæ impoſitum eſt. Zacha. 10. Poſuit eos equum gloriæ in bello. Operatur Deus in viro religioſo glorioſa, & ideo equus glorię poteſt dici. Hic per aſſuefactionem parandus eſt ad obedientiam, vt nunc ad dexteram proſperitatis, nunc ad ſiniſtram aduerſitatis verſetur: aliter in die belli ſuccūbet, quando ſcilicet aliquid graue ei iniungetur. Religioſus qui in ſua voluntate nutritur, deſtruitur. In Vitis patrum. beatus Antonius præcepit Paulo ſimplici eremitæ ſuere, & diſſuere veſtimenta, texere & frangere ſportulas: ſic volebat voluntatem eius flexibilē & obedientem efficere. ¶ Tertium eſt, ignis: vt patet in cera, quæ calefacta de facili flectit̃: & in metallis, quæ ad ignē liqueſiunt, & ſic de facili formā rei cui infunduntur

tur, accipiunt. Si valere potest ad hoc, ꝙ cor per obedientiam magis flexibile fiat, ignis diuini amoris: scilicet si ostendatur, qualiter Deus dilexit nos Lucæ 12. habetur de hoc igne: Ignem veni mittere in terrā: & quid volo nisi vt accendatur? Frequenter cogitandus esset amor ille, ex quo Altissimus obedire voluit pro nobis vsque ad mortem crucis vt confunderemur male obedientes esse ad leuia, quæ nobis ex parte eius iniūgūtur. ¶ Quartum est, separatio rei ab aliquo minus flexibili cui adhærebat: vt patet in corio adhærenti ligno, quod flecti non potest nisi à ligno separetur. Sic expediret ei qui perfectè obedire vellet, ꝙ voluntatē suā ab omni re temporali separaret & eam recolligeret, vt haberet paratam qñ mandatū superioris veniret. In Psal. Paratus sum, & non sum turbatus. Itē: Paratū cor meū Deus, paratū cor meū. Bern. Paratū ad sublimia, paratū ad vniuersa quæcunque præceperis. Augu. Verus obediens mandatum non procrastinat, sed parat aures auditui, linguam voci, manus operi, pedes itineri, & se totum intra se colligit vt mādatum peragat imperātis. ¶ Quintum est, alicuius liquoris admistio. Vt pellis dura vngitur, vt sit tractabilior, & terræ duræ aqua miscetur: Similiter vnctio gratiæ necessaria est, vt cor magis obediens fiat. Ideo qui in religione est, frequenter in oratione Deo supplicare debet, vt gratiā obediendi sibi tribuat, & prælato beneplacitū suū de eo inspiret. Aug. 10. lib. Conf. dñe, continentiam iubes: da qđ iubes, & iube quod vis. A simili debet religiosus dicere Deo: Obedietiā iubes, da qđ iubes, & iube qđ vis. Pōt ēt valere ad obedientiam modestia imperātis. Senec. Remissiùs imperanti meliùs paretur. Greg. Qui ab vnoquoque bono subiectos vetat, necessariū est vt multa concedat, ne obedientis mens funditus intereat, si à bonis omnibus repulsa ieiunat. Vnde Deus Adæ vnicā arborem prohibuit, omnes alias concessit. Gen. 2. & 3. Reg. 12. Populus inobediens factus fuit propter graue imperium Roboam.

De gradibus Obedietiæ. Cap. IIII.

Bernardus septem gradus obedientiæ tangit, quorum primus est, libenter obedire. Quem gradum, vt ipse ait, non potest ascendere, qui voluntatem præcipientis suam non fecerit. Libenter obediebat, qui dicebat, Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius, qui misit me. Ioan. 4. Augusti. 10. lib. Conf. Optimus minister tuus est, qui non magis intuetur hoc à te audire, quod ipse voluerit: sed potius hoc velle, quod à te audierit. Bernardus: Quisquis occultè satagit, vt quod vult ipse, hoc ei prælatus iniungat, ipse se seducit, si fortè

sibi

sibi quasi de obediētia blādiatur. Nec.n.in ea re ipsæ prælato, sed magis ei prælatus obedit. Paratū ad dñi voluntatē se ostendit Paulus dicēs Act.9. dñe, quid me vis facere? Bern.in sermonibus: Nec dubiū est, quin ampliorē gratiā mereatur, qui paratū se exhibet ante mandatum, q̃ qui obedire satagit post mandatum. requirit dñs oblationes volūtarias. Exod. 35. Iste est sermo quem pręcepit Deus, Oīs volūtarius prono aīo offerat primitias dño. Dauid: Voluntariè sacrificabo tibi. Coacta sacrificia Deo nō placēt. Sed quidā sunt similes rusticis, q dominis suis nullū seruitiū volunt facere nisi coacti. Et notandū, q͏̃ libēter obedire, præcipuè laudabile est, cùm grauia iniunguntur. Vñ super illud 1.Reg.15. Melior est obediētia &c. dicit gl. Grego. Sciendum, q͏̃ obedientia aliquando si de suo aliquid habet, nulla est: aliquando minima est, si suū aliquid non habet. Cùm enim locus superior imperatur, obedientiæ virtutem euacuat sibi, qui ad hunc proprio desiderio anhelat. Cùm verò probra & cōtumeliæ imperanī, nisi hoc ex semetipso animus appetat, obedientiæ sibi meritū minuit, qui ad hāc inuitus descēdit. Hinc Moyses principatum populi humiliter recusat. Paulus autem audacter dicit, Ego non solū ligari in Ierusalē, sed & mori paratus sum. Et notandū, q͏̃ obedientia in difficilioribus gratior est, q̃ inobedientia grauior. Inobedientia verò in facilioribus multum Deo displicet. Bern.de præcepto & dispensatione: In obediendi ratione hæc generalis regula teneatur, vt in difficilioribus quibuscunq; agendis obeditio gratior, quàm præuaricatio grauior iudicetī, & in facilioribus minusque onerosis contemptus damnabilior, q̃ act͏̃ laudabilior æstimetur. Aug.14. lib.de Ciuit.Dei: In paradiso tāto maior inobedientia fuit, quanto illud quod præceptū est, nullius difficultatis fuit. Vbi enim magna est inobediētiæ pœna proposita, & res à creatore facilis imperata, quisnā satis explicet quantū malū sit, nō obedire in re facili, & tantæ potestatis imperio & tāto terrēti supplicio? ¶ Secundus gradus est obtemperare simpliciter. Multos enim videmus secundum verbum Bernar. post præcipientis imperium multas facere quæstiones, quare, sæpiùs ingeminare, vnde hoc venerit, q͏̃s hoc inuenit consiliū, inde murmuratio, excusatio, simulatio impossibilitatis, aduocatio amicorum. In Psal. In auditu auris obediuit mihi, vt ostēderet vno eodemq; momēto processisse & imperantis imperiū, & obsequium obsequētis. Ad simplicitatē obedientiæ pertinet, non iudicare, quid vel quare præcipiatur. Bernar.in lib.de consideratione: Omnibus nobis in conuersionis initio nulla

la magis virtus est necessaria, q̃ simplicitas humilis, & grauitas verecunda. Ber. ad fratres de mõte Dei. Perfecta obedientia maximè in incipiente est indiscreta: hoc est, non discernere quid vel quare pręcipiatur: sed ad hoc tantum niti, vt fideliter & humiliter fiat quod à maiore præcipitur. Idem loquens de nouitio: Stultus fiat, vt sit sapiens: & hoc omnis eius sit discretio, vt in hoc nulla ei sit discretio: hæc omnis eius sapientia sit, vt in hac parte nulla sit ei. Idem in sermonibus: Rara auis in terris, discretio: ideo discretionis locum (fratres) in vobis suppleat virtus obedientię, vt nihil plus, nihil minus, nihil aliter, quàm imperatũ sit, faciatis. Deut. 12. Quæ præcipio tibi, hæc tantùm facias: nec addas quicquam, nec minuas. Cùm Iulius Cæsar in perdomandis hostibus quinq; annorũ spatium sibi permissum transisset, licèt gloriosè triumphasset, honor tamen debitus sibi denegatus est: nec vrbem ingredi permissus est, eò q̃ vltra terminũ sibi præfixũ morã contraxisset. Deut. 12. Non facietis ibi quod nos hic facimus hodie, singuli quod sibi rectũ videtur. Bern. super Cant. Qui vestri curã semel nobis credidistis, q̃d rursus de vobis vos intromittitis? Perfectè obediens debet se habere vt iumentum, Dauid: Vt iumẽtum factus sum apud tę. Itẽ: Deduxisti sicut oues, populum tuum. Et iterũ: Qui deducis velut ouem, Ioseph. Simplicitatem obedientiæ multũ amabant antiq; patres in discipulis suis: ideo in principio non pręcipiebant eis recta. Vnde in Vitis patrũ, dixit quidam abbati Pastori: Patres seniores non loquuntur ab initio fratribus recta, sed magis distorta: & si viderint quia ea quæ torta sunt faciunt, iam eis non loquuntur nisi q̃d expedit, cognoscentes q̃m in oĩbus obedientes sunt. Debent inferiores audire mandata superiorũ, quasi à Deo dicerentur. Matt. 10. Qui vos audit, me audit. Vnde sicuti non discernerent, si aliquid à Deo eis præciperetur, sed humiliter illud implerent: sic non debẽt disceptare de mandatis prælati. Bern. Nõ te moueat magister imperitus, indiscreta potestas: sed memẽto, quia nõ est potestas nisi à Deo; & qui potestati resistit, ordinationi Dei resistit. Ad Coloss. 3. Serui obedite ꝑ oĩa dominis &c. Et subditur: Quodcunq; facitis, ex aĩo operamini sicut dño, & non hominibus. ¶ Tertius gradus est hilariter obedire. Hilarẽ. n. datorẽ diligit Deus. 2. Cor. 9. ſm verbum Bernar. Serenitas in vultu, dulcedo in sermonibus multum colorant obedientiam obsequentis. Nubilosa corporis cõpositio, & facies tenebris tristitiæ obfuscata deuotionẽ ab aĩo recessisse significat. Quis. n. libenter imperat homini, tristitiam efflãti. Ad

Eph. 6. Omnia facite sine murmurationibus. Eccl.35.In omni dato hilarem fac vultũ tuũ. Qui cũ murmure obediunt,cũ praua salsa Deũ pascere volũt. In Psal. Dederunt in escã meã fel. Obedientia taliũ est quasi obediẽtia dæmonũ. Ad pręceptum.n.Christi exibant dæmonia à multis, clamantia. Qui sic obediũt, non verè sunt obediẽtes,etsi dicantur esse.Matt.27.Inuenerunt hominem Cyrenęum,nomine Simonẽ.Tales sunt vt magni lapides, qui moueri nõ possunt sine afflictione mouẽtis.Ecc.10.Qui trãsfert lapides,affligetur in eis, Tales sunt vt rotæ carri non solum in hoc, ꝙ præ defectu vnctionis murmurant, sed qa vnus alterũ præcedere nõ vult:nõ faciã hoc, dicit vnus,nisi ille idẽ fecerit.Eccl.33. Præcordia fatui quasi rota carri. Tales sunt sicut imagines in ædificijs,quæ sustinent columnas,quæ in facie tristitiam ostendunt. Prælatus, cuius subditi cũ tristitia & murmure obediũt,similis est illi, qui haberet omnia mẽbra infirma, quæ necesse haberet mouere, & nullũ mouere posset sine dolore,q esset in magna miseria. Prælatus talis imperat isti,& ille affligitur,& contristatur, & ipse cum eo. Similiter imperat alij, & ille contristatur, & ipse cũ eo,& sic qui obsequi debuerunt, offendunt.ad Heb.13. Obedite præpositis vestris, & subiacete eis: ipsi enim peruigilant quasi rationẽ pro animabus vestris reddituri, vt hoc faciant cũ gaudio,& non gementes:hoc enim non expedit vobis.Sene.in lib.de beneficijs.Ita à natura cõparatũ est:vt altiùs iniurię,q̃ merita, descendant:illa citò defluãt, has tenax memoria custodiat. Quid expectat, qui offendit dũ obligat? Satis aduersus eũ gratus est,qui beneficio eius ignoscit. A simili possumus dicere,ꝙ satisfacit Deus pro obedientia aliquorũ, si afflictionem quam ipsi faciunt superioribus suis,eis ignoscit.¶ Quartus gradus est, velociter obedire.Luc.19.dictũ est Zachæo, Festinans descende. Et subditur remuneratio:Hodie, inqt, salus huic domui facta est.Matt.4.dicit de Petro & Andrea à dño vocatis: Et illi cõtinuò relictis retibus, secuti sunt eum. Et similiter subditur de Iacobo & Ioãne: Illi statim relictis retibus & patre,secuti sunt eũ.Hiero.Perfecta obediẽtia est, sua imperfecta relinquere. Cantic.5. Manus eius tornatiles.In Vitis patrũ, Abbas Syluanus habebat duodecim discipulos, vni eorũ nomen Marcus, quem præ cæteris diligebat propter bonum obediẽtiæ,quod erat in eo.Cũmq; quidã dicerent ei,ꝙ alij discipuli contristarentur ex hoc, ipse pulsauit ad ostium vniuscuiusq; vocans eum,& nullus exire voluit. Tandẽ vocauit Marcũ ad eius ostium,q statim exiuit, & Syluanus in quaterno

quem

quem ille ſcribebat tpe vocatio-
nis,literã vltimã imperfectam in
uenit,q̃ poſt vocationẽ,pp bonũ
obedientię, implere noluit.Tunc
illi iudicauerũt eum magis eſſe
diligendum , eò q Deus magis
diligeret eum pp bonum obediẽ
tiæ. Item quidam Abbas ſeniori
ſuo abbati debuit præparare pi-
ſcem, & appoſuit cultellũ & in-
cidebat eum , & vocatus ab ab-
bate ſuo reliquit piſcem ſemi-
ſciſſum pp bonum obedientiæ.
Valde gratum ſolet eſſe principi
bus, quum præcepta eorum ve-
lociter adimplentur. Prouer.22.
Vidiſti hominem velocẽ in ope-
re ſuo, coram regibus ſtabit, nec
erit ante ignobiles. ¶ Quintus
gradus eſt , viriliter adimplere
mandatum.Bern.Manum tuam
miſiſti ad fortia, agẽdum eſt in-
ſtanter, & conſtanter obedien-
dum. Nec inter aſperitatem ver-
berũ, tam regalis eſt ſemita re-
linquenda. Et loquitur de ſemi-
ta obedientiæ. Chriſtus hanc ſe-
mitã etiam pro morte ignomi-
nioſiſſima relinquere noluit. Ad
Phil.2.Factus obediens vſque ad
mortem: mortem autem crucis.
Berna.Mementote fratres,Chri-
ſtus ne perderet obedientiam,
perdidit vitam.Idem: Putas obe
dientiæ fructũ, quũ ſubditus au-
dit obedientiam quã multis ex-
petierat votis, quum ei præcipi-
tur, quod redoleat dignitatem?
Econtrario meritum aſſigna illi
obedientiæ, quæ terret animum
audientis,grauis ad audiendum,
grauior ad implendum,grauiſſi-
ma ad tenendum. ¶ Sextus gra-
dus eſt,humiliter obedire.Et ſub
dit Bernar. Magna virtus humi-
litatis, ſine cuius obtentu, virtus
fortitudinis non ſolùm virtus nõ
ſit, ſed ẽt in ſuperbiã erũpit.Luc.
17.Quũ feceritis oĩa quæ pręce-
pta ſunt, dicite, ſerui inutiles ſu-
mus: qđ facere debuimus, feci-
mus.¶Septimus gradus eſt,inde
ſinenter obedire. Et ſubdit Bern.
Perſeuerantia ſingularis eſt filia
ſummi regis.Idẽ: Quid currere
prodeſt, & ante curſus metã defi
cere? Sic currite,vt comprehendã
tis.1.ad Corinthi.11.Hi ſunt ſe-
ptem gradus ſcalæ, quam vidit
Iacob. Gen.28. Hanc viſionẽ vi-
dit Iacob dormiens in itinere,
lapide ſuppoſito capiti. Gloſſ.
Caput ponit in lapide, qui Chri-
ſto inhęret mente. Et ſecundum
Auguſtin.in itinere dormire,eſt
in via huius ſeculi ab impedimẽ
to ſecularium actionum quieſce
re. Beatus Benedictus & Aug.&
alij ſancti, qui religiones inſti-
tuerunt, quũ Chriſto corde ad-
hæſiſſent, & à curis huius ſeculi
quieſcerẽt, ſpiritualiter viderunt
viſionẽ illã. Scala iſta obedientia
eſt, cuius duo latera poſſunt in-
telligi, paupertas voluntaria &
continentia , vel abrenuntiatio
proprij ſenſus & propriæ volun-
tatis. ¶Attẽdẽda verò ſunt qua-
tuor, quæ de hac ſcala dicuntur.
¶Primum eſt,q erat ſtans ſuper

terrā. In quo notatur rectitudo intētionis quæ debet esse in his, qui viā obedientię aggrediūtur. Et excluditur per hoc macula intentionis terrenæ eorum, qui habent terrenam intentionē in religione. Scala eorum non stat, sed potius iacet super terram: vel potiꝰ directa est ad infernū. Eccl.4. Custodi pedem tuū, ingrediens domū dñi. Pedem, inquā, intentionis. ¶ Secundum est, ꝙ cacumen eius tangebat cælū. In quo figuratum est, ꝙ conuersatio religiosorum in cælis debet esse, vel quòd immediatus transitus est in morte à via perfectæ obedientiæ in cælum. Parum enim vel nihil morantur perfectè obedientes in purgatorio. Et quia magni lucri est obedientia, vt prius ostensum est, & ideo sufficit hic soluere debita. Et quia in vero obediente Christus viuit & operatur, ad Gal.2. Viuo autem iam non ego: viuit verò in me Christus. Nec est verisimile, ꝙ Deus sit in futuro eorum vltor, quorum hic est actor. ¶ Tertium est, ꝙ Iacob vidit angelos ascendentes & descendentes per scalam illam. In quo insinuatur, ꝙ via obedientiæ, vita angelica est. Siue enim descendant verè obedientes fratribus suis ministrando, siue ascendant, Deo assistendo in oratione, lectione, meditatione, admodum angelorum voluntatem Dei peragunt. Vnde quantū ad illos impleuit orationis dñicæ petitio, Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Matt.6. ¶ Quartū est, ꝙ dñs erat innixus scalę. In quo insinuatur, ꝙ perfecta obedientia se habet immediatè ad Deū. Nullū.n. interuallum vel modicū est inter mortem verè obedientis & diuinam visionem. In Psal. Tenuisti manum dexteram meam, & in voluntate mea deduxisti me, & cū gloria suscepisti me. Esa.58. Si auerteris à sabbato pedem tuum &c. sustollam te super altitudinem terræ, & cibabo te hæreditate Iacob patris tui. Multum deberent incitare eos, qui sunt in scala obedientiæ ad ascendendum viriliter, spes & desiderium videndi dominum innixum scalæ. Sicut quum acclamatum est in obsidione alicuius castri, illum habiturum centum libras qui primò intrauerit: spes & desiderium tanti lucri facit aliquos per scalam ascendere, tenentes clypeos supra se, licèt lapidibus desuper percutiantur. Sic spes & desiderium, de quibus iam diximus, deberent facere, vt homines per scalam obedientiæ ascenderent: omnes aduersitates, quæ occurrunt, superando. Matt.11. Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Item insinuatur in hoc, quòd dominus erat innixus scale, quòd ipse paratus est iuuare & conseruare eos, qui viam obedientiæ aggressi sunt, quasi suos. Perfectè obe-

obediens è proximo sequitur dominuum. Vnde dominus quasi fidelis socius, vbi deuentum est ad locum difficilē ad transeundum, porrigit ei manum, iuuans eum. In Psa. Adhæsit anima mea post te: me suscepit dextera tua. Attēdendum etiam est quod sequit: Verè dñs est in loco isto, dicit Iacob. Deus dñm se exhibet verè obedienti, eum iuuando, conseruando, & ei prouidendo: & meritò, cũ ille se exhibeat seruũ Dei, voluntatem eius adimplendo. Item attendendum est quod Iacob postea dixit, Quàm terribilis est locus iste? Terribilis est locus sanctus, scilicet locus religionis, propter domini præsentiam. Solicitè enim debent se habere qui sunt in religione, propter hoc, quòd dominus præsens est. Hoc est vnum illorũ quæ Deus requirit ab homine: scilicet solicitè ambulare cum Deo suo. Michææ 6. Terrorem incutere deberet his, qui peccant in locis sanctis, pœna illorum, qui in locis sanctis peccauerunt: vt pœna Luciferi & Adam. Sequitur: Non est hic aliud, nisi domus Dei, & porta cæli. Domus Dei, dicitur religio: quia in verè obedientibus Deus habet dominiũ. Porta verò cæli est, propter propinquitatem quã habet perfecta obedientia ad Dei visionem. Væ illis, qui de porta cæli faciũt portã inferni: & de domo Dei, speluncam latronũ: vt qui simoniacè intrant religionē aliquã, uel ꝓprietarij sunt ibi. Matt. 21. Domꝰ mea, domus orationis vocabitur vos aũt fecistis eã speluncam latronum. Itē: Væ illis religiosis, ꝗ de scala regni cælestis scalam faciũt confusionis, quorum peccata tanto ampliùs fœtēt hominibꝰ, quãto ipsi sũt in gradu altiori.

De partibus Obedientiæ. Cap. V.

Est obedientia reprehensibilis, & est obedientia commendabilis. ¶ Obedientia reprehensibilis est triplex. ¶ Prima est, quum aliquis obedit creaturæ inferior homine: vt pecuniæ. Eccle. 10. Pecuniæ obediunt omnia. ¶ Secũda est, cum ex remissione superioris & ceruicositate inferioris accidit, quòd ille obedit, qui debet imperare, & ille imperat, qui debet obedire: cum scilicet ille est suprà, qui deberet esse infrà, & membrum super verticem se extollit. Prouer. 30. Per tria mouetur terra, & quartũ quod nõ potest sustinere, per seruũ cùm regnauerit &c. ¶ Tertia est, cũ aliquis suo superiori in malo obedit. Grego. in Moral. Nũꝗ per obediētiã debet malũ fieri. Aliquãdo autē debet bonũ, quod agitur, per obedientiã intermitti. Bern. in epistolis: Facere malũ quodlibet etiã iubēte domino, constat non esse obedientiam, sed potiùs inobedientiã. Greg. Caueãt subditi, ne plusquã expedit, sint subiecti, ne dũ plusquã expedit, student subijci,

superiorũ cõpellantur vitia venerari. Augu. Sic modus obediẽtiæ tenẽdus est, vt bonis in malo nõ cõsentias, nec malis in bono nõ contradicas. ¶ Obediẽtiã verò cõmẽdabilis, quædã est necessaria, quædã abundans vel perfecta. Necessaria est, vt quum aliquis obedit in his, in quibus tenetur obedire. Abundans verò est, quũ obediat etiam in his in quibus nõ tenetur obedire. Bern. Subiectus huiusmodi, obedientiã, quæ finibus cohibetur, nouerit imperfectam: nam perfecta obedientia legem nescit, terminis nõ arctat, neq; contenta angustijs professionis, largiori voluntate fertur in latitudinem charitatis. Item ad perfectionem obediẽtiæ pertinet nõ solùm facere quod iubetur, sed etiam sicut iubetur. Bern. Illum optimũ dixerim obedientiæ gradum, cum eo animo opus iniunctũ recipit quo & præcipitur Gen. 17. dicitur de Abraham. Et circuncidit carnẽ præputij eorũ statim ipsa die, sicut præcepit ei Deus. Matth. 1. Exurgens Ioseph à somno, fecit sicut præcepit ei angelus. Io. 14. Sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio. ¶ Item notãdum, ꝙ est obedientia, quæ debetur ex natura: vt illa, quæ debetur Deo. Act. 5. Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. Et illa, quæ debetur parentibus carnalibus. Ad Ephe. 6. Filij obedite parentibus vestris in domino, hoc enim iustum. Item ad Colos. 3. Filij, obedite parentibus vestris, per omnia: hoc.n. beneplacitum est dño. Itẽ est obedientia, quæ nõ debetur ex natura, sed habuit voluntatem principium sui, vel voluntatem liberã, vel non liberam. Volũtatẽ nõ liberam, sui principiũ habuit obedientia, quam debet seruus dño, ad Colos. 3. Serui, obedite ꝑ omnia dominis vestris. Volũtatem verò liberam, sui principium habuit, obedientia quam vxor debet viro, vel quã debet subditus prælato. ad Ephe. 5. Mulieres subditæ sint viris suis in omnibus. Gen. 3. mulieri dicitur: Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. ad Hebr. 13. Obedite ꝑpositis vestris, & subiacete eis.

De his quæ aduersantur obedientiæ. Et de duodecim malis quæ ꝓpria volũtas homini facit. Cap. VI.

OBedientiæ primò aduersatur proprius sensus, deinde propria uolũtas. Sicut equus videns non est idoneus circumire ad molã: sic qui habet propriũ sensum, non est aptus volubilitati obediẽtiæ. Deut. 12. Non facietis ibi, quod nos facimus hic hodie, singuli, quod sibi rectum videtur. Iudic. 17. In diebus illis non erat rex in Israel: sed vnusquisq; quod rectũ sibi videbatur, hoc faciebat. Exemplum relinquendi proprium sensum, dedit Christus à matre sua in templo inuẽtus. Luc. 2. Descendit cum eis, &

venit

uenit Nazareth, & erat subditus illis. Ber. Quis nō erubescat obstinatus esse in cōsilio suo, quando suum sapientia ipsa deseruit? Proprius sensus, oculus est veteris hominis, q inimic⁹ est Deo, & ideo eruendus est. ¶ De propria volūtate notādū est, ꝙ ipsa Deo multū displicet, diabolo multum placet, homini multū nocet. Nec mirum, si Deo multū displicet. Ipsa enim est, quæ Deo primò iniuriatur. Ipsa sola Deo aufert dñiū suū, & dat illud diabolo. Sicut.n. obedientia efficit hominē seruū Dei: sic propria voluntas efficit eum seruum diaboli: ideo multū placet diabolo. Eccl. 18. Post concupiscentias tuas non eas, & à voluntate tua auertere. Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te in gaudiū inimicis tuis. ¶ Propria voluntas homini multipliciter nocet. ¶ Primò aufert ei Deū. Bern. super Cant. Nō dabit inobedienti copiam sui tantus obediētiæ amator, vt mori, quàm non obedire, maluerit. ¶ Secundò beneficia Dei homini subtrahit. Greg. Dignum est, vt ab eius beneficijs sit quilibet extraneus, qui eius nimirū iussionibus non vult esse subiectus. ¶ Tertiò, meritū euacuat. Esa. 58. Quare ieiunauimus, & nō aspexisti? Et subditur: Ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra. Ber. sup Cant. Grāde malum propria voluntas, qua fit, vt bona tua tibi bona non sit. ¶ Quartò, hominē excommunicat. 2. ad Thes. 3. Si quis non obedit verbo nostro, ꝑ epistolam hunc notate, & ne cōmisceamini cum illo. ¶ Quintò, hominem furem efficit. Ille.n.q in religione est propriæ voluntatis, contractat rem alienam, scilicet seipsum dño inuito. Matt. 16. Si quis vult post me venire, abneget semetipsum. Luc. 14. Omnis ex vobis, qui non renunciauerit omnibus, quæ possidet non pōt meus esse discipulus. ¶ Sexto, reddit hominem maledictū. Deut. 28. Si audire nolueris vocē domini Dei tui, vt custodias & facias omnia mandata eius, veniet super te omnes maledictiones istæ, & apprehendent te. Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro, maledictum horreum tuum, & maledictæ reliquiæ tuæ, maledictus fructus vētris tui, & fructus terræ tuæ. ¶ Septimò, idololatrā efficit. 1. Reg. 15. Quasi peccatum ariolandi est, repugnare, & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Gl. Sola est obedientia, quæ fidei meritum possidet, sine qua infidelis quisque conuincitur. Inobediens negat Deum, inquantum Deus est. Greg. in Moralib. Contra conditorem superbire est, prę cepta eius peccando transcendere: quia quasi à se iugū dominationis eius excutit, cui per inobedientiam subesse contemnit. ¶ Octauò, hominem dignitatę deijcit: vt patet in Saul, cui dicit

Samuel 1.Reg.15. Quia proieci sti sermonē dñi, proiecit te dñs ne sis rex super Israel. ¶ Nonò, aduersariū homini suscitat. 3. Reg. 11. Fecit Salomon, qđ nō placuerat coram dño, & suscitauit dñs aduersarium Salomoni. ¶ Decimò, hominē confundit. Oseę 10. Confundetur Israel in voluntate sua. Esa. 45. Confundentur oēs q repugnant ei. In hoc confunditur qui propriā voluntatē in religione sequitur, qa contrariū accidit ei illius, quod intendit. Quærit alicubi consolationem, & ex hoc postea habet maiorē desolationē, vel in remorsione cōscientiæ, vel in punitione pœnitentiæ, vel in infirmitate, quæ quandoque ex hoc sequitur. Qui plus vult facere voluntatē suam in religione, plus cogitur facere contra eā. Quū enim talis non habeat gratiam illam apud Deum vel homines, quam habet verus obediens, multa non cōceduntur sibi, quæ conceduntur vero obedienti. Ionas effugere voluit, vt Dei voluntatem non impleret: impleuit tamē eam inuitus. Greg. Ecce Ionam fugitiuū Dei tempestas inuenit, sors ligat, mare suscipit. & quia authoris voci obedire renititur, ad locū, quò missus fuerat, suo reus carcere portatur. ¶ Vndecimò, hominem affligit. Vnde Saul inobedientem malignus spiritus exagitat. 1. Reg. 16. Homo propriæ voluntatis in religione animum habet inordinatum, & ideo affligitur. Augu. in lib. confessionum. Iussisti domine, & sic est, vt pœna sibi sit omnis inordinatus animus. ¶ Duodecimò, hominem morte temporali & æterna dignum efficit. Deut. 17. Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, morietur. Eiusdē 21. Si genuerit homo filium contumacē, qui non audierit patris, aut matris imperium, & coercitus obedire contempserit, lapidibus eum obruet populus. Iosue 1. Qui contradixerit ori tuo, & nō obedierit cunctis sermonibus tuis quos præceperis ei, moriatur. 2. Reg. 13. Vir Dei, qui inobediens fuit ori domini, percussus est à leone. Bern. Qui odit Deus, aut quid punit, præter voluntatem propriam? Cesset propria voluntas, & infernus non erit.

De errore illorum, qui dicunt soli Deo obediendum esse, & non homini. Cap. VII.

Falsitas huius erroris facilè manifestari potest his, qui uetus testamentū recipiunt: quū in veteri lege præcipiantur occidi, qui imperio sacerdotis, vel principis, vel parentum inobedientes sunt. De primo habetur Deut. 17. Qui superbierit, nolens obebire sacerdotis imperio, morietur. De secundo Ios. 1. Qui cōtradixerit ori tuo &c. De tertio Deut. 21. Si genuerit homo filium contumacē, &c. Testimonijs etiam Noui testamenti, falsi-

falsitas dicti erroris manifestè potest ostēdi, ad Ro. 13. Omnis anima potestatib. sublimioribus subiecta sit. Non.n. est potestas, nisi à Deo: quæ aūt sunt à Deo, ordinata sunt. Itaq; q resistit potestati, Dei ordinationi resistit: qui aūt resistūt, sibi ipsi damnationē acquirunt. ad Eph. 6. Filij obedite parentib. vestris in dño: hoc.n. iustum est. In eodē: Serui obedite dñis vestris carnalibus, cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestris, sicut Christo. ad Col. 3. Filij obedite parentibus vestris: hoc.n. beneplacitum est domino. In eodē: Serui obedite per oīa dñis carnalibus. ad Titum 3. Admone illos principibus & potestatibus subditos esse. ad Heb. 13. Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. 1. Pet. 3. Subiecti estote omni humanæ creaturæ ꝓpter Deum, siue regi, quasi præcellenti, siue ducibus, quasi ab eo missis. In eodem: Serui, subditi estote in omni timore dñis, non tantum bonis & modestis, sed etiam discolis. Præterea constat, q Christus voluit apostolos esse loco sui, & vicem eius gerere: secundum illud Matt. 10. Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Et eiusdem 16. dictum est Petro: Tibi dabo claues regni cælorum, & quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatū & in cælis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis. Item eiusdem 18. Amen dico vobis: quæcunq; alligaueritis sup terrā, erunt ligata & in cęlo, &c. Et Io. 20. Accipite Spiritū sanctū: quorū remiseritis peccata, remittūtur eis: quorū retinueritis, retenta sunt. Obediendū ergo fuit apostolis sicut Christo, tā quam eius vicarijs. A simili ergo, successoribus eorū obediēdū est, tanquam Christi vicarijs. ¶ Si qs verò dicat, q obediēdū fuit apostolis tanquā Christo, sed nō eorum successoribus. Ergo Christus recessurus ab ecclesia nō sufficiēter ordinauit de ea, si non ordinauit de ea, nisi quandiu apostoli viuerent. Si rex Franciæ iturus esset in peregrinationem, & poneret aliquem loco sui vsque ad certum tempus, intra quod sciret se non esse rediturum, ipse non sufficienter ordinaret de regno. Ergo quū Christus ascensurus in cælum, sciret se nō esse rediturum ad ecclesiam ante mortem apostolorum, si ipse solum ordinauit, qui essent loco eius, dum apostoli viuerent, ipse sufficienter prouidit ecclesiæ suæ. Relinquitur ergo, q successoribus eorum obediendum sit, sicut & ipsis obediendum fuit. Si quis verò dicat, hominibus esse obediendum, sed tantum bonis, non malis, patet primò hoc esse falsum ex verbis Christi, Matth. 23. Super cathedram, inquit, Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi: omnia ergo quæcunq; dixerint vobis, seruate & facite, secundum

verò opera eorũ, nolite facere. 1. Pet. 2. Serui, subditi estote in omni timore dñis, non tãtũ bonis & modestis, sed etiã discolis. Præterea si tãtùm bonis esset obediendum, iurisdictio ecclesiæ nihil haberet certitudinis: nescitur. n. quis sit bonus vel malus. Eccl. 9. Sunt iusti atque sapientes, & opera eorũ in manu Dei, & tñ nescit homo, vtrũ amore an odio dignus sit: sed oĩa in futurũ seruantur incerta. Itẽ iurisdictio ecclesiæ nihil haberet stabilitatis. Ille. n. qui est bonus, in momento, põt fieri malus, & iam nõ ei est obediendũ. Præterea sicut pictor fœdus depingit statuam pulchram, nec vitiũ pictoris statuam deturpat: sic & prælatus malus põt facere præceptũ bonũ: nec est periculũ his, qui subiecti sunt, si obediant prælato malo in eis, in quibus obedirent prælato bono. Ex quo prælatus malus habet potestatem. Oĩs. n. potestas à Deo est: & qui potestati resistit, ordinationi Dei resistit. ad Rom. 13. Si verò prælatus malus præcipiat malũ: tunc planè non est obediendũ ei. Augus. super illud ad Rom. 13. Qui resistunt, ipsi sibi damnationẽ acquirunt. Si ille iubeat quod non debes facere, hic sanè contemne potestatem, timendo potestatem maiorem. Ipsos humanarum rerum gradus aduerte. Si quid iusserit curator, nunquid tibi faciendum est, si contra proconsulem iubeat? Rursus si quid proconsul iubeat, & aliud Imperator, nunquid dubitatur contempto illo, illi esse seruiendum? Ergo si aliud Imperator & aliud Deus iubeat, contempto illo, obtemperandum est Deo.

De Disciplina, PARS XI, Quæ habet septem Capitula.

De ordine dicendorum de disciplina. Et de diuersis acceptionibus huius nominis Disciplina. Cap. I.

Dicto de Obediẽtia, qua redditur quod debetur superiori; dicendum est de Disciplina, qua redditur quod debetur inferiori. de qua hoc modo dicetur. ¶ Primò ponentur diuersæ acceptiones huius nominis Disciplina. ¶ Secundo, tangetur de his, quæ possunt incitare ad faciendũ correptionem. ¶ Tertiò, de his quæ possunt eam impedire. ¶ Quarto, de modo corripiendi, vel corrigendi. ¶ Quintò, de his quæ incitare possunt ad libenter recipiendum correptionem. ¶ Sextò, de diuersis partibus disciplinæ. ¶ Septimò, de erroribus circa disciplinam. ¶ Circa primum, notãdum, ꝙ disciplina quandoque dicitur desiderium corrigendi inferiores, & sic videtur esse pars iustitiæ. Quandoque aũt dicitur disciplina id, qđ adhibetur ad correptionem aliquorum. Sic sumitur ad Heb. 12. Fili mi, noli negliere disciplinam. In eodem: In disciplina perseuerate. Item;

i extra disciplinā estis &c. Quā oque aūt disciplina dicitur, effe tus disciplinæ. sumptæ secundo nodo. Et sic videtur eā describe e Cyprianus, dicens: Disciplina st morum ordinata correptio, c maiorū præcedentium patrū egularum obseruatio. Item ma ister Hugo de sancto Victore:)isciplina, inquit, est cōuersatio ona & honesta, cui parū est nō nalum facere, sed studet in his, uæ bene agit, per cuncta irrepre ēsibilis apparere. Bern. in episto s: Disciplina ceruicem submit- t, ponit supercilia, componit ultum, ligat oculos, cachinnos ohibet, moderatur linguā, gulā enat, iram sedat, format inces- im. Itē magister Gugo de san- to Victore, Disciplina est mem rorū omniū motus ordinatus c dispositio decēs in omni habi- ı & actione. Disciplina sumpta rimo modo, poterit videri ali- ui idem esse, quod zelus. Ad ze ım primò videtur pertinere do or de Dei contumelia, qui est uasi quædam scissura cordis, uam interdum indicat vestium issura. Secūdò, tabescētia, quæ st, quū dolor vehementior aut iuturnior fuerit. Dauid: Super ıimicos tuos tabescebā. Tertiò, a per zelum, quæ est appetitus lcisceēdi Dei offensam: quæ ira inueterata fuerit, efficit odiū.)e quo in Psal. Nonne qui ode- ınt te Domine, oderam? Idem: erfecto odio oderam illos. Per- fectum odium est, quo inimicos Dei usque ad dilectionem vel p fectionem persequimur, nō ha- bentes pacem cum eis, quandiu sunt Dei inimici. Vel perfectum odium dicitur, odium virorum perfectorū, quo peccata hominū non homines odio habētur. Am bros. Qui habent zelum, omnes inimicos suos putant, qui sunt hostes Dei, quamuis patrem, so rorē. de omnibus dicunt: Inimici facti sunt mihi. Idem: Nemo gra uior hostis omnium, quàm qui omniū lædit authorē. Aug. Vnū quēque Christianum zelus do- mus Dei comedit. Nō enim ma gis est domus tua, quàm illa vbi habes salutem æternam. Si ergo in domo tua, ne quid peruersum fiat, satagis, in domo Dei vbi sa- lus est proposita & requies sine fine, non debes pati, quantum in te est, si quid peruersum fortè vi deris. Et notandū, quòd non vi- detur omnino idem esse zelus & ira per zelū. Bonus zelus est, vt ait gl. Augu. super illud Ioan. 2. Zelus domus tuæ. Feruor ani- mi, quo mens, abiecto timore humano, pro defensione veri- tatis attenditur, eo comeditur, quo quælibet praua quæ vide- rit, corrigere satagit: si nequit, tolerat & gemit. Ira verò per zelum, est ira iusta. De qua glos- sa super illud Matth. 5. Omnis qui irascitur, &c. Iusta ira, est mater disciplinæ. Et super illud Iob 5. Virum stultum interficit iracun-

iracundia dicit Gregor. Est ira per zelũ, qua irasci, sicut nostris, proximorũ erroribus debemus. De hac ira etiam dicit gl. super illud Ecclesiast. 7. Melior est ira risu. Hæc est ira, qua vitijs irascimur. Item notandum, quòd super illud Ezech. 4. Sume tibi sartaginem ferream. dicit glos. Gregor. Nullum maius sacrificium Deo est, quàm zelus animarum. Zelus, Dei gloriã in hoc mundo defendit: zelus, carbo est, quẽ vnus de Seraphin accepit de altari cælesti, & tetigit labia Esaiæ. Esa. 6. Nam non sunt digna prædicare verbum Dei labia illa, quæ hic carbo nõ tetigerit. In Psal. Mors in labijs eorum. vbi litera communis habet, Gladi⁹ in labijs eorum. In labijs quorundam verbum Dei, quod deberet esse spiritus & vita, mors est. Propter.n. defectum zeli, verbum Dei ita frigide annuntiant aliqui, quòd auditores eorum inde potius frigescunt, quàm accẽdantur. Propter ignem istum dictum est de Elia, Ecc. 48. Surrexit Elias propheta, quasi ignis. Zach. 2. Ponam duces Iuda, sicut caminum ignis in lignis.

De his quæ possunt incitare ad faciẽdam correptionem.

Cap. II.

AD correptionem faciendam, notandum, quòd ad hoc primò incitare potest frequens admonitio sacræ scripturæ. Mat. 18. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum. ad Gal. 6. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spiritales estis, instruite huiusmodi. 1. ad Thes. 4. Rogamus vos, fratres, corripite inquietos. Prou. 24. Noli subtrahere à puero disciplinã. Eccl. 7. Filij tibi sunt? erudi illos, & curua illos à pueritia illorũ. Eiusdem 30. Tũde latera eius dum infans est, ne fortè induret & non credat tibi. In eodẽ: Doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudine illius offendas. ad Ephes. 6. Educate filios vestros in disciplina & correptione domini. ¶ Secundò, exempla, & maximè exemplum Christi. De cuius zelo habes Mat. 21. & Ioan. 2. Et in Psal. Zelus domus tuæ comedit me. Esaiæ 59. Opertus est dominus pallio zeli. Et Can. 2. En ipse stat post parietem: ad modum scilicet zelantis & auscultantis. Exẽplũ zeli habes Exo. 32. in Moyse & Leuitis vindictam sumẽtibus de idololatria Iudaici populi. Itẽ Nume. 25. in Phinees, qui interfecit virum Israelitem coeũtem cum Madianitide: de quo dominus ait ad Moysen, Phinees filius Eleazari auertit iram meã à filijs Israel: quia zelo meo commotus est contra eos. Itẽ 3. Reg. 10. in Iehu qui interfecit prophetas Baal. Itẽ 1. Mach. 2. in Matathia qui trucidauit Iudæum sacrificantẽ idolis. ¶ Tertiò vtilitas ex correptione prouenient

virga

irga correptionis fructifera est. 'nde significata est per virgam lã, quæ protulit flores & amy- dala. Nume. 17. Vtilitatem cor- ptionis in multis locis insinuat cra scriptura. Prouerb. 17. Me- or est manifesta correptio, quã nor absconditus. Et in eodem: eliora sunt vulnera diligentis, uàm fraudulenta odientis oscu . Eiusdẽ. 28. Qui corripit homi :m, gratiã postea inueniet apud i, magis q̃ qui per linguæ blan- menta decipit. Eiusdẽ 29. Vir- ı atq; correptio tribuit sapien- ım. Eccles. 7. Melius est a sapien corripi, quàm stultorũ adula- one decipi. Eiusdẽ 30. Qui dili- t filium, assiduat illi flagella, vt tetur in nouissimo suo. Item in ›dem: Qui docet filium suum, udabitur in eo. Augu. ad Vin- ntium. Non omnis, qui parcit, nicus est, nec omnis, qui ver- :rat, inimicus. Melius est cum ueritate diligere, quàm cum le- tate decipere: Vtiliùs esurienti inis tollitur, si de cibo securus stitiam negligebat, q̃ esurienti ınis frangitur, vt iniustitię sedu us acquiescat. Et qui phreneti- ım ligat, & qui lethargicũ exci- ıt, ambobus molestus ambos mat. Quis nos potest amplius mare, quàm Deus? & tñ nos nõ ›lùm docere suauiter, verum- iã salubriter terrere non cessat.

Quarto, malum proueniens c defectu correptionis. Quod ı multis locis sac æ scripturæ no bis insinuatur. 1. Reg. 3. Suscita- bo aduersus Heli omnia, quæ lo- cutus sum super domũ eius, eò ꝙ nouerat indignè agere filios suos, & non corripuit eos. Et 3. Reg. 1. Adonias eleuabatur, di- cens: Ego regnabo. Et infrà: Nec corripuit eum pater suus aliquã- do, quem occasione regni postea Salomon fecit occidi. Prouerbio. 13. Qui parcit virgæ, odit filium suum: qui autem diligit, instan- ter erudit. Eiusdem 29. Puer qui dimittitur voluntati suæ, confun dit matrem suam. Eccle. 22. Con fusio patris est de filio indiscipli- nato. Eiusdem 41. De patre im- pio queruntur filij, quoniam propter eum sunt in opprobriũ vel tormentum. Esa. 14. Præpa- rate eius filios occisioni in ini- quitate patrum eorum.

De impedimentis correptionis.
Cap. III.

OCto sunt quæ solent impedi re, ne correptio debito mo- do fiat. Primũ est, indiscreta hu- militas. August. loquens præla- tis: Cùm necessitas disciplinæ in moribus coercendis, dicere vos dura verba compellit, si etiã ip- si modum vos excessisse sentitis, non à vobis exigitur, vt à subdi- tis veniã postuletis, ne apud eos, quos oportet esse subiectos, dum nimiũ seruatur humilitas, regen di frangatur authoritas. Eccl. 13. Noli esse humilis in sapiẽtia tua. ad Tit. 2. Hæc loquere & exhor- tare, & argue cũ omni imperio.

¶ Secun-

¶Secundũ est timor scãdali. Veritas vitæ, doctrinę, vel iudicij ꝓ scandalũ dimittenda non est. ad Gal. 2. dicit Paulus: Quũ venisset Petrus Antiochiã, in facie restiti ei: quia reprehensibilis erat. Matt. 15. quũ diceretur Christo, Scis quia Pharisæi, audito hoc verbo, scandalizati sunt? Ille respondẽs ait: Oĩs plantatio quam non plantauit Pater meus, eradicabitur. Sinite eos, cæci sunt, & duces cæcorũ. ¶ Tertium est, timor mundanus vel humanus. Contra quod legitur de Elia Ecclesiast. 48. Non pertimuit principem, nec superauit eũ verbũ aliquod. Et 3. Regũ 18. Dixit Elias ad Achab: Non conturbo ego Israel, sed tu & domus patris tui. ¶Quartũ est, remissio. De qua exẽplũ habet in Heli. 1. Reg. 1. q remissè arguebat filios suos, dicens: Quare facitis res huiuscemodi quas ego audio? ¶Quintũ & sextũ sunt austeritas & indiscretio. Contra quæ duo fuerũt in arca testamẽti, virga, manna, & tabulæ testamẽti. In virga intelligitur correptio. In tabulis, discretio. In manna, mãsuetudo. Contra austeritatem dicitur ad Gal. 6. Vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis. Contra indiscretionem dicitur Prouerb. 14. In ore stulti, virga superbiæ. ¶Septimum, est ira vel odiũ. Prou. 19. Spiritũ ad irascendũ facilem quis poterit sustinere? Ecclesi. 19. Est correptio mendax in ira cõtumeliosi. Vidẽtur esse correptio, ꝗđ potius est corruptio vel conuitiatio. ¶Octauũ est amor terrenorũ. Vnde Genes. 4. dixit Cain: Nũquid custos fratris mei sum ego? Cain interpætatur possessio. Amator possessionũ, custodiam fratrum negligit, non attendens illud Eccle. 29. Perde pecuniam ꝓ fratrem.

De modo faciendi correptionem. Cap. IIII.

Correptio procedere debet ex amore. Apocalyp. 4. Ego quos amo, arguo & castigo. Sed sunt aliqui, qui illos maximè volunt corrigere, quos vidẽtur nõ amare, quorum correptio ab ijs quibus adhibetur, non reputatur correptio, sed hostilis persecutio. Esaię 11. Egredietur virga de radice Iesse. Iesse interpretatur incendium. De incendio amoris egredi debet virga correptionis. 2. ad Thessal. vltim. Nolite quasi inimicum existimare illũ, sed corripite vt fratrem. ¶Item correptio debet fieri cũ compassione. Greg. Nequaquam iacentem erigit, nisi qui status sui rectitudinem per compassionem flectit. Augusti. Duo sunt nomina, homo, peccator: quia peccator est, corripe: quia homo est, miserere. In Psalm. Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me, sicut dicit gloss. super illud Matth. 5. Beati qui esuriunt & sitiũt iustitiã. Iustitię lumẽ, est misericordia. Iustitia sine misericor-

icordia, cæcus furor est. Zelus bsque misericordia, est vt cæcus igittarius, qui intendēs occidere ram, occidit hominē: sicut Laiech qui intendens sagittare fei, sagittauit Cain, & occidit eū ıxta traditionem Hebræorum. gnis zeli ardere debet in oleo nisericordiæ. Greg. super Ezech. eli sancti districtio, de virtute nisericordiæ necesse est vt arat. Ideo necesse est, eū, qui hat alios corrigere, iugiter medi ri propriā infirmitatem, vt in ipso, discat, qđ alij portare pos nt. In Psal. Sciāt gentes, qm̄ hoines sunt. Ad Gal. 6. Cōsiderās metipsum, ne & tu tenteris. Ece. 31. Intellige quæ sunt proxii, ex teipso. Greg. Omnipotens eus idcirco principē Apostolo pmisit cadere, vt in culpa sua sceret, qualiter alijs misereri de ret. Et de Christo legitur Esa. . Virum dolorum, & scientem firmitatē. Qui non didicit pati sciplinā, nescit eā in alios exerre. Quidā religiosi habentes batē tortorē crudelissimū, inpertū disciplinæ quā in alios luit exercere, coegerūt eū sede per mensem inter fratres, & are se tanquam simplicem fram: quē quotidie proclamans, & egregiè verberantes, tanm restituerunt eum sedi suæ, centes, Ecce per mensem fui in scholis disciplinæ: & non lùm audisti doctrinam discipli , sed etiam sensisti: non erat mirū si nesciebas quod nō didiceras: sis memor eorū quæ didicisti, alioquin tibi rememorationē faciemus ipsorū. Qui didicit ex his, quæ passus est, disciplinam. Sunt multi, qui alios durè volūt corrigere, sed tñ nolentes corrigi, quorū morbus est Noli me tangere, solo Deo curabilis, cùm omnē tactū homanū fugiat. Itē correptio fieri debet in mansuetudine. In Psal. Superuenit mãsuetudo, & corripiemur. Sen. Vitia animi, sicut vitia corporis, leniter sunt tractāda. Amb. super Lucā: Plus proficit amica correptio, q̄ accusatio turbulenta. Illa pudorem incutit, hęc indignationem mouet. ad Galat. 6. Vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis. Zelus sedet quasi in fornace vel iuxta fornacem, scilicet vim irascibilem: vnde de facili emicant scintillæ iræ, quibus turbatur oculus mentis. Cato: Impedit ira animum, ne possit cernere verum. Et super illud Iob 5. Virum stultum interficit iracundia. dicit Gregor. Ira per zelum turbat. Ipse nanq; zelus rectitudinis, dum aciem mentis agitat, turbat. Ideò viri sancti iram sentiētes, supersedere volunt correptioni, donec ira cessauerit & trãquillitas in mente facta sit, imitari volētes illum cui dicitur Sapien. 12. Tu dominator virtutis cum tranquillitate iudicas. Iaco. 1. Ira viri, iustitiam Dei non operatur. Dioge-

nes

nes cùm esset iratus seruo suo, ait: Iam te, nisi iratus essem, verberibus enecassem. In hominibus iracundis non exilit scintilla de fornace vis irascibilis, sed flāma totum vorans: & quod zelo sancto cœperant, furore consummant. In eis opus sanctum, quod zelus sanctus tenebat, ira rapit & sibi vendicat. Scintilla verò iræ etsi aliquid turbationis oculo mentis ingerat, non tñ opus sancto zelo inceptū sibi vendicat. Simile inuenitur in viro, qui ex iustitia vult reddere debitum vxori, cuius operi dupliciter potest se ingerere voluptas: vel sic, vt opus iustitiæ non auferatur: vel ita, vt id totū sibi rapiat: vt scilicet solo voluptatis amore consummetur, ad Galat. 3. Sic stulti estis, vt cū Spiritu cœperitis, nunc carne consummemini? Simile ēt accidit in illo, qui ex charitate incipit dare eleemosynam, cui vana gloria duplex pōt se ingerere. Simile ēt accidit in eo, qui ex deuotione inchoat iter Ierosolymitanū, & intrat in cor eius cogitatio de negotiatione ibi exercenda, quæ cogitatio dupliciter potest se ingerere vt prius. Item correptio secretò facienda est, si culpa sit occulta. Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eū inter te & ipsum solum. Si verò culpa sit manifesta, manifestè facienda est. 1. ad Timot. 5. Peccantes coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant. Isid. Manifesta peccata, non sunt occulta purgatione purganda: palàm enim arguendi sunt, qui palàm nocent, vt dum aperta obiurgatione sanantur, hi qui eos imitando deliquerunt, corrigantur. Dū vnus corripitur, plurimi emēdātur, necesse vt pro multorum saluatione vnus potiùs condemnetur, quàm per vnius licentiam multi periclitentur. Ita ergo delinquentem sermo est proferendus, sicut eius, qui corripitur, expostulat salus. Item in correptione attendendus est status personarum, quæ corriguntur, quia non sanat oculum, quod sanat calcaneum. Cum veterano parciùs agendū est: vt ait Sene. 1. ad Tim. 5. Seniorem ne increpaueris, sed obsecra vt patrem. In correptione ēt seruanda est modestia. Tenendum est enim mediū inter remissionem & indiscretū zelum. 2. ad Tim. 2. Seruum domini oportet esse patientem, cū modestia corripientem. qui non possunt cum benignitate corrigi, terrore sunt corrigendi. Aug. ad Bonifacium: Quidam dixit, pudore & libertate liberos retinere, satius esse credo, quàm metu. Et subdit Aug. Hoc quidem verū est. Sed sicut meliores sunt, quos dirigit amor: ita plures sunt, quos corrigit timor. Isido. Qui blādo verbo castigat, & nō corrigitur, acriùs necesse est vt arguatur. Cū dolore. n. abscindenda sunt, quæ leuiter sanari non pos-

possunt. Qualis debeat esse zelus, ostendit Bern. super Cantic. Zelum,inquit,tuum inflammet charitas, informet sciētia, firmet cōstātia, sit feruidus, sit inuictus, sit circunspectus. Idem: Quo zelus feruidior, vehementior spiritus, prouisiorque charitas, eò vigilantiori opus est scientia, quæ zelum supprimat, spiritū temperet, ordinet charitatem. Sunt qui zelū habent non secundū scientiam, ad Rom. 10. qui vulgariter vocantur homines sine capite, belluina rabie sæuientes in peccatores, conuitijs eos dehonestantes, non medicos, sed hostes se exhibentes, quātum in eis est, iudicium Dei euacuantes, dum omnia hic vindicare volunt. Si enim hic omnia vindicarentur, vt ait Augu. locum diuina iudicia non haberent. Ipsi officium dęmonū, quod est torquere, diligenter facerent, si potestatem haberent. In ore eorum personant hæ voces diabolicæ, crucifigatur, confundatur, deponatur, & eijciatur. Potestas eorum est, vt gladius in manu furibundi: vix ab ore eorum auditur, corrigatur. Ipsi solum vrere norunt, & secare: omni ægritudini ignem, & ferrum adhibere volunt, ignorantes quòd omnium medicamentorum saluberrimū, est sapiētia. Sap. 9. Per sapiētiam sanati sunt, quicunq; placuerunt tibi ab initio. Eiusdem 16. Nec herba, nec malagma sanauit eos: sed sermo tuus Domine, qui sanat omnia. Peccatores (vt ait Dionysius) tāquam cæci, manducendi sunt. Tullius: Vndique fulciendi sunt, qui ruunt, erigendi sunt, qui ceciderunt, & sanandi, qui vulnerati sunt, non nouo vulnere transigē di. Qui zelum indiscretū habet, similes sunt illis, qui reficiunt veteres patellas, qui foramen vnū volentes obstruere, vno ictu mallei multa faciūt, vel illud augēt, vel patellam oīno confringunt. Videntur tales credere, ꝙ oīa vasa sint malleabilia, cùm tñ fictilia, vel vitrea malleatione potiùs cōfringantur. Correptio, est vasorum spiritualium confractorum refectio. Eccl. 21. Cor fatui quasi vas confractum. 2. ad Tim. 2. In domo magna sunt vasa, non solùm aurea & argētea, sed etiam lignea & fictilia. Hi correptionē hominū facilè desperāt, ad malè sentiendum de hominibus faciles, ad bene sentiendū difficiles, Hi peruersum ianitorē cordibus suis pręfecerunt, qui mala fratrū tam facile permittit intrare, bona verò vix vel raro. Opinionē malā semel de aliquo conceptā vix aut raro deponunt, cōtra muscas, vel pullices gladio magno pugnare volunt, similes cuidam, qui dum musculam, quam videbat super caput alterius volitantem, securi intentaret percutere, excerebrauit eum. Multoties dū tales ligna peccatorum intendūt cædere, fugit securis manū eorū,

ferrumq; lapsum de manubrio, proximum occidit. Deutero. 19. Glossa: Spiritualiter ligna succidimus, cùm delinquẽtium vitia pia intentione resecamus. Securis manum fugit, cùm increpatio in asperitatẽ sese pertrahit: ferrũ de manubrio prosilit, cùm de correptione sermo durior exit. Tales zelatores pro medicina venenum propinant. Iob 20. Panis eius in vtero eius vertetur in fel aspidũ. Tales, similes sunt cuidã fatuo, qui rectissimè volens procedere, sine ruina domorum, nõ poterat per ciuitatẽ incedere. Tales spiritualiter multos corruere faciunt. In tempestate & turbine sunt viæ eorum. Nam 1. Prou. 10. Quasi tẽpestas transiens nõ erit impius. Ipsi similes sunt pugilibus, qui incedẽtes per mediũ præssuræ, alios impellunt, alios cõculcant, alios impediunt à gressu, & maledictionem multitudinis post se relinquũt. Sic in quacunq; congregatione tales conuersati fuerint, post recessum vel decessum, querelas vel maledictiones relinquunt. Hi periculosè ambulant inter ventres prægnantium. Quis.n. aborsus enarret factorũ propositorum, quos faciunt, & suffocationes tenerorum partuum? Tales in principe dæmoniorũ eijciunt dæmonia, & in satana satanam expellunt: si tamen expellũt, & non potiùs introducunt. Interdum.n. credentes se expellere spiritũ luxuriæ, non expelllunt eũ, sed latere cogunt, introducentes cũ eo spiritum mendacij, & simulationis, & iræ & odij. Vnde opportunitate inuenta, exeunt vitia, vt bestię de cauernis cum multitudine nouorum vitiorũ. Et est error nouissimus peior priore. Et procurantur quandoque depositiones habentium zelum indiscretum, vel etiam mors eorum, multùm attendenda essent in correctionibus infirmitates corrigendorum & potestas correptoris, & an stragem multorum operetur correptio, vel saltem paucorum. Erubescenda est medicis spiritualibus timoratio medicorum corporalium, cui adeò solicitè cauent, ne medicina eorum alicui sit mortis occasio. Deridenda est quorundam iustitia, qui ne amittant de iure suo valens denarium, parati sunt centum marcas expendere. Timendum est, ne zelum aliquorum inanis gloria concitet, vt accidit cuidam, qui, vt iustus iudex appareret, proprium filium pro leui delicto decollauit: mercator insanissimus, qui morte filij sui vanam laudem iustitiæ comparauit. Zelus iste indiscretus procedere solet ex inexperientia disciplinæ in seipsis, & ex ignorantia propriæ infirmitatis & alienæ, & amore inanis gloriæ. Talibus non est danda potestas: esset enim, vt gladius in manibus furibundi. Ipsi ad instar dæmonum.

num, quocunque introeunt, incendium post se dimittunt. Qui verò habent zelum discretũ, medicos corporum imitantur, morbos spirituales persequentes, salutem verò ægrorum querentes. Non irascuntur medici corporum, patientibus, imò consolantur eos, & ad tollendum horrorem medicinæ prius eam degustant. Item dicit Augustinus de Saluatore: Calicem, inquit, passionis bibit medicus prius, ne illum abhorreret ægrotus. Non puniunt qui habent zelũ discretum, hoĩes, ſm merita, hoc Deo relinquunt: sufficit eis, vt faciant eos pœnitere: puniunt vt emendent, vt qui peccauerunt humiliter, misericordię totaliter se tradant. Tales officiũ tortoris diabolo & angelis eius relinquũt: tales sic secãt putrida, vt sana illæsaq; relinquant. Sic herbas pestiferas euellunt, vt salutares non lædãt. Sic zizaniam extirpant, vt tritico læsionem non inferant. Quidam, habentes zelũ, non ſm sciẽtiam, sic hortos abbatiarũ suarũ nobilium purgauerunt ab arboribus infructiferis, vt ferè ibi nullã relinquerent. ¶ Et notandũ, ꝙ cùm parcere & punire, sint contraria, & contrariorũ eadẽ sit disciplina, qui nescit parcere, nescit punire. ¶ Et notandum, quòd sicuti zelus indiscretus reprehensibilis est, ita & remissio est reprehensibilis. Bernard. in epistolis. Non irasci vbi irascendum est, nolle emẽdare peccatum est. Plus verò irasci, quàm irascendũ est, peccatum peccato addere est. Remissio ipsa est, vt somnolentia in rectore nauis. Prouerb. 23. Eris sicut dormiens in medio maris, & quasi sopitus gubernator, amisso clauo. Isidorus prælatum negligentem dormienti assimilat, de cuius manu baculus cadit pastoralis. Et pictores pingunt ipsum accumbentem in cathedra super cubitum, somno grauatum, & cadentem de manu eius baculum pastoralẽ. Item remissio, pigritiæ in agricola assimilatur. Prouerbiorum 24. Per agrum hominis pigri transiui, & per vineam viri stulti, & ecce totum repleuerant vrticæ, operuerant superficiem eius spinæ. Remissio est, velut defectus latratus in cane gregem seruãte. Esa. 56. Canes muti non valentes latrare. Item defectus gladij in custode. Esa. 62. Super muros tuos Ierusalẽ constitui custodes. Cantico 3. Inuenerunt me custodes ciuitatis. Item est defectus buccinæ in speculatore. Ezech. 33. Si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina, & populus non custodierit se, veneritque gladius, & tulerit de his animam: ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram. Sunt, qui remissionem, misericordiam reputant, cùm tamen potius sit crudeli-

delitas. Misericorditer agitur cũ phrenetico, cũ ligatur, & à deside rijs suis nociuis compescitur: & cũ eo qui in igne est, cùm per capillos inde extrahitur, si aliter ex trahi non põt. De ore lupi infernalis violenter extrahendi sunt hoĩes. Amos. 3. Qũo si eruat pastor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculæ: sic eruẽtur filij Israel. Iob 29. Conterebam malas iniqui, & de dentibus illius eripiebã prædam. Malæ diaboli sunt vitia & peccata. Eadẽ, dentes etiam possunt dici. Eccle. 21. Dentes leonis, dentes illius. Item extrahendi sunt homines ab aquis deliciarum, etiam inuiti, antequam ibi submergantur. ¶ Et notandum, quòd qui habet correptionem facere, non de se, sed de Deo, debet confidere, & orationi debet instare, cùm solius Dei sit hominem corrigere. Ecclesia. 7. Considera opera Dei, ꝙ nemo possit corrigere, quem ille despexerit. Considera, &c. id est, discerne quæ opera sint propria Dei, & soli virtuti eius possibilia, & inter ea inuenies illud, quod nemo possit, &c.

De his quæ possunt incitare ad libenter recipiẽdum correptionem vel disciplinam. Cap. V.

SEquitur de his, quæ incitare possunt ad libenter recipiendũ correptionem vel disciplinã. ¶ Ad qđ põt valere, Primò multiplex admonitio Sacræ scripturæ. In Psal. Apprehendite disciplinã, ne qñ irascatur dñs. Proue. 3. Disciplinam dñi, fili mi, ne abijcias. Et eiusdẽ 4. Tene disciplinã, & ne dimittas eam. ad Hebr. 13. Noli negligere disciplinã. Item: In disciplina perseuerate. ¶ Secundo vtilitas ex disciplina, vel correptione proueniens. Prouer. 29. Virga atque correptio tribuit sapientiam. Et eiusdem 12. Qui diligit disciplinam, diligit scientiam: qui autem odit increpationes, insipiens est. Disciplina vel correptio placet sapientibus, & in eis proficit: insipientibus verò displicet, nec proficit in eis. Eccle. 10. Vir prudens & disciplinatus nõ murmurabit correptus. Prouerb. 9. Argue sapientem, & diliget te. Eiusdem 25. Non amat pestilens eum, qui se corripit. Et eiusdem 9. Qui arguit impium, sibi maculam generat. Ecclesi. 1. Peruersi difficilè corriguntur. Peruersus est, qui intellectu & affectu à bonitate auersus est. Ecclesi. 32. Homo peccator vitabit correptionem, & ad voluntatem suam inueniet comparationem. Prou. 17. Plus proficit correptio apud prudentem, quàm centum plagæ apud stultum. Eiusdẽ 27. Si contuderis stultum in pila, quasi ptisanas, desuper feriente pilo, non auferetur stultitia eius. ¶ Tertiò malũ proueniens ex eo, quòd disciplina vel correptio abijcitur. Virga enim correptionis in colubrum vertitur. Qui enim hic non corrigitur, in futu-

futuro à serpētibus infernalibus punietur. Exod. 4. Proiecit Moyses virgam, & versa est in colubrum. Prou. 15. Qui increpationes odit, morietur. Et eiusdē 39. Viro, qui corripientē se dura ceruice contemnit, repentinus sup̃ ueniet interitus. Eccl. 19. Qui odit correptionē, minuetur vita. Vita inquam triplici, s. naturæ, gratiæ, & gloriæ. Homo, qui est sine disciplina, terrenis adhæret, de æternis non curans. Iob 17. Cor eorū longè fecisti à disciplina, propterea non exaltabuntur. Gl. Qui p̄ disciplinā minimè custodire vitam student, semper p̄ desideria in imis iacent. Qui sine disciplina est, in periculo est. Prouer. 15. Qui abijcit disciplinam, despicit animam suam. Sicut carnem despicit, qui eam non vult sale condire. Putrescit enim qui contemnit disciplinam, & per consequens abijcit omne bonū. Sapien. 3. Sapientiam & disciplinam qui abijcit, infelix est. Fugiunt enim eum omnia bona. Talis diabolo multùm assimilatur, qui incorrigibilis est. Eccles. 21. Qui odit correptionem, vestigium est peccatoris. Diabolus peccator dicitur antonomaticè. Cui multū assimilatur, qui odit correptionem: vt vestigium valde simile est pedi. Et notandum, ꝙ laudabilius est correptionem libenter accipere, q̃ audacter facere. Aug. ad Hieronymū: Cùm satius sit à tenendo itinere in nullo, quàm in aliquo declinare: multò tamen est mirabilius & laudabilius, libenter accipere corrigentem, quàm audacter corrigere deuiantem.

De partibus disciplinæ. Et primò de Ieiunio, & eius commendatione: de speciebus eius, & de his quæ debent ipsum comitari. Cap. VI.

Est disciplina ad omnes pertinēs, scilicet disciplina proprij corporis. Et est disciplina pertinēs ad eos, qui præsunt cæteris hominibus. ¶ Prima multiplex est, vt ieiuniū, asperitas vestium, durities lectorū, peregrinatio, vigiliæ, disciplina verborum. Secunda verò duplex est. Quædam spiritualis, cùm scilicet delinquentes feriūtur gladio spirituali, quæ specialiter pertinet ad prælatos ecclesiæ. Quædam verò materialis, cùm scilicet delinquētes feriuntur gladio materiali, quæ maximè pertinet ad principes terrenos. Omissis alijs partibus disciplinæ, prosequemur de Ieiunio. De quo scriptura sacra multum loquitur, & quòd magnæ efficaciæ est. Ieiunium, vt ait Isidorus in lib. Etymolo. est parsimonia victus, abstinentiaq; ciborum: De illo hoc modo dicemus. Primò commendationi eius insistemus. Secūdo, agemus de speciebus eius. Tertiò, tangemus de his quæ debent concomitari ieiunium. ¶ Circa primum, notandum, quòd ieiunium multiplciter est commen-

dabile. ¶ Primò exemplis. Specialiter exemplo Moysi q ieiunauit XL. diebus, & XL. noctibus Exo. 34. Item exemplo Eliæ, qui similiter ieiunauit XL. dieb⁹, & XL. noctibus. 3. Reg. 19. Itē exemplo Christi, de quo Matth. 4. Et cùm ieiunasset XL. diebus, & XL. noctibus, postea esurijt. ¶ Secundò. ob hoc, quod dicitur esse fundamentum virtutum. Hieronym. Ieiunium nō est perfecta virtus, sed est cæterarum virtutū fundamentum. ¶ Tertiò, à multiplici suo effectu. Ieiuniū rectè factum Dei misericordiā impetrat. Vñ Ionæ 3. Facto ieiunio misertus est Dominus Niniuitis. Item gratiā Dei cōseruat. Esa. 30. Dabit tibi Dñs panem artum, & aquam breuem: & non faciet à te auolare doctorem tuū. Item ad intelligentiam & sapientiam iuuat. Daniel. 1. Collebat Malasar cibaria, & vinum potus eorum, dabatq; eis legumina. Pueris autē his dedit Deus scientiam & disciplinā in oī libro & sapientia, Danieli autē intelligentiam oīum somniorū & visionū. Exod. 34. Moyses XL. diebus ieiunans, legem suscepit. Et Dan. 10. post ieiunium audiuit ab angelo, Tu ergo animaduerte visionē sermonis, & intellige. Esaiæ 28. Quem docebit scientiā, & quē intelligere faciet auditū? Ablactatos à lactè: à lacte. s. temporalis consolationis. Item ieiunium consolationem Dei & angelorū meretur. Vnde post ieiunium Domini, accesserunt angeli, & ministrabant ei. Matth. 4. Cornelio ieiunanti, & oranti apparuit angelus. Act. 10. Et 3. Reg. 19. legitur de Elia, ꝙ ieiunauit XL. dieb⁹ & XL. noctibus, & venit ad montem Dei Horeb, vbi Deus cū eo locutus est. Item meretur quandoq; materialem refectionem à Deo. Sicut. n. testatur Hier. Paulus primus eremita semper ieiunauit, quousq; sibi panis de cælo mitteretur, qui duplicatus est cùm ad eū venisset Antonius. Cui ille: Eia frater comedamus, duplicata est nobis annona. Itē ieiuniū carnē vincit, q̄ est hostis familiaris. Hier. sup̱ Marcū: Ieiunio passiones corporis, oratione sanādæ sunt pestes mentis. Marc. 9. Hoc genus dæmonū in nullo pōt eijci & exire, nisi in oratione & ieiunio. Sicut ait quidā. Diabolus: plus confidit in adiutorio carnis, quàm in alio: quia plus nocet domesticus hostis. Ipse baculo nostro nos cædit, & manus proprio cingulo ligat, vt caro, quæ data est nobis in adiutoriū, sit nobis in iniuriā & in scādalū. Ber. Grauis lucta est & grāde periculū, aduersus domesticū hostē pugnare, maximè quū nos aduenæ sumus, & ille ciuis. Hostē istū fugere nō possumus, nec fugare: circūferre necesse est, quoniam alligatus est mihi: perimere non licet, sustētare cogor hostem meum, aduersus me nutrio. Et notandum

dũ eſt, dignos irriſione illos eſſe, qui dicunt, ſe carnẽ nõ poſſe vincere, quum homo poſſet ei ieiunando vincula ſubtrahere. Non eſt caſtrũ adeò forte, qđ nõ poſſit expugnari, ſi poſſint ei victualia ſubtrahi. Nec eſt pugil adeò fortis, qui etiã à debili vinci non poſſit, ſi fortis neceſſe habet tenere diętam, quam debilis voluerit: nec eſt ignis adeò magnus, quod nõ deficiat, ſi ligna ſubtracta fuerint. Prou. 26. Quum defecerint ligna, extinguetur ignis. Ille qui per impatientiam ſe excuſat de hoc, ꝙ à carne ſua vincitur, põt dñs dicere illud, quod dixit Abraham Saræ conquerenti de ancilla ſua, Gene. 16. Ecce, inquit, ancilla tua in manu tua eſt: vtere ea, vt libet. Item ieiunium diabolum ab homine expellit, ſicut fames cogit lupum exire à nemore. Ieiunium ponit diabolum in arido, vbi requiem non habet. Matt. 12. Cũ immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non inuenit. Diabolus ad modũ piſcis habitat in locis humentibus. Iob. 40. Iſid. Immundi ſpiritus ibi ſe magis immittunt, vbi plus viderint eſcam & potũ. Sed per ieiunium diabolus poni debet in loco ſicco, vt ibi interficiatur: ſm̃ conſilium Raphaelis, Tob. 6. dicentis ad Tobiam minorem de piſce magno, qui ſtabat ad deuorandũ eum, vt extraheret eum de aqua: quo facto, cœpit palpitare ante pedes eius, & q̃ prius ſtabat ad deuorandũ, tunc de facili eſt occiſus. Sic diabolus de facili occiditur in hominibus per ieiunium. Ambroſius: Vides quanta eſt vis ieiunij, vt ieiunus homo ſputo ſuo terrenũ ſerpentem interficiat: multo fortius ergo ſpiritualem ſerpentem. Iudith 13. Poſt ieiunium, amputauit caput Holofernis. Et filij Iſrael poſt ieiunium & fletum, vicerunt illos de tribu Beniamin. Iudic. 12. Item ieiunium de corpore noſtro ſacrificium Deo facit in odorem ſuauitatis. Rom. 12. Obſecro vos per miſericordiam Dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiã viuentem, ſanctam, &c. Eccl. 24. Quaſi myrrha electa, dedi ſuauitatem odoris. Suauis odor myrrhæ eſt ieiunij placẽtia. Valet etiã ieiunium ad corporis ſanitatem. Vnde dicitur in medicina, ꝙ abſtinentia, eſt ſumma medicina. Eccl. 37. Qui abſtinens eſt, adijciet ad vitam. Item valet contra aduerſitates. 1. Eſdræ 8. Ieiunauimus, & rogauimus Dominum, & euenit nobis proſperè. Quantũ ieiunium placeat Deo, figuratum eſt Geneſ. 21. Vbi Abrahã fecit grande cõuiuiũ in ablactatione Iſaac. Ieiunium menſa Chriſti hominem dignum efficit. Bernardus in ſermonibus: Non eſt magnum, ſi ieiunet cũ Chriſto, qui ſeſſurus eſt ad menſam patris cum eo. Lucæ 6. Beati qui nunc eſuritis, quoniam ſatura-

turabimini. ¶Sequitur de speciebus ieiunij. Notandũ est ergo, ꝙ triplex est ieiuniũ. s. ieiunium à peccato, ieiuniũ à cibo, & à temporali graudio. De primo dicit Hieron. Tunc præclara est apud Deũ abstinentia corporis, quum animus ieiunat à vitijs. Quid. n. prodest tenuari corpus abstinentia, cuius animus intumescit superbia? Isidorus: Qui à cibis abstinent & prauè agunt, dæmones imitantur, quibus esca non est, & nequitia semꝑ est. Esa. 58. Quare ieiunauimus, & non aspexisti? Et subditur respõsio. Ecce in diebus ieiunij vestri inuenitur volũtas vestra, &c. ecce ad lites & contentiones ieiunatis. Gloss. Homo interior vescitur carnibus draconis, q datur esca populis Aethiopum. Et pòst: Nunquid tale est ieiuniũ qđ elegi? Nonne hoc est magis ieiuniũ, quod elegi? Dissolue colligationes impietatis. ¶Ieiuniũ à cibo triplex est. Aliud. n. est detestabile, aliud laudabile, aliud indifferens. Ieiunium indifferens est, quando homo ieiunat causa infirmitatis vel indigentię solùm. Detestabile est, vt hypocritis, vel auaris, qui ieiunant, vt parcant bursæ: vel gulosis, qui ieiunant, vt postea melius comedant. De ieiunio hypocritarum, dicitur Matth. 6. Quum ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ, tristes. Chrys. Si quis ieiunat, & tristem se faciat, hypocrita est: quãto iniquior est, qui non ieiunat, sed in facie sua argumentis quibusdam pingit venalẽ pallorem. Qui ieiunant propter laudẽ humanam, multum sunt fatui. De hoc enim qđ hosti subtrahunt. s. carni, duos hostes pascunt, mundum. s. & diabolum. Ieiunant enim, vt pascant oculos hominũ. Puluere etiam vanæ gloriæ pascunt diabolum. Esa. 65. Serpenti puluis panis eius. Auari etiam fatui sunt, q proprio ori subtrahunt, quod in ore diaboli ponunt. Os diaboli, est bursa auari. Hierony. Sit ieiuniũ, non marsupij lucrum, sed satietas animarũ. ¶Tertiò, ieiunio ieiunant illi, quorum Deus venter est, ad Philip. 3. qui imminente solennitate Dei sui, scilicet ventris, faciũt ieiuniũ vigiliæ. Greg. in Pastoral. Non Deo, sed sibi ieiunat, si ea quæ ad tempus ventri subtrahit, non inopibus tribuit, sed ventri postmodum offerenda custodit. ¶Ieiunium laudabile describit Hieronymus, dicens: Sint pura, casta, simplicia, & nõ superstitiosa ieiunia. Pura, vt hõ sit absque mortali. Ad Rom. 12. Obsecro vos per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiã viuentẽ, sanctã, &c. Qui in mortali ieiunat, corpus suum velut cadauer mortuum Deo offert. Casta, vt bona intentione fiant. Simplicia, vt nõ quærat homo delicias. Hierony. Qui Christum desiderat, non curat quàm pretiosis cibis stercus efficiat. Isido. Spernitur

tur ieiunium, ꝙ in uespere delicijs cōpensatur. Sūt quidam qui delicatiora volūt habere quum ieiunāt, etiam plus comedūt vna vice, q̃ comederēt duabus, si non ieiunarent. Qui talem gratiā videntur facere Deo, qualem facit ille, qui dat alicui duos obolos ꝓ denario. Tales videntur velle parum grauare suum hospitem, s. carnem, qui soluenda carni duobus terminis, soluunt termino vno tempore medio. Non debēt etiam ieiunia esse superstitiosa. Hier. Quid prodest oleo non vesci, & molestias quasdā difficultatesq; aliorum quęrere? ¶ Ieiuniū laudabile tres habet species, scilicet ieiunium bonum, melius & optimum. Ieiuniū bonum est, quando cum charitate est, ad satisfaciendum Deo pro peccatis. Ambrosius: Qui charitatem nō habet, omne bonū amittit quod habet. 1. ad Corint. 13. Si tradidero corpus meum ita, vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Ieiunium melius est quādo aliquis ieiunat ad Dei honorem, & proximi vtilitatem, vt scilicet Dei cōtumeliam in suo corpore vindicet, vt pauperibus tribuat, quod sibi subtrahit. Ad tale ieiunium monet Dominus Matt. 6. dicens: Tu autem quum ieiunas, vnge caput tuū, &c. Glos. interlinearis: Deo ieiunat, qui pro eius amore se macerat, & quod sibi subtrahit, alteri largitur. Optimum ieiunium est qñ homo ex vna parte abstinet, & ex altera parte bona agere nō cessat. Isidorus: Hoc est perfectū & rationabile ieiuniū, qñ noster homo exterior ieiunat, & interior orat. Sūt aliqui, qui nihil boni possūt facere quū ieiunāt, sed ludūt ne sint otiosi. Bernardus: Pro uitādo otio otiosa sectari, ridiculum est. Ieiunant à gaudio temporali viri cōtemplatiui. Sic ieiunabat, qui dicebat, Renuit cōsolari anima mea. Tob. 3. dicebat Sara: Mundā seruaui animā meā ab omni cōcupiscentia: nūquam cū ludentibus me miscui, neq; cum his, qui in leuitate ambulant, participē me præbui. ¶ Sequitur de his, quæ cōcomitari debēt ieiunium, quæ sunt tria, Oratio, eleemosyna, & spiritualis lætitia. De primo, Tob. 12. Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna, magis quàm thesauros auri recōdere. De eleemosyna dicit Aug. in quodam sermone: Tale est ieiuniū sine eleemosyna, qualis sine oleo lucerna. Homo primū debet exiccari ab aquis deliciarū per ieiunium. Secundò, necessarium est oleū pietatis, quod pertinet ad eleemosynam. Tertiò, debet applicari Deo, à quo debet illuminari, quod fit in oratione. In his tribus est iustitia hominis vt dicit Gloss. super illud Psalm. Apud me oratio Deo vitæ meę. De lætitia dicit glossa super illud, Tu autem quum ieiunas, vnge, &c. Caput, inquit, ungit, qui

ſpirituali lætitia intus pingueſcit. 2.ad Corinth. 9. Hilarem datorem diligit Deus.

De erroribus circa diſciplinam. Et primò de errore illorum qui dicũt nullum eſſe excommunicandum. Et de errore illorum, qui dicunt maleficos non eſſe puniendos. Cap. VII.

PRimò tangitur de errore illorum, qui dicunt nullũ eſſe excommunicandum. Secundò, de errore illorum, qui dicunt maleficos non eſſe puniendos pœna temporali. ¶ Primus error videtur poſſe inniti his teſtimonijs ſacræ ſcripturę. Legitur Lucę 6. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Peccant ergo ſacerdotes, qui excommunicationis ſententiam ferendo, homines iudicant. Item ad Rom. 2. Inexcuſabilis es, o homo omnis qui iudicas. In quo.n. iudicas alium, te condemnas. Itẽ ad Rom. 12. Benedicite & nolite maledicere. Peccant ergo ſacerdotes, qui hominibus maledicunt. 1. ad Corint. 6. Neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt. Item 2. Pet. 3. Non reddentes malum pro malo. Ad qđ monemur exemplo Chriſti 1. Pet. 2. Cùm malediceretur, non maledicebat. Item Eccleſiaſt. 21. Quum maledicit impius diabolum, maledicit ipſe animam ſuam. Si diabolus maledicendus non eſt, multo fortiùs homines non ſunt maledicendi. ¶ Ad primum dicendum eſt, ꝙ eſt iudicium iuſtum, & eſt iudicium iniuſtũ. Iudicium iniuſtum prohibitum eſt, iudicium verò iuſtum nõ eſt prohibitum: imò Chriſtus monet ad illud Io. 7. Nolite, inqt Chriſtus Iudæis, ſm faciem iudicare, ſed iuſtũ iudicium iudicate. De manifeſtis conceſſum eſt nobis iudicium, de occultis non. 1. ad Cor. 4. Nolite ante tempus iudicare, quoaduſque veniat dominus, qui illuminabit abſcondita tenebrarum. 2. ad Timot. 5. Peccantes coram omnibus argue, vt cæteris timorem habeant. Quòd apoſtoli habuerint poteſtatem judicandi, oſtendi poteſt ex eo quod dictum eſt Petro, Matt. 16. Quodcunq; ligaueris ſuper terrã, erit ligatũ & in cęlis: & quodcunq; ſolueris ſuper terram, erit ſolutus & in cælis. Item eiuſdem 18. Quæcunq; alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo. Et Io. 20. Quorũ remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt 1. ad Corinth. 5. oſtendit Apoſtolus ſe iudicaſſe Corinthium fornicatorem: Ego, inquit, abſens corpore, præſens autem ſpiritu, iam iudicaui, vt præſens, eum qui ſic operatus eſt, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti congregatis vobis & meo ſpiritu, cũ virtute domini Ieſu, tradere huiuſmodi hominem ſatanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die domini

dñi nostri Iesu Christi. Item eiusdem 6. An nescitis qm̄ sancti de hoc mundo iudicabunt? Et si in vobis iudicabitur mundus, indigni estis qui de minimis iudicetis? Nescitis qm̄ angelos iudicabimus? Ad aliud dicendū est, ꝙ ecclesia nō reddit malū pro malo, nec malum optat, quum aliquē excōicat. Excōicatio.n. medicinalis est: nec est mala, nisi malitia pœnæ: sicut medicina amara dicitur mala, quum verè bona sit, eò ꝙ sit morbi expulsiua. Excōicatio est ad hoc, vt hoīes salubriter confundantur & conuertant̄. Psalmographus: Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum dñe. Aug. Quicquid facit vera & legitima mater ecclesia, ēt si asperum amarumq; sentiatur, non malum pro malo reddit, sed expellendum malum iniquitatis, bonum disciplinæ apponit, non odio nocendi, sed dilectione sanandi. Item Augu. Melius tumor capitis dolet, quum curatur, quoniam dum ei parcitur, non sanatur. Ad illud verò Ecclesiasti. 21. Quum maledicit impius diabolum, &c. Dicēdum est, ꝙ verbum illud intelligendum est quātum ad illos, qui ad sui excusationē maledicunt diabolo, imputantes ei peccatum suum. Sicut Heua peccatū suum serpenti imputare voluit, & per consequens, authorem serpentis latenter accusauit. ¶ Authoritatem excōmunicandi vel maledicendi, habet ecclesia ex diuersis locis scripturæ sacræ: vt ex Matt. 18. dicente domino: Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Et eiusdē 21. Maledixit dominus ficulneæ fructum non ferenti. Et Act. 8. dicit Petrus Simoni Mago: Pecunia tua tecum sit in perditionem. Et in 2. canonica Ioan. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite hunc recipere in domū, nec aue ei dixeritis. 1. ad Corint. 5. Si is quis frater nominatur inter vos est fornicator, aut adulter, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cū huiusmodi nec cibum capere. In eodem: Nescitis, quòd modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate vetus fermētum. Itē: Auferte malū ex vobisipsis. Eiusdem vltim. Si quis non amat dominum Iesum Christum, sit anathema. Item ad Galat. 1. Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepistis, anathema sit. Itē 1. ad Timothe. 1. Ex quibus est Hymenæus & Alexander, quos tradidi satanæ, vt discant non blasphemare. Sicut ouis morbida à grege separatur, ne grex ex ea inficiatur: & sicut membrum infirmum & corruptum abscinditur, ne cætera membra per illud corrumpantur: & sicut humores praui à corpore educuntur, ne infirmitatem corpori inducant: sic homines pestilentes

ab

ab ecclesia per excõicationem separandi sunt, ne cæteros corrumpant. August. Mali Christiani sic sunt in corpore Christi, qũo humores mali, qñ euomuntur, tũc releuatur corpus: & sic mali quãdo exeunt, tunc ecclesia releuatur, & dicit, Ex me exierunt humores isti, sed non erant ex me.

¶ *De errore illorũ, qui dicunt maleficos non esse puniẽdos pęna tpali.*

SEQVITVR de errore illorũm, qui dicũt maleficos nõ esse puniendos pœna temporali, maximè morte. Quid error videtur posse inniti his testimonijs scripturæ sacræ. Legitur Gen. 1. Quicunq; effuderit sanguinẽ humanũ, fundetur sanguis illius. Nulli ergo licet effundere sanguinem humanũ. Item Exod. 20. Nõ occides. quod verbum assumit dominus Matt. 5. Deut. 32. Mea est vltio, &c. Ezechi. 18. Nolo mortem peccatoris. Item Matth. 10. Ego dico vobis, nõ resistere malo. In eodem: Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Si non licet fratri irasci: ergo non licet eum occidere. Item in eodẽ: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos. Et eiusdem 13. in parabola de zizanijs superseminatis dicunt serui: Vis imus & colligimus ea? Et ait paterfamilias: Non, ne fortè colligentes zizania, eradicetis simul & triticũ. Sinite vtraque crescere vsque ad messem. Item Luc. 6. Nolite condemnare, & non cõdemnabimini. ad Ro. 12. Non vosmetipsos defendentes, charissimi, sed date locum irę. Scriptum est enim, Mihi vindictam. Et 1. Ioannis 3. Omnis, qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis, quoniam omnis homicida non habet vitã æternam in se manentem. Matt. 26. Omnes, qui acceperint gladium, gladio peribunt. Item Ioã. 8. Dimisit dominus in pace mulierem deprehensam in adulterio. ¶ Ad primum dicendum, ꝙ illa sententia domini Genes. 9. Quicunq; fuderit sanguinẽ humanum, fundetur sanguis illius. & illud Matt. 26. Omnes, qui acceperint gladium, gladio peribunt, potius ostẽdunt, si quis diligẽter inspiciat, aliquem, quàm neminem debere occidi. Quum enim sententia domini indubitanter sit iusta: Quicunque sanguinem humanum iniustè fundet, iustum est, vt sanguis eius effundatur: & qui gladium iniustè accipit, iustum est, vt gladio pereat: ergo in aliquo casu sanguis humanis iustè effunditur, & homo iustè gladio perit. Et sicut quum paterfamiliàs prohibet, ne quis accipiat de vino alicuius dolij sui, non est intentio sua, vt non accipiat cui ipse de illo dederit, vel cui ipse hoc iusserit, sed ne hoc aliquis sua authoritate accipiat. Sic quum dominus dixit, Non occides, non fuit intentio sua, vt non occideret in casibus illis, in quibus ipse hoc præ-

prçciperet: sed ne aliquis occideret aliquē ꝓpria authoritate. Vnde post illud verbū, Non occides dn̄s in eodem lib. in multis casibus p̄cipit occidi. illud aūt Deut. Mea est vltio: verū est quum vltio sumitur de aliquo in præsenti: authoritate enim Dei sumitur, & intentio sumentis debet esse, Dei contumeliam vel offensam vindicare. Illud autem Ezechiel. 18. Nolo mortem peccatoris, &c. de morte æterna potest poni. De morte etiam temporali, verum est, quòd Deus nō vult mortem quandoque peccatoris, quē præuidet corrigendū esse, & misericorditer expectat ipsum ad pœnitētiam: mors verò illius peccatoris, qui sibi nocet, peccatum peccato addendo, & alios subuertendo & corrumpēdo, de cuius correctione spes non habetur, indubitanter videtur sibi & ecclesiæ Dei inutilis esse. Ad illud verò Math. 5. Ego dico vobis, non resistere malo. & illud ad Ro. cap. 12. Non vosmetipsos defendentes, charissimi. Dicendū est ꝙ loco & t̄pe pōt aliquis & debet non resistere malo, & non defendere se, vt fiebat in primitiua ecclesia, qn̄ per miracula & passiones sanctorum, ecclesia nouella plantanda erat. Loco ēt & tempore pōt homo resistere malo, & se defendere: aliter enim, nisi ecclesia defenderet se ab infidelibus, posset ab eis occidi: & sic periret honor & cultus diuinus. Luc. 22. ait dn̄s: Qui non habet, vendat tunicā suam, & emat gladiū. At illi dixerunt dn̄e, ecce duo gladij hic. quibus dn̄s, Satis est si nō habet ecclesia gladium materialē, sed solum spiritualē, dicendum fuit, Nimis est: & non fuit dicendum, Satis est. Prçterea Paulus voluit vt malo resisteretur, quū ipse voluit milites armatos se perducere ad Felicem prçsidē. Act. 23. Luc. verò 6. vbi dicitur, Nolite condemnare: prohibetur condēnatio inordinata: vt cū incerta est culpa eius, qui condēnatur. Ad illud verò 1. Ioan. 1. Omnis homicida nō habet vitā. &c. Dicendum est, ꝙ non reputatur homicida qui prçcepto Dei hoīem occidit: sed qui odio vel desiderio vindicandi se, hoīē vult occidere: Vnde Matth. 15. De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, &c. Tunc ergo homicidiū iudicandum est, qn̄ ex corde & volūtate propria procedit. Ad illud verò Mat. 13. Non: ne fortè colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum. Sinite vtraque crescere vsque ad messem. dicendum ꝙ dn̄s non dixit hoc, nisi vt parceretur tritico: ergo noluit parci zizanijs in tritici detrimentum: ergo quando non potest eis parci sine tritici detrimento, noluit eis parci: vbi ergo crescunt zizaniæ & suffocant triticū, noluit zizanijs parci. Et hoc etiam obseruant rustici in agris proprijs. Vbi enim vi-

dent zizaniā vel alias herbas noxias, quas possunt eradicare sine tritici damno, crescere in agris suis, & credunt, nisi fuerint eradicatæ triticum suffocari, diligenter faciunt eas eradicari. In agro verò domini pertinaciter contendunt eradicationē in consimili casu nullo modo debere fieri. Nec mirùm, cùm ipsi zizaniæ sint, & sententiam mortis timeant. Si quis verò dicat, quòd hi, qui sunt zizania, possunt fieri triticum, hoc verum est: sed est incertum, an futuri sint triticū: sed certum est, ꝙ triticum suffocant, quia simplices subuertunt. Raram videmus hæreticorū conuersionem: sed frequentem bonorum subuersionem. Ideo bonum conuersionis rarum & valde incertum & valde difficile, non debet proponi damno magno & frequenter accidenti: ne dum vana spe paucis parcitur, irreparabilis multitudo per eos perdatur. Hoc enim esset, acsi paucis lupis in medio gregis existentibus, gregem lacerantibus, parceretur, quia fortè Deus illos, oues aut agnos faceret. Et paucos leprosos dimitteremus in medio populi, corrumpentes eū, quia forsitan Deus illos sanabit. Faciliùs rabies lupina sæuit in gregem, quàm māsuetudo ouis transeat in lupos, & contagium lepræ faciliùs à leprosis deriuatur ad sanos, quàm à sanis sanitas ad leprosos. Quod autem sit licitum in aliquibus casibus hominem occidere, manifestè potest ostendi his testimonijs sacræ scripturæ quæ sequuntur. Lucæ 19. Inimicos meos, qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, & interficite ante me. Matt. 22. Missis exercitibus perdidit homicidas illos. Romanor. 14. de illo, qui habet potestatem, Dei minister est, vindex in iram ei qui malum facit. Luc. 13. de ficulnea sterili terram occupante: Succide, inquit, illam: vt quid etiam terram occupat? Matt. 18. Si manus tua vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum & proijce abs te. Ergo ecclesia abscindere debet membrum, quod corrumpit cætera mēbra. Tullius: Sicut quædā membra amputantur si languere & tāquam spiritu carere cœperint, noceantque reliquis partibus corporis: sic ista in figura hominis feritas & immanitas belluę à communi humanitate segreganda est. Iac. 2. Abraham pater vester nonne ex operibus iustificat⁹ est, offerēs Isaac filium suum super altare? Ergo Abraham placuit Deo, quia ad præceptum eius voluit occidere filium suum, ergo qui præcepto domini hominem occidit, non peccat. Item 1. ad Timot. 2. Obsecro primū omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarū actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus, qui in sublimitate constituti

tuti sunt, vt quietem & traquillā vitā agamus. Volebat ergo Paulus quod oraretur pro principibus, qui gladium habēt materialē, quo defendūt ecclesiam, & seruant pacē in ea. Ergo non est malum, ꝙ ipsi vtantur gladio materiali. ad Roma. 13. Non est potestas nisi à Deo. Et paulò pòst: Dei minister est tibi in bonū. Si enim malum feceris, time: nō. n. sine causa gladiū portat. Lucæ 3. Interrogabant milites Ioannem Baptistam, dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis, Neminē concutiatis, neq; calumniā faciatis, & cōtenti estote stipendijs vestris. Non dixit, Militiā relinquite, stipēdia eorum refutate. Ipse docuisset eos decipere duces, si stipendia eorum reciperent, & cùm necessitas esset, bellum non facerent: non enim debet stipendia recipere, qui non vult militare. Vnde beatus Martinus imperatori rectè respondit: Donatiuum tuū, inquit, militaturus accipiat. Item: Petrus occidit Ananiā & Saphiram Act. 5. ergo licitū est occidere. Si quis dicat, quòd occidit verbo, & non gladio, quæ vis est in hoc quomodocunque eos occiderit, ex quo occidit? ¶ Rationibus etiā multipliciter pōt ostēdi, ꝙ liceat in casu hominem occidere. Primo sic. Aut paruuli sunt erudiendi & corripiendi saltem leuibus flagellis, aut non. Si non, ergo dimittendi sunt omnibus vitijs, & minùs curādum est de eis, q̃ de equis & asinis. Si vero paruuli corripiendi sunt, multò magis adulti, cum malitia eorum magis sit noxia. Item constat, ꝙ bruta de puteis vel cisternis extrahuntur, si in illa ceciderint secundum illud Luc. 14. Cuius vestrum asinus aut bos in puteum cadet, & non continuò extrahet illum die sabbati? Multo fortiùs ergo homines etiam inuiti à periculis corporalibus extrahendi sunt. Si sic rarò occurritur morti corporali: quanto magis occurrendum est morti spirituali? Item si furiosi sunt recludendi vel ligandi, ne sibi vel alijs corporaliter noceant: multo fortiùs mente insani cohibēdi sunt, ne se spiritualiter occidāt. Si verò homines ꝓ leuib⁹ culpis leuiter sunt puniēdi, si culpa augeatur, augeri debet & pęna: ergo cū culpa augeri possit vsq; ad homicidiū, pęna ēt poterit vsq; ad homicidiū augeri: vt s. pro iniusto homicidio, quod aliquis commisit, iustè occidatur. Itē aut mors corporis est pœna omni culpa maior, aut non. Si sic: ergo Deus male inflixit eam pro comestione pomi vetiti. Si nō: ergo aliqua culpa punienda est morte corporali. Item si homicidium iniustum est puniendum, aut erit puniendum morte temporali, aut pœna minore. Si morte temporali, ergo licet aliquem occidere, Si pœna minore, aut in infinitū minore, aut non. Si sic: ergo nul-

lius comparationis erit id, quod patietur qui peccauit, ad id quod intulit. Vnde talis erit iustitia, vt si quis damnificasset aliũ in mille millibus librarũ, & puniretur amissione vnius festucæ. Si verò pœna minori, sed non in infinitum, tale est acsi damnificasset proximũ in tribus marcis, & puniretur in vna. Item qui Deũ impugnat beneficio ab eo recepto, meretur illud beneficiũ amittere: ergo q vita sua à Deo accepta Deũ impugnat, meretur vitã æternã amittere. Itẽ si mors æterna est infligenda pro aliqua culpa, quãto magis temporalis? Præterea nonne contra Dei inimicos est pugnandũ quãdiu rebellant, vel saltẽ repugnandũ, quãdiu impugnãt? ergo si impugnẽt vsque ad mortẽ corporis, repugnandũ erit eis vsq; ad mortẽ: Vel si non est repugnandũ, fugere debet tota ecclesia, vel permittẽdũ est q tota occidatur, & q cultus Dei destruatur, vt corporibus impiorum parcatur. Patet ergo, q hæretici sub specie pietatis, honorẽ Dei & religionem volũt destruere. Ipsi sunt pij in lupos, & crudeles ouibus & agnis. Matt. 7. Attẽdite à falsis prophetis, qui veniũt ad vos in vestimẽtis ouiũ, intrinsecus autẽ sunt lupi rapaces. Ipsi pij sunt in fures & alios maleficos, crudeles verò in innocentes. Item si verbo contradicendum est hæreticis, non est ratio aliqua quare manus potiùs debeat esse exempta, q̃ lingua, quin p Deo pugnet. Itẽ si bestiæ, vt lupi, leones & serpentes exterminandæ sunt pro salute corporũ: quanto fortiùs spirituales bestiæ pro salute aĩarum? Et est conueniens similitudo, habito respectu ad venenũ pseudo prædicatorum. Tullius: Quid interest, vtrùm ex homine se cõuertat quis in belluã, an sub hominis figura immanitatẽ gerat belluæ? Itẽ hæreticus in ecclesia, est vt ouis morbida in grege: vel vt membrũ cancerosum cancro incurabili in corpore: ergo quod faciendum est de oue pro grege, & de mẽbro canceroso pro corpore, hoc faciendum est de hæretico pro ecclesia.

¶ Et notandum, quòd de illis specialiter videtur facienda iustitia, qui negant iustitiam faciendam, tanquam de manifestis hostibus iustitiæ. Secundum eos.n. iustitia humana, est iniustitia. ¶ Si quis verò dicat, hæreticos esse occidendos à Deo, non ab ecclesia: ergo ecclesia exponenda est, & sine defensione dimittenda. Præterea dicit dominus Luc. 6. Perfectus omnis erit, si sit sicut magister eius. Magister verò noster Deus est. ergo si Deus hæreticos occidit, non est contra perfectionẽ bonitatis humanæ, hominem occidere. Præterea qua de causa volũt tantum hæretici, parci corporibus malorum à morte? Si propter spem correctionis: vbi non est spes correctionis, ibi debet

debet cessare hęc falsa pietas. Si verò propter pretiositatem vitę corporis, propter maiorē pretiositatē animarū non erit eis parcendum. Pręterea Manichęi, qui dicunt corpora esse à diabolo, non habēt quid respōdeant. Destruēda enim erunt à filijs Dei, cùm sint opera diaboli. Qui sunt huius erroris, sub specie pietatis ipsis corporibus nocent. Reprobi enim quo ampliùs viuēt amplius in futuro punientur. Addendo enim peccata peccatis, cumulant supplicia supplicijs, ēt quantū ad corpus, & quęlibet pars suppliciorū infernaliū maior videtur esse supplicio mortis corporalis. Item licet concupiscētiā rei alienę sit prohibita: tamē qui alienā rem iniustè vsurpat, iustè re sua priuatur. Ergo à simili licet homicidium sit prohibitum, tñ qui iniustè occidit, iustè occiditur. Itē cùm nemo habens mentē bene dispositā, dubitet in rebus cęteris ab homine corruptiua esse auferenda: quare hęretici in solis hominibus hoc non recipiunt? Ad quod potest dici, ꝙ fures & alij malefici non libenter dant sñiam contra seipsos, & nullus credit eis, si asserāt maleficos nō esse puniendos. Ita hęretici non libenter dictant sententiā, quam vident contra se esse: imò dicunt maleficos iniustè occidi. Sed non est fides eis in hoc adhibenda. Hieron. sup Esaiam: Non est crudelis, qui crudeles iugulat, sed crudelis patientibus esse videtur. Nam latro suspensus patibulo crudelē iudicem putat. Cùm hęretici sint intrinsecus lupi rapaces. Matthęi 7. ipsi bene vellent, quòd non essent canes in grege domini, qui eos à grege arcerēt. Item si nō est distinguendū circa hoc Pręceptum, Non occides, quia Euāgelium non distinguit: ergo occidere, semper est mortale peccatum: ergo mortaliter peccat, qui pulicem occidit.

De æquitate, & Pietate prout Tullius & Macrobius eam diffiniunt. Pars XII.

Dicto de obedientia quę est respectu superioris, & disciplina, quę est respectu inferioris, dicendum est de ęquitate, quæ est respectu paris. Et est æquitas amor æqualitatis in his, in quibus debet esse æqualitas. Aequalitas virtus est valde rara. Ideò potest dici semita. Prou. 4. Ducam te p semitas æquitatis. Hāc semitam tenet vera sapiētia. Prou. 8. Meū est consiliū & æquitas. Et notandū, ꝙ ęquitas multū valet ad spiritualis ædificij firmitatē. Sicut ædificiū corporale firmū est si habeat lapides æqualiter dispositos: si verò sint lapides inæqualiter dispositi, minatur ruinam. Sic cōgregatio vbi ęquitas seruatur, stabilis est: vbi verò deest æquitas, stare non potest. In Psal. Mirabile templū tuū in æqtate. Itē æquitas facit ad corporis mystici decorē & sanitatem. Sicut in cor

L pore

pore humano inæqualitas mem brorū quæ debēt esse æqualia, facit deformitatē, & cùm mittuntur humores inæqualiter ad mēbra, ad quæ ęqualiter debent mitti, inducunt infirmitatē: Ita in cōgregatione inęqualitas magnā facit indecentiā, & in his qui abundant ea, quibus alij indigent, generat superbiam quasi quoddā apostema, vel aliā infirmitatē. Virtus æquitatis valde necessaria est his, qui sunt in aliqua societate. Si.n. hæc virt⁹ desit, volūt esse dñi, qui debuerūt esse socij, & sup alios se exaltant, volentes se præ cæteris honorari: vel se cū grauamine aliorū dilatant, volētes abundāter habere ea, quibus alij indigent. Sen. in lib. de Beneficijs. Quidā, cùm illi ob virtutē, & rempublicam bene gestam, tantū agri sibi decerneretur, quantū arando vna die circumire posset, Non est, inquit, opus eo ciue, cui opus sit plus, quàm vni ciui. Et subdit: Quanto maioris viri putas respuisse munus, quàm meruisse? Multi enim fines alij abstulerunt, sibi nemo constituit. De quibusdam congregationibus verum est illud Esa. 59. Aequitas non potuit ingredi. Et inuenitur in eis quod dicitur vulgariter, ꝙ licèt omnes sint fratres, tñ non oēs scutellæ sunt sorores. Econtrario de filio Dei facto fratre nostro dicitur Hebr. 3. quòd debuit per omnia assimilari fratribus, vt misericors fieret. Et notabiliter dicitur, Vt misericors fieret. Qui.n. abundāter habent, nesciunt per experientiam, quid sit indigentia, nec cōpatiuntur socijs indigētibus. Itē æquitas valde necessaria est dispensatoribus. Si.n. desit hæc virtus, dant abundanter propinquis & familiaribus, quod dandū fuit indigentibus, & pascunt oculos diuitū de his, quæ subtrahunt necessitati pauperū. Gen. 4. ſm quandā literā: Nonne si rectè offeras, nō autem rectè diuidas, peccasti? dispēsatores etiam qñ bonis dant, si pp gratiā vel consanguinitatem nō recte diuidunt, peccant. Bern. Clamāt nudi, clamant famelici, & cōquerūtur. Et ponit verba cōquerentium: Nobis fame & frigore miserabiliter laborantibus, quid conferunt tot mutatoria in perticis extensa, vel plicata in mānticis? Nostrū est, quod effunditis, nobis crudeliter subtrahitur, qđ inaniter expenditis. Idem loquēs de ecclesia malignantiū. De sumptibus, inquit, egenorū seruit oculis diuitū: inueniunt curiosi, quo delectentur, & nō inueniunt miseri, quo sustentētur. Item necessaria est valde virtus æquitatis mercatoribus, vt in pōderibus & mensuris nihil iniquū faciāt, Leuit. 18. Statera iusta, & æqua sint pōdera, iustus modius, æquusq; sextari⁹. Prou. 11. Statera dolosa, abominatio est apud Deū, & pōdus ęquū, volūtas ei⁹. Itē necessaria ē valde iudicibus, vt sine acceptione

ptione personæ inter partes contrarias æqualitatē seruent. Deut. 24. Aequū iudiciū sit inter vos, siue peregrinus, siue ciuis peccauerit: quia ego dominus vester. Sicut Deus nō est acceptor personarū, Actu. 10. ita vult ꝙ iudices qui iudicādo vices eius agūt, nō sint acceptores personarum. Iac. 2. Fratres mei, nolite in personarum acceptione habere fidem domini nostri Iesu Christi.

¶ *De Pietate.*

SEQVITVR de Pietate prout Tullius & Macrobius de hac loquūtur. Est autē Pietas, vt ait Tullius, per quam sanguine coniunctis, patriæque beneuolis officium & diligens tribuitur cultus. Ad pietatem sic sumptā ipsa natura hominē incitat. De amore parentum, require in tractatu de Charitate. De honore verò parentibus exhibendo, require in tractatu de Superbia, capit. de peccato irreuerentiæ. Et notandum, ꝙ cùm patria principium generationis dicatur esse, secundum Philosophū quemadmodū & pater, beneuoli patriæ amandi sunt, & honorandi: sic maleuoli patriæ odiosi sunt & detestandi, vt legitur 2. Macha. 5. de Iasone, qui factus est omnibus odiosus, vt refuga legum, & execrabilis, vt patriæ, & ciuium hostis.

De Gratia prout Tullius de ea loquitur: & quæ sint cauenda danti vel accipienti beneficia, & de vindicatione. Pars XIII.

GRatiam Tullius sic describit: Gratia est, in qua amicitiarū & officiorū alterius memoria, & remunerādi voluntas cōtinetur. Hæc virtus valde necessaria est. Nullū.n. officiū in referenda gratia magis est necessariū. Ingratitudinē, quæ est gratiæ contraria, enumerat Apostolus 2. ad Tim. 3. inter magna mala quæ erunt nouissimis temporibus, dicens: Hoc scito, quia in nouissimis diebus instabunt tēpora periculosa, & erunt hoīes seipsos amātes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus inobediētes, ingrati. ¶ Si volueris gratus esse, primò caue, ne obliuiscaris beneficij. Senec. 3. lib. de beneficijs. Ingratus est, qui beneficium se accepisse negat, quod accepit: ingratus est, qui dissimulat, ingratus est, qui non reddit: ingratissimus omniū, qui oblitus est. Illi enim si non soluunt, tñ debent, & extat apud illos vestigiū meritorū intra conscientiam inclusorū. Et aliquādo conuerti ad referēdam gratiam, aliqua causa possunt, si illos pudor admouerit, si facilis occasio inuitauerit. Hic nunquā fieri gratus potest, cui beneficium totum elapsum est. Apparet illum non sæpe de reddendo cogitasse, cui obrepsit obliuio. Nunquā voluit esse gratus, qui beneficium tam longe proiecit, vt extra cōspectū suū poneret. Quicquid frequēs cogitatio exercet, aut reuocat memoriæ, nūquam subducitur,

quæ nihil perdit, nisi ad quod nõ sæpe respexit. Secundò caue ne ad beneficiũ impendendum per iniuriã accedas. Sene. 5. lib. de beneficijs, Ingratis & repudiãtibus beneficia, nõ quia nolunt, sed ne debeant, similes sunt ex diuerso nimis grati, qui aliquid incõmodi precari solent his, quibus obligati sunt, vt probent affectũ beneficiorũ memorẽ: quorum animus similis est prauo amore flagrantibus, qui amicæ suæ optant exiliũ, vt desertã fugientemque comitẽtur: optant inopiã, vt magis desideranti donent: optant morbũ, vt assideant: & quicquid inimicus optaret, amãtes vouẽt. Ferè idẽ exitus est, odij & amoris insani. Idẽ: Nequitia est, vt extrahas, mergere, euertere, vt suscites, vt emittas, includere. Non est beneficium, iniuriæ finis, nec vnquã id detraxisse, meritũ est, qđ ipse, qui detraxit, intulerat. Non vulneres me, malo, q̃ sanes. Potes inire gratiã, si quia vulneratus sum, sanas, nõ, si vulneres, vt sanãdus sim. ¶ Tertiò, caue ne nimis festines ostẽdere te gratum. Sen. 5. lib. de Benefi. Ante oĩa discamus beneficia debere. Nemo libenter reddit qđ inuitus debet: & qđ apud se esse nõ vult, onus judicat esse, non munus. Idem in eodem: Pęnitet accepti beneficij, quẽ nondum redditi piget. Non minoris est animi, debere, q̃ dare: eo ꝙ operosius hoc, quã illud, quo maiori diligentia custodiũtur, q̃ dantur, accepta. Idẽ: Aequè delinquit, qui ad ferẽdum gratiã suo cessat tp̄e, q̃ qui alieno properat. Idẽ Sene. Reijciendi signũ est protinùs aliud munus remittere, & munus munere expugnare. Qui nimis citò cupit soluere, inuitus debet: & qui inuitus debet, ingratus est. ¶ Quartò, caue ne clàm gratiã referas. Ingratus est enim, q remotis arbitris, gratias agit, vt ait Sene. 2. lib. de beneficijs. Et notandũ, ꝙ beneficiũ benignè accipiendũ est, licet etiã sit modicum. Si benignè accipis, retulisti gratiã, sed non solutũ reputas. Sen. Qui beneficium dat, vult excipi gratè: habet quod voluit, si bene acceptũ est. Idẽ: Voluntati voluntate satisfacimus, rem rei debemus. Beneficiũ verò rei duplex est, scilicet pecuniæ & operæ. Beneficium operæ splendidius est: hoc enim ex virtute depromitur, alterũ verò ex arca. Cùm beneficium pecuniæ datur, materia exhaurit, vt quo in plures vsus sis, eo minus in multos vti possis: beneficiũ verò operæ, cõsuetudine benefaciẽdi, paratiores & exercitatiores facit. Dum Macedonũ fauorem pecuniæ largitione captaret Alexãder, scripsit ad eum pater hæc verba. Quis error in istã spem te induxit, vt eos tibi fideles putares, quos pecunia corrupisses? ac tu id agis, vt Macedones te nõ regem, sed ministrũ, & donatorẽ putarent. Fit enim deterior qui accipit,

accipit, atq; ad idē semper expectādū paratior. Nō tñ hoc genus benignitatis omninò repudiādū est: nam sæpè idoneis hominib⁹ indigentibus de re familiari, impartiendum est, sed diligenter & moderatè. Multi.n.patrimonia effuderunt, inconsultè largiendo. Nihil autem stultius est, quàm curare, vt diutius facere non possis, quod libenter facias. Sequuntur etiam largitores rapinæ: cùm enim dando, egere cęperint alienis bonis manus inferre coguntur, & maiora odia eorū assequūtur, quibus ademerunt, quàm fauores eorum, quibus dederunt.

¶*Quæ sint cauenda danti beneficia.*

ET notādū, q̄ in dando beneficiū, primò, cauēda est durities. Sene. Non quid detur, refert, aut quid fiat, sed qua mente. Regum æquauit opes animos, q̄ exiguū tribuit, sed libenter, q̄ paupertatis suæ oblitus est, dū in eam respicit, q̄ nō iuuādi tantū voluntatē habuit, sed cupiditatē, qui accipere se putauit, cum daret. Idem: Multò gratius venit, qđ facili, q̄ qđ plena manu datur. Idem: Nemo libēter debet, qđ non accepit, sed qđ expressit. ¶Secundò, dilatio. Sene. in lib. de benefi. Errat, si quis sperat respōsurū sibi, quem dilatione lassauit, expectatione torsit. Eodem animo beneficiū debetur, quo datur. Idem: Qui tarde fecit, diu noluit. Cùm ita à natura cōparatū sit, vt altiùs iniuriæ, quàm merita descędant, & illa citò defluant, has tenax memoria custodiat: quid expectat, qui offendit, dum obligat? Satis aduersus illum gratus est, si quis beneficio eius ignoscit. Idem 2. lib. Cùm homini probo ad rogandum os suffunditur rubore, qui hoc tormentum remittit, munus suū multiplicat. Grauissimis viris nulla res cariùs constat, quàm quæ precibus empta est. Molestū verbū est, onerosum, & demisso vultu dicendum, rogo. Nihil æquè amarū, quàm diu in spe pendere. Aequiore animo quidam ferunt præcidi spem suam, quàm trahi. Idē: Verū est, tātum te gratiæ demere, quantū moræ adijcis. Idem: Queadmodū acerbissima crudelitas est, quæ trahit pęnā, & misericordiæ genus est, citò occidere: ita maioris est muneris gratia, quo minus diu pependit. Omnis benignitas properat, & propriū est libenter facientis, citò facere. ¶Tertiò, ne beneficiū quod das, ei, cui datur, vel alij obsit. Ea vtamur liberalitate, quæ prosit amicis, noceat nemini. Seneca 2. lib. de benefic. Quemadmodū pulcherrimū est opus, inuitos nolentesq; seruare: ita rogantibus pestifera largiri, blandum & affabile odium est. Pecuniā non dabo, quam numerandam adulteræ sciam, ne in societate turpis facti, aut cōsilij inueniar. Idē: Quid turpius, quàm (quod euenit frequentissimè) vt nihil intersit inter odium & be-

neficium? ¶ Quartò, ne beneficiũ maius sit facultate tua. Sene. Cùm summæ amicitiæ sit, amicũ sibi æquare, vtriq; simul cõsulendũ est. Dabo egenti, sed vt ipse nõ egeã. Succurrã perituro, sed vt ipse nõ pereã. ¶ Quintò, cauẽda est exprobratio. Seneca: Hæc beneficij inter duos lex est: alter statim obliuisci debet dati, alter memor esse accepti. ¶ Sextò, malitiosa astutia inficiendi. Dixit Antigonus Cynico petenti talentũ, Plus esse, q̃ Cynicus debeat petere. Petẽti verò nummũ, respondit, Minus esse, q̃ regẽ oporteat dare. Ecce malitiose negabat: nã posset dare talentũ, quia ipse rex erat: vel nummum, q̃a ille Cynicus. Econtrario Alexander nihil animo nisi grande cõcipiẽs, cuidã vrbẽ donabat: & cũ ille refugisset munus, dicẽs illud nõ cõuenire suę fortunæ: Nõ quęro, inquit, quid te accipere deceat, sed quid me dare. ¶ Septimò, cauendũ, de ingrato querelã facere. Meliorem facies ingratũ, ferẽdo, peiorẽ, cõquerendo. Nemo id esse, qđ iam videtur, timet, deprehenso pudor emittitur. Sene. Ingratus est aduersus vnũ beneficium, aduersus alterũ nõ erit, duorũ oblitus est, tertiũ in eorũ quæ exciderãt, memoriam reducet. Quæ ratio est, exacerbare eũ in quẽ magna cõtuleris, vt ex amico fiat inimic⁹? Seneca: Si Deũ imitaris, da etiã ingratis: nam & sceleratis sol oritur. Idem: Ego beneficio meo, cũ darẽ, vsus sum: nec ideo pigriùs dabo, sed diligentiùs: quod in hoc perdidi, ab alijs recipiam, sed huic ipsi beneficium dabo. Beneficio igitur tãquam bonus agricola, cura cultuque sterilitatem soli vincens. Non est magni animi, beneficiũ dare & perdere, sed est magni animi, perdere & dare. Idem 5. libro de Beneficijs: Propositum est optimi uiri & ingentis animi, tandiu ferre ingratum, donec fecerit gratum.

¶ De vendicatione.

SEQVITVR de Vindicatione, quã sic describit Tullius: Vindicatio est, per quam uis, aut iniuria & omnino omne quod obfuturũ est, defendendo & vlciscendo propulsatur. Hæc virtus maximè necessaria est habenti potestatẽ secularẽ. Rom. 13. Dei minister est, vindex in irã ei, qui malo facit. 1. Pet. 2. Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deũ, siue regi, quasi præcellenti, siue ducibus, tanquã ab eo missis ad vindictã malefactorũ.

De misericordia, PARS XIIII. quæ subdiuiditur in septem capitula.

De ordine dicendorum de Misericordia, & de descriptionibus eiusdem. Cap. I.

SEquitur de Misericordia, de qua hoc modo dicetur. Primò, ponentur eius descriptiones. Secundò, eius cõmendationes. Tertio, quædam meditationes, quæ misericordiam iuuant. Quartò,

Quartò, diuisiones pertinentes ad misericordiā. Quintò, dicetur de quo sit facienda eleemosyna. Septimò, quomodo facienda. ¶Circa primum, notandū, ꝙ misericordia sic describitur: Misericordia, est virtus per quā animus super calamitate afflictorum mouetur. Damascenus verò dicit, ꝙ misericordia est tristitia in alienis malis. Isid. 9. lib. Etymol. dicit ꝙ misericors à compatiēdo alienæ miseriæ, vocabulum est sortitus: & hinc appellata est misericordia, quòd miserum cor faciat, dolens de aliena miseria.

De commendatione Misericordiæ. Cap. II.

MIsericordiam commendat nobis & natura, & Sacra scriptura. Natura multipliciter. ¶Primò, naturali compassione q̃ habent membra vnius corporis adinuicē. 1. Corinthiorū 12. Si qd patitur vnum membrum, cōpatiuntur omnia membra. ¶Secūdò, naturali pietate quā videnť habere animalia eiusdem speciei adinuicē. Dicitur enim in lib. de natura animalium, quòd nō est auium vnius speciei, vt se comedant. Itē ꝙ mortua equa, pullū eius relictū alia suscipit nutriendum. ¶Tertiò, pietas quæ vr̄ esse animaliū etiā irrationabiliū ad res alterius speciei. Dicūtur enim leones ad uiam reducere aberrātes, & parcere hominibus ꝓstratis corā se, & animalibus infirmioribus, quàm ipsi sint, nisi necessitas famis ad aliud eos coegerit. Item multis experimentis cōpertū est, quòd lupi vel lupæ paruulos derelictos, & à matribus expositos ab alijs bestijs defendunt & etiam nutriunt. ¶Scriptura commendat nobis misericordiam multiplici admonitione. Deuter. 15. Omnino indigens, & mendicus non erit inter vos. In eodem: Non contrahes manum sed aperies eā pauperi. Itē: Præcipio tibi, vt aperias manum tuā fratri tuo egeno & pauperi. Tob. 4. Noli auertere faciē tuā ab vllo paupere: ita enim fiet, vt nec à te auertatur facies Domini. Eccle. 9. Oleū de capite tuo nō deficiat id est, misericordia de corde. Eccl. 29. Fœnerare proximo tuo in tēpore necessitatis illius. In eodē. Propter mandatum, assume pauperē. Eiusdem 7. Pauperi porrige manū tuā. In eodē: Exorare & facere eleemosynā ne despicias. Eiusdē 29. Pone thesaurum tuū in præceptis Altissimi, & proderit tibi magis, quàm aurum. Zachar. 7. Misericordiam & miserationes facite vnusquisq; cū fratre suo. Matth. 19. Si vis perfectus esse &c. Lucæ 6. Estote misericordes. In eodē: Oī petēti te, tribue, Itē: Date, & dabiť vobis. Eiusdē 11. Quod superest, date eleemosynā, & ecce omnia sunt munda vobis. Item 12. Vēdite quæ possidetis, & date eleemosynam. In eodē: Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurum in-

deficiētem in cælis. Eiusdem 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis,&c.2.Corinthiorū 8.Vestra abūdantia illorum inopiam suppleat.Ephe.4.Estote inuicem benigni, misericordes.1. Petr.3.Estote compatientes,fraternitatis amatores, misericordes.2.Petr.1.Ministrate in pietate fraternitatis amorē.Item misericordiam commēdat & creator & creatura.Creator,dum exēplo suo ad misericordiā nos monet, miserationes.n.eius sup omnia opera eius, vt dicitur in Psal. Item misericordia eius plena est terra.Ioel.2. Benignus & misericors est,patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia. Eius proprium est misereri semper,& parcere.Lucæ 6. Estote misericordes sicut & Pater vester misericors est.Barlaam: Maximam potestatem accipiens,datorē potestatis iuxta possibilitatē suā debet imitari,in hoc aūt Deū maximè imitabitur, si nihil iudicauerit, quàm misereri, pretiosius. Creatura commēdat nobis misericordiam, dum viri sancti exēplo suo ad eam nos monent. Inter exempla verò sanctorum maximè nos monet ad misericordiam exemplum Christi hominis: misericordia seu pietas crux aurea fuit,quā Christus portauit, quæ videtur fuisse acerbioris supplicij,quàm crux exterior, si magnitudo amoris,quo nos diligebat, attendatur. Sicut enim non fuit amor, sicut amor eius: sic non videtur fuisse dolor,sicut dolor eius.Dolor(inquam) compassionis.Thren.1. Videte, si est dolor, sicut dolor meus: misericordia filium Dei de cælo deposuit,& corpore induit. iuxta verbum Aug. Ipsa etiā pro redemptione pauperum, eum vendidit.Aug.Redemit venditus, viuificauit occisus, honorauit iniuriatus, misericordia eū vsque ad pedum nostrorū ablutionem humiliauit.Item eū,vt clypeū, nobis opposuit, vt scilicet ictū sustineret, quē Deus pater humano generi minabatur. Tūc impletū est illud,Scapulis suis obumbrabit tibi.Et illud:Scuto circūdabit te veritas eius.Item illud Sapientiæ 5.Dextera sua teget eos. Dextera Dei patris,Filius est.Tunc exaudita est oratio illa, Custodi nos dñe, vt pupillam oculi.Pupilla oculi manus oppositione custoditur,vt manus ictū suscipiat, quem pupilla susceptura erat.Misericordia eum fideiussorem pro hominibus posuit morti adiudicatis.Eccles.29.Gratiam fideiussoris ne obliuiscaris:animā enim suam posuit pro te. ¶ Ad commendationem etiam Misericordiæ facit, quòd ipsa super omnia Deo placet, & Diabolo displicet,& homini prodest. ¶ Primū ostenditur diuersis testimonijs scripturæ. Augustinus: Non est quod ita faciat Deo amabiles, vt pietas.In Psalm. Diligite miseri-

cordiam

cordiam & iudicium. Prou. 21. Facere misericordiam & iudiciū magis placet Deo, q̃ victimæ. Oseę 6. Misericordiam volui, & nō sacrificium. Matth. 9. Discite quid est, Misericordiā volo, & nō sacrificium. Ratio, quare misericordia tm̄ Deo placet, hæc est, quia Deo maximè assimilatur, vt priùs ostēsum est. Ecclesia. 13. Omne animal diligit simile sibi. Misericordia vnguētum est, quo vngit̄ Christus, & maximè quātum ad membra illa, quæ maximè vnctione indigent, scilicet quantum ad pedes. Quod figuratum est in hoc, ꝙ Magdalena vnxit pedes eius. Lucæ 7. Bernardus: Bonum est vnguentum cōtritionis, quod de recordatione peccatorum conficitur: melius deuotionis, quod fit de recordatione beneficiorum Dei. Porrò vtrunque vincit vnctio pietatis. Misericordiam Christus specialiter consuluit. Matthæi 19 Si vis perfectus esse &c. Illā vltimum remedium posuit. Lucæ 11. Veruntamen quod superest, date eleemosynam, &c. Recessurus etiam ab apostolis suis, misericordiam illis commēdare in pedum ablutione voluit. Ioan. 13. Sicut enim facto illo iuxta historiam, commendauit nobis humilitatem: ita secūdum mysteriū, commendauit nobis pietatem. Aqua enim in pelui, est pietas in corde. Ipse etiam in die iudicij de operibus misericordiæ specialiter disceptabit. Matthæi 25. Misericordia diabolo maximè displicet, cùm per eā maximè vincatur. Vnde super illud Psal. Misericordia mea & refugiū meū. dicit gloss. De nullo sic vincitur inimicus diabolus, sicut de misericordia. Cùm diabolus in multis respectu hominis excellat: in hoc tamen, ꝙ misericordiā non habet, homo ei præcellit. Ipse crudelis est, & non miserebitur. Iere. 6. Misericordia homini maximè ꝓdest. 1. Timot. 4. Exercitatio corporis ad modicum vtilis est: pietas autem ad omnia vtilis est. Quàm vtilis sit pietas seu misericordia homini, manifestū fiet, si multiplicem effectū eius ostendamus. ¶ Notandū ergò, ꝙ misericordia peccato obstat. Ecclesia. 4. Ignem ardētē extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis. In multa peccata caderet peccator, à quibus eleemosynæ, quas facit, eum custodiunt. Item spatiū pœnitentiæ homini impetrat. Vnde dicitur promissionem habere vitæ quæ nunc est, & futuræ. 1. ad Timot. 4. vbi dicit glos. Si quis misericordiam sequitur, si lubricū carnis patiatur, vapulabit quidem, sed non peribit. Quod non est intelligendum de illo, qui propter fiduciam quam habet in eleemosynis, quas facit, peccat. Tali enim dicitur ad Rom. 2. An ignoras, quòd benignitas Dei ad pœnitentiam te adduxit? Tu autem secūdùm duritiam tuam &

L 5 cor

cor impœnitens thesaurizas tibi iram. Itē bona temporalia multiplicat. Gregor. in dialog. Terrenę substantiæ per hoc, quòd pauperibus distribuuntur, multiplicantur. Bonifacius duodecim aureos accepit de cista nepotis Constātini presbyteri, & dedit pauperib⁹, quos ille acceperat de equo suo vendito: qui cùm reuersus audisset cistam suam fractam, iratus est in episcopum. Et episcopus ingressus ecclesiam, rogauit vt Dominus daret ei aliquid, quo mitigaret furorē presbyteri, & inuenit statim in sinu suo duodecim aureos fulgentes, quos dedit, & dixit ei: Scito, quia post mortem meā episcopus nō eris huius loci. Ille enim collegerat illos aureos pro acquirendo episcopatu post mortē eius. Idē Bonifacius cùm esset puer, omne triticū matris suæ expendit in vsus pauperum, quòd cùm mater horreum ingressa perpendisset, cępit eum increpare, & se ipsam pugno cædere in facie. Sed oratione facta à Bonifacio, statim horreum plenū inuentū est. Quo viso, mater cępit eum vrgere vt daret, quia ita celeriter posset, quæ petisset, accipere. Lucæ 6. Date, & dabitur vobis. Prouerb. 11. Alij diuidūt propria, & ditiores fiunt: alij rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Eiusdem 28. Qui dat pauperi, non indegebit: qui despicit deprecantem, sustinebit penuriam. 3. Reg. 18. Illi viduæ, quæ Eliam pauit, farina & oleū non defecerunt. Ratio huius potest esse: quia homo misericors fideliter dispēsat pauca bona sibi cōmissa, & ideo meritò sup multa constituitur. Matt. 15. Itē Deū placat. Prouerbiorū 21. Munus absconditū extinguit iras: & donū in sinu indignationem maximam. Gen. 32. Placabo eū muneribus, quæ præcedunt. Tob. 3. dicitur de eleemosyna, quod ipsa est, quæ purgat peccata. Esa. 58. Si effuderis esurienti animā tuā, & animā afflictā repleueris: orietur in tenebris lux tua. Lux, inquam, gratiæ. Misericordia à seruitute diaboli liberat. Esa. 10. Cōputrescet iugū à facie olei. Oleū dicitur misericordia: quia sicut oleū cæteris liquoribus supernatat, sic opus misericordiæ præcellit respectu aliorum operum. Misericordia à morte spirituali suscitari facit. Sicut Dorcas plena operibus bonis & eleemosynis, quas faciebat, meruit corporaliter suscitari. Act. 9. Misericordia meretur à Domino visitari. Sicut legitur de Cornelio, Actuū 10. Erat Cornelius eleemosynas multas faciens plebi, & ait angelus ei: Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Domini. Contra peccata nihil tantum videtur valere, quantū misericordia. Vnde super Mat. 12. Extende manū tuam, & extendit, & restituta est sanitati. dicit gloss. Nihil plus

valet

valet curationi, quàm eleemosy narũ largitas. Et subditur: Frustrà pro peccatis rogaturus, manus ad Deũ expendit, qui has ad pauperes pro posse nō extendit. Itē gratiã conseruat. Eccl. 29. Dicitur de eleemosyna: Gratiã eius quasi pupillã conseruabit. Itē hostem impugnat. In eodē: Super scutũ & super lanceam aduersus inimicũ tuũ pro te pugnabit. Itē quæ petit à Deo, impetrat. Eccle. 29. Conclude eleemosynam in sinu pauperis, & hæc exorabit pro te. Esa. 58. Frange esurienti panē tuum, &c. Et subditur: Tũc inuocabis, & dñs exaudiet: & clamabis, & dicet, Ecce adsum: quia misericors sum dñs Deus tuus. Misericordia multum potest erga Deum. Ipsa videtur Dei sententias reuocare, vt in Niniue. Ionæ 3. Et Achab 3. Reg. 21. Legitur etiam 10. Iudicum: Non addam, inquit dñs, vt liberem uos. Et pòst legitur: Doluit dñs super miserijs eorum. Hæc luctatur cum dño, vt Iacob luctatus est cũ angelo. Gene. 32. Et Sap. 18. legitur de Aaron, ꝙ resistit iræ. Gregor. Iræ Dei tunc resistitur, quando ipsemet, qui irascitur, opitulatur. Misericordia dicitur Deum vincere quodammodo. Vnde dicit ecclesia, Quæ te vincit clementia, vt ferres nostra crimina? Dicitur etiam, peccata nostra de eius memoria delere. In Psalm. Omnes iniquitates meas dele. Ezech. 18. Si impius egerit pœnitētiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est &c. omniũ iniquitatũ eius, quas operatus est, non recordabor. Misericordia Deo fœneratur. Prouerb. 19. Fœneratur domino, qui miseretur pauperis. Eiusdem 22. Qui accipit mutuum, seruus est fœnerantis. Est ergo Deus quasi in potestate hominis perfectè misericordis, sicuti seruus in potestate domini, & ille qui mutuum accepit, in potestate fœneratoris. Item misericordia non solum potest in terra, sed in cælo. Ipsa cælũ inclinauit. Ista inclinatio manifestata est ex hoc, ꝙ breuior est nunc via in cælum, quàm esse solebat. Adam per multa millia annorũ vix peruenit illuc, modò verò vna hora quandoq; peruenitur. Item misericordia ostiũ cæli: Christũ scilicet, qui dicit Io. 10. Ego sum ostium: fregit in die Parasceues, & fecit volare quasi in duo frusta: scilicet corpus & animam: & sic pauperibus cælestem ingressum patefecit. Ipsa viam paradisi dilatat. Prouer. 18. Donum hominis dilatat viam eius, & ante principes spatium ei facit. Item misericordia hominē filium Dei efficit, Ecclesiast. 4. Esto pupillis misericors, vt pater, & pro viro matri eorum: & eris tu velut filius Altissimi, filius obediēs, & miserebitur tui magis, quàm mater. Misericordia Deũ suum efficit. Hebræo. 13. Beneficentiæ & communionis nolite obliui-

obliuisci. Talibus.n.hostijs promeretur Deus. Ipsa specialiter honorat Deũ,pp cũ pauperibus sua tribuendo. Prou.14. Honorat dñm qui miseretur pauperis, ideo meritò in futuro à Deo honorabitur. Itẽ misericordia à pœna pro peccatis debita hominem absoluit. Prou.13. Redẽptio animæ viri, diuitiæ suæ. Dan.4. Peccata tua eleemosynis redime. 4. Reg.4. Pauper mulier oleo sibi multiplicato soluit creditori suo. Itẽ misericordia amicos & adiutores sibi multiplicat. Ipsa pauperes facit stipendiarios suos. Greg. Pauperes non sunt contemnendi, vt egeni, sed exorandi, vt patroni Luc.16. Facite vobis amicos e mammona iniquitatis. Prou.22. Victoriã & honorẽ acquiret, qui dat munera. Itẽ misericordia hominẽ in bono roborat. Eccle.3. de dante eleemosynã: In tẽpore casus sui inueniet firmamẽtũ. Item misericordia homini benedici facit. Vnde eleemosyna vocatur benedictio. 2. ad Corin. 9. Homini misericordi benedicit Deus. Deut.15. Omnino indigẽs & mendicus non erit inter vos, vt benedicat tibi Deus. Benedicit etiam ei populus. Prou. 19. Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur. Deut.33. Benedictus filius Aser, sit placens fratribus, & tingat in oleo pedem suum. Hæc tria concomitantur se, tingere in oleo pedem affectus, esse benedictum, & placentem hominibus. Ruth 2. Sit benedictus, qui misertus est tui. Misericordi etiam benedicit pauper, qui ab eo recipit eleemosynam. Iob cap.29. Benedictio perituri super me veniebat. Itẽ misericordia morienti societatem facit. Ambrosius: Non sunt bona hominis, quæ secum ferre non potest. Sola misericordia comes est defunctorum. Ipsa etiam animam in infernũ ire non permittit. Tob. 12. dicitur de eleemosyna, quòd à morte liberat, & nõ patietur animas ire in tenebras. Ipsa etiam in iudicio liberat & regnum accipit. Tob.12. dicitur de eleemosyna, quòd facit inuenire vitam æternam. In Psalm. Iucundus homo, qui miseretur & commodat, disponet sermones suos in iudicio. Ibi specialiter fiet disceptatio de operibus misericordiæ. Matt.25. Venite benedicti Patris mei, percipite, &c. Esuriui enim, & dedisti mihi manducare, &c. Misericordia filium Dei in mũdum fecit descendere. Eadem homines in cælum facit ascẽdere. Ad hoc signandũ, Christus à monte Oliueti in cælum ascendit. In monte enim Oliueti, eminentia misericordiæ designatur. Legitur etiã 3. Reg.6. quòd in ingressu oraculi fecit Salomon duo ostiola de lignis oliuarũ. Quæ duo ostiola possunt intelligi duæ partes misericordiæ. Vna est qua compatimur miseriæ spirituali. Qui perfectè misericors est, iam beatus

tus reputatur certa spe, tandem beatus futurus in re. Misericordes maximè de Dei misericordia sperare possunt. In Psa. Ego sicut oliua fructifera in domo Dei, speraui in misericordia Dei. In Psal. Beatus, qui intelligit super egenũ & pauperẽ. Prou. 14. Qui miseretur pauperi, beatus erit. Mat. 5. Beati misericordes. Itẽ misericordia loca in regno cælorum assignat. Eccl. 16. Oĩs misericordia faciet vnicuiq; locum, ſm intellectũ peregrinationis illius, & ſm meritũ operũ illius. Misericordia est negotiatrix prudentissima. Matt. 15. Prudẽtes virgines acceperunt oleũ in vasis suis. Qui verè prudens est, oleũ pietatis vult habere in corde suo, sine quo nõ habetur ignis charitatis. 1. Ioan. 3. Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrẽ suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Iac. 3. Sapientia, quę desursum est, plena est misericordia. Negotiationẽ misericordiæ specialiter consuluit filius Dei. Matt. 10. Vade, & vẽde omnia quæ habes, & da pauperibus. Voluit Paulus vt Timotheus hanc negotiationẽ præciperet his, quos habebat regere. 1. ad Timot. 6. Diuitibus huius seculi præcipè facilè tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundãentum bonum in futurum. ¶ Misericordia in negotiatione videtur Deum circumuenire, dum pro luto temporaliũ, ęternas diuitias recipit. Osee 11. Circumuenit me in negotiatione Ephraim. Augu. Præbe tectum, & accipies cælum. ¶ Misericordia calicem frigidæ aquæ proximo tribuit, & torrentẽ voluptatis æternæ recipit. Ipsa terram in cælum comutat, hæc est commutatio dextrę excelsi. ¶ Misericordia hominem periculosè oneram vtiliter exonerat, & proximum eius iuuat. Augu. in lib. de Disciplina Christiana, loquens ad diuitem: Da, inquit, aliquid fratri tuo. Da aliquid proximo tuo. Da aliqd comiti tuo. Vita ista, via est simul ambulantis. Sed fortè dicis, Ego diues, ille pauper. Sarcinã tuam cõmemoras. Pondus tuũ laudas. Et quod grauius est, constrinxisti ad te sarcinam tuam, iam non potes porrigere manum. Onerate, ligate, quid te iactas? quid te laudas? Solue vincula colli tui. Minue de sarcina tua. Da comiti, & illũ adiuuas, & te releuas. ¶ Misericordia vnde dare videtur, potius accipit. Vnde August. Reminiscere, inquit, non solùm quid des, sed quid accipias. Panis quẽ das, terra est, de terra in terram, vt fulciatur terra, vt reficiatur terra. Poterit itaque pauper dicere, Vide, ne plus tibi præstẽ accipiẽdo quàm tu dando. Si enim non esset, qui à te acciperet, non erogares terram, & emeres cælum: contemne me, si nihil pe-

tis

tis ab eo, qui fecit me & te. Si n. petiturus es, quia me exaudisti, tibi præstas, vt exaudiaris. Age illi gratias, qui rẽ tam pretiosam vili pretio te facit emere. Das qđ in tpe perit, accipis qđ manet in ęternũ, vnde sis socius angelorũ, vnde nunquam situm famemq; patiaris. Et subdit: Nemo dicat, quia præstet pauperi: sibi.n. plus præstat, quàm pauperi. ¶ Misericordia, bona sua quæ dare videtur, in saluo ponit, & inde thesaurum facit. Matthæi 6. Thesaurizate vobis thesauros in cælo. Et beatus Laurentius: Facultates ecclesiæ, quas requiris, manus pauperum in cælestes thesauros deportauerunt. Tob. 4. dicitur, Da eleemosynam. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis. Augustinus: Considerate fratres, quàm multi subitò bona omnia perdiderunt, quę studiosissimè recondebant, vel quum vno impetu hostili captiui ducti sunt, vel quum eis discedentibus flãma successit. O quomodo tales pœnituit: quia non audierunt domini consilium, scilicet, Da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo. Audires amicum tuum cõsilium tibi dantem de thesauro tuo, & contemnis Deum consilium dantem de corde tuo. Inuasit hostis domũ, nunquid inuaderet cælum? Occidit seruum custodem, nunquid occideret dominum seruatorem? Qui sunt pauperes, quibus damus, nisi delatores nostri? Delatori tuo das, in cælum portat qđ das: an excidit tibi? Gregor. Securius diuitiæ transferuntur de patria in patriam per manus pluriũ, quàm per manus vnius, ſm Aug. Manus pauperum sunt gazophylacium Christi. Vnde qđ in manu pauperis ponitur, in gazophylacio Christi mittitur, imò quòd plus est, in manu Dei ponitur, & ideo iam auferri non potest ei, qui dedit, quũ non sit, qui de manu eius possit eruere. Misericordia bona terrena, quæ possessoribus suis solent esse noxia, vtiliter expendit. Isidor. Hoc tñ habet bonum possessio præsentium rerum, si vitam reficiat miserorum. ¶ Et notandum, quòd virtus misericordiæ non solùm est valde vtilis, sed etiam valde mirabilis. Ipsa de malis aliorum melioratur, de sordibus aliorum sanatur, de paupertate ditatur, de infirmitatibus aliorum sanior efficitur, ipsa portat onera aliorum, implens legem Christi. ad Gala. 6. Alter alterius onera portare, &c. Et quanto plura bona portat, tanto velociùs currit, quia ad beatitudinem festinantiùs tendit. Ipsa onera aliena frequenter furatur hominibus nescientibus, dum ipsis negligentibus, peccata eorum assumit & portat dolendo, lugendo, orando, pro eis eleemosynam faciendo, disciplinis se affligendo. Misericordia quanto plura

onera

onera proximi portat, tanto oneribꝰ propriorũ peccatorũ magis se exonerat. Misericordia de fœtore eorum, qui spiritualiter sunt mortui, nõ morit, sed potius viuificatur. Ipsa est, quæ colligit de spinis peccatorũ vuas, & de tribulis ficus. Misericordia, mala aliena in bona conuertuntur. Duæ virtutes sunt, quæ omnia, quæ proximi sunt, acquirere videtur, scilicet charitas & pietas. Charitas, bona proximi sua facit. Gregorius: Pensent inuidi, quantum bonũ est charitas, quæ aliena bona sine labore nostro nostra facit: pietas verò, aliena mala sua facit. Vnde hæ duæ virtutes venientes ad iudicium de nundinis huius mundi, ditissimæ, quãtum ad meritum, inuenientur, & ideò abundãtissimè remunerabũtur. Hę duæ virtutes alæ sunt quibus fouentur proximi bona, & portantur eius onera. Vnde super illud, Sub vmbra alarum tuarum protege me. dicit Glossa: Misericordia & charitas sunt alę patris, quibus nos protegit. De his alis Matthæi 23. Quoties volui congregare filios tuos quemadmodũ gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? ¶ Item misericordia de vno obsequio duplicem habet mercedem. In pręsenti enim remuneratur & in futuro, vt prius ostensum est. Ipsa de vna seminatione duplicem messem colligit. Ipsa seminat in terra, & metet in cælo: ipsa consilio domini agros aridissimos elegit ad seminandum. Lucæ. 14. Quum facis prãdium, voca pauperes, &c. Et hi vberiùs ei fructificant. ¶ Et notandum, ꝙ opus misericordiæ semini comparatur. 2. ad Corinthios. 9. Qui parcè seminat, parcè & metet, eo quòd semini in multis assimiletur. Semen absconditur, sic eleemosyna occultè danda est. Ecclesia. 29. Conclude eleemosynam in sinu pauperis. Item semen perdi videtur, cùm seminando potiùs remouetur: sic eleemosyna quum datur, perdi videtur, sed sic meliùs seruatur. Ecclesiastic. 29. Perde pecuniam propter fratrem, & non abscondas illam sub lapide in perditionem. Isidorus: Terrena omnia seruando amittimus, largiendo seruamus. Diu cum rebus nostris durare non possumus, quia aut nos illas moriendo deserimus, aut illæ nos viuentes deserunt. Et super illud Matt. 16. Qui perdit animã suam propter me, inueniet eam. dicit glo. Quasi dicatur agricolæ: Si frumentum seruas, perdis: si seminas, renouas: solas, quas dederis, semper habebis opes. Item semen cum fœno resurgit: & qui dat eleemosynã, centuplum accipit. Vnde super illud Prouer. 19. Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis. dicit interlin. Centuplum accepturus. Ecclesi. 35. Retribuens Deus est, & septies reddet tibi. Semen pre-

pretiosius in vno anno seminatur, & in alio anno metitur: semẽ verò minùs pretiosium, vt hordeum, in eodem anno seminatur & metitur. Sic eleemosyna pretiosa est, quæ seminatur in anno gratiæ, cuius messis expectatur in anno gloriæ. Item semen gelu pressum & retardatũ, huberiùs fructificat: Sic eleemosyna, quæ aduersitate premitur, maiorem habitura est remunerationem: vt eleemosyna, cui detrahitur, magis remuneranda est, q̃ quæ laudat. Itẽ misericordia hic quasi omnia tormenta sustinet. 2. ad Cor. 12. Quis infirmatur, & ego non infirmor? &c. Ideo in futuro meritò ei à tormento parcetur. Ipsa est quæ exemplo Petri dicit dño: Tecum parata sum in mortem & in carcerem ire. Luc. 22. Ideò in futuro meritò à carcere infernali immunis erit. Item ad commendationem misericordiæ valere potest detestatio sui oppositi. ¶ Notãdum ergo, ꝙ nõ solùm immisericordia indigna est venia, imò quod plus est, homini immisericordi vidẽtur peccata iam dimissa reuocari. Matt. 18. Serue nequam, omne debitũ dimisi tibi, qm̃ rogasti me: nonne oportuit & te misereri? &c. Et iratus dominus eius, tradidit eũ tortoribus quoadvsque redderet vniuersum debitum. Misericordia verò literas remissionis habet in Euangelio etiam tria paria. Primò, Matt. 5. Beati misericordes, qm̃ ipsi misericordiam consequentur. Cum misericordia Dei, fons sit, & misericordia nostra, fluuius: qũo esse posset, ꝙ fluuius misericordiæ nostræ ad proximũ flueret, & fons diuinæ misericordiæ nobis siccus esset? Aug. Fluit riuus, & fons siccabitur? Item quum omne animal diligat simile sibi, Eccles. 13. qũo hoc esse posset ꝙ Dei misericordia hominem misericordem dãnaret? Secũdò, Matt. 6. Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester cælestis delicta vestra. Tertiò, Luc. 6. Dimittite, & dimittetur vobis. Item vbi est misericordia, est peccatorum abundantia: Osee 4. Non est misericordia, & non est scientia Dei in terra. Et subditur: Maledictum & mendacium & homicidiũ & furtum & adulteriũ inundauerunt. Item illi, cui deest misericordia, fiet iudicium sine misericordia. Iaco. 2. Iudicium sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam. Immisericordi aures Dei clausæ sunt & in præsenti & in futuro. Prouerbio. 21. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, ipse clamabit, & non exaudietur. Exemplum habemus de hoc Lucæ 16. in diuite epulone, q panis micas Lazaro negauit, in tormentis positus, guttã aquæ postulans non accepit. Item ad commendationem misericordiæ facit, si ostendatur eius præemi-

quasi aquæ, dilabimur in terrã, quæ nõ reuertuntur. Lu. 3. Qui habet escas, det nõ habẽti. Item excitamur ad ea exẽplis sanctorum patrum. Tob. 1. De facultatib⁹ suis esuriẽtes alebat. Iob. 31. Si comedi buccellã meã solus, & non comedit pupillus ex ea, &c. Humerus meus à iunctura sua cadat, & brachiũ meum cum suis ossibus conteratur. Item incitamur ad ea mercedis promissione. Ezech. 18. Si panẽ esurienti dederit, vita viuet. Matt. 10. Qui potum dederit vni ex minimis istis calicẽ aquæ frigidæ tãtum in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suã. Lu. 14. Quum facis conuiuium, voca pauperes, debiles & claudos, & cæcos, & beatus eris, quia non habent vnde retribuant tibi. Retribuetur aũt tibi in resurrectione iustorũ. Qui cibum sine potu ministrãt pauperi, tale prãdium dant dño, quale consueuit dari asino. Itẽ qui de his, quæ habẽt ad mẽsam suam, nihil volunt dari pauperibus, in futuro nihil boni inuenient. Iob 20. Non remãsit de cibo eius, & propterea nihil remanebit de bonis illius. ¶ Sequitur de tertio opere misericordiæ, quod est colligere hospitẽ. ¶ Circa quod opus, primò tangetur de his, quæ pertinent ad eius commendationem. ¶ Secundò, qui hospites sint maximè recipiendi. ¶ Tertio, quomodo sint recipiendi. ¶ Circa primum, notandum, quod hospitalitas ad susceptionem gratiæ præparat. Quod figuratũ est in hoc, quod duo discipuli Christum cognouerunt, cùm eum ad hospitium inuitassent. Lu. vlt. quandoq; diuina cognitio infunditur alicui occasione alicuius sancti viri in hospitio recepti, Itẽ bona temporalia multiplicat: vt patet in illa vidua, quę Eliam in hospitio suo suscepit: cui farina & oleum nõ defecerunt. 3. Reg. 17. A malo etiam temporali seruat: vt patet in Raab, quæ recepit nuntios filiorum Israel, & ideo à morte saluata est. Iosue 6. Sola Raab meretrix viuat, &c. ad Hebræos 11. Raab meretrix non perijt cũ incredulis, excipiens exploratores cum pace. Item Deum & angelos meretur recipere, qui hospitalitati deseruit. Reputatiuè semper Deum recipit, quum recipit aliquem nomine ipsius. Matt. 1. Qui recipit vos, me recipit. Eiusdem 10. Qui suscipit vnum talẽ paruulum in nomine meo, me suscipit. Item 25. Hospes eram, & collegistis me. Io. 13. Qui accipit si quem misero, me accipit. Personaliter etiam quandoq; suscipit Deum. Vnde refert Greg. in homil. Euangelij quod legitur secundo die paschæ, quod quidam paterfamiliàs multum fuit hospitalis. Quadam autem die cùm peregrinos suscepisset, & aquam daret manibus in humilitate, vnus fuit inter eos, in cuius manibus aquam fundere debuit. Et

quum reuersus vrceum accepisset, eum nō inuenit. Cumq; hoc factum apud se miraretur, eadē nocte ei dn̄s per visionem dixit: Cæteris diebus me in membris meis, hosterno aūt die me in me metipso suscepisti. Itē Gregor. in homilia illius Euangelij. Videns Iesus ciuitatem, fleuit super illā, dicēs: Quia &c. Quidā Martyrius nomine, vitæ valde honorabilis monach⁹ fuit, q ex suo monasterio visitationis gratia ad aliud monasteriū tendebat, cui spiritualis pater præerat. Pergens itaque leprosum quēdam quem densis vulneribus elephantinus morbus per mēbra fœdauerat, inuenit in via, volentem ad suū hospitiū redire & præ lassitudine nō valentem. In ipso verò itinere se habere perhibebat hospitiū, quo idem Martyrius monachus ire festinat. Vir autē Dei eiusdē leprosi lassitudinem misertus, pallium, quo vestiebatur, in terram protinus proiecit, & expandit, ac desuper leprosum posuit, eumq; suo pallio vndique constrictum super humerū leuauit, secumq; reuertēs detulit. Cumque iam monasterij foribus appropinquaret, spiritalis pater eiusdem monasterij magnis clamare vocibus cæpit, Currite, ac ianuas monasterij citiùs aperite: quia frater Martyrius venit, Dominum portans. Statim verò vt Martyrius ad monasterij aditum peruenit, is qui leprosus esse putabatur, de collo eius exiliēs & in ea specie apparēs qua recognosci ab hominibus solet redēptor humani generis Deus & homo Iesus Christus ad cælum, (Martyrio aspiciente) rediit, eiq; ascēdēs dixit, Martyri, tu me nō erubuisti super terram: ergo te non erubescā super cælos. Qui sanctus vir mox vt esset monasterium ingressus, ei pater monasterij dixit, Frater Martyri, vbi est, quē portabas? Cui ille respondens, dixit: Ego si sciuissem, quis esset, pedes eius tenuissem. Tunc idem Martyrius narrabat, quia cùm eum portasset, pondus eius minimè sensisset. Nec mirū: quo modo pondus eius sentire poterat, qui portantem portabat? Eccle. Species leprosi apparuit, & is qui est reuerēdus super omnia, videri despectus infra omnia dedignatus nō est. Cur hoc, nisi vt nos sensu tardiores admoneret, quatenus quisquis ei, qui in cælo est, festinat assistere, humiliari in terra & compati abiectis & despicabilibus fratribus nō recuset? Item Greg. in Homilia Euangelij quod legitur secunda die Paschæ, Pensate fratres quanta hospitalitatis virtus sit. Ad mensas vestras Christum suscipite, vt vos ab eo suscipi ad conuiuia ęternam valeatis. Præbete modo Christo peregrino hospitium, vt nos in iudicio nō quasi Peregrinos nesciat, sed vt proprios ad regnum recipiat. Angelos etiam mere-

pro nobis? Nonne matrē propriā reliquit pro nobis? Reliquit etiā synagogā matrem suā, & insuper animā suam morti exposuit pro nobis. Ierem. 12. Reliqui domū meā, dimisi hæreditatē meā, dedi dilectā aīam meā in manus inimicorū eius. ¶ Tertiū est, innocētia. Magis.n. solemus cōpati ei, q innocenter patitur. Quæ causa verè fuit in Christo: ipse.n. peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. 1. Pet. 2. Propter hoc ecclesia, quæ lætatur in passionibus aliorū sanctorū, in die passionis Christi contristatur.

¶ Quartum, qn̄ pro culpa nostra aliquis patitur: tunc.n. homo, qui habet nobilē animū, dolorē illū, suū reputat per compassionē, sicut suus est per occasionē. Sicut patet in Dauid 2. Reg. vlt. q quū vidisset angelum populū occidētē, propter hoc q ipse fecerat eū numerari, dixit ad dn̄m: Ego sū, qui peccaui, ego iniquè egi: isti q oues sunt, quid fecerunt? Vertatur (obsecro) ira tua contra me. Hæc causa bene fuit in Christo, iuxta illud Esa. 53. Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, & attritus propter scelera nostra. Nostra est passio Christi per occasionem, etiam quātū ad vtilitatem: & ideo deberet esse nostra quantū ad cōpassionem.

¶ Quintum est, patientis nobilitas. Quæ causa vera fuit in Christo, qui fuit nobilissimus tanquam Altissimi filius. Valde alienum erat tale opus ab eo: iuxta illud Esa. 28. Alienū est opus ei⁹, vt operetur opus suū, peregrinū est opus eius ab eo. ¶ Sextū est, patientis benignitas. Hæc causa verè fuit in Christo. ad Tit. 3. Apparuit benignitas, &c. Matth. 11. Discite à me, quia mitis sum. Quum homo benignus & mitis homini gratis cedat, quæ causa est, cū gladio perforari? Itē quæ conuenientia est stipitis rigidi & duri ad hominem benignum & dulcem? Ideo ecclesia in illo dulci planctu, qui in Dominica passione incipit cantari, specialiter plangit hoc, q clauis & lancea mite corpus perforatur, & poscit, vt arbor crucis ramos suos flectat, & naturalis rigor lentescat, vt superni membra regis miti tē dat stipitē. ¶ Septimū est, pietas ipsius patientis. Magis.n. aliquis compatitur ei, quem nouit esse pium & cōpatientem, quàm ei, quem nouit esse sine pietate. Ipse etiam Deus nō miseretur hominibus duris, & sine misericordia. Iac. 2. Iudicium sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam. Ber. Nemo duri cordis salutē vnquā adeptus est, nisi fortè quē miserans Deus abstulerit ab eo cor lapideum, & dederit cor carneum. Hæc causa bene fuit in Christo, qui ex cōpassione passus est ea, quæ sustinuit in mūdo isto. ¶ Octauum est, exemplum aliorum compatientium alicui. Hoc enim solet hominem incitare

tare ad similiter compatiendum. Quæ causa bene inuenitur circa Christum, cui creaturæ insensibiles quasi compassæ fuerunt. Vnde sol radios suos abscondit, quasi nuditati eius tenebras faciēs. Petræ etiā scissæ sunt quasi compatientes. ¶Ad iniuriarum dimissionem monemur, Luc. 6. Dimittite, inquit, & dimittetur vobis. Matt. 6. Si dimiseritis hominibus peccata eorū, dimittet vobis Pater cælestis delicta vestra. Eiusdē 18. Dñe, quoties peccabit frater meus in me, & dimittā ei, vsq; septies? Dixit illi Iesus: Non dico tibi vsq; septies, sed vsque septuagesies septies. Aug. in Euchiridion: Multa sunt genera eleemosynarum, quæ cùm facimus, adiuuamur, vt nobis dimittāt peccata. Sed inteterea nihil ē maius, q̃ cū ex corde dimittim⁹, quòd in nos quisq; peccauit. Idē in li. de Rectitudine catholicę cōuersationis: Quare nō dimittat qs fratri parū, vt ei dominus dignetur dimittere totū? Nam & hoc eleemosynę genus est, vt dimittat aliquis ex toto corde ei, à quo læsus fuerit. Isid. Non solū qui esurienti & sitienti & nudo beneficium largitatis impendit, sed & qui inimicum diligit, & & qui lugenti affectum compassionis & consolationis impartitur, aut in quibuslibet necessitatibus filijs consiliū adhibet, sine dubio eleemosynam facit. ¶Ad corripiendum fratrem peccantem monet nos dominus Matt. 18. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solū. ¶Ad instructionē ignorantiū monemur, ad Galat. 6. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis. Dan. 12. Qui ad iustitiā erudiunt multos, fulgebūt sicut stellæ in perpetuas æternitates. Ecclesia. 38. Vir sapiēs plebē suā erudit, & fructus illius fideles sunt. ¶Opera misericordiæ corporalia sunt illa sex, quæ tangūtur Matth. 25. Esuriui &c. Septimum est, quod tangitur Tobię 2. scilicet sepelire mortuos. Aliqua horum tanguntur. Esa. 58. Dimitte eos, qui confracti sunt, liberos, & omne opus dirumpe. Hoc pertinet ad visitationem incarceratorū. Frange esuriēti &c. Ibi tanguntur tria alia opera manifestè. Et carnem tuam ne despexeris, hoc pertinet ad visitationem infirmorum. ¶Ad duo prima opera incitamur frequēti scripturæ admonitione. Neemiæ 8. Mitte partes eis, qui non præparauerunt sibi. Tob. 4. Panem tuum cum egenis & esuriētibus comede. Prouer. 25. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. Ecclesiast. 11. Mitte panem tuum super transeuntes aquas, quia post multa tempora inuenies illū. ¶Aquæ trāseūtes, sunt populi mortales. 2. Regū 14. Omnes morimur, & quasi

Christū cogita. Aug. in lib. de disciplina Christiana: Christus petit, & non accipit, & offendis nomē pietatis crudelibus verbis, & dicis: Et qd seruo filijs meis? Christū illi oppono, filios suos mihi reponit. Magna iniustitia, vt habeas vnde luxurietur filius tu⁹, egeat Deus tuus. Cum. n. legisti, Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis, & nō timuisti: ecce quis eget, & filios tuos numera: postremò numera filios tuos, adde vnū illum inter illos, dñm tuū numera: vnū habes, sit ille secundus: duos habes, sit tertius: tres habes, quartus sit. ¶ Secundò, debet cogitare quid petit Deus, qm̄ suum petit, nō tuum. Vnde valdè ingratus est qui de bonis Dei abundanter habet ad mensam suā, & tñ non vult dare modicū panis Deo petenti. Aug. Dicit tibi Christus, Da mihi de eo, qđ dedi tibi. De meo quæro, & mihi nō donas: da, & reddo: habuisti me largitorem, facito debitorē. ¶ Tertiò, cogitare debet ad qd petat: non. n. petit ad dandū, sed ad mutandum & ad centuplas vsuras. Augu. Miser homo, quid fœneraris homini? fœnerare Deo, & centuplum accipies, & vitam æternam possidebis. Mira ingratitudo hominū, qui nolunt accōmodare Deo ad tales vsuras, ad quales accōmodarent alicui Iudæo vel Saraceno. ¶ Quarto debet cogitare, ꝙ ipse habet petere à Deo regnum æternum, qui modo petit ab eo modicum panis: & si negat Deo hoc modicū, negabit ei Deus regnū suum. Prouc. 21. Qui obturat aurē suā ad clamorem pauperis, clamabit & ipse, & nō exaudietur. Sapiēs: Ne dubites cū magna petas, impendere parua. ¶ Septima meditatio attēdit liberalitatem quam habent homines ad mēbra diaboli. Si enim diuites mali declinent ad eos, importunissimè inuitantur, & quasi dilaniantur, & pro illis magnæ expensæ fiunt. Christus verò in mēbris suis vix inuenire potest vnde sustētetur. ¶ Octaua attendit Dei pietatem, quam nobis exhibuit in sua paupertate, quando seipsum pro nobis dedit, & pro nostra redemptione vendi voluit.

De diuisionibus pertinentibus ad misericordiam, & de operibus misericordiæ per ordinē: primo de spiritualibus, circa quæ tanguntur octo incitantia ad compatiēdum Crucifixo pro nobis, deinde de corporalibus. Cap. IIII.

Notandum, quòd est misericordia commendabilis, & est misericordia detestabilis. Cōmendabilis est, quæ est respectu personæ: detestabilis, quæ est respectu culpæ. Greg. in homi. Ad culpas quisque non debet compassionem exercere, sed zelum. Compassio quippe homini, & vitijs rectitudo debetur, vt in vno eodemque homine & diligamus bonum quod factum

est,& persequamur mala quę fecit.Item Grego. Sunt pleriq; qui cōpassionem proximo non spiritualiter, sed carnaliter impendunt, vt ei non ad virtutem,sed quasi miserando ad culpas faueant. Qui carnaliter hominibus miserentur, potius sunt crudeles, quàm misericordes, licèt misericordes vocentur.Prou.20. Multi misericordes vocantur:virū autē fidelē quis inueniet? Itē notandum,ꝙ quędam opera misericordiæ sunt spiritualia, quædam corporalia.Spiritualia sunt, vt cordis cōpassio,iniuriarum dimissio,peccantiū correctio, ignorantiū instructio, de cōpassione dicit gl.Greg. super illud Iob 30. Cōpatiebatur aīa mea pauperi. Plus est cōpassio, q̄ datū,quia rē quālibet plerunq; dat,ēt qui non cōpatitur:nunq̄ qui verè cōpatitur, qđ necessariū conspicit,ꝓximo suo negat. Ibidē dicit interli. Plus est de seipso dare, q̄ de suis. Item Greg Exteriora largiens,rē extra seipsum præbuit: qui autē fletū & compassionem proximo tribuit, ei etiā aliquid de seipso dedit. Compassio crux est interior,cuius brachium superius est compassio,qua quis compatitur Christo pro nobis passo: brachiū inferius, est compassio,qua quis compatitur, his qui sunt in purgatorio. Sinistrum verò brachiū est cōpassio, qua quis cōpatitur his, qui sunt in hoc mundo quantū ad pœnalem miseriam. Dextrū brachiū estcōpassio,qua quis cōpatitur animabus,quę pereūt in hoc mūdo.Aug. Suntne in te viscera Christianæ cōpassionis,qui plangis corpus à quo recessit aīa, & nō plangis animā,à qua recessit Deus? Eccl.22.Luct⁹ mortui,septem dies:facite aūt & impij,oēs dies vitę illorū.¶Et notandū,ꝙ multa sunt, ꝑꝑ quæ aliquis solet alij multū cōpati,quæ oīa circa Christū occurrūt.¶Primū est,doloris magnitudo.Hæc causa verè fuit in Christo.Thre. 5. O uos oēs, qui trāsitis per viā, attendite & videte, si est dolor,sicut dolor meus. ¶Secūdum est, amoris magnitudo. Hæc causa fuit in beata Virgine, cum propter magnū amorē,quē habebat ad filiū suū,gladius pertransibat animā eius. Luc.2. De Dauid ēt legitur.2. Reg.18.ꝙ dicebat,Fili mi Absalon, Absalon fili mi, qs mihi det, vt ego pro te moriar? id est,vice tui. Videbatur reputare mortem filij sui grauiorem sibi propria morte. De bono patre dicitur Eccle.30.Pro animabus filiorum colligabit vulnera sua, & super oēm vocem turbabūtur viscera eius. Propter hanc causam filij,qui tenerrimè amāt matres suas, molestiùs sustinēt, quum eas vidēt percuti,quàm si ipsimet percuterentur. Sed quis dubitat Christū magis amandū esse à nobis, q̄ carnales matres? Quę mater tot & tanta passa est pro filio suo, quanta Christus pro

eminētia ad alias virtutes. ¶ Notandū ergo, q respectu abstinentiæ, in hoc præeminet, q abstinētia Deo corpus immolat. Ad Roma. 12. Obsecro vos per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem. Misericordia verò immolat cor. Respectu verò charitatis, in hoc præeminet misericordia, q charitas est fluuius bonitatis, ripas suas nō exiens. Pietas verò est fluuius bonitatis, ripas suas non exiens, & latè extrà inūdās. Charitas.n. vt charitas, tm̄ sua cōicat: pietas autē & hoc facit & aliud: mala.n. aliorū insuper sibi assumit. Parū est sua largiri, quòd facit charitas: sed cumulus charitatis est, sei psum largiri ad compatiendum, quod facit pietas. Respectu autē iustitiæ, prout iustitia strictè sumitur, & est opposita misericordiæ, hanc habet præeminentiā, quòd ipsa est summa iudiciariæ potestatis. Misericordia enim sit per omnia opera eius. Iaco. 2. Misericordia superexaltat iudiciū. Vnde licet appellare à curia iustitiæ ad curiā misericordiæ. Vnde si vides tibi imminere grauamen à iustitia, imò quocunque modo contra te iudicet, etiam iustè, aliter enim facere non potest, confidenter appella ad Dei misericordiam: quoniam iustitia necesse deferre habet appellationi tuæ. Forum curiæ misericordiæ, est forū pœnitētiale: hoc est solū adiutorū refugium. In hoc foro feruntur sententiæ absolutionis, etiam confitētibus culpas suas. In alijs curijs si quis confiteatur homicidium, dicitur à iudice, suspendatur: in hoc si confitetur, absoluitur. Item respectu obedientiæ, commendabilis est misericordia. Interdum.n. obedientiæ & etiam cæteris virtutibus nititur contraire. Vnde narrat Grego. in lib. Dialogorum, q Paulinus episcopus se in seruitutem posuit pro quodam captiuo redimendo, licèt addictus esset curæ pastorali, & Deus qui miseretur omnibus, alijs miserentibus, eū postea in plenitudinem officij & dignitas restituit. Et quidam conuersus Carthusiensis proficiscēs ad nundinas, & quadraginta libras secū deferens vt eas expēderet in necessitatibus domus suæ, comitē habuit in via militem veteranū debilem & pauperē, quē quū agnouisset grauatū esse ære alieno & ire ad petendum inducias à creditore cōuersus dixit militi, q iret secū: qui ingressi sunt domum creditoris, & cùm peterent inducias, denegauit eis creditor addens, q filium eius vinctum in carcerem poneret, nisi ea die redderet vniuersum debitum, & tota eius hæreditas ei appropriaretur. Pro quo quum intercederet conuersus, creditor multa cōuitia ei intulit. Ad quē conuersus, Hodie, inquit, liberabitur iustus iste de carcere mortis, & proijciens ante pedes XL.

 libras,

libras redemit filium militis de carcere, ipsumq; à debito liberauit. Qui rediens narrauit fratribus quę gesta erãt. Illi verò quasi viri spirituales multum in hoc facto cõmendabant eũ. Itẽ quidã sanctus homo quendam pœnitẽtem ligatũ à summo pontificẽ exonerauit tunica plũbea. Qui interrogat⁹ qua authoritate hoc fecisset. Respõdit, Authoritate illius, q̧ ait, Beati misericordes, qm̃ misericordiã consequẽtur. Matt. 5. Virtus misericordiæ maximè cõpetit statui miseriæ in quo sumus. Hãc virtutem didicit Christus plus q̃ xxx. annis ad Hebr. 4. Non habemus pontificem, qui non possit compari infirmitatibus nostris. Bern. Multa voluit pati Christus, vt compati sciret.

De his quæ possunt iuuare misericordiam. Cap. III.

TAngende sunt aliquæ meditationes, quæ possunt iuuare misericordiam. Quarũ prima attẽditur circa naturæ conformitatem. Aliquis enim moueri potest ad miserandum proximo, habito respectu ad naturæ cõformitatẽ. Esa. 58. Cùm videris nudũ, operi eum, & carnẽ tuã ne despexeris. ¶ Secũda attendit principij nostri vnitatẽ. Sumus enim oẽs ex vno patre & vna matre. Augu. in lib. de disciplina Christiana: Si putamus non esse proximos, nisi qui de eisdem parentibus nascuntur, Adã & Euã intẽdamus, & omnes fratres sumus. ¶ Tertia attenditur circa miseriam propriã, vt homo intelligat quæ sunt proximi ex seipso. Prou. 19. Homo indigens, misericors est. Homo qui indigentiam magnam habuit, alienæ indigentiæ cõpati nouit. ¶ Quarta attendit spiritualem fraternitatẽ. Fratres. n. sum⁹ ex vno patre, s. Deo nati: & vna matre, s. ecclesia, eandem habituri hæreditatẽ. 1. Io. 3. Qui habuerit substantiã huius mũdi, & viderit fratrem suũ necessitatẽ habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? ¶ Quinta attẽdit Dei in homines paternã charitatem. 1. Io. 3. Videte qualẽ charitatem dedit nobis Deus pater, vt filij Dei nominemur & sim⁹. Secundùm hanc meditationem operatur, qui dat pauperi, eò q̧ credit eum filium Dei. ¶ Sexta attendit capitis ecclesiæ & membrorum vnitatem, quæ tanta est, quod caput reputat sibi fieri, qđ membris fit. Sicut caput corporis reputat sibi beneficiũ exhiberi, quod pedibus exhibetur: sic beneficium pauperibus exhibitum Christus sibi reputat exhiberi. ¶ Et notandum circa hanc meditationem, quod quando pauper eleemosynam quærit ab aliquo, ille à quo petitur quatuor debet attendere. ¶ Primò, quis petat, quoniam Deus, Matthæ. 25. Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Hier. Quotiescunq; manũ pauperi extenderis, Chri-

tatores eius, qui solem suũ oriri facit super bonos & malos, & pluit sup iustos & iniustos. Mat. 5. & Luc. 6. Omni petenti te, tribue. Maximè tñ dandum est bonis. Ecc. 12. Si bene feceris, scito, cui feceris. Ibidē: Bene fac iusto, & inuenies retributionē magnā, Et si nō ab ipso, certe à Deo. Ibidem: Da bono, & ne recipias peccatorē. Bñ fac humili, & ne dederis impio. Quod intelligendum est in duobus casibus: Vnus est, si credas, ꝙ pp bonum tuum, negligat iustitiam. Alius est, cùm non datur intuitu pietatis: vt faciunt illi, qui dāt histrioni causa histrionatus. Eccle. 7. Bonū est sustentare iustum. Sapiēs: Cui des, videto. Itē dandū est diuersis, nō tñ vni. In Psal. Dispersit, dedit paupibus. Matt. 20. Volo & huic nouissimo dare, sicut &c. Hiero. Pecuniam tuam, vt singulis necessariū est, distribuas: non ad luxuriam, sed ad necessitatem.

Quō sit dāda Eleemosyna. Cap. VII.

Eleemosyna danda est aīo voluntario. Deus. n. plus respicit ad animum, q̄ ad datū. Prou. 16. Spirituū ponderator est Deus. Eiusdē 21. Appēdit corda Deus. 1. Re. 16. Deus intuetur cor. Et super illud Matt. 10. Quicunq; dederit vni ex minimis istis calicē &c. dicit gl. Nota, Deū ad pium affectū dantis respicere magis, q̄ ad quantitatē rei exhibitæ. Et super illud Matth. 19. Ecce nos reliquimus omnia, dicit Greg. Cor & non substantiam, Deus pēsat, nec perpēdit, quid in eius sacrificio, sed ex quāto proferatur. Hieron. Quæ offeruntur, non sui pōdere, sed offerentium voluntate pensantur. ¶ Itē danda est eleemosyna cum vultus hilaritate. Eccles. 25. In omni dato hilarem fac vultum tuum. 2. ad Corin. 9. Hilarem datorem diligit Deus. August. Qui dat, vt careat tædio interpellantis, nō vt reficiat viscera indigentis, & rē & meritū perdit. ¶ Item dāda est cū sermonis dulcedine. Eccl. 4. Declina paupi sine tristitia aurē tuā, & rñde ei in pacifica māsuetudine. Eiusdē 18. Fili in bonis tuis non des querelam, & in oī dato nō des tristitiā verbi mali. Greg. Sunt nōnulli, qui mos vt ab egenis fratribus fuerint necessaria postulata, pri⁹ in eos contumeliosa verba iaculantur: q̄ si rebus ministeria perficiunt pietatis, in verbis contumeliosis humanitatis gratiā perdunt: ita plerunq; videntur iniuriæ illatæ satisfactionem exoluisse, cùm post contumelias dona largiuntur. Nec debet sequi improperatio: Eccle. 18. Stultus acriter improperabit. Eiusdem 20. Datus insipientis, non erit tibi vtilis &c. Exigua dabit, & multa improperabit. ¶ Itē danda est eleemosyna cū festinatione. Prouerbi. 3. Ne dicas amico tuo, Vade, & cras reuertere, & cras dabo tibi, cùm statim possis dare. Ecclesia. 7. Cor inopis ne afflixeris,

& ne

& ne ꝓtrahas datum angustiāti. Iob 31. Si oculos viduæ expectare feci &c. Super illud Psal. Producens fœnum iumentis, dicit glos. Beatus, qui præoccupat vocē petituri. Dauid, Beatus, qui intelligit super egenum & pauperē. Prou. 12. Qui pronus est ad misericordiā, benedicetur. Debet ēt homo dare eleemosynam, dū sanus & viuus est, Eccl. 14. Fili, si habes, bene fac tecū, & Deo dignas oblationes offer: memor esto, quoniā mors non tardabit. ¶ Item ante mortē benefac amico tuo, Christo scilicet. Eiusdē 18. Memento paupertatis in die abūdātiæ. Ad Gal. 6. Dum tp̄s habemus, operemur bonum ad omnes. Eleemosyna, quam aliquis dat in vita sua, est sicut lucerna, quæ præcedit aliquem, seruans eum, ne cadat in lutū vel foueam. Eleemosyna verò, quæ fit pro eo post mortē, est sicut lucerna, quæ fertur alicui post tergū, quæ non custodit hominē quin cadat in foueā inferni, à qua non est liberatio. ¶ Item danda est eleemosyna cū humilitate, ita vt nec vanā gloriam inde quæras, nec pauperem, cui das, despicias, nec pro eleemosynis quas das, si in peccato mortali es, salutem præsumas. ¶ Ad primum monemur, Matt. 6. Te faciēte eleemosynā, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua. Eccl. 29. Conclude eleemosynam in sinu pauperis. Prouer. 21. Minus absconditum extinguit iras. Grego. Sufficit iustis ab eo videri, à quo expectant remunerari. Item valde bona sua paruipendunt, qui ad eorū remunerationē laudes hominū sufficere credunt. Et in legenda beati Nicolai dicitur, Ex quo homo est in huius mundi voragine ꝑ ꝓ delicta sua deiectus, nullū eius bonū sic Deus approbare legitur, vt eleemosynā, si tñ nō ob mundi fiat gloriam. ¶ Ad s̄m monemur Esaiæ 58. Carnem tuam ne despexeris. Et super parabolam de diuite & Lazaro, Lucæ 21. dicit Gl. Si quæ reprehensibilia videmus in pauperibus, non debemus despicere: qa fortasse quos morum infirmitas vulnerat, medicina paupertatis curat. Iob trigesimoprimo, Si comedi buccellam meā solus. Gregori⁹: Solent nonnulli multa largiri, sed habere pauperes socios in domestica conuersatione refugiunt, gratiā vitæ cōis non habentes. Sed iste præiudiciū pietati se facere existimaret, si solus comederet, quod Dominus omniū communiter creasset. ¶ Ad tertiū monemur Eccle. 7. Ne dicas, In multitudine munerū meorū respiciet Deus, & offerente me Deo altissimo, munera mea recipiet. Et super illud Iob 15. Non credat frustrà errore deceptus, quòd aliquo pretio redimendus sit, dicit Gloss. Eleemosyna non valet ei, qui in malo permanet. Augustinus in Enchiridi. Non æstimet

Quidã sepelientes, viderunt latrunculos, & proiecerunt cadauer in sepulchro Elisei, & reuixit. ¶ Præter septẽ opera misericordiæ, de quibus dictũ est, videtur ẽt esse quædã alia opera misericordię, vt accõmodare indigenti. Tripliciter. n. facit quis eleemosynã, vel dando, vel accõmodando, vel remittendo. Eleemosyna mutui in hoc commẽdabilis est, ꝙ multoties fieri põt, & tamen non perit ei, qui eam facit. Recuperat enim, quod accommodauit. Ad hoc opus misericordiæ monemur. Matth. 5. Volenti mutuare à te, ne auertaris. & Luc. 6. Mutuum date, nihil inde sperantes. Deuter. 15. Si vnus de fratribus tuis ad paupertatem venerit, non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum: sed aperies eam pauperi, & dabis mutuum, quo indigere perspexeris. Recuperare etiam proximũ, videtur esse opus misericordiæ. Eccles. 29. Recupera proximum tuum, ſm virtutem tuam. Item opus misericordiæ esse videtur, loca lutosa, vel aquas periculosas põtibus vel aliter per via & meabilia facere. Et hoc opus misericordiæ vno denario potest aliquis bene facere omnibus illis qui per pontem transituri sunt.

De quo sit Eleemosyna facienda. Cap. V.

NOtandum quòd eleemosyna facienda est de ijs, quę iustè acquisita sunt. Leui. 2. Omnis oblatio, quæ offertur Domino, absque fermento erit: absque fermento, inquam, iniquæ acquisitionis. Prou. 3. Honora Dominũ de tua substantia. Tob. 4. Fili, de tua substãtia fac eleemosynã. & distinguuntur circa eleemosynã tres gradus: est enĩ eleemosyna bona, melior, optima. Bona est, quę fit de patrimonio Christi, in quo solã dispẽsationẽ clerici habẽt. Ber. Facultates ecclesiarũ, patrocinia sunt pauperũ, & sacrilega eis crudelitate subripiũ qcqd sibi ministri & dispẽsatores, non vtique domini & possessores, vltra victum & vestitum, accipiũt. Melior est, quæ fit de proprio patrimonio. Optima est, quæ fit de ijs, quæ acquiruntur proprio labore. Ephes. 4. Qui furabatur, iã non furetur: magis autem laboret, manibus suis operãdo quod bonũ est, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti. Non placet Deo eleemosyna de furto vel rapina facta ab eo, qui potest scire, cui sit restituenda. August. Quale est illud munus, qđ alter cum gaudio accipit, alter cum lacrymis amittit? Eccl. 34. Immolantis ex iniquo maculata est oblatio, & non sunt beneplacitæ Deo subsannationes impiorũ. In eodem: Dona iniquorum non probat Altissimus. ¶ Itẽ qui offert sacrificiũ ex substantia pauperis, quasi qui victimat filiũ in conspectu patris. Item eiusdem 35. Noli offerre munera praua

non

non.n.suscipiet illa Deus. Deut. 17. Non immolabis dño Deo bouem & ouem, in quo est macula, aut quippiam vitij: quia abominatio est domino Deo tuo. Esa. 61. Ego Deus diligens iudicium, & odio habẽs rapinam in holocaustum. Mala. 1. Intulistis de rapinis munus: nunquid susci piã illud de manu vestra? 1. Paral. vlt. Quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Nõ ea, quæ accepimus de manu diaboli. Prou. 13. Redemptio animæ viri diuitiæ suæ. Restituẽda sunt male acquisita de alijs, scilicet nostris. Eleemosynas debemus facere, exemplo Zachæi. Lucæ 19. Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus: & si quem defraudaui, reddo quadruplum. Grego. Quicquid in Dei sacrificio ex scelere offertur, omnipotentis Dei nõ placat iracũdiam, sed irritat. Sicut aqua, si munda est, lauat, si verò immũda, inquinat: sic eleemosyna, si fit de re iniustè acquisita, inquinat: si verò fit de re iustè acquisita, lauat. Et sicut non est danda eleemosyna de re furtiua, sic nec accipienda. Tobiæ 2. Non licet nobis edere de furto aliquid, aut contingere. Leuit. 11. Nolite contaminare animas vestras, nec tãgatis quicquam eorum, ne immundi sitis. Et notandum, quòd eleemosyna est tanto Deo gratior, quanto res, quæ datur, danti erit charior. 2. Reg. vlt. Non offeram dño, ait Dauid, holocausta gratuita. Tamen non multũ expedit pauperibus, qui nõ sunt assueti delicijs, dare delicias & sumptuosa cibaria, nisi qñ sunt infirmi. Aug. in li. de verbis dñi, Vtantur diuites superfluis, dent pauperibus necessaria: vtantur pretiosis, dent pauperibus vilia. Dicit Hiero. super Mala. ꝙ indignum est, dare Deo, qđ dedignatur homo. Ministris Dei ꝑꝑ honorẽ eius, cui ministrant, delicata & sumptuosa dari possent. Ecclesi. 14. Dignas Deo oblationes offer. Nũ. 18. Quæ offertis de decimis, & in donaria domini separabitis, optima & electa erunt.

Cui sit danda Eleemosyna. Cap. VI.

Eleemosyna danda est pauperi. Lucæ 33. Cùm facis conuiuium, voca pauperes & debiles &c. Et Tob. 4. Panem tuum cũ esurientibus & egenis comede. Debemus in hoc imitari Deum, de quo Lucæ 2. Esuriẽtes impleuit bonis. & in Psal. Quia satiauit animam inanem. 4. Regũ 4. Eliseus implet vasa vacua. Hieron. Illis tribue diuitias tuas, qui non phasidas aues, sed siliginis panem comedunt, qui famẽ expellant, nõ qui augeant luxuriã. Idem: Da pauperibus, non locupletibus, non superbis: da quo necessitas sustentetur, non quo augeantur opes. Pars sacrilegij est, res pauperum dare nõ pauperibus. Itẽ dandum est, non solũ bonis, sed etiã malis, vt simus imitato-

quã ceciderant in statũ miseriæ, fecit tunicas pelliceas. Gene. 3. Itẽ exemplũ Tobiæ qui nudis vestimenta præbebat. Tob. 1. Et exẽplum Iob: Si despexit, inquit, prætereuntẽ, eò ꝙ nõ haberet indumentũ, & absq; operimento pauperem. Si benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mearum calefactus est. Iob 31. Hoc opere misericordiæ Dorcas digna fuit suscitari. Act. 9. Item huic operi misericordiæ promittitur vita ęterna. Ezech. 19. Si nudũ vestimento operuerit, vita viuet. Hoc opus misericordiæ videtur præcellere respectu præcedentiũ, in hoc ꝙ non vnã miseriam releuat, sed multas. Primũ opus, repellit famem, ẽm sitim: sed hoc opus expellit erubescentiã de nuditate, & molestiã frigoris. Itẽ vestis data pauperi, memoriale est ei, vt oret pro eo, qui sibi eam dedit. Non transit hoc beneficiũ ita citò, sicut beneficiũ cibi vel potus. ¶Sequitur de quinto opere misericordiæ, quod est visitare infirmos. Ad qđ monemur Ecc. 7. Non te pigeat visitare infirmum: ex his enim in dilectione firmaberis. Hoc opus misericordiæ valde placet Deo. Iac. 1. Religio mũda & immaculata apud Deum & patrem, hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum. Valde etiam est vtile homini. Iob 5. Visitans speciem tuam, nõ peccabis. Qui huic operi misericordiæ insistit, peccatum faciliùs vincit. Et sicut miseria infirmitatis famem & sitim & frigus videtur excedere: sic hoc opus misericordiæ videtur præcellere respectu præcedentium. Vnde in vitis patrum, Frater quidã interrogauit quendam senem, dicens: duo fratres sunt, quorũ vnus ieiunat sex diebus, & multum laborans, alius verò seruit ægrotantibus, cuius opus magis acceptum est Deo. Respondit senex: Si frater ille qui sex diebus laborans ieiunat, appẽdat se per nares, non potest esse æqualis illi, qui infirmantibus deseruit. Hoc opus misericordiæ commendauit nobis filius Dei exemplo suo, visitans genus humanum in infirmitate positum. Lucæ 1. Visitauit nos oriens ex alto &c. ¶Sequitur de opere misericordiæ, quod est visitare eos, qui sunt in carcere. Ad quod monemur Hebræorũ 13. Mementote vinctorum, inquit, &c. Eiusdẽ 10. Vinctis compassi estis. ¶Et notandum, quòd visitandi sunt in carcere non solùm vt necessaria eis ministrentur, vel aliqua consolatio eis adhibeatur, sed etiam vt à carcere liberentur. Ecclesiastic. 4. Libera eum, qui iniuriam patitur, de manu superbi. In Psal. Egenum de manu peccatoris liberate. Item: Domine, quis similis tibi, eripiens inopẽ de manu fortiorũ eius? Hoc opus misericordiæ commendatur nobis varijs exemplis

exemplis sanctorũ. Legitur de Tobia ꝙ pergebat ꝓ oẽs, q erant in captiuitate, & monita salutis dabat eis. Iob 29. Conterebam malas iniqui, & de dẽtibus illius auferebam prædã. Daniel Susanna adiudicatã morti, liberauit. Dan. 13. Et Nicolaus tres pueros morti addictos. Prou. 24. Erue eos, q ducuntur ad mortẽ, &c. ¶ Sequit de septimo opere misericordiæ: quod est sepelire mortuos. Eccl. 7. Mortuo non prohibeas gratiã. Gl. ad eleemosynam pertinet sepultura mortuorũ. De hoc opere misericordiæ cõmẽdantur viri Iabes Galaad. 2. Reg. 2. Benedicti vos à dño, qui fecistis misericordiã cum dño vestro Saul, & sepelistis eum. Commendatur etiam de hoc Tobias. De quo legitur. Tob. 2. ꝙ cùm nuntiatum esset ei, ꝙ vnus de filijs Israel iugulatus iaceret in platea, statim exiliens de accubitu suo, relinquens prandiũ, ieiunus peruenit ad corpus, tollensque illud portauit ad domum suam occultè, vt dũ sol occubuisset, cautè sepeliret eum, & Marc. 14. dicitur de Magdalena: Bonũ opus operata est ĩ me, præuenit vngere corpus meũ in sepulturam. Hoc opus misericordiæ exercuerũt Ioseph & Nicodemus Christo. Ioan. 19. & Zozimas vnico leone obsequente, sepeliuit cadauer illius pœnitentis Mariç Aegyptiacæ. Hoc opus misericordiæ commendatur nobis exemplo etiam brutorũ animalium. Legitur enim in libro de Natura animalium, ꝙ mortuo delphino, circunstant alij delphini, ne comedant pisces mortuum, & deferunt eum in profundum, atque sepeliunt. ¶ Et notandum, ꝙ multi propter peccata sua hoc beneficio priuantur. Esa. 14. Tu proiectus es de sepulchro tuo, quasi stirps inutilis. In eodẽ: Quasi cadauer putridum, non habebis consortium: neque eris cũ eis in sepultura. 4. Reg. 9. Iezabel comedent canes in agro Iezrael, nec erit qui sepeliat eam. Ierem. 22. Sepultura asini sepelietur, putrefactus & proiectus extra portas Ierusalem. Eiusdem 25. Non sepelientur, in sterquilinium super faciem terræ iacebunt. Et 2. Machabæo. 5. Iason qui insepultos multos abiecerat, ipse & illamentatus & insepultus abijcitur à sepultura. E contrario corpora sanctorum in pace sepulta sunt. Ecclesia. 44. ¶ Item notandum, quòd antiqui eligendo sepulturam, respectum habuerunt vel ad patres suos, vel ad sanctitatem eorum, cum quibus sepeliri voluerunt. Genes. 48. Dicit Iacob, Facies mihi misericordiam, vt non sepelias me in Aegypto, sed dormiam cum patribus meis. Eiusdem 49. Sepelite me cum patribus meis in spelunca duplici. 3. Reg. 13. Cùm mortuus fuero, sepelite me in sepulchro, in quo vir Dei sepultus est. 4. Reg. 13.

Qui-

tereretur suscipere. Hebr. 13. Hospitalitatē nolite obliuisci. Per hanc enim quidam placuerunt, angelis hospitio receptis: vt Abraham, Gen. 18. Et Loth, eiusdem 16. Origen. Domos hospitales ingressi sunt angeli, domos verò hospitib9 clausas ignis & sulphur succēdit. Hiero. Abrahā & Loth angelos susceperunt, quia hospites dilexerunt. Idem: Abraham crebro hospitalitatis officio dum non refutat homines, suscipere meruit dn̄m. Mat. 10. Quicunq; nō receperit vos, nec audierit sermones vestros. Amen dico vobis, ꝙ tolerabilius erit terræ Sodomorū & Gomorrhæorum in die iudicij. ¶Circa fm, notandū est, ꝙ maximè hospitio recipiendi essent boni viri. 4. Reg. 4. Animaduerto, ꝙ sāctus Dei est iste, qui trāsit per nos frequēter: faciamus ei cœnaculū paruū, & ponamus in eo lectum & mensam, & sellam, & candelabrum. Et econtrario in aliquibus locis boni viri vel non recipiuntur, vel male recipiuntur. Serui verò diaboli cū magno gaudio recipiuntur. Iudic. 10. Vadimus ad domū Dei, & nullus sub tectū nos vult recipere. Similem querelam multi boni viri hodie possunt facere. Sapi. 19. Alijs ignotos non recipiebant aduenas. Alij autē bonos hospites in seruitutem redigebant. Matthæi. 8. Filius hominis non habet vbi caput suum reclinet. Lucæ 10. Non receperunt eū, quia facies eius erat eūtis in Ierusalem. Io. 5. Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me. Si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. Itē peregrini potius recipiēdi sunt, q̄ indigenæ: quia magis indigēt. Iob 31. Foris non mansit peregrinus ostiū meū viatori patuit. Esaiæ 58. Egenos vagosq; induc in domū tuam. 3. Ioannis 1. Charissime, fideliter facis quicquid operaris in fratres: & hoc in peregrinos, qui testimoniū reddiderunt charitati tuę. ¶Circa tertium, notandū, ꝙ hospites suscipiendi sūt frequenter. ad Ro. 12. Necessitatibus sanctorum communicātes, hospitalitatem sectantes. Sectari frequentatiuum est. Item hospites ad hospitium cōgēdi sunt. Vnde super illud Lucæ vlti. Et coegerūt eum. dicit glo. Quo exemplo docemur, ꝙ peregrini non solùm sunt ad hospitium vocandi, sed etiam trahendi. Gen. 19. Compulit illos oppido, vt diuerterent ad eum. ¶Item cùm magna reuerentia sunt suscipiendi. Vnde quidam vir religiosus dicebat, fratres aduenientes debere adorari, cùm certum sit, in aduentu eorum aduentum domini Iesu Christi haberi. Sic recipit Abraham tres viros. Gen. 18. Quos cùm vidisset Abraham, decurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi sui, & adorauit pronus in terram. Item sic recipit Loth angelos. Gen. 19.

Qui cùm vidisset eos, surrexit, & iuit obuiam eis, adorauitq; pronus in terram. Item recipiendi sunt hilariter, nõ cũ murmure. 1. Pet. 4. Hospitales inuicem sine murmuratione. Itẽ ministrandũ est eis abundanter. Iudic. 18. Pax tecum sit, ego præbebo oĩa, quæ necessaria sunt: tantũ (quæso) ne in platea maneas. Itẽ seruiẽdum est eis diligenter. 4. Reg. 5. Ecce sedulè in omnibus ministrasti nobis. Sunt aliqui qui de verbis multis solent seruire hospitibus suis. Vbi autẽ verba plurima, ibi frequenter egestas. Prouer. 13. Facit etiã ad hoc, q̃ hospitalitas Deo sit gratior, si dñs domus in propria persona hospitibus suis seruierit. Vnde dicit Hiero. loquens de Abraham qui tres viros susceperat. Gene. 17. Non seruis præcepit, vt hominibus ministrarent, nec bonum, quod exercebat, per alium minuit, sed quasi præda reperta, cum Sara humanitati solus incubuit, Ipse pedes lauit, ipse humeris suis vitulum de armento portauit, ipse vt seruus, stetit peregrinis prandentibus & manibus coctos cibos ieiunaturus apposuit. ¶ Item protegendi sunt, q̃ hospitio recipiuntur à recipientibus. Gen. 19. Abutimini filiabus meis, sicut vobis placuerit, dummodo viris istis nihil mali faciatis. Iudi. 19. Nolite (fratres) malũ hoc facere, quia ingressus est homo hospitium meum. ¶ Item inuitandi sunt ad comedendum verbo & exemplo. In dialogo legitur, quòd abbas Cassianus venit ad quendam senem, qui dedit ei manducare cum suis socijs vsque ad satietatem, & hortabatur eum plus comedere. Qui cũ diceret se esse satiatum, respondit: Ego diuersis fratribus hodie superuenientibus, septies manducaui, & adhuc esurio. Tu verò semel manducans es satiatus? Et dixit ieiunium esse frangendum propter hospites: quia in hospite suscipitur Christus, & non possunt filij sponsi lugere, quandiu sponsus est cum eis. Item quidam senex in Sicilia multum fuit hospitalis, faciens manducare omnes ad se venientes. Venit autem ad eum quidam solitarius, nolens refici, dicens se ieiunare. Cui senex: Exeamus, & oremus sub arbore hac, & cui fuerit arbor inclinata, ipsum sequamur. Orante autem solitario, arbor non est inclinata: orante autem illo sene hospitali, arbor inclinata est. ¶ Sequitur de quarto opere misericordiæ, quod est vestire nudos. Ad quod Sacra scriptura monet, Tobiæ 4. De vestimentis tuis nudos tege. Item Esaiæ 58. Cùm videris nudum, operi eum. Et Lucæ 3. Qui habet duas tunicas, det non habenti. Hoc opus misericordiæ nobis multùm commendant exempla sanctorum. Et primò exemplũ Dei, qui Adam & vxori eius post-

quam

et aliqs, illa nefanda crimina, talia qui agunt, regnum Dei non possidebunt, quotidie perpetranda, & eleemosynis quotidie redimenda. In melius quippe est vita mutanda, & per eleemosynas de peccatis præteritis propitiandus est Deus: nō ad hoc quodammodo emendus, vt ea liceat impunè committere. ¶ Item eleemosyna danda est propria manu. Prouer. vlti. Manū suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperē. Danda est ēt s̄m facultatē dantis. Eccl. 14. s̄m vires tuas exporrigēs, da pauperi. Eiusdem 15. Da altissimo secundum donatum eius. Tob. 4. Quomodo potueris, ita esto misericors: si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impartiri stude. Nullus potest excusare se à collatione eleemosynæ, etiam si sit pauper, quum tantū placeat quandoq; Deo, quando pauper dat pro Deo obolum, sicut si diues daret pro Deo centum marcas. Libēter emeret pauper carnes in macello, si tantum crederet se habiturum pro vno obolo, quantū diues pro centum solidis. Luc. 21. dixit dominus de paupere vidua, quæ miserat duo æra minuta in gazophylacium, Vidua hæc pauper plus, quàm omnes, misit. Si non potest dare pauper obolū, det calicem aquæ frigidæ, & non perdet mercedem suam. Matt. 10. Si hoc nō potest, det verbū consolationis, vel orationis. Super illud, Iustus autem miseretur, & tribuet. dicit Gloss. Iusto semper est aliquid, quod det, saltē orationē. Item dāda est eleemosyna ordinatè, vt homo primò misereatur suijpsius. Eccl. Miserere animæ tuæ, placens Deo. Aug. in Enchiri. Qui eleemosynā ordinate vult dare, à seipso debet incipere. Item in libr. de rectitudine catholicæ conuersationis, Deus rogat, vt tui miserearis, & non vis: quomodo te Deus exaudiet in die necessitatis supplicantem, quum tu eum pro teipso nō audis rogantem? Item Aug. Quid est miserius misero non miserante seipsum? Eccl. 14. Qui sibi nequam, cui bonus? Sicut non esset misericors, qui matris suæ indigentis non misereretur, licèt aliorum misereretur: ita non est verè misericors, qui animæ suæ infirmantis ad mortem non miseretur, cùm magis eā diligere debeat, quàm matrē. Sapiēs: Semper tibi proximus esto. Item ad ordinem misericordiæ pertinet, vt potiùs misereamur animæ, quàm corporis, & potiùs ei, qui est in maiori miseria, quàm ei, qui est in minori.

De his quæ omnibus debemus, vt est dilectio veritas & fides, & præcipuè de veritate & eius descriptione, de incitantibus ad amorē veritatis, & de errore illorum, qui dicunt, veritatem non esse iuramento firmandam. *Pars VI.*

DE debito dilectionis, legitur ad Roma. 13. Nemini quicquã debeatis, nisi vt inuicem diligatis. De dilectione, reqre in tracta. de Charitate. De veritate hoc modo agetur. Primo ostẽdetur, quid sit veritas, ꝓut veritas pars est iustitiæ. Secundo tangentur aliqua, q̃ ad amorẽ veritatis possunt incitare. Tertiò destruetur error illorum, qui dicunt veritatem in nullo casu firmandam esse iuramento. ¶ Circa primum, notandum est, ꝙ est veritas increata, & est veritas creata. Veritas verò creata triplex est, s. veritas signati siue rei: & veritas signi, & veritas vtentis signo. Ad veritatem rei videtur pertinere illud Augu. in lib. Soliloquiorum: Verum est id, quod est. Et illud Philosophi: Vnumquodq;, sicut se habet ad esse, ita ad veritatem. Ad veritatem verò signi pertinere videtur illa descriptio Philosophi: Veritas, est adæquatio rei & intellectus, siue adæquatio signi & signati: Veritas verò prout pertinet ad hominem vtentem signo, pars videtur esse iustitiæ, quæ sic describitur à Tullio in 1. Rhetoric.: Veritas est, per quam immutata ea quæ sunt, aut antè fuerunt, aut futura sunt, dicũtur. Ad amorem veritatis monemur Prouе. 2. Veritatem eme &c. Veritas emitur, quãdo cum magno studio vel labore cognitio veritatis acquiritur, vel quando cum damno magno, vel multorum odio veritas in iudicio vel doctrina dicitur. A veritate nullo modo recedendum est, quicunque inde debeat scãdalizari. Vnde super illud Matt. 18. Qui scandalizauerit vnũ de pusillis istis, &c. dicit Gl. Nota, ꝙ inquantum potes sine peccato, vitare scandalũ proximi, debes: ꝙ si de veritate est, pro scandalo veritas relinqui non debet. Et intelligitur hoc de triplici veritate, s. vitæ, iudicij, & doctrinæ. ¶ Item monemur ad amorem veritatis, Ecclesi. 37. Ante omnia opera verbum verax præcedat te. Et eiusdem 4. Non contradicas verbo veritatis vllo modo. Sancti antiquitùs multũ deferebant veritati. 2. ad Cor. 13. Non possumus aliquid aduersus veritatem, sed pro veritate. Ad perhibendum testimonium veritati, venit filius Dei in mundũ. Io. 18. Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeã veritati. Sed hodie veritas exosa habetur. Terent. in Andria: Veritas odium parit, obsequiũ amicos. Ad Gala. 4. Ego inimicus vobis factus sum verum dicens vobis. Berna. super Cantic. Amara est veritas, sine condimento gratiæ. Hodie diminutæ sunt veritates à filijs hominũ. Dauid: Non est in ore eorum veritas. Cor eorum vanũ est. Veritati hodie detrahitur. Iob 6. Quare detraxistis sermonibus veritatis? Veritas hodie captiua detinetur. Vix enim inueni-

uenitur, qui velit eam dicere, ad Ro.1. Veritatē in iniustitia detinent. Sene. Monstrabo tibi, quid oīa possidentibus desit. s. qui verum dicat. Veritas hodie vndiq; impugnatur, ita vt frequēter necesse habeat corruere: s̄m illud Esa.59. Corruit in platea veritas. Et Dan.8. Prosternetur veritas in terra. Veritas in terra prosternitur, q̄n aliquid terrenū veritati præponitur. Veritas hodie à multis vili pretio venditur. Prou.28. Qui cognoscit in iudicio faciem, non bene facit, & ꝓ bucella panis deserit veritatem. Multi hodie deserunt veritatem vitæ, & ideò fugit ab eis veritas doctrinæ. Sicut econtrario sequitur veritas doctrinæ eos, qui habent veritatem vitæ. Eccl.27. Volatilia ad sibi similia conueniunt: & veritas ad eos, qui operātur illam, reuertetur. Veritas hodie adeò vilipenditur, vt à quibusdam ei pręponatur falsitas, ab alijs præponatur ei vanitas, & ab alijs ipsa vmbra vel pictura veritatis. Veritati falsitatem præponūt homines inconsideratè loquentes, qui tota die volunt esse in verbis, & ideò multoties mentiuntur. Bernar. in sermonibus: Quid ni periclitetur castitas in delicijs, veritas in multiloquio, charitas in hoc seculo nequam? Vanitatem pręponunt veritati amatores temporalium istorū, quæ vana sunt, eò quòd non dant plenitudinem cordi possidentis, nec fulcimentum innitenti, nec fructum expectatum circa ea laboranti. In Psalm. Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Vmbram & picturam præponunt veritati hypocritæ, qui apparentiam sanctitatis ipsi sanctitati præponunt. Veritas, quæ sic modo contemnitur, inualescet, & in futuro amatores suos liberabit, & hostes cōdēnabit. Io.8. Vos cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. 2. Esdr.4. Veritas manet & inualescit in æternū, & viuit, & obtinet in secula seculorum. Sicut se habet denarius falsus ad verum: sic se habet homo mēdax ad hominem veracem. Vnde quū homines multū doleant, & offendantur, si vnus de eorū seruientibus recepit eis vnū falsum denariū pro bono, mirū est, quomodo nō multū dolent, quū falsitatem in seipsis deprehendunt. Viliores se videntur habere, quā vnum denariū. ¶ Et notandū, ꝙ veritatę habere debemus quantum ad oēs. Nulli.n.mentiri debemus, vt ostēdit Aug. in libr. de doctr. Christia. dicēs: Oīs, qui mētitur, iniquè facit. Nemo.n. mentiens in eo, ꝙ mentitur, seruat fidē. Nam hoc vtique vult, vt cui mentitur, fidem sibi habeat, quā tñ mentiendo, ei non seruat: oīs autē fidei violator, iniquus est.

¶ *De errore illorum, qui dicunt veritatem non esse iuramento firmandam.*

Nvllam veritatem iuramento esse firmandam asserentes, omne iuramentũ esse illicitũ dicũt. Qui error occasionẽ potuit habere ex illo verbo dñi Matt.5. Ego dico vobis, nõ iurare oĩno. Itẽ ex illo verbo Iac.5. Ante oĩa, fratres, nolite iurare. Ad idẽ facere videt̃ illud verbũ Aug. in quodã sermone, Falsa, inquit, iuratio exitiosa est: vera iuratio periculosa est: nulla iuratio secura: ergo vt videtur, ab omni iuratione abstinendũ est. Ecõtrario verò, manifestè ostenditur, ꝙ licitum sit, iurare. Primò sic iurauit dñs. Genes. 21. Per memetipsum iuraui, dicit dñs. Quòd si quis nõ recipiat vetus testamentum, probatur hoc per illud ad Hebr. 6. Abrahæ promittens Deus, qm̃ neminem habuit, per quem iuraret, maiorem, iurauit per semetipsum: ergo homini licitũ est iurare. Et ꝙ hoc argumẽtũ valeat, probatur per illud Luc.6. Perfectus omnis erit, si sit sicut magister eius. Magister noster, Deus est, ẽm illud Io.13. Vos vocatis me, magister & dñe, & bene dicitis: sum etenim. & Matt.23. Nec vocemini magistri, qa magister vester, vnus est Christus: ergo non est contra statum perfectionis, iurare. Item iurauit angelus: Apocal.10. quem Ioannes vidit stãtem super mare & super terrã, & leuauit manũ ad cælum, & iurauit per viuentẽ in secula seculorũ. ¶ Itẽ iurauit Apostolus ad Phil.1. dicens, Testis est mihi Deus. & 2. ad Cor.1. Ego testem Deũ inuoco &c. Si quis verò dicat, nõ esse iuramentũ in illis, apparet hoc esse falsum, per hoc qđ dicitur Ier.4. Iurabunt, Viuit dñs in veritate, & iudicio, & iustitia. Non ergo solũ est iuramentũ, si dicatur, Per Deũ, vel simile: imò ẽt si dicat̃, Testis mihi Deus, vel, Viuit dñs ex quo nomẽ Dei in testimoniũ vel cõfirmationẽ veritatis assumitur. Cũ ergo Deus, & angelus, & homo sanctus iurẽt, mirũ est, qũo nõ vult iurare hæreticus, quasi Deo & angelis & sanctis sanctior esse velit. Videtur assimilari diabolo potiùs, quàm angelo, vel Deo, vel homini sancto. diabolum enim, nõ memini me legisse, iurasse ad cõfirmationem veritatis. Præterea præcepit Deus iurare Exo.22. dicens: Si quis cõmendauerit viro pecuniã aut vas in custodiã &c. Et post in eodẽ: Si quis cõmendauerit proximo suo bouem &c. iusiurandũ in medio erit, ꝙ non extenderit manũ ad rẽ proximi sui &c. Et Deut.6. dñm Deũ tuũ timebis, & illi soli serui es: ac per illius nomẽ iurabis. Et eiusdem 10. Iurabitque in nomine illius. Itẽ in Psal. Quis habitabit in tabernaculo tuo &c. Et subditur. Qui iurat proximo suo, & non decipit. Matt.5. Reddes domino iuramẽta tua. Præterea iurãt oẽs nationes, & Gentiles, & Iudęi, & Christiani. Sed secundũ philosophum.

phum. Vox omniũ, vox naturæ est: ergo natura dictat, ꝙ licitum est iurare. Philosophus: Iurare, nisi vbi necesse est, graui viro parum cõuenit. ¶ Itẽ licet assumere nomẽ Dei ad adiurandũ, aliquẽ. 1. ad Thess. vlt. Adiuro vos ꝑ dominũ, &c. ergo licet illud assumere ad aliquid iurãdum. Si.n. licet nomẽ dñi assumere, ad monẽdũ aliquẽ, vt aliquod opus bonũ faciat, ſm illud ad Rom. 22. Obsecro vos ꝑ misericordiã Dei, vt exhibeatis corpora vestra, &c. Et eiusdem 15. Obsecro vos per dñm nostrũ Iesum Christũ, & ꝑ charitatẽ sancti Spiritus, vt adiuuetis, me in orationibus vestris. A simili licebit nomẽ Dei assumere ad monendũ aliquẽ, vt ipse credat veritati vtili, quum fides sit adeò grata Deo, ꝙ sine ea nemo ei placeat. Præterea, quum dicit dñs, Quod abundantius ijs est, à malo est: aut intelligitur, id est malũ est: aut intelligitur, ꝙ fit à malo, id est ab infirmitate nõ credẽtis. Si primo modo, ergo malum est, qñ dñs ad maiorẽ confirmationẽ dicit, Amen dico vobis. Sermo.n. eius debuit esse, est, est, nõ, non, & non debuit aliquid addere. Malum etiam fuit qñ Apostolus ad cõfirmationẽ verbi sui, addidit, Testis est mihi Deus. ad Rom. 1. Et 2. ad Cor. 11. Deus & pater dñi nostri Iesu Christi scit, ꝙ nõ mentior. Et ad Gal. 1. Quę scribo vobis, ecce corã Deo, ꝙ nõ mentior. Præterea cum in veteri lege prohibitã esset iuratio per creaturas, si dñs voluit ostendere, iurationem omnem esse prohibitam, & facere additionem ad veterem legẽ, potiùs debuit hoc specificare de iuratione per creatorem, quàm per creaturã, quũ iuratio per creaturam satis esset prohibita in veteri lege. ¶ Argumenta etiam, quibus vtuntur hęretici ad cõfirmationem dicti erroris, valde debilia sunt. Vt est illud Iaco. 5. Ante omnia nolite iurare. Si.n. propter hoc, quia ibi dicitur, Nolite iurare, peccatum mortale est, iurare. Ergo quũ dñs dicat Matth. 23. Et patrem nolite vocare vobis super terram, peccatum mortale erit, vocare aliquẽ patrem super terram. Item si ideò in nullo casu iurandum est, quia dominus dicit Matth. 5. Ego dico vobis, non iurare omnino. Ergo quum aliquis dicit alicui colligenti saluiam vel petrosillum in horto suo, vt non colligat illud omnino: ipse prohibet eum vt nihil inde colligat, quod manifestè falsum est secundum etiam communẽ vsum loquendi, & etiam quod in alia facultate dicitur. Vnde versus: Omnis non nullus, non omnis dic aliquis non. Præterea causa, quam dñs subdit, cum dicit: Neque per cęlum, quia thronus Dei est, &c. non est competens causa, quare nunquam sit iurandum: sed quare non sit passim iurandum, siue omnibus modis, etiã

creaturam huiusmodi: quia in contemptu ipsius, contemnitur ipse, cuius est thronus. Præterea aut semper fuit illicitum, iurare, aut incępit esse illicitum ab illa prohibitione Christi. Ego autem dico vobis, non iurare omnino. Primum cōstat esse falsum, quū lex vetus iurare præcepit, & cū ratio naturalis nō dictet hoc, malum esse. Secundum etiam videtur falsum esse per hoc, qđ dñs dicit. Quod abundātius est, à malo est, tanquā ius declarans, & nō tanquam ius statuens. Præterea quare prohibuit Deus iuramentū vniuersaliter? Si id prohibuit propter periculum periurij, eadē ratione votū debuit prohibere, imò eadē ratione etiam à prohibitione debuit abstinere. Prohibitio enim ista facit plures transgressores, q̃ sint illi qui incurrūt periuriū: hoc enim facit omnes iurantes trāsgressores, sicut prohibitio: & constat quòd plures iurant, quàm peierāt. ¶Item quæ est ratio ista, ꝙ non sit iurādum per Ierusalem, quæ est ciuitas regis magni, quando illud, quod iuratur, verbū est eiusdem regis, & scriptum sit, Cælum & terra transibunt &c. Mat. 24. Pręterea sicut magis cauendū est paruulo ab accessu ad aquam vel ad aliud periculū, quàm adulto, qui scit sibi bene cauere: sic magis cauendum fuit in hac parte populo Iudęorum rudi & paruulo, quàm populo discreto Christianorum. Vnde si propter periculū prohibitū est, magis debuit prohiberi tunc. Item cùm sensus sit, Ego dico vobis, nō iurare oīno, &c. id est, vt non iuretis omnino. Si mortale peccatū est, iurare, q̃a Christus dicit nō iurari: ergo eodē modo facere contra quodq; dictū à Christo, erit mortale: ergo solū præcepta & prohibitiones erūt, & nō erunt consilia aliqua, nec admonitiones ad aliq̃d melius, & omnes, qui erunt circa statū perfectionis, erunt in statu damnationis, cū ad perfectionē moneat Christus, dicens Matt. 5. Estote perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est. Et mortaliter peccabit, qui fecerit contra illud, Qui aufert quæ tua sūt ne repetas. Luc. 6. Et iterum qui facit contra illud, Omni petenti te, tribue. Et contra illud, Omnia quæcunq; vultis vt faciant vobis homines, & uos facite illis. Matt. 7. Et contra illud Matt. 5. Et ei qui vult tecum in iudicio contēdere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. & contra illud Matth. 5. Si quis te percusserit in vnā maxillam, præbe ei & alteram. Contra qđ tamen fecit Christus Io. 18. qui percutienti maxillam eius, nō præbuit alteram, sed allegauit iustitiā suam, dicens: Si male locutus sum, testimoniū perhibe de malo, &c. Paulus Act. 23. principi sacerdotū, qui pręceperat os Pauli percuti, dixit: Percutiet te Deus paries deal-

dealbate. Aug. Ista præcepta magis pertinent ad præceptionē cordis, quæ intus est, quàm ad opus, quod in aperto fit: vt teneatur in secreto animi patientia cū beneuolentia: in manifesto autē fiat quod ei videtur prodesse posse, q̄bus bene velle debemus. Præterea, quomodo onus Christi erit leue, si quæcunque ipse dicit, præcepta sunt vel prohibitiones? Itē per quod iurat quilibet, illud veneratur, hoc amat, hoc timet, vt dicit Glo. Matt. 5. Vnde cū iurare per Deum in veritate, vtile sit, Deo honorificum & proximo vtile, & sic deseruiat dilectioni Dei & proximi: quare erit illicitum vel prohibitum, cum plenitudo legis, sit dilectio? ad Ro. 10. Et cum in duobus mandatis de dilectione Dei & proximi, vniuersa lex pendeat & prophetæ, Matth. 22. Præterea, iurare, nihil aliud videtur esse, quàm nomen Dei assumere ad confirmationē eius, quod dicitur, sicut haberi potest ex duobus locis scripturę sacræ. Exo. 20. Non assumes nomē Dei tui in vanum. Assumere. n. nomen Dei in vanū, est iurare in vanum. Et ex illo verbo ad Heb. 6. Omnis controuersiæ eorū finis, ad cōfirmationem, est iuramentum, qua descriptione recepta, facile est ostendere, ꝙ liceat iurare. Cùm. n. filius Dei in hoc natus sit, & venerit in mūdum, vt testimonium perhiberet veritati, vt ipse ait Ioan. 18. verisimile est, ꝙ nomen suum non neget ad eandem veritatem confirmā dam: imò quod plus est, ad confirmationem veritatis mori voluit. Item quum Deus pater sic dilexerit mundū, vt filium suum vnigenitum daret, Ioan. 3. verisimile est, quòd nomen suum ei non neget. ad Rom. 8. Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non cum illo omnia nobis donauit? Item cùm principes huius mundi talis sint bonitatis in subditos suos, vt sigillis suis eis confirment veritatem vtilem, nunquid cælestis Deus non habebit hanc bonitatē in subditos suos, vt nomine suo permittat eos vti ad confirmandam veritatē? Simile argumentum facit dominus Matth. 7. dicens: Si ergo vos quum sitis mali, nostis bona data dare filijs vestris: quanto magis Pater vester qui in cælis est, dabit bona petentibus se? Item si Deus sigillum suum commendauit seruis, verisimile est, quòd non neget illud filijs. ad Roma. 7. Non accepistis Spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum. Ex prædictis manifestum est, ꝙ iurare non est vniuersaliter malum, imò licitum est iurare ad confirmandam vtilem veritatem. Respondendum est ergo ad ea, quæ ipsi obijciūt. Notandum ergo, quòd potuit esse multi-

plex causa quare Dominus diceret illud Matt. 5. Ego dico vobis, non iurare omnino &c. Prima potuit esse: quia iuramentũ quãdoque vilipendi facit simplicẽ assertionẽ: nec iam reputant multi simplex mendaciũ, ex quo nõ est ibi periurium. Sicut multi hodie iuramenta sinẽ solennitatẽ facta nõ reputant, propter iuramẽta solẽnia. Deus ergo volẽs suos veritatẽ seruare in simplici sermone, sicut in sermone iurato, voluit vt nõ iurarent, quantũ esset in eis. Aug. super epis. ad Gal. Nõ est cõtra Dei præceptũ, iuratio: sed ita intelligitur Deus prohibuisse à iuramẽto, vt, quantũ in ipso est, quisq; nõ iuret: quod multi faciunt, in ore habẽtes iurationẽ tanquam magnũ suaue aliquid. Idẽ in sermone Domini de mõte: Iuramentum faciendũ est in necessarijs, quum pigri sũt homines, credere quod est eis vtile. Iuratio non est bona, non tamen mala, cùm est necessaria: ideo non est appetenda, vt bona, non tamẽ fugienda tanquã mala, cùm necessaria est. Gl. super Matt. 5. Sermo fidelis pro iuramento debet haberi: & meritò, tanquã verbum dictum in tẽplo corã altari, imò corã Deo. Templum enim in baptismo dedicatum, est ipse fidelis. Deus autem est in hoc templo sancto suo, fides verò, altare est. ¶ Secunda causa potuit esse periculum idololatriæ, & tertia periculum periurij. Ex frequẽti enim iuratione frequẽs sequitur periurium. Et hæc duo pericula sequebãtur p̃cipuè ex iuratione creaturarum: ideo talẽ iurationẽ præcipue dissuadet Dñs. Gl. Illi vel cælũ plus aliquid suspicabantur, vel per illud iurãtes, nõ putabant se iuramẽto teneri: ideò iuramẽtũ sic tẽperat, vt cælũ & creatura Dei, credatur non plus aliquid, & quia thronus eius est, periuriũ timeatur. Aug. In nouo testamẽto dictũ est, ne omnino iuremus: qđ mihi quidẽ propterea dictũ esse videtur, non quia verum iurare, peccatum est, sed quia peierare, immane peccatũ est, à quo nos longè esse voluit, qui omnino ne iuraremus, admonuit. Idem in quodã sermone: Qui iurat, iuxta præcipitium periurij est: qui nõ iurat, longe est. ¶ Quarta causa potuit esse, perfectio mansuetudinis, quã voluit esse in discipulis suis, quibus dixit illud verbũ sicut in Euangelio Matt. patet, qui illud verbũ ponit. Iuramentum verò frequẽter est ex ira & impatientia: ideò voluit Dominus eos à iuramẽto cauere. ¶ Septem verò dissuadẽtur circa iuramentũ. ¶ Primò, appetitus iurandi. Iac. 5. Ante omnia, fratres, nolite iurare. ¶ Secundo, assiduitas iurandi. Ecclesiasti. Iurationi ne assuescat os tuum. Ibidẽ: Vir multũ iurans replebitur iniquitate. Chryso. Nemo est, qui frequenter iuret, qui non aliquãdo per-

periuret. ¶ Tria alia innuuntur ꝑ oppositũ. Iere. 4. vbi dicitur Iurabũt. Viuit Dñs in veritate, & iudicio, & iustitia. Et sunt illa tria, falsitas, defectus deliberationis, & iniustitia. ¶ Sextum est, iurare per creaturas. ¶ Septimũ est, iurare pro nullo. Exo. 20. Nõ assumes nomẽ Dei tui in vanũ. Non enim habebit insontẽ Deus, eum qui assumpserit nomen Dei sui frustrà. Illud verò Matt. Ego dico vobis, non iurare omnino, sic intelligendũ est: Ego dico vobis, vt nõ iureris omnino (id est, passim) neq; etiam per cælũ &c. Nec sequitur ex hoc, Ergo nunquã iuretis, sicut opponẽdo ostendebatur. Et hoc innuitur per causam, quæ subditur: Neque per cælũ, quia thronus Dei est: hoc enim, ꝙ cælũ, est thronus Dei, non est causa, quòd per cælũ non sit iurandum, sed est causa, quòd per cælum nõ est passim iurandũ, ac si peierando, per illud Deus non offendatur, cùm cælum thronus Dei sit, & in cælo Deus cõtẽnatur. Ad idẽ videtur pertinere illud Mat. 23. Væ vobis ꝗ dicitis, Quicunq; per tẽplum iurauerit, nihil est &c. Et subdit: Qui iurat in tẽplo: iurat in eo, qui habitat in tẽplo: & ꝗ iurat in cælo, iurat in throno Dei, & in eo, qui sedet super eũ. Sicut nõ valet hoc argumentũ: Iste, qui vult se radi, & superfluitatẽ capillorũ præscindi, non vult vt capilli sibi omnino abscindantur: ergo ipse nihil vult de capillis suis pręscindi. Ita nõ valet hoc argumẽtũ, Dico vobis, non iurare omnino: ergo vt nũquã iuretis. Ad illud vero Ia. 5. Ante omnia nolite iurare, quadruplex põt esse respõsio. ¶ Primò, vt prohibeatur ibi iuramẽtũ, qđ aliqs facit quàm cito incipit aliqui: illud. n. ex libidine iurãdi: prius. n. debet esse sermo vester, est, est, nõ, nõ: qđ si non credatur vobis quod vtile est credi, põt sequi iuramẽtũ. ¶ Secundo põt intelligi esse dictũ illud contra illos, qui habẽt in consuetudine ante vnũquodq; verbũ ponere iuramẽtũ, sicut modo mos est Gallorum. ¶ Tertiò potest dici, ꝙ Iacob⁹ loquebat̃ illis, qui erãt in tribulatione. Sicut. n. dicit glo. su ꝑ principiũ canonicæ eius, occiso Stephano, facta est persecutio magna in ecclesia, quæ erat Ierosolymis, & omnes dispersi sunt per regiones Iudææ & Samarię pręter apostolos. His dispersis, qui ꝓ iustitiam passi sunt, mittit epistolã: monens ergo eos ad patientiã & quędã alia, ante oĩa vult vt à iuramẽtis, quę impatiẽtiã solent sequi, caueãt. Sicut febricitanti prohibetur specialiter bibere, licet alia multa magnis sint nociua, ꝗa ad illud magis ꝓnus: sic qui tribulãtur, magis proni sunt ad iuramẽta. Et illa iuramẽta frequẽter sunt Dei blasphemię: & quãdoq; tm̃ illaqueãt homines, ꝙ in magna seruitute est homo, vt impossibile videat̃ sibi

quandoq; seruare quodcunq; iurauit. Vnde sequitur, vt non sub iudicio decidatis.s.à libertate vestra per obligationē. ¶ Quarto, pōt intelligi, ꝙ affectio siue volūtas iurādi prohibeatur. Vnde nō dicit, Nō iuretis: sed nolite iurare: nec sequit̄ ex hoc, ꝙ iurare sit mortale, sicut ex illo verbo dn̄i. Matt.23. Patrē nolite vocare vobis super terram, nō sequitur ꝙ mortaliter peccet, qui aliquē patrē vocat super terrā. Voluntariū ergo iuramentū prohibetur ibi. Sed duplex est volūtariū. Quoddam qđ est purè volūtarium, & quoddam qđ habet aliquid cogens exterius, licet nō sufficiēs: & primū hic prohibet̄, ſm non. Ad verbū verò Aug. dicendū est, ꝙ sicuti trāsire mare, nunquā est securum, & tn̄ qn̄q; est necessariū, & qn̄q; sine naufragio aliquis illud transit: sic iuratio nunquā est est secura: & tn̄ qn̄q; necessaria, & quādoq; sine peccato iuratur.

De fide prout fides idem est quod fidelitas. Pars XV.

Est etiam Fides virtus, qua promissa complentur. Vnde Isid. 10. lib. Etymol. Fidelis dicitur quis pro eo, ꝙ fit ab eo illud, quod dicit vel promittit bonum. Et sicut veritas seruat hominē, ne aliquem fallat in verbis: sic fides seruat hominē, ne aliquem fallat in factis. Fides tamē quandoq; largè sumitur: & sic ad eam pertinet seruare hominē, ne fallat alium verbo vel facto, & sic sumit Aug. fidem in lib. de doct. Christ. dicens: Nemo mentiens in eo, quod mētitur, seruat fidē. Homo fidelis confidētem de se non fallit. Fides prout est virtus theologica, est virtus, qua æterna bona credimus. Fides verò prout hic de ea loquimur, est virtus, cui bona nostra in præsenti credimus. Ad hanc virtutē monemur Apoc.2. Esto, inquit, fidelis vsque ad mortē, & dabo tibi coronam vitæ. Hæc virtus multum cōmendabilis est. Prou.28. Vir fidelis multū laudabitur. De hac cōmendatur Abraham. Ecc. 44. Abraham, inquit, in tentatione inuentus est fidelis. Itē Moyses. Numer.12. Moyses, inquit Deus, in omni domo mea fidelissimus est. Et Dauid 1. Reg.22. Quis in omnibus seruis tuis, sicut Dauid, fidelis? Fidei virtus est valde rara & valde chara. Prouer. 22. Virū fidelē quis inueniet? 1. ad Cor.4. quęrit̄ inter dispēsatores, vt fidelis quis inueniat̄: quæritur, inquā, & vix inuenitur. In primitiua ecclesia inter duodecim apostolus inuentus est vnus infidelis, & alij fideles fuerunt. Hodie vndecim inueniuntur infideles, qn̄ vnus inuenitur fidelis. Huic virtuti committit dn̄s bonorum suorum dispensationem. Matt.24. Quis, putas, est fidelis seruus & prudēs, quem cōstituit dn̄s super familiam suam, vt det illis cibū in tempore? ¶ Itē huic virtuti dat dominus augmentū gra-

gratiæ. Luc. 19. Euge serue bone, quia in modico fuisti fidelis, eris potestatẽ habens supra decem ciuitates. Item huic virtuti dat Dñs gloriã suã. Matth. 25. Quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te cõstituã: intra in gaudiũ dñi tui. ¶ Et notandũ, ꝙ fide specialiter commendabilis est in amico. Eccl. 6. Amico fideli nulla est cõparatio. In eodẽ: Amicus fidelis, medicamentũ vitæ. Item valde cõmendabilis est in seruo. Eccl. 33. Si est tibi seruus fidelis, sit tibi quasi anima tua, quasi fratrẽ sic tracta eũ. Specialiter etiam commendabilis est in nuntio. Prou. 13. Legatus fidelis, sanitas. Ecõtrario legatus infidelis, pestilẽtia est terrę, ad quam mittitur: malo enim exẽplo multos corrumpit. Prou. Sicut frigus niuis in die messis: ita legatus fidelis ei, qui misit eum. Frigus niuis in die messis refrigerat, & legatus, si fidelis sit ei, à quo mittit, quasi quoddam refrigerium est: à cura enim & solicitudine in parte eum liberat. Ecõtrario verò dicitur de infideli nuntio Prouer. 25. Deus putridus & pes lassus, q̃ sperat super infideli in die angustiæ. Deus putridus ori grauẽ dolorem ingerit. Vnde vulgariter dicitur, quòd nõ est dolor, sicut dolor dentis. Infidelis ergo nuntius est ei, qui in eo sperat, vt dẽs putridus, quia est occasio ei magni doloris. Est etiam vt pes lassus. Sicut enim multũ affligitur, q. desiderat peruenire ad locum aliquem, & præ lassitudine non potest: sic affligitur ille, qui expectat nuntium infidelem qui moram nimiam facit. ¶ Et notãdũ, ꝙ aliquis fidẽ debet alij in quatuor. Primo, vt eum verbo non fallat. Aug. in lib. de doctrina Christiana: Omnis, qui mentitur, iniquè facit. Secundò, vt arcanum eius non denudet. Prou. 11. Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana: qui autem fidelis est, celat amici cõmissum. Eccle. 27. Qui denudat arcana amici, fidẽ perdit. ¶ Tertio, in hoc, vt in aduersis eum non deserat. Eccle. 22. Fidem posside cũ amico in paupertate illius, vt & in bonis illius læteris. In tempore tribulationis illius permane illi fidelis. ¶ Quarto, in hoc, vt in donorum sibi commissorum administratione fideliter se habeat. ¶ Fidelitas verò quantum ad bona commissa, in quinque attenditur. ¶ Primum est, vt ipse bona sibi commissa non dissipet. ¶ Secũdũ, vt ea studiosè multiplicet. ¶ Tertiũ, vt eum qui tradidit, parte lucri, quæ ad eum pertinet, non defraudet. ¶ Quartum est, vt bona sibi commissa, proditiose sua non faciat. ¶ Quintum est, vt inimico eius, qui sibi ea commisit, illa non tradat. De primo legitur Lucæ 16. Hic diffamatus est apud ipsum, eò ꝙ dissipasset bona illius. & Esaiæ 14. Tu terram tuam disperdidisti.

sti. ¶ Tripliciter aūt fit hæc dissipatio. ¶ Primò, qñ aliquis vitam suā, quā debuit expendere ad honorē Dei & vtilitatē aīæ suæ, expendit in Dei cōtumeliā & damnationē animæ suæ, consumēdo eam in seruitio diaboli. Prou. 5. Nō des alienis honorē tuum, & annos tuos crudeli. Itē intellige de his, qui res suas in seruitio diaboli expendūt, seruos diaboli instantissimè inuitātes, in filios verò Dei durissimos se exhibentes. ¶ Secundò, qñ aliquis desistit ab opere incepto ante consummationem, Prou. 18. Qui mollis & dissolutus est in opere suo frater est sua opera dissipantis. Mollis est, qui cedit duris. Dissolutus est, qui nullo amore ad opus bonū ligatus est, & talis reputatur dissipator operum suorū. ¶ Tertiò, quando aliquis quod ædificat verbo, destruit exemplo. Eccl. 33. Vnus ædificans & vnus destruens: quod prodest illis nisi labor? Circa secundum, notādum, ꝙ circa multiplicationem triplex potest esse infidelitas. ¶ Prima est, cum pecunia dñi absconditur. vnde Matt. 25. reprehenditur seruus malus & piger, qui pecuniam Domini sui abscondit. ¶ Secunda est, cum pecunia Domini in mercibus, quæ minoris lucri sunt, ponitur. Hæc infidelitas est in illis, qui legem dñi per quam lucrari animas possent, cōtemnūt, & physicam vel leges, ꝑ quas temporalia lucrantur, addiscunt. Nūquid infidelis esset nuntius alicuius mercatoris, qui dño suo emere posset scarlatam eodē pretio quo emit burellum, si eā non emeret? ¶ Tertia infidelitas est in eis, qui merces domini vendunt vbi minus vendibiles sunt. Sicut accidit in eis, qui Parisiis docent, vbi doctrina eorum vix auditur, & alibi nolunt docere, vbi doctrina eorum chara haberetur. ¶ Circa tertium, notandū, quòd lucrum bonorum operum in tres partes diuiditur. ¶ Prima pars, est gloria, quæ ad Deū pertinet: iuxta illud apostoli, Soli Deo honor & gloria. ¶ Secunda pars, est exemplum bonum, quod pertinet ad proximum. Vnde Matth. 5. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, &c. ¶ Tertia pars, est vtilitas mercedis, quæ pertinet ad Deum, qui opera bona facit. Deum ergo defraudat parte sua lucri, qui gloriam quærit de bonis operibus, quæ agit. Bernardus. Fidelis re vera famulus es, si de multa gloria Domini tui, etsi non exeunte à te, tamen transeunte per te, nihil manibus tuis adhærere contingat. ¶ Circa quartum verò, notandum, ꝙ illi qui bona sibi commissa: proditiose sua faciunt, quum infideliter se habeant in paucis, ipsi non constituentur super multa, vnde Luc. 6. Si in alieno fideles non fuistis, quod vestrū est, quis dabit

dabit vobis? Alienum vocat, bonum transitorium, nostrum verò, ęternum. Et ibidẽ: Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est. Et qui in modico iniquus est, in maiori iniquus est.

¶ Circa quintum, notandum, ꝙ velut castrum, nostrę bonæ fidei commissum est corpus nostrũ, vel anima nostra. Vulgariter dicitur, quod bonum castrum custodit, qui corpus suum custodit. Sed melius castrũ custodit, qui animam suam custodit. Hoc castrũ corporis diabolus sibi quærit reddi, qñ peccata carnalia suggerit. Castrũ verò aĩæ sibi quærit reddi, qñ peccata spiritualia suggerit: qñ verò nos suggestioni eius consentimus, castrũ nobis à Deo commissum, hosti eius tanquã proditores tradimus. Et valde infideles sumus, præcipuè si non præmittamus nuntium ad dñm nostrum pro succursu, cùm ipses possit nobis subuenire, & etiam velit. Non enim vult exhæredari. 1. ad Corint. 10. Fidelis est Deus, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis. Nuntius, qui ad Deũ mittendus est in tentatione, est oratio. Vnde super illud Psal. Intret in conspectu tuo oratio mea, dicit glo. Magna virtus orationis ostenditur, quæ quasi quędam persona ad Deum intrat, & illuc mandatum peragit, quò caro peruenire nequit. Inexcusabilis est, ꝗ prius castrum suũ reddit, quàm pro succursu miserit, vel qui non expectat succursum ꝓ quo misit.

TRACTATVS VI.

tertiæ partis principalis vnũ continens capitulum, est de diuisione Virtutum cardinalium, secundum Macrobium.

LTIMO de quatuor Virtutibꝰ cardinalibus ponenda est diuisio, quã ponit Macrobius his verbis: Qui æstimant nullis, nisi philosophãtibus, inesse virtutum officia sic dispensant. Prudentiæ dicunt esse, mundũ istum, & oĩa quę in mũdo sunt, diuinorum contemplatione despicere: omnemque animi cogitationem in sola diuina dirigere. Temperantiæ, omnia relinquere, inquantũ natura patitur, quæ corporis vsus requirit. Fortitudinis, nõ teneri animam à corpore, quodammodo ductu philosophiæ, recedentem: nec altitudinẽ pfectę ad superna ascensionis horrere. Iustitiæ, ad vnam sibi propositi huius consentire viã vniuscuiusque virtutis obsequium. Atque ita fit, vt secundũ hoc tam rigidæ diffinitionis abruptum, rerum publicarũ rectores beati esse non possint. ¶ Sed protinus gradus virtutũ sic dirigit: Quatuor, inquit, sunt quaternarum genera virtutum. Ex his primò policitæ vocantur. Secundæ, purgatoriæ. Tertiæ, animi iam purgati. Quartæ, exẽplares,

&

& sunt politicæ hominis, quia sociale animal est. His boni viri rei publicæ consulunt, vrbes tuētur, his parentes venerantur, liberos amant, proximos diligunt, his ciuiū salutē gubernant, his socios circunspecta ꝓuidētia protegūt, iusta libertate deuincunt, hisque sui memores alios fecere, merendo. Et est politica prudentia, ad rationis normam, quæ cogitat quęq; agit, vniuersa dirigere, ac nihil præter rectum, velle vel facere, humanisque actibus, tāquā diuinis arbitris, prouidere. Prudentiæ insunt ratio, intellectus, circūspectio, prouidentia, docilitas, cautio. Fortitudinis, animū supra ꝑiculi metū agere, nihilq; nisi turpia, timere, tolerare fortiter vel aduersa vel prospera. Fortitudo præstat magnanimitatē, fiduciā, securitatē, magnificētiā, cōstātiā, tolerantiā, firmitatē. Tēperātiæ, nihil appetere pœnitēdū, in nullo moderationis legē excedere, sub iugo rationis copiditatē domare. Tēperātiam sequūtur modestia, verecūdia, abstinētia, castitas, honestas, moderatio, parcitas, prudētia. Iustitiæ, seruare vnicuiq; qđ suū est. De iustitia veniunt innocētia, amicitia, concordia, pietas, religio, affectus, humanitas. Secundæ, quas purgatorias vocant, hominis sunt, qui diuini in se capax est, solumq; eorū, quæ animū eius expediunt, qui decreuit se à corporis contagione purgare, & quędā humanorū fuga, sólū se inserere diuinis. Hæ sunt otiosorū, qui à rerūpublicarum actibus se sequestrāt. Harū qđ singulæ velint, superiùs expressimus, cū de virtutibus philosophantiū diceremus. Tertiæ sunt purgati iam, defecatiq; animi, ab omni mūdi huius aspergine detersi. Illic prudentiæ est, diuina non quasi in electionē præferre, sed sola nosse: & hæc tā quam nihil aliud sit, intueri, temperātiæ, terrenas cupiditates non reprimere, sed penitus obliuisci. Fortitudinis, passiones ignorarare, nō vincere, vt nesciat irasci, cupiat nihil. Iustitiæ, ita cum superna & diuina mente sociari, vt seruet perpetuum cum ea fędus imitādo. Quartę exēplares sunt, q̄ in ipsa diuina mēte consistūt, à quarū exēplo reliquę oēs ꝑ ordinē defluūt. Nā si rerū aliarū, multo magis virtutum ideas esse in mēte, credēdū est. Illic prudētia, est mēs ipsa diuina. Tēperantia, quæ in se perpetua intētione cōuersa est. Fortitudo, ꝙ semper eadem, nec aliqñ mutat. Iustitia, ꝙ perenni lege à sempiterna operis sui cōtinuatione nō flectitur.

QVARTAE PARTIS principalis, de Donis, Tractatus.

De ordine dicendoram de donis: & quare vocentur dona. Pars I.

DICENDVM est de donis, quę Christus in se habuit. Esaiæ 11. Requiescet super eū Spiritus

ritus dñi, spiritus sapientiæ &c. Quę ẽt fidelibus dedit, ad Ephes. 4. Ascendens in altũ, captiuã duxit captiuitatẽ, dedit dona hominibus. De donis verò hoc modo agẽt. ¶ Primo, ostendetur, quare dona vocẽtur. ¶ Secũdò; tangentur aliqua pertinẽtia ad cõmendationẽ donorũ, & ad manifestãdũ numerũ eorũ. ¶ Tertio, agẽt ꝑ ordinẽ de singulis. ¶ Circa primũ notandũ, ꝙ Deus volens ostendere hominibus sanctitatem Christi mediatoris Dei & hominũ, in quo sperare debebant, iuxta illud Eccl. 24. In me oĩs spes vitæ & virtutis, voluit ostendere eũ cõceptum esse ex Spiritu sancto. Matt. 1. Inuenta est in vtero habẽs de Spiritu sancto. In eodẽ; Qđ .n. in ea natũ est, de Spiritusancto est. Item voluit ostendere Spiritũ sanctũ in eo cõtinuè mãsurum. vnde Esaias loquẽs de flore, ex quo mundus sperare debebat fructũ salutis, ait: Requiescet suꝑ eũ spiritus dñi. ibi dicit gl. In euangelio Nazareorum, qđ Hebraicè scriptum est, ita hr̃: Factũ est, cùm ascendisset dñs de aqua, descendit fons oĩs spiritus, & requieuit suꝑ eũ, & dixit ei. Expectabam te, fili mi, in oĩbus ꝓphetis, vt venires & requiescerem in te. Tu es .n. requies mea, tu es filius meus primogenitus, qui regnas in sempiternum. Et Ioan. 1. Vidi, inquit Ioannes Baptista, spiritum descendentem quasi colũbam de cælo, & manẽtem super eũ, & ego nesciebam: sed q̃ misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Suꝑ quẽ videris Spiritum descendentẽ & manentem super eũ, hic est, qui baptizat in Spiritusancto. gl. Specialiter dr̃ spirit⁹ manere in Christo, à quo nũquã ꝑ peccatũ recessit. Esaiæ 61. Spiritus dñi super me. Item gl. super Ioannem, Spiritussanctus in sanctos venit, & proter peccata recedit. Secundũ aliquẽ effectũ, descẽsus spiritus suꝑ Christũ in specie columbæ, idẽ ostendit, qđ ostendit vox de cælo veniẽs. Matthæi & Lucæ 3. Hic est filius meus dilectus &c. Spiritus .n. sonat idem, qđ charitas, sicut dicit gl. super illud Apoc. 1. A septem spiritibus, qui in cõspectu throni eius sunt. Similis vox audita est in transfiguratione. Matth. 17. vbi verò Esaias ostendit Spiritũ sanctum in Christo mansurum, enumerantur nobiles effectus, qui à Spiritu sancto fuerunt in Christo, cum dicitur: Requiescet super eũ spiritus sapientiæ & intellectus &c. Illi verò effectus rectissimè dona vocantur: vel septiformis gratia Spiritussancti. Cùm .n. Spiritussanctus bonitas sit, liberalissimè se & sua cõicans: ipse est primũ donum, quia se gratissimè communicat. Augu. Magna misericordia Dei donum dat æquale sibi. Nam Spiritussanctus donũ est. De hoc dono legitur Act. 2. Baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remiss-

remissionẽ peccatorũ vestrorũ, & accipietis donũ Spiritussancti. In ipso ẽt datur liberalissimè cætera dona: ideò effectus Spiritussancti, rectissimè dona vocantur. Nomine.n.doni, gratitudo vel liberalitas insinuatur. Donũ.n.iuxta verbũ, est datio irreddibilis, quæ s.fit sine spe retributionis. Sen.libr.4.de beneficijs: Non est beneficiũ, quod in quæstũ mittitur. Idẽ in eodẽ: Si Deũ imitaris, da gratis beneficia. Itẽ rectissimè vocatur septiformis gratia. Gratia.n.dicit eo, ꝙ gratis detur. Præterea vbi enumerantur illi septẽ effectus Spiritussancti, q in Christo fuerũt, agitur de filio Dei veniente ad spõsam suã. Spõsus verò ad spõsam veniẽs, dona cõsueuit afferre: ideo congruè illi septem effectus dona vocantur.

De cõmendatione donorũ, & numeri eorum manifestatione. Pars. II.

CIrca ſm, notandum, ꝙ ista septẽ dona sunt quasi septẽ stellæ in dextra Christi. Apoca.1. & 3. Stellæ dici possunt, quia noctẽ præsentis vitæ illuminãt. Prçsens vita nox dicitur, & propter aduersitates, quibus plena est, & propter tenebrositatẽ culpæ & ignorantiæ, quæ in ea abundant. In dextera verò Christi sunt hæ stellæ, quia Christus donationem horum donorum ad manũ suã retinuit. Item hæc dona, sunt septem lucernæ, de quibus Exod. 26. Facies lucernas septem, & pones eas super candelabrum. glos. Lucernæ septem, sunt septem dona Spiritussancti, quæ in Christo cuncta semper manserunt, & fidelibus secũdum voluntatẽ eius distributa sunt. Hæ super candelabrum ponuntur, quia requieuit super Christum spiritus sapientiæ &c. Item hæc dona, sunt septem lampades, de quibus Apocalyp.4.& 7. Lampades ardentes erãt ante thronum, quæ sunt septem spiritus Dei. Interli. Dona Spiritussancti, quæ accendũt & illuminant, parata omnibus, quæ sunt sedes Dei. Itẽ hæc dona sunt septem oculi. Apocalyp. 4. Et oculos septẽ, qui sunt septẽ spiritus Dei. Zach.4. Super lapidem vnum septem oculi sunt, Et exponit gloss. de Christo, qui est lapis angularis coniungens duos parietes in vnũ, super quẽ lapidem sunt septem oculi. De quibus Esaiæ 11. Requiescet super eum Spiritus Domini &c. Item hæc dona, sunt septem crines qui caput ecclesiæ, Christum scilicet, ornauerunt: quibus etiã caput sponsæ Christi, scilicet cor, debet esse ornatum. Hos crines dæmones conãtur abradere, His crinibus ablatis, homo debilis remanet, vt Sampson. Iudi.16. Ista septem dona, sunt contra septem mala, quæ enumerat Gregor. super illud Iob.1. Ventus vehemens irruit à regione deserti &c. His verbis, spiritus, qui mentem ante omnia prudentia, temperantia, fortitudine,

dine,iustitia format, eandē contra singula tentamenta, ſeptē virtutibus inſtruit.Cōtra ſtultitiam ſapientia, contra hebetudinē intellectu, contra præcipitationem cōſilio,contra timorem fortitudine, contra ignorantiam ſcientia, contra duritiam pietate, contra ſuperbiam timore.Tria iſtorum malorum ad affectum videntur pertinere.Vnū eſt reſpectu Dei, ſcilicet ſuperbia, quæ eſt inordinata excellentia animi. Aliud reſpectu proximi,ſ.durities.Tertiū reſpectu inimici,ſ.timor vel puſillanimitas: contra ſuperbiam eſt donum timoris.Greg.ſuper Ezech. Per timorē humiles ſumus, pietas eſt cōtra duritiam. Idem: per pietatē ſumus miſericordes. Fortitudo eſt contra puſillanimitatē.Quatuor mala videntur ꝑtinere ad intellectum,ſ.ſtultitia ſiue inſipientia, quæ eſt,qñ intellectus ſapore terrenorū,impeditur à guſtando ſaporem æternorū. ¶Secundum eſt,hebetudo, quæ eſt groſſities intellectus,qua impeditur, ne penetret interna myſteriorum,& ne agnoſcat creatorem in creaturis.¶Tertium malum eſt,ignorantia,quæ eſt defectus diſcretionis, quātum ad ea, quæ cōiter ſunt agenda.¶Quartū eſt præcipitatio, quantū ad deliberationē eorum, quę ſunt ardua, & quæ pertinēt ad perfectionem ſalutis. Cōtra hæc quatuor mala,vltima ſunt donum ſapientiæ,donū intellectus,donū ſcientiæ,& donū conſilij. Donū ſapiētiæ,lumen eſt, quo agnoſcuntur ſuperiora.Scientia,lumē eſt,quo agnoſcūtur inferiora. Intellectꝰ, lumen eſt,quo agnoſcuntur interiora:vnde à legendo intus, dicit̄ intellectus.Donū conſilij, eſt lumē à quo cognoſcuntur periculoſiora.¶Aſſignātur & aliter ſeptē mala præſentis vitæ, contra quæ ſunt hęc ſeptē dona.¶Primū malū eſt,puerilitas.Eſa.65.Puer centū annorū morietur.1.ad Corin.14.Nolite pueri effici ſenſibus.Sapiē.12.Infantiū inſenſatorū more viuētes.Sen.Plerunq; eſt cùm non pueritia, ſed quod grauius eſt,puerilitas remanet. Contra hoc malū,eſt maturitas ſapiētię. Greg.ſuper Ezech. Per ſapientiā maturi ſumus.Ad maturitatem ſapientiæ ꝑtinet, puerilia deſpicere, & digna viris intellectu capere, & affectu deſiderare.Puerilia intelligas,lac ſuauitatis temporalis,& bona temporalia,quæ ſunt vt pira, & poma, comparatione æternarū diuitiarum. Digna viris intelligas gaudia æterna.¶Secundum malum, eſt brutalitas, qua exteriora ſola in rebus ſenſibilibus capimus, illis ſolis hærentes,& quaſi foris ſtantes: intima verò eorum cognitione non attingimus.Cōtra hoc malum,eſt donum intellectus,penetrās interiora,Greg.ſuper Ezech.Intellectus tollit hebetudinem. ¶Tertiū malū,eſt periculoſitas.Cōtra quod eſt donū conſilij. Prou.24.

O erit

Erit ſalus vbi multa conſilia. ¶Quartum malum eſt,certaminum ſpiritualiũ cõtinuitas. Contra quod eſt donũ fortitudinis. Mũdus iſte campus eſt certaminis.Bern.In mundo iſto,quaſi in ſtadio certaminis, poſiti ſumus. Iob 7.Militia eſt vita hominis ſuper terram. ¶Quintum malum eſt error circa bona & mala, & ſm qualitatẽ, & ſm quantitatẽ, Secundum qualitatem, cùm creduntur bona,quæ ſunt mala.Eſaiæ.5.Væ qui dicitis bonũ, malũ. Secundũ quãtitatem, qñ creduntur magna bona, quæ ſunt parua,& econuerſo.Contra hoc malum, eſt donum ſcientiæ. Scientia reſpicit bonum & malũ:vnde nominatur lignũ ſcientiæ boni & mali.Gen.2. Propter hunc errorem dicitur Sap.14.In magno viuentes inſcientiæ bello, tot & tanta mala pacẽ appellant. ¶Sextum malum, eſt vitæ execrabilitas: qua ſ.vita noſtra Deo non eſt honorifica, imò eſt contumelioſa.Contra quod eſt donũ pietatis, prout dicitur pietas veneratio ſanctorũ, primò Dei, deinde eorum, quæ ei ſanctificata ſunt. ¶Septimum malũ, eſt ſtulta ſecuritas qua nihil eſt periculoſius homini tot malis obſeſſo: Prou. 28.Qui cõfidit in corde ſuo,ſtultus eſt.¶Et notandum, ꝙ minimũ horũ donorũ præualet omni auro,quod eſt in mundo. Minimũ videtur eſſe donum timoris,de quo tñ legitur Eccl.23. Nihil melius,ꝙ timor Dei.De pietate verò legitur 1.ad Tim.4. Pietas ad oĩa vtilis eſt, promiſſionẽ habens vitæ quæ nunc eſt, & futuræ. Fortitudo verò hominem reddit inſuperabilẽ.Prou.30.Leo fortiſſimus beſtiarum ad nullius pauebit occurſum. Qui habet donũ fortitudinis,dicit illud,Oĩa poſſum in eo, qui me confortat. ad Philipp. 4. Sapientia in terra manens,ad menſam cæleſtem ſedet.Timor vendicat infernũ, vbi vitia exurit.Sapiẽtia paradiſum, quæ iam æterna prægu ſtat.Fortitudo verò & pietas vendicant ſibi præſentia.Pietas, aliena mala(compatiẽdo) ſibi bona efficit. Fortitudo verò,propria mala,patienter ea tolerando, ſibi in bonum cõuertit. Item fortitudo ad bona ardua hominem potẽtem reddit. Intellectus ſapientiã dirigit.Conſiliũ fortitudinẽ, ſcientia pietatẽ. Timor verò à fide dirigitur,qui cùm in Chriſto non fuerit, inter dona non numeratur. Non enim enumerantur inter dona omnes gratiæ Spirituſſancti,ſed gratiæ excellentes,quæ in Chriſto fuerunt.¶ Et notãdum, ꝙ tres illarum gratiarum indubitanter pertinent ad intellectum, ſcilicet donum ſcientiæ, conſilij, & intellectus. Tres indubitanter ad effectum, ſ.donum timoris, pietatis, & fortitudinis.Donum verò ſapientiæ, ſecundum quoſdam,pertinet ad intellectum,ſecundum quoſdam,ad effectum.

Secun-

Secundum veritatem verò, videtur ad vtrūq; aliquo modo pertinere. Vnde poſſumus dicere, ꝙ quatuor dona pertinēt ad intelle ctū, quatuor aliquo modo pertinent ad effectū. Quadruplex.n. cognitio ſalubris præcellentiā habēs pōt eſſe in intellectu, duæ ꝑtinēt ad id, à quo ſumus.ſ.ad Deū. Deus tripliciter in præſenti cognoſcitur. ¶ Primò, fide, quæ eſt cognitio initialis ad oēs pertinēs, & inititur authoritati. ¶ Secūdò, cognoſcitur intellectu, qui mittit rōni. Aug. in lib. de vtilitate credendi: Quod credimus, debemus authoritati: ꝙ intelligimus, rōni. ¶ Tertiò, cognoſcitur Deus experientia: guſtando.ſ.eius ſuauitatem. Secunda & tertia cognitio de Deo præcellentiam habēt reſpectu primæ: & ideo gratiæ excellentes ſunt, quæ pertinent ad eas, & enumeratur inter dona. Tertia ſalubris cognitio præcellentiam habens, pertinet ad id, quod à nobis eſt, quod arduū eſt vel periculoſum: quæ præcellentiam habet reſpectu illius cognitionis, eſt circa alia, quæ non ſunt ardua, vel periculoſa. Gratia pertinens ad hanc cognitionē, dicitur donū conſilij. Quarta cognitio eſt circa res ipſas, quæ ꝑꝑ nos ſunt ſpecialiter quantum ab bonitatem & malitiam eorum, & habet præcellentiam reſpectu aliarum cognitionū, quæ ſunt de rebus quantum ad alias rerum diſpoſitiones. Et gratia ad hanc cognitionē pertinens, dicitur donum ſcientiæ. ¶ Item quadruplex ordinata affectio poteſt eſſe in affectu: duæ reſpectu mali, & duæ reſpectu boni. Malum fugiendum eſt, & fugādum. Fuga mali remoti, ſcilicet mali futuri, illa virtuoſior eſt, præcellentiam habens reſpectu fugæ mali propinqui. Malum enim propinquum facile eſt fugere, ſcilicet malum pręſens. Item fuga mali, quod ducit ad futurum, ſcilicet mali culpę, præcellentiam habet, cùm malum culpæ bonum videatur, eo ꝙ ſit delectabile. Gratia ergo pertinēs ad fugam mali futuri, & eius, quod ducit ad illud, excellens gratia eſt, & vocatur donū timoris. Itē fugare miſeriā à proximo per cōpaſſionē, mala eius ſibi aſſumēdo, & bona ſua ei cōicando, gratiæ excellentis eſt. Fugare miſeriam à ſe ipſo, non eſt multū virtuoſum. Et gratia illa præcellens, donū pietatis dicitur. Reſpectu verò boni ſunt duę affectiones excellentes: vna reſpectu boni ſummi, quod eſt finis: ſcilicet eſuries, ſeu ſitis ſuauitatis diuinæ. Amor illius ſuauitatis, omnium eſt: omnes enim beatitudinem appetūt, ſed eſuries illa paucorū eſt. Reſpectu verò boni, quod eſt ad finē, quod arduū eſt, eſt affectio fortitudinis, quæ excellit reſpectu affectionis, quæ eſt ad bona, quę nō ſunt ardua. Vnde gratia pertinens ad illā affectionē, donum

fortitudinis dicitur. ¶Itē notandum, ꝙ inter istas septē gratias prout in Christo fuerūt, tres sunt pertinētes ad diuina, & quatuor ad humana. Ad diuina, donū intellectus, quo cognoscitur Dei veritas, & donū sapiētiæ, quo gustatur eius suauitas, & donū timoris, quo honoratur Dei sublimitas. Timor enim reuerentię in Christo fuit: reuerendissimè.n.se habuit ad Deum homo ille, non æquans se illi ẜm humanitatem, sed ei subiectissimus existēs. Ad humana verò pertinent alia quatuor dona: humana.n.diuidūtur in ea, quæ agenda sunt cōiter ab oībus, & sunt in præcepto, & ea quæ pertinent ad perfectionē salutis. Ad ea quæ cōiter agenda sunt ab oībus, pertinet donū pietatis, cui lumē ministrat donum scientiæ. Pietas.n.quasi negotiatrix est & cōmutatrix: ideo necessariū est ei lumen scientiæ, quo agnoscat ea, quibus negotiatur. Circa ea quæ pertinent ad perfectionē, est donū fortitudinis, cui lumē ministrat donū consilij, hominē seruans à præcipitatione in in talibus, vbi ipsa valde periculosa est. ¶Item notādū, ꝙ dono timoris sapiētia inchoatur. Proue. 1. Timor dn̄i, principium sapientiæ. Dono sapiētię cōsummatur, donis verò medijs proficiēdo ad cōsummationē sapientiæ appropinquat. ¶Item notandū, ꝙ duo dona pertinent ad cōtēplationē, scilicet donum intellectus, & donum sapientię. Dono intellectus contemplamur Deum in creaturis, dono sapientiæ in se. Alia quinque dona pertinent ad actiuam. Timore declinatur malū. Prou. 15. Per timorē Domini declinat omnis à malo. Dono pietatis & dono fortitudinis ad lumē scientiæ & consilij fiūt bona.

De dono Timoris. Pars III. quæ habet quatuor capitula.

De ordine dicendorum de dono Timoris. Et de descriptionibus eiusdem. Cap. I.

Consequenter agendum est de singulis donis per ordinem. Et primò de his quæ pertinēt ad actiuā. Actiua enim prior est tempore, quàm contemplatiua. Oportet enim, ꝙ homo primo exerceat se in actiuā, quàm ascendat ad contemplatiuā. Lia prior fuit nata, quàm Rachel. Genes. 28. Et priùs fuit tradenda nuptui. Vnde legitur in eodē quòd Laban dixit Iacob conquerenti de hoc, quòd Lia ei supposita esset pro Rachele: Non est in loco nostro consuetudinis, vt minores ante tradamus ad nuptias. Inter dona verò pertinentia ad actiuam, prius dicetur de dono timoris, quo à nobis inchoandū est, si volumus proficere. Aug. in sermone quodam de timore domini: Esaias dona enumerans, à sapientia peruenit ad timorem, tanquam de sublimi descendens ad nos, vt doceret ascendere illuc. Ergo peruenit vnde debemus

mus incipere proficiendo. ¶ De timore verò hoc modo agetur. Primò ponentur eius descriptiones. Secundò, commendationes. Tertiò, tãgetur de speciebus timoris. Quartò, de his quæ valere possunt ad incutiendũ nobis timorẽ. ¶ Circa primũ, notandũ, ꝙ timor est spiritualis fuga mali, ne perdat homo quod amat. Et est sumpta hæc descriptio de Gloss. Augu. super Ioannem, 10. capit. vbi loquitur de mercenario. Fuga timoris, nõ est fuga ignauiæ, sed est fuga sapientiæ. Iob 28. Ecce timor dñi, ipse est sapiẽtia. Fuga timoris, fuga est cautæ declinationis. Prou. 14. Sapiens timet & declinat à malo, stultus transilit & confidit. Talis est fuga Parthorum, quæ nõ est ignauia, sed bellandi peritia. Fugiendo vincũt Parthi: ideò fugiẽtes ab his, quib⁹ nota est eorũ peritia, timentur, sic timor, dum timet, timetur, secundùm illud Philosophi: Qui timet Deum, omnia timent eum: qui verò nõ timet Deum, timet omnia. Vnde Cain perpetrato homicidio fratris, caput tremulũ habuit, & ait. Omnis qui inuenerit me, occidet me. Genes. 4. Non est turpis fuga, iacula cauere, vel protegendo, vel abscondendo se, vel simulata fuga hostes ab vrbe lõge abstrahere, sicut legitur fecisse populus dñi, Iosue 7. Item dicit Augu st. 14. libr. de Ciuitate, ꝙ timor, est amor fugiens quod ei aduersatur. Item timor est affectio futuri mali, secundum Damasce. timor est expectatio mali. dicit enim, Expectatum malũ, timorem constituit, præsens verò, tristitiam.

De commendatione Timoris.

Cap. II.

AD commendationem Timoris diuini, Primò valere possunt admonitiones quas scriptura sacra facit ad timendum Deum. Leui. 30. Time dominũ Deum tuum. Deut. 6. dominũ Deum tuũ timebis. Iosue 10. Timete dñm, & seruite ei corde ꝑfecto. In Psalm. Seruite dño in timore. Item: Timete dñm omnes sancti eius. Eccle. 2. Fili accedens ad seruitutẽ Dei, sta in iustitia & timore. Eiusdem 7. In tota anima tua time Deum. Matth. 10. Timete eũ, qui potest & corpus, & animam mittere in gehẽnam ignis. Secundo, promissiones, quas scriptura facit timentibus Deum. Tob. 4. Multa bona habebimus si timuerimus Deũ, & recesserimus à peccato, & fecerimus bene. Ecclesia. 1. Timenti Deũ, bene erit in extremis, & in diebus defunctionis suæ benedicetur. In eodem: Timenti dominũ bene erit, & in diebus consolationis suæ benedicetur. Tertio, quòd scriptura sacra adeò beatificat timentes Deum. Prou. 28. Beatus homo, qui semper est pauidus: qui verò mentis est duræ, corruet in malum. Eccles. 15. Beatus, cui donatum est habere

timorem Dñi. Eiusdem 34. Timentis Deum, beata est anima eius. In Psalm. Beatus vir, qui timet Dñm. ¶ Quartò, excellētia, quam in scriptura sacra ostenditur habere timor respectu cæterarum gratiarū. Ecclesi. 25. Timor Dñi se super omnia superposuit. Eiusdē 23. Nihil melius, quàm timor Dñi. Bernardus super Cāt. In veritate didici, nihil æquè efficax esse ad gratiam promerēdā, retinendam & recuperandam, q̃ si omni tempore coram Deo inueniaris non altum sapere, sed timere. ¶ Quintò, quòd timor Dei valde placet Deo. Sicut patet his verbis Scripturę quæ sequuntur. quæ ostendunt, quòd beneficus sit Deus his qui timent eum. In Psal. Oculi Domini super metuētes eum. Oculi, inquam, misericordiæ. Firmamētum est Dominus timentibus eum. Dedisti hęreditatem timētibus nomen tuū Domine. Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se. Volūtatem timentium se, faciet. Eccl. 33. Timenti Deum non occurrent mala, sed in tentatione Deus illum conseruabit, & liberabit eum à malo. Act. 10. In omni gente, q timet Deū, & operatur iustitiā, acceptus est illi. ¶ Sextò, cōmendabilis est timor Domini à multiplici eius effectu. ¶ Notandum ergo, quod timor Domini, malū culpæ, quod in homiue inuenit, expellit: scilicet peccatum. Eccle. 1. Timor Dñi expellit peccatum: nam qui sine timore est, non poterit iustificari. Grego. in homil. Praua mens si nō propter timorem quæritur, ab assuetis vitijs non emēdatur. Iosue 10. Timuimus valde, & prouidimus animabus nostris. Eccl. 2. Qui timēt Dominum, præparabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt animas suas. Aug. Timor, medicamentum est, charitas, sanitas. Michææ 6. Salus erit timētibus nomen eius. Esa. 26. A timore tuo Dñe concepimus, & quasi parturiuimus spiritū salutis. Malac. 4. Orietur vobis timētibus nomen meū, sol iustitiæ. Itē timor à malo culpæ futuro custodit. Hieron. in epistolis: Timor, virtutū custos est, securitas, ad lapsū facilis. Exod. 20. Vt probaret vos venit Dñs, & vt terror illius esset in vobis, & nō peccaretis. Timor Dñi odit malum, Prouer. 8. ideò nō ꝑmittit illud in domum cordis intrare. Timor in æternum quasi expauentaculum ponit in corde hominis, & ad deterrendū vitia & dæmones. Ipse est ianitor cordis, vitia ab ingressu eius claua terribili deterrens. Claua illa infinitæ est magnitudinis, quum sit pęna æterna. Ipse gladium ex vtraq; parte acutum: gladium (inquam) diuinæ sententię ad deterrendos fures spirituales, intentat. Ipse latrones in tetra corporis mei habitantes crucifigit. In Psal. Confige timore tuo carnes

nes meas. Timor vigil est, & tempore pacis & tēpore belli vigilās, pacem & securitatē suspectā habens. Ipse virtutes excitat, ne ad similitudinē ferri, in quiete consummātur rubigine, & ne securi subitò ab hostibus occidantur. Quum.n. virtutes dixerint, Pax & securitas, repentinus eis super ueniet interitus. 1. ad Thess. 5. Timor comprimit virtutes, ne euanescant. Eccl. 27. Si non in timore domini instanter tenueris te, citò subuertetur domus tua. ¶ Itē timor à bonis transitorijs, quę solent esse occasio peccati, expedit, sicut timor naufragij, nauem facit exonerari. Iob 31. Semper.n. quasi tumētes super me fluctus, timui Deum, & pondus eius ferre non potui. Grego. Quum fluctus tumentes desuper eminent, nulla tunc cura rerum temporalium nauigantibus, nulla carnis delectatio ad mentem reducitur. Ea quoque ex naui proijciunt, pro quibus longa nauigia sumpserunt. Item ad mala præsentis pœnæ, hominem intrepidū reddit. Eccles. 34. Qui timet Deū, nil trepidabit. Item cor hominis congregat & restringit. Eccl. 21. Qui timet Deum, conuertetur ad cor suum. Item timor, bonorū abundantiam introducit. Eccl. 15. Qui timet Deum, faciet bona. Eccl. 7. Qui timet Deum, nihil negligit. Cor est, vbi timor domini est, sicut ager plenus, cui benedixit dominus. Gene. 27. Est etiam sicut paradisus propter amœnitatem & fertilitatem. Eccles. 40. Timor domini sicut paradisus benedictionis, & super omnem gloriam operuerunt eum. supple benedictiones. In Psalm. Non est inopia timentibus eum. Ecclesiast. 40. In timore domini non est minoratio. Prou. 19. Timor domini ad vitam, & in plenitudine commorabitur absque visitatione pessimi. Timori custodit dominus bona sua ad seruandum. Esa. 33. Timor domini, ipse est thesaurus eius. Timor domini plenitudinem virtutū operatur. Timorem sequitur spes. Prouer. 23. In timore domini esto quotidie, & habebis spem in nouissimo. Timentibus dominum, factæ sunt promissiones. In Psalm. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ domine, quam abscondisti timētibus te. Item timor domini introducit charitatem, sicut seta linum. iuxta verbum Augustini, Ecclesi. 15. Timor domini, initium dilectionis eius. Itē principium est sapientiæ, Prouerb. & Eccles. 1. Bernard. super Cant. Instructio doctos facit, affectio sapientes. aliud est, multas diuitias scire, aliud, possidere: nec notitia diuitem facit, sed possessio: nec cognitio sapientem, sed timor facit, qui & afficit. Tu ne sapientem dixeris, quem sua scientia inflat? ¶ Item Bernardus: Initium sapientiæ, timor domini: quia tunc primò Deus animæ sapit,

sapit, quum eam afficit ad timendum, non quum instruit ad sciendum. Times Dei iustitiã, times Dei potẽtiam, & sapit tibi Deus iustus & potens: quia timor, est sapor. Porrò sapor facit sapientẽ, sicut scientia scientem. Timori sapiunt mala, prout debent sapere. Et hæc est prima species saporationis spiritualis. Ecclesiast. 1. Radix sapientiæ, timere Deum. In eodẽ: Plenitudo sapientię, timere Deum. Item in eodem: Corona sapientiæ, timor domini. Corona facit ad ornatum capitis, & timor Dei est ornamentum sapientum. Sapientibus etiam causa est coronæ æternæ. Itẽ Prou. 16. Timor Dei: disciplina sapientiæ. Homines literati absq; timore Dei, indisciplinati sunt: sed timor domini hominem grauem & maturum reddit. Gregor. Anchora mentis, pondus timoris. Itẽ timor Dei hominẽ temperatum reddit. Prou. 22. Finis modestiæ, timor dñi, id est, consummatio modestiæ. Item timor dñi hominem fortem efficit. Prouerb. 14. In timore dñi, fiducia fortitudinis. Hæc fiducia debilitatem hominis in Dei fortitudinẽ mutat. Esa. 40. Qui sperant in dño, mutabunt fortitudinem. Greg. In via dñi, timor operatur fortitudinem, in via seculi, debilitatẽ. Signum fortitudinis est, quòd timor Dei vincula cupiditatum dirumpit. Item quòd cum ardoribus habitat sempiternis. Esaiæ 33. Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? Quis habitabit de vobis cum ardorib⁹ sempiternis? Timor facit impleri illud Esaiæ 35. Tunc saliet sicut ceruus, claudus, secundùm illud Poetæ: Pedibus timor addidit alas. Timor transilire facit montes & colles altitudinum terrenarũ. Timor fortissimos reddit pœnitẽtes ad portanda onera pœnitentiæ. Timor carcerem inferni, mortem, & tormenta quæ hostis ei minatur, in gladiũ & ignẽ cõtra eum conuertit. Hæc sunt eius refugiũ, ijs se tuetur contra tela inimici. In igne illo, ardorẽ cõcupiscentiarum extinguit. De inferno, quasi de turri fortissima, tela hostium despicit, timor ad infernũ confugiens, ab illo maximè fugit. ¶Itẽ timor hominẽ obedientẽ reddit. Eccles. 2. Qui timent dñm, inquirent quæ beneplacita sunt ei. In eodem: Qui timent dñm, custodient mandata illius. Gene. 22. Dictũ est Abrahæ obedienti: Nunc cognoui, quòd timeas dominum. Gregor. in 1. parte Morali, Deum timere est, nulla, quæ facienda sunt, præterire. Quomodo timor plenitudinem virtutum operetur, ostẽdit Bernardus ad fratres de monte Dei, loquens de ingratitudine religiosorum: Timor Dei incipit operari omnium virtutum plenitudinem, dum per iustitiam defert maiori, per prudentiam non credit se sibi, per tempe-

temperantiam refugit discernere: per fortitudinem totum se obedientiæ subdit non discernendę, sed adimplendæ. Item timor dñi est fons uitæ indeficiens. Prouerbiorum 14. Timor domini, fons vitæ, vt declinet à ruina mortis. Eiusdem 10. Timor domini apponet dies. Prouerbiorum 19. Timor domini ad uitam, supple, seruandam. Item timor domini hominem glorificat. Humiliat enim hominem, humilem verò spiritu suscipiet gloria. Prouerbiorum 29. Ecclesiast. 1. Timor domini, gloria & gloriatio. Eiusdem 1. Semen hominum honorabitur hoc, quod timet Deum. Eiusdem 25. Gloria senũ, timor domini. Iudith vlt. Qui timent te, domine, apud te magni erũt per omnia. Prouer. vltim. Mulier timens Deum, ipsa laudabitur. Eccl. 25. Quàm magnus est, qui inuenit sapientiam & scientiam, sed non est super timẽtem Deũ. ¶ Item timor Dei dum vana delectatione hominem cohibet, veram delectationem Dei meretur. Eccles. 1. Timor domini, lætitia & corona exultationis. In eodẽ: Timor dñi delectabit cor, & dabit lætitiam & gaudium in lõgitudine dierum. Timor domini est sicut ventus aquilo dissipans pluuias. Prou. 15. Ipse nubes carnalium cogitationum & affectionum fugat, & mentem serenat, riuos concupiscentiarum restringit, reptilia vitiorum de terra corporis humani exterminat, mare mundi congelando consolidat, vt super illud ambulare quis possit: sicut fecit Petrus Matt. 14. Vbi timor est, frigus est, ardores desideriorũ carnalium & secularium temperãs. Timor medium fornacis Babylonicę facit quasi ventum roris flantem. Daniel. 3. Timor Dei adeo hominẽ meliorat, vt vnus timens Deum mille alijs prçferendus videatur. Eccl. 15. Melior est vnus timens Deũ, q̃ mille filij impij. Bona etiã transitoria multũ meliorare vr: modicum enim cum timore Dei præferendum esse vr multis diuitijs sine timore dñi. Prouerbiorũ 15. Melius est parum cum timore domini, quàm thesauri magni & insatiabiles. Et vt breuiter dicamus, finis salubris doctrinæ, videtur esse timor domini. Ecclesiast. vltimo: Finem loquendi pariter omnes audiamus. Time Deum &c. ¶ De timore dicitur Esaiæ 11. quòd Christum repleuerit; quum de alijs donis tantummodo dicat, quòd in Christo requiescerent. Timor Dei replere debet viros sanctos. Bernard. loquens de spiritu timoris: Nec mirum, iste est, qui totum sibi debeat hominem vendicare. Item: Nõ est quo admittas superbiam, repletus timore domini. Viri sancti timent semper & vbique. Ecclesiast. 18. Homo sapiens in omnibus metuit. Prouerbiorum 28. Beatus homo, qui semper est

pauidus. Quòd semper sit timendum, ostendit Bern. super Canti. dicens: Quum adest gratia, time, ne non dignè opereris ex ea. Amplius time, subtracta gratia, quia reliquit te custodia tua. Si redierit gratia, multo ampliùs tunc timendum, ne fortè contingat pati recidium. Recidere.n. quàm incidere, deterius est, iuxta illud Ioā. 5. Ecce iam sanus factus es: noli ampliùs peccare, ne deterius tibi aliquid cōtingat. ¶ Aliæ tres causæ timoris possūt assignari. Quarum prima tangitur in Psal. Delicta quis intelligit? Delictū dicitur, peccatum omissionis, à delinquēdo. Multi verò sunt, qui licet non committant peccatum mortale, nesciunt tamē, vtrùm omittendo, mortaliter peccent. ¶ Alia causa timoris potest esse, quia multa videntur homini bona, q̄ Deus intelligit esse mala. Grego. Plerunq; in cōspectu sordet ęterni iudicis, quod intentione fulget operantis. 1. ad Corinth. 4. Nihil mihi cōscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. ¶. Tertia causa est, quia nescit homo, qualis futurus sit finaliter, licet in præsenti sit bonus. Ecclesiast. 9. Sunt iusti atque sapientes, & opera eorū in manu Dei: & tamen nescit homo, vtrùm amore an odio dignus sit. Intellige, finaliter. Potest enim aliquis in momento cadere, & non adijcere, vt resurgat. ¶ Vbique timendū est, quia de quolibet statu aliqui damnantur. Oseæ 13. Consolatio abscondita est ab oculis meis: quia ipse inter fratres diuidet. Et loquitur de inferno, Matth. 24. Duo in lecto, vnus assumetur, & alius relinquetur. Lectum intelligas, quietem contemplationis. Timendū est homini ex omni parte. Homo.n. est sicut castrum vndique portas habens, per quas capi potest. Portæ istæ, sensus sunt. Est etiam homo, sicut castrum obsessum vndique ab hostibus. Sapientiæ 14. Creaturę Dei in odiū factæ sunt, & in tentationem animæ hominum, & in muscipulā pedibus insipientium. Viri sancti non solùm timent in malis, sed etiam in bonis. Iob 9. Verebar omnia opera mea. Gregorius: Piarum mētium est, ibi culpam agnoscere, vbi culpa non est. Idē: Si placere Deo veraciter cupimus, postquam peruersa subegimus, ipsa in nobis bene gesta timeamus. Gregorius in secunda parte Moralium: Iusti omne quod agunt, metuunt, dum cautè considerant, ante quem iudicem stabunt.

De speciebus Timoris.
Cap. III.

NOtandum, quòd super illud Prouerb. 1. Timor domini, principium sapientiæ, distinguit Gloss. Bedæ duas species timoris his verbis: Duo sunt timores domini, seruilis, qui principium sapiētiæ est: & admirabilis, qui perfectio-

fectionem sapientiæ comitatur. Seruilis, principium est sapiẽtiæ: quia qui post errata sapere incipit: primò timore diuino corripitur, ne puniatur: sed hũc perfecta charitas mittit. Succedit huic timor dñi permanens in seculũ seculi, quẽ non excludit charitas, sed auget, quo timet filius, ne vel in modico oculos amantissimi patris offendat. Bernard. in sermonibus distinguit tres species timoris, his verbis: Primus timor est, ne cruciemur in gehenna. Secũdus, ne exclusi à visione Dei, priuemur tam inæstimabili gloria. Tertius rapiet animã omni solicitudine timidã, ne fortè deseratur à gratia: Sed nec Beda, nec beatus Bern. ponũt species timoris nisi diuini. Vnde possunt distingui sex species timoris, vt enumerentur omnes species timoris siue sit timor bonus, siue malus, vel neq; bonus neq; malus. ¶ Prima species timoris, est timor naturalis, quo quilibet timet naturaliter nociuũ naturæ. Hic timor nõ est meritorius, neq; demeritorius, quia non subest libero arbitrio. Hoc timore timuit Christus naturaliter mortẽ. Marc. 14. Cæpit Iesus pauere. ¶ Secũda species est timor humanus: quum scilicet aliquis timet ampliùs debito, corpori suo. Qui timor prohibetur, Mat. 10. Nolite timere eos, q occidunt corpus. Et procedit ex nimio amore pręsentis vitę. Et sicut amor præsentis vitę quãdoq; est veniale peccatũ, vt qñ est citra Deum. Quandoq; verò est mortale, vt qñ nõ est citra Deũ: Ita timor humanus, est veniale peccatum, qñ oritur ex amore veniali. Quandoque mortale, vt cum oritur ex amore mortali. De quo amore Ioann. 12. Qui amat animã suam, perdet eam. Ex timore humano negauit Petrus Christũ. Matthæi vicesimo sexto, Marc. decimoquarto, Lucę 22. ¶ Tertia est, timor mundanus, qñ aliquis nimis timet rebus suis. Iste timor fuit in Iudęis quũ occiderent Christum. Ioan. capit. duodecimo: Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & uenient Romani, & tollent locum nostrum & gentem. Iste timor multum habet cruciatus Augustinus: Diuitiæ plus excruciant adeptæ, amissionis timore, quàm concupitæ, adeptionis ardore. ¶ Quarta species est, timor seruilis. Timor seruilis est, vt ait Augustinus, quum propter timorem gehennæ, continet se homo à peccato. Et iste timor non est cum charitate. Vnde Augustinus loquens de hoc timore: Inaniter, inquit, putat victorem se esse peccati, qui timore non peccat: quia si non impletur foris negotium malæ cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis. Idem: Ipsa voluntate reus est, qui vult facere quod nõ licet fieri: sed ideò nõ facit, quia non potest impune fieri. Nam quan-

quantũ in ipso est, mallet nõ esse iustitiam prohibentem atque punientem. Et vtiq; si mallet nõ esse iustitiam, quis dubitabit, q̃ si posset, eam auferret? Ac per hoc quo iustus est, iustitiæ talis inimicus? vt si potestas detur, præcipientem auferat, ne comminantẽ vel iudicantem ferat. Inimicus ergo iustitię est, q prae timore nõ peccat. Amicus aũt erit, si eius amore nõ peccet. Item super illud Psalmographi. Confige timore tuo carnes meas. dicit glo. Timor legis seruilis, pædagogus in me præcessit, qui ad castũ duxit, sed non crucifixit carnem: quia viuit peccandi voluntas, & sequeretur opus, si speraretur impunitas. Et ſm hanc glossam, non solum vocatur timor seruilis, qñ aliquis dimittit peccare timore pœnæ futuræ: sed quando dimittit peccare, timore pœnę temporalis: vt faciebant multi in veteri lege, & vt fit hodie in multis religionibus. Roma. capite 8. Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, &c. Timor seruilis; est quasi vestis de sacco, cum qua nullus ingreditur regnum cælorum. Nõ licebat indutũ sacco ingredi aulam Assueri. Esther 4. ¶ Quinta species est, timor initialis, qui est cũ imperfecta charitate. De quo 1. Ioan. 4. Perfecta charitas foras mittit timorem, quoniam timor pœnam habet. Gloss. Timorem illum, de quo dicitur, Initium sapientiæ timor domini. Quo timet quisque incipiens opera iustitiæ, ne veniat districtus iudex, & se minùs castigatum damnet. Qui habet hunc timorem, timet puniri, & timet à Deo separari, quem iam amat: sed timor separationis principalior est. ¶ Sexta species est, timor filialis, qui est cum perfecta charitate, qui secundum aliquem vsum suũ, manebit in patria. De quo in Psalm. Timor domini sanctus permanet in seculum seculi. Qui habet timorem filialẽ, cauet offensam patris cælestis, sicut bonus filius, etiam si sciret ex illa offensa nihil mali sibi accidere. Cùm illo timore securitas est, quum assit perfecta charitas. 1. Ioan. 4. In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, vt fiduciam habeam⁹ in die iudicij: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo. Gloss. Per hoc habemus fiduciam, quia imitamur perfectionem dilectionis eius in hoc mundo, amando scilicet inimicos. Vbi est perfecta charitas, deest remorsio conscientiæ, & timor æternæ pœnæ. 1. Ioan. 4. Qui timet, nõ est perfectus in charitate. Gloss. super illud, Charitas foras mittit timorem. Perfecta charitas perfectam iustitiam facit: nec habet vnde timeat, sed desiderat. Dicuntur sancti maximè timere gehennã, quia maximè cauent ea, quæ ad gehennam ducunt. Grego. super Iob: Mens plus illuminata, plus timet. Hieronym. Prudenter timetur,

metur, quicquid accidere pôt. Vsus timoris filialis in patria, dicitur esse quædã resilitio à Dei altitudine in propriam paruitatem. Poterit tñ videri alicui, ꝙ timor filialis in patria, sit volũtas cauẽdi Dei offensam, vel quædam fuga spritualis diuinæ altitudinis, qua. s. electi refugiunt se æquare Deo, volentes esse ei subiectissimi. ¶ Et notandum, ꝙ quum timor, sit fuga mali, malũ verò diuidatur in malum pœnæ & malũ culpæ, timor filialis fugit malum culpæ scilicet Dei offensam: timor verò naturalis, naturaliter fugit malum pœnæ. ¶ Fuga verò mali pœnæ voluntaria, pertinet ad alias quatuor species timoris: malum pœnæ diuiditur in pœnã sensus, & pœnã damni; & vtraque diuiditur in temporalem pęnam & æternam. Fuga pœnæ sensus temporalis, pertinet ad timorem humanũ. Fuga verò pœnæ sensus æternæ, ad timorẽ seruilẽ. Fuga damni temporalis, ad timorem mũdanum. Fuga damni æterni, ad timorem initialem. ¶ Item notandum, ꝙ timor sic describi potest: Timor, est spiritualis fuga rei præpotẽtis vel excellentis. Et intelligas rem præpotentem, quæ præpotẽs est ſm suspicionem vel opinionem timentis. Res verò illa vel est bona, vel mala. Si bona, fuga illius pertinet ad timorem reuerentię. Si verò malũ est, aut fuga illius mali est bona, aut mala. Si mala est, pertinet ad timorem humanum, vel mundanum. Ad timorem humanum, si illud malum pertinet ad ipsam personam. Ad mundanum verò, si malum illius pertineat ad damna rerum. Si verò fuga illa bona est, & est sine charitate, pertinet ad timorem seruilem. Si verò est cũ charitate, sed imperfecta, pertinet ad timorẽ initialem. Si verò est cũ charitate perfecta, pertinet ad timorem filialem. Et notandum, ꝙ cum aliquod periculum homini imminet, ipse timere debet eũ qui habet omnia in sua potestate. Greg. Quicquid est quod exterius sæuit, per hoc ille metuendus est, qui hoc interius disponit. Psal. Timeat dñm omnis terra. Aug. Si creaturę sęuiant, Deum time, nõ illas, quia omnia sub ipso sunt. Gl. Cupiditatem nocendi per te habes: potestatem autem nocendi, si illæ non dat, non habes. Ideò Deus homo stans ante hominem, ait: Non haberes in me potestatem, nisi esset datũ tibi desuper. Nec etiam ipse diabolus vel vnam ouiculam potuit tollere viro sancto Iob, nisi priùs diceret, Mitte manum tuam. Iob 2. hoc est, da potestatem. 1. Mac. 2. A verbis viri peccatoris ne timueritis: quia eius gloria, stercus & vermis est: hodie extollitur, & cras nõ inuenietur. Esa. 8. Timorem eius. s. populi coniurãtis contra me, non timeatis, neq; paueatis dñm exercituũ ipsum

san-

sanctificate, ipse pauor vester, & ipse terror vester. Item Esa.51. Quis tu, vt timeas ab homine mortali,& à filio hois,qui quasi fenum arrescet? Proue.29.Qui timet hominem, citò corruet: qui sperat in dño, subleuabitur.¶Itẽ notandum, ꝙ Ioannes Damascenus distinguit sex species timoris, vnamquanque describẽs his verbis: Diuiditur timor in sex species, in segnitiem, erubescentiam,verecundiam,admirationem,stuporem,agoniã.Segnities, est timor futuræ operationis.Erubescẽtia, timor est in expectatione conuitij.Verecundia, timor est in turpi pacto. Admiratio, est timor ex magna imaginatione.Stupor, est timor ex inconsueta imaginatione.Agonia, est timor per casum: scilicet per infortunium. De erubescentia, dicit Ioãnes Damascenus, quòd est optima passio. Philosophus de iuuene quodam:Erubuit,salua res est.Senec.in epistolis: Verecundia, bonum in adolescente signum est. Tullius in libr.de offic. Sine verecundia nihil rectum esse potest, nihil honestũ. Bernard.super Cantic.Nescio, si quicquam gratius verecundia in moribus hominum deprehendi queat.Verecundia, omnium est ornatus ætatum: sed in tenera ætate ampliùs pulchriusq; enitescit. Quid amabilius verecundo adolescente? quàm pulchra hæc & quàm splendida gemma morum in vultu adolescentis, quàm vera & minimè dubia, bonæ nuntia spei, bonæ indolis index est? Quid ita?turpiloquij & omnis deinceps turpitudinis fugitiuum. Soror est continentiæ. Nullum est æquè manifestum signum columbinæ simplicitatis. Et ideò testis est innocẽtiæ.Lampas est pudicæ mentis iugiter lucens: vt nihil in ea turpe vel indecorum residere attentet, quod non illico prodat. Idem: Verecundia spiritalis, gloria est consciẽtiæ,famæ custos, vitæ decus, virtutis sedes, virtutũ primitiæ, naturæ laus,insigne totius honesti.De erubescentia bona vel mala, require in tractatu de superbia, vbi agit de ornatu mulierũ.

De his quæ possunt incutere Timorem. De attendendis circa extremum iudiciũ.Et varietate,acerbitate,& infinitate pęnarum infernalium. Cap. IIII.

DVodecim sunt,quæ possunt homini incutere timorem. ¶Primum est, consideratio lacrymarũ Christi. Verisimile est, statum illum valde periculosum esse, pro quo Deus fleuit.De lacrymis Christi,habetur Luc.19. Vidẽs Iesus ciuitatẽ,fleuit super illã. Et Io.11. Et lacrymatus est Iesus.Et 5.ad Hebr. Cũ clamore valido, & lacrymis preces offerens, exauditus est pro sua reuerentia.Bern. Compatitur Dei filius,& plorat: homo patitur,& ridebit? ¶Secundũ est, considera-

tio

tio passionis Christi. Bern. Ex cõsideratione remedij, periculi mei æstimo quantitatem. Filius.n. occidi iubetur, vt vulneribus meis pretioso sanguinis illius balsamo mediatur. Agnosce homo, q̃ grauia sint illa vulnera, pro quibus necesse est Christum dñm vulnerari. Sic medicinæ æstimatio, & timoris & doloris est exaggeratio. ¶ Tertium est, consideratio culpabilitatis nostræ. Si.n. timet aliquis, quum scit se reum esse vnius criminis in curia alicuius terreni principis: quantum timere potest, qui tot & tantorum criminum scit se reum esse apud districtissimum iudicẽ? ¶ Legitur de quodã rege nobilissimo, qui fuit in Græcia, qui memor malorum suorũ & diuini iudicij, semper tristis erat, etiam cùm solennitates cum principibus suis celebrabat. Qui interrogatus super hoc à quodam fratre suo, voluit ei causam suæ tristitiæ ostẽdere, & misit buccinatores suos ante portã eius, ꝙ ẽm consuetudinẽ illius regni, certissimũ erat signũ mortis. Et cùm frater regis ad regem esset adductus, & nõ modicum timeret, & valde tristis esset, requisiuit rex quare non gauderet. Cui cùm frater respondisset, quõo in statu tali gaudere posset? indicauit ei rex causam tristitiæ suæ. Si.n. ille tm̃ timebat, qui sciebat regem esse fratrem suũ, & qui in nullo sciebat se esse culpabilem apud eum, quia aliqua signa offensæ regiæ audierat: meritò timere poterat, qui in tot & tantis sciebat culpabilem se esse apud dñm maiestatis. Hiero. in epistolis: Si tanta cura pertimescitur iudicium pulueris, qua intentione cogitandum est, qua formidine præuidendũ tantæ iudiciũ maiestatis? ¶ Quartum est, consideratio humanæ infirmitatis & impatientiæ. Adeò.n. sunt homines impatientes, ꝙ musca vna si eos diu infestauerit, facit eos irasci quãdoq; vsq; ad Dei blasphemiã. Et modica pœna tẽporalis quandoque affligit hominem vsq; ad tædium vitæ: vt patet in Elia. 3. Reg. 19. Qui petijt animæ suę vt moreretur. ¶ Quintũ est, misericordia, quã Deus exhibet hominibus in pręsenti. Secundũ enim magnitudinem misericordiæ in præsenti, erit magnitudo iustitiæ in futuro. Sicut enim Deus est summè misericors, ita summè iustus. Et sicut opera misericordiæ ipsius in præsenti, reputãtur stultitia, comparatione facta ad hominum misericordiã: sic iustitia eius in futuro, furor hominibus apparebit. Naũ 1. Vlciscẽs Deus, & habens furorem. Furor videbitur, quando peccatores pro quorum salute mori voluit, in ignẽ proijciet, nec eos de cætæro ab igne eruet. Sicuti mulier furibunda iudicaretur, si filiũ suũ in ignẽ proijceret, & inde extrahi non permitteret. ¶ Sextò valere possunt ad timorem incutiendum,

opera

opera iustitiæ, quæ legitur Deus fecisse in mundo isto: vt est vindicta, quam sumpsit de Lucifero, & angelis, qui ei adhæserunt, quas propter peccatum superbiæ irremediabiliter damnauit. Luc. 10. Videbam satanam quasi fulgur, de cælo cadentem. 2. Pet. 2. Si Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit, &c. Gloss. Rudentes, sunt funes, quibus nautæ vela suspendunt, vt flante aura, portus tranquillitatem relinquant, seque ambiguis fluctibus credant: quibus rudentibus conuenienter immundorum spirituũ conamina comparantur, qui mox vt flante superbia impulsi, se aduersus creatorem erexerunt: ipsis elationis suæ conatibus in abyssi profundũ sunt rapti. Aliud opus iustitię est, pœna mũdo inflicta pro peccato primorum parentum. Pro peccato enim gulæ, totus mũdus adiudicatus est morti temporali, & alijs miserijs huius exilij. Aliud opus iustitiæ, fuit diluuiũ, quo totus mundus pro peccato carnis est submersus, exceptis octo animabus. Genes. 7. Iob 26. Quum vix paruam stillam sermonis eius audierimus, quis poterit tonitruũ magnitudinis eius intueri? Tonitruũ, intelligas terribilem aduentũ maiestatis eius, vel sententiam dandam in extremo iudicio. Stillam sermonis, intelligas iustitiã præsentem. ¶ Septimò, facilitas pereundi & spiritualiter & corporalr, quę est in mundo isto, pp quã in vmbra mortis dicimur esse. Esaiæ 9. Habitãtibus in regione vmbrę mortis, lux orta est eis. Lucæ 1. Visitauit nos oriens ex alto: illuminare his, qui in tenebris & in vmbra mortis sedent. ¶ Octauò, Dei omnipotentia, cui nemo potest resistere, & quã nemo potest effugere. In Psal. Quis nouit potestatẽ iræ tuæ? Esaiæ 47. Vltionem capiam, & nõ resistet mihi homo. Luc. 12. Illum timete, qui postquàm occiderit, habet potestatẽ mittere in ghennam. In Psal. Si ascendero in cælum, tu illic es: si descẽdero in infernum, ades &c. ¶ Nonò, Dei sapientia lucidè videns oĩa, cui nihil potest abscondi. 1. Reg. 16. Deus intuetur cor. Boetius: Magna nobis, si dissimulare nolumus, indicta est probitatis necessitas, quũ agamus coram oculis iudicis cuncta cernentis. ¶ Decimò, zelus diuinæ iustitiæ, qui ex hoc apparet, ꝙ Deus pater potiùs voluit, vt eius vnigenitus pœnam, quam debebat humanum genus, solueret, quàm ipse eam remitteret. Romano. 8. Qui proprio filio suo non pepercit. Bernard. super Cantic. Qui non parcit filio, nunquid parcet figmento? nunquid parcet seruo nequam? Lucæ 23. Si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? ¶ Vndecimum, extremum iudiciũ, circa quod multa attendenda

-denda sunt, quæ valere possunt ad incussionem timoris. ¶ Primū est hoc, q scriptura sacra in tot locis cōminationes facit pertinentes ad hoc iudiciū. Deute. 32. Si arripuerit iudiciū man⁹ mea, reddā vltionē hostibus meis: & his qui oderūt me, retribuā: inebriabo sagittas meas sanguine, & gladius me⁹ deuorabit carnes, id est, carnaliter viuētes. Iob 19. Fugite à facie gladij, qa vltor iniquitatis, gladius est, & scitote esse iudicium. In Psal. Quū accepero tēpus, ego iustitias iudicabo. Esaiæ 13. Vlulate, quia propè est dies dñi. In eodem: Ecce dies dñi veniet crudelis, & indignationis plenus, & iræ furorisq;. Ieremiæ 46. Dies ille dñi Dei exercituum dies vltionis, vt sumat vindictā de inimicis. Ezech. 1. Propè est dies occisionis. Ioel. 2. Propè est dies tenebrarum & caliginis, dies nubis & turbinis. In eodem: Magnus dies dñi, & terribilis valde, & quis sustinebit eum? Amos 5. Væ desiderantibus diem Dñi. Sophon. 1. Vox diei dñi amara, tribulabitur ibi fortis. In eodē: Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiæ. Malac. 4. Ecce dies veniet succensa, quasi caminus, & erūt omnes superbi, & oēs facientes impietatem, stipula. In eodē: Ecce ego mittā vobis Eliam prophetam, antequā veniat dies dñi magnus & horribilis. ad Hebræ. 10. Terribilis est expectatio iudicij, & ignis æmulatio, quæ consumptura est aduersarios. In eodem: Horrendum est, incidere in manus Dei viuentis. ¶ Secundum est, solicitudo, quam habebant amici Dei antiquitus de hoc iudicio. Iob 31. Quid faciā, quum surrexerit ad iudicandum Deus? & quum quæsierit, quid respōdebo ei? Eiusdem 14. Quis mihi tribuat, vt in inferno protegas me, & abscondas me, donec pertranseat furor tuus? Hieronym. Siue comedam, siue bibam, siue aliquid aliud faciam, semper insonare videtur auribus meis illa terribilis tuba, Surgite mortui, venite ad iudicium. In Psalm. Domine, ne in furore tuo arguas me. In vitis patrum dixit abbas Amon cuidam fratri interroganti aliquem sermonem: Vade, & fac talem cogitationē tuam, qualem faciūt illi qui sunt in carcere. Illi enim interrogant homines, vbi est iudex, & quādo veniet, & in ipsa expectatione pœnarum suarum plorāt. Sic & monachus debet animam suam obiurgare, dicens. Væ mihi si non cogitauero, quomodo habeo astare ante tribunal Christi, & actuum meorū reddere rationē. Si sic semper meditatus fueris, poteris saluus esse. ¶ Tertio, attendēda sunt signa terribilia præcedentia iudicium. Quinque signa tanguntur Lucæ 21. Erunt signa in Sole, & Luna, & stellis, & in terris pressura gētium, præ confusione sonitus maris & flu-

ctuum. Duò prima ſpecificantur Ioel.2. vbi dicitur. Sol conuertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem, antequam veniat dies dñi magnus & horribilis. De tribus ſimul habetur Apocal.6. Vidi, & ecce terræmotus factus eſt magnus, & Sol factus eſt niger tanquàm ſaccus cilicinus, & Luna tota facta eſt ſicut ſanguis, & ſtellæ cæli ceciderunt ſuper terram, ſicut ficus emittit groſſos ſuos, quum à vento magno mouetur. De eiſdem ſimiliter habetur Matt.24. Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cælo. De quarto ſigno, quod erit preſſura in terris, legitur ſimiliter Mat.24. Erit tunc tribulatio, qualis nunquàm fuit ab initio mundi vſque modo, neque fiet. ¶ Quintum ſignũ eſt, confuſio maris: quam confuſionẽ aliqui æſtimãt fore, ꝙ mare cum fragore magno peribit, ſecundum illud Apocal.21. Et mare iam non eſt. Hieron. in annalibus libris Hebræorum, inuenit quindecim ſigna quindecim dierum ante diem iudicij: ſed vtrũ continui futuri ſint dies illi, an interpolati, non expreſſit. Prima die eriget ſe mare quadraginta cubitis ſuper altitudinem montium, ſtans in loco ſuo quaſi murus. Secũdo, tñ deſcendet, vt vix videri poſſit. Tertio, marinæ belluæ apparentes ſupra mare, dabunt rugitus vſque ad cælum. Quarto, ardebit mare & aqua. Quinto, hærbæ & arbores ſudabunt rorem ſanguineum. Sexto, ruent ædificia. Septimo, petræ adinuicem collidentur. Octauo, generalis fiet terremotus. Nono, æquabitur terra. Decimo, exhibũt homines de cauernis, & ibũt velut amentes, & non poterunt mutuò loqui. Vndecimo, ſurgẽt oſſa mortuorum, & ſtabũt ſupra ſepulchra. Duodecimo, cadent ſtellæ. Tertiodecimo, morientur homines viuentes tunc, vt cum mortuis reſurgant. Quarto decimo, ardebit cælum & terra, ſ. ſuperficies terræ & aeris. Quintodecimo, fiet cælum nouũ, & terra noua, & reſurgẽt omnes. ¶ Et poſſunt aſſignari ſex cauſæ, quare ſigna iudicium præcedent. Prima, vt magnum malũ futurum nuntiẽt. Greg. in homil. illius Euangelij, Erunt ſigna in Sole, &c. Quid terrores, quos cernimus, niſi ſequentis iræ præcones dixerim? Itẽ in homilia illius Euangelij, Cùm audieritis prælia. Vltima tribulatio multis tribulationibus præuenitur, & per crebra mala, quæ præueniũt, indicãtur mala ꝑpetua, quæ ſubſequentur. Et ſubdit Greg. Multa debẽt mala præcurrere, vt malum valeant ſine fine nuntiare. Secunda cauſa eſt, quã tãgit Greg. in eadẽ homil. dicens: Quia in cũctis delinqm⁹, in cũctis ferimur. Et ſubdit: Oĩa, q̃ ad vſũ vitæ accepim⁹, ad vſum cõuertim⁹ culpę: ſed cũcta, quæ ad vſũ prauitatis inflexi-

mus,

mus, ad vsum nobis cōuertūtur vltionis. Tertiam causam tangit Beda, dicēs: Appropinquāte suo termino, elementa quasi pauida nutant & tremūt. Quarta causa est, vt scilicet creaturæ ostendantur paratæ esse ad vlciscendum creatorem de hostibus suis. Imminēte guerra, solet fieri armorum ostensio, & faciūt principes, vt subditi eorum armati conueniant: sic fiet, antequā Deus vindictā sumat de inimicis suis. Sap. 5. Accipiet armaturā zelus illius, & armabit creaturā ad vltionem inimicorū. Eiusdē 16. Creatura tibi factori deseruiens exardescet in tormētum aduersus iniustos. Quinta causa tangitur super illud Esaiæ 24. Erubescet Luna, & cōfundetur Sol. Gl. Cernēs illos, qui eius lumine fruebātur, nihil dignū Dei bonitate fecisse. Sexta est, vt sint incitamenta doloris. Chryso. Patrefamilias moriente, dom⁹ eius turbat, familia plāgit & nigris se vestimētis induit. Sic humano genere, pp quod facta sunt oīa, circa finem constituto, totus destruitur mūdus. Cæli ministeria lugent, & candore deposito, tenebris induuntur. ¶ Quartò, attendenda sunt insignia passionis Christi. s. crux, claui, lācea, quæ ante iudicem erunt, & in carne eius videbuntur cicatrices, vt videant in quem pupugerunt. Zach. 9. & Apocaly. 1. Tunc peccatoribus exprobrabitur magnū beneficium eis exhibitum, scilicet beneficiū passionis Christi, & requiret Christus mortē suam ab eis tanquam pretiū, quod pro eis dedit, cùm seipsos ei abstulerint, quos ita carè emerat: & ostendetur magna ingratitudo eorū, qui semel crucifixū pro eis iterū crucifixerunt. Hebr. 6. Rursum crucifigentes in semetipsis filium Dei. Vnde multū cōfundentur, insignia passionis Christi videntes. Matth. 24. Tunc apparebit signum filij hominis in cælo. Chrysosto. Non erit tunc necessitas accusationis, cùm viderint crucem, & ipsum Christum habentem in corpore suo testimonia passionis. ¶ Quintò, attendenda est curiæ illius magnitudo, coram qua reprobi confundentur. Totus. n. mundus erit cōgregatus ibi. Ioel. 2. Congregabo omnes gētes, & deducam eas in vallem Iosaphat, & disceptabo cum eis. Matth. 25. Sedebit super sedem maiestatis suę, & congregabūtur ante eum oēs gentes. ad Ro. 14. Oēs stabimus ante tribunal Christi. Canoni. Iudæ: Ecce venit dñs in sanctis millibus, facere iudicium, &c. ¶ Sextò, iudicis summa potestas, à qua nō licebit appellare. Non est, qui de manu eius possit eruere. Iob 10. ¶ Septimò, iudicis perspicacitas, q in eis, quæ modo vidētur esse iustitiæ, iniustitiā agnoscet. In Psal. Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Isid. Ad districti examen iudicis, nec iustitia iusti secura

 est,

est, nisi pietate diuina, vt & ipsa iustitia, qua quisq; iust⁹ est, Deo iustifica, nec iustificetur. Iudex ille non solùm magna, sed etiam parua, quæ nunc vilipenduntur, in iudiciū adducet. Eccl. 12. Cuncta, quæ fiūt, adducet Deus in iudiciū. Et super illud Iob 31. Nonne ipse considerat vias meas, &c. dicit Gl. Sic Deus vniuscuiusque vias considerat: sic gressus dinumerat, vt nec minutissimæ cogitationes, eius iudicio, nec verba tenuissima, quæ apud nos vsu viluerūt, indiscussa remaneant. De cogitationibus dicitur Sapi. 6. Itē cogitationes vestras scrutabitur. De verbis Matt. 12. De oī verbo otioso, qđ locuti fuerint hoīes, reddēt rōnem in die iudicij. Etiā de tēpore, qđ hodie multū vilipēditur, ratio exigetur. Bern. Omne tempus tibi impensum, requiretur qualiter fuerit à te expēsum. Idem: Sicut capillus non perit de capite: ita nec momentū peribit de tēpore. Iudex scrutabitur Ierusalem in lucernis. Sophon. 1. Nec solum exiget rationem de peccatis proprijs, sed quodammodo de alienis. Genes. 4. Vbi est Abel frater tuus? Ezec. 3. & 33. Sanguinem eius de manu tua requirā. Iudex rationem exiget etiam de bonis, quæ ipse homini cōmisit, siue sint bona naturæ, siue fortunæ, siue gratiæ, & de malis, quæ ei dimisit. Item exiget rationem de malis operibus, quæ homo commisit, & de bonis operibus quæ omisit. ¶ Octauò, iudicis inflexibilitas: quia si beata virgo & omnes angeli, & sancti, & sanctę rogarent in iudicio pro aliquo, qui tunc esset in mortali peccato, iudex nō exaudiret eos. Prouerbio. 6. Zelus & furor viri non parcet in die vindictæ, non acquiescet cuiusquā precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima. Chrysost. Tunc nec diuitiæ diuitibus prosunt, nec parentes parentibus intercedunt, nec angeli (sicut solebant) pro hominibus faciūt verbum, quia natura iudicij non recipit misericordiam. Prouer. 11. Non proderūt diuitiæ in die vltionis. ¶ Nonò, magnus zelus iudicis. De quo zelo in multis locis loquitur Scriptura sacra Dan. 7. Thronus eius, flammæ ignis. Malac. 3. Quis stabit ad videndū eum? Ipse. n. quasi ignis conflans. Sap. 5. Accipiet armaturam zelus eius. Esa. 30. Ardens furor eius, & grauis ad portandū. Eiusdem 66. Ecce dñs in igne veniet. Apoc. 6. Dicent montibus & petris, Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedētis super trhonum, & ab ira agni ſm Augustinum, mallent reprobi omne tormentū sustinere, quàm faciē iudicis irati videre. ¶ Decimò, causæ magnitudo: magnum enim est, de quo erit illud iudicium. Illi enim, qui obtinebit in illo iudicio, adiudicabitur regnum æternū. Ille verò, qui cadet à causa illa, adiudicabitur

cabitur morti æternæ. Matth. 25. Ibunt hi in suppliciũ æternum, iusti autem in vitã ęternã. ¶ Vndecimò, terribilitas sentẽtiæ, quæ tonitruum dicitur. Iob 26. Quis poterit tonitruum magnitudinis eius intueri? Gregor. in Moral. Quis eius iram toleret, cuius & ipsa non potuit mansuetudo tolerari? Augustinus super Ioan. Qui ceciderũt ad vnã vocẽ Christi morituri. Ioan. 18. quid faciẽt sub voce iudicaturi? Esaię 30. Labia eius impleta sunt indignatione, & lingua eius, quasi ignis deuorãs. Oseę 11. Quasi leo rugiet. Amos 4. Leo rugiet, quis non timebit? Zach. 9. Exibit, vt fulgur, gladius eius. Apocal. 1. & 19. De ore eius gladius ex vtraq; parte acutus exibat. Gladius acutus ex vtraque parte, est sententia, qua anima cum corpore damnatur. ¶ Duodecimò, sententiæ irreuocabilitas. Euolat enim emissum irreuocabile verbũ iudicis. ¶ Tertiodecimò, multitudo ministrorum ad executionem sententiæ paratissimorum. Matt. 13. In consummatione seculi, mittet Filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos, qui faciunt iniquitatem: & mittent in caminũ ignis. In eodem: Sic erit in consummatione seculi: exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorũ, & mittent eos in caminum ignis. ¶ Quartodecimò, angustia reproborum. Gregor. O quàm angustæ erũt vndique reprobis viæ. Superiùs, erit iudex iratus, subtùs, horrendum chaos inferni, à dextris, peccata accusantia, à sinistris, infinita dæmonia ad supplicium trahẽtia, intus, cõscientia vrens, foris, mundus ardẽs, miser peccator sic deprehensus quò effugiet? Latere, erit impossibile, apparere, intolerabile. Si quæris, quis te accusat? Dico, totus mũdus: nã offenso creatore, totus mũdus perditum habet odio. Mũdus persequeť eũ flamma & igne. In Psal. Sicut ignis, q̃ cõburit syluã, & sicut flãma comburẽs mõtes: ita persequeris eos in tẽpestate tua. Item: Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Angustia reproborũ ostenditur Esa. 2. Ingredere in petrã, & abscondere in fossa humo, à facie timoris dñi. In eodem: Introibunt in speluncas petrarum, & in voragines terræ à facie formidinis domini. Apoc. 9. In diebus illis quærent homines mortẽ, & nõ inueniẽt: & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis. ¶ Quintodecimò, impotentia reproborũ, qui non poterunt resistere: sicut nec palea resistere põt igni, vel aliquis ligatus his, qui eum ligauerunt. Mat. 3. Paleas comburet igni inextinguibili. Eiusdem 13. In tempore messis, dicam messoribus: Colligite primũ zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendũ. Chrysost. Nec resistendi vir-

tus, nec fugiendi facultas, nec pœnitentiæ locus, nec satisfactionis tempus. Ex angustia omniũ rerũ, nihil remanet, nisi luctus. Matthæi 24. Tũc plangent oẽs tribus terrę. ¶ Sextodecimo, defectus auxilij, quia non audebit nec angelus nec aliquis sanctus ꝓ aliquo damnato rogare. Christus, qui tãtum homines dilexit, ꝙ dedit semetipsum pro eis, ridebit de dãnatione eorũ. Prou. 1. Ego quoq; in interitu vestro ridebo. Sancti etiam, qui pro salute hominum morti se exposuerunt, lętabũtur, quia videbũt Dei contumeliam vindicari. In Psal. Lætabitur iustus, cùm viderit vindictã. Nec cõpatientur sancti miseriæ reproborum. Vnde gl. super illud Lu. 16. Inter nos & vos magnum chaos firmatũ est, &c. Iustorũ animæ, etsi in naturæ suæ bonitate misericordiam habent, iam tunc authoris sui iustitiæ coniunctæ, tanta rectitudine constringuntur, vt nulla ad reprobos compassione moueantur. ¶ Decimoseptimo, denudatio peccatorũ. Eccl. 11. In fine hominis, denudatio operum illius. Esa. 47. Reuelabitur ignominia tua, videbitur opprobriũ tuum. Ierem. 20. Confundentur vehementer, quia non intellexerunt opprobriũ sempiternũ, qđ nunquam delebitur. Naum 3. Reuelabo pudenda tua in facie tua, & ostendam gentibus nuditate tuam, & regnis ignominiã tuam. Matth. 10. Nihil opertum, quod non reueletur, &c. 1. Corin. 4. Veniet Deus, qui & illuminabit abscondita tenebrarũ, & manifestabit consilia cordiũ. ¶ Decimooctauo, aduersarij erunt multi, & fortes aduersabuntur peccatoribus, & angeli, & homines. Iob 20. Reuelabunt cæli iniquitatem eius, & terra consurget aduersus eum. Loquitur de impio. Aduersabuntur eis non solũ dæmones, sed etiã ipsi sancti. Sapiẽ. 5. Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos, qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum. Maximi aduersarij, erunt peccata, quæ damnandos tradent. Sapien. 4. Veniẽt in cogitatione peccatorum timidi, & traducent eos ex aduerso iniquitates eorũ. ¶ Decimonono, certitudo reatus. Ad certitudinem istam faciet hoc, ꝙ ipse iudex erit testis. Ipso enim vidente, peccata sunt commissa. Hier. 29. Ego sum iudex & testis, dicit dominus. Malac. 3. Accedã ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis & adulteris & periuris. Item ad certitudinem faciet, ꝙ ipsi peccatores habebunt literas propria manu scriptas in conscientijs suis, quæ testificabuntur contra eos. Dan. 7. Iudicium sedit, & libri aperti sunt. Libri, inquam, conscientiarum. Apocal. 20. Iudicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris, secundùm opera eorum. ¶ Vigesimo, virtutum cælestium commotio.

Matth.

Matt. 24. Virtutes cælorum mouebũtur. Chryso. Si rex terrenus processurus contra aliquem, expeditionem mandat in populo, dignitates omnes mouẽtur, exercitus excitatur, tota ciuitas feruet: quanto magis rege cælesti exurgente iudicare viuos & mortuos, angelicę virtutes cõmouentur, terribiles ministri terribiliorem dñm præcedentes? Iob 26. Columnæ cæli contremiscunt, & pauent ad nutũ eius. Interl. Non timore pœnali, sed admiratione. Hierony. Quid faciet virgula deserti, vbi concutitur cedrus paradisi? Ad hoc iudicium valde districtũ perueniendum est in præsenti, vt rationem reddamus corã vicarijs Christi. In Psal. Beati, qui custodiunt iudicium, & faciũt iustitiam in omni tempore. Hæc computatio frequenter facienda esset, & strictè frequenter propter labilitatẽ memorię. Ber. Computatio dilata, multa facit obliuisci. Strictè, ne minima prætereantur. Matthæi 10. Omnes capilli capitis vestri numerati sunt. Ex hoc, quod nõ cogitatur hoc iudicium multa mala proueniunt. in Psalm. Inquinatæ sunt viæ illius in omni tẽpore. Et subditur causa: Auferuntur iudicia tua à facie eius. Prou. 28. Viri iniqui non cogitant iudicium: qui aũt requirunt dñm, aĩaduertunt omnia. Eccle. 18. Ante iudicium interroga teipsum. Cogitãdum esset illud iudicium, cùm aliquid graue pro Deo toleratur. Greg. in homil. Illum diem, fratres charissimi, illũ ante oculos ponite, & quicquid modo graue cernitur, in eius compassione leuiget.

¶ *De pœnis inferni.*

DVODECIMO, valere potest ad incutiendum timorem, consideratio pœnarum futurarũ. Circa quas multa attendenda sunt. ¶ Primũ est, acerbitas earũ. Grauissima enim pœna, quæ in hoc mundo toleratur, minor est etiã pęna purgatorij. Aug. Miro modo licèt æternus nõ sit, grauis est ignis ille: exuperat. n. oẽm pęnã, quã aliquis in hoc mundo ꝑpessus est. Secundũ est, pęnarũ diuersitas, & inueniũtur in Sacra scriptura nouem pęnæ. Prima est, ignis. Secũda, vermis. de quibus Esa. vlt. Vermis eorum non morietur, & ignis eorũ nõ extinguetur. Iudith 16. Dabit eis ignẽ & vermes in carnes eorum, vt vrantur & sentiant vsque in sempiternũ. Iob 20. Deuorauit eum ignis qui nõ succenditur. Nõ est necesse, ꝙ ignis ille succendatur, cùm nunquã extinguatur: Eccle. 7. Vindicta carnis impij, ignis, & vermis. Eiusdem 21. Stupa collecta, synagoga peccãtium, & consummatio eorũ, flamma ignis. Apocal. 20. Qui non est inuẽtus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnũ ignis. Matt. 25. Discedite à me maledicti in ignẽ, æternũ. Luc. 16. Crucior in hac flamma, ait diues epulo. ¶ Tertia est,

fœtor quasi sulphuris. In Psalm. Ignis, sulphur, & spiritus procellarũ, pars calicis eorũ. Esa. 30. Flatus dñi, quasi torrens sulphuris, succendens eam. Apoc. 21. Pars illorũ erit in stagno ardenti igne & sulphure. ¶ Quarta, erit frigus. Matt. 13. Ibi erit fletus & stridor dentiũ. Stridor dentiũ solet sequi frigus. Iob. 24. Ad nimiũ calorẽ transient ab aquis niuiũ. ¶ Quinta, erit fames. Esa. 65. Serui mei comedent, & vos esurietis: erit ibi tanta inopia, ꝙ nec vnã guttam aquæ habere poterunt, vt patet in diuite epulone in inferno sepulto. Lu. 16. & Iob 27. Apprehẽdet eũ, quasi aqua, inopia, vbi dicit glo. Diues in inferno, cogente inopia, vsq; ad minima petenda perductus est, qui sua tenacitate vsq; ad minima neganda pauperibus, restrictus est. Item Gregorius: Guttam petijt, qui micã negauit. Ibi erit tantus defectus boni, vt mors, quæ in mundo isto præ cæteris timetur, ab hominibus desideretur. Apocal. 9. Desiderabunt homines mortem, & mors fugiet ab eis. Ibi habebit locũ illud Ecclesi. 41. O mors, quàm bonum est iudicium tuum? Vtilius esset homini, si tunc se interficere posset, quàm si posset interficere diabolum: quia diabolo interfecto, non cessaret cruciatus eorum. Ibi erũt septem anni magnæ penuriæ, obliuisci facientes abundantiã pręsentis vitæ. Gene. 41. Maxima penuria, q̃ erit ibi, erit priuatio diuinæ visionis. Gregor. in Moral. Fames interficit, qa suã faciem illis redemptor abscondit. ¶ Sexta pœna, erit tortorum. De qua Matth. 18. Tradidit eũ tortoribus, donec redderet omne debitũ. ¶ Septima, erit horror, tam loci, quàm dæmonum. Iob 10. Ibi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Eiusdem 20. Vadent, & veniẽt super eũ horribiles. Si tantũ horrorem habet homo, qñ videt in præsenti vnum dæmonẽ, quantus horror erit, vbi tot horribiles apparebunt & magis horribiles, vt videtur, q̃ appareãt in p̃senti? Si vnus de ministris carceris infernalis tã tũ habet horrorem, quid habebit horroris ipse carcer? ¶ Octaua pęna & nona, erunt tenebræ & uincula. De quibus Matth. 22. Ligatis manibus eius, proijcite eũ in tenebras exteriores. ẽm Greg. in Moral. ignis infernalis concremationem habet, sed lumen non habet: & non solùm erit ibi pœnarum varietas, sed earum contrarietas. Gregor. Horrendo modo tunc erit miseris dolor cum formidine, flamma cum obscuritate, & in eorum interitu ipsa à suis qualitatibus tormẽta discordant, quia à conditoris voluntate dum viuerent, discrepabant. Fit miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu, quia mors semper viuit, & finis semper incipit, & defectus deficere nescit. Mors perimit & extinguit,

tinguit, dolor cruciat & pauorem nõ fugat, flamma cōburit, sed tenebras non discutit: quia .n. cum diabolo contra suum creatorem concordarunt, creaturę contrarię conuenient ad eorũ pœnas. Itē Greg. Sempiternus horror inhabitat: quia eius ignibus traditi, in supplicijs dolorem sentiunt; & in doloris angustia pulsati, semp pauore feriuntur, vt & quod timent, tolerent, & rursum, quod tolerant, sine cessatione pertimescant. ¶ Tertium attendendum circa pœnas, est earum diuturnitas. Matthæi 25. Ite maledicti in ignem æternum. Diuturnitas pœnę multùm affliget reprobos. Satis facile est iacere in vno lecto suaui & mundo: & tamen si alicui posito in tali lecto diceretur, Iace, & quiesce, quia oportebit te ibi iacere XX. annis: ipse responderet. Potiùs vellē esse mortuus. Quid ergo erit de illo, qui erit in igne ardenti, & sciet se mãsurum ibi non tantum per XX. annos, vel centum vel mille, sed per infinita secula seculorum? In hac meditatione dicitur fuisse cõuersus Fulco, qui postea fuit episcopus Tholosanus. Esa. 33. Quis poterit habitare cũ ardorib⁹ sempiternis? Iob. 20. Luet quæ fecit, omnia, nec tamen consumetur. glo. Vt sine fine crucietur, viuere sine fine compellitur. Interl. Cuius vita mortua fuit in culpa, eius mors viuet in pœna. Augu. 19. lib. de Ciuit. Dei. Ibi dolor permanet, vt affligat, & natura perdurat: vt sentiat: quia vtrunq; nõ deficit, nec pęna deficiet. ¶ Quartum est, pœnæ vniuersalitas. Vniuersæ enim partes hominis post diem iudicij erunt in igne. Cùm aliquis non posset sustinere ignē in minima parte digiti per vnam horam, quantus erit dolor quando totus homo erit in igne æternaliter? Augustin. 13. lib. de Ciui. Dei: Nunquã erit homini peius in morte, quàm vbi erit mors sine morte. Hierony. Tanta in inferno erit vis doloris, quòd mens ad aliud dirigi non poterit, nisi ad id, quod vis doloris impellit. Signum huius doloris est, quòd dominus toties in Euangelio dicit, Ibi erit fletus, & stridor dētiũ. Matth. 13. & 22. & 25. Si singulis diebus, in quibus erunt damnati in inferno, flerent vnicam lacrymam materialem, plus exiret aquæ processu temporis ab vno damnato, quàm omnia vasa huius mundi caperent. Quod patet ex hoc, quòd omnia vasa huius mũdi finita sunt & numero, & magnitudine: infinitis verò diebus erunt reprobi in inferno. ¶ Quintum est, consolationis defectus. Bern. Quid erit, cùm se viderit illa miseranda conditio omni consolatione nudatam in illas tenebras exteriores excuti, & ab illa beatorũ ecclesia perpetua excommunicatione excludi? ¶ Sextum est, pœnarum infernalium inutilitas. Præsens pęna est

breuis, & leuis, & fructuosa: sed futura est longa, & grauis & infructuosa: quia si aliquis fleret in inferno tantum lacrymarū quātum est aquæ in toto mundo, non sufficeret ad ablutionē peccati vnius mortalis. Plus virtutis haberet hic lacryma, quàm omnes illæ. Augu. de Fide, ad Petrū: In inferno etsi erit stimulus pęnitudinis, nulla erit ibi correctio voluntatis, à quibus ita culpatur iniquitas sua, vt nullatenus possit ab eis vel diligi vel desiderari iustitia. ¶ Præter prædicta notandum, ꝙ malis dolor veniet ex diuersis causis. Primò, ex bonorum temporalium amissione. In Psal. Quum interierit, non sumet omnia, neq; descēdet cum eo gloria eius. Secundo, ex hoc, quò tēpus merendi transiit. Ierem. 8. Transit æstas, finita est messis, & nos saluati nō sumus. Tertiò, ex amissione æternæ gloriæ. In Psal. Pones eos vt clibanū ignis in tempore vultus tui, id est, dū sancti vultum vel faciem tuā videbunt. Chrysostomus: Omnes gehēnæ superat cruciatus, carere bonis, quibus in potestate habueris perfrui. Quartò, ex praua societate. Socios enim habebūt dæmones horribilis, & homines igne infernali exustos. Esa. 13. Vnusquisque ad proximū suum stupebit, facies combustæ vultus eorū. Naū 2. Facies omnes, sicut nigredo ollæ. Ioel. 2. Omnes vultus eius redigentur in ollā. Quintò, ex loci qualitate, qui erit tenebrosus & fumosus, quod valde graue erit diuitibus, qui in præsenti domos volebant habere sine fumo. Esaiæ 65. Isti fumi erunt in furore meo.

De dono pietatis, Pars IIII.

DOnum Pietatis ascendendo est post donum Timoris. Aug. in quodam sermone de Timore: Esaias sapientiæ adiunxit intellectū, tanquam quęrentibus vnde ad sapientiam veniretur? Responderet, Ad intellectū. Vñ ad intellectum? A consilio. Vnde ad consilium? A fortitudine. Vñ ad fortitudinē? A scientia. Vñ ad sciētiam? A pietate. Vnde ad pietatē? A timore Greg. super illud Iob. 1. Ibant filij eius, &c. videtur velle, ꝙ pietas prout est vnū de septem donis, pro misericordia sumatur. Dicit enim, Pietas opera misericordiæ docet. Et paulò pòst dicitur in eadem glo. Pietas sine scientiæ discretione quomodo misereatur, ignorat. Gl. verò super 5. Matt. videtur velle, ꝙ Pietas sumatur pro cultu Dei, seu pro veneratione rerum sacrarū. Dicit enim: Secunda, est pietas, quæ conuenit mitibus: qui enim piè quęrit, honorat sancta. Et idē vr̄ Aug. cū Greg. sensisse: quia secundū Aug. pietas hominē iugo Dei subijcit, tanquā animal mansuetum. Sicut timor iugū diaboli abijcit, sic pietas Deū coli vel honorari facit. Et adaptat̄ donū timoris humilitati seu pauper-

tati

tati spiritus, quæ laqueos diaboli euadit: pietas verò mãsuetudini. vnde dicit Aug. In timore cor cõtritum & humiliatũ sacrificatur Deo. Vnde ascẽditur ad pietatẽ, vt nõ resistatur voluntati eius vt dicatur, Non qđ ego volo, sed qđ tu. In timore Dei, Beati pauperes spiritu. In pietate verò, Beati mãsueti. Et ſm veritatẽ misericordia & veneratio sanctorũ cõcomitãtur se. Misericors.n. Deũ veneratur in paupere: immisericors verò Deum in paupere despicit. Prou. 14. Qui calumniatur egentẽ, exprobrat factori suo: honorat aũt eũ, qui miseretur pauperis. Honorantur etiã angeli in pauperibus, quum pauperes honorãtur propter angelos, eis ad custodiã deputatos, & contẽnuntur angeli in contemptu pauperũ. Matth. 18. Videte ne cõtemnatis vnum ex his pusillis. Dico.n. vobis, qa angeli eorum in cælis semper vident faciẽ Patris mei, qui in cælis est. ¶ Et notandũ, ꝙ aliquibus videtur pietas, prout est donũ, differre à misericordia in hoc, ꝙ pietas respicit spiritualẽ necessitatẽ, misericordia verò respicit corporalẽ necessitatem. Occasiones verò sic distinguendæ sunt, ex eo quod dicit glo. super illud 1. Timot. 4. Pietas ad omnia vtilis. Omnis summa disciplinæ Christianæ consistit in pietate & misericordia. Connumerantur.n. ibi misericordia & pietas tanquam diuersa. Aliquibus etiam videtur ꝙ pietas releuando miseriam ꝓximi, procedat ex principijs fidei, misericordia verò procedat ex principijs iuris naturalis. ¶ Misericordia dat pauperi eleemosynam, quia frater noster est naturalis eiusdem speciei nobiscum: pietas verò dat eleemosynã, quia filius Dei est, vel membrũ corporis Christi: vel quia Christus reputat sibi fieri, quod fit pauperibus. De misericordia & veneratione sacrarum rerum & creatoris & creaturarum, habitũ est in tractatu de Iustitia: ideò de dono pietatis breuiter hic pertrãsimus.

De dono Scientiæ. Pars V.

SCientia, prout donum est, sic videtur posse describi: Scientia, est humanarum rerum cognitio, saluberrimæ fidei deseruiens. Et sumitur hęc descriptio ex verbis Aug. 14. lib. de Trinitate: Philosophi, inquit, disputãtes de sapientia, diffinierunt eam, dicentes: Sapientia, est rerum humanarum diuinarumque scientia. Ego quoque vtrarunque cognitionẽ, id est, diuinarum & humanarũ, & sapientiam & scientiam dici posse non nego, verùm iuxta distinctionem Apostoli 1. ad Cor. 12. Alij datur sermo sapiẽtię, alij autem sermo scientiæ. Illa diffinitio diuidenda est, vt rerum diuinarũ cognitio, propriè sapientia nuncupetur: humanarũ verò cognitio, propriè scientiæ nomẽ obtineat. Nunc quicquid sciri ab homine

homine pōt in rebus humanis, vbi plurimũ superuacuæ vanitatis & noxiæ curiositatis est, huic sciētiæ tribuo: sed illud tm̄, quo fides saluberrima, quæ ad verã beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, roboratur, defenditur. Potest etiam sic describi: Sciētia, est lumen hominem dirigēs in actione vel vsu temporalium. Augu. super 1. ad Corint. 12. Sapientia, est in contemplatione æternorũ, scientia est in actione temporaliũ. Item Augu. Distat ab æternorum contēplatione actio, qua bene vtimur tēporalibus rebus: & illa sapientiæ, hæc scientiæ deputatur, Item Aug. in lib. de Trinitate: Hæc est, inquit, sapiētię & sciētię recta distinctio, vt ad sapiētiam pertineat æternarũ rerum cognitio intellectualis: ad scientiam verò temporalium rerum, cognitio rationalis. Aliquibus tamen videtur quòd scientia, prout donum est, dicatur cognitio boni & mali. Vnde secundùm eos ad donum scientiæ pertinet discernere quæ sint vera bona & vera mala, & quæ sint umbræ verorum bonorum & malorũ. Itē ad donum scientiæ pertinet discernere ĩter maiora bona & minora, & maiora mala & minora. Aug. in sermone de Timore & pietate: Merebuntur scientiæ gradum, vt nouerint mala de quibus fleuerunt, scilicet, mala culpæ: & in quo malo sint huius peregrinationis & mortalitatis, etiam quum felicitas secularis arridet. Item August. in lib. de doctrina Christiana, loquens de hac scientia, dicit, ꝙ facit hominem interiùs lamētantem, nõ exteriùs se iactãtem. Eccl. 1. Qui addit scientiam, addit & laborē. Et super illud: Beati, qui lugent. Matt. 5. dicit gl. Pij sciētiæ spiritu illustrantur, vt sciant, quibus malis inuoluantur. ¶ Et notandum, ꝙ mala, in quibus sumus in hoc exilio, quæ ad donũ scientiæ pertinent, quędam sunt ex parte animæ, quædam ex parte corporis, quædam ex parte proximorum, quædã ex parte dæmonũ, quædã ex parte rerũ corporaliũ, subiectarũ. Ex parte animæ sumus, quãtũ ad vim rationabilē, in Aegypto tenebrarũ, vbi multis plagis percutimur, sicut Aegyptus multis plagis percussa est. Quãtum verò ad vim concupiscibilē, sumus quasi in mari rubro, vbi varij fluctus concupiscentiarum sibiinuicem succedunt, vbi etiam fœtor & salsedo carnalis voluptatis est. Voluptas carnalis, est velut aqua salsa, sitim prouocans, non sedans. Ioan. 3. Qui biberit ex hac aqua, sitiet iterũ. Quãtũ verò ad vim irascibilem, sumus in deserto, vbi serpētes igniti sunt scilicet mortis iræ. In deserto isto aquæ dulces non inueniuntur. Et sicut filij Israel Aegyptũ reliquerunt, & mare rubrum, & desertum transierunt antequam ad terram promissionis peruenirent:

nirent: sic tenebras ignorantiæ oportet relinquere, & carnales voluptates contemnere,& feroci tatem deponere anteq̃ ad tranquillitatem conscientiæ pertinga mus. Ex parte verò corporis in multis malis sumus. Corpus.n. est velut grauis sarcina ipsi spiritui.Sap.10.Corpus,qđ corrumpitur, aggrauat animam.Itē est velut domus ruinosa & perstillans.Prou.19. Tecta iugiter perstillantia,litigiosa mulier,caro.s. Eiusdem 27. Tecta perstillantia in die frigoris,& litigiosa mulier comparantur. Item est vt seruus maleuolus.Ecclesiast.33. Seruo maleuolo tortura & compedes. Et est vt equus indomitus.Eccle. 30. Equus indomitus euadet durus.Et est vt falsus amicus.Ecclesiast.6. Est amicus secundum tēpus suum,& non permanebit in die tribulationis. In eodem: Est amicus qui conuertitur ad inimicitiam. Item: Est amicus socius mensæ, & nō permanebit in die necessitatis.Item corpus,est malus cōsiliarius.Eccl.37.A cōsiliario malo serua animā tuam. Et est hostis domestic⁹.Sapiēs: Nulla pestis efficacior est ad nocendum, quàm familiaris inimicus. Ex parte ēt proximorum sumus in multis malis.Ipsi enim impellunt nos ad mortē.Sene.in epist. Inuitum alter alterū tradimus. quō autem reuocari ad salutem possunt, quos nemo retinet, populus impellit? Interrogatus quidam philosophus,quid esset inimicissimū homini.respondit, Alter homo.Periculosius est homini, venire inter homines, quàm inter lupos. Lupus solo ore nocet:homo verò non solo ore,nec etiā minùs ore, quàm lupus nocet.Lupus nocet corpori: homo verò nocet animæ: Multi homines sunt velut serpentes igniuomi, ignē infernalē spirantes.Iac. 3.Lingua nostra ignis est,vniuersitas iniquitatis. Et paulò post dicitur,quod inflammat rotam natiuitatis nostræ,inflammata à gehenna:id est, inflammat vitā nostram instabilem, à suggestione diaboli inflammata. Quum aliquis venit inter homines periculosum est ei & audire & audiri. Bern.Detrahere, vel detrahentē audire, quod horum damnabilius,non facilè dixerim. Itē periculosum est & videre & videri: oculi.n.hoīum quasi vim fascinā di haberent, bona multorū quo ad valorem sæpe adnihilant. Ipsi ēt ad modum basilisci, solo visu multos interficiunt:illos.s.qui sunt cupidi vanæ gloriæ & vanæ laudis. De malis in quibus sūmus,respectu dæmonum,require in tractatu de Patientia.cap.de Sufferentia tentationū. Ibi.n.dictum est de deceptionibus & impugnationibus dæmonum.¶Ex parte rerum inferiorum in multis malis sumus. Laquei.n.sunt nobis res illæ. Vnde verè possumus dicere, ꝙ laqueos comedimus,

mus, bibimus, & vestimus. Cibo enim & potu & vestibus multis multi à Diabolo capiuntur. Sap. 14. Creaturæ Dei in odiũ factæ sunt, & in tentationem aīæ hominum, & in muscipulam pedibus insipientium. Item ad donũ scientiæ pertinet cognoscere infirmitatẽ peccati originalis. Cui infirmitati attestatur corruptio palati interioris, quæ facit, vt mala homini sapiant, & bona desipiant. Sicut.n. mala dispositio palati corporis indicat infirmitatẽ corporalẽ: sic mala dispositio palati interioris, infirmitatem spiritualẽ. Infirmitas originalis velut lepra est, pp quam aliquis deijcitur, extra castra electorum, quasi indignus eorum cōsortio. Vnde qui decedunt non baptizati, non admittuntur in ignem purgatorij. Item ad donum scientiæ pertinet agnoscere varias infirmitates spirituales similes infirmitatibus corporalibus, quæ in hominibus inueniuntur. In aliquibus febris spiritualis est, vt in illis qui ardore luxurię vexantur. Quę febris figurata est Io. 4. in febre filij reguli, qui infirmabatũ Capharnaum: in villa. s. pinguedinis. Aliqui paralysi laborant spirituali, quorũ sanatio figurata est in curatione paralytici. Mat. 9. Aliqui melancholia laborant, qui semper lugubres sunt, habentes seculi tristitiam, quæ mortem operatur. 2. ad Cor. 7. Aliqui sunt phrenetici, gaudentes qñ esset flendũ. Aliqui spirituali hydropisi laborant, in quibus sitis cupiditatis sedari non pōt: quorum figuram tenet hydropicus, quem dñs sanauit. Luc. 14. Aliqui adeò incuruati sunt ad bona temporalia, q̄ cor suum ad cælestia erigere nō possunt. Quorum infirmitas figurata est in infirmitate mulieris, quæ erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere, quā dñs sanauit. Lucæ 13. Aliqui ad modum insanorum, se reges aut principes esse credunt, & mirabiliter gaudent, quia habent insignia dignitatis vel honoris: quũ secundũ veritatem contemptibiles sunt, & indigni etiā cibo quo vescũtur. Aliqui ad modum maniacorum, trepidant, vbi trepidandum non esset. Iob 15. Sonitus terroris in auribus eius: & cùm sit pax, ille semper insidias suspicatur. Item ad donum scientiæ pertinet discernere inter vitam veram & non veram, & inter veram mortem & nō veram. Vera mors, est mors gehennę: & causa eius, scilicet peccatum. August. Vera mors est, quam homines non timent, separatio animę à Deo. Vera vita est, coniunctio animę cum Deo, vel per gratiam, vel per gloriam. Itē ad donum scientiæ pertinet agnoscere breuitatem præsentis vitæ. Iaco. 4. Quid est vita nostra? Vapor est ad modicum parens, & deinceps exterminabitur. Iob. 7. Memento quia ventus est vita mea.

mea. Item ad scientiam pertinet agnoscere amaritudinē præsentis vitæ. Iob 14. Homo natus de muliere, breui viuens tpe replebitur multis miserijs. Eccl. 30. Melior est mors, quam vita amara. Item pericula huius vitæ. Iob 7. Militia est, vita hominis sup terrā. Alia litera habet, tentatio. Sciētiæ etiam attribuitur abstinere à malis, & liberari à malis. Iob 17. ſm aliam literā. Abstinere à malis, est scientia. Prouerb. 11. Iusti autem liberabuntur scientia. Itē ad donum scientiæ pertinet discretio maiorum bonorū & minorum. Discretio multis deest, qui habentes zelum Dei non secundum scientiam, minima bona magno amore amplectūtur, maxima negligentes. Donum scientiæ ostendit spiritualem cōpassionem præferendam esse corporali, & priùs occurrendū molestijs & dānis spiritualibus, q̃ corporalibus: priùs pascendas esse animas & vestiendas, quàm corpora: & priùs ædificandum tēplum Dei viuum lapidibus viuis, quàm templum forinsecum de lapidibus nō viuis, & amplius studendū esse decori tēpli spiritualis, quàm materialis. Minima tamē bona non esse negligenda. Matth. 23. Hæc oportuit facere, & illa non omittere. Item ad donum scientiæ pertinet agnoscere deceptiones, quas bona præsentia faciunt amatoribus suis. Credunt enim veram suauitatem esse in eis, cum econtrario eos pungant. Vnde dominus vocat eas, spinas. Matt. 23. Item credūt veram abundantiam seu sufficientiam esse ex eis, cum econtrario eos potiùs examinãt. Luc. 1. Diuites dimisit inanes. Itē credunt honorem & gloriam ex eis habere, cum ecōtrario eos in seruitutem vilem redigãt. Vnde in Psal. vocantur viri diuitiarum, qui nihil inuenerūt in manibus suis. Vnde sequitur, Imagines eorum ad nihilum rediges. De distinctione scientiæ à fide, prudentia, consilio, & intellectu, require in tractatu de Fide. cap. de commendatione fidei. Item in tractatu de Prudentia, vbi agitur de speciebus Prudentiæ.

De dono fortitudinis. *Pars VI.*

POst donum scientiæ, tangendū est de dono fortitudinis, vnde Augu. postquam locutus est de scientia, quæ facit homines lugentes, subdit: Inde assurgunt ad fortitudinem, vt mundus eis crucifigatur & ipsi mundo. Gala. 6. & toleretur fames sitisq; iustitiæ. Postquā aliquis abiecit iugū diaboli per timorē humiliantem, & mansuetè portat suaue iugum Christi per pietatē, & agnoscens mala huius exilij, luctum gaudio prælegit, ipse est crucifixus siue mortuus mūdo, & mundus mortuus ei. Ipse nec bona mundi cōcupiscit, nec mala pertimescit. Iustitiæ viuere vult, eam esurit & sitit, & ad eā fortis

fortis est. De fortitudine dicit gl. Greg. super illud Iob 1. Faciebāt cōuiuia per domos, &c. Fortitudo in die suo pascit, dum confidentiā contra aduersa trepidanti dat. Idē in ead. gl. Vile est consilium sine fortitudine, quia quod tractando inuenit, sine viribus ad actum non perducit. Item super illud Iob 1. Cōsurgensq; diluculo, offerebat, &c. dicit glos. Offert per singulos, dum pro vnaquaq; virtute Deo preces immolat, ne sapientia eleuet, ne intellectus erret, ne consilium dum se multiplicat, confundat, ne fortitudo per fiduciam, præcipitet, ne scientia inflet, ne pietas extra rectum vergat, ne timor plus iusto trepidans desperet. Dicunt aliqui fortitudinem, prout donum est, in hoc differre à fortitudine, cardinali virtute, quòd fortitudo virtus cardinalis, est circa arduū naturæ simpliciter. Fortitudo verò donum, est circa arduum naturę etiam adiutæ à gratia: vt est, Relinquere omnia, & similia, quæ propter sui difficultatem vel arduitatem non sunt in præcepto. De fortitudine, require in tractatu de Virtutibus cardinalibus.

De dono consilij. *Pars VII.*

POst donum fortitudinis, dicendum est de dono cōsilij: Vnde Aug. postquā locutus est de fortitudine, subdit: Veruntamē si qua delicta minutatim furtimque subrepunt, deesse consilium nō debet. Neq; n. tm̄ potest fortitudinis gradus vt qui cū astutissimo aduersario continua certatione cōfligit, nō aliqn̄ feriatur, maximè p̄ tētationes linguę. Quod est ergo consiliū, nisi Dimittite, & dimittet̄ vobis? Luc. 6. Et ideo quinta beatitudo est, Beati misericordes. Idē in libr. de fide ad Petrū, Firmissimè tene, Et iustos & sanctos homines, exceptis illis, qui paruuli baptizati sunt, sine peccato hic neminē viuere posse, semperq; oī homini esse necessariū & peccata sua vsque in finē vitæ præsentis, eleemósynis diluere, & remissionē à Deo humiliter & veraciter postulare. De dono cōsilij dicit Grego. sup. 1. Iob. Cōsiliū in die suo pascit, dum ratione animū implet, p̄hibens esse pręcipitē. Idē in eadē gl. Fortitudo, quæ plus pōt sine moderamine rationis, pręceps ruit: vt patet in eo, qui vouet, qđ pòst præ difficultate non implet. Prou. 20. Ruina est homini, deuotare sanctos, & pòst vota retractare. ¶ Et notandū, q̄ nomē cōsilij qn̄que largè, quandoq; strictè sumitur. Prout largè sumit̄ cōsiliū, est examinata seu excogitata ratio alicuius faciendi vel nō faciēdi. Rationem hic intelligas, opus rōnis, s. responsionē rationabilē certificantē eū, qui petit consiliū. Strictè verò sumptū, dicitur consiliū, Dei voluntas, ad quam non constringimur imperio propter eius arduitatem vel difficultatem, sed est in potestate nostra

nostra vt impleamus illud, vel nō impleamus. Berna.ad fratres de monte Dei, Nō est vestrū languere circa cōia præcepta, nec attendere quid Deus præcipiat, sed quid velit, probantes, quæ sit Dei voluntas, beneplacens & perfecta. De hoc consilio intelligitur verbū Augu.dicentis: Si consilio vti volueris, minus boni adipisceris, non mali aliquid perpetrabis. Consilium sic sumptū, illuminatio diuina est. Sene.in epist. Bon⁹ vir sine Deo nemo est. Non potest aliquis supra fortunam, nisi ab illo adiutus, exurgere. Ille dat magnifica consilia & recta. Talia fuerunt, quæ attulit in mundū istum sapientia Dei patris. Esa.9. Vocabitur nomen eius, admirabilis, consiliarius. Ista sunt consilia pacis, quæ attulit rex pacificus. De quibus Prou.12. Qui ineunt pacis consilia, sequitur eos gaudiū. Vnde consiliū pacis est, abrenuntiatio diuitiarum. Sene. Quietissimè viuerent homines, si hæc duo verba tollerētur, meū & tuum. Hoc consilium habetur Matthæ.19. Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes &c. Aliud cōsilium pacis est de continentia. De quo consilio Matt.19. discipulis dicentibus, Si ita est causa hominis cū vxore, non expedit Nubere. Dicit Christus, Non oēs capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Et subdit: Qui pōt capere, capiat. Qui intendit delicijs carnis, non habet pacē: quū caro, sit mulier litigiosa. Prou.19.& 27. Aliud cōsilium pacis, est consilium de patiētia. Sine patientia nō habetur vera pax, patientia credendo persecutori, pacē sibi seruat. Sicut dicitur vulgariter, Nō qui percutit, sed qui repercutit, bellū facit. Nō pōt esse bellum, si vnus iniuriam ab alio sibi illatā patiēter portat. Aliud cōsilium pacis est, cōsiliū de humilitate. Humilitas est virtus Christi, in qua pax fit. In Psal. Fiat pax in virtute tua. Humilitas cum his, qui oderunt pacē, est pacifica: s. cū superbis. Ipsa nulli molesta est, nullum comprimit vel angustat. Ipsa est velut quoddam inane & vacuum spirituale, vbi sine contradictione superbus se dilatat. Ipsa timori alieno non obsistit: sed sicut corpora concaua intra concauitatem suam corpora tumida recipiunt: sic humilitas molestiam superbo illatam intra sinum profunditatis suæ recipit. ¶ Et notandum, ꝙ consilium Christi à multis despicitur. Luc. 7. Pharisæi & legisperiti consilium Dei spreuerunt in semetipsis. In Psal. Non sustinuerunt consilium. ¶ Itē notandum, quòd consilium, sicut & prudentia, de faciendis est. Et est consilium de his, quæ sunt ad finē. Damascenus: Ad finem est, quod consiliabile est. De differentia verò consilij & prudentiæ, require in tracta. de Prudentia, vbi agitur de speciebus prudentiæ.

Q Item

Itē notandū ꝙ consiliū quatuor attēdit:expediens,facile,certum, tutū,& cōtraria his,scilicet damnósum,difficile, incertū & periculosum:qui consiliū dat, alijs paribus, expediens debet præponere damnoso, facile difficili, certum incerto, tutum periculoso. ¶ Itē notandum, ꝙ quidam dicunt,ad donū consilij pertinere an sit operandum:ad prudentiam verò, qualiter sit operandū. Item notandū, ꝙ in quibusdā inuenitur aliquid simile dono consilij per experientiā multam.Ecc.34.Vir in multis expert⁹,cogitabit multa.Itē:Qui nō est expertus,pauca recognoscit.Sed illa experientia non est verè donum consilij. Consiliū.n.lumē est cæleste, excellentiùs,q̄ lumen prudētiæ, cū ipsam prudentiam rectificet. Per donū.n.consilij declinat prudentia,ne eam pœniteat.Eccles. 32. Fili, sine consilio nihil facias, & post factum nō pœnitebis. ¶ Itē notandū,ꝙ circa consilium sunt quinque commendabilia. ¶ Primum est, gratia consiliū requirendi, quæ est in eo, qui non est præceps ad operandū. Prouerbi. 19.Qui festinus est, pedibus offendet. ¶ Secundum est, gratia consiliarium eligendi: ¶ Tertiū, gratia dandi consiliū. ¶ Quartū, gratia examinandi consilium. ¶ Quintū est,gratia acquiescendi consilio. De primo legitur Tob.4. Consiliū semper à sapiente require. Prouer.11.Vbi nō est gubernator,corruit populus: salus autem,vbi multa consilia.Simile eiusdem 24.Erit salus, vbi multa consilia sunt.Eiusdem 13. Astutus omnia agit cum consilio:qui autem fatuus est, aperiet stultitiam.Itē 15.Dissipantur cogitationes, vbi non est consiliū: vbi verò plures consiliarij,confirmantur.Eiusdem 20.Cogitationes consilijs roborantur,& gubernaculis tractanda sunt bella. Cogitationes hic intelligas, proposita, quæ cōcipiuntur, quæ cōsilijs perficiūtur.Tullius in Rhetoric. Parua foris sunt arma, nisi sit cōsiliū domi. 1. Mach.5. In illa die ceciderūt sacerdotes in bello, dū volūt fortiter facere, dū sine consilio exeunt in prælium.Eccl.30. Fili, sine consilio nihil facias &c. Eiusdē 37.Ante oēm actum præcedat consiliū stabile.Prou.4.Palpebræ tuæ prǽcedāt gressus tuos. ¶ Ad eligendum consiliarium monemur, Eccl.6.Multi pacifici sint tibi, & consiliarius sit tibi vnus de mille. Pro consiliario ante omnes eligendus est Deus. Tob.4.Omnia consilia tua in ipso permaneant.Iaco.1.Si quis sapientia indiget, postulet à Deo. Eccl.39.In oratione confitebitur domino, & ipse diriget consilium eius.Eiusdem 37.In omnibus his deprecare Altissimum, vt dirigat in veritate viam tuā. Deinde recurrendum est pro cōsilio ad viros bonos. Ecclesia.38. Cor boni consilij statue tecum.

Et

Et ſubditur: Anima viri ſancti annuntiat aliquādo vera, quàm ſeptem circunſpectores ſedentes in excelſo ad ſpeculandum. Mat. 11. Abſcōdiſti hæc à ſapientibus & prudētibus, & reuelaſti ea paruulis. Eſa. 19. Sapientes conſiliarij Pharaonis dederunt cōſilium inſipiens. Eccle. 37. A conſiliario malo ſerua animā tuam. Proue. 12. Conſilia impiorum, fraudulenta. Sed facienti conſilium nequiſſimum, ſuper eum deuoluetur. Eccl. 27. Eiuſdem 8. Cum fatuis non habeas conſilium: nō. n. poterunt diligere, niſi ea quæ eis placent. Iob 31. Conſiliū impiorum longe ſit à me. Gene. 49. In conſilium eorum non veniat anima mea. In Pſal. Beatus vir, qui non abijt in conſilio impiorum. Eccleſ. 8. Coram extraneo ne facias conſilium: neſcis enim quid pariet. Non eſt etiam habendum conſilium cum homine de negotio, quod eum tangit, vel de eo, quod nimis odit, vel nimis diligit, ne vel fallatur, vel fallere velit. De hac materia habetur Eccleſiaſt. 37. Noli, inquit, conſiliari cum ſocero tuo, vel cum patre vxoris tuæ. Ad literam, de aliquo, quod videtur eſſe contra vxorem: vel cum amicis carnalibus, de his, quæ ſunt contra carnem. Iere. 19. Vnuſquiſq; à proximo ſuo ſe cuſtodiat, & in omni fratre ſuo non habeat fiduciam. Michææ 7. Noli credere amico, & noli confidere in duce. Ab ea quæ dormit in ſinu tuo, cuſtodi clauſtra oris tui. Bernard. Amicos conſulat quæ non legit, ꝙ inimici hominis domeſtici eius. Geneſ. 31. Iacob ignorante Laban ſocero ſuo, cum filijs & vxoribus atque pecoribus ſuis receſſit de Meſopotamia in terram Chanaan. Legitur etiam Iudic. 19. ꝙ Leuita quidam, qui credidit ſocero ſuo, vt cum eo tribus diebus maneret, in via amiſit vxorem ſuam à Gabaonitis oppreſſam, vnde poſtea ſtrages populi magna ſecuta eſt. Eccleſi. 37. A zelantibus te abſcondi conſilium. Zelantes intelligas, vel inuidentes, vel nimis amantes. Item non eſt conſilium quærēdum à iuuenibus. Roboā regnum pro magna parte amiſit, conſilio iuuenū acquieſcens, conſilio ſenum relicto. Eccle. 25. Quàm ſpecioſa veteranis ſapientia & glorioſus intellectus, & conſilium. Gratia etiam dandi conſilium, commendabilis eſt 1. Mac. 2. Ecce Simon frater veſter, ſcio quia vir conſilij eſt, ipſum audite ſemper. Præcipuè commendabilis eſt gratia in his, qui habēt alios regere. Eccl. 25. Quam ſpecioſum canitiei iudicium, & presbyteris, cognoſcere conſiliū. Gratia etiā examinandi conſilium, commendabilis eſt. Sen. Prudentis propriū eſt, examinare conſilia multorū, & non citò facili credulitate ad falſa prolabi. Item commendabilis eſt etiā

gratia acquiescendi cõsilio. Prou. 12. Via stulti, recta in oculis ei⁹: qui aũt sapiẽs est, audit consiliũ. Eiusdem 13. Qui agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia. Moyses acquieuit cõsilio Iethro, licèt minor esset. Exo. 18. Non sic ille adolescens, qui audito verbo domini, Si vis perfectus esse &c. abijt tristis. Erat enim habens multas possessiones. Matth. 19.

De præeminẽtia vitæ contemplatiuę respectu actiuæ. Pars VIII.

DIcto de donis pertinentibus ad vitam actiuam, dicẽdum est de donis pertinentibus ad vitam contemplatiuã. In hac verò parte, Primò tãgetur de præeminentia vitæ contemplatiuæ ad actiuam. Secundò, distinguetur contemplatio à meditatione seu consideratione simplici & cogitatione: & tangetur de speciebus considerationis & contemplationis. Tertiò, agetur de dono intellectus. Quartò, de dono sapientiæ. ¶ Circa primum, notãdum, ꝙ duodecim sunt, in quibus vita contemplatiua præeminentiam videtur habere, respectu actiuæ. ¶ Primum est, ꝙ contemplatiua meliori intendit, Deo. s. cùm actiua intendat proximo. Contemplatiua dicit, Mihi adhęrere Deo bonũ est. Luc. 10. Vnum est necessarium. glo. Bedæ, scilicet Deo iugiter inhærere. In Psal. Vnam petij à dño, hanc requiram. Isidorus in lib. differentiar. Inter actiuam & contemplatiuam vitam hęc distantia est. Actiua vita est, quæ in operibus iustitiæ, & proximi vtilitate versatur. Contemplatiua autẽ, quæ vacans ab omni negotio, in sola Dei dilectione defigitur. Vna in opere bonæ conuersationis, altera in contemplatione immutabilis est veritatis. Idem in lib. de summo bono: Actiua vita mundanis rebus bene vtitur. Contemplatiua verò mundo renuntians, soli Deo viuere delectatur. ¶ Secundùm est, ꝙ contemplatiua clariùs videt. Vnde Genes. 29. dicitur de Lia, quòd lippis erat oculis. Gregorius: Mens, quæ contemplando, otia appetit, plus videt, sed pauciores filios Deo generat: qui verò ad laborem prædicationis se dirigit, minùs videt, & ampliùs parit. ¶ Tertiũ est, munditia seu pulchritudo. Vnde Gene. 29. dicitur de Rachele, quòd decora erat facie & venusto aspectu. Prouerbior. 3. Dicitur de sapientia: Viæ eius, viæ pulchræ. Cantic. 5. Laui pedes meos, dicit sponsa: quomodo inquinabo eos? Quartum est, securitas. Secura est vita contemplatiua, respectu actiuę. Prouerb. 1. Frustrà iacitur rete ante oculos pennatorum. Gloss. Facilè euadit laqueos in terris, qui oculos habet in cælis. Prouerbio. 3. Omnes semitæ eius, pacificæ. ¶ Quintum est, quies: quieta est vita contemplatiua. Vnde Luc. 10. dicitur de Maria, quòd sedens secus pedes

dñi audiebat verbum illius. Glo. Maria sedet, quia contẽplatiua, pacatis vitiorũ tumultibus, optata iam in Christo mentis quiete fruitur. Martha stat, quia laborioso actiua desudat in certamine. De Martha ibidem dr, Martha, Martha, solicita es, &c. Et Io. 11. dicitur ꝙ Maria domi sedebat. Hęc tria. s. pulchritudo, securitas, quies, tanguntur Esa. 31. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta. De securitate tangitur Deuter. 33. Amantissimus domini habitabit confidenter. Amantissimus dñi est, vir contemplatiuus. Sextũ est, iocunditas. Iocundior est contemplatiua, quàm actiua. Vnde super illud Luc. 10. Maria sedens secus pedes dñi, &c. dicit gl. Intenta erat Maria, quomodo pasceretur à Deo, intenta erat Martha, quomodo pasceret dñm. Hæc conuiuium parat dño: in conuiuio domini illa iam iocũdatur. Greg. in Moral. Contemplatiua vita meritò maior est, quàm actiua: quia hæc in vsu præsentis operis laborat: illa verò sapore intimo venturam iam requiem degustat.

¶Septimum est, contemplatiuæ permanẽtia. De qua Luc. 10. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Glo. Contẽplatiua hic incipit, & in cælesti patria perficietur: q̃a amoris ignis, qui hic ardere inchoat, quum ipsum, quem amat, viderit, in amore amplius ignescit. Et subditur, Actiua cum corpore deficit: quia in æterna vita panem non porriget esurienti: quia nemo esuriet, ne cætera opera pietatis aget, quia non erunt necessaria. ¶Octauũ est, deuotio. Vnde Maria Christum vngit. Matth. 26. Mar. 13. Luc. 7. Ioan. 12. ¶Nonũ est, Dei familiaritas. Contemplatiua Deo familiarior est. Vnde figuratur per Ioannem Euangelistam, sicut tangit gloss. super illud Ioan. vlt. Conuersus Petrus vidit discipulum, quem diligebat Iesus. Et sequitur in glo. Hãc plenè Christus diligit, & seruat in æternum. Loquitur de contemplatiua. ¶ Decimum est, pretiositas. Contemplatiua pretiosior videtur esse, quàm actiua, eò quòd sit rarior. Isid. in lib. de summo bono: Actiua cõmunis multorum est, contẽplatiua verò, paucorum. Hoc figuratũ est Gene. 6. vbi dicitur de arca: In cubito consummabis summitatem eius: Inferiùs tamen erat valde lata. Vnde ibidem dicitur, Trecentorum cubitorũ erit longitudo arcæ, quinquaginta cubitorum latitudo. Quod exposuit Greg. dicens: Videmus multos in ecclesia superbire & lasciuire, & terrenis rebus inhiare, irasci, rixari, & proximũ lædere: sed quia ecclesia tolerat eos, vt conuertantur, quasi in arcæ latitudine, bestiæ fuisse dicuntur. Videmus alios aliena non

rapere, illatam iniuriā æquanimiter portare, rebus proprijs contentos esse, humiliter viuere: sed quia iam pauci sunt, angustatur arca. Alios videmus etiam possessa relinquere, nullū terrenis rebus studium dare, inimicos diligere, carnē domare, omnes motus ratione prĕmere, per cæleste desiderium, contemplationis pēna subleuari: sed quia valde rari sunt, iam arca iuxta cubitū ducitur, vbi homines & uolatilia continentur. ¶ Vndecimum est, ꝙ vita contēplatiua vitæ cælesti similior est. Vnde eadem opera ad cōtemplatiuam vidētur pertinere, quæ assignat Augu. beatæ vitæ, vlt. lib. de Ciui. Dei, dicens: Ibi vacabimus & videbimus, videbim⁹ & amabimus, amabimus & laudabimus. In Psal. Vacate & videte, quoniā ego sum Deus. ¶ Duodecimum est, ꝙ vita cōtemplatiua finis videtur esse actiuæ. Finis verò melior est his, quæ sunt ad finē. Per actiuam transitur ad cōtemplatiuā. Isidorus in lib. de summo bono: Qui priùs in hac vita proficit, bene ad cōtemplationem conscendit. Greg. Qui ad arcē contemplationis ascendere desiderat, prius necesse est, vt in campo actionis se exerceat. Gen. 29. Lia prius introducta est ad Iacob: licèt Iacob aliter speraret. Et cū ipse de hoc conquereretur, responsum est ei, Nō est in loco nostro consuetudinis, vt minores antè tradamus ad nuptias.

De distinctione cōtemplationis à simplici cōsideratione, seu meditatione & cogitatione, & de speciebus considerationis & contemplationis. Pars IX.

Consequenter distinguenda est contemplatio à simplici consideratione seu meditatione. Et tangendū est de speciebus cōsiderationis & contemplationis. ¶ Notādum ergo, ꝙ Bern. 2. lib. de cōsideratione, distinguit inter contemplationem & considerationem, ijs verbis. Consideratione, non id per omnia, quod contēplationē intelligi volo, ꝙ contemplatio ad rerum certitudinē, consideratio ad iniquisitionem magis se habeat. Iuxta quē sensum potest contemplatio diffiniri, verus certusq; intuitus animi de quacunq; re, siue apprehēsio veri non dubia. Consideratio autem, intenta ad vestigandum cogitatio, vel intentio animi vestigantis verum, quanquam soleant indifferenter pro inuicem usurpari. Deinde diuidit ea, quæ consideranda sunt ijs verbis: Quatuor tibi consideranda reor, Te, quæ sub te, quæ circa te, quæ supra te sunt. In quinto verò libro de consideratione, dicit considerationem peregrinare, quū ab his, quæ suprà sunt, ad inferiora deflectitur. Velim, inquit, hoc solerter aduertas, vir sagacissime Eugeni: quia toties peregrinatur consideratio tua, quoties ab illis rebus ad ista deflecti-

flectitur inferiora & visibilia, siue intuēda ad notitiā, siue appetenda ad vsum, siue ꝓ officio disponēda vel actitanda. Si tñ ita versatur in ijs, vt per hæc, illa requirat, non procul exulat: sic cōsiderare, repatriare est. Sublimior iste præsentiū ac dignior vsus rerū, iuxta sapientiam Pauli: Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta, cōspiciuntur. Sanè hac scala ciues nō indigēt, sed exules. Quid opus scalis, tenenti iam solium? creatura cæli illa est, præsto habens, per qđ potius ista intueatur. Videt verbū, & in verbo facta per verbum: nec opus habet ex ijs, quæ facta sunt, factoris notitiam mēdicare. Neque.n. vt ipsa nouerit, ad ipsa descendit, quæ ibi illá videt, vbi longè meliùs sunt, quàm in seipsis. Deinde in eodē libro distinguit diuersas species considerationis, his verbis: Magnus ille, qui vsum sensuum, veluti quasdam ciuium opes, expendere satagit, dispensando in suā & multorū salutem. Nec ille minor, qui hūc sibi gradū ad illa inuisibilia philosophādo constitui: nisi ꝙ hoc dulcius, illud vtilius: hoc facilius, illud fortius esse constat. At omnium maximus, q spreto ipso vsu rerum & sensuum, quantū quidem humanæ fragilitati fas est, non ascensorijs gradibus, sed inopinatis excessibus auolare interdum, contemplando, ad illa sublimia consueuit. Ad hoc vltimum genus illos pertinere reor excessus Pauli. Excessus, nō ascensus: nam raptum potius fuisse, quàm ascendisse, ipse se perhibet. Et subdit Bern. Vis tibi has cōsiderationis species ꝓprijs distingui nominibus? Dicamus si placet, Primā, dispensatiuā, secundā, æstimatiuam, tertiā, speculatiuam. Dispensatiua est consideratio, sensibus sensibilibusq; rebus ordinatè & socialiter vtens ad promerēdum Deū. Aestimatiua est cōsideratio, prudenter quæque scrutans ac ponderans ad inuestigandum Deū. Speculatiua est cōsideratio, se in se colligens, & quantum diuinitus adiuuatur, rebus humanis eximens, ad contemplandum Deum rapitur. Quod prima optat, secunda adorat, tertia gustat. Ad quem tñ gustum perducunt & cæteræ: etsi tardius, nisi ꝙ prima laboriosius, secūda quetius peruenit. Dixisti, inquit, satis, qua via ascendatur, etiā quò ascendēdū, dicere habes. Falleris, si illud speras, ineffabile est. Tu me existimas loqui, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, &c. Nobis, inqt, reuelauit Deus per Spiritum suum. 1. ad Cor. 2. Ergo quæ suprà sunt, non verbo docentur, sed spiritu reuelantur. Verùm quod sermo nō explicat, consideratio quærat, oratio expetat, mereatur vita, puritas assequatur. Sanè eorum admonitus, quæ suprà sunt, non te existimes mitti à me, suscipere solem, lu-

nam,ſtellas,&c.Iſta ſiquidē omnia etſi ſuprà, loco, pretio infrà ſunt & dignitate naturæ.Sunt.n. corpora, cui portio ſpiritus ſunt. Angeli ſancti & Deus ſupra te ſunt,Deus,natura,angeli,gratia. ¶Idē in eodē deſtinguit quatuor ſpecies cōtemplationis reſpectu Dei, his verbis: Prima & maxima cōtēplatio eſt,admiratio maieſtatis, Hæc requirit cor purgatū,& à vitijs liberum,atque exoneratum peccatis, vt facile ad ſuperna leuet: interdū quoque per aliquas morulas ſtupore & extaſi ſuſpenſum teneat admirantē. ¶Secunda autem, neceſſaria eſt huic. Eſt enim intuens iudicia Dei, quo ſanem pauido aſpectu Deū vehementiùs cōcutit intuētem,fugat vitia, fundat virtutes, initiat ad ſapientiam, humilitatem ſeruat. Virtutum ſiquidem bonū quodā ac ſtabile fundamētū,humilitas, nempe ſi nutet,illa virtutum adgregatio,nō niſi ruina eſt.¶Tertia cōtemplatio occupatur vel potius otiatur circa memoriā beneficiorū: & ne dimittat ingratū, ſolicitat memorātem ad amorem benefactoris. ¶Quarta,quæ retro ſunt obliuiſcens, in ſola requieſcit expectatione promiſſorum. Quæ cùm ſit meditatio ęternitatis, ſiquidē quæ promittuntur,æterna ſunt, longanimitatē aliæ& perſeuerantiæ dat vigorē. Deinde adaptat Ber. quatuor dictas ſpecies contemplationis,quatuor, quæ tangit Apoſtolus ad Ephe.3. Vt poſſitis comprehendere cum omnibus ſanctis,quæ ſit longitudo, latitudo, ſublimitas, & profundum.Longitudinem,inquit, apprehēdit meditatio promiſſorū. Latitudinem,recordatio beneficiorum.Sublimitatē, contemplatio maieſtatis.Profundū, inſpectio iudiciorū. Item in eodem libro:Deus eſt longitudo, latitudo,ſublimitas,& profundū. Res vna eſt,lōgitudo, propter æternitatem,latitudo,pp charitatē,ſublimitas,pp maieſtatē, profunditas,pp ſapientiam.Iſta nō diſputatio cōprehendit, ſed ſanctitas. Sanctum facit affectio ſancta, & ipſa gemina, timor Domini ſanctus,& ſanctus amor.Iis perfectè affecta anima veluti quibuſdam duobus brachijs, cōprehendit,amplectitur, ſtringit, tenet,& ait:Tenui eum, nec dimittam. Et timor quidem ſublimi & profundo,amor lato longoq; reſpōdet.Quid tam timendum, quàm poteſtas, cui nō potes reſiſtere,quàm ſapientia,cui abſcondi non potes? Poterat minus timeri Deus alterutro carēs:nunc autem perfectè oportet timeas illū,cui nec oculus deeſt omnia videns, nec manus omnia potēs.Itē quid tam amabile,quàm amor ipſe,quo amaris? Amabiliorem tamen iuncta æternitas facit,quæ dum nō excidit, foras mittit ſuſpicionem. Stupenda planè ſublimitas maieſtatis, pauen-

pauenda abyssus iudiciorum, feruorem exigit charitas, æternitas perseuerantiam sustinendi. ¶Richardus de sancto Victore in libro de contemplatione, distinguit inter contēplationem, meditationē, & cogitationē, his verbis, Sciendum est, quod eadem materiā aliter per cogitationē intuemur, aliter per meditationem rimamur, aliter per contemplationē miramur. Cogitatio per deuia lēto pede sine respectu peruētionis passim huc illucq; vagatur. Meditatio per ardua viæ sæpe & aspera ad directionis finem, cum magna animi industria nititur. Cōtemplatio libero volatu quocūque eam fert impetus, mira agilitate circunfertur. Cogitatio serpit, meditatio incedit, & ut multū, currit, cōtemplatio ante omnia circunuolat. Cogitatio est sine labore & fructu, in meditatione est labor cū fructu. Contēplatio permanet sine labore cū fructu, in cogitatione euagatio, in meditatione inuestigatio, in contemplatione admiratio. ¶ Deinde tria prædicta sic describit: Contemplatio, est libera mentis perspicacia in sapientiæ spectacula, cum admiratione suspensa. Vel contemplatio, est perspicax & liber animi contuitus, in res perspiciendas vsquequaq; diffusus. Meditatio verò, est studiosa mentis intētio, circa aliquid inuestigandū diligenter insistens. Vel sic: Meditatio, est prouidus animi obtutus, in veritatis inquisitione vehementer occupatus. Cogitatio aūt, est improuidus animi repectus ad euagationem pronus. ¶Distinguit etiam inter cōtemplationē & speculationē his verbis: Quamuis comtemplatio & speculatio pro inuicē poni soleant, aptiùs tamen speculationē dicimus, quādo per speculū cernimus: contemplationē verò, quando veritatē sine aliquo inuolucro vmbrarumq; velamine, in sui puritate videmus. Et sic contemplatio valde strictè accipitur. Cōmune est, tam contemplationi quàm meditationi circa vtilia occupari, & in sapientiæ vel scientiæ studijs versari. Sed in hoc solent differre à cogitatione, quæ se consueuit ad inepta & friuola relaxare. Fit tamen sæpe, vt in cogitationum nostrarum euagatione aliquid animus incurrat, quod scire vehementer ambiat, fortiterq; insistat: sed dum mens huiusmodi inquisitioni studium impendit, iam cogitatio in meditationem transit. Item veritatem diu quæsitam tandemq; inuentam, mens solet cū auiditate suscipere, mirari cum exultatione, eiusq; admirationi diutiùs inhærere. Et hoc est meditationē in cōtemplationem transire. ¶Contemplationis formam in cæli volatilibus videmus. Videas alia nunc se ad altiora tollere, nunc se ad inferiora demergere, & eosdem ascensionis de-

scensionisve suæ modos sæpiùs repetere. Videas alia nunc dextrorsum, nũc sinistrorsum diuertere, & nunc in hãc, nũc in illam partẽ declinãdo, in anteriora parũ, vel penè nihil se promouere, & easdẽ discursuũ suorum vicissitudines multa instantia multipliciter reiterare. Videas alia sub magna festinãtia se in anteriora extẽdere, sed mox sub eadẽ celeritate in posteriora redire, & sepæ idipsum agere, eosdem excursus, atq; recursus diutina frequentatione cõtinuare atq; protrahere. Videre licet alia, quomodo se in gyrũ flectũt, & q̃ subitò, vel q̃ sæpe eosdem vel similes, nunc autẽ paulò latiores, nunc paulò cõtractiores circuitus repetunt, & semper in illud ipsum redeunt. Videre licet alia, qũo alis sæpe reuerberatis, se in vno eodemq; loco diutiùs suspendunt, & mobili se agitatione quasi immobiliter figũt, & ab eodem suspẽsionis suæ loco diu multumq; hærentia penitus non recedunt, ac si operis & instãtiæ suæ executione, prorsus videantur exclamare, & dicere: Bonũ est nos hic esse. Iuxta hoc sanè ꝓpositarũ similitudinum exemplar, contemplationis nostræ volatus multiformiter variatur, & personarũ negotiorumq; varietate vario modo formatur. Nũc de inferioribus ad summa ascendit, nunc de superioribus ad ima descendit, & nunc de parte ad totũ, nunc de toto ad partem, considerationis suæ agilitate discurrit, & ad id, quod sciri oportet, nunc à maiori, nunc à minori argumentum trahit. Modo autem in hãc, modo in oppositam partem diuertit, & contrariorum notitiam ex contrariorum scientia elicit, & pro vario oppositorum modo ratiocinationis suæ executionem consueuit variare. Aliquando in anteriora currit, & subitò in posteriora redit, modò ex effectibus, modò ex causis & qualibuscunque antecedentibus vel consequentibus cuiuslibet rei modũ vel qualitatẽ deprehendit. Quãdoque verò quasi in gyrũ speculatio nostra ducitur, dum vnicuique rei, quæ sint cum multis communia considerantur, dum ad vnam quamlibet rem determinãdum, nunc à similibus, nũc à similiter se habentibus, seu cõmuniter accidentibus, ratio trahitur & assignatur. Tunc autem in vno eodemq; loco considerationis nostræ defixio quasi immobilis sistitur, quando in qualiscunque rei esse vel proprietate perspicienda atque miranda, contemplatione intẽtio libenter immoratur. Modus contemplationis, qui quodammodo fieri solet antè & retro, insinuatur Ezech. 1. Ibant animalia, & reuertebantur in similitudinem fulguris coruscantis. De illo, qui quasi sursum & deorsum est, dicitur in Psal. Ascendunt vsque ad cælos, & descendũt vsq; ad abyssos. De illo,

illo,qui eſt velut in gyrum, dicit Propheta: Leua in circuitu oculos tuos,& vide. Eſa. 60. ¶ Deinde diſtinguit ſpecies cõtemplationis his verbis: Sex ſunt cõtemplationum genera. ¶ Primũ eſt, in imaginatione, & ſ'm ſolã imaginationem. ¶ Secundum eſt, in rationem. ¶ Tertium eſt in ratione ſ'm imaginationẽ. ¶ Quartũ eſt, in ratione & ſ'm rationẽ. Quintum eſt, ſupra rationem, ſed non præter rationem. ¶ Sextum ſupra rationem eſt, & videtur eſſe præter rationem. ¶ Duo itaque ſunt in imaginatione, duo in ratione, duo in intelligentia. ¶ In imaginatione, cùm obſtupeſcentes attendimus corporalia iſta, quæ ſenſu corporeo haurimus, quã ſint multa, quàm magna, q̃ diuerſa, q̃ pulchra vel iucũda. Et in his omnibus, creatricis illius ſupeſſentiæ potentiã, ſapientiã, munificẽtiã mirãdo veneramur. Tũc cõtẽplatio noſtra in imaginatione verſatur: & ſecũdũ ſolã imaginationẽ formatur, quando nihil argumentãdo quærimus, ſed liberè mẽs noſtra huc illucq; diſcurrit, quò eam in hoc ſpectaculorum genere admiratio rapit. ¶ Secũdum genus eſt, quãdo ad ea, quæ in imaginatione verſamus, & quæ ad primum cõtẽplationis genus ꝑtinere iã diximus, rationem quærimus & inuenimus, imò inuentã & notã in cõſideratione cũ admiratione adducimus. In illo res ipſas, in iſto earum rationem, ordinem, diſpoſitionem, & vniuſcuiuſque rei cauſam, modũ & vtilitatẽ rimamur, ſpeculamur, miramur. ¶ Tertiũ genus eſt, quando per rerum viſibilium ſimilitudinem in rerum inuiſibiliũ ſpeculationem ſubleuamur. ¶ Quartũ eſt, quãdo ſemoto omnis imaginationis officio, illis ſolis animus intẽdit, quæ imaginatio nõ nouit, ſed quæ mens ex ratiocinatione colligit, vel per rationẽ cõprehẽdit: vt qñ inuiſibilia noſtra, quæ per experiẽtiã nouimus, & ex intelligẽtia capimus, in cõſideratione adducimus & ex eorũ cõſideratione in cæleſtiũ animorũ & ſupermũdanorũ intellectuũ cõtẽplationẽ aſſurgimus. ¶ Quintũ eſt, qñ ea ex diuina releuatione cognoſcimus, quæ nulla humana ratione plene comprehendere, quæ nulla noſtra ratiocinatione integrè inueſtigare ſufficimus. Talia ſunt illa quæ diuinitatis natura, & illa ſimplici eſſentia credimus, & ſcripturarũ diuinarũ authoritate probamus ſuper rationẽ: nec tñ præter rationẽ cẽſenda eſt, qñ ei quod per intelligentiæ aciẽ cernitur, humana ratio contrariare nõ põt, quin potius facilè acquieſcit & ſua atteſtatione alludit. ¶ Sextũ eſt, qñ animus ex illa diuini luminis irradiatione cognoſcit aut cõſiderat, quibus omnis humana ratio reclamat. Talia ſunt penè oĩa, quæ de perſonarũ trinita

te

te credere iubemur. Duo ex his in imaginatione cōsistunt qa solis sensibilibus intendunt, duo in rōne consistunt: quia solis intelligibilibus insistunt, duo in intelligētia subsistunt, qa solis intellectibilibus intendūt. Sensibilia dico, sensu corporeo perceptibilia. Intelligibilia dico, inuisibilia, humanæ tñ rōni comprehēsibilia. Intellectibilia dico, inuisibilia & humanæ rationi incōprehensibilia. ¶ Propriū est primæ, contemplationi simpliciter & sine vlla ratiocinatione visibilium admirationi inhærere. ¶ Proprium est secundę, visibilium rerum rationi ratiocinando insistere. ¶ Proprium est tertiæ, per visibilia ad inuisibilia ratiocinando ascendere. ¶ Proprium est, quartæ, ex inuisibilibus inuisibilia ratiocinando colligere, & per expertorum intelligentiam ad ignoratorum notitiam proficere. ¶ Proprium est quintæ, in intellictibilium intelligentia rationem admittere. ¶ Proprium est sextę, intellectibilium intelligentia oēm humanā ratiocinationē transcēdere. ¶ Ijs sex contēplationū alis, à terrenis suspendimur, & ad cælestia leuamur. Citra perfectum te esse nō dubites, si adhuc aliquibus illarū cares. Mecum & cum mei simili bus bene agitur, si vnū ex his tribus alatum paribus datur. Quis mihi dabit pennas sicut colūbæ, & volabo & requiescā? Terrenū & nondū cęleste animal es, quādiu tātum duabus alis contentus fueris, habes tñ vnde corpus tuū velare, vnde volare possis. Corpus velare est, mundanorum cōcupiscentiam ex mundanæ mutabilitatis consideratione temperare, imò in obliuionem adducere. Volare est, ab amore mundi se elongare. Nitere in ijs alis, quātum poteris, apprehendere saltem nouissima maris. Si sumpsero, inquit, pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris. Extrema maris, mūdi terminus, ac vnicuiq; vitæ propriæ defectus. Extrema maris tenere, est mundi finem atq; vitæ exitum cum desiderio expectare. Extrema maris apprehenderat, qui dicere poterat, Cupio dissolui & esse cum Christo. Parū tibi esse debet, has duas alas accepisse: sed vt probes, te cæleste animal esse, stude & satage saltē duo paria habere. Cælestia animalia erant quæ vidit Ezechiel. Quatuor, inqt, facies vni, & quatuor pēnæ vni. Ezech. 1. Duabus corpus suum velabant: nam cæteris duabus volabāt. ¶ Sunt corpora cælestia, & sunt corpora terrestria. Si totum corpus tuum lucidum fuerit, non habens in se aliquam partem tenebrarū, vtile tamen erit, illud ab humanæ arrogantiæ oculis abscondere, & sub humanę mutabilitatis incerto, propriæ æstimationis claritatem temperare. Eccle. 9. Nescit enim homo finem suum &c.

In

In primo alarum pari velet homo corpus suum, in secundo volet ad cælum. Satagat studio & desiderio in cælestibus esse, vt possit cum Apostolo dicere, Nostra conuersatio in cælis est. Philipp.3. Veruntamen si vsque ad tertium cælum penetrare paras, nunquam id in duobus alarum paribus posse præsumas: Oportet enim sex contemplationum alas assignatas habere, qui cupit ad tertij cæli secreta diuinitatisque arcana volare. Has sex alas contemplationum soli perfecti in hac vita vix habere possunt. Has in futura vita electi tam in hominibus quàm in angelis, habituri sunt, vt de vtraque natura veraciter dici possit: quia sex alæ vni, & sex alæ alteri. Esa.6. Primum genus contemplationis debet esse incipientium. In hoc genere contemplationis, homo Deũ in oĩbus operibus eius mirabilem, laudabilem, & amabilẽ repetit. Psal. dñe dñs noster, q̃ admirabile &c. Ecce mirabilem, A solis ortu vsq; ad occasum, laudabile nomen dñi. Ecce laudabilẽ. Iustus dñs in oĩbus vijs suis, & sanctus in oĩbus operibus suis Ecce amabilem. Hæc speculatio triplex est. Prima, in rebus. Secũda, in operibus. Tertia, in moribus. Prima ẽt tres habet species. Quarũ prima est in materia. Secunda in forma. Tertia in natura. Materiã & formam visu corporeo facile deprehẽdimus: nam lapidem à ligno, triangulum à quadrangulo sine errore discernimus. Natura consideratur in rerum qualitate intrinseca. Forma consistit in qualitate extrinseca. Qualitas rerum interior, ex magna parte corporeo ꝑcipitur sensu: sicut sapores gustu, odores olfactu. ¶ Operatio duplex est: alia enim est naturæ, alia industriæ. Operationẽ naturæ facilè deprehendere possumus, vt in graminibus, arboribus, animalibus. In graminibus, qũo crescunt, maturescunt. In arboribus similiter ꝙ frondent, florent, fructificant. In aĩalibus, qũo concipiunt & pariant, ꝙ alia nascũtur, & alia moriuntur. ¶ Disciplina verò morũ, partim est institutione diuina, partim processit ex institutione humana. Ad diuina instituta, ꝑtinent obsequia diuina, & quælibet ecclesiæ sacramenta: ad instituta humana, pertinẽt humanæ leges. Humana institutio est, ꝓ vitam inferiorem, diuina, ꝓ vitam superiorẽ. In hoc genere contemplationis Propheta ostendit se exercuisse, dicẽs: Meditatus sum in oĩbus operibus tuis, & in factis manuũ tuarũ meditabar. Item: Delectasti me dñe in factura tua. Et iterum: Quàm magnificata sunt opera tua domine, omnia in sapientia fecisti. ¶ Hoc genus cõtẽplationis rectè in septem gradus distinguere possumus. Primus cõsistit in illa admiratione rerum, quæ surgit

ex

ex consideratione materiæ. Secundus, in illa admiratione rerũ, quæ surgit ex cõsideratione formæ. Tertius, in illa admiratione rerum, quam gignit consideratio naturæ. Quartus, in illa admiratione, quæ est circa operationem naturæ. Quintus, in illa admiratione, quæ est circa operationẽ industriæ. Sextus, in considerãdis & admirandis institutionibus humanis. Septimus, in considerandis & admirãdis institutionibus diuinis. ¶ Secundo generi contemplationis penè tota mũdana philosophia materiam ministrat, latẽtes rerũ visibilium causas suæ sagacitatis inuestigatione inueniẽs, & in palã producẽs. Et possunt distingui septem gradus in secundo genere cõtemplationis: similes septẽ gradibus distinctis in primo genere, cùm circa eadẽ versetur hæc contemplatio, & prima .s. circa sensibilia. ¶ Tertium genus contemplationis in quinque gradus distinguitur, ſm quinq; modos considerationum, ex quibus inuisibilium inuestigatiõe similitudinũ ratio quæritur vel assignatur. Primus modus est, qñ similitudo sumitur ex eo, vnde ipsum est, vel qđ ipsum est. Secundus & tertius similitudinem trahit ex eo, ꝙ in ipso est: Quartus & quintus, ex eo, ꝙ per ipsum est. Primus trahitur ex materiæ proprietate, vt ibi, crura illius colũnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas. Cantico. 5. Secundus & tertius, ex rei ipsius qualitate: sed secũdus ex qualitate extrinseca, qđ diximus formã: tertius ex qualitate intrinseca, qđ diximus naturã. Qualitas extrinseca constat in colore & figura. A colore similitudo assignatur ibi, Dilectus meus candidus & rubricũdus. Cantic. 5. A figura, ibi: A spectus earũ & opus earũ, quasi si sit rota in medio rotæ. Ezec. 5. Extrinseca qualitas pertinet ad solũ visum, quemadmodũ intrinseca qualitas ad cæteros sensus. Ad auditũ ꝑtinet illud, Et vocẽ quã audiui, tãquã vocẽ citharœdorũ &c. Apoc. 14. Ad odoratũ illud, Sicut cinnamomũ & balsamum &c. Eccle. 24. Ad delicias gustus, illud, Spiritus meus suꝑ mel dulcis. Eccl. 24. Ad delicias tactus, illud Psal. Sicut vnguentum in capite. Quartus, ex eo ꝙ in ipsa re vel ab ipsa fit ſm motum naturalem: vt ibi, Q ũo descendit imber & nix de cælo &c. Esa. 55. Quintus, ex eo qđ agitur ſm motum artificialem: vt ibi, Super ædificati super fundamentũ Apostolorũ &c. Ephe. 2. In quarto genere contẽplationis primũ est, vt redeas ad teipsum, intres ad cor tuũ, discas æstimare spiritũ tuũ. Discute quid sis, quid fueris, q̃d esse debueris, quid esse poteris, quid fueris per naturã, quid modò sis ꝑ culpã, q̃d esse debueris ꝑ industriã, q̃d adhuc esse possis ꝑ gratiã. Nũq̃d mẽti excidit ꝙ regnum

gnũ Dei intra nos sit? Luc. 17. Et qa simile est regnũ cælorũ thesauro abscondito in agro. Matth. 13. Oĩ custodia serua cor tuum. Prou. 4. Audi Dauid, qũo tibi sei psum in exemplũ ꝓponat: Meditatus sum, inquit, nocte cum corde meo, & exercitabar, & scopebã spiritũ meũ. Meditabat̃ ille cũ corde suo, meditare & tu cũ corde tuo. Scopebat ille spiritũ suũ, scope & tu spũm tuũ. Exerce agrũ istũ, attẽde temetipsum. Absque dubio, insistẽs huic exercitio, inuenies thesaurũ istũ abscõditum in agro. Ex hoc exercitio crescit auri copia, multiplicatur scientia, augmentatur sapientia. Ex hoc exercitio, cordis oculus mundatur, ingenium acuit̃, intelligentia dilatat̃, nihil rectè æstimat, q̃ seipsum ignorat. Nescit ꝙ sub pedibus suis oĩs mundana gloria iacet, qui conditionis suæ dignitatẽ nõ pensat. Nescit oĩno, nescit q̃d de spiritu angelico, q̃d de diuino sentire debeat, qui spiritũ suũ priùs nõ cogitat. Si nõdũ idoneus es incitare teipsum, qũo ad illa rimãda idoneus eris, quæ sunt supra teipsum? Si nondum idoneus es intrare in tabernaculũ primũ, quã frõte prẽsumis ingredi in tabernaculũ s̃m? hoc est in sancta sanctorũ? Si cupis euolare vsq; ad s̃m seu tertium cælũ, sit tibi trãsitus ꝑ primũ. In corde hominis inuenire licet aĩam, quandã plenitudinẽ orbis terrarũ. Ibi sua quædã terra suũ habet cælũ. Nec vnum tantùm, sed s̃m post primũ, & tertiũ post s̃m erit. Tenet imaginatio vicẽ primi cæli, ratio, secundi, intelligentia, tertij. Et horũ quidẽ primũ (cæterorũ cõparatione) grossum quidẽ est atq; corpulentum, eò ꝙ sit imaginariũ, post se trahens & in se retinens formas rerũ corporaliũ. Reliqua verò duo (huius cõparatione) sunt valde subtilia, & oĩnò incorporea, & ab eius crassitudine multũ remota. Sic sanè cẽlũ hoc exterius, qđ nos diximus firmamẽtũ, absq; vlla dubitatione cõstat esse visibile atq; corporeum, & ipsum quidẽ primũ & oĩum infimum, qđ autẽ est terra ad hoc visibile cẽlũ, hoc est sensus corporeus ad illud internũ fantasticũ & imaginariũ cælum. Nã sicut hoc visibile cælũ oĩum, quẽ terra gignit atq; nutrit, multitudinẽ sinus sui magnitudine cõprehẽdit: sic oĩum: quæ sensus attigit, similitudines, intra sinum suũ imaginatio includit. In primo continetur oĩum visibilium imagines & similitudines rerũ. Veritatẽ, qui summa veritas est, reseruauit sibi: rerum verò imagines qualibet hora formandas, cõcessit suæ imagini, s. aĩẽ. Facilè est. n. aĩẽ humanẽ, oĩ hora quaslibet rerũ figuras ꝑ imaginationẽ fingere. Ad s̃m pertinent visibiliũ oĩum rationes, diffinitiones, & inuestigatiões inuisibiliũ. Ad tertiũ spectãt spiritualiũ ẽt diuinorũ cõprehensiones. Intelligen

tiæ

tiæ oculus, est sensus ille, quo inuisibilia videmus: nō sicut oculo rationis, quo occulta & absentia per inuestigationem quærimus & inuenimus: sicut sępe causas p effectus, vel effectus per causas, & alia atq; alia quocunq; ratiocinādi modo cōprehendimus. Sed sicut corporalia corporeo sensu videre solemus visibiliter, præsentialiter, atq; corporaliter: sic vtiq; ille intellectualis sensus inuisibilia capit, sed inuisibiliter quidē, sed præsentialiter, sed essentialiter. Sed habet sanè oculus hic intellectualis ante se velū magnū oppansum, ex peccati delectatione fuscatum, & tot desideriorum carnaliū varia multiplicitate contextum, ꝙ contemplantis intuitum à diuinorū secretorum arcanis arceat nisi quantū diuina dignatio, quemlibet pro sua aliorumve vtilitate admiserit. Testatur hoc propheta, clamans: Reuela oculos meos. Nusquam tibi in oī Dei opere, q̄ in animæ creatione, reparatione, glorificatione apparet eius potētia sublimior, vel sapiētia mirabilior, vel misericordia iucundior. ¶ Primo, spiritualis natura creatur, vt sit. ¶ Secundo, iustificatur, vt bona sit. ¶ Tertio, glorificatur, vt beata sit. Per creationē ad bonū imitatur, per iustificationē, in bono dilatatur, per glorificationem, in bono consummatur. ¶ Prima bona, sunt creatoris dona. ¶ Secunda bona, sunt creatoris dona & creaturæ merita. ¶ Tertia bona, creatoris dona & creaturæ præmia. Ex ipsa creationis cōditione naturale est oī rationali creaturæ esse, scire, & velle. Cognosce homo (quæso) dignitatē tuam, cogita excellentem illam aīæ tuæ naturam, qūo fecerit eam Deus ad imaginē & similitudinem suam, quomodo sublimauerit eā sup oēm corpoream creaturam. Et statim mirari incipies quomodo virgo inclyta filia Sion proiecta sit de cælo in terram, & ad Deum clamabis, Quid mihi est in cælo, & à te quid volui super terram? Cogita, quàm necessarium, & diuinæ bonitati quàm congruum, tā dignæ creaturæ boni aut mali discretionem & arbitrij libertatem concedere, vt esset bonum eius tam acceptum, quàm voluntarium, tam gratū, quàm gratuitum. Agnosce, quātum emineas per ingenium brutis: Agnosce, quantum subiaceas per intellectum spiritibus angelicis. Si attendas primum, cantabis præcordialiter: Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum. Si secundum, clamabis, Deus, tu scis insipiētiam meam. Inuestiga diligenter voluntatem, non solùm tuam, sed alienam, seu bonā seu malam. Cognosce tuam, vt scias quid corrigere, seu vnde debeas gratias agere. Cogita animas perfectorum & peruersorum, spirituum bonorum & spirituum malignorū, vt elucescat

quid

quid imitari, quid vitare expediat. Opus iustificationis sine duobus non consummatur. Nũquid enim perficitur si creaturæ suæ creator non cooperetur? Glorificationis nostræ modum quis sensus hominum capere, quæ ratio potest comprehendere? Sed glorificationi nostræ certitudinem, fidei attestatione tenemus, quamuis qualitatis vel quantitatis eius modum per intelligentiam necdum capere possimus. Sed pro modico & penè pro nihilo reputat, quicquid humana auiditas per experimentum non probat. Scimus autem, quia post plenam mundationem conscientiæ, post multa exercitia iustitiæ incipit tandem aliquando mens humana sperare, quod priùs vix poterat credere. Nunquam desistas, nunquam quiescas, donec futuræ illius plenitudinis aliquas (vt ita dicam) arras obtineas, donec æternæ felicitatis quantulascunque primitias accipias, donec diuinæ suauitatis dulcedinem prægustare incipias. Ad huius desiderium animare nos voluit, qui dixit, Gustate, & videte qm̃ suauis est dn̄s: beatus vir, qui sperat in eo &c. ¶ Quartũ contẽplationis genus in quinq; gradus pōt diuidi. In primo gradu consideramus ea, quæ pertinẽt ad aĩæ qualitatem, vel essentiæ ipsius proprietatem, quòd vita quædã & perpetua sit, quæ nullis pœnis extingui possit, q̃ non solùm possit in perpetuũ viuere, sed corpus ẽt ad vitã & ad sensum animare, qđ nullo sustentamento egeat, qđ sine subsidio sempiternè subsistat, quomodo sit per tot corporis membra diffusa, quũ ipsa sit simplex, quomodo in toto corpore suo quasi in suo quodammodo sit vbiq; tota. Quemadmodum Deus inuenitur vbique totus in omni creatura sua, quomodo in illo suo mũdo sola voluntate omnia mouet atq; dispo nit, sicut in hoc mundo Deus solo voluntatis nutu omnia regit, qui eodem voluntatis nutu omnia creauit. In secundo gradu cõsiderantur ea, quæ ad cognitionem sunt. In hac consideratione miramur volubilitatem cogitationis, agilitatem imaginationis, ingenij acumen, discretionis examen, capacitatem memoriæ, viuacitatem intelligentiæ, & circa hæc alia quælibet stupenda. In tertio gradu consideramus rationalis animi voluntatẽ, multiplicemque eius affectionem. In quarto contemplamur & admiramur, quomodo tot animi affectiones rediguntur in virtutes, inquantum per discretionem disponuntur, & in bona intentione figuntur. Cùm enim nihil aliud sit virtus, quàm affectio ordinata & moderata, ex intentione bona agitur, vt sit affectio ordinata, & per discretionem efficitur vt fiat moderata. In quinto gradu aspirantis gratię modos cum

admiratione attendimus. Absq; dubio quicquid boni in bonorũ cordibus agitur, septiformis ille spiritus per inspirantem gratiam operatur. Ecce vnus atque idem spiritus tot mentibus semper & vbique præsidet, & gratiæ suæ munera multipliciter impẽdit. In duobus vltimis generibus contemplationis, puta quia opus est intima potiùs compunctione, quàm profunda inuestigatione, suspirijs, quàm argumẽtis, crebris gemitibus, quàm copiosis argumentationibus. ¶ Scimus, quia cordis intima nil adeò purgat, mentisque munditiam nil adeò reparat, nihil sic ambiguitatis nebulas detergit, cordisque serenitatem nil melius, nil citiùs adducit, q̃ vera animi contritio, q̃ ꝓfunda & intima aïæ cõpunctio. Sed quid ait scriptura? Beati, inquit, mundo corde, qm̃ ipsi Deũ videbunt. Matt. 5. Studeat ergo cordis mũditiæ, qui cupit Deum videre. O q̃ prudenti circunscriptione. O q̃ frequenti increpatione oportet inuigilare, ne vllus mentis excessus vel cogitationis euagatio, discretionis ꝑspicaciam lateat, nec sine redargutione fortiq; castigatione pertrãseat. Quum rationalis creatura (quantum ad aliqua) Deo sit similis, ꝟm illud, Creauit Deus hominem ad imaginẽ & similitudinẽ suam. Gen. 1. Et ꝟm illud, Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia & decore, in delicijs paradisi Dei fuisti. Ezechi. 28. Et (quantũ ad aliqua) sit dissimilis, secundũ illud, Deus quis similis erit tibi? Contemplatio (quantũ ad primum) non est præter rationem. Contemplatio verò (quantum ad alia) est præter rationẽ. ¶ Aues quum volare volũt, alas suas expandunt: sic debemus & nos cordis nostri alas per desiderium extẽdere, & diuinę reuelationis horam semper expectare, vt quacunque hora diuinæ inspirationis aura mentis nostræ nubila deterserit, verique solis radios detexerit, excussis statim contemplationis suæ alis, mens nostra se ad alta eleuet, & euolet, & fixis obtutibus in illud æternitatis lumen quod desuper radiat, omnia mundanæ volubilitatis nubila transcendat. Hoc figuratum est in duobus Cherubin, qui erant expandentes alas. Exo. 25. Debemus autem nõ solũ ad hoc, quod in hac vita habere possumus, verumetiam ad illud diuinæ contemplationis spectaculũ, quod in futura vita speramus, animas nostras suspẽdere, & in huiusmodi expectatione vehementi desiderio anhelare. Debet anima perfecta omni hora suæ peregrinationis terminũ cũ desiderio expectare. Hinc est ꝙ Abrahã in hòstio tabernaculi sui sedebat. Gen. 18. Elias in speluncę suę ostio stabat. 3. Reg. 19. Debet anima sancta & veri spõsi amica, ad dilecti sui aduentum.

sum-

summo cũ desiderio anhelare, parata semper vocãti occurrere. Debet semper in hoc solicita esse, ne subitò aduenies minus ornatam inueniat, vel diu exclusus vllam molestiam sustineat. Molesta satis verba, æstuantique desiderio multum onerosa, Manda remanda &c. Dicit huiusmodi anima in suis sordibus inuẽta, Certè aduentum tuũ prescire debuissem: vt te solenniter susciperẽ. De cętero aduentum tuũ mihi prænuntia. Ecce vox dilecti pulsantis, Aperi mihi soror mea. Canti. 5. Respondet, Expecta modicũ. O quãtum timeo, ne istud modicum, protrahas in longum, donec transeat. Pessulũ ostij mei aperui dilecto meo, at ille declinauerat. Cantic. 5. Permodica morula patienti desiderio satis est molesta. Scimus, quia singularis amor cũsortem non recipit. Vide ergo, ne tunc primò incipias perstrepentium turbas eijcere velle, cùm iã ipse incęperit ad ostium pulsare. Alioquin quid iam eris dictura, nisi, Expecta, reexpecta. Expectãdum sanè, itemq; reexpectandũ ad eijciẽdum turbam extraneorũ, ad eijciendum familiã tuorũ. Oẽs cogitatus tam vani q̃ noxij, extranei iudicandi sunt, qui nulli nostræ vtilitati deseruiũt. Illos verò quasi domesticos famulantes habemus, quos nostris vsibus implicamus. Quia verò singularis amor solitudinem amat, totam hanc turbam non solùm cogitationũ, verumetiã affectionũ oportet eijcere, vt dilecti amplexibus liceat inhęrere. Quanta (quæso) in hac expectatione mora? Modicum ibi, modicum ibi. Modicum in horto, dum tumultuationum turba dirigitur. Modicum in vestibulo, dum thalamus adornatur. Modicũ in thalamo, dum lectulus sternitur: id est, intimus animæ sinus ad summam pacem & tranquillitatem cõponitur. Dilectus auditur per recordationem, videtur per admirationem, deosculatur per dilectionem, amplexatur per delectationem. Vel si hoc melius placet, auditur per reuelationem, videtur per contemplationem, deosculatur per deuotionẽ, astringitur ad dulcedinis suæ infusionem. Auditur per reuelationem, donec voce eius paulatim inualescente, tota perstrepentium tumultuatio sopiatur, solaq; ipsius vox audiatur, donec omnis illa tandem tumultuantiũ turba dispareat, solusq; cum sola remaneat, & solum sola per contemplationem aspiciat. Videtur per contẽptationẽ, donec ad insolitæ visionis aspectũ pulchritudinisque admirationem paulatim anima incalescat, magis magisq; inardescat, & tandem aliquando incandescat, donec ad veram puritatem internamq; pulchritudinẽ tota reformetur, & ille internę habitationis thalamus, purpura & bysso, hiacyntho, coccoque

bis tincto vndique perornetur, donec tandem aliquando thalamo perornato, & introducto dilecto, fiducia iam inualescente desiderioque perurgente, cùm se vlteriùs cohibere non valeat, subitò in oscula ruat, & impressis labijs intimæ deuotionis oscula figat. Puto, quia experta dulcedine tanta, de cętero non possit anima illa pulsanti dilecto aliquas moras nectere. Sed quamuis iã prompta sit aduenictem suscipere, nescio, si æquè parata sit vocãti occurrere. Aliud est cum ipso introire, atq; aliud ad ipsum exire. Quid est eius introire, nisi se totã in seipsam colligere? Quid est eius exire, nisi seipsam extra semetipsam totam effundere: Nihil aliud est animam cum dilecto suo in cubiculum ingredi, & solam cum solo morari, dulcedine neq; perfrui, nisi exteriorum omnium obliuisci, & in eius dilectione summè & intimè delectari. Se solam cum dilecto videt, qñ exteriorum oĩum oblita, ex his quæ in intimis suis considerat, animũ suum in affectum dilecti sui inflãmat, tam ex bonorum q̃ malorum suorum cõsideratione in gratiarum actionem assurgit, & hinc pro impẽsa gratia, hinc pro indulta venia, intimæ deuotionis victimas persoluit. Vsq; in intimum dilectus perducitur, & in optimo collocatur, qñ ex intimo affectu & super oĩa diligitur. Cogita, quid sit, qđ in vita tua ardẽtiùs dilexisti, anxius concupisti, quod te iocundiùs afficiebat, profundiusq; delectabat. Considera, si eandem affectionis violẽtiam dilectionisq; abundantiam sentis, qñ in summi dilectoris desiderium inardescis, quando in eius dilectione requiescis. Nondum intimum illum affectionis tuæ sinum tenet, si intimæ dilectionis aculeus animam tuam in diuinis affectibus minùs penetrat, quàm in alijs affectibus aliquando penetrare solebat. Sed si tantam, vel validiorem dilectionis violentiam in intimis tuis circa diuina prospexeris, quàm aliàs nunquam expertus fueris: vide adhuc, si in horto fortè aliud aliquid sit, in quo delectari vel consolari possis. Quod si est, nondum audeo dicere, dilectũ, intimum ardẽtissimi amoris sinum tenere. Satage trahere eũ adhuc ad interiora cordis. quis enim neget, cor tales recessus habere, in quibus summi & singularum amoris violentia, cùm aliquid per affectum infixerit, aliena omninò delectatione auelli non possit? Certè si alienã aliquam cõsolationẽ quęris vel recipis, Deum, quãuis fortassis summè, nõdum tñ singulariter diligis. Nondum ergo in intimum perducitur. Si ergo nõ satagis introducere eum ad intima tua, qũo te credam posse sequi eum sublimia sua? ¶ Et notandum, q̃ sublimitas diuinarum reuelationum, manife-

festum est diuinæ dilectionis indicium. Iam non dicā, inquit, vos seruos, sed amicos: quia omnia quæcunq; audiui à Patre meo, nota feci vobis. Ioā. 15. Ex magnitudine diuinę dilectionis pendet modus diuinæ reuelationis: Comedite, inqt, amici, & bibite & inebriamini charissimi. Cāt. 5. Qui comedūt, dū cibū masticāt, non sine mora vel qualicunq; labore, quo delectantur, traijciunt. Qui bibūt, cum velocitate vel facilitate, qđ sitiūt, traducunt. Nūquid nō videntur tibi comedere, qui cū multo studio & lōga meditatione vix possunt ad veritatis delicias pertingere? Bibūt, qui ex diuinis reuelationibus, cū facilitate & iocunditate hauriunt, qđ de intima suauitate veritatis ardēter cōcupiscunt. ¶Itē notandū ꝙ ea, quæ circa vnitatē diuinitatis cōsiderantur, quæ ad quintū genus cōtemplationis pertinent, sunt humanæ intelligentiæ modū excedentia: nihilominus tamen sunt rationi consentanea. Credimus diuinam essentiā esse summè vnā & simplicissimā. Credimus etiā eam esse omne bonū. Exo. 33. Ego ostēdam omne bonū tibi, ait dn̄s Moysi. Item credimus eā esse immēsam, licèt simplicissimam. Magnus, inquit, dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius nō est finis. His assertionibus ratio humana facilè acquiescit. Bonum enim illud perfectum & omnino sufficiens non esset, si in eo aliquid boni deesset. ¶Item si compositum esset naturaliter, diuidi posset: & sic esset cōmutabile, & non esset optimum. Simplicissimum est, quātum ad essentiam, multiplicissimū, quantū ad efficaciam. Virtute est immēsus, essentia est summæ simplicitatis. Item notā dū, ꝙ inter spectacula trium vltimarū cōtēplationū debemus libenter discurrere, si volumus diuinā reuelationē nobis fieri. Dictū est.n. Moysi Exo. 25. De loco qui erat in medio duorum cherubin, inde loquar ad te. ¶Itē notandum, ꝙ quāuis familiare sit, & quasi proprium videatur duobus nouissimis cōtemplationum generibus per mētis excessum videre, quatuor autem primis quasi domesticum & penè velut singulare, sine vlla animi alienatione in contēplationem assurgere, possunt tn̄ oīa atq; solent modo vtroq; contingere. Horum aūt, q in suis contemplationibus supra semetipsos ducuntur; & usq; ad mentis excessum rapiuntur, alij hoc expectānt & acciplūt ex sola vocante gratia, alij verò, vt hoc possint, sibi cōparāt, cū gratiæ tamē cooperatione, ex magna animi industria. Et illi qdē hoc donum quasi fortuitū habent: isti verò iam ex virtute possident, qui ex magna iā parte illud possunt, cū volūt. Vnius rei figurā habemus in Moyse: alterius aūt in Aaron: Quod enim Moyses

in monte ꝑ nubē arcā videre meruit, sola reuelantis dñi gratia fuit. Aaron autē iam ex magna parte in poteſtate habebat, quoties idipſum ordo vel ratio poſcebat, in ſancta ſanctorū intrare,& intra ipſum velū arcā dñi videre. ¶Itē notandum,ꝙ tribus modis in gratiam contemplationis proficimus. Aliquando ex ſola gratia,aliquando ex adiuncta induſtria, aliquando ex aliena doctrina. ¶Item tribus modis videtur contemplationis qualitas variari. Modò enim agitur mentis dilatatione, modò mentis ſubleuatione, aliquando mentis alienatione. ¶Mentis dilatatio eſt, qñ animi acies latiùs expanditur & vehementius acuitur, modū tñ humanæ induſtriæ nō ſupergreditur. ¶Mētis ſubleuatio eſt, qñ intelligentiæ viuacitas diuinitùs irradiata, humanę induſtriæ metas tranſcendit, nec tamen in mētis alienationem tranſit, ita vt ſupra ſe ſit, quod videat, & tamen ab aſſuetis penitus non recedat. ¶Mentis alienatio eſt, qñ præſentium memoria menti excidit, & in peregrinum quendam & humanæ induſtriæ inuium animi ſtatum, diuinæ operationis tranſfiguratione tranſit. ¶Hos tres cōtemplationis modos experiuntur, qui uſque ad ſummam huius gratiæ arcē ſublimari merentur. Primus, ſurgit ex induſtria humana. Tertius, ex ſola gratia diuina. Medius autē ex vtriuſq; permiſtione, humanæ ſcilicet induſtriæ & gratiæ diuinæ. De primo legitur: Leua in circuito oculos tuos,& vide. Eſa. 60. De ſecundo, Qui ſunt iſti, qui vt nubes, volant? Eiuſdem 60. De tertio, Ego dixi in exceſſu meo. ¶Ille motus, qui fit mentis dilatatione, tribus ſolet gradibus excreſcere: arte, exercitatione, attentióne. Artē nobis ad aliquid veraciter comparamus, quando, quómodo aliquid agendum ſit, veraci traditione ſeu ſagaci inueſtigatione addiſcimus. ¶Exercitatio eſt, quando id quod arte percipimus, in vſum adducimus & in eiuſmodi officij excutionem nos ipſos promptos & expeditos efficimus. Attentio eſt, quādo ſtudio quod exequimur, ſumma diligentia inſiſtimus. Item ille contemplationis modus, qui in mentis ſubleuatione accidit tribus gradibus excreſcit. Intelligētia namque humana diuinitùs inſpirata, & in illo cæleſti lumine irradiata aliquando ſubleuatur ſupra ſcientiam, aliquando etiā ſupra induſtriā, aliquādo autem ſupra naturā. Supra ſcientiā, quando aliquis tale aliquid ex diuina reuelatione cognoſcit, quod modum propriæ ſcientiæ vel intelligētiæ excedit. Supra induſtriā, quādo ad illud humana intelligētia diuinitùs illuminatur, ad qđ nulla ſua ſufficit ſcientia, nec illa, quā interim habet, nec ſua vlla induſtria comparare ualet.

let. Supra naturã, qñ humana intelligẽtia diuina inspiratione afflata, non cuiuscunq; hominis, sed generaliter totius humanæ naturæ modum industriæq; metas transgreditur. Omne genus prophetiæ sine mentis alienatione, videtur ad hunc tertiũ subleuationis gradũ pertinere. Nonne supra humanã naturã est, videre de præteritis, quod iam non est? videre de futuris, qđ nondũ est? videre de præsentibus qđ sensib⁹ absens est? videre de alieni cordis secretis, qđ nullo sensui subiectum est? ¶ Tribus de causis in mẽtis alienationem abducimur. Nã modò præ magnitudine deuotionis, modò præ magnitudine admirationis, modò præ magnitudine exultationis fit, vt semetipsam mens omnino nõ capiat, & supra semetipsam eleuata, in alienationẽ trãseat. Magnitudine deuotionis, qñ tãto cælestis desiderij igne succenditur, vt amoris intimi flãma vltra humanum modum excrescat, quæ animã humanã ad ceræ similitudinem liquefactã, ad pristinos status resoluat, & ad instar fumi attenuatam in superna eleuet, & ad summa emittat. Magnitudine admirationis, qñ diuino lumine irradiata, & summæ pulchritudinis admiratione suspensa, tã vehementi stupore concutitur, vt à suo statu funditus excutiatur, & in modum fulguris coruscantis, quanto profundius per despectum sui, inuisæ pulchritudinis respectu in ima deijcitur, tãto sublimius, tãto celerius ꝑ summorũ desideriorũ stupore reuersata, & super semetipsam rapta in sublimia eleuatur. Magnitudine exultationis, qñ intima illa internæ suauitatis abũdantia potata, imò plenè inebriata, quid sit, qđ fuerit, penitus obliuiscitur, & in super mundanum quendã affectum sub quodã miræ felicitatis statu raptim transformatur. Hi tres modi excessionis in canticis describuntur. Primus, quum dicitur, Quæ est ista, quæ ascendit ꝑ desertum, sicut virgula fumi, ex aromatibus mirrhæ & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij? Cãtic. 3. Secundus ibi, Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora cõsurgens, pulchra vt luna, electa vt sol? Cant. 6. Tertius ibi, Quæ est ista, quæ ascendit de deserto, delicijs affluens, inniza super dilectum suum? Cant. 8. ¶ Circa primum, notandum, quod per fumum, intelligimus deuotæ mentis desideriũ, qui fumus ab igne spiritualis amoris surgit. Virgula gracilis & recta, est desiderium anxium & vnicum, surgens ex intentione recta. Per mirrham, intelligas carnis contritionem. Per thus, cordis deuotione. ¶ Per vniuersum puluerem pigmentarium, omniũ virtutum consummationem. Nunc anima sancta veraciter quasi fumus, & per desertum ascendit,

qñ ex his quæ in semetipsa inuenit, siue bonis, siue malis, affectũ suũ in cęlestis sponsi desiderium accendit. ¶Circa fm, notandũ, ꝙ mens velut aurora cõsurgit, quæ ex visionis admiratiõe paulatim ad incrementa cognitionis profi cit. Aurora paulatim eleuatur, eleuando dilatatur, dilatando clarificatur. Sed miro modo, dũ tan dẽ in diem desinit, per promotionis suæ incrementa ad defectum venit: & vnde accipit, vt maior sit, inde ei accidit, vt omnino nõ sit. Sic humana intelligentia diuino lumine irradiata, dum intellectibilium contẽplatione suspenditur, dum in eorũ admiratione distenditur, quanto ad altiora vel mirabiliora ducit̃, tanto ampliùs dilatat̃: & vnde infimis remotior, in semetipsa durior, & ab sublimia subtilior inuenitur. Sed in hac subleuatione dum mens humana semper ad altiora crescit, dum diu crescendo, tandẽ aliquãdo humanæ capacitatis metas trãscendit, fit demum, vt à semetipsa penitus deficiat, & in supermundanum quendã trãsformata affectũ, tota supra semetipsam eat. Et sicut matutina lux crescendo desinit, nõ quidem esse lux, sed esse lux matutina, vt ipsa aurora iã non sit aurora: ita humana intelligentia ex dilatationis suæ magnitudine quãdoq; accipit vt ipsa iam non sit ipsa· non quidem vt non sit intelligentia, sed vt iam non sit humana. Et sicut primus excessionis modus ex deuotione surgit, sic iste in deuotionem desinit. Ibi ex nimio veritatis desiderio ad veritatis contemplationem assurgitur, hic ex veritatis reuelatione eiusque contemplatione ac deuotionẽ animus inflammatur. Quod fortè innuitur, quũ dicitur: Pulchra, vt luna, electa, vt sol. Aurora & luna lucem habent, sed calorẽ non habent, sol autẽ vtroque præpollet: quid sole lucidius? quid sole feruentius? Videtis ergo, ꝙ illa mẽtis ascensio, quæ hoc loco designatur: cuius extrema soli comparantur, nõ in qualemcunque, sed in summã deuotionẽ qñque desinat, quãuis à sola claritate veritatisq; illuminatione incipiat. Et notandũ, ꝙ ille diuinæ reuelationis splendor qñq; præuenienti meditationi occurrit, qñq; ipsã humanã præmeditationẽ præuenit & modò quærentẽ adiuuat. modò torpentẽ excitat. Hinc est, ꝙ regina Austri regẽ Salomonem quęstionibus pulsat. 3. Reg. 10. Hinc est, ꝙ vinctum Petrum angelus cum luce visitans, à corporis sui somno excutit & educit. Act. 12. Quæ est ista regina Austri, & illius calidæ regionis inhabitatrix & dña, & videndi Salomonis desiderio succensa, nisi aĩa sancta sensibus & appetitibus carnis, cogitationibus & affectibus mentis fortiter præsidẽs, & summi regis veriq; ꝓrsus Salo-

Salomonis dilectione feruens, videndiq; desiderio ardēs? Regina Saba prius q̄rit & audit, postea videt & intelligit, tandē aūt obstupescit & deficit. Primū est, meditationis. Secūdū, contēplationis. Tertiū, extasis. Meditatione assurgitur in cōtēplationē, cōtēplatione in admirationē, admiratione in mentis alienationē. ¶ Circa tertiū, notandum, ꝙ quasi de deserto humanus animus ascēdit, q̄n supra semetipsum mentis alienatione transit, q̄n semetipsum in imò deserens, & ad cælum vsque pertransiens, solis diuinis se totū per contēplationē & deuotionē immergit. Deliciarum affluentia ascensionis tunc causa existit, q̄n ex illa diuinæ dulcedinis infusione, quā in intimis sentit, seipsam anima sancta præ gaudio & exultatione nō capit, intantū vt exultationis suæ magnitudo eā extra semetipsam effundat. Huius rei formā in animalibus possumus percipere. Solent nanque in suis lusibus saltus quosdam dare. Sic pisces dum in aquis ludūt, supra aquas exiliunt. Nemo autē tantam cordis exultationē vel subleuationem de suis viribus præsumat, vel suis meritis ascribat. Vnde & illa anima, quæ de deserto ascendere sic describitur, dilecto suo innixa perhibet. Quid est dilecto inniti, nisi virtute illius & non proprijs viribus promoueri? Deducit eam dilectus per desertum in nube diei, & tota nocte in illuminatione ignis. Non haberet q̄uo æstus concupiscentiæ temperaret sibi, nisi virtus Altissimi obūbraret. Illi deesset vnde tenebras ignorantiæ suæ illuminaret, nisi in lumine illius videret lumen. Accipit itaque dilecta ex munere dilecti sui, duo remedia cōtra duo principalia mala: refrigerij nubem contra concupiscentiam carnis, & reuelationis lucē contra ignorantiā mentis. Qui ad hanc gratiam profecit, cū eam sibi vltra solitum subtrahi iam sentit, est ꝙ facere debeat, vnde ad eā reparandā adiuuari valeat. Debet animus q̄ huiusmodi est, proprijs meditationibus cordis in se exultationē reparare, & impensa sibi diuinorum beneficiorū munera ante recordationis suæ oculos reuocare, & ex eiusmodi recordatione seipsum ad profundā & deuotā gratiarū actionē instigare: & tandē aliquando internū illud spiritualis harmoniæ organū ex affectu in diuinas laudes laxare. Dum itaque eiusmodi studijs intima cordis affectio in diuinæ confessionis magnificentiā plena deuotione resoluitur: q̄d aliud quàm quoddam (vt ita dicā) spiraculū aperitur, per quod in illud cordis nostri vasculū diuinæ suauitatis abundātia infundatur? Hinc est, ꝙ Eliseus propheta verbum dn̄i requisitus, cum se præsensisset spiritum prophetiæ tunc temporis non habere, fecit psaltem adduci.

duci, quo p̄sente atq; psallēte, statim spiritū ꝓpheticū hausit, osq; suū in verba prophetiæ relaxauit. 4. Reg. 3. Quid est aūt psaltē adducere, nisi prouida meditatione exultationē cordis reparare, & ex diuinorū beneficiorū vel promissorū recordatione, cordis deuotionē excitare? Tūc psaltē psallere facimus, qn̄ ex magno cordis tripudio in diuina præconia iubilamus, & in gratiarū actionē assurgētes, ex intimis visceribus in diuinas laudes cū magno cordis clamore reboamus. Hæc itaque agentes, quid aliud, q̄ viam sternimus, per quā venientē visitantēque nos dn̄m excipiamus? Sacrificiū, inquit, laudis honorabit me, & illic iter, quo ostēdā illi salutare Dei. Ad eiusmodi psaltis vocē spiritualis animus medullitùs tangitur, & irruente in eo spiritu spiritualiter afficitur. Et dū ad diuinā inspirationē intellectualis sensus aperitur, quodammodo in eo gratia reparat̄. Solet dulcis harmonia cor exhilarare, & ei gaudia sua ad memoriā reuocare, & quo amor vehemētius animū afficit, eo profundius audita harmonia affectū tangit: & quo profundius per affectionem tangitur, tanto efficacius ad sua desideria renouatur. Quid igitur aliud de prophetico viro sentire oportet, nisi ꝙ exterior harmonia spiritualē harmoniā ei ad memoriam reduxit, & audita melodia audientis animū ad assueta gaudia reuocauit atq; leuauit?

¶ Dictū est, quibus de causis mētis alienatio accidere soleat: nunc illud adijciēdū videt̄, quibus gradibus ascendat. Ascendit aūt aliquando supra sensum corporalē, aliquādo etiā supra imaginationē, aliquādo verò supra rationē. Quis duos primos ascēsus negare audeat, cū illū, q̄ supra rationem est, Apostolica authoritas conuincat? Scio, inquit, hominē siue in corpore, siue extra corpus nescio, Deus scit, raptum vsque ad tertium cælū. 2. ad Cor. 12. Ecce, quia humanā rationē mentis alienatione transierat, q̄d circa se agerēt, discernere nequibat. Ista quæ præcedūt, extracta sunt ex libro Richardi de contemplatione. Tres discipuli in Christi transfiguratione ceciderūt in faciē suā. Mat. 17. q̄a sensus imaginatio, & ratio in Dei contēplatione deficiunt. Paulus etiam lucis circunfulgentia excæcatur. Act. 9. Corpus etiā debilitatur. Ezech. 2. Vidi, & cecidi in faciē meā. Greg. in quantam miseriā cecidimus, qui ipsū bonum ferre non possumus, ad qd̄ creati sumus. Dan. 10. Vidi visionem hanc grandem, & non remansit in me fortitudo.

De duodecim quæ præparant hominem ad diuinorum contemplationem, de octo gradibus secundum Ber. quibus viri contemplatiui ascendunt. Item de septem gradibus secundum August. et de diuersis speciebus visionum. Pars X.

In

IN summa notandum est, quod XII. videntur esse, quæ homi nem præparant ad diuinorum contemplationem. ¶ Primũ est, exercitatio in operibus Actiuæ. Non, quàm citò peccator Deo reconciliatur, dignus est vidère eius faciẽ. Absalon mãsit duobus annis in Ierusalẽ, & faciẽ regis non vidit. 2. Reg. 14. ¶ Secũdum est, puritas. Aaron non intrabat in sancta sanctorum, nisi priùs lotus. Leuit. 16. Matt. 5. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Bernar. ad fratres de Mõte Dei: Hoc ineffabile, quũ non nisi ineffabiliter videat, qui vult videre, cor mundet: quia nulla similitudine corporis, dormienti, nulla corporea specie, vigilanti, nulla indagine rationis, nisi mũdo corde humiliter amantis videri potest vel apprehendi. ¶ Tertium est, solitudo. Oseę 2. Adducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius, & Gene. 32. legitur de Iacob, quòd remansit solus: Et ecce vir luctabatur cum eo vsque mane. Apparuit dominus Moysi in interioribus deserti. Exod. 3. Ber. O anima, sola esto, vt illi te solã serues, quem ex omnibus elegisti. Item Ber. Dei filius verecundus amator est, & non vult sponsæ suæ secreta reuelare in publico. Quę anima, sit sponsa Christi, ostendit Bern. super Cantic. his verbis: Animam, quam videris relictis omnibus, verbo votis omnibus adhærere, verbo viuere, verbo se regere, de verbo concipere, puta coniugem. Attende in spirituali matrimonio duo esse genera pariendi, & ex hoc etiã diuersas soboles, sed etiã non aduersas, quũ sanctę matres aut prædicãdo, animas, aut meditãdo, intelligentias pariunt spirituales. In hoc vltimo genere exceditur, & seceditur etiã à corporalibus sensibus, vt se se nõ sentiat, quæ verbũ sentit. Hoc fit cũ mens ineffabili verbi illecta dulcedine, quodammodo se sibi furatur, imò rapitur atq; illabitur à seipsa: vt verbo fruatur: aliter sanè afficitur mens fructificans verbo, & fruens verbo. Illic solicitat necessitas proximi, hic immutat suauitas verbi. Et quidem læta in prole mater, se amplexibus spõsa lætior. Chara pignora filiorum, sed oscula plus delectant. Pergat quis forsitan quęrere à me, verbo frui, quid sit. Respondeo, Quęrat potiùs expertum, à quo id quęrat: aut si & mihi daret experiri, putas me posse eloqui quod ineffabile est? Audi expertum: Siue, inquit, excedimus mente Deo, siue sobrij sumus vobis, hoc est, aliud mihi credo, solo arbitro Deo, aliud vobis cõmitto. Bonũ est saluare multos: excedere autẽ & in verbo esse, multo iucũdius, aut quãdo hoc, aut quandiu hoc dulce commerciũ, sed breue momentum, & experimentum rarum. ¶ Quartum est, desolatio. Deutero.

tero.8.Afflixit te penuria, & dedit tibi cibum manna. Iacob timebat multùm Esau, quãdo vidit visionem illam, pro qua dixit, Vidi Dñm facie ad faciem. Genes.32. Et Stephanus in tribulatione positus vidit gloriã Dei. Actu.7.Et Ioannes in exiliũ relegatus à Domitiano,vidit visiões, quæ in Apoc. scriptæ sunt.Greg. super illud Gen. 32. Vidi Dñm facie ad faciẽ. Priùs exurente tristitia,caligo detergitur, & sic resplẽdẽte raptim incircunscripto lumine mens illustratur, quo in gaudio cuiusdã securitatis absorbetur, & quasi post defectum p̄sentis vitæ vltra se rapta,in quadam nouitate recreatur. Ibi mẽs ex immẽso fonte visionis superno rore aspergitur:ibi nõ se sufficere ad illud, ad quod rapta est, contẽplatur, & veritatẽ sentiẽdo videt:q̃a quanta est ipsa veritas, non videt,cui tanto se longe esse æstimat, quanto appropinquat: quia nisi illã vtcunque conspiceret, non eam conspicere se non posse sentiret. ¶Quintum est, silentiũ.Maria tacet.Lucæ 7.Pharisæo eam contemnente. Itẽ eiusdem 10. Martha petẽte eam sibi dare.Et Matt.26. quum discipuli essent ei molesti pro effusione vnguenti. Ad contemplatiuam pertinet audire verbũ internum, qđ in taciturnitate magna vult audiri. Dauid:Audiam quid in me loquatur Dominus Deus: Eccl.22.Audi tacens. In eodem: Vbi non est auditus, non effundas sermonem.Thren. 3. dicitur de taciturnitate & solitudine:Sedebit solitarius, & tacebit. Ibidẽ: Bonũ est, præstolari cũ silentio salutare Dei. Etiã si quis Mariã alloquit̃,silẽter debet loqui. Ioã. 11. Martha vocauit Mariam silẽtio.Magister adest &c.¶Sextum est, gratiarũ actio & vox laudis. In Psal.Sacrificium laudis honorificabit me,& illic iter,quo ostẽdam illi salutare Dei. ¶Sex alia tanguntur.Gene.8.quorum primum est humilitas, quæ tangitur in hoc, quòd Dñs dicitur apparuisse Abrahæ in conualle Mãbre. Intel. Apparet Deus humilibus.Mambre interpretatur,claritudo,vel perspicuitas. Conuallis Mambre, est duplex humilitas: cordis scilicet, & corporis, in qua clariùs Deus videtur. Berna.Superbo oculo Deus non videtur, syncero patet. Idem: Quisquis curiosus est scirę, quid sit hoc verbo frui: para illi non aurem,sed mentem: non docet hoc lingua, docet gratia: absconditur hoc à sapientibus & prudentibus, & reuelatur paruulis. Magna,fratres, magna & sublimis virtus,humilitas,quę ꝓmeretur quod non docetur,& digna adispici, quod non valet addisci: digna à verbo & de verbo concipere, quod suis ipsa verbis explicare nõ põt. Locus Mariæ erat ad pedes Christi. Lu. 7.Stãs retrò secus pedes,&c. Eiusdẽ 10.

Quæ

Quæ ſedens ſecus pedes &c. Io. 11. Videns eum, cecidit ad pedes eius. Eiuſdem 12. Vnxit pedes Ieſu. Et Ioã. 20. Voluit tangere pedes eius, ſed nõ eſt permiſſa. Noli inquit, me tãgere. Gl. Hic innuitur, ꝙ pedes eius amplecti voluit. Itẽ Mat. vlt. dicit̃ de ipſa & ſocia eiùs. Acceſſerunt, & tenuerũt pedes eius. ¶ Secũdum eſt, quies, qđ tangitur ibi, Sedẽti &c. Thre. 3. Sedebit ſolitarius &c. Ioan. 11. Maria autẽ domi ſedebat. Gene. 28. Vidit Iacob in ſomnis ſcalã. Hanc viſionem videt Iacob dormiens in itinere. Auguſtinus: In itinere dormire, eſt in via huius ſeculi ab impedimento ſecularium actionũ quieſcere. De ſomno iſto legitur Canticor. 5. Ego dormio, & cor meum vigilat. Sapiẽ. 8. Intrans in domum meam conquieſcam cum illa. ¶ Tertiũ tangitur cùm dicitur, In oſtio tabernaculi. ¶ Oſtium tabernaculi, eſt exitus de corpore iſto. In oſtio tabernaculi ſedent, qui mortem habẽt in deſiderio & vitam in patientia. Iacob luctante cum angelo, neruus emarcuit. Geneſis 32. Amor enim præſentis ſeculi deficere debet in viris contemplatiuis. Gregor. Iacob qui cum angelo contendit, contemplatiui viri animã exprimit, quæ cùm Deum cõtemplari nititur, velut in certamine modò quaſi ſuperat: quia intelligendo & ſentiendo de incircũſcripto lumine aliquid guſtat, modò verò ſuccũbit, quia deguſtando iterum deficit. Quaſi ergo vincitur angelus, qñ intellectu intimo apprehenditur Deus. Sed notandum, ꝙ idem victus neruum tetigit, & marceſcere fecit, & ex tunc Iacob vno pede claudicauit: quia oĩpotens Deus, cùm per deſideriũ & intellectũ cognoſcitur, voluptatem carnis areſacit: & qui priùs quaſi duobus pedibus nitẽtes, & Deum videbamur quærere, & ſeculum tenere, poſt agnitionem ſuauitatis Dei, vnus in nobis pes ſanus remanet, alter claudicat: quia debilitato amore ſeculi, ſolus amor Dei cõualeſcit. ¶ Quartum eſt, feruor charitatis, quod tangitur ibi: In feruore diei, Aaron cum igne & thymiamate intrat in ſancta ſanctorum. Leuitici 16. Auguſtin. in libro Soliloquiorum: Sapientiam caſtiſſimo conſpectu atque complexu, nullo interpoſito velamẽto, quaſi nudam videre ac tenere deſideras, qualem ſe illa non ſinit, niſi paucis & electis amatoribus ſuis. An verò ſi alicuius pulchræ fœminæ amore flagrares, iure ſe tibi non daret, ſi aliud à te quicquam, præter ſe, amari cõperiſſet? Sapientiæ caſtiſſima pulchritudo, ſe tibi, ſi in ſolam arſeris, demonſtrabit. ¶ Quintum eſt, cordis eleuatio, quæ eſt meditando de ſupernis, quod tangitur ibi, Cùmq; eleuaſſet oculos Chriſtus, in monte, transfiguratur. Matth. 17. & Marc. & Luc. 6.

Nu-

Nume.13.Cùm veneritis ad mõtes,cõsiderate terram, qualis sit. Eiusdẽ 27. Ascende in montem istum Abarim,& contẽplare terram,quam daturus sum filijs Israel.Deute.3. Ascende cacumen Phasge &c.In Psalm.Memor fui Dei,& delectatus sum.Sap.6.Cogitare de illa, sensus est consummatus.Loquitur de sapientia increata. ¶Sextum est, oratio, q̃d tangitur ibi,Ne transeas seruum tuum.Iesu orante, apertũ est cælum.Luc.3.Item: Eodem orãte, facies eius facta est altera.Luc.9. Oratione dilectus est aduocandus, tenendus & reuocãdus.Ber. super Canti.Dicamus verbũ Dei Deum sponsum animæ, & venire ad animam, & iterum dimittere eam,tñ vt sensu animæ,nõ verbi motu, ista fieri sentiamus. Verbi gratia: Cùm sentit gratiã, agnoscit præsentiam: cum non, absentiam quæritur, & rursum præsentiam quærit. Verbo abeũte,vna interim & continua animæ vox,continuum desiderium eius.Ideò subtraxit se,vt auidius reuocaret,teneretur fortius.Præteriens teneri vult, abiẽs reuocari.O modicũ,non modicũ, ò modicum longum.Pie dñe, modicũ dicis, quod non videmus te.Saluum sit verbum dñi mei, longũ est multum valde nimis. Verun tamen vtrunque verum, & modicum meritis, & non modicum votis.Q ũo non tardabit, si moram fecerit, nisi quo ad meritũ? Plùsquam satis est, non est tñ satis ad desiderium.Prodar sanè,vt prosim:& si profeceritis vos,meã insipientiam consolabor. Fateor & mihi aduentasse verbũ(in insipientia dico)pluries,& interdum potui sentire.Introitum ego sentire nũquam:sed ne exitũ quidẽ. An fortè nec introiuit,nec de foris venit, porrò nec de intra me venit, quoniã bonum est, & scio quia non est in me bonum? ad Rom.7. Si aspexi foras,exterius comperi illud esse. Si intus, etiã ipsum interius erat. Et cognoui verum esse quod legeram: quia in ipso viuimus,mouemur,& sumus.Act.17.Tantũ ex motu cordis intellexi præsentiã eius. Cœpit.n.euellere & destruere,ædificare, & plantare,rigare arida, tenebrosa illuminare, clausa reserare,frigidaq́ inflammare, & hoc mihi signũ ascensionis eius.Tristis necesse sit anima mea, donec iterum reuertatur, & recalescat cor meum. Diuina bonitas lumẽ suum secundum beneplacitum suum viris contemplatiuis ostendit.Iob 36.In manibus abscondit lucem, & præcepit ei, vt rursus adueniat. Annũtiat de ea amico suo,ꝙ possessio eius sit,& ad eam possit ascendere. Ascensus contemplantium, Dei virtute fit. Eiusdẽ 39.Nũquid ad præceptum tuũ eleuabitur aquila? Glos.Hoc loco, nomine aquilæ, subtilis sanctorum intelligentia, & subtilis eorum contemplatio figu-

figuratur. Aquila enim acutè videt,& altè volat. In Psalm. Super excelsa statuit me. Esa. 58. Sustollam te super altitudinem nubiũ, & cibabo te hæreditate Iacob patris tui. Deus dux & doctor est contemplantium. Prou. 30. Tria sunt mihi difficilia, & quartum penitùs ignoro. Viam aquilæ in cælo. Quæ dicta sunt præparatiua ad diuinorum contemplationem, tangit Bernard. his verbis: Quæ oculos mentis emundant, vt ad lumẽ verũ subleuari possint, hæc sunt: Secularis curæ abscisio, carnis afflictio, cordis contritio, frequens & pura delicti confessio, & lauacrum fletus. Et cùm foris missa fuerit omnis immunditia, sursum eos attollunt meditatio admirabilis essentiæ Dei, & castæ veritatis inspectio, oratio munda & valida, iubilus laudis & desiderium ardens in Deum.

¶ *De octo gradibus secundum Bernardum, quibus viri contemplatiui ascendunt.*

ITEM Bernard. distinguit VIII. gradus, quibus viri contẽplatiui ascendunt, loquẽs fratribus de monte Dei. ¶ Primus est, perfecta obedientia. ¶ Secundus est, corpus suum in seruitutem redigere. ¶ Tertius est, vsu boni consuetudinem vertisse in dilectionem. ¶ Quartus est, intelligere quæ in doctrina fidei apponuntur ei. ¶ Quintus est, talia præparare, qualia apponuntur. ¶ Sextus est, cùm in affectũ mentis transit iudiciũ rationis. ¶ Septimus est, reuelata facie speculari gloriam Dei. ¶ Octauus est, transformari à claritate in claritatem, quasi à Domini spiritu.

¶ *De septẽ gradibus secundum Aug.*

AVGVSTINVS verò VII. gradus tangit in libro de Quantitate animæ, in quorum vltimo ponit contemplationẽ. ¶ Ad primũ gradũ pertinent operationes homini cũ arbustis cões, vt ꝙ anima præsentia sua corpus viuificat, colligit in vnũ, & in vno tenet, defluere & contabescere non sinit, alimẽta per membra distribuit, congrüentiam corporis & modum seruat, & non tm̃ in pulchritudine, sed etiam in crescẽdo & gignendo. ¶ Ad ẽm gradum pertinent operationes cões homini & brutis, vt sentire & moueri. ¶ Ad tertium gradum pertinent operationes propriæ hominis, cões tñ bonis & malis: vt agros colere, vrbes cõstruere, & loqui, futura ex præsentibus conijcere. ¶ In quarto gradu oĩs bonitas incipit, & oĩs vera laudatio, ad hunc gradum pertinẽt opera virtutum. In hoc gradu aĩa se non solum suo corpori, sed etiam vniuerso corpori audet præponere, & bona eius sua non putare, atque potentiæ pulchritudinique suæ cõparata cõtennere, & à sordidis se abstrahit, totamque emaculat. & hæc pertinere videntur ad virtutem temperantiæ. Item robo-

roborat se aduersus omnia quæ à proposito & sententia mouere moliũtur. hoc ad fortitudinem. Item societatem humanam magnipendit: nihil vult alteri quod sibi nolit accidere. hoc est ad iustitiam. Sequitur authoritatem & præcepta sapientium, & per hoc sibi loqui Deum credit. hoc ad prudentiã. In hoc pręclaro actu aĩæ inest adhuc labor, & contra huius mũdi molestias atque blãditias magnus conflictus. ¶ Ad quintũ gradum pertinet vt aĩa ab oĩ labe libera maculisq; lota in hoc statu se teneat. Aliud.n. est, efficere, aliud, tenere puritatẽ, vt ait Aug. alia prorsus actio, quæ se inqnata reintegrat, & alia, quæ non patitur rursum inqnari, Tũc ingẽti quadã & incredibili fiducia pergit in Deũ, id est in ipsam contemplationẽ veritatis, & illud, propter quod tantum laboratum est, altissimum & secretissimum præmium. ¶ Sextus ergo erit iste actionis gradus. Aliud.n. est, mundari ipsum oculũ aĩæ, ne frustrà & temerè aspiciat, aliud, ipsum custodire & firmare sanitatem, aliud, iam serenũ atq; rectũ aspectũ in illud, qđ est videndũ, dirigere. Qđ q pri⁹ volũt facere, ꝗ̃ mũdati & sanati fuerint, luce reuerberantur veritatis. ¶ Septimus & vltimus aĩæ gradus, est visio & cõtemplatio veritatis: neque est iam gradus, sed quædã mansio. Primus actus dicetur, animatio. Secundus sensus. Tertius, ars. Quartus, virtus. Quintus, trãquillitas, Sextus, ingressio. Septimus, contemplatio. ¶ Et notandum, ꝙ ad Dei contemplationẽ non admittitur homo, nisi innouatus, vnde de ascẽsu contemplationis verum est illud Ioan. 3. Nemo ascẽdit in cælum, nisi qui de cælo descendit. Vnde cautè locutus est Apost. 2. Cori. 12. Scio, inquit, hominẽ in Christo &c. raptum huiusmodi vsq; ad tertium cælũ. Non raptus fuisset, nisi in Christo, id est, in Christi conformitate fuisset.

¶ *De triplici specie visionis.*

ET distinguuntur ibi in glo. tres species visionis, scilicet corporalis, imaginaria, & intellectualis. Corporalis est, cùm quædam corporaliter videntur, Dei munere, quæ alij videre nequeunt, vt Balthasar vidit manũ scribẽtẽ in pariete. Dan. 5. Imaginaria est, qñ aliqs in extasi vel in somno videt non corpora, sed imagines rerũ, Dei reuelatione, vt Petrus vidit discũ. Act. 10. Visus intellectualis est, qñ nec corpora, nec imagines eorum videntur; sed in incorporeis substantijs intuitus mentis, mira Dei, potentia, figit. Talis fuit visio Pauli. Et videtur ſm Augu. ꝙ ipse viderit Deũ facie ad faciẽ. Aug. Cur nõ credamus ꝙ tanto Apostolo doctori gẽtium, rapto vsque ad excellẽtissimã visionẽ, voluit Deus demonstrare vitam, in qua post hanc videndus est in æternũ? Et

secun-

secūdum hoc, illud Exo. 33. Non videbit me homo, & viuet: exponēdum erit de homine, humano modo viuente, secundum illud Aug. in lib. de Trinit. Videri, inquit, diuinitas humano visu nullo modo potest, sed eo visu videtur, quo iam qui vident, non homines, sed vltra homines sunt. Et super Exod. 33. dicit gl. Greg. in hac carne viuētibus inæstimabili virtute crescentibus contemplationis acumine, potest æterna Dei claritas videri: non tamen videbit homo, & viuet: quia qui sapientiā, quæ Deus est, videt, huic vitæ funditùs moritur, vt Dei amore teneatur: qui raptus est, sensu nō vtitur. Vnde narrat August. de quodam sacerdote, qui quando audiebat aliquod delectabile, præ gaudio statim quasi mortuus erat, & appositum ignē corpori non sentiebat. Itē Bern. ad fratres de Monte Dei, loquēs de verbo illo Iob 36. Abscondit lucē in manibus, videtur dicere ꝙ Deus in contemplatione videatur sicut ipse est. Electo, inquit, & dilecto Dei vicissim lumen vultus Dei ostenditur, sicut lumē clausum in manibus, patet & latet ad arbitriū tenētis, vt per hoc ꝙ quasi in transcursu, vel in puncto videre permittitur, inardescat animus ad plenā possessionem luminis æterni, & hæreditatem plenæ visionis Dei. Cui vt innotescat aliquatenus id, quod ei deest, nonnunquā quasi pertransiens gratia perstringit sensum amātis, & eripit eum sibi, & rapit in diē, qui est à multitudine rerum ad gaudia cælestia, & ꝓ modulo suo ad momētum & punctum, idipsum ostēdens ei videndū, sicuti est. Interim etiā ipsum efficit in idipsum, vt sit suo modo, sicuti illud est: vbi cùm didicerit quid sit inter mundum & immundū, redditur sibi, & remittitur ad mundanū cor ad visionē, ad aptandū animā ad similitudinem, vt si aliquando rursum admittatur, sit purior ad vidēdū, & stabilior ad fruendū. Nunquā enim melius deprehēdit modus humanæ imperfectionis, q̃ in lumine vultus Dei, in speculo diuinæ visionis. Idē in eadē epistola; Deᵒ semper quæritur, vt dulciùs inueniatur: dulcissimè inuenitur, vt diligentiùs quæratur. Hoc ergo ineffabile cùm non nisi ineffabiliter videatur, qui vult videre, cor mundet. & subdit: Hæc est facies Dei, quā nemo pōt videre, & viuere mundo. Itē Aug. in lib. Soliloquior. Q ñ fueris talis, vt nihil prorsus terrenorum te delectet, mihi crede, eodē momento, eodē puncto tpis videbis quod cupis. Quædam ad contemplationem vtilia, require in tractatu Spei. cap. de rebus sperandis.

De dono intellectus, Pars XI.

NOtandū, quod donū intellectus sm quosdā, dicitur gratia intelligēdi salubres significationes signorū naturaliū, vel po-

 sitiuorum,

sitiuorũ. Ad quod facit, qđ dicit dñs discipulis, Matt. 10. quærenti bus, vt edissereret eis parabolã. Adhuc, inquit, & vos sine intelle ctu estis. Credebant mysticũ, qđ erat propriè dictũ. Vnde non ha bebant notitiã circa mysteria pa rabolarũ. Item eiusdẽ 15. Cùm discipuli ad literam intelligerent illud, quod dñs dixerat eis, Caue te à fermento Phariseorũ: repre- hendit eos dominus, dicens: Nõ- dũ intelligitis, &c. Item ad idem facit, quod legitur Dan. 10. In vi- sione opus est intelligentia. Item in Psalm. Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intelle ctus. Equus & mulus à foris ma nent in rebus sensibilibus exterio ra solùm videntes, interiora non agnoscentes. Ad idem facit, qđ di cit Gregor. super illud Iob 1. Filij eius faciebãt cõuiuia, &c. Intelle- ctus, inquit, in die suo pascit, dũ de auditis cor illustrat. Itẽ super illud Iob 1. Ventus vehemens ir ruit à regione deserti. Spiritus mẽtem instruit contra hebetudi nẽ. Intellectu animus hebes est, quo rebus hæret à foris, nõ ingre diens, ad significata earũ: quã he betudinẽ donũ intellectus expel- lit. Vnde dicitur intellectus, quasi interna lectio. Hoc donũ non ha buerunt Philosophi, qui visibilia huius mũdi nõ acceperũt vt si- gna, sed quasi materialiter, qui ar guuntur. Sap. 13. Si. n. tm̃ potue- runt scire, vt possent æstimare se culum, qũo huius dñm faciliùs nõ inuenerunt? Ipsi similes fue- runt pueris qui in libris pulchris & deauratis literarũ pulchritudi nẽ mirãtur, de his, quæ scriptura significat, non curantes. Aug. in lib. de lib. arbi. Admirator creatu rarũ, & eis inhærens, nõ admirãs artificẽ, similis est homini, q̃ syl- labas decenter ornatas miratur, & in eis adhæret, relicto sentẽtiæ principatu. Signa naturalia sunt, omnes creaturæ. Omnes enim nobis loquuntur Dei laudem, & nostrã eruditionem. Deus enim effudit sapientiam super omnia opera sua. Eccl. 1. Iob 12. Nimirũ interroga iumenta, & docebunt te: & volatilia cæli, & indicabunt tibi. Loquere terræ, & responde- bit tibi, & narrabunt ea pisces maris. Salomon sapientiã quæsi uit tam in herbis, quàm in arbo ribus, etiã in animalibus. Dispu- tauit enim ab hysopo vsque ad cedrũ, & de omnibus generibus animaliũ, per singula proponens parabolam. Et Aristoteles inter- rogatus à quo tot & tanta didi- cisset: Respondit, A rebus, quæ mentiri non norunt. Aug. in lib. de lib. arbit. Quocunque te ver- tis, veritas vestigijs quibusdam, quæ operibus suis impressit, lo- quitur tibi, & te in exteriora rela bentẽ, ipsius exteriorũ formis in- tus reuocat. Sap. 13. A magnitu- dine speciei & creaturæ cogno- scibiliter potest creator earum vi deri. Ad Rom. 1. Inuisibilia Dei, à creatura mũdi p̃ ea quæ facta sunt,

sunt, intellecta conspiciuntur. Ad donum intellectus ſm hanc acceptionẽ pertinent parabolę Euãgelicæ, & alia mystica, quę in scriptura inueniuntur. Bern. in Sermonibus, loquens de apparitionibus Christi post resurrectionẽ: In spiritu intellectus aperuit eis sensum, vt intelligerent scripturas. Vnde ſm hoc, illud quod dicit Augustin. in libr. de doctr. Christian. ꝙ cognitio sacræ scripturæ pertinet ad donũ scientiæ: non est intelligendũ vniuersaliter, sed solùm de illa parte scripturæ, quæ de miseria humana loquitur. Signa positiua sunt, vt quæ sub veteri lege, vel noua, sunt instituta. Ad donũ igitur intellectus pertinet intelligere ea, quæ creaturæ nobis naturaliter significant: quæ significatio maximè est ratione similitudinis. Et ſm hoc, creaturæ sunt quasi libri naturales. Sed velut libri factitij, in quibus per donum intellectus legimus quæ ad nostrã salutem pertinent, sunt formæ ecclesiarũ, & situs, & ornatus. Item habitus personarũ ecclesiasticarum: & ornatus earũ in suis mysterijs. De diuersis libris in quibus homo legere debet, Require in Sermonibus epistolarum de verbo illo, Quæcunq; scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. ¶ Secundũ aliquos verò, donum intellectus dicitur lumẽ, quo inuisibilia cognoscũtur. Ad qđ videtur facere, quod legitur in 5. lib. Ber. de consideratione, vbi ipse distinguit inter intellectũ, fidem, & opinionem, vnũquodq; eorum describens. Fides, inquit, est voluntaria quędam & certa prælibatio, nedum propalatæ veritatis. Intellectus est, rei cuiuscunque inuisibilis certa & manifesta notitia. Opinio est, quasi pro vero habere aliquid, quod falsum esse nescias. In eodem: Intellectus rationi innititur, fides, authoritati, opinio, sola verisimilitudine se tuetur. Idem Aug. in lib. de Vtilitate credendi: Quod credimus, debemus authoritati: quod intelligimus, rationi: quod erramus, opinioni. Item Aug. in quodã sermone de Timore: Sextus, inquit, gradus, est intellectus, vbi ab omni falsitate carnalis vanitatis corda mũdantur, vt pura intẽtio dirigatur in finem: propterea & sexto loco dicitur, Beati mundo corde.

De dono sapientiæ. *Pars XII.*

SApientia qñque largè sumitur. s. pro sapida scientia, ſm illud Eccl. 6. Sapiẽtia doctrinæ, ſm nomen eius, sapidam scientiam habet, cui res, quas agnoscit, sapiunt vt debent: qñ. s. mala culpę sunt ei amara, bona temporalia, vilia, spiritualia, chara. Bernard. in sermonibus: Inuenisti planè sapiẽtiam, si prioris vitæ peccata defleas, si huius seculi desiderabilia paruipendas, si æternam beatitudinẽ toto desiderio concupiscas. Inuenisti sapientiã, si tibi ho-

rum singula sapiunt prout sunt. Qñq; sapiētia strictè sumitur ꝓ cognitione æternorum, ſm illud Augustini in libr. de Trinitate: Hæc est, inquit, sapientię & scientiæ recta distinctio, vt ad sapientiā pertineat æternarum rerum cognitio intellectualis, ad scientiā verò, tꝑalium rerum cognitio rationalis. Et ſm hanc acceptionē, sapientia non est oīno diuersa à dono intellectus. Strictiùs ēt sumitur sapientia pro cognitione suauitatis diuinæ per experientiam habita, & sic à dono intellectus est diuersa. Et differt à dono intellectus in hoc, ꝙ sapientia tantum veritati æternæ contemplandæ intendit. Intelligentia verò non modo de æternis est, sed etiam de rebus inuisibilibus & spiritualibus temporaliter exortis. Isidor. in libr. differentiarum: Sapientia tantummodo ęterna contemplatur. ¶Item intellectu intelligibilia capimus tātum. Sapientia verò non modò capimus superiora, sed etiam incognitis delectamur. Donum sapientiæ habebat Augustinus, dicens, lib. 10. Confess. Aliquando, inquit, intromittis me in affectū multum inusitatū, introrsum nescio quam dulcedinem, quæ si perficiatur in me, nescio quid erit, quod vita ista non erit. Sed recido in hæc ærumnosis ponderibus, & resorbeor solitis, & teneor, & multum fleo. Sed multum teneor quantum consuetudinis sarcina digna est. Hic esse valeo, nec volo: illic volo, nec valeo, miser vtrobiq;. Quasi per auditum, cognitionem habet suauitatis diuinæ, qui credit illi verbo, Eccl. 24. Spiritus meus super mel dulcis. Vel illi, Quàm magna multitudo dulcedinis tuę domine. Cognitio, quæ habetur per donum intellectus, est quasi cognitio per visum: cognitio verò, quæ habetur per donum sapientiæ, est quasi cognitio per gustū. In Psalm. Gustate, & videte, qm̄ suauis est dn̄s. Donum sapientię tranquillat mentē, & reficit. Gregor. Ab intellectu ascenditur ad sapientiam, vt hoc, qđ acutè intellectus inuenit, sapientia maturè disponat. Gl. super Mat. 5. In septimo est sapientia: id est, contēplatio veritatis pacificans totum hoīem. Augu. in sermone de Timore: Cum in finem peruētum fuerit, iam requiescitur. Et quis finis, nisi Christus, qui est finis legis ad iustitiā? Et sapientia Dei, quis, nisi Christus? Propter hoc sicut septimo posita est sapiētia, sic septimo ponitur, Beati pacifici. De sapientia dicit Gregorius super Iob 1. Sapientia in die sua pascit, dum de æternorum spe & certitudine mentem reficit.

QVINTAE PARTIS principalis de Beatitudinibus Tractatus.

De dicendorum ordine in isto tractatu. Et de descriptione Beatitudinis. Pars I.

VLTIMO dicendũ est de Beatitudinibus, de quibus habetur Matt. 5. De illis verò hoc modo dicetur. Primò ostendetur, quid sit beatitudo ꝓut hic sumitur. Secundò tangent̃ quædam attendẽda & admiranda circa doctrinã illam Saluatoris, in qua gratiæ illæ, quæ dicuntur beatitudines, nobis cõmendãtur. Tertiò de singulis agetur per ordinẽ. ¶ Circa primum, notãdũ, ꝙ beatitudo prout hic sumitur, sic põt describi: Beatitudo, est gratia non cuicunque, sed verè sapiẽti nota, faciens ad suauitatẽ conscientiæ, propinqua gloriæ. Et videtur posse sumi hæc descriptio ex eo, quod dicit Ambrosi. in lib. de Offic. Dico, inquit, beatam vitam consistere in altitudine sapiẽtiæ, suauitate cõscientiæ, virtutis sublimitate. Quod dictũ est, Beatitudo est gratia non cuicunque, sed verè sapienti nota: sumi põt ex eo, quod dicit beatã vitã consistere in altitudine sapientiæ. Ad eos qui habent profundam sapiẽtiam pertinet cognoscere, ꝙ paupertas hominem beatum efficiat: & sic de cæteris gratijs quas dñs commendat. Bern. in sermonibus: Quid tam absconditum, quàm paupertatem esse beatã? Matth. 11. Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus. A sapientibus, inquam, huius mundi. Quod dictũ est, Faciens ad suauitatem cõscientiæ: sumi põt ex eo qđ Ambros. dicit, in suauitate conscientiæ beatã vitã consistere. Paupertas, & cæteræ gratiæ, quas Deus cõmendat, videntur habere miseriã vel antecedentẽ vel cõcomitantẽ, vel esse ipsa miseria: tñ ẜm veritatem, ad suauitatem, seu tranquillitatẽ conscientiæ faciunt. Quod dictũ est, Propinqua gloriæ: potest sumi ex hoc, quod Ambr. dicit, virtutis sublimitate. Virtus sublimis, est virtus perfecta: virtus perfecta, est virtus propinqua fini suo, siue gratia propinqua gloriæ. Beatitudo, prout hic sumitur, est beatitudo viæ, & ideò est beatitudo semiplena: Plena enim beatitudo erit patriæ, quam notificat August. in Ench. dicens: Ille beatus est, qui omnia, quæ vult, habet: nec aliquid vult, quod non decet. In eo, in quo sunt gratiæ illæ, quas dominus commendat, iam est impletum illud, Non aliquid vult, quod non decet. Illud verò, Omnia, quæ vult, habet, quantũ ad bona transitoria videtur esse impletũ, quũ ipse ea contemnat, & amplius etiam de illis habeat quàm velit: quantũ verò ad vera bona, quæ sunt futura, non est hoc in eo impletũ: quodammodo tñ habet ea, scilicet in spe, etsi non in re. Ferè etiam habet ea in re, propinquitate vel facilitate ꝑueniendi ad ea. Vnde & pauperum spiritu, & eorum qui persecutionem patiuntur propter iustitiam,

ſtitiam, dicit dominus iam eſſe regnum cælorum,

De quinque attendendis & admirandis circa doctrinam illam quæ eſt compendium nouæ legis.

Pars II.

CIrca ſm,notandũ, ꝙ quinq; ſunt attendenda & admiranda circa dictã doctrinam,quæ cõpẽdiũ eſt nouæ legis.Explanatio verò eius ſubditur in alijs,quæ dicit dñs in illo ſermone,ſicut patet ex Gloſſa,Vnde ſuper illud,Aſcẽdit in montem, dicit Glo. In hoc monte nouũ teſtamentũ in cordibus filiorum ſcribit, incipiẽs à beatitudine, qui in monte Sinai vetus teſtamentum in lapidibus, ſeruis dedit, incipiens à timore. Et alia Gloſſ.dicit, Sicut Moyſes decẽ præcepta proponens,poſtea per partes explicat: ſic Chriſtus quaſi virtutũ genera, octo beatitudines proponit,ex quibus pendent,quæ in mõte dixit.¶Primũ attendendũ & admirandũ circa doctrinam illam, eſt legiſlatoris benignitas. Secundum, eiuſdem authoritas. Tertium, doctrinæ ſublimitas.Quartum,ſententiarum extraneitas. Quintũ, doctrinæ integritas. ¶Benignitas legiſlatoris in hoc apparet,ꝙ ipſe nec præcipit,nec prohibet, nec comminatur,ſed dulcedine mercedis, temperat difficultatẽ laboris. Vnde lex eius bene poteſt intelligi illa lex clementiæ,de qua dicit Salomon in fine Prou. loquens de ſapiente muliere: Os ſuum aperuit ſapientiæ, & lex clementiæ in lingua eius. Verè non eſt ſimilis illi in legiſlatoribus. Iob 36. Nõ ſunt ſimiles ei,qui multitudine præceptorũ & prohibitionũ, ſubditis ſuis obſtruunt viam paradiſi,& comminationes multas eis facientes,non dant locũ timori Altiſſimi.Authoritas legiſlatoris maxima eſt. Ipſe enim iudex eſt,qui hanc legẽ dat. Ideò magna ſecuritas eſt his, qui eam obſeruant. Iob 31. Quis mihi tribuat auditorem, vt deſiderium meum audiat omnipotens,& librũ ſcribat ipſe,qui iudicat, vt in humero meo portem illũ? In humero portare,eſt ſm Grego.ſcripturam operatione perficere.Ad doctrinam iſtã pertinet illud Eccleſ.24.Ego ex ore Altiſſimi prodij.Si veſtes,quæ tetigerunt Saluatorem,pro reliquijs habentur, quare verba, quæ proceſſerũt de ore eius, pro reliquijs non habentur?Nullum verborũ illorũ negligendum eſſet.In Pſalm. Folium eius non deflue. Diligenter eſſent audienda verba illa, & memoriæ infigenda.Eccl. 8. Ego os regis obſeruo. Credendum eſt, ꝙ verba ipſius magnæ ſint virtutis.Illi enim ſpecialiter dicitur in Pſalm.Diffuſa eſt gratia in labijs tuis.Et Luc.4. Mirabãtur omnes in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore illius.& Cant.5. Anima mea liquefacta eſt, vt dilectus locutus eſt.¶Sublimitatem doctrinæ Chriſtus oſtendere voluit

fuit in hoc, q doctrinam illam in monte tradidit. Vnde gl. super illud, Ascendit in montem. Altiorem, inquit, docturus iustitiã, quàm illam, quæ est Scribarum & Pharisæorum. Item alia gloss. Ascendit in montem, vt altiora virtutum culmina doceret. Proposuit dñs in monte illo abscondita cælestis ethicæ. Vnde impletum fuit illud, Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita à constitutione mundi. Mat. 13. Et est sumptũ de Psal. Ibi tradidit regulas viuendi, quæ ad regimen totius mundi sufficerent, si s̃m eas regere se vellet. Ibi tradidit principia moralis philosophiæ, quibus veritas vitæ demonstratur, & æterna felicitas non tã infertur q̃ confertur. Ibi sol intelligentiæ velut octo radios ex se emisit ad ecclesiæ illuminationem. Ibi fons sapientiæ, verbum scilicet Dei in excelsis. Eccl. 1. Nouum testamentum, velut quendam fluuium paradisi emisit: vt tangitur in Gl. Hic est torrens ille, de quo Ezech. 47. Viuent oĩa, ad quæ venit torrens. Ad hunc fluuium pertinet illud Eccle. 24. Ego, quasi fluuius Dorix, & qua si aquæductus, exiui de paradiso. Dorix interpretatur medicamentũ generationis. Os illud, cuius apertionem Matthæus commemorat, verè vena vitæ fuit. Prou. 10. Vena vitæ, os iusti. Lex vetus promittebat suis obseruatoribus benedictionem temporalis prosperitatis, & transgressoribus comminabatur maledictionem temporalis aduersitatis. Deut. 28. Sed lex noua obseruatores suos beatos prædicat. Magis enim Deo assimilat, quã illa. Quanto verò aliquis Deo similior est, tanto in maiori tranquillitate est. Vnde super illud Ierem. 17. Ego autem non sum turbatus, te pastorem sequens, dicit Glos. Quanto magis Christum sequeris, tãto minus turbaris. In doctrina illa erexit nobis Christus scalam mirabilẽ, cuius vtraq; extremitas tangit cælum. In commendatione enim primę beatitudinis & vltimæ dicitur, Quoniam ipsorum est regnum cælorum. Quomodo regnũ cælorum sit pauperũ spiritu, & quomodo eorum, qui persecutionẽ patiuntur propter iustitiam, dicetur, quum de illis beatitudinibus specialiter agetur. ¶ Sententiæ illius doctrinę valde extraneę sunt à sententijs sapientiæ mundanæ, quæ miseros iudicat, quos illa doctrina beatificat. Sunt enim octo illa verba, quasi octo positiones ipsius ducis philosophiæ. Positiones, inquam, extraneissimæ, sed tamẽ verissimæ. Causa, quare sapientia Dei adeò extraneũ iudicium habeat à iudicio mundanę sapientiæ, hæc est: quia lumen sapiẽtiæ diuinæ magis est sufficiẽs ad visionem eorũ, quæ sunt propè, & eorum quæ sunt longè. Attingit enim à fine vsque ad finẽ.

Sap. 8. Lumen verò mundanæ sapientiæ modicum est, non sufficiens nisi ad visionem præsentiū. Sapientia mundana superficialiter solū res aspicit: sapientia verò Dei interiora penetrat, ideò suauitatem inuenit, quam non inuenit sapientia mundi. Simia si loqui posset, nucem amarā diceret pp corticis amaritudinem. Qui verò nucem frangit, & ad nucleū peruenit, dulcedinem in nuce inuenit. Doctrina illa integra est, quātum ad principia moralis sapientiæ. Licet anima multas conditiones in rebus attendat, tamē specialiter ipsa sapiens iudicatur, ſm conditiones, quæ sunt bonitas & malitia. Anima enim sapiens est, si bona & mala sapiunt ei vt debent. Ber. in sermonibus: Inuenisti sapiētiam, si tibi horū singula sapiunt, prout sunt. Perfectè ergo principia moralis doctrinę tradi videntur in illis octo verbis, in quibus anima ad bonū, & ad malum perfectè ordinatur. Ad bonum ordinatè se habet, si modica bona modicum diligat, si vera bona esuriat & sitiat & si eis ita adhæreat, vt nulla pęna ab eis separari valeat. Ad primum, pertinet illud, Beati pauperes spiritu, &c. Ad secundū, illud, Beati, qui esuriūt, &c. Ad tertiū, Beati, q persequutionē, &c. ¶ Ad bonum quis ordinatè se habet, si nulli malum inferat, si sibi illatum vel gratis assumptum ęquanimiter ferat, si alij illatum pro posse auferat, si studiose cauet, vt nec inquinetur malo culpæ, nec perturbetur malo pęnæ. Ad primum pertinet illud, Beati mites. Ad ſm, illud, Beati qui lugēt. Ad tertium, illud, Beati misericordes. Ad quartum, illud, Beati mūdo corde. Ad quintum, illud, Beati pacifici. Secundum Glo. in septem primis est, perfectio: in octaua, perfectionis ostensio. Ad perfectionem duo pertinent, scilicet purgari à noxijs, & impleri bonis. Purgari verò à noxijs, est prius naturaliter. Aug. Bono implendus es, funde malum: paupertas spiritus, & mansuetudo fundūt malū. Paupertas spiritus fundit mala illa, quę veniūt nobis à bonis, quæ intra nos sūt, scilicet solicitudinem seculi & amorē. Mansuetudo verò fundit mala illa, quæ veniunt nobis ab his, quæ contra nos sunt. Expellit enim perturbationes, quas in nobis faciunt aduersa. ¶ Quinque verò beatitudines sequētes pertinent ad repletionem boni. Duplex est enim bonum præter bonum delectabile: scilicet bonum expediens, vt est medicina, vel incisio propter salutem corporis facta, & bonum simpliciter. Ad bonum expediens, pertinet illud, Beati qui lugēt. Qui enim habet gratiam lugendi, renuit consolari, eligens hic salubriter cruciari, vt possit sanari in futuro, & possit veraciter delectari. Ad bonum simpliciter pertinent

quatuor

quatuor sequentes beatitudines. Duæ primæ ad actiuam,& duæ aliæ ad contemplatiuam. Illud, Beati qui esuriunt, &c. pertinet ad bonum,ad quod tenemur. Illud, Beati misericordes,ad bonũ ad quod non tenemur. Aliarum duarum,quæ pertinent ad contẽplatiuam, prior pertinet ad intellectum, posterior ad affectum. Item prima septem beatitudinũ, quæ pertinent ad perfectionem animæ, expedit uim concupiscibilem,scilicet paupertas spiritus; mansuetudo verò expedit vim irascibilem. Vis verò rationabilis postquam cor expeditum est ab amore mundi per paupertatem spiritus, & perturbationibus iræ per mansuetudinem, vacare põt & videre statum, in quo homo est. Quam visionem sequitur luctus:quia qui apponit scientiam, apponit & dolorem. Ecclesiast. 1. Luctus verò purgat mentem, reliquias infirmitatis expellens, & infectionẽ palati spiritualis, quæ erat de febre iniquitatis, remouens. Ideò post luctum bene sequitur esuries iustitiæ: sicut homo perfectè purgatus, & sanitati corporali restitutus, esurire solet. ¶Et notandum, quòd non tam citò animus perfectè sanatur, quàm citò peccatum ei remittitur. Vnde Augustinus 14. libro de Trinitate: Sicut aliud est,febrem, aliud, infirmitatem febre factam curare. Item aliud est, telum de corpore demere, aliud, vulnus eo factum secunda curatione sanare: Ita aliud est, causam afferre languoris, quod per indulgentiam fit omnium peccatorum:aliud,ipsum lãguorem curare, quòd paulatim proficiendo fit in renouatione huius imaginis. Primum facit Deus per se & secum: secundum facit Deus per hominem, & cum homine. Ideò dr̃ in Psalm. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis,& sanat omnes infirmitates tuas. Sanare infirmitates numeratur quasi diuersum cum eo,qđ est propitiari iniquitatibus: quia verò esuriens & sitiẽs iustitiã, ex fragilitate quandoq; cadit, saltẽ venialiter. Septies.n.cadet iust⁹. Prou. 24. necessaria sunt homini opera misericordię,quibus homo se abluat. Luc. 11. Veruntamẽ quod superest, date eleemosynã, & omnia munda sunt vobis. ¶Sexto verò loco rectè ponitur munditia cordis præparans ad Dei visionẽ, cùm omnia præcedẽtia vel indicatiua sint,vel effectiua munditiæ, esuries & sitis eã indicant,cætera eam efficiunt. Visionẽ verò Dei sequitur gustatio diuinæ suauitatis: qua degustata,animus amore & desiderio eius capitur, & pp hoc auertit se & abrũpit ab alijs,vt Deo totaliter vacet. Gustato.n.spiritu,vt ait Aug. desipit omnis caro, Vnde talis studet paci faciendæ & conseruandæ in se, sciens ꝙ in pace factus est locus eius. Ideo septi

mo loco rectè ponitur illud, Beati pacifici. Tres primæ faciunt ad hoc, vt vetus homo exuatur: quatuor sequētes ad hoc, vt nouus homo induatur. Ad quod monemur Ephes.4. Deponite vos (s͠m pristinam conuersationem) veterem hominem, qui corrumpitur s͠m desideria erroris, & induite nouum hominem, qui s͠m Deū creatus est. Et ad Colos.4. Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum hominem, &c. Ideo septimo loco rectè dicitur, Quoniam filij Dei vocabuntur. Filius Dei est, homo nouus. Filius Adam, homo vetus. Bern. in sermo. inter dictas septē beatitudines sic distinguit: Attende, inquit, quēadmodū in tribus prioribus sibiipsi reconciliatur anima: in duobus, quæ sequūtur proximo: in sexto, Deo: in septimo, alios recōciliat, tanquam receptus in gratiā domini & felici familiaritate donatus. Nam paupertate, mansuetudine, fletu, renouatur in anima similitudo quædā & imago æternitatis, omnia tempora complectentis, dū paupertate, futura meretur, mansuetudine, sibi præsentia vendicat. Hoc videtur dici propter hoc, quod mansuetus sibi dominatur, cum homini immansueto potius dominetur ira. Et subdit Ber. Luctus pœnitētiæ præterita quoq; recuperat, sicut scriptum est: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Porrò iustitia & misericordia perfectè proximo cohæremus, dum quicquid nolumus nobis fieri, alijs nō facimus per iustitiā, & quæcūq; volumus vt faciant nobis homines, & nos faciamus illis per misericordiā. Iam reconciliati nobis, reconciliati etiam proximo, fiducialiter per munditiam cordis reconciliamur Deo. Beati verò, qui de sua reconciliatione non ingrati, & pro fratribus suis piè soliciti, eos quantum præualent, & sibi & Deo reconciliare laborant.

De paupertate spiritus, & eius descriptione: quare etiam pauperes spiritu sint beati, & regnū cælorū sit ipsorum, ac cui dono paupertas spiritus adaptetur. Pars. III.

CONsequenter dicendum est de singulis beatitudinibus, Et primò, de paupertate. De qua hoc modo dicetur. Primò ostendetur quid dicatur paupertas spiritus. Secundò, quomodo pauperes spiritu sint beati. Tertiò, quomodo regnum cælorum sit pauperum spiritu. Quartò, cui dono paupertas spiritus adaptetur. Quintò, agetur specialiter de his, in quibus paupertas spiritus consistit. ¶ Circa primū, notandum, quòd Bernard. in sermonib. vocat paupertatem spiritus voluntariam paupertatem, quæ est cum spirituali intentione, sic dicens, Diligenter attende, quòd non simpliciter pauperes nominat, propter plebeios paupe-

pauperes, necessitate miserabili, non voluntate laudabili. Spero equidem profuturam eis apud diuinæ bonitatis misericordiã, hãc ipsam afflictionis suæ miseriam. Scio tamen, hoc in loco dñm nõ de huiusmodi fuisse locutum, sed de his, qui possunt dicere cũ propheta: Voluntariè sacrificabo tibi. Attamen nec voluntaria quidem paupertas omnis laudẽ habet apud Deum. Nam & philosophi sua omnia reliquisse dicuntur, vt expediti mundialibus curis, studio vanitatis possent vacare liberius, & volebant sensu abũdare in sensu suo. Hos discernit, quod dictum est, Spiritu, id est, spirituali voluntate. Beati verò pauperes spiritu: spirituali scilicet intentione, desiderio spirituali ꝑpter solum beneplacitum Dei & animarum salutem. Super illud verò Matt. 5. Beati pauperes: quædam interlinear. dicit. Voluntate: alia interlin. dicit, Pauper spiritu est humilis corde. Gloss. verò hęc duo coniungit, dicens, Paupertatis deuotio habet duas partes, rerum abdicationem, & spiritus contritionẽ. ¶ Si quis tamen diligenter attendat: paupertas spiritus videri poterit consistere in tribus, secundum tres vires animæ: scilicet in humilitate secundum vim rationabilem, vt sumamus humilitatem pro illa humilitate, deqũa Bernardus: Est humilitas, quam in nobis veritas parit. Item in libro de decem gradibus humilitatis: Humilitas est virtus, qua homo verissima sui cognitione sibijpsi uilescit. Et in diffidentia de proprijs viribus, quantum ad vim irascibilem. Diffidentia enim de proprijs viribus, commendabilis est, sicut diffidentia de Deo, est vituperabilis. Et in contemptu siue prauo amore rerum temporalium, quæcunque sint res illæ, siue sint diuitiæ, siue alia. Et iste contemptus pertinere videtur ad vim concupiscibilem. Et sub isto tertio membro contineri illa videtur species humilitatis, quæ est contemptus propriæ excellentiæ: de qua loquitur Bernardus in epistolis: Possumus tamen dicere, paupertatem spiritus consistere in duobus. scilicet in humilitate, & rerum temporalium abdicatione: sicut tangit glo. Et tunc accipietur humilitas ita largè, vt comprehendat diffidentiam de proprijs viribus. Sicut in tractatu de Superbia, pręsumptio, posita est species superbiæ. Dicunt etiam aliqui, ad paupertatem spiritus pertinere spiritualem mendicationem, qua quis mendicat ea, quæ sunt spiritus, improbum se diuitibus spiritualibus exhibendo, nunc subsidium orationum, nunc panem doctrinæ hũmiliter petendo. Sed ista mendicatio sequela est verę humilitatis. Item dicunt aliqui, paupertatem spiritus esse, quum aliquis agnoscit se non habere domi-

dñium aliquod, nec in se, nec in eis q̃ sua videntur, sed solũ administrationẽ: Deũ verò, omniũ esse verũ dñm intelligit. Hæc paupertas spiritualis est, quũ sedẽ habeat in ipso spiritu. Et qui hanc paupertatẽ habet, omnino sine proprio est. Prouer. 14. Acceptus est regi minister intelligens. Intelligens, inquam, se solũ ministrum esse, & nullius dominum.

¶ Quare pauperes spiritu sunt beati.

CIRCA 2m, notãdum est ꝙ proprijssima causa, quare pauperes spiritu sint beati, est illa, quã dñs assignat, qm̃ ipsorum est regnum cælorum. quasi diceretur: Videntur esse pauperes, sed verè sunt diuites. Prouer. 13. Est quasi pauper, quum in multis diuitijs sit. 2. ad Corinth. 6. Sicut egentes, multos autẽ locupletantes, tanquã nihil habentes & omnia possidentes. Tria genera hominũ solent haberi pro pauperibus, licet multa possideant. s. electi ad dignitatem magnã, & qui diuitias multas, quas habẽt, in tuto loco reposuerunt, & hæredes principum. Et hæc tria inueniuntur in pauperibus spiritu. Iac. 2. Nonne Deus elegit pauperes in hoc mũdo, diuites in fide, & hæredes regni? Ad beatitudinem etiam pauperum spiritu facit, ꝙ ipsi liberi sunt à multiplici miseria, quæ superbiam sequitur. De quo require in tractatu de Superbia. Item à multiplici miseria in quam ponunt diuitiæ amatores suos. De quo require in tractatu, de Auaritia. Quando etiam ponentur ea, quæ pertinent ad commendationem paupertatis & humilitatis, ampliùs patebit quomodo pauperes spiritu sint beati.

¶ Quare pauperem spiritu sit regnum cælorum.

CIRCA tertium, notandũ, ꝙ pauperum spiritu regnũ cælorum est, facilitate acquirẽdi. Pauperes enim spiritu, sunt contemptores mundi, & humiles: qui verò contemnunt mundum, habent eum sub pedibus, & sunt supra mũdum. Humilitas verò est quasi clauis regni cælorum, contra quam non valet aliqua clausura. Apocal. Ecce dedi ostium apertum coram te, quod nemo potest claudere, quia modicam habes uirtutem. Facile ergo est pauperibus spiritu intrare in regnum cælorum, qui sunt iam supra mundum, & clauem habent tam efficacem. Præterea humilitas est, de qua dictum est, ꝙ laqueos mũdi euadit. De paupertate autem verum est, quòd frustrà ante eam rete iacitur. Prou. 1. Frustrà iacitur rete ante oculos pennatorũ. Pennati, sunt contemptores mũdi. Humilium est regnum cælorum, iuxta illud: Sinite paruulos venire ad me, & nolite prohibere. Taliũ enim est regnũ cælorũ. Luc. 18. ¶ Triplici ratione, humilitatis videtur esse regnum cælorum. ¶ Primò, propter

pp eius capacitatẽ. Ipsa.n.in præsenti capax est gratiæ, quam tumor superbiæ repellit. Iac.3. Humilibus aũt dat gratiam: & quia est capax gratiæ, in futuro erit capax gloriæ. ¶Secundò, pp fidelitatem. Quum.n.ipsa fidelis sit in modico super multa cõstituetur. Mat.25. Quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituã. Bern. super Canti. Fidelis re vera famul⁹ es, si de multa gloria dñi tui, etsi non exeunte de te, tñ trãseũte per te, nil manibus tuis adhærere contingat. ¶Tertiò, rõne vicissitudinis. Humilitas Deum in se recipit: ideo meritò in regno Dei recipietur. Proue.29. Humilẽ in spiritu suscipiet gloria. Humilitas in præsenti Deum honorat: ideo meritò in futuro à Deo honorabitur. Eccl.3. Magna potẽtia Dei solius, & ab omnibus honorabitur. 1. Reg.2. Qui honorificauerit me, glorificabo eum. Item diffidentium de proprijs viribus, est regnũ cælorum, id est, robur & affluentia cælestis auxilij. De cælo enim venit eis auxilium, cùm de Deo, & de sanctis eius cõfidant, & non de proprijs virib⁹. Luc.12. Nolite timere pusillus grex, quia cõplacuit patri meo, dare vobis regnum. Contemptoribus verò rerum temporalium, regnum cælorũ est quasi iure emptionis. Berna. in sermonibus: Pauperibus pariter & martyribus regnũ cælorũ promittitur: quia paupertate quidẽ emitur, sed in passione pro Christo absq; omni dilatione percipitur. Matth.19. Oĩs, qui reliquerit domum, &c. centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Item Berna. in sermonibus: Quid sibi vult, q̃ eadẽ promissio facta est martyribus & pauperibus, nisi quia verè martyrij genus, paupertas voluntaria est? ¶Item mẽdicantiũ suffragia sanctorum, regnũ cælorũ est: quia regnũ cælorum, pietatis est. Quicquid autẽ habet pietas, pauperum est. Eccl.16. Omnis misericordia faciet locum vnicuiq;, &c. Domus cælestis, sicut & alia domus Dei, pauperum est. Illorũ verò, qui nihil propriũ se habere intelligũt, sed omnia cõmodata vel cõmendata à Deo reputãt, est regnũ cælorum, tanquã eorũ, qui Deo sunt fidelissimi, nullius rei dñium sibi vsurpantes, sed omnium rerum dñium Deo relinquẽtes. Ad beatitudinem horum facit, q̃ si auferatur ab eis aliquid eorum, quorum onus & periculum habebunt, nullã molestiam sentiunt, sed suam exonerationem hoc reputant. Præterea cùm propriam voluntatẽ non habeant, & cõtra voluntatem propriam eorum nihil sit, ideo molestia carent. Hoc enim solũ molestum est alicui, quod contra eius volũtatem fit.

¶Paupertas spiritus dono timoris adaptatur.

CIRCA quartum, notandũ, q̃ paupertas spiritus dono timoris

ris adaptatur, & quantū ad humilitatem, & quantum ad rerum temporaliū paupertatem. Quantum ad humilitatē: quia timor humilitatem introducit, sicut aliquis solet se inclinare timore gladij super eum eleuati. 1. Petri. 5. Humiliamini sub potenti manu Dei. Paupertas verò rerum temporalium, bene timori adaptatur. Timentium .n. est, proijcere quæcūque fugæ suæ cursum impediunt, & quæcunque euasioni suæ obstāt. Multi timore periculi, qđ est in mundo isto, mūdum relinquūt. Vnde super illud Iob 31. Semper, quasi tumētes super me fluctus, timui Deum. gl. Fluctus quum tumētes desuper eminent, ea ex naui proijciunt pro quibus nauigia sumpserunt.

De humilitate Pars IIII. Quæ subdiuitur in quinque capitula.

De ordine dicēdorum de humilitate, & eius descriptione. Cap. I.

CONsequenter agēdum est de his, in quibus consistit paupertas spiritus, s. de humilitate. Sicut .n. initium oīs peccati, superbia. Eccl. 10. sic initium nostræ reparationis videtur esse humilitas. Hieron. Prima virtus Christianorum, est humilitas. ¶De humilitate verò hoc modo agetur. Primò, ponentur eius descriptiones. Secundò, eius commendationes. Tertiò, tangetur de causis humilitatis. Quartò, de signis eius. Quintò, ponētur diuisiones ad humilitatē pertinentes. ¶Humilitatē sic describit Aug. Humilitas est ex intuitu propriæ conditionis & sui conditoris, voluntaria mentis inclinatio in suo imo ordinabili ad suū conditorē. Humilitas est velut quædā mentis incuruatio seu genuflexio corā Deo, eum semper venerans. Causa vna huius inclinationis est, intuitus propriæ conditionis. Propriam conditionem intuebatur Abrahā, quū diceret: Loquar ad dn̄m meum, quum sim puluis & cinis. Gene. 18. Itē qui dicebat. Putredini dixi, Pater meus es: mater mea & soror mea, vermibus. Iob 18. Ad hunc intuitum mittimur, Michææ 6. Humiliatio, inquit, tua in medio tui .i. in ventre. Voluit dn̄s ventrem antè esse, vt homo semper videre posset materiam suę humiliationis. Alia causa inclinationis, est intuitus conditoris, in quo nullus est defectus: vnde comparatione eius, magis apparent defectus nostri. Iob 25. Stellę non sunt mundæ in conspectu eius: quanto magis homo, putredo, & filius hominis, vermis? Esa. 64. Quasi pānus menstruatæ, oēs iustitiæ nostræ. Gregor. Sæpe iustitia nostra ad examen diuinæ iustitię deducta, iniustitia est, & sordet in districtione iudicis, quod fulget in ęstimatione operantis. Iob vlt. Nunc oculus meus videt te, idcirco me reprehendo. Berna. ad fratres de monte Dei: Nunquam se melius

lius deprehendit modus humanę imperfectionis, quàm in lumine vultus Dei: in speculo diuinæ visionis mēs humilis in suo imo manet, tractat enim quę in se infirma sunt. Seneca in epistolis: Quod homines libentissimè de alijs faciūt, de te male existima: illud autem maximè tracta, qđ in te esse infirmissimum senties. Si palea locum supremū tenet, non sui nobilitate, sed vento & sui vanitate: granum verò, quod pretiosum est, tenet locū imum: sic superbia vitis, elationis opinione, vel ambitionis præsumptione, super alias se extollit: humilitas verò in imo remanet: tamen illud imum ordinabile est ad Deum. Deus enim in corde humili quiescit. Vnde super illud Psal. Parata sedes tua extūc. dicit gl. Anima tranquilla & humilis, sedes est Dei. Augu. 11. lib. Cōfes. O quā excelsus es, & humiles corde, sunt domus tuæ. Bern. in lib. de cōsideratione, satis insinuat quid sit imum hominis, & quid sit illud, quod ad conditorē ordinatur. Vbi considerationem sui in tria diuidit: s. in considerationem quid, quis, & qualis sis, quid in natura, quis in persona, qualis in moribus. Et subdit: Est in diffinitione hominis quem dicunt animal rationale, mortale: qđ diligētiùs intueri licet, si libet, considerāti duo hæc simul, rōnale & mortale. Is tibi exinde occurrit fructus, vt mortale qđ in te est, rōnale humiliet, & rursum rationale: mortale cōfert, quorū neutrum neglectiui erit homini circunspecto. Mortale ergo imū hominis intelligas: id verò, quo ordinatur homo ad suum conditorem, intelligas rationale. Inquātum mortalis, est homo puluis & cinis: inquantum rationalis, est capax Dei. ¶ Item humilitas sic potest describi: Humilitas, est voluntarius contemptus sui: Vel sic: Humilitas, est sensus ꝓpriæ vacuitatis seu inanitatis. Bern. in lib. de XII. gradibus humilitatis, eā sic describit: Humilitas, est veritas, qua homo verissima sui cognitione sibijpsi vilescit. In epistolis vero sic eam describit: Humilitas, est cōtemptus propriæ excellentiæ. Prior descriptio Bernardi videtur pertinere ad humilitatem intellectus, sequens verò, ad humilitatem affectus. In Vitis patrū: Frater quidam interrogauit quendam senem, quid est humilitas? Et ille respondit: Qui vult esse humilis, fugiat, eligēs taciturnitatem.

De commendatione humilitatis.

Cap. *II.*

Notandū, ꝙ ad cōmēdationē eiꝰ, Primò, valere pōt multiplex admonitio quā scriptura sacra facit de ipsa. Eccl. 3. Quanto magnus es, humilia te in omnibus. Notabiliter dicitur, Quanto magnus es: meliùs enim sedet humilitas in maioribus. Bern. in lib. de Consideratione: Cū omni

indif-

indifferenter personæ humilitas, sit quædam turris fortitudinis à facie inimici, nescio quo pacto tamen, vis eius maior in maioribus, & in clarioribus clarior comprobatur. Nulla splendidior gemma in oĩ præcipuè ornatu summi pontificis. Item Bern. In alto non altum sapere, sed humilibus consentire, nil Deo charius, vel rarius apud homines. Hieron. Nihil est, quod nos hominibus ita gratos & Deo faciat, q̃ si vitę merito magni, humilitati sumus infimi. Greg. in Moral. Mirum est, cùm in cordibus sublimium regnat humilitas morũ. Vnde pensandũ est, quia potentes quique cùm humiliter sapiunt, culmen extraneæ, & quasi positæ longè virtutis attingunt. Bern. ad Eugenium Papam: Salubris copula, vt cogitans te summum pontificẽ, attendas pariter te vilissimum cinerem non fuisse, sed esse. Bern. Nõ est magnũ, esse humilem in abiectione, magna prorsus & rara virtus est, humilitas honorata. Itẽ monemur ad humilitatẽ. Ecclesiast. 7. Humilia, inquit, valde spiritum tuum. Valde debemus nos humiliare. Quantumcunque enim nos humiliauerimus, Christo humiliores nõ erimus. Luc. 14. Recumbe in nouissimo loco. Non dicit in medio. Ostiũ paradisi humile est. Ioan. 10. Ego sum ostium. Ingressuro per istud ostium non est periculum, quantumcũque se inclinet: sed si parum plus iusto se erexerit, offendet. Bernardus: Non est planè timenda quãtalibet humiliatio: horrenda autem nimisq́; pauẽda vel minima temerè præsumpta erectio. Quamobrẽ noli te cõparare, o homo, maioribus, noli minoribus, noli aliquibus, noli vni. Item monemur ad humilitatem, 1. Petr. 2. Subiecti, inquit, estote omni humanæ creaturæ pp Deũ. Eiusdẽ 5. Omnes inuicem humilitatem insinuate. In eodẽ: Humiliamini sub potẽti manu Dei. ¶ Secundò, possunt valere ad humilitatis cõmendationem exempla. Inter quæ præcipuũ est exemplũ Christi, qui humillimus fuit. Aug. Ambula per Christi humilitatẽ, vt venias ad æternitatem. Deus Christus, patria est quò imus: homo Christus, est via qua imus. Ad illum imus, per illum imus: quid timemus, ne erremus? Itẽ putabas fortè sapientiã Dei Dicturã: Disce. qũo cælos feci & astra. Non: sed priùs illud, Quoniam mitis sum, & humilis corde. Vis capere celsitudinem Dei? cape priùs humilitatem Dei. Item August. 14. libr. de Ciuitate Dei: Nunc in ciuitate Dei in hoc seculo peregrinanti, maximè commẽdatur humilitas, & in eius rege, qui est Christus maximè prædicatur. Contrarium huic virtuti elationis vitiũ in eius aduersario, qui est diabolus, maximè dominari, sacris literis edocetur. Humilitatem

litatē exemplo suo Christus docuit,& nascendo,& moriendo,& prædicando, & miracula agēdo. Bernard. loquens de illo verbo, Paruulus datus est nobis. Esa.9. Studeamus, inquit, effici, sicut iste paruulus, discámus ab eo, quia mitis est, & humilis corde, ne magnus videlicet Deus, sine causa factus sit homo paruulus. Augu. Medicina tumoris hominis est, humilitas Christi. Erubesceret homo esse superbus, quia humilis factus est Deus. Erubesceret miles sedere in scamno, si videret regem sedere ad terram. Esa.64. Vtinam dirumperes cælos,& descēderes. A facie tua mōtes defluerent, id est, superbi humiliarentur. Berna. Intolerabilis impudentiæ est, vt vbi se exinaniuit maiestas, infletur vermiculus,& tumescat. Grego. Quanta virtus humilitatis, propter quam veraciter edocendam, is qui sine æstimatione magnus est, vsque ad passionē paruulus factus est. Bern. Quid magis admirandū, quid ampliùs detestādum, quid grauiùs puniendum, quàm ꝙ videns Dei filium summū in regno angelorum, nouissimum factum in regno hominum, apponat adhuc magnificare se homo super terram? Magisterium humilitatis specialiter sibi Christus ascribit Matthęi 11. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Aug. in lib. de Virginitate: Non dicis, Discite à me mundū fabricare, aut mortuos suscitare: sed qa mitis sum, & humilis corde. O doctrinā salutarē, o magistrū dominūq; mortaliū, qbus mors poculo superbiæ propinata atq; trāsfusa est: noluit docere, quod ipse non nosset, noluit iubere, qđ ipse non faceret. In eodem: Itane magnum est, esse paruum, vt nisi à te, qui tam magnus es, fieret disci omnino non posset? Ita planè: non.n. aliter inuenitur reqes aīæ, nisi inquieto tumore digesto. Christus in operib⁹ suis multū voluit nobis humilitatē commendare: matrē humilē voluit habere. Lucę 1. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, &c. Item voluit habere domū humilem, quia diuersorium: & lectum humilem, quia præsepium: & vestē humilē, quia pannis inuolutus est. Luc.2. Pannis eum inuoluit, & reclinauit eū in præsepio, qa nō erat ei loc⁹ in diuersorio. Bernardus in Sermo. loquens de illo verbo angeli dicto pastoribus. Lucæ 2. Hoc vobis signum: Inuenietis infantem pannis inuolutum,& positum in præsepio. Nō sine certi ratione mysterij pannis. Saluator obuoluitur,& ponitur in præsepio, quando idē manifestè in signū nobis commendatur ab angelo. Hoc, inquit, vobis signū. Inuenietis,&c. In signū positi sunt panni tui, ò bone Iesu, sed in signū cui hodie à multis contradicitur. Agnosco certe, agnosco Iesum magnum sacer-

dotem sordidis opertũ vestibus, dũ altercaretur cum diabolo. Zach.3. Exemplũ dedit nobis, vt & nos eadẽ faciamus. Vtilior siquidem in conflictu lorica ferrea, q̃ stola linea, licèt oneri illa sit, hæc honori. Erit, cùm mẽbra sequentur caput, vt corpus vniuersum vno spiritu psallat & dicat, Concidisti saccum meum, & circundedisti me lætitia. Christus humilibus per angelum natiuitatẽ suã nuntiat, quia pastoribus. Bernardus in Sermone: Quot multa hodie gẽmis & auro fulgẽt altaria, quantis vbiq; pallijs & aurificijs parietes adornãtur, putas ad hæc diuertẽt angeli, & pannosos homines, declinabunt? Si ita est, cur pastoribus ouiũ magis appa ruere, quàm terrę regibus, quàm templi sacerdotibus? Item Christus circũciditur, in quo magnũ humilitatis dat exemplũ. secundum enim Bernard. in incarnatione minoratus est paulomin⁹ ab angelis, sed in circuncisione multo minus: quia latronis cauterio est signatus. Bern. Vestigiũ nullum vulneris habens, alligaturam vulneris nõ refugit. Non sic impij, non sic agit peruersitas elationis humanæ: Erubescimus vulnerum ligaturam qui de vulneribus etiam interdum gloriamur. Qui sine peccato est, nõ dignatus est peccator reputari, & nos esse volumus, & nolumus æstimari. Item Christus hominibus humiliter subditur. Lucæ 2. Descendit cum eis, & venit in Nazareth, & erat subditus illis: Quis? quibus? Deus hominibus. Item Christus humiles sibi sociauit, quia piscatores. Matthæi 4. Ioanni etiã se subdidit ab eo baptizandus. Mat.3. Attendendum verò est mirabile certamẽ, quod ibi fuit inter humilitatem Saluatoris, & humilitatẽ præcursoris. Ioannes.n. prohibebat eum, dicens: Ego debeo à te baptizari, & tu venis ad me? Cui Christus, Sine modò: sic decet nos implere omnem iustitiã. Bern. Sic planè, sic decet vt vincat etiam humilitate, qui sublimitate vincebat. Cessit humilitas præcursoris tanquã minor, & quia obedientia tulit auxilium humilitati Saluatoris. Vnde factæ sunt duæ contra vnã. Gl. super illud, Tunc dimisit. Vera est, inquit, humilitas, quam nõ deserit comes obedientia. Item Christus paruulũ amplexus, Marci 9. & eiusdẽ 10. increpat prohibentes paruulos ad eum venire, & complexans eos, imponẽs manus super illos, benedixit eis. Item in prædicatione sua gloriam patris quærit. Ioan.14. Sermonẽ quẽ audistis, non est meus, sed eius, qui misit me, Patris. Eiusdẽ 17. Ego te glorificaui super terrã, dicit filius ad Patrem. Eiusdem 8. Ego honorifico Patrẽ meum. In eodẽ: Ego gloriã meam non quæro. Eiusdẽ 6. Iesus cùm cognouisset, quia vẽturi essent, vt raperent eum, & facerent

faceret eum regem, fugit iterum in montē ipse solus. Item exemplum dat humilitatis in miraculorum operatione. Vnde Mat. 8. dicit leproso mūdato: Vide nemini dixeris. Itē in census solutione, Mat. 17. & in pedum ablutione, Ioā. 13. Exemplū dedi vobis, vt & vos similiter faciatis. Matt. 20. Filius hoīs non venit ministrari, sed ministrare. In hoc, q asinare voluit, nō equitare. Matt. 21. Et pòst illud Zach. 9. Sedens super asinam. subditur. Et disperdam quadrigam ex Ephraim, & equum de Ierusalem. Specialiter contra superbiā, quæ est in equitaturis, voluit dñs asino insidere. ¶Item in passione. ad Philipp. 2. Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem. ibi dicit Gloss. Augu. Ecce habemus humilitatis exemplum, superbię medicamentum: quid igitur intumescis homo? O pellis morticina, quid tenderis? ò sanies fœda, quid inflaris? Princeps tuus humilis est, tu superb⁹? caput est humile, & membrum superbū. ¶Tertiò, potest valere ad commendationē humilitatis, si ostendatur, quantum ipsa placet Deo. ¶Notandum ergo, quòd humilitas miro modo Deo redolet, & cætera bona hominis ei redolere facit. Cantic. 1. Cùm esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorē suum. Nardus propter sui paruitatem, humilitatē designat. Et sicut species aromaticæ cùm in puluerē rediguntur, vehementius redolent: sic bona hominis, cùm per humilitatem quasi comminuta fuerint, Deo sunt gratiora. Cantic. 3. Quæ est ista, quę ascēdit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pygmentarij? Vbi humilitas est, adest feruor, qui ad redolentiam maiorem solet facere. Humilis nihil reputat se habere vel facere, ideo feruens est. Item Spiritussanctus liberè flat in corde humili, quod etiam facit ad maiorem redolentiam. Canti. 4. Veni Auster, perfla hortū meū, & fluent aromata illius. Humilitatem respicit Deus oculo misericordiæ. Lucæ 1. Quia respexit humilitatem ancillæ suę. In Psa. Humilia respicit in cælo, & in terra. Gen. 26. Vidit Deus humilitatem meam. Esa. vlt. Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum & contritum spiritu? Superbum verò respicit Deus oculo iustitiæ. In Psal. Retribuet abundanter facientibus superbiam. Esa. 2. Dies dñi exercituum super oēm superbum. Humilitatem exaudiuit dñs Iudith 9. Humiliū & mā suetorum placuit tibi semper deprecatio. In Psal. Respexit in orationē humiliū, & non spreuit precem eorum. Eccl. 35. Oratio humiliātis se nubes penetrabit. Gre. Magnus est creatori nostro ad recipiendum fletus humiliū, misericordiæ sinus. Propter defe-

ctum humilitatis, parum audit Deus hodie orationes ecclesiæ. Humilium memor est Deus. In Psalm. In humilitate nostra memor fuit nostri. Superbos quasi non agnoscit Deus. Vnde dicit superbis virginibus Mat. 25. Nescio vos. Humiles liberat Deus, & à malo pœnæ, & à malo culpę. In Psal. Humiliatus sum, & liberauit me. 3. Reg. 21. Nonne vidisti Achab humiliatum coram me? quia humiliatus est mei causa, non inducam malū in diebus eius. 2. Parali. 12. Quia humiliati sunt, auersa est ab eis ira dn̄i. Non tenet dn̄s iram suam contra humilitatē. Responsio. n. mollis humilitatis, frangit iram dn̄i. Prouer. 15. Humilis reputatione sui, vermis est. In Psal. Ego sum vermis, & non homo. Quis honor esset Deo, vindicare se de verme vno? Iste modus placandi Deum, s. per humilitatem, videtur esse cōis Gētilibus, Iudæis & Christianis. Ierē. 6. Accingere cilicio, & cōspergere cinere. Iob vlti. Meipsum reprehendo, & ago pęnitentiam in fauilla, & cinere. Iudith 5. Posuit puluerem super caput suum. Iosue 7. Iosue & senes Israel proni ceciderūt in terram, & miserunt puluerē super capita sua, cum viri vrbis Hai occidissent de populo Iudæorū triginta sex viros. Et Ionæ 3. legitur ꝙ rex Niniue audito verbo Ionæ, indutus est sacco, & sedit in cinere. Responsio mollis, quam fecit humilitas Dauid Sauli, videtur iram eius fregisse. 1. Reg. 24. Quē persequeris rex Israel, quē persequeris? ait Dauid. Canem mortuum, & pulicem vnum. Et respondit Saul tanquam placatus: Nunquid hęc vox tua est, fili mi Dauid? Sicut leo animalia sibi repugnantia lacerat & conculcat, subiecta verò, illæsa abire permittit: Sic Deus humili parcit, superbum verò persequitur. Sap. 6. Exiguo conceditur misericordia. Dauid humiliter confitens peccatum suum, audiuit à Propheta, dn̄s quoque transtulit peccatum tuum. 2. Reg. 12. In Psal. Cor cōtritum & humiliatū (Deus) non despicies. Humilitas admodum astuti luctatoris, dū se Deo subdit, quasi eum vincit. Humilitas videtur Dei sentētias reuocare, vt patet in humiliato Achab. 3. Regum 21. & in Ezec. Esaiæ 38. Et Niniuitis, Ionæ 3. Deus humiles etiam in præsenti exalta: vt patet in Saul. 1. Regū 15. Nōne cùm paruulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es? Saul abscondit se domi, cùm quęreretur in regem. 1. Regum 10. Et de Dauid sublimando dicitur, eiusdem 16. Abieci eum, nec iuxta intuitum hominis ego iudico. Moyses humilis, princeps populi constituitur à domino. Exo. 3. Quis sum ego, ait Moyses, vt vadam ad Pharaonē, & educā filios Israel ex Aegypto? Et Ieremias humilis,

lis, super gentes & regna constituitur. Iere.1. A,a,a,Dñe Deus: ecce nescio loqui, quia puer ego sum,ait Ieremias.Et Gedeon humilis,dux populi constituitur.Iudic.6.Ecce,inquit,Gedeon,familia mea minima est in Manasse, & ego minimus in domo patris mei.Iob.5. Ponis humiles in sublime. Nummus,qui descendit in statera, in thesaurũ mittitur: qui verò ascendit,reprobatur. Sic superbi reprobantur à Deo.Humiles verò approbantur.In Psal. Ipsi de manu tua repulsi sunt. Humiles se deijciunt, Deus verò eos exaltat. Hieronymus loquẽs de Paula:Quanto plus se deijciebat,tanto magis à Christo sublevabatur. Humilibus in præsenti dat Deus gratiam suã, in futuro verò suã gloriam.4.Reg.4. Vasa vacua replet Eliseus. Iacob.3. & 1.Pet.5.Deus superbis resistit,humilibus aũt dat gratiam. Bernar. Qui de suis confidit meritis, & proprijs innititur operibus, cor illius non intrat gratia, nimirum plenus est,nec in eo inuenit gratia locum sibi. Non patitur natura vacuum, qui illud repleat, nec gratia humilitatem,quin illi se infundat. ¶ Humilitas gratiã haurit, vt vas inclinatum. Eccle. 13. Humiliare Deo, & expecta manus eius.¶Quòd Deus humiles glorificet, patet ex his verbis Sacræ scripturæ,quæ sequuntur. Iob 22. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria: & qui inclinauerit oculos suos, ipse saluabitur. In Psalm.Tu populum humilẽ saluum facies.Item humiles spiritu saluabit.Prou.15. Gloriã præcedit humilitas.Eiusdem 18. Ante quam glorificetur cor, humiliatur.Item 19.Humilem spiritu suscipiet gloria. Item Matth.19.& Marci 10.& Lucæ 18. dicitur de paruulis: Talium est regnũ cælorum.& Lu.14.& 18. Qui se humiliat,exaltabitur. Eiusdem 11. dicitur pusillis:Complacuit patri vestro dare vobis regnum. Item eiusdem 14.dicitur: Recumbe in nouissimo loco, vt cùm venerit qui te inuitauit, dicat tibi: Amice,ascende superius.Eiusdem 18. Quicunque non receperit regnum Dei, vt puer,non intrabit in illud. Matthæi 18.Nisi efficiamini, sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum.Nec mirum, si Deus humiles honores, cùm ipsi etiam honorent eum. Eccles.3. Magna potentia solius Dei,& ab humilibus honoratur. 1. Regũ 2. Qui honorificauerit me, glorificabo eum. Humilitas, est locus habitationis gloriæ Dei. Humilis enim gloriam suã Deo relinquit, cùm superbus eam sibi vsurpet. Bernar. in Sermonibus: Elatus, quantum in se est,Deum inhonorat. Gloriam meam, ait dominus, alteri non dabo. Et superbus: Ego,inquit, mihi eam, licet non dederis,vsurpabo. Non enim placet illi angelica distributio, dans gloriam

Deo,pacem hominibus. Humilis Deum magnificat, superbus verò magnificat seipsum. Humilis est vox illa Lu. 1. Magnificat anima mea dñm. & iterum vox illa Ioan.3.Illum oportet crescere,me aũt minui. ¶ Item Deus dona humilitatis specialiter acceptat. Vnde Exo. 17. dicitur de altari: Non solidum, sed inane & cõcauum facies illud. Altare est, cor altum, in eminentia scilicet perfectionis existens,quod ꝑ humilitatem debet esse inane, & cõcauum,vt Deo sint grata, quæ ibi offeruntur. Grrgorius in 1. parte Moral. Vt cuiuslibet facta digniora sint,necesse est, vt apud sese semper indigna videantur. Ad literam voluit dñs vt altare esset concauum, vt capere posset ignem, & eius materiam: ligna scilicet & victimas. Nec cor humanum capit ignem Spiritussancti,nisi humile fuerit. Ligna etiã sacrorum verborum & victimas exemplorũ bonorum non capit, nisi sit humile.Dedignatur enim superbus dicere inuenta vel dicta ab alijs, & nullum vult imitari. Item humilitati Deus se ostẽdit. Gene.18. Apparuit dominus Abraham in cõualle Mambre.Humilitas specialiter videtur habere gratiam apud Deum. Ecclesiast. 3. Quanto magnus es,humiliate in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Nec mirum: hæc enim virtus specialiter subdit hominem diuinæ maiestati. Bernardus in Sermonibus, loquens de illo verbo angeli Lucæ.2.Inuenietis infantem pannis inuolutum,&c.Quid est,inquit, ꝙ sola ab angelo videtur commendari humilitas? Et respõdet, Fortè specialiùs commendat angelus humilitatem, quia ruentibus cæteris per superbiam,ipse in humilitate stetisset. Aut certè propterea cælitus enuntiatur humilitas, ꝙ hæc quasi propria virtus diuinæ sit exhibenda maiestati. Præterea humilitas Deo est fidelissima, & deuotissima. Bona enim Dei sibi non vsurpat. Ipsius est vox illa Esa.25.Omnia opera nostra operatus es in nobis domine. Ipsa homini dicit illud 1.ad.Corinth.4.Quid habes, quod non accepisti? Si autem accepisti,quare gloriari, quasi non acceperis? ¶ Quartò, ualere potest ad commendationem humilitatis,si ostendatur,quãtum ipsa homini prosit. ¶Notandum ergo, ꝙ ipsa sapientiam introducit. Prouerb. 11. Vbi humilitas, ibi & sapientia.Matt.11.Reuelasti ea paruulis.Superbia non habet,vbi sapientiam recipiat. Didymus Philosophus ad Alexandrum:Deus præsto est largiri sapientiam, sed non habes vbi recipias. Gregorius in Pastoralibus: Pupilla oculi nigra videt, & albuginem tolerans nihil videt, quia humanæ sensus cogitationis, si stultum se peccatoremq; intelligit, cognitionem intimæ claritatis

tis apprehendit. Si autem candorem sapientiæ seu iustitiæ sibi attribuit, à luce se supernæ claritatis excludit. Ptolemęus philosophus: Inter sapientes sapientior est, q̃ humilior existit. Beda: Humilitas, est clauis sciẽtiæ. Ipsa humilitas, magna pars videtur esse sapientiæ. Grego. Prima stultitia angeli fuit, elatio cordis. Vera sapientia efficitur hominis, humilitas suæ æstimationis. Augu. de verbis dñi: Quanto humilius sedebat Maria, tãto ampliùs capiebat. Confluit. n. aqua ad humilitatem vallis de supercilio mõtis. Bern. in lib. de XII. gradibus humilitatis: Bona via humilitatis, qua veritas inquiritur, charitas acquiritur, generationes sapiẽtiæ percipiuntur. In Vitis patrum, quidã frater ieiunauit septuaginta hebdomadas, petens à Deo vt reuelaret ei de quodam sermone scripturarum: & cum non fuisset ei reuelatum, exijt ad quendam fratrem, vt requireret ab eo, & in itinere obuiauit ei angelus, dicens: Septuaginta hebdomadas, quas ieiunasti, non te fecerunt proximum Deo: nunc verò quia humiliatus es, ita vt ad fratrem pergeres, missus sum tibi indicare sermonem: & docens eum angelus sermonem, recessit ab eo. ¶Item humilitas charitatem reparat. Bern. Sola virtus humilitatis, læsæ est reparatio charitatis. Item à laqueis liberat. Antonius. Vidi oẽs laqueos inimici tensos in terra, & ingemiscẽs dixi: Quis putas, transiet ista? humilis. Et audiui vocem dicẽtem, Humilitas non solum est gratia, sed ẽt vas aliarum gratiarum: & nõ quodcunque vas, sed vas admirabile. Vas illud impletione capacius efficitur. Cùm datur humili augmentum gratiæ, ipsa humilitas, sicut & cæteræ gratiæ, crescit, vnde capacior fit. Ipsa cum Dei liberalitate certare videtur, à qua petere nõ cessat, semper habens vbi recipiat. Quanto enim magis recipit, tanto magis vacuam se recognoscit. Humilitas seipsã euacuat, vt capacior fiat: qui enim verè humilis est, se humilem non reputat: ideo expeditissimus est ad gratię susceptionem. Humilitas est luminare, quod non minuitur in consummatione. Ecclesi. 43. In ea impletur illud, Cùm consummauerit homo, tunc incipit. Eiusdem 18. Humilis cùm omnia facit, nihil facit. Verè enim humilis implet illud Lucæ 17. Cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite, Serui inutiles sumus. ita humilitas de maioritate oneris roboratur: verè humilis omnia bona quæ à Deo recipit onera esse intelligit, quibus se Deo obligari credit, vnde illis humilior efficitur, sicut ramus arboris ex multitudine fructuũ inclinatur: & sic quãto maius est onus, tanto robustior est humilitas. Itẽ humilitas de morte viuifica-

tur, de morte ditatur, de detrimento augetur. Humilitas nutrix est dilectionis Chrysostom. Nutrix dilectionis, est humilitas, odij mater, est superbia. Item humilitas tutissima est. In imo.n. est, & non habet quò cadat, vt dicit Augustin. Ipsa in tentatione hominem seruat. Vñ gloss. super epistolam ad Corinth. Humilitas custodit in omni tentatione, vt non crepet in fornace, qui non timet vento superbiæ. Humilitas abscōdendo bona nostra, seruat ea. Gregorius: Perit omne quod agitur, si non solicite in humilitate custoditur. Idē: Qui sine humilitate virtutes cōgregat, quasi puluerem in uento portat. Augustinus: Nisi humilitas omnia, quæcunque bene fecimus, & præcesserit, & comitata & consecuta fuerit, iam nobis de aliquo facto bono gaudentibus, totum aufert de manu superbia. Itē humilitas de serpente infernali triumphat, caput eius cōterendo. Genesis 3. Ipsa conteret caput tuum. Dauid Goliam in capite percutit, & sic eum deuincit. 1. Regum 17. In hoc capite ecclesia eum percutit, in quadragesima capite ieiunij, cū capitibus fideliū cinerē superponit. Humilitas specialiter dicitur vincere diabolū. Gregorius: Tot iaculis nos diabolus percutit, quot tentationibus affligit: & nos cōtra eum iacula mittimus cū confessi humiliter respondemus. Diabolus dixit Machario: Humilitas tua sola me vincit. Interrogatus quidam senex, quare inquietaremur à dæmonibus, dixit: quia abiecimus arma nostra, quæ sunt contumelię, paupertas, humilitas, patientia. Et super illud ad Ro. 7. Et p illud, dicit glo. Esto humilis, ne de te præsumas & poteris vincere. Augustinus, Solus vincitur, qui de se præsumit: solus vincit, qui de se nō præsumit. Humilis ideò vincit, quia Deus in eo pugnat. verè.n. humilis Deo attribuit gloriā, quę est de victoria: & ita per consequens ponit super eum pugnam. Eiusdem.n. pugna, & de uictoria pugnæ gloria. Præterea verè humilis de vulnere suo roboratur, & de infirmitate fortior efficitur. 2. Corin. 12. Cùm infirmor, tūc potens sum. Ideo non est mirum, si non vincatur. Item humilitas ꝓpter sui exilitatem & nihilitatē, ab hoste nō tenetur: ideò meritò non vincitur. 4. Reg. in fine. Nabuchodonosor trahens rete captiuitatis per terrā Iudæorū, nobiles, & magnos cepit, & duxit in captiuitatē, pauperes verò reliqt. Superbia propter causas oppositas semper vincitur. Humilitate vincit homo seipsum, quæ victoria est valde difficilis. Greg. Plus stupeo Dauid saltantem, quàm pugnantem: pugnando, hostem subdidit, saltando, seipsum vicit, quem Michol ex tumore regij generis insana, humiliatum despexit. ¶ Item humilitas pacatissima

tissima est: pacem.n.videtur habere cum suo opposito, scilicet cũ superbia. Superbus vnus aliũ superbum non patitur, nec cũ eo pacẽ habet. Tumor.n.vnius, tumorem alterius pungit. Apud geometras demonstratũ est, ꝙ sphærica corpora, quæ quasi tumida sunt, nõ possunt se contingere nisi in solo puncto. Vñ pungere se inuicẽ possunt, sed nõ planè aut rectè sibi inuicẽ applicari. Sic est de cordibus superbia tumescentibus, corpus cõcauũ sphęricũ, corpus intra concauitatem suam põt recipere: sic & humilis cum superbo pacẽ potest habere. Itẽ humilitas astutissima esse videtur. Quod satis patere poterit, si attendatur, qũo cum superbia, diuidat mundum. ¶Notandum ergo, ꝙ in diuisione mundi, superbia accipit extra, humilitas verò intrà. Vnde super illud Io.6. Eum, qui venit ad me, non eijciam foras. dicit glos. Superbi est, foras eijci, qui nihil habet in bono interiori neque hic, neque in futuro. Ad humiles pertinet illud, Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. 2. Ad Cor. 1. Sen. Sapiens intra se omne bonũ terminabit. Verè sapiens, est verè humilis. Humilitas vult habere trossellũ, superbia verò operimento contẽta est: humilitas vult habere equum, superbia verò sellam & frænũ. Itẽ accipit humilitas nucleum, superbia verò corticẽ. Itẽ superbia accipit altum, humilitatis imum. Superbia habet montes, humilitas valles. Ideò superbia habet ventum. Perflant.n.altissima venti. Habet etiam ariditatem, duritiẽ, sterilitatem, pręcipitium. Opposita verò his habet humilitas. Ber. Facile est, in alto se contuentem obstupscere, & de vita periclitari. Item superbia accipit florem, humilitas fructum. Hier. 48. Date florẽ Moab. Moab interpretatur ex patre: & significat superbos, q de nobilitate paterna gloriantur. Item superbia accipit pulchrum, humilitas bonum. Superbia accipit esse in opinione vel visione hominum, vel dictione, humilitas verò esse in rei veritate. Vnde dicitur de hypocritis, Omnia opera sua faciũt, vt videantur ab hominibus. Mat.23. Superbia accipit paleam, humilitas granũ. Superbia accipit imaginem siue picturã honestatis, humilitas veram honestatẽ. Sapiens: Apud sapientes sunt honesta, apud vulgꝰ simulachra rerũ honestarũ. Itẽ superbia elegit ascẽdere, humilitas descẽdere. Bernardus: O peruersitas, ò abusio filiorum Adã: quia quũ ascẽdere difficillimum sit, descendere facillimũ, ipsi leuiter ascendunt, & descendunt difficiliùs, parati ad honores & celsitudines graduũ ecclesiasticorũ, ipsis angelicis humeris formidãdas. Itẽ superbia accipit publicũ, humilitas absconditum. Esa. 23. Erit vir, quasi qui abscõditur

à vento, & celat se à tempestate. Item superbia accipit, quod est contentionis, humilitas verò, qđ est pacis. Humilitas recumbit in nouissimo loco. Lucæ 14. superbia verò gloriari vult. Gloria verò, res cõtentionis est: cum enim vnus laudat eum, qui superbus est, duo eum vituperant. Prouer. 22. Arma & gladius in via superbi: custos autem animæ suæ longe recedit ab eis. Custos animæ suæ, est verè humilis. Item humilitas valde gloriosa est. Bernard. Gloriosa res est humilitas, qua ipsa quoque superbia palliare se appetit, ne vilescat. Idem: Quid facit superbia sub pãnis humilitatis Iesu? Nunquid non habet quo se palliet humana malitia, nisi vnde inuoluta est infantia Saluatoris? Humilitas laudem fugit, laus verò eam sequitur tanquã laude dignã. Econtrario supbus laudem sequitur, laus verò eum fugit tanquam laude indignum. Superbia in ore hominũ se & sua ponit, ideo nõ est mirũ, si morsus detractionum frequenter ibi sentit. Humilitas verò altissimũ ponit refugiũ suum. Ipsa enim dicit illud 1. ad Corinth. 4. Qui autẽ iudicat me, Dñs est: ideò morsus detractorum eam non attingunt. Superbi velut idola sunt, quæ vanissimè laudãtur: sicut viri virtutum, dij dicuntur. In Psalm. Ego dixi, Dij estis. Ipsi sunt velut simiæ sanctorum, speciem sanctitatis habentes, virtutẽ autem Dei abnegantes. 2. ad Timoth. 3. Ipsi etiam sunt sicut arũdo quæ mouetur, non quia viuat, sed quia vẽto agitatur: sic ipsi mouentur ad opera de genere bonorum vento inanis gloriæ, non à spiritu vitæ. Mat. 10. Quid existis in deserto videre? Arundinem vẽto agitatam? ¶ Et notandum, quòd vtilitas humilitatis in homine ex diuersis figuris, quibus ipsa designatur, potest in magna parte ostendi, de quibus paucas ponere sufficiat. Humilitas, vallis est fertilissima. In Psal. Valles abundabunt frumento, id est, humiles populi bonis operibus. Ipsa est uallis lacrymarũ, in qua benedictionẽ dabit legis lator. Ibi inueniuntur aquæ gratiarum. In Psalmis: Inter medium montium pertransibunt aquæ. Aug. Alta siccantur, ima replentur. Item ipsa est fundamentum cæterorum bonorum. Aug. Magnus vis esse? à minimo incipe. Cogitas magnã fabricã cõstruere celsitudinis? de fundamẽto cogita humilitatis. Bernardus: Bonus fund⁹ humilitas, in quo omne ædificium spirituale constructũ crescit in templum sanctũ in Domino. ¶ Humilitas, est nihilum illud, super quo terra ecclesię fundata est. Iob. 26. Appendit terram super nihilum. ¶ Humilitas facit hominem pulchrum, nihil, sed superbia facit hominem turpem, nihil ad Galat. 6. Si quis se existimat aliquid esse, quum nihil

nihil sit,ipse se seducit. Item ipsa est radix cæterarum virtutũ. Gregor. Origo virtutis,humilitas est. Illa in nobis virtus veraciter pullulat, quæ in radice propria, id est,in humilitate perdurat. Aug. Arborem attendite, figit radicē in humili, vt vertice tendat ad cęlum. Idem: Sine radice auras petis,ruina est ista, non crementũ. Item humilitas, est via ad sublimitatem. Bernardus: Per humilitatem ascenditur ad sublimitatē: quia hæc est via, & non est alia præter ipsam: qui aliter vadit,cadit potius,quàm ascendat. Christus cũ per naturam diuinitatis non haberet quò ascenderet, q̃a vltra Deũ nihil est: tñ per descensum,quomodo cresceret, inuenit. Item humilitas, est quasi aquæductus, per quem gratia ad hominem venit. Bern. Ideo fluenta gratiæ tanto tēpore defuerant, quia nondum interuenerat aquęductus. Aquæductum istũ intelligas humilitatem Mariæ. Multũ nititur diabolus destruere aquæductũ humilitatis. Holofernes præcepit incidi aquęductum, Iudith 7. Item humilitas, est turris fortissima. Amatoribus mundi videtur esse humilitas in imo, sed secundùm veritatem in alto est. Luc. 16. Quod altum est hominibus, abominatio est apud Deum. Et econtrario, quòd altum est Deo, abominatio est hominibus. Greg. in 2. parte Moral. In sublimi sunt humiles positi: quia vnde se in omnibus despiciunt,inde contra omnia securiores fiunt. Augu. 14. lib. de Ciuit. Dei: Est aliquid humilitatis miro modo, quod sursum faciat cor,& est aliquid elationis, quod deorsum faciat cor. Item in eodē: Humilitas exaltat, quæ facit esse subbditum Deo: elatio autē quæ in vitio est,respuit subiectionem, & cadit ab illo, quo non est quicquam superius, & ex hoc est inferius: & fit quod scriptum est, Deiecisti eos dum alleuarentur. Ipsum quippe extolli,iā deijci est: humilitas per hoc ostenditur esse in alto,quia propinqua est Altissimo. Gloss. super illud, Iuxta est dominus ijs, qui tribulato sunt corde. Altus quidem est dñs,incuruatur tamē humili, & non se erigenti. Item humilitas, est clauis paradisi. Apoc. 3. Ecce dedi corā te, &c. ¶ Item est uas securissimum,& habitaculum Dei quietissimũ,de q̃bus prius habitum est. ¶ Humilitas, in floribus viola est: ipsa etiā in odoramentis, est thus, quod quanto in fumum magis tenuem resolutum fuerit, tanto maioris suauitatis odorem spargit. Sic humilitas dum proprium esse subiectum,quasi in nihilum extenuat, gratissimum odorem Deo spirat, ipsa est vt cinnamomũ, quod est cinerei coloris. Cinerem enim se reputat humilis. Ipsa est vt odorem amissum iuxta fœtentia recuperans. Est etiam vt amethistus ebrietatem superbæ præsumptionis

nis tollēs. Et eſt vt iaſpis fantaſmata fugās. Cor ſuperbi fantaſias patitur, ſomnians ſe aliquid eſſe, quum nihil ſit. Itē eſt vt ſaphyrus, cuius virtus eſt, humores corporales reprimere. Et eſt vt onychinus, cuius virtus eſſe dicitur, hominē inuictū reddere, quā virtutē humilitas indubitanter habet. Itē eſt vt adamas, cuius virtus dicitur eſſe, facere gratioſum, quod eſt veræ humilitatis. Sicut enim odibilis corā Deo & hominibus, eſt ſuperbia: ita gratioſa corā Deo & hominibus, eſt humilitas. Itē eſt vt balſamū, quod fundū petit, & ad ſeruandū à corruptione, eſt efficaciſſimū. Ambro. Cuſtos virtutū humilitas. Item humilitas, eſt vt gracilitas in ſpōſa regis cæleſtis, ad decentiā eius faciens, incorruptioni eius atteſtās. Econtrario tumor ſuperbiæ corruptioni ſpirituali atteſtatur. Superba anima de maligno ſpiritu cōcepit eius primogenitā. ſ. ſuperbiā. Dicitur vſualiter, & creditur à multis, mulieres interdū à dæmonibus imprægnari. Multi tn̄ credunt, eas ex hac impugnatione nihil habere in vtero, niſi ventum, nec aliter detumeſcere, niſi multæ ventoſitatis emiſſione, quod parabola eſt ſpiritualis imprægnationis diabolicæ. Ventoſitas à ſuperbo per iactantiā ſic emittitur, vt tn̄ non minuatur, ſed per humilem confeſſionē verè euacuatur. Sunt qui nō timēt confiteri hanc groſſitiem diabolicam, dicentes ſe eſſe groſſi vel magni cordis. Et quod horribile eſt dictu, quidā imprægnati ſunt à proprio patre, qui de nobilitate patris tumeſcūt. Alij ab vniuerſitate cognatorum ſuorū. Aliqui etiā à toto populo, vt principes, ꝗ de multitudine populi tumeſcūt: vt rex Dauid faciens numerari populū. 2. Reg. 24. Ecōtrario rex Xerxes cùm corā ſe videret exercitum ſuum multitudinis innumerabilis, attendens ꝙ totus ille exercitus intra centum annos in puluerem cōuertendus eſſet, dixiſſe fertur: Regem tanti exercitus & tam fortis me vocāt homines, ego verò fateor me regem eſſe pulueris. Quædam etiam animæ groſſæ ſunt de virginitate ſua, quod valde mirum videtur, hæ ſunt virgines fatuæ, de quibus legitur Matth. 25. ¶ Et notandum, ꝙ humilitas in nobis ſupplet defectus aliorum bonorum. Bern. Apud dominum (fratres) ius habere non poſſumus, qm̄ in multis offendimus omnes. Sed nec fallere eum: ipſe enim nouit abſcondita cordis, quantomagis opera manifeſta? Nec reſiſtere viribus, quoniam omnipotens eſt. Quid ergo reſtat, niſi ad humilitatis remedia tota mente cōfugere, & quicquid in alijs minus habemus, de ea ſupplere? Item ſine humilitate cætera bona nobis bona non ſunt, nec Deo placent. Ber. Sine humilitate audeo dicere, nec virginitas Mariæ Deo placuiſſet.

cuisset. Item magna virtus humilitatis, sine cuius obtentu non solùm virtus, virtus non sit, sed etiam in superbiam erumpit.

De causis humilitatis, & ijs quae valent ad humilitatem. Cap. III.

NOtandum, ꝙ in omnibus rebus causas humilitas inuenire possumus, si diligenter attendamus, videlicet in eis, quæ sunt infra nos, & in eis, quæ sunt in nobis, & in eis, quæ sunt iuxta nos, & in eis, quæ sunt cōtra nos, & in eo, quod est supra nos. ¶ Infra nos sunt corporalia ratione carētia, vt elemēta terrę nascētia. animalia irrationalia, cæli luminaria. ¶ In terra, quæ est infimū elemētorū, multas causas humilitatis inuenire poteris. Primò ergo attende, ꝙ in eam reuersurus es, Genes. 3. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es. Qñ ergo terram respicis, quasi sepulchrum vel cœmiteriū tuum respicis. Attende etiam, ꝙ terra, quæ nunc est sub pedibus tuis, qñq; futura est super caput tuū. Item attende, quantum ea indigeas, ipsa est, quæ te sustentat. Si ipsa dirupta fuerit sub pedibus tuis, sicut fuit sub pedibus Datan & Abiron. Num. 16. viuus in infernū descendes. Item ipsa miro modo ex se producit (Dei virtute) vnde pasceris: quod si nō faceret, fame perires. Item si ligna nō produceret, vnde calefis, perires frigore. ¶ In aere ēt multas causas humilitatis potes inuenire. Primū ergo attende, ꝙ sine aere nec ad momētum potes viuere: nisi. n. ad refrigerium cordis, aera attraxeris, suffocaris. Item attende, qđ si aer à vento frigido commotus fuerit, te intolerabiliter affligit: si pestilens fuerit, te interficit. ¶ Itē in aqua multas causas humilitatis potes inuenire. Si aqua non fuerit, vt porcus immūdus eris. Item sine aqua, terra & arida & sterilis erit, & sic fame peribis. ¶ Similiter si ignis non esset, fame & frigore perires. Non haberes. n. vnde cibaria decoqueres, vel te calefaceres. Præterea ignis paratus est ad torquēdum impios. Ecclesi. 7. Vindicta carnis impij, ignis & vermis. Deute. 32. Ignis succēsus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima, &c. Quomodo superbiat homo facinorosus, ad cuius combustionem fornax iam succensa est? Item attende circa terræ nascentia, quantū illis indigeas: attende etiā bona, quæ sunt in eis, quibus tu cares, vt est fulgor auri, pulchritudo florum. Matth. 6. Considerate lilia agri, qūo crescunt: non laborant, neque nent. Dico aūt vobis qm̄ nec Salomō in omni gloria sua coopertus est, sicut vnum ex istis. ¶ Item circa aīalia irrationalia attende multa bona, quibus tu cares: vt est suauitas cātus in multis auibus, sine magisterio alicuius creaturæ. Ad quam suauitem tu multis annis

edo-

edoctus, nō posses pertingere. Itē velocitas, quæ est in auibus, & in quibusdam quadrupedibus. Fortitudo ēt & pulchritudo & abūdās vestitus, te verò oportet mendicare ab eis, vnde nuditatē tuā operias, & vnde pulchritudinem tuam ornes, & debilitatem & tarditatem tuam iuues. ¶Circa luminaria verò cæli attende, quantum luce eorum indigeas. Sine luce.n. oculi essent tibi inutiles. ¶ In nobis ēt multas causas humilitatis inuenies, & ex parte corporis, & ex parte animæ. Ex parte corporis, siue respicias eius originem, siue eius finem, siue statum eius præsentem. Bern. Vide vnde veneris, & erubesce: vbi es, & ingemisce: quò vadis, & contremisce. Si attēdas vnde corpus venit, inuenies, quòd ex putredine. Iob 17. Putredini dixi, Pater meus es. Attende ēt vlterius grauamina, quę matri, quę te concepit, feceris. Bern. in sordibus generamur, in tenebris confouemur, matres nostras multum oneramus, in doloribus parturimur, in partu matres nostras more vipereo laceramus. Attende etiam, quòd nudus nascitur homo mēbris impotens, & plorare incipiens. Iob 1. Nudus egressus sum de vtero matris meæ. Augustin. Puer à ploratu incipit. Sapien. 7. Primam vocem similem hominibus emisi plorans. Attende ēt, ad quem finē deueniat corpus. Puluis enim & cinis fit. Gene. 3. Puluis es, & in puluerem reuerteris. Item Genes. 18. Loquar ad dn̄m meum, quum sim puluis & cinis. Non est mirum, si se erigat contra dominum suum miles, qui habet castrum super altā rupē inexpugnabile: sed fatuus est valde, qui non habet domunculam nisi de palea, quæ facillimè pōt comburi, si se contra dominum suum potentem erigat. Sic fatuissimus est homo, cuius habitatio, scilicet corpus ad calorem febrilē in cinerem redigitur, nec exigitur ad hoc ignis, si contra Deū se erigit. Item corpus à vermibus est corrodendum. In Psalm. Ego sum vermis. Ecclesi. 7. Vindicta carnis impij, ignis & vermis. 1. Machab. 2. Gloria peccatoris, stercus & vermis. Corpus.n. vnde gloriatur, saccus est stercorū, & cibus & materia vermium. Præsentem statum corporis attendebat, qui dicebat, Humiliatio tua in medio tui. Michææ 6. Hieronymus: Quomodo superbiat, qui secum semper sentinam portat? ¶Ex parte etiā animæ, multas causas humilitatis possumus inuenire. Aut enim scit homo se esse in mortali, aut nō. Si scit, in inferiori statu est q̄ canis, vel porcus, vel bufo: quum debitor sit duplicis mortis, temporalis scilicet, & æternæ: illa verò vnicam mortem debeant. Itē miseriam habet & culpæ & pœnæ, quum illa solum habeat miseriam pœnæ: & in hoc solis dæmoni-

monibus similis est. Si verò nesciat se esse in mortali, nescit tamen se esse in statu salutis. Scit se quandoque debitorem fuisse mortis æternæ, nescit vtrùm adhuc peccatum sibi dimissum sit. Eccl. 10. Sunt iusti atq; sapiētes, & opera eorum in manu Dei: & tñ nescit homo, vtrū amore an odio dignus sit, sed oīa in futurū reseruātur incerta. Greg. Ad hoc cūcta nobis de meritis nostris incerta sunt, vt vnam certam gratiam teneamus, humilitatē. ¶ Itē ad humilitatem valere possunt, etiam si sciremus nos esse in statu gratiæ, negligentia proficiendi, quàm in nobis videmus, difficultas standi, facilitas cadendi. ad sibilum.n.vnius verbi quandoque deijcitur aliquis, difficultas resurgendi, debilitas, minima etiam vitia vincendi. ¶ Item circa ea, quæ sunt iuxta nos, multas causas humilitatis possumus inuenire, vt si attendamus multos de fratribus nostris esse leprosos, multos cæcos, multos impotētes, multos mēdicos, & alijs diuersis miserijs afflictos. Iob 5. Visitans speciem tuam, non peccabis. Item si attēdamus eos, qui contra nos sunt, materiam humilitatis inueniemus. Hostes enim inuisibiles nos strangularēt, nisi diuina protectio hoc impediret. Iob 41. Non est potestas super terram, quæ comparetur ei qui factus est, vt nullum timeret. Thren. 3. Misericordia domini, Quòd nō sumus consumpti. Itē supra nos causas humilitatis inuenire possumus, si attendamus Dei omnipotētiam paratam ad vindictam superborum. ¶ Tribus de causis solet aliquis se inclinare vel dimittere: vel quia gladius capiti eius imminet, vel quia transiturus est per ostium humile, vel propter societatem alicuius magnæ personæ, quàm ad terram videt sedere. Similibus de causis debet per humilitatem se homo inclinare. Si enim per superbiam se erexerit, gladius Dei omnipotentis euaginatus est super caput eius. 1. Petr. 5. Humiliamini sub potenti manu Dei. Item necesse habet transire per humile ostium paradisi. Augu. super illud Ioann. 10. Ego sum oistum. Ostiū humile est: si sano capite volumus intrare, oportet caput demittere. Itē sanctus sanctorum & cæteri sancti in mundo isto humiliter se habuerunt. Matt. 10. Sufficit seruo, si sit sicut dominus eius. Simile Ioan. 15. Siue respiciamus ad bona, siue ad mala, inuenire possumus materiā humilitatis. Bona nostra aliunde habemus, imperfectè ea habemus, perdere ea possumus. Et si attentè ea inspicere volumus, non dñium rerum, sed onus & periculū in illis habem⁹, Pro illis censum magnum debemus, & nō solum ea perdere, sed etiam pro illis perdi possumus. De malis verò manifestum est quòd

quod se humiliare debent homines, maximè si sint peccata mortalia, cũ pro illis adiudicati sint patibulo infernali, mirum est quòd tot & tantæ causæ humilitatis homines humiles non faciũt. Bern. O mira vanitas, ò mira fatuitas cordis nostri, cuius elationẽ perfectè dirimere, cuius ceruicosus motus omnino domare humilitatis materia tanta non sufficit, quin adhuc superbiat terra & cinis.

¶*De hijs quæ valẽt ad humilitatem.*

ET notandum, ꝙ ad humilitatem valere possunt ista quæ sequũtur. ¶Primò, familiaritas humilium. Sicut. n. qui cõicauerit superbo, induet superbiã. Ecc. 13. Ita qui cõicauerit humili, induet humilitatẽ. ¶Secundò meditatio propriorũ defectuũ. Greg. in homil. Sancti viri vt humilitatis in se virtutẽ custodiant, quædã mirabiliter sciũt, ante mẽtis oculos student reuocare quod nesciunt, vt dum ex parte infirmitatẽ suã considerãt, ex ea parte, qua perfectus est, eorum animus se non extollat. Sicut qui emit veterem vestem, ponit digitum vbi vestis habet aliquod foramen: ita verè humilis habet oculum ad defectum, si quis est in eo. Item Gregor. Magnus esse vnusquisque studeat, sed tñ magnum se esse nesciat: qui vult esse perfectè humilis, necesse est, vt bona sua etiam à proprijs oculis abscondat. ¶Tertiũ est, respectus meliorũ. Greg. Non quibus iam superiores, sed quibus adhuc inferiores estis, aspicite. Idem: Sicut incentiuũ elationis, est respectus deterioris: ita cautela humilitatis, est consideratio melioris. ¶Quartò, quum quis assuescit sustinentiæ contumeliarum. Bern. in epistolis: Humiliatio via est ad humilitatem: sicut patientia ad pacem, sicut lectio ad scientiam. Si ergo virtutem appetis humilitatis, viã non refugias humiliationis. ¶Quintò, quum aliquis se exercet in humilibus officijs: exẽplo domini, qui lauit pedes discipulorũ. Io. 13. Superbi ad minora officia se indignos reputant. Alij verò reputãt eos indignos maioribus officijs: & sic inutiles sunt tam ad maiora, quàm ad minora officia. Nolunt. n. facere quod possunt, nec possunt quod volunt. Vnde accidit eis sicut illis, qui rebus quas habent vendere, nimia pretia imponũt, imò se ab eis non expediunt. Nolunt enim inde accipere, quod possent habere: nec possunt habere, quod vellent accipere. ¶Sextò memoria mortis, quòd docet ecclesia in principio quadragesimæ, imponens cineres capitibus, dicẽs: Memento homo, quia cinis es, & in cinerẽ reuerteris. ¶Et notãdum, quòd homo debet se reputare cinerem, & ex parte corporis, & ex parte animæ. Ex parte corporis, propter propinquitatem, & certitudinem quam habet ad hoc

hoc, vt in cinerem redigatur. Sic enim solet loq scriptura vbi aliquid quod futurũ est, dicatur iã esse ꝓpter ꝓpinquitatẽ vel certitudinem. Grego. Ferè se mortuũ cõsiderat, qui se moriturum non ignorat. ad Rom. 8. Corpus moriturum est propter peccatum: id est, necessitati moriendi addictũ. ¶ Quantũ verò ad aĩam, debet homo cinerem se reputare quo ad tria. ¶ Primò, quo ad vilitatẽ. Cinis.n. valde vilis est, licet materia, ex qua factus est, fuerit pretiosa: sic qui est in statu peccati, quasi nullius valoris est respectu valoris, in quo erat ante peccatũ. In Psal. Ad nihilũ deductus est in conspectu eius malignus. Imò minus q̃ nihil videtur esse, nisi sit spiritualiter resurrecturus. Melius.n. esset ei, nõ esse, q̃ malũ esse, si ꝑseueret ita. ¶ Secũdò, quo ad hoc: quia sicut cinis resistere non põt modico flatui, qn ab eo dispergatur, sic peccator resistere nõ potest sibilo modici verbi. In Psal. Non sic impij, non sic: sed tã quam puluis. ¶ Tertiò, quo ad hoc: quia sicut cinis nõ potest naturaliter redire ad statũ materię, vnde factus est, sed Dei virtute: sic peccator non potest redire ad statũ bonũ, nisi Dei virtute. Ecc. 7. Considera opera Dei, ꝙ nemo possit corrigere quẽ ille despexerit. Verè Deus illos despicit quos luto peccati ita diu iacere permittit. Nec mirũ, quũ ipsi eũ despiciant. Esa. 5. Væ qui spernis, nõne & ipse sperneris? Humilibus, q se cinerẽ reputãt, specialiter debetur corona. Esa. 61. Ad annuntiandũ mãsuetis misit me, vt darem eis coronã pro cinere. Nõ reputat se cinerem ex parte corporis, qui bruneta, vel scarlata corpus suũ induit: quis enim, nisi fatuus, talem saccũ facit cineribus suis? Itẽ non reputat se cinerẽ ex parte animæ, qui amat altitudinem. Non enim expedit cineri, esse in alto, ne à vento dispergatur. Dixit dñs Moysi & Aaron Exo. 9: vt tollerẽt plenam manũ cineris de camino, & spargerent in cælum, & subsecuta sunt hulcera & vesicæ. Si cùm aliquis in alto ponitur, sequuntur vesicæ superbiæ & hulcera vanæ glorię, vt leprosus & hulcerosus interiùs coram Deo appareat, quantumcunque exteriùs pulcher videatur. Itẽ non videtur se cinerẽ reputare, qui præsumit, ꝙ quando volet se emendabit. Eccle. 29. Repromissio neqssima multos perdidit. Magna est illius fatuitas, qui cinerem illum cuius pars est in vinea sua, & alia in agro, & sic de cæteris possessionibus eius, credit per seipsum congregari, & nouum hominem interiorem inde fieri: cùm hoc solius virtutis diuinæ sit, sicut suscitatio corporũ ex pulueribus. Et notandum, ꝙ memoria mortis valde vtilis est homini. Ecclesi. 7. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum

non peccabis. Hiero.in epistolis: Platonis est sententia, omnium sapientiū vitā, meditationē esse mortis. Sapiens: Summa philosophia, assidua est mortis meditatio. Eccle.38. Memor esto iudicij mei: sic enim erit & tuum, Meū heri, tuum hodie. Hoc dicitur in persona mortui loquentis ad viuum. Specialiter mortis memoria necessaria est iuueni. Vnde Thre.3. post illud, Bonū est viro, cùm portauerit iugum ab adolescētia sua. Subditur: Ponet in puluere os suū. Os sapientiū in corde eorū. Eccl.21. Os ergo in puluere ponit qui cogitat, ꝙ puluis sit. In hac meditatione proijcienda est cupiditas & vanitas seculi, vnde Leuit.1. præcepit dominus, vt faciēs holocaustū de turturibus vel pullis colūbæ, proijceret vesiculam gutturis & plumas in locū cinerū. Holocaustū facit Deo de turture, qui dat se Deo, vt ei seruiat in claustro: de colūba, qui dat se Deo, vt ei seruiat in mundo. Turtur enim amat solitudinē, columba gregatim volat. Vesicula gutturis, quæ est quasi horreū auiū, cupiditatē mūdi signat, pluma vero, leuitatē. In loco ergo cinerū vesiculam proijcit, qui cōsideratione mortis suę, cupiditatē à se abijcit, non curans acquirere ea, quæ in breui perdat, & à quibus perdatur. Bern. Vtinam tantū congregata perirent, & nō congregator eorum. Tolerabilius esset insudare labori perituro, quàm perempturo. Plumam verò in loco cinerum proijcit, qui consideratione mortis, vanitatē huius mundi refugit, intelligēs, fatuū esse, in via ad mortē gaudere. Augu**st**. Nihil aliud est tempus præsentis vitæ, q̃ cursus ad mortē. ¶ Valet autē mortis memoria ad ista sex, quę sequuntur. ¶ Ad fugandū exercitum vitiorū, vel saltem terrendum. Sicut timent latrones iudicis aduentum, sic vitia mortem. Terribilis est eis locus iste, quasi porta inferni. Aut ex toto hominem deserunt tunc, aut saltē tremunt. Thre.1. Sordes eius in pedibus eius: non est recordata finis sui. Iumentū cauda se defendit à muscis, sic homo à vitijs cōsideratione mortis. Secūdo, valet ad cōtemptū mūdi. Vnde Hier. Facilè cōtennit omnia, q se semper cogitat moriturū. Eccl.10. Si annis multis vixerit homo, & in ijs oībus lætus fuerit, meminisse debet tenebrosi tp̄is & dierū multorū: q cū venerint, vanitatis arguent præterita. In morte arguitur vanitatis oē, qđ est in mundo, s. cōcupiscētia oculorū, & concupiscētia carnis, & superbia vitę. Concupiscētia oculorū in hoc, ꝙ homo nudus reuertitur in terrā. Iob 1. Nudus egressus sum de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc. Concupiscentia carnis in hoc, ꝙ corpus in delicijs nutritum vermibus datur. Superbia vitę in hoc, quòd ille, qui volebat

esse

esse super hoĩes,ponitur sub terra,quæ est infimũ elemẽtorum. ¶Tertiò, valet ad sui cõtẽptum. Facit.n.ꝙ hõ cognoscat se quasi per resolutionem,qui modus cognoscendi verissimus est. Et hoc est qđ Dauid orat:Sciant,inquit, gẽtes, qm̃ hoĩes sunt.i.de humo. ¶Quartò,valet ad hoc,vt homo rectè se regat in via præsentis vitæ.Sicut aues cauda regunt se volando, & pisces natando.Iob 12. Interroga iumenta, & docebunt te: & volatilia cæli,& indicabunt tibi &c.qui vult nauẽ regere,ponit se in fine nauis.Et sapiens cõsideratione finis, regit se in ijs, quæ sunt ad finem.¶Quintò,ad temperandã præsentem lætitiã. sicut & alia mala pœnæ.Eccl.11. In die malorũ ne immemorsi s bonorũ. Memoria mortis multũ valet ad temperandã præsentem lætitiam, quia multũ habet amaritudinis.Eccl.41.O mors,q̃ amara est memoria tua homini iniusto.¶Sextò,ad hoc,vt homo rectè iudicet de præsenti vita & futura. Qui.n.per meditationẽ ponit se in articulo mortis,quasi medius est inter præsentẽ vitam & futurã, vtranq; videns de prope.Qui tenet se in initio vitæ suę vel ꝓpe, interponens sibi & vitæ futurę, qcquid sperat se victurũ, lõgè est à vita futura,vnde bona illius modica ei videntur. Quasi in initio vitæ suæ se tenebat,q̧ dicebat Luc.12.Anima mea,multa habes bona posita in annos plurimos:requiesce, bibe, comede, epulare.Sed Deus posuit eũ in fine vitæ, dicẽs.Stulte,hac nocte animam tuam repetent à te.

De signis Humilitatis. Cap. IIII.

PRimũ humilitatis signũ est, amor humilium personarũ. Eccl.13. Omne animal diligit simile sibi. ¶Secũdũ est,fuga altitudinis. Humilitas laudes fugit, sicut venenum, & sicut sagittas mellitas,& vt sermones fascinantes.Sapi.4. Fascinatio nugacitatis obscurat bona. Et sicut rete expansum gressibus suis.Prouer. 29. Homo qui blandis fictisque sermonibus loquitur amico suo, rete expãdit gressibus eius.Christus qui verè humilis erat, fugijt volẽtes eũ rapere in regem.Io.6. ¶Tertium est,amor propriæ vilitatis.Bern. Verus humilis vilis vult reputari, nõ humilis prędicari. Gaudet de contemptu sui, hoc solo sanè superbus, ꝙ laudes contemnit.De hoc exemplũ habemus in Dauid.2.Reg.6.Ludam,inquit, & vilior fiam.Et in dialogo Gregor. legitur de quodã statura paruo,qui Constantinus dicebatur, ꝙ cùm dixisset ei quidã, ꝙ nihil hominis haberet protinus lætus in amplexũ eius ruit,eumq; ex amore nimio constringere brachijs cœpit & osculari, magnasque gratias agere, ꝙ de se talia indicasset, dicens, Tu solus es, qui in me oculos apertos habuisti.Et de Dauid legitur 2.Reg.16.Dimittite, inquit,

eum, vt maledicat mihi.& Act. 5. Et illi ibant gaudentes à cõspectu concilij, qm̃ digni habiti sunt pro noĩe Iesu cõtumeliã pati: humilitas opprobrijs pascitur, vt cibo proprio. Thre.4. Saturabitur opprobrijs. Sicut se habet superbia ad gloriam, sic humilitas ad ignominiã. Vnde sicut superbia gaudet de gloria, sic humilitas de ignominia. Humilitati ea sunt pretiosa, quæ alij essent vilia. Ipsa.n. sputũ abominationis & contemptus conuertit quasi in aurũ & gemmas. Ipsa vilis vult videri alijs, sicut & sibi vilis videtur. Et quãto est sibi vilior, tãto est Deo pretiosior. Greg. in Mora. Tanto vnaquæque anima fit pretiosior in cõspectu Dei, quãto pro amore Dei despectior fit ante oculos suos. Item Greg. Tãto fit quisq; vilior Deo, quãto pretiosior sibi. Et tanto pretiosior Deo, quanto pp eum vilior. ¶ Quartũ est, si humilia officia libẽter quis facit. De hoc exemplum habemus in Abigail. 1. Reg. 25. pro qua cùm misisset Dauid vt eam duceret in vxorem, ipsa ait: Ecce famula tua, sit in ancillam, vt lauet pedes seruorum dñi mei. In Vitis patrum; quidam senex perfectus in virtutibus orauit dñm, Ostende mihi dñe, quid sit perfectio animæ, & faciam. Et quũ requireret consilium à quodam alio sene: ille respondit ei de hoc per reuelationem: Vis facere quicquid dico tibi? Et ille, Volo. Et dixit: Vade, pasce porcos: & fecit sic. Et quum alij viderent, ꝙ pasceret porcos, dixerunt, ꝙ factus esset fatuus. Et visa eius humilitate, reuocatus est ad locum suum. ¶ Quintum est, si cõsilio acquiescit: sicut hoc ꝙ aliquis non acquiescit consilio, signum est superbię. Grego. de non acquiescente cõsilio: Si se, inquit, meliorem non crederet, nequaquam cũctorum consilia suæ deliberationi postponeret. ¶ Sextum est, si contumeliam vel ẽt correptionem mansuetè audit. Greg. Qui gloriam nõ quærit, contumeliã non sentit. Idem: Non timet confundi in cõspectu hominũ, qui solũ gloriam quærit apud Deũ. ¶ Septimum est, si secretum diligit. Bern. loquens de illo verbo 2. ad Cor. 12. Parco autẽ &c. Quàm pulchrè, inquit, dicit parco. Non parcit sibi arrogãs, nõ superbus, non cupidus vanæ glorię, vel iactator actuũ suorum, qui vel sibi arrogat, vel mentitur de se, quod non est. Solus verè humilis parcit animæ suæ, q ne putetur qđ nõ est, semper quãtum in se est, vult nesciri quod est. ¶ Octauũ est, si libenter obedit. ad Philip. 2. Exinaniuit semeptipsum, factus obediens vsq; ad mortem. Exinanitio præmittitur tanquam causa obedientiæ. Qui enim humilis non est, non libenter obedit.

De diuisione humilitatis. Cap. V.

CONsequenter ponendæ sunt diuisiones ad humilitatem per-

pertinẽtes. Notãdum ergo, ꝙ est humilitas ficta, & est humilitas vera. De ficta legitur Eccl. 19. Est q nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo. Vera humilitas, est humilitas cordis, de qua Matt. 11. Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Nõ fictè, dicit Interli. Humilitatẽ cordis sequitur humilitas exterior, sicut ramus prodit ex radice. 1. Pet. 5. Oẽs inuicem humilitatem insinuate. ¶ Item est humilitas sufficiens & abundans & superabundans. Quam diuisionem innuit glo. super illud Matth. 3. Sic decet nos implere oẽm iustitiã, id est, humilitatẽ, dicit glo. & subditur: Perfecta humilitas habet tres gradus. ¶ Primus est, subdere se maiori, & se nõ præferre æquali, hic vocatur sufficiẽs, quia sufficit, aliquem sic humiliari: & iste gradus omni iusto est necessarius. ¶ Secũdus gradus est, subdere se æquali, nec præferre se minori, hic dicitur abundans. ¶ Tertius est, subesse minori, in quo est omnis iustitia. Hũc Christus impleuit. ¶ Itẽ humilitas diuiditur in humilitatẽ intellectus, quę consistit in cognitione veritatis: & in humilitatẽ affectus, quæ cõsistit in contemptu vanitatis. Sicut beatus Bern. superbiã diuidit in duas species: Superbia, inquit, in species duas diuiditur. In cæcã & vanã superbiã: quarũ prior, intelligentiæ, posterior, volũtatis vitiũ est. Idem: Est humilitas, quã in nobis veritas parit, & non habet calorẽ: & est humilitas quã charitas format & inflammat: atque hæc quidẽ in affectu, illa in cognitione cõsistit. ¶ Cõmuniter etiam quatuor gradus humilitatis distinguũtur. Quorũ primus est, spernere mundũ: siue mundi gloriã. Secundus, spernere nullũ. Tertius, spernere sese. Quartus, spernere se sperni. ¶ De XII. gradibus humilitatis quos Bernar. distinguit, require in tract. de Superbia. 3. par. 35. cap. ¶ Notandum, quod Bern. in lib. suo de XII. gradibus humilitatis, non expresse illos XII. gradus humilitatis ponit, sed per oppositum eos insinuat. Bern. in prologo libri illius tituli inquit, qui de gradibus humilitatis inscribitur: Pro eo forsitan, ꝙ non humilitatis gradus, sed superbiæ potius distingui describique videatur, calumniam patietur: sed hoc à minus vel intelligentibus vel attendentibus tituli rationem. Idẽ in libr. eodem: Iidem sunt gradus ascendentium in solium & descendentium, & eadem via ascendentium in ciuitatem & recedentium, & idem ostium ingredientium domum & egredientium. Per vnam denique scalam ascendentes angeli & descẽdentes Iacob apparuerunt. In eodẽ: Proponat tibi beatus Benedictus gradus, quos ipse prius in corde suo disposuit. Ego quid proponam tibi, non habeo, nisi ordine de-

scensionis meæ, in quo tñ si diligẽter inspicitur, via forsitan ascẽsionis reperitur. Si enim tibi Romã tendẽti, homo inde veniens obuiaret, quæsitus viã, quid melius, q̃ illam, qua venit, ostenderet? Denique castella, villas & vrbes, fluuios ac montes ꝑ quos transierit, nominat, suũ denuntiãs iter, tu ũ tibi prænũtiat: illa, vt eadem loca recognoscas eundo, quæ ille pertransijt veniendo.

¶Hi sunt XII. gradus humilitatis s̃m sanctum Benedictum. Primꝰ est, si quis timorẽ Dei in memoria habeat, Dei præcepta, & pœnas paratas eorũ transgressoribus, & præmia parata obseruatoribus, & sic omni hora à peccatis se custodiat. ¶Secũdus est, si quis nõ amãs propriã voluntatem, desideria sua non delectetur implere. ¶Tertius est, si quis pro Dei amore, omni obedientia maiori se subdat. ¶Quartus est, si in ipsa obedientia contra aspera patientiã amplectatur. ¶Quintus est, si omnia mala sua abscondita abbati suo humiliter confiteatur. ¶Sextus est, si ad omnia quæ sibi iniungũtur, indignũ se iudicet. ¶Septimus est, si omnibus se inferiorem & viliorem non solùm lingua sua pronuntiet, sed etiam intimo credat cordis affectu. ¶Octauus est, si nihil agat monachus, nisi quod cõmunis monasterij regula probat, & maiorum exempla hortãtur. ¶Nonus est, si linguam suam cohibeat, & eã vsque ad taciturnitatẽ teneat. ¶Decimus est, si nõ sit facilis & pronus in risu. ¶Vndecimus est, si pauca verba & rationabilia habeat, & nõ loquatur clamorose. ¶Duodecimus est, si non solùm in corde humilitatẽ habeat, sed etiã corpore ostendat eam, semper defixis in terram aspectibus.

De Paupertate. Pars V.

PAupertas quandoque dicitur carentia diuitiarũ. Et secundum hoc dicit Aug. Inuestiganti singularum rerum naturas, non inuenietur, quid sit paupertas, nuditas & foramen. Sic paupertas, priuatio est. Priuationes verò causæ sunt directæ aliarum priuationum, & occasiones multorum bonorũ. Multa vitia elongata sunt ab eis, qui hãc paupertatem habent. Greg. Habent sancti hoc proprium: nã vt semper ab illicitis lõgè sint, à se plerunque licita abscindunt. ¶Quandoque dicitur paupertas, contemptus diuitiarum. Seneca: Nemo dignus Deo, qui opes non contempserit. Tertiò, dicitur paupertas, amor paupertatis. Ber. in epistolis: Non paupertas, virtus reputatur, sed paupertatis amor. Denique beati pauperes non rebus, sed spiritu. Idem: Volo te esse amicum pauperum, magis autem imitatorẽ. Idem: Amicitia pauperum, regis amicos constituit, amor paupertatis, reges. Item, Pauperiem æquo animo ferre, virtus patientiæ est: sponte appe-

appetere, sapientiæ laus est. ¶ Et notandū, ꝙ paupertas multis de causis amāda est. Quarū prima & maxima est, ꝙ Deus eā amat. Cuius amoris primū signū est, ꝙ filius Dei voluit eā assumere. Bern. in Sermonib. Fortè aliquis arbitraret̄ filio Dei sublimia esse quęrēda palatia, vt cū gloria rex glorię susciperet̄: sed non ꝑꝑ hoc ille à regalibus illis sedibus venit. In sinistra eius diuitiæ, & gloria: in dextera, longiturnitas vitæ. Horū omniū æterna in cælis affluētia suppetebat: sed paupertas nō inueniebatur in eis. Porrò in terris abūdabat & superabundabat hæc species. Nesciebat homo pretiū eius. Hanc itaq; filius Dei cōcupiscens, descendit, vt eā eligeret sibi, & nobis quoq; sua æstimatione faceret pretiosam. De paupertate Christi habet̄ Lucæ 2. Pannis eū inuoluit, & reclinauit eum in præsepio: quia non erat ei locus in diuersorio. Item Matth. 18. vbi misit dn̄s Petrum ad piscandum pro tributo soluēdo. dicit glos. Tantæ fuit paupertatis, vt vnde daret tributum, nō haberet. & super illud Marc. 11. Cirscūspectis oībus cùm iam vespera esset hora, exijt in Bethaniam cū duodecim. Dicit gl. circunspectis, si quis eum hospitio susciperet. Tantæ. n. paupertatis fuit, & ita nulli adulatus, vt in tāta vrbe nullū inueniret hospitiū. 2. ad Corin. 8. Scitis gratiam dn̄i nostri Iesu Christi, qm̄ ꝑꝑ nos egenus factus est, cum esset diues, vt nullius inopia vos diuites essetis. Thren. 3. Recordare paupertatis meæ &c. Bernar. Magna abusio, & nimis magna, vt diues esse velit vermiculus vilis, propter quē Deus maiestatis & dominus sabaoth voluit pauper fieri. Paupertas Christi crescendo processit. In natiuitate pannis inuolutus est, & pro domo habuit diuersorium: deinde hospitiū non habuit. Mat. 8. Filius hominis nō habet vbi caput suum reclinet. & Mar. 11. Circunspectis &c. In passione verò ēt proprijs vestibus spoliatus est. Matt. 27. Exuentes eū &c. Aliud signum amoris Dei ad paupertatē est, ꝙ propter pauperes filius Dei in mundum venit. In Psal. Propter miseriā & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit dominus. Luc. 4. Euangelizare pauperibus misit me. Berna. in Sermonibus: Quærat diuitias paganus, qui sine Deo viuit: quærat Iudæus, qui terrenas promissiones accepit. sed qua fronte, magis autem qua mente Christianus diuitias quærit, postquā Christus beatos esse pauperes, prædicauit? Pauperes Christus in principio doctrinæ suæ beatos prædicauit. Matt. 5. & Luc. 6. Et diuites infelices. Lucæ 6. Vę vobis diuitibus. Pauperes iudicat Christus dignos mensa sua. Vnde Lucæ 14. leguntur pauperes ad cęnam domini introducti. In Psal. Parasti

in dulcedine tua pauperi Deus. Pauperes Deus adiuuat. In Psal. Et adiuuit pauperem de inopia. Illis parcit. Esa. 49. Pauperũ suorum miserabit. Illos elegit. Esa. 48. Elegi te in camino paupertatis. Iaco. 2. Nonne Deus elegit pauperes in hoc mũdo? Illos exaudit. In Psa. Desideriũ pauperũ exaudiuit dñs. Ecc. 21. Deprecatio pauperis ex ore vsque ad aures perueniet. Illorũ est memor. In Psal. Non in finẽ obliuio erit pauperis. Illorũ est solicitus. In Psal. Ego autẽ mendicus sum & pauper: Dñs autem solicitus est mei. Illorum est refugiũ & fortitudo. In Psal. Factus est dñs refugiũ pauperi. Esa. 25. Factus est fortitudo pauperi &c. Illos saluat. In Psal. Parcet pauperi & inopi: & animas pauperũ saluas faciet. 2. Re. 22. Populum pauperẽ saluum facies. In Psal. Eripiens inopem de manu fortiorũ eius. Societatem pauperum prælegit dominus in mundo isto societati diuitum. Lucæ 14. Omnis q̃ non renuntiauerit omnibus quę possidet, non potest meus esse discipulus. 1. Reg. 30. Dauid puerum Aegyptium assumpsit, quẽ dominus su⁹ reliquerat. Sic Christus assumit, quos mundus relinquit. Psal. Pater meus & mater mea dereliquerũt me, dominus autem assumpsit me. Item: Tibi derelictus est pauper. Grego. in homili. Hos elegit Deus, quos despicit mundus: quia plerunq; ipsa despectio hominem reuocat ad semetipsum. Idẽ: Infirmi q̃que, atque in hoc mundo despecti plerunq; tãto celeriùs vocem Dei audiunt, quanto in hoc mũdo nõ habent vbi delectentur. Itẽ pauperibus regnũ cælorũ tribuitur. Mat. 5. & Lucę 6. Et non solũ ad possidendum, sed etiã ad dãdũ alijs. Lu. 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cũ defeceritis, recipiãt vos in æterna tabernacula. Ipse Deus pars pauperũ est. Nu. 18. In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem: ego pars & hæreditas tua. Ipse est spes pauperũ, & exultatio. Esaiæ 14. In ipso sperabunt pauperes populi eius. Eiusdẽ 29. Pauperes homines in sancto Israel exultabũt. Ipse de pauperib⁹ specialiter requiret in iudicio: vt habetur Mat. 25. Imo ipse pauperibus iudiciũ tribuit. Iob 36. & Matt. 19. Vos q̃ secuti estis me &c. sedebitis sup̃ sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Pauperes honorat, dicens: In Psal. Honorabile nomẽ eorũ coram illo. Illos agnoscit, & nominatim vocat: vt patet in Lazaro, Lucæ 16. Illos ab angelis deportari facit ad locũ q̃etis. In eodem: Factum est, vt moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in sinum Abrahæ. Et ut vno verbo dicatur, tanta est dilectio eius ad pauperes, vt quod fit pauperi, sibi reputet fieri. Matthæi 25. Quod vni ex mini-

mis

mis meis fecistis, mihi fecistis: & quod vni eorum nō fecistis, mihi nō fecistis. Væ pauperibus, si eum nō amāt, qui tm eos amat, qui tot signa amoris eis ostendit. Multùm contemnerentur paupe res in mundo isto, nisi Christus eos tātum honorasset. ¶Multis alijs de causis amanda est paupertas. ¶Prima est, quia est valde munda: sicut econtrario diuitiæ immūdæ sunt, amatores suos inquinātes. Quod in rerū natura Deus significari voluit in hoc, quod aurū & argētum quæ vidētur esse pretiosiora inter eas, tangētes inquinant. Ber. in epistolis: Beatus qui post illa nō abijt, quę possessa onerāt, amata inquināt, amissa cruciāt. Ecc. 13. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Et sup illud Iaco. 1. Religio mūda, &c. dicit glo. Qui temporalia nō diligit, immaculatum ab hoc seculo se custodit. ¶Item paupertas, est Deo propinqua. Quod figuratum est Lucæ 2. in hoc, ꝙ pastores de loco vicino venerūt ad Christum. Ecōtrario verò reges à remotis partibus venerunt. Mat. 2. Paupertas etiā sancta est, tanquam locus in quo mansit filius Dei plus quàm triginta annis. Exo. 3. Solue calciamēta de pedibus tuis: locus enim in quo stas, terra sancta est. Paupertas specialiter potest dici terra sanctorum. Esa. 26. In terra sanctorum iniqua gessit, & nō videbit gloriam Dei. Esaiæ 60. Adorabunt vestigia pedum tuorum. In eodem: Locum pedum meorum glorificabo. Item expedita est. Greg. Liberiùs ad patriā tendimus, quia quasi in via pondere caremus. Idem: Terrena substantia æternæ felicitati comparata, pondus est, non subsidiū. Aug. in libro de verbis domini: Abijce à te diuitiarū onera, abijce vincula volūtaria, abijce anxietates & tædia, quæ te plurimis annis inquietant. Hieronym. in epistolis: Si habes, vade & vēde omnia quæ habes, & da pauperibus. Si nō habes, grādi onere liberatus es. Greg. Qui mihi onus diuitiarum abstulit, me ad currendum citiùs expediuit. Itē paupertas læta est. Seneca: Sæpe pauper fidelius ridet: nulla ei in alto solicitudo est. Idem: Qui felices vocantur, hilaritas ficta est, & grauis tristitia, eo quidē grauior, quia interdū nō licet palam esse miseros, sed inter ærūnas cor ipsum excedentes, necesse est agere felicē. Aug. in lib. Confes. loquens de quodā mendico exhilarato vino: Ille, inquit, lætabatur, ego anxius erā. Nimirum ille felicior erat, non tantùm quia hilaritate perfundebatur, cū ego curis anxiarer: verumetiā, quòd ille bene operando acquisierat vinum, ego autem mentiendo quærebam typum. ¶In Vitis patrum, quidam pauper habebat vnam mattam, de cuius medietate se cooperiebat, aliam medietatem sibi sub-

mittebat, & erat validum frigus: & pater monasterij de nocte exiens, audiuit eum dicentem, Gratias ago tibi domine. Quot sunt modo diuites in custodia, & qui in inferno sedente, aut pedes habent in ligno constrictos? Ego autē velut Imperator sum, extēdens pedes meos, & quo volo, ambulo. Sene. Felix paupertas læta: nec tamē paupertas est, si lęta est. Greg. Cui cū paupertate bene conuenit, non est pauper. Itē paupertas secura est. Greg. Magna securitas cordis: nihil concupiscentiæ habere secularis. Seneca: Etiam in obsessa via pauperi pax est. Gregor. Qui nihil habet in mūdo, quod diligat, nihil est in mūdo, quod pertimescat. Paupertas, iuxta verbum Sapientis, bonum est sine calumnia. Pro ea non mouentur lites, non timet fures vel raptores, nō timet aeris passiones, ipsa est donū à paucis cognitum. Poeta: O munera non dum intellecta, domi paupertas angustiq; lares. Eccl. 11. Paupertas & honestas à Deo sunt. Paupertas secura est, & temporaliter & spiritualiter. Prouer. 1. Frustrà iacitur rete ante oculos pennatorum. Gl. Facilè laqueos euadit in terris, qui oculos habet in cælis. Iob 18. Abscondita est in terra pedica eius. Cain habuit caput tremulum. Cain interpretatur possessio: qui possessiones habēt in mundo isto, in tremore sunt. In Psal. Trepidauerunt, vbi non erat timor. Iob 15. Sonitus terroris semper in auribus eius: & cū pax sit, ille semper insidias suspicatur. Item paupertas quieta est. Sen. Quietissimè viuerent homines, si hæc duo verba tollerentur, meum & tuum. Grego. Quid in hac vita laboriosius, quàm terrenis desiderijs æstuare? quid quietius, quàm nihil huius seculi appetere? Hinc est, quòd Israel custodiam sabbati accepit in munere, Aegyptus percutitur muscarum multitudine. Item paupertas licet terra macilentia videatur: fertilissima est verorum bonorum. Gen. 41. Crescere me fecit De⁹ in terra paupertatis meę. In hac terra voluit plantari vnigenitus Dei, lignū scilicet vitæ. Item paupertas vitijs materiam subtrahit: quia non habet vnde suum paupertas pascat amorē. Iuuenalis: Pręstabat castas humilis fortuna Sabinas. Sene. Inquis, Pecuniam perdidi. O te felicem, si cum illa auaritiam perdidisti: sed si manet ilia apud te es tanto felicior, quo tanto malo materia subducta est. Paupertas vermen diuitum, superbiam occidit. Ipsa etiā duas filias sanguisugę infernalis, quæ semꝑ clamāt, Affer, affer, suffocat, scilicet gulam & luxuriam. De quibus habetur Prouer. 30. Paupertas medicinalis est. Grego. Quos morū infirmitas vulnerat, paupertatis medicina sanat. Ipsa purgat eos, qui sunt aurū & argentum: ideo

ideo caminus dicitur. Esa. 48. Elegi te in camino paupertatis. Ipsa est fortitudo sanctorum, sicut diuitiæ sunt fortitudo diuitū. Prouerb. 10. Substantia diuitis, vrbs fortitudinis eius. Ipsa est ut fossatum profundissimū, quod diabolus multū nititur implere. Habac. 1. Comportabit aggerem, & capiet eam. Mira fatuitas aliquorū, qui diabolum iuuant ad implendū fossatum castri sui. Habac. 2. Væ qui congregat nō sua. Vsquequo aggrauat contra se densum lutum? Pauperes in ecclesia remanent, dū diuites in regnum diaboli transferūtur. Sicut Nabuchodonosor pauperes dimisit in terra promissionis, nobilibus translatis in terram suam. Iere. 39. Sophoniæ 3. Derelinquā in medio tui populum pauperē. Pauperū est hæreditare regnum cælorū: mobilia verò huius seculi, sunt diuitum, sicut figuratum est Gene. 25. vbi Abraham dedit Isaac cuncta quæ possidebat, filijs autem concubinarum largitus est munera. Paupertatem posuit filius Dei vt fundamentum religionis Christianæ. Matth. 5. Iob 26. Qui extēdit aquilonem super vacuum. Super vacuum, in quam, paupertatis. Aquilonem vocat ecclesiā de Gentibus conuersam, quæ congelata erat in peccatis suis. Paupertatem posuit Christus gradū, quo ad perfectionem ascenditur. Matth. 19. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. ¶ Paupertas mater & nutrix & custos religionis est. Vnde qui ingrediūtur religionē, ad eā voto se astringunt. Econtrario abundātia religionē destruit. Adeò n. occupat eam, vt meditationes, lectiones, orationes quibus debet sustentari in ea pereant, ita φ seruitium ecclesiæ, est inordinatus strepitus. Amos 5. Aufer à me tumultum carminū tuorū. Vbi ipsa non est, vitia sunt in pace. Non fiunt ibi correptiones, sed supputationes, vt potius videātur trapezitæ, quàm religiosi. Virgæ sunt ibi potius ad ostensionem, quàm ad vitiorum effugationē. In refectorio lapidatur sobrietas varietate ferculorum. Ministri manibus eleuatis varia portantes fercula afferunt vnde ipsa lapidetur: sicut Iudæi afferebant lapides ad beati Stephani lapidationem. In claustris vbi est abundantia temporaliū, inueniuntur multi habitum religionis deferentes, qui tñ non sunt religiosi. Sicut clerici qui communiter dicuntur Goliardi, quandoq; habitum monachalē deferunt, & tamen monachi nō sunt. Aliqui proijciuntur ibi à parentibus sicut catuli, quos matres non sufficiūt enutrire. Aliqui etiam intrant vt fures: vt scilicet ditentur, & possint res monasterij consanguineis suis dare. Aliqui instar vulpis, se mortuos spiritualiter simulāt, vt prædam

dã faciant. Vbi est abundãtia, behemoth quiescit, q̃ in arido paupertatis requiem nõ inuenit. Lucæ 11. Paupertas oẽs ingrediẽtes in mundũ istum excipit: sed postea à multis eijcitur de possessione sua sine culpa sua: sed in exitu de mundo isto, iterũ recuperat eos. Iob 1. Nudus egressus sũ de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc. Paupertas seruitutẽ diuitiarũ, quę adeò generalis est, excutit. Eccl. 10. Pecuniæ obediũt omnia. Ipsa cum Petro super aquas ambulat. s. super mare huius mundi. Matth. 14. Bern. in sermonibus: Hæc prærogatio debebatur Petro: nouum iter, & noui modus itineris. Antiquorũ sanè patrũ diebus, donec in terris videretur & conuersaretur inter homines Deus maiestatis, non erat euangelicæ forma perfectionis, sed spiritum dñi solo interim spiritu sequebantur. ¶ Paupertas luto diuitiarum si affluat, non vult cor apponere. Ipsa ordinem naturæ seruat. Sicut enim terra exterior pedibus, sic ipsa terrena calcat mentis affectibus. Ipsa de fimo stabuli, thesaurũ facere dedignatur. Stabulum est, hæc pars mundi in qua sumus, quia habitaculum est iumenti nostri, scilicet corporis. ¶ Paupertas terram talpis & serpentibus relinquit. Esaiæ 65. Serpenti puluis panis eius. Ipsa hominem custodit, ne à serpente infernali comedatur. Cassiodorus super illud Psalm. Omnia à te expectãt. Quẽ Deus pro malis suis abijcit, fit diaboli pabulum: quapropter si in escam inimici dari nolumus, non debemus esse terreni: quia sic in principio maledictus est, vt terrã comedat. Gen. 3. ¶ Paupertas amatores suos miro modo facit abundare. Habent enim de ea quantum volunt. Eccl. 11. Est hõ marcidus, egens recuperatione: plus deficiens virtute, & abundans paupertate. Paupertas etiam terrenis diuitijs facit quodammodo abundare. pauper enim diuitias quas pro Christo cõtemnit, quodammodo habet, dum eas Christo vendit, & de illis in cælo thesaurum facit. Vnde dñs emit à Petro quod pro eius amore reliquerat. Matth. 19. quod non fecisset, nisi illius fuissent. Non enim emeret prædam. Quando aliquis ex corde dicit, Volo habere thesauros regios vel imperiales, & hoc propter Christum: statim Christo eos vendidit, & in cœlo eos thesaurizauit, & hoc sine dãno eorum, qui eos possidebant. Remanent enim eis pleno iure. Et quod mirum est, eosdem thesauros diuersi possunt vendere, & in cęlo thesaurizare. Et nõ solum hæc possunt facere de his, quæ sunt, sed etiam de his, quæ non sunt, sed possunt esse. Bern. in Sermonibus: O mira nouitas eius, qui omnia noua facit: tollẽs iugum, inuenit requiem, relinquens omnia, centuplum habet.

¶ De

¶De illa verò paupertate, quę est eorũ, qui habẽt multas diuitias, quarũ non se reputant dños, sed solum ministros, notandũ, ꝙ ipsa valde gloriosa est. Ipsa est velut liliũ inter spinas. De paupertate huiusmodi verum est illud Prou. 14. Est quasi pauper, cũ in multis diuitijs sit. Ipse in diuitijs dupliciter negotiatur, bene ministrando & non amãdo. Ipse diuitias terrenas in arca seruat, & tñ in thesauro cælesti eas reponit: qui enim ad pios vsus diuitias seruat, non claudens viscera sua indigentibus, in cælo iam eas reposuit, cùm eas corde iam Deo obtulerit. Pios vsus diuitiarum intelligas, etiam vxorũ & filiorum cõpetẽtes prouisiones, cùm ad Dei honorẽ & animarũ salutem referuntur. Non sic est de illis, qui auarè retinendo diuitias, quos non pascũt, occidunt, dum eos fame mori permittunt, qui pauperibus partem suã auferũt. Et notandum, ꝙ qui amat paupertatem, non debet eius sequelã fugere: scilicet famem & sitim, nuditatem, defectum tecti, defectum auxiliorum, defectum consolationum. Bern. in Sermonib. Videmus aliquos pauperes, qui si verã haberent paupertatẽ, non adeò pusillanimes inuenirentur, & tristes, vtpote reges vt reges coli. Sed hi sunt qui pauperes esse volunt, eo tñ pacto vt eis nihil desit & sic diligunt paupertatem, vt nullam inopiã patiantur.

De mansuetudine & eius descriptione. Quare et mansueti sint beati: vbi XVI. tanguntur pertinentia ad commendationem mansuetudinis. Et quare mansueti possidebunt terram, ac cui dono mansuetudo adaptetur. **Pars VI.**

POst paupertatem spiritus, dicendum est de Mansuetudine, quæ commendatur in verbo illo, Beati mites &c. Et sequitur bene mansuetudo paupertatem spiritus. Qui enim verè humilis est, cùm nihil habeat sui reputatione, non habet vnde turbetur, nec contra se quæ fiũt, fieri reputat. Item qui terrena non amat, elongauit à se causam perturbationum. Sicut terra mista aquæ eam turbidam reddit, sic terrena humano cordi per amorem sociata, causæ sunt perturbationũ. Si verò à corde humano fuerint separata, est tranquillitas in mente. ¶De mansuetudine verò hoc modo dicetur. ¶Primò ostẽdetur quid sit mãsuetudo. ¶Secũdo, qñ mites sint beati: vbi tangetur de his, quę ad cõmendationẽ mãsuetudinis pertinẽt. ¶Tertio, quare mansueti possidebunt terram. ¶Quarto, qđ donum huic beatitudini adaptetur. ¶Mansuetudinẽ sic describit Peregrinus sacerdos: Mansuetudo, inquit, est modesti animi trãquillitas, quæ nulla incurrentium rerum tribulatione agitatur. Mansuetudo videtur esse temperantia seu modestia vis irascibilis respectu ma-

li vel inferendi vel destruẽdi moderationẽ verò irascibilis, in qua multum regnat impetuositas, sequitur mentis trãquillitas. Gl. super Matt. 5. Mores tẽperat mãsuetudo & lenitas. Mansuetudo, est dulcedo animi, quam nõ vincit amaritudo. Vnde Gl. super Mat. 5. Mitis est, quem mentis asperitas seu amaritudo non afficit: sed simplicitas fidei ad omnem iniuriam patiendam instruit patienter. Hæc dulcedo quandam caussam habere videtur sanitas virium animæ. Prouer. 16. Dulcedo animę, est sanitas ossiũ. Mansuetudo bonitas est, malitiã vincens, in bono malum vincens, mala in bonum conuertens. glo. super Matt. 5. Mansuetus nõ irritat vel irritatur: non nocet, vel nocere cogitat. Et alia glo. Mitis est, quem non rancor vel ira afficit: sed omnia æquanimiter sustinet. Mansueti si mortiferum quid biberint, non eis nocebit. Marc. vlti. Mansuetudo mollities est seu suauitas malo cedẽs, subesse sciẽs, superiori nõ resistens, tractabilis siue bonis cõsentiens. Primum tangit Glos. super illud Matth. 5. Beati mites, qui cedunt improbis, & vincunt in bono malum. Secundum tangit alia gloss. ibidem: Qui piè quærit, honorat sancta, non reprehendit, non resistit, quod est mitem fieri. Tertiũ tangit glossa super illud Galat. 5. Fructus spiritus, est charitas &c. Mansuetudo quòd non intractabilis, sed potius tractabilis est: quia mansuetudo vel in toto vel in parte videtur esse idem cum clemẽtia, de qua dictum est in tractatu de Temperantia, vbi inuenies aliqua vtilia ad materiam istam. Aliquando etiam benignitas pro mansuetudine accipitur. Tamen super illud 1. ad Corint. 13. Charitas patiens est, benigna est. vult glos. quòd benignitas consistat in largitione suorum, dicens: Benigna est, id est, larga egenis. Et super illud Ephes. 4. Estote inuicẽ benigni, dicit gloss. id est, de facultatibus largi. Et super illud Galat. 5. Benignitas, dicit gloss. largitas rerum. Animus mansuetus nobilitatem veram habere videtur, & nobilitatem, quam aliena rusticitas non corrumpit. Nobiles huius mundi parũ sunt nobiles seu curiales, vt primò rusticitatem huiusmodi non faciant: sed si eis facta fuerit, parati sunt eam reddere: sed Dominus vult filios suos adeò nobiles esse, vt nulla rusticitas eis facta eos possit rusticos efficere, vt scilicet nulla rusticitas de eis exeat. ¶ Circa secundum, notandum est, ꝙ prima causa & maxima quare mites sint beati, est illa quam Dominus tãgit, Quoniam ipsi possidebunt terram. Secũda est, quia sunt immunes à miseria, quæ iracundiam vel rabiem comitatur: de qua miseria require in tractatu de Ira. Tertio, ad beatitu-

tudinem mitium facit excellentia huius virtutis, s. mansuetudinis: quæ excellentia apparebit, si ponentur ea, quæ ad eius commendationem pertinent.

¶ *De cōmendatione Mansuetudinis.*

ET possumus 16. ponere ad eius commendationem pertinētia. ¶ Primū est, ꝙ natura hominem ad mansuetudinē incitat. Figura. n. hominis exterior indicat, ꝙ homo mansuetus esse debeat. Et Sapiens dicit, hominē, esse animal mā́suetum natura. In oī specie animalis, figura corporis attestatur naturæ interiori: sicut vngues acuti, magni, & fortes, & curuati, & dentes magni, & scissio oris magna, attestantur rabiei, vt apparet in leonibus. Contraria verò his attestantur mansuetudini, vt in homine. Homines crudeles quasi non sunt homines, in animalia enim syluestria transierunt. ¶ Secundum est, mansuetudo Dei, quam scriptura sacra tantum nobis prædicat. Daniel. 3. Fac nobiscum iuxta mansuetudinem tuā. Sopho. 2. Quærite Dominum omnes mansueti terræ: quærite iustum, quærite mansuetum. Ioel. 2. Conuertimini ad dominum Deum vestrum, quia benignus & misericors est. In Psalm. Suauis est Dominus in omnibus vijs suis. ¶ Tertiū est, quòd hæc virtus speciale ornamētum fuit mediatoris. In Psal. Propter veritatem & mansuetudinem &c. Mat. 21. Ecce rex tuus tibi venit mansuetus. Iere. 11. Ego quasi agnus mansuetus qui portatur ad victimā, Mat. 11. Discite à me, quia mitis sum. ¶ Quartū est, quòd hæc virtus enumeratur inter fructus spiritus. Galat. 5. ¶ Quintum est, quòd hæc virtus ornamentum est multum decēs seruū Dei. Ephe. 4. Obsecro vos vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati estis cum omni humilitate & mansuetudine. 1. ad Tim. 6. Tu autem homo Dei sectare patientiam & mansuetudinem. Item 2. ad Timot. 2. Admone illos, neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mā-suetudinem. ¶ Sextum est, quòd Christus magisterium huius virtutis sibi specialiter asscribit. Vnde gloss. super illud Matthæ. 5. Huius virtutis quasi magnæ magistrum se facit Dominus: quod non faceret, nisi via summæ perfectionis, ista virtus esset. ¶ Septimum ęst, quòd hæc virtus diuina acquirit. Ecclesiasti. 10. Sedes ducum superborum, destruxit, & sedere facit mites pro eis. ¶ Octauum, quòd eadem conseruat. Prouerbio. 20. Roboratur clementia thronus regis. ¶ Nonum, quòd vitam corporis conseruat. Prou. 11. Clementia præparabit vitam, & sectatio malorum, mortem. Eiusdem 12. Qui suauis est, viuit in moderationibus. ¶ Decimum est, quòd seruat animam. Eccle. 10. Fili, in mansue-

ſuetudine ſerua aīam tuam. Mā-ſuetudo eſt ſicut antemurale in caſtro aīæ, lapides durorum verborum leniter excipiens, & ideo ictus fruſtrans & hominem à læſione cuſtodiēs. Sicut vaſa vitrea in fęno, vel alia re molli inuoluū tur, & ſic à cōfractione ſeruātur: ſic manſuetudo aīam ſeruat, ne ira eā cōfringat. ¶ Vndecimū, ꝙ animum delectat. In Pſal. Manſueti hæreditabunt terrā, & delectabuntur in multitudine pacis. Manſuetudo eſt velut culcitra molliſſima in lectulo floride cōſcientiæ, in qua animus cū Deo quieſcit. Cātic. 1. Lectulus noſter floridus. ¶ Duodecimum quòd proximum corrigit. In Pſalm. Quoniam ſuperuenit manſuetudo, & corripiemur. ¶ Tredecimum, ꝙ proximi gratiam acquirit. Eccl. 3. Fili, in manſuetudine opera tua perfice, & ſuper gloriā hominū diligeris. Ezech. 3. Vt adamantem & ſilicem dedi faciem tuam. Sicut adamas ferrū attrahit, ſic manſuetudo corda hominū. ¶ Decimumquartū, qđ irā proximi frangit. Prou. 15. Reſponſio mollis frāgit irā. ¶ Quintumdecimum, quòd hominem Deo valde placentē reddit. Eccle. 1. Et quod beneplacitum eſt ei, fides & manſuetudo. Hæ duæ gratiæ multū placēt Deo in homine: quia fides facit, vt homo poſſideatur à Deo quantum ad intellectū: Manſuetudo facit, vt homo poſſideatur à Deo quātū ad affectū. Manſuetudo facit hominē à Deo exaudiri. In Pſal. Memento dn̄e Dauid, & oīs mā̄ſuetudinis eius. Iudith 9. Humiliū & manſuetorū ſemper tibi placuit deprecatio. Et Dn̄s beato Dionyſio in carcere poſito. Benignitas & dilectio, qua ſemper habuiſti, facient vt quicquid petieris, aliquibus impetres. Itē manſuetudo dignū facit Dei allocutione. In Pſal. Docebit mites vias ſuas. Eccle. 5. Eſto manſuetus ad audiendum verbum Dei. Iac. 1. In manſuetudine ſuſcipite inſitum verbum. Exod. 33. loquebatur Dominus cū Moyſe qui fuit mitiſſimus hominū, facie ad faciem, ſicut homo ſolet loqui ad amicum ſuum. Manſuetudo etiā dignū facit Dei defenſione. Nume. 12. Locuta eſt Maria & Aarō contra Moyſen &c. quod quū audiſſet Dominus, iratus eſt valde. Erat enim Moyſes mitiſſimus: & ſubditur: Maria apparuit candēs lepra. ¶ Decimumſeptimum eſt, quòd in iudicio ſaluat. In Pſal. Cū exurgeret in iudicio Deus, vt ſaluos faceret omnes mā̄ſuetos terrę. Itē: Diriget manſuetos in iudicio, & exaltabit manſuetos in ſalutem. Eſa. 11. Arguet in æquitate pro manſuetis terræ. ¶ Circa tertiū, notandum, ꝙ mā̄ſueti poſſidebunt terram viuentium. Vnde gl. Virtus manſuetudinis poſſidebit terrā viuentium, & delectabitur in multitudine pacis. Manſueti in præ-

præsenti pacifici possidentur à Deo: ideo lege vicissitudinis in futuro possidebunt Deũ, qui est beata habitatio viuentium. Aug. Nullius erit Deus possessio, nisi eius, quem ipse priùs possederit. Præterea, mãsueti possident nũc corda sua: hoĩes immãsueti non dominãtur cordibus suis, sed potiùs ira dñatur in eis. gloss. super Matth. 5. Mites sunt, qui malis moribus dominantur: perfecta virtus, morũ possessio. Prou. 16. Melior est qui dominatur animo suo, expugnatore vrbium. Item mansueti bona spiritualia si qua habent, possident: homines iracũdi ea non possident, etsi ad horam ea habebant. Ignis.n. iræ in momẽto eos depauperat. Itẽ bona terræ magnificè possident, vt nõ turbẽtur si ea amiserint. Qui ex amissione bonorũ terrenorũ turbãtur, nõ possident ea, sed potiùs ab eis possidentur. Serui enim eorum sunt, nõ dñi. Vt igitur gratiæ tanquam merito gloria succedens vt præmium respondeat, mansueti qui in præsenti se & sua possident, tã spiritualia q̃ terrena, meritò in futuro terram viuentiũ possidebunt. Bern. videtur intelligere hoc verbũ, Beati mites &c. de terra, quã calcamus. Ait.n. Si humilibus datur cęlũ, mitibus terra: quid relinquitur immitibus & crudelibus, nisi infernalis miseria? Idem in Sermo. verbum prædictũ exponit de terra corporis, his verbis: Hãc terram corpus nostrũ intelligo: qđ si possidere vult aĩa, si regnare desiderat supra membra sua, necesse est vt ipsa sit mitis & superiori suo subiecta: qm̃ tale inueniet inferius suũ, qualẽ se exhibuerit superiori. Armatur.n. creatura ad vlciscendam sui iniuriã creatoris: & ideo nouerit aĩa, quæ rebelle inuenit sibi corpus suũ, se quoq; minùs, q̃ oporteat, superioribus potestatibus esse subiectam: mansuescat ipsa, & humilietur sub potenti manu Altissimi, subiecta sit Deo, & his pariter, quibus vice eius debet obedire prælatis, & continuò corpus suum inueniet obediens & subiectum. Veritas enim est, quæ loquitur, Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. ¶Et notandum, ꝙ vera mansuetudo apparet, quando homini aliquid dicitur, vel fit contra eius voluntatẽ. Bern. Sunt alij mites, sed quandiu nihil dicitur aut agitur, nisi pro eorum arbitrio. Patebit autẽ quàm longè sint à vera mansuetudine, si vel leuis oriatur occasio. Hæc mansuetudo quomodo hæreditabit, quæ ante hæreditatẽ deficit? ¶Circa quartũ, notandum, ꝙ donũ pietatis adaptatur mansuetudini. Si enim pietas accipiatur pro misericordia, manifestũ est, ꝙ qui habet pietatem, malo ꝓximi cõpatitur, nec vult nocere proximo. Vnde qui pius est, est mansuetus. Si verò pietas pro cultu Dei sumatur, cultus

Dei est, iugũ Dei suaue & onus leue. De quo legitur Matth. 11. Qui mansuetus gratis se inclinat & superponit, sicut mansuetus aliud abijcit. Vnde qui mansuetus est, pius est.

De luctu & eius descriptione, de speciebus luctus, & quare lugentes sint beati: vbi tangitur de his quę ad cõmendationẽ lacrymarũ pertinent, de impedimẽtis etiam lacrymarum, & cui dono luctus adaptetur. Pars VII.

Post paupertatẽ spũs & mansuetudinẽ, dicendum est de luctu. Cũ enim terreneitas vix ad plenũ à corde amoueatur, tranquilitas aũt mansuetudinis sæpè corrũpatur, necessarius est luctus, vt aqua lacrymarum, terreneitas perfectè expellatur. Iob 14. Lapides excauant aquæ, & alluuione paulatim terra cõsumitur. Et vt incendia iræ aqua lacrymarum perfectè extinguãtur. ¶ De luctu verò hoc modo dicetur. Primò ostendetur, quid sit luctus, prout beatitudo dicitur. Secũdò, distinguentur diuersæ species luctus, vt manifestũ fiat, cui luctui consolatio debeatur. Tertiò, ostendetur, quomodo lugentes sint beati: vbi tangetur de his, quæ pertinent ad commendationẽ luctus seu lacrymarum. Quartò, dicetur de impedimentis lacrymarum. Quintò, ꝙ donum aptetur huic beatitudini. ¶ Circa primũ, notãdũ, ꝙ luctus, prout sumitur pro beatitudine, est gratia vehementer dolendi de malo, quod accidit, vel de bono, quod deficit. Luctus verò sic sumptus non est in ijs, qui adhuc sunt in peccatis suis. Greg. in Moral. Nisi à reatu culpæ, quo nos ligauimus, misericorditer dimittamur, pfectè flere nõ possumus, quod in nobisipsis cõtra nosmetipsos dolemus. Malum verò in descriptione posita intelligas, non id, quod mundus vocat malum, s. pœnam temporalem, quæ medicinalis est: sed quod verè malum est, s. malum culpæ, & pœnam futuram, quæ eius est sequela. Bonum etiam nõ intelligas bonũ periculosum, vt est pecunia: sed verum bonũ, scilicet bonum gratiæ vel gloriæ. Dolor huiusmodi, signum est salutis. Grego. in Moral. Argumentum salutis, est vis doloris.

¶ *De speciebus luctus.*

Circa sm, notandum, ꝙ super Matth. 5. distinguit gloss. duas species luctus. Prior est, luctus pro peccatis, vel suis vel alienis. Secundus est, ex desiderio cælestis patriæ. Prior, est irriguum inferius, secundus, irriguum superius. De quibus legitur Ios. 15. & Iudic. 1. Ille lauat præsentes sordes: hic verò accendit acriùs æternorum amatores: vt dicit glo. super Matth. 5. aliqui etiam distinguũt quatuor species luctus. Primus luctus, est luctus pro proprijs peccatis. De quo in Psalm. Exitus aquarũ deduxerunt oculi mei &c. Secũdus, est luctus ꝓ alienis

lienis peccatis. Ier.9. Quis dabit capiti meo aquã, & oculis meis fontẽ lacrymarũ, & plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei? Tertius est, pro incolatu præsentis miseriæ Dauid: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Quartus, pro dilatione patriæ. In Psalm. Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus &c. Hæ quatuor species luctus, sunt velut quatuor hydriæ, quas iussit Elias impleri aqua, & effundi super holocausta: quam effusionẽ ignis cęlestis subsecutus est. 3. Reg. 18. ¶ Possunt etiam distingui sex species luctus, quarũ prima est, ex consideratione diuinæ offensæ vel cõtumeliæ. Secunda est, ex consideratione gehennæ. Gregor. super Iob: Super omnia, præuisio inferni, compũctionem prouocat. Tertia est, ex consideratione alienæ miseriæ. Ad Ro. 12. Flere cũ flentibus, gaudere cũ gaudentib⁹ &c. Quarta est, ex præsenti affectione. Thr. 1. Plorãs plorauit in nocte. Quinta, ꝓ spirituali absentia sponsi. Matt. 9. Non possunt filij sponsi lugere, quandiu est spõsus cũ eis &c. Sexta, pro dilatione patriæ. Hæ sex species sunt velut sex hydriæ, quas dñs iubet aqua impleri. Io. 2. ¶ Potest tñ poni diuisio luctus generalior, vt distinguamus luctũ, in luctũ malũ, & in luctũ bonũ, & luctũ indifferẽtẽ. Luctus malus est, vt luctus cupiditatis. De quo dictum est: Ploratur lacrymis amissa pecunia veris. Vel luctus deceptionis. De quo poeta, Vt flerẽt, oculos erudiere suos. Vel luctus inordinatæ compassionis. De quo Aug. in primo libr. Confessionũ: Cogebar, inquit, plorare Didonem mortuã, quæ se occidit ob amorem, quũ interea meipsum in ijs à te morientem (Deus vita mea) siccis ferrem oculis misserrimus. Quid enim miserius misero non miserante seipsum? Vel luctus æternæ damnationis. Matthę. 8. Ibi erit fletus, & stridor dẽtiũ. Idem eiusdẽ 13. & 22. & 24. & 25. Et luc. 13. Prou. 14. Extrema gaudij, luctus occupat. ¶ Et notandum, ꝙ idem faciunt prudentes & imprudentes. Sed imprudentes illud non faciunt tempore opportuno. Eccles. 20. Imprudens non seruabit tempora. Sene. De negligentibus facereqđ faciendum est, tunc lacrymæ nihil profuturæ cadunt. Plorabunt fatui, sicut hic sapientes plorant, sed tunc plorabunt, qñ lacrymæ erunt eis inutiles. Si non plorarẽt damnati, nisi lacrymam vnam corporalem singulis diebus, quibus erunt in inferno, plus plorarẽt, quàm sint aquę in mari. Omnes enim guttę marjs finitę sunt, & posset Deus dicere: tot sunt, & non plures: damnati verò sine fine erunt in inferno. ¶ Luctus bonus triplex est, scilicet luctus compunctionis, compassionis & deuotionis. De primo

in Psal. Lauabo per singulas noctes lectum meum &c. De luctu cōpassionis, Iob 30. Flebā quondā super eo, qui afflictus erat. Eccle. 22. Super mortuū plora, defecit. n. lux eius. Et super fatuū plora defecit. n. sensu. Ierem. 13. Plorans plorabit anima mea, & oculus meus educet lacrymam: quia captus est grex dñi. Eiusdem 14. Deducant oculi mei lacrymā per noctem & diem &c. Thre. 2. Defecerunt prę lacrymis oculi mei, super contritione populi mei. Ezechi. 32 Omnia luminaria cæli mœrere faciam super te. Luctus deuotionis est, vt cum anima viri perfecti, Dei dulcedine experta, deflet absentiam sponsi, quo ad sensum dulcedinis. Bernardus ad fratres de monte Dei loquens de illo, qui repellitur à lumine Dei, ad quod admissus est, Si amat, inquit, flere, dulcia habet, & nō sine multo gemitu cogitur redire ad conscientiam suā. Itē luctus deuotionis est, qui est ex desiderio diuinæ visionis. In Psal. Sitiuit anima mea ad Deū fontem viuū &c. Fuerūt mihi lacrymæ meæ &c. Luctus etiā deuotionis, est luctus, quem habet anima viri perfecti ex magnitudine gaudij spiritualis. De luctu deuotionis intelligi potest illud Aug. in lib. de Ciuita. Dei: Quanto, inquit, est quisque sanctior & desiderijs sanctis plenior: tanto eius in orando fletus vberior. Idem in lib. Soliloquiorum, Modum, inquit, vis habere lacrymas meas, quum miseriæ meæ modum non videam. Impatiens est amor: nec lacrymis modus sit, nisi amori detur, quod amatur. ¶ Luctus indifferēs est: vt luctus afflictionis temporalis, vel etiam gaudij. Tob. 11. Fleuerunt ambo cum gaudio. Genes. 43. Erumpebant lacrymæ, & introiens cubiculum, fleuit. Secundum glo. Luctus pro peccatis, vel pro desiderio cælesti, consolationem meretur: alius verò luctus, non. Secundū Bern. Luctus eorum, qui perseuerantiam nō habent, non meretur consolationē. Alios, inquit, lugentes video: sed si de corde procederent lacrymæ: non tā facilè illico soluerentur in risum. Nunc autē quum abundantiùs otiosa & scurrilia verba profluāt ꝙ prius lacrymæ, lacrymas huiusmodi de his esse nō arbitror, quibus consolatio diuina promittitur: quādoquidem post illas tā facilè cōsolatio vilis admittitur.

¶ *Quare lugentes sint beati.*

CIRCA tertium, notādum ꝙ prima & maxima causa, quare lugentes sint beati, est, quam dominus tangit, dicens: Quia consolabuntur. Simile Lucæ 6. Beati, qui nunc fletis, quia ridebitis. ¶ Lugentes, in futuro consolabūtur Dei visione, & etiā multis alijs modis. Esa. vlt. In Ierusalem consolabimini: videbitis, & gaudebit cor vestrū. Et Luc. 15. Dictū est diuiti de Lazaro, Nūc

hic

hic consolatur, tu verò cruciaris. Ioan. 15. Tristitia vestra vertetur in gaudium, quod significauit aquæ mutatio in vinum. Ioan. 2. Ierem. 31. Conuertam luctum eorum in gaudium. Inpræsenti etiam lugentes cõsolantur. Exo. capi. 15. Aquæ Marath versæ sũt in dulcedinem. Tobiæ 8. Post lacrymationẽ & fletum, exultationem infundis. Aug. in lib. Cõfess. Quantum, inquit, fleui in hymnis & canticis tuis, suaue sonantis ecclesiæ tuæ vocibus commotus acriter, & currebant lacrymę, & bene mihi erat cum eis. De tali, qui habet abundantiam dulcium lacrymarum, verũ est illud quod solet dici communiter: Iste est sicut piscis, qui natat in aqua. De suauitate ista non gustat cor ignobile. Prouer. 14. Cor, quod nouit amaritudinẽ animæ suæ. in gaudio eius non miscebitur extraneus. Gregor. in Moralib. Luctu suo anima pascitur, quũ ad superna gaudia flendo subleuatur. Et intus quidem doloris sui gemitum tolerat: sed eo refectionis pabulum ꝑcipit, quo vis amoris ꝑ lacrymas emanat. Idem in eodem: Fit plerunque, vt in ipsis pijs fletibus gaudij claritas erumpat, vt mens, quę cæca iacuerat, ad inspectionem fulgoris intimi, suspirijs vegetata conualescat. Aliud ad beatitudinem faciens in lugentibus luctu salubri, potest esse, quòd tales, immunes sunt à tristitia huius seculi, quæ mortem operatur. 2. ad Corinth. 7. Bernard. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua. Mortis horrorem, iudicij tremẽdum valde discrimen, ardentis gehennæ metum ab oculis cordis tui elongari nullatenus patiaris. Cogita peregrinationis tuæ miseriã, recogita annos tuos in amaritudine animę tuæ, & cogita humanæ vitæ pericula: cogita fragilitatem propriã, & in huiusmodi cogitatione si perseueraueris, dico tibi, parum senties quicquid foris videtur esse molestum, dũ tè toto corde circa interiorem molestiam occupaueris. Sed nec patietur dominus sine cõsolatione te esse: quoniam est pater misericordiarum, & Deus totius consolationis. Et complebitur omnino, quod pollicetur Veritas, Beati, qui lugent &c. ¶ Tertiò, ad beatitudinem lugẽtium facit, quòd lacrymæ eos mundant. Sunt & cæteri effectus lacrymarum, de quibus in earum commendatione dicetur.

¶ *De commendatione lacrymarum.*

ET notandum, quòd ad commendationem lacrymarũ, Primò, valere possunt exhortationes, quas scriptura sacra facit ad flendum. Ier. 6. Luctum vnigeniti fac tibi. Eiusdem 9. Docete filias vestras lamentum. Luc. 23. Super vosipsas flete, & super filios vestros. Iac. 4. Miseri estote, & lugete. Eiusdem 5. Plorate

vlulātes in miserijs vestris. ¶Secundò, exempla, inter quę præcipuū est exemplū Christi. Ber. Christus cōpatitur & plorat: homo patitur,& ridebit? De luctu Christi habes ad Heb. 5. Cū clamore & lacrymis exauditus est pro sua reuerētia. Et Luc. 19. Vidēs ciuitatē, fleuit super illam. & Ioan. 11. Et lacrymatus est Iesus. Primo fletu cōmendauit nobis fletum cōpunctionis. Creditur. n. fletū illū emisisse in cruce. Crux verò statum pœnitētiæ designat. In secundo, fletum compassionis In tertio, fletū deuotionis, qn fleuit, Lazarū reuocaturus ad præsentem miseriam. Ber. in Sermonib. Christū super Lazarū & super ciuitatem fleuisse, & in orationibus pernoctasse lego: risisse verò aut iocasse, nunquā. Cōmēdātur etiā lacrymæ exemplo Petri Matt. 26. Egressus foras fleuit amarè. Hie. in epistolis: Petrū ter negantē, in locū suū amaræ restituere lacrymæ. Item exēplum Magdalenæ Lucę. 7. Lacrymis cœpit rigare pedes eius. ¶Tertiò, ad commendationem lacrymarum potest locus valere, in quo sumus. Aug. In valle miseriæ sumus, in qua eo magis flendū est, quo minùs flemus. In Psal. Ascēsiones in corde suo disposuit in valle lacrymarum. Eccl. 22. Musica in luctu, importuna narratio. ¶Quartò, tempus, in quo sumus. Eccl. 3. Tēpus flendi, & tempus ridendi. Tempus flendi, est in præsenti, vbi est multa materia fletus, & lacrymæ sunt in suo valore. Materia fletus, sunt Dei iniuriæ & contumeliæ, strages animarū, incolatus præsentis miseriæ, dilatio patriæ. De multiplici materia fletus, require in tract. de luxuria ca. de Choreis. In futuro erit tēpus ridēdi. Qui erunt in paradiso, nō habebūt materiā fletus. In his verò, qui erūt in inferno, lacrymæ nullius erūt valoris. Tūc absterget Deus omnē lacrymā ab oculis sanctorū. Apoc. 7. Esa. 25. Auferet dns Deus omnē lacrymā ab omni facie. Bern. Felices lacrymę, quas pia manus conditoris absterget. Tūc ridebūt electi pleno ore. Iob 8. Deus non proijciet simplicem, nec porriget manū malignis, donec impleatur risu os tuū, & labia tua iubilo. Hic ridetur ore semipleno: quia hic impletur illud Prouer. 14. Risus dolore miscebitur.

¶*De virtute lacrymarum.*

DE virtute lacrymarum, notandum est, quòd lacrymæ primò animam mundant. Aqua etiam lacrymarū, est velut mare æneum, in quo ingressuri tabernaculū vel templū, manus & pedes lauabāt. Exo. vlt. Et 3. Regū 7. Aqua etiā lacrymarū est lauatorium in claustro spirituali. Quasi aqua de puteo est, si lacrymæ veniant de profundo peccatorum. Et si sint pro proprijs peccatis, tunc est puteus in ipso claustro. Si verò sunt pro pecca-

tis

tis alienis, & nō pro proprijs: tūc habet clauſtrū illud aquā quaſi de alieno puteo, & videtur habere malū prouiſorē. Si verò lacrymæ ſunt pro incolatu huius miſeriæ, vel pro dilatione patriæ, tūc eſt aqua quaſi de fonte viuo. Ioā.4. Aqua, quam ego dabo ei, fiet fons aquæ ſalientis in vitam æternā. Aqua lacrymarū, balneū eſt, in quo abluuntur animæ, vt ſponſæ regis cæleſtis fiant. Iere. 4. Laua à malitia (Ieruſalem) cor tuum, vt ſalua fias. Itē lacrymæ delent literas mortis, quas, q pecat, diabolo ſcribit manu propria in lib. conſcientiæ. Dani. 7. Sedit iudicium, & libri aperti ſunt. Libri, inquam. ſ. conſcientiarum. Literæ iſtæ effuſione proprij ſanguinis delendæ eſſent, ſi aliter deleri non poſſent. Sic Chriſtus deleuit chirographum nobis contrarium. Coloſſ. 2. Delens, quod aduerſus nos erat, chirographū decreti, quod erat contrariū nobis, & ipſum tulit de medio, affigens illud cruci. Item diabolum ſubmergunt. Aqua lacrymarū, eſt quaſi mare rubrum, vbi Pharao infernalis cum exercitu vitiorum ſubmergitur. Exod. 14. In Pſal. Contribulaſti capita draconum in aquis. ¶ Itē lacrymæ terram cordis irrigant, & fœcundant. Aqua lacrymarum eſt, vt fons paradiſi. Geneſi. 2. Fons aſcendebat de terra, irrigans vniuerſam ſuperficiem terræ. Eccleſiaſtic. 14. Rigabo hortum plantationis. In Pſalm. Qui ſeminant in lacrymis, in exultatione metent. Item lacrymæ holocauſtum impinguant. Gregorius ſuper Ezechiel. Holocauſtum aridum, eſt bonum opus, quod orationis lacrymæ non infundunt. Holocauſtum pingue, eſt bonum opus, quod quū agitur, etiam lacrymis impinguatur. Item lacrymæ ardorem concupiſcentiarum ſedant. Gregorius in Moralib. Flammam ſuggeſtionum diaboli citius extinguit vnda lacrymarum. Si aliquis videat domum conſcientiæ ſuæ, igne concupiſcentiæ ſuccendi, recurrere debet ad aquam lacrymarum. Item mentem humiliant. Prouerbiorum 12. Mœror in corde iuſti humiliabit eum. Item mentem mitigant. Bernard. in Sermo. Equum indomitum flagella domant: animam immitem contritio ſpiritus, & aſſiduitas lacrymarum. Et vt breuiter dicatur, omnē infirmitatem ſpirituale ſanat. Iob 5. Mœrentes erigit ſoſpitate. Item à Deo, quod homo vult, impetrant. 1. Reg. 1. Quū eſſet Anna amaro animo, orauit Deū, flens largiter, quæ à domino exaudita eſt. Eſa. 38. dictū eſt Ezechiæ: Vidi lacrymam tuam, & ecce ſanauit te. Tob. 3. Orauit Tobias cum lacrymis, & Sara ſimiliter, & exauditæ ſunt preces amborum. Iudith 8. Indulgentiam eius cum lacrymis poſtulemus.

In Psalm. Auribus percipe lacrymas meas. Augu. Quæ violentæ sunt in precibus. Itē: Posuisti lacrymas meas in cōspectu tuo. Iere.31. In fletu venient, & in misericordia reducā eos. Christus cū lacrymis preces offerens, exauditus est. ad Heb. 5. ¶ Itē lacrymæ oculū cordis clarificant. Vnde aqua lacrymarū, est natatoria Siloe. Io.9. Abij in natatoriū Siloe, & laui, & vidi. Greg. Mens lacrymis baptizata, in cōtemplatione videt limpidiùs. Idē: Sæpè quod torpentes latuit, flentibus subtilius innotescit. Aqua lacrymarū, est collyriū visum iuuās. Apoc. 3. Collyrio inunge oculos tuos, vt videas. Itē lacrymæ mētē eleuant. Genes. 7. Multiplicatæ sunt aquæ, & eleuauerūt arcam in sublime. Greg. in Moral. Quum ꝑ fletū mens ad summa rapitur, compunctionis suæ pœnam gaudens miratur, & libet affligi, quia afflictione sua se conspicit ad alta subleuari. Itē lacrymæ vitā perditam reparant. Grego. Tempus redimimus, quando antè actam vitam, quam lasciuiendo perdidimus, flendo reparamus. Item regnum cælorum quasi quadā vi obtinent. Gregor. in Homil. Regnum cælorum rapi vult nostris fletibus, qđ nostris meritis non debetur. Lacrymæ, vt virtus earum breuibus verbis exprimatur, operantur in cælo, in terra, & in inferno. In cælo, vnde Ecclesi. 35. Nonne lacrymæ viduæ ad maxillam descendunt, & exclamatio eius super deducentem eas? A maxilla enim ascendunt ad cælum. In terra operantur, quum multiplices habeant effectus in hominibus, vt prius ostēsum est. In inferno, quum ignē infernalem extinguant, quātum ad eum, qui eas effundit. Item lacrymæ possunt in Deum, in angelos, in dæmones & homines. In Deum, dum eū quasi cogunt ad miserandum. Vnde super illud Tob. 3. Tunc Tobias ingemuit, & cæpit orare cum lacrymis. dicit gloss. Oratio Deum lenit, lacryma cogit. Lacrymæ Deum faciunt quasi obliuisci iniquitatum nostrarum. Lacrymæ etiam angelos lætificant. Lucæ 5. Gaudium est angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente. Secundum Bernard. Deliciæ angelorum, sunt lacrymæ pœnitentium. In dæmones possunt lacrymæ, cùm ab eis submergantur, vt prius dictum est.

¶ *De impedimentis lacrymarum.*

Circa quartum, notandū est, quòd sex videntur esse impedimenta lacrymarum. ¶ Primum est, superbia, quæ est vt terra arens. Iosue 15. & Iudith 1. Terram arentē dedisti mihi. In Psal. Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Humilitas, est quasi aquæductus, per quem lacrymæ veniunt, quē diabolus vult incidi.

di. Iudith 7. Incidi præcepit Holofernes aquæductum. Ipsa est vallis, ad quam descendũt aquæ lacrymarum. Secundũ est, amor terrenorum. Vnde Cain interfecit Abel. Gene. 4. Cain interpretatur possessio: Abel, luctus. Gene. 26. Oẽs puteos, quos foderant serui Abraham, obstruxerunt Palæstini implentes humo. ¶ Tertiũ est, durities siue impietas. Gene. 29. Os putei grandi lapide claudebatur. Homines, qui non habent pietatem ad proximũ, non inueniunt Deũ sibi misericordẽ: ideo corda eorum sunt vt petra durissima. Iob 12. Si continueris aquas, omnia siccabuntur. Ideo necesse esset, vt virga Dei percuterentur, vt aqua lacrymarũ inde exiret. Deut. 8. Eduxit riuos viuos de petra durissima. Item in Psal. Percussit petrã, & fluxerunt aquæ, &c. ¶ Quartum est, nimia occupatio. Gene. 36. Ana inuenit aquas calidas in solitudine. Esa. 22. Recedite à me, amarè flebo. ¶ Quintũ est, ignorantia. Quod impedimentum tangit dñs Luc. 19. dicens: Si cognouisses, & tu. supple, fleres. ¶ Sextum est, peccati magnitudo. Ber. in lib. de Consideratione: Si doles, cõdoleo: si non, doleo tamen, & maximè sciens à salute longius absistere membrum, quod obstupuit, & ægrum sese nõ sentientem periculosius laborare. Greg. in homi. loquens de Pharisæo & Magdalena & Christo: Inter duos ęgros medicus aderat, sed vnus æger in febre integrum sensum tenebat, alter verò in febre carnis & sensum perdiderat mentis. In ægritudine sensum perdiderat, qui hoc ipsum, quod à salute longe esset, ignorabat.

¶ Coadaptatio luctus in donum scientiæ.

CIRCA quintum, notandũ ꝙ luctui adaptatur donum scientiæ: Vnde interl. Hi scientiæ spiritu illustrantur, vt sciant quibus malis inuoluantur. Hanc adaptationem insinuat Salomõ Eccl. 1. Qui addit (inquit) scientiã, addit & dolorem, & non potest homo scire, quibus bonis vel malis sit in præsenti vita, & nõ esse in luctu. Mala enim per se luctũ inducunt, bona verò tẽporalia, causam luctus: id est, peccatũ. Aug. Si benè est, tumes: si malè, doles. Hanc adaptationem insinuat nobis ipsa natura. Ad idẽ enim membrorum pertinent visus & luctus. Idẽ insinuatur nobis Lucæ 19. Videns Iesus ciuitatem, fleuit super eam.

De Esurie Iustitiæ. Pars VIII.

RECte post prædicta, de Esurie Iustitiæ dicendum est, quia prædicta valent ad esuriem iustitiæ. Humilitas, quæ ad paupertatem pertinet, valet ad hanc esuriẽ: quia humilis sentit propriam vacuitatẽ, ideò esurit repletionem. Ecõtrario, superbus, qui habet vanã plenitudinẽ, habet fastidiũ iustitiæ. Itẽ pauper-

tas voluntaria animã euacuat ab amore mundi. Vnde reddit eam capacẽ amoris veri boni. Amor enim mundi, & amor veri boni mutuò se expellũt ab anima: co angustatũ est.n.stratum, vt alter decidat, & pallium breue amoris vtrunq; operire nõ põt, mũdũ.s. & verũ bonũ. Esa. 28. Mansuetudo valet ad hãc esuriẽ, quia animam euacuat ab amore iniustitiæ. Homines immites esuriũt malitiã seu ꝓximi iniuriã: ideo non possunt perfectè esurire iustitiam. Luctus etiã facit ad hanc esuriem. Qui.n.lugent, recogitãt annos suos in amaritudine animæ suæ, & incipiunt facere dignos fructus pœnitentiæ, volentes seruire iustitiæ, sicut iniustitiæ prius seruierunt. ad Ro. 5. Sicut exhibuistis mẽbra vestra seruire immũditiæ, & iniquitati ad iniquitatẽ: ita nunc exhibete mẽbra vestra seruire iustitiæ. Bern. Esuriẽ iustitiæ ad præcedentẽ ordinat beatitudinem, his verbis: Quid aliud est, inquit, hæc consolatio, quæ lugentibus promittitur, quàm procedens de spe veniæ, gratia deuotionis & suauissima delectatio boni, & gustus sapientiæ, licet exiguus, quibus interim benignissimus Deus afflictã refrigerat animã? Sed gustus ille nihil aliud est, quàm irritamentũ desiderij, & incentiuũ amoris, sicut scriptũ est: Qui edũt me, adhuc esuriens: & qui bibũt me, adhuc sitient. Propterea illicò subinfertur, Beati, qui esuriunt, &c. ¶ Et notandũ, ꝙ iustitia hic sumi potest generaliter pro probitate, seu bonitate, seu rectitudine vitæ. Ad quod pertinet, quod dicit gl. Amatores, inquit, veri boni sunt, quibus non satis est, ꝙ iusti sunt, sed semꝑ sitiunt opus iustitiæ. Vel põt sumi iustitia, prout ad eã pertinet reddere vnicuiq;, quod suũ est. Vñ glo. Iustitia est sua cuique tribuere, sibi, & proximis, & Deo. ¶ Itẽ põt sumi, prout attẽditur in inflictione pœnarũ. Vnde Ber. in Sermo. Alij, inquit, tã vehemẽter contra aliorum delicta zelant, vt videri possent esurire & sitire iustitiã, si esset apud eos de suis quoq; peccatis idem iudicium. Sed nunc pondus & pondus, vtrunq; abominatio est apud Deum. Nã cõtra alios tam impudenter, quàm inaniter æstuãt, seipsos tã insipiẽter, quàm inutiliter palpant. Esuriem iustitiæ, intelligas nõ quẽcunq; amorẽ iustitiæ, sed amorẽ valde intensum. ¶ Et notandũ, ꝙ opera bona cibus sunt animæ. Virtutes enim, quæ sunt quasi quẽdã mẽbra animæ, inde sustẽtantur, reficiũtur, augẽtur, roborãtur. Io. 4. Meus cibus est, vt faciã voluntatẽ eius, qui misit me. Ad virtutes pertinet illud Esaiæ 4. Panem nostrum comedemus, Ipsæ de labore suo viuunt, proprijs enim operibus pascuntur, & sine illis deficiunt. Ideo rectè dicitur esuries esse iustitiæ.

tiæ. Esuries enim est, respectu nutrimenti & refectionis. Qui esuriunt & sitiunt iustitiam: id est, vitæ rectitudinem vel bonitatē & in se, & in alijs, beati sunt: quia satiabuntur in futuro, adepto, qđ desiderāt: vt dicit gl. interlin. Tūc enim nullus erit cum eis, qui bonus non sit, & qui bene nō agat. Item qui iustitiam secundo modo esuriūt, tunc saturabuntur. Totaliter. n. viuent Deo: vnde se totaliter reddent Deo, à quo totaliter habent: & sic verè erunt iusti. Item qui esuriunt iustitiam tertio modo, tunc saturabuntur: quia tunc nullum malum relinquetur impunitum. Tunc enim implebitur illud Psal. Lætabitur iustus, quum viderit vindictam. ¶Item qui esuriunt & sitiunt iustitiam, habent beatitudinem vitæ. Primo propter lætitiam, quæ iustitiam comitatur. In Psalm. Iustitiæ Domini rectæ, lætificantes corda. Econtrario iniustitiam comitatur miseria, à qua miseria ipsi immunes sunt. Prouerb. 14. Miseros facit populos peccatum. Augusti. in libro de libero arbitrio: Tanta est beatitudo iustitiæ, vt nemo ab ea, nisi ad miseriam, possit abscedere. Secundò, quia quāto habent maiorem esuriem iustitiæ, tanto habent maiorem lętitiam, operādo iustitiam. Prou. 13. Desiderium si cōpleatur, delectat animam. In eodem: Lignū vitæ, desiderium veniens. Tertiò, quia spiritualem sanitatem habent. Esuries enim iustitiæ attestatur spirituali sanitati: sicut rectitudo appetitus corporali sanitati. Quartò, quia esuriē iustitiæ sequitur abundantia bonorū operum: vnde multiplicatur lætitia annexa bono operi. Anima bonis operibus abondans, est sicut arbor benedicta, habēs fructuū abundantiā: anima verò sine bonis operibus, est vt arbor maledicta. Matt. 21. Nūquam ex te fructus nascatur in sempiternū: ait Dn̄s, maledicens ficui. Itē anima abūdans bonis operibus, est vt mulier, quę lætatur de multitudine filiorū: quæ verò est sine operibus, est vt mulier sterilis, quæ se miserā reputat. 1. Reg. 1. Ait Anna quæ fuit sterilis: Mulier, inquit, infelix nimis ego sū. ¶Et notandū, quòd sicut mulieres steriles multùm desiderāt fructū: sic anima multū desiderare debet fructū bonorū operū. Exēplū primi desiderij habes in Rachele, Gen. 30. Da mihi, inquit, liberos, alioquin, moriar. Exēplū secundi desiderij in Bern. dicente super Cantic. Quàm mitius me priuares, ò amara mors, vitæ vsu quàm fructu: nā vita sine fructu grauior mors. Deniq; duo mala parātur arbori infructuosæ, securis & ignis. Famæ iustitiæ multi sancti mortui sunt mūdo. Multi etiam mortui sunt morte corporali, quia pro illa morti se exposuerūt. Esuriēda est iustitia vt the-

:thesaurus alijs thesauris præualens. Eccle.29. Pone thesaurum tuum in præceptis Altissimi, & proderit tibi magis, quàm aurũ. Alios thesauros relinquit homo cùm moritur. Sed hunc thesaurum secum defert. Nõ est cessandũ à bonis operibus pro amico aliquo. Bona enim opera faciũt homini societatẽ in morte, cùm amici nolunt hoc facere. Apoca. 14. Opera.n.illorum sequuntur illos. Bona opera hominem ornant & honorant in illa magna curia, quæ erit, cùm fiet vniuersale iudicium. In Psal. Astitit regina à dextris tuis inuestitu deaurato &c. Item bona opera in futura vita hominem pascunt. Prouer. vlti. Date illi de fructu manuũ suarum. De iustitia require in tractatu de virtutibus cardinalibus, vbi habes specialẽ tractatũ de ipsa. ¶ Aptatur autem esuries iustitiæ dono fortitudinis. Vnde interli. Esuries iustitiæ spiritu fortitudinis fulcitur, ne in via lassescat. Item gl. Hæc virtus sine spiritu fortitudinis nõ impletur: quia per eum (esuriẽdo) ad satietatem quãdoq; venimus. Aliqui verò ideo esuriem iustitiæ dono fortitudinis adaptant: quoniam de refectione & exercitio operũ est robur virtutum. Posset tamen dici, quoniam de fortitudine est ista esuries: sicut de fortitudine vis appetitiuæ corporalis, est esuries corporalis, & de debilitatione, fastidium. Et sicut de fortitudine bellica est esuries certaminũ: sic de dono fortitudinis, esuries iustitiæ in præsenti, quæ certamen habet. Iob 7. Militia est vita hominis super terram.

De Misericordia. Pars IX.

SEquitur de Misericordia. De qua congruè post prædicta tã gẽdum est: quia post prohibitionem cordis per paupertatem spiritus à bono, quod infra nos est: & per mansuetudinem à malo, & post ablutionem cordis per lauacrum lacrymarum, necessaria est directio cordis ad verũ bonũ. ad quam pertinet esuries iustitię. & deinde ad malum, quod fit ꝑ misericordiam, qua malis proximi cõpatimur. Misericordes verò ideo beati sunt, quia literas patentes habent euangelij, quòd ipsi misericordiã consequentur. Misericordes alienam miseriam in præsenti per cõpassionem sibi assumunt: & ideo in futuro iure vicissitudinis Christus eos à miseria liberabit. ¶ De Misericordia, require in tractatu Cardinalium virtutum, vbi habetur specialis tractatus de ipsa. Ea verò, quę ponuntur ibi ad ipsius commendationem, valere possunt ad ostendendum misericordium beatitudinem. Adaptatur autem misericordia dono cõsilij. Vnde glossa, Misericordia eget spiritu consilij, sine quo nemo circunspectè miseretur. Initium est, sui misereri, finis est, pro alio mori. Ordo enim est miserendi, vt

vnus-

vnusquisque incipiat à se. Finem Christus insinuat, pro peccatoribus mortu⁹ est ex misericordia. Misericordiam specialiter consuluit. Veritas iuueni requirenti, quid boni faceret, vt vitam æternã haberet: Si vis, inquit, perfectus esse, vade & vende oĩa quæ habes, & da pauperibus. Mat. 19. ¶ Et notandum, ꝙ verè misericors est, q̃ est misericors de suo. Bern. in Sermone: Sunt alij misericordes de his, quæ ad ipsos non pertinent, qui scandalizantur, ꝙ non datur hoĩbus abundãter, sic tamen, vt nihil penitùs eos grauet: qui si misericordes essent, de suo facere deberent misericordiam. Si non possent de substantia terrena, de voluntate bona darent. His, qui contra eos peccare fortè viderentur, indulgentiam darent. Dulce signum, verbum bonum, quod est super datum optimum, vt eorum mẽtes. ad pœnitentiã prouocarent. Deniq; & his oĩbus, quos in peccato esse cognoscerent, cõpassionẽ impẽderent & orationem: alioquin misericordia eorum nulla est, & misericordiã consequũtur nullã.

De munditia cordis, & eius descriptione: de his quæ eã efficiunt vel custodiunt: quare etiam misericordes sint beati: vbi tangitur de his, quæ faciunt ad commendationem munditiæ, de partibus eius, ac cui dono adaptetur. Pars X.

SEquitur de munditia cordis, de qua hoc modo dicetur. Primò, ponentur eius descriptiones. Secundo, tangetur de his, quæ munditiam efficiunt vel custodiunt. Tertiò, ostendetur quare mundi corde sint beati: vbi tangetur de his: quæ pertinent ad cõmendationẽ mũditiæ. Quartò, tãgetur de partibus munditię. Quintò, ostendetur quod donũ huic beatitudini adaptetur. ¶ Circa primum, notandum, ꝙ munditia sic describitur: Munditia est vtriusque hominis integritas, diuini amoris intuitu obseruata. Potest ẽt sic describi: Munditia est, puritas animi, oẽm abhorrẽs immunditiam. Bern. in epistolis dicit, ꝙ puritas cordis consistit in quærenda gloria Dei & vtilitate proximi. Et loquitur de puritate cordis, respectu operum. Super illo verbo Matth. 5. Beati mundo corde. dicit interl. quos non arguit conscientia peccatorum.

¶ *De his quæ efficiunt munditiam.*

CIRCA secundum, notandum, ꝙ octo sunt, quæ videntur valere ad munditiam efficiendam vel custodiendam. ¶ Primũ est, aqua sapientię salutaris. Multùm valet ad munditiam, quòd homo libenter audiat verbum Dei, vel ꝙ libenter studeat in scriptura sacra. Ioan. 14. Vos mundi estis propter sermonẽ, quem locutus sum vobis. Eiusdem 18. Sanctifica eos in veritate: sermo tuus veritas est. Dupliciter valet sermo Dei ad munditiã. Primò, quia ostendit maculas cordis, & secun-

ſecundū hoc dicitur ſpeculū. Secūdo, quia dat aquā gratiæ. Prouerbior. 13. Doctrina bona dabit gratiā. Et figuratum eſt per lauatoriū, de quo legitur Exod. 38. quòd habebat ſpecula exteriùs, in quibus ingredientes tabernaculū, immunditiā ſuā videre poterāt, & intus aquā, vnde eam lauabāt. Sapientiæ ſtudiū ad mūditiam valet: quia tollit otiū, quod eſt occaſio immunditiæ. Bernar. Omniū tentationū & cogitationū malarū & inutiliū ſentina, eſt otium. Propterea generat caſtas affectiones. Vnde dicitur vinum germinans virgines. Zachar. 9. id eſt, virginales affectiones. Berna. ſuper Cāt. Intrās ſapiētia dū ſenſum carnis infatuat, purificat intellectū cordis, palatum ſanat, & reparat. Sano palato ſapit, iā bonū ſapit ipſa ſapiētia, qua in bonis nullū melius. ¶ Secūdum eſt contritio cordis, ex qua eſt aqua lacrymarū. Multū valet ad munditiā, quòd homo frequenter ſe abluat cum aqua iſta. Cui aquæ admiſcendus eſt cinis: memoria ſcilicet propriæ mortis, vel temporalis, vel æternæ, vel etiā memoria Dominicæ mortis. Per hūc modū fit lixiuia ad abluēdū valde efficax, in quā bonū eſſet lauare quaſi per ſingulas noctes linteamina illius lecti, in quo tantus hoſpes debet iacere, Deus ſcilicet. Hanc ablutionem non dedignabatur facere Dauid, licet rex eſſet: Lauabo, inquit, per ſingulas noctes lectum meū. ¶ Tertiū eſt, frequēs cōfeſſio. Confeſſione mūdandum eſt templū ſpirituale. Quod figuratum eſt 1. Mach. 4. vbi legitur, ꝙ Iudas mundauit tēplū à Gētibus inquinatū. Iudas enim confitens interpretatur. Attēdēda ſunt verò verba, quæ ibi dicit Iudas: Ecce, inquit, contriti ſunt inimici noſtri: aſcendamus nūc, mūdare ſancta, & renouare. Cōtritio inimicorū, mūdationē Iudæ præceſſit: ſic contritio de peccatis, quā ex auditu verbi diuini homo recipit, præcedit, confeſſionem peccatorū. In Pſal. Facta eſt Iudæa ſanctificatio eius. 4. Reg. 5. Vade, & lauare ſepties in Iordane. Septies in Iordane lauatur, qui humiliter ſeptem criminalia peccata cōfitetur. Bern. in epiſtolis ad quandā virginē: Audi, cui places, ama, vnde places. Ama cōfeſſionem, ob quam amaris: ama confeſſionē, ſi affectas decorē. Cōfeſſioni iungitur decor, iungitur pulchritudo. In Pſal. Confeſſionem & decorē induiſti. Confeſſio & pulchritudo in conſpectu eius. Re vera vbi confeſſio, ibi pulchritudo, ibi decor. ¶ Quartum eſt, vitæ auſteritas tam in victu quàm in veſtitu. ¶ Sicut defricatio & abſterſio cum panno aſpero valere ſolet ad munditiam ſcyphi: ſic vitæ auſteritas valet ad mūditiam ſpiritualē. De hac aſperitate habemus exēplum in Ioanne Baptiſta, Matthæi 3. Ipſe autē Ioānes

nes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem eius erat locustæ & mel sylvestre. ¶ Quintum est, eleemosynarum largitio. Lucæ 11. Verun tamen quod superest, date eleemosynam, & omnia múda sunt vobis. ¶ Sextum est, oratio. Luc. 9. Facta est, dum oraret, species eius altera, & vestitus eius albus & refulgens. Munditia orando acquiritur. Ideo orat Psalm. Cor mundũ crea in me Deus, & spiritum &c. Matt. 8. Domine, si vis, potes me mundare. Orando etiã conseruatur. Machab. 13. Sancte sanctorum Domine, conserua in æternum domum istam impollutam, quæ nuper mundata est. ¶ Septimum est, lima correptionis. Qui munditiã desiderat, correptionem non fugiat, sed appetat. Bern. in Sermonibus: Sũt qui peccata sua sic confitentur, vt videri possint, ex desiderio cordis mundandi id agere: omnia. n. in confessione lauantur, nisi q ea, quæ sponte dicunt alijs ab alijs patienter audire nõ possunt. Qui si verè mundari desiderarent, vt videtur, non irritarentur: sed haberent eis gratiam, qui suas illis maculas demonstrarent. Greg. Ille solus amicus meus erit, qui ante aduentum districti iudicis, maculas mentis meæ tergit. Sunt quidã infelices, qui à lima correctionis, ex qua debuerunt contrahere munditiã, potiùs contrahunt rubiginẽ, dũ de correctionẽ indignantur, & deteriores fiunt. De tali potest dici illud Psal. Destruxisti eum ab emundatione vel emendatione, id est, vnde debuit emũdari vel emendari. ¶ Octauum est, ignis tribulationis, quo Deus purgat illos, quos aurum & argentum reputat. Vnde gaudere debet homo, cùm videt se in igne tribulationis positum. Iac. 1. Omne gaudiũ existimate, fratres, cùm in varias tẽtationes incideritis. Ille, q in igne tribulationis per impatientiã exuritur, paleam se esse ostendit, non aurũ vel argentũ. Vnde multũ potest timere illud Matt. 3. Paleas autem comburet igni inextinguibili. Ambrosius super Beati immaculati. Sicut aurũ bonũ: ita ecclesia cùm vritur, detrimenta nõ sentit, sed magis fulgor eius augetur. ¶ Et notandum, q in veteri lege fiebat triplex sanctificatio. ¶ Primò, per aquam expiationis, de qua Num. 30. ¶ Secundò, per sanguinem. ad Hebr. 9. Oĩa penè ẽm legẽ in sanguine mũdantur. Tertiò vnctione, vt tabernaculũ & vasa eius, & Aaron cum filijs suis. Exo. 30. Possunt hæc referri ad triplicem baptismum, s. fluminis, qui propriè dicitur baptismus. Et baptismum sanguinis, quo beatus Mauritius cum socijs suis baptizatus est. Baptismum flaminis, scilicet Spiritussancti, quo saluãtur illi, qui nõ possunt habere baptismum, sed credunt

&

& conteruntur de peccatis suis:& & libẽter reciperent baptismum, si possent habere. Vel in ablutione per aquam facta, intelligi põt sanctificatio, quæ fit per solã gratiã Dei : vt in paruulis qui baptizantur. In ablutione facta cũ sanguine, intelligitur ablutio, quę fit per pœnitentiã, quæ est quędam carnis mortificatio & crucifixio. ad Gala. 5. Qui Christi sunt, carnẽ suã crucifixerũt cũ vitijs & concupiscentijs: per sanctificationem verò vnctione factam, significatur sanctificatio, quæ fit per augmentum gratiæ, & sanctificatio specialiter, quę fit in ministris ecclesiæ. Sicut. n. mundiùs seruanda sunt calix & alia vasa ecclesię, q̃ vasa cõia : sic ministri ecclesiæ maioris munditiæ debent esse, q̃ laici. Exod. 30. eadẽ vnctione iubentur sanctificari Aaron & filij eius, & vasa tabernaculi. In ecclesia etiam ministri ecclesiæ habent quoddam speciale sacramentum, scilicet sacramentum ordinis, quo excellentiùs cæteris sanctificentur. ¶ Et notandũ, ꝙ ea, quæ intrabant in vnctionem illam, insinuant quomodo ministri ecclesiæ debent sanctificari. ¶ Primum erat, myrrha, prima & electa. Sic dicitur myrrha illa, quæ sponte manat ab arbore, & est pretiosior, quàm illa, quæ eijcitur per incisionem corticis, & signat mortificationem carnis quæ fit in iuuentute, quæ Deo est gratior, & homini vtilior. Priùs mirrha pœnitentiæ condienda est, quàm vermibus vitiorum computruerit. ¶ Mira est fatuitas aliquorum, qui mirrha ista nolũt se inungere, donec toti cõputruerint vermibus vitiorum. ¶ Secũdum erat, cinnamómum, quod est cinerei coloris, quod cùm frangitur, in modum nebulæ spiramentum visibile emittit: vt dicit glossa super Exod. 30. Et signat humilitatem ministrorum ecclesiæ, quæ talis debet esse, vt populum visibiliter ædificet, cum debeat esse exemplaris. ¶ Tertium erat, casia, quæ crescit in aquis, & significat fidem, quæ in aquis Sacræ scripturæ crescit: & sic tenenda est, vt accipitur ex aquis Sacræ scripturæ. Non enim debet homo sequi rationem suam in ijs, quæ fidei sunt. ¶ Quartum erat, calamus. Et dicit gloss. Exo. 30. quòd est arbor aromatica crescens iuxta Libanũ. Et super illud Ezec. 27. Calamus in negotiatione tua dicit glos. quòd in calamo vocalis sonus significatur. Vnde per calamũ intelligitur deuotio ecclesiastici officij, eò quòd calamo canitur. Quod multum consolatur & ædificat popolum Dei. Is quatuor speciebus admiscebatur oleũ de oliuetis, per quod significatur pietas, cui quatuor prædicta debent deseruire. Minister ecclesiæ pietati se totum debet dare, vt sit vir misericordiæ. Exemplũ habemus de hoc in oculo q̃

tene-

tenerior & compassibilior est cæteris membris, & lacrymis propinquus. Idē debet esse in clero, qui est quasi oculus ecclesiæ. Itē de hoc exemplū habetur in Christo, qui totus fuit misericors. Misericordia eum traxit de cælo. Ipsa eum per vias asperas huius vitæ duxit, pro redemptione miserorum eum vēdidit, & morti crucis eū exposuit. Si ministri ecclesiæ essent ipsius misericordiæ in præsenti, vix essent aliqui, qui nō saluarentur. Misericordia.n.iure vicissitudinis eorū esset in futuro. Mortificatio carnis tūc seruit pietati, quando quod ori subtrahitur, pauperibus datur. Humilitas, qñ in proprijs vestibus parum expēditur, vt in pauperibus vestiendis multum expendatur. Fides, cùm aliquis frequēter mediatur, pauperē, esse membrum Christi, vel filium Dei, vel quòd Christus sibi reputat fieri, quod pauperi fit, & alia quę sunt fidei, quæ pietatem incitant. Doctrina fidei pietati seruit, cùm doctor intendit ijs, quæ ecclesiam ædificant. Glossa super 1. ad Corin. 8. Hic Deum diligit, qui charitatis causa sciētiam temperat, vt prosit fratri, pro quo Christus mortuus est. Ecclesiasticū etiam officium pietati debet seruire, vt ministri ecclesiæ studeāt subuenire animabus, quæ in præsenti pereunt, & illis, qui in purgatorio cruciantur. ¶ Item notandum, quòd ministros ecclesiæ maximè decet munditia, & maximè in eis indecens est immunditia, seu macula, quinque de causis. ¶ Prima est, quia ipsi sunt oculi ecclesiæ. In Psal. Oculi mei languerunt præ inopia. Præ inopia. (inquam) luminis. Exponit hoc gl. de Apostolis, qui fuerūt maiores ministri Christi. Macula in oculo maximè est noxia. Macula in cęteris mēbris, etsi ea deturpet, tñ non reddit ea inutilia: possunt.n.exercere officia sua. Multi maculatis pedibus rectè incedūt. Macula verò in oculo eū inutilē reddit. Etiā modicū pulueris, visum oculi impedit. Gregor. Nequaquā in mēbro maculam purè cōsiderat oculus, quem puluis grauat. ¶ Secunda, quia sunt, vt speculum ecclesiæ. Laici.n.multùm ad eos inspiciunt. Vnde satis possunt dicere illud 1. ad Corint. 1. Spectaculum facti sumus mundo. Sicut de Christo dicitur Sapi. 7. ꝙ est speculum sine macula: ita pro possibilitate sua, ipsi deberent esse speculum sine macula, in quo purè reluceret Christi imago. Si macula fuerit in speculo, illam videt, qui in eo faciē videre quærebat: sic si macula fuerit in ministris ecclesiæ, ad illā respiciet populus, & ẜm eam se maculabit. Minister ecclesiæ debet dicere illud 1. ad Corint. tertio: Estote imitatores mei, sicut & ego Christi. ¶ Tertia, quia sunt vasa electionis regi regum, & domino dominantium. Modica

macula in scypho vinum infusum abominabile reddit & inutile,quantum ad potum regis:sic sapientia in multis propter maculam vitæ, abominabilis redditur Deo & hominibus. Greg.Cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio cōtemnatur. De vno vase electionis habes Actu. nono: Vas, inquit electionis mihi est iste, vt portet nomen meum coram gentibus,& regibus,& filijs Israel. Vasa verò electionis hodie in vasa cōia sunt mutata. Osee 8. Factus est Israel in nationibus,quasi vas immūdū,Iudæi immundū cōe dicebant. Huius immunditiæ in magna parte est negligentia circa custodiam oris. Num.19. Vas qđ non habuerit operculum nec ligaturam desuper,immundū erit.¶Quarta,q͂a habēt mundare alios;ideo oportet eos esse mundos.Eccl.34. Ab immundo quid mundabitur? Sicut non est calidi frigefacere, nec frigidi calefacere:ita nō videntur immundi mūdare.Greg. Superiectas sordes tergere non valet manus,quæ lutū tenet. Neemiæ duodecimo. Mundati sunt sacerdotes & Leuitæ, & mundauerūt populum 1.Machabeo.4. Elegit Iudas sacerdotes sine macula,voluntatē habentes in lege Dei, & mundauerunt sancta.¶Quinta, q͂a ministri sunt Altissimi: ideo sicut ipse immaculatus est, oportet eos esse immaculatos. In Psal. Ero immaculatus cum eo, &c.Itē:Ambulās in via immaculata, hic mihi ministrabat.ad Ephe.1.Elegit nos, vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate.

¶*Quare mundi corde, sint beati.*

CIRCA tertium notādum, ꝙ prima & maxima causa,quare mūdi corde sunt beati, est illa, quā dn̄s tangit,Q̄m ipsi Deū videbunt.In futuro videbunt eum facie ad faciem. in quo erit maxima delectatio.Ioānis 17.Hęc est vita æterna, vt cognoscāt te verū Deū,& quē misisti, Iesum Christum. Et super illud Psal.Ostendam illi salutare meum. dicit gl. id est,Christum in maiestate.Et subditur:Hæc visio, est tota merces. In præsenti etiam videtur Deus à mundis corde,eo modo, quo priùs ostensum est quarta parte, in tractatu de contemplatione.Bernard. Pura veritas non nisi puro corde videtur. Ad Hebræos 12.Pacem sequimini cum omnibus,& sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum. Mundi corde non solùm sunt beati beatitudine spei, sed etiam beatitudine viæ, quia liberi à miseria immunditiæ,quę magna est. In Psal.Beati immaculati in via. Apocal.22.Beati, qui lauant stolas suas in sanguine agni.

¶*De ijs quæ faciunt ad commendationem munditiæ.*

ET notandum, quòd duodecim sunt quæ faciunt ad commendationem munditiæ cordis.

¶Primum

¶Primum est, multiplex exhortatio, quam scriptura sacra facit ad munditiam vel mundationẽ. Leui. 11. Sãcti estote, qm̃ ego sanctus sum. Item eiusdẽ 19. & 20. Item Deut. 18. Perfectus eris absque macula cum Deo tuo. Eccl. 8. Omni tp̃e vestimenta tua sint candida. 2. Pet. 3. Satagite immaculati & inuiolati inueniri. Esa. 1. Lauamini, mũdi estote. Hiere. 4. Laua à malitia cor tuum, Ierusalem. Esa. 3. Mundamini, qui fertis vasa dñi. ¶Secũdum est, ꝙ ipsa est naturalis animæ. Berna. in Sermo. Sicut corporis natura, est sanitas, ita cordis natura, est puritas. ¶Tertium est, ꝙ gaudium habet sibi adeò annexum, ꝙ ipsa vocatur gaudium. vnde super illud, ad Galat. 5. Fructus spiritus est, charitas, gaudium, dicit Gl. id est, puritas animi. ¶Quartũ est, purgatio quã naturaliter faciunt creaturæ irrationabiles, & etiam insensibiles, quasi exosam habentes immunditiam. Purgat se mare, mortuos ad litus expellẽs, purgat se vinum, purgat se etiam, qđ decoquitur. Corpora etiã animalium vim expulsiuã habent, qua noxia à se expellũt. ¶Quintum est, detestatio sui oppositi, scilicet immunditiæ peccati. ¶Et notandum, ꝙ quinque sunt ex quibus intelligi potest, quàm timenda sit immunditia peccati. ¶Primum est, dignitas rei, quam peccatum inquinat. Panno pretiosiori magis timemus inquinationem, etiã anima, quæ per peccatũ inquinatur, imago Dei est, & vnita diuinæ naturæ in persona Christi. Quid diceretur de illo, qui imaginem Crucifixi, vel beatæ Virginis in lutum proijceret, vel crucem, quæ corpus Christi tetigit paucis horis? ¶Secundũ est, difficultas recedendi, quæ patet in Lucifero, a quo immunditia peccati separari non potuit, ex quo ei adhęsit. Item ex quo homo peccauit, nullus purus homo à peccato perfectè purgatus est, vt dignus esset videre faciem Dei: donec Christi sanguis effusus est, quo illa purificatio perfecta est. Præterea immunditia vnius mortalis peccati non potest ablui tota aqua, quæ sub cælo est, nisi aqua gratiæ desursum descendat, quę cor abluat. ¶Tertium est, huius immunditię vtilitas. quod patet per hoc, ꝙ dominus immunditiam corporalem non reputat, comparatione immunditiæ spiritualis. Matthę. 15. De corde exeunt cogitationes malæ, &c. Hæc sunt quæ coinquinant hominẽ. Non lotis manibus manducare, nõ coinquinat hominem. Hæc immũditia pulcherrimã creaturam, scilicet Luciferum, ita deturpauit: & quũ esset in tã sublimi statu, adeò eum vilificauit, vt serpentibus & bufonibus inferior videatur esse in hoc, ꝙ bonum ei esset, si nunquam fuisset. Vilitatẽ huius immunditiæ ostẽdit Dauid,

 dicens:

dicens: Corrupti sunt,& abominabiles facti sunt in iniquitatibus suis.¶Quartũ est hoc,quòd Deus nõ habet adeò bonũ amicum,quem non odiret ad mortẽ etiã æternam pp maculã vnius mortalis peccati. Ecclesia.12.Altissimus odio habet peccatores. ¶Quintũ est, ꝙ macula hęc adeò deturpat rem,in quam cadit & deteriorat, ꝙ nisi virtute diuina remoueatur,pdita est,& melius esset ei, nihil esse, q̃ sic esse. ¶Sextũ faciens ad commendationẽ munditiæ est,ꝙ ipsa multũ placet Deo.1. ad Thess.4.Hęc est voluntas Dei,sanctificatio vestra. ¶Signa huius placẽtiæ multa sunt.¶Primum est hoc, ꝙ ipse filius Dei dignatus est humiliare se ad mundationem hanc faciendam.ad Hebr.1.Quum sit splendor gloriæ & figura substãtiæ eius,portansq; oĩa verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens,&c. ¶Secũdum est, quòd ipse discessurus à discipulis suis,documentũ dedit eis de hac mundatione.Ioan.13. Si ego laui pedes vestros dñs & magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes.Ablutio illa,figura erat spiritualis ablutionis,qua volebat eos abluere se inuicẽ.¶Tertium est, ꝙ cum tantis expensis voluit facere hanc mundationẽ. Voluit.n.nos mundare sanguine suo. ad Tit.2. Dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate,& mundaret sibi populũ acceptabilẽ.ad Hebr. 13. Vt sanctificaret populũ suũ, extra portam passus est: Apoc.1. Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Pro mũdatione mũdi fecit Deus diluuium in mundo isto.Gen.7. Et ante diẽ iudicij,pręcedet ignis, qui comburet faciem mũdi, qui ascendet tñ, quantum aquę diluuij ad purgãdũ mundũ.¶Quartum est, quòd voluit septẽ sacramenta esse in ecclesia Dei: quæ omnia sunt vel ad sanctitatẽ faciendã,vel cõstruendam,vel augẽdam.¶Quintum est, ꝙ Deus mundos corde in sui societatem recipit,& in præsenti, & in futuro.In Psalm.Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, &c. Et respõdetur, Qui ingreditur sine macula.Ioann.13.Si non lauero te,non habebis partem mecum, 1.Ioã.3.Omnis, qui habet spem in eo,sanctificat se,sicut ipse sanctus est.Apo.3. Habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinauerunt vestimenta sua,& ambulabunt mecum.Eiusdem 21.dicitur de ciuitate cælesti: Non intrabit in eam aliquid coinquinatũ. ¶Sextum est,quòd mundis corde abundanter dat Deus bona sua.Iob 17. Mundis manibus addet Deus fortitudinem. ¶Septimum faciens ad commendationem munditię est,quòd ipsa cor hominis Dei habitaculum facit. August.Munda tantùm cubiculum cordis: intus est qui exaudiat.

diat. 1. Paralyp. 19. Opus grande est: non homini paratur habitatio, sed Deo. ¶ Octauũ est, ꝙ pinguedinem deuotionis recipit. In Psal. Pinguescent speciosa deserti. ¶ Nonũ est, ꝙ amicũ Dei constituit. ¶ Decimum est, ꝙ gratiã labiorum tribuit. Quæ duo tanguntur Prouerbiorum vigesimo secundo: Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum suorũ, amicum habebit regem. ¶ Vndecimum est, ꝙ radix est totius munditiæ. Ad munditiam enim interiorem sequitur exterior munditia. Ad Rom. 11. Si radix est sancta, & rami. ¶ Duodecimum est, ꝙ ad Dei manifestam visionem perducit. Matt. 5. Beati mundo corde, &c.

¶ *De partibus munditiæ.*

CIRCA quartum, notandũ ꝙ est munditia ficta, & est munditia vera. Ficta munditia est munditia superficialis: vt munditia Pharisæorum, de qua Mat. 23. Væ vobis scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui mundatis quod de foris est calicis & paropsidis: intus autem pleni estis rapina & immunditia. Et subditur: Pharisæe cæce, munda prius, quod intus est calicis, & paropsidis, vt fiat & id, quod foris est, mundũ. De ficta munditia tangitur Prouer. 30. Generatio, quæ sibi munda videtur, & tñ non est lota à sordibus suis. ¶ Munditia vera, est puritas cordis. Et diuiditur in munditiam intellectus, & munditia affectus. Bernard. in Sermonibus. Duo, inquit, sunt, quæ in nobis purganda sunt: intellectus & affectus. Intellectus, vt nouerit, affectus, vt velit. Intellectus purgandus est à tribus. s. à falsis, ab otiosis, & vitiosis. Falsitas intellectũ obtenebrat. Otiosa eum impediunt. Abusio. n. intellectus est, quum occupatur circa inutilia: Omnis autem potentia, sui abusione præpeditur: vitiosa verò eum coinquinant. Item purgandus est intellectus, vt oculus animæ, à macula, quæ intelligi potest prudentia carnis, vel opinio propriæ munditiæ. Item à superaffluente humore. s. ab importunitate mundanæ solicitudinis. Affectus verò mundandus est à superaspersione, & infectione, & admistione sordium. Superaspersio, in primis motibus, infectio, in desiderio moroso admisto in amore. Amor enim est quædam admistio, siue vnio amantis ad amatum. Item affectus purgandus est à terreneitate. s. ab amore diuitiarum, & à crassitudine delitiarum, & rubigine iræ vel odij, vel alterius malitiæ. Item purgandus est affectus à macula, quæ est ex inordinato appetitu boni, & à macula, quæ est ex inordinato appetitu mali, & à macula, quæ est ex inordinato appetitu amborum. Prima macula est, macula luxuriæ vel auaritiæ. Secunda est, macula malitiæ. Tertia est, macula superbiæ.

Superbus appetit alienum malum, propter proprium bonū, vt proximi deiectionem, ꝓpter sui exaltationē. Ipse vult facere de fratre suo scabellum pedum suorum, vt sic altior appareat. Mūditia à macula malitię nihil aliud videtur esse, quàm innocentia, q̄ sic describitur: Innocētia est puritas animi, omnem iniurię illationem abhorrens. Item notandū, ꝙ cor mundandum est, vt speculum, vt sic Deo inspectori faciem suam puram reddat. Abluendū est hoc speculum lauacro lacrymarū. Mundandum est tersione quæ est cōfessio, & oratio pro venialibus, & defricatione, quæ fit vitæ asperitate. ¶Itē mundandū est cor, vt vas, cui balsamum cælestis sapientiæ debet infundi. ¶Munditia cordis adaptatur dono intellectus. ¶Circa quartum, notandum, quòd munditia cordis dono intellectus adaptatur. Facit enim munditia cordis ad intelligentiam, sicut puritas, & claritas pupillæ facit ad visionem oculi, & munditia speculi ad speculationem faciei, & munditia vasis ad hoc, quòd pretiosus liquor ei infundatur. Glossa super Matth. 5. facit adaptionem, his verbis: Spiritus intelligentiæ huic gradui adaptatur: quia intellectus, mentis oculus est, & expletio mādatorum Dei, aperit intellectum.

De pace, et eius descriptione, de cōmēdatione Pacis, de ijs quæ ad pacē habendam valere possunt, de ijs quæ paci aduersantur, & de diuisionibus ad pacem pertinentibus, qui sint pacifici, & quare sint beati, ac cui dono hæc beatitudo adaptetur. Pars XI.

SEquitur de gratia, quæ commendatur nobis in illo verbo, Beati pacifici &c. De qua hoc modo agetur. ¶Primò descriptiones pacis ponentur. ¶Secundò, eius commendationes. ¶Tertiò, tangetur de ijs, quæ ad pacē habendam valere possunt. ¶ Quartò, de ijs, quæ paci aduersantur. ¶Quintò, ponentur diuisiones ad pacem pertinentes. ¶Sextò, ostendetur, qui sint pacifici. ¶Septimò, quare pacifici sint beati, ¶Octauò, quod donū huic beatitudini aptetur. ¶Pax sic describitur: Pax est concordantium in bono mentium ordinata tranquillitas. August. 9. lib. de Ciuitate Dei, multas ponit descriptiones particulares pacis, his verbis: Pax, inquit, corporis, est ordinata tēperatura partium. Pax animæ irrationalis, ordinata requies appetitionum. Pax animæ rationalis, ordinata cognitionis actionisque consensio. Pax corporis & animæ, ordinata vita, & sal⁹ animātis. Pax hominis mortalis, & Dei, ordinata in fide sub æterna lege, obedientia. Pax hominum, ordinata concordia. Pax domus, ordinata imperandi atque obediendi concordia cohabitantium. Pax ciuitatis, ordinata

nata imperandi atq; obediendi concordia ciuiũ. Pax cælestis ciuitatis, ordinatissima & concordissima societas fruendi Deo, & inuicẽ in Deo. Pax omniũ rerũ, trãquillitas ordinis. Et subdit descriptionẽ ordinis: Ordo, inquit, est parium dispariumque rerũ, sua cuiq; loca tribuens, dispositio. Ad pacem generaliter pertinere videtur carentia repugnantis. Vnde dicit gloss. super Matth. 5. Vera pax est, vbi nihil repugnat. Aug. 19. libr. de Ciuit. Dei: Quid est aliud victoria, nisi subiectio repugnantium? quod quum factum fuerit, pax erit.

¶ *De commendatione pacis.*

CIRCA secundũ, notandũ, q 12. sunt quæ ad pacis commẽdationem pertinere videntur.

¶ Primum est, naturale desiderium pacis, quod inest omnibus. De quo August. 19. lib. de Ciuitate Dei: Sicut nemo est, qui gaudere nolit, ita nemo est, qui pacẽ habere nolit. Quandoquidem & ipsi, qui bella volunt, nihil aliud, quàm vincere, volunt. Ad gloriosam ergo pacem bellando cupiunt peruenire. Nã quid est aliud victoria, nisi subiectio repugnantium, q cum factum fuerit, pax erit. Idem in eodem, Superbus peruerse imitatur Deum: odit nanque cum socijs æqualitatem sub illo: sed imponere vult socijs dominationem suam pro illo. Odit ergo iustam pacem Dei, & amat iniquam pacem suam. Nõ amare tñ qualemcunq; pacem, nullo modo potest. Nullus quippe vitium contra naturam est, vt naturæ deleat extrema vestigia. Secundum est, multiplex exhortatio ad pacem, quæ nobis fit. Ad pacem monuit nos multitudo angelorũ, nato domino, dicens: Gloria in Altissimis Deo, & in terra pax hominibus. Lucę 2. Ad hanc uoluit Christus apostolos monere illos, in quorum domũ intrarent. Matthæi 10. Intrantes domum, salutate eam, dicentes, Pax huic domui. Et Lucæ 10. dictum est discipulis: In quamcunque domum intraueritis, primũ dicite, Pax huic domui. Ad pacẽ etiam monuit Christus Io. 20. in duobus locis. Tota doctrina eius ad pacem videtur fuisse. Vnde super illud Ioan. 16. Hæc locutus sum vobis, vt in me pacem habeatis, dicit glo. Non solùm quæ in cœna, sed quæ ab initio, & maximè quæ in cœna, hac de causa dicit dicta, vt in illo pacem haberent. Ad idem debet esse doctrina ecclesiæ. Columba ramũ oliuæ portat in ore suo. Genesi. 8. Oliua signum est pacis: columba signum est Spiritussancti. In hoc ergo signatum est, quòd viri spirituales debent portare in ore pacem, vt ad ea, quæ pacis sunt, admoneant. Ad pacem monet Apostolus ad Roman. 14. Quæ pacis sunt, sectamini, &c. Eiusdẽ 12. Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pa-

cem habentes. 2. ad Corinth. 4. Pacem habete, ad Ephes. 4. Solici ti seruare vnitatē spiritus in vinculo pacis. ad Hebræ. 12. Pacem sequimini cum omnibus. ¶ Tertium est, frequens oratio quam sancti pro pace faciunt, & ab alijs fieri volunt. Numer. 6. Couertat Deus vultum suum ad te, & det tibi pacem. Iere. 29. Quærite pacem ciuitatis, &c. In Psalm. Rogate, quæ ad pacem sunt Ierusalem. 2. Machabæor. 1. Adaperiat Dn̄s cor vestrū, &c. & faciat pacem. Paulus fere in singulis epistolis suis pacem optat ijs, quibus scribit. Similiter Petrus in suis epistolis. ¶ Quartum est, quòd pax est verum bonum amicorū Dei. Vnde super illud, Pax super Israel. dicit Glossa, Vno verbo omnia bona dicit: qui pacem nō habet, infelix est. in Psalm. Contritio & infelicitas in vijs eorū, & viam pacis non cognouerūt. Pacem specialiter reliquit Christus discipulis suis, recessurus ab eis. Ioan. 14. Pacem relinquo vobis, pacē meā do vobis, ad Hebr. 4. Relinquitur sabbatismus populo Dei. Solent homines morituri aliqua relinquere dilectis suis, & magis dilectis meliora. In hoc ergo, ꝙ pacē Christus reliquit apostolis sibi dilectissimis, mōstrauit pacē optimā esse. Multū dolere deberet, qui se videt exhæredatū eo, quod Christus specialiter fidelibus legauit. 3. Reg. 21. dicit Naboth ad Achab: Propitius sit mihi Dn̄s, ne dem hæreditatem patrum meorum, nec voluit aliquo modo vinea, quā habebat is hæreditariè cōmutare. Pacem comitatur gaudium. Prou. 12. Qui ineunt pacis consilia, sequitur eos gaudiū. ¶ Quintum est, quòd pax finis videt̄ esse omniū, etiam sui contrarij. Aug. Tm̄ bonū est pax, vt etiam suo cōtrario quæratur. Idem: Cōstat pacem, belli esse optabilem finem. Oīs homo etiā belligerando pacem requirit. ¶ Sextū est, ꝙ pax enumeratur inter fructus spiritus. Gal. 5. Fructus autē spiritus sunt charitas, gaudiū, pax. Charitate diliguntur, quæ sunt diligenda, & odiūtur, quæ sunt odio habenda. Si assint, quæ diliguntur, est gaudium: si absint, quæ odiuntur, est pax. ¶ Septimum est, ꝙ pax est specialis locus Dei. Psal. In pace factus est locus eius. Ad hoc signādum, templum Salomonis in pace factū est. 3. Reg. 5. Nūc requiem dedit Dominus Deus mihi per circuitum, & non est satan, neque occursus malus. Quamobrē cogito ædificare tēplum nomini Dei mei. Ad idem ostendendum, noluit filius Dei nasci in mundo isto, donec vniuersus orbis pacatus fuit, & durauit pax illa 12. annis. 2. ad Corin. vlti. Pacē habete, & Dominus pacis erit vobiscum. 1. ad Corint. 4. Nō est Deus dissensionis, sed pacis. Deus est pacis quasi possessiuè: quia vbi pax, ibi Deus. ¶ Octa

uum

num est, quòd Deus ita carè pacem emere voluit. Chrysostom. Pro pace loquimur pro qua Dei filius passus est, propter quam crucifixus est & sepultus, quam nobis pro omni censu hæreditatis reliquit. Voluit Dei filius mori, vt nos reconciliaret Deo patri: Voluit quasi matrimonium contrahere cū sorore nostra, scilicet cū humana natura, vt pax in mundo reformaretur. Adhuc etiam pacem peccatorū paratus est emere regno cælorum. Vę illis, qui tā honorabilē pacē recusant. ¶Nonū est, ꝗ pax mūdissima est: mundat enim aquā mūdantē cætera. Si aqua turbata in pace dimittatur, clara efficitur. ¶Decimū est, quòd clarè videre facit. Aqua turbata non reddit imagines, vt ait Gregori⁹, sic cor turbatū, nō clarè videt. In Vitis patrū tres studiosè diligentes se, facti sunt monachi. Quorū vnus elegit litigātes ad pace reducere. Alius visitare infirmos. Tertius abijt quiescere in solitudine. Primus laborās circa lites hominū, nō valēs eas sedare, tædio victus, venit ad eū, q̄ seruiebat infirmis, & inuenit eū animo deficientē. Qui de cōmuni cōsensu abierūt tertiū videre in eremo, dicentes ei tribulationes suas, & rogantes. vt eis diceret statū suum: q̄ reticens paululū, misit aquam in scyphū, dicēs eis: Attendite in aquā: & erat turbulenta. Et post modicū dixit eis: Attendite, quomodo limpida facta est. Et cū intēderent in eam, viderūt vultus suos tāquam in speculo. Et tunc dicit eis: Sic est, qui in medio hominū consistit. non enim videt peccata sua. Cum autē quieuerit, & maximè in solitudine, tunc peccata sua conspicit. ¶Vndecimū est, ꝗ pax præsens, arra est futuræ pacis. Esa. vlt. Erit sabbatū ex sabbato. ¶Duodecimū est, ꝗ pax grata est, & Deo & hominib⁹. Eccle. 25. In tribus beneplacitū est spiritui meo, quæ sunt probata corā Deo & hominibus, Cōcordia fratrum, amor proximorum, & vir & mulier sibi bene cōsentientes.

¶ *De his quæ valent ad pacem habendam.*

CIRCA tertiū, notandū, ꝗ duodecim sunt, quæ ad pacē habendā valere possunt. ¶Primum est, amor pacis. Non .n. dat Deus tantū bonū, illud contemnenti, sed cum desiderio magno quærēti. In Psal. Inquire pacē, & persequere eā. Hoc est cōtra quosdā, qui pacē oblatam reciperēt, sed eā primi non quærerent. Hi non videntur intelligere pacem hæreditatem esse Christianorū. Si enim se agnoscerent exhæredatos ab eo, quod Christus eis legauit, non expectarent quòd alius eos incitaret ad hæreditatem eorum recuperandam. ad Heb. 12. Pacem sequimini cū omnibus, Ad Roma. 14. Quæ pacis sunt, sectamini inuicem & in omnes. ¶Secundum est, vt à peccato nos

removeamus, & ab eo pro posse caueamus. Nō pōt.n. veram pacē habere, qui male viuit. Prou. 16. Quum placuerint dn̄o viæ hominis, inimicos quoque eius conuertet ad pacē. Aug. 19. lib. de Ciuit. Dei, Pacem, inquit, iniquorum in cōparatione pacis iustorum, ille videt nec pacē esse dicēdam, qui nouit præponere recta prauis, & ordinata peruersis. Sapient. 14. Magna mala pacem appellant. Esa. 48. Non est pax impijs, dicit dn̄s. Quomodo pax vera est illi, qui guerrā habet cum omnipotente, cui iustitia Dei gladiū euaginatū tenet super caput, qui in domo propriæ conscientiæ litē habet, cui omnia nocent & bona & mala? Sicut.n. bonis bona & mala cooperantur in bonū: ita & malis bona & mala coopera̅tur in malum. Quomodo verā pacē habet, qui iacet in spinis vitiorum, quē vermis cōsciētiæ mordet, qui onus diaboli cōtinuè portat, qui iacet in immūditia, quam nobilitas animi naturaliter refugit? ¶ Tertium est, ꝙ voluntatē nostram diuinæ voluntati studeamus conformare. Luc. 2. Pax hominibus bonæ volūtatis. Quomodo pacē potest habere, qui ei resistit, cui nequit præualere? Iob 9. Quis restitit ei, & pacem habuit? Voluntati illius, cui placent ea, quæ placent Deo, nihil repugnat, sicut neque voluntati diuinæ: ideo pacem habet. Aug. Qui iugo Christi subiectus est, subiecta habet cætera, & non laborat: quia non resistit, qđ subiectum est. ¶ Quartum est, frequentatio humilis confessionis. Esa. 57. Creaui fructum labiorum, pacem. 2. Reg. 12. Peccaui domino, ait Dauid. Dixitque Nathan ad eum: dn̄s quoq; transtulit peccatum tuum. ¶ Quintum est, districtio iustitiæ. Esaiæ 32. Erit opus iustitiæ, pax. In Psalm. Iustitia & pax osculatæ sunt. Esa. 60. Ponam uisitationē tuam, pacem, & prępositos tuos, iustitiam. ¶ Sextum est, terrenorum contemptus. Non enim potest habere veram pacem, qui cōtinuè sequitur, quod non potest consequi. Ecclesiastic. 34. Quasi qui apprehendit vmbrā, & persequitur ventum, sic qui attendit ad visa mendacia. Grego. Quid quietius, quàm nihil in hoc mundo appetere? quid laboriosius, quàm terrenis desiderijs æstuare? Hinc est, quòd Israel sabbatum accepit in munere. Aegyptus percutitur muscarum multitudine. ¶ Septimum est, mansuetudo. In Psalm. Mansueti hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. Homo immansuetus & impatiens, qui aduersa fugit, quæ si effugit, non potest habere veram pacem: sed qui aduersa amplectuntur, tanquam pretiosa & salubria, exemplo Christi, qui quod carni molestius erat, elegit, secundum Bernar. Qui proposito sibi

sibi gaudio, substinuit crucẽ. Ad Hebr. 12. ¶ Octauum est, moderata occupatio. Otiosus veram pacem non potest habere. Inertia enim est impatiens sui, vt ait Seneca. Prouerbiorum 21. Desideria occidunt pigrum, noluerũt quicquam manus eius operari, tota die concupiscit, & desiderat, Item nimia occupatio aufert pacẽ. Martha.n. turbatur erga plurima. Lucæ 10. Exod. 18. Stulto labore consumeris: ait Iethro ad Moysen. Et subditur: Vltra vires tuas est negotium. glossa Augu. Vbi mihi videtur significari, nimis internum humanis actibus animum Deo quodammodo vacuari, quo fit tanto plenior, quãto in superna & æterna liberiùs extenditur. ¶ Nonum est, quòd homo non se intromittat de impertinentibus ad se. Dilatatio.n. solet habere scissuram: vt dicit beatus Bernardus. Prouerbiorum 18. Qui se iactat & dilatat, iurgia concitat. De dilatatione reprehenditur Petrus, Ioann. vltimo, à Domino dicente sibi: Quid ad te? tu me sequere. Et discipuli Actuum 1. Non est vestrum, inquit, nosse tempora vel momenta, &c. ¶ Decimum est, amor sacræ scripturæ. In Psalm. Pax multa diligentibus legem tuam. Iac. 3. Quæ desursum est, sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica. Sicut sacra scriptura hominem reddit pudicum, ita eum in pace custodit. Et sicut piscis in aqua quiescit, extra aquam verò palpitat. Tob. 5. Sic cor humanũ in aqua sapientiæ salutaris quiescit: extra verò inquietatur. ¶ Vndecimum est, frequẽtatio orationis, in qua Spiritussancti gratia hauritur, in quo solo est pax vera. Vnde pax numeratur inter fructus spiritus Ad Gala. 5. ad Romanos 17. Sed iustitia, & pax, & gaudiũ in Spiritusancto. Iob 8. Si diluculo consurrexeris ad Deum, & Omnipotentem fueris deprecatus, si mundus & rect⁹ incesseris, statim euigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculũ iustitiæ tuæ. ¶ Duodecimũ est, si sensus tuos diligẽter custodias. Ecc. 28. Ori tuo facito ostia, & seras aurib⁹ tuis. Esa. 26. Claude ostia tua sup te. Discipuli ostia habebãt clausa, qñ dñs dixit eis: Pax vobis. Ioann. 20.

¶ *De his quæ aduersantur paci.*

CIRCA quartum notandũ, quòd paci videntur aduersari bellum, & lites, & tumultus interiores, & exteriores, & inquietudo secundùm locum. Inquietudo etiam volũtatis fugientis malum vel præsens vel futurum, vel sequentis bonum, & non consequentis, timor mali futuri, & dolor de malo præsenti pacem perturbant. In Psalm. Non est pax ossibus meis à facie iræ tuæ, à facie peccatorum meorũ. Item molestia, quam aliquis in vitijs sustinet pacem turbat. Ecclesia. 33. Præcordia fatui, quasi rota carri.

Fatuus

Fatuus, qui in murmure est, de hoc quod sustinet, sicut rota carri murmurat: vnde non est in pace. Itē non est in pace, qui trāsitoria ista fugacia appetit. Appetitio enim illa, quædam spiritualis motio est. Vnde August. Pacem animæ irrationalis dixit esse ordinatam requiem appetitionū, vt prius habitum est.

¶ *De diuisione pacis.*

CIRCA quintum, notādū, ꝙ triplex est pax. s. temporis, pectoris, & æternitatis. De prima legitur 4. Reg. 20. Sit tantū pax & veritas in diebus meis. In Psalm. Zelaui super iniquos, pacē peccatorum videns. Esa. 47. Vtinā attēdisses ad mādata mea facta fuisset, sicut flumen, pax tua. Baruch 3. Si in via Dei ambulasses, habitasses vtiq; in pace super terram. Aug. 19. lib. De Ciui. Dei: Tantū est pacis bonū, vt etiam in rebus terrenis atque mortalibus nihil gratius soleat audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil postremò possit melius inueniri. ¶ De pace pectoris, Ioan. 14. Pacem relinquo vobis. De pace æternitatis, Esaiæ 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis. In Psalm. Qui posuit fines tuos, pacē. ad Philip. 4. Pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra. Glo. 1. Deus, qui est summa pax, quæ nec cogitari potest: & ideo extra eū nullo opus est. Custodiat corda vestra & intelligentias vestras in Christo Iesu, id est, voluntates & intellectus vestros, vt extra ipsum, nihil intelligatis vel appetatis. Gregorius: Quid est pax transitoria, nisi quoddam vestigium pacis æternæ? Quid ergo dementius esse potest, quàm vestigia impressa pulueri diligere, sed ipsum, à quo impressa sunt, non amare? ¶ Item notandum, quòd est pax bona, & est pax mala. De bona iam dictum est. Pax verò mala est triplex, scilicet inordinata, simulata, inquinata. Inordinata est, quum superior obedit inferiori: vt ratio sensualitati, vel prælatus subdito. Prouerbior. penultim. Per tria mouetur terra, & quartum sustinere non potest. Per seruum, quum regnare cœperit. Eiusdem 19. Non decet seruum dominari principibus. Pax ista deterior est, quàm guerram. Hanc pacem seruauit Adam, potiùs obediens vxori, quàm Deo. Genesi. 3. Quia audisti vocem vxoris tuæ, &c. maledicta terra in opere tuo. Pax simulata fuit pax Iudæ. Lucæ 22. Iuda, osculo Filium hominis tradis? Et 2. regum 20. dixit Ioab ad Amasam: Salue mi frater, & tenens manu dextera mentum Amasæ, percussit eum in latere, & effudit intestina eius. in Psal. Loquuntur pacem cum proximo suo mala autem in cordibus eorum. Ierem. 9. In ore suo pacem cum amico suo loquitur, & occultè ponit ei insidias. Pax inquinata,

quinata, est eorũ, qui sunt in malo concordes: vt Pilatus & Herodes in morte Christi pacificati sunt. Luc. 23. Matt. 10. Nolite arbitrari ꝙ venerim pacem mittere in terram: non veni pacẽ mittere in terrã, sed gladium. Greg. in sexta parte Moralium. Sicut esse noxium solet, si veritas desit bonis, ita perniciosum est, si non desit malis. Idem: Peruersos quippe vnitas corroborat, Deum concordat, & tanto magis robustos, quanto vnanimes, facit. ¶ Itẽ notandum, ꝙ distinguitur quadruplex bellum, scilicet inter carnẽ & spiritum, inter hoĩem & Deũ, inter hominem & angelum, inter hominem & hominem. Et econtrario quadruplex pax. Pacem inter carnem & spiritum facit subiectio carnis ad spiritum. Gen. 15. dictum est Agar ancillæ Saræ: Reuertere ad dñam tuam, & humiliare sub manibus eius. Secundam pacem facit iustitia ex parte nostra, & misericordia ex parte Dei. In Psalm. Misericordia & veritas obuiauerunt sibi, iustitia & pax osculatæ sunt. Tertiam pacem fecit incarnatio filij Dei. Reconciliati .n. sunt angeli homini, quum agnouerunt humanã naturam associatam diuinæ naturæ in vna persona. Esai. 57. Creaui fructum labiorũ, pacem. Pacem ei, qui lõge, id est homini: & pacem ei, qui propè est, id est angelo. Pacem vocat fructum labiorum: quia prædicta erat per prophetas. Item quia orationibus erat impetrata. Vltimam pacem facit patientia, vel mãsuetudo. ad Rom. 12. Si fieri potest, quod ex vobis est, cũ omnibus hominibus pacem habentes, non vosmetipsos defendentes, charissimi. Gregor. in Pastoral. Lex Christi, est charitas vnitatis. Quam soli perficiunt, qui nec quum grauantur, excedunt.

¶ *Qui sint pacifici.*

CIRCA sextum, notãdum, quòd gratia, quæ in verbo isto, Beati pacifici, &c. commẽdatur, nõ est pax, sed gratia faciendi pacẽ in se vel in ꝓximo, & hoc vel respectu Dei, vel respectu proximi. Vnde pacifici, amatores pacis sunt, qui stodiose intẽdunt paci faciendæ vel in se vel in proximo. Et primo in se. Vnde glo. super Matth. 5. Pax à nobis incipit: quia dum lex carnis repugnat legi mentis, non modò alteri, sed nec nobis possumus esse pacifici. Sed postquàm intus spiritus imperat, vt totus homo spiritui seruiat: tunc pax ad alios deriuatur, vt pacem cum omnibus habeamus. Bern. in Serm. Sunt aliqui, qui si viderint quempiã vel leuiter scandalizatũ, valde solliciti sunt, quõ in pacẽ eũ reducere possint: & viderentur pacifici, nisi ꝙ eorũ cõmotio, si fortè quicquam contra eos factum dictũve videbitur, tardiùs vniuersis difficiliusq; poterit sedari. Qui nimirum si verè pacem diligerent, haud

haud dubium quin eam quęrerent sibijpsis. Item super Matt.5. dicit gl. Pacifici sunt,qui oẽs motus animi componunt & rationi subijciunt,q.a his nihil repugnat. Bern.in Sermo. Per munditiam cordis reconciliamur Deo: beati verò, qui de sua reconciliatione non ingrati, & pro frattribus suis piè soliciti, eos quoque, quantum præualent, & sibi & Deo reconciliare laborant. Quibus enim laudibus dignum, quanto amplectẽdum putas affectu,fratrem illum, qui sine querela conuersatur inter fratres, tota solicitudine cauet,quid in eo sit,quod ab alijs portari oporteat,& quicquid in alijs est onerosum, patientissimè portat,qui singulorũ scãdala sua reputat? Et cum Apostolo loquitur:Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur,& ego non vror? Qui verè pacificus est, etiam belligerando est pacificus. Aug. Pacẽ debet habere voluntas, bellum necessitas. Non pax quæritur,vt bellũ excitetur: sed bellum geritur, vt pax acquiratur. Esto ergo in bello pacificus, vt eos, quos expugnas, ad pacis vtilitatem vincendo perducas. Beati enim pacifici. Idem: Hostem pugnãtem necessitas perimat, non voluntas. Sicut rebellanti & resistenti violentia redditur: ita victo, vel capto misericordia iam debetur, maximè in quo pacis perturbatio non timetur. ¶ Et notãdum, ꝙ pacẽ pectoris non abrũpit pugna cũ vitijs, si qñq; accidat. Vnde gl. super Matth.5. In præsenti homo pacatus, etsi bellum gerat cũ vitijs, in nullo pacem abrũpit, quam dñs dedit. Vnde pax multa diligẽtibus legẽ tuam dñe,&c.

¶ Quare pacifici sint beati.

CIRCA septimũ notãdum, quòd causa, qua pacifici sint beati, est illa, quam dominus tangit, quia filij Dei vocabũtur. In præsenti meritò vocantur filij Dei, quia exercent officiũ illud, quod habuit filius Dei in mundo isto. Ipse enim in mũdo isto bella pacificauit. In Psal. Ibi confregit potẽtias, arcum, scutum, & gladiũ, & bellũ. In aduentu suo fuit impletũ illud Esa.2. Cõflabunt gladios suos in vomeres, &c. Ephes. 2. Ipse est pax nostra, &c. Ipse sedauit litem, quæ erat inter nos & Deum. Psal. Quoniã fecisti iudicium meum, & causam meam. Esa.63. Ego sum, qui loquor iustitiam, & propugnator sum ad saluandum. Primum pertinet ad litis sedationem. Secundum, ad belli pacificationẽ. Item ipse tumultum sedauit, dum silẽtio suo silendi exemplum dedit. Esa.53. Quasi agnus coram tõdente se, obmutescet. Et Luc.23. Corã Herode nihil omnino respõdit. Inquietudinem, quantũ ad locum, pacificauit, quando apostolis dixit, Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto. Luc.vlt. Inquietudinẽ animi pacificauit, cùm

cùm dixit Io.14. Manete in me, & ego in vobis. Eiusdem 15. Manete in dilectione mea: ibidem 17. Hæc locutus sum vobis vt in me pacē habeatis: in mūdo autē pressurā habebitis. Christus finis est, ideo in eo quiescitur. Non est quiescendum in via, sed in fine viæ. ad Rom. 16. Finis legis, Christus ad iustitiam credenti. Aug. in lib. Confess. Fecisti, nos ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te. Christus molestias mitigare venit, in cui⁹ signum ecclesia cruces oleo facit in his, qui baptizantur, vel ordinantur, vel confirmantur, vel ad honorem regni sublimantur, & etiam in dedicatione ecclesiarū. Cruciatus præsentis exilij per Adam factus est: oleatio verò siue mitigatio, per Christum.

¶ *Donum sapientiæ adaptatur paci.*

CIRCA octauum, notandū, ꝙ donum sapientiæ huic beatitudini adaptatur: qui.n. pacem faciunt, quasi lectum Deo præparant, locum s. quietis. in Psal. In pace in idipsum, &c. Vnde ipsi sunt quasi cubicularij Dei & secretari, & consilia sapientiæ eis reuelantur. Præterea animus pacatus clariùs videt: vt priùs ostensum est per exemplum de aqua. Eccl. 38. Sapientiam scribe in tp̄e vacuitatis, id est, vacuationis & quietis. ideo dicitur in Psal. Vacate, primum. Deinde subditur, Videte qm̄ suauis est Dominus.

De Patientia persecutionum Pars XII.

VLtimò tangendum est in tractatu de Beatitudinibus, de Patientia persecutionum. Et breuiter de ea dicetur, quia in tractatu de cardinalibus Virtutib⁹, specialiter de Patientia tractatū est. Hanc beatitudinem post prædictas ordinat glo. super Matt. 5. dicens, Qui vsq; ad sapientiam per prædicta conscendunt, perfecti & roborati nō cedunt persecutioni: quia neq; mors, neq; vita eos potest separare à Christo. Itē sicut tangit glo. in patientia persecutionum, est ostensio perfectionis & probatio, sicut in præcedentibus perfectio. Ecclesi. 2. In igne probatur aurum & argētum: homines verò receptibiles in camino humiliationis. Eiusdem 27. Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. ad Roma. 5. Tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem. Qui patiuntur persecutionem propter iustitiam, sunt beati. non qui patiuntur propter scelera sua. 1. Pet. 4. Nemo vestrū patiatur, quasi homicida aut fur, &c. Eiusdem 3. Si quid patimini propter iustitiam, beati. Causa, quare tales sint beati, est, quam dominus tangit, Quia ipsorum est regnum cælorū. Bern. in Sermo. Pauperibus pariter & martyribus regnum cælorum promittitur: quia paupertate quidem emitur, sed in passione pro Christo

sto sine omni dilatione percipitur. ¶ Eorum, qui patiuntur persecutionem propter iustitiã, regnum cælorum est. Primò, quia iustitia pro eis erit in futuro, sicut ipsi modò sunt pro iustitia. Vnde obtinebit eis regnum cælorum. Non enim poterit aliquid fieri in iudicio extremo contra iustitiam. Eccl. 4. Vsque ad mortẽ certa pro iustitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos. Secundò, quia regnum cęlorum expositum est vim inferentibus. Matt. 11. Regnum cęlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Quasi publicè de illo clamatum est, Qui potest capere, capiat. Matthæi 19. Patientes persecutionem, quasi quadam vt illud capiunt. ¶ Tertiò, quia pretium habent, pro quo regnum cælorum venale expositum est. Matt. 20. Sedere ad dexteram vel ad sinistram, nõ est meum dare vobis. Vendere potiùs hoc volebat, quàm intuitu consanguinitatis eis dare. Augustinus in persona domini: Venale habeo. Quid domine? Regnum cælorum. Quo emitur? Paupertate regnum, dolore gaudiũ, labore requies, vilitate gloria, morte vita. ¶ Quartò, quia tales Christo societatem faciunt in vigilia præsentis afflictionis, in pane doloris, & aqua tribulationis: ideo meritò erunt socij eius in tecto æternæ iucunditatis. ad Roman. 8. Cohæredes autem Christi, si tamen compatimur, vt simul & glorificemur. 2. ad Timo. 2. Si cõmortui sumus, & conuiuemus: si sustinemus, & conregnabimus. 2. ad Corinth. 1. Sicut socij passionũ estis, sic eritis & consolationis. Luc. 22. Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis, & ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus, regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Ecclesi. 22. Fidem posside cum amico tuo in paupertate ipsius, vt in bonis ipsius læteris. ¶ Quinto, quia ipsi habent onus cælestis hæreditatis in præsenti, & ideò meritò in futuro emolumentum eiusdem hæreditatis ad eos pertinebit. Præsentes pressuræ, sunt debita, quibus obligauerunt parentes nostri cælestem hæreditatem.

SVMMAE VIRTVTVM TOMVS PRIMVS FINIS.

